مرکز القائمیة اصبهان للبحوث والتحریات الکمبیوتریة

السلام علیک یا صاحب الزمان

المجلد، ٣٥

بازار کتاب

بحار الأنوار

الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار

علامه مجلسی

العربية

فارسی

بسم الله الرحمن الرحیم

بحارالانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار علیهم السلام با ترجمه فارسی

کاتب:

محمدباقر بن محمدتقی علامه مجلسی

نشرت فی الطباعهٔ:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

رقمی الناشر:

مرکز القائمیهٔ باصفهان للتحریات الکمبیوتریهٔ

الفهرس

بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار المجلد ۴۵ : تاریخ امام حسین علیه السلام

اشاره

سرشناسه: مجلسی محمد باقربن محمدتقی ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان و نام پدیدآور: بحارالانوار: الجامعه لدرر أخبار الائمه الأطهار تالیف محمدباقر المجلسی.

مشخصات نشر: بیروت داراحیاء التراث العربی [۱۴۴۰].

مشخصات ظاهری: ج - نمونه.

یادداشت: عربی.

یادداشت: فهرست نویسی بر اساس جلد بیست و چهارم، ۱۴۰۳ق. [۱۳۶۰].

یادداشت: جلد۲۴،۵۲،۶۵،۶۶،۶۷،۸۷،۹۲،۹۱،۹۴،۱۰۳،۱۰۸(چاپ سوم: ۱۴۰۳ق.=۱۹۸۳م.=[۱۳۶۱]).

یادداشت: کتابنامه.

مندرجات: ج .۲۴. کتاب الامامه. ج.۵۲. تاریخ الحجه. ج۶۵،۶۶،۶۷. الایمان و الکفر. ج.۸۷. کتاب الصلاه . ج. ۹۱،۹۲ .الذکر و الدعا. ج. ۹۴. کتاب السوم. ج.۱۰۳.فهرست المصادر. ج.۱۰۸.الفهرست.-

موضوع: احادیث شیعه — قرن ۱۱ق

رده بندی کنگره: BP۱۳۵/م۳ب ۳۱۳۰۰ ی ح

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۸۰۹۴۶

ص: ۱

**[ترجمه]

سرشناسه : مجلسی، محمد باقربن محمدتقی، ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان قراردادی : بحار الانوار .فارسی .برگزیده

عنوان و نام پدیدآور : ترجمه بحارالانوار/ مترجم گروه مترجمان؛ [برای] نهاد کتابخانه های عمومی کشور.

مشخصات نشر : تهران: نهاد کتابخانه های عمومی کشور، موسسه انتشارات کتاب نشر، ۱۳۹۲ -

مشخصات ظاهری : ج.

شابک : دوره : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ ؛ ج.۱ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۷-۲ ؛ ج.۲ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۸-۹ ؛ ج.۳ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۹-۶ ؛ ج.۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰۷۰-۲ : ؛ ج.۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۱-۹ : ؛ ج.۶ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۲-۶ : ؛ ج.۷ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۳-۳ : ؛ ج.۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۴-۰ ؛ ج.۱۰ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۶-۴ : ؛ ج.۱۱ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۳-۲ : ؛ ج.۱۲ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ : ؛ ج.۱۳ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۵-۶ : ؛ ج.۱۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۶-۳ : ؛ ج.۱۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۷-۰ : ؛ ج.۱۶:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۸-۷ ؛ ج.۱۷:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۹-۴ ؛ ج.۱۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۰-۰ ؛ ج.۱۹:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۱-۷ ؛ ج.۲۰:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۲-۴ ؛ ج.۲۱: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۳-۱ ؛ ج.۲۲:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۴-۸ ؛ ج.۲۳:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۵-۵

مندرجات : ج.۱. کتاب عقل و علم و جهل.- ج.۲. کتاب توحید.- ج.۳. کتاب عدل و معاد.- ج.۴. کتاب احتجاج و مناظره.- ج. ۵. تاریخ پیامبران.- ج.۶. تاریخ حضرت محمد صلی الله علیه وآله.- ج.۷. کتاب امامت.- ج.۸. تاریخ امیرالمومنین.- ج.۹. تاریخ حضرت زهرا و امامان والامقام حسن و حسین و سجاد و باقر علیهم السلام.- ج.۱۰. تاریخ امامان والامقام حضرات صادق، کاظم، رضا، جواد، هادی و عسکری علیهم السلام.- ج.۱۱. تاریخ امام مهدی علیه السلام.- ج.۱۲. کتاب آسمان و جهان - ۱.- ج.۱۳. آسمان و جهان - ۲.- ج.۱۴. کتاب ایمان و کفر.- ج.۱۵. کتاب معاشرت، آداب و سنت ها و معاصی و کبائر.- ج.۱۶. کتاب مواعظ و حکم.- ج.۱۷. کتاب قرآن، ذکر، دعا و زیارت.- ج.۱۸. کتاب ادعیه.- ج.۱۹. کتاب طهارت و نماز و روزه.- ج.۲۰. کتاب خمس، زکات، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر، عقود و معاملات و قضاوت

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

یادداشت : ج.۲ - ۸ و ۱۰ - ۱۶ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیپا).

موضوع : احادیث شیعه -- قرن ۱۱ق.

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور، مجری پژوهش

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور. موسسه انتشارات کتاب نشر

رده بندی کنگره : BP۱۳۵/م۳ب۳۰۴۲۱۶۷ ۱۳۹۲

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی : ۳۳۴۸۹۸۵

ص: ۱

**[ترجمه]

تتمه کتاب تاریخ فاطمه و الحسن و الحسین علیهم السلام

بقیه الباب ۳۷ سائر ما جری علیه بعد بیعه الناس لیزید بن معاویه إلی شهادته صلوات الله علیه

اشاره

فلما کان الغداه أمر الحسین علیه السلام بفسطاطه فضرب و أمر بجفنه فیها مسک کثیر فجعل فیها نوره ثم دخل لیطلی فروی أن بریر بن خضیر الهمدانی و عبد الرحمن بن عبد ربه الأنصاری وقفا علی باب الفسطاط لیطلیا بعده فجعل بریر یضاحک عبد الرحمن فقال له عبد الرحمن یا بریر أ تضحک ما هذه ساعه باطل فقال بریر لقد علم قومی أننی ما أحببت الباطل کهلا و لا شابا و إنما أفعل ذلک استبشارا بما نصیر إلیه فو الله ما هو إلا أن نلقی هؤلاء القوم بأسیافنا نعاجلهم ساعه ثم نعانق الحور العین (۱).

رَجَعْنَا إِلَی رِوَایَهِ الْمُفِیدِ قَالَ قَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام إِنِّی جَالِسٌ فِی تِلْکَ اللَّیْلَهِ الَّتِی قُتِلَ أَبِی فِی صَبِیحَتِهَا وَ عِنْدِی عَمَّتِی زَیْنَبُ تُمَرِّضُنِی (۲) إِذِ اعْتَزَلَ أَبِی فِی خِبَاءٍ لَهُ وَ عِنْدَهُ فُلَانٌ (۳)

مَوْلَی أَبِی ذَرٍّ الْغِفَارِیِّ وَ هُوَ یُعَالِجُ سَیْفَهُ وَ یُصْلِحُهُ

۱- ۱. کتاب الملهوف ص ۸۴.

۲- ۲. یقال: مرضه- من باب التفعیل- اذا أحسن القیام علیه فی مرضه و تکفل بمداواته، قال فی اللسان: جاءت فعلت هنا للسلب و ان کانت فی أکثر الامر انما تکون للاثبات.

۳- ۳. جون. خ ل. و فی المصدر: جوین.

وَ أَبِی یَقُولُ:

یَا دَهْرُ أُفٍّ لَکَ مِنْ خَلِیلٍ***کَمْ لَکَ بِالْإِشْرَاقِ وَ الْأَصِیلِ

مِنْ صَاحِبٍ وَ طَالِبٍ قَتِیلٍ***وَ الدَّهْرُ لَا یَقْنَعُ بِالْبَدِیلِ

وَ إِنَّمَا الْأَمْرُ إِلَی الْجَلِیلِ***وَ کُلُّ حَیٍّ سَالِکٌ سَبِیلِی

فَأَعَادَهَا مَرَّتَیْنِ أَوْ ثَلَاثاً حَتَّی فَهِمْتُهَا وَ عَلِمْتُ مَا أَرَادَ فَخَنَقَتْنِی الْعَبْرَهُ فَرَدَدْتُهَا وَ لَزِمْتُ السُّکُوتَ وَ عَلِمْتُ أَنَّ الْبَلَاءَ قَدْ نَزَلَ وَ أَمَّا عَمَّتِی فَلَمَّا سَمِعَتْ مَا سَمِعْتُ وَ هِیَ امْرَأَهٌ وَ مِنْ شَأْنِ النِّسَاءِ الرِّقَّهُ وَ الْجَزَعُ فَلَمْ تَمْلِکْ نَفْسَهَا أَنْ وَثَبَتْ تَجُرُّ ثَوْبَهَا وَ هِیَ حَاسِرَهٌ حَتَّی انْتَهَتْ إِلَیْهِ وَ قَالَتْ وَا ثُکْلَاهْ لَیْتَ الْمَوْتَ أَعْدَمَنِی الْحَیَاهَ الْیَوْمَ مَاتَتْ أُمِّی فَاطِمَهُ وَ أَبِی عَلِیٌّ وَ أَخِیَ الْحَسَنُ یَا خَلِیفَهَ الْمَاضِی وَ ثِمَالَ الْبَاقِی فَنَظَرَ إِلَیْهَا الْحُسَیْنُ علیه السلام وَ قَالَ لَهَا یَا أُخْتَهْ لَا یَذْهَبَنَّ حِلْمَکِ الشَّیْطَانُ وَ تَرَقْرَقَتْ عَیْنَاهُ بِالدُّمُوعِ وَ قَالَ لَوْ تُرِکَ الْقَطَا لَیْلًا لَنَامَ (۱)

فَقَالَتْ یَا وَیْلَتَاهْ أَ فَتُغْتَصَبُ نَفْسُکَ اغْتِصَاباً(۲)

فَذَلِکَ أَقْرَحُ لِقَلْبِی وَ أَشَدُّ عَلَی نَفْسِی ثُمَّ لَطَمَتْ وَجْهَهَا وَ هَوَتْ إِلَی جَیْبِهَا وَ شَقَّتْهُ وَ خَرَّتْ مَغْشِیَّهً عَلَیْهَا.

فَقَامَ إِلَیْهَا الْحُسَیْنُ علیه السلام فَصَبَّ عَلَی وَجْهِهَا الْمَاءَ وَ قَالَ لَهَا یَا أُخْتَاهْ اتَّقِی اللَّهَ وَ تَعَزَّیْ بِعَزَاءِ اللَّهِ وَ اعْلَمِی أَنَّ أَهْلَ الْأَرْضِ یَمُوتُونَ وَ أَهْلَ السَّمَاءِ لَا یَبْقَوْنَ وَ أَنَ

---

۱ - ۱. القطا: جمع قطاه و هی طائر فی حجم الحمام صوته قطاقطا. و هذا مثل. قال المیدانی: نزل عمرو بن مامه علی قوم من مراد، فطرقوه لیلاـ فأثاروا القطا من أماکنها فرأتها امرأته طائره، فنبهت المرأه زوجها فقال: انما هی القطا، فقالت: لو ترک القطا لیلا لنام. یضرب لمن حمل علی مکروه من غیر ارادته، و قیل غیر ذلک. راجع مجمع الامثال ج ۲ ص ۱۷۴ تحت الرقم ۳۲۳۱.

۲ - ۲. لا أری لذکر الاغتصاب وجها و الظاهر أنّه تصحیف و الصحیح:« أ فتحتسب نفسک احتسابا». یقال: احتسب ولدا له: إذا مات ولده کبیرا، و مثله احتسب نفسه: إذا عدها شهیدا فی ذات اللّه، و قد مر فی ص ۱۳۸ من ج ۴۴ کلام الحسن بن علیّ علیهما السلام« اللّهمّ إنّی احتسب نفسی عندک» فراجع.

كُلَّ شَيْ ءٍ هالِكٌ إِلَّا وَجْهَ اللَّهِ تَعَالَى الَّذِى خَلَقَ الْخَلْقَ بِقُدْرَتِهِ وَ يَبْعَثُ الْخَلْقَ وَ يَعُودُونَ وَ هُوَ فَرْدٌ وَحْدَهُ وَ أَبِى خَيْرٌ مِنِّى وَ أُمِّى خَيْرٌ مِنِّى وَ أَخِى خَيْرٌ مِنِّى وَ لِى وَ لِكُلِّ مُسْلِمٍ بِرَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ فَعَزَّاهَا بِهَذَا وَ نَحْوِهِ وَ قَالَ لَهَا يَا أُخْتَاهْ إِنِّى أَقْسَمْتُ عَلَيْكِ فَأَبِرِّى قَسَمِى- لَا تَشُقِّى عَلَيَّ جَيْباً وَ لَا تَخْمِشِى عَلَيَّ وَجْهاً وَ لَا تَدْعَىْ عَلَيَّ بِالْوَيْلِ وَ الثُّبُورِ إِذَا أَنَا هَلَكْتُ ثُمَّ جَاءَ بِهَا حَتَّى أَجْلَسَهَا عِنْدِى ثُمَّ خَرَجَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَقْرِنَ بَعْضُهُمْ بُيُوتَهُمْ مِنْ بَعْضٍ وَ أَنْ يُدْخِلُوا الْأَطْنَابَ بَعْضَهَا فِى بَعْضٍ وَ أَنْ يَكُونُوا بَيْنَ الْبُيُوتِ فَيُقْبِلُوا الْقَوْمَ فِى وَجْهٍ وَاحِدٍ وَ الْبُيُوتُ مِنْ وَرَائِهِمْ وَ عَنْ أَيْمَانِهِمْ وَ عَنْ شَمَائِلِهِمْ قَدْ حَفَّتْ بِهِمْ إِلَّا الْوَجْهَ الَّذِى يَأْتِيهِمْ مِنْهُ عَدُوُّهُمْ وَ رَجَعَ عليه السلام إِلَى مَكَانِهِ فَقَامَ لَيْلَتَهُ كُلَّهَا يُصَلِّى وَ يَسْتَغْفِرُ وَ يَدْعُو وَ يَتَضَرَّعُ وَ قَامَ أَصْحَابُهُ كَذَلِكَ يُصَلُّونَ وَ يَدْعُونَ وَ يَسْتَغْفِرُونَ (١) وَ قَالَ فِى الْمَنَاقِبِ فَلَمَّا كَانَ وَقْتُ السَّحَرِ خَفَقَ الْحُسَيْنُ بِرَأْسِهِ خَفْقَةً ثُمَّ اسْتَيْقَظَ فَقَالَ أَ تَعْلَمُونَ مَا رَأَيْتُ فِى مَنَامِى السَّاعَةَ فَقَالُوا وَ مَا الَّذِى رَأَيْتَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ رَأَيْتُ كَأَنَّ كِلَاباً قَدْ شَدَّتْ عَلَيَّ لِتَنْهَشَنِى وَ فِيهَا كَلْبٌ أَبْقَعُ رَأَيْتُهُ أَشَدَّهَا عَلَيَّ وَ أَظُنُّ أَنَّ الَّذِى يَتَوَلَّى قَتْلِى رَجُلٌ أَبْرَصُ مِنْ بَيْنِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ ثُمَّ إِنِّى رَأَيْتُ بَعْدَ ذَلِكَ جَدِّى رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ مَعَهُ جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ وَ هُوَ يَقُولُ لِى يَا بُنَيَّ أَنْتَ شَهِيدُ آلِ مُحَمَّدٍ وَ قَدِ اسْتَبْشَرَ بِكَ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَ أَهْلُ الصَّفِيحِ الْأَعْلَى فَلْيَكُنْ إِفْطَارُكَ عِنْدِى اللَّيْلَهَ عَجِّلْ وَ لَا تُؤَخِّرْ فَهَذَا مَلَكٌ قَدْ نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ لِيَأْخُذَ دَمَكَ فِى قَارُورَةٍ خَضْرَاءَ فَهَذَا مَا رَأَيْتُ وَ قَدْ أَزِفَ الْأَمْرُ(٢) وَ اقْتَرَبَ الرَّحِيلُ مِنْ هَذِهِ الدُّنْيَا لَا شَكَّ فِى ذَلِكَ و قال المفيد قال الضحاك بن عبد الله: و مرت بنا خيل لابن سعد تحرسنا و إن حسينا عليه السلام ليقرأ وَ لا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّما نُمْلِى لَهُمْ خَيْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ إِنَّما نُمْلِى لَهُمْ لِيَزْدادُوا إِثْماً وَ لَهُمْ عَذابٌ مُهِينٌ ما كانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلى ما أَنْتُمْ عَلَيْهِ

١- ١. كتاب الإرشاد ص ٢١٥ و ٢١٦.

٢- ٢. فى الأصل: و قد أنف الامر، و أظنه تصحيفا.

حَتَّی یَمِیزَ الْخَبِیثَ مِنَ الطَّیِّبِ (۱) فسمعها من تلک الخیل رجل یقال له عبد الله ابن سمیر و کان مضحاکا و کان شجاعا بطلا فارسا شریفا فاتکا فقال نحن و رب الطیبون میزنا بکم فقال له بریر بن الخضیر یا فاسق أنت یجعلک الله من الطیبین قال له من أنت ویلک قال أنا بریر بن الخضیر فتسابا.

و أصبح الحسین فعبأ أصحابه بعد صلاه الغداه و کان معه اثنان و ثلاثون فارسا و أربعون راجلا و قال محمد بن أبی طالب و فی روایه أخری اثنان و ثمانون راجلا و قال السید رُوِیَ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام أَنَّهُمْ کَانُوا خَمْسَهً وَ أَرْبَعِینَ فَارِساً وَ مِائَهَ رَاجِلٍ و کذا قال ابن نما و قال المفید فجعل زهیر بن القین فی میمنه أصحابه و حبیب بن مظاهر فی میسره أصحابه و أعطی رایته العباس أخاه و جعلوا البیوت فی ظهورهم و أمر بحطب و قصب کان من وراء البیوت أن یترک فی خندق کان قد حفر هناک و أن یحرق بالنار مخافه أن یأتوهم من ورائهم.

و أصبح عمر بن سعد فی ذلک الیوم و هو یوم الجمعه و قیل یوم السبت فعبأ أصحابه و خرج فیمن معه من الناس نحو الحسین و کان علی میمنته عمرو بن الحجاج و علی میسرته شمر بن ذی الجوشن و علی الخیل عروه بن قیس و علی الرجاله شبث بن ربعی و أعطی الرایه دریدا مولاه و قال محمد بن أبی طالب و کانوا نیفا علی اثنین و عشرین ألفا و فی روایه عن الصادق علیه السلام ثلاثین ألفا.

قَالَ الْمُفِیدُ وَ رُوِیَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ أَنَّهُ قَالَ لَمَّا أَصْبَحَتِ الْخَیْلُ تُقْبِلُ عَلَی الْحُسَیْنِ علیه السلام رَفَعَ یَدَیْهِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ أَنْتَ ثِقَتِی فِی کُلِّ کَرْبٍ وَ رَجَائِی فِی کُلِّ شِدَّهٍ وَ أَنْتَ لِی فِی کُلِّ أَمْرٍ نَزَلَ بِی ثِقَهٌ وَ عُدَّهٌ کَمْ مِنْ کَرْبٍ یَضْعُفُ عَنْهُ الْفُؤَادُ وَ تَقِلُّ فِیهِ الْحِیلَهُ وَ یَخْذُلُ فِیهِ الصَّدِیقُ وَ یَشْمَتُ فِیهِ الْعَدُوُّ أَنْزَلْتُهُ بِکَ وَ شَکَوْتُهُ إِلَیْکَ رَغْبَهً مِنِّی إِلَیْکَ عَمَّنْ سِوَاکَ فَفَرَّجْتَهُ وَ کَشَفْتَهُ فَأَنْتَ وَلِیُّ کُلِّ نِعْمَهٍ وَ صَاحِبُ کُلِّ حَسَنَهٍ وَ مُنْتَهَی کُلِّ رَغْبَهٍ قَالَ فَأَقْبَلَ الْقَوْمُ یَجُولُونَ حَوْلَ بَیْتِ الْحُسَیْنِ فَیَرَوْنَ الْخَنْدَقَ فِی ظُهُورِهِمْ

۱- ۱. آل عمران: ۱۷۸ و ۱۷۹.

وَ النَّارُ تَضْطَرِمُ فِی الْحَطَبِ وَ الْقَصَبِ الَّذِی کَانَ أَلْقِیَ فِیهِ فَنَادَی شِمْرُ بْنُ ذِی الْجَوْشَنِ بِأَعْلَی صَوْتِهِ یَا حُسَیْنُ أَ تَعَجَّلْتَ بِالنَّارِ قَبْلَ یَوْمِ الْقِیَامَهِ فَقَالَ الْحُسَیْنُ علیه السلام مَنْ هَذَا کَأَنَّهُ شِمْرُ بْنُ ذِی الْجَوْشَنِ فَقَالُوا نَعَمْ فَقَالَ لَهُ یَا ابْنَ رَاعِیَهِ الْمِعْزَی أَنْتَ أَوْلَی بِهَا صِلِیّاً وَ رَامَ مُسْلِمُ بْنُ عَوْسَجَهَ أَنْ یَرْمِیَهُ بِسَهْمٍ فَمَنَعَهُ الْحُسَیْنُ علیه السلام مِنْ ذَلِکَ فَقَالَ لَهُ دَعْنِی حَتَّی أَرْمِیَهُ فَإِنَّ الْفَاسِقَ مِنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ وَ عُظَمَاءِ الْجَبَّارِینَ وَ قَدْ أَمْکَنَ اللَّهُ مِنْهُ فَقَالَ لَهُ الْحُسَیْنُ علیه السلام لَا تَرْمِهِ فَإِنِّی أَکْرَهُ أَنْ أَبْدَأَهُمْ بِقِتَالٍ (۱). وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ رَکِبَ أَصْحَابُ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ فَقُرِّبَ إِلَی الْحُسَیْنِ فَرَسُهُ فَاسْتَوَی عَلَیْهِ وَ تَقَدَّمَ نَحْوَ الْقَوْمِ فِی نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ وَ بَیْنَ یَدَیْهِ بُرَیْرُ بْنُ خُضَیْرٍ فَقَالَ لَهُ الْحُسَیْنُ علیه السلام کَلِّمِ الْقَوْمَ فَتَقَدَّمَ بُرَیْرٌ فَقَالَ یَا قَوْمِ اتَّقُوا اللَّهَ فَإِنَّ ثَقَلَ مُحَمَّدٍ قَدْ أَصْبَحَ بَیْنَ أَظْهُرِکُمْ هَؤُلَاءِ ذُرِّیَّتُهُ وَ عِتْرَتُهُ وَ بَنَاتُهُ وَ حَرَمُهُ فَهَاتُوا مَا عِنْدَکُمْ وَ مَا الَّذِی تُرِیدُونَ أَنْ تَصْنَعُوهُ بِهِمْ فَقَالُوا نُرِیدُ أَنْ نُمَکِّنَ مِنْهُمُ الْأَمِیرَ ابْنَ زِیَادٍ فَیَرَی رَأْیَهُ فِیهِمْ فَقَالَ لَهُمْ بُرَیْرٌ أَ فَلَا تَقْبَلُونَ مِنْهُمْ أَنْ یَرْجِعُوا إِلَی الْمَکَانِ الَّذِی جَاءُوا مِنْهُ وَیْلَکُمْ یَا أَهْلَ الْکُوفَهِ أَ نَسِیتُمْ کُتُبَکُمْ وَ عُهُودَکُمُ الَّتِی أَعْطَیْتُمُوهَا وَ أَشْهَدْتُمُ اللَّهَ عَلَیْهَا یَا وَیْلَکُمْ أَ دَعَوْتُمْ أَهْلَ بَیْتِ نَبِیِّکُمْ وَ زَعَمْتُمْ أَنَّکُمْ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَکُمْ دُونَهُمْ حَتَّی إِذَا أَتَوْکُمْ أَسْلَمْتُمُوهُمْ إِلَی ابْنِ زِیَادٍ وَ حَلَّأْتُمُوهُمْ عَنْ مَاءِ الْفُرَاتِ بِئْسَ مَا خَلَّفْتُمْ نَبِیَّکُمْ فِی ذُرِّیَّتِهِ مَا لَکُمْ لَا سَقَاکُمُ اللَّهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ فَبِئْسَ الْقَوْمُ أَنْتُمْ.

فَقَالَ لَهُ نَفَرٌ مِنْهُمْ یَا هَذَا مَا نَدْرِی مَا تَقُولُ فَقَالَ بُرَیْرٌ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی زَادَنِی فِیکُمْ بَصِیرَهً اللَّهُمَّ إِنِّی أَبْرَأُ إِلَیْکَ مِنْ فِعَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ اللَّهُمَّ أَلْقِ بَأْسَهُمْ بَیْنَهُمْ حَتَّی یَلْقَوْکَ وَ أَنْتَ عَلَیْهِمْ غَضْبَانُ فَجَعَلَ الْقَوْمُ یَرْمُونَهُ بِالسِّهَامِ فَرَجَعَ بُرَیْرٌ إِلَی وَرَائِهِ.

و تقدم الحسین علیه السلام حتی وقف بإزاء القوم فجعل ینظر إلی صفوفهم کأنهم السیل و نظر إلی ابن سعد واقفا فی صنادید الکوفه فقال الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی خَلَقَ الدُّنْیَا فَجَعَلَهَا دَارَ فَنَاءٍ وَ زَوَالٍ مُتَصَرِّفَهً بِأَهْلِهَا حَالًا بَعْدَ حَالٍ فَالْمَغْرُورُ مَنْ غَرَّتْهُ

۱- ۱. إرشاد المفید ص ۲۱۷.

وَ الشَّقِيُّ مَنْ فَتَنَتْهُ فَلَا تَغُرَّنَّكُمْ هَذِهِ الدُّنْيَا فَإِنَّهَا تَقْطَعُ رَجَاءَ مَنْ رَكِنَ إِلَيْهَا وَ تُخَيِّبُ طَمَعَ مَنْ طَمِعَ فِيهَا وَ أَرَاكُمْ قَدِ اجْتَمَعْتُمْ عَلَى أَمْرٍ قَدْ أَسْخَطْتُمُ اللَّهَ فِيهِ عَلَيْكُمْ وَ أَعْرَضَ بِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ عَنْكُمْ وَ أَحَلَّ بِكُمْ نَقِمَتَهُ وَ جَنَّبَكُمْ رَحْمَتَهُ فَنِعْمَ الرَّبُّ رَبُّنَا وَ بِئْسَ الْعَبِيدُ أَنْتُمْ أَقْرَرْتُمْ بِالطَّاعَةِ وَ آمَنْتُمْ بِالرَّسُولِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله ثُمَّ إِنَّكُمْ زَحَفْتُمْ إِلَى ذُرِّيَّتِهِ وَ عِتْرَتِهِ تُرِيدُونَ قَتْلَهُمْ لَقَدِ اسْتَحْوَذَ عَلَيْكُمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاكُمْ ذِكْرَ اللَّهِ الْعَظِيمِ فَتَبّاً لَكُمْ وَ لِمَا تُرِيدُونَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ فَبُعْداً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ فَقَالَ عُمَرُ وَيْلَكُمْ كَلِّمُوهُ فَإِنَّهُ ابْنُ أَبِيهِ وَ اللَّهِ لَوْ وَقَفَ فِيكُمْ هَكَذَا يَوْماً جَدِيداً لَمَا انْقَطَعَ وَ لَمَا حُصِرَ فَكَلَّمُوهُ فَتَقَدَّمَ شِمْرٌ لَعَنَهُ اللَّهُ فَقَالَ يَا حُسَيْنُ مَا هَذَا الَّذِي تَقُولُ أَفْهِمْنَا حَتَّى نَفْهَمَ فَقَالَ أَقُولُ اتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ وَ لَا تَقْتُلُونِي فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ لَكُمْ قَتْلِي وَ لَا انْتِهَاكُ حُرْمَتِي فَإِنِّي ابْنُ بِنْتِ نَبِيِّكُمْ وَ جَدَّتِي خَدِيجَةُ زَوْجَةُ نَبِيِّكُمْ وَ لَعَلَّهُ قَدْ بَلَغَكُمْ قَوْلُ نَبِيِّكُمُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ إِلَى آخِرِ مَا سَيَأْتِي بِرِوَايَةِ الْمُفِيدِ.

وَ قَالَ الْمُفِيدُ وَ دَعَا الْحُسَيْنُ عليه السلام بِرَاحِلَتِهِ فَرَكِبَهَا وَ نَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ وَ جُلُّهُمْ يَسْمَعُونَ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ اسْمَعُوا قَوْلِي وَ لَا تَعْجَلُوا حَتَّى أَعِظَكُمْ بِمَا يَحِقُّ لَكُمْ عَلَيَّ وَ حَتَّى أَعْذِرَ عَلَيْكُمْ فَإِنْ أَعْطَيْتُمُونِيَ النَّصَفَ كُنْتُمْ بِذَلِكَ أَسْعَدَ وَ إِنْ لَمْ تُعْطُونِيَ النَّصَفَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ فَأَجْمِعُوا رَأْيَكُمْ ثُمَّ لا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَ لا تُنْظِرُونِ إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتابَ وَ هُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ثُمَّ حَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ ذَكَرَ اللَّهَ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ وَ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ وَ عَلَى مَلَائِكَتِهِ وَ عَلَى أَنْبِيَائِهِ فَلَمْ يُسْمَعْ مُتَكَلِّمٌ قَطُّ قَبْلَهُ وَ لَا بَعْدَهُ أَبْلَغُ مِنْهُ فِي مَنْطِقٍ.

ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ فَانْسُبُونِي فَانْظُرُوا مَنْ أَنَا ثُمَّ رَاجِعُوا أَنْفُسَكُمْ وَ عَاتِبُوهُمْ فَانْظُرُوا هَلْ يَصْلُحُ لَكُمْ قَتْلِي وَ انْتِهَاكُ حُرْمَتِي أَ لَسْتُ ابْنَ نَبِيِّكُمْ وَ ابْنَ وَصِيِّهِ وَ ابْنِ عَمِّهِ وَ أَوَّلِ مُؤْمِنٍ مُصَدِّقٍ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِ أَ وَ لَيْسَ حَمْزَةُ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ عَمِّي أَ وَ لَيْسَ جَعْفَرٌ الطَّيَّارُ فِي الْجَنَّةِ بِجَنَاحَيْنِ عَمِّي أَ وَ لَمْ

يَبْلُغْكَمْ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِی وَ لِأَخِی هَذَانِ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ فَإِنْ صَدَّقْتُمُونِی بِمَا أَقُولُ وَ هُوَ الْحَقُّ وَ اللَّهِ مَا تَعَمَّدْتُ کَذِباً مُذْ عَلِمْتُ أَنَّ اللَّهَ یَمْقُتُ عَلَیْهِ أَهْلَهُ وَ إِنْ کَذَّبْتُمُونِی فَإِنَّ فِیکُمْ مَنْ إِنْ سَأَلْتُمُوهُ عَنْ ذَلِکَ أَخْبَرَکُمْ اسْأَلُوا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیَّ وَ أَبَا سَعِیدٍ الْخُدْرِیَّ وَ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ السَّاعِدِیَّ وَ زَیْدَ بْنَ أَرْقَمَ وَ أَنَسَ بْنَ مَالِکٍ (۱) یُخْبِرُوکُمْ أَنَّهُمْ سَمِعُوا هَذِهِ الْمَقَالَهَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله علیه و آله لِی وَ لِأَخِی أَ مَا فِی هَذَا حَاجِزٌ لَکُمْ عَنْ سَفْکِ دَمِی.

فقال له شمر بن ذی الجوشن هو یَعْبُدُ اللَّهَ عَلی حَرْفٍ إن کان یدری ما تقوّل فقال له حبیب بن مظاهر و الله إنی لأراک تعبد الله علی سبعین حرفا و أنا أشهد أنک صادق ما تدری ما یقول قد طبع الله علی قلبک.

ثم قال لهم الحسین علیه السلام فَإِنْ کُنْتُمْ فِی شَکٍّ مِنْ هَذَا أَ فَتَشُکُّونَ أَنِّی ابْنُ بِنْتِ نَبِیِّکُمْ فَوَ اللَّهِ مَا بَیْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ ابْنُ بِنْتِ نَبِیٍّ غَیْرِی فِیکُمْ وَ لَا فِی غَیْرِکُمْ وَیْحَکُمْ أَ تَطْلُبُونِی بِقَتِیلٍ مِنْکُمْ قَتَلْتُهُ أَوْ مَالٍ لَکُمْ اسْتَهْلَکْتُهُ أَوْ بِقِصَاصٍ مِنْ جِرَاحَهٍ فَأَخَذُوا لَا یُکَلِّمُونَهُ فَنَادَی یَا شَبَثَ بْنَ رِبْعِیٍّ یَا حَجَّارَ بْنَ أَبْجَرَ یَا قَیْسَ بْنَ الْأَشْعَثِ یَا یَزِیدَ بْنَ الْحَارِثِ أَ لَمْ تَکْتُبُوا إِلَیَّ أَنْ قَدْ أَیْنَعَتِ الثِّمَارُ وَ اخْضَرَّ الْجَنَابُ وَ إِنَّمَا تَقْدَمُ عَلَی جُنْدٍ لَکَ مُجَنَّدٍ فَقَالَ لَهُ قَیْسُ بْنُ الْأَشْعَثِ مَا نَدْرِی مَا تَقُولُ وَ لَکِنِ انْزِلْ عَلَی حُکْمِ بَنِی عَمِّکَ فَإِنَّهُمْ لَنْ یُرُوکَ إِلَّا مَا تُحِبُّ فَقَالَ لَهُمُ الْحُسَیْنُ علیه السلام لَا وَ اللَّهِ لَا أُعْطِیکُمْ بِیَدِی إِعْطَاءَ الذَّلِیلِ وَ لَا أُقِرُّ لَکُمْ إِقْرَارَ الْعَبِیدِ.

ثُمَّ نَادَی یَا عِبَادَ اللَّهِ إِنِّی عُذْتُ بِرَبِّی وَ رَبِّکُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ وَ أَعُوذُ بِرَبِّی وَ رَبِّکُمْ مِنْ کُلِّ مُتَکَبِّرٍ لا یُؤْمِنُ بِیَوْمِ الْحِسابِ ثم إنه أناخ راحلته و أمر عقبه بن سمعان بعقلها و أقبلوا یزحفون نحوه. (۲)

۱- ۱. مات جابر بن عبد اللّه سنه ۷۴ و شهد جنازته الحجاج و الظاهر أنّه بالکوفه و أبو سعید الخدریّ سنه ۶۴- ۷۴ و سهل بن سعد هو آخر من مات بالمدینه سنه احدی و تسعین و زید بن أرقم سنه ۶۶ بالکوفه، و أنس بن مالك آخر من مات بالبصره سنه ۷۱ و کان قاطنا بها.

۲- ۲. الإرشاد ص ۲۱۷ و ۲۱۸.

و فی المناقب روی بإسناده عن عبد الله بن محمد بن سلیمان بن عبد الله بن الحسن عن أبیه عن جده عن عبد الله قال: لما عبّأ عمر بن سعد أصحابه لمحاربه الحسین بن علی علیهما السلام و رتّبهم مراتبهم و أقام الرایات فی مواضعها و عبأ أصحاب المیمنه و المیسره فقال لأصحاب القلب اثبتوا.

و أحاطوا بالحسین من کل جانب حتی جعلوه فی مثل الحلقه فخرج علیه السلام حتی أتی الناس فاستنصتهم فأبوا أن ینصتوا حتی قال لهم وَیْلَکُمْ مَا عَلَیْکُمْ أَنْ تُنْصِتُوا إِلَیَّ فَتَسْمَعُوا قَوْلِی وَ إِنَّمَا أَدْعُوکُمْ إِلَی سَبِیلِ الرَّشَادِ فَمَنْ أَطَاعَنِی کَانَ مِنَ الْمُرْشَدِینَ وَ مَنْ عَصَانِی کَانَ

مِنَ الْمُهْلَکِینَ وَ کُلُّکُمْ عَاصٍ لِأَمْرِی غَیْرُ مُسْتَمِعٍ قَوْلِی فَقَدْ مُلِئَتْ بُطُونُکُمْ مِنَ الْحَرَامِ وَ طُبِعَ عَلَی قُلُوبِکُمْ وَیْلَکُمْ أَ لَا تُنْصِتُونَ أَ لَا تَسْمَعُونَ فَتَلَاوَمَ أَصْحَابُ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ بَیْنَهُمْ وَ قَالُوا أَنْصِتُوا لَهُ.

فَقَامَ الْحُسَیْنُ علیه السلام ثُمَّ قَالَ تَبّاً لَکُمْ أَیَّتُهَا الْجَمَاعَهُ وَ تَرَحاً أَ فَحِینَ اسْتَصْرَخْتُمُونَا وَلِهِینَ مُتَحَیِّرِینَ فَأَصْرَخْتُکُمْ مُؤَدِّینَ مُسْتَعِدِّینَ سَلَلْتُمْ عَلَیْنَا سَیْفاً فِی رِقَابِنَا وَ حَشَشْتُمْ عَلَیْنَا نَارَ الْفِتَنِ خَبَأَهَا عَدُوُّکُمْ وَ عَدُوُّنَا فَأَصْبَحْتُمْ أَلْباً عَلَی أَوْلِیَائِکُمْ وَ یَداً عَلَیْهِمْ لِأَعْدَائِکُمْ بِغَیْرِ عَدْلٍ أَفْشَوْهُ فِیکُمْ وَ لَا أَمَلٍ أَصْبَحَ لَکُمْ فِیهِمْ إِلَّا الْحَرَامُ مِنَ الدُّنْیَا أَنَالُوکُمْ وَ خَسِیسُ عَیْشٍ طَمِعْتُمْ فِیهِ مِنْ غَیْرِ حَدَثٍ کَانَ مِنَّا لَا رَأْیٍ تَفَیَّلَ لَنَا فَهَلَّا لَکُمُ الْوَیْلَاتُ إِذْ کَرِهْتُمُونَا وَ تَرَکْتُمُونَا تَجَهَّزْتُمُوهَا وَ السَّیْفُ لَمْ یُشْهَرْ وَ الْجَأْشُ طَامِنٌ وَ الرَّأْیُ لَمْ یُسْتَحْصَفْ وَ لَکِنْ أَسْرَعْتُمْ عَلَیْنَا کَطَیْرَهِ الذُّبَابِ وَ تَدَاعَیْتُمْ کَتَدَاعِی الْفَرَاشِ فَقُبْحاً لَکُمْ فَإِنَّمَا أَنْتُمْ مِنْ طَوَاغِیتِ الْأُمَّهِ وَ شُذَاذِ الْأَحْزَابِ وَ نَبَذَهِ الْکِتَابِ وَ نَفَثَهِ الشَّیْطَانِ وَ عُصْبَهِ الْآثَامِ وَ مُحَرِّفِی الْکِتَابِ وَ مُطْفِئِ السُّنَنِ وَ قَتَلَهِ أَوْلَادِ الْأَنْبِیَاءِ و مُبِیرِی عِتْرَهِ الْأَوْصِیَاءِ وَ مُلْحِقِی الْعُهَّارِ بِالنَّسَبِ وَ مُؤْذِی الْمُؤْمِنِینَ و صُرَّاخِ أَئِمَّهِ الْمُسْتَهْزِئِینَ الَّذِینَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِینَ.

وَ أَنْتُمْ- ابْنَ حَرْبٍ وَ أَشْیَاعَهُ تَعْتَمِدُونَ وَ إِیَّانَا تُخَاذِلُونَ أَجَلْ وَ اللَّهِ الْخَذْلُ فِیکُمْ مَعْرُوفٌ وَشَجَتْ عَلَیْهِ عُرُوقُکُمْ وَ تَوَارَثَتْهُ أُصُولُکُمْ وَ فُرُوعُکُمْ وَ ثَبَتَتْ عَلَیْهِ

قُلُوبُكَمْ وَ غُشِّيَتْ صُدُورُكُمْ فَكَنْتُمْ أَخْبَثَ شَيْ ءٍ سِنْخاً لِلنَّاصِبِ وَ أَكْلَهً لِلْغَاصِبِ أَلَا لَعْنَهُ اللَّهِ عَلَى النَّاكِثِينَ الَّذِينَ يَنْقُضُونَ الْأَيْمانَ بَعْدَ تَوْكِيدِها وَ قَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا فَأَنْتُمْ وَ اللَّهِ هُمْ.

أَلَا إِنَّ الدَّعِيَّ ابْنَ الدَّعِيِّ قَدْ رَكَزَ بَيْنَ اثْنَتَيْنِ بَيْنَ القله(۱)

[السَّلَّهِ] وَ الذِّلَّهِ وَ هَيْهَاتَ مَا آخُذُ الدَّنِيَّهَ أَبَى اللَّهُ ذَلِكَ وَ رَسُولُهُ وَ جُدُودٌ طَابَتْ وَ حُجُورٌ طَهُرَتْ وَ أُنُوفٌ حَمِيَّهٌ وَ نُفُوسٌ أَبِيَّهٌ لَا تُؤْثِرُ مَصَارِعَ اللِّئَامِ عَلَى مَصَارِعِ الْكِرَامِ أَلَا قَدْ أَعْذَرْتُ وَ أَنْذَرْتُ أَلَا إِنِّي زَاحِفٌ بِهَذِهِ الْأُسْرَهِ عَلَى قِلَّهِ الْعَتَادِ وَ خُذْلَهِ الْأَصْحَابِ ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

فَإِنْ نَهْزِمْ فَهَزَّامُونَ قِدْماً***وَ إِنْ نُهْزَمْ فَغَيْرُ مُهَزَّمِينَا

وَ مَا إِنْ طِبُّنَا جُبْنٌ وَ لَكِنْ***مَنَايَانَا وَ دَوْلَهُ آخَرِينَا(۲)

أَلَا ثُمَّ لَا تَلْبَثُونَ بَعْدَهَا إِلَّا كَرَيْثِ مَا يُرْكَبُ الْفَرَسُ حَتَّى تَدُورَ بِكُمُ الرَّحَى عَهْدٌ عَهِدَهُ إِلَيَّ أَبِي عَنْ جَدِّي فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَ شُرَكاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ جَمِيعاً فَلا تُنْظِرُونِ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَ رَبِّكُمْ ما مِنْ دَابَّهٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ

۱- ۱. القله: قله العدد بالقتل. و فی بعض النسخ: السله منه رحمه اللّه.

۲- ۲. قائلها فروه بن مسیک المرادی قالها فی یوم الردم لهمدان من مراد. و زاد بعدهما فی الملهوف: اذا ما الموت رفع عن أناس***کلاکله أناخ بآخرینا فأفنی ذلکم سروات قومی***کما أفنی القرون الاولینا فلو خلد الملوک إذا خلدنا***و لو بقی الکرام إذا بقینا فقل للشامتین بنا أفیقوا***سیلقی الشامتون کما لقینا و قد تروی علی غیر هذا اللفظ کما نقله ابن هشام فی السیره ج ۲ ص ۵۸۲: مررن علی لفات و هن خوص***ینازعن الاعنه ینتحینا فان نغلب فغلابون قدما***و ان نغلب فغیر مغلبینا و ما ان طبنا جبن و لکن***منایانا و طعمه آخرینا کذاک الدهر دولته سجال***تکر صروفه حینا فحینا إلخ.

بِناصِيَتِها إِنَّ رَبِّی عَلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ اللَّهُمَّ احْبِسْ عَنْهُمْ قَطْرَ السَّمَاءِ وَ ابْعَثْ عَلَیهِمْ سِنِینَ کَسِنِی یُوسُفَ وَ سَلِّطْ عَلَیْهِمْ غُلَامَ ثَقِیفٍ یَسْقِیهِمْ کَأْساً مُصَبَّرَةً وَ لَا یَدَعُ فِیهِمْ أَحَداً إِلَّا قَتَلَهُ قِتْلَةً بِقِتْلَةٍ وَ ضَرْبَةً بِضَرْبَةٍ یَنْتَقِمُ لِی وَ لِأَوْلِیَائِی وَ أَهْلِ بَیْتِی وَ أَشْیَاعِی مِنْهُمْ فَإِنَّهُمْ غَرُّونَا وَ کَذَبُونَا وَ خَذَلُونَا وَ أَنْتَ رَبُّنَا عَلَیْکَ تَوَکَّلْنا وَ إِلَیْکَ أَنَبْنا وَ إِلَیْکَ الْمَصِیرُ ثُمَّ قَالَ أَیْنَ عُمَرُ بْنُ سَعْدٍ ادْعُوا لِی عُمَرَ فَدُعِیَ لَهُ وَ کَانَ کَارِهاً لَا یُحِبُّ أَنْ یَأْتِیَهُ فَقَالَ یَا عُمَرُ أَنْتَ تَقْتُلُنِی تَزْعُمُ أَنْ یُوَلِّیَکَ الدَّعِیُّ ابْنُ الدَّعِیِّ بِلَادَ الرَّیِّ وَ جُرْجَانَ وَ اللَّهِ لَا تَتَهَنَّأُ بِذَلِکَ أَبَداً عَهْداً مَعْهُوداً فَاصْنَعْ مَا أَنْتَ صَانِعٌ فَإِنَّکَ لَا تَفْرَحُ بَعْدِی بِدُنْیَا وَ لَا آخِرَةٍ وَ لَکَأَنِّی بِرَأْسِکَ عَلَی قَصَبَةٍ قَدْ نُصِبَ بِالْکُوفَةِ یَتَرَامَاهُ الصِّبْیَانُ وَ یَتَّخِذُونَهُ غَرَضاً بَیْنَهُمْ.

فاغتاظ عمر من کلامه ثم صرف بوجهه عنه و نادی بأصحابه ما تنتظرون به احملوا بأجمعکم إنما هی أکله واحده ثم إن الحسین دعا بفرس رسول الله المرتجز فرکبه و عبأ أصحابه.

أقول: قد روی الخطبه فی تحف العقول نحوا مما مر و رواه السید بتغییر و اختصار(۱) و ستأتی بروایه الإحتجاج أیضا.

ثم قال المفید رحمه الله فلما رأی الحر بن یزید أن القوم قد صمموا علی قتال الحسین علیه السلام قال لعمر بن سعد أی عمر أ مقاتل أنت هذا الرجل قال إی و الله قتالا شدیدا أیسره أن تسقط الرءوس و تطیح الأیدی قال أ فما لکم فیما عرضه علیکم رضی قال عمر أما لو کان الأمر إلی لفعلت و لکن أمیرک قد أبی فأقبل الحر حتی وقف من الناس موقفا و معه رجل من قومه یقال له قره بن قیس فقال له یا قره هل سقیت فرسک الیوم قال لا قال فما ترید أن تسقیه قال قره فظننت و الله أنه یرید أن یتنحی و لا یشهد القتال فکره أن أراه حین یصنع ذلک فقلت له لم أسقه و أنا منطلق فأسقیه فاعتزل ذلک المکان الذی کان فیه فو الله لو أنه

۱- ۱. تحف العقول ص ۲۴۰ الملهوف ص ۸۵- ۸۸.

اطلعنی علی الذی یرید لخرجت معه إلی الحسین (۱). فأخذ یدنو من الحسین قلیلا قلیلا فقال له مهاجر بن أوس ما ترید یا ابن یزید أ ترید أن تحمل فلم یجبه فأخذه مثل الأفکل و هی الرعده فقال له المهاجر إن أمرک لمریب و الله ما رأیت منک فی موقف قط مثل هذا و لو قیل لی من أشجع أهل الکوفه لما عدوتک فما هذا الذی أری منک فقال له الحر إنی و الله أخیر نفسی بین الجنه و النار فو الله لا أختار علی الجنه شیئا و لو قطعت و أحرقت.

ثم ضرب فرسه فلحق الحسین علیه السلام فقال له جعلت فداک یا ابن رسول الله أنا صاحبک الذی حبستک عن الرجوع و سایرتک فی الطریق و جعجعت بک فی هذا المکان و ما ظننت أن القوم یردون علیک ما عرضته علیهم و لا یبلغون منک هذه المنزله و الله لو علمت أنهم ینتهون بک إلی ما رکبت مثل الذی رکبت و أنا تائب إلی الله مما صنعت فتری لی من ذلک توبه فقال له الحسین علیه السلام نعم یتوب الله علیک فانزل فقال أنا لک فارسا خیر منی راجلا أقاتلهم علی فرسی ساعه و إلی النزول ما یصیر آخر أمری فقال له الحسین علیه السلام فاصنع یرحمک الله ما بدا لک.

فاستقدم أمام الحسین علیه السلام فقال یا أهل الکوفه لأمکم الهبل و العبر(۲) أ دعوتم هذا العبد الصالح حتی إذا أتاکم أسلمتموه و زعمتم أنکم قاتلوا أنفسکم دونه ثم عدوتم علیه لتقتلوه أمسکتم بنفسه و أخذتم بکلکله و أحطتم به من کل جانب لتمنعوه التوجه إلی بلاد الله العریضه فصار کالأسیر فی أیدیکم لا یملک لنفسه نفعا و لا یدفع عنها ضرا و حلّأتموه و نساءه و صبیته و أهله عن ماء الفرات الجاری تشربه الیهود و النصاری و المجوس و تمرغ فیه خنازیر السواد و کلابهم و ها هم قد صرعهم العطش بئسما خلفتم محمدا فی ذریته لا سقاکم الله یوم الظمأ.

۱- ۱. کذب عدو اللّه، فانه قد رأی الحرّ بعد ذلک حین یقاتل ذبا عن آل رسول اللّه.

۲- ۲. الهبل: الثکل، و العبر: الموت یقال عبر القوم: ماتوا.

فحمل علیه رجال یرمونه بالنبل فأقبل حتی وقف أمام الحسین علیه السلام و نادی عمر بن سعد یا درید أدن رایتک فأدناها ثم وضع سهما فی کبد قوسه ثم رمی و قال اشهدوا أنی أول من رمی الناس (1).

و قال محمد بن أبی طالب فرمی أصحابه کلهم فما بقی من أصحاب الحسین علیه السلام إلا أصابه من سهامهم قیل فلما رموهم هذه الرمیه قل أصحاب الحسین علیه السلام و قتل فی هذه الحمله خمسون رجلا و قال السید فقال علیه السلام لأصحابه قُومُوا رَحِمَکُمُ اللَّهُ إِلَی الْمَوْتِ الَّذِی لَا بُدَّ مِنْهُ فَإِنَّ هَذِهِ السِّهَامَ رُسُلُ الْقَوْمِ إِلَیْکُمْ فَاقْتَتَلُوا سَاعَهً مِنَ النَّهَارِ حَمْلَهً وَ حَمْلَهً حَتَّی قُتِلَ مِنْ أَصْحَابِ الْحُسَیْنِ علیه السلام جَمَاعَهٌ قَالَ فَعِنْدَهَا ضَرَبَ الْحُسَیْنُ علیه السلام یَدَهُ عَلَی لِحْیَتِهِ وَ جَعَلَ یَقُولُ اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَی الْیَهُودِ إِذْ جَعَلُوا لَهُ وَلَداً وَ اشْتَدَّ غَضَبُهُ عَلَی النَّصَارَی إِذْ جَعَلُوهُ ثَالِثَ ثَلَاثَهٍ وَ اشْتَدَّ غَضَبُهُ عَلَی الْمَجُوسِ إِذْ عَبَدُوا الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ دُونَهُ وَ اشْتَدَّ غَضَبُهُ عَلَی قَوْمٍ اتَّفَقَتْ کَلِمَتُهُمْ عَلَی قَتْلِ ابْنِ بِنْتِ نَبِیِّهِمْ أَمَا وَ اللَّهِ لَا أُجِیبُهُمْ إِلَی شَیْ ءٍ مِمَّا یُرِیدُونَ حَتَّی أَلْقَی اللَّهَ تَعَالَی وَ أَنَا مُخَضَّبٌ بِدَمِی.

وَ رُوِیَ عَنْ مَوْلَانَا الصَّادِقِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ سَمِعْتُ أَبِی علیه السلام یَقُولُ لَمَّا الْتَقَی الْحُسَیْنُ علیه السلام وَ عُمَرُ بْنُ سَعْدٍ لَعَنَهُ اللَّهُ وَ قَامَتِ الْحَرْبُ أُنْزِلَ النَّصْرُ حَتَّی رَفْرَفَ عَلَی رَأْسِ الْحُسَیْنِ علیه السلام ثُمَّ خُیِّرَ بَیْنَ النَّصْرِ عَلَی أَعْدَائِهِ وَ بَیْنَ لِقَاءِ اللَّهِ تَعَالَی فَاخْتَارَ لِقَاءَ اللَّهِ تَعَالَی قَالَ الرَّاوِی ثُمَّ صَاحَ علیه السلام أَ مَا مِنْ مُغِیثٍ یُغِیثُنَا لِوَجْهِ اللَّهِ أَ مَا مِنْ ذَابٍّ یَذُبُّ عَنْ حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ (2)

و قال المفید رحمه الله و تبارزوا فبرز یسار مولی زیاد بن أبی سفیان و برز إلیه عبد الله بن عمیر فقال له یسار من أنت فانتسب له فقال لست أعرفک حتی یخرج إلی زهیر بن القین أو حبیب بن مظاهر فقال عبد الله بن عمیر یا ابن الفاعله

۱- ۱. کتاب الإرشاد ص ۲۱۹.

۲- ۲. الملهوف ص ۸۹ و ۹۰.

و بک رغبه عن مبارزه أحد من الناس ثم شد علیه فضربه بسیفه حتی برد و إنه لمشغول بضربه إذ شد علیه سالم مولی عبید الله بن زیاد فصاحوا به قد رهقک العبد فلم یشعر حتی غشیه فبدره بضربه اتقاها ابن عمیر بیده الیسری فأطارت أصابع کفه ثم شد علیه فضربه حتی قتله و أقبل و قد قتلهما جمیعا و هو یرتجز و یقول

إن تنکرونی فأنا ابن کلب***أنا امرؤ ذو مره و عصب

و لست بالخوار عند النکب

و حمل عمرو بن الحجاج علی میمنه أصحاب الحسین علیه السلام فیمن کان معه من أهل الکوفه فلما دنا من الحسین علیه السلام جثوا له علی الرکب و أشرعوا الرماح نحوهم فلم تقدم خیلهم علی الرماح فذهبت الخیل لترجع فرشقهم أصحاب الحسین علیه السلام بالنبل فصرعوا منهم رجالا و جرحوا منهم آخرین و جاء رجل من بنی تمیم یقال له عبد الله بن خوزه فأقدم علی عسکر الحسین علیه السلام فناداه القوم إلی أین ثکلتک أمک فقال إنی أقدم علی رب رحیم و شفیع مطاع فقال الحسین علیه السلام لأصحابه من هذا فقیل له هذا ابن خوزه التمیمی فقال اللهم جره إلی النار فاضطرب به فرسه فی جدول فوقع و تعلقت رجله الیسری فی الرکاب و ارتفعت الیمنی و شد علیه مسلم بن عوسجه فضرب رجله الیمنی فأطارت و عدا به فرسه فضرب برأسه کل حجر و کل شجر حتی مات و عجل الله بروحه إلی النار و نشب القتال فقتل من الجمیع جماعه(۱).

و قال محمد بن أبی طالب و صاحب المناقب و ابن الأثیر فی الکامل و روایاتهم متقاربه أن الحر أتی الحسین علیه السلام فقال یا ابن رسول الله کنت أول خارج علیک فائذن لی لأکون أول قتیل بین یدیک و أول من یصافح جدک غدا و إنما قال الحر لأکون أول قتیل بین یدیک و المعنی یکون أول قتیل من المبارزین و إلا فإن جماعه کانوا قد قتلوا فی الحمله الأولی کما ذکر فکان أول من تقدم إلی

۱- ۱. کتاب الإرشاد ص ۲۲۰.

براز القوم و جعل ينشد و يقول:

إنى أنا الحر ومأوى الضيف***أضرب فى أعناقكم بالسيف

عن خير من حل بأرض الخيف***أضربكم و لا أرى من حيف

و روى أن الحر لما لحق بالحسين عليه السلام قال رجل من تميم يقال له يزيد بن سفيان أما و الله لو لحقته لأتبعته السنان فبينما هو يقاتل و إن فرسه لمضروب على أذنيه و حاجبيه و إن الدماء لتسيل إذ قال الحصين يا يزيد هذا الحر الذى كنت تتمناه قال نعم فخرج إليه فما لبث الحر أن قتله و قتل أربعين فارسا و راجلا فلم يزل يقاتل حتى عرقب فرسه و بقى راجلا و هو يقول :

إنى أنا الحر ونجل الحر***أشجع من ذى لبد هزبر

و لست بالجبان عندالكر***لكننى الوقاف عندالفر

ثم لم يزل يقاتل حتى قتل رحمه الله فاحتمله أصحاب الحسين عليه السلام حتى وضعوه بين يدى الحسين عليه السلام و به رمق فجعل الحسين يمسح وجهه و يقول أنت الحر كما سمتك أمك و أنت الحر فى الدنيا و أنت الحر فى الآخره و رثاه رجل من أصحاب الحسين عليه السلام و قيل بل رثاه على بن الحسين عليهما السلام

لنعم الحر حر بنى رياح***صبور عند مختلف الرماح

و نعم الحر إذ نادى حسينا***فجاد بنفسه عند الصياح

فيا ربى أضفه فى جنان***و زوجه مع الحور الملاح

و روى أن الحر كان يقول:

آليت لا أقتل حتى أقتلا***أضربهم بالسيف ضربا معضلا

لا ناقل عنهم و لا معللا***لا عاجز عنهم و لا مبدلا

أحمى الحسين الماجد المؤملا

قال المفيد رحمه الله فاشترک فى قتله أيوب بن مسرح و رجل آخر من

فرسان أهل الکوفه انتهی کلامه (۱).

و قال ابن شهرآشوب قتل نیفا و أربعین رجلا منهم و قال ابن نما و رویت بإسنادی أنه قال للحسین علیه السلام لما وجهنی عبید الله إلیک خرجت من القصر فنودیت من خلفی أبشر یا حر بخیر فالتفت فلم أر أحدا فقلت و الله ما هذه بشاره و أنا أسیر إلی الحسین و ما أحدث نفسی باتباعک فقال علیه السلام لقد أصبت أجرا و خیرا.

ثم قالوا و کان کل من أراد الخروج ودع الحسین علیه السلام و قال السلام علیک یا ابن رسول الله فیجیبه و علیک السلام و نحن خلفک و یقرأ علیه السلام فَمِنْهُمْ مَنْ قَضی نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ یَنْتَظِرُ وَ ما بَدَّلُوا تَبْدِیلًا ثم برز بریر بن خضیر الهمدانی بعد الحر و کان من عباد الله الصالحین فبرز و هو یقول:

أنا بریر و أبی خضیر***لیث یروع الأسدعند الزئر

یعرف فینا الخیر أهل الخیر***أضربکم و لا أری من ضیر

کذاک فعل الخیر من بریر

و جعل یحمل علی القوم و هو یقول اقتربوا منی یا قتله المؤمنین اقتربوا منی یا قتله أولاد البدریین اقتربوا منی یا قتله أولاد رسول رب العالمین و ذریته الباقین و کان بریر أقرأ أهل زمانه فلم یزل یقاتل حتی قتل ثلاثین رجلا فبرز إلیه رجل یقال له یزید بن معقل فقال لبریر أشهد أنک من المضلین فقال له بریر هلم فلندع الله أن یلعن الکاذب منا و أن یقتل المحق منا المبطل فتصاولا فضرب یزید لبریر ضربه خفیفه لم یعمل شیئا و ضربه بریر ضربه قدت المغفر و وصلت إلی دماغه فسقط قتیلا قال فحمل رجل من أصحاب ابن زیاد فقتل بریرا رحمه الله و کان یقال لقاتله بحیر بن أوس الضبی فجال فی میدان الحرب و جعل یقول:

سلی تخبری عنی وأنت ذمیمه***غداه حسین و الرماح شوارع

أ لم آت أقصی ما کرهت و لم یحل***غداه الوغی و الروع ما أنا صانع

۱- ۱. الإرشاد ص ۲۲۲.

معی مزنی لم تخنه کعوبه***و أبیض مشحوذ الغرارین قاطع (۱)

فجردته فی عصبه لیس دینهم***کدینی و إنی بعد ذاک لقانع

و قد صبروا للطعن و الضرب حسرا(۲)***و قد جالدوا لو أن ذلک نافع

فأبلغ عبید الله إذ ما لقیته***بأنی مطیع للخلیفه سامع

قتلت بریرا ثم جلت لهمه***غداه الوغی لما دعا من یقارع

قال ثم ذکر له بعد ذلک أن بریرا کان من عباد الله الصالحین و جاءه ابن عم له و قال ویحک یا بحیر قتلت بریر بن خضیر فبأی وجه تلقی ربک غدا قال فندم الشقی و أنشأ یقول:

فلو شاء ربی ما شهدت قتالهم***و لا جعل النعماء عند ابن جائر

لقد کان ذا عارا علی و سبه***یعیر بها الأبناء عند المعاشر

فیا لیت أنی کنت فی الرحم حیضه***و یوم حسین کنت ضمن المقابر

فیا سوأتا ما ذا أقول لخالقی***و ما حجتی یوم الحساب القماطر(۳)

ثم برز من بعده وهب بن عبد الله بن حباب الکلبی و قد کانت معه أمه یومئذ فقالت قم یا بنی فانصر ابن بنت رسول الله فقال أفعل یا أماه و لا أقصر فبرز و هو یقول:

إن تنکرونی فأنا ابن الکلب***سوف ترونی و ترون ضربی

و حملتی و صولتی فی الحرب***أدرک ثأری بعد ثأر صحبی

و أدفع الکرب أمام الکرب***لیس جهادی فی الوغی باللعب

ص: ۱۶

۱- ۱. قوله« مزنی» أی رمح مزنی، و کعوب الرمح: النواشر فی أطراف الانابیب و عدم خیانتها: کنایه عن کثره نفوذها و عدم کلالها، و الغراران: شفرتا السیف منه رحمه اللّه.

۲- ۲. جمع حاسر: الذی لا مغفر علیه و لا درع.

۳- ۳. یقال: یوم قماطر بالضم: شدید، و هنا یحتمل أن یکون و صفا للحساب، أو و صفا للیوم.

ثم حمل فلم يزل يقاتل حتى قتل منهم جماعه فرجع إلى أمه و امرأته فوقف عليهما فقال يا أماه أ رضيت فقالت ما رضيت أو تقتل بين يدى الحسين عليه السلام فقالت امرأته بالله لا تفجعنى فى نفسك فقالت أمه يا بنى لا تقبل قولها و ارجع فقاتل بين يدى ابن رسول الله فيكون غدا فى القيامه شفيعا لك بين يدى الله فرجع قائلا

إنى زعيم لك أم وهب***بالطعن فيهم تاره و الضرب

ضرب غلام مؤمن بالرب***حتى يذيق القوم مر الحرب

إنى امرؤ ذو مره و عصب***و لست بالخوار عند النكب

حسبى إلهى من عليم حسبى

فلم يزل يقاتل حتى قتل تسعه عشر فارسا و اثنى عشر راجلا ثم قطعت يداه فأخذت امرأته عمودا و أقبلت نحوه و هى تقول فداك أبى و أمى قاتل دون الطيبين حرم رسول الله فأقبل كى يردها إلى النساء فأخذت بجانب ثوبه و قالت لن أعود أو أموت معك فقال الحسين جزيتم من أهل بيتى خيرا ارجعى إلى النساء رحمك الله فانصرفت و جعل يقاتل حتى قتل رضوان الله عليه قال فذهبت امرأته تمسح الدم عن وجهه فبصر بها شمر فأمر غلاما له فضربها بعمود كان معه فشدخها و قتلها و هى أول امرأه قتلت فى عسكر الحسين.

و رأيت حديثا أن وهب هذا كان نصرانيا فأسلم هو و أمه على يدى الحسين فقتل فى المبارزه أربعه و عشرين راجلا و اثنى عشر فارسا ثم أخذ أسيرا فأتى به عمر بن سعد فقال ما أشد صولتك ثم أمر فضربت عنقه و رمى برأسه إلى عسكر الحسين عليه السلام فأخذت أمه الرأس فقبلته ثم رمت بالرأس إلى عسكر ابن سعد فأصابت به رجلا فقتلته ثم شدت بعمود الفسطاط فقتلت رجلين فقال لها الحسين ارجعى يا أم وهب أنت و ابنك مع رسول الله فإن الجهاد مرفوع عن النساء فرجعت و هى تقول إلهى لا تقطع رجائى فقال لها الحسين عليه السلام لا يقطع الله رجاك يا أم وهب.

ص: ١٧

ثم برز من بعده عمرو بن خالد الأزدی و هو یقول:

إلیک یا نفس إلی الرحمن***فأبشری بالروح و الریحان

الیوم تجزین علی الإحسان***قد کان منک غابر الزمان

ما خط فی اللوح لدی الدیان***لا تجرعی فکل حی فان

و الصبر أحظی لک بالأمانی***یا معشر الأزد بنی قحطان

ثم قاتل حتی قتل رحمه الله و فی المناقب ثم تقدم ابنه خالد بن عمرو و هو یرتجز و یقول:

صبرا علی الموت بنی قحطان***کی ما تکونوا فی رضی الرحمن

ذی المجد و العزه و البرهان***و ذی العلی و الطول و الإحسان

یا أبتا قد صرت فی الجنان***فی قصر رب حسن البنیان (۱)

ثم تقدم فلم یزل یقاتل حتی قتل رحمه الله علیه و قال محمد بن أبی طالب ثم برز من بعده سعد بن حنظله التمیمی و هو یقول:

صبرا علی الأسیاف و الأسنه***صبرا علیها لدخول الجنه

و حور عین ناعمات هنه***لمن یرید الفوز لا بالظنه

یا نفس للراحه فاجهدنه***و فی طلاب الخیر فارغبنه (۲)

ثم حمل و قاتل قتالا شدیدا ثم قتل رضوان الله علیه.

و خرج من بعده عمیر بن عبد الله المذحجی و هو یرتجز و یقول:

قد علمت سعد و حی مذحج***أنی لدی الهیجاء لیث محرج

أعلو بسیفی هامه المدجج***و أترک القرن لدی التعرج

فریسه الضبع الأزل الأعرج

۱- ۱. فی مناقب آل أبی طالب: فی قصر در حسن البنیان.

۲- ۲. قوله:« هنه» الهاء للسکت، و کذا قوله« فاجهدنه» و« فارغبنه» منه رحمه اللّه.

و لم يزل يقاتل حتى قتله مسلم الضبابى و عبد الله البجلى.

ثم برز من بعده مسلم بن عوسجه رحمه الله و هو يرتجز:

إن تسألوا عنى فإنى ذو لبد***من فرع قوم من ذرى بنى أسد

فمن بغانا حائد عن الرشد***و كافر بدين جبار صمد

ثم قاتل قتالا شديدا.

و قال المفيد و صاحب المناقب بعد ذلك و كان نافع بن هلال البجلى يقاتل قتالا شديدا و يرتجز و يقول:

أنا ابن هلال البجلى (١)***أنا على دين على***و دينه دين النبى

فبرز إليه رجل من بنى قطيعه و قال المفيد هو مزاحم بن حريث فقال أنا على دين عثمان فقال له نافع أنت على دين الشيطان فحمل عليه نافع فقتله.

فصاح عمرو بن الحجاج بالناس يا حمقى أ تدرون من تقاتلون تقاتلون فرسان أهل المصر و أهل البصائر و قوما مستميتين لا يبرز منكم إليهم أحد إلا قتلوه على قتلتهم و الله لو لم ترموهم إلا بالحجاره لقتلتموهم فقال له عمر بن سعد لعنه الله الرأى ما رأيت فأرسل فى الناس من يعزم عليهم أن لا يبارزهم رجل منهم و قال لو خرجتم إليهم وحدانا لأتوا عليكم مبارزه.

و دنا عمرو بن الحجاج من أصحاب الحسين عليه السلام فقال يا أهل الكوفه الزموا طاعتكم و جماعتكم و لا ترتابوا فى قتل من مرق من الدين و خالف الإمام فقال الحسين عليه السلام يَا ابْنَ الْحَجَّاجِ أَ عَلَيَّ تُحَرِّضُ النَّاسَ أَ نَحْنُ مَرَقْنَا مِنَ الدِّينِ وَ أَنْتُمْ ثَبَتُّمْ عَلَيْهِ وَ اللَّهِ لَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا الْمَارِقُ مِنَ الدِّينِ وَ مَنْ هُوَ أَوْلَى بِصَلْيِ النَّارِ.

ثم حمل عمرو بن الحجاج لعنه الله فى ميمنته من نحو الفرات فاضطربوا

١- ١. كذا فى النسخ، و لكن لا يستقيم الرجز، و الظاهر أن القائل هلال بن حجاج فقال: أنا هلال البجلىّ ***أنا على دين على***و دينه دين النبىّ.

ساعه فصرع مسلم بن عوسجه و انصرف عمرو و أصحابه و انقطعت الغبره فإذا مسلم صريع و قال محمد بن أبی طالب فسقط إلی الأرض و به رمق فمشی إلیه الحسین و معه حبیب بن مظاهر فقال له الحسین علیه السلام رحمک الله یا مسلم فَمِنْهُمْ مَنْ قَضی نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ یَنْتَظِرُ وَ ما بَدَّلُوا تَبْدِیلًا ثم دنا منه حبیب فقال یعز علی مصرعک یا مسلم أبشر بالجنه فقال له قولا ضعیفا بشرک الله بخیر فقال له حبیب لو لا أعلم أنی فی الأثر لأحببت أن توصی إلی بکل ما أهمک فقال مسلم فإنی أوصیک بهذا و أشار إلی الحسین علیه السلام فقاتل دونه حتی تموت فقال حبیب لأنعمتک عینا ثم مات رضوان الله علیه.

قال و صاحت جاریه له یا سیداه یا ابن عوسجتاه فنادی أصحاب ابن سعد مستبشرین قتلنا مسلم بن عوسجه فقال شبث بن ربعی لبعض من حوله ثکلتکم أمهاتکم أما إنکم تقتلون أنفسکم بأیدیکم و تذلون عزکم أ تفرحون بقتل مسلم بن عوسجه أما و الذی أسلمت له لرب موقف له فی المسلمین کریم لقد رأیته یوم آذربیجان قتل سته من المشرکین قبل أن تلتام خیول المسلمین.

ثم حمل شمر بن ذی الجوشن فی المیسره فثبتوا له (۱)

و قاتلهم أصحاب الحسین علیه السلام قتالا شدیدا و إنما هم اثنان و ثلاثون فارسا فلا یحملون علی جانب من أهل الکوفه إلا کشفوهم فدعا عمر بن سعد بالحصین بن نمیر فی خمسمائه من الرماه فاقتبلوا(۲) حتی دنوا من الحسین و أصحابه فرشقوهم بالنبل فلم یلبثوا أن عقروا خیولهم و قاتلوهم حتی انتصف النهار و اشتد القتال و لم یقدروا أن یأتوهم إلا من جانب واحد لاجتماع أبنیتهم و تقارب بعضها من بعض فأرسل عمر بن سعد الرجال لیقوضوها عن أیمانهم و شمائلهم لیحیطوا بهم و أخذ الثلاثه و الأربعه من أصحاب الحسین یتخللون فیشدون علی الرجل یعرض و ینهب فیرمونه عن

۱- ۱. فی بعض النسخ و هکذا نسخه الإرشاد زیاده و هی: و طاعنوه و حمل علی الحسین علیه السلام و أصحابه من کل جانب و قاتلهم إلخ.

۲- ۲. فی الأصل و هکذا سائر النسخ: فاقتتلوا. و هو سهو.

قریب فیصرعونه فیقتلونه.

فقال ابن سعد أحرقوها بالنار فأضرموا فیها فقال الحسین علیه السلام دعوهم یحرقوها فإنهم إذا فعلوا ذلک لم یجوزوا إلیکم فکان کما قال علیه السلام و قیل أتاه شبث بن ربعی و قال أفزعنا النساء ثکلتک أمک فاستحیا و أخذوا لا یقاتلونهم إلا من وجه واحد و شد أصحاب زهیر بن القین فقتلوا أبا عذره الضبابی من أصحاب شمر فلم یزل یقتل من أصحاب الحسین الواحد و الاثنان فیبین ذلک فیهم لقلتهم و یقتل من أصحاب عمر العشره فلا یبین فیهم ذلک لکثرتهم.

فلما رأی ذلک أبو ثمامه الصیداوی قال للحسین علیه السلام یا أبا عبد الله نفسی لنفسک الفداء هؤلاء اقتربوا منک و لا و الله لا تقتل حتی أقتل دونک و أحب أن ألقی الله ربی و قد صلیت هذه الصلاه فرفع الحسین رأسه إلی السماء و قال ذکرت الصلاه جعلک الله من المصلین نعم هذا أول وقتها ثم قال سلوهم أن یکفوا عنا حتی نصلی فقال الحصین بن نمیر إنها لا تقبل فقال حبیب بن مظاهر لا

تقبل الصلاه زعمت من ابن رسول الله و تقبل منک یا ختار فحمل علیه حصین بن نمیر و حمل علیه حبیب فضرب وجه فرسه بالسیف فشب (۱)

به الفرس و وقع عنه الحصین فاحتوشته أصحابه فاستنقذوه فقال الحسین علیه السلام لزهیر بن القین و سعید بن عبد الله تقدما أمامی حتی أصلی الظهر فتقدما أمامه فی نحو من نصف أصحابه حتی صلی بهم صلاه الخوف. و روی أن سعید بن عبد الله الحنفی تقدم أمام الحسین فاستهدف لهم یرمونه بالنبل کلما أخذ الحسین علیه السلام یمینا و شمالا قام بین یدیه فما زال یرمی به حتی سقط إلی الأرض و هو یقول اللهم العنهم لعن عاد و ثمود اللهم أبلغ نبیک السلام عنی و أبلغه ما لقیت من ألم الجراح فإنی أردت بذلک نصره ذریه نبیک ثم مات رضوان الله علیه فوجد به ثلاثه عشر سهما سوی ما به من ضرب السیوف و طعن الرماح.

۱- ۱. شب الفرس شبابا- بالکسر- رفع یدیه و قمص و حرن.

و قال ابن نما و قيل صلى الحسين عليه السلام و أصحابه فرادى بالإيماء ثم قالوا ثم خرج عبد الرحمن بن عبد الله اليزنى و هو يقول:

أنا ابن عبد الله من آل يزن***دينى على دين حسين و حسن

أضربكم ضرب فتى من اليمن***أرجو بذاك الفوز عند المؤتمن

ثم حمل فقاتل حتى قتل.

و قال السيد فخرج عمرو بن قرظه الأنصارى فاستأذن الحسين عليه السلام فأذن له فقاتل قتال المشتاقين إلى الجزاء و بالغ فى خدمه سلطان السماء حتى قتل جمعا كثيرا من حزب ابن زياد و جمع بين سداد و جهاد و كان لا يأتى إلى الحسين سهم إلا اتقاه بيده و لا سيف إلا تلقاه بمهجته فلم يكن يصل إلى الحسين سوء حتى أثخن بالجراح فالتفت إلى الحسين و قال يا ابن رسول الله أ وفيت قال نعم أنت أمامى فى الجنه فأقرئ رسول الله منى السلام و أعلمه أنى فى الأثر فقاتل حتى قتل رضوان الله عليه.

و فى المناقب أنه كان يقول:

قد علمت كتيبه الأنصار***أن سوف أحمى حوزه الذمار

ضرب غلام غير نكس شارى***دون حسين مهجتى و دارى

و قال السيد ثم تقدم جون مولى أبى ذر الغفارى و كان عبدا أسود فقال له الحسين أنت فى إذن منى فإنما تبعتنا طلبا للعافيه فلا تبتل بطريقنا فقال يا ابن رسول الله أنا فى الرخاء ألحس قصاعكم و فى الشده أخذلكم و الله إن ريحى لمنتن و إن حسبى للئيم

و لونى لأسود فتنفس على بالجنه فتطيب ريحى و يشرف حسبى و يبيض وجهى لا و الله لا أفارقكم حتى يختلط هذا الدم الأسود مع دمائكم (۱).

و قال محمد بن أبى طالب ثم برز للقتال و هو ينشد و يقول:

كيف يرى الكفار ضرب الأسود***بالسيف ضربا عن بنى محمد

۱- ۱. كتاب الملهوف ص ۹۴- ۹۶.

أذب عنهم باللسان و اليد***أرجو به الجنه يوم المورد

ثم قاتل حتی قتل فوقف علیه الحسین علیه السلام و قال اللَّهُمَّ بَیِّضْ وَجْهَهُ وَ طَیِّبْ رِیحَهُ وَ احْشُرْهُ مَعَ الْأَبْرَارِ وَ عَرِّفْ بَیْنَهُ وَ بَیْنَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ.

وَ رُوِیَ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام أَنَّ النَّاسَ کَانُوا یَحْضُرُونَ الْمَعْرَکَهَ وَ یَدْفِنُونَ الْقَتْلَی فَوَجَدُوا جَوْناً بَعْدَ عَشْرَهِ أَیَّامٍ یَفُوحُ مِنْهُ رَائِحَهُ الْمِسْکِ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَیْهِ.

و قال صاحب المناقب کان رجزه هکذا:

کیف یری الفجارضرب الأسود***بالمشرفی القاطع المهند

بالسیف صلتا عن بنی محمد***أذب عنهم باللسان و الید

أرجو بذلک الفوز عند المورد***من الإله الأحد الموحد

إذ لا شفیع عنده کأحمد

و قال السید ثم برز عمرو بن خالد الصیداوی فقال للحسین علیه السلام یا أبا عبد الله قد هممت أن ألحق بأصحابی و کرهت أن أتخلف و أراک وحیدا من أهلک قتیلا فَقَالَ لَهُ الْحُسَیْنُ تَقَدَّمْ فَإِنَّا لَاحِقُونَ بِکَ عَنْ سَاعَهٍ فتقدم فقاتل حتی قتل.

قال و جاء حنظله بن سعد الشبامی (۱)

فوقف بین یدی الحسین یقیه السهام و الرماح و السیوف بوجهه و نحره و أخذ ینادی یا قَوْمِ إِنِّی أَخافُ عَلَیْکُمْ مِثْلَ یَوْمِ الْأَحْزابِ مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَ عادٍ وَ ثَمُودَ وَ الَّذِینَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَ مَا اللَّهُ یُرِیدُ ظُلْماً لِلْعِبادِ وَ یا قَوْمِ

إِنِّی أَخافُ عَلَیْکُمْ یَوْمَ التَّنادِ یَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِینَ ما لَکُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عاصِمٍ یا قوم لا تقتلوا حسینا فَیُسْحِتَکُمْ الله بِعَذابٍ وَ قَدْ خابَ مَنِ افْتَری (۲).

و فی المناقب فقال له الحسین یَا ابْنَ سَعْدٍ إِنَّهُمْ قَدِ اسْتَوْجَبُوا الْعَذَابَ حِینَ رَدُّوا عَلَیْکَ مَا دَعَوْتَهُمْ إِلَیْهِ مِنَ الْحَقِّ وَ نَهَضُوا إِلَیْکَ یَشْتِمُونَکَ وَ أَصْحَابَکَ فَکَیْفَ

۱- ۱. فی الأصل الشامیّ و هو سهو و الصحیح ما فی الصلب کما فی الطبریّ ج ۶ ص ۲۵۴ و الشبام بطن من همدان.

۲- ۲. الملهوف ص ۹۶ و ۹۷.

بِهِمُ الْآنَ وَ قَدْ قَتَلُوا إِخْوَانَكَ الصَّالِحِينَ قال صدقت جعلت فداک أ فلا نروح إلى ربنا فنلحق بإخواننا فقال له رُحْ إِلَى مَا هُوَ خَيْرٌ لَکَ مِنَ الدُّنْيَا وَ مَا فِيهَا وَ إِلَى مُلْكٍ لا يَبْلى فقال السلام عليک يا ابن رسول الله صلى الله عليک و على أهل بيتک و جمع بيننا و بينک فى جنته قال آمين آمين ثم استقدم فقاتل قتالا شديدا فحملوا عليه فقتلوه رضوان الله عليه.

و قال السيد فتقدم سويد بن عمرو بن أبى المطاع و كان شريفا كثير الصلاه فقاتل قتال الأسد الباسل و بالغ فى الصبر على الخطب النازل حتى سقط بين القتلى و قد أثخن بالجراح فلم يزل كذلک و ليس به حراک حتى سمعهم يقولون قتل الحسين فتحامل و أخرج سكينا من خفه و جعل يقاتل حتى قتل (١).

و قال صاحب المناقب فخرج يحيى بن سليم المازنى و هو يرتجز و يقول:

لأضربن القوم ضربافيصلا***ضربا شديدا فى العداه معجلا

لا عاجزا فيها و لا مولولا***و لا أخاف اليوم موتا مقبلا

لكننى كالليث أحمى أشبلا

ثم حمل فقاتل حتى قتل رحمه الله.

ثم خرج من بعده قره بن أبى قره الغفارى و هو يرتجز و يقول:

قد علمت حقا بنو غفار***و خندف بعد بنى نزار

بأنى الليث لدى الغيار***لأضربن معشر الفجار

بكل عضب ذكر بتار***ضربا وجيعا عن بنى الأخيار

رهط النبى الساده الأبرار

قال ثم حمل فقاتل حتى قتل رحمه الله.

و خرج من بعده مالک بن أنس المالكى و هو يرتجز و يقول:

قد علمت مالكها و الدودان***و الخندفيون و قيس عيلان

بأن قومى آفه الأقران***لدى الوغى و ساده الفرسان

١- ١. الملهوف ص ٩٨.

مباشرو الموت بطعن آن***لسنا نرى العجز عن الطعان

آل علی شیعه الرحمن***آل زیاد شیعه الشیطان

ثم حمل فقاتل حتی قتل رحمه الله و قال ابن نما اسمه أنس بن حارث الکاهلی (۱) و فی المناقب ثم خرج من بعده عمرو بن مطاع الجعفی هو یقول:

أنا ابن جعف و أبی مطاع***و فی یمینی مرهف قطاع

و أسمر فی رأسه لماع ***یری له من ضوئه شعاع

الیوم قد طاب لنا القراع***دون حسین الضرب و السطاع

یرجی بذاک الفوز و الدفاع***عن حر نار حین لا انتفاع

ثم حمل فقاتل حتی قتل رحمه الله و قالوا ثم خرج الحجاج بن مسروق و هو مؤذن الحسین علیه السلام و یقول:

أقدم حسین هادیا مهدیا***الیوم تلقی جدک النبیا

ثم أباک ذا الندا علیا***ذاک الذی نعرفه وصیا

و الحسن الخیر الرضی الولیا***و ذا الجناحین الفتی الکمیا

و أسد الله الشهید الحیا

ثم حمل فقاتل حتی قتل رحمه الله.

ثم خرج من بعده زهیر بن القین رضی الله عنه و هو یرتجز و یقول:

أنا زهیر و أنا ابن القین***أذودکم بالسیف عن حسین

إن حسینا أحد السبطین***من عتره البر التقی الزین

ذاک رسول الله غیر المین***أضربکم و لا أری من شین

یا لیت نفسی قسمت قسمین

و قال محمد بن أبی طالب فقاتل حتی قتل مائه و عشرین رجلا فشد علیه کثیر بن

۱ – ۱. قـد مر فی ج ۴۴ ص ۳۲۰ نقلاـ عن أمـالی الصـدوق أنّه مالـک بن أنس الکـاهلیّ و أنّه کان یقول:« قـد علمت کاهلها و دودان» و ما ذکره ابن نما هو الصحیح کما عنونه فی الإصابه و قال: له و لابیه صحبه.

عبد الله الشعبی و مهاجر بن أوس التميمی فقتلاه فقال الحسين عليه السلام حين صرع زهير لا يبعدك الله يا زهير و لعن قاتلك لعن الذين مسخوا قرده و خنازير.

ثم خرج سعيد بن عبد الله الحنفی و هو يرتجز:

أقدم حسين اليوم تلقى أحمدا***و شيخك الحبر عليا ذا الندا

و حسنا كالبدر وافى الأسعدا***و عمك القوم الهمام الأرشدا

حمزه ليث الله يدعى أسدا***و ذا الجناحين تبوأ مقعدا

فی جنه الفردوس يعلو صعدا

و قال فی المناقب و قيل بل القائل لهذه الأبيات هو سويد بن عمرو بن أبی المطاع قال فلم يزل يقاتل حتى قتل.

ثم برز حبيب بن مظاهر الأسی و هو يقول :

أنا حبيب و أبی مظهر***فارس هيجاء و حرب تسعر

و أنتم عند العديد أكثر***و نحن أعلى حجه وأظهر

و أنتم عند الوفاء أغدر***و نحن أوفى منكم و أصبر

حقا و أنمى منكم و أعذر(۱)

و قاتل قتالا شديدا و قال أيضا:

أقسم لو كنا لكم أعدادا***أو شطركم وليتم الأكتادا(۲)

يا شر قوم حسبا و آدا***و شرهم قد علموا أندادا

ثم حمل عليه رجل من بنی تميم فطعنه فذهب ليقوم فضربه الحصين بن نمير لعنه الله على رأسه بالسيف فوقع و نزل التميمی فاجتز رأسه فهد مقتله الحسين

۱- ۱. كذا فی النسخ و الصحيح ما نقله الطبریّ عن أبی مخنف بتقديم و تاخير هكذا: أنتم أعد عده و أكثر***و نحن أوفى منكم و أصبر و نحن اعلى حجه و أظهر***حقا و اتقى منكم و اعذر.

٢- ٢. الكتد مثل الكتف: مجتمع الكتفين من الإنسان و الآد: القوّه كالايد. منه رحمه اللّه.

عليه السلام فقال عند الله أحتسب نفسى و حماه أصحابى و قيل بل قتله رجل يقال له بديل بن صريم و أخذ رأسه فعلقه فى عنق فرسه فلما دخل مكه(۱) رآه ابن حبيب و هو غلام غير مراهق فوثب إليه فقتله و أخذ رأسه.

و قال محمد بن أبى طالب فقتل اثنين و ستين رجلا فقتله الحصين بن نمير و علق رأسه فى عنق فرسه.

ثم برز هلال بن نافع البجلى و هو يقول:

أرمى بها معلمه أفواقها***و النفس لا ينفعها إشفاقها

مسمومه تجرى بها أخفاقها ***ليملأن أرضها رشاقها

فلم يزل يرميهم حتى فنيت سهمه ثم ضرب يده إلى سيفه فاستله و جعل يقول :

أنا الغلام اليمنى البجلى***دينى على دين حسين و على

إن أقتل اليوم فهذا أملى***فذاك رأيى و ألاقى عملى

فقتل ثلاثه عشر رجلا فكسروا عضديه و أخذ أسيرا فقام إليه شمر فضرب عنقه.

قال ثم خرج شاب قتل أبوه فى المعركه و كانت أمه معه فقالت له أمه اخرج يا بنى و قاتل بين يدى ابن رسول الله فخرج فقال الحسين هذا شاب قتل أبوه و لعل أمه تكره خروجه فقال الشاب أمى أمرتنى بذلک فبرز و هو يقول:

أميرى حسين و نعم الأمير***سرور فؤاد البشير النذير

على و فاطمه والداه***فهل تعلمون له من نظير

له طلعه مثل شمس الضحى***له غره مثل بدر منير

۱- ۱. كذا فى النسخ و لا ريب انه مصحف« الكوفه» قال الطبرىّ نقلا عن أبى مخنف ان بديل بن صريم أخذ رأس حبيب و أقبل به الى ابى زياد فى القصر، فبصر به ابنه القاسم بن حبيب و هو يومئذ مراهق فلزمه كلما دخل دخل معه و إذا خرج خرج معه ليجد منه غره فيقتله فلم يجد الى ذلک سبيلا حتّى إذا كان زمان مصعب فدخل عسكره فإذا قاتل أبيه فى فسطاطه فدخل عليه يوما و هو قائل نصف النهار فضربه بسيفه حتّى برد. انتهى باختصار.

و قاتل حتی قتل و جز رأسه و رمی به إلی عسکر الحسین علیه السلام فحملت أمه رأسه و قالت أحسنت یا بنی یا سرور قلبی و یا قره عینی ثم رمت برأس ابنها رجلا فقتلته و أخذت عمود خیمته و حملت علیهم و هی تقول:

أنا عجوز سیدی ضعیفه***خاویه بالیه نحیفه

أضربکم بضربه عنیفه***دون بنی فاطمه الشریفه

و ضربت رجلین فقتلتهما فأمر الحسین علیه السلام بصرفها و دعا لها.

و فی المناقب ثم خرج جناده بن الحارث الأنصاری و هو یقول:

أنا جناد و أنا ابن الحارث***لست بخوار و لا بناکث

عن بیعتی حتی یرثنی وارث***الیوم شلوی فی الصعید ماکث

قال ثم حمل فلم یزل یقاتل حتی قتل رحمه الله.

قال ثم خرج من بعده عمرو بن جناده و هو یقول :

أضق الخناق من ابن هند و ارمه***من عامه بفوارس الأنصار

و مهاجرین مخضبین رماحهم***تحت العجاجه من دم الکفار

خضبت علی عهد النبی محمد***فالیوم تخضب من دم الفجار

و الیوم تخضب من دماء أراذل***رفضوا القرآن لنصره الأشرار

طلبوا بثأرهم ببدر إذ أتوا***بالمرهفات و بالقنا الخطار

و الله ربی لا أزال مضاربا***فی الفاسقین بمرهف بتار

هذا علی الأزدی حق واجب***فی کل یوم تعانق و کرار

قال ثم خرج عبد الرحمن بن عروه فقال:

قد علمت حقا بنو غفار***و خندف بعد بنی نزار

لنضر بن معشر الفجار***بکل عضب ذکر بتار

يا قوم ذودوا عن بنى الأخيار***بالمشرفى و القنا الخطار

ثم قاتل حتى قتل رحمه الله.

و قال محمد بن أبى طالب و جاء عابس بن أبى شبيب الشاكرى معه شوذب مولى

ص: ۲۸

شاكر و قال يا شوذب ما فى نفسك أن تصنع قال ما أصنع أقاتل حتى أقتل قال ذاك الظن بك فتقدم بين يدى أبى عبد الله حتى يحتسبك كما احتسب غيرك فإن هذا يوم ينبغى لنا أن نطلب فيه الأجر بكل ما نقدر عليه فإنه لا عمل بعد اليوم و إنما هو الحساب.

فتقدم فسلم على الحسين عليه السلام و قال يا أبا عبد الله أما و الله ما أمسى على وجه الأرض قريب و لا بعيد أعز على و لا أحب إلى منك و لو قدرت على أن أدفع عنك الضيم أو القتل بشى ء أعز على من نفسى و دمى لفعلت السلام عليك يا أبا عبد الله أشهد أنى على هداك و هدى أبيك ثم مضى بالسيف نحوهم.

قال ربيع بن تميم فلما رأيته مقبلا عرفته و قد كنت شاهدته فى المغازى و كان أشجع الناس فقلت أيها الناس هذا أسد الأسود هذا ابن أبى شبيب لا يخرجن إليه أحد منكم فأخذ ينادى أ لا رجل أ لا رجل.

فقال عمر بن سعد ارضخوه بالحجاره من كل جانب فلما رأى ذلك ألقى درعه و مغفره ثم شد على الناس فو الله لقد رأيت يطرد أكثر من مائتين من الناس ثم إنهم تعطفوا عليه من كل جانب فقتل فرأيت رأسه فى أيدى رجال ذوى عده هذا يقول أنا قتلته و الآخر يقول كذلك فقال عمر بن سعد لا تختصموا هذا لم يقتله إنسان واحد حتى فرق بينهم بهذا القول.

ثم جاءه عبد الله و عبد الرحمن الغفاريان فقالا يا أبا عبد الله السلام عليك إنه جئنا لنقتل بين يديك و ندفع عنك فقال مَرْحَباً بِكُمَا ادْنُوَا مِنِّي فَدَنَوَا مِنْهُ وَ هُمَا يَبْكِيَانِ فَقَالَ يَا ابْنَيْ أَخِي مَا يُبْكِيكُمَا فَوَ اللَّهِ إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونَا بَعْدَ سَاعَةٍ قَرِيرَيِ الْعَيْنِ فَقَالا جَعَلَنَا اللَّهُ فِدَاكَ وَ اللَّهِ مَا عَلَى أَنْفُسِنَا نَبْكِي وَ لَكِنْ نَبْكِي عَلَيْكَ نَرَاكَ قَدْ أُحِيطَ بِكَ وَ لَا نَقْدِرُ عَلَى أَنْ نَنْفَعَكَ فَقَالَ جَزَاكُمَا اللَّهُ يَا ابْنَيْ أَخِي بِوُجْدِكُمَا مِنْ ذَلِكَ وَ مُوَاسَاتِكُمَا إِيَّايَ بِأَنْفُسِكُمَا أَحْسَنَ جَزَاءِ الْمُتَّقِينَ ثُمَّ اسْتَقْدَمَا وَ قَالا السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ وَ عَلَيْكُمَا السَّلَامُ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ فقاتلا حتى قتلا.

قال ثم خرج غلام ترکی کان للحسین علیه السلام و کان قارئا للقرآن فجعل یقاتل و یرتجز و یقول:

البحر من طعنی و ضربی یصطلی***و الجو من سهمی و نبلی یمتلی

إذا حسامی فی یمینی ینجلی***ینشق قلب الحاسد المبجل

فقتل جماعه ثم سقط صریعا فجاءه الحسین علیه السلام فبکی و وضع خده علی خده ففتح عینه فرأی الحسین علیه السلام فتبسم ثم صار إلی ربه رضی الله عنه.

قال ثم رماهم یزید بن زیاد بن الشعثاء بثمانیه أسهم ما أخطأ منها بخمسه أسهم و کان کلما رمی قال الحسین علیه السلام اَللَّهُمَّ سَدِّدْ رَمْیَتَهُ وَ اجْعَلْ ثَوَابَهُ الْجَنَّهَ فحملوا علیه فقتلوه.

و قال ابن نما حدث مهران مولی بنی کاهل قال شهدت کربلاء مع الحسین علیه السلام فرأیت رجلا یقاتل قتالا شدیدا شدیدا لا یحمل علی قوم إلا کشفهم ثم یرجع إلی الحسین علیه السلام و یرتجز و یقول:

أبشر هدیت الرشد تلقی أحمدا***فی جنه الفردوس تعلو صعدا

فقلت من هذا فقالوا أبو عمرو النهشلی و قیل الخثعمی فاعترضه عامر بن نهشل أحد بنی اللات من ثعلبه فقتله و اجتز رأسه و کان أبو عمرو هذا متهجدا کثیر الصلاه.

و خرج یزید بن مهاجر فقتل خمسه من أصحاب عمر بالنشاب و صار مع الحسین علیه السلام و هو یقول:

أنا یزید و أبی المهاجر***کأننی لیث بغیل خادر(۱)

۱- ۱. ضبطه ابن شهرآشوب فی المناقب ج ۴ ص ۱۰۳« یزید بن مهاصر» و الصدوق فیما مر عن الأمالی ج ۴۴ ص ۳۲۰« زیاد بن مهاصر». و قال الطبریّ: هو یزید بن زیاد کان مع ابن سعد، فلما ردوا الشروط علی الحسین صار معه ثمّ ذکر رمیته و أنّه قال بعد ما قام: لقد تبین لی انی قتلت منهم خمسه. و الغیل: الاجمه موضع الأسد، و الخادر: الکامن.

يا رب إنى للحسين ناصر***و لابن سعد تارك وهاجر

و كان يكنى أبا الشعشاء من بنى بهدله من كنده.

قال و جاء رجل فقال أين الحسين فقال ها أنا ذا قال أبشر بالنار تردها الساعه قال بَلْ أَبْشِرْ بِرَبٍّ رَحِيمٍ وَ شَفِيعٍ مُطَاعٍ مَنْ أَنْتَ قَالَ أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْأَشْعَثِ قَالَ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ عَبْدُكَ كَاذِباً فَخُذْهُ إِلَى النَّارِ وَ اجْعَلْهُ الْيَوْمَ آيَةً لِأَصْحَابِهِ فما هو إلا أن ثنى عنان فرسه فرمى به و ثبتت رجله فى الركاب فضربه حتى قطعه و وقعت مذاكيره فى الأرض فو الله لقد عجبت من سرعه دعائه.

ثم جاء آخر فقال أين الحسين فقال ها أنا ذا قال أبشر بالنار قال أَبْشِرْ بِرَبٍّ رَحِيمٍ وَ شَفِيعٍ مُطَاعٍ مَنْ أَنْتَ قَالَ أَنَا شِمْرُ بْنُ ذِي الْجَوْشَنِ قَالَ الْحُسَيْنُ عليه السلام اللَّهُ أَكْبَرُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله رَأَيْتُ كَأَنَّ كَلْباً أَبْقَعَ يَلَغُ فِي دِمَاءِ أَهْلِ بَيْتِي وَ قَالَ الْحُسَيْنُ رَأَيْتُ كَأَنَّ كِلَاباً تَنْهَشُنِي وَ كَأَنَّ فِيهَا كَلْباً أَبْقَعَ كَانَ أَشَدَّهُمْ عَلَيَّ وَ هُوَ أَنْتَ وَ كَانَ أَبْرَصَ.

وَ نَقَلْتُ مِنَ التِّرْمِذِيِّ قِيلَ لِلصَّادِقِ عليه السلام كَمْ تَتَأَخَّرُ الرُّؤْيَا فَذَكَرَ مَنَامَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَكَانَ التَّأْوِيلُ بَعْدَ سِتِّينَ سَنَةً.

و تقدم سيف بن أبى الحارث بن سريع و مالك بن عبد الله بن سريع الجابريان بطن من همدان يقال لهم بنو جابر أمام الحسين عليه السلام ثم التقيا فقالا عليك السلام يا ابن رسول الله فقال عليكما السلام ثم قاتلا حتى قتلا.

ثم قال محمد بن أبى طالب و غيره و كان يأتى الحسين عليه السلام الرجل بعد الرجل فيقول السلام عليك يا ابن رسول الله فيجيبه الحسين و يقول و عليك السلام و نحن خلفك ثم يقرأ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضى نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ حتى قتلوا عن آخرهم رضوان الله عليهم و لم يبق مع الحسين إلا أهل بيته.

و هكذا يكون المؤمن يؤثر دينه على دنياه و موته على حياته فى سبيل الله و ينصر الحق و إن قتل قال سبحانه وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْياءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ (1).

١- ١. آل عمران: ١٦٩.

و لما وقف رسول الله صلى الله عليه وآله على شهداء أحد و فيهم حمزه رضوان الله عليه و قال أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ زَمِّلُوهُمْ بِدِمَائِهِمْ فَإِنَّهُمْ يُحْشَرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ أَوْدَاجُهُمْ تَشْخُبُ دَماً فَاللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ وَ الرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ.

و لما قتل أصحاب الحسين و لم يبق إلا أهل بيته و هم ولد على و ولد جعفر و ولد عقيل و ولد الحسن و ولده عليه السلام اجتمعوا يودع بعضهم بعضا و عزموا على الحرب فأول من برز من أهل بيته عبد الله بن مسلم بن عقيل بن أبى طالب و هو يرتجز و يقول:

اليوم ألقى مسلما و هو أبى***و فتيه بادوا على دين النبى

ليسوا بقوم عرفوا بالكذب***لكن خيار و كرام النسب

من هاشم السادات أهل الحسب

و قال محمد بن أبى طالب فقاتل حتى قتل ثمانيه و تسعين رجلا فى ثلاث حملات ثم قتله عمرو بن صبيح الصيداوى و أسد بن مالك.

و قال أبو الفرج عبد الله بن مسلم أمه رقيه بنت على بن أبى طالب عليه السلام قتله عمرو بن صبيح فيما ذكرناه عن المدائنى و عن حميد بن مسلم و ذكر أن السهم أصابه و هو واضع يده على جبينه فأثبته فى راحته و جبهته و محمد بن مسلم بن عقيل أمه أم ولد قتله فيما رويناه عن أبى جعفر محمد بن على عليهما السلام أبو جرهم الأزدى و لقيط بن إياس الجهنى (1).

و قال محمد بن أبى طالب و غيره ثم خرج من بعده جعفر بن عقيل و هو يرتجز و يقول:

أنا الغلام الأبطحى الطالبى***من معشر فى هاشم و غالب

و نحن حقا ساده الذوائب***هذا حسين أطيب الأطايب

من عتره البر التقى العاقب

١- ١. مقاتل الطالبيين ص ۶۶ و ۶۷.

فقتل خمسه عشر فارسا و قال ابن شهرآشوب و قيل قتل رجلين ثم قتله بشر بن سوط الهمدانى (۱)

و قال أبو الفرج أمه أم الثغر بنت عامر العامرى قتله عروه بن عبد الله الخثعمى فيما رويناه عن أبى جعفر الباقر عليه السلام و عن حميد بن مسلم.

و قالوا ثم خرج من بعده أخوه عبد الرحمن بن عقيل و هو يقول:

أبى عقيل فاعرفوا مكانى***من هاشم و هاشم إخوانى

كهول صدق ساده الأقران***هذا حسين شامخ البنيان

و سيد الشيب مع الشبان

فقتل سبعه عشر فارسا ثم قتله عثمان بن خالد الجهنى.

و قال أبو الفرج و عبد الله بن عقيل بن أبى طالب أمه أم ولد و قتله عثمان بن خالد بن أشيم الجهنى و بشر بن حوط القابضى فيما ذكر سليمان بن أبى راشد عن حميد بن مسلم و عبد الله الأكبر بن عقيل أمه أم ولد قتله فيما ذكر المدائنى عثمان بن خالد الجهنى و رجل من همدان و لم يذكر عبد الرحمن أصلا.

ثم قال و محمد بن أبى سعيد بن عقيل بن أبى طالب الأحول و أمه أم ولد قتله لقيط بن ياسر الجهنى رماه بسهم- فيما رويناه عن المدائنى عن أبى مخنف عن سليمان بن أبى راشد عن حميد بن مسلم: و ذكر محمد بن على بن حمزه أنه قتل معه جعفر بن محمد بن عقيل و وصف أنه قد سمع أيضا من يذكر أنه قد قتل يوم الحره.

و قال أبو الفرج ما رأيت فى كتب الأنساب لمحمد بن عقيل ابنا يسمى جعفرا و ذكر أيضا محمد بن على بن حمزه عن عقيل بن عبد الله بن عقيل بن محمد بن عبد الله بن محمد بن عقيل بن أبى طالب أن على بن عقيل و أمه أم ولد قتل يومئذ(۲).

ص: ۳۳

۱- ۱. راجع المناقب ج ۴ ص ۱۰۵، و فيه فقتل رجلين، و فى قول خمسه عشر فارسا قتله بشر بن سوط الهمدانىّ، و سيجى ء أن الرجل بشر بن حوط القابضى، و قابض بن زيد: بطن من همدان.

۲- ۲. مقاتل الطالبيين ص ۶۵- ۶۷.

ثم قالوا و خرج من بعده محمد بن عبد الله بن جعفر بن أبی طالب و هو یقول:

نشکو إلی الله من العدوان***قتال قوم فی الردی عمیان

قد ترکوا معالم القرآن***و محکم التنزیل و التبیان

و أظهروا الکفر مع الطغیان

ثم قاتل حتی قتل عشره أنفس ثم قتله عامر بن نهشل التمیمی.

ثم خرج من بعده عون بن عبد الله بن جعفر و هو یقول:

إن تنکرونی فأنا ابن جعفر***شهید صدق فی الجنان أزهر

یطیر فیها بجناح أخضر***کفی بهذا شرفا فی المحشر

ثم قاتل حتی قتل من القوم ثلاثه فوارس و ثمانیه عشر راجلا ثم قتله عبد الله بن بطه الطائی.

قال أبو الفرج بعد ذکر قتل محمد و عون و إن عونا قتله عبد الله بن قطنه التیهانی (۱) و عبید الله بن عبد الله بن جعفر بن أبی طالب ذکر یحیی بن الحسن فیما أخبرنی به أحمد بن سعید عنه أنه قتل مع الحسین علیه السلام بالطف.

ثم قال أبو الفرج و محمد بن أبی طالب و غیرهما ثم خرج من بعده عبد الله بن الحسن بن علی بن أبی طالب علیه السلام و فی أکثر الروایات أنه القاسم بن الحسن علیه السلام و هو غلام صغیر لم یبلغ الحلم فلما نظر الحسین إلیه قد برز اعتنقه و جعلا یبکیان حتی غشی علیهما ثم استأذن الحسین علیه السلام فی المبارزه فأبی الحسین أن یأذن له فلم یزل الغلام یقبل یدیه و رجلیه حتی أذن له فخرج و دموعه تسیل علی خدیه و هو یقول:

إن تنکرونی فأنا ابن الحسن (۲)***سبط النبی المصطفی و المؤتمن

هذا حسین کالأسیر المرتهن***بین أناس لا سقوا صوب المزن

۱- ۱. و هکذا فی المناقب لابن شهرآشوب ج ۴ ص ۱۰۶ عبد اللّه بن قطنه الطائی و قد یقال عبد اللّه بن قطبه البتهانی، و أظنه التینانی بطن من بجیله من القحطانیه أو هو النبهانی: أبو حی.
۲- ۲. فی المناقب: ان تنکرونی فأنا فرع الحسن و هو أوفق بالوزن.

و كـان وجهه كفلقه القمر فقاتـل قتالا شديـدا حتى قتل على صـغره خمسه و ثلاثين رجلا قال حميـد كنت فى عسـكر ابن سـعد فكنت أنظر إلى هـذا الغلام عليه قميص و إزار و نعلان قـد انقطع شـسع أحـدهما ما أنسـى أنه كان اليسـرى فقال عمرو بن سـعد الأزدى و

الله لأشدن عليه فقلت سبحان الله و ما تريد بذلك و الله لو ضربنى ما بسطت إليه يدى يكفيه هؤلاء الذين تراهم قد احتوشوه قال و الله لأفعلن فشد عليه فما ولى حتى ضرب رأسه بالسيف و وقع الغلام لوجهه و نادى يا عماه.

قال فجاء الحسـين كالصـقر المنقض فتخلل الصـفوف و شد شده الليث الحرب فضـرب عمرا قاتله بالسـيف فاتقاه بيده فأطنها من المرفق فصاح ثم تنحى عنه و حملت خيل أهل الكوفه ليستنقذوا عمرا من الحسين فاستقبلته بصدورها و جرحته بحوافرها و وطئته حتى مات الغلام (۱) فانجلت الغبره فإذا بالحسـين قائم على رأس الغلام و هو يفحص برجله فقال الحسـين يَعَزُّ وَ اللَّهِ عَلَى عَمِّکَ أَنْ تَدْعُوَهُ فَلَا يُجِيبَکَ أَوْ يُجِيبَکَ فَلَا يُعِينَکَ أَوْ يُعِينَکَ فَلَا يُغْنِی عَنْکَ بُعْداً لِقَوْمٍ قَتَلُوکَ.

---

۱ – ۱. قـد اقتحم هاهنا لفظ[الغلام] و هو سـهو ظاهر، يخالف نسـخه المقاتل و الإرشاد و مناقب ابن شـهرآشوب، و يخالف لفظ الکتـاب أيضـا، حيث يقـول بعـده« و هو يفحص برجله» فانمـا يفحص برجله: اى يجود بنفسه، الـذى لم يمت بعـد، خصوصـا مع مخاطبه الحسـين عليه السلام له بقوله:« يعزّ و اللّه على عمک» الخ. فالمائت تحت حوافر الخيل و سنابکها عدو اللّه عمرو بن سعد بن نفيل الأزدىّ لا رحمه اللّه، و لکن عباره المصـنّف رحمه اللّه يفيـد أنه هو القاسم بن الحسن. أما نسـخه المقاتل ففيه: فضـرب عمرا بالسـيف فاتقاه بساعده فأطنها من لدن المرفق ثمّ تنحى عنه و حملت خيل عمر بن سـعد لتسـتنقذه من الحسـين فلما حملت الخيل استقبلته بصدورها و جالت فتوطأته فلم يرم حتّى مات لعنه اللّه و أخزاه، فلما تجلت الغبره إذا بالحسين على رأس الغلام و هو يفحص برجله و حسين يقول الخبر. و قـد يظهر أن لفـظ[الغلام] کان فى نسـخه المصـنّف مصـحفا عن کلمه[لعنه اللّه] التى تکتب هکذا« لعل». راجع مقاتل الطالبيين ص ۶۲، الإرشاد ص ۲۲۳ و ۲۲۴، مناقب آل أبى طالب لابن شهرآشوب ج ۴ ص ۱۰۶ و ۱۰۷.

ثم احتمله فكأنی أنظر إلی رجلی الغلام یخطان فی الأرض و قد وضع صدره علی صدره فقلت فی نفسی ما یصنع فجاء حتی ألقاه بین القتلی من أهل بیته.

ثم قال اللَّهُمَّ أَحْصِهِمْ عَدَداً وَ اقْتُلْهُمْ بَدَداً وَ لَا تُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَداً وَ لَا تَغْفِرْ لَهُمْ أَبَداً صَبْراً یَا بَنِی عُمُومَتِی صَبْراً یا أَهْلَ بَیْتِی لَا رَأَیْتُمْ هَوَاناً بَعْدَ هَذَا الْیَوْمِ أَبَداً ثم خرج عبد الله بن الحسن الذی ذکرناه أولا و هو الأصح أنه برز بعد القاسم و هو یقول:

إن تنکرونی فأنا ابن حیدره***ضرغام آجام و لیث قسوره

علی الأعادی مثل ریح صرصره

فقتل أربعه عشر رجلا ثم قتله هانئ بن ثبیت الحضرمی فاسود وجهه قَالَ أَبُو الْفَرَجِ کَانَ أَبُو جَعْفَرٍ الْبَاقِرُ علیه السلام یَذْکُرُ أَنَّ حَرْمَلَهَ بْنَ کَاهِلٍ الْأَسَدِیَّ قَتَلَهُ و روی عن هانئ بن ثبیت القابضی أن رجلا منهم قتله.

ثم قال و أبو بکر بن الحسن بن علی بن أبی طالب و أمه أم ولد- ذکر المدائنی فی إسنادنا عنه عن أبی مخنف عن سلیمان بن أبی راشد: أن عبد الله بن عقبه الغنوی قتله- و فی حدیث عمرو بن شمر عن جابر عن أبی جعفر علیه السلام: أن عقبه الغنوی قتله (۱).

قالوا ثم تقدمت إخوه الحسین عازمین علی أن یموتوا دونه فأول من خرج منهم أبو بکر بن علی و اسمه عبید الله و أمه لیلی بنت مسعود بن خالد بن ربعی التمیمیه فتقدم و هو یرتجز:

شیخی علی ذو الفخار الأطول***من هاشم الصدق الکریم المفضل

هذا حسین بن النبی المرسل***عنه نحامی بالحسام المصقل

تفدیه نفسی من أخ مبجل

فلم یزل یقاتل حتی قتله زحر بن بدر النخعی و قیل عبید الله بن عقبه الغنوی قال

۱- ۱. المصدر ص ۶۱.

أبو الفرج لا يعرف اسمه و ذكر أبو جعفر الباقر عليه السلام فی الإسناد الذی تقدم أن رجلا من همدان قتله و ذكر المدائنی أنه وجد فی ساقيه مقتولا لا يدری من قتله.

قالوا ثم برز من بعده أخوه عمر بن علی و هو يقول:

أضربكم و لا أری فيكم زحر***ذاك الشقی بالنبی قد كفر

يا زحر يا زحر تدان من عمر***لعلك اليوم تبوأ من سقر

شر مكان فی حريق و سعر***لأنك الجاحد يا شر البشر

ثم حمل علی زحر قاتل أخيه فقتله و استقبل القوم و جعل يضرب بسيفه ضربا منكرا و هو يقول:

خلوا عداه الله خلوا عن عمر***خلوا عن الليث العبوس المكفهر

يضربكم بسيفه و لايفر***و ليس فيها كالجبان المنجحر

فلم يزل يقاتل حتی قتل.

ثم برز من بعده أخوه عثمان بن علی و أمه أم البنين بنت حزام بن خالد من بنی كلاب و هو يقول :

إنی أنا عثمان ذوالمفاخر***شيخی علی ذوالفعال الظاهر

و ابن عم للنبی الطاهر***أخی حسين خيره الأخاير

و سيد الكبار و الأصاغر***بعد الرسول و الوصی الناصر

فرماه خولی بن يزيد الأصبحی علی جبينه فسقط عن فرسه و جز رأسه رجل من بنی أبان بن حازم- قال أبو الفرج قال يحيی بن الحسن عن علی بن إبراهيم عن عبيد الله بن الحسن و عبد الله بن العباس قالا: قتل عثمان بن علی و هو ابن إحدی و عشرين سنه و قال الضحاك بإسناده إن خولی بن يزيد رمی عثمان بن علی بسهم فأسقطه (۱)

و شد عليه رجل من بنی أبان دارم و أخذ رأسه وَ رُوِيَ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام

۱- ۱. فی المصدر: فأوهطه، و هو الأصحّ: يقال أوهطه: أضعفه و أوهنه و أثخنه ضربا و قيل: صرعه صرعه لا يقوم منها.

أَنَّهُ قَالَ إِنَّمَا سَمَّيْتُهُ بِاسْمِ أَخِي عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ (۱)

أقول: و لم یذکر أبو الفرج عمر بن علی فی المقتولین یومئذ.

قالوا: ثم برز من بعده أخوه جعفر بن علی و أمه أم البنین أیضا و هو یقول:

إنی أنا جعفر ذو المعالی***ابن علی الخیر ذوالنوال

حسبی بعمی شرفا وخالی***أحمی حسینا ذی الندی المفضال

ثم قاتل فرماه خولی الأصبحی فأصاب شقیقته أو عینه.

ثم برز أخوه عبد الله بن علی و هو یقول:

أنا ابن ذی النجده و الإفضال***ذاک علی الخیر ذو الفعال

سیف رسول الله ذوالنکال***فی کل قوم ظاهر الأهوال

فقتله هانئ بن ثبیت الحضرمی.

قال أبو الفرج حدثنی أحمد بن سعید عن یحیی بن الحسن عن علی بن إبراهیم عن عبید الله بن الحسن و عبد الله بن العباس قالا: قتل عبد الله بن علی بن أبی طالب علیه السلام و هو ابن خمس و عشرین سنه و لا عقب له و قتل جعفر بن علی و هو ابن تسع عشره سنه- حدثنی أحمد بن عیسی عن حسین بن نصر عن أبیه عن عمر بن سعد عن أبی مخنف عن عبد الله بن عاصم عن ضحاک المشرقی (۲) قال: قال العباس بن علی لأخیه من أبیه و أمه عبد الله بن علی تقدم بین یدی حتی أراک و أحتسبک فإنه لا ولد لک فتقدم بین یدیه و شد علیه هانئ بن ثبیت الحضرمی فقتله و بهذا الإسناد أن العباس بن علی قدم أخاه جعفرا بین یدیه (۳) فشد علیه هانئ بن ثبیت الذی قتل أخاه فقتله- وَ قَالَ نَصْرُ بْنُ مُزَاحِمٍ حَدَّثَنِی عَمْرُو بْنُ

۱- ۱. مقاتل الطالبیین ص ۵۸.

۲- ۲. قال الفیروزآبادی: و الضحّاک المشرقی تابعی أو صوابه کسر المیم و فتح الراء نسبه الی مشرق بطن من همدان، أقول: و مثله فی المشتبه للذهبی ص ۴۸۵.

۳- ۳. زاد فی المصدر: و هو لانه لم یکن له ولد لیحوز ولد العباس بن علی میراثه.

شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام: أَنَّ خَوْلِیَّ بْنَ یَزِیدَ الْأَصْبَحِیَّ قَتَلَ جَعْفَرَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام.

ثم قال و محمد الأصغر بن علی بن أبی طالب و أمه أم ولد- حدثنی أحمد بن عیسی عن حسین بن نصر عن أبیه عن عمرو بن شمر عن جابر عن أبی جعفر علیه السلام: و حدثنی أحمد بن أبی شیبه عن أحمد بن الحارث عن المدائنی: أن رجلا من تمیم من بنی أبان بن دارم قتله رضوان الله علیه.

قال و قد ذکر محمد بن علی بن حمزه أنه قتل یومئذ إبراهیم بن علی بن أبی طالب علیه السلام و أمه أم ولد و ما سمعت بهذا عن غیره و لا رأیت لإبراهیم فی شی ء من کتب الأنساب ذکرا- و ذکر یحیی بن الحسن أن أبا بکر بن عبید الله الطلحی حدثه عن أبیه: أن عبید الله بن علی قتل مع الحسین و هذا خطأ و إنما قتل عبید الله یوم المذار قتله أصحاب المختار و قد رأیته بالمذار(۱).

و قال کان العباس بن علی یکنی أبا الفضل و أمه أم البنین أیضا و هو أکبر ولدها و هو آخر من قتل من إخوته لأبیه و أمه فحاز مواریثهم (۲) ثم تقدم فقتل فورثهم و إیاه عبید الله و نازعه فی ذلک عمه عمر بن علی فصولح علی شی ء أرضی به.

و کان العباس رجلا وسیما جمیلا یرکب الفرس المطهم و رجلاه یخطان فی الأرض و کان یقال له قمر بنی هاشم و کان لواء الحسین علیه السلام معه- حَدَّثَنِی أَحْمَدُ بْنُ سَعِیدٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ الْحَسَنِ عَنْ بَکْرِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ عَنِ ابْنِ أَبِی أُوَیْسٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: عَبَّأَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ أَصْحَابَهُ فَأَعْطَی رَایَتَهُ

۱- ۱. المذار- کسحاب- بلد بین واسط و البصره، و بها کانت یوم لمصعب بن الزبیر علی أحمر بن شمیط البجلیّ، راجع أیّام العرب فی الإسلام للمیدانی بذیل مجمع الامثال ج ۲ ص ۴۴۷.

۲- ۲. فی المصدر: لانه کان له عقب، و لم یکن لهم؛ فقدمهم بین یدیه فقتلوا جمیعا فحاز مواریثهم.

أَخَاهُ الْعَبَّاسَ حَدَّثَنِی أَحْمَدُ بْنُ عِیسَی عَنْ حُسَیْنِ بْنِ نَصْرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: أَنَّ زَیْدَ بْنَ رُقَادٍ وَ حَکِیمَ بْنَ الطُّفَیْلِ الطَّائِیَّ قَتَلَا الْعَبَّاسَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السلام وَ کَانَتْ أُمُّ الْبَنِینِ أُمَّ هَؤُلَاءِ الْأَرْبَعَهِ الْإِخْوَهِ الْقَتْلَی تَخْرُجُ إِلَی الْبَقِیعِ فَتَنْدُبُ بَنِیهَا أَشْجَی نُدْبَهٍ وَ أَحْرَقَهَا فَیَجْتَمِعُ النَّاسُ إِلَیْهَا یَسْمَعُونَ مِنْهَا فَکَانَ مَرْوَانُ یَجِی ءُ فِیمَنْ یَجِی ءُ لِذَلِکَ فَلَا یَزَالُ یَسْمَعُ نُدْبَتَهَا وَ یَبْکِی- ذَکَرَ ذَلِکَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ حَمْزَهَ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی الْجُهَنِیِّ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام(۱).

قالوا و کان العباس السقاء قمر بنی هاشم صاحب لواء الحسین علیه السلام و هو أکبر الإخوان مضی یطلب الماء فحملوا علیه و حمل علیهم و جعل یقول:

لا أرهب الموت إذا الموت رقا(۲)***حتی أواری فی المصالیت لقی

نفسی لنفس المصطفی الطهر وقا***إنی أنا العباس أغدو بالسقا

و لا أخاف الشر یوم الملتقی

ففرقهم فکمن له زید بن ورقاء(۳)من وراء نخله و عاونه حکیم بن الطفیل السنبسی فضربه علی یمینه فأخذ السیف بشماله و حمل و هو یرتجز:

و الله إن قطعتم یمینی***إنی أحامی أبدا عن دینی

و عن إمام صادق الیقین***نجل النبی الطاهر الأمین

فقاتل حتی ضعف فکمن له الحکم بن الطفیل الطائی من وراء نخله فضربه علی شماله فقال:

یا نفس لا تخشی من الکفار***و أبشری برحمه الجبار

۱- ۱. مقاتل الطالبیین ص ۵۹.

۲- ۲. فی بعض النسخ« زقا» أی صاح، کانت العرب تزعم ان روح القتیل الذی لا یدرک بثأره تصیر هامه فتزقو عند قبره تقول: اسقونی اسقونی، فإذا أدرک بثأره طارت.

۳- ۳. هکذا فی نسخه الإرشاد ص ۲۲۵ و مناقب آل أبی طالب ج ۴ ص ۱۰۸، و قد مر عن المقاتل أنّه زید بن رقاد فتحرر.

مع النبی السید المختار***قد قطعوا ببغیهم یساری

فأصلهم یا رب حر النار

فضربه ملعون بعمود من حدید فقتله فلما رآه الحسین علیه السلام صریعا علی شاطئ الفرات بکی و أنشأ یقول:

تعدیتم یا شر قوم ببغیکم***و خالفتم دین النبی محمد

أ ما کان خیر الرسل أوصاکم بنا***أ ما نحن من نجل النبی المسدد

أ ما کانت الزهراء أمی دونکم***أ ما کان من خیر البریه أحمد

لعنتم و أخزیتم بما قد جنیتم***فسوف تلاقوا حر نار توقد

أقول: و فی بعض تألیفات أصحابنا أن العباس لما رأی وحدته علیه السلام أتی أخاه و قال یا أخی هل من رخصه فبکی الحسین علیه السلام بکاء شدیدا ثم قال یا أَخِی أَنْتَ صَاحِبُ لِوَائِی وَ إِذَا مَضَیْتَ تَفَرَّقَ عَسْکَرِی (۱)

فَقَالَ الْعَبَّاسُ قَدْ ضَاقَ صَدْرِی وَ سَئِمْتُ مِنَ الْحَیَاهِ وَ أُرِیدُ أَنْ أَطْلُبَ ثَأْرِی مِنْ هَؤُلَاءِ الْمُنَافِقِینَ.

فَقَالَ الْحُسَیْنُ علیه السلام فَاطْلُبْ لِهَؤُلَاءِ الْأَطْفَالِ قَلِیلًا مِنَ الْمَاءِ فذهب العباس و وعظهم و حذرهم فلم ینفعهم فرجع إلی أخیه فأخبره فسمع الأطفال ینادون العطش العطش فرکب فرسه و أخذ رمحه و القربه و قصد نحو الفرات فأحاط به أربعه آلاف ممن کانوا موکلین بالفرات و رموه بالنبال فکشفهم و قتل منهم علی ما روی ثمانین رجلا حتی دخل الماء.

فلما أراد أن یشرب غرفه من الماء ذکر عطش الحسین و أهل بیته فرمی الماء و ملأ القربه(۲)

و حملها علی کتفه الأیمن و توجه نحو الخیمه فقطعوا علیه

۱- ۱. هذه روایه مرسله عن کتاب مجهول، یخالف کل المقاتل. فان أصحاب الحسین علیه السلام کلهم قد تفانوا دون أهل بیته، و کان العباس علیه السلام آخر المستشهدین مع أخیه الحسین فلم یکن هناک عسکر! حتی یقول الحسین: إذا مضیت تفرق عسکری.

۲- ۲. و قال علی ما روی: یا نفس من بعد الحسین هونی***و بعده لا کنت ان تکونی هذا الحسین وارد المنون***و تشربین بارد المعین تاللّه ما هذا فعال دینی.

الطريق و أحاطوا به من كل جانب فحاربهم حتى ضربه نوفل الأزرق على يده اليمنى فقطعها فحمل القربه على كتفه الأيسر فضربه نوفل فقطع يده اليسرى من الزند فحمل القربه بأسنانه فجاءه سهم فأصاب القربه و أريق ماؤها ثم جاءه سهم آخر فأصاب صدره فانقلب عن فرسه و صاح إلى أخيه الحسين أدركنى فلما أتاه رآه صريعا فبكى و حمله إلى الخيمه.

ثم قالوا و لما قتل العباس قال الحسين عليه السلام الْآنَ انْكَسَرَ ظَهْرِي وَ قَلَّتْ حِيلَتِي.

قال ابن شهرآشوب ثم برز القاسم بن الحسين (۱) و هو يرتجز و يقول:

إن تنكرونى فأنا ابن حيدره***ضرغام آجام و ليث قسوره

على الأعادى مثل ريح صرصره***أكيلكم بالسيف كيل السندره(۲)

و ذكر هذا بعد أن ذكر القاسم بن الحسن سابقا و فيه غرابه(۳).

قالوا ثم تقدم على بن الحسين عليهما السلام و قال محمد بن أبى طالب و أبو الفرج و أمه ليلى بنت أبى مره بن عروه بن مسعود الثقفى و هو يومئذ ابن ثمانى عشره سنه و قال ابن شهرآشوب و يقال ابن خمس و عشرين سنه(۴).

قالوا و رفع الحسين سبابته نحو السماء(۵) و قال اللَّهُمَّ اشْهَدْ عَلَى هَؤُلَاءِ

۱- ۱. القاسم بن الحسن خ ل.

۲- ۲. قد مر فى ما سبق أن هذا الرجز لعبد اللّه بن الحسن.

۳- ۳. و الظاهر أنّه أراد القاسم بن الحسن عليه السلام و انما كرره لاختلاف الروايه فى ترتيب الشهداء، و هكذا فى رجزه، قال فى ج ۴ ص ۱۰۶: ثم برز أخوه- يعنى عبد اللّه بن الحسن- القاسم و عليه ثوب و ازار و نعلان فقط و كأنّه فلقه قمر، و أنشأ يقول: انى أنا القاسم من نسل على***نحن و بيت اللّه أولى بالنبى من شمر ذى الجوشن أو ابن الدعى.

۴- ۴. مناقب آل أبى طالب ج ۴ ص ۱۰۹، مقاتل الطالبيين ص ۵۵ و ۵۶.

۵- ۵. شيبته خ ل.

الْقَوْمِ فَقَدْ بَرَزَ إِلَيْهِمْ غُلَامٌ أَشْبَهُ النَّاسِ خَلْقاً وَ خُلُقاً وَ مَنْطِقاً بِرَسُولِكَ كُنَّا إِذَا اشْتَقْنَا إِلَى نَبِيِّكَ نَظَرْنَا إِلَى وَجْهِهِ اللَّهُمَّ امْنَعْهُمْ بَرَكَاتِ الْأَرْضِ وَ فَرِّقْهُمْ تَفْرِيقاً وَ مَزِّقْهُمْ تَمْزِيقاً وَ اجْعَلْهُمْ طَرَائِقَ قِدَداً وَ لَا تُرْضِ الْوُلَاةَ عَنْهُمْ أَبَداً فَإِنَّهُمْ دَعَوْنَا لِيَنْصُرُونَا ثُمَّ عَدَوْا عَلَيْنَا يُقَاتِلُونَنَا.

ثُمَّ صَاحَ الْحُسَيْنُ بِعُمَرَ بْنِ سَعْدٍ مَا لَكَ قَطَعَ اللَّهُ رَحِمَكَ وَ لَا بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِي أَمْرِكَ وَ سَلَّطَ عَلَيْكَ مَنْ يَذْبَحُكَ بَعْدِي عَلَى فِرَاشِكَ كَمَا قَطَعْتَ رَحِمِي وَ لَمْ تَحْفَظْ قَرَابَتِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثُمَّ رَفَعَ الْحُسَيْنُ عليه السلام صَوْتَهُ وَ تَلَا إِنَّ اللَّهَ اصْطَفى آدَمَ وَ نُوحاً وَ آلَ إِبْراهِيمَ وَ آلَ عِمْرانَ عَلَى الْعالَمِينَ- ذُرِّيَّةً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ثم حمل على بن الحسين على القوم و هو يقول:

أنا على بن الحسين بن على***من عصبه جد أبيهم النبى

و الله لا يحكم فينا ابن الدعى***أطعنكم بالرمح حتى ينثنى

أضربكم بالسيف أحمى عن أبى***ضرب غلام هاشمى علوى

فلم يزل يقاتل حتى ضج الناس من كثره من قتل منهم و روى أنه قتل على عطشه مائه و عشرين رجلا ثم رجع إلى أبيه و قد أصابته جراحات كثيره فقال يا أبه العطش قد قتلنى و ثقل الحديد أجهدنى فهل إلى شربه من ماء سبيل أتقوى بها على الأعداء فبكى الحسين عليه السلام و قال يا بنى يعز على محمد و على على بن أبى طالب و على أن تدعوهم فلا يجيبوك و تستغيث بهم فلا يغيثوك يا بنى هات لسانك فأخذ بلسانه فمصه و دفع إليه خاتمه و قال امسكه فى فيك و ارجع إلى قتال عدوك فإنى أرجو أنك لا تمسى حتى يسقيك جدك بكأسه الأوفى شربه لا تظمأ بعدها أبدا فرجع إلى القتال و هو يقول:

الحرب قد بانت لها الحقائق***و ظهرت من بعدها مصادق

و الله رب العرش لا نفارق***جموعكم أو تغمد البوارق

فلم یزل قتل تمام المائتین ثم ضربه منقذ بن مره العبدی (۱) علی مفرق رأسه ضربه صرعته و ضربه الناس بأسیافهم ثم اعتنق فرسه فاحتمله الفرس إلی عسکر الأعداء فقطعوه بسیوفهم إربا إربا.

فلما بلغت الروح التراقی قال رافعا صوته یا أبتاه هذا جدی رسول الله صلی الله علیه و آله قد سقانی بکأسه الأوفی شربه لا أظمأ بعدها أبدا و هو یقول العجل العجل فإن لک کأسا مذخوره حتی تشربها الساعه فصاح الحسین علیه السلام و قال قَتَلَ اللَّهُ قَوْماً قَتَلُوکَ مَا أَجْرَأَهُمْ عَلَی الرَّحْمَنِ وَ عَلَی رَسُولِهِ وَ عَلَی انْتِهَاکِ حُرْمَهِ الرَّسُولِ عَلَی الدُّنْیَا بَعْدَکَ الْعَفَا.

قال حمید بن مسلم فکأنی أنظر إلی امرأه خرجت مسرعه کأنها الشمس الطالعه تنادی بالویل و الثبور و تقول یا حبیباه یا ثمره فؤاداه یا نور عیناه فسألت عنها فقیل هی زینب بنت علی علیهما السلام و جاءت و انکبت علیه فجاء الحسین فأخذ بیدها فردها إلی الفسطاط و أقبل علیه السلام بفتیانه و قال احملوا أخاکم فحملوه من مصرعه فجاءوا به حتی وضعوه عند الفسطاط الذی کانوا یقاتلون أمامه.

و قال المفید و ابن نما بعد ذلک ثم رمی رجل من أصحاب عمر بن سعد یقال له عمرو بن صبیح عبد الله بن مسلم بن عقیل بسهم فوضع عبد الله یده علی جبهته یتقیه فأصاب السهم کفه و نفذ إلی جبهته فسمّرها به فلم یستطع تحریکها ثم انحنی علیه آخر برمحه فطعنه فی قلبه فقتله.

و حمل عبد الله بن قطبه الطائی علی عون بن عبد الله بن جعفر بن أبی طالب فقتله و حمل عامر بن نهشل التمیمی علی محمد بن عبد الله بن جعفر بن أبی طالب فقتله و شد عثمان بن خالد الهمدانی علی عبد الرحمن بن عقیل بن أبی طالب فقتله (۲).

۱- ۱. کذا فی الأصل و نقل عن مقتل العوالم ص ۹۵ أیضا و لکن المشهور کما فی الطبریّ ج ۶ ص ۶۲۵ مره بن منقذ بن النعمان العبدی ثمّ اللیثی و هکذا ابن الأثیر ج ۴ ص ۳۰، الاخبار الطوال ص ۲۵۴، مقاتل الطالبیین ص ۸۴ و غیر ذلک.
۲- ۲. الإرشاد ص ۲۲۳.

وَ قَالَ أَبُو الْفَرَجِ فِی الْمَقَاتِلِ حَدَّثَنِی أَحْمَدُ بْنُ سَعِیدٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ الْحَسَنِ عَنْ بَکْرِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبِی زِیَادٍ إِدْرِیسَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام: أَنَّ أَوَّلَ قَتِیلٍ قُتِلَ مِنْ وُلْدِ أَبِی طَالِبٍ مَعَ الْحُسَیْنِ ابْنُهُ عَلِیٌّ- وَ حَدَّثَنِی أَحْمَدُ بْنُ سَعِیدٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ الْحَسَنِ عَنْ غَیْرِ وَاحِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی عُمَیْرٍ وَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْبَصْرِیِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِیٍّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَهَ عَنْ سَعِیدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: لَمَّا بَرَزَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ إِلَیْهِمْ أَرْخَی الْحُسَیْنُ علیه السلام عَیْنَیْهِ فَبَکَی ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ فَکُنْ أَنْتَ الشَّهِیدَ عَلَیْهِمْ فَقَدْ بَرَزَ إِلَیْهِمْ غُلَامٌ أَشْبَهُ الْخَلْقِ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَجَعَلَ یَشُدُّ عَلَیْهِمْ ثُمَّ یَرْجِعُ إِلَی أَبِیهِ فَیَقُولُ یَا أَبَهْ الْعَطَشَ فَیَقُولُ لَهُ الْحُسَیْنُ اصْبِرْ حَبِیبِی فَإِنَّکَ لَا تُمْسِی حَتَّی یَسْقِیَکَ رَسُولُ اللَّهِ بِکَأْسِهِ وَ جَعَلَ یَکُرُّ کَرَّهً بَعْدَ کَرَّهٍ حَتَّی رُمِیَ بِسَهْمٍ فَوَقَعَ فِی حَلْقِهِ فَخَرَقَهُ وَ أَقْبَلَ یَتَقَلَّبُ فِی دَمِهِ ثُمَّ نَادَی یَا أَبَتَاهْ عَلَیْکَ السَّلَامُ هَذَا جَدِّی رَسُولُ اللَّهِ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ عَجِّلِ الْقُدُومَ عَلَیْنَا وَ شَهَقَ شَهْقَهً فَارَقَ الدُّنْیَا(۱).

قال أبو الفرج علی بن الحسین هذا هو الأکبر و لا عقب له و یکنی أبا الحسن و أمه لیلی بنت أبی مره بن عروه بن مسعود الثقفی و هو أول من قتل فی الوقعه و إیاه عنی معاویه فی الخبر الذی- حدثنی به محمد بن محمد بن سلیمان عن یوسف بن موسی القطان عن جریر عن مغیره قال: قال معاویه من أحق الناس بهذا الأمر قالوا أنت قال لا أولی الناس بهذا الأمر علی بن الحسین بن علی جده رسول الله و فیه شجاعه بنی هاشم و سخاء بنی أمیه و زهو ثقیف.

و قال یحیی بن الحسن العلوی و أصحابنا الطالبیون یذکرون أن المقتول لأم ولد و أن الذی أمه لیلی هو جدهم و ولد فی خلافه عثمان (۲).

ثم قالوا و خرج غلام و بیده عمود(۳)

من تلک الأبنیه و فی أذنیه درتان

۱- ۱. مقاتل الطالبیین ص ۸۵.

۲- ۲. المصدر ص ۵۵ و ۵۶.

۳- ۳. الزیاده من الطبریّ ج ۶ ص ۲۵۸ و البدایه ج ۸ ص ۱۸۶. قالا: قال هانئ بن ثبیت الحضرمی:« انی لواقف عاشر عشره لما صرع الحسین. اذ نظرت الی غلام من آل الحسین علیه ازار و قمیص و فی اذنیه درتان و بیده عمود من تلک الابنیه و هو مذعور یلتفت یمینا و شمالا فأقبل رجل یرکض حتّی إذا دنا منه مال عن فرسه و علاه بالسیف و قطعه، فلما عیب علیه کنی عن نفسه». فعدو اللّه هو الذی قتله، لکنه لم یذکر نفسه لما عیب علیه بل نسبه الی رجل لا یعرف و جعل نفسه راویا.

و هو مذعور فجعل يلتفت يمينا و شمالا و قرطاه يتذبذبان فحمل عليه هانئ بن ثبيت فقتله فصارت شهربانو تنظر إليه و لا تتكلم كالمدهوشه.

ثم التفت الحسين عن يمينه فلم ير أحدا من الرجال و التفت عن يساره فلم ير أحدا فخرج على بن الحسين زين العابدين عليهما السلام و كان مريضا لا يقدر أن يقل سيفه و أم كلثوم تنادى خلفه يا بنى ارجع فقال يَا عَمَّتَاهْ ذَرِينِی أُقَاتِلْ بَيْنَ يَدَيِ ابْنِ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ الْحُسَيْنُ عليه السلام يَا أُمَّ كُلْثُومٍ خُذِيهِ لِئَلَّا تَبْقَى الْأَرْضُ خَالِيَةً مِنْ نَسْلِ آلِ مُحَمَّدٍ صلوات الله عليهم.

و لما فجع الحسين بأهل بيته و ولده و لم يبق غيره و غير النساء و الذرارى نادى هَلْ مِنْ ذَابٍّ يَذُبُّ عَنْ حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ هَلْ مِنْ مُوَحِّدٍ يَخَافُ اللَّهَ فِينَا هَلْ مِنْ مُغِيثٍ يَرْجُو اللَّهَ فِی إِغَاثَتِنَا وَ ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُ النِّسَاءِ بِالْعَوِيلِ فَتَقَدَّمَ عليه السلام إِلَى بَابِ الْخَيْمَهِ فَقَالَ نَاوِلُونِی عَلِيّاً ابْنِیَ الطِّفْلَ حَتَّى أُوَدِّعَهُ فَنَاوَلُوهُ الصَّبِیَّ.

و قال المفيد دعا ابنه عبد الله (۱)

قالوا فجعل يقبله و هو يقول وَيْلٌ لِهَؤُلَاءِ الْقَوْمِ إِذَا كَانَ جَدُّكَ مُحَمَّدٌ الْمُصْطَفَى خَصْمَهُمْ و الصبى فى حجره إذ رماه حرمله بن كاهل الأسدى بسهم فذبحه فى حجر الحسين فتلقى الحسين دمه حتى امتلأت كفه ثم رمى به إلى السماء.

و قال السيد ثم قال هَوَّنَ عَلَيَّ مَا نَزَلَ بِی أَنَّهُ بِعَيْنِ اللَّهِ قَالَ الْبَاقِرُ عليه السلام فَلَمْ يَسْقُطْ مِنْ ذَلِكَ الدَّمِ قَطْرَةٌ إِلَى الْأَرْضِ (۲).

۱- ۱. فى الإرشاد المطبوع ص ۲۲۴: ثم جلس الحسين أمام الفسطاط فأتى بابنه عبد اللّه و هو طفل إلخ.

۲- ۲. الملهوف ص ۱۰۳.

قالوا ثُمَّ قَالَ لَا يَكُونُ أَهْوَنَ عَلَيْكَ مِنْ فَصِيلٍ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ حَبَسْتَ عَنَّا النَّصْرَ فَاْجعْل ذَلِكَ لِمَا هُوَ خَيْرٌ لَنَا.

أقول: و فى بعض الكتب أن الحسين لما نظر إلى اثنين و سبعين رجلا من أهل بيته صرعى التفت إلى الخيمه و نَادَى يَا سُكَيْنَهُ يَا فَاطِمَهُ يَا زَيْنَبُ يَا أُمَّ كُلْثُوم عَلَيْكُنَّ مِنِّى السَّلَامُ فَنَادَتْهُ سُكَيْنَهُ يَا أَبَهْ اسْتَسْلَمْتَ لِلْمَوْتِ؟ فَقَالَ كَيْفَ لَا يَسْتَسْلِمُ مَنْ لَا نَاصِرَ لَهُ وَ لَا مُعِينَ فَقَالَتْ يَا أَبَهْ رُدَّنَا إِلَى حَرَمِ جَدِّنَا فَقَالَ هَيْهَاتَ لَوْ تُرِكَ الْقَطَا لَنَامَ فتصارخن النساء فسكتهن الحسين و حمل على القوم.

و قال أبو الفرج و عبد الله بن الحسين و أمه الرباب بنت إمرئ القيس و هى التى يقول فيها أبو عبد الله الحسين:

لعمرك إننى لأحب دارا***تكون بها سكينه و الرباب

أحبهما و أبذل جلّ مالى***و ليس لعاتب عندى عتاب

و سكينه التى ذكرها ابنته من الرباب و اسم سكينه أمينه و إنما غلب عليها سكينه و ليس باسمها و كان عبد الله يوم قتل صغيرا جاءه نشابه و هو فى حجر أبيه فذبحته- حدثنى أحمد بن شبيب عن أحمد بن الحارث عن المدائنى عن أبى مخنف عن سليمان بن أبى راشد عن حميد بن مسلم قال: دعا الحسين بغلام فأقعده فى حجره فرماه عقبه بن بشر فذبحه و حدثنى محمد بن الحسين الأشنانى بإسناده عمن شهد الحسين قال كان معه ابن له صغير فجاء سهم فوقع فى نحره قال فجعل الحسين يمسح الدم من نحر لبته فيرمى به إلى السماء فما رجع منه شى ء و يَقُولُ اللَّهُمَّ لَا يَكُونُ أَهْوَنَ عَلَيْكَ مِنْ فَصِيلٍ (1).

ثُمَّ قَالُوا ثُمَّ قَامَ الْحُسَيْنُ عليه السلام وَ رَكِبَ فَرَسَهُ وَ تَقَدَّمَ إِلَى الْقِتَالِ وَ هُوَ يَقُولُ:

كَفَرَ الْقَوْمُ وَ قِدْماً رَغِبُوا***عَنْ ثَوَابِ اللَّهِ رَبِّ الثَّقَلَيْنِ

قَتَلُوا الْقَوْمُ عَلِيّاً وَ ابْنَهُ***حَسَنَ الْخَيْرِ كَرِيمَ الْأَبَوَيْنِ

حَنَقاً مِنْهُمْ وَ قَالُوا أَجْمِعُوا***احْشُرُوا النَّاسَ إِلَى حَرْبِ الْحُسَيْنِ

۱- ۱. مقاتل الطالبيين ص ۶۳ و ۶۴.

يَا لَقَوْمٍ مِنْ أَنَاسٍ رُذَّلٍ***جَمَعَ الْجَمْعَ لِأَهْلِ الْحَرَمَيْنِ

ثُمَّ سَارُوا وَ تَوَاصَوْا كُلُّهُمْ***بِاجْتِيَاحِى لِرِضَاءِ الْمُلْحِدِينَ (۱)

لَمْ يَخَافُوا اللَّهَ فِى سَفْكِ دَمِى***لِعُبَيْدِ اللَّهِ نَسْلِ الْكَافِرِينَ

وَ ابْنِ سَعْدٍ قَدْ رَمَانِى عَنْوَةً***بِجُنُودٍ كَوُكُوفِ الْهَاطِلِينَ

لَا لِشَىْ ءٍ كَانَ مِنِّى قَبْلَ ذَا***غَيْرَ فَخْرِى بِضِيَاءِ النَّيِّرَيْنِ

بِعَلِيِّ الْخَيْرِ مِنْ بَعْدِ النَّبِى***وَ النَّبِيِّ الْقُرَشِيِّ الْوَالِدَيْنِ

خِيرَهِ اللَّهِ مِنَ الْخَلْقِ أَبِى***ثُمَّ أُمِّى فَأَنَا ابْنُ الْخَيِّرَيْنِ

فِضَّهٌ قَدْ خَلَصَتْ مِنْ ذَهَبٍ***فَأَنَا الْفِضَّهُ وَ ابْنُ الذَّهَبَيْنِ

مَنْ لَهُ جَدٌّ كَجَدِّى فِى الْوَرَى***أَوْ كَشَيْخِى فَأَنَا ابْنُ الْعَلَمَيْنِ

فَاطِمُ الزَّهْرَاءُ أُمِّى وَ أَبِى***قَاصِمُ الْكُفْرِ بِبَدْرٍ وَ حُنَيْنٍ

عَبَدَ اللَّهَ غُلَاماً يَافِعاً***وَ قُرَيْشٌ يَعْبُدُونَ الْوَثَنَيْنِ

يَعْبُدُونَ اللَّاتَ وَ الْعُزَّى مَعاً***وَ عَلِيٌّ كَانَ صَلَّى الْقِبْلَتَيْنِ

فَأَبِى شَمْسٌ وَ أُمِّى قَمَرٌ***فَأَنَا الْكَوْكَبُ وَ ابْنُ الْقَمَرَيْنِ

وَ لَهُ فِى يَوْمِ أُحُدٍ وَقْعَهٌ***شَفَتِ الْغِلَّ بِفَضِّ الْعَسْكَرَيْنِ

ثُمَّ فِى الْأَحْزَابِ وَ الْفَتْحِ مَعاً***كَانَ فِيهَا حَتْفُ أَهْلِ الْفَيْلَقَيْنِ

فِى سَبِيلِ اللَّهِ مَا ذَا صَنَعَتْ***أُمَّهُ السَّوْءِ مَعاً بِالْعِتْرَتَيْنِ

عِتْرَهِ الْبَرِّ النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى***وَ عَلِيِّ الْوَرْدِ يَوْمَ الْجَحْفَلَيْنِ (۲)

ثُمَّ وَقَفَ عليه السلام قُبَالَهَ الْقَوْمِ وَ سَيْفُهُ مُصْلَتٌ فِى يَدِهِ آيِساً مِنَ الْحَيَاهِ عَازِماً عَلَى الْمَوْتِ

۱- ۱. فی كشف الغمّه« للرضا بالملحدين».

۲- ۲. قـال فی کشف الغمّه ج ۲ ص ۲۰۰: من کلاـمه المنثور قطعه نقلهـا صاحب کتاب الفتوح، و أنّه علیه السـلام لما أحاط به جموع ابن زیاد، و قتلوا من قتلوا من أصـحابه و منعوهم الماء کان له ولد صـغیر فجاءه سهم منهم فقتله، فرمله الحسین(ع) و حفر له بسیفه و صلی علیه و دفنه و قال: ثم ذکر الاشعار، و ذکرها ابن شهرآشوب ج ۴ ص ۷۹. و فیه زیاده سینقلها المصنّف.

وَ هُوَ يَقُولُ:

أَنَا ابْنُ عَلِيِّ الطُّهْرِ مِنْ آلِ هَاشِمٍ***كَفَانِی بِهَذَا مَفْخَراً حِينَ أَفْخَرُ

وَ جَدِّی رَسُولُ اللَّهِ أَكْرَمُ مَنْ مَضَى***وَ نَحْنُ سِرَاجُ اللَّهِ فِی الْخَلْقِ نَزْهَرُ

وَ فَاطِمُ أُمِّی مِنْ سُلَالَهِ أَحْمَدَ***وَ عَمِّی يُدْعَى ذَا الْجَنَاحَيْنِ جَعْفَرُ

وَ فِينَا كِتَابُ اللَّهِ أُنْزِلَ صَادِقاً***وَ فِينَا الْهُدَى وَ الْوَحْیُ بِالْخَيْرِ يُذْكَرُ

وَ نَحْنُ أَمَانُ اللَّهِ لِلنَّاسِ كُلِّهِمْ***نُسِرُّ بِهَذَا فِی الْأَنَامِ وَ نَجْهَرُ

وَ نَحْنُ وُلَاهُ الْحَوْضِ نَسْقِی وُلَاتَنَا***بِكَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ مَا لَيْسَ يُنْكَرُ

وَ شِيعَتُنَا فِی النَّاسِ أَكْرَمُ شِيعَهٍ***وَ مُبْغِضُنَا يَوْمَ الْقِيَامَهِ يَخْسَرُ

أقول: روی فی الإحتجاج أنه لما بقی فردا ليس معه إلا ابنه علی بن الحسين عليهما السلام و ابن آخر فی الرضاع اسمه عبد الله أخذ الطفل ليودعه فإذا بسهم قد أقبل حتی وقع فی لبه الصبی فقتله فنزل عن فرسه و حفر للصبی بجفن سيفه و رمله بدمه و دفنه ثم وثب قائما و هو يقول إلی آخر الأبيات (۱).

وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ ذَكَرَ أَبُو عَلِیٍّ السَّلَامِیُّ فِی تَارِيخِهِ أَنَّ هَذِهِ الْأَبْيَاتَ لِلْحُسَيْنِ عليه السلام مِنْ إِنْشَائِهِ وَ قَالَ لَيْسَ لِأَحَدٍ مِثْلُهَا:

فَإِنْ تَكُنِ الدُّنْيَا تُعَدُّ نَفِيسَهً***فَإِنَّ ثَوَابَ اللَّهِ أَعْلَى وَ أَنْبَلُ

وَ إِنْ تَكُنِ الْأَبْدَانُ لِلْمَوْتِ أُنْشِئَتْ***فَقَتْلُ امْرِئٍ بِالسَّيْفِ فِی اللَّهِ أَفْضَلُ

وَ إِنْ تَكُنِ الْأَرْزَاقُ قِسْماً مُقَدَّراً***فَقِلَّهُ سَعْیِ الْمَرْءِ فِی الْكَسْبِ أَجْمَلُ

وَ إِنْ تَكُنِ الْأَمْوَالُ لِلتَّرْكِ جَمْعُهَا***فَمَا بَالُ مَتْرُوكٍ بِهِ الْمَرْءُ يَبْخَلُ

ثُمَّ إِنَّهُ دَعَا النَّاسَ إِلَى الْبِرَازِ فَلَمْ يَزَلْ يَقْتُلُ كُلَّ مَنْ دَنَا مِنْهُ مِنْ عُيُونِ الرِّجَالِ حَتَّى قَتَلَ مِنْهُمْ مَقْتَلَهً عَظِيمَهً ثُمَّ حَمَلَ عليه السلام عَلَى الْمَيْمَنَهِ وَ قَالَ

الْمَوْتُ خَيْرٌ مِنْ رُكُوبِ الْعَارِ ثُمَّ عَلَى الْمَيْسَرَهِ وَ هُوَ يَقُولُ:

أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِیٍ***آلَيْتُ أَنْ لَا أَنْثَنِی

أَحْمِی عِیَالاتِ أَبِی***أَمْضِی عَلَی دِینِ النَّبِی

ص: ۴۹

۱- ۱. الاحتجاج ص ۱۵۴ و ۱۵۵.

قال المفید و السید و ابن نما رحمهم الله و اشتد العطش بالحسین علیه السلام فرکب المسناه یرید الفرات و العباس أخوه بین یدیه فاعترضه خیل ابن سعد فرمی رجل من بنی دارم الحسین علیه السلام بسهم فأثبته فی حنکه الشریف فانتزع علیه السلام السهم و بسط یده تحت حنکه حتی امتلأت راحتاه من الدم ثم رمی به و قال اللَّهُمَّ إِنِّی أَشْکُو إِلَیْکَ مَا یُفْعَلُ بِابْنِ بِنْتِ نَبِیِّکَ ثم اقتطعوا العباس عنه و أحاطوا به من کل جانب حتی قتلوه و کان المتولی لقتله زید بن ورقاء الحنفی و حکیم بن الطفیل السنبسی فبکی الحسین لقتله بکاء شدیدا(۱).

قال السید ثم إن الحسین علیه السلام دعا الناس إلی البراز فلم یزل یقتل کل من برز إلیه حتی قتل مقتله عظیمه و هو فی ذلک یقول:

الْقَتْلُ أَوْلَی مِنْ رُکُوبِ الْعَارِ***وَ الْعَارُ أَوْلَی مِنْ دُخُولِ النَّارِ

قال بعض الرواه فو الله ما رأیت مکثورا قط(۲)

قد قتل ولده و أهل بیته و صحبه أربط جأشا منه و إن کانت الرجال لتشد علیه فیشد علیها بسیفه فتنکشف عنه انکشاف المعزی إذا شد فیها الذئب و لقد کان یحمل فیهم و قد تکملوا ألفا فینهزمون بین یدیه کأنهم الجراد المنتشر ثم یرجع إلی مرکزه و هو یقول لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّهَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیمِ (۳).

و قال ابن شهرآشوب و محمد بن أبی طالب و لم یزل یقاتل حتی قتل ألف رجل و تسعمائه رجل و خمسین رجلا سوی المجروحین فقال عمر بن سعد لقومه الویل لکم أ تدرون لمن تقاتلون هذا ابن الأنزع البطین هذا ابن قتال العرب فاحملوا علیه من کل جانب و کانت الرماه أربعه آلاف فرموه بالسهام فحالوا

۱- ۱. الملهوف ص ۱۰۳- الإرشاد ص ۲۲۴.

۲- ۲. المکثور: المغلوب و هو الذی تکاثر علیه الناس فقهروه، قال فی التاج و فی حدیث مثل الحسین:« ما رأینا مکثورا أجرا مقدما منه».

۳- ۳. کتاب الملهوف ص ۱۰۵ و مثله فی الطبریّ ج ۶ ص ۲۵۹ عن عبد اللّه بن عمار ابن[عبد] یغوث.

بینه و بین رحله (۱).

وَ قَالَ ابْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ صَاحِبُ الْمَنَاقِبِ وَ السَّیِّدُ فَصَاحَ بِهِمْ وَیْحَکُمْ یَا شِیعَهَ آلِ أَبِی سُفْیَانَ إِنْ لَمْ یَکُنْ لَکُمْ دِینٌ وَ کُنْتُمْ لَا تَخَافُونَ الْمَعَادَ فَکُونُوا أَحْرَاراً فِی دُنْیَاکُمْ وَ ارْجِعُوا إِلَی أَحْسَابِکُمْ إِذْ کُنْتُمْ أَعْرَاباً فَنَادَاهُ شِمْرٌ فَقَالَ مَا تَقُولُ یَا ابْنَ فَاطِمَهَ قَالَ أَقُولُ أَنَا الَّذِی أُقَاتِلُکُمْ وَ تُقَاتِلُونِّی وَ النِّسَاءُ لَیْسَ عَلَیْهِنَّ جُنَاحٌ فَامْنَعُوا عُتَاتَکُمْ عَنِ التَّعَرُّضِ لِحَرَمِی مَا دُمْتُ حَیّاً فقال شمر لک هذا ثم صاح شمر إلیکم عن حرم الرجل فاقصدوه فی نفسه فلعمری لهو کفو کریم قال فقصده القوم و هو فی ذلک یطلب شربه من ماء فکلما حمل بفرسه علی الفرات حملوا علیه بأجمعهم حتی أحلوه عنه (۲).

و قال ابن شهرآشوب و روی أبو مخنف عن الجلودی: أن الحسین علیه السلام حمل علی الأعور السلمی و عمرو بن الحجاج الزبیدی و کانا فی أربعه آلاف رجل علی الشریعه و أقحم الفرس علی الفرات فلما أولغ الفرس برأسه لیشرب قال علیه السلام أَنْتَ عَطْشَانُ وَ أَنَا عَطْشَانُ وَ اللَّهِ لَا ذُقْتُ الْمَاءَ حَتَّی تَشْرَبَ فَلَمَّا سَمِعَ الْفَرَسُ کَلَامَ الْحُسَیْنِ علیه السلام شَالَ رَأْسَهُ وَ لَمْ یَشْرَبْ کَأَنَّهُ فَهِمَ الْکَلَامَ فَقَالَ الْحُسَیْنُ علیه السلام فَأَنَا أَشْرَبُ فمد الحسین علیه السلام یده فغرف من الماء فقال فارس یا أبا عبد الله تتلذذ بشرب الماء و قد هتکت حرمک فنفض الماء من یده و حمل علی القوم فکشفهم فإذا الخیمه سالمه(۳).

قال أبو الفرج قال (۴)

و جعل الحسین علیه السلام یطلب الماء و شمر یقول له و الله لا ترده أو ترد النار فقال له رجل أ لا تری إلی الفرات یا حسین کأنه بطون الحیتان و الله لا تذوقه أو تموت عطشا فقال الحسین علیه السلام اللَّهُمَّ أَمِتْهُ عَطَشاً قال

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ج ۴ ص ۱۱۰.

۲- ۲. الملهوف ص ۱۰۶.

۳- ۳. مناقب آل أبی طالب ج ۴ ص ۵۸.

۴- ۴. القائل حمید بن مسلم بروایه أبی مخنف.

و الله لقد كان هذا الرجل يقول اسقونى ماء فيؤتى بماء فيشرب حتى يخرج من فيه ثم يقول اسقونى قتلنى العطش فلم يزل كذلک حتى مات (۱).

فقالوا ثم رماه رجل من القوم يكنى أبا الحتوف الجعفى (۲) بسهم فوقع السهم فى جبهته فنزعه من جبهته فسالت الدماء على وجهه و لحيته فَقَالَ عليه السلام اللَّهُمَّ إِنَّکَ تَرَى مَا أَنَا فِيهِ مِنْ عِبَادِکَ هَؤُلَاءِ الْعُصَاهِ اللَّهُمَّ أَحْصِهِمْ عَدَداً وَ اقْتُلْهُمْ بَدَداً وَ لَا تَذَرْ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ مِنْهُمْ أَحَداً وَ لَا تَغْفِرْ لَهُمْ أَبَداً.

ثم حمل عليهم كالليث المغضب فجعل لا يلحق منهم أحدا إلا بعجه (۳) بسيفه فقتله و السهام تأخذه من كل ناحيه و هو يتقيها بنحره و صدره و يَقُولُ يَا أُمَّهَ السَّوْءِ بِئْسَمَا خَلَفْتُمْ مُحَمَّداً فِى عِتْرَتِهِ أَمَا إِنَّكُمْ لَنْ تَقْتُلُوا بَعْدِى عَبْداً مِنْ عِبَادِ اللَّهِ فَتَهَابُوا قَتْلَهُ بَلْ يَهُونُ عَلَيْكُمْ عِنْدَ قَتْلِكُمْ إِيَّاىَ وَ ايْمُ اللَّهِ إِنِّى لَأَرْجُو أَنْ يُكْرِمَنِى رَبِّى بِالشَّهَادَهِ بِهَوَانِكُمْ ثُمَّ يَنْتَقِمُ لِى مِنْكُمْ مِنْ حَيْثُ لَا تَشْعُرُونَ.

قَالَ فَصَاحَ بِهِ الْحُصَيْنُ بْنُ مَالِكٍ السَّكُونِيُّ فَقَالَ يَا ابْنَ فَاطِمَهَ وَ بِمَا ذَا يَنْتَقِمُ لَکَ مِنَّا قَالَ يُلْقِى بَأْسَكُمْ بَيْنَكُمْ وَ يَسْفِکُ دِمَاءَكُمْ ثُمَّ يَصُبُّ عَلَيْكُمُ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ثم لم يزل يقاتل حتى أصابته جراحات عظيمه.

و قال صاحب المناقب و السيد حتى أصابته اثنتان و سبعون جراحه و قال ابن شهرآشوب قَالَ أَبُو مِخْنَفٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليهم السلام قَالَ وَجَدْنَا بِالْحُسَيْنِ ثَلَاثاً وَ ثَلَاثِينَ طَعْنَهً وَ أَرْبَعاً وَ ثَلَاثِينَ ضَرْبَهً وَ قَالَ الْبَاقِرُ عليه السلام أُصِيبَ الْحُسَيْنُ عليه السلام وَ وُجِدَ بِهِ ثَلَاثُمِائَهٍ وَ بِضْعٌ وَ عِشْرُونَ طَعْنَهً بِرُمْحٍ وَ ضَرْبَهً بِسَيْفٍ أَوْ رَمْيَهً بِسَهْمٍ وَ رُوِىَ ثَلَاثُمِائَهٍ وَ سِتُّونَ جِرَاحَهً و قيل ثلاث و ثلاثون ضربه سوى السهام و قيل ألف و تسعمائه جراحه و كانت السهام فى درعه كالشوک فى جلد القنفذ و روى أنها كانت كلها فى مقدمه (۴).

ص: ۵۲

۱- ۱. مقاتل الطالبيين ص ۸۶.

۲- ۲. و اسمه زياد بن عبد الرحمن. قيل و الصحيح: أبا الجنوب كنى باسم ولده جنوب.

۳- ۳. نفحه خ ل.

۴- ۴. راجع مناقب آل أبى طالب ج ۴ ص ۱۱۰ و ۱۱۱، كتاب الملهوف ص ۱۰۶ و ۱۱۴.

قالوا فوقف علیه السلام یستریح ساعه و قد ضعف عن القتال فبینما هو واقف إذ أتاه حجر فوقع فی جبهته فأخذ الثوب لیمسح الدم عن وجهه فأتاه سهم محدد مسموم له ثلاث شعب فوقع السهم فی صدره و فی بعض الروایات علی قلبه فقال الحسین علیه السلام بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ عَلَی مِلَّهِ رَسُولِ اللَّهِ وَ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَی السَّمَاءِ وَ قَالَ إِلَهِی إِنَّکَ تَعْلَمُ أَنَّهُمْ یَقْتُلُونَ رَجُلًا لَیْسَ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ ابْنُ نَبِیٍّ غَیْرُهُ ثم أخذ السهم فأخرجه من قفاه فانبعث الدم کالمیزاب فوضع یده علی الجرح فلما امتلأت رمی به إلی السماء فما رجع من ذلک الدم قطره و ما عرفت الحمره فی السماء حتی رمی الحسین علیه السلام بدمه إلی السماء ثم وضع یده ثانیا فلما امتلأت لطخ بها رأسه و لحیته و قال هَکَذَا أَکُونُ حَتَّی أَلْقَی جَدِّی رَسُولَ اللَّهِ وَ أَنَا مَخْضُوبٌ بِدَمِی وَ أَقُولُ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَتَلَنِی فُلَانٌ وَ فُلَانٌ. ثم ضعف عن القتال فوقف فکلما أتاه رجل و انتهی إلیه انصرف عنه حتی جاءه رجل من کنده یقال له مالک بن الیسر فشتم الحسین علیه السلام و ضربه بالسیف علی رأسه و علیه برنس فامتلأ دما فقال له الحسین علیه السلام لَا أَکَلْتَ بِهَا وَ لَا شَرِبْتَ وَ حَشَرَکَ اللَّهُ مَعَ الظَّالِمِینَ ثم ألقی البرنس و لبس قلنسوه و اعتم علیها و قد أعیا و جاء الکندی و أخذ البرنس و کان من خز فلما قدم بعد الوقعه علی امرأته فجعل یغسل الدم عنه فقالت له امرأته أ تدخل بیتی بسلب ابن رسول الله اخرج عنی حشی الله قبرک نارا فلم یزل بعد ذلک فقیرا بأسوإ حال و یبست یداه و کانتا فی الشتاء ینضحان دما و فی الصیف تصیران یابستین کأنهما عودان.

و قال المفید و السید فلبثوا هنیئه ثم عادوا إلیه و أحاطوا به فخرج عبد الله بن الحسن بن علی علیهم السلام و هو غلام لم یراهق من عند النساء یشتد حتی وقف إلی جنب الحسین علیه السلام فلحقته زینب بنت علی علیه السلام لتحبسه فقال الحسین علیه السلام احبسیه یا أختی فأبی و امتنع امتناعا شدیدا و قال لا و الله لا أفارق عمی و أهوی أبجر بن کعب و قیل حرمله بن کاهل إلی الحسین علیه السلام بالسیف فقال له الغلام ویلک یا ابن الخبیثه أ تقتل عمی فضربه بالسیف فاتقاه الغلام بیده فأطنها إلی الجلد

فإذا هی معلقه فنادی الغلام یا أماه فأخذه الحسین علیه السلام فضمه إلیه و قال یَا ابْنَ أَخِی اصْبِرْ عَلَی مَا نَزَلَ بِکَ وَ احْتَسِبْ فِی ذَلِکَ الْخَیْرَ فَإِنَّ اللَّهَ یُلْحِقُکَ بِآبَائِکَ الصَّالِحِینَ (۱) قال السید فرماه حرمله بن کاهل بسهم فذبحه و هو فی حجر عمه الحسین علیه السلام.

ثم إن شمر بن ذی الجوشن حمل علی فسطاط الحسین علیه السلام فطعنه بالرمح ثم قال علی بالنار أحرقه علی من فیه فقال له الحسین علیه السلام یَا ابْنَ ذِی الْجَوْشَنِ أَنْتَ الدَّاعِی بِالنَّارِ لِتُحْرِقَ عَلَی أَهْلِی أَحْرَقَکَ اللَّهُ بِالنَّارِ وَ جَاءَ شَبَثٌ فَوَبَّخَهُ فَاسْتَحْیَا وَ انْصَرَفَ.

قَالَ وَ قَالَ الْحُسَیْنُ علیه السلام ابْعَثُوا إِلَیَّ ثَوْباً لَا یُرْغَبُ فِیهِ أَجْعَلْهُ تَحْتَ ثِیَابِی لِئَلَّا أُجَرَّدَ فَأُتِیَ بِتُبَّانٍ فَقَالَ لَا ذَاکَ لِبَاسُ مَنْ ضُرِبَتْ عَلَیْهِ بِالذِّلَّهِ فأخذ ثوبا خلقا فخرقه و جعله تحت ثیابه فلما قتل جردوه منه ثم استدعی الحسین علیه السلام بسراویل من حبره ففزرها و لبسها و إنما فزرها لئلا یسلبها فلما قتل سلبها أبجر بن کعب و ترکه علیه السلام مجردا فکانت ید أبجر بعد ذلک ییبسان فی الصیف کأنهما عودان و یترطبان فی الشتاء فینضحان دما و قیحا إلی أن أهلکه الله تعالی.

قال و لما أثخن بالجراح و بقی کالقنفذ طعنه صالح بن وهب المزنی علی خاصرته طعنه فسقط علیه السلام عن فرسه إلی الأرض علی خده الأیمن ثم قام صلوات الله علیه.

قال و خرجت زینب من الفسطاط و هی تنادی وا أخاه وا سیداه وا أهل بیتاه لیت السماء أطبقت علی الأرض و لیت الجبال تدکدکت علی السهل و قال و صاح الشمر ما تنتظرون بالرجل فحملوا علیه من کل جانب فضربه زرعه بن شریک علی کتفه و ضرب الحسین زرعه فصرعه و ضربه آخر علی عاتقه المقدس بالسیف ضربه کبا علیه السلام بها لوجهه و کان قد أعیا و جعل علیه السلام ینوء و یکبو فطعنه سنان

۱- ۱. الإرشاد ص ۲۲۵. الملهوف ص ۱۰۷ و ۱۰۸.

بن أنس النخعى فى ترقوته ثم انتزع الرمح فطعنه فى بوانى صدره ثم رماه سنان أيضا بسهم فوقع السهم فى نحره فسقط عليه السلام و جلس قاعدا فنزع السهم من نحره و قرن كفيه جميعا و كلما امتلأتا من دمائه خضب بهما رأسه و لحيته و هو يقول هكذا حتى ألقى الله مخضبا بدمى مغصوبا على حقى.

فقال عمر بن سعد لرجل عن يمينه انزل ويحك إلى الحسين فأرحه فبدر إليه خولى بن يزيد الأصبحى ليجتز رأسه فأرعد فنزل إليه سنان بن أنس النخعى فضربه بالسيف فى حلقه الشريف و هو يقول و الله إنى لأجتز رأسک و أعلم أنک ابن رسول الله و خير الناس أبا و أما ثم اجتز رأسه المقدس المعظم صلى الله عليه و سلم و كرم.

و روى أن سنانا هذا أخذه المختار فقطع أنامله أنمله أنمله ثم قطع يديه و رجليه و أغلى له قدرا فيها زيت و رماه فيها و هو يضطرب (١).

و قال صاحب المناقب و محمد بن أبى طالب و لما ضعف عليه السلام نادى شمر ما وقوفكم و ما تنتظرون بالرجل قد أثخنته الجراح و السهام احملوا عليه ثكلتكم أمهاتكم فحملوا عليه من كل جانب فرماه الحصين بن تميم فى فيه و أبو أيوب الغنوى بسهم فى حلقه و ضربه زرعه بن شريک التميمى على كتفه و كان قد طعنه سنان بن أنس النخعى فى صدره و طعنه صالح بن وهب المزنى على خاصرته فوقع عليه السلام إلى الأرض على خده الأيمن ثم استوى جالسا و نزع السهم من حلقه ثم دنا عمر بن سعد من الحسين عليه السلام.

قال حميد و خرجت زينب بنت على عليهما السلام و قرطاها يجولان بين أذنيها و هى تقول ليت السماء انطبقت على الأرض يا عمر بن سعد أ يقتل أبو عبد الله و أنت تنظر إليه و دموع عمر تسيل على خديه و لحيته و هو يصرف وجهه عنها و الحسين عليه السلام جالس و عليه جبه خز و قد تحاماه الناس فنادى شمر ويلكم ما تنتظرون به اقتلوه ثكلتكم أمهاتكم فضربه زرعه بن شريک فأبان كفه اليسرى ثم ضربه على عاتقه ثم انصرفوا عنه و هو يكبو مره و يقوم أخرى.

١- ١. كتاب الملهوف ص ١٠٨- ١١٢.

فحمل علیه سنان فی تلک الحال فطعنه بالرمح فصرعه و قال لخولی بن یزید اجتز رأسه فضعف و ارتعدت یده فقال له سنان فت الله عضدک و أبان یدک فنزل إلیه شمر لعنه الله و کان اللعین أبرص فضربه برجله فألقاه علی قفاه ثم أخذ بلحیته فقال الحسین علیه السلام أنت الأبقع الذی رأیتک فی منامی فقال أ تشبهنی بالکلاب ثم جعل یضرب بسیفه مذبح الحسین علیه السلام و هو یقول:

أقتلک الیوم و نفسی تعلم***علما یقینا لیس فیه مزعم

و لا مجال لا و لا تکتم***إن أباک خیر من تکلم

و روی فی المناقب بإسناده عن عبد الله بن میمون عن محمد بن عمرو بن الحسن قال: کنا مع الحسین بنهر کربلاء و نظر إلی شمر بن ذی الجوشن و کان أبرص فقال اللَّهُ أَکْبَرُ اللَّهُ أَکْبَرُ صَدَقَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ کَأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی کَلْبٍ أَبْقَعَ یَلَغُ فِی دَمِ أَهْلِ بَیْتِی.

ثم قال فغضب عمر بن سعد لعنه الله ثم قال لرجل عن یمینه انزل ویحک إلی الحسین فأرحه فنزل إلیه خولی بن یزید الأصبحی لعنه الله فاجتز رأسه و قیل بل جاء إلیه شمر و سنان بن أنس و الحسین علیه السلام بآخر رمق یلوک لسانه من العطش و یطلب الماء فرفسه شمر لعنه الله برجله و قال یا ابن أبی تراب أ لست تزعم أن أباک علی حوض النبی یسقی من أحبه فاصبر حتی تأخذ الماء من یده ثم قال لسنان اجتز رأسه قفاء فقال سنان و الله لا أفعل فیکون جده محمد صلی الله علیه و آله خصمی.

فغضب شمر لعنه الله و جلس علی صدر الحسین و قبض علی لحیته و هم بقتله فضحک الحسین علیه السلام فقال له أ تقتلنی و لا تعلم من أنا فقال أعرفک حق المعرفه أمک فاطمه الزهراء و أبوک علی المرتضی و جدک محمد المصطفی و خصمک العلی الأعلی أقتلک و لا أبالی فضربه بسیفه اثنتی عشره ضربه ثم جز رأسه صلوات الله و سلامه علیه و لعن الله قاتله و مقاتله و السائرین إلیه بجموعهم.

و قال ابن شهرآشوب روی أبو مخنف عن الجلودی: أنه کان صرع الحسین

علیه السلام فجعل فرسه یحامی عنه و یثب علی الفارس فیخبطه عن سرجه و یدوسه حتی قتل الفرس أربعین رجلا ثم تمرغ فی دم الحسین علیه السلام و قصد نحو الخیمه و له صهیل عال و یضرب بیدیه الأرض (۱).

و قال السید رضی الله عنه فلما قتل صلوات الله علیه ارتفعت فی السماء فی ذلک الوقت غبره شدیده سوداء مظلمه فیها ریح حمراء لا تری فیها عین و لا أثر حتی ظن القوم أن العذاب قد جاءهم فلبثوا کذلک ساعه ثم انجلت عنهم.

و روی هلال بن نافع قال إنی لواقف مع أصحاب عمر بن سعد إذ صرخ صارخ أبشر أیها الأمیر فهذا شمر قد قتل الحسین قال فخرجت بین الصفین فوقفت علیه و إنه لیجود بنفسه فو الله ما رأیت قط قتیلا مضمخا بدمه أحسن منه و لا أنور وجها و لقد شغلنی نور وجهه و جمال هیبته عن الفکره فی قتله فاستسقی فی تلک الحاله ماء فسمعت رجلا یقول لا تذوق الماء حتی ترد الحامیه فتشرب من حمیمها فسمعته یقول أَنَا أَرِدُ الْحَامِیَهَ فَأَشْرَبُ مِنْ حَمِیمِهَا بَلْ أَرِدُ عَلَی جَدِّی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَسْکُنُ مَعَهُ فِی دَارِهِ فِی مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِیکٍ مُقْتَدِرٍ وَ أَشْرَبُ مِنْ ماءٍ غَیْرِ آسِنٍ وَ أَشْکُو إِلَیْهِ مَا رَکِبْتُمْ مِنِّی وَ فَعَلْتُمْ بِی قال فغضبوا بأجمعهم حتی کأن الله لم یجعل فی قلب أحد منهم من الرحمه شیئا فاجتزوا رأسه و إنه لیکلمهم فتعجبت من قله رحمتهم و قلت و الله لا أجامعکم علی أمر أبدا.

قال ثم أقبلوا علی سلب الحسین علیه السلام فأخذ قمیصه إسحاق بن حویه الحضرمی فلبسه فصار أبرص و امتعط شعره و روی أنه وجد فی قمیصه مائه و بضع عشره ما بین رمیه و طعنه و ضربه وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام وُجِدَ بِالْحُسَیْنِ علیه السلام ثَلَاثٌ وَ ثَلَاثُونَ طَعْنَهً وَ أَرْبَعٌ وَ ثَلَاثُونَ ضَرْبَهً و أخذ سراویله أبجر بن کعب التیمی و روی أنه صار زمنا مقعدا من رجلیه و أخذ عمامته أخنس بن مرسد بن علقمه الحضرمی و قیل جابر بن یزید الأودی فاعتم بها فصار معتوها و فی غیر روایه السید فصار مجذوما و أخذ درعه مالک بن بشیر الکندی فصار معتوها.

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب: ج ۴ ص ۵۸.

فقال السید و أخذ نعلیه الأسود بن خالد و أخذ خاتمه بجدل بن سلیم الکلبی فقطع إصبعه علیه السلام مع الخاتم و هذا أخذه المختار فقطع یدیه و رجلیه و ترکه یتشحط فی دمه حتی هلک و أخذ قطیفه له علیه السلام کانت من خز قیس بن الأشعث و أخذ درعه البتراء عمر بن سعد فلما قتل عمر بن سعد وهبها المختار لأبی عمره قاتله و أخذ سیفه جمیع بن الخلق الأزدی و یقال رجل من بنی تمیم یقال له الأسود بن حنظله و فی روایه ابن سعد أنه أخذ سیفه القلافس (۱)

النهشلی و زاد محمد بن زکریا أنه وقع بعد ذلک إلی بنت حبیب بن بدیل و هذا السیف المنهوب لیس بذی الفقار و إن ذلک کان مذخورا و مصونا مع أمثاله من ذخائر النبوه و الإمامه و قد نقل الرواه تصدیق ما قلناه و صوره ما حکیناه.

قال و جاءت جاریه من ناحیه خیم الحسین علیه السلام فقال لها رجل یا أمه الله إن سیدک قتل قالت الجاریه فأسرعت إلی سیدتی و أنا أصیح فقمن فی وجهی و صحن قال و تسابق القوم علی نهب بیوت آل الرسول و قره عین الزهراء البتول حتی جعلوا ینزعون ملحفه المرأه عن ظهرها و خرجن بنات الرسول و حرمه یتساعدن علی البکاء و یندبن لفراق الحماه و الأحباء.

و روی حمید بن مسلم قال رأیت امرأه من بکر بن وائل کانت مع زوجها فی أصحاب عمر بن سعد فلما رأت القوم قد اقتحموا علی نساء الحسین علیه السلام فسطاطهن و هم یسلبونهن أخذت سیفا و أقبلت نحو الفسطاط فقالت یا آل بکر بن وائل أ تسلب بنات رسول الله لا حکم إلا لله یا ثارات رسول الله فأخذها زوجها و ردها إلی رحله.

قال ثم أخرجوا النساء من الخیمه و أشعلوا فیها النار فخرجن حواسر مسلبات حافیات باکیات یمشین سبایا فی أسر الذله و قلن بحق الله إلا ما مررتم بنا علی مصرع الحسین فلما نظرت النسوه إلی القتلی صحن و ضربن وجوههن.

قال فو الله لا أنسی زینب بنت علی علیه السلام و هی تندب الحسین و تنادی بصوت حزین و قلب کئیب وا محمداه صلی علیک ملیک السماء هذا حسین مرمل بالدماء مقطع

۱- ۱. کذا فی المصدر ص ۱۱۵، و هکذا تذکره الخواص ص ۱۴۴، و المصنّف اختار کلمه« الفلان» و هی نسخه.

الأعضاء و بناتک سبایا إلی الله المشتکی و إلی محمد المصطفی و إلی علی المرتضی و إلی حمزه سید الشهداء وا محمداه هذا حسین بالعراء یسفی علیه الصبا قتیل أولاد البغایا یا حزناه یا کرباه الیوم مات جدی رسول الله یا أصحاب محمداه هؤلاء ذریه المصطفی یساقون سوق السبایا. و فی بعض الروایات یا محمداه بناتک سبایا و ذریتک مقتله تسفی علیهم ریح الصبا و هذا حسین مجزوز الرأس من القفا مسلوب العمامه و الرداء بأبی من عسکره فی یوم الإثنین نهبا بأبی من فسطاطه مقطع العری بأبی من لا هو غائب فیرتجی و لا جریح فیداوی بأبی من نفسی له الفداء بأبی المهموم حتی قضی بأبی العطشان حتی مضی بأبی من شیبته تقطر بالدماء بأبی من جده رسول إله السماء بأبی من هو سبط نبی الهدی بأبی محمد المصطفی بأبی خدیجه الکبری بأبی علی المرتضی بأبی فاطمه الزهراء سیده النساء بأبی من ردت علیه الشمس حتی صلی.

قال فأبکت و الله کل عدو و صدیق ثم إن سکینه اعتنقت جسد الحسین علیه السلام فاجتمع عده من الأعراب حتی جروها عنه قال ثم نادی عمر بن سعد فی أصحابه من ینتدب للحسین فیوطئ الخیل ظهره فانتدب منهم عشره و هم إسحاق بن حویه الذی سلب الحسین علیه السلام قمیصه و أخنس بن مرثد و حکیم بن الطفیل السنبسی و عمرو بن صبیح الصیداوی و رجاء بن منقذ العبدی و سالم بن خیثمه الجعفی و واحظ بن ناعم و صالح بن وهب الجعفی و هانئ بن ثبیت الحضرمی و أسید بن مالک فداسوا الحسین علیه السلام بحوافر خیلهم حتی رضوا ظهره و صدره.

قال و جاء هؤلاء العشره حتی وقفوا علی ابن زیاد فقال أسید بن مالک أحد العشره:

شعر

نحن رضضنا الصدر بعد الظهر***بکل یعبوب شدید الأسر

فقال ابن زیاد من أنتم فقالوا نحن الذین وطئنا بخیولنا ظهر الحسین حتی

طحنا جناجن صدره فأمر لهم بجائزه يسيره.

قال أبو عمرو الزاهد فنظرنا فی هؤلاء العشره فوجدناهم جمیعا أولاد زنا و هؤلاء أخذهم المختار فشد أیدیهم و أرجلهم بسکک الحدید و أوطأ الخیل ظهورهم حتی هلکوا(۱).

أقول: المعتمد عندی ما سیأتی فی روایه الکافی أنه لم یتیسر لهم ذلک.

و قال صاحب المناقب و محمد بن أبی طالب قتل الحسین علیه السلام باتفاق الروایات یوم عاشوراء عاشر المحرم سنه إحدی و ستین و هو ابن أربع و خمسین سنه و سته أشهر و نصف قالا و أقبل فرس الحسین علیه السلام و قد عدا من بین أیدیهم أن لا یؤخذ فوضع ناصیته فی دم الحسین علیه السلام ثم أقبل یرکض نحو خیمه النساء و هو یصهل و یضرب برأسه الأرض عند الخیمه حتی مات فلما نظر أخوات الحسین و بناته و أهله إلی الفرس لیس علیه أحد رفعن أصواتهن بالبکاء و العویل و وضعت أم کلثوم یدها علی أم رأسها و نادت وا محمداه وا جداه وا نبیاه وا أبا القاسماه وا علیاه وا جعفراه وا حمزتاه وا حسناه هذا حسین بالعراء صریع بکربلاء مجزوز الرأس من القفا مسلوب العمامه و الرداء ثم غشی علیها.

فأقبل أعداء الله لعنهم الله حتی أحدقوا بالخیمه و معهم شمر فقال ادخلوا فاسلبوا بزتهن فدخل القوم لعنهم الله فأخذوا ما کان فی الخیمه حتی أفضوا إلی قرط کان فی أذن أم کلثوم أخت الحسین علیه السلام فأخذوه و خرموا أذنها حتی کانت المرأه لتنازع ثوبها علی ظهرها حتی تغلب علیه و أخذ قیس بن الأشعث لعنه الله قطیفه الحسین علیه السلام فکان یسمی قیس القطیفه و أخذ نعلیه رجل من بنی أود یقال له الأسود ثم مال الناس علی الورس و الحلی و الحلل و الإبل فانتهبوها.

أقول: رأیت فی بعض الکتب أن فاطمه الصغری قالت کنت واقفه بباب الخیمه و أنا أنظر إلی أبی و أصحابی مجزرین کالأضاحی علی الرمال و الخیول علی أجسادهم تجول و أنا أفکر فیما یقع علینا بعد أبی من بنی أمیه أ یقتلوننا أو

۱- ۱. کتاب الملهوف ص ۱۱۲- ۱۲۱.

يأسروننا فإذا برجل على ظهر جواده يسوق النساء بكعب رمحه و هن يلذن بعضهن ببعض و قد أخذ ما عليهن من أخمره و أسوره و هن يصحن وا جداه وا أبتاه وا علياه وا قله ناصراه وا حسناه أ ما من مجير يجيرنا أ ما من ذائد يذود عنا قالت فطار فؤادى و ارتعدت فرائصى فجعلت أجيل بطرفى يمينا و شمالا على عمتى أم كلثوم خشيه منه أن يأتينى.

فبينا أنا على هذه الحاله و إذا به قد قصدنى ففررت منهزمه و أنا أظن أنى أسلم منه و إذا به قد تبعنى فذهلت خشيه منه و إذا بكعب الرمح بين كتفى فسقطت على وجهى فخرم أذنى و أخذ قرطى و مقنعتى و ترك الدماء تسيل على خدى و رأسى تصهره الشمس و ولى راجعا إلى الخيم و أنا مغشى على و إذا أنا بعمتى عندى تبكى و هى تقول قومى نمضى ما أعلم ما جرى على البنات و أخيك العليل فقمت و قلت يا عمتاه هل من خرقه أستر بها رأسى عن أعين النظار فقالت يا بنتاه و عمتك مثلك فرأيت رأسها مكشوفه و متنها قد أسود من الضرب فما رجعنا إلى الخيمه إلا و هى قد نهبت و ما فيها و أخى على بن الحسين مكبوب على وجهه لا يطيق الجلوس من كثره الجوع و العطش و الأسقام فجعلنا نبكى عليه و يبكى علينا.

و قال المفيد رحمه الله قال حميد بن مسلم فانتهينا إلى على بن الحسين و هو منبسط على فراش و هو شديد المرض و مع شمر جماعه من الرجاله فقالوا له أ لا نقتل هذا العليل فقلت سبحان الله أ تقتل الصبيان إنما هذا صبى و إنه لما به فلم أزل حتى دفعتهم عنه و جاء عمر بن سعد فصاحت النساء فى وجهه و بكين فقال لأصحابه لا يدخل أحد منكم بيوت هؤلاء النساء و لا تعرضوا لهذا الغلام المريض فسألته النسوه أن يسترجع ما أخذ منهن ليستترن به فقال من أخذ من متاعهم شيئا فليرده فو الله ما رد أحد منهم شيئا فوكل بالفسطاط و بيوت النساء و على بن الحسين جماعه ممن كان معه و قال احفظوهم لئلا يخرج منهم أحد و لا يساء إليهم. (۱)

۱- ۱. كتاب الإرشاد ص ۲۲۶ و ۲۲۷.

و قال محمد بن أبی طالب ثم إن عمر بن سعد سرح برأس الحسین علیه السلام یوم عاشوراء مع خولی بن یزید الأصبحی و حمید بن مسلم إلی ابن زیاد ثم أمر برءوس الباقین من أهل بیته و أصحابه فقطعت و سرح بها مع شمر بن ذی الجوشن إلی الکوفه و أقام ابن سعد یومه ذلک و غده إلی الزوال فجمع قتلاه فصلی علیهم و دفنهم و ترک الحسین و أصحابه منبوذین بالعراء فلما ارتحلوا إلی الکوفه عمد أهل الغاضریه من بنی أسد فصلوا علیهم و دفنوهم و قال ابن شهرآشوب و کانوا یجدون لأکثرهم قبورا و یرون طیورا بیضا(۱).

و قال محمد بن أبی طالب و روی أن رءوس أصحاب الحسین و أهل بیته کانت ثمانیه و سبعین رأسا و اقتسمتها القبائل لیتقربوا بذلک إلی عبید الله و إلی یزید فجاءت کنده بثلاثه عشر رأسا و صاحبهم قیس بن الأشعث و جاءت هوازن باثنی عشر رأسا و فی روایه ابن شهرآشوب بعشرین و صاحبهم شمر لعنه الله و جاءت تمیم بسبعه عشر رأسا و فی روایه ابن شهرآشوب بتسعه عشر و جاءت بنو أسد بسته عشر رأسا و فی روایه ابن شهرآشوب بتسعه رءوس و جاءت مذحج بسبعه رءوس و جاءت سائر

الناس بثلاثه عشر رأسا و قال ابن شهرآشوب و جاء سائر الجیش بتسعه رءوس و لم یذکر مذحج قال فذلک سبعون رأسا ثم قال و جاءوا بالحرم أساری إلا شهربانویه فإنها أتلفت نفسها فی الفرات.

و قال ابن شهرآشوب و صاحب المناقب و محمد بن أبی طالب اختلفوا فی عدد المقتولین من أهل البیت علیهم السلام فالأکثرون علی أنهم کانوا سبعه و عشرین سبعه من بنی عقیل مسلم المقتول بالکوفه و جعفر و عبد الرحمن ابنا عقیل و محمد بن مسلم و عبد الله بن مسلم و جعفر بن محمد بن عقیل و محمد بن أبی سعید بن عقیل و زاد ابن شهرآشوب عونا و محمدا ابنی عقیل و ثلاثه من ولد جعفر بن أبی طالب محمد بن عبد الله بن جعفر و عون الأکبر بن عبد الله و عبید الله بن عبد الله و من ولد علی علیه السلام تسعه الحسین علیه السلام و العباس و یقال و ابنه محمد بن العباس و عمر بن

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ج ۴ ص ۱۱۲.

علی و عثمان بن علی و جعفر بن علی و إبراهيم بن علی و عبد الله بن علی الأصغر و محمد بن علی الأصغر و أبو بكر شك فی قتله و أربعه من بنی الحسن أبو بكر و عبد الله و القاسم و قيل بشر و قيل عمر و كان صغيرا و سته من بنی الحسين مع اختلاف فيه علی الأكبر و إبراهيم و عبد الله و محمد و حمزه و علی و جعفر و عمر و زيد و ذبح عبد الله فی حجره و لم يذكر صاحب المناقب إلا عليا و عبد الله و أسقط ابن أبی طالب حمزه و إبراهيم و زيدا و عمر.

و قال ابن شهرآشوب و يقال لم يقتل محمد الأصغر بن علی عليه السلام لمرضه و يقال رماه رجل من بنی دارم فقتله (۱)

و قال أبو الفرج جميع من قتل يوم الطف من ولد أبی طالب سوی من يختلف فی أمره اثنان و عشرون رجلا(۲) وَ قَالَ ابْنُ نَمَا رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَتِ الرُّوَاهُ كُنَّا إِذَا ذَكَرْنَا عِنْدَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ عليه السلام قَتْلَ الْحُسَيْنِ عليه السلام قَالَ قَتَلُوا سَبْعَهَ عَشَرَ إِنْسَاناً كُلُّهُمْ ارْتَكَضَ فِي بَطْنِ فَاطِمَهَ يَعْنِي بِنْتَ أَسَدٍ أُمَّ عَلِيٍّ عليه السلام.

**[ترجمه]سید بن طاوس می نویسد: هنگامی که شب عاشورا صبح شد، امام حسین علیه السّلام دستور داد تا خیمه هایش را نصب کردند. بعد از آن دستور داد ظرفی را آوردند که مشک فراوانی در آن بود. سپس مقداری نوره در میان آن ریخت و داخل خیمه شد که نوره بکشد (یعنی موهای سافل بدن مبارکش را زایل نماید). روایت شده که بریر بن خضیر همدانی و عبدالرحمن بن عبد ربه انصاری بر در آن خیمه ایستاده بودند که بعد از امام حسین علیه السّلام نوره بکشند. بریر می خندید و کاری می کرد که عبدالرحمن را به خنده در آورد، عبدالرحمن می گفت: ای بریر! آیا اکنون موقع خنده است؟ فعلا موقع مزاح و امور باطل نیست.

بریر گفت: خویشاوندان من می دانند که من در زمان جوانی و پیری شوخی را دوست نداشته و ندارم. این مزاح و خنده ای را که اکنون می کنم، بشارتی است برای آن نعمتی که به سوی آن می رویم. به خدا قسم چیزی مانع ما نیست، مگر این که با شمشیرهای خود با این گروه دیدار نماییم و یک ساعت با ایشان بجنگیم و سپس با حورالعین معانقه کنیم. - . الملهوف: ۸۴ -

به روایت شیخ مفید بر می گردیم: شیخ مفید از حضرت علی بن الحسین علیه السّلام روایت می کند که فرمود: در آن شبی که پدرم صبح آن شهید شد، من نشسته بودم و عمه ام زینب مرا پرستاری می کرد. ناگاه دیدم پدرم داخل خیمه خود شد و «جوین» که غلام ابوذر بود، نزد پدرم بود. جوین شمشیر پدرم را آماده و اصلاح می کرد. پدر بزرگوارم این اشعار را می خواند:

ای روزگار! اف بر تو باد از نظر دوستی! چقدر صبح و شام،

دوست و جوینده (حق و حقیقت) را مقتول و شهید می کنی؟ روزگار به عوض و بدل گرفتن قانع نمی شود

جز این نیست که اختیار امر (به دست قدرت) خدای جلیل است و هر شخص آگاه بیداری طریقه مرا خواهد پیمود

پدرم این اشعار را دو یا سه مرتبه تکرار کرد تا من کاملا آنها را شنیدم و فهمیدم و دریافتم که منظور پدرم چیست. گریه راه گلوی مرا مسدود کرد، اما از گریه خودداری کردم و ساکت شدم و دانستم که بلا مقدر شده است! عمه ام زینب نیز آنچه را

که من شـنیدم، او هم شـنید. او زن بود و شأن زنان این است که رقیق القلب و کم طاقت هسـتند، پس نتوانست خودداری کند. لـذا از جـای برجست و در حـالی که دامن لباسـش به زمین کشـیده می شـد و پـابرهنه بود، خود را به امام حسـین علیه السّـلام رسانیـد و فریاد زد، یعنی شیون کرده گفت: ای کاش مرگ زنـدگی مرا نابود می کرد! گویا امروز مادرم فاطمه مرده باشـد و پدرم علی شهید شده است و برادرم حسن از دست رفته است! ای باقی مانده گذشتگان و پناهگاه بازماندگان! امام حسین علیه السّـلام متوجه حضـرت زینب شـد و به وی فرمود: ای خواهرم! مبـادا شـیطان صبر تو را ببرد. سـپس چشـمان مبـارک امام علیه السّـلام پر از اشک شد و فرمود: اگر پرنده قطا را یک شب آزاد می گذاشـتند، می خوابید. زینب کبری گفت: وا ویلاه! آیا تو خویشتن را مظلوم و مقهور می دانی؟ این خبر بیشتر قلب مرا جریحه دار می کند و بر من ناگوارتر است. سپس لطمه به صورت خود زد و متوجه گریبان خویشتن گردیده، آن را پاره کرد و به حال غش افتاد!

امام حسـین علیه السّلام برخاست و آب به صورت آن بانو پاشید و به وی فرمود: ای خواهرم! نسبت به خدا پرهیزکاری را پیشه کن و به شـکیبایی که خدا به تو عطا کند صـبور باش، بدان که اهل زمین خواهند مرد و اهل آسمان باقی نمی مانند، هر چیزی غیر از ذات مقـدس پروردگـار هلاـک خواهـد شـد؛ همان خـدایی که خلق را به قـدرت خود آفریـده است و خلق را برخواهد انگیخت و یکه و تنها است. پدرم از من بهتر بود، مادرم از من نیکوتر بود، برادرم از من بهتر بود. وظیفه من و هر مسـلمانی این است که به رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم تأسی نماییم.

امام حسـین علیه السّلام زینب کبری را به این قبیل سخنان امر به صبر می کرد و می فرمود: ای خواهر! من تو را قسم می دهم و باید قسم مرا قبول کنی: یعنی مبادا گریبان خود را برای من چاک بزنی! مبادا صورت خود را در عزای من بخراشی! مبادا وقتی من شهید شدم برای من صدا به وا ویلاه بلند کنی! سپس پدرم عمه ام زینب را آورد و نزد من نشانید.

امام علیه السّلام پس از این جریان از خیمه خارج شد و متوجه اصحاب خود گردید و به آنان دستور داد تا خیمه ها را نزدیک یکـدیگر بزننـد و طناب های آنها را داخل یکـدیگر کنند و در میان خیمه ها باشـند تا از یک طرف با دشـمن کارزار نمایند و خیمه ها را پشت سـر و طرف راست و چپ خود قرار دهند. خلاصه خیمه ها را طوری نصب کنند که محیط بر آنان باشد، غیر از آن طرفی که دشـمن به ایشان رو آور می شد. سپس امام حسین علیه السّلام به جای خود مراجعت کرد و کلیه آن شب را به نماز و استغفار و دعاء و تضرع مشغول شد. یاران آن بزرگوار نیز به نماز و استغفار و دعاء اشتغال یافتند. - . ارشاد: ۲۱۵ -

در کتاب مناقب ابن شـهر آشوب می نگارد: موقعی که وقت سـحر شد، امام حسـین علیه السّـلام مختصری خواب رفت و بیدار شـد و فرمود: آیا می دانیـد من در این ساعت چه خوابی دیـدم؟ گفتنـد: چه خوابی دیدی یا ابن رسول اللَّه؟ فرمود: دیدم گویا سگ هایی به من حمله کردنـد که مرا بگزند. در میان آن سگ ها، سگی بود ابلغ که بیشتر به من حمله می کرد. من این طور گمـان می کنم که کسـی در میـان این گروه متصـدی کشـتن من می شود که شخصـی ابرص باشـد، یعنی بـدنش لک و پیس باشد. سـپس جدم رسول خدا صـلّی اللَّه علیه و آله را با گروهی که با آن حضرت بودند دیدم که به من فرمود: ای پسر عزیزم! تو شـهید آل محمّد صـلی اللَّه علیهم اجمعین هستی. اهل آسـمان ها و اهل ملاء اعلی به استقبال تو آمده اند. تو امشب باید نزد من افطاری نمایی، تعجیل کن، تأخیر مینداز! این ملکی است که از آسـمان نازل شده تا خون تو را بگیرد و در میان شـیشه سبز جای دهد. حقا که امر شهادت من و کوچ کردن من از این جهان نزدیک گردیده است و در این موضوع شکی نیست.

شیخ مفید می نگارد: ضحاک بن عبداللّٰه گفت: گروهی از لشکر ابن سعد مراقب ما بودند و از نزد ما عبور و مرور می کردند و امام حسین علیه السّلام این آیه را تلاوت می کرد: «وَ لا یَحْسَبَنَّ الَّذِینَ کَفَرُوا أَنَّما نُمْلِی لَهُمْ خَیْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ إِنَّما نُمْلِی لَهُمْ لِیَزْدادُوا إِثْماً وَ لَهُمْ عَذابٌ مُهِینٌ - ما کانَ اللَّهُ لِیَذَرَ الْمُؤْمِنِینَ عَلی ما أَنْتُمْ عَلَیْهِ حَتَّی یَمِیزَ الْخَبِیثَ مِنَ الطَّیِّبِ.» - . آل عمران / ۱۷۸ - ۱۷۹ - {و البته نباید کسانی که کافر شده اند تصور کنند این که به ایشان مهلت می دهیم برای آنان نیکوست ما فقط به ایشان مهلت می دهیم تا بر گناه [خود] بیفزایند، و [آن گاه] عذابی خفت آور خواهند داشت. خدا بر آن نیست که مؤمنان را به این [حالی] که شما بر آن هستید، واگذارد، تا آنکه پلید را از پاک جدا کند.} ناگاه مردی از آن گروه که او را عبداللّٰه بن سمیر می گفتند و مردی شوخ، شجاع، دلاور، با شخصیت و بی باک بود گفت: به خدای پاکیزگان که ما خوبان به وسیله شما تمیز داده شدیم. بریر بن خضیر در جوابش گفت: ای فاسق! آیا می شود که خدا تو را از پاکیزگان قرار دهد!؟ او به بریر گفت: وای بر تو! تو کیستی؟ گفت: من بریر بن خضیر هستم. سپس به یکدیگر دشنام دادند!

هنگامی که صبح شد، امام حسین علیه السّلام بعد از نماز صبح یاران خود را که سی و دو نفر سوار و چهل نفر پیاده بودند، آماده جنگ نمود. محمّد بن ابی طالب می گوید: در روایت دیگری وارد شده: تعداد آنان هشتاد و دو نفر پیاده بود. سید بن طاوس می گوید: حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: تعداد ایشان چهل و پنج نفر سواره و یکصد نفر پیاده بود، ابن نما نیز همین قول را نقل کرده است. شیخ مفید می گوید: امام حسین علیه السّلام، زهیر بن قین را در میمنه لشکر و حبیب بن مظاهر را در مسیره آن قرار داد و پرچم را به دست قمر بنی هاشم داد. خیمه ها را پشت سر خود قرار دادند. سپس دستور داد تا هیزم و نی که پشت خیمه ها بود، آوردند و در میان آن خندقی که در آنجا بود ریختند و آنها را آتش زدند که مبادا دشمن از پشت سر به ایشان حمله کند.

عمر بن سعد هم در آن روز که روز جمعه بود - و گفته شده روز شنبه بود - لشکر خود را برای جنگ آماده نمود و با آن جمعیتی که همراه داشت، متوجه امام حسین علیه السّلام شد. عمرو بن حجاج بر میمنه و شمر بن ذی الجوشن بر میسره لشکر ابن سعد بودند. عروه بن قیس فرمانده سواران و شبث بن ربعی فرمانده پیادگان بودند. ابن سعد پرچم را به غلام خود که نامش «درید» بود داد. محمّد بن ابی طالب می گوید: تعداد لشکر ابن سعد قریب به بیست و دو هزار نفر بود و طبق روایتی که از امام جعفر صادق علیه السّلام وارد شده، تعداد آنان سی هزار نفر بود.

شیخ مفید می گوید: از حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام روایت شده که فرمود: هنگامی که سواران دشمن متوجه امام حسین علیه السّلام شدند، آن حضرت دست های مبارک خود را بلند کرد و فرمود: پروردگارا! تو در هر اندوهی پشت و پناه منی و در هر سختی امیدواری منی؛ تو در هر امر مشکلی که بر من وارد شود تکیه گاه من هستی. چه بسا غم و اندوهی که دل ها به وسیله آنها ضعیف می شوند و راه های چاره مسدود می گردند، دوست در آن خوار و دشمن در آن شاد خواهد شد. من این گونه مشکلات را به درگاه تو آورده ام و از آنها به تو شکایت می کنم، زیرا من از دیگران بیزار و به تو راغب بوده و تو آنها را بر طرف نمودی، پس ولی هر نعمت و صاحب هر حسنه و منتها درجه هر چیز خواستنی می باشی.

پس از این جریان بود که دشمنان آمدند و در اطراف خیمه امام حسین علیه السّلام جولان زدند و دیدند که خندق در عقب آنان است و آتش از آن هیزم و نی هایی که در خندق ریخته شده بود، شعله ور بود. شمر بن ذی الجوشن با بلندترین صدا

فریاد زد: یا حسین! قبل از روز قیامت تعجیل کردی و خود را دچار آتش نمودی! امام حسین علیه السّلام فرمود: این شخص کیست؟ گویا شمر بن ذی الجوشن باشد! گفتند: آری. امام متوجه شمر شد و فرمود: ای پسر چوپان بزچران! تو به آتش افروخته دوزخ سزاوارتری! مسلم بن عوسجه تصمیم گرفت تیری به طرف شمر پرتاب نماید. ولی امام حسین علیه السّلام اجازه نداد. مسلم بن عوسجه گفت: بگذار تا او را تیر بزنم، زیرا این شخص فاسق از بزرگ ترین افراد ستم کیشان است و خدای توانا کشتن او را برای ما آسان نموده است: امام علیه السّلام فرمود: من دوست ندارم در قتال بر آنان سبقت بگیرم. - . ارشاد: ۲۱۷ -

محمّد بن ابی طالب می گوید: اصحاب ابن سعد سوار شدند. از طرفی هم اسب امام حسین علیه السّلام را نزد آن بزرگوار آوردند. آن حضرت سوار شد و با چند نفر از یاران خود متوجه لشکر ابن سعد شد و بریر بن خضیر در مقابل آن حضرت قرار داشت. امام علیه السّلام به بریر فرمود: با این گروه مکالمه کن! بریر جلو آمد و گفت: ای گروه! از خدا بترسید، زیرا یادگار و عترت حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم در میان شما است. اینان ذریه و عترت و دختران و حرم آن حضرت می باشند. هر منظوری دارید بگویید؛ شما در نظر دارید که با آل پیغمبر چه عملی انجام دهید؟ گفتند: منظور ما این است که ایشان را تسلیم ابن زیاد کنیم تا هر نظریه ای که دارد، درباره ایشان بدهد. بریر گفت: آیا قبول نمی کنید ایشان بازگردند به همان مکانی که از آنجا آمده اند؟ ای اهل کوفه، وای بر شما! آیا آن همه نامه و تعهدهایی که فرستادید و خدا را بر آنها شاهد گرفتید فراموش کردید؟ وای بر شما! شما اهل بیت پیامبر خود را دعوت کردید و گمان نمودید که جان های خود را فدای آنان خواهید کرد و اکنون که نزد شما آمده اند، می خواهید ایشان را تسلیم ابن زیاد کنید! و آنان را از آب فرات محروم نمایید. پس از پیغمبر خدا چقدر با ذریه او بدرفتاری کردید. شما را چه شده؟ خدا روز قیامت شما را سیراب ننماید! چه بد مردمی هستید!

یک نفر از آن گروه در جواب بریر گفت: ای شخص! ما نمی دانیم تو چه می گویی؟ بریر گفت: سپاس مخصوص آن خدایی است که در بین شما بصیرت مرا زیاد کرد، بارخدایا! من از رفتار این گروه به سوی تو بیزاری می جویم. پروردگارا! شر این قوم تبه کار را دامن گیر خودشان بفرما تا تو را در حالی ملاقات کنند که بر ایشان غضبناک باشی. پس از این گفتگوها آنان بریر را تیرباران نمودند و او به عقب بازگشت نمود.

سپس امام حسین علیه السّلام جلو آمد تا در مقابل آن لشکر از خدا بی خبر قرار گرفت. یک نظر به صف های آنان که چون سیل بود انداخت، یک نگاه هم به ابن سعد که در میان رجال کوفه ایستاده بود کرد و فرمود: سپاس مخصوص آن خدایی است که دنیا را دار فنا و زوال قرار داد و اهل آن را بعد از هر لحظه یک حالی داد. کسی فریب می خورد که دنیا او را فریب دهد. شقی کسی است که دنیا او را دچار امتحان نماید. مبادا این دنیا شما را فریفته نماید، زیرا این دنیا امید کسی را که به آن دلبستگی داشته باشد قطع می کند و طمع هر کسی را که به آن طمع کند، نابود می نماید. من شما را این طور می بینم که برای امری اجتماع کرده اید که خدا را به خاطر آن به غضب آورده اید و خدا نظر رحمت خود را از شما برگردانیده است و نقمت و عذاب خود را برای شما حلال کرده و شما را از رحمت خود دور نموده است. خدای ما خوب پروردگاری است، ولی شما بد مردمی هستید، زیرا (به گمان خود) اقرار به طاعت کردید و به حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم ایمان آوردید. سپس پشت به ذریه و عترت پیامبر خود نمودید و می خواهید آنان را شهید نمایید. حقا که شیطان بر شما مسلط شده

و شما را از یاد خدای بزرگ برده است. شما و این اراده ای که دارید، نابود شوید! «إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُون.» - . بقره / ۱۵۶ - {ما از آنِ خـدا هستیم، و به سوی او باز می گردیم.} «كَفَرُوا بَعْدَ إِيمانِهِمْ فَبُعْداً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِين.» - . آل عمران / ۹۰ و مومنون / ۴۱ - {اینان همان مردمی هستند که پس از ایمان آوردن کافر شدنـد، نابود شونـد گروه کافران!} عمر بن سعد به یاران خود گفت: وای بر شما! جواب او را بگویید، زیرا حسین پسر پدرش علی است. به خدا قسم اگر حسین یک روز دیگر این طور در مقابل شما توقف کند و سخنرانی نماید، خسته نخواهد شد. پس با او سخن بگویید. شمر بن ذی الجوشن جلو آمد و گفت: یا حسین! این چه سخنانی است که می گویی؟ کاملاـ به ما بفهمان تا بفهمیم. امام حسین علیه السّـلام فرمود: من می گویم: از پروردگار خود بترسید و مرا شهید ننمایید، زیرا شهید کردن من برای شما حلال نیست؛ هتک حرمت من برای شما صلاح نیست، زیرا من پسر دختر پیامبر شما هستم، جده من خدیجه کبری است که زوجه پیغمبر شما بود و شاید به گوش شما رسیده باشد که پیامبر شما درباره ما فرموده: «حسن و حسین دو آقای جوانان اهل بهشت هستند.» تا آخر آنچه به روایت شیخ مفید خواهد آمد.

شیخ مفید می نویسد: امام حسین علیه السّـلام اسب خود را خواست و پس از این که بر آن سوار شد، با بلندترین صدا فرمود: ای اهل عراق!- در حالی که اکثر آنان می شنیدند- ایها الناس سخن مرا گوش کنید. در کشتن من عجله نکنید، تا آن حقی که شما از نظر موعظه بر من دارید ادا کنم و عذر خود را بر شما روشن نمایم. اگر به انصاف با من رفتار کنید، با سعادت ترین افراد خواهید بود. و اگر به انصاف رفتار نمی کنید، پس رأی خود را متحد کنید «ثُمَّ لا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَ لاـ تُنْظِرُونِ إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِى نَزَّلَ الْكِتابَ وَ هُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِين.» - . یونس / ۷۱ و اعراف / ۱۹۶ - {که مبادا بعدا اندوهگین شوید. سپس هر قضاوتی که می خواهید درباره من بکنید و مرا مهلت ندهید، زیرا ولی و سرپرست من آن خدایی است که قرآن را نازل کرد و او است که متصدی امور نیکوکاران است.}

سپس حمد و ثنای خدای را به جای آورد و خدا را آن طور که اهلیت دارد یادآور شد و صلوات بر پیغمبر و ملائکه و پیامبران فرستاد. آن بزرگوار سخنرانی کرد که هرگز قبل از آن و بعد از آن بلیغ تر از آن شنیده نشده بود .

بعد از آن فرمود: حسب و نسب مرا بنگرید و نظر کنید من کیستم. سپس به نفس خودتان مراجعه کنید و آن را مورد عتاب قرار دهید و نگاه کنید که آیا برای شما صلاح است مرا شهید کنید و نسبت به من هتک احترام نمایید؟ آیا من پسر پیغمبر شما و پسر وصی و ابن عم او نیستم؟ همان پسر عمی که اولین شخصی بود که پیامبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را از نظر آنچه که از طرف خدا آورده بود تصدیق کرد. آیا حضرت حمزه که سید الشهداء بود عموی من نیست؟ آیا جعفر طیار که در بهشت با پرهای خود پرواز می کند عموی من نیست؟ آیا این موضوع به گوش شما نرسیده که پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم درباره من و برادرم فرمود: «این دو جوان بزرگ جوانان اهل بهشت می باشند»؟ اگر سخن مرا تصدیق نمایید، حق را پذیرفته اید، زیرا من از آن موقعی که دانستم خدا دشمن دروغگو است، هرگز دروغ نگفته ام. و اگر مرا تکذیب می کنید، افرادی در میان شما هستند که اگر راجع به این موضوع از آنان جویا شوید، به شما خبر خواهند داد. بروید از جابر بن عبداللّه انصاری، ابو سعید خُدری، سهل بن سعد ساعدی، زید بن ارقم و انس بن مالک جویا شوید تا به شما خبر دهند که این مقاله را درباره من و برادرم از رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم شنیده اند. آیا یک چنین موضوعی شما را از ریختن خون من جلوگیری نمی کند!؟

شمر بن ذی الجوشن به امام حسین علیه السّلام گفت: او خدا را با شک و تردید عبادت می کند، اگر بداند چه می گوید! حبیب بن مظاهر به شمر گفت: به خدا قسم من تو را این طور می بینم که خدا را با هفتاد شک و تردید عبادت می کنی. من گواهی می دهم در این که تو مقاله حسین را نمی فهمی، راستگو هستی، زیرا خدا به قلب تو مهر زده است (چون قلب تو سیاه و قسی شده لذا سخن حق را نمی فهمی).

سپس امام حسین علیه السّلام به آن گروه گمراه فرمود: اگر راجع به این گفتار من شک دارید، آیا درباره این که من پسر دختر پیغمبر شما هستم نیز شک دارید؟ به خدا مابین مشرق و مغرب پسر پیغمبری غیر از من در میان شما و غیر شما نیست. وای بر شما! آیا من کسی را از شما کشته ام که خون او را از من مطالبه کنید؟ یا مالی را تلف نموده ام که عوض آن را بخواهید؟ یا جراحتی بر کسی وارد آورده ام که از من قصاص نمایید!؟ آن گروه نابکار جوابی به آن حضرت ندادند! امام حسین علیه السّلام فریاد زد: ای شبث بن ربعی! ای حجار بن ابجر! ای قیس بن اشعث و ای یزید بن حارث! آیا شما برای من نامه ننوشتید که میوه جات ما رسیده و باغ ها سرسبز گردیده اند؛ اگر تو بیایی نزد لشکری مهیا خواهی آمد؟ قیس بن اشعث در جواب امام حسین علیه السّلام گفت: ما نمی دانیم تو چه می گویی! تو باید در تحت حکومت عموزادگانت در آیی، زیرا آنان جز آنچه که تو دوست داری، با تو رفتار نخواهند کرد. امام حسین علیه السّلام فرمود: نه، به خدا قسم من نظیر شخص ذلیل دست به دست شما نخواهم داد و مثل غلامان زر خرید برای شما اقرار نخواهم کرد.

سپس امام علیه السّلام فریاد زد: «إِنِّی عُذْتُ بِرَبِّی وَ رَبِّکُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ ... بِرَبِّی وَ رَبِّکُمْ مِنْ کُلِّ مُتَکَبِّرٍ لا یُؤْمِنُ بِیَوْمِ الْحِساب.» - . دخان / ۲۰ و غافر / ۲۷ - {ای بندگان خدا! من به خدای خود و به خدای شما پناه می برم که به من آزاری برسانید من به پروردگار خود و پروردگار شما پناهنده می شوم از هر متکبری که به روز حساب یعنی روز قیامت ایمان ندارد.}

پس از این جریان امام علیه السّلام شتر خود را خوابانید و به عقبه بن سمعان فرمود تا او را عقال نمود و آن گروه تبه کار به آن بزرگوار هجوم کردند. - . ارشاد: ۲۱۷ -

در کتاب مناقب ابن شهر آشوب می نگارد: هنگامی که ابن سعد اصحاب خود را برای کارزار با امام حسین علیه السّلام آماده و هر کدام را به جای خود مرتب و منظم کرد، پرچم ها را در موضع خود جایگزین نمود و گروه میمنه و میسره لشکر را برقرار کرد، به افرادی که در قلب لشکر بودند گفت: شما در جای خود ثابت باشید.

سپس آن مردم از خدا بی خبر، از هر طرفی امام حسین علیه السّلام را احاطه کردند و نظیر حلقه در اطراف آن حضرت گرد آمدند. امام حسین علیه السّلام خارج شد و نزد آن گروه خونخوار آمد و از آنان خواست تا ساکت شوند، ولی ایشان ساکت نشدند. کار به جایی رسید که امام به آنان فرمود: وای بر شما! چه مانعی دارد که ساکت شوید و سخن مرا گوش کنید؟ جز این نیست که من شما را به راه هدایت دعوت می کنم، کسی که از من اطاعت کند هدایت می شود و کسی که نافرمانی نماید، هلاک و کافر خواهد شد. شما عموما امر مرا اطاعت نمی کنید و گوش به سخن من نمی دهید، زیرا شکم های شما از حرام پر شده و به قلب های شما مهر (قساوت) زده شده است! وای بر شما! آیا ساکت نمی شوید!؟ آیا نمی شنوید؟ لشکر ابن سعد یکدیگر را ملامت کردند و گفتند: به سخن حسین توجه کنید!

سپس امام حسین علیه السّلام برخاست و فرمود: ای گروه ستم کیشان! هلاك و نابود شوید! آیا جا دارد شما در حالی که متحیر و سرگردان بودید، ما را به فریادرسی خود دعوت کنید و ما مستعد و آماده شویم و اکنون شمشیر برای گردن های ما بکشید و آتش فتنه ای را که دشمنان ما و دشمنان شما بر افروختند، به روی ما بیفروزید؟ شما متحد دشمن دوستان خود شدید و دستی بر علیه ایشان و بر له دشمنان از آستین در آوردید، بدون عدالتی که آنان بین شما رواج دهند و بدون آرزویی که به وسیله آنان برای شما برآورده شود، مگر آن مال حرامی دنیوی که به شما رساندند و زندگی پستی که شما در آن طمع کرده اید، بدون این که از ما بدعتی سر زده باشد، یا سستی رأی از ما دیده شده باشد. پس چرا وای بر شما نباشد که ما را نپسندیدید و ما را تنها نهادید؟ و برای هلاکت مجهز شدید، در صورتی که کسی به جهت ما به روی شما شمشیر نکشیده است و در جهاد با دشمنان خائف نشده بودید و هنوز امر خلافت دشمنان مستحکم نشده بود. ولی شما نظیر مگس های پرنده بر ما سرعت و هجوم کردید و نظیر پشه ها یک باره بر ما ریختید. روی شما زشت باد! جز این نیست که شما از سرکشان و قلدران این امت، احزابی نانجیب، آب دهان شیطان، گروهی گنه کار، تغییر دهنده قرآن، تعطیل کننده سنت های پیامبر، قاتلین فرزندان پیامبران، نابودکننده عترت اوصیاء، ملحق کننده زنازادگان به حسب و نسب، اذیت کننده مؤمنین، فریادرس پیشوایان مسخره کننده، همان افرادی که قرآن را سحر و جادو معرفی کردند، هستید .

و شما بر پسر حرب (یزید بن معاویه بن ابی سفیان بن حرب) و پیروانش اعتماد می کنید. و ما (فرزندان پیامبر خدا) را خوار می کنید. آری به خدا، بی وفایی در میان شما معروف است، رگ و ریشه شما به بی وفایی سرشته شده است، اصل و فرع یعنی پدران و فرزندان شما، بی وفایی را به ارث نهاده و به ارث برده اند، قلب های شما بر آن راسخ و ثابت شده است، سینه و قلب شما پوشیده شده، شما از لحاظ داغ بودن نظیر خبیث ترین آشامیدنی هستید برای شخص مسافر و خبیث ترین لقمه ای هستید برای کسی که آن را غصب کرده باشد! آگاه باشید که لعنت خدا بر آن افرادی است که پیمان شکن باشند. «الذین ینقضون الْأَیْمانَ بَعْدَ تَوْکِیدِها وَ قَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَیْکُمْ کَفِیلا.» - . نحل / ۹۱ - {همان اشخاصی که قسم های خود را بعد از این که تأکید نمودند شکستند، شما خدا را برای خود وکیل و کفیل قرار دادید} به خدا قسم که شما همان افراد هستید.

آگاه باشید که ابن زیاد زنا زاده که پسر شخص زنا زاده هم هست، ما را بین قلت عدد نفرات و پذیرفتن ذلت مخیر کرده است. هیهات که من این دنیای دنی را انتخاب نمایم! زیرا خدا و رسول دنیا را انتخاب نکرده اند. آباء و اجدادی که طیب و طاهر باشند، خاندانی که پاکیزه باشند، و بینی هایی که حمیت داشته باشند و نفوسی که زیر بار ذلت نمی روند، هرگز کشته شدن در راه افراد لئیم و ناکس را بر شهید شدن در راه بزرگواران انتخاب نخواهند کرد. آگاه باشید که من عذر خود را شرح دادم و شما را هم از عذاب خدا بیم دادم. آگاه باشید من با این قلت یاران و با این که اصحاب مرا تنها نهادند، دارم به دشمنان دین هجوم می نمایم. سپس این اشعار را خواند:

اگر ما شما را شکست دهیم، از قدیم الایام این طور بوده ایم و اگر شکست بخوریم فرار نخواهیم کرد

هیچ وقت ترس و بیم عادت ما نبوده، ولی مرگ ما باعث دولت دیگران گردیده است آگاه باشید! شما بعد از شهادت ما چندان مکثی نخواهید کرد، مگر به قدر یک سوار شدن اسب، سپس این سنگ آسیا بر شما دور خواهد زد. این موضوعی است که پدرم از جدم به من خبر داده است. «فَأَجْمِعُوا أَمْرَکُمْ وَ شُرَکاءَکُمْ ثُمَّ کِیدُون.» - . یونس / ۷۱ و اعراف ۱۹۵ - {اکنون

شما با شرکای خود آماده شوید و عموما درباره من توطئه بچینید} و «فَلا تُنْظِرُونِ إِنِّی تَوَکَّلْتُ عَلَی اللَّهِ رَبِّی وَ رَبِّکَمْ ما مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذ بِناصِیَتِها إِنَّ رَبِّی عَلی صِراطٍ مُسْتَقِیم.» - . هود / ۵۶ - {مراعات مرا نکنید! زیرا من به پروردگار خود و پروردگار شما توکل کرده ام. هیچ جنبنده ای نیست مگر این که خدا بر او مسلط است. خدای من بر صراط مستقیم است.}

پس از این اتمام حجت بر آنان نفرین کرد و فرمود: پروردگارا! باران آسمان را به روی این مردم ببند! قحطی نظیر قحطی زمان حضرت یوسف دچار ایشان بفرما! غلام ثقیف را- یعنی حجاج بن یوسف ثقفی ملعون- را بر این مردم به نحوی مسلط کن که جام مرگ را که از گیاه تلخ صبر تلخ تر است به ایشان بچشاند و احدی از اینان را باقی نگذارد، هر کشتنی به کشتنی و هر ضربه ای به ضربه ای تا او انتقام من و دوستانم و اهل بیتم و تابعین مرا بگیرد، زیرا اینان ما را فریب دادند و به ما دروغ گفتند و ما را تنها نهادند. تو پروردگار مایی، «عَلَیْکَ تَوَکَّلْنا وَ إِلَیْکَ أَنَبْنا وَ إِلَیْکَ الْمَصِیر.» - . ممتحنه / ۴ - {ما به تو توکل کرده ایم و به سوی تو بازگشته ایم و بازگشت به سوی تو خواهد بود.}

سپس فرمود: عمر بن سعد کجا است؟ او را نزد من بخوانید! عمر را خواستند، ولی دوست نداشت نزد امام علیه السّلام بیاید. امام حسین علیه السّلام به عمر بن سعد فرمود: آیا تو مرا می کشی؟ تو گمان می کنی ابن زیاد زنا زاده که پسر زناده هم هست، تو را والی شهر ری و گرگان خواهد کرد؟ به خدا قسم تو بدین وسیله زندگی مبارکی نخواهی نمود، زیرا این مطلب عهد و پیمانی است که بسته شده. هر عملی که می خواهی انجام بده، زیرا تو بعد از کشتن من، در دنیا و آخرت خوشی نخواهی دید. گویا می بینم سرت در کوفه بر فراز نی نصب شده باشد و کودکان آن را هدف تیراندازی قرار خواهند داد و آن را غرض و هدف خویشتن قرار می دهند.

عمر از سخن امام حسین علیه السّلام در غضب شد و اعراض نمود. سپس به اصحاب خود گفت: چه انتظاری درباره حسین دارید؟ به حسین حمله کنید! زیرا بیشتر از یک لقمه شما نخواهد بود. امام حسین علیه السّلام هم اسب پیغمبر خدا را که نامش «مرتجز» بود خواست و بر آن سوار شد و یاران خود را برای جهاد در راه خدا آماده کرد.

مؤلف: این خطبه را در کتاب تحف العقول - . تحف العقول: ۲۴۰ - به همین مضمون که گذشت و سید بن طاوس هم با اندکی اختصار روایت کرده اند و نیز طبق روایت احتجاج خواهد آمد.

شیخ مفید رحمه الله می نویسد: هنگامی که حر بن یزید دید آن گروه خونخوار برای جنگیدن با امام حسین علیه السّلام مصمم شده اند، به ابن سعد گفت: ای عمر! آیا تو با این مرد قتال خواهی کرد!؟ ابن سعد گفت: آری، به خدا قسم کارزاری خواهم نمود که آسان ترین کار آن، سقوط سرها و بریدن دست ها باشد. حر گفت: آیا شما با آن پیشنهادی که امام حسین علیه السّلام کرد موافق نیستید؟ عمر گفت: اگر امر به دست من بود چرا، می پذیرفتم، ولی امیر تو یعنی ابن زیاد زیر بار نمی رود. حر آمد تا در مکانی ایستاد. مردی از گروه او همراه وی بود که او را قره بن قیس می گفتند. حر به وی گفت: ای قره! آیا امروز اسب خود را آب داده ای؟ گفت: نه. حر گفت: در نظر نداری که آبش بدهی؟ قره می گوید: به خدا قسم من گمان کردم حر در نظر دارد از لشکر ابن سعد کناره گیری نماید و در جنگ با حسین شرکت نکند، ولی دوست ندارد من از منظور او مستحضر گردم. من گفتم: من اسب خود را آب نداده ام، اکنون می روم که آبش دهم. حر از آن مکانی که بود بر کنار شد و رفت. به خدا قسم اگر حر مرا از منظور خود آگاه می کرد، من نیز با او به سوی امام حسین علیه السّلام می رفتم.

حر همچنان اندک اندک رفت تا به امام حسین علیه السّلام نزدیک شد. مهاجر بن اوس به حر گفت: ای پسر یزید! چه منظوری داری؟ آیا می خواهی حمله کنی؟ حر جوابی به او نداد، ولی بدنش به لرزه افتاد. مهاجر گفت: به خدا قسم این عمل تو انسان را دچار شک و ریبه می کند. به خدا قسم من هیچ وقت تو را این طور ندیده بودم. اگر به من گفته می شد چه کسی شجاع ترین اهل کوفه است، من تو را معرفی می نمودم. این چه وضعی است که من از تو مشاهده می کنم!؟ حر در جوابش گفت: به خدا قسم من اکنون خویشتن را در میان بهشت و جهنم می بینم. به خدا قسم من هیچ چیزی را بر بهشت مقدم نخواهم داشت، ولو این که قطعه قطعه و سوخته شوم!

سپس اسب خود را راند و پس از این که به امام حسین علیه السّلام پیوست، به آن حضرت گفت: یا ابن رسول اللّه! فدایت شوم! من همان کسی هستم که تو را از مراجعت جلوگیری کردم و در طریق با تو همراه و مراقب بودم و تو را در این مکان فرود آوردم. من گمان نمی کنم آن پیشنهادی را که تو با این گروه خونخوار کردی بپذیرند. اینان تو را به این منزلت نمی رسانند.

به خدا قسم اگر من می دانستم این گروه کار تو را به اینجا می رسانند که رسانده اند، هرگز مرتکب این عملی که شدم نمی گردیدم. اکنون من از آن عملی که انجام داده ام توبه می کنم. آیا این توبه من پذیرفته می شود؟ امام حسین علیه السّلام در جوابش فرمود: آری، خدا توبه تو را قبول می کند. اکنون پیاده شو! حر گفت: من برای تو سواری باشم بهتر است از این که پیاده باشم. می خواهم همین طور که بر فراز اسب خود هستم، ساعتی برای تو جهاد نمایم. آخر الامر کار من به پیاده شدن موکول خواهد شد (یعنی شهید خواهم شد) امام علیه السّلام فرمود: هر عملی که می خواهی انجام بده، خدا تو را رحمت کند.

حر در جلوی امام حسین علیه السّلام آمد و گفت: ای اهل کوفه! مادرانتان در عزای شما گریان شوند! این بنده نیکوکار خدا را دعوت کردید و او نزد شما آمده است. شما می خواستید مطیع وی شوید و جان های خود را به وسیله قتال در راه او فدایش کنید. اکنون به او هجوم آورده اید که وی را شهید نمایید، راه تنفس را بر او مسدود و از هر طرفی او را احاطه کرده اید تا مانع شوید و نگذارید متوجه شهرهای وسیع خدا گردد. وی اکنون در دست شما نظیر اسیر را است و نمی تواند جلب منفعت کند یا ضرری را دفع نماید. آب جاری فرات که یهود و نصارا و مجوس از آن می آشامند و خوک ها و سگان آنان در آن آب می غلطند، به روی او و زنان و کودکان و اهل عیالش بسته اید. اکنون ایشانند که تشنگی آنان را از پای در آورده است. بعد از حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم چقدر با ذرّیه او بد رفتاری کردید! خدا شما را در روز تشنگی (روز قیامت) سیراب نکند!

گروهی از لشکر کفار به او حمله کردند و تیربارانش نمودند، وی برگشت و در مقابل امام حسین علیه السّلام قرار گرفت. عمر بن سعد فریاد زد: ای درید! پرچم را نزدیک بیاور! پس از این که پرچم را نزدیک آورد، عمر تیری در چله کمان نهاد و پرتاب کرد. سپس گفت: همه شاهد باشید! اول کسی که از این مردم تیراندازی کرد من بودم. - . ارشاد: ۲۱۹ -

محمّد بن ابی طالب می گوید: یاران ابن سعد عموما یکی یک تیر انداختند. هیچ کدام از یاران امام حسین علیه السّلام نبود، مگر این که تیری از آنان به بدنش اصابت کرد. گفته شده: هنگامی که این تیراندازی شروع شد، یاران امام حسین علیه السّلام قلیل شدند و در این حمله تعداد پنجاه نفر مرد کشته شدند.

سید بن طاوس می نویسد: امام حسین علیه السّلام به یاران خود فرمود: خدا شما را رحمت کند، برای مرگی که به ناچار باید آن را درک نمود قیام کنید. زیرا تیرهایی که از طرف این گروه می آیند، فرستادگان آنان به سوی شما می باشند. مدت یک ساعت از آن روز را حمله هایی به یکدیگر کردند تا این که گروهی از اصحاب امام حسین علیه السّلام شهید شدند. در همین موقع بود که امام حسین علیه السّلام با دست مبارک خود به محاسن شریف خویشتن زد و فرمود: غضب خدا از این لحاظ بر یهود شدید شد که برای خدا فرزند قائل شدند! خشم خدا بر نصارا از این جهت زیاد شد که خدا را سومین خدا قرار دادند! غضب خدا از این نظر بر مجوس شدت یافت که آفتاب و مهتاب را مورد پرستش قرار دادند. خشم خدا بر گروهی شدید می شود که متفقا بر کشتن پسر دختر پیغمبر خود کمر بسته اند. آگاه باشید که به خدا قسم من جواب ایشان را نخواهم گفت، تا این که خدا را در حالی ملاقات نمایم که به خون خود خضاب کرده باشم!

از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت شده که فرمود: از پدرم شنیدم که می فرمود: هنگامی که لشکر امام حسین علیه السّلام با لشکر ابن سعد لعنه اللّه علیه رو به رو شد و آتش جنگ شعله ور گردید، ملک یاری کننده ای نازل شد و بر بالای سر امام علیه السّلام پر و بال می زد. سپس امام حسین علیه السّلام مخیر شد بین این که بر دشمن غالب شود یا این که خدا را ملاقات کند. ولی آن بزرگوار ملاقات خدا را برگزید.

راوی می گوید: امام حسین علیه السّلام پس از این مظلومیت فریاد زد: آیا فریادرسی هست که برای خدا به فریاد ما برسد! آیا دفاع کننده ای هست که از حرم رسول خدا دفاع کند؟ - . الملهوف: ۸۹ -

شیخ مفید رحمه الله می گوید: آنان مشغول مبارزه شدند. وقتی یسار که غلام زیاد بن ابی سفیان بود مبارز طلبید، عبداللّه بن عمیر به جنگ وی آمد. یسار به او گفت: تو کیستی؟ وی حسب و نسب خود را شرح داد و یسار گفت: تو را نمی شناسم. باید زهیر بن قین یا حبیب بن مظاهر در میدان من بیایند. عبداللّه بن عمیر گفت: ای پسر زن زناکار! تو از مبارزه کردن با یکی از مردم بیزاری!؟ سپس حمله کرد و شمشیری به یسار زد و او را از پای در آورد. همان طور که وی را مورد ضربه قرار داده بود، ناگاه سالم غلام ابن زیاد به عبداللّه بن عمیر حمله نمود. یاران امام حسین علیه السّلام فریاد زدند و به عبداللّه بن عمیر گفتند: این غلام زر خرید بر سر تو آمد! ولی وی متوجه نشد تا این که آن غلام بر او هجوم کرد و شمشیر بر او نواخت. ابن عمیر دست چپ خود را سپر آن ضربه قرار داد و انگشت های دست او قطع شدند. سپس ابن عمیر حمله شدیدی بر او نمود و او را کشت. پس از این که آن دو نفر را کشت، این رجز را خواند:

اگر مرا نمی شناسید، من از قبیله و فرزندان کلب می باشم؛ من مردی استوار و غضبناک هستم

در موقع پیشامدهای روزگار سست نخواهم بود

پس از این جریان، عمرو بن حجاج با گروهی از اهل کوفه بر میمنه اصحاب امام حسین علیه السّلام حمله کرد. هنگامی که نزدیک امام حسین علیه السّلام رسید، اصحاب امام بر سر زانوهای خود نشسته و نیزه های خود را به آنان حواله کردند. ولی اسب های یاران عمرو بن حجاج جلو نرفتند و بنا به مراجعت نهادند. اصحاب امام ایشان را تیرباران کردند و بدین وسیله چند تن از آنان را از پا در آوردند و گروهی را مجروح نمودند. مردی از بنی تمیم که او را عبداللّه بن خوزه می گفتند، متوجه

لشکر امام حسین علیه السّلام شد. یاران امام علیه السّلام به او فریاد زدند و گفتند: کجا می آیی، مادرت در عزایت گریان شود! گفت: من نزد پروردگاری که مهربان است و شفیعی که شفاعتش قبول است می روم. امام حسین علیه السّلام به اصحاب خود فرمود: این کیست؟ گفته شد: ابن خوزه تمیمی است. امام علیه السّلام او را نفرین کرد و فرمود: بار خدایا، او را داخل دوزخ کن! ناگاه اسب او چموشی نمود و وی را نزد جدولی به زمین زد، در حالی که پای چپش در رکاب ماند و پای راستش بلند شد. در همین موقع بود که مسلم بن عوسجه بر او حمله کرد و ضربه ای به پای راست او زد و آن را قطع کرد. سپس اسبش او را از جای کند و سر نحس وی را به هر سنگ و درختی زد تا این که روح ناپاکش به جهنم وارد شد. پس از این جریان، جنگ شروع شد و گروهی از طرفین کشته شدند. - . ارشاد: ۲۲۰ -

محمّد بن ابی طالب و صاحب کتاب مناقب و ابن اثیر که روایات همه متقارب است، می گویند: حر نزد امام حسین علیه السّلام آمد و گفت: یا بن رسول اللّه! من اول کسی بودم که بر تو خروج کردم. به من اجازه بده تا در جلوی تو اولین قتیل باشم و اولین کسی باشم که فردای قیامت با جد تو مصافحه نمایم. معنی این که حر گفت اولین قتیل باشم، این است که در میان مبارزین اولین قتیل باشم، و الا چنان که گفته شد، گروهی از یاران امام علیه السّلام در حمله اول کشته شدند. حر به معنایی که گفته شد، اولین کسی بود که برای مبارزه آمد و این رجز را خواند:

من حر هستم و من منزل و مأوای مهمان می باشم من با این شمشیر به گردن های شما می زنم

از طرف بهترین کسی که در زمین خیف (یعنی زمین حجاز) بود شما را می زنم و این زدن من ظلم و ستم نیست

روایت شده که وقتی حر به امام حسین علیه السّلام پیوست، مردی از تمیم که به او یزید بن سفیان گفته می شد گفت: به خدا قسم کاش من به حر ملحق می شدم و با این نیزه او را تعقیب می نمودم. در آن هنگامی که حر مشغول جهاد بود و گوش و ابروهای اسب او به طوری مورد ضربه قرار گرفته بود که خون نظیر سیل از آنها روان بود، حصین به او گفت: ای یزید! این همان حر است که آرزو داشتی او را مورد حمله قرار دهی. گفت: آری. سپس متوجه حر شد. چندان مکثی نکرد که حر او را کشت. وی همچنان کارزار می کرد تا این که اسبش را پی کردند و او در حالی که پیاده بود، می گفت:

من همان حر هستم که زاده آزاد مرد می باشم و از شیر ژیان شجاع تر هستم

در موقع حمله کردن بیمناک نیستم، ولی در موقع فرار نمودن ثابت و برقرار خواهم بود

او همچنان می جنگید تا شهید شد، خدایش رحمت کند. یاران امام حسین علیه السّلام بدن حر را در حالی پیش آن حضرت بردند که رمقی در بدن داشت. امام حسین علیه السّلام دست مبارک خود را به صورت حر کشید و فرمود: آزاد مرد هستی، همان طور که مادرت این نام را برای تو نهاد. تو در دنیا آزاد و در آخرت هم آزاد می باشی. یکی از یاران امام حسین برای حر مرثیه گفت. گفته شده که حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام این مرثیه را برای حر سرود:

حقا که حر آزاد مردی است از بنی ریاح و در موقع رد و بدل شدن نیزه ها صبور است

حقا که حر جوانمردی است نیکو، زیرا حسین را صدا زد و در موقع صبح روح از بدنش پرواز کرد

ای پروردگار من! حر را در بهشت مهمان کن و از حورالعین نمکین برایش تزویج نما

روایت شده که حر این اشعار را می خواند:

قسم خورده ام کشته نشوم تا این که گروهی را به قتل برسانم و با شمشیر ضربت سختی بر آنان بزنم

من پشت به دشمن نمی کنم و بهانه ای برای فرار کردن نمی آورم. من در مقابل ایشان عاجز نیستم و جهاد نمودن را به عمل دیگری تبدیل نخواهم کرد

من از این حسینی که بزرگوار و رجاء جهانیان است حمایت می کنم

شیخ مفید رحمه الله می نویسد: ایوب بن مسرح و مرد دیگری از سواران اهل کوفه در قتل حر شرکت کردند. - . ارشاد: ۲۲۲ -

ابن شهر آشوب می گوید: حر تعداد چهل و چند نفر از دشمنان را کشت. ابن نما می گوید: حر به امام حسین علیه السّلام گفت: هنگامی که ابن زیاد مرا به جنگ تو فرستاد و از قصر خارج شدم، ندایی از عقب خود شنیدم که گفت: ای حر! مژده باد تو را به خیر! وقتی به عقب خود نگاه کردم کسی را ندیدم. با خودم گفتم: به خدا قسم این بشارت نیست، در صورتی که من به جنگ می روم. من این گمان را نمی کردم که تابع تو گردم. امام حسین علیه السّلام فرمود: تو به خیر و اجری نائل شدی .

سپس هر یک از یاران امام حسین علیه السّلام که تصمیم خروج می گرفت، امام حسین علیه السّلام را وداع می کرد و می گفت: السّلام علیک یا بن رسول اللَّه! امام علیه السّلام هم می فرمود: و علیک السّلام، ما هم به دنبال می آییم. سپس این آیه شریفه را تلاوت می فرمود: «فَمِنْهُمْ مَنْ قَضى نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَ ما بَدَّلُوا تَبْدِيلًا.» - . احزاب / ۲۳ - {برخی از آنان به شهادت رسیدند و برخی از آنها در [همین] انتظارند و [هرگز عقیده خود را] تبدیل نکردند.}

بعد از حر، بریر بن خضیر همدانی که از بندگان نیکوکار خدا بود، در حالی برای مبارزه قیام کرد که این رجز را می خواند:

من بریر هستم و پدرم خضیر می باشد؛ من شیری هستم که شیران از غرش من می ترسند

افرادی که اهل خیر هستند نیکوکاری ما را می دانند؛ من شما را با شمشیر می زنم و ضرری نمی بینم

کار خیر بریر این طور است

سپس در حالی بر آن گروه ستم کیش حمله کرد که می گفت: ای قاتلان مؤمنین! نزدیک من بیایید. نزدیک من بیایید ای کشندگان فرزندان بدریّین! نزدیک من بیایید ای قاتلین اولاد رسول پروردگار! رسول عالمین و ذریه ای که از آن حضرت

باقی مانده است. بریر بهترین سخنور اهل زمان خود بود. وی همچنان مشغول قتال بود تا این که تعداد سی نفر مرد را کشت. ناگاه مردی که او را یزید بن معقل می گفتند، برای مبارزه با بریر قیام کرد و به بریر گفت: من شهادت می دهم که تو از افراد گمراه هستی. بریر گفت: بیا دعا کنیم تا خدا هر یک از ما را که دروغگو هستیم، لعنت کند و هر کدام از ما که بر حق است، آن کسی را که بر باطل می باشد بکشد. سپس بر یکدیگر حمله نمودند و یزید ضربتی بر بریر زد که کارگر نشد. ولی بریر ضربتی بر سر او زد که کلاهخود شکافته شد و بر مغز سر او رسید و به درک واصل گردید. پس از این جریان، مردی از یاران ابن زیاد حمله کرد و بریر را شهید نمود. رحمت اللّٰه علیه! نام قاتل بریر بحیر بن اوس ضبی بود که در میدان جنگ جولان زد و رجزی را خواند که مطلع آن این است:

از شجاعت جویا شو تا از آن با خبر شوی، در صورتی که تو در صبح جنگ حسین مذمت شدی و نیزه ها بر افراشته و به کار بسته شدند

آیا منتها درجه آنچه را که دوست نداشتی انجام ندادم و در روز جنگ و خوف، چیزی نتوانست مانع من گردد؟

نیزه «مزنی» با من است که هرگز در اصابت به هدف خطا نکرده است و شمشیر دو دم و برنده براق نیز با من می باشد.

من شمشیر خود را در میان گروهی از نیام کشیدم که دین آنان نظیر دین من نیست و من بعد از این قانع خواهم بود

آن گروه در مقابل نیزه و شمشیر صبر و تحمل کردند، در صورتی که خسته شده بودند اگر این موضوع نفعی می داشت

هنگامی که ابن زیاد را ملاقات کردی به او بگو: من مطیع و منقاد خلیفه می باشم

من بریر را شهید کردم و اسب خود را در آن موقعی که بریر در میدان جنگ مبارزه می طلبید، برای کشتن وی به جولان درآوردم

پس از این که بحیر بن اوس بریر را شهید کرد، به او گفتند: بریر یکی از بندگان نیکوکار خدا بود. و از طرفی پسر عموی وی آمد و به او گفت: وای بر تو! تو بریر بن خضیر را کشتی! چگونه فردای قیامت خدای خود را ملاقات خواهی کرد؟ آن شقی نابکار پشیمان شد و اشعاری را سرود که مطلع آنها این است:

اگر خدا می خواست، من برای قتال با این گروه نیکوکار حاضر نمی شدم و خدا نعمت ها را نزد پسر شخص ستمکار (یعنی یزید یا ابن زیاد) قرار نمی داد

این موضوع برای عار و دشنام بود که پسران در موقع معاشرت مرا ملامت نمایند

ای کاش من در رحم مادرم خون حیضی می بودم و در روز جنگ حسین در ضمن قبرها بودم ای وای بر من! من نزد خدای خود چه جوابی بگویم؟ چه حجت و دلیلی در روز وانفسا خواهم داشت!؟

بعـد از بریر، وهب بن عبـداللّٰه بن حبـاب کلبی که مـادرش در آن روز همراهش بود، برای مبـارزه قیـام کرد. مـادرش به وهب گفت: ای پسر عزیزم! برای نصرت پسر دختر پیامبر قیام کن! گفت: ای مادر! اطاعت می کنم و کوتاهی نخواهم کرد. سپس به کارزار پرداخت و رجزی خواند که مطلع آن این است:

اگر مرا نمی شناسید، بدانید که من از قبیله کلب هستم؛ به زودی من و ضربت مرا خواهید دید

حمله و صولت مرا در جنگ خواهید دید؛ من خون خود را بعد از خون یارانم طلب خواهم کرد

هر غم و اندوه را قبل از دیگری بر طرف می کنم؛ جهاد کردن من در میدان جنگ بازیچه نخواهد بود

سپس حمله کرد و همچنـان قتـال می کرد تـا این که گروهی از ایشان را کشت و به سوی مادر و زوجه اش بازگشت و گفت: مـادر جان! اکنون از من راضـی شـدی؟ مادرش گفت: من از تو راضـی نمی شوم تا این که در جلوی امام حسـین علیه السّلام کشـته شوی. زوجه وهب به او گفت: تو را به خـدا قسم می دهم که مرا در مصـیبت خود داغدار منمای! مادر وهب گفت: ای پسـر عزیزم! گوش به سـخن این زن مده، برگرد به طرف میدان جنگ و در جلوی پسر پیغمبر خدا کارزار کن تا حسین فردای قیامت پیش خدا برای تو شفاعت نماید. وهب برگشت و رجزی را خواند که مطلع آن این است:

ای مادر وهب! من به وسیله نیزه و شمشیر زدن در میان اینان تو را نگهداری می کنم

ضربت جوانی که به پروردگار ایمان آورده است، تا این که تلخی جنگ را به این گروه ستم کیش بچشاند

من مردی هستم قدرتمند و شمشیرزن و در موقع بلا، سست و ناتوان نخواهم شد خدای دانا برای من کافی است

وهب همچنـان می جنگیـد تا این که تعـداد نوزده نفر سواره و دوازده نفر پیاده از لشـکر دشـمن را به دوزخ روانه کرد. سـپس دست هـایش قطع شـد و زوجه اش عمودی را گرفت و در حالی به سوی وی شـتافت که می گفت: پـدر و مادرم به فـدای تو! برای افراد طیب و طاهر و حرم رسول اللّٰه صلّی اللّٰه علیه و آله جهاد کن. وهب آمد که زوجه خود را به جانب زنان بازگرداند، ولی آن زن بـا سـعادت دامن وهب را گرفت و گفت: من هرگز بـاز نمی گردم تـا این که بـا تو کشـته گردم. امام حسـین علیه السّلام به آن زن فرمود: خدا از طرف اهل بیت من جزای خیر به شـما دهد، خدا تو را رحمت کند، برگرد به طرف زنان! پس آن زن مراجعت نمود. سـپس وهب همچنان کارزار کرد تا شـهید شـد. رحمت اللّٰه علیه! زوجه وهب پس از این جریان، آمد و خون ها را از صورت وهب گرفت. هنگامی که چشم شـمر به آن زن افتاد، به غلام خود دسـتور داد تا با عمودی که در دسـت داشت، بر آن زن نواخت و او را شهید کرد. این اولین زنی بود که در لشکر امام حسین علیه السّلام کشته شد.

من حـدیثی دیـدم که این وهب نصـرانی بود. او به همراه مادرش به دست امام حسـین علیه السّلام اسـلام آوردند. وهب تعداد بیست و چهار نفر پیاده و دوازده نفر سوار از لشـکر کفر را به درک اسـفل فرسـتاد. سـپس او را اسیر کردند و نزد عمر بن سعد آوردند. ابن سـعد به او گفت: عجب صولت و قدرت شدیدی داشتی!؟ بعد از این جریان دستور داد گردن وهب را زدند و سر مبارکش را به جانب لشکر امام حسـین علیه السّلام انداختند. مادر وهب سر او را بر گرفت و پس از این که سر فرزند خود را

بوسید، آن را به طرف لشکر ابن سعد انداخت. آن سر به مردی اصابت نمود و او را کشت. سپس مادر وهب عمود خیمه را برداشت و دو نفر مرد را از لشکر ابن سعد کشت! امام حسین علیه السّلام به ام وهب فرمود: برگرد! تو و پسرت با پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله خواهید بود، زیرا جهاد از زنان برداشته شده است. مادر وهب در حالی برگشت که می گفت: بار خدایا! امید مرا ناامید مکن. امام علیه السّلام به وی فرمود: خدا امید تو را قطع نخواهد کرد .

پس از وهب، عمرو بن خالد ازدی برای مبارزه قیام کرد و رجزی را خواند که مطلع آن این است:

ای جان من! به طرف خدای رحمان برو و به رفاه و آسایش شاد باش

امروز برای آن احسان هایی که در زمان گذشته انجام دادی، جزای نیک به تو داده می شود

آنچه در لوح محفوظ نوشته شده که نزد خدای جزا دهنده است، ای نفس! جزع و فزع منمای، چرا که هر شخص زنده ای فانی خواهد شد

ای گروه و قبیله ازد که از بنی قحطان می باشید! بهره صبر کردن در مقابل کفار برای این که تو در امان من باشی بیشتر است

سپس آن مرد به قدری قتال کرد که شهید شد، رحمت اللّه علیه. و در کتاب مناقب ابن شهر آشوب می نویسد: بعد از عمرو پسرش خالد آماده جنگ شد و رجزی را خواند که مطلع آن این است:

ای بنی قحطان! در مقابل موت صبر کنید تا مشمول خشنودی خدای رحمان شوید

آن خدایی که صاحب مجد، عزت. برهان، علو مقام، قدرت و احسان است

ای پدرا! تو در بهشت در قصر پروردگار که نیکو ساخته شده است وارد گردیدی

سپس جلو رفت و به قدری جهاد کرد که شهید شد، رحمت اللّه علیه. محمّد بن ابی طالب می گوید: بعد از خالد، سعد بن حنظله برای مبارزه قیام کرد و رجزی را خواند که اول آن این است:

در مقابل شمشیر و نیزه ها صبور باشد، صبر کن تا داخل بهشت شوی!

نزد حورالعینی بروی که بدنی نرم دارند و برای کسی که منظورش رستگاری است آفریده شده اند، نه برای شخصی که دین خود را به تهمت پذیرفته است

ای جان! برای آسایش کوشش کن و در طلب خیر راغب باش سپس حمله کرد و جنگ سختی کرد تا کشته شد، رضوان اللّه علیه. پس از سعد بن حنظله، عمیر بن عبداللّه مذحجی برای کارزار خروج نمود و ارجوزه ای را خواند که مطلع آن این است:

قبیله سعد و مذحج می دانند من شیری هستم که در موقع نبرد سختگیر می باشم

شمشیر خود را بر فرق سری فرود می آورم که سلاح پوشیده باشد و حریف خود را در هنگامی که کج شود

نظیر شکار کفتار لنگ رها می کنم

وی همچنان کارزار نمود تا مسلم ضبابی و عبداللَّه بجلی او را شهید کردند. بعد از عمیر، مسلم بن عوسجه برای مبارزه خروج کرد و رجزی را خواند که اول آن این است:

اگر از حسب و نسب من جویا شوید، من شیری هستم از فرزندان گروهی از بنی اسد

کسی که در حق ما ظلم کند، از راه هدایت دور و به دین خدای بی نیاز کافر شده است.

سپس جنگ بسیار شدیدی کرد. شیخ مفید و صاحب کتاب مناقب می نگارند: بعد از این جریان، نافع بن هلال بجلی برای قتال قیام کرد و این رجز را خواند:

من از نسل هلال بجلی می باشم؛ من بر دین علی هستم

که دین او دین پیامبر است

مردی از بنی قطیعه برای مبارزه با او قیام کرد. شیخ مفید می گوید: نام آن مرد مزاحم بن حریث بود. وی می گفت: من بر دین عثمان هستم. نافع پس از این که به او گفت تو بر دین شیطان هستی! حمله کرد و او را کشت.

عمرو بن حجاج فریاد زد و گفت: ای مردم احمق! می دانید با چه کسی مقاتله می کنید!؟ شما با شهسواران اهل مصر که در جنگیدن بصیر و بینا هستند مبارزه می نمایید. اینان گروهی هستند که از جان گذشته اند. احدی از شما با آنان مبارزه نمی کند، مگر این که او را با این که قلیل هستند خواهند کشت. به خدا قسم اگر ایشان را جز با سنگ تیرباران نکنید آنان را نخواهید کشت. عمر بن سعد لعنه اللَّه علیه به عمرو بن حجاج گفت: هر چه که تو صلاح بدانی همان خوب است. در میان آن افرادی که با ایشان تصمیم قتال دارند، کسی را بفرست که مردی از لشکر مقابل با او قدرت مبارزه نداشته باشد. آن گاه افزود: اگر شما تنها به جنگ آنان بروید، بر شما غالب می شوند.

عمرو بن حجاج نزدیک اصحاب امام حسین علیه السّلام آمد و فریاد زد: ای اهل کوفه! مواظب اطاعت و جمعیت خود باشید و راجع به قتل شخصی که از دین خارج و با امام خویش یعنی یزید مخالفت کرده، شک و تردید نداشته باشید. امام حسین علیه السّلام به عمرو بن حجاج فرمود: آیا مردم را علیه ما تحریک می نمایی؟ آیا ما از دین خارج شده ایم و شما در دین ثابت مانده اید؟ به خدا قسم شما حتما می دانید چه کسی از دین خارج شده و چه شخصی مستحق آتش دوزخ است.

سپس عمرو بن حجاج لعنه اللَّه از طرف فرات به میمنه لشکر امام حسین علیه السّلام حمله کرد و به قدر یک ساعت در زد و خورد بودند. نتیجه این زد و خورد، از پا در آمدن مسلم بن عوسجه بود. هنگامی که عمرو بن حجاج بازگشت و گرد و غبار بر طرف شد، دیدند که مسلم بن عوسجه از پا در آمده است! محمّد بن ابی طالب می گوید: مسلم بن عوسجه در حالی روی

زمین سقوط کرد که هنوز رمقی داشت. امام حسین با حبیب بن مظاهر به سوی مسلم بن عوسجه شتافتند. امام حسین علیه السّلام پس از این که به مسلم بن عوسجه فرمود: خدا تو را رحمت کند، این آیه را تلاوت کرد: «فَمِنْهُمْ مَنْ قَضى نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَ ما بَدَّلُوا تَبْدِيلًا. - . احزاب / ۲۳ - » {برخی از آنان به شهادت رسیدند و برخی از آنها در [همین] انتظارند و [هرگز عقیده خود را] تبدیل نکردند.} سپس حبیب نزدیک مسلم بن عوسجه آمد و به او گفت: ای مسلم! از پا افتادن تو بر من ناگوار است. بشارت باد تو را به بهشت! مسلم با صدای ضعیفی گفت: خدا به تو مژده خیر دهد. حبیب گفت: اگر نه چنین بود که من هم به دنبال تو خواهم آمد، دوست داشتم تو هر وصیتی که داری بکنی. مسلم گفت: من درباره این شخص، یعنی امام حسین علیه السّلام به تو توصیه می کنم. در رکاب این حسین مقاتله کن تا شهید شوی. حبیب گفت: من چشم تو را به وسیله یاری نمودن حسین علیه السّلام روشن خواهم کرد. پس از این گفتگوها مسلم بن عوسجه شهید شد، رحمت خدا بر او باد.

راوی می گوید: کنیزک مسلم بن عوسجه فریاد زد: یا سیداه یا ابن عوسجتاه! ناگاه یاران ابن سعد در حالی که مژده به یکدیگر می دادند گفتند: ما مسلم بن عوسجه را کشتیم! شبث بن ربعی به افرادی که در اطرافش بودند گفت: مادرانتان در عزای شما گریان شوند! آیا نه چنین است که خویشتن را به دست خود می کشید و عزیزان خود را ذلیل می نمایید؟ آیا برای کشتن مسلم بن عوسجه خوشحال می شوید؟ به حق آن خدایی که من تسلیم او هستم، مسلم بن عوسجه در میان مسلمانان مقام شریفی داشت. من خودم در جنگ آذربایجان دیدم که این مسلم، قبل از این که اسب های مسلمین به یکدیگر برسند شش نفر از مشرکین را به قتل رسانید.

پس از این جریان بود که شمر بن ذی الجوشن به میسره لشکر امام علیه السّلام حمله کرد. یاران آن حضرت در مقابل شمر استقامت کردند و به شدت با دشمن شروع به کارزار نمودند. لشکر امام حسین علیه السّلام که بیشتر از سی و دو نفر سوار نبودند، به هیچ طرفی از لشکر کوفه حمله نمی کردند مگر این که آنان را شکست می دادند. عمر بن سعد حُصین بن نُمَیر را خواست و او را با تعداد پانصد سوار از تیراندازان به طرف خیمه های حسین علیه السّلام روانه کرد. آنان آمدند تا به امام حسین علیه السّلام و اصحابش نزدیک شدند و آن بزرگواران را تیرباران کردند و اسب های ایشان را پی نمودند. و همچنان مشغول قتال بودند تا روز نصفه شد و آتش جنگ شعله ور گردید. لشکر ابن سعد به این دلیل که خیمه های امام حسین علیه السّلام متصل به یکدیگر بودند، جز از یک طرف نمی توانستند بر ایشان دست یابند. عمر بن سعد مردانی را فرستاد تا خیمه های امام حسین علیه السّلام را از طرف چپ و راست محاصره و به آنها احاطه پیدا کنند! ولی یاران آن حضرت سه نفری و چهار نفری در میان خیمه ها می گشتند و بر آن مردی که متعرض و مزاحم بود، حمله می کردند و او را پس از این که تیرباران می نمودند، به قتل می رسانیدند.

عمر بن سعد لعنه اللّه دستور داد تا خیمه های آن حضرت را آتش زدند. امام حسین علیه السّلام فرمود: بگذارید تا خیمه ها را بسوزانند، زیرا وقتی آتش روشن شود، آنان نمی توانند به سوی شما بیایند. و همان طور شد که آن حضرت فرموده بود. گفته شده که شبث بن ربعی نزد ابن سعد آمد و به او گفت: مادرت در عزایت گریان شود! ما زنان را دچار جزع و فزع کردیم. عمر از این جنایت خجل شد و دستور داد تا از یک طرف با آنان کارزار نمایند. یاران زهیر بن قین حمله کردند و ابو عذره ضبابی را که از یاران شمر بود کشتند. همچنان از یاران امام حسین علیه السّلام یکی دو تا شهید می شدند. چون تعداد آنان قلیل بود، لذا هر کسی از ایشان که شهید می شد، نمودار بود. ولی با این که از لشکر ابن سعد ده نفر ده نفر کشته می شد،

نمودار نبود، زیرا تعداد آنها زیاد بود.

هنگامی که ابو ثمامه صیداوی با این منظره مواجه شد، به امام حسین علیه السّلام گفت: یا ابا عبداللّه! جانم به فدای تو باد! این گروه به تو نزدیک شده اند. به خدا قسم تو کشته نخواهی شد مگر این که من در حضور تو کشته گردم، ولی در عین حال من دوست دارم خدا را در حالی ملاقات نمایم که این نماز را خوانده باشم. امام حسین علیه السّلام سر خود را به طرف آسمان بلند کرد و فرمود: یاد نماز کردی، خدا تو را از نمازگذاران محسوب نماید. آری اکنون اول وقت نماز است. از این مردم بخواهید دست از ما بردارند تا نماز بخوانیم. حصین بن نمیر گفت: این نماز قبول نیست. حبیب بن مظاهر در جوابش گفت: ای خبیث! تو گمان می کنی نماز پسر دختر پیامبر خدا قبول نمی شود و نماز تو قبول خواهد شد!؟ حصین به حبیب حمله کرد و حبیب هم به وی حمله نمود و شمشیری به اسب حصین زد، اسب وی دست های خود را بلند کرد و حصین روی زمین افتاد. لشکر کفر به داد او رسیدند و او را از دست حبیب نجات دادند. سپس امام حسین علیه السّلام به زهیر بن قین و سعید بن عبداللّه فرمود: شما در جلوی من قرار بگیرید تا نماز ظهر را بخوانم. آنان در جلو آن بزرگوار ماندند تا آن حضرت با نصفی از اصحاب خود نماز خوف خواندند.

روایت شده که سعید بن عبداللّه حنفی در جلوی امام حسین علیه السّلام قرار گرفت و هر چه که امام حسین علیه السّلام به طرف چپ و راست حرکت می کرد، او در مقابل آن حضرت بود. دشمنان او را هدف تیر قرار دادند و به قدری تیربارانش نمودند که در روی زمین سقوط کرد و گفت: بار خدایا! این گروه را نظیر قوم عاد و ثمود لعنت کن. پروردگارا! سلام مرا به رسول خود برسان و آن حضرت را از درد این همه زخم و جراحاتی که بر من وارد شده آگاه کن، زیرا منظور من از این عمل نصرت ذریه پیامبر تو می باشد. وی پس از این جریان شهید شد، رحمت و رضوان خدا بر او باد. پس از شهادت وی تعداد سیزده تیر در جسد مبارکش یافتند، غیر از زخم شمشیر و نیزه هایی که در بدنش بود.

ابن نما می گوید: گفته شده که امام حسین علیه السّلام و یارانش نماز را با ایما و اشاره خواندند! بعد از این جریان عبدالرحمن بن عبداللّه یزنی برای مبارزه خارج شد و این رجز را می خواند:

من پسر عبداللّه و از قبیله یزن می باشم؛ دین من از دین حسین و حسن است

من شما را نظیر جوان یمنی می زنم و امیدوارم بدین وسیله نزد خدای مؤتمن رستگار باشم

سید بن طاوس می گوید: بعد از عبدالرحمن، عمرو بن قرظه انصاری برای کارزار قیام و از امام حسین علیه السّلام استجازه کرد. امام علیه السّلام به وی اجازه داد. او نظیر افرادی که مشتاق جزا باشند جهاد کرد و در خدمت سلطان سماء مبالغه نمود تا این که گروه زیادی از حزب ابن زیاد را به درک اسفل نازل کرد. وی هم جهاد و هم از امام علیه السّلام دفاع می کرد؛ هیچ تیری به طرف امام حسین علیه السّلام نمی آمد، مگر این که بدن خود را هدف آن قرار می داد. هیچ شمشیری برای حسین علیه السّلام کشیده نمی شد، مگر این که قلب خود را هدف آن می نمود. هیچ اذیت و آزاری به امام علیه السّلام نمی رسید تا این که بدنش به وسیله زخم و جراحات داغ شد! آن گاه متوجه امام شد و گفت: یا ابن رسول اللّه! آیا من به وعده خود وفا کردم؟ حضرت حسین علیه السّلام فرمود: آری، تو از من زودتر داخل بهشت خواهی شد. سلام مرا به پیامبر خدا صلّی اللّه علیه

و آله و سلّم برسان و آن حضرت را آگاه کن که من هم از عقب می آیم. سپس او به قدری جهاد نمود که شهید شد. رضوان اللّه علیه.

در کتاب مناقب ابن شهر آشوب می گوید: وی این رجز را می خواند:

گروه انصار می دانند که من به زودی از حریم دین خود حمایت می کنم

جوانی که در فدا نمودن جان و خانه خود برای حسین علیه السّلام کوتاهی نخواهد کرد

سید بن طاوس می گوید: بعد از عمرو بن قرظه، «جون» که غلام ابوذر و شخصی سیاه چهره بود، برای جهاد قیام نمود. امام حسین علیه السّلام به وی فرمود: من تو را مرخص کردم، زیرا تو تابع ما شدی که در رفاه و عافیت باشی، خود را در راه ما مبتلا مکن. وی گفت: یا بن رسول اللّه! من در زمان خوشی کاسه لیس شما بودم، آیا جا دارد اکنون که شما گرفتار شده اید دست از شما بردارم؟ به خدا قسم بوی من نامطلوب است، حسب و نسب من پست می باشد، رنگ من سیاه است. تو بر من منت بگذار تا لایق بهشت گردم و بوی بدنم نیکو، حسب و نسبم عالی، صورتم سفید شود، نه! به خدا من از شما مفارقت نمی کنم تا این که این خون سیاه من با خون های پاکیزه شما مخلوط شود. - . الملهوف: ۹۴ -

محمّد بن ابی طالب می گوید: سپس جون برای قتال قیام کرد و این رجز را خواند:

کفار ضرب دست غلام سیاه را چگونه می بینند که با شمشیر برای فرزندان حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم می زند؟

من با زبان و دست از فرزندان حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم دفاع می کنم، امیدوارم که در روز ورود به صحرای محشر داخل بهشت شوم سپس جهاد کرد تا شهید شد و امام حسین علیه السّلام به بالین او آمد و فرمود: بار خدایا! صورت وی را سفید و بوی او را نیکو و وی را با ابرار محشور بفرما و شناسایی را بین او و محمّد و آل محمّد صلّی اللّه علیهم اجمعین برقرار بفرما!

امام محمّد باقر از حضرت امام زین العابدین علیهما السّلام روایت می کند که فرمود: هنگامی که گروهی در میدان جنگ آمدند تا اجساد شهیدان را دفن نمایند، جسد این غلام یعنی جون را بعد از ده روز در حالی یافتند که بوی مشک از آن می وزید. رضوان اللّه علیه.

صاحب کتاب مناقب می نگارد: جون رجزی را می خواند که این است:

این مردم تبهکار ضربت غلام سیاه را چگونه می بینند که با شمشیر برنده مشرفی و هندی به کار ضربه می زند؟

با شمشیری برنده برای فرزندان محمّد صلّی اللّه علیه و آله می جنگم، با زبان و دست از ایشان دفاع می کنم

امیدوارم این عمل در روز ورود به محشر از طرف خدای یگانه باعث رستگاری من شود،

زیرا هیچ شفیعی مانند احمد صلّی اللَّه علیه و آله نزد خدا نیست

سید بن طاوس می گوید: پس از جون، عمرو بن خالد صیداوی به حضور امام حسین علیه السّلام آمد و گفت: یا ابا عبداللَّه! من تصمیم گرفته ام به یاران خود ملحق شوم. من دوست ندارم زنده بمانم و تو را تنها بین اهل خود و شهید بنگرم. امام علیه السّلام به او فرمود: قیام کن! ما نیز در همین ساعت به تو ملحق خواهیم شد. وی جلو رفت و به قدری جهاد کرد تا شهید شد.

سپس حنظله بن سعد شبامی آمد و در مقابل امام حسین علیه السّلام ایستاد و تیر و نیزه و شمشیرها را به وسیله صورت و گلوی خود از امام حسین دفع مینمود و این آیات را تلاوت می کرد: «یا قَوْمِ إِنِّی أَخافُ عَلَیْکُمْ مِثْلَ یَوْمِ الْأَحْزابِ. مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَ عادٍ، وَ ثَمُودَ وَ الَّذِینَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَ مَا اللَّهُ یُرِیدُ ظُلْماً لِلْعِبادِ. وَ یا قَوْمِ إِنِّی أَخافُ عَلَیْکُمْ یَوْمَ التَّنادِ. یَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِینَ ما لَکُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عاصِمٍ.» - . غافر / ۳۰ - ۳۳ - {ای قوم من، من از [روزی] مثل روز دسته ها [ی مخالف خدا] بر شما می ترسم. [از سرنوشتی] نظیر سرنوشت قوم نوح و عاد و ثمود، و کسانی که پس از آنها [آمدند]. و [گرنه] خدا بر بندگان [خود] ستم نمی خواهد. و ای قوم من، من بر شما از روزی که مردم یکدیگر را [به یاریِ هم] ندا درمی دهند، بیم دارم. روزی که پشت کنان [به عُنْف] بازمی گردید، برای شما در برابر خدا هیچ حمایتگری نیست.}

ای گروه! امام حسین علیه السّلام را شهید نکنید که «فَیُسْحِتَکُمْ» الله «بِعَذابٍ وَ قَدْ خابَ مَنِ افْتَری.» - . طه / ۶۱ - {دچار عذاب خدا خواهید شد و کسی که افترا بزند ناامید خواهد شد.} - . الملهوف: ۹۶ -

در کتاب مناقب ابن شهر آشوب می نگارد: امام حسین علیه السّلام به او فرمود: ای پسر سعد! در آن هنگامی که تو این گروه را به سوی حق دعوت کردی و نپذیرفتند و به تو و یارانت دشنام دادند، مستوجب عذاب شدند. پس اکنون چگونه خواهند بود که یاران نیکوکار تو را کشته اند. سعد گفت: فدای تو شوم، راست گفتی! آیا ما به سوی پروردگار خود نمی رویم که به برادران خود ملحق شویم؟ امام حسین علیه السّلام فرمود: به جانب چیزی برو که از دنیا و آنچه در آن است برای تو بهتر خواهد بود، برو به طرف سلطنت و مقامی که از دست نخواهد رفت.

سعد گفت: السّلام علیك یا بن رسول اللَّه! صلّی اللَّه علیك و علی اهل بیتك، خدا ما و شما را در بهشت جمع کند. امام علیه السّلام فرمود: آمین! آمین! سپس سعد آمد و جنگ شدیدی کرد تا این که بر او حمله کردند و وی را شهید نمودند. رضوان اللَّه علیه.

سید بن طاوس می گوید: بعد از سعد، سوید بن عمرو بن ابی مطاع که شخصی شریف و کثیر الصلاه بود برای جهاد قیام کرد و نظیر شیری ژیان جهاد نمود. او در مقابل صدمات سختی که دچارش می شد، کاملا صبر کرد تا این که در زمره شهیدان قرار گرفت. بدن وی به وسیله زخم ها داغ شده بود. او همچنان افتاده بود و قدرت حرکتی نداشت، تا این که شنید لشکر ابن سعد گفتند: حسین شهید شد! سپس با کوشش و زحمت، چاقویی را از کفش خود خارج کرد و همچنان جنگید تا شهید شد. - . الملهوف: ۹۸ -

صاحب کتاب مناقب می گوید: پس از سوید، یحیی بن سلیم مازنی برای جهاد در راه خدا قیام نمود و این رجز را خواند:

من حتما این گروه را با ضربتی می زنم که جداکننده باشد؛ ضربت شدیدی که به تعجیل در میان دشمنان به کار خواهد رفت

من در میان آنان عاجز نیستم و واویلا نمی گویم؛ امروز از این مرگی که متوجه من شده خوفی ندارم، بلکه من نظیر شیری هستم که از شیر بچگان دفاع کند

سپس حمله و قتال شدیدی کرد تا شهید شد، رحمت اللّٰه علیه. بعد از یحیی بن سلیم، قره بن ابی قره غفاری برای مبارزه خارج شد و رجزی را خواند که این است:

حقا که بنی غفار و بنی خندف و بنی نزار می دانند،

آنان می دانند که من شیری غیرتمند هستم و بی شک گروه فجار و نابکار را خواهم زد

اینان را با هر شمشیری که از فولاد و برنده باشد می زنم، ضربت دردناکی برای فرزندان خوبان خواهم زد،

که فرزندان پیامبر و بزرگان خوبان می باشند

سپس حمله کرد و به قدری جهاد نمود تا شهید شد، رحمت خدا بر او باد. پس از قره بن ابی قره، مالک بن انس مالکی برای جهاد خروج کرد و رجزی را خواند که این است:

قبیله مالک و دودان و خندف و قیس عیلان می دانند،

که قبیله من در موقع کارزار آفت همانندان و بزرگِ سواران می باشند قبیله من به وسیله نیزه تیز مباشر و متصدی مرگ هستند؛ ما این طور نیستیم که در مقابل نیزه ها عاجز باشیم، آل علی تابع خدا و آل زیاد تابع شیطانند

سپس حمله و جهاد کرد تا شهید شد. رحمت خدا بر او باد. ابن نما می گوید: نام این شهید انس بن حارث کاهلی بود.

در کتاب مناقب ابن شهر آشوب می نگارد: بعد از مالک، عمرو بن مطاع جعفی برای مبارزه قیام کرد و این رجز را می خواند:

من از قبیله جعف هستم و پدرم مطاع است؛ در دست راست من شمشیر قاطعی است،

و نیزه ای است که سر آن می درخشد و از نور آن شعاعی دیده می شود

امروز برای ما نیکو است که برای امام حسین علیه السّلام زد و خورد نماییم،

این جهاد باعث رستگاری ما و دفاع از دوزخ است در آن روزی که نفع و فایده ای برای کسی نخواهد بود

سپس حمله کرد تا شهید گردید، رحمت خدا بر او باد. پس از عمرو بن مطاع، حجاج بن مسروق که مؤذن امام حسین علیه السّلام بود خروج کرد و این رجز را خواند:

ای حسین! در حالی که هادی و مهدی هستی اقدام کن؛ امروز جدت را که پیامبر است ملاقات خواهی کرد

سپس پدرت علی را که صاحب بذل و بخشش است و همان شخصی است که ما او را وصی شناخته ایم دیدار می کنی

و امام حسن را که نیکو و پسندیده و ولی است، با جعفر طیار که جوان مردی شجاع بود،

و حضرت حمزه که شیر خداست و از شهدایی محسوب می شود که زنده اند ملاقات می کنی

سپس حمله و کارزار کرد تا شهید گردید، رحمت خدا بر او باد. بعد از حجاج، زهیر بن قین برای کارزار قیام نمود و این رجز را خواند: من زهیرم که پسر قین می باشم و شما را به وسیله شمشیر از امام حسین علیه السّلام دور می کنم

حقا که حسین یکی از دو سبط امت و از عترت نیکو و با تقوا و شایسته است

این رسول خدا است بدون دروغ؛ من شما را با شمشیر می زنم و هیچ عیبی نمی بینم

ای کاش جان من دو قسمت شده بود

محمّد بن ابی طالب می گوید: زهیر قتال کرد تا تعداد یکصد و بیست نفر از دشمنان را کشت. سپس کثیر بن عبداللّٰه شعبی و مهاجر بن اوس تمیمی بر او حمله کردند و شهیدش نمودند. وقتی زهیر از پای در آمد، امام حسین علیه السّلام فرمود: زهیر! خدا تو را (از رحمتش) دور نکند! خدا قاتل تو را لعنت کند. خدا آن افرادی را که به صورت بوزینه و خوک درآمدند لعنت کند!

بعد از زهیر، سعید بن عبداللّٰه حنفی برای کارزار خروج کرد و این رجز را خواند:

ای حسین! برای جهاد اقدام کن، امروز احمد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم را خواهی دید، و پدر بزرگوارت علی را که صاحب بذل و بخشش است ملاقات می کنی

حسن را که چون ماه و به حد کمال با سعادت است و عموی خود را که مردی پر همت و ارشد است دیدار می نمایی

حمزه که شیر خدا است و اسد خوانده می شود و جعفر طیار که دارای دو بال است و در مکان شایسته ای جایگزین شده اند ملاقات می کنی،

در بهشت فردوس که مقام عالی است رفته اند

در کتاب مناقب ابن شهر آشوب می گوید: گوینده این اشعار سوید بن عمرو بن ابی مطاع بود. سپس جهاد کرد تا شهید شد.

پس از سعید بن عبداللّه، حبیب بن مظاهر اسدی برای مبارزه قیام کرد و رجزی را می خواند که اول آن این است:

من حبیبم و پدرم مظهَّر می باشد؛ من شهسوار کارزاری هستم که آتش آن شعله ور شود شما از نظر تعداد بیشترید، ولی ما از لحاظ حجت و دلیل عالی تر و ظاهرتریم

شما در موقع وفاداری بی وفایید، ولی ما با وفا و برای حق صبورتریم

من از شما بالاتر و عذر ما برای جنگ مواجه تر است

سپس جنگ سختی کرد و نیز این رجز را خواند:

قسم می خورم که اگر تعداد ما به قدر تعداد شما یا به قدر یک قسمت تعداد شما بود، شما پا به فرار می نهادید

ای گروهی که از لحاظ حسب و نسب و قدرت بدترین مردم هستید! شما بدتر از آن افرادی هستید که برای خدا شریک قائل شدند

سپس مردی از بنی تمیم بر او حمله کرد و نیزه ای به وی زد. وقتی خواست برخیزد، حصین بن نمیر لعنه اللّه علیه با شمشیر ضربتی بر سرش زد و او را از پای درآورد. آن گاه آن مرد تمیمی پیاده شد و سر مبارکش را از تن جدا نمود. شهادت او امام حسین علیه السّلام را در هم شکست. امام علیه السّلام فرمود: ثواب این گونه مصائب خود و یارانم را از خدا می خواهم. گفته شده: او را بُدیل بن صُریم کشت و سر او را برید و بر گردن اسب خود آویزان نمود. هنگامی که داخل مکه شد و پسر حبیب که نابالغ بود او را دید، برجست و او را کشت و سرش را برید.

محمّد بن ابی طالب می گوید: حبیب بن مظاهر تعداد سی و دو نفر از لشکر کفر را به درک اسفل فرستاد. سپس حصین بن نمیر او را شهید کرد و سر مبارکش را به گردن اسب خود آویزان نمود.

بعد از حبیب، هلال بن نافع بجلی برای مبارزه قیام نمود و این رجز را خواند:

من این تیرهایی را که نوک آنها خونین است به طرف دشمن پرتاب می کنم، ترسیدن نفس برایش ثمری ندارد

آن تیرها مسموم هستند و صدای آنها با آنها جاری می شود تا زمین و میدان تیراندازی را با یکدیگر پر کنند وی همچنان آن گروه خونخوار را تیرباران می کرد تا این که تیرهایش خاتمه یافتند. بعد از آن دست به شمشیر زد و شروع به کارزار نمود و این رجز را خواند:

من جوانی یمنی و از قبیله بجلی هستم. دین من از دین حسین و علی است

اگر امروز شهید گردم، آرزوی من می باشد. این رأی من است و جزای عمل خود را خواهم دید

او تعداد سیزده نفر از لشکر کفر را به دوزخ روانه کرد. بعد از این شجاعت بازوهای وی را کوبیدند و اسیرش کردند. سپس شمر برخاست و گردن او را زد.

بعد از هلال بن نافع، جوانی برای جهاد در راه خدا خروج کرد که پدرش در میدان کارزار شهید شده بود و مادرش همراهش بود. مادرش به وی گفت: ای پسرک عزیزم! برخیز و در جلوی روی پسر پیغمبر صلّی اللَّه علیه و آله جهاد کن! هنگامی که قیام کرد، امام حسین علیه السّلام فرمود: این جوانی است که پدرش کشته شده، شاید مادرش راضی نباشد او خروج کند. آن جوان گفت: مادرم این دستور را به من داده است. سپس آن جوان این رجز را خواند:

امیر من امام حسین علیه السّلام است که خوب امیری می باشد؛ حسین علیه السّلام سرور قلب پیغمبر خدا است که بشارت دهنده به بهشت و ترساننده از جهنم است

علی و فاطمه پدر و مادر امام حسین علیهم السّلام هستند. آیا نظیر حسین کسی را دارید؟

حسین دارای طلعتی است مثل آفتاب درخشان و دارای پیشانی است نظیر ماه منیر

سپس به قدری جهاد کرد تا شهید شد و سرش را بریدند و به سوی لشکر امام حسین علیه السّلام انداختند. مادرش سر او را برداشت و گفت: ای پسر عزیزم، احسنت! ای سرور قلب من! ای نور چشم من! آن گاه آن سر را به طرف لشکر ابن سعد انداخت. آن سر به مردی اصابت کرد و او را کشت. آن زن عمود خیمه وی را بر گرفت و در حالی به لشکر دشمن حمله کرد که این رجز را می خواند:

ای آقای من! من پیرزنی ضعیف و خمیده و پوسیده و نحیف می باشم من شما را به وسیله ضربتی سخت برای یاری کردن فرزندان فاطمه شریفه می زنم

در کتاب مناقب ابن شهر آشوب می نویسد: بعد از آن جوان، جناده بن حارث انصاری برای مبارزه خروج نمود و این رجز را می خواند:

من جناده ام و من پسر حارث هستم. من سست و خائف و پیمان شکن نیستم

من از بیعت خود دست بر نمی دارم تا شهید شوم و وارثی از من ارث ببرد

امروز کالبد و جنازه من روی زمین خواهد بود

سپس همچنان حمله کرد و جهاد نمود تا شهید شد، رحمت اللَّه علیه. پس از جناده، فرزندش عمرو برای مبارزه قیام کرد و این رجز را خواند:

غضب و کار را بر پسر هند یعنی یزید سخت بگردان و او را در همین سال به وسیله سواران انصار تیرباران کن

و به واسطه مهاجرینی که نیزه های خود را در میان گرد و غبار به وسیله خون کفار خضاب و رنگین نمودند.

آن نیزه ها در عهد حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله خضاب شدند، ولی امروز از خون تبهکاران خضاب خواهند شد

امروز آن نیزه ها از خون اراذلی که قرآن را برای نصرت اشرار پشت سر انداختند خضاب می شوند

در جنگ بدر با شمشیرهای برنده و نیزه های مرگبار برای خونخواهی آمده بودند

به خدا که پروردگار من است، من دائما به وسیله شمشیر تیز و مرگ آور ضربت به مردم فاسق می زنم

این فداکاری بر من که از قبیله ازد هستم، در هر روزی که زد و خورد در کار باشد واجب و لازم است

پس از عمرو بن جناده، عبدالرحمن بن عروه برای جهاد قیام کرد و این رجز را خواند:

حقا که قبیله غفار و قبیله خندف و بنی نزار می دانند، که من حتما گروه نابکاران را به وسیله هر شمشیر بران و مرگباری خواهم زد

ای گروه! به وسیله شمشیر تیز و نیزه مرگ آور از فرزندان افراد خوب دفاع کنید!

سپس به قدری جهاد کرد تا شهید شد. رحمت خدا بر او باد!

محمّد بن ابی طالب می گوید: عابس بن ابی شبیب شاکری با شوذب که غلام شاکر بود آمد و گفت: ای شوذب! تو چه کار خواهی کرد؟ گفت: چه کار کنم، آیا صلاح است جهاد کنم تا کشته شوم؟ گفت: این احتمال درباره تو هست. به حضور امام حسین علیه السّلام مشرف شو تا تو را در ردیف فدائیان خود به شمار آورد، چنان که دیگران را آورد. زیرا امروز روزی است که سزاوار است ما هر قدری که مقدور باشد طلب اجر کنیم. چه آنکه بعد از امروز، عملی برای ما نخواهد بود و فردا هر چه هست فقط حساب است.

شوذب نزد امام حسین علیه السّلام آمد و پس از این که سلام کرد گفت: یا ابا عبداللّه! به خدا قسم در روی زمین احدی از خویشاوندان من و بیگانگان نیست که نزد من از تو محبوب تر و عزیزتر باشد. اگر برای من مقدور بود ظلم و کشته شدن را به چیزی که از جان و خونم عزیزتر باشد از تو دفع نمایم دریغ نداشتم. السّلام علیك یا ابا عبداللّه. شهادت بده که من بر دین تو و دین پدرت می باشم. سپس با شمشیر متوجه دشمن شد.

ربیع بن تمیم می گوید: وقتی من او را دیدم که می آمد، وی را شناختم. من او را در میدان های جنگ دیده بودم، وی شجاع ترین مردم بود. لذا گفتم: ایها الناس! این شخص شیر شیران است! این پسر ابی شبیب می باشد! مبادا احدی از شما به میدان او قدم بگذارد! شوذب همچنان فریاد می زد: آیا مردی هست؟ آیا مردی هست؟

عمر بن سعد گفت: او را از همه طرف سنگباران نمایید. وقتی شوذب با این منظره مواجه شد، زره و کلاه خود خود را به دور

انداخت و به آن لشکر ستم کیش حمله کرد. به خدا قسم دیدم بیشتر از دویست نفر را از جلوی خود فراری می داد .

سپس آن لشکر خونخوار از همه طرف او را محاصره و شهید نمودند. من سر او را در دست مردانی دلیر دیدم که هر کدام می گفتند: من او را کشتم و دیگری می گفت: من وی را کشته ام! ابن سعد گفت: راجع به این موضوع نزاع نکنید، زیرا او را یک نفر نکشته است. او بدین سخن نزاع آنان را خاتمه داد.

بعد از شوذب، عبداللّه غفاری و عبدالرحمن غفاری نزد امام حسین علیه السّلام آمدند و گفتند: یا ابا عبداللّه! سلام بر تو باد! ما آمده ایم تا در مقابل تو شهید شویم و از تو دفاع نماییم. امام علیه السّلام فرمود: خوش آمدید، نزدیک بیایید! آنان در حالی که گریان بودند نزدیک آن حضرت رفتند. آن بزرگوار به ایشان فرمود: ای برادرزادگان من! برای چه گریان هستید؟ به خدا قسم من امیدوارم چشم شما بعد از یک ساعت دیگر روشن شود. آنان گفتند: فدای تو شویم! ما برای خویشتن گریان نیستیم، بلکه برای تو گریانیم که می بینیم محاصره شده ای و ما نمی توانیم از تو دفاع کنیم. امام حسین علیه السّلام فرمود: ای برادرزادگان من! خدا برای این محبت و جان نثاری و مواساتی که شما نسبت به من دارید، بهترین جزای پرهیزگاران را به شما عطا فرماید. سپس آنان متوجه کارزار شدند و گفتند: السّلام علیک یا بن رسول اللّه! فرمود: و علیکما السّلام و رحمت اللّه و برکاته. آن گاه به قدری مبارزه کردند تا شهید شدند.

بعد از عبداللّه و عبدالرحمن، غلام ترک آن حضرت که قاری قرآن بود برای مبارزه خروج کرد و این رجز را خواند:

دریا از نیزه و ضربت من داغ می شود و فضا از تیراندازی من مملو و پر می گردد

تا این شمشیر در دست راست من برق می زند، قلب شخصی که حسود و دلاور باشد شکافته خواهد شد

وی گروهی از دشمن را کشت و سپس از پای درآمد و سقوط کرد. امام حسین علیه السّلام به بالین او آمد و پس از این که گریان شد، صورت مبارک خود را به صورت وی نهاد. هنگامی که او چشم خود را باز کرد و امام حسین علیه السّلام را دید، لبخندی زد و به سوی پروردگار خود رفت، خدا از او راضی شود .

سپس یزید بن زیاد بن شعثاء تعداد هشت تیر به طرف آنان انداخت که پنج عدد آنها خطا نکرد. هر تیری که وی می انداخت، امام حسین علیه السّلام در حق او دعا می کرد و می فرمود: بار خدایا! تیراندازی او را محکم بگردان و جزای وی را بهشت قرار بده! بعد از این جریان، آنها حمله کردند و او را شهید نمودند.

ابن نما از مهران نقل می کند که گفت: من با امام حسین علیه السّلام در کربلا بودم. مردی را دیدم که به شدت کارزار می کرد و به هیچ گروهی حمله نمی کرد، مگر این که آنان را دچار هزیمت می نمود. سپس به سوی حسین علیه السّلام باز می گشت و این رجز را می خواند:

بشارت باد تو را که به راه رستگاری هدایت شدی، تو حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله را ملاقات خواهی کرد. در بهشت فردوس مقامی عالی خواهی داشت

من پرسیدم: این شخص کیست؟ گفتند: ابو عمرو نهشلی - و گفته شده که خثعمی است. عامر بن نهشل که از قبیله بنی اللات و ثعلبه بود، بر او حمله کرد و سر از بدنش جدا کرد. این ابو عمرو مردی بود که نماز شب می خواند و کثیر الصلاه بود.

بعد از ابو عمرو، یزید بن مهاجر برای جهاد فی سبیل اللّه خروج کرد و تعداد پنج نفر از لشکر کفار را به وسیله پیکان به سوی دوزخ روانه کرد. سپس نزد امام حسین علیه السّلام آمد و این رجز را می خواند:

من یزیدم و پدرم مهاجر است. گویا من شیر بیشه ای هستم که کمین کرده باشد - . مناقب ابن شهرآشوب ۴ : ۱۰۳ -

ای پروردگار من! من حتما حسین را نصرت می کنم و از ابن سعد دوری و بیزاری می جویم. کنیه این یزید بن مهاجر، ابو شعثاء و از قبیله بنی بهدله از کنده بود.

پس از این جریان مردی آمد و گفت: حسین کجاست؟ امام حسین فرمود: من حسینم. او گفت: بشارت باد تو را به آتش که اکنون داخل آن خواهی شد! امام علیه السّلام در جوابش فرمود: بلکه بشارت باد مرا به پروردگار مهربان و شفیعی که شفاعتش قبول می شود! تو کیستی؟ گفت: من محمّد بن اشعث هستم. امام حسین علیه السّلام در حق او نفرین کرد و فرمود: پروردگارا! اگر این شخص دروغگو می باشد، او را داخل جهنم کن. وی را امروز وسیله عبرت یارانش قرار بده! طولی نکشید که عنان اسب وی بازگشت و او را از پشت خود پرتاب نمود، ولی پایش در حلقه رکاب ماند. آن اسب وی را همچنان می زد تا این که قطعه قطعه شد و آلت رجولیت او روی زمین افتاد. به خدا قسم من از این سرعت استجابت دعای آن حضرت دچار تعجب شدم!

سپس مرد دیگری آمد و گفت: حسین کجا است؟ امام علیه السّلام فرمود: من حسینم. گفت: بشارت باد تو را به آتش! امام حسین علیه السّلام فرمود: من به پروردگاری مهربان و شفیعی که شفاعتش قبول است مژده داده می شوم. تو کیستی؟ گفت: من شمر بن ذی الجوشن هستم. امام حسین علیه السّلام فرمود: اللّه اکبر! پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم فرمود: در عالم خواب دیدم سگ ابلغی خون اهل بیت مرا می لیسد! امام حسین علیه السّلام هم فرمود: من در عالم خواب دیدم گویا سگ هایی مرا می گزند و گویا در میان آنها سگی است ابلغ که از همه بیشتر به من حمله می کند و آن سگ ابلغ تو هستی! بدن شمر بن ذی الجوشن ابرص، یعنی لک و پیس بود.

از ترمذی نقل شده که گفت: از حضرت صادق علیه السّلام پرسیده شد: تعبیر خواب تا چه مدّتی تأخیر خواهد افتاد؟ آن بزرگوار خوابی را که پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله دیده بود نقل کرد که تعبیر آن پس از شصت سال معلوم شد.

سپس سیف بن ابو حارث جابری و مالک بن عبداللّه جابری به حضور امام حسین علیه السّلام آمدند و پس از ملاقات گفتند: السّلام علیک یا بن رسول اللّه! امام در جوابشان فرمود: و علیکما السّلام! آنان جهاد کردند تا شهید شدند.

محمّد بن ابی طالب و دیگران می نگارند: سپس یاران امام حسین علیه السّلام هر کدام پس از دیگری می آمدند و می گفتند: السّلام علیک یا بن رسول اللّه! و امام جواب آنان را می داد و می فرمود: و علیک السّلام! ما هم بعد از تو می آییم. سپس این آیه را تلاوت می کرد: «فَمِنْهُمْ مَنْ قَضی نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ یَنْتَظِرُ.» - . احزاب / ۲۳ - {برخی از آنان به شهادت رسیدند و برخی

از آنها در [همین] انتظارند.} تا این که آخرین نفر آنان شهید شدند - رحمت خدا بر آنان باد - و کسی غیر از اهل بیت امام حسین علیه السّلام با آن حضرت نماند.

آری، مؤمن دین خود را به دنیا و شهادت در راه خدا را به زندگی خود مقدم می دارد و حق را یاری می کند، ولو این که شهید شود. لذا خدای سبحان می فرماید: «وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذینَ قُتِلُوا فی سَبیلِ اللَّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْیاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ یُرْزَقُونَ.» - . آل عمران / ۱۶۹ - {هرگز کسانی را که در راه خدا کشته شده اند، مرده مپندار، بلکه زنده اند که نزد پروردگارشان روزی داده می شوند.}

هنگامی که پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله بالای جنازه شهیدان احد که حضرت حمزه نیز در میان ایشان بود آمد، فرمود: من (فردای قیامت) بر این گروه شاهد خواهم بود. آنان را با همین بدن های خون آلوده دفن کنید، زیرا ایشان فردای قیامت در حالی محشور می شوند که خون از رگ های گردنشان جستن می کند؛ رنگ، رنگ خون است ولی بوی، بوی مشک خواهد بود.

هنگامی که اصحاب امام حسین علیه السّلام شهید شدند و احدی غیر از اهل بیت آن حضرت که عبارت بودند از فرزندان حضرت امیر، فرزندان جعفر، فرزندان عقیل، فرزندان امام حسن و فرزندان خود حسین علیهم السّلام باقی نماند، جمع شدند و یکدیگر را وداع نمودند. سپس برای جهاد در راه خدا عازم شدند. اول کسی که از اهل بیت امام حسین علیه السّلام برای مبارزه قیام کرد، عبداللَّه بن مسلم بن عقیل بن ابی طالب علیه السّلام بود. وی این رجز را می خواند:

امروز پدرم مسلم را با جوانانی که در دین نبی مردند ملاقات می کنم

آنان گروهی نیستند که به دروغگویی معروف شده باشند، بلکه از خوبان و بزرگوارانند از نسل حضرت هاشم علیه السّلام می باشند و حسب و نسب عالی و بزرگی دارند

محمّد بن ابی طالب می گوید: عبداللَّه بن مسلم کارزار کرد تا تعداد نود و هشت مرد را در سه حمله از لشکر ابن سعد کشت. سپس عمرو بن صبیح صیداوی و اسد بن مالک او را شهید نمودند.

ابوالفرج می گوید: مادر این عبداللَّه بن مسلم، رقیه دختر حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام بود. این محمّد را عمرو بن صبیح کشت. وی می گوید: عبداللَّه بن مسلم دست خود را به شقیقه خود نهاده بود که تیری آمد دست و شقیقه او را به یکدیگر دوخت. مادر محمّد بن مسلم بن عقیل ام ولد، یعنی کنیز زر خرید بود. این محمّد بن مسلم را ابو جرهم ازدی و لقیط بن ایاس جهنی کشتند.

محمّد بن ابی طالب و دیگران نوشته اند: بعد از محمّد بن مسلم بن عقیل، جعفر بن عقیل برای مبارزه قیام کرد و این رجز را خواند:

من جوان ابطحی و طالبی می باشم و غالب هستم

حقا که ما افرادی بزرگواریم؛ این حسین است که خوب ترین خوبان می باشد

و از عترت شخصی نیکوکار و با تقوا و شریف، یعنی حضرت علی علیه السّلام است

وی تعداد پانزده سوار از دشمن را کشت. ابن شهر آشوب می گوید: دو نفر مرد را کشت، سپس بِشر ابن سوط همدانی او را شهید نمود. ابوالفرج می نویسد: مادر این جعفر، ام الثغر دختر عامر عامری بود. وی را عروه بن عبداللَّه خثعمی شهید کرد.

بعد از جعفر، برادرش عبدالرحمن بن عقیل برای جهاد در راه خدا اقدام کرد و این رجز را خواند:

پدر من عقیل است، مقام و منزلت مرا که از نسل هاشم هستم بشناسید و بنی هاشم برادران منند،

که بزرگان صدق و سادات همانندان خود می باشند. این حسین است که دارای حسب و نسب شامخی می باشد و بزرگِ پیران و جوانان است

عبدالرحمن تعداد هفده نفر سوار از دشمن را کشت. سپس عثمان بن خالد جهنی وی را شهید نمود. - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۱۰۵ -

ابوالفرج می نگارد: مادر عبداللَّه بن عقیل بن ابی طالب ام ولد بود. او را عثمان بن خالد بن اشیم جهنی و بشر بن حوط قابضی شهید کردند. مادر عبداللَّه اکبر بن عقیل نیز ام ولد بود. وی را عثمان بن خالد جهنی و مردی از قبیله همدان شهید کردند.

محمّد بن ابی سعید بن عقیل بن ابی طالب را که احول و مادرش ام ولد بود، لقیط بن یاسر جهنی هدف تیر قرار داد. محمّد بن علی بن حمزه می گوید: جعفر بن محمّد بن عقیل با ابو سعید کشته شد و نیز گفته: شنیده شده که وی در جنگ حره کشته شد.

ابوالفرج می گوید: در کتب انساب ندیدم که محمّد بن علی بن عقیل پسری به نام جعفر داشته باشد. نیز محمّد بن علی بن حمزه گفته: علی بن عقیل که مادرش ام ولد بود، در روز عاشورا شهید شد.

بعد از عبدالرحمن، محمّد بن عبداللَّه بن جعفر ابن ابی طالب برای جهاد خروج کرد و این رجز را می خواند:

ما از دست دشمنان به خدا شکایت می کنیم. با گروهی کارزار می نماییم که کورکورانه در راه پست می روند

آنان دستورات قرآن و بیان آن را ترک کرده اند و آیات محکمه قرآن و بیان آن را از دست داده اند

و کفر را با طغیان و سرکشی ظاهر نموده اند

سپس جنگید تا تعداد ده نفر از لشکر دشمن را کشت و عامر بن نهشل تمیمی او را شهید نمود. بعد از محمّد بن عبداللَّه، عون بن عبداللَّه بن جعفر علیه السّلام برای جهاد در راه خدا خروج کرد و این رجز را خواند: اگر مرا نمی شناسید، من از نسل جعفر

هستم که شهید صداقت و راستی شد و در بهشت شکفت؛

با دو بال سبز پرواز می کند، و یک چنین افتخار در محشر برای ما کافی خواهد بود

وی همچنان کارزار کرد تا تعداد سه سوار و هجده نفر پیاده را از لشکر کفر به دوزخ روانه کرد. سپس عبداللَّه بن بطه طایی او را شهید کرد.

ابوالفرج بعد از ذکر جریان قتل محمد و عون می گوید: عبداللَّه بن قطنه تیهانی عون را کشت. عبیداللَّه بن عبداللَّه بن جعفر بن ابی طالب هم در کربلا با امام حسین علیه السّلام شهید شد.

سپس ابوالفرج و محمد بن ابی طالب و غیر آنان می نویسند: بعد از عون بن عبداللَّه، عبداللَّه بن حسن بن علی بن ابی طالب علیهم السّلام برای جهاد در راه خدا قیام نمود. ولی در بیشتر روایات می نویسند: وی قاسم بن حسن علیه السّلام بود. او کودک صغیری بود که بالغ شده بود. هنگامی که امام حسین علیه السّلام به او نگاه کرد و دید برای مبارزه قیام نموده است، با وی معانقه کرد و هر دو به قدری گریستند که غش نمودند. سپس از امام حسین علیه السّلام اجازه جهاد خواست، ولی آن بزرگوار اجازه نداد. آن کودک همچنان دست ها و پاهای امام علیه السّلام را می بوسید تا این که به او اجازه داد. وی در حالی که اشک هایش به صورتش می ریخت، متوجه کارزار شد و این رجز را می خواند:

اگر مرا نمی شناسید، من پسر حسن هستم که او سبط پیامبر برگزیده و امین است

این حسین است که نظیر شخصی اسیر در بین این مردم می باشد. خدا کند این مردم از باران رحمت خدا سیراب نشوند

صورت مبارک وی نظیر قرص ماه بود. او جنگ شدیدی کرد و با این که کودکی بود، تعداد سی و پنج نفر از لشکر دشمن را به دوزخ روانه کرد. حمید می گوید: من در میان لشکر ابن سعد بودم و به این کودک نظر می کردم. او دارای یک پیراهن و یک شلوار و نعلین هایی بود که بند یکی از آنها که گمان می کنم بند نعلین چپ او بود، قطع شده بود.

عمرو بن سعد ازدی گفت: به خدا قسم من به این کودک حمله می کنم. من گفتم: سبحان اللَّه! منظور تو از این عمل چیست؟ به خدا قسم اگر این کودک مرا بزند، من دست به سوی او دراز نخواهم کرد. این افرادی که می بینی او را محاصره کرده اند برایش کافی خواهند بود. ولی وی گفت: به خدا قسم من این کار را خواهم کرد. سر انجام وی به آن کودک حمله کرد. او هنوز برنگشته بود که با شمشیر بر فرق او نواخت و آن کودک به صورت در افتاد و فریاد زد: یا عماه!

امام حسین علیه السّلام نظیر باز شکاری به سوی او شتافت و صفوف لشکر را پراکنده نمود و مثل شیر جنگنده، شمشیری به عمرو که قاتل قاسم بود نواخت. عمرو دست خود را جلو شمشیر آن حضرت گرفت و دست او از آرنج قطع شد. وی فریادی زد و از حضرت قاسم دور شد! لشکر کوفه حمله کردند تا قاتل قاسم را از دست امام حسین علیه السّلام نجات دهند، ولی اسب ها به وسیله سینه و سم خود به قدری عمرو بن سعد را پایمال نمودند که به جهنم واصل شد. هنگامی که گرد و غبار برطرف شد، دیدند که امام حسین علیه السّلام بالای سر قاسم است و آن کودک مظلوم پای خود را به زمین می سایید. امام

حسین علیه السّلام فرمود: به خدا قسم برای عموی تو ناگوار است که تو از او استغاثه کنی و او جواب تو را ندهد و به فریاد تو نرسد و تو را نجات ندهد. از رحمت خدا دور باد آن گروهی که تو را شهید نمودند.

راوی می گوید: سپس امام حسین علیه السّلام آن کودک را به طرف خیمه ها حرکت داد. گویا می دیدم پاهای آن حضرت روی زمین کشیده می شوند و امام علیه السّلام سینه خود را به سینه وی نهاده بود. من با خودم می گفتم: امام حسین علیه السّلام چه کار می کند؟ ناگاه دیدم آن حضرت آمد و جنازه قاسم را در میان جنازه شهیدان اهل بیت خود نهاد.

سپس در حق آن گروه نفرین کرد و فرمود: بار خدایا! ایشان را دچار قهر و غضب خود کن! آنان را در حالی نابود کن که پراکنده شوند، احدی از ایشان را باقی مگذار، آنان را هرگز نیامرز! سپس فرمود: ای عموزادگان، من صبور باشید! ای اهل بیت من، شکیبا باشید! بعد از امروز هرگز ذلّت و خواری نخواهید دید.

بعد از قاسم، عبداللَّه بن حسن که قبل از این نام آن را ذکر نمودیم خروج نمود و این رجز را خواند:

اگر مرا نمی شناسید، من پسر حیدر کرار هستم که شیر بیشه و شیر ژیان بود

و برای دشمنان نظیر باد صرصر (توفانی) بود

وی تعداد چهارده نفر مرد از دشمنان را به جهنم فرستاد. سپس هانی بن ثُبیت او را شهید نمود و صورت آن ستم کیش سیاه شد.

ابوالفرج می گوید: حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام می فرمود: حرمله بن کاهل اسدی او را شهید کرد. از هانی بن ثبیت حضرمی روایت شده که گفته است مردی از ایشان وی را شهید نمود.

سپس می گوید: ابوبکر بن الحسن بن علی بن ابی طالب را که مادرش ام ولد یعنی کنیز زر خرید بود، عقبه غنوی شهید کرد.
- . مقاتل الطالبیّین: ۶۱ -

گفتند: بعد از او برادران امام حسین علیه السّلام برای فدایی شدن امام علیه السّلام عازم شدند. اولین نفر آنان ابوبکر بن علی که نامش عبیداللَّه و مادرش لیلی، دختر مسعود ابن خالد بن ربعی تمیمی بود برای مبارزه قیام کرد و این رجز را خواند:

پدر بزرگوار من حضرت علی است که دارای افتخار فراوانی می باشد. افتخار او از طرف حضرت هاشم است که شخصی راستگو و کریم و بزرگوار بود

این حسین علیه السّلام پسر پیامبری است که مرسل می باشد. ما به وسیله شمشیر آبدار و برنده از او حمایت خواهیم کرد

جان من به فدای یک چنین برادر بزرگواری باد!

او همچنان مشغول کارزار بود تا این که زحر بن بدر نخعی - و گفته شده عبیداللَّه بن عقبه غنوی - او را شهید کرد. ابوالفرج

می گوید: نام وی معلوم نیست .

حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام می فرماید: مردی از قبیله همدان او را شهید نمود. مدائنی می گوید: جسد او در مسیر آب پیدا شد، ولی معلوم نشد که وی را چه کسی کشت.

پس از ابوبکر بن علی، برادرش عمر بن علی به منظور جهاد در راه خدا قیام کرد و این رجز را می خواند:

من شما را می زنم و زُحَر را در میان شما نمی بینم؛ آن زحری که شقی است و به رسول خدا کافر شده است

ای زحر، ای زحر! نزدیک من (عمر) بیا، شاید امروز جایگاه تو در جهنم باشد

دوزخ که از لحاظ سوزندگی و شعله وری بدترین مکان است، زیرا تو ای بدترین مردم! منکر حق و حقیقت می باشی

سپس به زحر که قاتل برادرش بود حمله کرد و او را کشت و پس از این که متوجه آن گروه سفاک گردید، به وسیله شمشیرش به شدت مشغول کارزار شد و این رجز را خواند:

ای دشمنان خدا! عمر را واگذارید و فرار کنید! شیر خشمناک را واگذارید

او با شمشیر غضبناک خود شما را می زند و فرار نمی کند. عمر بن علی در میدان جنگ خائف و فراری نیست

وی همچنان جهاد کرد تا شهید شد. پس از عمر بن علی، برادرش عثمان بن علی که مادرش ام البنین دختر حزام بن خالد و از قبیله بنی کلاب بود، برای مبارزه قیام نمود و این رجز را می خواند:

من همان عثمانی هستم که صاحب فخریه و مباهات می باشم و پدر بزرگوارم حضرت علی است که کارهای پسندیده اش ظاهر و هویدا می باشد

پدرم پسر عموی پیغمبر صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم است که شخصی طیب و طاهر می باشد. برادرم امام حسین است که خوب ترین خوبان می باشد

امام حسین علیه السّلام بعد از پیامبر خدا و وصی آن حضرت که یاری کننده بود، بزرگِ افراد کبیر و صغیر است پس از این جریان خولی بن یزید اصبحی تیری به پیشانی مبارکش زد که از بالای اسب خود سقوط کرد و مردی از قبیله بنی ابان بن حازم سر مقدسش را جدا نمود. ابوالفرج می گوید: عثمان بن علی در سن بیست و یک سالگی شهید شد. ضحاک می گوید: خولی بن یزید اصبحی، عثمان بن علی را هدف تیر قرار داد و او را از پای در آورد. سپس مردی از قبیله بنی ابان دارم، بر جست و سر مبارک وی را جدا کرد.

از حضرت علی بن ابی طالب روایت شده که فرمود: من این فرزندم را به نام برادرم عثمان بن مظعون نامیدم. -. مقاتل الطالبیّین: ۵۸ -

مؤلف: ابوالفرج این عثمان بن علی را در ردیف شهدای روز عاشورا ذکر ننموده است.

پس از عثمان بن علی، برادرش جعفر بن علی علیه السّلام که مادرش ام البنین بود، برای جهاد در راه خدا خروج کرد و این رجز را خواند:

من همان جعفرم که صاحب مقام و منزلت عالی می باشم و پسر علی هستم که مردی شایسته و صاحب بذل و بخشش بود

شرافتی که از طرف عمو و دایی دارم مرا کافی است. من این حسینی را که صاحب بذل و بخشش و فضیلت می باشد حمایت می نمایم

وی همچنان جهاد می کرد تا این که خولی بن یزید تیری به طرف او انداخت و در شقیقه یا چشمان مبارکش فرو رفت. بعد از جعفر بن علی، برادرش عبداللّه بن علی برای کارزار قیام نمود و این رجز را خواند:

من پسر شخصی بزرگوار و با فضیلت می باشم. او حضرت علی است که مردی شایسته و صاحب کارهای نیکویی بود

علی شمشیر رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و منتقم بود. هول و ترس آن حضرت در دل هر گروهی جای گرفته است .

سپس هانی بن ثُبیت حضرمی او را شهید کرد. ابوالفرج می گوید: عبداللّه بن علی بن ابی طالب علیه السّلام در حالی شهید شد که بیست و پنج ساله بود. وی فرزندی بر جای ننهاد. جعفر بن علی علیه السّلام در حالی شهید شد که بیست و نه ساله بود. حضرت عباس بن علی به عبد الله بن علی که برادر پدر و مادری او بود فرمود: برو و در جلو من کارزار کن تا شهید شوی، تا من مصیبت تو را برای رضای خدا تحمل کنم، زیرا تو فرزندی نداری (که بعد از تو چشم من به او روشن شود) وقتی عبداللّه بن علی برای جهاد قیام کرد، هانی بن ثبیت بر او حمله کرد و وی را شهید نمود.

نیز حضرت عباس علیه السّلام برادر خود جعفر بن علی را برای کارزار در جلو خویش روانه کرد و هانی بن ثبیت که عبداللّه بن علی را شهید کرده بود نیز او را شهید نمود. نصر بن مزاحم می گوید: خولی بن یزید اصبحی جعفر بن علی را شهید کرد. و محمّد اصغر بن علی بن ابی طالب را که مادرش ام ولد یعنی کنیز زر خرید بود، مردی از قبیله تمیم از طایفه بنی ابان بن دارم شهید کرد، رضوان اللّه علیه.

محمّد بن علی بن حمزه می گوید: ابراهیم بن علی بن ابی طالب که مادرش ام ولد یعنی کنیز زر خرید بود، در روز عاشورا کشته شد. ولی من در کتب انساب ذکری از ابراهیم بن علی نیافتم. یحیی بن حسن می گوید: عبیداللّه بن علی علیه السّلام با امام حسین علیه السّلام شهید شد. ولی این موضوع درست نیست، زیرا محمد بن علی بن حمزه می گوید: این عبیداللّه بن علی در جنگ مذار (که شهری است بین واسط و بصره) شهید شد. یاران مختار او را کشتند و من او را در مذار دیدم.

کنیه حضرت عباس بن علی بن ابی طالب علیه السّلام، ابا الفضل و مادرش ام البنین بود. حضرت عباس علیه السّلام بزرگ ترین فرزند ام البنین بود که بعد از برادران پدر و مادری خود شهید گردید. حضرت عباس ارث برادران خود را برد و سپس شهید شد. بعد از آن بزرگوار عبیداللّه بن عباس ارث پدر و عموهای خود را برد. عموی عبیداللّه که عمر بن علی بود راجع به

ارث آنان با عبیداللّه منازعه نمود و به یک مقدار مال با یکدیگر صلح و سازش نمودند.

حضرت عباس علیه السّلام مردی نیک صورت و زیبا بود. هنگامی که سوار اسب بسیار عالی و تنو مند می شد، پاهای مبارکش به زمین کشیده می شد. به او قمر بنی هاشم گفته می شد و پرچم امام حسین علیه السّلام با آن بزرگوار بود. حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید: موقعی که امام حسین علیه السّلام لشکر خود را برای جهاد در راه خدا مهیا کرد، پرچم را به دست برادرش حضرت عباس داد. حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام می فرماید: زید بن رقاد و حکیم بن طفیل طایی، حضرت عباس علیه السّلام را شهید کردند. ام البنین که مادر این چهار جوان بود، بعد از شهید شدن ایشان متوجه بقیع می شد و با جانگدازترین صدا برای آنان ناله و ندبه می کرد. مردم در اطراف او جمع می شدند و ناله وی را می شنیدند و گریه می کردند. این موضوع از امام جعفر صادق علیه السّلام نقل شده است. - . مقلتل الطالبیّین: ۵۹ -

حضرت عباس علیه السّلام سقاء و قمر بنی هاشم و پرچمدار امام حسین علیه السّلام و بزرگ ترین برادران خود بود. وقتی عباس علیه السّلام رفت تا آب بیاورد، لشکر دشمن به آن بزرگوار حمله کردند و او نیز به آن گروه حمله ور شد و این رجز را خواند:

هنگامی که مرگ با من رو به رو شود، باکی از آن ندارم تا این که در میان دلاوران داخل شوم

جان من به فدای جان برگزیده طیب و طاهر باد. من همان عباس هستم که آب برای فرزندان امام حسین علیه السّلام می برم

و در روز جنگ از شرّ دشمن خوفی ندارم

حضرت عباس آن لشکر را پراکنده نمود. زید بن ورقا در پشت درخت خرمایی کمین نمود و حکیم بن طفیل سنبسی او را امداد کرد تا دست راست آن حضرت را جدا کرد. آن بزرگوار شمشیر را به دست چپ گرفت و پس از این که به دشمن حمله نمود، این رجز را خواند:

به خدا قسم اگر دست راستم را قطع کنید، من دائما از دین خویشتن حمایت می نمایم

و از امامی که صدق او یقین است و نسل پیامبر پاک و امین می باشد، دفاع می کنم

سپس آن بزرگ مرد وفادار به قدری کارزار کرد که ناتوان شد. حکیم بن طفیل در پشت نخله ای کمین نمود و دست چپ آن حضرت را قطع کرد و آن حضرت این رجز را خواند:

ای جان من! از کفار ترسان مباش! بشارت باد تو را به رحمت خدا

تو با آن پیغمبری هستی که بزرگ و برگزیده است. دشمنان به ظلم دست چپ مرا قطع کردند

پروردگارا! حرارت آتش دوزخ را به آنان برسان!

ناگاه شخص ملعونی با عمود آهنین به آن حضرت زد و او را شهید کرد. هنگامی که امام حسین علیه السّلام عباس را دید که در کنار فرات به خاک افتاده است، گریان شد و این مرثیه را خواند:

ای بدترین گروه! شما به وسیله ظلم و ستم خود دشمنی کردید و با دین پیامبر یعنی حضرت محمّد صلّی اللّٰه علیه و آله مخالفت نمودید

آیا نه چنین است که بهترین پیغمبران درباره ما توصیه و سفارش کرده است؟ آیا ما از نسل پیامبری که درستکار و بزرگوار است نیستیم؟

آیا مادر من فاطمه زهرا نیست؟ آیا حضرت محمّد صلّی اللّٰه علیه و آله بهترین مردم نیست؟

شما به واسطه این جنایتی که مرتکب گردیدی، ملعون و رسوا شدید و به زودی گرمی آتشی شعله ور را خواهید دید

مؤلف: در بعضی از تألیفات علمای شیعه نقل شده که هنگامی که عباس علیه السّلام تنهایی حضرت ابی عبداللّٰه الحسین را دید، به حضور آن حضرت آمد و گفت: یا أخاه! آیا رخصت جهاد به من می دهی؟ امام حسین علیه السّلام بعد از این که گریه شدیدی کرد فرمود: ای برادر! تو پرچمدار من هستی، هنگامی که شهید شوی لشکر من متفرق خواهند شد. عباس علیه السّلام گفت: سینه ام تنگ شده و از زندگی خسته شده ام. می خواهم از این گروه ستم کیش خونخواهی کنم.

پس امام حسین علیه السّلام فرمود: مقداری آب از برای این کودکان طلب کن. پس عباس رفت و آن مردم گمراه را موعظه نمود و از این جنایت بر حذر داشت، ولی اثری نکرد. عباس به سوی امام حسین مراجعت کرد و آن حضرت را آگاه نمود. ناگاه شنید که کودکان فریاد می زنند: العطش! العطش! حضرت عباس علیه السّلام بر اسب خود سوار شد و نیزه و مشک را برداشت و به سوی فرات تاخت. تعداد چهار هزار نفر که موکل آب فرات بودند، آن بزرگ مرد را محاصره و تیرباران کردند، ولی او لشکر را شکافت و بنا بر آنچه که روایت شده، تعداد هشتاد نفر از دشمن را کشت تا بر سر آب رسید.

وقتی خواست مشتی آب بیاشامد، به یاد تشنگی امام حسین علیه السّلام و اهل بیت آن حضرت افتاد و آب را ریخت. پس از این که مشک را پر از آب کرد و به دوش راست خود انداخت، متوجه خیمه ها گردید. دشمنان راه را بر آن حضرت بستند و او را از هر طرف محاصره کردند. حضرت عباس علیه السّلام با آنان کارزار کرد تا این که نوفل بن ازرق دست راست آن حضرت را قطع کرد. آن بزرگوار مشک را به دوش چپ انداخت و نوفل دست چپ وی را هم از بند جدا کرد. حضرت عباس علیه السّلام به ناچار مشک را به دندان گرفت. ناگاه تیری به طرف آن بزرگ مرد آمد و به مشک آب اصابت نموده، آب روی زمین ریخت. سپس تیر دیگری آمد و بر سینه مبارکش جای گرفت! پس از این جریان بود که از بالای اسب خود به زمین سقوط کرد و خطاب به برادرش حسین فریاد زد: یا اخا ادرکنی! وقتی امام حسین علیه السّلام آمد و آن حضرت را دید که از پای در آمده است، گریان شد و عباس را به خیمه برد.

هنگامی که حضرت عباس علیه السّلام شهید شد، امام حسین علیه السّلام فرمود: الان پشتم شکست و راه چاره ام قلیل و اندک شد .

ابن شـهر آشوب می گویـد: بعـد از حضـرت عباس، قاسم بن الحسن در حالی برای مبارزه در راه خدا قیام کرد که این رجز را می خواند:

اگر مرا نمی شناسید، من پسر حیدر کرار هستم که شیر بیشه و شیر ژیان بود

و برای دشـمنان نظیر باد صرصـر بود. من بر علیه دشـمنان نظیر باد صرصـری هسـتم (که آنان را نابود کند) من شما را مثل شیر ژیان از دم شمشیر می گذرانم

ذکر این موضوع بعد از این که ماجرای قاسم بن الحسن را سابقا ذکر نمودیم، غریب و بعید است.

گفته اند که سـپس علی بن الحسـین علیه السّلام جلو آمد. محمّد بن ابی طالب و ابوالفرج نوشته اند که مادر علی بن الحسین، لیلی دختـر ابـو مره بن عروه بن مسـعود ثقفی بود. وی در آن روز جوانی هجـده سـاله بود. ابن شـهر آشوب می گویـد: جوانی بیست و پنج ساله بود. -. مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۱۰۹ -

گفته انـد که امام حسـین علیه السّلام انگشت سـبابه و به قولی محاسن شـریف خود را به طرف آسـمان بلنـد کرد و فرمود: بار خـدایا! بر این گروه شاهـد بـاش، زیرا جوانی برای مبـارزه ایشان قیام کرد که از لحاظ خلقت و اخلاق شبیه ترین مردم است به رسول تو. هر گـاه مـا مشـتاق دیـدار پیـامبر تو می شـدیم، به جمـال اکبر نظر می کردیم. پروردگـارا! ایشـان را از برکات زمین محروم کن! و آنان را به نحو مخصوصـی پراکنده نما و پرده اسرار ایشان را پاره کن، آنان را دچار اختلاف و راه های مختلف نمـا، والیـان امر را از ایشان راضـی مفرما. زیرا اینان ما را دعوت کردنـد که یار و ناصـر ما باشـند، بلکه بر عکس، با ما قتال می نمایند.

پس از این جریان، امام حسـین علیه السّلام خطاب به ابن سعد فریاد زد و فرمود: تو را چه شده! خدا رحم تو را قطع کند و امر تو را مبارک ننماید و شخصـی را بر تو مسلط نماید که تو را بعد از من، در میان رختخوابت ذبح کند! همچنان که تو رحم مرا قطع کردی و قرابتی را که با پیغمبر خدا دارم مراعات نکردی. سپس امام علیه السّلام این آیه را با صدای بلند تلاوت کرد: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفی آدَمَ وَ نُوحاً وَ آلَ إِبْراهِیمَ وَ آلَ عِمْرانَ عَلَی الْعالَمِینَ. ذُرِّیَّةً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ.» -. آل عمران / ۳۳ - ۳۴ - {به یقین، خداوند، آدم و نوح و خاندان ابراهیم و خاندان عمران را بر مردم جهان برتری داده است. فرزندانی که بعضـی از آنان از [نسل] بعضی دیگرند، و خداوند شنوای داناست.}

یعنی حقا که خدا حضـرت آدم و نوح و آل ابراهیم و آل عمران را بر مردم عالم برگزید. ذریه ای هسـتند که بعضی از آنان از بعض دیگرند. و خدا شنونده و دانا است.

سپس حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام بر آن گروه حمله کرد و این رجز را می خواند:

من علی بن الحسین بن علی علیهم السّلام می باشم؛ من از گروهی هستم که جد پدرشان پیامبر اسلام است

به خدا قسم که پسر زنازاده در میان ما حکومت نخواهد کرد. من شما را با این نیزه به قدری می زنم که نوک آن بر گردد

من شما را با شمشیر می زنم و از پدر خویشتن حمایت می کنم، من شما را نظیر جوان هاشمی و علوی می زنم

وی همچنان قتال می کرد تا این که مردم به علت کثرت نفراتی که از آنان کشته می شد، دچار ضجه شدند. روایت شده که آن بزرگوار با این که عطشان بود، تعداد یک صد و بیست نفر مرد را از لشکر یزید کشت. سپس در حالی نزد پدرش مراجعت نمود که زخم های فراوانی برداشته بود. او به امام حسین علیه السّلام گفت: پدر جان! عطش مرا کشت و سنگینی آهن مرا دچار رنج نموده است. آیا برای به دست آوردن یک جرعه آب راهی هست که من به وسیله آشامیدن آن قوی شوم و بر دشمنان مسلط شوم؟ امام حسین علیه السّلام پس از این که گریه کرد، فرمود: ای پسر عزیزم! بر محمّد و علی بن ابی طالب و من ناگوار است که تو ایشان را به یاری خود بخوانی و جواب تو را ندهند؛ تو استغاثه کنی و به داد تو نرسند. ای پسر عزیزم، زبان خود را بیاور! سپس زبان وی را مکید و انگشتر خود را به او داد و فرمود: آن را در دهان خود بگذار و متوجه قتال با دشمن خود شو. زیرا من امیدوارم امروز را شب نکنی تا این که جدت پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله تو را با جرعه کاملی سیراب کند که بعد از آن تشنه نشوی. حضرت علی اکبر علیه السّلام برای قتال با دشمنان برگشت و این رجز را خواند:

حقا که حقایق جنگ واضح شد و نمونه هایی برای حقایق قتال ظاهر گردید

به آن خدایی که پروردگار عرش است ما از شما مفارقت نمی کنیم، مگر این که شمشیرهای درخشنده را غلاف کنید

وی همچنان مشغول قتال بود تا تعداد دویست نفر را به قتل رسانید. سپس منقذ بن مرّه عبدی ضربتی بر فرق مبارکش زد که وی را از پای در آورد و مابقی لشکر نیز آن حضرت را هدف شمشیرهای خود قرار دادند. پس از این جریان دست به گردن اسب خود در آورد و اسبش او را به طرف لشکر دشمن برد و دشمنان بدن وی را قطعه قطعه کردند.

هنگامی که روح مبارکش به حلق مقدسش رسید، با صدای بلند فرمود: پدر جان! این جدم پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم است که مرا با جام آبی سیراب نمود که بعد از آن ابدا تشنه نخواهم شد. جدم رسول خدا می فرماید: العجل العجل! زیرا یک جام آب برای تو ذخیره شده است که الساعه آن را خواهی آشامید. امام حسین علیه السّلام پس از این که صیحه ای کشید فرمود: خدا بکشد آن گروهی را که تو را شهید کردند! چه چیزی این جرات را به آنان داد که بر علیه خدا و رسول قیام نمودند و نسبت به پیغمبر خدا هتک حرمت کردند؟ بعد از تو دنیا نابود شود!

حمید بن مسلم می گوید: گویا من نظر می کنم به زنی که چون خورشید درخشان بود با سرعت از خیمه خارج شد و صدا به وا ویلا بلند کرد و گفت: ای حبیب من! ای میوه قلب من! ای نور چشم من! من پرسیدم که این زن کیست؟ گفته شد که زینب دختر علی علیه السّلام است. آن بانو آمد و خود را روی نعش علی اکبر انداخت. امام آمد و دست او را گرفته به جانب خیمه بازگردانید. سپس امام علیه السّلام متوجه جوانان خود شد و فرمود: برادر خود را به سوی خیمه حمل کنید. ایشان جنازه علی اکبر را از محل شهادتش آوردند و نزد آن خیمه ای نهادند که در جلو آن قتال می کردند.

شیخ مفید و ابن نما می نگارند: پس از این جریان، مردی از لشکر ابن سعد که او را عمرو بن صبیح می گفتند، عبداللّه بن مسلم بن عقیل را هدف تیر قرار داد. عبداللّه دست خود را به پیشانی خویش نهاد تا از تیر جلوگیری کند، ولی تیر کف دستش

را سوراخ و در پیشانی مبارکش نفوذ کرد و دست او را به نحوی به پیشانی اش دوخت که نتوانست دست خود را حرکت دهد. سپس شخص دیگری آمد و به نحوی نیزه خود را در قلب آن کودک فرو برد که وی را شهید نمود. عبداللّٰه بن قطبه طائی حمله کرد و عون بن عبداللّٰه بن جعفر بن ابی طالب را شهید نمود. عامر بن نهشل تمیمی حمله کرد و محمّد بن عبداللّٰه بن جعفر بن ابی طالب را کشت. عثمان بن خالد همدانی بر جست و عبدالرحمن بن عقیل بن ابی طالب را شهید کرد. - . ارشاد: ۲۲۳ -

ابوالفرج در کتاب مقاتل از قول سعید بن ثابت می نویسد: هنگامی که علی بن الحسین علیه السّلام به سوی مبارزه با دشمنان رفت، امام علیه السّلام چشمان خود را پر از اشک و گریه کرد و فرمود: بار خدایا! تو بر این مردم شاهد باش، زیرا جوانی برای مبارزه با آنان رفت که شبیه ترین مردم است به رسول تو صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم. حضرت علی اکبر علیه السّلام بر آن گروه حمله می کرد و به طرف پدر بزرگوارش بر می گشت و می گفت: پدر جان! العطش! امام حسین علیه السّلام به او می فرمود: ای حبیب من! صبر کن، زیرا تو امروز را شام نمی کنی تا جدت پیغمبر خدا تو را با جام خود سیراب نماید. حضرت علی اکبر مکررا مشغول جهاد می شد تا این که تیری به حلق مبارکش فرو رفت و آن را سوراخ نمود. آن بزرگوار در حالی که به خون خود غلطان بود، صدا زد: پدر جان! سلام بر تو باد! این جدم پیامبر خدا است که تو را سلام می رساند و می فرماید: تعجیل کن و نزد ما بیا! سپس ناله ای کرد و شهید شد و از دنیا رفت. - . مقاتل الطالبیّین: ۸۵ -

ابوالفرج می نگارد: این علی بن الحسین علی اکبر بود و فرزندی به جای نگذاشت. کنیه وی ابوالحسن بود. مادرش لیلی دختر مره بن عروه بن مسعود ثقفی بود. او اول کسی بود که در جنگ شهید شد. منظور معاویه، همین علی است که گفت: چه کسی در میان مردم به مقام خلافت سزاوارتر است؟ گفتند: تو. گفت: نه، بلکه سزاوارترین مردم برای این مقام علی بن الحسین بن علی است که شبیه جدش رسول خدا می باشد و شجاعت بنی هاشم و بخشش بنی امیه و جمال بنی ثقیف در وجود او است.

یحیی بن حسن علوی می گوید: طالبیون گفته اند که مادر آن علی بن الحسینی که شهید شد، ام ولد بود. و آن که مادرش لیلی بود، جد آنان بوده است و در زمان خلافت عثمان متولد شده بود. - . مقاتل الطالبیّین: ۵۵ -

گفته اند که سپس غلامی، یعنی کودکی خارج شد که عمودی به دست و دو گوشواره لؤلؤ به گوش داشت. او در حالی که خائف بود، متوجه یمین و یسار خود بود و گوشواره هایش در حرکت بودند. ناگاه هانی بن ثبیت بر آن کودک حمله کرد و او را شهید نمود. شهربانو همچنان به او نظر می کرد و نظیر شخص مدهوش، تکلم نمی کرد.

پس از این جریان امام حسین علیه السّلام متوجه یمین و یسار خود شد و کسی را ندید. حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام یعنی زین العابدین که مریض بود خارج شد. آن حضرت قادر نبود که شمشیر بکشد. ام کلثوم به دنبال آن حضرت فریاد می زد: فرزندم برگرد! فرمود: ای عمه! بگذار تا در جلوی پسر پیغمبر خدا جهاد نمایم. امام حسین علیه السّلام به ام کلثوم فرمود: ای ام کلثوم! وی را بگیر که زمین از نسل آل محمّد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم خالی نماند .

هنگامی که امام حسین علیه السّلام مبتلا به مصیبت اهل بیت و فرزندان خود گردید و غیر از آن حضرت و زنان و کودکان

کسی باقی نماند، فریاد زد: آیا دفاع کننده ای هست که از زنان و بچگان پیامبر خدا دفاع نماید؟ آیا یکتاپرستی هست که درباره ما از خدا خوف داشته باشد؟ آیا فریادرسی هست که برای فریادرسی ما به خدا امیدوار باشد؟ ناگاه صدای زنان به واویلا بلند شد! امام حسین علیه السّلام متوجه خیمه ها شد و فرمود: کودک مرا که علی نام دارد بیاورید تا او را وداع نمایم. آنان آن کودک را به آن حضرت دادند.

شیخ مفید می نویسد: امام حسین علیه السّلام پسرش عبداللّه را خواست و همان طور که آن کودک را می بوسید، می فرمود: وای بر این گروه در آن موقعی که جدت پیغمبر خدا خصم آنان باشد! همان طور که آن کودک در کنار امام حسین علیه السّلام بود، حرمله بن کاهل اسدی او را هدف تیر قرار داد و وی را در کنار پدرش شهید کرد! امام حسین علیه السّلام خون گلوی آن کودک را می گرفت و به طرف آسمان می پاشید.

سید بن طاوس می گوید: امام حسین علیه السّلام فرمود: چون این مصیبت مرا خدا می بیند، برایم قابل تحمل است. امام محمّد باقر علیه السّلام می فرماید: یک قطره از آن خون به زمین بازنگشت. - . الملهوف: ۱۰۳ -

گفته اند که امام حسین علیه السّلام به آن کودک فرمود: تو از بچه ناقه صالح کمتر نیستی! پروردگارا! اگر یاری کردن را از ما گرفته ای، پس این عمل را برای ما خیر و صلاح قرار بده.

مؤلف: در بعضی از کتب می نگارند: هنگامی که امام حسین علیه السّلام دید که تعداد هفتاد و دو نفر مرد از اهل بیتش شهید شده اند، متوجه خیمه ها شد و فرمود: ای سکینه! ای فاطمه! ای زینب! ای ام کلثوم! من هم رفتم، خداحافظ! سکینه فریاد زد: پدر جان! آیا تو نیز تسلیم موت شده ای؟ فرمود: چگونه تسلیم موت نشود کسی که یار و معینی ندارد؟ گفت: پدر جان! پس ما را به سوی حرم جدمان پیامبر خدا باز گردان. فرمود: هیهات اگر مرغ قطا را رها می کردند که می خوابید! ناگاه زنان صدا به گریه و ناله بلند کردند و امام حسین ایشان را ساکت کرد و بر آن گروه ستمکار حمله ور شد.

ابوالفرج می گوید: مادر عبداللّه بن الحسین، رباب دختر امروء القیس است که امام حسین درباره اش می فرماید:

به جان تو قسم من آن خانه ای را دوست دارم که سکینه و رباب در آن باشند

من ایشان را دوست دارم و بیشتر مال خود را برای آنان بذل و بخشش می کنم و کسی نمی تواند مرا مورد عتاب قرار دهد

این سکینه ای که امام حسین ذکر نموده، از رباب است. نام این سکینه، امینه بود. کلمه سکینه که غالبا به آن بانو گفته می شد، نام او نبوده است. عبداللّه در آن روزی که شهید شد کوچک بود و همان طور که عبداللّه در کنار پدرش بود، تیری آمد و او را ذبح کرد.

حمید بن مسلم می گوید: امام حسین علیه السّلام کودکی را خواست و او را در کنار خود جای داد و عقبه بن بشر تیری رها کرد و او را ذبح نمود. و نیز از شخصی که ناظر به مصائب امام حسین علیه السّلام بود نقل می کند که گفت: تیری به گلوی کودک کوچکی که با امام حسین علیه السّلام بود اصابت کرد و او را شهید نمود و امام حسین علیه السّلام خون ها را از

گلوی او می گرفت و به طرف آسمان می پاشید و قطره ای از آنها باز نمی گشت. امام حسین علیه السّلام می فرمود: پروردگارا! این کودک من از بچه ناقه صالح نزد تو کمتر نیست! - . مقاتل الطالبیّین: ۶۳ -

سپس امام حسین علیه السّلام بر اسب خود سوار و متوجه قتال گردید، در حالی که آن حضرت این اشعار را می خواند:

این گروه کافر شدند و از قدیم الایام از ثواب خدایی که پروردگار ثقلین است بیزارند

این قوم علی و پسرش حسنِ نیک را که والدینش بزرگوارند کشتند، از شدت خشم و گفتند: جمع شوید و مردم را برای جنگ با حسین مجتمع کنید!

فریاد بر قومی که مردمانی رذل دارند و جمعیت را در مقابل اهل حرمین مکه و مدینه جمع کرده اند

سپس حرکت کردند و همه آنها توصیه کردند که به خاطر خشنودی آن دو ملحد مرا مستأصل کنند

از خدا در خصوص ریختن خون من نترسیدند، برای عبیداللهی که از نسل دو کافر است

و پسر سعد نحس، از روی قهر و حسد مرا تیرباران کرد، مثل بارانی که از دو طرف باریدن گیرد

نه از برای چیزی که از من پیش از آن به فعل آمده باشد که مستحق آن گشته باشم، غیر فخر من به روشنی دو نور فرقدین که نجم نبوت و کوکب ولایت است

که اتصال فخر من یکی به علی است که بهترین خلایق است بعد از نبی، و یکی دیگر به پیغمبری است که قرشی است از جانب پدر و مادر

بهترین خلق نزد خالق پدر من است، و باز مادر من پس من پسر دو بهتر باشم

نقره را که از طلا خالص می شود، منم نقره که پسر دو نوع طلای خالصم

کیست که او را جدی باشد مثل جد من در میان خلایق، یا همچو پدر من؟ پس من پسر شمس و قمرم

فاطمه زهرا مادر من است و پدر من شکننده شوکت کفر در بدر و حنین بود

در حالی که نوجوانی نورس بود خدا را پرستید، در حالی که قریش دو بت را می پرستیدند!

آنها لات و عزی را با هم می پرستیدند، در حالی که پدرم به دو قبله نماز خواند پس پدرم خورشید و مادرم ماه است؛ پس من ستاره و پسر خورشید و ماه هستم

و جرأت او در روز احد بود که رایت اسلام بعد از تفرقه هر دو لشکر، تسکین یافت و قرار گرفت

بعد از آن تفرقه، جمعیتِ احزاب و فتح مکه با هم از او شد که در آن مرگ اهل دو سپاه بود

در راه حق تعالی، چه بد حرکتی کردند امت بدکردار که با هم اتفاق کردند به قتل پسری که عترت پسندیده نبی است،

که عترت مصطفی است و عترت علی که مرتضی است، و ورود من در میان این دو مرد عظیم القدر است. - . کشف الغمه ۲ : ۲۰۰ -

سپس آن امام در حالی در مقابل آن گروه ایستاد که شمشیرش در دست داشت و از زندگی مأیوس و عازم موت بود. آن حضرت این اشعار را می خواند:

من پسر علی هستم که طیب و طاهر و از آل هاشم است. همین موضوع در موقع فخریه کردن برای من کافی خواهد بود

جد من رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله است که بهترین گذشتگان می باشد. ما چراغ های خداییم که در میان مردم می درخشیم

فاطمه که سلاله احمد است مادر من است، عموی من جعفر می باشد که ذوالجناحین (دارای دو بال) خوانده می شود

قرآن خدا به نحو صداقت در میان ما خاندان نازل شده است، هدایت و وحی خیر درباره ما ذکر می شود

ما برای کلیه مردم امان خداییم؛ ما در میان مردم بدین وسیله پنهان و آشکاریم.

ما والیان حوض کوثریم که دوستان خود را به وسیله جام رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله که ناشناخته نیست، سیراب می نماییم شیعیان ما در میان مردم گرامی ترین شیعه می باشند و افرادی که بغض ما را دارند، فردای قیامت دچار خسران و زیان خواهند بود

مؤلف: در کتاب احتجاج می نگارد: موقعی که امام حسین علیه السّلام تنها ماند و کسی غیر از علی بن الحسین و کودک دیگری که شیرخوار و نامش عبداللّه بود باقی نمانده بود، امام علیه السّلام آن کودک را گرفت که او را وداع نماید. ناگاه تیری آمد و به گلوی وی اصابت نمود و او را شهید کرد. امام حسین علیه السّلام از اسب خود پیاده شد و با غلاف شمشیر قبری کند و آن کودک را با همان خون ها به خاک سپرد. سپس برخاست و اشعار سابق الذکر را خواند. - . احتجاج: ۱۵۴ -

محمّد بن ابی طالب می گوید: ابو علی سلامی در تاریخ خود می نویسد: این اشعار را خود حسین علیه السّلام انشاء کرد و احدی نظیر این اشعار را نسروده است:

اگر این طور باشد که دنیا نفیس به شمار برود، پس ثواب خدا اعلی و نیکوتر است

اگر بدن ها برای موت آفریده شده باشند، پس کشته شدن مرد در راه خدا افضل خواهد بود

اگر رزق و روزی ها تقسیم شده و مقدر باشند، پس قلت حرص مرد در کسب نیکوتر است

اگر جمیع اموال برای نهادن و رفتن است، پس چرا باید انسان نسبت به چیزی که آن را می گذارد و می رود بخل نماید؟

سپس حضرت ابی عبداللَّه آن گروه را برای مبارزه دعوت کرد و همچنان هر کسی را که از بزرگان لشکر کفر نزد خود می دید، به درک اسفل می فرستاد، تا این که قتال بسیار بزرگی کرد و بعد از آن به میمنه لشکر حمله نمود و فرمود:

مردن بهتر است از این که انسان مرتکب عمل عیب و عار شود پس از این عمل در حالی بر میسره لشکر حمله کرد که این اشعار را می خواند:

من حسین بن علی هستم، قسم خورده ام که از جهاد با کفار و گردان نشوم

من از اهل و عیال پدرم حمایت می کنم؛ من به دین پیامبر اسلام صلّی اللَّه علیه و آله شهید می شوم

شیخ مفید و سید بن طاوس و ابن نما رحمهم الله فرموده اند: هنگامی که عطش امام حسین علیه السّلام شدید شد، سوار بر اسبی شد که آن را «مسناه» می گفتند و در حالی متوجه فرات شد که حضرت عباس در جلوی آن بزرگوار بود. لشکر ابن سعد متعرض آن حضرت شدند و مردی از بنی دارم، تیری به جانب آن حضرت انداخت که به زیر چانه مقدسش اصابت نمود. امام علیه السّلام آن تیر را بیرون آورد و دست مبارک خود را زیر گلوی شریف خود گرفت، وقتی دو کف مقدسش پر از خون شدند، خون ها را به دور ریخت و فرمود: بار خدا! من از این عملی که با پسر دختر پیغمبر تو انجام می دهند به تو شکایت می کنم. سپس آن گروه تبهکار بین حضرت عباس و امام حسین علیهما السّلام جدایی انداختند و از هر طرفی حضرت عباس را احاطه کردند تا او را شهید نمودند. زید بن ورقاء حنفی و حکیم بن طفیل سنبسی متصدی قتل قمر بنی هاشم شدند. و امام حسین علیه السّلام برای شهید شدن وی به شدت گریست! - . الملهوف: ۱۰۳ ، ارشاد: ۲۲۴ -

سید بن طاوس می گوید: امام حسین پس از این مصیبت، دشمنان را برای مبارزه دعوت کرد و هر کسی که به آن حضرت نزدیک می شد او را می کشت، تا این که قتال عظیمی کرد و در آن حال این شعر را می خواند:

کشته شدن بر مرتکب شدن عار مقدم است و عار بر داخل شدن آتش جهنم حق تقدم دارد

بعضی از راویان گفته اند که به خدا قسم من هرگز شخص مغلوبی را ندیده بودم که فرزندان و اهل بیت و یارانش کشته شده باشند و او از امام حسین علیه السّلام برای جهاد قوی تر و شجاع تر باشد. هر گاه مردانی شجاع به آن حضرت حمله می کردند و آن حضرت بر آنان حمله می کرد، آنان نظیر بزی که گرگ بر او حمله ور شود فرار می کردند. تعداد آن گروه نابکار هزار نفر بود که امام علیه السّلام بر آنان حمله می کرد و ایشان نظیر ملخ از جلوی آن بزرگوار می گریختند! سپس به جایگاه خود باز می گشت و می فرمود: «لا حول و لا قوه الا باللَّه العلی العظیم!» - . الملهوف: ۱۰۵ -

ابن شهر آشوب و محمّد بن ابی طالب می نویسند: امام حسین علیه السّلام همچنان مشغول کارزار بود، تا این که غیر از مجروحین، تعداد یک هزار و نهصد و پنجاه نفر از لشکر کفر را به دوزخ فرستاد! عمر بن سعد که با این منظره مواجه شد به

لشکر خود گفت: وای بر شما! آیا می دانید با چه کسی مقاتله می کنید؟ این بزرگ مرد فرزند دلاور انزع البطین (یعنی حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام) است (که وسط سر مبارکش موی نداشته و شکمی فراخ داشته است). این بزرگ مرد پسر کشنده عرب می باشد. پس باید از هر طرف بر او حمله کنید! تیراندازان که تعداد آنان چهار هزار نفر بود، آن امام را هدف تیر قرار دادند تا این که بین او و خیمه هایش جدایی انداختند. - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۱۱۰ -

محمّد بن ابی طالب و صاحب کتاب مناقب و سید بن طاوس می نگارند: امام حسین علیه السّلام بر آن گروه خونخوار فریاد زد و فرمود: وای بر شما ای شیعیان آل ابی سفیان! اگر دین ندارید و از روز محشر خائف نیستید، پس در دنیای خود آزاد مرد باشید و به حسب و نسب خود مراجعه کنید، زیرا شما عرب هستید. شمر بن ذی الجوشن در جواب آن حضرت گفت: چه می گویی یا ابن فاطمه! امام حسین علیه السّلام فرمود: این من هستم که با شما قتال می کنم و شما با من قتال می کنید، ولی زنان که گناهی ندارند. شما از مردان سرکش خود جلوگیری کنید، مبادا تا من زنده هستم متعرض اهل حرم من شوند. شمر گفت: مانعی ندارد. سپس شمر صدا زد و به لشکر کفر گفت: مبادا متعرض اهل حرم این مرد شوید. بلکه خود حسین را در نظر بگیرید! به جان خودم قسم که وی همانندی است گرامی. آن گروه متوجه امام شدند و آن بزرگوار در آن موقع طلب یک شربت آب می کرد و هر چه اسب خود را به طرف فرات سوق می داد، آن گروه از خدا بی خبر به آن حضرت حمله می کردند و او را از فرات دور می نمودند. - . الملهوف: ۱۰۶ -

ابن شهر آشوب از جلودی نقل می کند که امام حسین علیه السّلام بر اعور سلمی و عمرو بن حجاج زبیدی که با تعداد چهار هزار نفر مرد موکل شریعه بودند، حمله کرد و اسب خود را به فرات رسانید. هنگامی که اسب سر خود را خم کرد که آب بیاشامد، امام حسین علیه السّلام فرمود: تو عطشان و من هم عطشانم، به خدا قسم من آب نمی آشامم تا تو آب بیاشامی! وقتی آن اسب سخن امام را شنید، سر خود را بلند کرد و آب نیاشامید. گویا کلام امام را فهمید. امام حسین علیه السّلام فرمود: من آب می آشامم. وقتی دست خود را دراز کرد و مشتی آب برداشت، ناگاه سواری گفت: یا ابا عبداللّٰه! تو از آشامیدن آب لذت می بری در صورتی که اهل حرم تو دچار هتک حرمت شدند! امام حسین علیه السّلام آب را ریخت و بر آن گروه حمله نمود. وقتی به خیمه ها رسید، دید که خیمه ها سالمند. - . مناقب ابن شهر آشوب۴ : ۵۸ -

ابوالفرج می گوید: امام حسین علیه السّلام طلب آب می کرد و شمر به آن حضرت می گفت: به خدا قسم وارد شریعه نخواهی شد تا این که داخل جهنم شوی. مرد دیگری به آن امام مظلوم گفت: یا حسین! آیا نمی بینی که آب فرات نظیر شکم ماهی ها می درخشد، به خدا قسم تو از آن نخواهی چشید تا از عطش بمیری! امام علیه السّلام فرمود: بار خدایا! این مرد را به وسیله عطش بمیران! راوی می گوید: به خدا قسم آن مرد همچنان می گفت: آبم بدهید، آبم بدهید! آب می آوردند، او به قدری می آشامید تا آب از دهانش خارج می شد. باز هم می گفت: آبم بدهید، عطش مرا کشت! وی در همین حال بود تا این که به درک اسفل رفت. - . مقاتل الطالبیّین: ۸۶ -

پس از این جریان، مردی که کنیه او ابوالحتوف جعفی بود، تیری به طرف امام حسین علیه السّلام انداخت و آن تیر به پیشانی نورانی امام علیه السّلام فرو رفت .

وقتی امام آن را بیرون آورد، خون بر پیشانی و محاسن مبارکش جاری شدند. سپس آن بزرگوار فرمود: پروردگارا! تو حال

مرا می بینی که از دست این مردم معصیت کار چه می کشم! بار خدایا! اینان را نابود کن، اینان را هلاک نما، احدی از ایشان را بر روی زمین مگذار و هرگز آنان را مورد آمرزش قرار مده!

سپس نظیر شیری خشمناک بر آن گروه سفاک حمله کرد. احدی از آن ستم کیشان به آن حضرت نزدیک نمی شد، مگر این که او را با شمشیر پاره می کرد و به دوزخ می فرستاد. تیر دشمنان از هر طرف به سر آن حضرت فرو می ریخت و آن بزرگوار آنها را به وسیله گلو و سینه مبارک خود دور می کرد و می فرمود: ای امت نابکار! بعد از حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله چقدر با عترت او بدرفتاری کردید؟ آیا نه چنین است که بعد از کشتن من هرگز از کشتن بنده ای از بندگان خدا باکی نخواهید داشت، بلکه پس از کشتن من آدم کشتن برای شما سهل خواهد شد؟ به خدا قسم من امیدوارم که پروردگارم مرا به وسیله شهادت گرامی بدارد و انتقام مرا از شما از طریقی که ندانید بگیرد.

حصین بن مالک سکونی فریاد زد و گفت: یا بن فاطمه! خدا چگونه انتقام تو را از ما خواهد گرفت؟ فرمود: شر خود شما را دامنگیر خود شما می کند و خون شما را می ریزد، سپس عذاب دردناک را بر شما مسلط می نماید. امام حسین علیه السّلام پس از این جریان به قدری قتال نمود که زخم و جراحات بزرگی بر او وارد شد.

صاحب کتاب مناقب و سید بن طاوس فرموده اند: تعداد هفتاد و دو زخم بر بدن آن حضرت وارد شد. ابن شهر آشوب از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت کرده که فرمود: تعداد سی و سه زخم نیزه و سی و چهار ضربه بر بدن امام حسین علیه السّلام یافت شد. امام محمّد باقر علیه السّلام می فرماید: تعداد سیصد و بیست و چند ضربت نیزه و شمشیر و تیر بر بدن مقدس امام حسین علیه السّلام اصابت کرد. روایت شده که تعداد سیصد و شصت جراحت بر بدن مبارک امام حسین علیه السّلام وارد شد. بنا به قولی تعداد سی و سه ضربه غیر از تیرها به بدن مبارکش وارد شد. گفته شده که تعداد یک هزار و نهصد زخم بر بدن مقدسش وارد گردید .

تیرهایی که به زره امام حسین علیه السّلام فرو رفته بودند، نظیر خارهایی بود که در پوست خارپشت وجود دارد! روایت شده که کلیه آن ضربه ها بر جلوی بدن امام حسین علیه السّلام وارد شده بود. (زیرا امام علیه السّلام نظیر پدرش حضرت امیر علیه السّلام هرگز پشت به دشمن نمی کرد و فراری نمی شد). - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۱۱۰ ، الملهوف: ۱۰۶ -

امام علیه السّلام ساعتی توقف کرد تا استراحت نماید، زیرا از جهاد ضعیف شده بود. در آن هنگامی که ایستاده بود، ناگاه سنگی آمد و بر پیشانی مبارکش اصابت کرد. وقتی خواست خون روی صورت مبارک خود را با گوشه لباس بگیرد، ناگاه تیری که تیز و مسموم و سه شاخه بود آمد و بر سینه و بنا به قولی بر قلب مقدسش فرو رفت! امام حسین علیه السّلام فرمود: «بسم اللّه و باللّه و علی مله رسول اللّه»، (به نام خدا و به یاری خدا و بر آیین رسول خدا هستم). سپس سر مبارک خود را به طرف آسمان بلند کرد و فرمود: ای خدای من! تو می دانی این مردم شخصی را می کشند که در همه روی زمین پسر پیغمبری غیر از او وجود ندارد. امام حسین علیه السّلام آن تیر را از پشت مبارک خود خارج نمود و خون نظیر ناودان جاری شد. آن امام مظلوم دست خود را روی زخم نهاد و وقتی پر از خون شد، خون ها را به طرف آسمان پاشید و قطره ای از آن خون ها بر نگشت! در آسمان قرمزی دیده نشده بود، تا آن هنگامی که امام حسین علیه السّلام خون خود را به طرف آسمان پاشید. سپس برای دومین بار دست مبارک خود را در موضع تیر نهاد. وقتی پر از خون شد، آن را به سر و محاسن خویشتن مالید و فرمود:

من همین طور خواهم بود تا جدم پیامبر خدا را ملاقات نمایم و بگویم: «یا رسول اللّه! فلان و فلان مرا شهید کردند.»

امام پس از این جریان از قتال ناتوان شد و توقف کرد. هر مردی که نزدیک آن بزرگوار می آمد، از آن حضرت صرفنظر می کرد. تا این که مردی از قبیله کنده که او را مالك بن یسر می گفتند، به امام حسین علیه السّلام ناسزا گفت و شمشیری بر فرق آن حضرت زد که کلاه او پر از خون شد! امام علیه السّلام به او فرمود: با این دست غذا نخوری و آب نیاشامی و خدا تو را با ظالمین محشور نماید. سپس آن بزرگوار کلاهخود را به دور انداخت و کلاه دیگری بر سر نهاد و در حالی که خسته بود، عمامه بر روی آن بست. آن شخص کندی آمد و کلاه امام را که از خز بود برداشت. وی پس از واقعه کربلا نزد زن خود آمد و خون آن کلاه را شستشو داد. زن او گفت: آیا چیزی را که از پسر پیغمبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم غارت کرده ای داخل خانه من می کنی؟ از نزد من خارج شو، خدا قبر تو را پر از آتش کند! آن مرد خبیث پس از این جنایت، دچار بدترین فقر گردید و دست هایش خشک شد. در فصل زمستان از دست هایش خون می ریخت و در فصل تابستان نظیر دو چوب خشک بودند.

شیخ مفید و سید بن طاوس می نگارند: لشکر کفر چند لحظه ای مکث کردند، سپس به سوی امام حسین علیه السّلام بازگشتند و آن حضرت را احاطه نمودند. در این موقع بود که عبداللّه بن حسن بن علی علیهم السّلام که کودکی بود و زنان خیمه او را نگه داشته بودند، خارج شد و در جنب امام حسین علیه السّلام توقف کرد. زینب دختر علی علیه السّلام خود را به عبداللّه رسانید که او را نگه دارد. امام علیه السّلام به وی فرمود: یا زینب، او را نگه دار! ولی عبداللّه قبول نکرد و به شدت امتناع نمود و گفت: نه به خدا، من از عموی خود مفارقت نخواهم کرد! ابجر بن کعب و به قولی حرمله بن کاهل، شمشیری حواله امام حسین علیه السّلام کرد. عبداللّه به او گفت: وای بر تو! ای پسر زن خبیثه! آیا عموی مرا می کشی؟ وی شمشیر را حواله عبداللّه کرد. عبداللّه دست خود را سپر آن شمشیر قرار داد و دستش به نحوی قطع شد که به پوست آویزان گردید. ناگاه آن کودک فریاد زد: یا اماه! امام حسین علیه السّلام او را گرفت و به خود چسبانید و فرمود: ای پسر برادرم! در مقابل این مصیبتی که بر تو وارد شد صبر کن و جزای آن را خیر بدان، زیرا خدا تو را به پدران نیکوکارت ملحق خواهد کرد. - . ارشاد: ۲۲۵ ، الملهوف: ۱۰۷ - سید بن طاوس می نویسد: حرمله بن کاهل تیری انداخت و او را در حالی که در کنار عمویش حسین علیه السّلام بود ذبح کرد.

پس از این جریان شمر بن ذی الجوشن به خیمه امام حسین علیه السّلام حمله کرد و آن را هدف نیزه قرار داد و گفت: آتش بیاورید تا من این خیمه را با هر کسی که در آن است بسوزانم! امام حسین علیه السّلام به شمر فرمود: ای پسر ذی الجوشن! تو آتش می طلبی که اهل و عیال مرا بسوزانی؟ خدا تو را به آتش بسوزاند. شبث ربعی آمد و شمر بن ذی الجوشن را از این عمل ملامت کرد و شمر بازگشت.

امام علیه السّلام فرمود: یک پیراهن برای من بیاورید که احدی در آن رغبت نکند. من آن پیراهن را زیر لباس هایم قرار دهم که (پس از شهید شدن) بدنم برهنه نماند. یک پیراهن تنگ برای آن حضرت آوردند. فرمود: منظور من این نیست، این لباس آن کسی است که دچار ذلت شده باشد. سپس آن بزرگوار یک لباس کهنه گرفت و آن را سوراخ سوراخ کرد و در زیر لباس های خود پوشید. حضرت لباس را سوراخ کرد که از تن مبارکش بیرون نکنند. هنگامی که آن حضرت شهید شد، آن

پیراهن را هم از بدنش به غارت بردند. بعدا یک شلوار خواست و آن را سوراخ سوراخ نمود و پوشید. بدین لحاظ آن را سوراخ سوراخ کرد که آن را به یغما نبردند. ولی هنگامی که شهید شد، آن را ابجر بن کعب به غارت برد و بدن آن حضرت را برهنه نهاد. دست های ابجر پس از این عمل ناپسند، در فصل تابستان نظیر دو چوب خشک شدند و در فصل زمستان چرک و خون از آنها جریان داشت، تا این که خدای تعالی او را هلاک نمود.

هنگامی که بدن مبارک امام حسین علیه السّلام به وسیله زخم و جراحات داغ شد و تیرها نظیر خار خارپشت بر بدن مقدسش فرو رفتند، صالح بن وهب مزنی با نیزه به نحوی بر تهی گاه آن حضرت زد که آن امام مظلوم از اسب خود سقوط کرد و با طرف راست صورت خود روی زمین قرار گرفت و پس از آن برخاست. بعد از این منظره بود که زینب کبرا در حالی از خیمه خارج شد که فریاد می زد: ای برادر من! ای سید و بزرگ من! ای بزرگِ اهل بیت من! ای کاش آسمان به روی زمین فرومی ریخت، ای کاش کوه ها متلاشی می شدند و به روی زمین می ریختند! ناگاه شمر فریاد زد: درباره این مرد چه انتظاری می برید؟ آن لشکر سفاک از هر طرف بر پسر پیغمبر خدا حمله کردند. زرعه بن شریک ضربتی بر کتف حضرت زد و حضرت نیز ضربتی بر او زد که او را از پای در آورد. ناگاه شخص دیگری به نحوی با شمشیر به دوش مبارک آن حضرت زد که با صورت به روی زمین افتاد. در آن موقع ناتوان شده بود، ولی به زحمت و مشقت بر می خاست و می افتاد. پس از این جریان بود که سنان بن انس نخعی، نیزه ای به گلوی مبارکش زد و نیزه را خارج کرد و آن را در استخوان های سینه مقدسش فرو برد. سپس سنان بن انس ملعون نیز تیری به جانب آن حضرت انداخت که به گلوی مبارکش فرو نشست. آن بزرگوار سقوط کرد و نشست. امام حسین علیه السّلام آن تیر را از گلوی خود بیرون کشید و دو کف دست خود را زیر گلوی مبارک خود آورد. وقتی دست هایش پر از خون شدند، سر و محاسن مبارک خود را به وسیله آن خضاب کرد و فرمود: من با همین قیافه خدا را ملاقات می کنم که با خون خود خضاب کرده ام و حقم غصب شده است.

عمر بن سعد به مردی که در طرف راست او بود گفت: وای بر تو! پیاده شو و حسین را راحت کن! خولی بن یزید اصبحی بر آن مرد پیش دستی کرد که سر مبارک امام حسین علیه السّلام را جدا کند، ولی بدنش دچار لرزه شد و نتوانست! بعد از وی سنان بن انس نخعی پیاده شد و با شمشیر ضربه ای به حلق مبارک آن امام مظلوم زد و گفت: به خدا قسم که من سر تو را جدا می کنم، در صورتی که می دانم پسر پیغمبر خدایی و از لحاظ پدر و مادر بهترین مردم می باشی. سپس سر مقدس آن حضرت را جدا کرد.

روایت شده که این سنان را مختار گرفت و انگشت هایش را یکی یکی قطع کرد. بعد از آن دست و پاهایش را برید، سپس دیگی را که پر از روغن زیتون بود داغ نمود و او را در میان آن انداخت و او همچنان بود تا به جهنم نازل شد. - . الملهوف: ۱۰۸ -

صاحب کتاب مناقب و محمّد بن ابی طالب می گویند: هنگامی که امام حسین علیه السّلام از جهاد ناتوان شد، شمر بن ذی الجوشن خطاب به لشکر کفر فریاد زد: چرا مانده اید؟ درباره این مرد چه انتظاری می برید؟ در صورتی که زخم و تیرها بدن او را داغ کرده اند. بر او حمله کنید، مادرانتان در عزای شما گریان شوند! آن گروه ستم کیش از هر طرف به آن حضرت حمله ور شدند. حصین بن تمیم تیری به دهان مقدس او زد! ابو ایوب غنوی تیری به حلق مبارکش زد! زرعه بن شریک تمیمی

ضربه ای به کتف وی زد. سنان بن انس نیزه ای به سینه مبارکش زد. صالح بن وهب مزنی نیزه ای به پهلوی مبارکش زد و آن حضرت از طرف راست صورت به روی زمین افتاد. پس از آن نشست و تیر را از حلق خود بیرون آورد و عمر بن سعد نزدیک آن حضرت آمد.

حمید می گوید: زینب دختر علی علیه السّلام در حالی خارج شد که گوشواره هایش متحرک بودند و می گفت: ای کاش آسمان بر روی زمین خراب می شد! ای عمر سعد! آیا جا دارد که امام حسین علیه السّلام کشته شود و تو به او نظر کنی؟ اشک های ابن سعد به صورت و محاسن نحسش می ریخت، ولی صورت خود را از زینب برگرداند. امام حسین علیه السّلام در حالی نشسته بود که جبه خز پوشیده بود و لشکر از کشتن آن حضرت خودداری می نمودند. شمر بن ذی الجوشن فریاد زد و گفت: وای بر شما! راجع به حسین چه انتظاری دارید؟ او را شهید کنید، مادرانتان در عزای شما گریه کنند! زریه بن شریک ضربه ای به کتف چپ آن حضرت زد و دست چپ حضرت جدا شد. سپس ضربه ای به دوش مبارکش زد و از اطراف آن بزرگوار پراکنده شدند. امام حسین علیه السّلام گاهی به صورت روی زمین افتاد و گاهی بر می خاست.

در این هنگام سنان نیزه ای به آن حضرت زد که از پای در آمد و به خولی گفت: سر حسین را جدا کن! ولی دست او دچار رعشه شد و نتوانست. سنان به خولی گفت: خدا بازوی تو را خرد دست تو را جدا نماید! پس از این جریان، شمر لعین که بدنش لک و پیس بود پیاده شد و با پای نحسش لگدی به آن مظلوم زد که او را به قفا انداخت و محاسن مقدس او را گرفت. امام حسین علیه السّلام به شمر فرمود: تو همان لک و پیسه ای هستی که من در عالم خواب دیدم. شمر گفت: آیا مرا به سگ ها تشبیه می کنی؟ و در حالی که با شمشیر به حلق مبارک امام حسین علیه السّلام می زد می گفت:

من امروز تو را می کشم و نفس من یک نوع یقینی دارد که شکی در آن نیست

حتی مجال گفتن نه در کار نیست و پوشیده نیست که پدرت بهترین کسی است که تکلم کرد

در کتاب مناقب ابن شهر آشوب از محمّد بن عمرو نقل می کند که گفت: ما با امام حسین علیه السّلام در نهر کربلا بودیم. آن حضرت نظری به شمر بن ذی الجوشن که بدنش لک و پیس بود کرد و فرمود: اللّٰه اکبر! اللّٰه اکبر! خدا و رسول راست گفته اند، زیرا رسول خدا فرمود: گویا من نظر می کنم به سگ پیسه ای که خون اهل بیت مرا می لیسد!

عمر بن سعد در غضب شد و به شخصی که در طرف راستش بود گفت: وای بر تو! پیاده شو و حسین را راحت کن. سپس خولی بن یزید اصبحی پیاده شد و سر از بدن مبارک امام حسین علیه السّلام جدا کرد. گفته شده که شمر و سنان بن انس در آن هنگامی که امام حسین علیه السّلام آخرین رمق را داشت و زبان خود را از تشنگی می جوید و طلب آب می کرد، آمدند. شمر لعین با لگد به سینه آن بزرگوار زد و گفت: ای پسر ابو تراب! آیا نه چنین است که تو گمان می کنی پدرت لب حوض کوثر است و هر کسی را که دوست دارد سیراب می نماید؟ پس تو نیز صبر کن تا از دست وی آب بگیری. سپس به سنان گفت تا سر مبارک آن حضرت را از قفا ببرد ولی سنان نپذیرفت و گفت: به خدا قسم من این جنایت را نمی کنم، زیرا جدش حضرت محمّد صلّی اللّٰه علیه و آله خصم من خواهد بود.

شمر ملعون در غضب شد و پس از این که روی سینه امام حسین علیه السّلام نشست و محاسن شریف آن حضرت را گرفت، تصمیم گرفت آن حضرت را شهید نماید. امام علیه السّلام پس از این که خندید به شمر فرمود: مرا می کشی و نمی دانی چه کسی هستم؟ شمر گفت: من تو را کاملا می شناسم. مادر تو فاطمه زهرا، پدرت علی مرتضی، جد تو محمّد مصطفی صلّی اللّه علیه و آله و سلّم و خونخواه تو خدای علی اعلی است، ولی من با این اوصاف تو را می کشم و هیچ باکی ندارم. سپس آن جنایتکار تعداد دوازده ضربت به آن حضرت زد و سر مبارک آن حضرت صلوات الله و سلامه علیه را جدا کرد! که خدا قاتل او و کسی که با او در جنگ شد و کسانی را که با جمعیت خود روانه جنگ آن حضرت شدند، لعنت کند.

ابن شهر آشوب می نگارد: هنگامی که امام حسین علیه السّلام افتاده بود، اسبش از آن بزرگوار حمایت می کرد و بر سوارها حمله می نمود و آنان را از بالای زمین به زیر می انداخت و می کشت، تا این که تعداد چهل نفر مرد را بدین کیفیت کشت. سپس خود را به خون امام حسین علیه السّلام رنگین کرد و متوجه خیمه ها شد. آن حیوان در حالی آمد که شیهه بلندی می کرد و دست خود را به زمین می کوبید. -. مناقب ابن شهر آشوب۴ : ۵۸ -

سید بن طاوس می نویسد: هنگامی که امام حسین علیه السّلام شهید شد، گرد و غبار شدید و تاریکی به جانب آسمان بلند شد که با باد قرمزی همراه بود. آن گرد و غبار به قدری شدید بود که چشم و اثری در آن دیده نمی شد! حتی آن گروه گمان کردند که عذاب بر آنان نازل شده است! لذا ساعتی مکث نمودند تا هوا روشن شد.

هلال بن نافع می گوید: من با اصحاب ابن سعد ایستاده بودم که ناگاه شنیدم شخصی فریاد زد و گفت: ایها الامیر! این شمر است که حسین را کشته است. راوی می گوید: من در میان دو لشکر ایستاده بودم و امام حسین علیه السّلام را می دیدم که در حال جان دادن بود. به خدا قسم هرگز قتیلی را ندیدم که آغشته به خون خود باشد و از حسین علیه السّلام نیکوتر و از نظر صورت نورانی تر باشد. نور صورت مبارک و زیبایی هیئت آن بزرگوار، مرا از فکر شهید شدنش منصرف کرده بود و در آن حال طلب آب می کرد. شنیدم که مردی به حسین علیه السّلام می گفت: تو آب نخواهی آشامید تا این که وارد جهنم شوی و از آب جوش آن بیاشامی! امام حسین علیه السّلام در جوابش فرمود: آیا من داخل جهنم می شوم و از آب جوش آن می آشامم؟ (نه این طور نیست که تو می گویی) بلکه من بر جدم پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم وارد می شوم و با آن حضرت در خانه اش که جایگاه صدق و نزد خدای مقتدر است ساکن می شوم و از آبی می آشامم که هیچ گونه تغییری ننموده است. بعدا از این عملی که شما نسبت به من مرتکب شدید و این کاری که با من انجام دادید به آن حضرت شکایت می نمایم. راوی می گوید: کلیه آن گروه از این سخن خشمناک شدند و گویا خدا در قلب احدی از آنان رحمی قرار نداده باشد و در حالی سر مبارک امام حسین علیه السّلام را جدا کردند که با آنان تکلم می کرد و من از قلت رحم آنان تعجب کردم!! به ایشان گفتم: به خدا قسم که من هرگز بر هیچ امری با شما اجتماع نخواهم کرد.

سپس آن گروه سفاک آمدند و لباس های حسین علیه السّلام را به یغما بردند. پیراهن آن حضرت را اسحاق بن حویه حضرمی برد. و هنگامی که آن را پوشید، بدنش لک و پیس شد و موی بدنش ریخت. روایت شده که تعداد یک صد و ده و اندی سوراخ تیر و نیزه و ضربه در پیراهن امام حسین علیه السّلام یافت شد. شلوار آن بزرگوار را ابجر بن کعب تمیمی به غارت برد. روایت شده که وی به علت فلج شدن پاهایش، زمینگیر شد. عمامه آن مظلوم را اخنس بن مرثد بن علقمه حضرمی

به یغما برد و گفته شده که جابر بن یزید اودی آن را ربود و هنگامی که عمامه آن بزرگوار را به سر بست، دیوانه شد. و بنا بر روایت غیر سید بن طاوس دچار مرض خوره گردید. زره آن حضرت را مالک بن بشیر کندی برد و دیوانه شد.

سید بن طاوس می نویسد: نعلین های امام حسین علیه السّلام را اسود بن خالد بغارت برد. انگشتر آن حضرت را بجدل بن سلیم کلبی برد. وی انگشت آن بزرگوار را با انگشتر قطع کرد! همین بجدل بود که مختار او را گرفت و دست و پایش را قطع نمود. سپس او را همچنان گذاشت تا به خون خود غلطید و مرد. قطیفه خز امام حسین علیه السّلام را قیس بن اشعث برد. زره کوتاه آن بزرگوار را عمر بن سعد برد. هنگامی که عمر بن سعد کشته شد، مختار آن زره را به قاتل عمر که ابو عمره بود داد. شمشیر آن حضرت را جُمَیع بن خلق ازدی برد و گفته شده که آن را مردی از بنی تمیم برد که او را اسود بن حنظله می گفتند. در روایت ابن سعد می گوید که شمشیر حسین علیه السّلام را قلافس نهشلی برد. محمّد بن زکریا اضافه کرده که آن شمشیر بعدا به دست دختر حبیب بن بدیل افتاد. این شمشیری که به یغما رفت ذوالفقار نبود. زیرا ذوالفقار با مابقی ذخیره های نبوت و امامت می باشند. راویان آنچه را که ما گفتیم تصدیق کرده اند!

راوی می گوید: کنیزکی از طرف خیمه های امام علیه السّلام آمد و مردی به او گفت: ای کنیز! آقای تو - یعنی امام حسین علیه السّلام - کشته شد. آن کنیز می گوید: من در حالی که صیحه می زدم، به سرعت نزد بانوی خودم بازگشتم. آنان در مقابل من برخاستند و فریاد زدند. راوی می گوید: آن گروه غارتگر در غارت کردن خیمه های آل رسول صلّی اللّه علیه و آله مسابقه نهادند. کار غارتگری آنان به جایی رسید که چادر زنان را از سر آنان به غارت می بردند. دختران پیغمبر خدا شروع به گریه و زاری کردند و برای فراق یاوران و عزیزان خود شروع به ناله و ندبه نمودند.

حمید بن مسلم می گوید: زنی را از قبیله بکر بن وائل دیدم که با شوهرش در میان لشکر ابن سعد بودند. هنگامی که آن گروه نابکار به طور ناگهانی داخل خیمه های زنان امام حسین علیه السّلام شدند و مشغول غارت اموال گردیدند، شمشیری به دست گرفت و متوجه خیمه ها گردید و فریاد زد: ای آل بکر بن وائل! آیا جا دارد هستی دختران پیغمبر خدا به یغما برود؟ فرمانروایی نیست مگر برای خدا، ای خونخواهان پیغمبر اسلام! شوهرش آن زن را گرفت و به طرف جایگاه خود بازگرداند.

راوی می گوید: سپس آن گروه نابکار زنان را از خیمه خارج کردند و خیمه ها را طعمه آتش قرار دادند. دختران پیغمبر خدا در حالی خارج شدند که برهنه، لباس ماتم پوشیده، پا برهنه، گریان و در حال اسیری و ذلت بودند و می گفتند: شما را به خدا ما را به قتلگاه حسین علیه السّلام ببرید! وقتی زنان به اجساد شهیدان نظر کردند، صیحه می زدند و به صورت خود می زدند. راوی می گوید: به خدا قسم زینب دختر علی علیه السّلام را دیدم که برای حسین ناله و ندبه می کرد و با صدایی حزین و قلبی اندوهناک فریاد می زد: ای جد بزرگوار! صلوات پادشاه آسمان بر تو باد! این حسین تو می باشد که آغشته به خون ها است؛ اعضایش قطعه قطعه شده است، و دختران تو اسیر شده اند. شکایت کردن به خدا و محمّد مصطفی و علی مرتضی و حمزه سید الشهداء وظیفه ما است. وا محمّداه! این حسین تو می باشد که عریان است و باد صبا بر جسدش می وزد و قتیل زنازادگان شده است. آه از حزن و غم و اندوه من! امروز جدم پیغمبر خدا از دنیا رفته، ای اصحاب محمّد! اینان فرزندان مصطفی هستند که نظیر اسیران رانده می شوند.

در بعضی از روایات آورده اند که آن بانو فرمود: یا محمّدا! دختران تو اسیر شده اند؛ فرزندانت شهید گردیده اند و باد صبا بر

اجسادشان می وزد؛ این حسین تو است که سرش از قفا جدا شده و عمامه و ردایش به غارت رفته است. پدرم به فدای آن کسی که لشکرش در روز دوشنبه به تاراج رفت! پدرم به فدای آن شخصی که ریسمان خیمه اش پاره پاره شد! پدرم به فدای آن شخص غایبی که امید بازگشت او در کار نیست! آن مجروحی که زخم هایش مداوا نمی شود! پدرم به فدای آن کسی که جان من فدای او است! پدرم به فدای آن شهیدی که از محاسن شریفش خون می چکید! پدرم به فدای آن کسی که جد او رسول خدای آسمان است! پدرم به فدای آن شهیدی که سبط پیامبر هدایت است! پدرم به فدای محمّد مرتضی باد! پدرم به فدای خدیجه کبرا باد! پدرم به فدای علی مرتضی باد! پدرم به فدای فاطمه زهرا باد که بزرگ کلیه زنان است! پدرم به فدای آن کسی باد که آفتاب از برایش بازگشت تا نماز خواند!

راوی می گوید: به خدا قسم که زینب تمام دشمن و دوست را گریان نمود. بعد سکینه جسد امام حسین علیه السّلام را در بر گرفت. سپس گروهی از اعراب اجتماع کردند و او را از جسد مقدس پدرش جدا نمودند. پس از این جریان، ابن سعد یاران خود را صدا زد و گفت: کیست که برود و پشت حسین علیه السّلام را پایمال سم ستور نماید؟ تعداد ده نفر از آن گروه سفاک برای این کار داوطلب شدند که نام آنان بدین شرح است: اسحاق بن حویه که همان کسی است که پیراهن امام حسین علیه السّلام را به تاراج برد؛ اخنس بن مرثد؛ حکیم بن طفیل سنبسی؛ عمرو بن صبیح صیداوی؛ رجاء بن منقذ عبدی؛ سالم بن خیثمه جعفی؛ واحظ بن ناعم؛ صالح بن وهب جعفی؛ هانی بن ثبیت حضرمی؛ اسید بن مالک. اینان جسد مقدس امام حسین علیه السّلام را به نحوی پایمال سم ستور نمودند که پشت و سینه مبارکش را کوفتند و ریز ریز کردند. این ده تن پس از این عمل نزد ابن زیاد آمدند و اسید که یکی از آن ده نفر بود، این شعر را خواند:

مابیم که سینه حسین علیه السّلام را بعد از پشتش به وسیله اسبان تنومند و سریع السیر ریز ریز نمودیم

ابن زیاد گفت: شما کیانید؟ گفتند: ما همان افرادی هستیم که پشت حسین را به وسیله اسبان خود به نحوی کوفتیم که استخوان های سینه اش را در هم شکستیم. ابن زیاد جایزه مختصری به آنان داد.

ابو عمرو زاهد می گوید: هنگامی که به حسب و نسب این ده نفر بررسی کردیم، دیدیم کلیه آنان زنازاده بودند. اینان همان افرادی بودند که مختار آنان را گرفت و میخ آهنین روی دست و پاهاشان کوبید. سپس بدنشان را به نحوی پایمال سم اسب ها کرد که به درک اسفل نازل شدند. -. الملهوف: ۱۱۲ -

مؤلف: آنچه در این باره مورد اعتماد من است، این است که بعدا از روایت کتاب کافی معلوم می شود که آنان نتوانستند بدن آن حضرت را پایمال سم اسب نمایند.

صاحب کتاب مناقب و محمّد بن ابی طالب می نویسند: به اتفاق روایات، امام حسین علیه السّلام در روز عاشورا دهم ماه محرم سنه ۶۱ قمری در سن پنجاه و چهار سال و شش ماه و نیم شهید شد و اسب آن حضرت از میان لشکر ابن سعد دوید که دستگیر نشود و آمد پیشانی خود را به خون آن بزرگوار رنگین نمود. سپس به سرعت متوجه خیمه ها شد. وقتی نزد خیمه آمد همچنان شیهه می کشید و سر خود را به زمین می کوبید تا مرد. موقعی که نظر خواهران و دختران و اهل و عیال امام حسین علیه السّلام به آن اسب افتاد و دیدند که راکب ندارد، صدا به گریه و واویلا بلند کردند. ام کلثوم دست خود را بالای سر

خویش نهاد و فریاد زد: وا محمّداه! وا جداه! وا نبیاه! وا ابا القاسماه! وا علیاه! وا جعفراه! وا حمزتاه! وا حسناه! این حسین است که برهنه و عریان در کربلا افتاده است؛ سرش از قفا جدا شده؛ عمامه و ردایش به تاراج رفته است. سپس آن بانو غش کرد و افتاد.

پس از این جریان دشمنان خدا آمدند و در اطراف خیمه جمع شدند. شمر نیز با آنان بود. شمر گفت: داخل خیمه شوید و لباس زنان را به غارت ببرید! آن قوم نابکار داخل خیمه شدند و آنچه را که در خیمه بود تاراج کردند، تا جایی که گوشواره ام کلثوم خواهر امام حسین علیه السّلام را ربودند و گوش وی را پاره کردند. کار غارتگری آن گروه به جایی رسیده بود که زنان لباس و چادر خود را با فعالیت شدید بر سر خود نگاه می داشتند تا بر آن تاراج گران غالب می شدند. قیس بن اشعث قطیفه امام حسین علیه السّلام را ربود و بعدا او را «قیس القطیفه» می نامیدند. نعلین های آن حضرت را شخصی از بنی اود برد که او را اسود می گفتند. سپس آن تاراجگران، لباس و زر و زیور و حله ها و شتران را به یغما بردند.

مؤلف: در بعضی از کتب دیدم که فاطمه صغرا می گوید: من بر در خیمه ایستاده بودم و به پدرم و اصحاب او نگاه می کردم که با بدن های بی سر، نظیر قربانی ها بر روی رمل افتاده اند و اسبان بر فراز اجسادشان جولان می زدند. من با خودم فکر می کردم که آیا بعد از پدرم، از دست بنی امیه چه بر سر ما خواهد آمد؟ آیا ما را به قتل می رسانند یا اسیر می کنند؟ ناگاه دیدم مردی که بر اسب خود سوار است، زنان را با کعب نیزه خود می راند و آن زنان به یکدیگر پناهنده می شدند. کلیه چادر و دستبند زنان را ربوده بودند و آن زنان فریاد می زدند: وا جداه! وا ابتاه! وا علیا! وا قله ناصراه! (آه از کمی یاور!) وا حسناه! آیا فریادرسی نیست که به فریاد ما برسد؟ آیا کسی نیست که از ما دفاع نماید؟ قلب من از این منظره دلخراش دچار خفقان شد و اعضای بدنم به لرزه افتادند. لذا از خوف این که مبادا آن مرد نزد من بیاید، از طرف راست و چپ خود را به عمه ام، ام کلثوم می رساندم.

من در همین حال بودم که ناگاه دیدم آن مرد متوجه من گردید. من از او فرار کردم و گمان می کردم که از دست او سالم خواهم بود. ناگاه دیدم وی مرا دنبال کرد و من از خوف او از خود بی خود شدم، ناگاه دیدم کعب نیزه در میان کتف من قرار گرفته است! من به صورت به روی زمین سقوط کردم و او گوشم را پاره کرد و گوشواره و مقنعه مرا غارت کرد و خون ها همچنان به صورت و سر من فرو می ریختند و آفتاب سرم را می گداخت. سپس آن مرد به سوی خیمه ها برگشت و من همچنان غش کرده بودم. ناگاه دیدم عمه ام نزد من آمد و در حالی که گریه می کرد، گفت: برخیز تا برویم، من نمی دانم بر سر دختران و برادر علیل تو چه آمده است. من برخاستم و گفتم: ای عمه! آیا پارچه ای هست که من سر خود را از نظر بینندگان به وسیله آن بپوشانم؟ فرمود: دختر جان! عمه ات مثل تو می باشد! من نگاه کردم و سر او را نیز باز دیدم، پشت او به وسیله ضربه سیاه شده بود. وقتی ما به سوی خیمه بازگشتیم، دیدم هستی آن را به تاراج برده اند و برادرم علی بن الحسین علیهما السّلام به رو در افتاده است و از کثرت تشنگی و گرسنگی و مرض طاقت نشستن ندارد! ما برای او و او برای ما گریه می کردیم.

شیخ مفید از حمید بن مسلم نقل می کند که گفت: ما رفتیم تا به علی بن الحسین علیهما السّلام رسیدیم که روی فرشی افتاده بود و به شدت مریض بود. گروهی از رجاله هایی که با شمر بودند، به او گفتند: این شخص علیل را نمی کشی؟ من گفتم:

سبحان اللَّه! آیا جا دارد که کودکان هم کشته شوند؟ این شخص کودک است. همین بیماری که دارد او را کافی خواهد بود. من همچنان دفاع می کردم تا شمر را از کشتن وی منصرف نمودم. وقتی عمر بن سعد آمد، زنان به صورت او فریاد زدند و گریه کردند! عمر به یاران خود گفت: مبادا احدی از شما داخل خیمه های این زنان شوید و متعرض جوان مریض شوید. زنان از عمر بن سعد خواستند آنچه را که به تاراج برده اند مسترد نمایند تا بدن خود را به وسیله آنها بپوشانند. عمر گفت: هر کس هر چه از ایشان به غارت برده است به ایشان بازگرداند. به خدا قسم احدی از آنان چیزی باز نگردانید سپس ابن سعد چند نفر از آن افرادی را که همراه خود داشت، موکل خیمه های زنان و علی بن الحسین علیهما السّلام قرار داد و گفت: مواظب باشید که احدی از آنان خارج نشود و کسی ایشان را آزار ندهد. - . ارشاد: ۲۲۶ -

محمّد بن ابی طالب می نویسد: سپس عمر بن سعد سر مبارک امام حسین علیه السّلام را روز عاشورا به وسیله خولی بن یزید اصبحی و حمید بن مسلم، برای ابن زیاد فرستاد. آن گاه دستور داد تا سر مابقی یاران آن حضرت را قطع کردند و آنها را به وسیله شمر بن ذی الجوشن به جانب کوفه فرستاد. ابن سعد آن روز را تا فردا ظهر در کربلا توقف نمود. مقتولین لشکر خود را جمع کرد و بر جنازه آنان نماز خواند و اجسادشان را به خاک سپرد. ولی جسد مقدس امام حسین علیه السّلام و اصحاب آن مظلوم همچنان برهنه و عریان افتاده بودند. هنگامی که لشکر به سوی کوفه رفتند، اهل غاضریه که از بنی اسد بودند، آمدند بر اجساد مقدس شهیدان کربلا نماز خواندند و آنان را دفن کردند. ابن شهر آشوب می نویسد: برای اکثر شهدای کربلا قبرهایی یافت می شد و پرندگان سفیدی را می دیدند. - ۲. مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۱۱۲ -

محمّد بن ابی طالب می نگارد: روایت شده که تعداد سرهای امام حسین و یارانش هشتاد و هفت رأس بود. قبیله های دشمن آن سرها را بین خود تقسیم کرده بودند تا بدین وسیله نزد ابن زیاد و یزید، مقرب و محبوب شوند. قبیله کنده تعداد سیزده سر آوردند که صاحب آنان قیس بن اشعث بود. قبیله هوازن که صاحب آنان شمر بود، دوازده سر و به روایت ابن شهر آشوب تعداد بیست سر آوردند. قبیله تمیم تعداد هفده سر و بنا به روایت ابن شهر آشوب تعداد نوزده سر آوردند. قبیله بنی اسد تعداد شانزده سر و به روایت ابن شهر آشوب تعداد نه سر آوردند. قبیله مذحج تعداد هفت سر آوردند. مابقی مردم تعداد سیزده سر آوردند.

ابن شهر آشوب می نویسد: مابقی لشکر تعداد نه سر آوردند، ولی او نامی از قبیله مذحج نبرده است. سپس می گوید: تعداد کلیه سرها به هفتاد رأس می رسد. بعد از این می گوید: اهل حرم امام حسین علیه السّلام را به اسیری بردند، غیر از شهربانو، زیرا آن بانو خود را در فرات تلف کرد .

ابن شهر آشوب و محمّد بن ابی طالب می نویسند: درباره تعداد مقتولین اهل بیت اختلاف است. اکثر نویسندگان می گویند: تعداد آنان بیست و هفت نفر بودند بدین شرح:

هفت نفر از بنی عقیل که نام آنان بدین قرار است: مسلم که در کوفه شهید شد؛ جعفر و عبدالرحمن که پسران عقیل بودند؛ محمّد بن مسلم و عبداللَّه بن مسلم؛ جعفر بن محمّد بن عقیل؛ محمّد بن ابی سعید بن عقیل. ابن شهر آشوب عون و محمّد را که فرزندان عقیل بودند و سه نفر از فرزندان جعفر بن ابی طالب را بر آنان اضافه نموده که نامشان محمّد بن عبداللَّه بن جعفر، عون اکبر بن عبداللَّه و عبیداللَّه بن عبداللَّه بود. تعداد نه نفر از فرزندان حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام بودند بدین

شرح: امام حسین علیه السّلام و عباس و گفته شده: پسرش محمّد بن عباس، عمر بن علی، عثمان بن علی، جعفر بن علی، ابراهیم بن علی، عبداللَّه بن علی که اصغر بود. محمّد بن علی که اصغر بود؛ ابوبکر که در کشته شدن وی شک و تردید است. تعداد چهار نفر از فرزندان امام حسن علیه السّلام بودند بدین شرح: ابوبکر، عبداللَّه، قاسم و گفته شده: بشر و گفته شده: عمر که صغیر بود. تعداد شش نفر از فرزندان امام حسین علیه السّلام بودند - ولی در تعداد آنان اختلاف است - بدین شرح: علی اکبر، ابراهیم، عبداللَّه، محمّد، حمزه، علی، جعفر، عمر، زید. عبداللَّه همان بود که در کنار امام حسین علیه السّلام ذبح شد. صاحب کتاب مناقب غیر از علی و عبداللَّه را ذکر نکرده است. او حمزه و ابراهیم و زید را که پسران ابو طالب بودند ذکر نکرده است.

ابن شهر آشوب می گوید: گفته شده که علی اصغر بن علی علیه السّلام برای این که مریض بود کشته نشد. و گفته شده مردی از بنی دارم تیری به او زد و او را کشت. - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۱۱۲ -

ابوالفرج می نویسد: تعداد کلیه افرادی که در کربلا از فرزندان ابی طالب شهید شدند، غیر از آن افرادی که درباره آنان اختلاف است بیست و دو نفر مرد بودند. - . مقاتل الطالبیّین: ۶۷ -

ابن نما می نگارد: راویان گفته اند: هر گاه نزد امام محمّد باقر علیه السّلام از قتل امام حسین علیه السّلام سخنی به میان می آوردیم، آن بزرگوار می فرمود: تعداد هفده نفر از آنان را کشتند، که کلیه ایشان از بطن فاطمه بودند، یعنی فاطمه بنت اسد که مادر حضرت امیر علیه السّلام بود.

**[ترجمه]

الأخبار

«۳»

أَقُولُ رَوَى الشَّيْخُ فِي الْمِصْبَاحِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِي أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام فِي يَوْمِ عَاشُورَاءَ فَأَلْفَيْتُهُ كَاسِفَ اللَّوْنِ ظَاهِرَ الْحُزْنِ وَ دُمُوعُهُ تَنْحَدِرُ مِنْ عَيْنَيْهِ كَاللُّؤْلُؤِ الْمُتَسَاقِطِ فَقُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مِمَّ بُكَاؤُكَ لَا أَبْكَى اللَّهُ عَيْنَيْكَ فَقَالَ لِي أَ وَ فِي غَفْلَةٍ أَنْتَ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ علیهما السلام أُصِيبَ فِي مِثْلِ هَذَا الْيَوْمِ قُلْتُ يَا سَيِّدِي فَمَا قَوْلُكَ فِي صَوْمِهِ فَقَالَ لِي صُمْهُ مِنْ غَيْرِ تَبْيِيتٍ وَ أَفْطِرْهُ مِنْ غَيْرِ تَشْمِيتٍ وَ لَا تَجْعَلْهُ يَوْمَ صَوْمٍ كَمَلًا وَ لْيَكُنْ إِفْطَارُكَ بَعْدَ صَلَاةِ الْعَصْرِ بِسَاعَةٍ عَلَى شَرْبَةٍ مِنْ مَاءٍ فَإِنَّهُ فِي مِثْلِ ذَلِكَ الْوَقْتِ مِنْ ذَلِكَ الْيَوْمِ تَجَلَّتِ الْهَيْجَاءُ عَنْ آلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ انْكَشَفَتِ الْمَلْحَمَةُ عَنْهُمْ وَ فِي الْأَرْضِ مِنْهُمْ ثَلَاثُونَ صَرِيعاً فِي مَوَالِيهِمْ يَعِزُّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ مَصْرَعُهُمْ وَ لَوْ كَانَ فِي الدُّنْيَا يَوْمَئِذٍ حَيّاً لَكَانَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ آلِهِ هُوَ الْمُعَزَّى بِهِمْ

ص: ۶۳

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ج ۴ ص ۱۱۲ و ۱۱۳.

٢- ٢. مقاتل الطالبيين ص ٦٧.

قَالَ وَ بَكَى أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام حَتَّى اخْضَلَّتْ لِحْيَتُهُ بِدُمُوعِهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمَّا خَلَقَ النُّورَ خَلَقَهُ يَوْمَ الْجُمُعَهِ فِي تَقْدِيرِهِ فِي أَوَّلِ يَوْمٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَ خَلَقَ الظُّلْمَهَ فِي يَوْمِ الْأَرْبِعَاءِ يَوْمَ عَاشُورَاءَ فِي مِثْلِ ذَلِكَ الْيَوْمِ يَعْنِي الْعَاشِرَ مِنْ شَهْرِ الْمُحَرَّمِ فِي تَقْدِيرِهِ وَ جَعَلَ لِكُلٍّ مِنْهُمَا شِرْعَهً وَ مِنْهَاجاً إِلَى آخِرِ الْخَبَرِ(۱).

وَ رَوَى صَاحِبُ الْمَنَاقِبِ مِنْ كِتَابِ بُسْتَانِ الظُّرَفِ عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ قَالَ: قُتِلَ مَعَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام سِتَّهَ عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ مَا كَانَ لَهُمْ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ شَبِيهٌ وَ رُوِيَ عَنِ الْحَسَنِ بِإِسْنَادٍ آخَرَ سَبْعَهَ عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ.

و قال ابن شهرآشوب: المقتولون من أصحاب الحسين عليه السلام في الحمله الأولى- نعيم بن عجلان و عمران بن كعب بن حارث الأشجعي و حنظله بن عمرو الشيباني (۲) و قاسط بن زهير و كنانه بن عتيق و عمرو بن مشيعه و ضرغامه بن مالك و عامر بن مسلم و سيف بن مالك النميري و عبد الرحمن الأرحبي و مجمع العائذي و حباب بن الحارث و عمرو الجندي و الجلاس بن عمرو الراسبي و سوار بن أبي حمير الفهمي و عمار بن أبي سلامه الدالاني و النعمان بن عمرو الراسبي و زاهر بن عمرو مولى ابن الحمق و جبله بن علي و مسعود بن الحجاج و عبد الله بن عروه الغفاري و زهير بن بشير الخثعمي و عمار بن حسان و عبد الله بن عمير و مسلم بن كثير و زهير بن سليم و عبد الله و عبيد الله ابنا زيد البصري و عشره من موالي الحسين عليه السلام و اثنان من موالي أمير المؤمنين عليه السلام(۳).

و لنذكر هنا زياره أوردها السيد في كتاب الإقبال يشتمل على أسماء الشهداء و بعض أحوالهم رضوان الله عليهم و أسماء قاتليهم لعنهم الله.

قَالَ رَوَيْنَا بِإِسْنَادِنَا إِلَى جَدِّي أَبِي جَعْفَرٍ الطُّوسِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ

۱- ۱. راجع مصباح المتهجد ص ۵۴۷.

۲- ۲. كذا في النسخ. و قد عرفت في ص ۲۳ أنّه الشبامي و شبام بطن من همدان و قد نسب فيما سبق بأنّه حنظله بن سعد.

۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۴ ص ۱۱۳، و فيه: سوار ابن أبي عمير.

عَيَّاشٍ عَنِ الشَّيْخِ الصَّالِحِ أَبِی مَنْصُورِ بْنِ عَبْدِ الْمُنْعِمِ بْنِ النُّعْمَانِ الْبَغْدَادِیِّ رَحِمَهُمُ اللَّهُ قَالَ: خَرَجَ مِنَ النَّاحِیَهِ سَنَهَ اثْنَتَیْنِ وَ خَمْسِینَ وَ مِائَتَیْنِ عَلَی یَدِ الشَّیْخِ مُحَمَّدِ بْنِ غَالِبٍ الْأَصْفَهَانِیِّ حِینَ وَفَاهِ أَبِی رَحِمَهُ اللَّهُ وَ کُنْتُ حَدِیثَ السِّنِّ وَ کَتَبْتُ أَسْتَأْذِنُ فِی زِیَارَهِ مَوْلَایَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ زِیَارَهِ الشُّهَدَاءِ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ فَخَرَجَ إِلَیَّ مِنْهُ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ إِذَا أَرَدْتَ زِیَارَهَ الشُّهَدَاءِ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ فَقِفْ عِنْدَ رِجْلَیِ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ هُوَ قَبْرُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَاسْتَقْبِلِ الْقِبْلَهَ بِوَجْهِکَ فَإِنَّ هُنَاکَ حَوْمَهَ الشُّهَدَاءِ وَ أَوْمِئْ وَ أَشِرْ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ قُلْ:

السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا أَوَّلَ قَتِیلٍ مِنْ نَسْلِ خَیْرِ سَلِیلٍ مِنْ سُلَالَهِ إِبْرَاهِیمَ الْخَلِیلِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْکَ وَ عَلَی أَبِیکَ إِذْ قَالَ فِیکَ قَتَلَ اللَّهُ قَوْماً قَتَلُوکَ یَا بُنَیَّ مَا أَجْرَأَهُمْ عَلَی الرَّحْمَنِ وَ عَلَی انْتِهَاکِ حُرْمَهِ الرَّسُولِ عَلَی الدُّنْیَا بَعْدَکَ الْعَفَا کَأَنِّی بِکَ بَیْنَ یَدَیْکَ مَاثِلًا وَ لِلْکَافِرِینَ قَاتِلًا قَائِلًا:

أَنَا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ***نَحْنُ وَ بَیْتِ اللَّهِ أَوْلَی بِالنَّبِیِّ

أَطْعَنُکُمْ بِالرُّمْحِ حَتَّی یَنْثَنِی***أَضْرِبُکُمْ بِالسَّیْفِ أَحْمِی عَنْ أَبِی

ضَرْبَ غُلَامٍ هَاشِمِیٍّ عَرَبِیٍّ***وَ اللَّهِ لَا یَحْکُمُ فِینَا ابْنُ الدَّعِیِّ

حَتَّی قَضَیْتَ نَحْبَکَ وَ لَقِیتَ رَبَّکَ أَشْهَدُ أَنَّکَ أَوْلَی بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ أَنَّکَ ابْنُ رَسُولِهِ وَ حُجَّتُهُ وَ أَمِینُهُ وَ ابْنُ حُجَّتِهِ وَ أَمِینِهِ حَکَمَ اللَّهُ عَلَی قَاتِلِکَ مُرَّهَ بْنِ مُنْقِذِ بْنِ النُّعْمَانِ الْعَبْدِیِّ لَعَنَهُ اللَّهُ وَ أَخْزَاهُ وَ مَنْ شَرِکَهُ فِی قَتْلِکَ وَ کَانُوا عَلَیْکَ ظَهِیراً أَصْلَاهُمُ اللَّهُ جَهَنَّمَ

وَ ساءَتْ مَصِيراً وَ جَعَلَنَا اللَّهُ مِنْ مُلَاقِيكَ وَ مُرَافِقِي جَدِّكَ وَ أَبِيكَ وَ عَمِّكَ وَ أَخِيكَ وَ أُمِّكَ الْمَظْلُومَةِ وَ أَبْرَأُ إِلَى اللَّهِ مِنْ أَعْدَائِكَ أُولِي الْجُحُودِ وَ السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحُسَيْنِ الطِّفْلِ الرَّضِيعِ الْمَرْمِيِّ الصَّرِيعِ الْمُتَشَحِّطِ دَماً الْمُصَعَّدِ دَمُهُ فِي السَّمَاءِ الْمَذْبُوحِ بِالسَّهْمِ فِي حَجْرِ أَبِيهِ لَعَنَ اللَّهُ رَامِيَهُ حَرْمَلَةَ بْنَ كَاهِلٍ الْأَسَدِيَّ وَ ذَوِيهِ السَّلَامُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ مُبْلَى الْبَلَاءِ وَ الْمُنَادِي بِالْوَلَاءِ فِي عَرْصَةِ كَرْبَلَاءَ الْمَضْرُوبِ مُقْبِلًا وَ مُدْبِراً لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ هَانِئَ بْنَ ثُبَيْتٍ الْحَضْرَمِيَّ السَّلَامُ عَلَى أَبِي الْفَضْلِ الْعَبَّاسِ بْنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الْمُوَاسِي أَخَاهُ بِنَفْسِهِ الْآخِذِ لِغَدِهِ مِنْ أَمْسِهِ الْفَادِي لَهُ الْوَاقِي السَّاعِي إِلَيْهِ بِمَائِهِ الْمَقْطُوعَةِ يَدَاهُ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ يَزِيدَ بْنَ الرُّقَادِ الْجُهَنِيَّ وَ حَكِيمَ بْنَ الطُّفَيْلِ الطَّائِيَّ السَّلَامُ عَلَى جَعْفَرِ بْنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الصَّابِرِ بِنَفْسِهِ مُحْتَسِباً وَ النَّائِي عَنِ الْأَوْطَانِ مُغْتَرِباً الْمُسْتَسْلِمِ لِلْقِتَالِ الْمُسْتَقْدِمِ لِلنِّزَالِ الْمَكْثُورِ بِالرِّجَالِ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ هَانِئَ بْنَ ثُبَيْتٍ الْحَضْرَمِيَّ.

ص: ۶۶

السَّلَامُ عَلَى عُثْمَانَ بْنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ سَمِيِّ عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ لَعَنَ اللَّهُ رَامِيَهُ بِالسَّهْمِ خَوْلِيَّ بْنَ يَزِيدَ الْأَصْبَحِيَّ الْإِيَادِيَّ وَ الْأَبَانِيَّ الدَّارِيَ (۱) السَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ قَتِيلِ الْأَبَانِيِّ الدَّارِيِ (۲)

لَعَنَهُ اللَّهُ وَ ضَاعَفَ عَلَيْهِ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدُ وَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ الصَّابِرِينَ السَّلَامُ عَلَى أَبِی بَكْرِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الزَّكِيِّ الْوَلِيِّ الْمَرْمِيِّ بِالسَّهْمِ الرَّدِيِّ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُقْبَةَ الْغَنَوِيَّ السَّلَامُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ الزَّكِيِّ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ وَ رَامِيَهُ حَرْمَلَةَ بْنَ كَاهِلٍ الْأَسَدِيَّ السَّلَامُ عَلَى الْقَاسِمِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْمَضْرُوبِ عَلَى هَامَتِهِ الْمَسْلُوبِ لَامَتُهُ حِينَ نَادَى الْحُسَيْنَ عَمَّهُ فَجَلَّى عَلَيْهِ عَمُّهُ كَالصَّقْرِ وَ هُوَ يَفْحَصُ بِرِجْلَيْهِ

التُّرَابَ وَ الْحُسَيْنُ يَقُولُ بُعْداً لِقَوْمٍ قَتَلُوكَ وَ مَنْ خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَهِ جَدُّكَ وَ أَبُوكَ ثُمَّ قَالَ عَزَّ وَ اللَّهِ عَلَى عَمِّكَ أَنْ تَدْعُوَهُ فَلَا يُجِيبَكَ أَوْ أَنْ يُجِيبَكَ وَ أَنْتَ قَتِيلٌ جَدِيلٌ فَلَا يَنْفَعُكَ هَذَا وَ اللَّهِ يَوْمٌ كَثُرَ وَاتِرُهُ

ص: ۶۷

۱- ۱. يريد رجلا من بنی أبان بن دارم.

۲- ۲. يريد رجلا من بنی أبان بن دارم.

وَ قَلَّ نَاصِرُهُ جَعَلَنِيَ اللَّهُ مَعَكُمَا يَوْمَ جَمْعِكُمَا وَ بَوَّأَنِي مُبَوَّأَكُمَا وَ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَكَ عُمَرَ بْنَ سَعْدِ بْنِ عُرْوَهَ بْنِ نُفَيْلٍ الْأَزْدِيَّ وَ أَصْلَاهُ جَحِيماً وَ أَعَدَّ لَهُ عَذَاباً أَلِيماً السَّلَامُ عَلَى عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الطَّيَّارِ فِي الْجِنَانِ حَلِيفِ الْإِيمَانِ وَ مُنَازِلِ الْأَقْرَانِ النَّاصِحِ لِلرَّحْمَنِ التَّالِي لِلْمَثَانِي وَ الْقُرْآنِ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قُطْبَهَ النَّبْهَانِيَّ السَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الشَّاهِدِ مَكَانَ أَبِيهِ وَ التَّالِي لِأَخِيهِ وَ وَاقِيهِ بِبَدَنِهِ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ عَامِرَ بْنَ نَهْشَلٍ التَّمِيمِيَّ السَّلَامُ عَلَى جَعْفَرِ بْنِ عَقِيلٍ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ وَ رَامِيَهُ بِشْرَ بْنَ حَوْطٍ الْهَمْدَانِيَّ السَّلَامُ عَلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَقِيلٍ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ وَ رَامِيَهُ عُثْمَانَ بْنَ خَالِدِ بْنِ أَشْيَمَ الْجُهَنِيَ (١) السَّلَامُ عَلَى الْقَتِيلِ ابْنِ الْقَتِيلِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ عَقِيلٍ وَ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ عَامِرَ بْنَ صَعْصَعَهَ وَ قِيلَ أَسَدَ بْنَ مَالِكٍ السَّلَامُ عَلَى أَبِي عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ عَقِيلٍ وَ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ وَ رَامِيَهُ عَمْرَو بْنَ صَبِيحٍ الصَّيْدَاوِيَ

۱- ۱. فی بعض النسخ: عمر بن خالد بن أسد، و هو تصحیف.

السَّلَامُ عَلَی مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی سَعِیدِ بْنِ عَقِیلٍ وَ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ لَقِیطَ بْنَ نَاشِرٍ(۱) الْجُهَنِیَّ السَّلَامُ عَلَی سُلَیْمَانَ مَوْلَی الْحُسَیْنِ بْنِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ وَ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ سُلَیْمَانَ بْنَ عَوْفٍ الْحَضْرَمِیَّ السَّلَامُ عَلَی قَارِبٍ مَوْلَی الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ السَّلَامُ عَلَی مُنْجِحٍ مَوْلَی الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ السَّلَامُ عَلَی مُسْلِمِ بْنِ عَوْسَجَهَ الْأَسَدِیِّ الْقَائِلِ لِلْحُسَیْنِ وَ قَدْ أَذِنَ لَهُ فِی الِانْصِرَافِ أَ نَحْنُ نُخَلِّی عَنْکَ وَ بِمَ نَعْتَذِرُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ أَدَاءِ حَقِّکَ- لَا وَ اللَّهِ حَتَّی أَکْسِرَ فِی صُدُورِهِمْ رُمْحِی هَذَا وَ أَضْرِبَهُمْ بِسَیْفِی مَا ثَبَتَ قَائِمُهُ فِی یَدِی وَ لَا أُفَارِقُکَ وَ لَوْ لَمْ یَکُنْ مَعِی سِلَاحٌ أُقَاتِلُهُمْ بِهِ لَقَذَفْتُهُمْ بِالْحِجَارَهِ وَ لَمْ أُفَارِقْکَ حَتَّی أَمُوتَ مَعَکَ وَ کُنْتَ أَوَّلَ مَنْ شَرَی نَفْسَهُ وَ أَوَّلَ شَهِیدٍ شَهِدَ لِلَّهِ وَ قَضَی نَحْبَهُ فَفُزْتَ وَ رَبِّ الْکَعْبَهِ شَکَرَ اللَّهُ اسْتِقْدَامَکَ وَ مُوَاسَاتَکَ إِمَامَکَ إِذْ مَشَی إِلَیْکَ وَ أَنْتَ صَرِیعٌ فَقَالَ یَرْحَمُکَ اللَّهُ یَا مُسْلِمَ بْنَ عَوْسَجَهَ وَ قَرَأَ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضی نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ یَنْتَظِرُ وَ ما بَدَّلُوا تَبْدِیلًا لَعَنَ اللَّهُ الْمُشْتَرِکِینَ فِی قَتْلِکَ- عَبْدَ اللَّهِ الضَّبَابِیَّ وَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ خَشْکَارَهَ

ص: ۶۹

۱- ۱. لقیط بن یاسر خ ل.

الْبَجَلِيَّ وَ مُسْلِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الضَّبَابِيَّ السَّلَامُ عَلَى سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَنَفِيِّ الْقَائِلِ لِلْحُسَيْنِ وَ قَدْ أَذِنَ لَهُ فِي الِانْصِرَافِ- لَا وَ اللَّهِ لَا نُخَلِّيكَ حَتَّى يَعْلَمَ اللَّهُ أَنَّا قَدْ حَفِظْنَا غَيْبَةَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِيكَ وَ اللَّهِ لَوْ أَعْلَمُ أَنِّي أُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيَا ثُمَّ أُحْرَقُ ثُمَّ أُذْرَى وَ يُفْعَلُ بِي ذَلِكَ سَبْعِينَ مَرَّةً مَا فَارَقْتُكَ حَتَّى أَلْقَى حِمَامِي دُونَكَ وَ كَيْفَ أَفْعَلُ ذَلِكَ وَ إِنَّمَا هِيَ مَوْتَةٌ أَوْ قَتْلَةٌ وَاحِدَةٌ ثُمَّ هِيَ بَعْدَهَا الْكَرَامَةُ الَّتِي لَا انْقِضَاءَ لَهَا أَبَداً فَقَدْ لَقِيتَ حِمَامَكَ وَ وَاسَيْتَ إِمَامَكَ وَ لَقِيتَ مِنَ اللَّهِ الْكَرَامَةَ فِي دَارِ الْمُقَامَةِ حَشَرَنَا اللَّهُ مَعَكُمْ فِي الْمُسْتَشْهَدِينَ وَ رَزَقَنَا مُرَافَقَتَكُمْ فِي أَعْلَى عِلِّيِّينَ السَّلَامُ عَلَى بِشْرِ بْنِ عُمَرَ الْحَضْرَمِيِّ شَكَرَ اللَّهُ لَكَ قَوْلَكَ لِلْحُسَيْنِ وَ قَدْ أَذِنَ لَكَ فِي الِانْصِرَافِ أَكَلَتْنِي إِذَنْ السِّبَاعُ حَيّاً إِنْ فَارَقْتُكَ وَ أَسْأَلُ عَنْكَ الرُّكْبَانَ وَ أَخْذُلُكَ مَعَ قِلَّةِ الْأَعْوَانِ لَا يَكُونُ هَذَا أَبَداً السَّلَامُ عَلَى يَزِيدَ بْنِ حُصَيْنٍ الْهَمْدَانِيِّ الْمَشْرِقِيِّ الْقَارِي الْمُجَدَّلِ بِالْمَشْرَفِيِّ السَّلَامُ عَلَى عُمَرَ بْنِ كَعْبٍ الْأَنْصَارِيِّ السَّلَامُ عَلَى نُعَيْمِ بْنِ عَجْلَانَ الْأَنْصَارِيِّ.

السَّلَامُ عَلَى زُهَيْرِ بْنِ الْقَيْنِ الْبَجَلِيِّ الْقَائِلِ لِلْحُسَيْنِ وَ قَدْ أَذِنَ لَهُ فِی الِانْصِرَافِ- لَا وَ اللَّهِ لَا یَکُونُ ذَلِکَ أَبَداً أَتْرُکُ ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَسِیراً فِی یَدِ الْأَعْدَاءِ وَ أَنْجُو لَا أَرَانِیَ اللَّهُ ذَلِکَ الْیَوْمَ السَّلَامُ عَلَى عَمْرِو بْنِ قَرَظَهَ الْأَنْصَارِیِّ السَّلَامُ عَلَى حَبِیبِ بْنِ مُظَاهِرٍ الْأَسَدِیِّ السَّلَامُ عَلَى الْحُرِّ بْنِ یَزِیدَ الرِّیَاحِیِّ السَّلَامُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَیْرٍ الْکَلْبِیِّ السَّلَامُ عَلَى نَافِعِ بْنِ هِلَالٍ بْنِ نَافِعٍ الْبَجَلِیِ (۱)

الْمُرَادِیِّ السَّلَامُ عَلَى أَنَسِ بْنِ کَاهِلٍ الْأَسَدِیِّ السَّلَامُ عَلَى قَیْسِ بْنِ مُسْهِرٍ الصَّیْدَاوِیِّ السَّلَامُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ وَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ابْنَیْ عُرْوَهَ بْنِ حَرَاقٍ الْغِفَارِیَّیْنِ السَّلَامُ عَلَى جَوْنِ بْنِ حُوَیٍّ مَوْلَى أَبِی ذَرٍّ الْغِفَارِیِّ السَّلَامُ عَلَى شَبِیبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ النَّهْشَلِیِّ السَّلَامُ عَلَى الْحَجَّاجِ بْنِ زَیْدٍ السَّعْدِیِّ السَّلَامُ عَلَى قَاسِطٍ وَ کَرِشٍ (۲)

ابْنَیْ ظَهِیرٍ التَّغْلِبِیَّیْنِ السَّلَامُ عَلَى کِنَانَهَ بْنِ عَتِیقٍ السَّلَامُ عَلَى ضِرْغَامَهَ بْنِ مَالِکٍ

۱- ۱. هو فی الطبریّ ج ۶ ص ۲۵۳ و کامل ابن الأثیر ج ۴ ص ۲۹ و البدایه ج ۸ ص ۱۸۴« الجملی» نسبه الى جمل بن کنانه.

۲- ۲. کردوس خ ل.

السَّلَامُ عَلَى حُوَيِّ بْنِ مَالِكٍ الضُّبَعِيِّ السَّلَامُ عَلَى عَمْرِو بْنِ ضُبَيْعَةَ الضُّبَعِيِّ السَّلَامُ عَلَى زَيْدِ بْنِ ثُبَيْتٍ الْقَيْسِيِّ السَّلَامُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ وَ عُبَيْدِ اللَّهِ ابْنَيْ يَزِيدَ بْنِ ثُبَيْتٍ الْقَيْسِيِّ السَّلَامُ عَلَى عَامِرِ بْنِ مُسْلِمٍ السَّلَامُ عَلَى قَعْنَبِ بْنِ عَمْرٍو التَّمْرِيِّ السَّلَامُ عَلَى سَالِمٍ مَوْلَى عَامِرِ بْنِ مُسْلِمٍ السَّلَامُ عَلَى سَيْفِ بْنِ مَالِكٍ السَّلَامُ عَلَى زُهَيْرِ بْنِ بِشْرٍ الْخَثْعَمِيِّ السَّلَامُ عَلَى زَيْدِ بْنِ مَعْقِلٍ الْجُعْفِيِّ السَّلَامُ عَلَى الْحَجَّاجِ بْنِ مَسْرُوقٍ الْجُعْفِيِّ السَّلَامُ عَلَى مَسْعُودِ بْنِ الْحَجَّاجِ وَ ابْنِهِ السَّلَامُ عَلَى مُجَمِّعِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَائِذِيِّ السَّلَامُ عَلَى عَمَّارِ بْنِ حَسَّانَ بْنِ شُرَيْحٍ الطَّائِيِّ السَّلَامُ عَلَى حُبَابِ بْنِ الْحَارِثِ السَّلْمَانِيِّ الْأَزْدِيِّ السَّلَامُ عَلَى جُنْدَبِ بْنِ حُجْرٍ الْخَوْلَانِيِّ السَّلَامُ عَلَى عُمَرَ بْنِ خَالِدٍ الصَّيْدَاوِيِّ السَّلَامُ عَلَى سَعِيدٍ مَوْلَاهُ السَّلَامُ عَلَى يَزِيدَ بْنِ زِيَادِ بْنِ مُهَاصِرٍ الْكِنْدِيِّ السَّلَامُ عَلَى زَاهِدٍ مَوْلَى عَمْرِو بْنِ الْحَمِقِ الْخُزَاعِيِّ السَّلَامُ عَلَى جَبَلَةَ بْنِ عَلِيٍّ الشَّيْبَانِيِّ السَّلَامُ عَلَى سَالِمٍ مَوْلَى بَنِي الْمَدَنِيَّةِ الْكَلْبِيِّ السَّلَامُ عَلَى أَسْلَمَ بْنِ كُثَيْرٍ الْأَزْدِيِّ الْأَعْرَجِ السَّلَامُ عَلَى زُهَيْرِ بْنِ سُلَيْمٍ الْأَزْدِيِّ.

ص: ۷۲

السَّلَامُ عَلَى قَاسِمِ بْنِ حَبِيبٍ الْأَزْدِيِّ السَّلَامُ عَلَى عُمَرَ بْنِ جُنْدَبٍ الْحَضْرَمِيِّ السَّلَامُ عَلَى أَبِی ثُمَامَهَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الصَّائِدِيِّ السَّلَامُ عَلَى حَنْظَلَهَ بْنِ سَعْدٍ الشِّبَامِيِّ السَّلَامُ عَلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْكَدِرِ الْأَرْحَبِيِّ السَّلَامُ عَلَى عَمَّارِ بْنِ أَبِی سَلَامَهَ الْهَمْدَانِيِّ السَّلَامُ عَلَى عَابِسِ (۱) بْنِ أَبِی شَبِيبٍ الشَّاكِرِيِّ السَّلَامُ عَلَى شَوْذَبٍ مَوْلَى شَاكِرٍ السَّلَامُ عَلَى شَبِيبِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ سَرِيعٍ السَّلَامُ عَلَى مَالِكِ بْنِ عَبْدِ بْنِ سَرِيعٍ السَّلَامُ عَلَى الْجَرِيحِ الْمَأْسُورِ- سَوَّارِ بْنِ أَبِی حِمْيَرٍ الْفَهْمِيِّ الْهَمْدَانِيِّ السَّلَامُ عَلَى الْمُرَتَّبِ مَعَهُ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْجُنْدُعِيِّ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا خَيْرَ أَنْصَارٍ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ بِما صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ بَوَّأَكُمُ اللَّهُ مُبَوَّأَ الْأَبْرَارِ أَشْهَدُ لَقَدْ كَشَفَ اللَّهُ لَكُمُ الْغِطَاءَ وَ مَهَّدَ لَكُمُ الْوِطَاءَ وَ أَجْزَلَ لَكُمُ الْعَطَاءَ وَ كُنْتُمْ عَنِ الْحَقِّ غَيْرَ بِطَاءٍ وَ أَنْتُمْ لَنَا فُرَطَاءُ وَ نَحْنُ لَكُمْ خُلَطَاءُ فِی دَارِ الْبَقَاءِ وَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَهُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ.

۱- ۱. فی الأصل: عائش.

أقول: قوله و قيل لعله من السيد أو من بعض الرواه.

**[ترجمه]مؤلف: شیخ در کتاب مصباح از عبداللَّه بن سنان نقل می کند که گفت: من در روز عاشورا به حضور حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام مشرف شدم و آن بزرگوار را دیدم که رنگش تغییر نموده و اشک هایش نظیر لؤلؤ از چشمان مقدسش فرو می ریزد. پرسیدم: یا بن رسول اللَّه! برای چه گریانی؟ خدا چشمان تو را گریان نکند! در جوابم فرمود: مگر تو غافلی! آیا نمی دانی که حسین بن علی علیه السّلام در یک چنین روزی دچار مصیبت گردید؟ گفتم: ای آقای من! روزه گرفتن روز عاشورا چه صورت دارد؟ فرمود: روزه بگیر، ولی شب نیت آن را نکن. افطار کن، ولی نه از روی شماتت. یک روز کامل را روزه نگیر، بلکه یک ساعت بعد از نماز ظهر یک شربت آب بیاشام، زیرا در یک چنین وقت بود که جنگ و جدال از آل رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم دست برداشت و ابتلای آنان خاتمه یافت. در صورتی که تعداد سی جنازه از مردان ایشان روی زمین افتاده بود و این مصیبت برای پیامبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله خیلی ناگوار بود. اگر آن روز رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم در دنیا زنده می بود، شخصا در عزای آنان می نشست.

راوی می گوید: امام جعفر صادق علیه السّلام به قدری گریه کرد که محاسن شریفش از اشک هایش تر شد. سپس فرمود: خدای سبحان نور را در روز جمعه در اولین روز ماه رمضان آفرید و ظلمت را در روز چهارشنبه که روز عاشورا بود خلق کرد، یعنی روز دهم ماه محرم الحرام. و برای هر کدام طریقی قرار داد... تا آخر خبر. -. مصباح المتهجد: ۵۴۷ -

صاحب کتاب مناقب از حسن بصری روایت می کند که گفت: تعداد شانزده نفر از مردان اهل بیت امام حسین علیه السّلام با آن حضرت کشته شدند که در روی زمین نظیری نداشتند. بنا به روایت دیگری تعداد هفده نفر از آنان کشته شد.

ابن شهر آشوب می گوید: افرادی که در حمله اولی از یاران امام حسین علیه السّلام کشته شدند، عبارت بودند از: نعیم بن عجلان، عمران بن کعب بن حارث اشجعی، حنظله بن عمرو شیبانی، قاسط بن زهیر کنانه بن عتیق، عمرو ابن مشیعه، ضرغامه بن مالک، عامر بن مسلم، سیف بن مالک نمیری، عبدالرحمن ارحبی، مجمع عائذی، حباب بن حارث، عمرو جندعی، جلاس بن عمرو راسبی، سواد بن ابی حمیر فهمی، عمار بن ابی سلامه دالانی، نعمان بن عمر راسبی، زاهر بن عمرو مولای ابن حمق، جبله بن علی، مسعود بن حجاج، عبداللَّه بن عروه غفاری زهیر بن بشیر خثعمی، عمار بن حسان، عبداللَّه بن عمیر، مسلم بن کثیر، زهیر بن سلیم، عبداللَّه و عبیداللَّه پسران زید بکری؛ تعداد ده نفر از غلامان امام حسین علیه السّلام؛ و دو نفر از غلامان حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام. -. مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۱۱۳ -

مؤلف: اکنون آن زیارت نامه ای را که سید در کتاب اقبال نوشته و حاوی نام و قسمتی از شرح حال شهیدان رضوان خدا بر آنان و نام قاتلانشان لعنهم الله است، ذکر می کنیم.

در کتاب سابق الذکر می نگارد: در سال ۲۵۲ قمری توقیعی از ناحیه مقدسه (امام زمان عجل اللَّه فرجه علیه السّلام) به دست شیخ محمّد بن غالب اصفهانی رسید. در آن موقع پدر من وفات یافت و من نوجوانی بودم. من نوشتم و اجازه زیارت امام حسین علیه السّلام و زیارت سایر شهدا را خواستم، از طرف او در جوابم این طور خارج شد:

«بسم اللّه الرحمن الرحیم. هر گـاه خواستی شـهیدان کربلاـ را زیـارت کنی، پایین قبر امام حسـین علیه السّـلام که قبر علی اکبر است توقـف کن و صورت خود را مقابـل قبله قرار بـده، زیرا گودی محـل دفن شـهدا رضوان اللّه علیهم آنجـا است. سـپس به حضـرت علی بن الحسـین علیهما السّـلام اشاره کن و بگو: سـلام بر تو ای اولین شهید از نسل بهترین فرزندان، از نسل ابراهیم؛ درود خـدا بر تو و بر پـدرت، آن هنگام که در مورد تو فرمود: پسـرکم! خدا قومی را که تو را کشـتند، بکشد! چقدر بر خدای رحمان جرأت به خرج دادند و بر هتک حرمت رسول خدا گستاخی به خرج دادند؛ بعد از تو خاک بر دنیا. گویا من تو را می بینم که متمثل شده ای و کافران را می کشی و می گویی:

من علی بن حسین بن علی هستم و به خانه خدا سوگند ما به پیامبر سزاوارتریم

من با نیزه شما را می زنم تا نیزه تا شود و شما را با ضربات شمشیر می زنم و از پدرم حمایت می کنم

ضربتی که از جوان هاشمی نسب و عرب زده می شود؛ به خداقسم زنازاده حق ندارد در خصوص ما حکم کند

تا این که به شهادت رسیدی و پروردگارت را ملاقات کردی. گواهی می دهم که تو به خدا و رسول او سزاوارتری و تو فرزند رسول خـدایی و حجت او و امین او و پسـر حجت او و پسـر امین اویی! خدا بر قاتلت مره بن منقذ بن نعمان عبدی که خدایش لعنت کنـد و او و شـریکانش در قتـل تو را خوار نمایـد، حکم خواهـد کرد. همـان کسانی که بر تو هم پشتی نمودنـد؛ خـدا به جهنمشان بیفکنـد و چه بـد جایگاهی است و ما را از ملاقات کننـدگان تو و همراهان جـد و پدر و عمو و برادر و مادر مظلومه ات قرار دهد و من از دشمنان صاحب انکار تو به خدا پناه می برم و سلام و رحمت و برکات خدا بر تو باد.

سلام بر عبـدالله بن حین! طفل شـیرخواره ای که با تیر مورد اصابت قرار گرفت و به زمین افتاد و در خون خود غلتید و خون او به آسمان بالا رفت و با تیر در دامان پدرش ذبح شد. خدا تیرزننده به او، حرمله بن کاهل اسدی و همراهانش را لعنت کند .

سلاـم بر عبـدالله پسـر امیرالمؤمنین! که مبتلاـ به بلا شـد و در زمین کربلا منادی امر ولایت بود و از رو به رو و پشت سـر مورد ضربت قرار گرفت. خدا قاتل او هانی بن ثبیت حضرمی را لعنت فرماید.

سلام بر أبی الفضل العباس پسـر امیرالمؤمنین! که در راه برادرش بـذل جان کرد و برای فردای خود از دیروزش توشه برگرفت و خود را فـدای برادرش نمود و از او حفـاظت کرد و با آبی که داشت، سـعی در رسـیدن به برادر کرد و دو دسـتش قطع شـد. خدا قاتل او یزید بن رقاد جهنی و حکیم بن طفیل طائی را لعنت کند.

سلام بر جعفر پسـر امیرالمؤمنین! که با جان خود شـکیبایی کرد و اخلاص به خرج داد و از وطن خود دور و دچار غربت شد و خود را تسـلیم قتال کرد و در فرود آمـدن برای جنگ پیشدستی کرد و مردان فراوانی بر او حمله بردند، و خدا قاتل او هانئ بن ثبیت حضرمیّ را لعنت کند.

سلام بر عثمان پسـر امیرالمؤمنین! که هم نام عثمان بن مظعون بود؛ خـدا تیرزننـده به او خولیّ بن یزیـد أصـبحیّ ایادیّ، و أبانی داریّ را لعنت فرماید.

سلام بر محمّد پسر امیرالمؤمنین! که به دست أبانیّ داریّ که خدایش لعنت کند و عذاب دردناکش را بر او دوچندان کند کشته شد، و درود خدا بر تو ای محمد و بر اهل بیت بردبار تو باد.

سلام بر أبی بکر بن حسن بن علیّ الزّکیّ الولیّ! که تیر از جانب فردی پست به او افکنده شد، خدا قاتل او عبداللّه بن عقبه غنوی را لعنت کند.

سلام بر عبداللّه بن الحسن الزّکی! خدا قاتل و تیرزننده به او حرمله بن کاهل أسدیّ را لعنت کند.

سلام بر قاسم بن الحسن بن علی! که سرش مضروب شد و شخصیتش سلب شد، آن هنگام که حسین عمویش را صدا زد و عمویش مثل باز شکاری به نزدش رسید، در حالی که پایش را به خاک می کشید و حسین علیه السّلام می گفت: قومی که تو را کشتند از رحمت خدا دور شوند، قومی که دشمن آنان در روز قیامت جد و پدر تو هستند .

سپس فرمود: به خدا قسم سخت است بر عمویت که او را صدا کنی و نتواند جوابت دهد یا جوابت دهد، ولی تو کشته شده و به زمین افتاده باشی و جواب عمو برایت سودی نداشته باشد. به خدا قسم امروز روزی است که کشندگان او زیاد و یاورانش کم شدند. خدا روز جمع شما دو نفر، مرا نیز با شما قرار دهد و مرا هم به جایگاه شما درآورد و قاتل تو عمر بن سعد بن عروه بن نفیل ازدی را لعنت کند و او را در جهنم افکند و برایش عذابی دردناك مهیا فرماید.

سلام بر عون بن عبداللّه بن جعفر! که در بهشت پرواز می کند، که هم پیمان با ایمان بود با اقران خود جنگید و در راه خدای رحمان خیرخواهی کرد و حمد و قرآن را تلاوت نمود. خدا قاتل او عبداللّه بن قطبه نبهانیّ را لعنت کند.

سلام علی محمّد بن عبداللّه بن جعفر! که مکان پدرش را مشاهده کرد و تالی تلو برادرش بود و او را با بدن خود حفاظت نمود. خدا قاتل او عامر بن نهشل تمیمیّ را لعنت کند.

سلام بر جعفر بن عقیل! خدا قاتل و تیرزننده به او بشر بن حوط همدانیّ را لعنت کند.

سلام بر عبدالرحمن بن عقیل! خدا قاتل و تیرانداز او عثمان بن خالد بن أشیم جهنی را لعنت کند.

سلام بر شهید پسر شهید، عبداللّه بن مسلم بن عقیل! و خدا قاتل او عامر بن صعصعه و (گفته شده: أسد بن مالك) را لعنت کند.

سلام بر أبی عبیداللّه بن مسلم بن عقیل! و خدا قاتل و تیرزننده به او عمرو بن صبیح صیداویّ را لعنت کند.

سلام بر محمّد بن أبی سعید بن عقیل! و خدا قاتل او لقیط بن ناشر جهنیّ را لعنت کند.

سلام بر سلیمان، غلام حسین پسر امیرالمؤمنین علی علیهما السّلام! و خدا قاتل او سلیمان بن عوف حضرمیّ را لعنت کند.

سلام بر قارب غلام الحسین بن علیّ علیهما السّلام! سلام بر منجح غلام الحسین بن علیّ علیهما السّلام! سلام بر مسلم بن

عوسجه اسدیّ! که به امام حسین علیه السّلام که به او اذن رفتن از کربلا و قتال را داد، عرض کرد: آیا ما تو را تنها بگذاریم؟ با چه چیز نزد خدا نسبت به ادای حق تو عذر بیاوریم؟ نه به خدا، نمی روم تا این نیزه ام را در سینه آنان بشکنم و مادامی که دسته شمشیرم در دست من است، آنان را با شمشیرم بزنم و از تو جدا نمی شوم و اگر سلاح هم نداشته باشم، به سمتشان سنگ پرتاب می کنم و از تو جدا نمی شوم تا این که با تو بمیرم.

و تو اول کسی بودی که جان خود را فروختی و اول شهیدی بودی که در راه خدا به شهادت رسیدی و کشته شدی و به خدای کعبه قسم که رستگار شدی. خدا اقدام تو و فداکاری ات در راه امامت را از تو قبول فرماید که وقتی به خاک افتادی، امام به بالین تو آمد و فرمود: ای مسلم بن عوسجه! خدایت رحمت کند، و این آیه را تلاوت کرد: «فَمِنْهُمْ مَنْ قَضی نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ یَنْتَظِرُ وَ ما بَدَّلُوا تَبْدِیلًا.» - . احزاب / ۲۳ - {برخی از آنان به شهادت رسیدند و برخی از آنها در [همین] انتظارند و [هرگز عقیده خود را] تبدیل نکردند.} خدا کسانی را که در خون تو شریک شدند؛ عبداللّه ضبابی، و عبداللّه بن خشکاره بجلیّ، و مسلم بن عبداللّه ضبابیّ را لعنت کند.

سلام بر سعد بن عبداللّه حنفی! که به امام حسین علیه السّلام که به او اذن رفتن از کربلا و قتال را داد، عرض کرد: آیا ما تو را تنها بگذاریم؟ نه به خدا تو را تنها نمی گذاریم تا خداوند بداند که ما در نبود رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم تو را حفظ کردیم. به خدا قسم که اگر من بدانم که کشته می شوم و سپس زنده می شوم و سپس به آتش کشیده می شوم و خاکسترم به باد داده می شود و این عمل با من هفتاد نوبت انجام می شود، دست از تو بر نمی دارم تا مرگ خود را در راه دفاع از تو ببینم. و چگونه از تو جدا شوم در حالی که مرگ یا کشته شدن یک بار اتفاق می افتد و سپس بعد از آن کرامتی است که تا ابد پایان ندارد .

تو مرگ خویش را ملاقات کردی و در راه امامت فداکاری کردی و کرامت خدایی را در دار اقامت ابدی دیدی. خدا ما را با شما در زمره شهدا محشور فرماید و همراهی با شما را در اعلی علیّین روزی ما فرماید.

سلام بر بشر بن عمر حضرمی! خداوند سخن تو به امام حسین علیه السّلام را بپذیرد که وقتی به تو اذن انصراف داد، گفتی: درندگان مرا زنده زنده بخورند اگر از تو جدا شوم و سوار بر مرکب شده تو را تنها بگذارم و با کمی یاور تو را خوار سازم! ابدا چنین نخواهم کرد!

سلام بر یزید بن حصین همدانّی مشرقی قاری قرآن! که با ضربت شمشیر به زمین افتاد. سلام بر عمر بن کعب أنصاری! سلام بر نعیم بن عجلان أنصاری!

سلام بر زهیر بن القین بجلی! که به امام حسین علیه السّلام که به او اذن رفتن از کربلا و قتال را داد، عرض کرد: نه به خدا تو را تنها نمی گذاریم! آیا پسر رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را تنها بگذارم که در دست دشمنان گرفتار باشد و خود نجات یابم؟ خدا هرگز آن روز را نشانم ندهد.

سلام بر عمرو بن قرظه أنصاری! سلام بر حبیب بن مظاهر اسدی! سلام بر حرّ بن یزید ریاحی! سلام بر عبداللّه بن عمیر کلبی!

سلام بر نافع بن هلال بن نافع بجلیّ مرادی! سلام بر أنس بن کاهل أسدی! سلام بر قیس بن مسهر صیداوی!

سلام بر عبداللَّه و عبدالرحمن دو پسر عروه بن حراق که هر دو غِفاری بودند! سلام بر جون پسر حویّ غلام أبی ذرّ غفاری! سلام بر شبیب بن عبداللَّه نهشلی! سلام بر حجاج بن زید سعدی! سلام بر قاسط و کرش پسران ظهیر که تغلبیّ بودند.

سلام بر کنانه بن عتیق! سلام بر ضرغامه بن مالک! سلام بر علی حویّ بن مالک ضبعی! سلام بر علی عمرو بن ضبیعه [ضّبعی]! سلام بر زید بن ثبیت قیسی! سلام بر عبداللَّه و عبیداللَّه پسران یزید بن ثبیت قیسی! سلام بر عامر بن مسلم! سلام بر قعنب بن عمرو تمری! سلام بر سالم غلام عامر بن مسلم! سلام بر سیف بن مالک! سلام بر زهیر بن بشر خثعمی! سلام بر زید بن معقل جعفی! سلام بر حجاج بن مسروق جعفی! سلام بر مسعود بن حجاج و پسرش! سلام بر مجمع بن عبداللَّه عائذی! سلام بر عمّار بن حسّان بن شریح طائی! سلام بر حباب بن حارث سلمانیّ ازدی! سلام بر جندب بن حجر خولانی! سلام بر عمر بن خالد صیداوی! سلام بر سعید غلامش! سلام بر یزید بن زیاد بن مهاصر کندی! سلام بر زاهد غلام عمرو بن الحمق خزاعی! سلام بر جبله بن علیّ شیبانی!

سلام بر سالم، غلام پسران مدنیّه کلبی! سلام بر أسلم ابن کثیر أزدی أعرج! سلام بر زهیر بن سلیم أزدی! سلام بر قاسم بن حبیب أزدی! سلام بر عمر بن جندب حضرمی! سلام بر أبی ثمامه عمر بن عبداللَّه صائدی!

سلام علی حنظله بن سعد شبامی! سلام بر عبدالرحمن ابن عبداللَّه بن الکدر أرحبی! سلام بر عمّار بن أبی سلامه همدانی! سلام بر عابس بن أبی شبیب شاکری! سلام بر شوذب، غلام شاکر! سلام بر شبیب بن حارث بن سریع! سلام بر مالک بن عبد بن سریع! سلام بر مجروح اسیر سوّار ابن أبی حمیر فهمی همدانی! سلام بر هم ردیفش عمرو بن عبداللَّه جندعی!

سلام بر شما ای بهترین أنصار. سلام بر شما به خاطر بردباریتان! پس چه نیکو منزلی در آخرت دارید! خدا شما را در جایگاه نیکان جای دهد. گواهی می دهم که خدا برای شما پرده را برداشت و محل قدومتان را برایتان مهیا نمود و بسیار بر شما عطا کرد و شما نسبت به حق کندی نکردید و بر ما سبقت گرفتید و ما دوستان شما در آخرت هستیم و سلام و رحمت خدا و برکات او بر شما باد.

مؤلف: عبارت «و قیل» شاید از سید بن طاوس و یا از بعضی دیگر روات باشد.

**[ترجمه]

«۴»

وَ قَالَ الْمَسْعُودِیُّ فِی کِتَابِ مُرُوجِ الذَّهَبِ: فَعَدَلَ الْحُسَیْنُ إِلَی کَرْبَلَاءَ وَ هُوَ فِی مِقْدَارِ أَلْفِ فَارِسٍ مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَ نَحْوِ مِائَهِ رَاجِلٍ فَلَمْ یَزَلْ یُقَاتِلُ حَتَّی قُتِلَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ وَ کَانَ الَّذِی تَوَلَّی قَتْلَهُ رَجُلًا مِنْ مَذْحِجٍ وَ قُتِلَ وَ هُوَ ابْنُ خَمْسٍ وَ خَمْسِینَ سَنَهً وَ قِیلَ ابْنُ تِسْعٍ وَ خَمْسِینَ سَنَهً وَ قِیلَ غَیْرُ ذَلِکَ وَ وُجِدَ بِهِ علیه السلام یَوْمَ قُتِلَ ثَلَاثٌ وَ ثَلَاثُونَ طَعْنَهً وَ أَرْبَعٌ وَ ثَلَاثُونَ ضَرْبَهً وَ ضَرَبَ زُرْعَهُ بْنُ شَرِیکٍ التَّمِیمِیُّ لَعَنَهُ اللَّهُ کَفَّهُ الْیُسْرَی وَ طَعَنَهُ سِنَانُ بْنُ أَنَسٍ النَّخَعِیُّ لَعَنَهُ اللَّهُ ثُمَّ نَزَلَ وَ احْتَزَّ رَأْسَهُ وَ تَوَلَّی قَتْلَهُ مِنْ

أَهْلِ الْكوفَهِ خَاصَّهً لَمْ یَحْضُرْهُمْ شَامِیٌّ وَ کَانَ جَمِیعُ مَنْ قُتِلَ مَعَهُ سَبْعاً وَ ثَمَانِینَ وَ کَانَ عِدَّهُ مَنْ قُتِلَ مِنْ أَصْحَابِ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ فِی حَرْبِ الْحُسَیْنِ علیه السلام ثَمَانِیَهً وَ ثَمَانِینَ رَجُلًا.

أقول: و لنوضح بعض مشکلات ما تقدم فی هذا الباب.

قوله علیه السلام لو لا تقارب الأشیاء أی قرب الآجال أو إناطه الأشیاء بالأسباب بحسب المصالح أو أنه یصیر سببا لتقارب الفرج و غلبه أهل الحق و لما یأت أوانه و فی بعض النسخ لو لا تفاوت الأشیاء أی فی الفضل و الثواب.

قوله علیه السلام فلم یبعد أی من الخیر و النجاح و الفلاح و قد شاع قولهم بعدا له و أبعده الله و الإغذاذ فی السیر الإسراع و قال الجزری فی حدیث أبی قتاده فانطلق الناس لا یلوی أحد علی أحد أی لا یلتفت و لا یعطف علیه و ألوی برأسه و لواه إذا أماله من جانب إلی جانب انتهی.

و الوله الحیره و ذهاب العقل حزنا و المراد هنا شده الشوق و قال الفیروزآبادی عسل الذئب أو الفرس یعسل عسلانا اضطرب فی عدوه و هز رأسه و العسل الناقه السریعه و أبو عسله بالکسر الذئب انتهی أی یتقطعها الذئاب الکثیره العدو السریعه أو الأعم منه و من سائر السباع و الکرش من الحیوانات کالمعده من الإنسان و الأجربه جمع الجراب و هو الهمیان أطلق علی بطونها علی الاستعاره و لعل المعنی أنی أصیر بحیث یزعم الناس أنی أصیر کذلک بقرینه

قوله علیه السلام و هو مجموعه له فی حظیره القدس فیکون استعاره تمثیلیه أو یقال نسب إلی نفسه المقدسه ما یعرض لأصحابه أو یقال إنها تصیر ابتداء إلی أجوافها لشده الابتلاء ثم تنتزع منها و تجتمع فی حظیره القدس و یقال انکمش أی أسرع.

قوله کأنما علی رءوسنا الطیر أی بقینا متحیرین لا- نتحرک قال الجزری فی صفه الصحابه کأنما علی رءوسهم الطیر وصفهم بالسکون و الوقار و أنهم لم یکن فیهم طیش و لا خفه لأن الطیر لا تکاد تقع إلا علی شی ء ساکن انتهی.

و التقویض نقض من غیر هدم أو هو نزع الأعواد و الأطناب و الإرقال ضرب من الخبب و هو ضرب من العدو و هوادی الخیل أعناقها.

قوله کان أسنتهم الیعاسیب هو جمع یعسوب أمیر النحل شبهها فی کثرتها بأن کلا منها کأنه أمیر النحل اجتمع علیه عسکره

قال الجزری فی حدیث الدجال: فتتبعه کنوزها کیعاسیب النحل.

جمع یعسوب أی تظهر له و تجتمع عنده کما تجتمع النحل علی یعاسیبها انتهی و کذا تشبیه الرایات بأجنحه الطیر إنما هو فی الکثره و اتصال بعضها ببعض.

و قال الجوهری و قولهم هم زهاء مائه أی قدر مائه قوله علیه السلام و رشفوا الخیل أی اسقوهم قلیلا قال الجوهری الرشف المص و فی المثل الرشف أنقع أی إذا ترشفت الماء قلیلا قلیلا کان أسکن للعطش و الطساس بالکسر جمع الطس و هو لغه فی الطست و لا تغفل عن کرمه علیه الصلاه و السلام حیث أمر بسقی رجال المخالفین و دوابهم.

قوله و الراویه عندی السقایه أی کنت أظن أن مراده علیه السلام بالراویه المزاده التی یسقی به و لم أعرف أنها تطلق علی البعیر فصرح علیه السلام بذکر الجمل قال الفیروزآبادی الراویه المزاده فیها الماء و البعیر و البغل و الحمار یستقی علیه و قال الجزری فیه نهی عن اختناث الأسقیه خنثت السقاء إذا ثنیت فمه إلی خارج و شربت منه و قبعته إذا ثنیته إلی داخل و الخمیس الجیش و الوغی الحرب و العرمرم الجیش الکثیر و الباتر السیف القاطع و قال الجوهری الجعجعه

الحبس و کتب عبید الله بن زیاد إلی عمر بن سعد أن جعجع بحسین علیه السلام قال الأصمعی یعنی احبسه و قال ابن الأعرابی یعنی ضیق علیه و قال العراء بالمد الفضاء لا ستر به قال الله تعالی لَنَبَذَ بِالْعَراءِ و یقال ما لی به قبل بکسر القاف أی طاقه و الصبابه بالضم البقیه من الماء فی الإناء.

و قال الجوهری الوبله بالتحریک الثقل و الوخامه و قد وبل المرتع وبلا و وبالا فهو وبیل أی وخیم و البرم بالتحریک ما یوجب السأمه و الضجر و الوثیر الفراش الوطی ء اللین و الخمیر الخبز البائت و الفتک أن یأتی الرجل صاحبه و هو غار غافل حتی یشد علیه فیقتله.

و قال البیضاوی فی قوله وَ لاتَ حِینَ مَناصٍ أی لیس الحین حین مناص و لا هی المشبهه بلیس زیدت علیها تاء التأنیث للتأکید کما زیدت علی رب و ثم و خصت بلزوم الأحیان و حذف أحد المعمولین و قیل هی النافیه للجنس أی و لا حین مناص لهم و قیل للفعل و النصب بإضماره أی و لا أری حین مناص و المناص المنجی.

قوله قد خشیت أی ظننت أو علمت و کبد السماء وسطها و البغر بالتحریک داء و عطش قال الأصمعی هو عطش یأخذ الإبل فتشرب فلا تروی و تمرض عنه فتموت تقول منه بغر بالکسر و الزحف المشی و المناجزه المبارزه و المقاتله و الثمال بالکسر الغیاث یقال فلان ثمال قومه أی غیاث لهم یقوم بأمرهم و یقال حلأت الإبل عن الماء تحلئه إذا طردتها عنه و منعتها أن ترده قاله الجوهری و قال تقول تبا لفلان تنصبه علی المصدر بإضمار فعل أی ألزمه الله هلاکا و خسرانا و الترح بالتحریک ضد الفرح و المستصرخ المستغیث و حششت النار أحشها حشا أوقدتها.

قوله جناها أی أخذها و جمع حطبها

و فی روایه السید: فأصرخناکم موجفین سللتم علینا سیفا لنا فی أیمانکم و حششتم علینا نارا اقتدحناها علی عدوکم و عدونا.

ص: ۷۶

و قال الجوهری ألبت الجیش إذا جمعته و تألبوا تجمعوا و هم ألب و إلب إذا کانوا مجتمعین و تفیل رأیه أخطأ و ضعف و الجأش رواغ القلب إذا اضطرب عند الفزع و نفس الإنسان و قد لا یهمز.

قوله علیه السلام طامن أی ساکن مطمئن و استحصف الشی ء استحکم و شذاذ الناس الذین یکونون فی القوم و لیسوا من قبائلهم.

قوله علیه السلام و نفثه الشیطان أی ینفث فیهم الشیطان بالوساوس أو أنهم شرک شیطان قال الفیروزآبادی نفث ینفث و ینفث و هو کالنفخ و نفث الشیطان الشعر و النفاثه ککناسه ما ینفثه المصدور من فیه و الشطیبه من السواک تبقی فی الفم فتنفث و فی تحف العقول بقیه الشیطان.

قوله علیه السلام جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِینَ قال الجوهری هو من عضوته أی فرقته لأن المشرکین فرقوا أقاویلهم فیه فجعلوه کذبا و سحرا و کهانه و شعرا و قیل أصله عضهه لأن العضه و العضین فی لغه قریش السحر.

قوله علیه السلام قد رکز أی أقامنا بین الأمرین من قولهم رکز الرمح أی غرزه فی الأرض و فی روایه السید و التحف رکن بالنون أی مال و سکن إلینا بهذین و الأظهر ترکنی کما فی الإحتجاج و القله قله العدد بالقتل و فی روایه السید و الإحتجاج السله و هی بالفتح و الکسر اعتلال السیوف و هو أظهر.

قوله فغیر مهزمینا علی صیغه المفعول أی إن أرادوا أن یهزمونا فلا نهزم أو إن هزمونا و أبعدونا فلیس علی وجه الهزیمه بل علی جهه المصلحه و الأول أظهر و الطب بالکسر العاده و الحاصل أنا لم نقتل بسبب الجبن فإنه لیس من عادتنا و لکن بسبب أن حضر وقت منایانا و دوله الآخرین.

قوله علیه السلام إلا ریثما یرکب أی إلا قدر ما یرکب و طاح یطوح و یطیح هلک و سقط و الهبل بالتحریک مصدر قولک هبلته أمه أی ثکلته و الکلکل الصدر و فی بعض النسخ بکظمه و هو بالتحریک مخرج النفس و هو أظهر و الزئیر صوت الأسد فی صدره.

ص: ۷۷

قوله لعنه الله مزنى أى رمح مزنى و كعوب الرمح النواشز فى أطراف الأنابيب و عدم خيانتها كنايه عن كثره نفوذها و عدم كلالها و الغراران شفرتا السيف و الحاسر الذى لا مغفر عليه و لا درع و يوم قماطر بالضم شديد قوله هنه الهاء للسكت و كذا فى قوله فاجهدنه و فارغبنه و رجل مدجج أى شاك فى السلاح و يقال عرج فلان على المنزل إذا حبس مطيته عليه و أقام و كذلك التعرج ذكره الجوهرى و قال قال أبو عمرو الأزل الخفيف الوركين و السمع الأزل الذئب الأرسح يتولد بين الذئب و الضبع و هذه الصفه لازمه له كما يقال الضبع العرجاء و فى المثل هو أسمع من الذئب الأزل (۱)

و اللبد بكسر اللام و فتح الباء جمع اللبده و هى الشعر المتراكب بين كتفى الأسد و يقال للأسد ذو لبد.

قوله لأنعمتك عينا أى نعم أفعل ذلك إكراما لك و إنعاما لعينك و شب الفرس يشب و يشب شبابا و شبيبا إذا قمص و لعب و أشببته أنا إذا هيجته و احتوش القوم على فلان أى جعلوه وسطهم.

و قال الجوهرى قولهم فلان حامى الذمار أى إذا ذمر و غضب حمى و فلان أمنع ذمارا من فلان و يقال الذمار ما وراء الرجل مما يحق عليه أن يحميه قوله شارى أى شرى نفسه و باعها بالجنه و المهند السيف المطبوع من حديد الهند و أصلت سيفه أى جرده من غمده فهو مصلت و ضربه بالسيف صلتا و صلتا إذا ضربه به و هو مصلت و الباسل البطل الشجاع و الفيصل الحاكم

۱- ۱. قال فى مجمع الامثال تحت الرقم ۱۸۸۵« أسمع من سمع» و يقال:« أسمع من السمع الازل» لان هذه الصفه لازمه له و السمع سبع مركب لانه ولد الذئب من الضبع و السمع كالحيه لا يعرف الاسقام و العلل، و لا يموت حتف أنفه، بل يموت بعرض من الاعراض يعرض له، و ليس فى الحيوان شى ء عدوه كعدو السمع لانه أسرع من الطير، و يقال: و ثبات السمع تزيد على عشرين أو ثلاثين ذراعا. أقول: و هو شديد السمع يضرب به المثل فى ذلك.

و القضاء بين الحق و الباطل و الولوله الإعوال و الأشبل جمع الشبل ولد الأسد و الغيار بالكسر من الغيره أو الغاره و قد يكون بمعنى الدخول فى الشى ء و العضب بالفتح السيف القاطع.

و قال الجوهرى سيف ذكر و مذكر أى ذو ماء قال أبو عبيد هى سيوف شفراتها حديد ذكر و متونها أنيث قال و يقول الناس إنها من عمل الجن و دودان بن أسد أبو قبيله قوله بطعن آن أى حار شديد الحراره و يقال أرهفت سيفى أى رققته فهو مرهف و الأسمر الرمح و السطاع لعله من سطوع الغبار و الكمى الشجاع المتكمى فى سلاحه لأنه كمى نفسه أى سترها بالدرع و البيضه.

و القرم السيد و الأكتاد جمع الكتد و هو ما بين الكاهل إلى الظهر و الآد القوه و الأخفاق لعله جمع الخفق بمعنى الاضطراب أو الخفق بمعنى ضربك الشى ء بدره أو عريض أو صوت النعل أو من أخفق الطائر ضرب بجناحيه و الرشق الرمى بالنبل و غيره و بالكسر الاسم و الخور الضعف و الجبن و الشلو بالكسر العضو من أعضاء اللحم و أشلاء الإنسان أعضاؤه بعد البلى و التفرق.

قوله من عامه أى متحير ضال و لعله بيان لابن هند و العجاجه الغبار و الذوائب جمع الذؤابه و هى من العز و الشرف و كل شى ء أعلاه و الصوب نزول المطر و المزن جمع المزنه و هى السحابه البيضاء و الفلقه بالكسر القطعه و أسد حرب بكسر الراء أى شديد الغضب.

قوله فأطنها أى قطعها و الضرغام بالكسر الأسد و قال الجزرى فيه و اقتلهم بددا يروى بكسر الباء جمع بده و هى الحصه و النصيب أى اقتلهم حصصا مقسمه لكل واحد حصته و نصيبه و يروى بالفتح أى متفرقين فى القتل واحدا بعد واحد من التبديد انتهى و القسوره العزيز و الأسد و الرماه من الصيادين و يقال أجحرته أى ألجأته إلى أن دخل جحره فانجحر.

قوله عليه السلام إذا الموت رقا أى صعد كنايه عن الكثره أو القرب و الإشراف

و فی بعض النسخ زقا بالزاء المعجمه أی صالح و المصالیت جمع المصلات و هو الرجل الماضی فی الأمور و اللقا بالفتح الشی ء الملقی لهوانه و قال الجوهری القده الطریقه و الفرقه من الناس إذا کان هوی کل واحد علی حده یقال کُنَّا طَرائِقَ قِدَداً و قال الجوهری العفاء بالفتح و المد التراب و قال صفوان بن محرز إذا دخلت بیتی فأکلت رغیفا و شربت علیه ماء فعلی الدنیا العفاء و قال أبو عبیده العفاء الدروس و الهلاک قال و هذا کقولهم علیه الدبار إذا دعا علیه أن یدبر فلا یرجع و التذبذب التحرک و الوکوف القطرات و الهطل تتابع المطر و الفیلق بفتح الفاء و اللام الجیش و الورد بالفتح الأسد و الجحفل الجیش و نفحه بالسیف تناوله من بعید و فی بعض النسخ بعجه من قولهم بعج بطنه بالسکین إذا شقه.

و قال الجوهری البقع فی الطیر و الکلاب بمنزله البلق فی الدواب و الرفس الضرب بالرجل و سفت الریح التراب تسفیه سفیا أذرته و الیعبوب الفرس الکثیر الجری و شددنا أسره أی خلقه و الجناجن عظام الصدر.

**[ترجمه]مسعودی در کتاب مروج الذهب می نویسد: امام حسین علیه السّلام با تعداد هزار سوار از اهل بیت و اصحاب خود و تعداد صد نفر پیاده وارد کربلا شد. آن حضرت همچنان جهاد می کرد تا این که مردی از قبیله مذحج متصدی قتل آن بزرگوار شد. آن حضرت در سن پنجاه و پنج سالگی شهید شد. گفته شده که در سن پنجاه و نه سالگی کشته شد و اقوال دیگری نیز هست. در آن روز که آن بزرگوار شهید گردید، جای تعداد سی و سه نیزه و سی و چهار ضربه در بدن مبارکش یافت شد. زرعه بن شریک تمیمی لعین ضربه ای به کتف چپ آن حضرت زد. سنان بن انس نخعی لعنه اللّٰه علیه نیزه ای به آن امام معصوم زد و پس از این که پیاده شد، سر مبارکش را جدا کرد. فقط اهل کوفه متصدی قتل آن حضرت شدند و اهل شام در این امر حضور نداشتند. تعداد افرادی که با امام حسین کشته شدند هشتاد و هفت نفر بود. تعداد نفراتی که از ابن سعد در جنگ با حسین کشته شدند هشتاد و هشت نفر بود.

مؤلف: باید برخی عبارات و کلمات مشکلی را که در این باب گذشت توضیح دهیم:

عبارت «لو لا تقارب الاشیاء» یعنی اجل ها نزدیک شد یا منظور منوط کردن اشیاء به اسباب آن به سبب مصالحی می باشد یا این که این امر سبب نزدیکی فرج و غلبه اهل حق که هنوز زمان آن فرا نرسیده می شود. و در برخی نسخ عبارت «لو لا تفاوت الاشیاء» دارد، یعنی تفاوت اشیاء در فضل و ثواب.

عبارت «فلم یبعد» یعنی از خیر و موفقیت و رستگاری دور نیست و گفته عرب که «بُعداً له و ابعده الله» رایج است. و «اغذاذ» در سیر، به معنای سریع رفتن است و جزری می گوید: در حدیث ابی قتاده آمده که مردم رفتند «و لا یلوی احد علی احد»، یعنی کسی به کسی توجهی نمی کرد و توجهش به دیگری معطوف نمی شد. و عبارت «الوی برأسه و لوّاه» یعنی سر خود را از سمتی به سمتی دیگر حرکت داد. (پایان کلام جزری)

«وله» به معنای حیرت است و این که عقل در اثر اندوه از بین برود و مراد در اینجا شدت شوق است. و فیروزآبادی می گوید: «عسل الذئب او الفرس یعسل عسلاناً» یعنی گرگ یا اسب در دویدن خود اضطراب به خرج داد و سرش را تکان داد. و «عَسل» ماده شتر تیزرو را گویند و «ابو عسله» به کسر عین، گرگ را گویند. (پایان کلام فیروزآبادی)

معنـای عبـارت ایـن می شـود کـه گرگ هـای فراوان دونـده و سـریع آن را می درنـد یـا این که منظـور اعم از گرگ و سـایر درنـدگان باشـد. و «کرش» در حیوانات، مثل معـده در انسان است و «اجربه» جمع «جراب» است که همیان و کیفی است که به استعاره بر شکم های آنها اطلاق شده، و شاید معنا این باشد که من می روم، به گونه ای که مردم می پندارند که من آن گونه می روم. این معنـا به قرینه عبارت حضـرت است که فرمود: «و هی مجموعه له فی حظیره القـدس» که در نتیجه اسـتعاره تمثیلیه می شود، یا این که گفته شود حضـرت آنچه را که بر اصـحابش عارض می شود، به نفس مقدس خویش نسبت داد یا این که گفته شود: ابتـدائاً در اثر شـدت بلا و گرفتاری، به شـکم آنها می رود، سـپس از آنها جـدا می شود و در حظیره القدس (جنت اعلی) جمع می شود.

عبارت «انکمش» یعنی شـتافت. عبارت «کانما علی رءوسـنا الطیر» یعنی متحیر مانـدیم و تکان نمی خوردیم. جزری در اوصاف صحابه می گویـد: گویی بر سـر آنان پرنده نشسـته بود و این وصف سـکون و وقار صـحابه است و در آنان سبکسـری و خفت عقل نبود، زیرا پرنده تنها بر چیز ساکن می نشیند. (پایان کلام جزری)

«تقویض» به معنـای از بین بردن بـدون ویران کردن است یـا به معنـای جـدا کردن چوب هـا و طنـاب هـا است و «ارقال» نوعی «خبب» است و خبب نوعی دویدن است و «هوادی الخیل» به معنای گردن اسبان است.

عبارت «کأن اسنتهم الیعاسیب»، «یعاسیب» جمع «یعسوب» است که ملکه زنبوران را گویند و گوینده کثرت آنان را تشبیه کرده به این که هر یک از آنان به منزله ملکه زنبوران است که لشـکریانش بر او اجتماع کرده انـد. جزری در ذیل حدیث دجال می گویـد: عبارت «فتتبعه کنوزها کیعاسـیب النحل»، یعاسـیب جمع یعسوب است. یعنی گنج ها برای آن حضـرت ظاهر می شود و نزد او جمع می شود، چنـان چه زنبوران گرد ملکه خود اجتمـاع می کننـد. (پایان کلام جزری) و همچنین است تشبیه پرچم ها به بال های پرندگان از باب کثرت پرچم ها و اتصال آنها به یکدیگر.

جوهری می گویـد: عبارت «هم زهاء مائه» یعنی به انـدازه صـد نفرنـد. عبارت و «رشّـفوا الخیل» یعنی آنان را کمی آب دهیـد. جوهری می گوید: «رشف» به معنای مکیدن است و در مثل است که «الرشف انفع»، یعنی اگر کم کم آب مکیده شود، عطش را بیشتر ساکن می کند. و «طساس» به کسـر طاء، جمع «طس» است و آن لغتی از طشت است و از کرامت حضرت علیه الصلاه و السّلام غافل مباش که امر فرمود دشمنان و مرکب های آنان را هم آب دهند.

عبارت «و الراویه عندی السـقایه» یعنی من گمان می کردم مراد حضرت از «راویه»، پوستی است که با آن آب کشیده می شود و نمی دانسـتم به شتر نیز راویه اطلاـق می شود، پس حضـرت به ذکر شتر تصـریح فرمود. فیروزآبادی می گویـد: راویه پوستی است که در آن آب است و شتر و یابو و الاغ با آن آب می برنـد. و جزری می گویـد: در آن نهی است از اختناث مشک ها و عبارت «خنثت السقاء»، یعنی دهانه مشک را به خارج تا کردم و از آن نوشیدم و عبارت «قبعته» یعنی دهانه آن را به داخل زدم. و «خمیس» به معنـای سـپاه است و «وغی» به معنـای جنـگ است و «عرمرم» سپاه پر جمعیت را گوینـد و «بـاتر» شمشیر برّان را گویند و جوهری گفته: «جعجعه» به معنای حبس است و عبیدالله بن زیاد به عمر بن سـعد لعنه الله علیهم نوشت که حسـین علیه السّـِلام را محبوس کن. اصـمعی می گوید: یعنی حضرت را حبس کن. و ابن اعرابی می گوید: یعنی بر او تنگ بگیر. و «عراء» بـا الف ممـدوده، یعنی فضایی که پوششـی نـدارد. خداونـد تعالی می فرمایـد: «لَنُبِـذَ بِالعَراء.» – . قلم / ۴۹ – {بر زمین خشـک

انداخته می شد.} و عبارت «ما لی به قبل» به کسر قاف، یعنی من طاقت آن را ندارم و «صبابه» به ضم صاد، بقیه آب را گویند که در ظرف مانده باشد.

جوهری می گوید: «وبله» به تحریک واو و باء، سنگینی و وخامت را گویند و عبارت «وبل المرتع وبلا و وبالا فهو وبیل ای وخیم» یعنی چراگاه سنگین شد و محصول خوبی بیرون نداد. و «برم» به تحریک باء و راء، چیز خستگی آور و زجر آور را گویند. و «وثیر» بستر پهن شده و نرم را گویند و خمیر نان بیات را گویند و «فتک» یعنی مرد در حال فریب و غفلت نزد دیگری بیاید و او را ببندد و بکشد.

بیضاوی در تفسیر آیه: «وَ لاتَ حینَ مناصٍ.» - . ص / ۳ - {و [لی] دیگر مجال گریز نبود.} می گوید: یعنی زمان، زمان فرار نیست و «لا» در آیه، مشبهه به لیس است و تای تأنیث برای تأکید به آن اضافه شده، همچنان که به «ربَّ» و «ثمَّ» نیز اضافه می شود و «ای لا» به اضافه تاء مخصوص و ملازم زمان است و یکی از دو معمول «لای» شبیه به لیس حذف شده است و گفته شده: این «لا»، نفی جنس است، یعنی هیچ هنگامه فراری برایشان نیست. و گفته شده «لا» برای فعل است و نصب تاء برای نشان دادن اضمار آن فعل است؛ یعنی من هنگامه فراری نمی بینم و «مناص» به معنای مفر و محل نجات است.

عبارت «قد خشیت» یعنی گمان کردم یا یقین کردم. و «کبد السماء» وسط آسمان را گویند و «بغر» به تحریک باء و غین، درد و تشنگی را گویند. اصمعی می گوید: بغر نوعی تشنگی است که شتر را می گیرد که می نوشد، ولی سیراب نمی شود و از شدت آب خوردن مریض می شود و جان می دهد، و کلمه «بَغِرٌ» از همین ریشه گرفته می شود. و «زحف» به معنای مشی و رفتن است و «مناجزه»، مبارزه و مقاتله را گویند. و «ثمال» به کسر ثاء، فریادرسی را گویند و عبارت «فلان ثمال قومه»، یعنی فلانی فریادرس و قائم به امور قوم خویش است. عبارت «حلأت الابل عن الماء تحلئه» یعنی شتر را از آب راندم و نگذاشتم وارد آبشخور شود. این مطلب را جوهری گفته و افزوده: وقتی می گویی «تبّا لفلان» و کلمه «تبّ» را بنا بر مفعول مطلق بودن نصب می دهی و فعلی را در تقدیر می گیری، یعنی خدا هلاکت و زیان را ملازم او گرداند. و «ترح» به تحریک تاء و حاء، ضد فرح است. و «مستصرخ» کسی را گویند که دیگری را به یاری می طلبد، و عبارت «حششت النار و أحشّها حشّاً» یعنی آتش را روشن کردم.

عبارت «جناها» یعنی آن را گرفت و هیزمش را جمع کرد و در روایت سید دارد: ما در حالی که سواره بودیم به فریاد شما رسیدیم و شما شمشیرهایی در پیمان های خود بر ما کشیدید و آتشی که ما بر دشمن شما و خود افروختیم، بر ما روشن نمودید.

جوهری می گوید: «ألبت الجیش» یعنی سپاه را جمع کردم و «تألّبوا» یعنی جمع شوید و هم «ألب و إلبٌ» یعنی آنان مجتمع هستند. عبارت «تفیّل رأیه» یعنی نظرش به خطا رفت و ضعیف شد، و «جأش» به معنای ترس قلب هنگام اضطراب و هراس است و معنای دیگر آن نفَس انسان است و گاهی بدون همزه می آید .

کلمه «طامن» یعنی ساکن آرام و عبارت «استصحف الشیء» یعنی آن را مستحکم کرد. و «شذاذ الناس» مردمی را گویند که در قوم هستند، ولی از قبایل آن قوم نیستند.

عبارت «نفثه الشیطان» یعنی شیطان با وسوسه هایش در آنان می دمد، یا به این معنا که آنان شریک شیطان هستند. فیروزآبادی می گوید: «نفث ینفُث و ینفِث» مثل نفخ و دمیدن است و نفث شیطان مانند موی اوست، و «نفاثه» بر وزن «کناسه» چیزی را گویند که شخصی که سینه اش درد می کند از دهانش خارج می کند و پاره های مسواک که در دهان می ماند و بیرون افکنده می شود و در تحف العقول «بقیه الشیطان» را «نفثه» گویند.

درباره این جمله حضرت: «جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضینَ.» - . حجر / ۹۱ - {همانان که قرآن را جزء جزء کردند [به برخی از آن عمل کردند و بعضی را رها نمودند].} جوهری می گوید: از «عضوته» به معنای «فرّقت» می آید، زیرا مشرکان گفته های خود را در مورد قرآن جدا جدا کردند و آن را دروغ و جادو و کهانت و شعر گفتند. و گفته شده که اصل آن «عضهه» بوده، زیرا «عضه و عضین» در لغت قریش به معنای سحر است.

عبارت «قد رکز» یعنی ما را بین دو کار قرار داده و از عبارت «رکز الرمح» یعنی نیزه را در زمین کوبید می آید. و در روایت سید و تحف، رکن است به نون، یعنی به سمت ما میل و سکون نفس پیدا کرده به این دو و اظهر آن است که عبارت «ترکنی» باشد، چنان چه در احتجاج آمده است، و مراد از «قلت»، قلت عدد به سبب قتل است و در روایت سید و احتجاج «سلّه» دارد که به فتح و کسر سین، به معنای برکشیدن شمشیر است که این احتمال اظهر است.

عبارت «فغیر مهزمینا» به صیغه اسم مفعول به معنای آن است که اگر بخواهند ما را شکست دهند، ما شکست نمی خوریم، یا اگر ما را شکست دهند و دور سازند، به گونه شکست دادن ما نیست، بلکه بر جهت مصلحت است و احتمال اول ظاهرتر است. و «طبّ» به کسر طاء، به معنای عادت است و حاصل آنکه ما به سبب ترس کشته نمی شویم چرا که این عادت ما نیست، بلکه به این سبب است که وقت مرگ ما و دولت دیگران فرا رسیده است.

عبارت «الّا ریثما یرکب» یعنی مگر به قدری که سوار می شود، و عبارت «طاح یطوح و یطیح» یعنی هلاک شد و ساقط گشت. و «هبل» به تحریک هاء و باء، مصدر عبارت «هبلته امه» است، یعنی مادرش به عزایش نشست. و «کلکل» سینه را گویند و در بعضی نسخ «بکظمه» دارد که به تحریک کاف و ظاء، محل خروج نفس است که این نسخه اظهر است. و «زئیر» صدای غرش شیر است که در سینه اوست.

جمله آن ملعون خدا که گفت: «مزنیّ» یعنی نیزه ای مزنی، و کلمه «کعوب الرمح» به معنای نقاط بلندی است که در اطراف برآمدگی نیزه است و عدم خیانت نیزه، کنایه از کثرت فرو رفتن نیزه است و کُند نشدن آن. و «غراران» دو لبه شمشیر را گویند و «حاسر» کسی را گویند که کلاه خود و زره ندارد. و «یوم قُماطر» به ضم قاف، یعنی روزی سخت. در عبارت «هنّه»، هاء برای سکت است و همچنین در عبارت «فاجهدنّه و فارغبنّه». و «رجل مدجج» یعنی مردی که داخل در سلاح خویش است و عبارت «عرّج فلان علی المنزل»، یعنی مرکب خود را در آن منزل بسته و در آن اقامت نموده و «تعرج» نیز به همین معناست و این معنا را جوهری ذکر کرده و گفته: ابوعمرو می گوید: «ازلّ» به معنای کسی است که استخوان بالای دو رانش نازک است و «سِمع ازلّ»، گرگی را گویند که باسنش کوچک است و موجودی بین گرگ و کفتار است و این صفت در باسنش ملازم با اوست، چنان چه گفته می شود کفتار عرجاء که نوع خاصی کفتار است و در مثل است که فلانی از گرگ ازلّ أسمع است. «لبد» به کسر لام و فتح باء، جمع «لبده» است و عبارت است از موی برآمده بین دو کتف شیر و به شیر «ذو لبد» گفته می

شود.

عبارت «لانعمتک عینا» یعنی این عمل را به خاطر اکرام تو و لطف به چشم تو انجام می دهم. و عبارت «شبّ الفرس» و «یشِبّ و یشُبّ شبابا و شبیبا» یعنی وقتی اسب در جایی قرار نگیرد و بازی کند، و عبارت «اشببته» یعنی او را به هیجان آوردم. و عبارت «احتوش القوم علی فلان» یعنی او را وسط خود قرار دادند.

جوهری می گوید: عبارت «فلان حامی الذمار» یعنی وقتی بغرّد و خشمگین شود، محافظت می کند و فلانی خشم فلان کس را دفع نمود و گفته می شود که «ذمار»، اطرافیان مرد را که سزاوار است از او حمایت کنند را گویند. عبارت «شاری» یعنی نفس خود را به بهشت فروخت. و «مهنّد» شمشیر مهر شده را گویند که آهنش هندی باشد. و عبارت «اصلت سیفه»، یعنی شمشیرش را از غلافش بیرون کشید و آن شمشیر «مُصلَت» است و عبارت «ضربه بالسیف صَلتاً»، و «صُلتاً» یعنی او را با شمشیر زد و زننده را مُصلِت گویند. و «باسل» پهلوان شجاع را گویند و «فیصل» حاکم و قضاوت بین حق و باطل را گویند. و «ولوله»، بلند کردن صدا به ناله را گویند و «اشبل» جمع «شبل» به معنای بچه شیر است و «غیار» به کسر غین، از غیرت یا غارت است و گاهی به معنای دخول در چیزی هم استعمال می شود و «عضب» به فتح عین، شمشیر برّان را گویند.

جوهری می گوید: «سیف ذکر او مذکر» یعنی شمشیر آبدیده. ابو عبید می گوید: آنها شمشیرهای هستند که لبه های آن آهن آبدیده و درون آن آهن غیر آبدیده است. جوهری می گوید: مردم می گویند این شمشیر ساخته جن و دودان بن اسد ابوقبیله است. عبارت «بطعن آن» یعنی گرم و شدید الحرارت است و گفته می شود: «ارهفت سیفی» یعنی شمشیرم را نازک کردم و آن «مُرهَف» است و «اسمر» نیزه را گویند و «سطاع» شاید از به هوا رفتن غبار گرفته شده باشد و کمیّ مرد شجاعی را گویند که در سلاحش مستور شده، زیرا که خود را در زره و کلاه خودِ خویش، پنهان نموده است.

«قرم» به معنای آقا است و «اکتاد» جمع «کتد» است و آن بین بالای ستون مهره ها تا کمر است. و «آد»، قوت را گویند و «اخفاق» شاید جمع «خفق» به معنای اضطراب یا خفق به معنای زدن تو به چیزی با آلت مخصوص ضرب یا عریض است، یا صدای نعل را گویند، یا از عبارت «اخفق الطائر» یعنی پرنده با دو بالش زد مأخوذ است. و «رشق» تیر و غیر آن را پرتاب کردن است و به کسر راء اسم است. و «خور» ضعف و ترس را گویند و «شلو» به کسر شین، عضوی از اعضای گوشت است و «اشلاء الانسان»، عبارت است از اعضای او بعد از پوسیدن و پراکنده شدن.

عبارت «عامه» یعنی متحیر و گم شده و و شاید بیانی برای پسر هند باشد. و «عجاجه» به معنای غبار است و «ذوائب» جمع «ذؤابه» است که به معنای عزت و شرف و بالای از هر چیزی می آید. و «صوب» به معنای باران باریدن است و «مزن» جمع «مزنه» به معنای ابر سفید است و «فلقه» به کسر قاف، به معنای یک تکه است و «اسد حرب» به کسر راء، به معنای بسیار عصبانی است.

عبارت «فأطنّها» یعنی آن را برید و «ضرغام» به کسر ضاد، به معنای شیر است. و جزری درباره این می گوید: عبارت «واقتلهم بددا» به کسر باء، روایت شده که جمع «بده» است که به معنای یک قسمت و نصیب است. یعنی آنان را در حالی که حصه حصه هستند و تقسیم شده اند و هر کس حصه و نصیبش را دارد بکش، و به فتح باء نیز روایت شده یعنی آنان را در کشتن

یکی پس از دیگری متفرق کن و از ریشه «تبدید» می آید. (پایان کلام جزری) «قسوره» به معنای عزیز و شیر است و «رماه» یعنی صیادان و عبارت «احجرته» یعنی او را وادار کردم که داخل سوراخش شود و او نیز داخل شد.

عبارت «اذا الموت رقا» یعنی وقتی مرگ بالا بیاید؛ کنایه از زیادی مرگ و نزدیکی و اشراف آن است. و در برخی نسخ «زقا» با زاء دارد که یعنی فریاد کشید، و «مصالیت» جمع «مصلات» است، به معنای مردی که در امور موفق می شود. و «لقا» به فتح لام، یعنی چیزی که به خاطر سستی اش مورد ملاقات واقع می شود، و جوهری می گوید: «قدّه» راه را گویند و گروهی از مردم را که میل هر یک مخصوص به خود او باشد و گفته می شود: ما راه هایی مخصوص به خود بودیم.

جوهری می گوید: «عفاء» به فتح عین و الف ممدوده، خاک را گویند و صفوان بن محرز می گوید: وقتی داخل خانه ام شدم و تکه نانی خوردم و آبی بر آن نوشیدم، پس خاک بر دنیا. و ابو عبیده می گوید: عفاء به معنای مندرس شدن و نابودی است. وی می افزاید: این مثل قول عرب است که می گویند: «علیه الدبار» وقتی که نفرین می کنند که برود و برنگردد. و «تذبذب» تحرک را گویند و «وکوف»، قطرات را گویند و «هطل» پیاپی باریدن باران را گویند و «فیلق» به فتح فاء و لام، سپاه را گویند و «ورد» به فتح واو، شیر را گویند و «جحفل» سپاه را گویند و «نفحه بالسیف» یعنی از دور آن را با شمشیر زد و در برخی نسخ «بعجه» دارد از عبارت «بعج بطنه بالسکین»، یعنی شکمش را با چاقو درید.

جوهری می گوید: رنگارنگی در پرندگان و سگان به منزله رنگارنگی در چارپایان است و «رفس» ضربه با لگد است و عبارت «سفت الریح التراب تسفیه» یعنی باد آن را پراکند و «یعبوب» اسبی را گویند که بلند قامت است و «شددنا اسره»، یعنی خلق او را محکم کردیم و «جناجن» استخوان های سینه را گویند.

**[ترجمه]

«۵»

نی، [الغیبه] للنعمانی ابْنُ عُقْدَةَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُحَمَّدِيِّ عَنِ التَّفْلِيسِيِّ عَنِ السَّمَنْدِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ علیهم السلام أَنَّهُ قَالَ: الْمُؤْمِنُونَ يُبْتَلَوْنَ ثُمَّ يُمَيِّزُهُمُ اللَّهُ عِنْدَهُ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يُؤْمِنِ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ بَلَاءِ الدُّنْيَا وَ مَرَائِرِهَا وَ لَكِنْ آمَنَهُمْ مِنَ الْعَمَى وَ الشَّقَاءِ فِي الْآخِرَهِ ثُمَّ قَالَ كَانَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السلام يَضَعُ قَتْلَاهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ ثُمَّ يَقُولُ قَتْلَانَا قَتْلَى النَّبِيِّينَ وَ آلِ النَّبِيِّينَ (۱).

**[ترجمه]غیبت نعمانی: امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: مؤمنین در دنیا مبتلا می شوند. سپس خدای علیم آنان را نزد خود امتیازی می دهد. خدا مؤمنین را از بلا و تلخی های دنیوی امان نداده است، ولی آنان را از کوری و شقاوت عالم آخرت امان داده است. سپس فرمود: امام حسین علیه السّلام جنازه بعضی از شهیدان را روی یکدیگر می نهاد و می فرمود: شهیدان ما شهیدان پیامبران و آل ایشان می باشند. -. غیبت نعمانی: ۱۱۲ -

**[ترجمه]

«۶»

یج، [الخرائج و الجرائح] سَهْلُ بْنُ زِيَادٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ فَضْلٍ عَنْ سَعْدٍ الْجَلَّابِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قَالَ الْحُسَيْنُ علیه السلام لِأَصْحَابِهِ قَبْلَ أَنْ يُقْتَلَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ لِی يَا بُنَیَّ إِنَّکَ سَتُسَاقُ إِلَی الْعِرَاقِ وَ هِیَ أَرْضٌ قَدِ الْتَقَی بِهَا النَّبِيُّونَ وَ

أَوْصِيَاءُ النَّبِيِّينَ وَ هِیَ أَرْضٌ تُدْعَی عَمُورَا وَ إِنَّکَ تُسْتَشْهَدُ بِهَا وَ يُسْتَشْهَدُ مَعَکَ جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِکَ لَا يَجِدُونَ أَلَمَ مَسِّ الْحَدِيدِ وَ تَلَا قُلْنا يا نارُ

۱- ۱. غيبه النعمانیّ ص ۱۱۲ و ۱۱۳.

كُونِی بَرْداً وَ سَلاماً عَلی إِبْراهِیمَ (۱) یَکُونُ الْحَرْبُ بَرْداً وَ سَلَاماً عَلَیْکَ وَ عَلَیْهِمْ فَأَبْشِرُوا فَوَ اللَّهِ لَئِنْ قَتَلُونَا فَإِنَّا نَرِدُ عَلَی نَبِیِّنَا قَالَ ثُمَّ أَمْکُثُ مَا شَاءَ اللَّهُ فَأَکُونُ أَوَّلَ مَنْ یَنْشَقُّ الْأَرْضُ عَنْهُ فَأَخْرُجُ خَرْجَهً یُوَافِقُ ذَلِکَ خَرْجَهَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ وَ قِیَامَ قَائِمِنَا وَ حَیَاهَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ لَیَنْزِلَنَّ عَلَیَّ وَفْدٌ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لَمْ یَنْزِلُوا إِلَی الْأَرْضِ قَطُّ وَ لَیَنْزِلَنَّ إِلَیَّ جَبْرَئِیلُ وَ مِیکَائِیلُ وَ إِسْرَافِیلُ وَ جُنُودٌ مِنَ الْمَلَائِکَهِ وَ لَیَنْزِلَنَّ مُحَمَّدٌ وَ عَلِیٌّ وَ أَنَا وَ أَخِی وَ جَمِیعُ مَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَیْهِ فِی حَمُولَاتٍ مِنْ حَمُولَاتِ الرَّبِّ جِمَالٍ مِنْ نُورٍ لَمْ یَرْکَبْهَا مَخْلُوقٌ ثُمَّ لَیَهُزَّنَّ مُحَمَّدٌ ص لِوَاءَهُ وَ لَیَدْفَعُهُ إِلَی قَائِمِنَا مَعَ سَیْفِهِ ثُمَّ إِنَّا نَمْکُثُ مِنْ بَعْدِ ذَلِکَ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ یُخْرِجُ مِنْ مَسْجِدِ الْکُوفَهِ عَیْناً مِنْ دُهْنٍ وَ عَیْناً مِنْ مَاءٍ وَ عَیْناً مِنْ لَبَنٍ ثُمَّ إِنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ یَدْفَعُ إِلَیَّ سَیْفَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ یَبْعَثُنِی إِلَی الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ فَلَا آتِی عَلَی عَدُوٍّ لِلَّهِ إِلَّا أَهْرَقْتُ دَمَهُ وَ لَا أَدَعُ صَنَماً إِلَّا أَحْرَقْتُهُ حَتَّی أَقَعَ إِلَی الْهِنْدِ فَأَفْتَحَهَا وَ إِنَّ دَانِیَالَ وَ یُوشَعَ یَخْرُجَانِ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَقُولَانِ صَدَقَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ یَبْعَثُ مَعَهُمَا إِلَی الْبَصْرَهِ سَبْعِینَ رَجُلًا فَیَقْتُلُونَ مُقَاتِلِیهِمْ وَ یَبْعَثُ بَعْثاً إِلَی الرُّومِ فَیَفْتَحُ اللَّهُ لَهُمْ ثُمَّ لَأَقْتُلَنَّ کُلَّ دَابَّهٍ حَرَّمَ اللَّهُ لَحْمَهَا حَتَّی لَا یَکُونَ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ إِلَّا الطَّیِّبُ وَ أَعْرِضُ عَلَی الْیَهُودِ وَ النَّصَارَی وَ سَائِرِ الْمِلَلِ وَ لَأُخَیِّرَنَّهُمْ بَیْنَ الْإِسْلَامِ وَ السَّیْفِ فَمَنْ أَسْلَمَ مَنَنْتُ عَلَیْهِ وَ مَنْ کَرِهَ الْإِسْلَامَ أَهْرَقَ اللَّهُ دَمَهُ وَ لَا یَبْقَی رَجُلٌ مِنْ شِیعَتِنَا إِلَّا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَیْهِ مَلَکاً یَمْسَحُ عَنْ وَجْهِهِ التُّرَابَ وَ یُعَرِّفُهُ أَزْوَاجَهُ وَ مَنْزِلَتَهُ فِی الْجَنَّهِ وَ لَا یَبْقَی عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ أَعْمَی وَ لَا مُقْعَدٌ وَ لَا مُبْتَلًی إِلَّا کَشَفَ اللَّهُ عَنْهُ بَلَاءَهُ بِنَا أَهْلَ الْبَیْتِ وَ لَیَنْزِلَنَّ الْبَرَکَهُ مِنَ السَّمَاءِ إِلَی الْأَرْضِ حَتَّی إِنَّ الشَّجَرَهَ لَتَقْصِفُ بِمَا یَزِیدُ اللَّهُ فِیهَا مِنَ الثَّمَرَهِ وَ لَتَأْکُلُنَّ ثَمَرَهَ الشِّتَاءِ فِی الصَّیْفِ وَ ثَمَرَهَ الصَّیْفِ فِی الشِّتَاءِ وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُری آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَیْهِمْ

۱- ۱. الأنبیاء ص ۶۹.

بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ وَ لكِنْ كَذَّبُوا فَأَخَذْناهُمْ بِما كانُوا يَكْسِبُونَ (۱) ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ لَيَهَبُ لِشِيعَتِنَا كَرَامَةً- لَا يَخْفَى عَلَيْهِمْ شَيْ ءٌ فِي الْأَرْضِ وَ مَا كَانَ فِيهَا حَتَّى إِنَّ الرَّجُلَ مِنْهُمْ يُرِيدُ أَنْ يَعْلَمَ عِلْمَ أَهْلِ بَيْتِهِ فَيُخْبِرَهُمْ بِعِلْمِ مَا يَعْمَلُونَ.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: امام حسین علیه السّلام قبل از این که کشته شود به اصحاب خود می فرمود: پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم به من فرمود: ای پسر عزیزم! تو به زودی به سوی عراق رانده خواهی شد. زمین عراق همان زمینی است که پیامبران و اوصیای آنان در آن با یکدیگر ملاقات کردند. آن زمین را عمور می خوانند. تو در آن زمین شهید خواهی شد و گروهی هم با تو شهید می شوند که درد نیزه و شمشیر را احساس نمی کنند. سپس این آیه را تلاوت کرد: «قُلْنا یا نارُ کُونِی بَرْداً وَ سَلاماً عَلی إِبْراهِیمَ.» - . انبیاء / ۶۹ - {گفتیم: «ای آتش، برای ابراهیم سرد و بی آسیب باش.»} جنگ برای تو و یارانت سرد و سلامت خواهد شد. سپس امام حسین به اصحاب خود فرمود: مژده باد شما را، گر چه دشمنان ما را می کشند، ولی ما بر پیامبر خود صلّی اللَّه علیه و آله وارد خواهیم شد.

بعد فرمود: سپس من به قدری که خدا بخواهد مکث خواهم نمود! بعدا اول کسی که زمین برایش شکافته و او خارج می شود، من خواهم بود. من با حضرت امیر علیه السّلام و قیام حضرت قائم و زنده بودن پیامبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله خارج خواهم شد. سپس افرادی از آسمان از طرف خدا نزد من می آیند که هرگز در زمین نازل نشده اند؛ جبرئیل، میکائیل، اسرافیل و گروهی از ملائکه بر من نازل خواهند شد و حضرت محمّد و علی و من و برادرم و جمیع آن افرادی که خدا بر آنان منت نهاده، به وسیله شترانی از نور که احدی از مخلوقین بر آنها سوار نشده فرود می آییم. پس از این جریان، حضرت محمّد صلی اللَّه علیه و آله پرچم خود را به اهتزاز در می آورد و آن را با شمشیر خود به قائم ما می دهد.

سپس ما آن قدر که خدا بخواهد مکث می نماییم. بعدا خدای توانا چشمه ای از روغن و چشمه ای از آب و چشمه ای از شیر در مسجد کوفه خارج می کند. پس از این جریان امیرالمؤمنین شمشیر پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم را به من می دهد و مرا به سوی مشرق و مغرب زمین می فرستد، من به هیچ کس بر نمی خورم، مگر این که خون او را می ریزم؛ هیچ بتی را نمی بینم، مگر این که آن را می سوزانم، تا این که به هند می رسم و آن را فتح می نمایم! دانیال و یوشع خارج می شوند و به حضرت امیر علیه السّلام می گویند: خدا و رسول راست گفته اند. سپس ایشان با تعداد هفتاد مرد به سوی بصره می روند و دشمنان خود را می کشند. گروهی به جانب روم اعزام می شوند و خدای توانا پیروزی را نصیب آنان می نماید.

بعدا من هر حیوانی را که خدا گوشت آن را حرام کرده می کشم تا این که در روی زمین غیر از گوشت طیب و طاهر چیزی نباشد. من بر یهود و نصارا و سایر ملل اسلام شمشیر را عرضه می کنم و آنان را بین اسلام و شمشیر مخیر می نمایم؛ هر کسی از آنان اسلام بیاورد منت بر او می گذارم و هر کسی که از اسلام بیزار باشد، خدا خون او را خواهد ریخت. هیچ مردی از شیعیان ما روی زمین نیست مگر این که خدا ملکی می فرستد تا خاک را از روی او پاک نماید. زنان و مقام و منزلت او را در بهشت به وی معرفی نماید؛ در روی زمین شخص کور و زمین گیر و مبتلایی نخواهد بود، مگر این که خدا به وسیله ما اهل بیت بلا را از او بر طرف می کند. به قدری برکت از آسمان به زمین نازل می شود که شاخه درخت از زیادی میوه می شکند! میوه زمستانی در تابستان و میوه تابستانی در زمستان خورده می شود. همین است معنای قول خداوند سبحان که می فرماید: «وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُری آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَیْهِمْ بَرَکاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ وَ لکِنْ کَذَّبُوا فَأَخَذْناهُمْ بِما کانُوا یَکْسِبُونَ.» - . اعراف

/ ۹۶ - {و اگر مردم شهرها ایمان آورده و به تقوا گراییده بودند، قطعاً برکاتی از آسمان و زمین برایشان می گشودیم، ولی تکذیب کردند پس به [کیفر] دستاوردشان [گریبان] آنان را گرفتیم.} سپس خدای رؤف کرامتی به شیعیان ما عطا می کند که چیزی در زمین بر آنان پنهان نخواهد بود. تا جایی که مردی از ایشان تصمیم می گیرد که علم اهل بیت خود را بداند؛ پس آنان او را از آنچه می دانند آگاه می نماید. - . در بحار عبارت آخر این روایت «فیخبرهم بعلم ما یعملون» است اما در منبع این روایت عبارت «فیخبرهم بعلم ما یعلمون» می باشد که به نظر می رسد همین عبارت منبع درست باشد. (مترجم) -

**[ترجمه]

بیان

لتقصف أی تنکسر أغصانها لکثره ما حملت من الثمره.

**[ترجمه]عبارت «لتقصف» یعنی شاخه هایش در اثر کثرت میوه هایی که به بار آورده می شکند.

**[ترجمه]

«۷»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِیِّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِی یَزِیدَ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ وَ ابْنِ بُکَیْرٍ وَ بُرَیْدِ بْنِ مُعَاوِیَهَ الْعِجْلِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: أُصِیبَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام وَ وُجِدَ بِهِ ثَلَاثُمِائَهٍ وَ بِضْعٌ وَ عِشْرُونَ طَعْنَهً بِرُمْحٍ أَوْ ضَرْبَهً بِسَیْفٍ أَوْ رَمْیَهً بِسَهْمٍ فَرُوِیَ أَنَّهَا کَانَتْ کُلُّهَا فِی مُقَدَّمِهِ لِأَنَّهُ علیه السلام کَانَ لَا یُوَلِّی (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: حسین بن علی علیهما السّلام مصیبت دید و در جسم او سیصد و بیست و چند جای نیزه و یا ضربت شمشیر و یا تیر پرتاب شده پیدا شد، و روایت شده که تمام این تیرها در جلوی بدنش بود، زیرا حضرت هنگام نبرد (برای فرار) پشت به دشمن نمی کرد. - . امالی صدوق: ۱۶۴ -

**[ترجمه]

«۸»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَحْمَدُ بْنُ عُبْدُونٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَیْرِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَبِی عُمَارَهَ عَنْ مُعَاذِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: وُجِدَ بِالْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام نَیِّفٌ وَ سَبْعُونَ طَعْنَهً وَ نَیِّفٌ وَ سَبْعُونَ ضَرْبَهً بِالسَّیْفِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: امام صادق علیه السّلام فرمود: بر بدن حسین علیه السّلام هفتاد و چند جای نیزه و هفتاد و چند جای شمشیر بود. صلوات خدا بر او باد .

**[ترجمه]

«۹»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْمُتَوَکِّلِ عَنِ السَّعْدَآبَادِیِّ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ زِیَادِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ (۳) عَنْ أُمِّهِ فَاطِمَهَ بِنْتِ الْحُسَیْنِ علیه السلام قَالَ: دَخَلَتِ الْعَامَّهُ(۴)

عَلَیْنَا الْفُسْطَاطَ وَ أَنَا جَارِیَهٌ صَغِیرَهٌ وَ فِی رِجْلَیَّ خَلْخَالانِ مِنْ ذَهَبٍ فَجَعَلَ رَجُلٌ یَفُضُّ الْخَلْخَالَیْنِ مِنْ رِجْلَیَّ وَ هُوَ یَبْکِی فَقُلْتُ مَا یُبْکِیکَ یَا عَدُوَّ اللَّهِ فَقَالَ کَیْفَ لَا أَبْکِی وَ أَنَا أَسْلُبُ ابْنَهَ رَسُولِ اللَّهِ فَقُلْتُ لَا تَسْلُبْنِی قَالَ أَخَافُ أَنْ یَجِی ءَ غَیْرِی فَیَأْخُذَهُ قَالَتْ وَ انْتَهَبُوا مَا فِی الْأَبْنِیَهِ حَتَّی کَانُوا یَنْزِعُونَ الْمَلَاحِفَ عَنْ ظُهُورِنَا.

ص: ۸۲

۱- ۱. الأعراف: ۹۶.

۲- ۲. أمالی الصدوق المجلس ۳۱ تحت الرقم: ۱.

۳- ۳. هو عبد اللّه بن الحسن الحسن بن علیّ بن أبی طالب علیهم السلام و فی نسخه الأصل و نسخه الکمبانیّ و هکذا المصدر« عبد اللّه بن الحسین» و هو تصحیف.

۴- ۴. فی المصدر المجلس ۳۱ تحت الرقم ۲:« الغانمه».

**[ترجمه]امالی صدوق: فاطمه بنت الحسین می گوید: لشکر ابن سعد در خیمه های ما ریختند. من در آن موقع دختر کوچکی بودم و یک جفت خلخال طلا در پایم بود. ناگاه دیدم مردی در حالی که گریه می کند آن خلخال ها را از پای من بیرون می آورد! من به او گفتم: ای دشمن خدا! پس چرا گریه می کنی؟ گفت: چگونه گریه نکنم در صورتی که دارم خلخال های دختر پیغمبر را غارت می کنم؟ گفتم: پس چرا غارت می کنی!؟ گفت: می ترسم دیگری بیاید و این خلخال را ببرد!! فاطمه می گوید: غارتگران یزید آنچه را که در خیمه های ما بود به تاراج بردند. حتی چادرها را از سر ما می بردند.

**[ترجمه]

«۱۰»

ج، [الإحتجاج] عَنْ مُصْعَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: لَمَّا اسْتَكَفَّ النَّاسُ بِالْحُسَيْنِ علیه السلام رَكِبَ فَرَسَهُ وَ اسْتَنْصَتَ النَّاسَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ تَبّاً لَكُمْ أَيَّتُهَا الْجَمَاعَةُ وَ تَرَحاً وَ بُؤْساً لَكُمْ وَ تَعْساً حِينَ اسْتَصْرَخْتُمُونَا وَلِهِينَ فَأَصْرَخْنَاكُمْ مُوجِفِينَ فَشَحَذْتُمْ عَلَيْنَا سَيْفاً كَانَ فِي أَيْدِينَا وَ حَشَشْتُمْ عَلَيْنَا نَاراً أَضْرَمْنَاهَا عَلَى عَدُوِّكُمْ وَ عَدُوِّنَا فَأَصْبَحْتُمْ أَلْباً عَلَى أَوْلِيَائِكُمْ وَ يَداً لِأَعْدَائِكُمْ مِنْ غَيْرِ عَدْلٍ أَفْشَوْهُ فِيكُمْ وَ لَا أَمَلٍ أَصْبَحَ لَكُمْ فِيهِمْ وَ لَا ذَنْبٍ كَانَ مِنَّا إِلَيْكُمْ فَهَلَّا لَكُمُ الْوَيْلَاتُ إِذْ كَرِهْتُمُونَا وَ السَّيْفُ مَشِيمٌ وَ الْجَأْشُ طَامِنٌ وَ الرَّأْيُ لَمْ يُسْتَحْصَفْ وَ لَكِنَّكُمُ اسْتَسْرَعْتُمْ إِلَى بَيْعَتِنَا كَطَيْرَةِ الدَّبَى (۱) وَ تَهَافَتُّمْ إِلَيْهَا كَتَهَافُتِ الْفَرَاشِ ثُمَّ نَقَضْتُمُوهَا سَفَهاً وَ ضِلَّةً بُعْداً وَ سُحْقاً لِطَوَاغِيتِ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَ بَقِيَّةِ الْأَحْزَابِ وَ نَبَذَةِ الْكِتَابِ وَ مُطْفِئِ السُّنَنِ وَ مُوَاخِي الْمُسْتَهْزِءِينَ- الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ وَ عُصَاةِ الْأُمَمِ وَ مُلْحِقِ الْعَهْرَةِ بِالنَّسَبِ- لَبِئْسَ ما قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَ فِي الْعَذابِ هُمْ خالِدُونَ أَ فَهَؤُلَاءِ تَعْضُدُونَ وَ عَنَّا تَتَخَاذَلُونَ أَجَلْ وَ اللَّهِ الْخَذْلُ فِيكُمْ مَعْرُوفٌ نَبَتَتْ عَلَيْهِ أُصُولُكُمْ وَ تَأَزَّرَتْ عَلَيْهِ عُرُوقُكُمْ فَكُنْتُمْ أَخْبَثَ شَجَرٍ لِلنَّاظِرِ وَ أُكْلَةً لِلْغَاصِبِ- أَلا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ النَّاكِثِينَ الَّذِينَ يَنْقُضُونَ الْأَيْمانَ بَعْدَ تَوْكِيدِها وَ قَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا.

أَلَا وَ إِنَّ الدَّعِيَّ ابْنَ الدَّعِيِّ قَدْ تَرَكَنِي بَيْنَ السِّلَّةِ وَ الذِّلَّةِ وَ هَيْهَاتَ لَهُ ذَلِكَ هَيْهَاتَ مِنِّي الذِّلَّةُ أَبَى اللَّهُ ذَلِكَ وَ رَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ وَ جُدُودٌ طَهُرَتْ وَ حُجُورٌ طَابَتْ أَنْ نُؤْثِرَ طَاعَةَ اللِّئَامِ عَلَى مَصَارِعِ الْكِرَامِ أَلَا وَ إِنِّي زَاحِفٌ بِهَذِهِ الْأُسْرَةِ عَلَى قِلَّةِ الْعَدَدِ وَ كَثْرَةِ الْعَدُوِّ وَ خِذْلَةِ النَّاصِرِ ثُمَّ تَمَثَّلَ فَقَالَ:

فَإِنْ نَهْزِمْ فَهَزَّامُونَ قِدْماً**وَ إِنْ نُهْزَمْ فَغَيْرُ مُهَزَّمِينَا

**[ترجمه]احتجاج: هنگامی که لشکر کفر امام حسین علیه السّلام را محاصره نمودند، آن بزرگوار بر اسب خود سوار شد و پس از این که مردم را ساکت نمود و حمد و ثنای خدای را به جای آورد فرمود: ای گروه نابکار! مرده و نابود شوید هلاک و سرنگون گردید! در آن موقعی که از ما یاری خواستید ما شما را به سرعت یاری کردیم. اکنون شما آن شمشیری را که در دست ما بود تیز کرده و به رخ خود ما می کشید. شما آتشی را برای ما روشن می کنید که ما آن را برای دشمنان شما و دشمنان خودمان شعله ور نمودیم. شما اکنون برای دشمنی با دوستان خود اجتماع کردید و دستی شدید برای دشمنان خود، بدون عدالتی که در میان شما افشاء کنند یا آرزویی که از شما بر آورند، یا گناهی که ما نسبت به شما کرده باشیم.

چرا واویلاها نصیب شما نشود! زیرا شما ما را خوش ندارید. شمشیر در غلاف، یا کشیده است، قلب آرام است، رأی محکم

نیست. ولی شما نظیر ملخ های کوچک برای بیعت با ما سرعت کردید و مثل پروانه ای که دور شمع بگردد، برای بیعت ما آمدید. ولی سپس به علت سفاهت و گمراهی، بیعت ما را شکستید. هلاک و نابود شوید! بت ها، یعنی یزیدهای این امت و بقعه احزاب، و آن افرادی که قرآن را پشت سر انداختند، سنت های پیامبر خدا را خاموش و تعطیل نمودند. همان افرادی که با استهزاء کنندگان برادری کردند، «الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِين.» - . حجر / ۹۱ - {آن گروهی که قرآن را افسانه و بهتان قرار دادند.} معصیت کاران امت ها، همان افرادی که از زنا به وجود آمدند و خود را به حسب و نسبی پیوستند. «لَبِئْسَ ما قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَ فِي الْعَذابِ هُمْ خالِدُون.» - . مائده / ۸۰ - {حتما بد است آنچه را که برای خود پیشاپیش فرستادند، سخط و غضب خدا بر آنان خواهد بود و همیشه در عذاب خواهند بود.}

آیا شما از این گونه افراد پشتیبانی می کنید و ما را تنها می گذارید؟ آری و اللّه بی وفایی در میان شما معروف است، اصل و ریشه شما از بی وفایی روییده شده و عروق شما به وسیله آن پرورش یافته، شما برای شخص ناظر خبیث ترین درخت و برای شخص غاصب خبیث ترین لقمه می باشید. آگاه باشید که «أَلا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِين.» - . هود / ۱۸ - {لعنت خدای بر ظالمین باد}، همان ظالمینی که «الْأَيْمانَ بَعْدَ تَوْكِيدِها وَ قَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلا.» - . نحل / ۹۱ - {عهد و قسم خود را پس از تأکید می شکنند در صورتی که شما خدا را برای خود کفیل قرار دادید.}

آگاه باشید زنازاده که پسر زنازاده است، مرا بین شمشیر کشیدن و ذلت قرار داده است. هیهات است برای او! هیهات که من ذلت را بپذیرم! خدا، رسول او، مؤمنین، آباء و اجدادی که طیب و طاهر بودند، دامن مادرانی که پاک و پاکیزه بودند، این موضوع را نمی پذیرند که ما طاعت افراد ناکس و لئیم را بر قتلگاه های مردان گرامی مقدم بداریم. آگاه باشید که من با این عده قلیل و دشمنان کثیری که دارم و بی یاور می باشم، این طریق را خواهم رفت. سپس به این شعر متمثل شد و فرمود:

اگر ما دشمن را شکست دهیم، از قدیم الایام این افتخار را داشته ایم و اگر شکست بخوریم، فرار نخواهیم کرد - . احتجاج: - ۱۵۴

**[ترجمه]

بیان

یقال شمت السیف أغمدته و شمته سللته و هو من الأضداد(۲).

ص: ۸۳

۱- ۱. الدبی: أصغر الجراد، یقال: جاء الخیل کالدبی فبلغ السیل الربی.

۲- ۲. الاحتجاج ص ۱۵۴، و قد مر مثله فی ص ۸ فراجع.

**[ترجمه]«شمت السيف» به معنای آن است كه شمشير را در غلاف كردم و «شمته» يعنی آن را بر كشيدم و اين واژه از لغات ضد المعانی است.

**[ترجمه]

«۱۱»

فس، [تفسير القمی] أَبِی عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَقِيَ الْمِنْهَالُ بْنُ عَمْرٍو عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السلام فَقَالَ لَهُ كَيْفَ أَصْبَحْتَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ وَيْحَكَ أَ مَا آنَ لَكَ أَنْ تَعْلَمَ كَيْفَ أَصْبَحْتُ أَصْبَحْنَا فِی قَوْمِنَا مِثْلَ بَنِی إِسْرَائِيلَ فِی آلِ فِرْعَوْنَ يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَنَا وَ يَسْتَحْيُونَ نِسَاءَنَا وَ أَصْبَحَ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ بَعْدَ مُحَمَّدٍ يُلْعَنُ عَلَى الْمَنَابِرِ وَ أَصْبَحَ عَدُوُّنَا يُعْطَى الْمَالَ وَ الشَّرَفَ وَ أَصْبَحَ مَنْ يُحِبُّنَا مَحْقُوراً مَنْقُوصاً حَقُّهُ وَ كَذَلِكَ لَمْ يَزَلِ الْمُؤْمِنُونَ وَ أَصْبَحَتِ الْعَجَمُ تَعْرِفُ لِلْعَرَبِ حَقَّهَا بِأَنَّ مُحَمَّداً كَانَ مِنْهَا وَ أَصْبَحَتِ الْعَرَبُ تَعْرِفُ لِقُرَيْشٍ حَقَّهَا بِأَنَّ مُحَمَّداً كَانَ مِنْهَا وَ أَصْبَحَتْ قُرَيْشٌ تَفْتَخِرُ عَلَى الْعَرَبِ بِأَنَّ مُحَمَّداً كَانَ مِنْهَا وَ أَصْبَحَتِ الْعَرَبُ تَفْتَخِرُ عَلَى الْعَجَمِ بِأَنَّ مُحَمَّداً كَانَ مِنْهَا وَ أَصْبَحْنَا- أَهْلَ بَيْتِ مُحَمَّدٍ- لَا يُعْرَفُ لَنَا حَقٌّ فَهَكَذَا أَصْبَحْنَا.

**[ترجمه]تفسير علی بن ابراهيم: امام جعفر صادق عليه السّلام فرمود: منهال بن عمرو با امام زين العابدين عليه السّلام ملاقات كرد و به آن حضرت گفت: يا بن رسول اللّه! حال شما چگونه است؟ فرمود: وای بر تو! آيا برای تو معلوم نيست كه حال من چگونه است؟ حال ما در ميان اين گروه، نظير حال بنی اسرائيل است كه در ميان آل فرعون بودند. اينان پسران و مردان ما را سر می برند و زنان ما را زنده می گذارند؛ حضرت علی عليه السّلام را كه بعد از حضرت محمّد صلّی اللّه عليه و آله و سلّم بهترين مردم است، بر فراز منبرها لعنت می كنند! به دشمنان ما مال و شرافت عطا می شود، ولی كسی كه دوست ما باشد حقير و حق او پايمال می شود. مؤمنين دائما اين طور بوده اند. عجم هميشه حق عرب را اين طور می شناخت كه حضرت محمّد صلّی اللّه عليه و آله و سلّم از عرب است. قريش بر عرب فخر می كرد كه حضرت محمّد صلّی اللّه عليه و آله و سلّم از اين قبيله است. عرب به عجم فخر می كرد كه حضرت محمّد صلّی اللّه عليه و آله و سلّم از ملت عرب است. ولی حال ما آل محمّد اين است كه حقی برای ما شناخته نمی شود. آری حال ما اين طور است.

**[ترجمه]

«۱۲»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ الْمَشْرِقِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ أَنَا وَ ابْنُ عَمٍّ لِی وَ هُوَ فِی قَصْرِ بَنِی مُقَاتِلٍ فَسَلَّمْنَا عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَمِّی يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ هَذَا الَّذِی أَرَى خِضَابٌ أَوْ شَعْرُكَ فَقَالَ خِضَابٌ وَ الشَّيْبُ إِلَيْنَا بَنِی هَاشِمٍ يُعَجِّلُ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا فَقَالَ جِئْتُمَا لِنُصْرَتِی فَقُلْتُ إِنِّی رَجُلٌ كَبِيرُ السِّنِّ كَثِيرُ الدَّيْنِ كَثِيرُ الْعِيَالِ وَ فِی يَدِی بَضَائِعُ لِلنَّاسِ وَ لَا أَدْرِی مَا يَكُونُ وَ أَكْرَهُ أَنْ أُضَيِّعَ أَمَانَتِی وَ قَالَ لَهُ ابْنُ عَمِّی مِثْلَ ذَلِكَ قَالَ لَنَا فَانْطَلِقَا فَلَا تَسْمَعَا لِی وَاعِيَةً وَ لَا تَرَيَا لِی سَوَاداً فَإِنَّهُ مَنْ سَمِعَ وَاعِيَتَنَا أَوْ رَأَى سَوَادَنَا فَلَمْ يُجِبْنَا وَ

لَمْ يُغِثْنَا كَانَ حَقّاً عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يُكِبَّهُ عَلَى مَنْخِرَيْهِ فِي النَّارِ.

كش، [رجال الكشی] وجدت بخط محمد بن عمر السمرقندی و حدثنی بعض الثقات عن الأشعری: مثله (1).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: عمرو بن قیس مشرقی می گوید: من و پسر عمویم در قصر بنی مقاتل به حضور حضرت امام حسین علیه السّلام مشرف شدیم و سلام کردیم. پسر عمویم به آن بزرگوار گفت: یا ابن رسول اللَّه! این رنگی که به محاسن شریف تو می نگرم و رنگ خضاب است یا رنگ طبیعی آن است؟ فرمود: رنگ خضاب می باشد، پیری به ما بنی هاشم زود اثر می نماید. سپس متوجه ما شد و فرمود: آیا برای یاری من آمده اید؟ من گفتم: من مردی هستم مسن و مقروض و عیالوار. امانت هایی از مردم در دست من می باشد و نمی دانم حال من چگونه خواهد شد. دوست ندارم امانت مردم ضایع شود. عمویم نیز همین جواب را داد. امام حسین علیه السّلام به ما فرمود: پس از این سرزمین خارج شوید که صدای استغاثه مرا نشنوید و سواد لشکر مرا ننگرید. زیرا کسی که صدای استغاثه ما را بشنود یا سیاهی لشکر ما را بنگرد و جواب ما را نگوید و به فریاد ما نرسد، بر خدا لازم می شود که او را به رو در آتش جهنم بیندازد.

مثل این روایت در رجال کشی منقول است. - . رجال کشی: ۱۰۵ -

**[ترجمه]

«۱۳»

یر، [بصائر الدرجات] أَيُّوبُ بْنُ نُوحٍ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ مَرْوَانَ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ حُمْرَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ذَكَرْنَا خُرُوجَ الْحُسَيْنِ وَ تَخَلُّفَ ابْنِ الْحَنَفِيَّةِ

۱- ۱. رجال الكشّیّ ص ۱۰۵.

عَنْهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ يَا حَمْزَةُ إِنِّی سَأُحَدِّثُکَ فِی هَذَا الْحَدِیثِ وَ لَا تَسْأَلْ عَنْهُ بَعْدَ مَجْلِسِنَا هَذَا إِنَّ الْحُسَیْنَ لَمَّا فَصَلَ مُتَوَجِّهاً دَعَا بِقِرْطَاسٍ وَ کَتَبَ- بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ مِنَ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ إِلَی بَنِی هَاشِمٍ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ مَنْ لَحِقَ بِی مِنْکُمْ اسْتُشْهِدَ مَعِی وَ مَنْ تَخَلَّفَ لَمْ یَبْلُغِ الْفَتْحَ وَ السَّلَامُ (۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: همزه بن حمران می گوید: ما نزد امام جعفر صادق علیه السّلام سخنی از خروج امام حسین علیه السّلام و تخلف محمّد بن حنفیه به میان آوردیم. امام صادق علیه السّلام فرمود: ای حمزه! من در این باره مطلبی را برای تو می گویم که بعد از این مجلس راجع به این موضوع پرسشی نکنی. وقتی امام حسین علیه السّلام متوجه سفر شد، کاغذی خواست و در آن نوشت: «بسم اللّه الرّحمن الرّحیم. از طرف حسین بن علی به سوی بنی هاشم. اما بعد؛ کسی که از شما به من ملحق شود کشته خواهد شد. و کسی که تخلف کند، فاتح نخواهد شد و السّلام.» - . بصائر الدرجات: ۴۸۲ -

**[ترجمه]

«۱۴»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِیلَ عَنِ الْفَضْلِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عُمَرَ الْیَمَانِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام خَرَجَ قَبْلَ التَّرْوِیَهِ بِیَوْمٍ إِلَی الْعِرَاقِ وَ قَدْ کَانَ دَخَلَ مُعْتَمِراً.

**[ترجمه]کافی: از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: امام حسین علیه السّلام یک روز قبل از روز ترویه از مکه متوجه عراق شد، در صورتی که مشغول عمره بود.

**[ترجمه]

«۱۵»

کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مَرَّارٍ عَنْ یُونُسَ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْمُتَمَتِّعَ مُرْتَبِطٌ بِالْحَجِّ وَ الْمُعْتَمِرَ إِذَا فَرَغَ مِنْهَا ذَهَبَ حَیْثُ شَاءَ وَ قَدِ اعْتَمَرَ الْحُسَیْنُ فِی ذِی الْحِجَّهِ ثُمَّ رَاحَ یَوْمَ التَّرْوِیَهِ إِلَی الْعِرَاقِ وَ النَّاسُ یَرُوحُونَ إِلَی مِنًی وَ لَا بَأْسَ بِالْعُمْرَهِ فِی ذِی الْحِجَّهِ لِمَنْ لَا یُرِیدُ الْحَجَ (۲).

**[ترجمه]کافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: کسی که عمره تمتع به جا می آورد، با حج مرتبط است. شخصی که عمره به جا می آورد، هر گاه از عمره فراغت حاصل کند، هر جا که بخواهد می تواند برود. زیرا امام حسین علیه السّلام در ماه ذی حجه عمره به جای آورد و در روز ترویه متوجه عراق شد، در صورتی که مردم متوجه منا شده بودند. عمره در ماه ذی حجه برای کسی که قصد حج را ندارد مانعی نخواهد داشت. - . کافی ۴ : ۵۳۵ -

**[ترجمه]

«۱۶»

مل، [كامل الزيارات] أَبِي وَ ابْنُ الْوَلِيدِ مَعاً عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الصُّهْبَانِ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ فُضَيْلٍ الرَّسَّانِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَقِيصَا قَالَ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ علیهما السلام وَ خَلَا بِهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ فَنَاجَاهُ طَوِيلًا قَالَ ثُمَّ أَقْبَلَ الْحُسَيْنُ علیه السلام بِوَجْهِهِ إِلَيْهِمْ وَ قَالَ إِنَّ هَذَا يَقُولُ لِي كُنْ حَمَاماً مِنْ حَمَامِ الْحَرَمِ وَ لَأَنْ أُقْتَلَ وَ بَيْنِي وَ بَيْنَ الْحَرَمِ بَاعٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُقْتَلَ وَ بَيْنِي وَ بَيْنَهُ شِبْرٌ وَ لَأَنْ أُقْتَلَ بِالطَّفِّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُقْتَلَ بِالْحَرَمِ (۳).

**[ترجمه]کامل الزیاره: ابو سعید می گوید: در آن موقعی که عبداللّه بن زبیر با امام حسین علیه السّلام در خلوت تکلم نمود و سخن آنان طولانی شد، امام حسین علیه السّلام متوجه مردم گردید و به آنان فرمود: این مرد یعنی ابن زبیر به من می گوید: تو نظیر یکی از کبوتران حرم باش. در صورتی که اگر من در فاصله یک ذراع از حرم کشته شوم، برای من محبوب تر است از این که در یک وجب فاصله با آن شهید شوم. اگر در کربلا کشته شوم برایم محبوب تر است از این که در مکه شهید گردم.

- . کامل الزیاره: ۷۲ -

**[ترجمه]

«۱۷»

مل، [كامل الزيارات] أَبِي وَ ابْنُ الْوَلِيدِ مَعاً عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ لِلْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام لَوْ جِئْتَ إِلَى مَكَّةَ فَكُنْتَ بِالْحَرَمِ فَقَالَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السلام لَا

۱- ۱. بصائر الدرجات ص ۴۸۲ من الطبعه الحدیثه.

۲- ۲. الکافی ج ۴ ص ۵۳۵ تحت الرقم ۳ و ۴.

۳- ۳. راجع کامل الزیارات الباب ۲۳ و هکذا ما بعده.

نَسْتَحِلَّهَا وَ لَا تُسْتَحَلَّ بِنَا وَ لَأَنْ أَقْتَلَ عَلَى تَلِّ أَعْفَرَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَقْتَلَ بِهَا.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: عبداللّه بن زبیر به امام حسین علیه السّلام گفت: اگر تو وارد مکه شوی، در حرم امن خدا خواهی بود. امام علیه السّلام در جوابش فرمود: ما احترام حرم خدا را از بین نمی بریم و این عمل را انجام نمی دهم که به وسیله ما حرمت آن ضایع شود. اگر من بر فراز تپه سرخ کشته شوم، برایم محبوب تر است که در حرم خدا شهید شوم.

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری الأعفر الرمل الأحمر و الأعفر الأبیض و لیس بالشدید البیاض انتهی و قال المسعودی تل أعفر موضع من بلاد دیار ربیعه.

**[ترجمه]جوهری می گوید: «اعفر» رمل سرخ را گویند و اعفر به معنای سفید است و خیلی سفید نیست. (پایان کلام جوهری) مسعودی می گوید: «تلّ اعفر» موضعی از شهر خانه های ربیعه است.

**[ترجمه]

«۱۸»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِیدِ عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَكَم عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْحُسَیْنَ علیه السلام خَرَجَ مِنْ مَكَّهَ قَبْلَ التَّرْوِیَهِ بِیَوْمٍ فَشَیَّعَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَیْرِ فَقَالَ یَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ قَدْ حَضَرَ الْحَجُّ وَ تَدَعُهُ وَ تَأْتِی الْعِرَاقَ فَقَالَ یَا ابْنَ الزُّبَیْرِ لَأَنْ أُدْفَنَ بِشَاطِئِ الْفُرَاتِ أَحَبُّ إِلَیَّ مِنْ أَنْ أُدْفَنَ بِفِنَاءِ الْكَعْبَهِ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: امام حسین علیه السّلام یک روز قبل از روز ترویه (روز هشتم ذی الحجه) از مکه معظمه خارج شد و عبداللّه بن زبیر به دنبال آن حضرت رفت و گفت: یا ابا عبداللّه! موسم حج فرا رسیده و تو حج را رها می کنی و به طرف عراق می روی! فرمود: ای پسر زبیر! اگر من در کنار فرات دفن شوم، برایم محبوب تر است از این که در آستانه کعبه دفن گردم.

**[ترجمه]

«۱۹»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ صَفْوَانَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام قَالَ لِأَصْحَابِهِ یَوْمَ أُصِیبُوا أَشْهَدُ أَنَّهُ قَدْ أُذِنَ فِی قَتْلِكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ اصْبِرُوا.

مل، [كامل الزيارات] محمد بن جعفر عن خاله ابن أبى الخطاب عن على بن النعمان عن الحسين بن أبى العلا: مثله.

**[ترجمه]كامل الزياره: امام صادق عليه السّلام فرمود: امام حسين عليه السّلام در آن روزى كه دچار مصيبت شده بود، به اصحاب خود فرمود: گواهى مى دهم كه براى كشته شدن شما اجازه داده شده است. پس با تقوا و صابر باشيد.

در كامل الزياره مثل همين حديث به سند ديگرى نيز نقل شده است.

**[ترجمه]

«۲۰»

مل، [كامل الزيارات] الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ عَنِ الْحَلَبِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ الْحُسَيْنَ عليه السلام صَلَّى بِأَصْحَابِهِ الْغَدَاةَ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَذِنَ فِي قَتْلِكُمْ فَعَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ.

**[ترجمه]كامل الزياره: امام صادق عليه السّلام فرمود: امام حسين عليه السّلام نماز صبح را با يارانش خواند و سپس متوجه آنان گشت و به آنان فرمود: خدا درباره كشته شدن شما اجازه داده است پس لازم است كه صبر كنيد .

**[ترجمه]

بيان

أى قدر قتلكم فى علمه تعالى (۱).

**[ترجمه]يعنى كشته شدن شما را در علم خود مقرر فرموده است.

**[ترجمه]

«۲۱»

مل، [كامل الزيارات] الْحَسَنُ عَنْ أَبِيهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى (۲)

عَنْ

۱- ۱. و يحتمل أن يكون« آذن» أى أخبر بأنكم مقتولون.

٢- ٢. فى الأصل و هكذا فى المصدر فى هذا السند و الذى قبله تصحيفات و الصحيح ما فى الصلب، و الحسن هو الحسن بن عبد اللّه بن محمّد بن عيسى يروى عن أبيه عن جده محمّد ابن عيسى.

صَفْوَانَ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ أَبِی الْعَلَاءِ قَالَ قَالَ: وَ الَّذِی رُفِعَ إِلَیْهِ الْعَرْشُ لَقَدْ حَدَّثَنِی أَبُوكَ بِأَصْحَابِ الْحُسَیْنِ- لَا یَنْقُصُونَ رَجُلًا وَ لَا یَزِیدُونَ رَجُلًا تَعْتَدِی بِهِمْ هَذِهِ الْأُمَّهُ كَمَا اعْتَدَتْ بَنُو إِسْرَائِیلَ وَ قُتِلَ یَوْمَ السَّبْتِ یَوْمَ عَاشُورَاءَ.

أقول: هكذا وجدنا الخبر و لعله سقط منه شی ء.

**[ترجمه]كامل الزیاره: حسین بن ابو العلاء می گوید: قسم به آن كسی كه عرش را رفعت داده است، پدرت برایم گفت: تعداد اصحاب امام حسین علیه السّلام نه یكی كم و نه یكی زیاد می شود. این امت در حق آنان ظلم می كنند، همان طور كه بنی اسرائیل ظلم كردند. امام حسین علیه السّلام در روز شنبه كه عاشورا بود شهید شد.

مؤلف: ما این حدیث را همین طور یافتیم و شاید چیزی از آن افتاده باشد.

**[ترجمه]

«۲۲»

مل، [كامل الزیارات] أَبِی وَ جَمَاعَهُ مَشَایِخِی عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْأَهْوَازِیِّ عَنِ النَّضْرِ عَنْ یَحْیَی بْنِ عِمْرَانَ الْحَلَبِیِّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْحُسَیْنَ صَلَّی بِأَصْحَابِهِ یَوْمَ أُصِیبُوا ثُمَّ قَالَ أَشْهَدُ أَنَّهُ قَدْ أُذِنَ فِی قَتْلِكُمْ یَا قَوْمِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ اصْبِرُوا.

**[ترجمه]كامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: امام حسین علیه السّلام در آن روزی كه دچار مصیبت شده بودند، با اصحابش نماز خواند و به آنان فرمود: گواهی می دهم كه برای كشته شدن شما اجازه داده شده است. ای قوم! پس از خدا بترسید و صابر باشید.

**[ترجمه]

«۲۳»

مل، [كامل الزیارات] أَبِی وَ جَمَاعَهُ مَشَایِخِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِسْمَاعِیلَ وَ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ مَعاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَعِیدٍ عَنِ ابْنِ بُكَیْرٍ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: كَتَبَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام مِنْ مَكَّهَ إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ- بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ

الرَّحِیمِ* مِنَ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ وَ مَنْ قِبَلَهُ مِنْ بَنِی هَاشِمٍ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ مَنْ لَحِقَ بِی اسْتُشْهِدَ وَ مَنْ لَمْ یَلْحَقْ بِی لَمْ یُدْرِكِ الْفَتْحَ وَ السَّلَامُ.

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو وَ حَدَّثَنِی كَرَّامُ عَبْدُ الْكَرِیمِ بْنُ عَمْرٍو عَنْ مُیَسِّرِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: كَتَبَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ مِنْ كَرْبَلَاءَ- بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ مِنَ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ وَ مَنْ قِبَلَهُ مِنْ بَنِی هَاشِمٍ

أَمَّا بَعْدُ فَكَأَنَّ الدُّنْیَا لَمْ تَكُنْ وَ كَأَنَّ الْآخِرَهَ لَمْ تَزَلْ وَ السَّلَامُ (۱).

**[ترجمه]كامل الزیاره: امام باقر علیه السّلام فرمود: حسین بن علی علیهما السّلام از مکه به محمد حنفیه چنین نوشت: «بسم اللّه الرّحمن الرّحیم. از طرف حسین بن علی به سوی بنی هاشم. اما بعد؛ کسی که از شما به من ملحق شود کشته خواهد شد. و کسی که تخلف کند، فاتح نخواهد شد و السّلام.»

امام باقر علیه السّلام فرمود: حسین بن علی علیهما السّلام از کربلا به محمد حنفیه چنین نوشت: «بسم اللّه الرّحمن الرّحیم. از طرف حسین بن علی به محمد حنفیه و بنی هاشمی که آنجا هستند. اما بعد؛ گویا دنیا نبوده و آخرت پیوسته خواهد بود؛ والسّلام.» - . کامل الزیاره: ۷۵ -

**[ترجمه]

«۲۴»

مل، [كامل الزيارات] جَمَاعَهُ مَشَايِخِی مِنْهُمْ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ جَمِيعاً عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِی جَمِيلَهَ عَنِ ابْنِ عَبْدِ رَبِّهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: لَمَّا صَعِدَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام عَقَبَهَ الْبَطْنِ قَالَ لِأَصْحَابِهِ مَا أَرَانِی إِلَّا مَقْتُولًا قَالُوا وَ مَا ذَاكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ قَالَ رُؤْيَا رَأَيْتُهَا فِی الْمَنَامِ قَالُوا وَ مَا هِیَ قَالَ رَأَيْتُ كِلَاباً تَنْهَشُنِی

۱- ۱. المصدر ص ۷۵ و هكذا ما بعده.

أَشَدُّهَا عَلَيَّ كَلْبٌ أَبْقَعُ.

**[ترجمه]کامل الزياره: امام جعفر صادق عليه السّلام فرمود: هنگامى كه امام حسين عليه السّلام از عقبه البطن بالا رفت، به اصحاب خود فرمود: من خودم را مقتول مى بينم. گفتند: براى چه يا ابا عبداللّه؟ فرمود: براى اين خوابى كه ديده ام. گفتند: چه خوابى؟ فرمود: سگ هايى را ديدم كه مرا مى گزيدند و بيشتر از همه سگى بود كه ابلق بود .

**[ترجمه]

«۲۵»

مل، [كامل الزيارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ عَنِ ابْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْخَثْعَمِيِّ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام قَالَ قَالَ: وَ الَّذِي نَفْسُ حُسَيْنٍ بِيَدِهِ- لَا يَهْنِئُ بَنِي أُمَيَّةَ مُلْكُهُمْ حَتَّى يَقْتُلُونِّي وَ هُمْ قَاتِلِيَّ فَلَوْ قَدْ قَتَلُونِي لَمْ يُصَلُّوا جَمِيعاً أَبَداً وَ لَمْ يَأْخُذُوا عَطَاءً فِي سَبِيلِ اللَّهِ جَمِيعاً أَبَداً إِنَّ أَوَّلَ قَتِيلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَنَا وَ أَهْلُ بَيْتِي وَ الَّذِي نَفْسُ حُسَيْنٍ بِيَدِهِ- لَا تَقُومُ السَّاعَةُ وَ عَلَى الْأَرْضِ هَاشِمِيٌّ يَطْرِفُ.

مل، [كامل الزيارات] أبي عن سعد عن ابن عيسى عن محمد بن يحيى الخزاز عن طلحه عن جعفر عليه السلام: مثله.

**[ترجمه]کامل الزياره: حضرت امام حسين عليه السّلام فرمود: قسم به حق آن خدايى كه جان حسين بن على در دست قدرت او است، سلطنت براى بنى اميه گوارا نخواهد شد مگر اين كه مرا بكشند! آنان قاتل منند؛ اگر مرا به قتل برسانند، با يكديگر نماز نمى خوانند و عطاء را در راه خدا نمى گيرند. حقا كه اولين قتيل اين امت من و اهل بيتم هستيم. قسم به حق آن خدايى كه جان حسين به دست قدرت او است، تا چشم شخصى از بنى هاشم در روى زمين باز باشد، قيامت قيام نخواهد كرد.

مثل اين حديث در كامل الزياره به سند ديگر نقل شده است.

**[ترجمه]

بيان

لعل المعنى لم يوفق الناس للصلاه جماعه(۱) مع إمام الحق و لا- أخذ الزكاه و حقوق الله على ما يحب الله إلى قيام القائم عليه السلام و آخر الخبر إشاره إلى ما يصيب بني هاشم من الفتن في آخر الزمان.

**[ترجمه]شايد معنى اين باشد كه تا قيام قيامت مردم موفق به نماز جماعت با امام حق نمى شوند و موفق به اخذ زكات و گرفتن حقوق خدا طبق آنچه خدا دوست دارد، تا قيام قائم عليه السّلام نمى شوند. و آخر خبر اشاره دارد به فتنه هاى آخرالزمانى كه دامنگير بنى هاشم مى شود.

**[ترجمه]

مل، [كامل الزيارات] أَبِی وَ جَمَاعَهُ مَشَايِخِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْمُعَاذِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى الْأَصَمِّ عَنْ عَمْرٍو عَنْ جَابِرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عليه السلام قَالَ: لَمَّا هَمَّ الْحُسَيْنُ بِالشُّخُوصِ إِلَى الْمَدِينَهِ أَقْبَلَتْ نِسَاءُ بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَاجْتَمَعْنَ لِلنِّيَاحَهِ حَتَّى مَشَى فِيهِنَّ الْحُسَيْنُ عليه السلام فَقَالَ أَنْشُدُكُنَّ اللَّهَ أَنْ تُبْدِينَ هَذَا الْأَمْرَ مَعْصِيَهً لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ قَالَتْ لَهُ نِسَاءُ بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَلِمَنْ نَسْتَبْقِی النِّيَاحَهَ وَ الْبُكَاءَ فَهُوَ عِنْدَنَا كَيَوْمِ مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله وَ عَلِیٌّ وَ فَاطِمَهُ وَ رُقَيَّهُ وَ زَيْنَبُ وَ أُمُّ كُلْثُوم فَنَنْشُدُكَ اللَّهَ جَعَلَنَا اللَّهُ فِدَاكَ مِنَ الْمَوْتِ فَيَا حَبِيبَ الْأَبْرَارِ مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ وَ أَقْبَلَتْ بَعْضُ عَمَّاتِهِ تَبْكِی وَ تَقُولُ أَشْهَدُ يَا حُسَيْنُ لَقَدْ سَمِعْتُ الْجِنَّ نَاحَتْ بِنَوْحِكَ وَ هُمْ يَقُولُونَ:

وَ إِنَّ قَتِيلَ الطَّفِّ مِنْ آلِ هَاشِمٍ***أَذَلَّ رِقَاباً مِنْ قُرَيْشٍ فَذَلَّتِ

حَبِيبُ رَسُولِ اللَّهِ لَمْ يَكُ فَاحِشاً***أَبَانَتْ مُصِيبَتُكَ الْأُنُوفَ وَ جَلَّتِ

ص: ۸۸

۱- ۱. و الظاهر أنّه بالتخفيف من وصل يصل، أی لا يجمع اللّه بينهم حتّی يصل بعضهم بعضا.

وَ قُلْنَ أَيْضاً:

بَكُوا حُسَيْناً سَيِّداً وَ لِقَتْلِهِ شَابَ الشَّعَرُ**وَ لِقَتْلِهِ زُلْزِلْتُمْ وَ لِقَتْلِهِ انْكَسَفَ الْقَمَرُ

وَ احْمَرَّتْ آفَاقُ السَّمَاءِ مِنَ الْعَشِيَّهِ وَ السَّحَرِ**وَ تَغَيَّرَتْ شَمْسُ الْبِلَادِ بِهِمْ وَ أَظْلَمَتِ الْكُوَرُ

ذَاکَ ابْنُ فَاطِمَهَ الْمُصَابُ بِهِ الْخَلَائِقُ وَ الْبَشَرُ**أَوْرَثْتَنَا ذُلًّا بِهِ جَدَعَ الْأُنُوفَ مَعَ الْغُرَرِ(۱)

**[ترجمه]کامل الزیاره: محمّد بن علی علیه السّلام فرمود: وقتی امام حسین علیه السّلام تصمیم گرفت از مدینه خارج شود، زنان بنی عبدالمطلب آمدند و شروع به نوحه و ندبه کردند. وقتی امام حسین علیه السّلام از میان آنان عبور کرد به ایشان فرمود: من شما را به خدا قسم می دهم که این امر را ظاهر ننمایید. زیرا معصیت خدا و رسول است. آنان گفتند: پس ما گریه و زاری خود را برای چه کسی نگه داریم؟ این روز برای ما نظیر آن روزی است که پیغمبر خدا، علی مرتضی، فاطمه زهرا، رقیه، زینب و ام کلثوم علیهم السّلام از دنیا رفتند. تو را به خدا قسم می دهیم از موت. خدا ما را فدای تو کند! ای حبیب نیکوکارانی که فعلاً از اهل قبور به شمار می روند! یکی از عمه های امام حسین در حالی که گریان بود آمد و گفت: یا حسین! شاهد باش که من شنیدم که جن ها برای تو نوحه می کردند و می گفتند:

حقا شهید کربلا که از آل هاشم است، گردن های قریش را (به وسیله شهید شدن خود) ذلیل کرد و آنان ذلیل شدند

حسین که حبیب رسول خدا است بد زبان نبود، مصیبت تو بینی ها را جدا کرد و گران تمام شد همچنین می گفتند:

بر آقا امام حسین علیه السّلام بگریید و برای قتل او موی سپید شد و به خاطر قتل او متزلزل شدید و به خاطر قتلش ماه گرفت

و افق های آسمان از شامگاه و سحر سرخ شد و خورشید سرزمین ها به قتلشان متغیر شد و منکدر و تاریک شد

این پسر فاطمه است که مخلوقات و بشر به او مصیبت دیده اند و ذلتی برای ما به ارث گذاشته که به سبب آن بینی ها و پیشانی ها بریده و قطع می شود - . کامل الزیاره: ۹۷ -

**[ترجمه]

«۲۷»

یج، [الخرائج و الجرائح]: مِنْ مُعْجِزَاتِهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ أَنَّهُ لَمَّا أَرَادَ الْعِرَاقَ قَالَتْ لَهُ أُمُّ سَلَمَهَ- لَا تَخْرُجْ إِلَى الْعِرَاقِ فَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ يُقْتَلُ ابْنِيَ الْحُسَيْنُ بِأَرْضِ الْعِرَاقِ وَ عِنْدِی تُرْبَهٌ دَفَعَهَا إِلَيَّ فِی قَارُورَهٍ فَقَالَ إِنِّی وَ اللَّهِ مَقْتُولٌ كَذَلِکَ وَ إِنْ لَمْ أَخْرُجْ إِلَى الْعِرَاقِ يَقْتُلُونِی أَيْضاً وَ إِنْ أَحْبَبْتِ أَنْ أراک [أُرِيَکِ] مَضْجَعِی وَ مَصْرَعَ أَصْحَابِی ثُمَّ مَسَحَ بِيَدِهِ عَلَى وَجْهِهَا فَفَسَحَ اللَّهُ عَنْ بَصَرِهَا حَتَّى رَأَيَا ذَلِکَ كُلَّهُ وَ أَخَذَ تُرْبَهً فَأَعْطَاهَا مِنْ تِلْکَ التُّرْبَهِ أَيْضاً فِی قَارُورَهٍ أُخْرَى وَ قَالَ علیه السلام إِذَا فَاضَتْ دَماً فَاعْلَمِی أَنِّی قُتِلْتُ فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَهَ فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ نَظَرْتُ إِلَى الْقَارُورَتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ فَإِذَا هُمَا قَدْ فَاضَتَا دَماً فَصَاحَتْ (۲) وَ

لَمْ يُقَلَّبْ فِی ذَلِکَ الْیَوْمِ حَجَرٌ وَ لَا مَدَرٌ إِلَّا وُجِدَ تَحْتَهُ دَمٌ عَبِیطٌ.

وَ مِنْهَا مَا رُوِیَ عَنْ زَیْنِ الْعَابِدِینَ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: لَمَّا کَانَتِ اللَّیْلَهُ الَّتِی قُتِلَ الْحُسَیْنُ فِی صَبِیحَتِهَا قَامَ فِی أَصْحَابِهِ فَقَالَ علیه السلام إِنَّ هَؤُلَاءِ یُرِیدُونِّی دُونَکُمْ وَ لَوْ قَتَلُونِی لَمْ یَصِلُوا إِلَیْکُمْ فَالنَّجَاءَ النَّجَاءَ وَ أَنْتُمْ فِی حِلٍّ فَإِنَّکُمْ إِنْ أَصْبَحْتُمْ مَعِی قُتِلْتُمْ کُلُّکُمْ فَقَالُوا لَا نَخْذُلُکَ وَ لَا نَخْتَارُ الْعَیْشَ بَعْدَکَ فَقَالَ علیه السلام إِنَّکُمْ تُقْتَلُونَ کُلُّکُمْ حَتَّی لَا یُفْلِتَ مِنْکُمْ أَحَدٌ فَکَانَ کَمَا قَالَ علیه السلام.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: از جمله معجزات امام حسین علیه السّلام این است که هنگامی که آن بزرگوار تصمیم گرفت به طرف عراق برود، ام سلمه به آن حضرت گفت: به طرف عراق مرو! زیرا من از پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله شنیدم که می فرمود: پسرم حسین علیه السّلام در زمین عراق کشته خواهد شد. و آن تربتی را که رسول خدا به من داده، در یک شیشه ای جای داده ام. امام حسین علیه السّلام در جوابش فرمود: به خدا قسم من کشته خواهم شد. اگر به طرف عراق نروم نیز مرا خواهند کشت. اگر دوست داری، قتلگاه خود و یارانم را به تو نشان دهم. سپس آن حضرت دستی به صورت ام سلمه کشید و خدا جلوی چشم وی را به قدری باز کرد که کلیه آنها را دید. بعدا امام حسین علیه السّلام تربتی برداشت و به ام سلمه داد که از همان تربت بود. آن را در میان شیشه دیگری نهاد و به ام سلمه فرمود: هر گاه دیدی این تربت به خون تبدیل شد، بدان که من شهید شده ام. ام سلمه می گوید: وقتی روز عاشورا فرا رسید و من بعد از ظهر به آن دو شیشه نظر کردم، دیدم پر از خون شده اند! من از این منظره شروع به صیحه کردم.

در آن روز هیچ سنگ و ریگی را بلند نمی کردند، مگر این که خون تازه در زیر آن یافت می شد!

نیز از جمله معجزات امام حسین علیه السّلام این است که امام زین العابدین علیه السّلام می فرماید: در آن شبی که پدرم صبح آن شهید شد، آن حضرت در میان اصحاب خود برخاست و فرمود: این گروه مرا می خواهند، نه شما را، اگر مرا بکشند به شما کاری ندارند. پس شما خود را نجات دهید! من بیعت خود را از گردن شما برداشتم، زیرا اگر شما فردا صبح با من باشید، همگی کشته خواهید شد. ایشان گفتند: ما تو را رها نخواهیم کرد، بعد از تو زندگی نمی خواهیم. امام فرمود: کلیه شما کشته خواهید شد و از شما احدی نجات پیدا نمی کند. و همان طور شد که آن حضرت خبر داده بود.

**[ترجمه]

«۲۸»

شا، [الإرشاد] رَوَی سُفْیَانُ بْنُ عُیَیْنَهَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ زَیْدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام

ص: ۸۹

۱- ۱. کامل الزیارات ص ۹۷ و ۹۸.

۲- ۲. فصحت ظ.

قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ الْحُسَيْنِ فَمَا نَزَلَ مَنْزِلًا وَ مَا ارْتَحَلَ مِنْهُ إِلَّا ذَكَرَ يَحْيَى بْنَ زَكَرِيَّا وَ قَتْلَهُ وَ قَالَ يَوْماً وَ مِنْ هَوَانِ الدُّنْيَا عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّ رَأْسَ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا أُهْدِيَ إِلَى بَغِيٍّ مِنْ بَغَايَا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَ مَضَى الْحُسَيْنُ عليه السلام فِي يَوْمِ السَّبْتِ الْعَاشِرِ مِنَ الْمُحَرَّمِ سَنَةَ إِحْدَى وَ سِتِّينَ مِنَ الْهِجْرَةِ بَعْدَ صَلَاةِ الظُّهْرِ مِنْهُ قَتِيلًا مَظْلُوماً ظَمْآنَ صَابِراً مُحْتَسِباً وَ سِنُّهُ يَوْمَئِذٍ ثَمَانٌ وَ خَمْسُونَ سَنَةً أَقَامَ بِهَا مَعَ جَدِّهِ سَبْعَ سِنِينَ وَ مَعَ أَبِيهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ثَلَاثِينَ سَنَةً(۱) وَ مَعَ أَخِيهِ الْحَسَنِ عَشْرَ سِنِينَ وَ كَانَتْ مُدَّةُ خِلَافَتِهِ بَعْدَ أَخِيهِ إِحْدَى عَشْرَةَ سَنَةً وَ كَانَ عليه السلام يَخْضِبُ بِالْحِنَّاءِ وَ الْكَتَمِ وَ قُتِلَ عليه السلام وَ قَدْ نَصَلَ (۲) الْخِضَابُ مِنْ عَارِضَيْهِ (۳).

**[ترجمه]ارشاد: حضرت على بن الحسين عليهما السّلام فرمود: ما با امام حسين عليه السّلام خارج شديم. آن حضرت در هر منزلى كه پياده مى شد و از هر منزلى كه حركت مى كرد، حضرت يحيى بن زكريا و شهادت او را يادآور مى شد. يک روز آن بزرگوار فرمود: يكى از موضوعاتى كه بى ارزشى دنيا را بر خداى عزوجل ثابت مى كند، اين است كه سر مبارک يحيى بن زكريا به عنوان هديه براى زنى از زنان بدعمل بنى اسرائيل فرستاده شد!

امام حسين عليه السّلام در روز شنبه، دهم محرم الحرام سنه ۶۱ قمرى، بعد از نماز ظهر در حالى از دنيا رفت كه شهيد، مظلوم، تشنه، صابر و در انتظار ثواب پروردگار بود. سن امام حسين عليه السّلام در آن روز پنجاه و هفت سال بود. مدت هفت سال با جد بزرگوارش حضرت محمّد صلّى اللّه عليه و آله و سلّم بود. مدت سى سال با پدرش اميرالمؤمنين عليه السّلام بود. مدت ده سال با برادرش امام حسن عليه السّلام بود. مدت امامت و خلافتش بعد از امام حسن عليه السّلام، يازده سال بود.

امام حسين عليه السّلام با حناء و وسمه خضاب مى كرد. آن بزرگوار در حالى شهيد شد كه رنگ خضاب از دو طرف صورتش خارج شده بود. - . ارشاد: ۲۳۶ -

**[ترجمه]

«۲۹»

م، [تفسير الإمام عليه السلام] قَالَ الْإِمَامُ عليه السلام: وَ لَمَّا امْتُحِنَ الْحُسَيْنُ عليه السلام وَ مَنْ مَعَهُ بِالْعَسْكَرِ الَّذِينَ قَتَلُوهُ وَ حَمَلُوا رَأْسَهُ قَالَ لِعَسْكَرِهِ أَنْتُمْ فِي حِلٍّ مِنْ بَيْعَتِي فَالْحَقُوا بِعَشَائِرِكُمْ وَ مَوَالِيكُمْ وَ قَالَ لِأَهْلِ بَيْتِهِ قَدْ جَعَلْتُكُمْ فِي حِلٍّ مِنْ مُفَارَقَتِي فَإِنَّكُمْ لَا تُطِيقُونَهُمْ لِتَضَاعُفِ أَعْدَادِهِمْ وَ قُوَاهُمْ وَ مَا الْمَقْصُودُ غَيْرِي فَدَعُونِي وَ الْقَوْمَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يُعِينُنِي وَ لَا يُخَلِّينِي مِنْ حُسْنِ نَظَرِهِ كَعَادَاتِهِ فِي أَسْلَافِنَا الطَّيِّبِينَ فَأَمَّا عَسْكَرُهُ فَفَارَقُوهُ وَ أَمَّا أَهْلُهُ الْأَدْنَوْنَ مِنْ أَقْرِبَائِهِ فَأَبَوْا وَ قَالُوا- لَا نُفَارِقُكَ وَ يَحْزُنُنَا مَا يَحْزُنُكَ وَ يُصِيبُنَا مَا يُصِيبُكَ وَ إِنَّا أَقْرَبُ مَا نَكُونُ إِلَى اللَّهِ إِذَا كُنَّا مَعَكَ فَقَالَ لَهُمْ فَإِنْ كُنْتُمْ قَدْ وَطَّنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ عَلَى مَا وَطَّنْتُ نَفْسِي عَلَيْهِ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ إِنَّمَا يَهَبُ الْمَنَازِلَ الشَّرِيفَةَ لِعِبَادِهِ بِاحْتِمَالِ الْمَكَارِهِ وَ أَنَّ اللَّهَ وَ إِنْ كَانَ خَصَّنِي مَعَ مَنْ مَضَى مِنْ أَهْلِيَ الَّذِينَ أَنَا آخِرُهُمْ بَقَاءً فِي الدُّنْيَا مِنَ الْكَرَامَاتِ بِمَا يَسْهُلُ عَلَيَّ مَعَهَا احْتِمَالُ الْمَكْرُوهَاتِ فَإِنَّ لَكُمْ شَطْرَ ذَلِكَ مِنْ كَرَامَاتِ اللَّهِ تَعَالَى

۱- ۱. فى المصدر: سبعا و ثلاثين سنه و مع أخيه الحسن سبع و أربعين سنه.

٢- ٢. نصل الخضاب أى خرج.

٣- ٣. كتاب الإرشاد ص ٢٣٦.

وَ اعْلَمُوا أَنَّ الدُّنْيَا حُلْوَهَا وَ مُرَّهَا حُلُمٌ وَ الِانْتِبَاهَ فِي الْآخِرَةِ وَ الْفَائِزُ مَنْ فَازَ فِيهَا وَ الشَّقِيُّ مَنْ شَقِيَ فِيهَا.

أقول: تمامه فی أبواب أحوال آدم علیه السلام.

**[ترجمه]تفسیر امام حسن عسکری: حضرت عسکری علیه السّلام فرمود: هنگامی که امام علیه السّلام با آن افرادی که در لشکرش بودند، اشخاصی را که آن حضرت را کشتند و سر مبارکش را حمل کردند امتحان کرد، به لشکر خود فرمود: من بیعت خود را از شما برداشتم؛ به قبیله و دوستان خویشتن ملحق شوید. همچنین به اهل بیت خود فرمود: من بیعت خود را از شما هم برداشتم؛ شما حق دارید که از من مفارقت نمایید، زیرا شما برای این که تعداد و قوای لشکر کفر زیاد است، طاقت مبارزه آنان را ندارید. مقصود این گروه غیر از من نیست؛ شما مرا با ایشان واگذارید، زیرا خدای توانا مرا یاری می کند و مرا از نظر نیکوی خود واگذار نمی کند. همچنان که این عادت را نسبت به نیاکان ما داشته است.

لشکر امام علیه السّلام از آن حضرت مفارقت کردند. ولی اهل بیت و اقربای آن بزرگوار نپذیرفتند، بلکه گفتند: ما از تو جدا نخواهیم شد تا این که آنچه تو را محزون می کند، ما را هم محزون کند. هر مصیبتی عارض بر تو می شود، بر ما هم بشود؛ اگر ما با تو باشیم خیلی به خدا نزدیک تریم. امام حسین علیه السّلام فرمود: اگر شما هم این طور خویشتن را آماده کرده اید که من کرده ام، پس بدانید که خدای رؤف منزل و مقام های شریفی به بندگانی که ناملایمات و مشکلات دنیوی را تحمل می کنند، عطا می کند. خدای سبحان به من و به نیاکان من که من باقی مانده آنان می باشم، کرامات مخصوصی عطا کرده است که با وجود آنها، تحمل مشکلات برای من سهل و آسان است. برای شما هم قسمتی از این کرامات خدا خواهد بود. بدانید که دنیا چه شیرین و چه تلخ، نظیر خوابی است که انسان ببیند. آگاه شدن در آخرت است. کسی رستگار است که در آخرت رستگار و کسی شقی است که در آخرت شقی باشد.

مؤلف: تمام این خبر در «باب احوال آدم علیه السّلام» آمده است.

**[ترجمه]

«۳۰»

کِتَابُ النَّوَادِرِ لِعَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَوَاهُ قَالَ إِنَّ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: كَانَ أَبِي مَبْطُوناً يَوْمَ قُتِلَ أَبُوهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا وَ كَانَ فِي الْخَيْمَةِ وَ كُنْتُ أَرَى مَوَالِيَنَا كَيْفَ يَخْتَلِفُونَ مَعَهُ يُتْبِعُونَهُ بِالْمَاءِ يَشُدُّ عَلَى الْمَيْمَنَةِ مَرَّةً وَ عَلَى الْمَيْسَرَةِ مَرَّةً وَ عَلَى الْقَلْبِ مَرَّةً وَ لَقَدْ قَتَلُوهُ قِتْلَةً نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ يُقْتَلَ بِهَا الْكِلَابُ لَقَدْ قُتِلَ بِالسَّيْفِ وَ السِّنَانِ وَ بِالْحِجَارَةِ وَ بِالْخَشَبِ وَ بِالْعَصَا وَ لَقَدْ أَوْطَئُوهُ الْخَيْلَ بَعْدَ ذَلِكَ.

**[ترجمه]کتاب نوادر علی بن اسباط: حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: پدر بزرگوارم در آن روزی که پدرش امام حسین علیه السّلام شهید شد، دچار درد شکم بود و در میان خیمه بود. من می دیدم که دوستان ما چگونه با او آمد و رفت می کردند و آب به دنبالش می بردند. او گاهی بر میمنه لشکر و گاهی بر میسره و گاهی بر قلب آن حمله می نمود. آن حضرت را به نحوی کشتند که رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم نهی کرده بود حتی سگ ها را بدین نحو بکشند. همانا آن مظلوم

به وسیله شمشیر و نیزه و سنگ و چوب و عصا شهید شد و بعدا بدن مبارکش را پایمال سم ستور نمودند.

**[ترجمه]

«۳۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْحَسَنُ الْبَصْرِيُّ وَ أُمُّ سَلَمَةَ: أَنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ دَخَلَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ بَيْنَ يَدَيْهِ جَبْرَئِيلُ فَجَعَلَا يَدُورَانِ حَوْلَهُ يُشَبِّهَانِهِ بِدِحْيَةَ الْكَلْبِيِّ فَجَعَلَ جَبْرَئِيلُ يُومِئُ بِيَدِهِ كَالْمُتَنَاوِلِ شَيْئاً فَإِذَا فِي يَدِهِ تُفَّاحَةٌ وَ سَفَرْجَلَةٌ وَ رُمَّانَةٌ فَنَاوَلَهُمَا وَ تَهَلَّلَتْ وُجُوهُهُمَا وَ سَعَيَا إِلَى جَدِّهِمَا فَأَخَذَ مِنْهُمَا فَشَمَّهَا ثُمَّ قَالَ صِيرَا إِلَى أُمِّكُمَا بِمَا مَعَكُمَا وَ بُدُوُّكُمَا بِأَبِيكُمَا أَعْجَبُ فَصَارَا كَمَا أَمَرَهُمَا فَلَمْ يَأْكُلُوا حَتَّى صَارَ النَّبِيُّ إِلَيْهِمْ فَأَكَلُوا جَمِيعاً فَلَمْ يَزَلْ كُلَّمَا أَكَلَ مِنْهُ عَادَ إِلَى مَا كَانَ حَتَّى قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ الْحُسَيْنُ علیه السلام فَلَمْ يَلْحَقْهُ التَّغْيِيرُ وَ النُّقْصَانُ أَيَّامَ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى تُوُفِّيَتْ فَلَمَّا تُوُفِّيَتْ فَقَدْنَا الرُّمَّانَ وَ بَقِيَ التُّفَّاحُ وَ السَّفَرْجَلُ أَيَّامَ أَبِي فَلَمَّا اسْتُشْهِدَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فُقِدَ السَّفَرْجَلُ وَ بَقِيَ التُّفَّاحُ عَلَى هَيْئَتِهِ عِنْدَ الْحَسَنِ حَتَّى مَاتَ فِي سَمِّهِ وَ بَقِيَتِ التُّفَّاحَةُ إِلَى الْوَقْتِ الَّذِي حُوصِرْتُ عَنِ الْمَاءِ فَكُنْتُ أَشَمُّهَا إِذَا عَطِشْتُ فَيَسْكُنُ لَهَبُ عَطَشِي فَلَمَّا اشْتَدَّ عَلَيَّ الْعَطَشُ عَضَضْتُهَا وَ أَيْقَنْتُ بِالْفَنَاءِ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام سَمِعْتُهُ يَقُولُ ذَلِكَ قَبْلَ مَقْتَلِهِ بِسَاعَةٍ فَلَمَّا قَضَى نَحْبَهُ وُجِدَ رِيحُهَا فِي مَصْرَعِهِ فَالْتَمَسْتُ فَلَمْ يُرَ لَهَا أَثَرٌ فَبَقِيَ رِيحُهَا بَعْدَ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ لَقَدْ زُرْتُ قَبْرَهُ فَوَجَدْتُ رِيحَهَا يَفُوحُ مِنْ قَبْرِهِ فَمَنْ أَرَادَ ذَلِكَ مِنْ شِيعَتِنَا الزَّائِرِينَ لِلْقَبْرِ

ص: ۹۱

فَلْيَلْتَمِسْ ذَلِكَ فِی أَوْقَاتِ السَّحَرِ فَإِنَّهُ يَجِدُهُ إِذَا كَانَ مُخْلِصاً(۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ام سلمه می گوید: امام حسن و امام حسین علیهما السّلام در آن هنگامی که در اطراف جبرئیل می گردیدند و او را به دحیه کلبی تشبیه می نمودند، جبرئیل نظیر کسی که بخواهد چیزی را بگیرد، به دست خود اشاره می کرد. ناگاه دیدند یک سیب و یک گلابی و یک انار در دست او است. جبرئیل آن میوه ها را به حضرات حسنین علیهما السّلام داد و صورت مبارک ایشان درخشید. آنان به حضور جد خود رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله دویدند. پیغمبر خدا پس از این که آن میوه ها را گرفت و بویید، به ایشان فرمود: با این میوه ها نزد مادرتان بروید. اگر ابتدا نزد پدرتان بروید نیکوتر است. آنان امر پیامبر خدا را اجرا کردند، ولی از آن میوه ها نخوردند تا حضرت رسول آمد و با یکدیگر خوردند.

هر گاه ایشان از آن میوه ها می خوردند چیزی از آنها کم نمی شد، تا آن موقعی که پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله قبض روح شد. امام حسین علیه السّلام می فرماید: تا فاطمه زهرا زنده بود چیزی از آن میوه ها کم نشد. هنگامی که آن بانو از دنیا رفت انار مفقود شد، ولی تا پدرم زنده بود، سیب و گلابی باقی بودند. وقتی حضرت امیر شهید شد، گلابی مفقود گردید و سیب به همان حالت نزد امام حسن علیه السّلام بود. وقتی حسن علیه السّلام به وسیله سم از دنیا رفت، آن سیب نزد من بود تا آن موقعی که آب فرات را به روی من بستند. وقتی من آن سیب را می بوییدم عطش و تشنگی من آرام می گرفت. هنگامی که عطش من شدید شد و از آن سیب گاز زدم، یقین کردم که شهید خواهم شد.

حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام می فرماید: شنیدم که پدرم این موضوع را یک ساعت قبل از شهید شدنش می فرمود. وقتی آن حضرت شهید شد، بوی آن سیب از قتلگاهش یافت می شد. من به دنبال آن سیب رفتم، ولی اثری از آن یافت نشد. بوی آن سیب بعد از امام حسین علیه السّلام همچنان باقی بود. وقتی من قبر آن حضرت را زیارت کردم، بوی آن از قبر مبارکش می وزید. هر کسی از زوار شیعیان ما که بخواهد از بوی آن سیب بهره مند شود، باید در وقت سحر در صدد زیارت برآید! زیرا اگر با اخلاص باشد، از بوی آن برخوردار خواهد شد. - . مناقب ابن شهر آشوب ۳ : ۳۹۱ -

**[ترجمه]

«۳۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: أَنْشَأَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَوْمَ الطَّفِّ كَفَرَ الْقَوْمُ وَ قِدْماً رَغِبُوا إِلَى آخِرِ مَا مَرَّ مِنَ الْأَبْيَاتِ وَ زَادَ فِيمَا بَيْنَهَا:

فَاطِمُ الزَّهْرَاءُ أُمِّی وَ أَبِی***وَارِثُ الرُّسْلِ مَوْلَى الثَّقَلَيْنِ

طَحَنَ الْأَبْطَالَ لَمَّا بَرَزُوا***يَوْمَ بَدْرٍ وَ بِأُحُدٍ وَ حُنَيْنٍ

وَ أَخُو خَيْبَرَ إِذْ بَارَزَهُمْ***بِحُسَامٍ صَارِمٍ ذِی شَفْرَتَيْنِ

وَ الَّذِی أَرْدَی جُیُوشاً أَقْبَلُوا***یَطْلُبُونَ الْوِتْرَ فِی یَوْمِ حُنَیْنٍ

مَنْ لَهُ عَمٌّ کَعَمِّی جَعْفَرٍ***وَهَبَ اللَّهُ لَهُ أَجْنِحَتَیْنِ

جَدِّیَ الْمُرْسَلُ مِصْبَاحُ الْهُدَی***وَ أَبِی الْمُوفِی لَهُ بِالْبَیْعَتَیْنِ

بَطَلٌ قَرْمٌ هِزَبْرٌ ضَیْغَمٌ***مَاجِدٌ سَمِحٌ قَوِیُّ السَّاعِدَیْنِ

عُرْوَهُ الدِّینِ عَلِیٌّ ذَا کُمُ***صَاحِبُ الْحَوْضِ مُصَلِّی الْقِبْلَتَیْنِ

مَعَ رَسُولِ اللَّهِ سَبْعاً کَامِلًا***مَا عَلَی الْأَرْضِ مُصَلٍّ غَیْرَ ذَیْنِ

تَرَکَ الْأَوْثَانَ لَمْ یَسْجُدْ لَهَا***مَعَ قُرَیْشٍ مُذْ نَشَا طَرْفَهَ عَیْنٍ

وَ أَبِی کَانَ هِزَبْراً ضَیْغَماً***یَأْخُذُ الرُّمْحَ فَیَطْعَنُ طَعْنَتَیْنِ

کَتَمَشِّی الْأُسْدِ بَغْیاً فَسُقُوا***کَأْسَ حَتْفٍ مِنْ نَجِیعِ الْحَنْظَلَیْنِ (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امام حسین علیه السّلام در موقع جهاد، اضافه بر اشعار قبلی، اشعار دیگری بر آنها اضافه کرد که مطلع آنها این است:

فاطمه زهرا مادر من است و پدرم وارث پیامبران و مولای جن و انس است

وقتی پهلوانان به میدان بدر و احد و حنین آمدند، آنان را آرد کرد

و برادر خیبر بود وقتی که با اهل آن جنگید، با شمشیر برّانی که دو لبه داشت

و او کسی است که سپاهی را که آمدند و در روز حنین خونخواهی می کردند، خوار و ذلیل کرد

چه کسی عمویی مانند عموی من جعفر دارد که خدا به او دو بال بخشید؟

جد من فرستاده شده خدا و چراغ هدایت است و پدرم کسی است که با دو بیعت به او وفادار ماند

پدرم پهلوان و آقا و شیر ژیان است و بزرگ و بخشنده و قوی ساعد بود

ریسمان دین علی این است که صاحب حوض کوثر و نمازگزارنده به سمت دو قبله است

که با رسول خدا هفت نماز کامل خواند و روی زمین نمازگزاری غیر از این دو نفر نبود

بتان را رها کرد و همراه با قریش از زمانی که رشد کرد، چشم به هم زدنی بر آنان سجده نکرد

و پدرم شیری ژیان بود و نیزه را می گرفت و دو تا دو تا ضربه می زد

مانند راه رفتن شیران راه می رفت و طلب مبارز می کرد، پس آن دشمنان جام مرگ را از خون دو حنظل می نوشیدند - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۷۹ -

**[ترجمه]

«۳۳»

کش، [رجال الکشی] جَبْرَئِیلُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یَزِیدَ الْأَسَدِیِّ عَنْ فُضَیْلِ بْنِ الزُّبَیْرِ قَالَ: مَرَّ مِیثَمٌ التَّمَّارُ عَلَی فَرَسٍ لَهُ فَاسْتَقْبَلَ حَبِیبَ بْنَ مُظَاهِرٍ الْأَسَدِیَّ عِنْدَ مَجْلِسِ بَنِی أَسَدٍ فَتَحَدَّثَا حَتَّی اخْتَلَفَتْ أَعْنَاقُ فَرَسَیْهِمَا ثُمَّ قَالَ حَبِیبٌ لَکَأَنِّی بِشَیْخٍ أَصْلَعَ ضَخْمِ الْبَطْنِ یَبِیعُ الْبِطِّیخَ عِنْدَ دَارِ الرِّزْقِ قَدْ صُلِبَ فِی حُبِّ أَهْلِ بَیْتِ نَبِیِّهِ علیهم السلام وَ یُبْقَرُ بَطْنُهُ عَلَی الْخَشَبَهِ

ص: ۹۲

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ج ۳ ص ۳۹۱.

۲- ۲. المصدر ج ۴ ص ۷۹.

فَقَالَ مِيثَمٌ وَ إِنِّی لَأَعْرِفُ رَجُلًا أَحْمَرَ لَهُ ضَفِيرَتَانِ يَخْرُجُ لِنُصْرَةِ ابْنِ بِنْتِ نَبِيِّهِ وَ يُقْتَلُ وَ يُجَالُ بِرَأْسِهِ بِالْكُوفَهِ ثُمَّ افْتَرَقَا فَقَالَ أَهْلُ الْمَجْلِسِ مَا رَأَيْنَا أَحَداً أَكْذَبَ مِنْ هَذَيْنِ قَالَ فَلَمْ يَفْتَرِقْ أَهْلُ الْمَجْلِسِ حَتَّى أَقْبَلَ رُشَيْدٌ الْهَجَرِيُّ فَطَلَبَهُمَا فَسَأَلَ أَهْلَ الْمَجْلِسِ عَنْهُمَا فَقَالُوا افْتَرَقَا وَ سَمِعْنَاهُمَا يَقُولَانِ كَذَا وَ كَذَا فَقَالَ رُشَيْدٌ رَحِمَ اللَّهُ مِيثَماً نَسِيَ وَ يُزَادُ فِي عَطَاءِ الَّذِي يَجِي ءُ بِالرَّأْسِ مِائَةُ دِرْهَمٍ ثُمَّ أَدْبَرَ فَقَالَ الْقَوْمُ هَذَا وَ اللَّهِ أَكْذَبُهُمْ فَقَالَ الْقَوْمُ وَ اللَّهِ مَا ذَهَبَتِ الْأَيَّامُ وَ اللَّيَالِي حَتَّى رَأَيْنَاهُ مَصْلُوباً عَلَى بَابِ دَارِ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ وَ جِي ءَ بِرَأْسِ حَبِيبِ بْنِ مُظَاهِرٍ وَ قَدْ قُتِلَ مَعَ الْحُسَيْنِ وَ رَأَيْنَا كُلَّ مَا قَالُوا وَ كَانَ حَبِيبٌ مِنَ السَّبْعِينَ الرِّجَالِ الَّذِينَ نَصَرُوا الْحُسَيْنَ عليه السلام وَ لَقُوا جِبَالَ الْحَدِيدِ وَ اسْتَقْبَلُوا الرِّمَاحَ بِصُدُورِهِمْ وَ السُّيُوفَ بِوُجُوهِهِمْ وَ هُمْ يُعْرَضُ عَلَيْهِمُ الْأَمَانُ وَ الْأَمْوَالُ فَيَأْبَوْنَ فَيَقُولُونَ لَا عُذْرَ لَنَا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ إِنْ قُتِلَ الْحُسَيْنُ وَ مِنَّا عَيْنٌ تَطْرِفُ حَتَّى قُتِلُوا حَوْلَهُ وَ لَقَدْ مَزَحَ حَبِيبُ بْنُ مُظَاهِرٍ الْأَسَدِيُّ فَقَالَ لَهُ يَزِيدُ بْنُ حُصَيْنٍ الْهَمْدَانِيُّ وَ كَانَ يُقَالُ لَهُ سَيِّدُ الْقُرَّاءِ يَا أَخِي لَيْسَ هَذِهِ بِسَاعَهِ ضَحِكٍ قَالَ فَأَيُّ مَوْضِعٍ أَحَقُّ مِنْ هَذَا بِالسُّرُورِ وَ اللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ تَمِيلَ عَلَيْنَا هَذِهِ الطَّغَامُ بِسُيُوفِهِمْ فَنُعَانِقَ الْحُورَ الْعِينَ.

قال الكشي هذه الكلمه مستخرجه من كتاب مفاخره الكوفه و البصره(۱).

**[ترجمه]رجال کشی: فضیل بن زبیر می گوید: میثم تمار در حالی که بر اسب خود سوار بود، در آن جایی که بنی اسد جلوس کرده بودند به استقبال حبیب بن مظاهر اسدی آمد. آنان با یکدیگر سخن گفتند تا این که گردن های اسب ایشان محاذی یکدیگر قرار گرفت. سپس حبیب گفت: گویا شخص بزرگی را می نگرم که جلوی سرش مو ندارد و شکم بزرگی دارد و نزد دار الرزق خربزه می فروشد. گویا می بینم او را به جرم دوستی اهل بیت پیامبر صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم به دار زده اند و شکم او را با چوب پاره کرده اند!

میثم در جواب حبیب گفت: من مردی را می شناسم که دو گیسوی بافته دارد. او برای نصرت پسر دختر پیغمبر خود خروج می کند. وی کشته می شود و سرش در کوفه جولان خواهد زد. آنها این بگفتند و از یکدیگر جدا شدند. اهل آن مجلس گفتند: ما دروغگوتر از این دو نفر ندیده بودیم!!

راوی می گوید: هنوز اهل مجلس پراکنده نشده بودند که رُشَید هَجَری آمد و ایشان را طلبید و از اهل مجلس سراغ ایشان را گرفت. آنان گفتند: ایشان از یکدیگر جدا شدند و ما شنیدیم چنین و چنان می گفتند. رشید گفت: خدا میثم را رحمت کند، او فراموش کرده بگوید: به آن کسی که سر حبیب را می برد، مبلغ صد درهم بیشتر عطا خواهد شد. وقتی رشید رفت، آن گروه گفتند: به خدا این شخص از همه دروغگوتر است! پس از این جریان آن گروه گفتند: به خدا قسم چند شب و روزی بیش نگذشت که دیدیم میثم تمار بر در خانه عمرو بن حریث بالای دار است!! و سر حبیب بن مظاهر را هم آوردند. آنچه را که آنان گفته بودند همان شد.

حبیب بن مظاهر از آن هفتاد نفری بود که امام حسین علیه السّلام را یاری کردند و کوه های آهن را دیدند و نیزه ها را به وسیله سینه های خود و شمشیرها را با صورت های خود استقبال نمودند. آنان همان افرادی بودند که امان و اموال بر آنان عرضه می شد، ولی نمی پذیرفتند و می گفتند: ما نزد پیغمبر خدا عذری نداریم اگر امام حسین علیه السّلام کشته شود و چشمی از ما باز باشد. آنان بالاخره در اطراف حسین علیه السّلام کشته شدند.

حبیب بن مظاهر اسـدی مزاح می کرد و یزیـد بن حصـین همدانی که او را سـید الفقراء می گفتند، می گفت: ای برادر! اکنون وقت خنـده نیست! حبیب می گفت: چه موضـعی از این موضع برای مسـرت سـزاوارتر است؟ به خدا قسم چیزی مانع ما نیست، غیر از این که این گروه ستمکار ما را با شمشیرهای خود شهید کنند و بعدا ما با حورالعین معانقه نماییم.

کشی می گوید: این کلمه از کتاب مفاخره کوفه و بصره استخراج شده است. - . رجال کشی: ۷۳ -

**[ترجمه]

توضیح

قوله اختلفت أعناق فرسیهما أی کانت تجی ء و تـذهب و تتقـدم و تتأخر کما هو شأن الفرس الـذی یرید صاحبه أن یقف و هو یمتنع أو المعنی حاذی عنقاهما علی الخلاف و البقر الشق و الضفیره العقیصه یقال ضفرت المرأه شعرها(۲).

**[ترجمه]عبارت «اختلفت اعناق فرسیهما» یعنی اسب می آمـد و می رفت و جلو می رفت و عقب می ماند، چنان چه این امر کـار اسبی است که صـاحبش می خواهـد بایسـتد، ولی او امتنـاع می ورزد، یـا معنا این است که گردن هایشان برخلاف هم به محاذات هم کشیده شده بود. و «بقر» به معنای شکاف است و «ضفیره» موی بافته شده را گویند و گفته می شود: زن موی خود را بافت.

**[ترجمه]

«۳۴»

کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ إِسْحَاقَ الْأَحْمَرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ صَبَّاحٍ الْمُزَنِیِّ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَصِیرَهَ عَنِ الْحَکَمِ بْنِ عُتَیْبَهَ قَالَ: لَقِیَ رَجُلٌ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام بِالثَّعْلَبِیَّهِ وَ هُوَ یُرِیدُ کَرْبَلَاءَ فَدَخَلَ عَلَیْهِ

۱- ۱. رجال الکشّیّ ص ۷۳ و ۷۴.

۲- ۲. أی نسجها و فتلها.

فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ الْحُسَيْنُ علیه السلام مِنْ أَيِّ الْبِلَادِ أَنْتَ قَالَ مِنْ أَهْلِ الْكَوفَهِ قَالَ أَمَا وَ اللَّهِ يَا أَخَا أَهْلِ الْكَوفَهِ لَوْ لَقِيتُکَ بِالْمَدِينَهِ لَأَرَيْتُکَ أَثَرَ جَبْرَئِيلَ علیه السلام مِنْ دَارِنَا وَ نُزُولِهِ بِالْوَحْيِ عَلَى جَدِّی يَا أَخَا أَهْلِ الْكُوفَهِ أَ فَمُسْتَقَى النَّاسِ الْعِلْمَ مِنْ عِنْدِنَا فَعَلِمُوا وَ جَهِلْنَا هَذَا مَا لَا يَكُونُ (۱).

**[ترجمه]کافی: مردی که اراده کربلا را داشت، در ثعلبیه با امام حسین علیه السّلام ملاقات و پس از ورود به آن حضرت سلام کرد. امام حسین علیه السّلام به وی فرمود: از مردم کجایی؟ گفت: اهل کوفه هستم. فرمود: ای برادر کوفی! اگر من در مدینه با تو ملاقات می کردم، جای جبرئیل را در خانه خود که برای جدم رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم وحی می آورد به تو نشان می دادم. ای برادر کوفی! آیا می شود مردم از چشمه علم ما سیراب شوند و خود ما جاهل باشیم؟ ابدا این مطلب چنین نیست. -. کافی ۱ : ۳۹۸ -

**[ترجمه]

«۳۵»

کا، [الكافی] الْعِدَّهُ عَنْ سَهْلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ صَفْوَانَ عَنْ يُوسُفَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أُصِيبَ الْحُسَيْنُ وَ عَلَيْهِ جُبَّهُ خَزٍّ.

**[ترجمه]کافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: امام حسین علیه السّلام در موقع شهادت جبه خز پوشیده بود.

**[ترجمه]

«۳۶»

کا، [الكافی] أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قُتِلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السلام وَ عَلَيْهِ جُبَّهُ خَزٍّ دَكْنَاءُ فَوَجَدُوا فِيهَا ثَلَاثَهً وَ سِتِّينَ مِنْ بَيْنِ ضَرْبَهٍ بِسَيْفٍ أَوْ طَعْنَهٍ بِرُمْحٍ أَوْ رَمْيَهٍ بِسَهْمٍ (۲).

**[ترجمه]کافی: امام باقر علیه السّلام فرمود: حسین بن علی علیهما السّلام در حالی به شهادت رسید که جبه خزی که به قرمزی و سیاهی می زد به تن داشت که در آن جای شصت و سه ضربه شمشیر یا نیزه یا تیر بود. -. کافی ۶ : ۳۵۲ -

**[ترجمه]

«۳۷»

کا، [الكافی] الْعِدَّهُ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ عَمِّهِ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: قُتِلَ الْحُسَيْنُ علیه السلام وَ هُوَ مُخْتَضِبٌ بِالْوَسِمَهِ(۳).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السّلام فرمود: حسین علیه السّلام در حالی که با وسمه خضاب کرده بود، به شهادت رسید .

**[ترجمه]

«۳۸»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ یُونُسَ عَنْ أَبِی بَکْرٍ الْحَضْرَمِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْخِضَابِ بِالْوَسِمَهِ فَقَالَ لَا بَأْسَ قَدْ قُتِلَ الْحُسَیْنُ علیه السلام وَ هُوَ مُخْتَضِبٌ بِالْوَسِمَهِ.

**[ترجمه]کافی: حضرمی می گوید: از امام صادق علیه السّلام در خصوص خضاب با وسمه پرسیدم، فرمود: اشکال ندارد. حسین علیه السّلام در حالی که با وسمه خضاب کرده بود، به شهادت رسید. - . کافی ۶ : ۴۸۳ -

**[ترجمه]

«۳۹»

کا، [الکافی] الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ الْهَاشِمِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی بْنِ عُبَیْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عِیسَی أَخُوهُ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنْ صَوْمِ عَاشُورَاءَ وَ مَا یَقُولُ النَّاسُ فِیهِ فَقَالَ عَنْ صَوْمِ ابْنِ مَرْجَانَهَ تَسْأَلُنِی ذَلِکَ یَوْمٌ صَامَهُ الْأَدْعِیَاءُ مِنْ آلِ زِیَادٍ لِقَتْلِ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ هُوَ یَوْمٌ یَتَشَاءَمُ بِهِ آلُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ یَتَشَاءَمُ بِهِ أَهْلُ الْإِسْلَامِ وَ الْیَوْمُ الَّذِی یَتَشَاءَمُ بِهِ أَهْلُ الْإِسْلَامِ لَا یُصَامُ وَ لَا یُتَبَرَّکُ بِهِ وَ یَوْمُ الْإِثْنَیْنِ یَوْمُ نَحْسٍ قَبَضَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ

ص: ۹۴

۱- ۱. الکافی ج ۱ ص ۳۹۸ و ۳۹۹.

۲- ۲. الکافی باب لبس الخز من کتاب الزی و التجمل الرقم ۳.

۳- ۳. المصدر باب السواد و الوسمه الرقم ۵ و ۶.

فِيهِ نَبِيَّهُ وَ مَا أَصِيبَ آلُ مُحَمَّدٍ إِلَّا فِي يَوْمِ الْإِثْنَيْنِ فَتَشَاءَمْنَا بِهِ وَ تَبَرَّكَ بِهِ عَدُوُّنَا وَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ قُتِلَ الْحُسَيْنُ علیه السلام وَ تَبَرَّكَ بِهِ ابْنُ مَرْجَانَةَ وَ تَشَاءَمَ بِهِ آلُ مُحَمَّدٍ فَمَنْ صَامَهُمَا أَوْ تَبَرَّكَ بِهِمَا لَقِيَ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى مَمْسُوخَ الْقَلْبِ وَ كَانَ مَحْشَرُهُ مَعَ الَّذِينَ سَنُّوا صَوْمَهُمَا وَ التَّبَرُّكَ بِهِمَا.

**[ترجمه]کافی: جعفر بن عیسی می گوید: من از حضرت رضا علیه السّلام راجع به روزه گرفتن روز عاشورا و آنچه را که مردم درباره آن می گویند جویا شدم. فرمود: راجع به روزه گرفتن پسر مرجانه از من جویا می شوی؟ عاشورا روزی است که زنازادگان آل زیاد آن را برای این روزه گرفتند که امام حسین علیه السّلام را کشته بودند. عاشورا روزی است که آل محمّد آن را شوم می دانند و نباید روزه گرفت و به آن تبرک جست. روز دوشنبه روزی نحسی است که خدا در آن پیامبر خود صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را قبض روح کرد. آل محمّد صلّی اللّه علیه و آله دچار مصیبت نشدند مگر در روز دوشنبه. لذا ما آن را شوم می دانیم. ولی دشمنان ما به آن تبرک می جویند. روز عاشورا که امام حسین علیه السّلام در آن کشته شد، پسر مرجانه به آن تبرک می جوید، ولی آل محمد آن را شوم می دانند. کسی که این دو روز (یعنی دوشنبه و عاشورا) را روزه بگیرد یا به آنها تبرک بجوید، خدا را در حالی ملاقات می کند که قلبش مسخ شده باشد، و با افرادی محشور می شود که روزه گرفتن و تبرک به این دو روز را سنت قرار دادند.

**[ترجمه]

«۴۰»

کا، [الکافی] عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبَانٍ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ صَوْمِ تَاسُوعَا وَ عَاشُورَاءَ مِنْ شَهْرِ الْمُحَرَّمِ فَقَالَ تَاسُوعَا يَوْمٌ حُوصِرَ فِيهِ الْحُسَيْنُ وَ أَصْحَابُهُ بِكَرْبَلَاءَ وَ اجْتَمَعَ عَلَيْهِ خَيْلُ أَهْلِ الشَّامِ وَ أَنَاخُوا عَلَيْهِ وَ فَرِحَ ابْنُ مَرْجَانَةَ وَ عُمَرُ بْنُ سَعْدٍ بِتَوَافُرِ الْخَيْلِ وَ كَثْرَتِهَا وَ اسْتَضْعَفُوا فِيهِ الْحُسَيْنَ علیه السلام وَ أَصْحَابَهُ وَ أَيْقَنُوا أَنَّهُ لَا يَأْتِي الْحُسَيْنَ نَاصِرٌ وَ لَا يُمِدُّهُ أَهْلُ الْعِرَاقِ بِأَبِي الْمُسْتَضْعَفَ الْغَرِيبَ ثُمَّ قَالَ وَ أَمَّا يَوْمُ عَاشُورَاءَ فَيَوْمٌ أُصِيبَ فِيهِ الْحُسَيْنُ علیه السلام صَرِيعاً بَيْنَ أَصْحَابِهِ وَ أَصْحَابُهُ حَوْلَهُ صَرْعَى عُرَاةً أَ فَصَوْمٌ يَكُونُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ كَلَّا وَ رَبِّ الْبَيْتِ الْحَرَامِ مَا هُوَ يَوْمَ صَوْمٍ وَ مَا هُوَ إِلَّا يَوْمُ حُزْنٍ وَ مُصِيبَةٍ دَخَلَتْ عَلَى أَهْلِ السَّمَاءِ وَ أَهْلِ الْأَرْضِ وَ جَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَ يَوْمُ فَرَحٍ وَ سُرُورٍ لِابْنِ مَرْجَانَةَ وَ آلِ زِيَادٍ وَ أَهْلِ الشَّامِ غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَ عَلَى ذُرِّيَّاتِهِمْ وَ ذَلِكَ يَوْمٌ بَكَتْ جَمِيعُ بِقَاعِ الْأَرْضِ خَلَا بُقْعَةِ الشَّامِ فَمَنْ صَامَهُ أَوْ تَبَرَّكَ بِهِ حَشَرَهُ اللَّهُ مَعَ آلِ زِيَادٍ مَمْسُوخَ الْقَلْبِ مَسْخُوطاً عَلَيْهِ وَ مَنِ ادَّخَرَ إِلَى مَنْزِلِهِ ذَخِيرَةً أَعْقَبَهُ اللَّهُ تَعَالَى نِفَاقاً فِي قَلْبِهِ إِلَى يَوْمِ يَلْقَاهُ وَ انْتَزَعَ الْبَرَكَةَ عَنْهُ وَ عَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَ وُلْدِهِ وَ شَارَكَهُ الشَّيْطَانُ فِي جَمِيعِ ذَلِكَ (۱).

**[ترجمه]کافی: عبدالملک می گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام راجع به روزه گرفتن روز تاسوعا و عاشورای محرم جویا شدم. فرمود: تاسوعا روزی است که امام حسین علیه السّلام و یارانش در کربلا محاصره شدند و اهل شام در اطراف آنان اجتماع نمودند. ابن مرجانه و ابن سعد از کثرت لشکر خود خوشحال شدند و امام حسین علیه السّلام و یاران او را در آن روز ضعیف شمردند و یقین کردند که برای حسین علیه السّلام یاوری نخواهد آمد و اهل عراق آن حضرت را امداد نخواهند کرد. پدرم به فدای آن حسینی که ضعیف شمرده شد و غریب بود! سپس امام علیه السّلام فرمود: اما روز عاشورا، این روزی است

که امام حسین علیه السّلام دچار مصیبت شد و در میان یاران خود افتاد و اصحاب آن حضرت هم با اجساد برهنه در اطراف آن بزرگوار افتادند. آیا یک چنین روزی را می توان روزه گرفت؟ نه به خدای بیت الحرام یعنی کعبه! این روز، روز روزه گرفتن نیست. بلکه روز حزن و مصیبت است که دامنگیر اهل آسمان و زمین و جمیع مؤمنین شده است. روز عاشورا برای ابن مرجانه و آل زیاد و اهل شام روز فرح و سرور است. خشم خدا بر آنان و ذریاتشان باد. عاشورا همان روزی است که جمیع بقعه های زمین گریان شدند غیر از بقعه شام. کسی که این روز را روزه بگیرد یا به آن تبرک بجوید، خدا او را در حالی با آل زیاد محشور می کند که قلبش مسخ شده باشد و مورد سخط خدا قرار گرفته باشد. کسی که در این روز چیزی را ببرد و در منزل خود ذخیره کند، خدا نفاقی را دچار قلبش می کند تا آن روزی که او را ملاقات نماید و برکت را از او و اهل بیت و فرزندانش خواهد گرفت و شیطان را با او در کلیه آنها شریک قرار می دهد. - . کافی ۴ : ۱۴۷ -

**[ترجمه]

«۴۱»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْحُسَیْنُ بْنُ إِبْرَاهِیمَ الْقَزْوِینِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حُبَیْشٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَبِی غُنْدَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ صَوْمِ یَوْمِ عَاشُورَاءَ فَقَالَ ذَاکَ یَوْمُ قَتْلِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَإِنْ کُنْتَ شَامِتاً فَصُمْ ثُمَّ قَالَ إِنَّ آلَ أُمَیَّهَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَ مَنْ أَعَانَهُمْ عَلَى قَتْلِ الْحُسَیْنِ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ

ص: ۹۵

۱- ۱. الکافی باب صوم عرفه و عاشوراء تحت الرقم ۵ و ۷.

نَذَرُوا نَذْراً إِنْ قُتِلَ الْحُسَيْنُ علیه السلام وَ سَلِمَ مَنْ خَرَجَ إِلَى الْحُسَيْنِ وَ صَارَتِ الْخِلَافَهُ فِی آلِ أَبِی سُفْيَانَ أَنْ يَتَّخِذُوا ذَلِکَ الْيَوْمَ عِيداً لَهُمْ يَصُومُونَ فِيهِ شُكْراً فَصَارَتْ فِی آلِ أَبِی سُفْيَانَ سُنَّهً إِلَى الْيَوْمِ فِی النَّاسِ وَ اقْتَدَى بِهِمُ النَّاسُ جَمِيعاً لِذَلِکَ فَلِذَلِکَ يَصُومُونَهُ وَ يُدْخِلُونَ عَلَى عِيَالاتِهِمْ وَ أَهَالِيهِمُ الْفَرَحَ فِی ذَلِکَ الْيَوْمِ الْخَبَرَ(۱).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: ابی غندر می گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام راجع به روزه گرفتن روز عاشورا جویا شدم. فرمود: روز عاشورا روز قتل امام حسین علیه السّلام است. اگر می خواهی به حسین علیه السّلام شماتت کنی در روز عاشورا روزه بگیر.

سپس فرمود: بنی امیه لعنه اللّه علیهم و آن افرادی از اهل شام که آنان را در قتل حسین علیه السّلام اعانت نمودند، نذر کردند که اگر حسین کشته شود و اشخاصی که از آنان بر حسین علیه السّلام خروج کرده اند سالم بمانند و مقام خلافت نصیب آل ابی سفیان شود، روز عاشورا را برای خود عید قرار دهند و آن روز را برای شکرگزاری روزه بگیرند. لذا این موضوع تا امروز بین مردم سنت و معمول شد و مردم عموما به آنان اقتدا کردند. بدین علت است که روز عاشورا را روزه می گیرند و در این روز اهل و عیال خود را مسرور می کنند... تا آخر خبر. - . امالی طوسی: ۶۱ -

**[ترجمه]

«۴۲»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ سَهْلٍ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ أَوْ غَيْرِهِ عَنْ سُلَيْمَانَ كَاتِبِ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْأَشْعَثَ بْنَ قَيْسٍ شَرِکَ فِی دَمِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ ابْنَتُهُ جَعْدَهُ سَمَّتِ الْحَسَنَ علیه السلام وَ مُحَمَّدٌ ابْنُهُ شَرِکَ فِی دَمِ الْحُسَيْنِ علیه السلام(۲).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السّلام فرمود: اشعث بن قیس در ریختن خون امیرالمؤمنین شرکت داشت. دخترش جعده امام حسن علیه السّلام را مسموم کرد. پسرش محمد در ریختن خون امام حسین علیه السّلام سهیم بود. - . کافی ۸ : ۱۶۷ -

**[ترجمه]

تذنیب

قال السید رحمه الله فی کتاب تنزیه الأنبیاء فإن قیل ما العذر فی خروجه صلوات الله علیه من مکه بأهله و عیاله إلی الکوفه و المستولی علیها أعداؤه و المتأمر فیها من قبل یزید اللعین یتسلط الأمر و النهی (۳)

و قد رأی صنع أهل الکوفه بأبیه و أخیه صلوات الله علیهما و أنهم غادرون خوانون و کیف خالف ظنه ظن جمیع نصحائه فی الخروج و ابن عباس رحمه الله یشیر بالعدول عن الخروج و یقطع علی العطب فیه و ابن عمر لما ودعه علیه السلام یقول له أستودعک الله من قتیل إلی غیر ذلک ممن تکلم فی هذا الباب.

ثم لما علم بقتل مسلم بن عقيل و قد أنفذه رائدا له كيف لم يرجع و يعلم الغرور من القوم و يفطن بالحيله و المكيده ثم كيف استجاز أن يحارب بنفر قليل لجموع عظيمه خلفها مواد لها كثيره ثم لما عرض عليه ابن زياد الأمان و أن يبايع يزيد كيف لم يستجب حقنا لدمه و دماء من معه من أهله و شيعته و مواليه و لم ألقى بيده إلى التهلكه و بدون هذا الخوف سلم أخوه الحسن عليه السلام الأمر إلى معاويه فكيف يجمع بين فعليهما فى الصحه.

ص: ۹۶

۱- ۱. أمالى الشيخ ص ۶۱.

۲- ۲. الكافى ج ۸(كتاب الروضه) ص ۱۶۷.

۳- ۳. منبسط الامر و النهى. خ.

الجواب قلنا قد علمنا أن الإمام متى غلب على ظنه أنه يصل إلى حقه و القيام بما فوض إليه بضرب من الفعل وجب عليه ذلک و إن كان فيه ضرب من المشقه يتحمل مثلها و سيدنا أبو عبد الله عليه السلام لم يسر طالبا الكوفه إلا بعد توثق من القوم و عهود و عقود و بعد أن كاتبوه عليه السلام طائعين غير مكرهين و مبتدئين غير مجيبين و قد كانت المكاتبه من وجوه أهل الكوفه و أشرافها و قرائها تقدمت إليه فى أيام معاويه و بعد الصلح الواقع بينه و بين الحسن عليه السلام فدفعهم و قال فى الجواب ما وجب ثم كاتبوه بعد وفاه الحسن عليه السلام و معاويه باق فوعدهم و مناهم و كانت أيام معاويه صعبه لا يطمع فى مثلها.

فلما مضى معاويه و أعادوا المكاتبه و بذلوا الطاعه و كرروا الطلب و الرغبه و رأى عليه السلام من قوتهم على ما كان يليهم فى الحال من قبل يزيد و تسلطهم عليه و ضعفه عنهم ما قوى فى ظنه أن المسير هو الواجب تعين عليه ما فعله من الاجتهاد و التسبب و لم يكن فى حسبانه عليه السلام أن القوم يغدر بعضهم و يضعف أهل الحق عن نصرته و يتفق ما اتفق من الأمور الغريبه فإن مسلم بن عقيل لما دخل الكوفه أخذ البيعه على أكثر أهلها.

و لما وردها عبيد الله بن زياد و قد سمع بخبر مسلم و دخوله الكوفه و حصوله فى دار هانئ بن عروه المرادى على ما شرح فى السيره و حصل شريک بن الأعور بها جاء ابن زياد عائدا و قد كان شريک وافق مسلم بن عقيل على قتل ابن زياد عند حضوره لعياده شريک و أمكنه ذلک و تيسر له فما فعل و اعتذر بعد فوت الأمر إلى شريک بأن ذلک فتک و

أن النبى صلى الله عليه و آله قال: إن الإيمان قيد الفتک (۱).

و لو كان فعل مسلم من قتل ابن زياد ما تمكن منه و وافقه شريک عليه لبطل الأمر و دخل الحسين عليه السلام الكوفه غير مدافع عنها و حسر كل أحد قناعه فى نصرته و اجتمع له من كان فى قلبه نصرته و ظاهره مع أعدائه.

و قد كان مسلم بن عقيل أيضا لما حبس ابن زياد هانئا سار إليه فى جماعه من

۱- ۱. مر ذكر الحديث فى ج ۴۴ ص ۳۴۴ فراجع.

أهل الكوفه حتى حضره فى قصره و أخذ بكظمه و أغلق ابن زياد الأبواب دونه خوفا و جبنا حتى بث الناس فى كل وجه يرغبون الناس و يرهبونهم و يخذلونهم عن نصره ابن عقيل فتقاعدوا و تفرق أكثرهم حتى أمسى فى شرذمه و انصرف و كان من أمره ما كان.

و إنما أردنا بذكر هذه الجمله أن أسباب الظفر بالأعداء كانت لائحه متوجهه و أن الاتفاق السيئ عكس الأمر إلى ما يروون من صبره و استسلامه و قله ناصره على الرجوع إلى الحق دينا أو حميه فقد فعل ذلك نفر منهم حتى قتلوا بين يديه عليه السلام شهداء و مثل هذا يطمع فيه و يتوقع فى أحوال الشده. فأما الجمع بين فعله و فعل أخيه الحسن عليه السلام فواضح صحيح لأن أخاه سلم كفا للفتنه و خوفا على نفسه و أهله و شيعته و إحساسا بالغدر من أصحابه و هذا عليه السلام لما قوى فى ظنه النصره ممن كاتبه و وثق له و رأى من أسباب قوه نصار الحق و ضعف نصار الباطل ما وجب معه عليه الطلب و الخروج فلما انعكس ذلك و ظهرت أمارات الغدر فيه و سوء الاتفاق رام الرجوع و المكافه و التسليم كما فعل أخوه عليه السلام فمنع من ذلك و حيل بينه و بينه فالحالان متفقان إلا أن التسليم و المكافه عند ظهور أسباب الخوف لم يقبلا منه عليه السلام و لم يجب إلى الموادعه و طلبت نفسه عليه السلام فمنع منها بجهده حتى مضى كريما إلى جنه الله تعالى و رضوانه و هذا واضح لمتأمله انتهى.

أقول: قد مضى فى كتاب الإمامه و كتاب الفتن أخبار كثيره داله على أن كلا منهم عليه السلام كان مأمورا بأمور خاصه مكتوبه فى الصحف السماويه النازله على الرسول صلى الله عليه و آله فهم كانوا يعملون بها و لا ينبغى قياس الأحكام المتعلقه بهم على أحكامنا و بعد الاطلاع على أحوال الأنبياء عليهم السلام و إن كثيرا منهم كانوا يبعثون فرادى على ألوف من الكفره و يسبون آلهتهم و يدعونهم إلى دينهم و لا يبالون بما ينالهم من المكاره و الضرب و الحبس و القتل و الإلقاء فى النار و غير ذلك لا ينبغى الاعتراض على أئمه الدين فى أمثال ذلك مع أنه بعد ثبوت عصمتهم بالبراهين

ص: ٩٨

و النصوص المتواتره لا مجال للاعتراض عليهم بل يجب التسليم لهم فی کل ما يصدر عنهم.

علی أنک لو تأملت حق التأمل علمت أنه عليه السلام فدی نفسه المقدسه دين جده و لم يتزلزل أرکان دول بنی أميه إلا بعد شهادته و لم يظهر للناس کفرهم و ضلالتهم إلا عند فوزه بسعادته و لو کان عليه السلام يسالمهم و يوادعهم کان يقوی سلطانهم و يشتبه علی الناس أمرهم فيعود بعد حين أعلام الدين طامسه و آثار الهدايه مندرسه مع أنه قد ظهر لک من الأخبار السابقه أنه عليه السلام هرب من المدينه خوفا من القتل إلی مکه و کذا خرج من مکه بعد ما غلب علی ظنه أنهم يريدون غيلته و قتله حتی لم يتيسر له فداه نفسی و أبی

و أمی و ولدی أن يتم حجه فتحلل و خرج مِنْها خائِفاً يَتَرَقَّبُ و قد کانوا لعنهم الله ضيقوا عليه جميع الأقطار و لم يترکوا له موضعا للفرار.

و لقد رأيت فی بعض الکتب المعتبره(۱)

أن يزيد أنفذ عمرو بن سعيد بن العاص فی عسکر عظيم و ولاه أمر الموسم و أمره علی الحاج کلهم و کان قد أوصاه بقبض الحسين عليه السلام سرا و إن لم يتمکن منه بقتله غيله ثم إنه دس مع الحاج فی تلک السنه ثلاثين رجلا من شياطين بنی أميه و أمرهم بقتل الحسين عليه السلام علی أی حال اتفق فلما علم الحسين عليه السلام بذلک حل من إحرام الحج و جعلها عمره مفرده.

وَ قَدْ رُوِیَ بِأَسَانِيدَ: أَنَّهُ لَمَّا مَنَعَهُ عليه السلام مُحَمَّدُ بْنُ الْحَنَفِيَّهِ عَنِ الْخُرُوجِ إِلَی الْکُوفَهِ قَالَ وَ اللَّهِ يَا أَخِی لَوْ کُنْتُ فِی جُحْرِ هَامَّهٍ مِنْ هَوَامِّ الْأَرْضِ- لَاسْتَخْرَجُونِی مِنْهُ حَتَّی يَقْتُلُونِّی.

بل الظاهر أنه صلوات الله عليه لو کان يسالمهم و يبايعهم لا يترکونه لشده عداوتهم و کثره وقاحتهم بل کانوا يغتالونه بکل حيله و يدفعونه بکل وسيله و إنما کانوا يعرضون البيعه عليه أولا لعلمهم بأنه لا يوافقهم فی ذلک أ لا تری

۱- ۱. کما فی المنتخب ص ۳۰۴.

إلی مروان لعنه الله کیف کان یشیر علی والی المدینه بقتله قبل عرض البیعه علیه و کان عبید الله بن زیاد علیه لعائن الله إلی یوم التناد یقول اعرضوا علیه فلینزل علی أمرنا ثم نری فیه رأینا أ لا تری کیف أمنوا مسلما ثم قتلوه.

فأما معاویه فإنه مع شده عداوته و بغضه لأهل البیت علیهم السلام کان ذا دهاء و نکراء حزم و کان یعلم أن قتلهم علانیه یوجب رجوع الناس عنه و ذهاب ملکه و خروج الناس علیه فکان یداریهم ظاهرا علی أی حال و لذا صالحه الحسن علیه السلام و لم یتعرض له الحسین و لذلک کان یوصی ولده اللعین بعدم التعرض للحسین علیه السلام لأنه کان یعلم أن ذلک یصیر سببا لذهاب دولته.

اللهم العن کل من ظلم أهل بیت نبیک و قتلهم و أعان علیهم و رضی بما جری علیهم من الظلم و الجور لعنا وبیلا و عذبهم عذابا ألیما و اجعلنا من خیار شیعه آل محمد و أنصارهم و الطالبین بثأرهم مع قائمهم صلوات الله علیهم أجمعین.

**[ترجمه]سید مرتضی در کتاب تنزیه الأنبیاء می نویسد: اگر گفته شود علت این که امام حسین علیه السّلام با اهل و عیال خود از مکه معظمه به طرف عراق خارج شد چیست؟ این در حالی است که دشمنان آن حضرت بر کوفه مستولی بودند و آن کسی که از طرف یزید در آنجا مأموریت داشت بر امر و نهی مسلط بود؛ از طرفی هم امام حسین علیه السّلام دید که مردم کوفه با پدر و برادرش چه بی وفایی ها کردند، زیرا آنان پیمان شکن و خیانتکار بودند. چگونه مظنه امام حسین علیه السّلام با مظنه کلیه افرادی که آن حضرت را از خروج مانع شدند مخالف بود؟ در حالی که ابن عباس به آن حضرت اشاره کرد که از خارج شدن صرفنظر نماید و در آن سفر قطع به هلاکت داشت. نیز ابن عمر در آن موقعی که با امام حسین علیه السّلام وداع کرد گفت: من تو را که کشته می شوی به خدا می سپارم. الی غیر ذلک از افرادی که در این باره سخن گفتند.

سپس هنگامی که از قتل مسلم بن عقیل که او را به عنوان دیدبان خویشتن فرستاده بود آگاه شد، پس چرا باز نگشت؟ در صورتی که از فریب آن گروه آگاه بود و حیله و مکر آنان را استنباط می کرد. با صرفنظر کردن از این، چگونه جایز می دانست با آن عده قلیلی که داشت با جمعیت های زیادی که پشتیبان های فراوانی داشتند بجنگند؟ از این گذشته پس موقعی که ابن زیاد امان را به آن حضرت عرضه کرد و گفت: بیا با یزید بیعت کن، چرا قبول نکرد تا بدین وسیله خون خود و خون اهل بیت و شیعیان و دوستان خود را که با او بودند حفظ نماید؟ چرا خود را به دست خود دچار هلاکت نمود، در صورتی که برادرش امام حسن علیه السّلام بدون خوف مقام خلافت را به معاویه تسلیم نمود؟ چگونه می توان بین عمل ایشان را توافق داد؟

جواب: ما می گوییم می دانیم که هر گاه مظنه امام غلبه پیدا کند که اگر به هر نحوی قیام کند به حق خود می رسد، واجب است که قیام نماید، ولو این که دچار مشقتی شود که بتواند آن را تحمل نماید. آقای ما امام حسین علیه السّلام متوجه کوفه نشد، مگر بعد از این که وثوق و اطمینانی و عهد و پیمانی از آن مردم برایش حاصل شد. آن حضرت وقتی به طرف کوفه حرکت کرد که آنان مکاتبه کردند که ما مطیع تو هستیم و از آمدن تو کراهتی نداریم، و آنان بودند که ابتدا به نامه نگاری کردند. آن مکاتبه ها از بزرگان و اشراف و قرای اهل کوفه بودند که در ایام معاویه و بعد از صلح امام حسن علیه السّلام با معاویه برای امام حسین علیه السّلام ارسال شده بود، ولی آن حضرت نپذیرفت و در جواب فرمود: واجب نیست. سپس بعد از وفات امام حسن علیه السّلام که معاویه باقی بود، راجع به این موضوع با آن حضرت مکاتبه کردند. آن بزرگوار به آنان وعده

داد و ایشان را امیدوار کرد. ولی در ایام معاویه یک چنین عملی دشوار بود و نمی شد که به آن طمع کرد.

هنگامی که معاویه درگذشت و کوفیان مکاتبه را برای آن حضرت اعاده کردند و اظهار اطاعت و رغبت نمودند و امام حسین علیه السّلام دید که آنان بر والی یزید مسلط هستند و او ضعیف شده است، مظنه قوی پیدا کرد که رفتن به سوی آنان واجب و لازم است که برای فعالیت برود. آن حضرت این حساب را نمی کرد که شاید بعضی از مردم بی وفایی کنند و اهل حق از یاری نمودن او ناتوان گردند و آن امور غریبه اتفاق بیفتد، زیرا هنگامی که مسلم بن عقیل وارد کوفه شد، از اکثر اهل آن بیعت گرفت.

موقعی که ابن زیاد وارد کوفه گردید و با خبر شد که حضرت مسلم داخل کوفه و وارد خانه هانی بن عروه مرادی شده - چنان که در تواریخ مسطور است - و نیز دریافت که شریک بن اعور داخل خانه هانی گردیده است، ابن زیاد برای عیادت وی آمد. شریک با مسلم موافقت کرده بود که هر گاه ابن زیاد برای عیادت شریک بیاید، حضرت مسلم ابن زیاد را بکشد. شریک وسایل کشتن ابن زیاد را برای مسلم ممکن و میسر کرده بود. ولی حضرت مسلم عذر آورد به این که کسی را به ناگاه کشتن روش جوانمردان نیست، زیرا پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم فرمود: «ایمان مانع می شود از این که انسان کسی را به طور ناگهانی بکشد.» اگر حضرت مسلم ابن زیاد را می کشت و شریک با او موافق می گردید، قدرت دشمنان حسین علیه السّلام باطل و نابود می شد و امام حسین علیه السّلام بدون هیچ گونه دفاعی وارد کوفه می گردید و هر کسی برای یاری امام حسین علیه السّلام پرده از روی کار بر می داشت و هر کسی که قلبا می خواست حسین علیه السّلام را یاری کند، به آن حضرت می پیوست و او را در مقابل دشمنان تقویت می نمود.

در آن هنگامی که ابن زیاد، هانی را زندانی کرده بود، حضرت مسلم با گروهی از اهل کوفه متوجه ابن زیاد شد و قصر او را محاصره کرد. ابن زیاد درهای قصر را از خوف به روی مسلم بست. بعدا گروهی را در میان مردم فرستاد تا مردم را به یزید راغب کنند و در عین حال بترسانند و ایشان را از یاری مسلم بن عقیل برکنار نمایند. اکثر مردم متقاعد شدند، تا این که مسلم روز را با گروه قلیلی شب کرد و کار آن بزرگوار رسید به آنجا که رسید.

منظور ما از ذکر این جمله این بود که اسباب پیروزی بر دشمنان معلوم است (یعنی باید یار و یاور باشد تا انسان بتواند به طور عادی بر دشمن غالب شود)، ولی قضیه امام حسین علیه السّلام بر عکس اتفاق افتاد، تا این که آن همه صبر کرد و با کمی ناصر به حق، چه حق دینی و چه حمایتی، رجوع کرد. گروهی از یاران آن حضرت این عمل را انجام دادند تا این که در مقابلش شهید شدند. به نظیر این گونه پیشامد می توان طمع کرد و در موقع ناچاری انتظار آن را برد (یعنی موقعی که انسان دچار یک چنین پیشامدهایی بشود، چاره ای جز از دست دادن جان ندارد. و نمی توان گفت که انسان در یک چنین مواقعی، خود را دچار هلاکت نموده است).

اما توافق دادن بین عمل امام حسین علیه السّلام و عملی که برادرش امام حسن علیه السّلام انجام داد: این توافق واضح و صریح است، زیرا امام حسن علیه السّلام برای این تسلیم شد که از فتنه و آشوب و ریختن خون اهل بیت جلوگیری نماید. از طرفی هم احساس بی وفایی را از یاران خود می کرد. امام حسین علیه السّلام هم وقتی مظنه قوی پیدا کرد، آن افرادی که برایش نوشتند و اطمینان دادند ما تو را یاری می کنیم و آن حضرت یاران حق را قوی و یاران باطل را ضعیف دید، بر خود لازم

دانست که برای حق قیام و خروج کنـد. هنگامی که آن بزرگوار قضـیه را بر عکس دید و نمونه های بی وفایی و سوء اتفاق را مشاهده کرد، تصـمیم گرفت از جنگ خودداری نماید و تسلیم شود، همان طور که برادرش حسن علیه السّلام تسلیم شد، ولی ممنوع شدن بین آن بزرگوار و این منظور حائل قرار گرفت. پس بنابراین حال امام حسن و امام حسین علیهما السّلام متفق بود. تفـاوتی که وجود داشت این بود که در موقع ظهور علائم خوف، تسـلیم و خودداری نمودن را از آن بزرگوار قبول نکردنـد و صلـح و سازش را از او نپذیرفتنـد. آنان خواسـتند خون آن حضـرت را بریزند و آن بزرگ مرد هم جهاد کرد تا این که با یک دنیـا بزرگواری شـهید شـد و داخـل بهشت گردیـد. این موضوع برای شخصـی که دقت کنـد واضـح است. (پایـان کلاـم سـید مرتضی)

مؤلف: در کتـاب امامت و فتن اخبار فراوانی گـذشت که هر یک از امامان علیهم السّلام مأموریت خاصـی داشـتند که در نامه های آسـمانی که بر حضـرت رسول صلی اللَّه علیه و آله نازل شدند، مرقوم بود و ایشان طبق آن مأموریت ها رفتار می کردند. وظایف و دسـتوراتی را که امامان داشـتند نمی توان به وظیفه های ما قیاس کرد. بعـد از اطلاع از احوال پیامبران علیهم السّلام که اکثر آنان به تنهایی بر هزاران افراد کافر مبعوث می شدنـد، خدایان آنان را تکذیب می کردند، آنان را به دین خود دعوت می نمودنـد. از مضروب شدن و زندانی شدن و کشـته شدن و در آتش افتادن آنان و غیر ذلک، جا ندارد که به امامان دین و مـذهب در این گونه امور اعتراض کرد. از طرفی هم معصوم بودن آنـان بـا دلیـل و برهـان ها و اخبار متواتر ثابت شـده است و مجال اعتراض بر آنان باقی نمی گذارد، بلکه باید درباره هر عملی که انجام می دهند، تسلیم آنان بود.

علاوه بر آنچه که گفته شـد، اگر آن طور که بایـد و شاید تأمل کنی، خواهی دانست که امام حسـین علیه السّلام جان خود را فدای دین جد خود کرد. پایه های دول بنی امیه متزلزل نشد مگر بعد از شـهادت امام حسـین علیه السّلام. کفر و گمراهی بنی امیه ثابت نشد مگر بعد از شـهید شدن امام حسـین علیه السّلام، اگر آن بزرگ مرد با بنی امیه صلح و سازش می کرد، سلطنت آنان را تقویت می نمود و مردم راجع به کفر بنی امیه دچار اشتباه می شدند. در نتیجه بعد از مدتی پرچم های دین محو و آثار آن مندرس می گردید. اضافه بر این ها از اخبار گذشـته ثابت شد که امام حسـین علیه السّلام از خوف شهید شدن متوجه مکه گردید. نیز از خوف قتل از مکه خارج شد، چون که گمان قوی داشت می خواهند او را به طور ناگهانی بکشند. جان خودم و پدر و مادر و فرزندانم به فدایش باد! حتی برایش مقدور نشد که حج خود را تمام کند. لذا از لباس احرام بیرون آمد و از مکه بـا خوف خـارج گردیـد. بنی امیه لعنهم اللَّه کلیه اقطـار را بر آن حضـرت تنگ کرده بودنـد و موضـعی را برای فرار کردن آن بزرگوار نگذاشته بودند.

در بعضـی از کتب معتبره دیدم که یزید عمرو بن سـعید بن عاص را با لشکر بزرگی در موقع حج متصدی امر حج کرد و او را امیر الامراء کلیه حجاج قرار داد. یزید به عمرو بن سـعید دسـتور داده بود: اگر نتوانست آن حضـرت را به ناگهانی شـهید کند، امام حسـین علیه السّلام را مخفیانه بگیرد. سپس از طرفی هم تعداد سی نفر از بنی امیه را در آن سال به عنوان جاسوس فرستاد و ایشان را به قتل امام حسین علیه السّلام مأمور کرد و گفت: به هر نحوی که بشود آن حضـرت را بکشـید. وقتی امام حسـین علیه السّلام از این جریان آگاه شد، از لباس احرام حج خارج شد و حج خود را به عمره مفرده تبدیل کرد.

به اسـنادی روایت شده که وقتی محمّد بن حنفیه مانع شد که امام حسین علیه السّلام متوجه کوفه شود، آن حضرت در جوابش

فرمود: ای برادر! به خدا قسم اگر من در سوراخ جانوران زمین هم باشم اینان مرا خارج می کنند و می کشند.

بلکه می توان گفت که اگر امام حسین علیه السّلام با بنی امیه صلح و بیعت هم می کرد، او را به دلیل شدت دشمنی و وقاحتی که داشتند رها نمی کردند. بلکه به هر مکر و حیله ای که بود، او را به طور ناگهانی نابود می کردند. و به هر نحوی که بود در مقابلش دفاع می نمودند. در ابتدای امر بیعت را به این جهت به آن حضرت عرضه کردند که می دانستند او بیعت نخواهد کرد. آیا نمی بینی که مروان حکم لعنه اللّٰه علیه قبل از این که بیعت را به امام حسین علیه السّلام عرضه کنند، به والی مدینه دستور داد تا امام حسین علیه السّلام را به قتل برسانند؟ نیز ابن زیاد لعین می گفت: امر ما را به او ابلاغ کنید، ما هر نظری که داشته باشیم درباره وی اجرا خواهیم کرد. از طرفی آیا نه چنین است که به حضرت مسلم امان دادند و سپس او را کشتند؟

اما معاویه ملعون با آن شدت عداوت و بغضی که با اهل بیت علیهم السّلام داشت، به جهت آن زیرکی و حیله گری و آزمودگی که داشت با ایشان مدارا می کرد. زیرا می دانست اگر آنان را علنا بکشد، مردم از او بر می گردند، سلطنت وی نابود می شود و مردم بر او خروج خواهند کرد، لذا در هر حال با آنان مدارا می نمود. بدین لحاظ بود که با امام حسن علیه السّلام صلح نمود! ولی متعرض امام حسین علیه السّلام نشد. برای همین جهت بود که به پسرش یزید سفارش می کرد که متعرض حسین علیه السّلام نشود، چون می دانست که مزاحم حسین علیه السّلام شدن، موجب نابودی دولت او خواهد بود!

سپس مؤلف می گوید: خدایا! هر آن کس را که اهل بیت پیامبرت را مورد ظلم قرار داد و آنان را کشت و بر آنان یاریشان کرد و به ظلم و جورهایی که بر آنان رفت، لعن کن! لعنتی سخت و آنان را عذابی دردناک کن و ما را از برگزیدگان شیعیان و انصار آل محمد قرار بده، و از کسانی قرار بده که خون آنان را با قائمشان صلوات الله علیهم اجمعین طلب می کنند .

**[ترجمه]

باب ۳۸ شهاده ولدی مسلم الصغیرین رضی الله عنهما

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ رَجَا عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَابِرٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ دَاوُدَ الْهَاشِمِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْیَنَ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ شَیْخٍ لِأَهْلِ الْکُوفَهِ قَالَ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام أُسِرَ مِنْ مُعَسْکَرِهِ غُلَامَانِ صَغِیرَانِ فَأُتِیَ بِهِمَا عُبَیْدُ اللَّهِ بْنُ زِیَادٍ فَدَعَا سَجَّاناً لَهُ فَقَالَ خُذْ هَذَیْنِ الْغُلَامَیْنِ إِلَیْکَ فَمِنْ طَیِّبِ الطَّعَامِ فَلَا تُطْعِمْهُمَا وَ مِنَ الْبَارِدِ فَلَا تَسْقِهِمَا وَ ضَیِّقْ عَلَیْهِمَا سِجْنَهُمَا وَ کَانَ الْغُلَامَانِ یَصُومَانِ النَّهَارَ فَإِذَا جَنَّهُمَا اللَّیْلُ أُتِیَا بِقُرْصَیْنِ مِنْ شَعِیرٍ وَ کُوزٍ مِنْ مَاءِ الْقَرَاحِ.

ص: ۱۰۰

فَلَمَّا طَالَ بِالْغُلَامَيْنِ الْمَكْثُ حَتَّى صَارَا فِی السَّنَهِ قَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ یَا أَخِی قَدْ طَالَ بِنَا مَكْثُنَا وَ یُوشِكُ أَنْ تَفْنَى أَعْمَارُنَا وَ تَبْلَى أَبْدَانُنَا فَإِذَا جَاءَ الشَّیْخُ فَأَعْلِمْهُ مَكَانَنَا وَ تَقَرَّبْ إِلَیْهِ بِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله لَعَلَّهُ یُوَسِّعُ عَلَیْنَا فِی طَعَامِنَا وَ یَزِیدُنَا فِی شَرَابِنَا.

فَلَمَّا جَنَّهُمَا اللَّیْلُ أَقْبَلَ الشَّیْخُ إِلَیْهِمَا بِقُرْصَیْنِ مِنْ شَعِیرٍ وَ كُوزٍ مِنْ مَاءِ الْقَرَاحِ فَقَالَ لَهُ الْغُلَامُ الصَّغِیرُ یَا شَیْخُ أَ تَعْرِفُ مُحَمَّداً قَالَ فَكَیْفَ لَا أَعْرِفُ مُحَمَّداً وَ هُوَ نَبِیِّی قَالَ أَ فَتَعْرِفُ جَعْفَرَ بْنَ أَبِی طَالِبٍ قَالَ وَ كَیْفَ لَا أَعْرِفُ جَعْفَراً وَ قَدْ أَنْبَتَ اللَّهُ لَهُ جَنَاحَیْنِ یَطِیرُ بِهِمَا مَعَ الْمَلَائِكَهِ كَیْفَ یَشَاءُ قَالَ أَ فَتَعْرِفُ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ قَالَ وَ كَیْفَ لَا أَعْرِفُ عَلِیّاً وَ هُوَ ابْنُ عَمِّ نَبِیِّی وَ أَخُو نَبِیِّی قَالَ لَهُ یَا شَیْخُ فَنَحْنُ مِنْ عِتْرَهِ نَبِیِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَیْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ وَ نَحْنُ مِنْ وُلْدِ مُسْلِمِ بْنِ عَقِیلِ بْنِ أَبِی طَالِبٍ بِیَدِكَ أُسَارَى نَسْأَلُكَ مِنْ طَیِّبِ الطَّعَامِ فَلَا تُطْعِمُنَا وَ مِنْ بَارِدِ الشَّرَابِ فَلَا تَسْقِینَا وَ قَدْ ضَیَّقْتَ عَلَیْنَا سِجْنَنَا فَانْكَبَّ الشَّیْخُ عَلَى أَقْدَامِهِمَا یُقَبِّلُهُمَا وَ یَقُولُ نَفْسِی لِنَفْسِكُمَا الْفِدَاءُ وَ وَجْهِی لِوَجْهِكُمَا الْوِقَاءُ یَا عِتْرَهَ نَبِیِّ اللَّهِ الْمُصْطَفَى هَذَا بَابُ السِّجْنِ بَیْنَ یَدَیْكُمَا مَفْتُوحٌ فَخُذَا أَیَّ طَرِیقٍ شِئْتُمَا فَلَمَّا جَنَّهُمَا اللَّیْلُ أَتَاهُمَا بِقُرْصَیْنِ مِنْ شَعِیرٍ وَ كُوزٍ مِنْ مَاءِ الْقَرَاحِ وَ وَقَفَهُمَا عَلَى الطَّرِیقِ وَ قَالَ لَهُمَا سِیرَا یَا حَبِیبَيَّ اللَّیْلَ وَ اكْمُنَا النَّهَارَ حَتَّى یَجْعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَكُمَا مِنْ أَمْرِكُمَا فَرَجاً وَ مَخْرَجاً فَفَعَلَ الْغُلَامَانِ ذَلِكَ فَلَمَّا جَنَّهُمَا اللَّیْلُ انْتَهَیَا إِلَى عَجُوزٍ عَلَى بَابٍ فَقَالا لَهَا یَا عَجُوزُ إِنَّا غُلَامَانِ صَغِیرَانِ غَرِیبَانِ حَدَثَانِ غَیْرُ خَبِیرَیْنِ بِالطَّرِیقِ وَ هَذَا اللَّیْلُ قَدْ جَنَّنَا أَضِیفِینَا سَوَادَ لَیْلَتِنَا هَذِهِ فَإِذَا أَصْبَحْنَا لَزِمْنَا الطَّرِیقَ فَقَالَتْ لَهُمَا فَمَنْ أَنْتُمَا یَا حَبِیبَيَّ فَقَدْ شَمِمْتُ الرَّوَائِحَ كُلَّهَا فَمَا شَمِمْتُ رَائِحَهً هِیَ أَطْیَبُ مِنْ رَائِحَتِكُمَا فَقَالا لَهَا یَا عَجُوزُ نَحْنُ مِنْ عِتْرَهِ نَبِیِّكِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله هَرَبْنَا مِنْ سِجْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادٍ مِنَ الْقَتْلِ قَالَتِ الْعَجُوزُ یَا حَبِیبَيَّ إِنَّ لِی خَتَناً فَاسِقاً قَدْ شَهِدَ الْوَقْعَهَ مَعَ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادٍ أَتَخَوَّفُ أَنْ یُصِیبَكُمَا هَاهُنَا فَیَقْتُلَكُمَا قَالا سَوَادَ لَیْلَتِنَا هَذِهِ فَإِذَا أَصْبَحْنَا لَزِمْنَا الطَّرِیقَ فَقَالَتْ سَآتِیكُمَا

بِطَعَامٍ ثُمَّ أَتَتْهُمَا بِطَعَامٍ فَأَكَلَا وَ شَرِبَا.

فَلَمَّا وَلَجَا الْفِرَاشَ قَالَ الصَّغِيرُ لِلْكَبِيرِ يَا أَخِي إِنَّا نَرْجُو أَنْ نَكُونَ قَدْ أَمِنَّا لَيْلَتَنَا هَذِهِ فَتَعَالَ حَتَّى أُعَانِقَكَ وَ تُعَانِقَنِي وَ أَشَمَّ رَائِحَتَكَ وَ تَشَمَّ رَائِحَتِي قَبْلَ أَنْ يُفَرِّقَ الْمَوْتُ بَيْنَنَا فَفَعَلَ الْغُلَامَانِ ذَلِكَ وَ اعْتَنَقَا وَ نَامَا فَلَمَّا كَانَ فِي بَعْضِ اللَّيْلِ أَقْبَلَ خَتَنُ الْعَجُوزِ الْفَاسِقُ حَتَّى قَرَعَ الْبَابَ قَرْعاً خَفِيفاً فَقَالَتِ الْعَجُوزُ مَنْ هَذَا قَالَ أَنَا فُلَانٌ قَالَتْ مَا الَّذِي أَطْرَقَكَ هَذِهِ السَّاعَةَ وَ لَيْسَ هَذَا لَكَ بِوَقْتٍ قَالَ وَيْحَكِ افْتَحِي الْبَابَ قَبْلَ أَنْ يَطِيرَ عَقْلِي وَ تَنْشَقَّ مَرَارَتِي فِي جَوْفِي جَهْدُ الْبَلَاءِ قَدْ نَزَلَ بِي قَالَتْ وَيْحَكَ مَا الَّذِي نَزَلَ بِكَ قَالَ هَرَبَ غُلَامَانِ صَغِيرَانِ مِنْ عَسْكَرِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ فَنَادَى الْأَمِيرُ فِي مُعَسْكَرِهِ مَنْ جَاءَ بِرَأْسِ وَاحِدٍ مِنْهُمَا فَلَهُ أَلْفُ دِرْهَمٍ وَ مَنْ جَاءَ بِرَأْسَيْهِمَا فَلَهُ أَلْفَا دِرْهَمٍ فَقَدْ أُتْعِبْتُ وَ تَعِبْتُ وَ لَمْ يَصِلْ فِي يَدِي شَيْ ءٌ فَقَالَتِ الْعَجُوزُ يَا خَتَنِي احْذَرْ أَنْ يَكُونَ مُحَمَّدٌ خَصْمَكَ فِي الْقِيَامَةِ قَالَ لَهَا وَيْحَكِ إِنَّ الدُّنْيَا مُحَرَّصٌ عَلَيْهَا فَقَالَتْ وَ مَا تَصْنَعُ بِالدُّنْيَا وَ لَيْسَ مَعَهَا آخِرَةٌ قَالَ إِنِّي لَأَرَاكِ تُحَامِينَ عَنْهُمَا كَأَنَّ عِنْدَكِ مِنْ طَلَبِ الْأَمِيرِ شي ء- [شَيْئاً] فَقُومِي فَإِنَّ الْأَمِيرَ يَدْعُوكِ قَالَتْ وَ مَا يَصْنَعُ الْأَمِيرُ بِي وَ إِنَّمَا أَنَا عَجُوزٌ فِي هَذِهِ الْبَرِّيَّةِ قَالَ إِنَّمَا لِيَ الطَّلَبُ افْتَحِي لِيَ الْبَابَ حَتَّى أُرِيحَ وَ أَسْتَرِيحَ فَإِذَا أَصْبَحْتُ بَكَّرْتُ فِي أَيِّ الطَّرِيقِ آخُذُ فِي طَلَبِهِمَا فَفَتَحَتْ لَهُ الْبَابَ وَ أَتَتْهُ بِطَعَامٍ وَ شَرَابٍ فَأَكَلَ وَ شَرِبَ فَلَمَّا كَانَ فِي بَعْضِ اللَّيْلِ سَمِعَ غَطِيطَ الْغُلَامَيْنِ فِي جَوْفِ الْبَيْتِ فَأَقْبَلَ يَهِيجُ كَمَا يَهِيجُ الْبَعِيرُ الْهَائِجُ وَ يَخُورُ كَمَا يَخُورُ الثَّوْرُ وَ يَلْمِسُ بِكَفِّهِ جِدَارَ الْبَيْتِ حَتَّى وَقَعَتْ يَدُهُ عَلَى جَنْبِ الْغُلَامِ الصَّغِيرِ فَقَالَ لَهُ مَنْ هَذَا قَالَ أَمَّا أَنَا فَصَاحِبُ الْمَنْزِلِ فَمَنْ أَنْتُمَا فَأَقْبَلَ الصَّغِيرُ يُحَرِّكُ الْكَبِيرَ وَ يَقُولُ قُمْ يَا حَبِيبِي فَقَدْ وَ اللَّهِ وَقَعْنَا فِيمَا كُنَّا نُحَاذِرُهُ.

قَالَ لَهُمَا مَنْ أَنْتُمَا قَالا لَهُ يَا شَيْخُ إِنْ نَحْنُ صَدَّقْنَاكَ فَلَنَا الْأَمَانُ قَالَ نَعَمْ قَالا أَمَانُ اللَّهِ وَ أَمَانُ رَسُولِهِ وَ ذِمَّةُ اللَّهِ وَ ذِمَّةُ رَسُولِهِ صلى الله عليه و آله قَالَ نَعَمْ قَالا وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَلَى ذَلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ قَالَ نَعَمْ قَالا وَ اللَّهُ عَلى ما نَقُولُ وَكِيلٌ

وَ شَـهِيدٌ قَالَ نَعَمْ قَالا لَهُ يَا شَـيْخُ فَنَحْنُ مِنْ عِتْرَهِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله هَرَبْنَا مِنْ سِجْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ مِنَ الْقَتْلِ فَقَالَ لَهُمَا مِنَ الْمَوْتِ هَرَبْتُمَا وَ إِلَى الْمَوْتِ وَقَعْتُمَا الْحَمْـدُ لِلَّهِ الَّذِى أَظْفَرَنِى بِكُمَا فَقَامَ إِلَى الْغُلَامَيْنِ فَشَـدَّ أَكْتَافَهُمَا فَبَاتَ الْغُلَامَانِ لَيْلَتَهُمَا مُكَتَّفَيْنِ.

فَلَمَّا انْفَجَرَ عَمُودُ الصُّبْحِ دَعَـا غُلَامـاً لَهُ أَسْوَدَ يُقَـالُ لَهُ فُلَيْحٌ فَقَالَ لَهُ خُـذْ هَـذَيْنِ الْغُلَامَيْنِ فَانْطَلِقْ بِهِمَا إِلَى شَاطِئِ الْفُرَاتِ وَ اضْـرِبْ أَعْنَاقَهُمَا وَ ائْتِنِى بِرُءُوسِـهِمَا لِأَنْطَلِقَ بِهِمَا إِلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ وَ آخُذَ جَائِزَهَ أَلْفَىْ دِرْهَم فَحَمَلَ الْغُلَامُ السَّيْفَ وَ مَشَى أَمَامَ الْغُلَامَيْنِ فَمَا مَضَـى إِلَّا غَيْرَ بَعِيـدٍ حَتَّى قَالَ أَحَدُ الْغُلَامَيْنِ يَا أَسْوَدُ مَا أَشْـبَهَ سَوَادَكَ بِسَوَادِ بِلَالٍ مُؤَذِّنِ رَسُولِ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله قَالَ إِنَّ مَوْلَاىَ قَـدْ أَمَرَنِى بِقَتْلِكُمَا فَمَنْ أَنْتُمَا قَالا لَهُ يَا أَسْوَدُ نَحْنُ مِنْ عِتْرَهِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صـلى الله عليه و آله هَرَبْنَا مِنْ سِـجْنِ عُبَيْـدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ مِنَ الْقَتْلِ أَضَافَتْنَا عَجُوزُكُمْ هَـذِهِ وَ يُرِيـدُ مَوْلَاكَ قَتْلَنَا فَانْكَبَّ الْأَسْوَدُ عَلَى أَقْدَامِهِمَا يُقَبِّلُهُمَا وَ يَقُولُ نَفْسِـى لِنَفْسِـكُمَا الْفِدَاءُ وَ وَجْهِى لِوَجْهِكُمَا الْوِقَاءُ يَا عِتْرَهَ نَبِيِّ اللَّهِ الْمُصْطَفَى وَ اللَّهِ لَا يَكُونُ مُحَمَّدٌ خَصْمِى فِى الْقِيَامَهِ ثُمَّ عَدَا فَرَمَى بِالسَّيْفِ مِنْ يَدِهِ نَاحِيَهً وَ طَرَحَ نَفْسَهُ فِى الْفُرَاتِ وَ عَبَرَ إِلَى الْجَانِبِ الْآخَرِ فَصَاحَ بِهِ مَوْلَاهُ يَا غُلَامُ عَصَـيْتَنِى فَقَالَ يَا مَوْلَاىَ إِنَّمَا أَطَعْتُكَ مَا دُمْتَ لَا تَعْصِـى اللَّهَ فَإِذَا عَصَـيْتَ اللَّهَ فَأَنَا مِنْكَ بَرِى ءٌ فِى الـدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ فَدَعَا ابْنَهُ فَقَالَ يَا بُنَيَّ إِنَّمَا أَجْمَعُ الدُّنْيَا حَلَالَهَا وَ حَرَامَهَا لَكَ وَ الدُّنْيَا مُحَرَّصٌ عَلَيْهَا فَخُذْ هَذَيْنِ الْغُلَامَيْنِ إِلَيْكَ فَانْطَلِقْ بِهِمَا إِلَى شَاطِئِ الْفُرَاتِ فَاضْـرِبْ أَعْنَاقَهُمَا وَ ائْتِنِى بِرُءُوسِـهِمَا لِأَنْطَلِقَ بِهِمَا إِلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ وَ آخُـذَ جَائِزَهَ أَلْفَىْ دِرْهَم فَأَخَذَ الْغُلَامُ السَّيْفَ وَ مَشَـى أَمَامَ الْغُلَامَيْنِ فَمَا مَضَـيَا إِلَّا غَيْرَ بَعِيدٍ حَتَّى قَالَ أَحَدُ الْغُلَامَيْنِ يَا شَابُّ مَا أَخْوَفَنِى عَلَى شَبَابِكَ هَذَا مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ فَقَالَ يَا حَبِيبَيَّ فَمَنْ أَنْتُمَا قَالا مِنْ عِتْرَهِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله يُرِيدُ وَالِدُكَ قَتْلَنَا فَـانْكَبَّ الْغُلَامُ عَلَى أَقْـدَامِهِمَا يُقَبِّلُهُمَا وَ يَقُولُ لَهُمَا مَقَالَهَ الْأَسْوَدِ وَ رَمَى بِالسَّيْفِ نَاحِيَهً وَ طَرَحَ نَفْسَهُ فِى الْفُرَاتِ وَ عَبَرَ فَصَاحَ بِهِ أَبُوهُ يَا بُنَيَّ عَصَيْتَنِى قَالَ لَأَنْ أُطِيعَ اللَّهَ وَ أَعْصِيَكَ

أَحبُّ إِلَیَّ مِنْ أَنْ أَعْصِیَ اللَّهَ وَ أَطِیعَکَ.

قَالَ الشَّیْخُ لَا یَلِی قَتْلَکُمَا أَحَدٌ غَیْرِی وَ أَخَذَ السَّیْفَ وَ مَشَی أَمَامَهُمَا فَلَمَّا صَارَ إِلَی شَاطِئِ الْفُرَاتِ سَلَّ السَّیْفَ عَنْ جَفْنِهِ فَلَمَّا نَظَرَ الْغُلَامَانِ إِلَی السَّیْفِ مَسْلُولًا اغْرَوْرَقَتْ أَعْیُنُهُمَا وَ قَالَا لَهُ یَا شَیْخُ انْطَلِقْ بِنَا إِلَی السُّوقِ وَ اسْتَمْتِعْ بِأَثْمَانِنَا وَ لَا تُرِدْ أَنْ یَکُونَ مُحَمَّدٌ خَصْمَکَ فِی الْقِیَامَهِ غَداً فَقَالَ لَا وَ لَکِنْ أَقْتُلُکُمَا وَ أَذْهَبُ بِرُءُوسِکُمَا إِلَی عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادٍ وَ آخُذُ جَائِزَهَ أَلْفَیْنِ فَقَالَا لَهُ یَا شَیْخُ أَ مَا تَحْفَظُ قَرَابَتَنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ مَا لَکُمَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ قَرَابَهٌ قَالَا لَهُ یَا شَیْخُ فَأْتِ بِنَا إِلَی عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادٍ حَتَّی یَحْکُمَ فِینَا بِأَمْرِهِ قَالَ مَا إِلَی ذَلِکَ سَبِیلٌ إِلَّا التَّقَرُّبُ إِلَیْهِ بِدَمِکُمَا قَالَا لَهُ یَا شَیْخُ أَ مَا تَرْحَمُ صِغَرَ سِنِّنَا قَالَ مَا جَعَلَ اللَّهُ لَکُمَا فِی قَلْبِی مِنَ الرَّحْمَهِ شَیْئاً.

قَالَا یَا شَیْخُ إِنْ کَانَ وَ لَا بُدَّ فَدَعْنَا نُصَلِّی رَکَعَاتٍ قَالَ فَصَلِّیَا مَا شِئْتُمَا إِنْ نَفَعَتْکُمَا الصَّلَاهُ فَصَلَّی الْغُلَامَانِ أَرْبَعَ رَکَعَاتٍ ثُمَّ رَفَعَا طَرْفَیْهِمَا إِلَی السَّمَاءِ فَنَادَیَا یَا حَیُّ یَا حَلِیمُ (۱) یَا أَحْکَمَ الْحَاکِمِینَ احْکُمْ بَیْنَنَا وَ بَیْنَهُ بِالْحَقِّ فَقَامَ إِلَی الْأَکْبَرِ فَضَرَبَ عُنُقَهُ وَ أَخَذَ بِرَأْسِهِ وَ وَضَعَهُ فِی الْمِخْلَاهِ وَ أَقْبَلَ الْغُلَامُ الصَّغِیرُ یَتَمَرَّغُ فِی دَمِ أَخِیهِ وَ هُوَ یَقُولُ حَتَّی أَلْقَی رَسُولَ اللَّهِ وَ أَنَا مُخْتَضِبٌ بِدَمِ أَخِی فَقَالَ لَا عَلَیْکَ سَوْفَ أُلْحِقُکَ بِأَخِیکَ ثُمَّ قَامَ إِلَی الْغُلَامِ الصَّغِیرِ فَضَرَبَ عُنُقَهُ وَ أَخَذَ رَأْسَهُ وَ وَضَعَهُ فِی الْمِخْلَاهِ وَ رَمَی بِبَدَنِهِمَا فِی الْمَاءِ وَ هُمَا یَقْطُرَانِ دَماً وَ مَرَّ حَتَّی أَتَی بِهِمَا عُبَیْدَ اللَّهِ بْنَ زِیَادٍ وَ هُوَ قَاعِدٌ عَلَی کُرْسِیٍّ لَهُ وَ بِیَدِهِ قَضِیبُ خَیْزُرَانٍ فَوَضَعَ الرَّأْسَیْنِ بَیْنَ یَدَیْهِ.

فَلَمَّا نَظَرَ إِلَیْهِمَا قَامَ ثُمَّ قَعَدَ ثُمَّ قَامَ ثُمَّ قَعَدَ ثَلَاثاً ثُمَّ قَالَ الْوَیْلُ لَکَ أَیْنَ ظَفِرْتَ بِهِمَا قَالَ أَضَافَتْهُمَا عَجُوزٌ لَنَا قَالَ فَمَا عَرَفْتَ لَهُمَا حَقَّ الضِّیَافَهِ قَالَ لَا قَالَ فَأَیَّ شَیْ ءٍ قَالَا لَکَ قَالَ قَالَا یَا شَیْخُ اذْهَبْ بِنَا إِلَی السُّوقِ فَبِعْنَا فَانْتَفِعْ بِأَثْمَانِنَا وَ لَا تُرِدْ أَنْ یَکُونَ مُحَمَّدٌ خَصْمَکَ فِی الْقِیَامَهِ قَالَ فَأَیَّ شَیْ ءٍ قُلْتَ لَهُمَا قَالَ:

۱- ۱. فی المصدر المطبوع« یا حکیم» و هکذا فیما یأتی.

قُلْتُ لَا وَ لَكِنْ أَقْتُلُكَمَا وَ أَنْطَلِقُ بِرُءُوسِكَمَا إِلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ وَ آخُذُ جَائِزَةَ أَلْفَيْ دِرْهَم قَالَ فَأَيَّ شَيْ ءٍ قَالا لَکَ قَالَ قَالا ائْتِ بِنَا إِلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ حَتَّى يَحْكُمَ فِينَا بِأَمْرِهِ قَالَ فَأَيَّ شَيْ ءٍ قُلْتَ قَالَ قُلْتُ لَيْسَ إِلَى ذَلِکَ سَبِيلٌ إِلَّا التَّقَرُّبُ إِلَيْهِ بِدَمِكُمَا قَالَ أَ فَلَا جِئْتَنِي بِهِمَا حَيَّيْنِ فَكُنْتُ أُضَعِّفُ لَکَ الْجَائِزَةَ وَ أَجْعَلُهَا أَرْبَعَةَ آلَافِ دِرْهَمٍ قَالَ مَا رَأَيْتُ إِلَى ذَلِکَ سَبِيلًا إِلَّا التَّقَرُّبَ إِلَيْکَ بِدَمِهِمَا.

قَالَ فَأَيَّ شَيْ ءٍ قَالا لَکَ أَيْضاً قَالَ قَالا لِي يَا شَيْخُ احْفَظْ قَرَابَتَنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ فَأَيَّ شَيْ ءٍ قُلْتَ لَهُمَا قَالَ قُلْتُ لَهُمَا مَا لَكُمَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ قَرَابَةٌ قَالَ وَيْلَکَ فَأَيَّ شَيْ ءٍ قَالا لَکَ أَيْضاً قَالَ قَالا يَا شَيْخُ ارْحَمْ صِغَرَ سِنِّنَا قَالَ فَمَا رَحِمْتَهُمَا قَالَ قُلْتُ مَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمَا مِنَ الرَّحْمَهِ فِي قَلْبِي شَيْئاً قَالَ وَيْلَکَ فَأَيَّ شَيْ ءٍ قَالا لَکَ أَيْضاً قَالَ قَالا دَعْنَا نُصَلِّي رَكَعَاتٍ فَقُلْتُ فَصَلِّيَا مَا شِئْتُمَا إِنْ نَفَعَتْكُمَا الصَّلَاهُ فَصَلَّى الْغُلَامَانِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ قَالَ فَأَيَّ شَيْ ءٍ قَالا فِي آخِرِ صَلَاتِهِمَا قَالَ رَفَعَا طَرْفَيْهِمَا إِلَى السَّمَاءِ وَ قَالا يَا حَيُّ يَا حَلِيمُ يَا أَحْكَمَ الْحَاكِمِينَ احْكُمْ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهُ بِالْحَقِّ.

قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زِيَادٍ فَإِنَّ أَحْكَمَ الْحَاكِمِينَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَكُمْ مَنْ لِلْفَاسِقِ قَالَ فَانْتَدَبَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الشَّام فَقَالَ أَنَا لَهُ قَالَ فَانْطَلِقْ بِهِ إِلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي قَتَلَ فِيهِ الْغُلَامَيْنِ فَاضْرِبْ عُنُقَهُ وَ لَا تَتْرُکْ أَنْ يَخْتَلِطَ دَمُهُ بِدَمِهِمَا وَ عَجِّلْ بِرَأْسِهِ فَفَعَلَ الرَّجُلُ ذَلِکَ وَ جَاءَ بِرَأْسِهِ فَنَصَبَهُ عَلَى قَنَاةٍ فَجَعَلَ الصِّبْيَانُ يَرْمُونَهُ بِالنَّبْلِ وَ الْحِجَارَهِ وَ هُمْ يَقُولُونَ هَذَا قَاتِلُ ذُرِّيَّهِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله(۱).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: ابو محمد، شیخی از اهل کوفه می گوید: هنگامی که امام حسین علیه السّلام شهید شد، دو کودک صغیر از لشکر آن حضرت اسیر شدند و آنان را نزد ابن زیاد آوردند. ابن زیاد زندانبان خود را خواست و گفت: این دو کودک را زندانی کن، ولی مبادا غذای خوب و آب خنک به آنان بدهی! ایشان را در یک زندان تنگ زندانی کن. آن دو کودک روزها را روزه بودند و وقتی شب می شد، دو قرص نان جو و یک کوزه آب برای آنان می آوردند. هنگامی که زندانی بودن آن دو کودک به طول انجامید و مدت یک سال گذشت، یکی از آنان به دیگری گفت: ای برادر! زندانی بودن ما طولانی شده و نزدیک است که عمر ما فانی شود و بدن ما بپوسد. موقعی که این زندانبان آمد، او را از مقام خود آگاه کن و به وسیله قرابتی که با حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم داری، خود را نزد او معرفی کن، شاید وی در غذای ما توسعه دهد و آب بیشتری در اختیار ما بگذارد.

وقتی شب فرا رسید و زندانبان به عادت همه شب دو قرص نان جو و یک کوزه آب برای آنان آورد، آن کودک کوچک تر به زندانبان گفت: یا شیخ! آیا حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را می شناسی؟ گفت: چگونه نشناسم در صورتی که او پیامبر من است؟ گفت: آیا جعفر بن ابی طالب را هم می شناسی؟ گفت: چگونه جعفر را نشناسم و حال این که خدا دو بال به او عطا کرده و با ملائکه در هر جایی که بخواهد پرواز می نماید؟ گفت: آیا علی بن ابی طالب علیه السّلام را می شناسی! زندانبان گفت: چگونه علی بن ابی طالب علیه السّلام را نشناسم، در صورتی که او پسر عمو و برادر پیغمبر من می باشد؟ گفت: ای شیخ! ما از عترت پیغمبر تو می باشیم، ما فرزندان مسلم بن عقیل هستیم که در دست تو اسیریم. ما از تو غذای خوب می خواهیم و آب خنک تقاضا می کنیم، ولی تو به داد ما نمی رسی و ما را در این زندان تنگ و تاریک جای داده ای! ناگاه زندانبان به پای ایشان افتاد و پس از این که پای آنان را بوسید، گفت: جان من به فدای شما باد! من خودم را سپر بلای شما قرار می دهم، ای عترت پیغمبر خدا! این در زندان است که باز می باشد. از هر راهی که می خواهید بروید.

وقتی شب فرا رسید، زندانبان دو قرص نان و یک کوزه آب برای آنان آورد و ایشان را راهنمایی کرده گفت: شب ها راه بروید و روزها پنهان شوید تا خدای توانا راه و فرجی به شما مرحمت کند. آن دو کودک همین کار را کردند. هنگامی که شب آنان را فرا گرفت، بر در خانه ای آمدند که پیرزنی ایستاده بود. به او گفتند: ای پیرزن! ما دو کودک صغیر هستیم که غریب و نورس می باشیم، ما راه را از چاه نمی دانیم. یک امشب ما را مهمان کن تا وقتی صبح شد راه را پیدا کنیم و برویم. آن پیرزن گفت: ای عزیزان من! شما کیستید که من کلیه بوها را بوییده ام، ولی بویی از بدن شما خوب تر نبوییده ام؟ گفتند: ما از عترت پیامبر تو می باشیم که از زندان ابن زیاد و قتل فرار کرده ایم. پیرزن گفت: ای عزیزان من! من دامادی دارم که فاسق است و در واقعه کربلا، در رکاب ابن زیاد جنگ کرده است. می ترسم دامادم شما را پیدا کند و به قتل برساند. آنان گفتند: ما فقط یک شب مهمان هستیم. وقتی صبح شد می رویم. پیرزن گفت: پس صبر کنید تا غذا و آب برای شما بیاورم. وی غذا و آب آورد و ایشان غذا خوردند و آب آشامیدند.

وقتی آنان داخل رختخواب شدند، برادر کوچک به برادر بزرگ گفت: ما امیدواریم امشب در امان باشیم، قبل از این که موت بین ما جدایی افکند. بیا من دست به گردن تو در آورم تو نیز دست به گردن من در آوری. من تو را ببویم و تو مرا ببویی. آن دو کودک این عمل را انجام دادند و خوابیدند. هنگامی که قسمتی از شب گذشت، داماد آن پیرزن آمد و دق الباب کرد. پیرزن گفت: کیست؟ گفت: من فلانم. پیرزن گفت: برای چه این موقع دق الباب می کنی، در صورتی که فعلا وقت آمدن تو نیست؟ دامادش گفت: وای بر تو! قبل از این که عقل من پرواز کند و زهره ام پاره شود در را باز کن، بلای سختی دچار من شده است! گفت: مگر چه رخ داده است؟ گفت: دو کودک کوچک از لشکر ابن زیاد فرار کرده اند. امیر در میان لشکرگاه فریاد زد: هر کس سر یکی از این دو کودک را بیاورد هزار درهم جایزه دارد و هر کسی سر هر دو کودک را بیاورد، دو هزار درهم جایزه خواهد داشت. من خویشتن را خسته کرده ام و چیزی به دست نیاورده ام.

پیرزن گفت: ای دامادم! بترس از این که حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله فردای قیامت خصم تو باشد! گفت: وای بر تو! دنیا قابل رغبت و اهمیت است. گفت: دنیایی را که آخرت نداشته باشد برای چه می خواهی؟ دامادش گفت: گویا تو از آنان حمایت می کنی. گمان می کنم از ایشان با اطلاع باشی. برخیز که امیر تو را می خواهد. پیرزن گفت: امیر مرا برای چه می خواهد، در صورتی که من یک پیرزنی بیش نیستم؟ گفت: من در طلب این دو کودک هستم، در را باز کن تا من استراحت نمایم. سپس فردا اول وقت در هر راهی که می خواهم به دنبال ایشان بروم. پیرزن در را گشود، غذا و آب آورد و او خورد و آشامید.

وقتی قسمتی از شب گذشت و داماد پیرزن صدای آن دو کودک را از میان اطاق شنید، نظیر شتر مست به هیجان آمد و مثل گاو صدا کرد و دست خود را به دیوار خانه مالید تا این که دستش به کودک کوچک تر اصابت نمود. آن کودک گفت: تو کیستی؟ گفت: من صاحب خانه ام، شما کیستید؟ برادر کوچک تر، برادر بزرگ تر را بیدار کرد و گفت: ای حبیب من برخیز! به خدا قسم دچار آن بلیه ای شدیم که از آن بر حذر بودیم.

داماد آن زن به ایشان گفت: شما کیستید؟ گفتند: ای شیخ! اگر ما راست بگوییم در امان خواهیم بود؟ گفت: آری! گفتند: همان امانی که خدا و رسول فرموده اند؟ گفت: آری. گفتند: حضرت محمّد بن عبداللّه صلّی اللّه علیه و آله بر این امان شاهد

باشـد؟ گفت: آری. گفتنـد: خـدا به آنچه را که ما می گوییم وکیل و شاهـد باشد؟ گفت: آری. گفتند: ای شیخ! ما از عترت حضـرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم هستیم که از زندان ابن زیاد و خوف قتل فرار کرده ایم. آن مرد بی انصاف گفت: عجب! از مرگ به سوی مرگ فراری شده اید؟ سپاس مخصوص آن خدایی است که مرا به شـما ظفر داد. بعد برخاست و دو کتف آن دو کودک را بست و آن دو کودک آن شب را با دست بسته صبح کردند.

هنگـامی که سپیـده صبح بالاـ آمـد، غلام خود را که سـیاه چهره و نامش «فلیـح» بود خواست و به او گفت: این دو کودک را بگیر و پس از این که آنهـا را بر لب شـط فرات بردی، گردنشان را بزن و سـرشان را برای من بیاور تا برای ابن زیاد ببرم و مبلغ دو هزار درهم جـایزه بگیرم. آن غلاـم شمشـیر را گرفت و جلوی آن دو کودک رو به راه شـد. چنـد قـدمی بیش نرفته بود که یکی از آن دو کودک به وی گفت: ای غلاـم سـیاه! سـیاهی تو خیلی به سـیاهی بلاـل مؤذن پیغمـبر خـدا صلّی اللَّه علیه و آله شباهت دارد! غلام گفت: مولای من مرا به قتل شـما مأمور کرده، شما کیستید؟ گفتند: ای سیاه چهره! ما از عترت پیامبر تو می باشـیم که از زندان ابن زیاد و کشـته شدن فرار کرده ایم و این پیرزن ما را مهمان نموده است، ولی مولای تو تصـمیم گرفته ما را شهید نماید! آن غلام به پای آنان افتاد و ایشان را بوسید و گفت: ای عترت پیغمبر خدا! جان من به فدای شما باد. من خودم را برای شـما سپر بلا قرار می دهم. به خدا قسم حضـرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم فردای قیامت خصم من نخواهد بود. سپس فرار کرد و شمشـیر را به دست خود به دور و خویشـتن را به فرات انـداخت و از آن طرف خارج شد. مولایش فریاد زد: ای غلاـم! چرا امر مرا اجرا نکردی؟ گفت: ای مولاـی من! من تـا مـوقعی مطیـع تو بودم که معصیت خـدا را نکرده بودی. ولی اکنون که خدا را معصیت می کنی، من در دنیا و آخرت از تو بیزارم!

سپس آن مرد خبیث پسر خود را خواست و گفت: پسـر جـان! من مـال حلاـل و حرام دنیـا را فقـط برای تو جمع می کنم؛ دنیا چیزی است خواسـتنی. این دو کودک را بگیر و در کنار فرات ببر و سـر آنان را جـدا کن و نزد من بیاور تا نزد ابن زیاد ببرم و مبلغ دو هزار درهم جایزه بگیرم. آن پسـر شمشیر را گرفت و در جلوی آن دو کودک به راه افتاد. چند قدمی بیش نرفته بودند که یکی از آن دو کودک به آن پسـر گفت: ای جوان! آیـا از این جوانی خویشـتن و آتش جهنم خوف نـداری؟ او گفت: ای حبیب من! مگر شما کیستید؟ گفتند: ما از عترت پیامبر تو هستیم که پدرت کمر به قتل ما بسته است. آن پسر با سعادت به قدم های ایشان افتاد و پای آنان را بوسـید و سـخن غلام سـیاه چهره را اعاده نمود. سـپس شمشـیر را به یک طرف و خویشـتن را به فرات انـداخت و از آب عبور نمود. پـدرش به وی فریـاد زد: چرا امر مرا اجرا ننمودی؟ گفت: از خـدا اطـاعت و از تو نافرمانی کنم برایم بهتر است از این که از تو فرمانبرداری و از خدا نافرمانی نمایم.

آن مرد به آن دو کودک گفت: کسـی غیر از من مرتکب قتل شـما نخواهد شد. بعد شمشیر را گرفت و جلوی آن دو کودک افتاد. هنگامی که در کنار فرات رسـید و شمشیر را از غلاف کشید و نظر آن دو کودک به آن شمشیر کشیده افتاد، چشمانشان پر از اشک شد و به آن مرد گفتند: ما را به بازار ببر و بفروش و از قیمت ما بهره مند شو. کاری مکن که فردای قیامت حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله دشـمن تو باشد! وی گفت: نه، من شـما را به بازار نخواهم برد. بلکه شـما را می کشم و سر شما را نزد ابن زیاد می برم که جایزه دو هزار درهمی را بگیرم. گفتند: ای شـیخ! آیا قرابت ما را با پیغمبر اسـلام صلّی اللَّه علیه و آله مراعات نمی کنی؟ گفت: شـما با پیغمبر خدا قرابتی ندارید. کودکان گفتند: ما را زنده نزد ابن زیاد ببر تا او درباره ما قضاوت نمایـد. آن مرد گفت: چـاره ای نیست جز این که به وسـیله ریختن خون شـما به ابن زیاد تقرب بجویم. کودکان گفتنـد: آیا به

کوچکی ما ترحم نمی کنی؟ آن مرد گفت: خدا هیچ گونه ترحمی درباره شما در قلب من جای نداده است.

کودکان گفتند: اکنون که از کشتن ما دست بر نمی داری، پس اجازه بده تا چند رکعت نماز بخوانیم. سپس چشمان خود را به طرف آسمان بلند کردند و گفتند: ای خدایی که زنده و بردبار هستی! ای خدایی که بهترین حکم کنندگانی! بین ما و این شخص بـه حق داوری کن. آن مرد خونخوار متوجه برادر بزرگ تر شـد و پس از این که گردن او را زد، سرش را در میان توبره نهاد. ناگاه برادر کوچک آمد و بدن خود را به خون برادر آغشته نمود و گفت: من پیغمبر خدا را در حالی ملاقات می کنم که با خون برادرم خضاب کرده باشم. آن مرد گفت: اکنون تو را هم به برادرت ملحق می کنم. سپس متوجه آن کودک صغیر شد و پس از این که گردنش را زد، سرش را در میان توبره نهاد. آن گاه جسد ایشان را در حالی که خون از آنها می چکید، میان آب انداخت. آن مرد پس از این جنایت، سر آن دو کودک را نزد ابن زیاد که بالای تخت نشسته بود و چوب خیزرانی در دست داشت آورد و در مقابل او نهاد.

وقتی چشم ابن زیاد به سر بریده آن دو کودک افتاد، سه مرتبه برخاست و نشست. سپس به آن مرد خونخوار گفت: وای بر تو! چگونه به ایشان ظفر یافتی؟ قاتل گفت: یک پیرزن از ما ایشان را مهمان کرده بود. ابن زیاد گفت: آیا تو حق مهمان بودن اینان را مراعات نکردی؟ قاتل گفت: نه. ابن زیاد گفت: ایشان به تو چه گفتند؟ قاتل گفت: گفتند: ما را زنده به بازار ببر و بفروش و از پول ما بهره مند شو. مبادا کاری بکنی که حضرت محمّد صلّی اللّٰه علیه و آله فردای قیامت خصم تو باشد! ابن زیاد گفت: تو در جواب ایشان چه گفتی؟ قاتل گفت: گفتم ابدا این تقاضا را نمی پذیرم، بلکه شما را می کشم و سر شما را نزد ابن زیاد می برم که جایزه دو هزار درهمی را بگیرم. ابن زیاد گفت: آنان چه گفتند؟ قاتل گفت: ما را زنده نزد ابن زیاد ببر تا درباره ما داوری نماید. ابن زیاد گفت: تو در جوابشان چه گفتی؟ قاتل گفت: گفتم: هیچ راه و چاره ای نیست جز این که من به وسیله ریختن خون شما به عبیداللّٰه بن زیاد تقرب بجویم. ابن زیاد گفت: پس چرا ایشان را زنده نزد من نیاوردی تا این که جایزه تو را چهار هزار درهم عطا کنم؟ قاتل گفت: چاره ای ندیدم جز این که با ریختن خون آنان به تو تقرب بجویم.

ابن زیاد گفت: بعد به تو چه گفتند؟ قاتل گفت: به من گفتند: ای شیخ! آن قرابتی که ما با رسول خدا صلّی اللّٰه علیه و آله داریم مراعات کن. ابن زیاد گفت: تو چه گفتی؟ قاتل گفت: گفتم شما با پیغمبر خدا قرابتی ندارید. ابن زیاد گفت: وای بر تو! بعد از این چه گفتند؟ قاتل گفت: گفتند: ای شیخ! بیا و به کوچکی ما ترحم کن. ابن زیاد گفت: آیا به آنان ترحم نکردی؟ قاتل گفت: گفتم خدا هیچ گونه ترحمی راجع به شما در دل من قرار نداده است. ابن زیاد گفت: سپس چه گفتند؟ قاتل گفت: گفتند: پس آن قدر به ما مهلت بده تا چند رکعت نماز بخوانیم. من گفتم اگر نماز برای شما ثمری دارد، هر چه می خواهید بخوانید. آن دو کودک چهار رکعت نماز خواندند. ابن زیاد گفت: در آخر نمازشان چه گفتند؟ قاتل گفت: چشمان خود را به طرف آسمان بلند کردند و گفتند: ای خدایی که زنده و بردبار هستی! ای خدایی که بهترین حکم کنندگانی! بین ما و این شخص به حق داوری کن.

ابن زیاد گفت: حقا که احکم الحاکمین بین شما قضاوت کرده است. سپس گفت: کیست که این مرد فاسق و جنایتکار را به درک اسفل روانه کند؟ مردی از اهل شام برخاست و گفت: من وی را به جزای خویش می رسانم. ابن زیاد گفت: این مرد را در همان موضعی که آن دو کودک را شهید کرده ببر و گردنش را بزن. مبادا بگذاری خون وی با خون آنان مخلوط شود! و

بعد فورا سر او را نزد من بیاور. آن مرد این عمل را انجام داد و سر نحس او را آورد و بر فراز نیزه ای نصب کرد. کودکان آن سر را هدف تیر و سنگ قرار می دادند و می گفتند: این شخص قاتل ذریه پیغمبر خدا صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم است. - . امالی صدوق: ۸۷ -

**[ترجمه]

بیان

غطیط النائم و المخنوق نخیرهما.

أَقُولُ رَوَى فِی الْمَنَاقِبِ الْقَدِیم هَذِهِ الْقِصَّهَ مَعَ تَغْیِیرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا سَعْدُ الْأَئِمَّهِ سَعِیدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بَکْرٍ الْفُقَیْمِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ السرختکی [السُّرْخَکَتِی] عَنْ أَحْمَدَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ طَاهِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَدَّادِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ نُعَیْمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ

۱- ۱. راجع أمالی الصدوق المجلس ۱۹ تحت الرقم: ۲.

بْنِ عَلِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الذُّهْلِيِّ قَالَ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السلام بِكَرْبَلَاءَ هَرَبَ غُلَامَانِ مِنْ عَسْكَرِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ أَحَدُهُمَا يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ وَ الْآخَرُ يُقَالُ لَهُ مُحَمَّدٌ وَ كَانَا مِنْ وُلْدِ جَعْفَرٍ الطَّيَّارِ(۱)

فَإِذَا هُمَا بِامْرَأَةٍ تَسْتَقِي فَنَظَرَتْ إِلَى الْغُلَامَيْنِ وَ إِلَى حُسْنِهِمَا وَ جَمَالِهِمَا

فَقَالَتْ لَهُمَا مَنْ أَنْتُمَا فَقَالا نَحْنُ مِنْ وُلْدِ جَعْفَرٍ الطَّيَّارِ فِي الْجَنَّهِ هَرَبْنَا مِنْ عَسْكَرِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ فَقَالَتِ الْمَرْأَهُ إِنَّ زَوْجِي فِي عَسْكَرِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ وَ لَوْ لَا أَنِّي أَخْشَى أَنْ يَجِي ءَ اللَّيْلَهَ وَ إِلَّا ضَيَّفْتُكُمَا وَ أَحْسَنْتُ ضِيَافَتَكُمَا فَقَالا لَهَا أَيَّتُهَا الْمَرْأَهُ انْطَلِقِي بِنَا فَنَرْجُو أَنْ لَا يَأْتِيَنَا زَوْجُكِ اللَّيْلَهَ فَانْطَلَقَتِ الْمَرْأَهُ وَ الْغُلَامَانِ حَتَّى انْتَهَيَا إِلَى مَنْزِلِهَا فَأَتَتْهُمَا بِطَعَامٍ فَقَالا مَا لَنَا فِي الطَّعَامِ مِنْ حَاجَهٍ ائْتِنَا بِمُصَلًّى نَقْضِي فَوَائِتَنَا فَصَلَّيَا فَانْطَلَقَا إِلَى مَضْجَعِهِمَا فَقَالَ الْأَصْغَرُ لِلْأَكْبَرِ يَا أَخِي وَ يَا ابْنَ أُمِّي الْتَزِمْنِي وَ اسْتَنْشِقْ مِنْ رَائِحَتِي فَإِنِّي أَظُنُّ أَنَّهَا آخِرُ لَيْلَتِي لَا نُصْبِحُ بَعْدَهَا وَ سَاقَ الْحَدِيثَ نَحْواً مِمَّا مَرَّ إِلَى أَنْ قَالَ ثُمَّ هَزَّ السَّيْفَ وَ ضَرَبَ عُنُقَ الْأَكْبَرِ وَ رَمَى بِبَدَنِهِ الْفُرَاتَ فَقَالَ الْأَصْغَرُ سَأَلْتُكَ بِاللَّهِ أَنْ تَتْرُكَنِي حَتَّى أَتَمَرَّغَ بِدَمِ أَخِي سَاعَهً قَالَ وَ مَا يَنْفَعُكَ ذَلِكَ قَالَ هَكَذَا أُحِبُّ فَتَمَرَّغَ بِدَمِ أَخِيهِ إِبْرَاهِيمَ سَاعَهً ثُمَّ قَالَ لَهُ قُمْ فَلَمْ يَقُمْ فَوَضَعَ السَّيْفَ عَلَى قَفَاهُ فَضَرَبَ عُنُقَهُ مِنْ قِبَلِ الْقَفَا وَ رَمَى بِبَدَنِهِ إِلَى الْفُرَاتِ فَكَانَ بَدَنُ الْأَوَّلِ عَلَى وَجْهِ الْفُرَاتِ سَاعَهً حَتَّى قَذَفَ الثَّانِيَ فَأَقْبَلَ بَدَنُ الْأَوَّلِ رَاجِعاً يَشُقُّ الْمَاءَ شَقّاً حَتَّى الْتَزَمَ بَدَنَ أَخِيهِ وَ مَضَيَا فِي الْمَاءِ وَ سَمِعَ هَذَا الْمَلْعُونُ صَوْتاً مِنْ بَيْنِهِمَا وَ هُمَا فِي الْمَاءِ رَبِّ تَعْلَمُ وَ تَرَى مَا فَعَلَ بِنَا هَذَا الْمَلْعُونُ فَاسْتَوْفِ لَنَا حَقَّنَا مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ ثُمَّ قَالَ فَدَعَا عُبَيْدُ اللَّهِ بِغُلَامٍ لَهُ أَسْوَدَ يُقَالُ لَهُ نَادِرٌ فَقَالَ لَهُ يَا نَادِرُ دُونَكَ هَذَا الشَّيْخَ شُدَّ كَتِفَيْهِ فَانْطَلِقْ بِهِ الْمَوْضِعَ الَّذِي قَتَلَ الْغُلَامَيْنِ فِيهِ فَاضْرِبْ عُنُقَهُ وَ سَلَبُهُ لَكَ وَ لَكَ عَشَرَهُ آلَافِ دِرْهَمٍ وَ أَنْتَ حُرٌّ لِوَجْهِ اللَّهِ فَانْطَلَقَ الْغُلَامُ بِهِ إِلَى الْمَوْضِعِ

۱- ۱. لو صح هذه القصه لكانا من أحفاد جعفر الطيار، و الا فجعفر الطيار قد استشهد فی سنه ثمان یوم مؤته و بينه و بين مقتل الحسين عليه السلام اثنتان و خمسون سنه.

الَّذِی ضَرَبَ أَعْنَاقَهُمَا فِیهِ فَقَالَ لَهُ یَا نَادِرُ لَا بُدَّ لَکَ مِنْ قَتْلِی قَالَ فَضَرَبَ عُنُقَهُ فَرَمَی بِجِیفَتِهِ إِلَی الْمَاءِ فَلَمْ یَقْبَلْهُ الْمَاءُ وَ رَمَی بِهِ إِلَی الشَّطِّ وَ أَمَرَ عُبَیْدُ اللَّهِ بْنُ زِیَادٍ أَنْ یُحْرَقَ بِالنَّارِ فَفُعِلَ بِهِ ذَلِکَ وَ صَارَ إِلَی عَذَابِ اللَّهِ.

**[ترجمه]«غطیط» نائم و «مخنوق» عبارت است از صدای خرناس خواب و کسی که گلویش را می فشرند.

مؤلف: این داستان با مختصر تفاوتی در کتاب مناقب قدیم نقل شده، بدین شرح: هنگامی که امام حسین علیه السّلام در کربلا شهید شد، این دو کودک که نام یکی از آنان ابراهیم و نام دیگری محمّد بود و از فرزندان جعفر طیار بودند، از لشکر ابن زیاد فرار کردند. ناگاه مواجه شدند با زنی که به دنبال آب آمده بود و چشم آن زن به آن دو کودک و زیبایی آنان افتاد. به ایشان گفت: شما کیستید؟ گفتند: ما از فرزندان جعفر طیار هستیم که در بهشت است. ما از لشکر ابن زیاد گریخته ایم.

آن زن گفت: شوهر من در لشکر ابن زیاد است. اگر من از این که مبادا شوهرم امشب بیاید خائف نبودم، شما را مهمان می کردم و به طرز نیکویی از شما پذیرایی می نمودم. آنان گفتند: ای زن! تو ما را ببر، امیدواریم که امشب شوهر تو نیاید. آن زن ایشان را به خانه برد و غذا برای آنان آورد. ولی ایشان گفتند: ما احتیاجی به غذا نداریم. جانماز برای ما بیاور تا نماز قضا بخوانیم. وقتی نماز خواندند و داخل رختخواب شدند، برادر کوچک تر به برادر بزرگ تر گفت: ای برادر! ای پسر مادرم! مرا در بر بگیر و ببوی، زیرا گمان می کنم امشب آخر عمر من است؛ ما فردا را نخواهیم دید.

تا آنجا که می گوید: سپس آن مرد شمشیر کشید و گردن برادر بزرگ تر را زد و بدنش را در فرات انداخت. برادر کوچک تر گفت: تو را به خدا قسم می دهم آن قدر به من مهلت بده تا بدن خود را به خون برادرم آغشته نمایم. قاتل گفت: این عمل برای تو چه فایده ای دارد؟ گفت: من این عمل را دوست دارم. وقتی آن کودک خویشتن را به خون برادر آغشته کرد، آن مرد گفت: برخیز! اما او بر نخاست. آخر الامر سر او را از قفا جدا کرد و بدنش را به فرات انداخت. بدن برادر بزرگ تر همچنان روی آب فرات ایستاده بود. وقتی بدن برادر کوچک تر را به فرات انداخت، آن بدن همچنان آب را شکافت تا آمد به بدن برادر بزرگ تر پیوست و شروع به حرکت نمودند. آن جنایتکار صدایی از آن دو بدن شنید که در میان آب می گفتند: پروردگارا! تو می دانی این مرد ملعون با ما چه عملی انجام داد! روز قیامت حق ما را از او بگیر!

سپس ابن زیاد غلام خود را که سیاه چهره و نامش «نادر» بود،، خواست و به او گفت: این شخص قاتل را ببر در همان مکانی که این دو کودک را کشته است و گردن او را بزن. هر چه از او بماند مال تو باشد و مبلغ ده هزار درهم نیز من به تو می دهم و تو را در راه خدا آزاد نمودم. آن غلام، آن مرد خبیث را در همان مکانی که گردن آن دو کودک بی گناه را زده بود آورد. وی گفت: ای نادر! تو حتما مرا به قتل می رسانی؟ وقتی نادر گردن او را زد و جسدش را به فرات انداخت، آب بدن وی را قبول نکرد و آن را به کنار انداخت. ابن زیاد دستور داد تا آن بدن را به آتش سوزانیدند و دچار عذاب خدا گردید .

**[ترجمه]

باب ۳۹ الوقائع المتأخره عن قتله صلوات الله علیه إلی رجوع أهل البیت علیهم السلام إلی المدینه و ما ظهر من إعجازه صلوات الله علیه فی تلک الأحوال

الأخبار

«۱»

قَالَ السَّيِّدُ ابْنُ طَاوُسٍ رَحِمَهُ اللَّهُ فِی کِتَابِ الْمَلْهُوفِ عَلَی أَهْلِ الطُّفُوفِ وَ الشَّیْخُ ابْنُ نَمَا رَحِمَهُ اللَّهُ فِی مُثِیرِ الْأَحْزَانِ وَ اللَّفْظُ لِلسَّیِّدِ: إِنَّ عُمَرَ بْنَ سَعْدٍ بَعَثَ بِرَأْسِ الْحُسَیْنِ عَلَیْهِ الصَّلَاهُ وَ السَّلَامُ فِی ذَلِکَ الْیَوْمِ وَ هُوَ یَوْمُ عَاشُورَاءَ مَعَ خَوْلِیِّ بْنِ یَزِیدَ الْأَصْبَحِیِّ وَ حُمَیْدِ بْنِ مُسْلِمٍ الْأَزْدِیِّ إِلَی عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادٍ وَ أَمَرَ بِرُءُوسِ الْبَاقِینَ مِنْ أَصْحَابِهِ وَ أَهْلِ بَیْتِهِ فَنُظِّفَتْ وَ سُرِّحَ بِهَا مَعَ شِمْرِ بْنِ ذِی الْجَوْشَنِ وَ قَیْسِ بْنِ الْأَشْعَثِ وَ عَمْرِو بْنِ الْحَجَّاجِ فَأَقْبَلُوا بِهَا حَتَّی قَدِمُوا الْکُوفَهَ وَ أَقَامَ بَقِیَّهَ یَوْمِهِ وَ الْیَوْمَ الثَّانِیَ إِلَی زَوَالِ الشَّمْسِ ثُمَّ رَحَلَ بِمَنْ تَخَلَّفَ مِنْ عِیَالِ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ حَمَلَ نِسَاءَهُ عَلَی أَحْلَاسِ أَقْتَابٍ بِغَیْرِ وِطَاءٍ مُکَشَّفَاتِ الْوُجُوهِ بَیْنَ الْأَعْدَاءِ وَ هُنَّ وَدَائِعُ خَیْرِ الْأَنْبِیَاءِ وَ سَاقُوهُنَّ کَمَا یُسَاقُ سَبْیُ التُّرْکِ وَ الرُّومِ فِی أَسْرِ الْمَصَائِبِ وَ الْهُمُومِ وَ لِلَّهِ دَرُّ الْقَائِلِ:

یُصَلَّی عَلَی الْمَبْعُوثِ مِنْ آلِ هَاشِمٍ***وَ یُغْزَی بَنُوهُ إِنَّ ذَا لَعَجِیبٌ

قَالَ وَ لَمَّا انْفَصَلَ ابْنُ سَعْدٍ عَنْ کَرْبَلَاءَ خَرَجَ قَوْمٌ مِنْ بَنِی أَسَدٍ فَصَلَّوْا عَلَی تِلْکَ الْجُثَثِ الطَّوَاهِرِ الْمُرَمَّلَهِ بِالدِّمَاءِ وَ دَفَنُوهَا عَلَی مَا هِیَ الْآنَ عَلَیْهِ (۱).

ص: ۱۰۷

۱- ۱. کتاب الملهوف ص ۱۲۵- ۱۲۷.

وَ قَالَ الْمُفِيدُ رَحِمَهُ اللَّهُ: دَفَنُوا الْحُسَيْنَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ حَيْثُ قَبْرُهُ الْآنَ وَ دَفَنُوا ابْنَهُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ الْأَصْغَرَ عِنْدَ رِجْلَيْهِ وَ حَفَرُوا لِلشُّهَدَاءِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَ أَصْحَابِهِ الَّذِينَ صُرِعُوا حَوْلَهُ مِمَّا يَلِي رِجْلَيِ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ جَمَعُوهُمْ وَ دَفَنُوهُمْ جَمِيعاً مَعاً وَ دَفَنُوا الْعَبَّاسَ بْنَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي مَوْضِعِهِ الَّذِي قُتِلَ فِيهِ عَلَى طَرِيقِ الْغَاضِرِيَّهِ حَيْثُ قَبْرُهُ الْآنَ (۱).

وَ قَالَ السَّيِّدُ رَحِمَهُ اللَّهُ: وَ سَارَ ابْنُ سَعْدٍ بِالسَّبْيِ الْمُشَارِ إِلَيْهِ فَلَمَّا قَارَبُوا الْكُوفَهَ اجْتَمَعَ أَهْلُهَا لِلنَّظَرِ إِلَيْهِنَّ قَالَ فَأَشْرَفَتِ امْرَأَهٌ مِنَ الْكُوفِيَّاتِ فَقَالَتْ مِنْ أَيِّ الْأُسَارَى أَنْتُنَّ فَقُلْنَ نَحْنُ أُسَارَى آلِ مُحَمَّدٍ فَنَزَلَتْ مِنْ سَطْحِهَا وَ جَمَعَتْ مُلَاءً وَ أُزُراً وَ مَقَانِعَ (۲) فَأَعْطَتْهُنَّ فَتَغَطَّيْنَ قَالَ وَ كَانَ مَعَ النِّسَاءِ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَدْ نَهَكَتْهُ الْعِلَّهُ وَ الْحَسَنُ بْنُ الْحَسَنِ الْمُثَنَّى وَ كَانَ قَدْ وَاسَى عَمَّهُ وَ إِمَامَهُ فِي الصَّبْرِ عَلَى الرِّمَاحِ (۳) وَ إِنَّمَا ارْتُثَّ وَ قَدْ أُثْخِنَ بِالْجِرَاحِ.

وَ كَانَ مَعَهُمْ أَيْضاً زَيْدٌ وَ عَمْرٌو وَلَدَا الْحَسَنِ السِّبْطِ عليه السلام فَجَعَلَ أَهْلُ الْكُوفَهِ يَنُوحُونَ وَ يَبْكُونَ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام أَ تَنُوحُونَ وَ تَبْكُونَ مِنْ أَجْلِنَا فَمَنْ قَتَلَنَا قَالَ بَشِيرُ بْنُ خُزَيْمٍ الْأَسَدِيُّ وَ نَظَرْتُ إِلَى زَيْنَبَ بِنْتِ عَلِيٍّ عليه السلام يَوْمَئِذٍ وَ لَمْ أَرَ وَ اللَّهِ خَفِرَهً قَطُّ أَنْطَقَ مِنْهَا كَأَنَّمَا تُفَرِّعُ عَنْ لِسَانِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام وَ قَدْ أَوْمَأَتْ إِلَى النَّاسِ أَنِ اسْكُتُوا فَارْتَدَّتِ الْأَنْفَاسُ وَ سَكَنَتِ الْأَجْرَاسُ ثُمَّ قَالَتِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ الصَّلَاهُ عَلَى أَبِي مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ الْأَخْيَارِ

۱- ۱. الإرشاد ص ۲۲۷.

۲- ۲. ملاء جمع ملاءه و هی الريطه ذات لفقين، و أزر جمع ازار و هو ثوب يلبس على الفخذين و مقانع جمع مقنع- بالكسر- ما تقنع به المرأه رأسها و تغطيه به.

۳- ۳. فی المصدر المطبوع:« فی الصبر على ضرب السيوف و طعن الرماح» ثم قال: و روى مصنف كتاب المصابيح أن الحسن بن الحسن المثنى قتل بين يدى عمه الحسين عليه السلام فی ذلك اليوم سبعه عشر نفسا و أصابه ثمانيه عشر جراحه، فوقع فأخذ خاله أسماء بن خارجه فحمله الى الكوفه و داواه حتّى برء.

أَمَّا بَعْـدُ يَا أَهْلَ الْكَوفَهِ يَا أَهْلَ الْخَتْلِ وَ الْغَـدْرِ أَ تَبْكَونَ فَلَا رَقَأَتِ الـدَّمْعَهُ وَ لَا هَدَأَتِ الرَّنَّهُ إِنَّمَا مَثَلُكَم كَمَثَلِ الَّتِى نَقَضَتْ غَزْلَها مِنْ بَعْدِ قُوَّهٍ أَنْكاثاً تَتَّخِذُونَ أَيْمانَكُم دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَلَا وَ هَلْ فِيكُمْ إِلَّا الصَّلَفُ وَ النَّطَفُ وَ مَلَقُ الْإِمَاءِ وَ غَمْزُ الْأَعْدَاءِ أَوْ كَمَرْعًى عَلَى دِمْنَهٍ أَوْ كَفِضَّهٍ عَلَى مَلْحُودَهٍ(۱)

أَلَـا سَـاءَ مَـا قَـدَّمَتْ لَكُمْ أَنْفُسُـكُمْ أَنْ سَـخِطَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَ فِى الْعَـذَابِ أَنْتُمْ خَالِـدُونَ أَ تَبْكُونَ وَ تَنْتَحِبُونَ إِى وَ اللَّهِ فَابْكُوا كَثِيراً وَ اضْـحَكُوا قَلِيلًا فَلَقَدْ ذَهَبْتُمْ بِعَارِهَا وَ شَنَآنِهَا(۲) وَ لَنْ تَرْحَضُوهَا بِغَسْلٍ بَعْـدَهَا أَبَـداً وَ أَنَّى تَرْحَضُونَ قَتْلَ سَـلِيلِ خَاتَمِ الْأَنْبِيَاءِ وَ سَـيِّدِ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ مَلَاذِ خِيَرَتِكُمْ وَ مَفْزَعِ نَازِلَتِكُمْ وَ مَنَارِ حُجَّتِكُمْ وَ مَدَرَهِ سُنَّتِكُمْ أَلَا سَاءَ مَا تَزِرُونَ وَ بُعْداً لَكُمْ وَ سُحْقاً فَلَقَدْ خَابَ السَّعْىُ وَ تَبَّتِ الْأَيْدِى وَ خَسِرَتِ الصَّفْقَهُ وَ بُؤْتُمْ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ* وَ ضُرِبَتْ عَلَيْكُمُ الذِّلَّهُ وَ الْمَسْكَنَهُ وَيْلَكُمْ

يَا أَهْلَ الْكُوفَهِ أَيَّ كَبِدٍ لِرَسُولِ اللَّهِ فَرَيْتُمْ وَ أَيَّ كَرِيمَهٍ لَهُ أَبْرَزْتُمْ وَ أَيَّ دَم لَهُ سَـفَكْتُمْ وَ أَيَّ حُرْمَهٍ لَهُ انْتَهَكْتُمْ لَقَدْ جِئْتُمْ بِهِمْ صَـلْعَاءَ عَنْقَاءَ سَوْءَاءَ فَقْمَاءَ وَ فِى بَعْضِهَا خَرْقَاءَ شَوْهَاءَ كَطِلَاعِ الْأَرْضِ وَ ملاء [مِلْ ءِ] السَّمَاءِ أَ فَعَجِبْتُمْ أَنْ قَطَرَتِ السَّمَاءُ دَماً وَ لَعَذابُ الْآخِرَهِ أَخْزى وَ أَنْتُمْ لَا تُنْصَـرُونَ فَلَا يَسْتَخِفَّنَّكُمُ الْمَهَلُ فَإِنَّهُ لَا تَحْفِزُهُ الْبِدَارُ وَ لَا يُخَافُ فَوْتُ الثَّأْرِ وَ إِنَّ رَبَّكُمْ لَبِالْمِرْصَادِ(۳) قَالَ فَوَ اللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُ النَّاسَ يَوْمَئِذٍ حَيَارَى يَبْكُونَ وَ قَدْ وَضَعُوا أَيْدِيَهُمْ فِى

۱- ۱. كذا فى المصدر ص ۱۳۰، و نقله المصنّف- رحمه اللّه- بلفظه ثمّ شرحه فيما يأتى من بيان الغرائب بالتزيين، و لكن الصحيح:« كقصه على ملحوده» و القصه هى الجصه بلغه أهل الحجاز، كما فى أكثر معاجم اللغه- القاموس- الصحاح- تاج العروس- النهايه و قال فى الفائق ج ۲ ص ۱۷۳ روى أن النبىّ صلّى اللّه عليه و آله نهى عن تطيين القبور و تقصيصها أى تجصيصها، فان القصه هى الجصه أقول: و سائر غرائب الحديث يأتى بيانه عن المصنّف- رحمه اللّه- فلا نكررها.

۲- ۲. و شنارها خ ل.

۳- ۳. و مثله فى كتاب الاحتجاج ص ۲۵۶، و زاد بعده أبياتا و سيأتى.

أَفْوَاهِهِمْ وَ رَأَيْتُ شَيْخاً وَاقِفاً إِلَى جَنْبِی يَبْكِی حَتَّى اخْضَلَّتْ لِحْيَتُهُ وَ هُوَ يَقُولُ بِأَبِی أَنْتُمْ وَ أُمِّی كُهُولُكُمْ خَيْرُ الْكُهُولِ وَ شَبَابُكُمْ خَيْرُ الشَّبَابِ وَ نِسَاؤُكُمْ خَيْرُ النِّسَاءِ وَ نَسْلُكُمْ خَيْرُ نَسْلٍ لَا يُخْزَى وَ لَا يُبْزَى.

وَ رَوَى زَيْدُ بْنُ مُوسَى قَالَ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ جَدِّی عليه السلام قَالَ: خَطَبَتْ فَاطِمَةُ الصُّغْرَى بَعْدَ أَنْ رُدَّتْ مِنْ كَرْبَلَاءَ فَقَالَتْ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَدَدَ الرَّمْلِ وَ الْحَصَى وَ زِنَةَ الْعَرْشِ إِلَى الثَّرَى أَحْمَدُهُ وَ أُؤْمِنُ بِهِ وَ أَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ صلى الله عليه و آله وَ أَنَّ وُلْدَهُ ذُبِحُوا بِشَطِّ الْفُرَاتِ بِغَيْرِ ذَحْلٍ وَ لَا تِرَاتٍ- اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَفْتَرِیَ عَلَيْكَ الْكَذِبَ وَ أَنْ أَقُولَ عَلَيْكَ خِلَافَ مَا أَنْزَلْتَ مِنْ أَخْذِ الْعُهُودِ لِوَصِيِّهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ الْمَسْلُوبِ حَقُّهُ الْمَقْتُولِ مِنْ غَيْرِ ذَنْبٍ كَمَا قُتِلَ وُلْدُهُ بِالْأَمْسِ فِی بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ تَعَالَى فِيهِ مَعْشَرٌ مُسْلِمَةٌ بِأَلْسِنَتِهِمْ تَعْساً لِرُءُوسِهِمْ مَا دَفَعَتْ عَنْهُ ضَيْماً فِی حَيَاتِهِ وَ لَا عِنْدَ مَمَاتِهِ حَتَّى قَبَضْتَهُ إِلَيْكَ مَحْمُودَ النَّقِيبَةِ طَيِّبَ الْعَرِيكَةِ مَعْرُوفَ الْمَنَاقِبِ مَشْهُورَ الْمَذَاهِبِ لَمْ يَأْخُذْهُ اللَّهُمَّ فِيكَ لَوْمَةُ لَائِمٍ وَ لَا عَذْلُ عَاذِلٍ هَدَيْتَهُ يَا رَبِّ لِلْإِسْلَامِ صَغِيراً وَ حَمِدْتَ مَنَاقِبَهُ كَبِيراً وَ لَمْ يَزَلْ نَاصِحاً لَكَ وَ لِرَسُولِكَ صَلَوَاتُكَ عَلَيْهِ وَ آلِهِ حَتَّى قَبَضْتَهُ إِلَيْكَ زَاهِداً فِی الدُّنْيَا غَيْرَ حَرِيصٍ عَلَيْهَا رَاغِباً فِی الْآخِرَةِ مُجَاهِداً لَكَ فِی سَبِيلِكَ رَضِيتَهُ فَاخْتَرْتَهُ وَ هَدَيْتَهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ* أَمَّا بَعْدُ يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ يَا أَهْلَ الْمَكْرِ وَ الْغَدْرِ وَ الْخُيَلَاءِ فَإِنَّا أَهْلُ بَيْتٍ ابْتَلَانَا اللَّهُ بِكُمْ وَ ابْتَلَاكُمْ بِنَا فَجَعَلَ بَلَاءَنَا حَسَناً وَ جَعَلَ عِلْمَهُ عِنْدَنَا وَ فَهْمَهُ لَدَيْنَا فَنَحْنُ عَيْبَةُ عِلْمِهِ وَ وِعَاءُ فَهْمِهِ وَ حِكْمَتِهِ وَ حُجَّتُهُ فِی الْأَرْضِ لِبِلَادِهِ وَ لِعِبَادِهِ أَكْرَمَنَا اللَّهُ بِكَرَامَتِهِ وَ فَضَّلَنَا بِنَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيلًا بَيِّناً فَكَذَّبْتُمُونَا وَ كَفَّرْتُمُونَا وَ رَأَيْتُمْ قِتَالَنَا حَلَالًا وَ أَمْوَالَنَا نَهْباً كَأَنَّا أَوْلَادُ تُرْكٍ أَوْ كَابُلَ كَمَا قَتَلْتُمْ جَدَّنَا بِالْأَمْسِ وَ سُيُوفُكُمْ تَقْطُرُ مِنْ دِمَائِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ لِحِقْدٍ مُتَقَدِّمٍ قَرَّتْ بِذَلِكَ عُيُونُكُمْ وَ فَرِحَتْ قُلُوبُكُمْ افْتِرَاءً مِنْكُمْ عَلَى اللَّهِ وَ مَكْراً مَكَرْتُمْ وَ اللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ فَلَا

تَدْعُوَنَّكُمْ أَنْفُسُكُمْ إِلَى الْجَدَلِ بِمَا أَصَبْتُمْ مِنْ دِمَائِنَا وَ نَالَتْ أَيْدِيكُمْ مِنْ أَمْوَالِنَا فَإِنَّ مَا أَصَابَنَا مِنَ الْمَصَائِبِ الْجَلِيلَهِ وَ الرَّزَايَا الْعَظِيمَهِ- فِي كِتابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَها إِنَّ ذلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ لِكَيْلا تَأْسَوْا عَلى ما فاتَكُمْ وَ لا تَفْرَحُوا بِما آتاكُمْ وَ اللَّهُ لا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتالٍ فَخُورٍ.

تَبّاً لَكُمْ فَانْتَظِرُوا اللَّعْنَهَ وَ الْعَذَابَ وَ كَأَنْ قَدْ حَلَّ بِكُمْ وَ تَوَاتَرَتْ مِنَ السَّمَاءِ نَقِمَاتٌ فَيُسْحِتَكُمْ بِمَا كَسَبْتُمْ- وَ يُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ ثُمَّ تَخْلُدُونَ فِي الْعَذَابِ الْأَلِيمِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ بِمَا ظَلَمْتُمُونَا- أَلا لَعْنَهُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ وَيْلَكُمْ أَ تَدْرُونَ أَيَّهُ يَدٍ طَاعَنَتْنَا مِنْكُمْ وَ أَيَّهُ نَفْسٍ نَزَعَتْ إِلَى قِتَالِنَا أَمْ بِأَيَّهِ رِجْلٍ مَشَيْتُمْ إِلَيْنَا تَبْغُونَ مُحارَبَتَنَا قَسَتْ قُلُوبُكُمْ وَ غَلُظَتْ أَكْبَادُكُمْ وَ طُبِعَ عَلَى أَفْئِدَتِكُمْ وَ خُتِمَ عَلَى سَمْعِكُمْ وَ بَصَرِكُمْ وَ سَوَّلَ لَكُمُ الشَّيْطَانُ وَ أَمْلَى لَكُمْ وَ جَعَلَ عَلَى بَصَرِكُمْ غِشَاوَهً فَأَنْتُمْ لَا تَهْتَدُونَ تَبّاً لَكُمْ يَا أَهْلَ الْكُوفَهِ أَيُّ تِرَاتٍ لِرَسُولِ اللَّهِ قِبَلَكُمْ وَ ذُحُولٍ لَهُ لَدَيْكُمْ بِمَا عَنَدْتُمْ بِأَخِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام جَدِّي وَ بَنِيهِ عِتْرَهِ النَّبِيِّ الطَّاهِرِينَ الْأَخْيَارِ وَ افْتَخَرَ بِذَلِكَ مُفْتَخِرُ [كُمْ] فَقَالَ:

نَحْنُ قَتَلْنَا عَلِيّاً وَ بَنِي عَلِيٍ (۱)***بِسُيُوفٍ هِنْدِيَّهٍ وَ رِمَاحٍ

وَ سَبَيْنَا نِسَاءَهُمْ سَبْيَ تُرْكٍ***وَ نَطَحْنَاهُمْ فَأَيَّ نِطَاحٍ

بِفِيكَ أَيُّهَا الْقَائِلُ الْكَثْكَثُ وَ لَكَ الْأَثْلَبُ افْتَخَرْتَ بِقَتْلِ قَوْمٍ زَكَّاهُمُ اللَّهُ وَ طَهَّرَهُمْ وَ أَذْهَبَ عَنْهُمُ الرِّجْسَ فَاكْظِمْ وَ أَقْعِ كَمَا أَقْعَى أَبُوكَ وَ إِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ حَسَدْتُمُونَا وَيْلًا لَكُمْ عَلَى مَا فَضَّلَنَا اللَّهُ عَلَيْكُمْ.

فَمَا ذَنْبُنَا أَنْ جَاشَ دَهْراً بُحُورُنَا***وَ بَحْرُكَ سَاجٍ لَا يُوَارِي الدَّعَامِصَا

ذلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشاءُ وَ اللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ- وَ مَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُوراً فَما لَهُ مِنْ نُورٍ.

۱- ۱. كذا في النسخ، و لا يستقيم الشعر وزنا.

قَالَ فَارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ بِالْبُكَاءِ وَ قَالُوا حَسْبُكِ يَا ابْنَهَ الطَّيِّبِينَ فَقَدْ أَحْرَقْتِ قُلُوبَنَا وَ أَنْضَجْتِ نُحُورَنَا وَ أَضْرَمْتِ أَجْوَافَنَا فَسَكَتَتْ عَلَيْهَا وَ عَلَى أَبِيهَا وَ جَدَّتِهَا السَّلَامُ.

أقول: ذكر في الإحتجاج هذه الخطبه بهذا الإسناد(١)

و لنرجع إلى كلام السيد رحمه الله.

قَالَ: وَ خَطَبَتْ أُمُّ كُلْثُوم بِنْتُ عَلِيٍّ عليه السلام فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ مِنْ وَرَاءِ كِلَّتِهَا رَافِعَهً صَوْتَهَا بِالْبُكَاءِ فَقَالَتْ يَا أَهْلَ الْكُوفَهِ سَوْأَهً لَكُمْ مَا لَكُمْ خَذَلْتُمْ حُسَيْناً وَ قَتَلْتُمُوهُ وَ انْتَهَبْتُمْ أَمْوَالَهُ وَ وَرِثْتُمُوهُ وَ سَبَيْتُمْ نِسَاءَهُ وَ نَكَبْتُمُوهُ فَتَبّاً لَكُمْ وَ سُحْقاً وَيْلَكُمْ أَ تَدْرُونَ أَيَّ دَوَاهٍ دَهَتْكُمْ وَ أَيَّ وِزْرٍ عَلَى ظُهُورِكُمْ حَمَلْتُمْ وَ أَيَّ دِمَاءٍ سَفَكْتُمُوهَا وَ أَيَّ كَرِيمَهٍ أَصَبْتُمُوهَا وَ أَيَّ صَبِيَّهٍ سَلَبْتُمُوهَا وَ أَيَّ أَمْوَالٍ انْتَهَبْتُمُوهَا قَتَلْتُمْ خَيْرَ رِجَالاتٍ بَعْدَ النَّبِيِّ وَ نُزِعَتِ الرَّحْمَهُ مِنْ قُلُوبِكُمْ أَلَا حِزْبُ اللَّهِ هُمُ الْفَائِزُونَ وَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخاسِرُونَ* ثُمَّ قَالَتْ:

قَتَلْتُمْ أَخِي صَبْراً فَوَيْلٌ لِأُمِّكُمْ***سَتُجْزَوْنَ نَاراً حَرُّهَا يَتَوَقَّدُ

سَفَكْتُمْ دِمَاءً حَرَّمَ اللَّهُ سَفْكَهَا***وَ حَرَّمَهَا الْقُرْآنُ ثُمَّ مُحَمَّدٌ

أَلَا فَابْشِرُوا بِالنَّارِ إِنَّكُمْ غداً***لَفِي سَقَرٍ حَقّاً يَقِيناً تُخَلَّدُوا

وَ إِنِّي لَأَبْكِي فِي حَيَاتِي عَلَى أَخِي***عَلَى خَيْرِ مَنْ بَعْدَ النَّبِيِّ سَيُولَدُ

بِدَمْعٍ غَزِيرٍ مُسْتَهَلٍّ مُكَفْكَفٍ***عَلَى الْخَدِّ مِنِّي ذَائِباً لَيْسَ يَجْمُدُ

قَالَ فَضَجَّ النَّاسُ بِالْبُكَاءِ وَ الْحَنِينِ وَ النَّوْحِ وَ نَشَرَ النِّسَاءُ شُعُورَهُنَّ وَ وَضَعْنَ التُّرَابَ عَلَى رُءُوسِهِنَّ وَ خَمَشْنَ وُجُوهَهُنَّ وَ ضَرَبْنَ خُدُودَهُنَّ وَ دَعَوْنَ بِالْوَيْلِ وَ الثُّبُورِ وَ بَكَى الرِّجَالُ فَلَمْ يُرَ بَاكِيَهٌ وَ بَاكٍ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ الْيَوْمِ ثُمَّ إِنَّ زَيْنَ الْعَابِدِينَ عليه السلام أَوْمَأَ إِلَى النَّاسِ أَنِ اسْكُتُوا فَسَكَتُوا فَقَامَ قَائِماً فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ ذَكَرَ النَّبِيَّ وَ صَلَّى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ عَرَفَنِي فَقَدْ عَرَفَنِي وَ مَنْ لَمْ يَعْرِفْنِي فَأَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ

١- ١. كتاب الملهوف ص ١٢٧- ١٣٧، الاحتجاج ص ١٥٥ و ١٥٦.

أَنَا ابْنُ الْمَذْبُوحِ بِشَطِّ الْفُرَاتِ مِنْ غَيْرِ ذَحْلٍ وَ لَا تِرَاتٍ أَنَا ابْنُ مَنِ انْتُهِكَ حَرِيمُهُ وَ سُلِبَ نَعِيمُهُ وَ انْتُهِبَ مَالُهُ وَ سُبِيَ عِيَالُهُ أَنَا ابْنُ مَنْ قُتِلَ صَبْراً وَ كَفَى بِذَلِكَ فَخْراً.

أَيُّهَا النَّاسُ نَاشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّكُمْ كَتَبْتُمْ إِلَى أَبِي وَ خَدَعْتُمُوهُ وَ أَعْطَيْتُمُوهُ مِنْ أَنْفُسِكُمُ الْعَهْدَ وَ الْمِيثَاقَ وَ الْبَيْعَةَ وَ قَاتَلْتُمُوهُ وَ خَذَلْتُمُوهُ فَتَبّاً لِمَا قَدَّمْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَ سَوْأَةً لِرَأْيِكُمْ بِأَيَّةِ عَيْنٍ تَنْظُرُونَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِذْ يَقُولُ لَكُمْ قَتَلْتُمْ عِتْرَتِي وَ انْتَهَكْتُمْ حُرْمَتِي فَلَسْتُمْ مِنْ أُمَّتِي؟

قَالَ فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُ النَّاسِ مِنْ كُلِّ نَاحِيَةٍ وَ يَقُولُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ هَلَكْتُمْ وَ مَا تَعْلَمُونَ فَقَالَ عليه السلام رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً قَبِلَ نَصِيحَتِي وَ حَفِظَ وَصِيَّتِي فِي اللَّهِ وَ فِي رَسُولِهِ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ فَإِنَّ لَنَا فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةً حَسَنَةً فَقَالُوا بِأَجْمَعِهِمْ نَحْنُ كُلُّنَا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ سَامِعُونَ مُطِيعُونَ حَافِظُونَ لِذِمَامِكَ غَيْرَ زَاهِدِينَ فِيكَ وَ لَا رَاغِبِينَ عَنْكَ فَمُرْنَا بِأَمْرِكَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ فَإِنَّا حَرْبٌ لِحَرْبِكَ وَ سِلْمٌ لِسِلْمِكَ لَنَأْخُذَنَّ يَزِيدَ وَ نَبْرَأُ مِمَّنْ ظَلَمَكَ وَ ظَلَمَنَا فَقَالَ عليه السلام هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ أَيُّهَا الْغَدَرَةُ الْمَكَرَةُ حِيلَ بَيْنَكُمْ وَ بَيْنَ شَهَوَاتِ أَنْفُسِكُمْ أَ تُرِيدُونَ أَنْ تَأْتُوا إِلَيَّ كَمَا أَتَيْتُمْ إِلَى آبَائِي مِنْ قَبْلُ كَلَّا وَ رَبِّ الرَّاقِصَاتِ فَإِنَّ الْجُرْحَ لَمَّا يَنْدَمِلْ قُتِلَ أَبِي صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ بِالْأَمْسِ وَ أَهْلُ بَيْتِهِ مَعَهُ وَ لَمْ يَنْسَنِي ثُكْلُ رَسُولِ اللَّهِ وَ ثُكْلُ أَبِي وَ بَنِي أَبِي وَ وَجْدُهُ بَيْنَ لَهَاتِي وَ مَرَارَتُهُ بَيْنَ حَنَاجِرِي وَ حَلْقِي وَ غُصَصُهُ يَجْرِي فِي فِرَاشِ صَدْرِي وَ مَسْأَلَتِي أَنْ لَا تَكُونُوا لَنَا وَ لَا عَلَيْنَا ثُمَّ قَالَ:

لَا غَرْوَ إِنْ قُتِلَ الْحُسَيْنُ وَ شَيْخُهُ***قَدْ كَانَ خَيْراً مِنْ حُسَيْنٍ وَ أَكْرَمَا

فَلَا تَفْرَحُوا يَا أَهْلَ كُوفَانَ بِالَّذِي***أُصِيبَ حُسَيْنٌ كَانَ ذَلِكَ أَعْظَمَا

قَتِيلٌ بِشَطِّ النَّهْرِ رُوحِي فِدَاؤُهُ***جَزَاءُ الَّذِي أَرْدَاهُ نَارُ جَهَنَّمَا

أَقُولُ رُوِيَ فِي الْإِحْتِجَاجِ هَكَذَا قَالَ حِذْيَمُ بْنُ بَشِيرٍ: خَرَجَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ عليه السلام إِلَى النَّاسِ وَ أَوْمَأَ إِلَيْهِمْ أَنِ اسْكُتُوا فَسَكَتُوا إِلَى آخِرِ الْخَبَرِ(۱).

۱- ۱. الاحتجاج ص ۱۵۷ و فيه: عن حذام بن ستير.

قَالَ السَّیِّدُ ثُمَّ قَالَ علیه السلام: رَضِینَا مِنْکُمْ رَأْساً بِرَأْسٍ فَلَا یَوْمَ لَنَا وَ لَا عَلَیْنَا.

أَقُولُ رَأَیْتُ فِی بَعْضِ الْکُتُبِ الْمُعْتَبَرَهِ رُوِیَ مُرْسَلًا عَنْ مُسْلِمٍ الْجَصَّاصِ قَالَ: دَعَانِی ابْنُ زِیَادٍ لِإِصْلَاحِ دَارِ الْإِمَارَهِ بِالْکُوفَهِ فَبَیْنَمَا أَنَا أُجَصِّصُ الْأَبْوَابَ وَ إِذَا أَنَا بِالزَّعَقَاتِ قَدِ ارْتَفَعَتْ مِنْ جَنَبَاتِ الْکُوفَهِ فَأَقْبَلْتُ عَلَی خَادِمٍ کَانَ مَعَنَا فَقُلْتُ مَا لِی أَرَی الْکُوفَهَ تَضِجُّ قَالَ السَّاعَهَ أَتَوْا بِرَأْسِ خَارِجِیٍّ خَرَجَ عَلَی یَزِیدَ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا الْخَارِجِیُّ فَقَالَ- الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام قَالَ فَتَرَکْتُ الْخَادِمَ حَتَّی خَرَجَ وَ لَطَمْتُ وَجْهِی حَتَّی خَشِیتُ عَلَی عَیْنِی أَنْ یَذْهَبَ وَ غَسَلْتُ یَدَیَّ مِنَ الْجِصِّ وَ خَرَجْتُ مِنْ ظَهْرِ الْقَصْرِ وَ أَتَیْتُ إِلَی الْکِنَاسِ فَبَیْنَمَا أَنَا وَاقِفٌ وَ النَّاسُ یَتَوَقَّعُونَ وُصُولَ السَّبَایَا وَ الرُّءُوسِ إِذْ قَدْ أَقْبَلَتْ نَحْوَ أَرْبَعِینَ شُقَّهً تُحْمَلُ عَلَی أَرْبَعِینَ جَمَلًا فِیهَا الْحُرَمُ وَ النِّسَاءُ وَ أَوْلَادُ فَاطِمَهَ علیها السلام وَ إِذَا بِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام عَلَی بَعِیرٍ بِغَیْرِ وِطَاءٍ وَ أَوْدَاجُهُ تَشْخُبُ دَماً وَ هُوَ مَعَ ذَلِکَ یَبْکِی وَ یَقُولُ:

یَا أُمَّهَ السَّوْءِ لَا سُقْیَا لِرَبْعِکُمْ***یَا أُمَّهً لَمْ تُرَاعِ جَدَّنَا فِینَا

لَوْ أَنَّنَا وَ رَسُولُ اللَّهِ یَجْمَعُنَا***یَوْمَ الْقِیَامَهِ مَا کُنْتُمْ تَقُولُونَا

تُسَیِّرُونَا عَلَی الْأَقْتَابِ عَارِیَهً***کَأَنَّنَا لَمْ نُشَیِّدْ فِیکُمْ دِیناً

بَنِی أُمَیَّهَ مَا هَذَا الْوُقُوفُ عَلَی***تِلْکَ الْمَصَائِبِ لَا تُلَبُّونَ دَاعِیَنَا

تُصَفِّقُونَ عَلَیْنَا کَفَّکُمْ فَرَحاً***وَ أَنْتُمُ فِی فِجَاجِ الْأَرْضِ تَسْبُونَا

أَ لَیْسَ جَدِّی رَسُولُ اللَّهِ وَیْلَکُمْ***أَهْدَی الْبَرِیَّهِ مِنْ سُبُلِ الْمُضِلِّینَا

یَا وَقْعَهَ الطَّفِّ قَدْ أَوْرَثْتِنِی حَزَناً***وَ اللَّهُ یَهْتِکُ أَسْتَارَ الْمُسِیئِینَا

قَالَ صَارَ أَهْلُ الْکُوفَهِ یُنَاوِلُونَ الْأَطْفَالَ الَّذِینَ عَلَی الْمَحَامِلِ بَعْضَ التَّمْرِ وَ الْخُبْزِ وَ الْجَوْزِ فَصَاحَتْ بِهِمْ أُمُّ کُلْثُومٍ وَ قَالَتْ یَا أَهْلَ الْکُوفَهِ إِنَّ الصَّدَقَهَ عَلَیْنَا حَرَامٌ وَ صَارَتْ تَأْخُذُ ذَلِکَ مِنْ أَیْدِی الْأَطْفَالِ وَ أَفْوَاهِهِمْ وَ تَرْمِی بِهِ إِلَی الْأَرْضِ قَالَ کُلُّ ذَلِکَ وَ النَّاسُ یَبْکُونَ عَلَی مَا أَصَابَهُمْ.

ثُمَّ إِنَّ أَمَّ كُلْثُوم أَطْلَعَتْ رَأْسَهَا مِنَ الْمَحْمِلِ وَ قَالَتْ لَهُمْ صَهْ يَا أَهْلَ الْكوفَهِ تَقْتُلُنَا رِجَالُكَمْ وَ تَبْكِينَا نِسَاؤُكُمْ فَالْحَاكِمُ بَيْنَنَا وَ بَيْنَكَمُ اللَّهُ يَوْمَ فَصْلِ الْقَضَاءِ فَبَيْنَمَا هِيَ تُخَاطِبُهُنَّ إِذَا بِضَجَّهٍ قَدِ ارْتَفَعَتْ فَإِذَا هُمْ أَتَوْا بِالرُّءُوسِ يَقْدُمُهُمْ رَأْسُ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ هُوَ رَأْسٌ زُهْرِيٌّ قَمَرِيٌّ أَشْبَهُ الْخَلْقِ بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ لِحْيَتُهُ كَسَوَادِ السَّبَجِ قَدِ انْتَصَلَ مِنْهَا(۱) الْخِضَابُ وَ وَجْهُهُ دَارَهُ قَمَرٍ طَالِعٍ وَ الرُّمْحُ تَلْعَبُ بِهَا يَمِيناً وَ شِمَالًا فَالْتَفَتَتْ زَيْنَبُ فَرَأَتْ رَأْسَ أَخِيهَا فَنَطَحَتْ جَبِينَهَا بِمُقَدَّمِ الْمَحْمِلِ حَتَّى رَأَيْنَا الدَّمَ يَخْرُجُ مِنْ تَحْتِ قِنَاعِهَا وَ أَوْمَأَتْ إِلَيْهِ بخرقه [بِحُرْقَهٍ] وَ جَعَلَتْ تَقُولُ:

يَا هِلَالًا لَمَّا اسْتَتَمَّ كَمَالًا***غَالَهُ خَسْفُهُ فَأَبْدَا غُرُوبَا

مَا تَوَهَّمْتُ يَا شَقِيقَ فُؤَادِی***كَانَ هَذَا مُقَدَّراً مَكْتُوبَا

يَا أَخِی فَاطِمَ الصَّغِيرَهَ كَلِّمْهَا***فَقَدْ كَادَ قَلْبُهَا أَنْ يَذُوبَا

يَا أَخِی قَلْبُكَ الشَّفِيقُ عَلَيْنَا***مَا لَهُ قَدْ قَسَی وَ صَارَ صَلِيبَا

يَا أَخِی لَوْ تَرَی عَلِيّاً لَدَی الْأَسْرِ***مَعَ الْيُتْمِ لَا يُطِيقُ وُجُوبَا

كُلَّمَا أَوْجَعُوهُ بِالضَّرْبِ نَادَاكَ***بِذُلٍّ يَغِيضُ دَمْعاً سَكُوبَا

يَا أَخِی ضُمَّهُ إِلَيْكَ وَ قَرِّبْهُ***وَ سَكِّنْ فُؤَادَهُ الْمَرْعُوبَا

مَا أَذَلَّ الْيَتِيمَ حِينَ يُنَادِی***بِأَبِيهِ وَ لَا يَرَاهُ مُجِيبَا

ثُمَّ قَالَ السَّيِّدُ ثُمَّ إِنَّ ابْنَ زِيَادٍ جَلَسَ فِی الْقَصْرِ لِلنَّاسِ وَ أَذِنَ إِذْناً عَامّاً وَ جِی ءَ بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ عليه السلام فَوُضِعَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَ أُدْخِلَ نِسَاءُ الْحُسَيْنِ وَ صِبْيَانُهُ إِلَيْهِ فَجَلَسَتْ زَيْنَبُ بِنْتُ عَلِيٍّ عليه السلام مُتَنَكِّرَهً فَسَأَلَ عَنْهَا فَقِيلَ هَذِهِ زَيْنَبُ بِنْتُ عَلِيٍّ فَأَقْبَلَ عَلَيْهَا فَقَالَتْ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی فَضَحَكُمْ وَ أَكْذَبَ أُحْدُوثَتَكُمْ فَقَالَتْ إِنَّمَا يَفْتَضِحُ الْفَاسِقُ وَ يَكْذِبُ الْفَاجِرُ وَ هُوَ غَيْرُنَا فَقَالَ ابْنُ زِيَادٍ كَيْفَ رَأَيْتِ صُنْعَ اللَّهِ بِأَخِيكِ وَ أَهْلِ بَيْتِكِ؟

۱- ۱. السبج معرب شبه و هو حجر أسود شديد السواد براق و له فوائد طبيه، و كثيرا ما يشبه به الأشياء سوادا كقول الحكيم الطوسیّ« شبی چون شبه روی شسته بقير» و به سموا السبيج و السبيجه و السبجه للثوب الأسود و قد صحفت الكلمه تاره بالشيخ كما فی الأصل و تاره بالشبح كما فی الكمبانیّ. و اما النصل و الانتصال: فهو خروج اللحيه من الخضاب و منه لحيه ناصل.

فَقَالَتْ مَا رَأَيْتُ إِلَّا جَمِيلًا هَؤُلَاءِ قَوْمٌ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْقَتْلَ فَبَرَزُوا إِلَى مَضَاجِعِهِمْ وَ سَيَجْمَعُ اللَّهُ بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُمْ فَتُحَاجُّ وَ تُخَاصَمُ فَانْظُرْ لِمَنِ الْفَلْجُ يَوْمَئِذٍ ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ يَا ابْنَ مَرْجَانَهَ.

قَالَ فَغَضِبَ وَ كَأَنَّهُ هَمَّ بِهَا فَقَالَ لَهُ عَمْرُو بْنُ حُرَيْثٍ إِنَّهَا امْرَأَهٌ وَ الْمَرْأَهُ لَا تُؤَاخَذُ بِشَيْ ءٍ مِنْ مَنْطِقِهَا فَقَالَ لَهُ ابْنُ زِيَادٍ لَقَدْ شَفَى اللَّهُ قَلْبِي مِنْ طَاغِيَتِكِ الْحُسَيْنِ وَ الْعُصَاهِ الْمَرَدَهِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِكِ فَقَالَتْ لَعَمْرِي لَقَدْ قَتَلْتَ كَهْلِي وَ قَطَعْتَ فَرْعِي وَ اجْتَثَثْتَ أَصْلِي فَإِنْ كَانَ هَذَا شِفَاءَكَ فَقَدِ اشْتَفَيْتَ فَقَالَ ابْنُ زِيَادٍ هَذِهِ سَجَّاعَهٌ وَ لَعَمْرِي لَقَدْ كَانَ أَبُوكِ سَجَّاعاً شَاعِراً فَقَالَتْ يَا ابْنَ زِيَادٍ مَا لِلْمَرْأَهِ وَ السَّجَّاعَهَ(۱)

و قال ابن نما و إن لی عن السجاعه لشغلا و إنی لأعجب ممن یشتفی بقتل أئمته و یعلم أنهم منتقمون منه فی آخرته وَ قَالَ الْمُفِيدُ رَحِمَهُ اللَّهُ فَوُضِعَ الرَّأْسُ بَيْنَ يَدَيْهِ يَنْظُرُ إِلَيْهِ وَ يَتَبَسَّمُ وَ بِيَدِهِ قَضِيبٌ يَضْرِبُ بِهِ ثَنَايَاهُ وَ كَانَ إِلَى جَانِبِهِ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ شَيْخٌ كَبِيرٌ فَلَمَّا رَآهُ يَضْرِبُ بِالْقَضِيبِ ثَنَايَاهُ قَالَ ارْفَعْ قَضِيبَكَ عَنْ هَاتَيْنِ الشَّفَتَيْنِ فَوَ اللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَقَدْ رَأَيْتُ شَفَتَيْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلَيْهِمَا مَا لَا أُحْصِيهِ يُقَبِّلُهُمَا ثُمَّ انْتَحَبَ بَاكِياً فَقَالَ لَهُ ابْنُ زِيَادٍ أَبْكَى اللَّهُ عَيْنَيْكَ أَ تَبْكِي لِفَتْحِ اللَّهِ وَ اللَّهِ لَوْ لَا أَنَّكَ شَيْخٌ كَبِيرٌ قَدْ خرقت [خَرِفْتَ] وَ ذَهَبَ عَقْلُكَ لَضَرَبْتُ عُنُقَكَ فَنَهَضَ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ صَارَ إِلَى مَنْزِلِهِ (۲)

۱- ۱. الملهوف ص ۱۴۲ و ۱۴۳.

۲- ۲. الإرشاد ص ۲۲۸، و لکن قد یقال ان زید بن أرقم کان حینذاک أعمی: قد کف بصره بدعاء علی أمیر المؤمنین علیه السلام حین استشهده عن کلام رسول اللّه« من کنت مولاه فهذا علی مولاه» فکتمه، کما فی شرح النهج ج ۱ ص ۳۶۲ لابن أبی الحدید، الا انه لم یثبت، و لا نقله أرباب التراجم فی ترجمته. و لو صح لم یناف انکاره علی ابن زیاد بضرب القضیب علی ثنایاه علیه السلام، لجواز أن یکون قد أنکر علی ما سمعه ممن رأی ذلک نعم قال ابن عساکر فی تاریخه ج ۴ ص ۳۴۰ أنه کان حاضر المجلس و یؤید ابن زیاد.

وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِی طَالِبٍ ثُمَّ رَفَعَ زَیْدٌ صَوْتَهُ یَبْکِی وَ خَرَجَ وَ هُوَ یَقُولُ مَلَکَ عَبْدٌ حُرّاً أَنْتُمْ یَا مَعْشَرَ الْعَرَبِ الْعَبِیدُ بَعْدَ الْیَوْمِ قَتَلْتُمُ ابْنَ فَاطِمَهَ وَ أَمَّرْتُمُ ابْنَ مَرْجَانَهَ حَتَّی یَقْتُلَ خِیَارَکُمْ وَ یَسْتَعْبِدَ أَشْرَارَکُمْ رَضِیتُمْ بِالذُّلِّ فَبُعْداً لِمَنْ رَضِیَ (۱)

وَ قَالَ الْمُفِیدُ فَأُدْخِلَ عِیَالُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا عَلَی ابْنِ زِیَادٍ فَدَخَلَتْ زَیْنَبُ أُخْتُ الْحُسَیْنِ علیه السلام فِی جُمْلَتِهِمْ مُتَنَکِّرَهً وَ عَلَیْهَا أَرْذَلُ ثِیَابِهَا وَ مَضَتْ حَتَّی جَلَسَتْ نَاحِیَهً وَ حَفَّتْ بِهَا إِمَاؤُهَا فَقَالَ ابْنُ زِیَادٍ مَنْ هَذِهِ الَّتِی انْحَازَتْ فَجَلَسَتْ نَاحِیَهً وَ مَعَهَا نِسَاؤُهَا فَلَمْ تُجِبْهُ زَیْنَبُ فَأَعَادَ الْقَوْلَ ثَانِیَهً وَ ثَالِثَهً یَسْأَلُ عَنْهَا فَقَالَتْ لَهُ بَعْضُ إِمَائِهَا هَذِهِ- زَیْنَبُ بِنْتُ فَاطِمَهَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَقْبَلَ عَلَیْهَا ابْنُ زِیَادٍ وَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی فَضَحَکُمْ وَ قَتَلَکُمْ وَ أَکْذَبَ أُحْدُوثَتَکُمْ فَقَالَتْ زَیْنَبُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَکْرَمَنَا بِنَبِیِّهِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ طَهَّرَنَا مِنَ الرِّجْسِ تَطْهِیراً إِنَّمَا یَفْتَضِحُ الْفَاسِقُ إِلَی آخِرِ مَا مَرَّ(۲)

وَ قَالَ السَّیِّدُ وَ ابْنُ نَمَا ثُمَّ الْتَفَتَ ابْنُ زِیَادٍ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ فَقَالَ مَنْ هَذَا فَقِیلَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ فَقَالَ أَ لَیْسَ قَدْ قَتَلَ اللَّهُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ فَقَالَ عَلِیٌّ قَدْ کَانَ لِی أَخٌ یُسَمَّی عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ قَتَلَهُ النَّاسُ فَقَالَ بَلِ اللَّهُ قَتَلَهُ فَقَالَ عَلِیٌّ- اللَّهُ یَتَوَفَّی الْأَنْفُسَ حِینَ مَوْتِها وَ الَّتِی لَمْ تَمُتْ فِی مَنامِها(۳) فَقَالَ ابْنُ زِیَادٍ وَ لَکَ جُرْأَهٌ عَلَی جَوَابِی اذْهَبُوا بِهِ فَاضْرِبُوا عُنُقَهُ فَسَمِعَتْ عَمَّتُهُ زَیْنَبُ فَقَالَتْ یَا ابْنَ زِیَادٍ إِنَّکَ لَمْ تُبْقِ مِنَّا أَحَداً فَإِنْ عَزَمْتَ عَلَی قَتْلِهِ فَاقْتُلْنِی مَعَهُ وَ قَالَ الْمُفِیدُ وَ ابْنُ

نَمَا فَتَعَلَّقَتْ بِهِ زَیْنَبُ عَمَّتُهُ وَ قَالَتْ یَا ابْنَ زِیَادٍ حَسْبُکَ مِنْ دِمَائِنَا وَ اعْتَنَقَتْهُ وَ قَالَتْ وَ اللَّهِ لَا أُفَارِقُهُ فَإِنْ قَتَلْتَهُ فَاقْتُلْنِی مَعَهُ (۴) فَنَظَرَ ابْنُ زِیَادٍ إِلَیْهَا وَ إِلَیْهِ سَاعَهً ثُمَّ قَالَ عَجَباً لِلرَّحِمِ وَ اللَّهِ إِنِّی لَأَظُنُّهَا وَدَّتْ أَنِّی قَتَلْتُهَا مَعَهُ

۱- ۱. و مثله فی الطبریّ ج ۶ ص ۲۶۲.

۲- ۲. الإرشاد ص ۲۲۸.

۳- ۳. الزمر: ۴۲.

۴- ۴. الملهوف ص ۱۴۴.

دَعُوهُ فَإِنِّی أَرَاهُ لِمَا بِهِ.

وَ قَالَ السَّیِّدُ فَقَالَ عَلِیٌّ لِعَمَّتِهِ اسْکُتِی یَا عَمَّهِ حَتَّی أُکَلِّمَهُ ثُمَّ أَقْبَلَ علیه السلام فَقَالَ أَ بِالْقَتْلِ تُهَدِّدُنِی یَا ابْنَ زِیَادٍ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ الْقَتْلَ لَنَا عَادَهٌ وَ کَرَامَتَنَا الشَّهَادَهُ ثُمَّ أَمَرَ ابْنُ زِیَادٍ بِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ أَهْلِهِ فَحُمِلُوا إِلَی دَارٍ إِلَی جَنْبِ الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ فَقَالَتْ زَیْنَبُ بِنْتُ عَلِیٍّ- لَا یَدْخُلَنَّ عَلَیْنَا عَرَبِیَّهٌ إِلَّا أُمُّ وَلَدٍ أَوْ مَمْلُوکَهٌ فَإِنَّهُنَّ سُبِینَ وَ قَدْ سُبِینَا وَ قَالَ ابْنُ نَمَا رُوِّیتُ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِکٍ قَالَ شَهِدْتُ عُبَیْدَ اللَّهِ بْنَ زِیَادٍ وَ هُوَ یَنْکُتُ بِقَضِیبٍ عَلَی أَسْنَانِ الْحُسَیْنِ وَ یَقُولُ إِنَّهُ کَانَ حَسَنَ الثَّغْرِ فَقُلْتُ أَمَ وَ اللَّهِ لَأَسُوأَنَّکَ لَقَدْ رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُقَبِّلُ مَوْضِعَ قَضِیبِکَ مِنْ فِیهِ وَ عَنْ سَعِیدِ بْنِ مُعَاذٍ وَ عَمْرِو بْنِ سَهْلٍ أَنَّهُمَا حَضَرَا عُبَیْدَ اللَّهِ یَضْرِبُ بِقَضِیبِهِ أَنْفَ الْحُسَیْنِ وَ عَیْنَیْهِ وَ یَطْعَنُ فِی فَمِهِ فَقَالَ زَیْدُ بْنُ أَرْقَمَ ارْفَعْ قَضِیبَکَ إِنِّی رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهُ وَاضِعاً شَفَتَیْهِ عَلَی مَوْضِعِ قَضِیبِکَ ثُمَّ انْتَحَبَ بَاکِیاً فَقَالَ لَهُ أَبْکَی اللَّهُ عَیْنَیْکَ عَدُوَّ اللَّهِ لَوْ لَا أَنَّکَ شَیْخٌ قَدْ خَرِفْتَ وَ ذَهَبَ عَقْلُکَ لَضَرَبْتُ عُنُقَکَ فَقَالَ زَیْدٌ لَأُحَدِّثَنَّکَ حَدِیثاً هُوَ أَغْلَظُ عَلَیْکَ مِنْ هَذَا رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَقْعَدَ حَسَناً عَلَی فَخِذِهِ الْیُمْنَی وَ حُسَیْناً عَلَی فَخِذِهِ الْیُسْرَی فَوَضَعَ یَدَهُ عَلَی یَافُوخِ کُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا وَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْتَوْدِعُکَ إِیَّاهُمَا وَ صَالِحَ الْمُؤْمِنِینَ فَکَیْفَ کَانَ وَدِیعَتُکَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله و قال و لما اجتمع عبید الله بن زیاد و عمر بن سعد- بعد قتل الحسین علیه السلام قال عبید الله لعمر ائتنی بالکتاب الذی کتبته إلیک فی معنی قتل الحسین علیه السلام و مناجزته فقال ضاع فقال لتجیئننی به أ تراک معتذرا فی عجائز قریش قال عمر و الله لقد نصحتک فی الحسین نصیحه لو استشارنی بها أبی سعد کنت قد أدیت حقه فقال عثمان بن زیاد أخو عبید الله صدق و الله لوددت أنه لیس من بنی زیاد رجل إلا و فی أنفه خزامه إلی یوم القیامه و أن حسینا لم یقتل قال عمر بن سعد و الله ما رجع أحد بشر مما رجعت أطعت عبید الله و عصیت الله و قطعت الرحم

وَ قَالَ السَّيِّدُ ثُمَّ أَمَرَ ابْنُ زِيَادٍ بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَطِيفَ بِهِ فِي سِكَكِ الْكُوفَهِ وَ يَحِقُّ لِي أَنْ أَتَمَثَّلَ هَاهُنَا بِأَبْيَاتٍ لِبَعْضِ ذَوِي الْعُقُولِ يَرْثِي بِهَا قَتِيلًا مِنْ آلِ الرَّسُولِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ:

رَأْسُ ابْنِ بِنْتِ مُحَمَّدٍ وَ وَصِيِّهِ***لِلنَّاظِرِينَ عَلَى قَنَاهٍ يُرْفَعُ

وَ الْمُسْلِمُونَ بِمَنْظَرٍ وَ بِمَسْمَعٍ***لَا مُنْكِرٌ مِنْهُمْ وَ لَا مُتَفَجِّعُ

كُحِلَتْ بِمَنْظَرِكَ الْعُيُونُ عَمَايَهً***وَ أَصَمَّ رُزْؤُكَ كُلَّ أُذُنٍ تَسْمَعُ

مَا رَوْضَهٌ إِلَّا تَمَنَّتْ أَنَّهَا***لَكَ حُفْرَهٌ وَ لِخَطِّ قَبْرِكَ مَضْجَعُ

أَيْقَظْتَ أَجْفَاناً وَ كُنْتَ لَهَا كَرًى***وَ أَنَمْتَ عَيْناً لَمْ يَكُنْ بِكَ تَهْجَعُ (۱)

قَالَ ثُمَّ إِنَّ ابْنَ زِيَادٍ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ قَالَ فِي بَعْضِ كَلَامِهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَظْهَرَ الْحَقَّ وَ أَهْلَهُ وَ نَصَرَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ أَشْيَاعَهُ وَ قَتَلَ الْكَذَّابَ ابْنَ الْكَذَّابِ فَمَا زَادَ عَلَى هَذَا الْكَلَامِ شَيْئاً حَتَّى قَامَ إِلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَفِيفٍ الْأَزْدِيُّ وَ كَانَ مِنْ خِيَارِ الشِّيعَهِ وَ زُهَّادِهَا وَ كَانَتْ عَيْنُهُ الْيُسْرَى ذَهَبَتْ فِي يَوْمِ الْجَمَلِ وَ الْأُخْرَى فِي يَوْمِ صِفِّينَ وَ كَانَ يُلَازِمُ الْمَسْجِدَ الْأَعْظَمَ فَيُصَلِّي فِيهِ إِلَى اللَّيْلِ فَقَالَ يَا ابْنَ مَرْجَانَهَ إِنَّ الْكَذَّابَ ابْنَ الْكَذَّابِ أَنْتَ وَ أَبُوكَ وَ مَنِ اسْتَعْمَلَكَ وَ أَبُوهُ يَا عَدُوَّ اللَّهِ أَ تَقْتُلُونَ أَبْنَاءَ النَّبِيِّينَ وَ تَتَكَلَّمُونَ بِهَذَا الْكَلَامِ عَلَى مَنَابِرِ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ فَغَضِبَ ابْنُ زِيَادٍ ثُمَّ قَالَ مَنْ هَذَا الْمُتَكَلِّمُ فَقَالَ أَنَا الْمُتَكَلِّمُ يَا عَدُوَّ اللَّهِ تَقْتُلُ الذُّرِّيَّهَ الطَّاهِرَهَ الَّتِي قَدْ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَ تَزْعُمُ أَنَّكَ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ وَا غَوْثَاهْ أَيْنَ أَوْلَادُ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ- لَا يَنْتَقِمُونَ مِنْ طَاغِيَتِكَ اللَّعِينِ ابْنِ اللَّعِينِ عَلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ قَالَ فَازْدَادَ غَضَبُ ابْنِ زِيَادٍ حَتَّى انْتَفَخَتْ أَوْدَاجُهُ وَ قَالَ عَلَيَّ بِهِ فَبَادَرَ إِلَيْهِ الْجَلَاوِزَهُ مِنْ كُلِّ نَاحِيَهٍ لِيَأْخُذُوهُ فَقَامَتِ الْأَشْرَافُ مِنَ الْأَزْدِ مِنْ بَنِي عَمِّهِ فَخَلَّصُوهُ مِنْ أَيْدِي الْجَلَاوِزَهِ وَ أَخْرَجُوهُ مِنْ بَابِ الْمَسْجِدِ وَ انْطَلَقُوا بِهِ إِلَى مَنْزِلِهِ فَقَالَ ابْنُ زِيَادٍ اذْهَبُوا إِلَى هَذَا الْأَعْمَى أَعْمَى الْأَزْدِ أَعْمَى اللَّهُ قَلْبَهُ كَمَا أَعْمَى عَيْنَهُ فَأْتُونِي بِهِ

۱- ۱. فی المصدر ص ۱۴۵ بین البیتین الأخیرین تقدیم و تأخیر.

فَانْطَلَقُوا فَلَمَّا بَلَغَ ذَلِكَ الْأَزْدَ اجْتَمَعُوا وَ اجْتَمَعَتْ مَعَهُمْ قَبَائِلُ الْيَمَنِ لِيَمْنَعُوا صَاحِبَهُمْ قَالَ وَ بَلَغَ ذَلِكَ إِلَى ابْنِ زِيَادٍ فَجَمَعَ قَبَائِلَ مُضَرَ وَ ضَمَّهُمْ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ وَ أَمَرَهُمْ بِقِتَالِ الْقَوْمِ قَالَ فَاقْتَتَلُوا قِتَالًا شَدِيداً حَتَّى قُتِلَ بَيْنَهُمْ جَمَاعَةٌ مِنَ الْعَرَبِ قَالَ وَ وَصَلَ أَصْحَابُ ابْنُ زِيَادٍ إِلَى دَارِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَفِيفٍ فَكَسَرُوا الْبَابَ وَ اقْتَحَمُوا عَلَيْهِ فَصَاحَتْ ابْنَتُهُ أَتَاكَ الْقَوْمُ مِنْ حَيْثُ تَحْذَرُ فَقَالَ لَا عَلَيْكِ نَاوِلِينِي سَيْفِي فَنَاوَلَتْهُ إِيَّاهُ فَجَعَلَ يَذُبُّ عَنْ نَفْسِهِ وَ يَقُولُ:

أَنَا ابْنُ ذِي الْفَضْلِ عَفِيفِ الطَّاهِرِ***عَفِيفٌ شَيْخِي وَ ابْنُ أُمِّ عَامِرِ

كَمْ دَارِعٍ مِنْ جَمْعِكُمْ وَ حَاسِرِ***وَ بَطَلٍ جَدَّلْتُهُ مُغَادِرِ

قَالَ وَ جَعَلَتْ ابْنَتُهُ تَقُولُ يَا أَبَتِ لَيْتَنِي كُنْتُ رَجُلًا أُخَاصِمُ بَيْنَ يَدَيْكَ الْيَوْمَ هَؤُلَاءِ الْفَجَرَةَ قَاتِلِي الْعِتْرَهِ الْبَرَرَهِ قَالَ وَ جَعَلَ الْقَوْمُ يَدُورُونَ عَلَيْهِ مِنْ كُلِّ جِهَهٍ وَ هُوَ يَذُبُّ عَنْ نَفْسِهِ فَلَمْ يَقْدِرْ عَلَيْهِ أَحَدٌ وَ كُلَّمَا جَاءُوا مِنْ جِهَهٍ قَالَتْ يَا أَبَهْ قَدْ جَاءُوكَ مِنْ جِهَهِ كَذَا حَتَّى تَكَاثَرُوا عَلَيْهِ وَ أَحَاطُوا بِهِ فَقَالَتْ بِنْتُهُ وَا ذُلَّاهْ يُحَاطُ بِأَبِي وَ لَيْسَ لَهُ نَاصِرٌ يَسْتَعِينُ بِهِ فَجَعَلَ يُدِيرُ سَيْفَهُ وَ يَقُولُ:

أُقْسِمُ لَوْ يُفْسَحُ لِي عَنْ بَصَرِي***ضَاقَ عَلَيْكُمْ مَوْرِدِي وَ مَصْدَرِي

قَالَ فَمَا زَالُوا بِهِ حَتَّى أَخَذُوهُ ثُمَّ حُمِلَ فَأُدْخِلَ عَلَى ابْنِ زِيَادٍ فَلَمَّا رَآهُ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَخْزَاكَ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَفِيفٍ يَا عَدُوَّ اللَّهِ وَ بِمَا ذَا أَخْزَانِيَ اللَّهُ؟

وَ اللَّهِ لَوْ فُرِّجَ لِي عَنْ بَصَرِي***ضَاقَ عَلَيْكَ مَوْرِدِي وَ مَصْدَرِي

فَقَالَ ابْنُ زِيَادٍ يَا عَدُوَّ اللَّهِ مَا تَقُولُ فِي عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ فَقَالَ يَا عَبْدَ بَنِي عِلَاجٍ يَا ابْنَ مَرْجَانَهَ وَ شَتَمَهُ مَا أَنْتَ وَ عُثْمَانَ إِنْ أَسَاءَ أَمْ أَحْسَنَ وَ أَصْلَحَ أَمْ أَفْسَدَ وَ اللَّهُ تَعَالَى وَلِيُّ خَلْقِهِ يَقْضِي بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَ عُثْمَانَ بِالْعَدْلِ وَ الْحَقِّ وَ لَكِنْ سَلْنِي عَنْ أَبِيكَ وَ عَنْكَ وَ عَنْ يَزِيدَ وَ أَبِيهِ فَقَالَ ابْنُ زِيَادٍ وَ اللَّهِ لَا سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْ ءٍ أَوْ تَذُوقَ الْمَوْتَ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَفِيفٍ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ أَمَا إِنِّي قَدْ كُنْتُ أَسْأَلُ اللَّهَ رَبِّي أَنْ يَرْزُقَنِيَ الشَّهَادَهَ قَبْلَ أَنْ تَلِدَكَ أُمُّكَ وَ سَأَلْتُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ ذَلِكَ عَلَى يَدَيْ أَلْعَنِ

خَلْقِهِ وَ أَبْغَضِهِمْ إِلَيْهِ فَلَمَّا كُفَّ بَصَرِی یَئِسْتُ مِنَ الشَّهَادَهِ وَ الْآنَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی رَزَقَنِیهَا بَعْدَ الْیَأْسِ مِنْهَا وَ عَرَّفَنِیَ الْإِجَابَهَ مِنْهُ فِی قَدِیمِ دُعَائِی فَقَالَ ابْنُ زِیَادٍ اضْرِبُوا عُنُقَهُ فَضُرِبَتْ عُنُقُهُ وَ صُلِبَ فِی السَّبَخَهِ(۱)

وَ قَالَ الْمُفِیدُ فَلَمَّا أَخَذَتْهُ الْجَلَاوِزَهُ نَادَی شِعَارَ الْأَزْدِ فَاجْتَمَعَ مِنْهُمْ سَبْعُمِائَهٍ فَانْتَزَعُوهُ مِنَ الْجَلَاوِزَهِ فَلَمَّا كَانَ اللَّیْلُ أَرْسَلَ إِلَیْهِ ابْنُ زِیَادٍ مَنْ أَخْرَجَهُ مِنْ بَیْتِهِ فَضَرَبَ عُنُقَهُ وَ صَلَبَهُ فِی السَّبَخَهِ رَحِمَهُ اللَّهُ (۲)

وَ قَالَ ابْنُ نَمَا ثُمَّ دَعَا جُنْدَبَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَزْدِیَّ وَ كَانَ شَیْخاً فَقَالَ یَا عَدُوَّ اللَّهِ أَ لَسْتَ صَاحِبَ أَبِی تُرَابٍ قَالَ بَلَی لَا أَعْتَذِرُ مِنْهُ قَالَ مَا أَرَانِی إِلَّا مُتَقَرِّباً إِلَی اللَّهِ بِدَمِكَ قَالَ إِذَنْ لَا یُقَرِّبُكَ اللَّهُ مِنْهُ بَلْ یُبَاعِدُكَ قَالَ شَیْخٌ قَدْ ذَهَبَ عَقْلُهُ وَ خَلَّی سَبِیلَهُ ثُمَّ قَالَ الْمُفِیدُ وَ لَمَّا أَصْبَحَ عُبَیْدُ اللَّهِ بْنُ زِیَادٍ بَعَثَ بِرَأْسِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَدِیرَ بِهِ فِی سِكَكِ الْكُوفَهِ وَ قَبَائِلِهَا فَرُوِیَ عَنْ زَیْدِ بْنِ أَرْقَمَ أَنَّهُ مُرَّ بِهِ عَلَیَّ وَ هُوَ عَلَی رُمْحٍ وَ أَنَا فِی غُرْفَهٍ لِی فَلَمَّا حَاذَانِی سَمِعْتُهُ یَقْرَأُ- أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحابَ الْكَهْفِ وَ الرَّقِیمِ كانُوا مِنْ آیاتِنا عَجَباً فَقَفَّ وَ اللَّهِ شَعْرِی عَلَیَّ وَ نَادَیْتُ رَأْسُكَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَعْجَبُ وَ أَعْجَبُ وَ قَالَ السَّیِّدُ وَ كَتَبَ عُبَیْدُ اللَّهِ بْنُ زِیَادٍ إِلَی یَزِیدَ بْنِ مُعَاوِیَهَ یُخْبِرُهُ بِقَتْلِ الْحُسَیْنِ وَ خَبَرِ أَهْلِ بَیْتِهِ وَ كَتَبَ أَیْضاً إِلَی عَمْرِو بْنِ سَعِیدِ بْنِ الْعَاصِ أَمِیرِ الْمَدِینَهِ بِمِثْلِ ذَلِكَ وَ قَالَ الْمُفِیدُ وَ لَمَّا أَنْفَذَ إِلی ابْنُ زِیَادٍ بِرَأْسِ الْحُسَیْنِ علیه السلام إِلَی یَزِیدَ تَقَدَّمَ إِلَی عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِی الْحَارِثِ السُّلَمِیِّ فَقَالَ انْطَلِقْ حَتَّی تَأْتِیَ عَمْرَو بْنَ سَعِیدِ بْنِ الْعَاصِ بِالْمَدِینَهِ فَبَشِّرْهُ بِقَتْلِ الْحُسَیْنِ علیه السلام قَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ فَرَكِبْتُ رَاحِلَتِی وَ سِرْتُ نَحْوَ الْمَدِینَهِ فَلَقِیَنِی رَجُلٌ مِنْ قُرَیْشٍ فَقَالَ مَا الْخَبَرُ فَقُلْتُ الْخَبَرُ عِنْدَ الْأَمِیرِ تَسْمَعُهُ

۱- ۱. الملهوف ص ۱۴۶- ۱۵۰، و المراد بالسبخه: الكناسه.

۲- ۲. الإرشاد ص ۲۲۹، و هكذا ما بعده.

قَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ قُتِلَ وَ اللَّهِ الْحُسَيْنُ فَلَمَّا دَخَلْتُ عَلَى عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ قَالَ مَا وَرَاكَ فَقُلْتُ مَا سَرَّ الْأَمِيرَ قُتِلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ فَقَالَ اخْرُجْ فَنَادِ بِقَتْلِهِ فَنَادَيْتُ فَلَمْ أَسْمَعْ وَ اللَّهِ وَاعِيَةً قَطُّ مِثْلَ وَاعِيَةِ بَنِي هَاشِمٍ فِي دُورِهِمْ عَلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ حِينَ سَمِعُوا النِّدَاءَ بِقَتْلِهِ ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ فَلَمَّا رَآنِي تَبَسَّمَ إِلَيَّ ضَاحِكاً ثُمَّ أَنْشَأَ مُتَمَثِّلًا بِقَوْلِ عَمْرِو بْنِ مَعْدِيكَرِبَ:

عَجَّتْ نِسَاءُ بَنِي زِيَادٍ عَجَّةً***كَعَجِيجِ نِسْوَتِنَا غَدَاةَ الْأَرْنَبِ

ثُمَّ قَالَ عَمْرٌو هَذِهِ وَاعِيَةٌ بِوَاعِيَةِ عُثْمَانَ ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَأَعْلَمَ النَّاسَ بِقَتْلِ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ دَعَا لِيَزِيدَ وَ نَزَلَ (۱)

و قال صاحب المناقب قال فی خطبته إنها لدمه بلدمه و صدمه بصدمه کم خطبه بعد خطبه و موعظه بعد موعظه- حِكْمَةٌ بالِغَةٌ فَما تُغْنِ النُّذُرُ و الله لوددت أن رأسه فی بدنه و روحه فی جسده أحیانا کان یسبنا و نمدحه و یقطعنا و نصله کعادتنا و عادته و لم یکن من أمره ما کان و لکن کیف نصنع بمن سل سیفه یرید قتلنا إلا أن ندفعه عن أنفسنا(۲) فقام عبد الله بن السائب فقال لو کانت فاطمه حیه فرأت رأس الحسین لبکت علیه فجبهه عمرو بن سعید و قال نحن أحق بفاطمه منک أبوها عمنا و زوجها أخونا و ابنها ابننا لو کانت فاطمه حیه لبکت عینها و حرت کبدها و ما لامت من قتله و دفعه عن نفسه ثُمَّ قَالَ الْمُفِيدُ فَدَخَلَ بَعْضُ مَوَالِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَنَعَى إِلَيْهِ ابْنَيْهِ فَاسْتَرْجَعَ فَقَالَ أَبُو السَّلَاسِلِ (۳)

مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ هَذَا مَا لَقِينَا مِنَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ فَحَذَفَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ بِنَعْلِهِ ثُمَّ قَالَ يَا ابْنَ اللَّخْنَاءِ أَ لِلْحُسَيْنِ تَقُولُ هَذَا؟

۱- ۱. الإرشاد ص ۲۳۱ و ۳۳۲، و ذکره الطبریّ فی تاریخه ج ۶ ص ۲۶۸.

۲- ۲. ذکره ابن أبی الحدید فی شرح النهج ج ۹ ص ۳۶۱.

۳- ۳. ذکر القصه الطبریّ فی ج ۶ ص ۲۶۸ و سماه أبا اللسلاس.

وَ اللَّهِ لَوْ شَهِدْتُهُ لَأَحْبَبْتُ أَنْ لَا أُفَارِقَهُ حَتَّى أُقْتَلَ مَعَهُ وَ اللَّهِ إِنَّهُ لَمِمَّا يَسْخَى بِنَفْسِي عَنْهُمَا وَ يُعَزِّي عَنِ الْمُصَابِ بِهِمَا أَنَّهُمَا أُصِيبَا مَعَ أَخِي وَ ابْنِ عَمِّي مُوَاسِيَيْنِ لَهُ صَابِرَيْنِ مَعَهُ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى جُلَسَائِهِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَزَّ عَلَيَّ مَصْرَعُ الْحُسَيْنِ إِنْ لَا أَكُنْ آسَيْتُ حُسَيْناً بِيَدِي فَقَدْ آسَاهُ وَلَدَايَ فَخَرَجَتْ أُمُّ لُقْمَانَ بِنْتُ عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ حِينَ سَمِعَتْ نَعْيَ الْحُسَيْنِ عليه السلام حَاسِرَةً وَ مَعَهَا أَخَوَاتُهَا أُمُّ هَانِئٍ وَ أَسْمَاءُ وَ رَمْلَةُ وَ زَيْنَبُ بَنَاتُ عَقِيلٍ تَبْكِي قَتْلَاهَا بِالطَّفِّ وَ هِيَ تَقُولُ:

مَا ذَا تَقُولُونَ إِذْ قَالَ النَّبِيُّ لَكُمْ***مَا ذَا فَعَلْتُمْ وَ أَنْتُمْ آخِرُ الْأُمَمِ

بِعِتْرَتِي وَ بِأَهْلِي بَعْدَ مُفْتَقَدِي***مِنْهُمْ أُسَارَى وَ قَتْلَى ضُرِّجُوا بِدَمِ

مَا كَانَ هَذَا جَزَائِي إِذْ نَصَحْتُ لَكُمْ***أَنْ تُخْلِفُونِي بِسُوءٍ فِي ذَوِي رَحِمِي

فَلَمَّا كَانَ اللَّيْلُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ الَّذِي خَطَبَ فِيهِ عَمْرُو بْنُ سَعِيدٍ بِقَتْلِ الْحُسَيْنِ عليه السلام بِالْمَدِينَهِ سَمِعَ أَهْلُ الْمَدِينَهِ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ مُنَادِياً يُنَادِي يَسْمَعُونَ صَوْتَهُ وَ لَا يَرَوْنَ شَخْصَهُ:

أَيُّهَا الْقَاتِلُونَ جَهْلًا حُسَيْناً***أَبْشِرُوا بِالْعَذَابِ وَ التَّنْكِيلِ

كُلُّ أَهْلِ السَّمَاءِ يَدْعُو عَلَيْكُمْ***مِنْ نَبِيٍّ وَ مُرْسَلٍ وَ قَبِيلٍ (١)

قَدْ لُعِنْتُمْ عَلَى لِسَانِ ابْنِ دَاوُدَ***وَ مُوسَى وَ صَاحِبِ الْإِنْجِيلِ (٢)

و قال ابن نما و روى أن يزيد بن معاويه لعنهما الله بعث بمقتل الحسين عليه السلام إلى المدينه محرز بن حريث بن مسعود الكلبى من بنى عدى بن حباب و رجلا من يهرا(٣) و كانا من أفاضل أهل الشام فلما قدما خرجت امرأه من بنات عبد المطلب قيل هى زينب بنت عقيل ناشره شعرها واضعه كمها على رأسها تتلقاهم و هى تبكى ما ذا تقولون إذ قال النبى لكم إلى آخر الأبيات.

١- ١. كذا، و الصحيح« و قتيل» يعنى الشهيد.

٢- ٢. الإرشاد ص ٢٣٢ و ٢٣٣.

٣- ٣. كذا فى الأصل، و لعله مصحف بهراء بطن من قضاعه، و هم بنو بهراء بن عمرو ابن الحافى بن قضاعه، كانت منازلهم شمالى منازل بلى من الينبع الى عقبه أيله.

وَ قَالَ شَهْرُ بْنُ حَوْشَبٍ بَيْنَمَا أَنَا عِنْدَ أُمِّ سَلَمَهَ إِذْ دَخَلَتْ صَارِخَهٌ تَصْرُخُ وَ قَالَتْ قُتِلَ الْحُسَيْنُ قَالَتْ أُمُّ سَلَمَهَ فَعَلُوهَا مَلَأَ اللَّهُ قُبُورَهُمْ نَاراً.

وَ نَقَلْتُ مِنْ تَارِيخِ الْبَلاذُرِيِّ أَنَّهُ لَمَّا وَافَى رَأْسُ الْحُسَيْنِ الْمَدِينَهَ سُمِعَتِ الْوَاعِيَهُ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ فَقَالَ مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ:

ضَرَبَتْ دَوْسَرُ فِيهِمْ ضَرْبَهً(۱)***أَثْبَتَتْ أَوْتَادَ مُلْكٍ فَاسْتَقَرَّ

ثُمَّ أَخَذَ يَنْكُتُ وَجْهَهُ بِقَضِيبٍ وَ يَقُولُ:

يَا حَبَّذَا بَرْدُكَ فِي الْيَدَيْنِ***وَ لَوْنُكَ الْأَحْمَرُ فِي الْخَدَّيْنِ

كَأَنَّهُ بَاتَ بِمِجْسَدَيْنِ (۲)***شَفَيْتُ مِنْكَ النَّفْسَ يَا حُسَيْنُ

وَ مِمَّا انْفَرَدَ بِهِ النَّطَنْزِيُّ فِي الْخَصَائِصِ عَنْ أَبِي رَبِيعَهَ عَنْ أَبِي قُبَيْلٍ قِيلَ: سُمِعَ فِي الْهَوَاءِ بِالْمَدِينَهِ قَائِلٌ:

يَا مَنْ يَقُولُ بِفَضْلِ آلِ مُحَمَّدٍ***بَلِّغْ رِسَالَتَنَا بِغَيْرِ تَوَانِي

قَتَلَتْ شِرَارُبَنِي أُمَيَّهَ سَيِّداً***خَيْرَ الْبَرِيَّهِ مَاجِداً ذَا شَأْنِ

ابْنَ الْمُفَضَّلِ فِي السَّمَاءِ وَ أَرْضِهَا***سِبْطَ النَّبِيِّ وَ هَادِمَ الْأَوْثَانِ

بَكَتِ الْمَشَارِقُ وَ الْمَغَارِبُ بَعْدَ مَا***بَكَتِ الْأَنَامُ لَهُ بِكُلِّ لِسَانِ

ثُمَّ قَالَ السَّيِّدُ رَحِمَهُ اللَّهُ وَ أَمَّا يَزِيدُ بْنُ مُعَاوِيَهَ فَإِنَّهُ لَمَّا وَصَلَ كِتَابُ عُبَيْدِ اللَّهِ وَ وَقَفَ عَلَيْهِ أَعَادَ الْجَوَابَ إِلَيْهِ يَأْمُرُهُ فِيهِ بِحَمْلِ رَأْسِ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ رُءُوسِ مَنْ قُتِلَ مَعَهُ وَ حَمْلِ أَثْقَالِهِ وَ نِسَائِهِ وَ عِيَالِهِ فَاسْتَدْعَى ابْنُ زِيَادٍ بِمُخْفِرِ بْنِ ثَعْلَبَهَ الْعَائِذِيِّ فَسَلَّمَ إِلَيْهِ الرُّءُوسَ وَ النِّسَاءَ فَسَارَ بِهِمْ إِلَى الشَّامِ كَمَا يُسَارُ سَبَايَا الْكُفَّارِ يَتَصَفَّحُ وُجُوهَهُنَّ أَهْلُ الْأَقْطَارِ(۳) وَ قَالَ الْمُفِيدُ رَحِمَهُ اللَّهُ دَفَعَ ابْنُ زِيَادٍ لَعَنَهُ اللَّهُ رَأْسَ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِلَى

۱- ۱. دوسر: اسم كتيبه كانت للنعمان بن المنذر.

۲- ۲. المجسد- كمكرم و معظم- الأحمر من الثياب أو هو المصبوغ بالزعفران، و كمبرد: ما يلى الجسد من الثياب.

۳- ۳. الملهوف ص ۱۵۲.

زَحْرِ بْنِ قَيْسٍ وَ دَفَعَ إِلَيْهِ رُءُوسَ أَصْحَابِهِ وَ سَرَّحَهُ إِلَى يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَهَ وَ أَنْفَذَ مَعَهُ أَبَا بُرْدَهَ بْنَ عَوْفٍ الْأَزْدِيَّ وَ طَارِقَ بْنَ أَبِی ظَبْيَانَ فِی جَمَاعَهٍ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَهِ حَتَّى وَرَدُوا بِهَا عَلَى يَزِيدَ بِدِمَشْقَ (۱) وَ- قَالَ صَاحِبُ الْمَنَاقِبِ رَوَى أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ لَهِيعَهَ عَنِ ابْنِ أَبِی قُبَيْلٍ قَالَ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِیٍّ عليهما السلام بُعِثَ بِرَأْسِهِ إِلَى يَزِيدَ فَنَزَلُوا فِی أَوَّلِ مَرْحَلَهٍ فَجَعَلُوا يَشْرَبُونَ وَ يَتَبَجَّحُونَ بِالرَّأْسِ فِيمَا بَيْنَهُمْ فَخَرَجَتْ عَلَيْهِمْ كَفٌّ مِنَ الْحَائِطِ مَعَهَا قَلَمٌ مِنْ حَدِيدٍ فَكَتَبَتْ أَسْطُراً بِدَمٍ:

أَ تَرْجُو أُمَّهٌ قَتَلَتْ حُسَيْناً***شَفَاعَهَ جَدِّهِ يَوْمَ الْحِسَابِ

و قال صاحب الكامل و صاحب المناقب و ابن نما ذكر أبو مخنف: أن عمر بن سعد لما دفع الرأس إلى خولی الأصبحی لعنهما الله ليحمله إلى ابن زياد عليه اللعنه أقبل به خولی ليلا- فوجد باب القصر مغلقا فأتى به منزله و له امرأتان امرأه من بنی أسد و أخرى حضرميه يقال لها النوار فأوى إلى فراشها فقالت له ما الخبر فقال جئتك بالذهب هذا رأس الحسين معك فی الدار فقالت ويلك جاء الناس بالذهب و الفضه و جئت برأس ابن رسول الله صلى الله عليه وآله و الله لا يجمع رأسی و رأسك وساده أبدا قالت فقمت من فراشی فخرجت إلى الدار و دعا الأسديه فأدخلها عليه فما زالت و الله أنظر إلى نور مثل العمود يسطع من الإجانه التی فيها رأس الحسين عليه السلام إلى السماء و رأيت طيورا بيضا ترفرف حولها و حول الرأس (۲)

وَ قَالَ صَاحِبُ الْمَنَاقِبِ وَ السَّيِّدُ وَ اللَّفْظُ لِصَاحِبِ الْمَنَاقِبِ رَوَى ابْنُ لَهِيعَهَ وَ غَيْرُهُ حَدِيثاً أَخَذْنَا مِنْهُ مَوْضِعَ الْحَاجَهِ قَالَ كُنْتُ أَطُوفُ بِالْبَيْتِ فَإِذَا أَنَا بِرَجُلٍ يَقُولُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِی وَ مَا أَرَاكَ فَاعِلًا فَقُلْتُ لَهُ يَا عَبْدَ اللَّهِ اتَّقِ اللَّهَ وَ لَا تَقُلْ مِثْلَ هَذَا فَإِنَّ ذُنُوبَكَ لَوْ كَانَتْ مِثْلَ قَطْرِ الْأَمْطَارِ وَ وَرَقِ الْأَشْجَارِ فَاسْتَغْفَرْتَ اللَّهَ غَفَرَهَا لَكَ فَإِنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ قَالَ فَقَالَ لِی تَعَالَ حَتَّى أُخْبِرَكَ بِقِصَّتِی فَأَتَيْتُهُ

۱- ۱. الإرشاد ص ۲۲۹.

۲- ۲. ذكر مثله البلاذری فی أنساب الأشراف ج ۵ ص ۲۳۸ و سما زوجته بالعيوف.

فَقَالَ اعْلَمْ أَنَّنَا كُنَّا خَمْسِينَ نَفَراً مِمَّنْ سَارَ مَعَ رَأْسِ الْحُسَيْنِ إِلَى الشَّامِ وَ كُنَّا إِذَا أَمْسَيْنَا وَضَعْنَا الرَّأْسَ فِي التَّابُوتِ وَ شَرِبْنَا الْخَمْرَ حَوْلَ التَّابُوتِ فَشَرِبَ أَصْحَابِي لَيْلَةً حَتَّى سَكِرُوا وَ لَمْ أَشْرَبْ مَعَهُمْ فَلَمَّا جَنَّ اللَّيْلُ سَمِعْتُ رَعْداً وَ رَأَيْتُ بَرْقاً فَإِذَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ قَدْ فُتِحَتْ وَ نَزَلَ آدَمُ وَ نُوحٌ وَ إِبْرَاهِيمُ وَ إِسْمَاعِيلُ وَ إِسْحَاقُ وَ نَبِيُّنَا مُحَمَّدٌ ص وَ مَعَهُمْ جَبْرَئِيلُ وَ خَلْقٌ مِنَ الْمَلَائِكَهِ فَدَنَا جَبْرَئِيلُ مِنَ التَّابُوتِ فَأَخْرَجَ الرَّأْسَ وَ ضَمَّهُ إِلَى نَفْسِهِ وَ قَبَّلَهُ ثُمَّ كَذَلِكَ فَعَلَ الْأَنْبِيَاءُ كُلُّهُمْ وَ بَكَى النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله عَلَى رَأْسِ الْحُسَيْنِ فَعَزَّاهُ الْأَنْبِيَاءُ فَقَالَ لَهُ جَبْرَئِيلُ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَمَرَنِي أَنْ أُطِيعَكَ فِي أُمَّتِكَ فَإِنْ أَمَرْتَنِي زَلْزَلْتُ بِهِمُ الْأَرْضَ وَ جَعَلْتُ عالِيَها سافِلَها* كَمَا فَعَلْتُ بِقَوْمِ لُوطٍ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لَا يَا جَبْرَئِيلُ فَإِنَّ لَهُمْ مَعِي مَوْقِفاً بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ قَالَ ثُمَّ صَلُّوا عَلَيْهِ ثُمَّ أَتَى قَوْمٌ مِنَ الْمَلَائِكَهِ وَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَمَرَنَا بِقَتْلِ الْخَمْسِينَ فَقَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ شَأْنَكُمْ بِهِمْ فَجَعَلُوا يَضْرِبُونَ بِالْحَرَبَاتِ ثُمَّ قَصَدَنِي وَاحِدٌ مِنْهُمْ بِحَرْبَتِهِ لِيَضْرِبَنِي فَقُلْتُ الْأَمَانَ الْأَمَانَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ اذْهَبْ فَلَا غَفَرَ اللَّهُ لَكَ فَلَمَّا أَصْبَحْتُ رَأَيْتُ أَصْحَابِي كُلَّهُمْ جَاثِمِينَ رَمَاداً(۱)

ثُمَّ قَالَ صَاحِبُ الْمَنَاقِبِ وَ بِإِسْنَادِي إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحَدَادِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْهُنْدُوَانِيِّ بِإِسْنَادِهِ: فِي هَذَا الْحَدِيثِ فِيهِ زِيَادَهٌ عِنْدَ قَوْلِهِ لِيَحْمِلَهُ إِلَى يَزِيدَ قَالَ كُلُّ مَنْ قَتَلَهُ جَفَّتْ يَدُهُ وَ فِيهِ إِذْ سَمِعْتُ صَوْتَ بَرْقٍ لَمْ أَسْمَعْ مِثْلَهُ فَقِيلَ قَدْ أَقْبَلَ مُحَمَّدٌ ص فَسَمِعْتُ صَهِيلَ الْخَيْلِ وَ قَعْقَعَهَ السِّلَاحِ مَعَ جَبْرَئِيلَ وَ مِيكَائِيلَ وَ إِسْرَافِيلَ وَ الْكَرُوبِيِّينَ وَ الرُّوحَانِيِّينَ وَ الْمُقَرَّبِينَ عليهم السلام وَ فِيهِ فَشَكَا النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله إِلَى الْمَلَائِكَهِ وَ النَّبِيِّينَ وَ قَالَ قَتَلُوا وَلَدِي وَ قُرَّهَ عَيْنِي وَ كُلُّهُمْ قَبَّلَ الرَّأْسَ وَ ضَمَّهُ إِلَى صَدْرِهِ وَ الْبَاقِي يَقْرُبُ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ أَقُولُ وَ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ أَنَّهُمْ لَمَّا قَرُبُوا مِنْ بَعْلَبَكَّ كَتَبُوا إِلَى صَاحِبِهَا فَأَمَرَ بِالرَّايَاتِ فَنُشِرَتْ وَ خَرَجَ الصِّبْيَانُ يَتَلَقَّوْنَهُمْ عَلَى نَحْوٍ مِنْ سِتَّهِ أَمْيَالٍ فَقَالَتْ

۱- ۱. الملهوف ص ۱۵۲- ۱۵۴.

أَمُّ كُلْثُومٍ أَبَادَ اللَّهُ كَثْرَتَكَمْ وَ سَلَّطَ عَلَيْكَمْ مَنْ يَقْتُلُكَمْ ثُمَّ بَكَى عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام وَ قَالَ:

وَ هُوَ الزَّمَانُ فَلَا تَفْنَى عَجَائِبُهُ***مِنَ الْكِرَامِ وَ مَا تُهْدَى مَصَائِبُهُ

فَلَيْتَ شَعْرِي إِلَى كَمْ ذَا تُجَاذِبُنَا***فُنُونُهُ وَ تَرَانَا لَمْ نُجَاذِبْهُ

يُسْرَى بِنَا فَوْقَ أَقْتَابٍ بِلَا وِطَاءٍ***وَ سَابِقُ الْعِيسِ يَحْمِى عَنْهُ غَارِبُهُ

كَأَنَّنَا مِنْ أُسَارَى الرُّومِ بَيْنَهُمْ***كَأَنَّ مَا قَالَهُ الْمُخْتَارُ كَاذِبُهُ

كَفَرْتُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ وَيْحَكُمْ***فَكُنْتُمْ مِثْلَ مَنْ ضَلَّتْ مَذَاهِبُهُ

ثُمَّ قَالَ السَّيِّدُ رحمه الله وَ سَارَ الْقَوْمُ بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ نِسَائِهِ وَ الْأَسْرَى مِنْ رِجَالِهِ فَلَمَّا قَرُبُوا مِنْ دِمَشْقَ دَنَتْ أُمُّ كُلْثُومٍ مِنْ شِمْرٍ وَ كَانَ فِي جُمْلَتِهِمْ فَقَالَتْ لِي إِلَيْكَ حَاجَةٌ فَقَالَ مَا حَاجَتُكِ فَقَالَتْ إِذَا دَخَلْتَ بِنَا الْبَلَدَ فَاحْمِلْنَا فِي دَرْبٍ قَلِيلِ النَّظَّارَةِ وَ تَقَدَّمْ إِلَيْهِمْ أَنْ يُخْرِجُوا هَذِهِ الرُّءُوسَ مِنْ بَيْنِ الْمَحَامِلِ وَ يُنَحُّونَا عَنْهَا فَقَدْ خُزِينَا مِنْ كَثْرَةِ النَّظَرِ إِلَيْنَا وَ نَحْنُ فِي هَذِهِ الْحَالِ فَأَمَرَ فِي جَوَابِ سُؤَالِهَا أَنْ يُجْعَلَ الرُّءُوسُ عَلَى الرِّمَاحِ فِي أَوْسَاطِ الْمَحَامِلِ بَغْياً مِنْهُ وَ كُفْراً وَ سَلَكَ بِهِمْ بَيْنَ النَّظَّارَةِ عَلَى تِلْكَ الصِّفَةِ حَتَّى أَتَى بِهِمْ بَابَ دِمَشْقَ فَوَقَفُوا عَلَى دَرَجِ بَابِ الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ حَيْثُ يُقَامُ السَّبْيُ (۱)

وَ رَوَى صَاحِبُ الْمَنَاقِبِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ زَيْدٍ عَنْ آبَائِهِ: أَنَّ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ قَالَ خَرَجْتُ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ حَتَّى تَوَسَّطْتُ الشَّامَ فَإِذَا أَنَا بِمَدِينَةٍ مُطَّرَدَةِ الْأَنْهَارِ كَثِيرَةِ الْأَشْجَارِ قَدْ عَلَّقُوا السُّتُورَ وَ الْحُجُبَ وَ الدِّيبَاجَ وَ هُمْ فَرِحُونَ مُسْتَبْشِرُونَ وَ عِنْدَهُمْ نِسَاءٌ يَلْعَبْنَ بِالدُّفُوفِ وَ الطُّبُولِ فَقُلْتُ فِي نَفْسِي لَا نَرَى لِأَهْلِ الشَّامِ عِيداً لَا نَعْرِفُهُ نَحْنُ فَرَأَيْتُ قَوْماً يَتَحَدَّثُونَ فَقُلْتُ يَا قَوْمُ لَكُمْ بِالشَّامِ عِيدٌ لَا نَعْرِفُهُ نَحْنُ قَالُوا يَا شَيْخُ نَرَاكَ أَعْرَابِيّاً فَقُلْتُ أَنَا سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ قَدْ رَأَيْتُ مُحَمَّداً صلی الله علیه وآله قَالُوا يَا سَهْلُ مَا أَعْجَبَكَ السَّمَاءُ- لَا تَمْطُرُ دَماً وَ الْأَرْضُ لَا تَنْخَسِفُ بِأَهْلِهَا قُلْتُ وَ لِمَ ذَاكَ قَالُوا هَذَا رَأْسُ الْحُسَيْنِ علیه السلام عِتْرَةِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله يُهْدَى مِنْ أَرْضِ الْعِرَاقِ فَقُلْتُ وَا عَجَبَاهْ يُهْدَى رَأْسُ

۱- ۱. الملهوف ص ۱۵۵ و ۱۵۶.

الْحُسَیْنِ وَ النَّاسُ یَفْرَحُونَ قُلْتُ مِنْ أَیِّ بَابٍ یُدْخَلُ فَأَشَارُوا إِلَی بَابٍ یُقَالُ لَهُ بَابُ سَاعَاتٍ.

قَالَ فَبَیْنَا أَنَا کَذَلِکَ حَتَّی رَأَیْتُ الرَّایَاتِ یَتْلُو بَعْضُهَا بَعْضاً فَإِذَا نَحْنُ بِفَارِسٍ بِیَدِهِ لِوَاءٌ مَنْزُوعُ السِّنَانِ عَلَیْهِ رَأْسٌ مِنْ أَشْبَهِ النَّاسِ وَجْهاً بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَإِذَا أَنَا مِنْ وَرَائِهِ رَأَیْتُ نِسْوَهً عَلَی جِمَالٍ بِغَیْرِ وِطَاءٍ فَدَنَوْتُ مِنْ أُولَاهُمْ فَقُلْتُ یَا جَارِیَهُ مَنْ أَنْتِ فَقَالَتْ أَنَا سُکَیْنَهُ بِنْتُ الْحُسَیْنِ فَقُلْتُ لَهَا أَ لَکِ حَاجَهٌ إِلَیَّ فَأَنَا سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ مِمَّنْ رَأَی جَدَّکِ وَ سَمِعْتُ حَدِیثَهُ قَالَتْ یَا سَعْدُ قُلْ لِصَاحِبِ هَذَا الرَّأْسِ أَنْ یُقَدِّمَ الرَّأْسَ أَمَامَنَا حَتَّی یَشْتَغِلَ النَّاسُ بِالنَّظَرِ إِلَیْهِ وَ لَا یَنْظُرُوا إِلَی حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله.

قَالَ سَهْلٌ فَدَنَوْتُ مِنْ صَاحِبِ الرَّأْسِ فَقُلْتُ لَهُ هَلْ لَکَ أَنْ تَقْضِیَ حَاجَتِی وَ تَأْخُذَ مِنِّی أَرْبَعَمِائَه دِینَارٍ قَالَ مَا هِیَ قُلْتُ تُقَدِّمُ الرَّأْسَ أَمَامَ الْحَرَمِ فَفَعَلَ ذَلِکَ فَدَفَعْتُ إِلَیْهِ مَا وَعَدْتُهُ وَ وَضَعَ الرَّأْسَ فِی حُقَّهٍ وَ دَخَلُوا عَلَی یَزِیدَ فَدَخَلْتُ مَعَهُمْ وَ کَانَ یَزِیدُ جَالِساً عَلَی السَّرِیرِ وَ عَلَی رَأْسِهِ تَاجٌ مُکَلَّلٌ بِالدُّرِّ وَ الْیَاقُوتِ وَ حَوْلَهُ کَثِیرٌ مِنْ مَشَایِخِ قُرَیْشٍ فَلَمَّا دَخَلَ صَاحِبُ الرَّأْسِ وَ هُوَ یَقُولُ:

أَوْقِرْ رِکَابِی فِضَّهً وَ ذَهَباً***أَنَا قَتَلْتُ السَّیِّدَ الْمُحَجَّبَا

قَتَلْتُ خَیْرَ النَّاسِ أُمّاً وَ أَباً***وَ خَیْرَهُمْ إِذْ یَنْسُبُونَ النَّسَبَا

قَالَ لَوْ عَلِمْتَ أَنَّهُ خَیْرُ النَّاسِ لِمَ قَتَلْتَهُ قَالَ رَجَوْتُ الْجَائِزَهَ مِنْکَ فَأَمَرَ بِضَرْبِ عُنُقِهِ فَجُزَّ رَأْسُهُ وَ وَضَعَ رَأْسَ الْحُسَیْنِ علیه السلام عَلَی طَبَقٍ مِنْ ذَهَبٍ وَ هُوَ یَقُولُ کَیْفَ رَأَیْتَ یَا حُسَیْنُ ثُمَّ قَالَ السَّیِّدُ فَرُوِیَ أَنَّ بَعْضَ فُضَلَاءِ التَّابِعِینَ لَمَّا شَهِدَ بِرَأْسِ الْحُسَیْنِ بِالشَّامِ أَخْفَی نَفْسَهُ شَهْراً مِنْ جَمِیعِ أَصْحَابِهِ فَلَمَّا وَجَدُوهُ بَعْدَ إِذْ فَقَدُوهُ سَأَلُوهُ عَنْ سَبَبِ ذَلِکَ فَقَالَ أَ لَا تَرَوْنَ مَا نَزَلَ بِنَا ثُمَّ أَنْشَأَ یَقُولُ:

جاءُوا بِرَأْسِكَ يَا ابْنَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ***قَتَلُوا جِهَاراً عَامِدِينَ رَسُولًا

قَتَلُوكَ عَطْشَاناً وَ لَمَّا يَرْقُبُوا***فِي قَتْلِكَ التَّأْوِيلَ وَ التَّنْزِيلَا

وَ يُكَبِّرُونَ بِأَنْ قُتِلْتَ وَ إِنَّمَا***قَتَلُوا بِكَ التَّكْبِيرَ وَ التَّهْلِيلَا

قَالَ وَ جَاءَ شَيْخٌ فَدَنَا مِنْ نِسَاءِ الْحُسَيْنِ وَ عِيَالِهِ وَ هُمْ أُقِيمُوا عَلَى دَرَجِ بَابِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي قَتَلَكُمْ وَ أَهْلَكَكُمْ وَ أَرَاحَ الْبِلَادَ مِنْ رِجَالِكُمْ وَ أَمْكَنَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْكُمْ فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ يَا شَيْخُ هَلْ قَرَأْتَ الْقُرْآنَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَهَلْ عَرَفْتَ هَذِهِ الْآيَهَ- قُلْ لا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّهَ فِي الْقُرْبى (۱) قَالَ الشَّيْخُ قَدْ قَرَأْتُ ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ فَنَحْنُ الْقُرْبَى يَا شَيْخُ فَهَلْ قَرَأْتَ هَذِهِ الْآيَهَ- وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْ ءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِي الْقُرْبى (۲) قَالَ نَعَمْ قَالَ عَلِيٌّ فَنَحْنُ الْقُرْبَى يَا شَيْخُ وَ هَلْ قَرَأْتَ هَذِهِ الْآيَهَ إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً(۳) قَالَ الشَّيْخُ قَدْ قَرَأْتُ ذَلِكَ قَالَ عَلِيٌّ فَنَحْنُ أَهْلُ الْبَيْتِ الَّذِينَ خُصِّصْنَا بِآيَهِ الطَّهَارَهِ يَا شَيْخُ قَالَ فَبَقِيَ الشَّيْخُ سَاكِتاً نَادِماً عَلَى مَا تَكَلَّمَ بِهِ وَ قَالَ بِاللَّهِ إِنَّكُمْ هُمْ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ تَاللَّهِ إِنَّا لَنَحْنُ هُمْ مِنْ غَيْرِ شَكٍّ وَ حَقِّ جَدِّنَا رَسُولِ اللَّهِ إِنَّا لَنَحْنُ هُمْ فَبَكَى الشَّيْخُ وَ رَمَى عِمَامَتَهُ وَ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِنْ عَدُوِّ آلِ مُحَمَّدٍ مِنْ جِنٍّ وَ إِنْسٍ ثُمَّ قَالَ هَلْ لِي مِنْ تَوْبَهٍ فَقَالَ لَهُ نَعَمْ إِنْ تُبْتَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَ أَنْتَ مَعَنَا فَقَالَ أَنَا تَائِبٌ فَبَلَغَ يَزِيدَ بْنَ مُعَاوِيَهَ حَدِيثُ الشَّيْخِ فَأَمَرَ بِهِ فَقُتِلَ (۴)

وَ قَالَ الْمُفِيدُ وَ ابْنُ نَمَا رَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَبِيعَهَ الْحِمْيَرِيُّ قَالَ: إِنِّي لَعِنْدَ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَهَ بِدِمَشْقَ إِذْ أَقْبَلَ زَحْرُ بْنُ قَيْسٍ حَتَّى دَخَلَ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ يَزِيدُ وَيْلَكَ مَا وَرَاكَ وَ مَا عِنْدَكَ قَالَ أَبْشِرْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِفَتْحِ اللَّهِ وَ نَصْرِهِ وَرَدَ عَلَيْنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ فِي ثَمَانِيَهَ عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَ سِتِّينَ مِنْ شِيعَتِهِ فَسِرْنَا إِلَيْهِمْ فَسَأَلْنَاهُمْ أَنْ

۱- ۱. الشورى: ۳۳.

۲- ۲. الأنفال: ۴۱.

۳- ۳. الأحزاب: ۳۳.

۴- ۴. الملهوف ص ۱۵۶- ۱۵۸.

يَسْتَسْلِمُوا أَوْ يَنْزِلُوا عَلَى حُكْمِ الْأَمِيرِ عُبَيْدِ اللَّهِ أَوِ الْقِتَالِ فَاخْتَارُوا الْقِتَالَ عَلَى الِاسْتِسْلَامِ فَعَدَوْنَا عَلَيْهِمْ مَعَ شُرُوقِ الشَّمْسِ فَأَحَطْنَا بِهِمْ مِنْ كُلِّ نَاحِيَةٍ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ السُّيُوفُ مَأْخَذَهَا مِنْ هَامِ الْقَوْمِ جَعَلُوا يَهْرُبُونَ إِلَى غَيْرِ وَزَرٍ وَ يَلُوذُونَ مِنَّا بِالْآكَامِ وَ الْحُفَرِ لِوَاذاً كَمَا لَاذَ الْحَمَامُ مِنَ الصَّقْرِ فَوَ اللَّهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا كَانَ إِلَّا جَزْرَ جَزُورٍ أَوْ نَوْمَةَ قَائِلٍ حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى آخِرِهِمْ فَهَاتِيكَ أَجْسَادُهُمْ مُجَرَّدَةً وَ ثِيَابُهُمْ مُرَمَّلَةً وَ خُدُودُهُمْ مُعَفَّرَةً تَصْهَرُهُمُ الشَّمْسُ وَ تَسْفِي عَلَيْهِمُ الرِّيحُ زُوَّارُهُمُ الرَّخَمُ وَ الْعِقْبَانُ (۱) فَأَطْرَقَ يَزِيدُ هُنَيْئَةً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ قَالَ قَدْ كُنْتُ أَرْضَى مِنْ طَاعَتِكُمْ بِدُونِ قَتْلِ الْحُسَيْنِ أَمَا لَوْ كُنْتُ صَاحِبَهُ لَعَفَوْتُ عَنْهُ ثُمَّ إِنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ زِيَادٍ بَعْدَ إِنْفَاذِهِ بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ عليه السلام أَمَرَ فِتْيَانَهُ وَ صِبْيَانَهُ وَ نِسَاءَهُ فَجُهِّزُوا وَ أَمَرَ بِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فَغُلَّ بِغُلٍّ فِي عُنُقِهِ ثُمَّ سَرَّحَ بِهِمْ فِي أَثَرِ الرُّءُوسِ مَعَ مُخَفِّرِ بْنِ ثَعْلَبَةَ الْعَائِذِيِّ وَ شِمْرِ بْنِ ذِي الْجَوْشَنِ فَانْطَلَقُوا بِهِمْ حَتَّى لَحِقُوا بِالْقَوْمِ الَّذِينَ مَعَهُمُ الرَّأْسُ وَ لَمْ يَكُنْ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ يُكَلِّمُ أَحَداً مِنَ الْقَوْمِ فِي الطَّرِيقِ كَلِمَةً وَاحِدَةً حَتَّى بَلَغُوا فَلَمَّا انْتَهَوْا إِلَى بَابِ يَزِيدَ رَفَعَ مُخَفِّرُ بْنُ ثَعْلَبَةَ صَوْتَهُ فَقَالَ هَذَا مُخَفِّرُ بْنُ ثَعْلَبَةَ أَتَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِالْفَجَرَةِ اللِّئَامِ فَأَجَابَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ مَا وَلَدَتْ أُمُّ مُخَفِّرٍ أَشَرُّ وَ أَلْأَمُ (۲) وَ زَادَ فِي الْمَنَاقِبِ وَ لَكِنْ قَبَّحَ اللَّهُ ابْنَ مَرْجَانَةَ قَالَ فِي الْمَنَاقِبِ وَ كَانَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْحَكَمِ قَاعِداً فِي مَجْلِسِ يَزِيدَ فَقَالَ:

لَهَامٌ بِجَنْبِ الطَّفِّ أَدْنَى قَرَابَةً***مِنِ ابْنِ زِيَادِ الْعَبْدِ ذِي النَّسَبِ الْوَغْلِ

سُمَيَّةُ أَمْسَى نَسْلُهَا عَدَدَ الْحَصَا***وَ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ لَيْسَتْ بِذِي نَسْلِ

۱- ۱. الرخم: طائر أبقع يشبه النسر فى الخلقه، و العقبان جمع عقاب- بالضم- طائر من الجوارح تسميها العرب بالكاسر.

۲- ۲. الإرشاد ص ۲۲۹ و ۲۳۰.

قَالَ يَزِيدُ نَعَمْ فَلَعَنَ اللَّهُ ابْنَ مَرْجَانَهَ إِذْ أَقْدَمَ عَلَى مِثْلِ الْحُسَيْنِ بْنِ فَاطِمَهَ لَوْ كُنْتُ صَاحِبَهُ لَمَا سَأَلَنِي خَصْلَهً إِلَّا أَعْطَيْتُهُ إِيَّاهَا وَ لَدَفَعْتُ عَنْهُ الْحَتْفَ بِكُلِّ مَا اسْتَطَعْتُ وَ لَوْ بِهَلَاكِ بَعْضِ وُلْدِي وَ لَكِنْ قَضَى اللَّهُ أَمْراً فَلَمْ يَكُنْ لَهُ مَرَدٌّ وَ فِي رِوَايَهٍ أَنَّ يَزِيدَ أَسَرَّ إِلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ أَ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ أَ مَا يَسَعُكَ السُّكُوتُ وَ قَالَ الْمُفِيدُ وَ لَمَّا وُضِعَتِ الرُّءُوسُ بَيْنَ يَدِي يَزِيدَ وَ فِيهَا رَأْسُ الْحُسَيْنِ عليه السلام قَالَ يَزِيدُ:

نُفَلِّقُ هَاماً مِنْ أُنَاسٍ أَعِزَّهٍ***عَلَيْنَا وَ هُمْ كَانُوا أَعَقَّ وَ أَظْلَمَا(۱)

فَقَالَ يَحْيَى بْنُ الْحَكَمِ مَا مَرَّ ذِكْرُهُ فَضَرَبَ يَزِيدُ عَلَى صَدْرِ يَحْيَى يَدَهُ وَ قَالَ اسْكُتْ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى أَهْلِ مَجْلِسِهِ فَقَالَ إِنَّ هَذَا كَانَ يَفْخَرُ عَلَيَّ وَ يَقُولُ- أَبِي خَيْرٌ مِنْ أَبِ يَزِيدَ وَ أُمِّي خَيْرٌ مِنْ أُمِّهِ وَ جَدِّي خَيْرٌ مِنْ جَدِّهِ وَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ فَهَذَا الَّذِي قَتَلَهُ فَأَمَّا قَوْلُهُ بِأَنَّ أَبِي خَيْرٌ مِنْ أَبِ يَزِيدَ فَلَقَدْ حَاجَّ أَبِي أَبَاهُ فَقَضَى اللَّهُ لِأَبِي عَلَى أَبِيهِ وَ أَمَّا قَوْلُهُ بِأَنَّ أُمِّي خَيْرٌ مِنْ أُمِّ يَزِيدَ فَلَعَمْرِي لَقَدْ صَدَقَ إِنَّ فَاطِمَهَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ أُمِّي وَ أَمَّا قَوْلُهُ جَدِّي خَيْرٌ مِنْ جَدِّهِ فَلَيْسَ لِأَحَدٍ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ يَقُولُ بِأَنَّهُ خَيْرٌ مِنْ مُحَمَّدٍ وَ أَمَّا قَوْلُهُ بِأَنَّهُ خَيْرٌ مِنِّي فَلَعَلَّهُ لَمْ يَقْرَأْ هَذِهِ الْآيَهَ قُلِ اللَّهُمَّ مالِكَ الْمُلْكِ وَ- قَالَ ابْنُ نَمَا نَقَلْتُ مِنْ تَارِيخِ دِمَشْقَ عَنْ رَبِيعَهَ بْنِ عَمْرٍو الْجُرَشِيِّ: قَالَ أَنَا عِنْدَ يَزِيدَ إِذْ سَمِعْتُ صَوْتَ مُخْفِرٍ يَقُولُ هَذَا مُخْفِرُ بْنُ ثَعْلَبَهَ أَتَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِاللِّئَامِ الْفَجَرَهِ فَأَجَابَهُ يَزِيدُ مَا وَلَدَتْ أُمُّ مُخْفِرٍ أَشَرُّ وَ أَلْأَمُ وَ قَالَ السَّيِّدُ ثُمَّ أُدْخِلَ ثَقَلُ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ نِسَاؤُهُ وَ مَنْ تَخَلَّفَ مِنْ أَهْلِهِ عَلَى يَزِيدَ وَ هُمْ مُقَرَّنُونَ فِي الْحِبَالِ فَلَمَّا وَقَفُوا بَيْنَ يَدَيْهِ وَ هُمْ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ قَالَ لَهُ عَلِيُ

۱- ۱. نسبه فی الطبریّ ج ۶ ص ۲۶۷ الی الحصین بن الحمام المری و قبله: صبرنا و كان الصبر منا عزيمه***و أسيافنا يقطعن هاما و معصما أبى قومنا أن ينصفونا فأنصفت***قواضب فی أيماننا تقطر الدما.

بْنُ الْحُسَیْنِ أَنْشُدُکَ اللَّهَ یَا یَزِیدُ مَا ظَنُّکَ بِرَسُولِ اللَّهِ لَوْ رَآنَا عَلَی هَذِهِ الْحَالَهِ فَأَمَرَ یَزِیدُ بِالْحِبَالِ فَقُطِّعَتْ ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَ الْحُسَیْنِ علیه السلام بَیْنَ یَدَیْهِ وَ أَجْلَسَ النِّسَاءَ خَلْفَهُ لِئَلَّا یَنْظُرْنَ إِلَیْهِ فَرَآهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ فَلَمْ یَأْکُلِ الرُّءُوسَ بَعْدَ ذَلِکَ أَبَداً(۱)

وَ قَالَ ابْنُ نَمَا قَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام: أُدْخِلْنَا عَلَی یَزِیدَ وَ نَحْنُ اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا مُغَلَّلُونَ فَلَمَّا وَقَفْنَا بَیْنَ یَدَیْهِ قُلْتُ أَنْشُدُکَ اللَّهَ یَا یَزِیدُ مَا ظَنُّکَ بِرَسُولِ اللَّهِ لَوْ رَآنَا عَلَی هَذِهِ الْحَالِ وَ قَالَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ الْحُسَیْنِ یَا یَزِیدُ بَنَاتُ رَسُولِ اللَّهِ سَبَایَا فَبَکَی النَّاسُ وَ بَکَی أَهْلُ دَارِهِ حَتَّی عَلَتِ الْأَصْوَاتُ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ فَقُلْتُ وَ أَنَا مَغْلُولٌ أَ تَأْذَنُ لِی فِی الْکَلَامِ فَقَالَ قُلْ وَ لَا تَقُلْ هُجْراً فَقَالَ لَقَدْ وَقَفْتُ مَوْقِفاً لَا یَنْبَغِی لِمِثْلِی أَنْ یَقُولَ الْهُجْرَ مَا ظَنُّکَ بِرَسُولِ اللَّهِ لَوْ رَآنِی فِی الْغُلِّ فَقَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ حُلُّوهُ حَدَّثَ عَبْدُ الْمَلِکِ بْنُ مَرْوَانَ لَمَّا أُتِیَ یَزِیدُ بِرَأْسِ الْحُسَیْنِ علیه السلام قَالَ لَوْ کَانَ بَیْنَکَ وَ بَیْنَ ابْنِ مَرْجَانَهَ قَرَابَهٌ لَأَعْطَاکَ مَا سَأَلْتَ ثُمَّ أَنْشَدَ یَزِیدُ:

نُفَلِّقُ هَاماً مِنْ رِجَالٍ أَعِزَّهٍ***عَلَیْنَا وَ هُمْ کَانُوا أَعَقَّ وَ أَظْلَمَا

قَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام ما أَصابَ مِنْ مُصِیبَهٍ فِی الْأَرْضِ وَ لا فِی أَنْفُسِکُمْ إِلَّا فِی کِتابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَها إِنَّ ذلِکَ عَلَی اللَّهِ یَسِیرٌ(۲) ثُمَّ قَالُوا وَ أَمَّا زَیْنَبُ فَإِنَّهَا لَمَّا رَأَتْهُ أَهْوَتْ إِلَی جَیْبِهَا فَشَقَّتْهُ ثُمَّ نَادَتْ بِصَوْتٍ حَزِینٍ تُفْزِعُ الْقُلُوبَ یَا حُسَیْنَاهْ یَا حَبِیبَ رَسُولِ اللَّهِ یَا ابْنَ مَکَّهَ وَ مِنَی یَا ابْنَ فَاطِمَهَ الزَّهْرَاءِ سَیِّدَهِ النِّسَاءِ یَا ابْنَ بِنْتِ الْمُصْطَفَی قَالَ فَأَبْکَتْ وَ اللَّهِ کُلَّ مَنْ کَانَ فِی الْمَجْلِسِ وَ یَزِیدُ سَاکِتٌ ثُمَّ جَعَلَتِ امْرَأَهٌ مِنْ بَنِی هَاشِمٍ فِی دَارِ یَزِیدَ تَنْدُبُ عَلَی الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ تُنَادِی وَا حَبِیبَاهْ یَا سَیِّدَ أَهْلِ بَیْتَاهْ یَا ابْنَ مُحَمَّدَاهْ یَا رَبِیعَ الْأَرَامِلِ وَ الْیَتَامَی یَا قَتِیلَ أَوْلَادِ الْأَدْعِیَاءِ قَالَ فَأَبْکَتْ کُلَّ مَنْ سَمِعَهَا ثُمَّ دَعَا یَزِیدُ بِقَضِیبِ خَیْزُرَانٍ فَجَعَلَ یَنْکُتُ بِهِ ثَنَایَا الْحُسَیْنِ علیه السلام فَأَقْبَلَ عَلَیْهِ

۱- ۱. الملهوف ص ۱۵۸ و ۱۵۹.

۲- ۲. الحدید: ۲۲.

أَبُو بَرْزَهَ الْأَسْلَمِیُّ وَ قَالَ وَیْحَکَ یَا یَزِیدُ أَ تَنْکُتُ بِقَضِیبِکَ ثَغْرَ الْحُسَیْنِ بْنِ فَاطِمَهَ أَشْهَدُ لَقَدْ رَأَیْتُ النَّبِیَّ یَرْشُفُ ثَنَایَاهُ وَ ثَنَایَا أَخِیهِ الْحَسَنِ وَ یَقُولُ أَنْتُمَا سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ فَقَتَلَ اللَّهُ قَاتِلَکُمَا وَ لَعَنَهُ وَ أَعَدَّ لَهُ جَهَنَّمَ وَ ساءَتْ مَصِیراً قَالَ فَغَضِبَ یَزِیدُ وَ أَمَرَ بِإِخْرَاجِهِ فَأُخْرِجَ سَحْباً قَالَ فَجَعَلَ یَزِیدُ یَتَمَثَّلُ بِأَبْیَاتِ ابْنِ الزِّبَعْرَی شِعْرٌ

لَیْتَ أَشْیَاخِی بِبَدْرٍ شَهِدُوا***جَزِعَ الْخَزْرَجُ مِنْ وَقْعِ الْأَسَلِ (۱)

فَأَهَلُّوا وَ اسْتَهَلُّوا فَرَحاً***ثُمَّ قَالُوا یَا یَزِیدُ لَا تُشَلَ

أَقُولُ وَ زَادَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِی طَالِبٍ:

لَسْتُ مِنْ خِنْدِفَ إِنْ لَمْ أَنْتَقِمْ***مِنْ بَنِی أَحْمَدَ مَا کَانَ فَعَلَ

وَ فِی الْمَنَاقِبِ لَسْتُ مِنْ عُتْبَهَ إِنْ لَمْ أَنْتَقِمْ

قَالَ السَّیِّدُ وَ غَیْرُهُ فَقَامَتْ زَیْنَبُ بِنْتُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فَقَالَتْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ وَ صَلَّی اللَّهُ عَلَی رَسُولِهِ وَ آلِهِ أَجْمَعِینَ صَدَقَ اللَّهُ کَذَلِکَ یَقُولُ- ثُمَّ کانَ عاقِبَهَ الَّذِینَ أَساؤُا السُّوای أَنْ کَذَّبُوا بِآیاتِ اللَّهِ وَ کانُوا بِها یَسْتَهْزِؤُنَ أَ ظَنَنْتَ یَا یَزِیدُ حَیْثُ أَخَذْتَ عَلَیْنَا أَقْطَارَ الْأَرْضِ وَ آفَاقَ السَّمَاءِ فَأَصْبَحْنَا نُسَاقُ کَمَا تُسَاقُ الْأُسَارَی أَنَّ بِنَا عَلَی اللَّهِ هَوَاناً وَ بِکَ عَلَیْهِ کَرَامَهً وَ أَنَّ ذَلِکَ لِعِظَمِ خَطَرِکَ عِنْدَهُ فَشَمَخْتَ بِأَنْفِکَ وَ نَظَرْتَ فِی عِطْفِکَ جَذْلَانَ مَسْرُوراً حِینَ رَأَیْتَ الدُّنْیَا لَکَ مُسْتَوْسِقَهً وَ الْأُمُورَ مُتَّسِقَهً وَ حِینَ صَفَا لَکَ مُلْکُنَا وَ سُلْطَانُنَا مَهْلًا مَهْلًا أَ نَسِیتَ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَی وَ لا یَحْسَبَنَّ الَّذِینَ کَفَرُوا أَنَّما نُمْلِی لَهُمْ خَیْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ إِنَّما نُمْلِی لَهُمْ لِیَزْدادُوا إِثْماً وَ لَهُمْ عَذابٌ مُهِینٌ (۲)

ص: ۱۳۳

۱- ۱. هذا البیت لعبد اللّه بن الزبعری فی یوم احد، و انما استشهد به یزید هناک أوله: یا غراب البین أسمعت فقل***انما تنطق شیئا قد فعل و بعده حین حکت بقباء برکها***و استحر القتل فی عبد الاشل و ما ذکره بعد ذلک فهو لیزید أنشدها مضمنا لابیات ابن الزبعری و سیجی ء لذلک توفیه بحث.

۲- ۲. آل عمران: ۱۷۸.

أ مِنَ الْعَدْلِ یَا ابْنَ الطُّلَقَاءِ تَخْدِیرُکَ حَرَائِرَکَ وَ إِمَاءَکَ وَ سَوْقُکَ بَنَاتِ رَسُولِ اللَّهِ سَبَایَا قَدْ هَتَکْتَ سُتُورَهُنَّ وَ أَبْدَیْتَ وُجُوهَهُنَّ تَحْدُو بِهِنَّ الْأَعْدَاءُ مِنْ بَلَدٍ إِلَی بَلَدٍ وَ یَسْتَشْرِفُهُنَّ أَهْلُ الْمَنَاهِلِ وَ الْمَنَاقِلِ وَ یَتَصَفَّحُ وُجُوهَهُنَّ الْقَرِیبُ وَ الْبَعِیدُ وَ الدَّنِیُّ وَ الشَّرِیفُ لَیْسَ مَعَهُنَّ مِنْ رِجَالِهِنَّ وَلِیٌّ وَ لَا مِنْ حُمَاتِهِنَّ حَمِیٌّ وَ کَیْفَ یُرْتَجَی مُرَاقَبَهُ مَنْ لَفَظَ فُوهُ أَکْبَادَ الْأَزْکِیَاءِ وَ نَبَتَ لَحْمُهُ بِدِمَاءِ الشُّهَدَاءِ وَ کَیْفَ یَسْتَبْطِئُ فِی بُغْضِنَا أَهْلَ الْبَیْتِ مَنْ نَظَرَ إِلَیْنَا بِالشَّنَفِ وَ الشَّنَآنِ وَ الْإِحَنِ وَ الْأَضْغَانِ ثُمَّ تَقُولُ غَیْرَ مُتَأَثِّمٍ وَ لَا مُسْتَعْظِمٍ:

وَ أَهَلُّوا وَ اسْتَهَلُّوا فَرَحاً***ثُمَّ قَالُوا یَا یَزِیدُ لَا تُشَلُ

مُنْتَحِیاً عَلَی ثَنَایَا أَبِی عَبْدِ اللَّهِ سَیِّدِ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ تَنْکُتُهَا بِمِخْصَرَتِکَ وَ کَیْفَ لَا تَقُولُ ذَلِکَ وَ قَدْ نَکَأْتَ الْقَرْحَهَ وَ اسْتَأْصَلْتَ الشَّافَهَ بِإِرَاقَتِکَ دِمَاءَ ذُرِّیَّهِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ نُجُومِ الْأَرْضِ مِنْ آلِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ تَهْتِفُ بِأَشْیَاخِکَ زَعَمْتَ أَنَّکَ تُنَادِیهِمْ فَلَتَرِدَنَّ وَشِیکاً مَوْرِدَهُمْ وَ لَتَوَدَّنَّ أَنَّکَ شَلَلْتَ وَ بَکِمْتَ وَ لَمْ یَکُنْ قُلْتَ مَا قُلْتَ وَ فَعَلْتَ مَا فَعَلْتَ اللَّهُمَّ خُذْ بِحَقِّنَا وَ انْتَقِمْ مِنْ ظَالِمِنَا وَ أَحْلِلْ غَضَبَکَ بِمَنْ سَفَکَ دِمَاءَنَا وَ قَتَلَ حُمَاتَنَا فَوَ اللَّهِ مَا فَرَیْتَ إِلَّا جِلْدَکَ وَ لَا جَزَزْتَ إِلَّا لَحْمَکَ وَ لَتَرِدَنَّ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ بِمَا تَحَمَّلْتَ مِنْ سَفْکِ دِمَاءِ ذُرِّیَّتِهِ وَ انْتَهَکْتَ مِنْ حُرْمَتِهِ فِی عِتْرَتِهِ وَ لُحْمَتِهِ حَیْثُ یَجْمَعُ اللَّهُ شَمْلَهُمْ وَ یَلُمُّ شَعَثَهُمْ وَ یَأْخُذُ بِحَقِّهِمْ- وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذِینَ قُتِلُوا فِی سَبِیلِ اللَّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْیاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ یُرْزَقُونَ حَسْبُکَ بِاللَّهِ حَاکِماً وَ بِمُحَمَّدٍ خَصِیماً وَ بِجَبْرَئِیلَ ظَهِیراً وَ سَیَعْلَمُ مَنْ سَوَّی لَکَ وَ مَکَّنَکَ مِنْ رِقَابِ الْمُسْلِمِینَ بِئْسَ لِلظَّالِمِینَ بَدَلًا وَ أَیُّکُمْ شَرٌّ مَکاناً وَ أَضْعَفُ جُنْداً- وَ لَئِنْ جَرَّتْ عَلَیَّ الدَّوَاهِی مُخَاطَبَتَکَ إِنِّی لَأَسْتَصْغِرُ قَدْرَکَ وَ أَسْتَعْظِمُ تَقْرِیعَکَ وَ أَسْتَکْبِرُ تَوْبِیخَکَ لَکِنَّ الْعُیُونَ عَبْرَی وَ الصُّدُورَ حَرَّی أَلَا فَالْعَجَبُ کُلُّ الْعَجَبِ لِقَتْلِ حِزْبِ اللَّهِ النُّجَبَاءِ بِحِزْبِ الشَّیْطَانِ الطُّلَقَاءِ فَهَذِهِ الْأَیْدِی تَنْطِفُ مِنْ

دِمَائِنَا وَ الْأَفْوَاهُ تَتَحَلَّبُ مِنْ لُحُومِنَا وَ تِلْكَ الْجُثَثُ الطَّوَاهِرُ الزَّوَاكِی تَنْتَابُهَا الْعَوَاسِلُ وَ تَعْفُوهَا أَمَّهَاتُ الْفَرَاعِلِ وَ لَئِنِ اتَّخَذْتَنَا مَغْنَماً لَتَجِدُنَا وَشِیکاً مَغْرَماً حِینَ لَا تَجِدُ إِلَّا مَا قَدَّمْتَ وَ ما رَبُّکَ بِظَلّامٍ لِلْعَبِیدِ فَإِلَی اللَّهِ الْمُشْتَکَی وَ عَلَیْهِ الْمُعَوَّلُ فَکِدْ کَیْدَکَ وَ اسْعَ سَعْیَکَ وَ نَاصِبْ جُهْدَکَ فَوَ اللَّهِ لَا تَمْحُو ذِکْرَنَا وَ لَا تُمِیتُ وَحْیَنَا وَ لَا تُدْرِکُ أَمَدَنَا وَ لَا تَرْحَضُ عَنْکَ عَارَهَا وَ هَلْ رَأْیُکَ إِلَّا فَنَدٌ وَ أَیَّامُکَ إِلَّا عَدَدٌ وَ جَمْعُکَ إِلَّا بَدَدٌ یَوْمَ یُنَادِ الْمُنَادِ- أَلا لَعْنَهُ اللَّهِ عَلَی الظَّالِمِینَ فَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی خَتَمَ لِأَوَّلِنَا بِالسَّعَادَهِ وَ لِآخِرِنَا بِالشَّهَادَهِ وَ الرَّحْمَهِ وَ نَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ یُکْمِلَ لَهُمُ الثَّوَابَ وَ یُوجِبَ لَهُمُ الْمَزِیدَ وَ یُحْسِنَ عَلَیْنَا الْخِلَافَهَ إِنَّهُ رَحِیمٌ وَدُودٌ وَ حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَکِیلُ.

فَقَالَ یَزِیدُ :

یَا صَیْحَهً تُحْمَدُ مِنْ صَوَائِحِ***مَا أَهْوَنَ الْمَوْتَ عَلَی النَّوَائِحِ

قَالَ ثُمَّ اسْتَشَارَ أَهْلَ الشَّامِ فِیمَا یَصْنَعُ بِهِمْ فَقَالُوا لَا تَتَّخِذْ مِنْ کَلْبِ سَوْءٍ جَرْواً فَقَالَ لَهُ النُّعْمَانُ بْنُ بَشِیرٍ انْظُرْ مَا کَانَ الرَّسُولُ یَصْنَعُهُ بِهِمْ فَاصْنَعْهُ بِهِمْ (۱) وَ قَالَ الْمُفِیدُ رَحِمَهُ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ لِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ یَا ابْنَ حُسَیْنٍ أَبُوکَ قَطَعَ رَحِمِی وَ جَهِلَ حَقِّی وَ نَازَعَنِی سُلْطَانِی فَصَنَعَ اللَّهُ بِهِ مَا قَدْ رَأَیْتَ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ- ما أَصابَ مِنْ مُصِیبَهٍ فِی الْأَرْضِ وَ لا فِی أَنْفُسِکُمْ إِلَّا فِی کِتابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَها إِنَّ ذلِکَ عَلَی اللَّهِ یَسِیرٌ(۲) فَقَالَ یَزِیدُ لِابْنِهِ خَالِدٍ ارْدُدْ عَلَیْهِ فَلَمْ یَدْرِ خَالِدٌ مَا یَرُدُّ عَلَیْهِ فَقَالَ لَهُ یَزِیدُ قُلْ ما أَصابَکُمْ مِنْ مُصِیبَهٍ فَبِما کَسَبَتْ أَیْدِیکُمْ وَ یَعْفُوا عَنْ کَثِیرٍ(۳) وَ قَالَ صَاحِبُ الْمَنَاقِبِ بَعْدَ ذَلِکَ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ یَا ابْنَ مُعَاوِیَهَ وَ هِنْدٍ وَ صَخْرٍ لَمْ تَزَلِ النُّبُوَّهُ وَ الْإِمْرَهُ لِآبَائِی وَ أَجْدَادِی مِنْ قَبْلِ أَنْ تُولَدَ وَ لَقَدْ کَانَ جَدِّی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ فِی یَوْمِ بَدْرٍ وَ أُحُدٍ وَ الْأَحْزَابِ فِی یَدِهِ رَایَهُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَبُوکَ

۱- ۱. الملهوف ص ۱۶۱- ۱۶۶.

۲- ۲. الحدید: ۲۲.

۳- ۳. الشوری: ۳۰. راجع الإرشاد ص ۲۳۰.

وَ جَدُّکَ فِی أَیْدِیهِمَا رَایَاتُ الْکَفَّارِ ثُمَّ جَعَلَ عَلَیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیه السلام یَقُولُ:

مَا ذَا تَقُولُونَ إِذْ قَالَ النَّبِیُّ لَکُمْ***مَا ذَا فَعَلْتُمْ وَ أَنْتُمْ آخِرُ الْأُمَمِ

بِعِتْرَتِی وَ بِأَهْلِی عِنْدَ مُفْتَقَدِی***مِنْهُمْ أُسَارَی وَ مِنْهُمْ ضُرِّجُوا بِدَمٍ

ثُمَّ قَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ وَیْلَکَ یَا یَزِیدُ إِنَّکَ لَوْ تَدْرِی مَا ذَا صَنَعْتَ وَ مَا الَّذِی ارْتَکَبْتَ مِنْ أَبِی وَ أَهْلِ بَیْتِی وَ أَخِی وَ عُمُومَتِی إِذاً لَهَرَبْتَ فِی الْجِبَالِ وَ افْتَرَشْتَ الرَّمَادَ وَ دَعَوْتَ بِالْوَیْلِ وَ الثُّبُورِ أَنْ یَکُونَ رَأْسُ أَبِی الْحُسَیْنِ ابْنِ فَاطِمَهَ وَ عَلِیٍّ مَنْصُوباً عَلَی بَابِ مَدِینَتِکُمْ وَ هُوَ وَدِیعَهُ رَسُولِ اللَّهِ فِیکُمْ فَأَبْشِرْ بِالْخِزْیِ وَ النَّدَامَهِ غَداً إِذَا جُمِعَ النَّاسُ لِیَوْمِ الْقِیَامَهِ وَ قَالَ الْمُفِیدُ ثُمَّ دَعَا بِالنِّسَاءِ وَ الصِّبْیَانِ فَأُجْلِسُوا بَیْنَ یَدَیْهِ فَرَأَی هَیْئَهً قَبِیحَهً فَقَالَ قَبَّحَ اللَّهُ ابْنَ مَرْجَانَهَ لَوْ کَانَتْ بَیْنَکُمْ وَ بَیْنَهُ قَرَابَهٌ وَ رَحِمٌ مَا فَعَلَ هَذَا بِکُمْ وَ لَا بَعَثَ بِکُمْ عَلَی هَذَا فَقَالَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ الْحُسَیْنِ وَ لَمَّا جَلَسْنَا بَیْنَ یَدَیْ یَزِیدَ رَقَّ لَنَا فَقَامَ إِلَیْهِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ أَحْمَرُ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ هَبْ لِی هَذِهِ الْجَارِیَهَ یَعْنِینِی وَ کُنْتُ جَارِیَهً وَضِیئَهً فَأُرْعِدْتُ وَ ظَنَنْتُ أَنَّ ذَلِکَ جَائِزٌ لَهُمْ فَأَخَذْتُ بِثِیَابِ عَمَّتِی زَیْنَبَ وَ کَانَتْ تَعْلَمُ أَنَّ ذَلِکَ لَا یَکُونُ وَ فِی رِوَایَهِ السَّیِّدِ قُلْتُ أُوتِمْتُ وَ أُسْتَخْدَمُ فَقَالَتْ عَمَّتِی لِلشَّامِیِّ کَذَبْتَ وَ اللَّهِ وَ لَوْ مِتُّ وَ اللَّهِ مَا ذَلِکَ لَکَ وَ لَا لَهُ فَغَضِبَ یَزِیدُ وَ قَالَ کَذَبْتِ وَ اللَّهِ إِنَّ ذَلِکَ لِی وَ لَوْ شِئْتُ أَنْ أَفْعَلَ لَفَعَلْتُ قَالَتْ کَلَّا وَ اللَّهِ مَا جَعَلَ اللَّهُ لَکَ ذَلِکَ إِلَّا أَنْ

تَخْرُجَ مِنْ مِلَّتِنَا وَ تَدِینَ بِغَیْرِهَا فَاسْتَطَارَ یَزِیدُ غَضَباً وَ قَالَ إِیَّایَ تَسْتَقْبِلِینَ بِهَذَا إِنَّمَا خَرَجَ مِنَ الدِّینِ أَبُوکِ وَ أَخُوکِ قَالَتْ زَیْنَبُ بِدِینِ اللَّهِ وَ دِینِ أَبِی وَ دِینِ أَخِی اهْتَدَیْتَ أَنْتَ وَ أَبُوکَ وَ جَدُّکَ إِنْ کُنْتَ مُسْلِماً قَالَ کَذَبْتِ یَا عَدُوَّهَ اللَّهِ قَالَتْ لَهُ أَنْتَ أَمِیرٌ تَشْتِمُ ظَالِماً وَ تَقْهَرُ لِسُلْطَانِکَ فَکَأَنَّهُ اسْتَحْیَا وَ سَکَتَ وَ عَادَ الشَّامِیُّ فَقَالَ هَبْ لِی هَذِهِ الْجَارِیَهَ فَقَالَ لَهُ یَزِیدُ اعْزُبْ وَهَبَ اللَّهُ لَکَ حَتْفاً قَاضِیاً(۱)

۱- ۱. کتاب الإرشاد ص ۲۳۱.

وَ فِی بَعْضِ الْکُتُبِ قَالَتْ أُمُّ کُلْثُوم لِلشَّامِیِّ اسْکُتْ یَا لُکَعَ الرِّجَالِ قَطَعَ اللَّهُ لِسَانَکَ وَ أَعْمَی عَیْنَیْکَ وَ أَیْبَسَ یَدَیْکَ وَ جَعَلَ النَّارَ مَثْوَاکَ إِنَّ أَوْلَادَ الْأَنْبِیَاءِ لَا یَکُونُونَ خَدَمَهً لِأَوْلَادِ الْأَدْعِیَاءِ قَالَ فَوَ اللَّهِ مَا اسْتَتَمَّ کَلَامُهَا حَتَّی أَجَابَ اللَّهُ دُعَاءَهَا فِی ذَلِکَ الرَّجُلِ فَقَالَتْ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی عَجَّلَ لَکَ الْعُقُوبَهَ فِی الدُّنْیَا قَبْلَ الْآخِرَهِ فَهَذَا جَزَاءُ مَنْ یَتَعَرَّضُ لِحَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله.

وَ فِی رِوَایَهِ السَّیِّدِ رَحِمَهُ اللَّهُ فَقَالَ الشَّامِیُّ مَنْ هَذِهِ الْجَارِیَهُ فَقَالَ یَزِیدُ هَذِهِ فَاطِمَهُ بِنْتُ الْحُسَیْنِ وَ تِلْکَ زَیْنَبُ بِنْتُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَ الشَّامِیُّ الْحُسَیْنُ ابْنُ فَاطِمَهَ وَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ قَالَ نَعَمْ فَقَالَ الشَّامِیُّ لَعَنَکَ اللَّهُ یَا یَزِیدُ تَقْتُلُ عِتْرَهَ نَبِیِّکَ وَ تَسْبِی ذُرِّیَّتَهُ وَ اللَّهِ مَا تَوَهَّمْتُ إِلَّا أَنَّهُمْ سَبْیُ الرُّومِ فَقَالَ یَزِیدُ وَ اللَّهِ لَأُلْحِقَنَّکَ بِهِمْ ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَضُرِبَ عُنُقُهُ قَالَ السَّیِّدُ وَ دَعَا یَزِیدُ الْخَاطِبَ وَ أَمَرَهُ أَنْ یَصْعَدَ الْمِنْبَرَ فَیَذُمَّ الْحُسَیْنَ وَ أَبَاهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا فَصَعِدَ وَ بَالَغَ فِی ذَمِّ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْحُسَیْنِ الشَّهِیدِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا وَ الْمَدْحِ لِمُعَاوِیَهَ وَ یَزِیدَ فَصَاحَ بِهِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَیْلَکَ أَیُّهَا الْخَاطِبُ اشْتَرَیْتَ مَرْضَاهَ الْمَخْلُوقِ بِسَخَطِ الْخَالِقِ فَتَبَوَّأْ مَقْعَدَکَ مِنَ النَّارِ وَ لَقَدْ أَحْسَنَ ابْنُ سِنَانٍ الْخَفَاجِیُّ فِی وَصْفِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام بِقَوْلِهِ:

أَ عَلَی الْمَنَابِرِ تُعْلِنُونَ بِسَبِّهِ***وَ بِسَیْفِهِ نُصِبَتْ لَکُمْ أَعْوَادُهَا(۱)

وَ قَالَ صَاحِبُ الْمَنَاقِبِ وَ غَیْرُهُ رُوِیَ أَنَّ یَزِیدَ لَعَنَهُ اللَّهُ أَمَرَ بِمِنْبَرٍ وَ خَطِیبٍ لِیُخْبِرَ النَّاسَ بِمَسَاوِی الْحُسَیْنِ وَ عَلِیٍّ علیهما السلام وَ مَا فَعَلَا فَصَعِدَ الْخَطِیبُ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ ثُمَّ أَکْثَرَ الْوَقِیعَهَ فِی عَلِیٍّ وَ الْحُسَیْنِ وَ أَطْنَبَ فِی تَقْرِیظِ مُعَاوِیَهَ وَ یَزِیدَ لَعَنَهُمَا اللَّهُ فَذَکَرَهُمَا بِکُلِّ جَمِیلٍ قَالَ فَصَاحَ بِهِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ وَیْلَکَ أَیُّهَا الْخَاطِبُ اشْتَرَیْتَ مَرْضَاهَ الْمَخْلُوقِ بِسَخَطِ الْخَالِقِ فَتَبَوَّأْ مَقْعَدَکَ مِنَ النَّارِ ثُمَّ قَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یَا یَزِیدُ ائْذَنْ لِی حَتَّی أَصْعَدَ هَذِهِ الْأَعْوَادَ فَأَتَکَلَّمَ بِکَلِمَاتٍ لِلَّهِ فِیهِنَّ رِضاً وَ لِهَؤُلَاءِ الْجُلَسَاءِ فِیهِنَّ أَجْرٌ وَ ثَوَابٌ قَالَ فَأَبَی یَزِیدُ

۱- ۱. الملهوف ص ۱۶۷ و ۱۶۸.

عَلَيْهِ ذَلِكَ فَقَالَ النَّاسُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ائْذَنْ لَهُ فَلْيَصْعَدِ الْمِنْبَرَ فَلَعَلَّنَا نَسْمَعُ مِنْهُ شَيْئاً فَقَالَ إِنَّهُ إِنْ صَعِدَ لَمْ يَنْزِلْ إِلَّا بِفَضِيحَتِي وَ بِفَضِيحَهِ آلِ أَبِي سُفْيَانَ فَقِيلَ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ مَا قَدْرُ مَا يُحْسِنُ هَذَا فَقَالَ إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ قَدْ زُقُّوا الْعِلْمَ زَقّاً قَالَ فَلَمْ يَزَالُوا بِهِ حَتَّى أَذِنَ لَهُ فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ خَطَبَ خُطْبَهً أَبْكَى مِنْهَا الْعُيُونَ وَ أَوْجَلَ مِنْهَا الْقُلُوبَ ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ أُعْطِينَا سِتّاً وَ فُضِّلْنَا بِسَبْعٍ أُعْطِينَا الْعِلْمَ وَ الْحِلْمَ وَ السَّمَاحَهَ وَ الْفَصَاحَهَ وَ الشَّجَاعَهَ وَ الْمَحَبَّهَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ وَ فُضِّلْنَا بِأَنَّ مِنَّا النَّبِيَّ الْمُخْتَارَ مُحَمَّداً وَ مِنَّا الصِّدِّيقُ وَ مِنَّا الطَّيَّارُ وَ مِنَّا أَسَدُ اللَّهِ وَ أَسَدُ رَسُولِهِ وَ مِنَّا سِبْطَا هَذِهِ الْأُمَّهِ مَنْ عَرَفَنِي فَقَدْ عَرَفَنِي وَ مَنْ لَمْ يَعْرِفْنِي أَنْبَأْتُهُ بِحَسَبِي وَ نَسَبِي أَيُّهَا النَّاسُ أَنَا ابْنُ مَكَّهَ وَ مِنًى أَنَا ابْنُ زَمْزَمَ وَ الصَّفَا أَنَا ابْنُ مَنْ حَمَلَ الرُّكْنَ بِأَطْرَافِ الرِّدَا أَنَا ابْنُ خَيْرِ مَنِ ائْتَزَرَ وَ ارْتَدَى أَنَا ابْنُ خَيْرِ مَنِ انْتَعَلَ وَ احْتَفَى أَنَا ابْنُ خَيْرِ مَنْ طَافَ وَ سَعَى أَنَا ابْنُ خَيْرِ مَنْ حَجَّ وَ لَبَّى أَنَا ابْنُ مَنْ حُمِلَ عَلَى الْبُرَاقِ فِي الْهَوَاءِ أَنَا ابْنُ مَنْ أُسْرِيَ بِهِ مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى أَنَا ابْنُ مَنْ بَلَغَ بِهِ جَبْرَئِيلُ إِلَى سِدْرَهِ الْمُنْتَهَى أَنَا ابْنُ مَنْ دَنَا فَتَدَلَّى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى أَنَا ابْنُ مَنْ صَلَّى بِمَلَائِكَهِ السَّمَاءِ أَنَا ابْنُ مَنْ أَوْحَى إِلَيْهِ الْجَلِيلُ مَا أَوْحَى أَنَا ابْنُ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى أَنَا ابْنُ عَلِيٍّ الْمُرْتَضَى أَنَا ابْنُ مَنْ ضَرَبَ خَرَاطِيمَ الْخَلْقِ حَتَّى قَالُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَنَا ابْنُ مَنْ ضَرَبَ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ بِسَيْفَيْنِ وَ طَعَنَ بِرُمْحَيْنِ وَ هَاجَرَ الْهِجْرَتَيْنِ وَ بَايَعَ الْبَيْعَتَيْنِ وَ قَاتَلَ بِبَدْرٍ وَ حُنَيْنٍ وَ لَمْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ طَرْفَهَ عَيْنٍ أَنَا ابْنُ صَالِحِ الْمُؤْمِنِينَ وَ وَارِثِ النَّبِيِّينَ وَ قَامِعِ الْمُلْحِدِينَ وَ يَعْسُوبِ الْمُسْلِمِينَ وَ نُورِ الْمُجَاهِدِينَ وَ زَيْنِ الْعَابِدِينَ وَ تَاجِ الْبَكَّائِينَ وَ أَصْبَرِ الصَّابِرِينَ وَ أَفْضَلِ الْقَائِمِينَ مِنْ آلِ يَاسِينَ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ أَنَا ابْنُ الْمُؤَيَّدِ بِجَبْرَئِيلَ الْمَنْصُورِ بِمِيكَائِيلَ أَنَا ابْنُ الْمُحَامِي عَنْ حَرَمِ الْمُسْلِمِينَ وَ قَاتِلِ الْمَارِقِينَ وَ النَّاكِثِينَ وَ الْقَاسِطِينَ وَ الْمُجَاهِدِ أَعْدَاءَهُ النَّاصِبِينَ وَ أَفْخَرِ مَنْ مَشَى مِنْ قُرَيْشٍ أَجْمَعِينَ وَ أَوَّلِ مَنْ أَجَابَ وَ اسْتَجَابَ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ مِنَ

الْمُؤْمِنِينَ وَ أَوَّلِ السَّابِقِينَ وَ قَاصِمِ الْمُعْتَدِينَ وَ مُبِيدِ الْمُشْرِكِينَ وَ سَهْمٍ مِنْ مَرَامِي اللَّهِ عَلَى الْمُنَافِقِينَ وَ لِسَانِ حِكْمَةِ الْعَابِدِينَ وَ نَاصِرِ دِينِ اللَّهِ وَ وَلِيِّ أَمْرِ اللَّهِ وَ بُسْتَانِ حِكْمَةِ اللَّهِ وَ عَيْبَةِ عِلْمِهِ سَمِحٌ سَخِيٌّ بَهِيٌّ بُهْلُولٌ زَكِيٌّ أَبْطَحِيٌّ رَضِيٌّ مِقْدَامٌ هُمَامٌ صَابِرٌ صَوَّامٌ مُهَذَّبٌ قَوَّامٌ قَاطِعُ الْأَصْلَابِ وَ مُفَرِّقُ الْأَحْزَابِ أَرْبَطُهُمْ عِنَاناً وَ أَثْبَتُهُمْ جَنَاناً وَ أَمْضَاهُمْ عَزِيمَةً وَ أَشَدُّهُمْ شَكِيمَةً أَسَدٌ بَاسِلٌ يَطْحَنُهُمْ فِي الْحُرُوبِ إِذَا ازْدَلَفَتِ الْأَسِنَّةُ وَ قَرُبَتِ الْأَعِنَّةُ طَحْنَ الرَّحَى وَ يَذْرُوهُمْ فِيهَا ذَرْوَ الرِّيحِ الْهَشِيمَ لَيْثُ الْحِجَازِ وَ كَبْشُ الْعِرَاقِ مَكِّيٌّ مَدَنِيٌّ خَيْفِيٌّ عَقَبِيٌّ بَدْرِيٌّ أُحُدِيٌّ شَجَرِيٌّ مُهَاجِرِيٌّ مِنَ الْعَرَبِ سَيِّدُهَا وَ مِنَ الْوَغَى لَيْثُهَا وَارِثُ الْمَشْعَرَيْنِ وَ أَبُو السِّبْطَيْنِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ ذَاكَ جَدِّي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ثُمَّ قَالَ أَنَا ابْنُ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ أَنَا ابْنُ سَيِّدَةِ النِّسَاءِ فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُ أَنَا أَنَا حَتَّى ضَجَّ النَّاسُ بِالْبُكَاءِ وَ النَّحِيبِ وَ خَشِيَ يَزِيدُ لَعَنَهُ اللَّهُ أَنْ يَكُونَ فِتْنَةٌ فَأَمَرَ الْمُؤَذِّنَ فَقَطَعَ عَلَيْهِ الْكَلَامَ فَلَمَّا قَالَ الْمُؤَذِّنُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ قَالَ عَلِيٌّ لَا شَيْ ءَ أَكْبَرُ مِنَ اللَّهِ فَلَمَّا قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ شَهِدَ بِهَا شَعْرِي وَ بَشَرِي وَ لَحْمِي وَ دَمِي فَلَمَّا قَالَ الْمُؤَذِّنُ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ الْتَفَتَ مِنْ فَوْقِ الْمِنْبَرِ إِلَى يَزِيدَ فَقَالَ مُحَمَّدٌ هَذَا جَدِّي أَمْ جَدُّكَ يَا يَزِيدُ فَإِنْ زَعَمْتَ أَنَّهُ جَدُّكَ فَقَدْ كَذَبْتَ وَ كَفَرْتَ وَ إِنْ زَعَمْتَ أَنَّهُ جَدِّي فَلِمَ قَتَلْتَ عِتْرَتَهُ قَالَ وَ فَرَغَ الْمُؤَذِّنُ مِنَ الْأَذَانِ وَ الْإِقَامَةِ وَ تَقَدَّمَ يَزِيدُ فَصَلَّى صَلَاةَ الظُّهْرِ قَالَ وَ رُوِيَ أَنَّهُ كَانَ فِي مَجْلِسِ يَزِيدَ هَذَا حَبْرٌ مِنْ أَحْبَارِ الْيَهُودِ فَقَالَ مَنْ هَذَا الْغُلَامُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ هُوَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ قَالَ فَمَنِ الْحُسَيْنُ قَالَ ابْنُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ فَمَنْ أُمُّهُ قَالَ أُمُّهُ فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ فَقَالَ الْحَبْرُ يَا سُبْحَانَ اللَّهِ فَهَذَا ابْنُ بِنْتِ نَبِيِّكُمْ قَتَلْتُمُوهُ فِي هَذِهِ السُّرْعَةِ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُوهُ فِي ذُرِّيَّتِهِ وَ اللَّهِ لَوْ تَرَكَ فِينَا مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ سِبْطاً مِنْ صُلْبِهِ لَظَنَنَّا أَنَّا كُنَّا نَعْبُدُهُ مِنْ دُونِ رَبِّنَا وَ أَنْتُمْ إِنَّمَا فَارَقَكُمْ نَبِيُّكُمْ بِالْأَمْسِ فَوَثَبْتُمْ عَلَى ابْنِهِ فَقَتَلْتُمُوهُ سَوْءَةً لَكُمْ مِنْ أُمَّةٍ

قَالَ فَأَمَرَ بِهِ يَزِيدُ لَعَنَهُ اللَّهُ فَوُجِئَ فِي حَلْقِهِ ثَلَاثاً فَقَامَ الْحَبْرُ وَ هُوَ يَقُولُ إِنْ شِئْتُمْ فَاضْرِبُونِي وَ إِنْ شِئْتُمْ فَاقْتُلُونِي أَوْ فَذَرُونِي فَإِنِّي أَجِدُ فِي التَّوْرَاهِ أَنَّ مَنْ قَتَلَ ذُرِّيَّهَ نَبِيٍّ- لَا يَزَالُ مَلْعُوناً أَبَداً مَا بَقِيَ فَإِذَا مَاتَ يُصْلِيهِ اللَّهُ نَارَ جَهَنَّمَ- وَ رَوَى الصَّدُوقُ فِي الْأَمَالِي عَنْ مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْكُوفِيِّ عَنْ نَصْرِ بْنِ مُزَاحِمٍ عَنْ لُوطِ بْنِ يَحْيَى عَنِ الْحَارِثِ بْنِ كَعْبٍ عَنْ فَاطِمَهَ بِنْتِ عَلِيٍّ ص قَالَتْ: ثُمَّ إِنَّ يَزِيدَ لَعَنَهُ اللَّهُ أَمَرَ بِنِسَاءِ الْحُسَيْنِ فحبس [فَحُبِسْنَ] مَعَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فِي مَحْبِسٍ لَا يَكُنُّهُمْ مِنْ حَرٍّ وَ لَا قَرٍّ حَتَّى تَقَشَّرَتْ وُجُوهُهُمْ وَ لَمْ يُرْفَعْ بِبَيْتِ الْمَقْدِسِ حَجَرٌ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ إِلَّا وُجِدَ تَحْتَهُ دَمٌ عَبِيطٌ وَ أَبْصَرَ النَّاسُ الشَّمْسَ عَلَى الْحِيطَانِ حَمْرَاءَ كَأَنَّهَا الْمَلَاحِفُ الْمُعَصْفَرَهُ إِلَى أَنْ خَرَجَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بِالنِّسْوَهِ وَ رَدَّ رَأْسَ الْحُسَيْنِ عليه السلام إِلَى كَرْبَلَاءَ(۱)

وَ قَالَ ابْنُ نَمَا وَ رَأَتْ سُكَيْنَهُ فِي مَنَامِهَا وَ هِيَ بِدِمَشْقَ كَأَنَّ خَمْسَهَ نُجُبٍ مِنْ نُورٍ قَدْ أَقْبَلَتْ وَ عَلَى كُلِّ نَجِيبٍ شَيْخٌ وَ الْمَلَائِكَهُ مُحْدِقَهٌ بِهِمْ وَ مَعَهُمْ وَصِيفٌ يَمْشِي فَمَضَى النُّجُبُ وَ أَقْبَلَ الْوَصِيفُ إِلَيَّ وَ قَرُبَ مِنِّي وَ قَالَ يَا سُكَيْنَهُ إِنَّ جَدَّكِ يُسَلِّمُ عَلَيْكِ فَقُلْتُ وَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ يَا رَسُولُ مَنْ أَنْتَ قَالَ وَصِيفٌ مِنْ وَصَائِفِ الْجَنَّهِ فَقُلْتُ مَنْ هَؤُلَاءِ الْمَشِيخَهُ الَّذِينَ جَاءُوا عَلَى النُّجُبِ قَالَ الْأَوَّلُ آدَمُ صَفْوَهُ اللَّهِ وَ الثَّانِي إِبْرَاهِيمُ خَلِيلُ اللَّهِ وَ الثَّالِثُ مُوسَى كَلِيمُ اللَّهِ وَ الرَّابِعُ عِيسَى رُوحُ اللَّهِ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا الْقَابِضُ عَلَى لِحْيَتِهِ يَسْقُطُ مَرَّهً وَ يَقُومُ أُخْرَى فَقَالَ جَدُّكِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقُلْتُ وَ أَيْنَ هُمْ قَاصِدُونَ قَالَ إِلَى أَبِيكِ الْحُسَيْنِ فَأَقْبَلْتُ أَسْعَى فِي طَلَبِهِ لِأُعَرِّفَهُ مَا صَنَعَ بِنَا الظَّالِمُونَ بَعْدَهُ فَبَيْنَمَا أَنَا كَذَلِكَ إِذْ أَقْبَلَتْ خَمْسَهُ هَوَادِجَ مِنْ نُورٍ فِي كُلِّ هَوْدَجٍ امْرَأَهٌ فَقُلْتُ مَنْ هَذِهِ النِّسْوَهُ الْمُقْبِلَاتُ قَالَ الْأُولَى حَوَّاءُ أُمُّ الْبَشَرِ الثَّانِيَهُ آسِيَهُ بِنْتُ مُزَاحِمٍ وَ الثَّالِثَهُ مَرْيَمُ ابْنَهُ عِمْرَانَ وَ الرَّابِعَهُ خَدِيجَهُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ فَقُلْتُ مَنِ الْخَامِسَهُ الْوَاضِعَهُ يَدَهَا عَلَى رَأْسِهَا تَسْقُطُ مَرَّهً وَ تَقُومُ أُخْرَى فَقَالَ جَدَّتُكِ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ

ص: ۱۴۰

۱- ۱. تراه فی الأمالی المجلس ۳۱ تحت الرقم ۴.

أَمُّ أَبِیکِ فَقُلْتُ وَ اللَّهِ لَأَخْبِرَنَّهَا مَا صُنِعَ بِنَا فَلَحِقْتُهَا وَ وَقَفْتُ بَیْنَ یَدَیْهَا أَبْکِی وَ أَقُولُ یَا أَمَّتَاهْ جَحَدُوا وَ اللَّهِ حَقَّنَا یَا أَمَّتَاهْ (۱)

بَیَّدُوا وَ اللَّهِ شَمْلَنَا یَا أُمَّتَاهْ اسْتَبَاحُوا وَ اللَّهِ حَرِیمَنَا یَا أُمَّتَاهْ قَتَلُوا وَ اللَّهِ الْحُسَیْنَ أَبَانَا فَقَالَتْ کُفِّی صَوْتَکِ یَا سُکَیْنَهُ فَقَدْ أَحْرَقْتِ کَبِدِی وَ قَطَعْتِ نِیَاطَ قَلْبِی هَذَا قَمِیصُ أَبِیکِ الْحُسَیْنِ مَعِی لَا یُفَارِقُنِی حَتَّی أَلْقَی اللَّهَ بِهِ ثُمَّ انْتَبَهْتُ وَ أَرَدْتُ کِتْمَانَ ذَلِکَ الْمَنَامِ وَ حَدَّثْتُ بِهِ أَهْلِی فَشَاعَ بَیْنَ النَّاسِ وَ قَالَ السَّیِّدُ وَ قَالَتْ سُکَیْنَهُ فَلَمَّا کَانَ الْیَوْمُ الرَّابِعُ مِنْ مُقَامِنَا رَأَیْتُ فِی الْمَنَامِ وَ ذَکَرْتُ مَنَاماً طَوِیلًا تَقُولُ فِی آخِرِهِ وَ رَأَیْتُ امْرَأَهً رَاکِبَهً فِی هَوْدَجٍ وَ یَدُهَا مَوْضُوعَهٌ عَلَی رَأْسِهَا فَسَأَلْتُ عَنْهَا فَقِیلَ لِی هَذِهِ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ أُمُّ أَبِیکِ فَقُلْتُ وَ اللَّهِ لَأَنْطَلِقَنَّ إِلَیْهَا وَ لَأُخْبِرَنَّهَا بِمَا صُنِعَ بِنَا فَسَعَیْتُ مُبَادِرَهً نَحْوَهَا حَتَّی لَحِقْتُ بِهَا فَوَقَفْتُ بَیْنَ یَدَیْهَا أَبْکِی وَ أَقُولُ یَا أُمَّتَاهْ جَحَدُوا وَ اللَّهِ حَقَّنَا یَا أُمَّتَاهْ بَیَّدُوا وَ اللَّهِ شَمْلَنَا یَا أُمَّتَاهْ اسْتَبَاحُوا وَ اللَّهِ حَرِیمَنَا یَا أُمَّتَاهْ قَتَلُوا وَ اللَّهِ الْحُسَیْنَ أَبَانَا فَقَالَتْ لِی کُفِّی صَوْتَکِ یَا سُکَیْنَهُ فَقَدْ قَطَعْتِ نِیَاطَ قَلْبِی هَذَا قَمِیصُ أَبِیکِ الْحُسَیْنِ علیه السلام لَا یُفَارِقُنِی حَتَّی أَلْقَی اللَّهَ (۲)

وَ قَالَ السَّیِّدُ وَ ابْنُ نَمَا وَ رَوَی ابْنُ لَهِیعَهَ عَنْ أَبِی الْأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: لَقِیَنِی رَأْسُ الْجَالُوتِ فَقَالَ وَ اللَّهِ إِنَّ بَیْنِی وَ بَیْنَ دَاوُدَ لَسَبْعِینَ أَباً وَ إِنَّ الْیَهُودَ تَلْقَانِی فَتُعَظِّمُنِی وَ أَنْتُمْ لَیْسَ بَیْنَکُمْ وَ بَیْنَ ابْنِ نَبِیِّکُمْ إِلَّا أَبٌ وَاحِدٌ قَتَلْتُمُوهُ وَ رُوِیَ عَنْ زَیْنِ الْعَابِدِینَ علیه السلام أَنَّهُ لَمَّا أُتِیَ بِرَأْسِ الْحُسَیْنِ إِلَی یَزِیدَ کَانَ یَتَّخِذُ مَجَالِسَ الشَّرَابِ وَ یَأْتِی بِرَأْسِ الْحُسَیْنِ وَ یَضَعُهُ بَیْنَ یَدَیْهِ وَ یَشْرَبُ عَلَیْهِ فَحَضَرَ فِی مَجْلِسِهِ ذَاتَ یَوْمٍ رَسُولُ مَلِکِ الرُّومِ وَ کَانَ مِنْ أَشْرَافِ الرُّومِ وَ عُظَمَائِهِمْ فَقَالَ یَا مَلِکَ الْعَرَبِ هَذَا رَأْسُ مَنْ فَقَالَ لَهُ یَزِیدُ مَا لَکَ وَ لِهَذَا الرَّأْسِ فَقَالَ إِنِّی إِذَا رَجَعْتُ إِلَی مَلِکِنَا یَسْأَلُنِی عَنْ کُلِّ شَیْ ءٍ رَأَیْتُهُ فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُخْبِرَهُ بِقِصَّهِ هَذَا الرَّأْسِ وَ صَاحِبِهِ حَتَّی یُشَارِکَکَ فِی الْفَرَحِ وَ السُّرُورِ فَقَالَ لَهُ یَزِیدُ هَذَا رَأْسُ

۱- ۱. لغیه، الحق التاء بالام کما فی أبتاه.

۲- ۲. الملهوف ص ۱۶۸ و ۱۶۹.

الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَ الرُّومِیُّ وَ مَنْ أُمُّهُ فَقَالَ فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ النَّصْرَانِیُّ أُفٍّ لَکَ وَ لِدِینِکَ لِی دِینٌ أَحْسَنُ مِنْ دِینِکَ إِنَّ أَبِی مِنْ حَوَافِدِ دَاوُدَ علیه السلام وَ بَیْنَهُ وَ بَیْنِی آبَاءٌ کَثِیرَهٌ وَ النَّصَارَی یُعَظِّمُونِّی وَ یَأْخُذُونَ مِنْ تُرَابِ قَدَمِی تَبَرُّکاً بِأَبِی مِنْ حَوَافِدِ دَاوُدَ وَ أَنْتُمْ تَقْتُلُونَ ابْنَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ وَ مَا بَیْنَهُ وَ بَیْنَ نَبِیِّکُمْ إِلَّا أُمٌّ وَاحِدَهٌ فَأَیُّ دِینٍ دِینُکُمْ ثُمَّ قَالَ لِیَزِیدَ هَلْ سَمِعْتَ حَدِیثَ کَنِیسَهِ الْحَافِرِ فَقَالَ لَهُ قُلْ حَتَّی أَسْمَعَ فَقَالَ بَیْنَ عُمَانَ وَ الصِّینِ بَحْرٌ مَسِیرَهُ سَنَهٍ لَیْسَ فِیهَا عُمْرَانٌ إِلَّا بَلْدَهٌ وَاحِدَهٌ فِی وَسْطِ الْمَاءِ طُولُهَا ثَمَانُونَ فَرْسَخاً فِی ثَمَانِینَ مَا عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ بَلْدَهٌ أَکْبَرُ مِنْهَا وَ مِنْهَا یُحْمَلُ الْکَافُورُ وَ الْیَاقُوتُ أَشْجَارُهُمُ الْعُودُ وَ الْعَنْبَرُ وَ هِیَ فِی أَیْدِی النَّصَارَی لَا مِلْکَ لِأَحَدٍ مِنَ الْمُلُوکِ فِیهَا سِوَاهُمْ وَ فِی تِلْکَ الْبَلْدَهِ کَنَائِسُ کَثِیرَهٌ أَعْظَمُهَا کَنِیسَهُ الْحَافِرِ فِی مِحْرَابِهَا حُقَّهُ ذَهَبٍ مُعَلَّقَهٌ فِیهَا حَافِرٌ یَقُولُونَ إِنَّ هَذَا حَافِرُ حِمَارٍ کَانَ یَرْکَبُهُ عِیسَی وَ قَدْ زَیَّنُوا حَوْلَ الْحُقَّهِ بِالذَّهَبِ وَ الدِّیبَاجِ یَقْصِدُهَا فِی کُلِّ عَامٍ عَالَمٌ مِنَ النَّصَارَی وَ یَطُوفُونَ حَوْلَهَا وَ یُقَبِّلُونَهَا وَ یَرْفَعُونَ حَوَائِجَهُمْ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی هَذَا شَأْنُهُمْ وَ دَأْبُهُمْ بِحَافِرِ حِمَارٍ یَزْعُمُونَ أَنَّهُ حَافِرُ حِمَارٍ کَانَ یَرْکَبُهُ عِیسَی نَبِیُّهُمْ وَ أَنْتُمْ تَقْتُلُونَ ابْنَ بِنْتِ نَبِیِّکُمْ فَلَا بَارَکَ اللَّهُ تَعَالَی فِیکُمْ وَ لَا فِی دِینِکُمْ فَقَالَ یَزِیدُ اقْتُلُوا هَذَا النَّصْرَانِیَّ لِئَلَّا یَفْضَحَنِی فِی بِلَادِهِ فَلَمَّا أَحَسَّ النَّصْرَانِیُّ بِذَلِکَ قَالَ لَهُ تُرِیدُ أَنْ تَقْتُلَنِی قَالَ نَعَمْ قَالَ اعْلَمْ أَنِّی رَأَیْتُ الْبَارِحَهَ نَبِیَّکُمْ فِی الْمَنَامِ یَقُولُ لِی یَا نَصْرَانِیُّ أَنْتَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّهِ فَتَعَجَّبْتُ مِنْ کَلَامِهِ وَ أَنَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ وَثَبَ إِلَی رَأْسِ الْحُسَیْنِ فَضَمَّهُ إِلَی صَدْرِهِ وَ جَعَلَ یُقَبِّلُهُ وَ یَبْکِی حَتَّی قُتِلَ (۱)

وَ قَالَ صَاحِبُ الْمَنَاقِبِ وَ ذَکَرَ أَبُو مِخْنَفٍ وَ غَیْرُهُ أَنَّ یَزِیدَ لَعَنَهُ اللَّهُ أَمَرَ بِأَنْ یُصْلَبَ الرَّأْسُ عَلَی بَابِ دَارِهِ وَ أَمَرَ بِأَهْلِ بَیْتِ الْحُسَیْنِ علیه السلام أَنْ یَدْخُلُوا دَارَهُ فَلَمَّا دَخَلَتِ النِّسْوَهُ دَارَ یَزِیدَ لَمْ یَبْقَ مِنْ آلِ مُعَاوِیَهَ وَ لَا أَبِی سُفْیَانَ أَحَدٌ إِلَّا اسْتَقْبَلَهُنَّ بِالْبُکَاءِ

۱- ۱. الملهوف ص ۱۶۹- ۱۷۳.

وَ الصُّرَاخِ وَ النِّيَاحِهِ عَلَى الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ أَلْقَيْنَ مَا عَلَيْهِنَّ مِنَ الثِّيَابِ وَ الْحُلِيِّ وَ أَقَمْنَ الْمَأْتَمَ عَلَيْهِ ثَلَاثَهَ أَيَّامٍ وَ خَرَجَتْ هِنْدُ بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ كُرَيْزٍ امْرَأَهُ يَزِيدَ وَ كَانَتْ قَبْلَ ذَلِكَ تَحْتَ الْحُسَيْنِ علیه السلام حَتَّى شَقَّتِ السِّتْرَ وَ هِيَ حَاسِرَهٌ فَوَثَبَتْ إِلَى يَزِيدَ وَ هُوَ فِي مَجْلِسٍ عَامٍّ فَقَالَتْ يَا يَزِيدُ أَ رَأْسُ ابْنِ فَاطِمَهَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ مَصْلُوبٌ عَلَى فِنَاءِ بَابِي فَوَثَبَ إِلَيْهَا يَزِيدُ فَغَطَّاهَا وَ قَالَ نَعَمْ فَأَعْوِلِي عَلَيْهِ يَا هِنْدُ وَ ابْكِي عَلَى ابْنِ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ وَ صَرِيخَهِ قُرَيْشٍ عَجَّلَ عَلَيْهِ ابْنُ زِيَادٍ لَعَنَهُ اللَّهُ فَقَتَلَهُ قَتَلَهُ اللَّهُ ثُمَّ إِنَّ يَزِيدَ لَعَنَهُ اللَّهُ أَنْزَلَهُمْ فِي دَارِهِ الْخَاصَّهِ فَمَا كَانَ يَتَغَدَّى وَ لَا يَتَعَشَّى حَتَّى يَحْضُرَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ قَالَ السَّيِّدُ وَ غَيْرُهُ وَ خَرَجَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ علیه السلام يَوْماً يَمْشِي فِي أَسْوَاقِ دِمَشْقَ فَاسْتَقْبَلَهُ الْمِنْهَالُ بْنُ عَمْرٍو فَقَالَ لَهُ كَيْفَ أَمْسَيْتَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ أَمْسَيْنَا كَمَثَلِ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي آلِ فِرْعَوْنَ يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَ يَسْتَحْيُونَ نِسَاءَهُمْ يَا مِنْهَالُ أَمْسَتِ الْعَرَبُ تَفْتَخِرُ عَلَى الْعَجَمِ بِأَنَّ مُحَمَّداً عَرَبِيٌّ وَ أَمْسَتْ قُرَيْشٌ تَفْتَخِرُ عَلَى سَائِرِ الْعَرَبِ بِأَنَّ مُحَمَّداً مِنْهَا وَ أَمْسَيْنَا مَعْشَرَ أَهْلِ بَيْتِهِ وَ نَحْنُ مَغْصُوبُونَ مَقْتُولُونَ مُشَرَّدُونَ فَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ مِمَّا أَمْسَيْنَا فِيهِ يَا مِنْهَالُ.

وَ لِلَّهِ دَرُّ مَهْيَارَ حَيْثُ قَالَ:

يُعَظِّمُونَ لَهُ أَعْوَادَ مِنْبَرِهِ***وَ تَحْتَ أَرْجُلِهِمْ أَوْلَادَهُ وَضَعُوا

بِأَيِّ حُكْمٍ بَنُوهُ يَتْبَعُونَكُمْ***وَ فَخْرُكُمْ أَنَّكُمْ صَحْبٌ لَهُ تَبَعٌ

قَالَ وَ دَعَا يَزِيدُ يَوْماً بِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام وَ عَمْرِو بْنِ الْحَسَنِ علیه السلام وَ كَانَ عَمْرٌو صَغِيراً يُقَالُ إِنَّ عُمُرَهُ إِحْدَى عَشْرَهَ سَنَهً فَقَالَ لَهُ أَ تُصَارِعُ هَذَا يَعْنِي ابْنَهُ خَالِداً فَقَالَ لَهُ عَمْرٌو لَا وَ لَكِنْ أَعْطِنِي سِكِّيناً وَ أَعْطِهِ سِكِّيناً ثُمَّ أُقَاتِلُهُ قَالَ يَزِيدُ شِنْشِنَهٌ أَعْرِفُهَا مِنْ أَخْزَمٍ (۱)

هَلْ تَلِدُ الْحَيَّهُ إِلَّا الْحَيَّهَ

ص: ۱۴۳

۱- ۱. شطر بيت لابى أخزم الطائى و هو جد حاتم أو جد جده مات ابنه أخزم و ترک بنين فوثبوا يوما على جدهم فأدموه فقال: ان بنى رملونى بالدم***من يلق آساد الرجال يكلم و من يكن درء به يقوم***شنشنه أعرفها من أخزم يعنى أن هؤلاء أشبهوا أباهم فى العقوق، و الشنشنه: الطبيعه.

وَ قَالَ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ اذْكُرْ حَاجَاتِكَ الثَّلَاثَ اللَّاتِي وَعَدْتُكَ بِقَضَائِهِنَّ فَقَالَ الْأولَى أَنْ تُرِيَنِي وَجْهَ سَيِّدِي وَ أَبِي وَ مَوْلَايَ الْحُسَيْنِ فَأَتَزَوَّدَ مِنْهُ وَ أَنْظُرَ إِلَيْهِ وَ أُوَدِّعَهُ وَ الثَّانِيَةُ أَنْ تَرُدَّ عَلَيْنَا مَا أُخِذَ مِنَّا وَ الثَّالِثَةُ إِنْ كُنْتَ عَزَمْتَ عَلَى قَتْلِي أَنْ تُوَجِّهَ مَعَ هَؤُلَاءِ النِّسْوَهِ مَنْ يَرُدُّهُنَّ إِلَى حَرَمِ جَدِّهِنَّ صلى الله عليه و آله فَقَالَ أَمَّا وَجْهُ أَبِيكَ فَلَنْ تَرَاهُ أَبَداً وَ أَمَّا قَتْلُكَ فَقَدْ عَفَوْتُ عَنْكَ وَ أَمَّا النِّسَاءُ فَمَا يُؤَدِّيهِنَّ إِلَى الْمَدِينَهِ غَيْرُكَ وَ أَمَّا مَا أُخِذَ مِنْكُمْ فَأَنَا أُعَوِّضُكُمْ عَنْهُ أَضْعَافَ قِيمَتِهِ فَقَالَ عليه السلام أَمَّا مَالُكَ فَمَا نُرِيدُهُ وَ هُوَ مُوَفَّرٌ عَلَيْكَ وَ إِنَّمَا طَلَبْتُ مَا أُخِذَ مِنَّا لِأَنَّ فِيهِ مِغْزَلَ فَاطِمَهَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله وَ مِقْنَعَتَهَا وَ قِلَادَتَهَا وَ قَمِيصَهَا فَأَمَرَ بِرَدِّ ذَلِكَ وَ زَادَ عَلَيْهِ مِائَتَيْ دِينَارٍ فَأَخَذَهَا زَيْنُ الْعَابِدِينَ عليه السلام وَ فَرَّقَهَا فِي الْفُقَرَاءِ وَ الْمَسَاكِينِ ثُمَّ أَمَرَ بِرَدِّ الْأُسَارَى وَ سَبَايَا الْبَتُولِ إِلَى أَوْطَانِهِمْ بِمَدِينَهِ الرَّسُولِ قَالَ ابْنُ نَمَا وَ أَمَّا الرَّأْسُ الشَّرِيفُ اخْتَلَفَ النَّاسُ فِيهِ فَقَالَ قَوْمٌ إِنَّ عَمْرَو بْنَ سَعِيدٍ دَفَنَهُ بِالْمَدِينَهِ وَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ جُمْهُورٍ أَنَّهُ دَخَلَ خِزَانَهَ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَهَ لَمَّا فُتِحَتْ وَجَدَ بِهِ جُؤْنَهً حَمْرَاءَ فَقَالَ لِغُلَامِهِ سُلَيْمٍ احْتَفِظْ بِهَذِهِ الْجُؤْنَهِ فَإِنَّهَا كَنْزٌ مِنْ كُنُوزِ بَنِي أُمَيَّهَ فَلَمَّا فَتَحَهَا إِذَا فِيهَا رَأْسُ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ هُوَ مَخْضُوبٌ بِالسَّوَادِ فَقَالَ لِغُلَامِهِ ائْتِنِي بِثَوْبٍ فَأَتَاهُ بِهِ فَلَفَّهُ ثُمَّ دَفَنَهُ بِدِمَشْقَ عِنْدَ بَابِ الْفَرَادِيسِ عِنْدَ الْبُرْجِ الثَّالِثِ مِمَّا يَلِي الْمَشْرِقَ وَ حَدَّثَنِي جَمَاعَهٌ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ أَنَّ مَشْهَدَ الرَّأْسِ عِنْدَهُمْ يُسَمُّونَهُ مَشْهَدَ الْكَرِيمِ عَلَيْهِ مِنَ الذَّهَبِ شَيْ ءٌ كَثِيرٌ يَقْصِدُونَهُ فِي الْمَوَاسِمِ وَ يَزُورُونَهُ وَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُ مَدْفُونٌ هُنَاكَ وَ الَّذِي عَلَيْهِ الْمُعَوَّلُ مِنَ الْأَقْوَالِ أَنَّهُ أُعِيدَ إِلَى الْجَسَدِ بَعْدَ أَنْ طِيفَ بِهِ فِي الْبِلَادِ وَ دُفِنَ مَعَهُ وَ قَالَ السَّيِّدُ فَأَمَّا رَأْسُ الْحُسَيْنِ فَرُوِيَ أَنَّهُ أُعِيدَ فَدُفِنَ بِكَرْبَلَاءَ مَعَ جَسَدِهِ الشَّرِيفِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ كَانَ عَمَلُ الطَّائِفَهِ عَلَى هَذَا الْمَعْنَى الْمُشَارِ إِلَيْهِ و رويت آثار مختلفه كثيره غير ما ذكرناه تركنا وضعها لئلا ينفسخ ما شرطناه من اختصار الكتاب (۱)

ص: ۱۴۴

۱- ۱. الملهوف: ۱۷۵.

وَ قَالَ صَاحِبُ الْمَنَاقِبِ وَ ذَكَرَ الْإِمَامُ أَبُو الْعَلَاءِ الْحَافِظُ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مَشَايِخِهِ: أَنَّ يَزِيدَ بْنَ مُعَاوِيَةَ حِينَ قَدِمَ عَلَيْهِ رَأْسُ الْحُسَيْنِ علیه السلام بَعَثَ إِلَى الْمَدِينَهِ فَأَقْدَمَ عَلَيْهِ عِدَّةً مِنْ مَوَالِي بَنِي هَاشِمٍ وَ ضَمَّ إِلَيْهِمْ عِدَّةً مِنْ مَوَالِي أَبِي سُفْيَانَ ثُمَّ بَعَثَ بِثَقَلِ الْحُسَيْنِ وَ مَنْ بَقِيَ مِنْ أَهْلِهِ مَعَهُمْ وَ جَهَّزَهُمْ بِكُلِّ شَيْ ءٍ وَ لَمْ يَدَعْ لَهُمْ حَاجَةً بِالْمَدِينَهِ إِلَّا أَمَرَ لَهُمْ بِهَا وَ بَعَثَ بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ علیه السلام إِلَى عَمْرِو بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ وَ هُوَ إِذْ ذَاكَ عَامِلُهُ عَلَى الْمَدِينَهِ فَقَالَ عَمْرٌو وَدِدْتُ أَنَّهُ لَمْ يَبْعَثْ بِهِ إِلَيَّ ثُمَّ أَمَرَ عَمْرٌو بِهِ فَدُفِنَ بِالْبَقِيعِ عِنْدَ قَبْرِ أُمِّهِ فَاطِمَهَ علیها السلام.

وَ ذَكَرَ غَيْرُهُ أَنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ رَأَى النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله فِي الْمَنَامِ كَأَنَّهُ يَبَرُّهُ وَ يُلْطِفُهُ فَدَعَا الْحَسَنَ الْبَصْرِيَّ فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ لَعَلَّكَ اصْطَنَعْتَ إِلَى أَهْلِهِ مَعْرُوفاً فَقَالَ سُلَيْمَانُ إِنِّي وَجَدْتُ رَأْسَ الْحُسَيْنِ علیه السلام فِي خِزَانَهِ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَهَ فَكَسَوْتُهُ خَمْسَةً مِنَ الدِّيبَاجِ وَ صَلَّيْتُ عَلَيْهِ فِي جَمَاعَهٍ مِنْ أَصْحَابِي وَ قَبَرْتُهُ فَقَالَ الْحَسَنُ إِنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله رَضِيَ مِنْكَ بِسَبَبِ ذَلِكَ وَ أَحْسَنَ إِلَى الْحَسَنِ وَ أَمَرَهُ بِالْجَوَائِزِ وَ ذَكَرَ غَيْرُهُمَا أَنَّ رَأْسَهُ علیه السلام صُلِبَ بِدِمَشْقَ ثَلَاثَهَ أَيَّامٍ وَ مَكَثَ فِي خَزَائِنِ بَنِي أُمَيَّهَ حَتَّى وَلِيَ سُلَيْمَانُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ فَطَلَبَ فَجِي ءَ بِهِ وَ هُوَ عَظِيمٌ أَبْيَضُ فَجَعَلَهُ فِي سَفَطٍ وَ طَيَّبَهُ وَ جَعَلَ عَلَيْهِ ثَوْباً وَ دَفَنَهُ فِي مَقَابِرِ الْمُسْلِمِينَ بَعْدَ مَا صَلَّى عَلَيْهِ فَلَمَّا وَلِيَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بَعَثَ إِلَى الْمَكَانِ يَطْلُبُ مِنْهُ الرَّأْسَ فَأُخْبِرَ بِخَبَرِهِ فَسَأَلَ عَنِ الْمَوْضِعِ الَّذِي دُفِنَ فِيهِ فَنَبَشَهُ وَ أَخَذَهُ وَ اللَّهُ أَعْلَمُ مَا صَنَعَ بِهِ فَالظَّاهِرُ مِنْ دِينِهِ أَنَّهُ بُعِثَ إِلَى كَرْبَلَاءَ فَدُفِنَ مَعَ جَسَدِهِ علیه السلام
أقول هذه أقوال المخالفين فى ذلك و المشهور بين علمائنا الإماميه أنه دفن رأسه مع جسده رده على بن الحسين عليهما السلام و قد وردت أخبار كثيره فى أنه مدفون عند قبر أمير المؤمنين عليه السلام و سيأتى بعضها و الله يعلم ثُمَّ قَالَ الْمُفِيدُ وَ صَاحِبُ الْمَنَاقِبِ وَ اللَّفْظُ لِصَاحِبِ الْمَنَاقِبِ وَ رُوِيَ أَنَّ يَزِيدَ عَرَضَ عَلَيْهِمُ الْمُقَامَ بِدِمَشْقَ فَأَبَوْا ذَلِكَ وَ قَالُوا بَلْ رُدَّنَا إِلَى الْمَدِينَهِ فَإِنَّهُ مُهَاجَرُ

جَدِّنَا صلی الله علیه و آله فَقَالَ لِلنُّعْمَانِ بْنِ بَشِیرٍ صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله جَهِّزْ هَؤُلَاءِ بِمَا یُصْلِحُهُمْ وَ ابْعَثْ مَعَهُمْ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الشَّامِ أَمِیناً صَالِحاً وَ ابْعَثْ مَعَهُمْ خَیْلًا وَ أَعْوَاناً ثُمَّ کَسَاهُمْ وَ حَبَاهُمْ وَ فَرَضَ لَهُمُ الْأَرْزَاقَ وَ الْأَنْزَالَ (۱) ثُمَّ دَعَا بِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَقَالَ لَهُ لَعَنَ اللَّهُ ابْنَ مَرْجَانَهَ أَمَا وَ اللَّهِ لَوْ کُنْتُ صَاحِبَهُ مَا سَأَلَنِی خَلَّهً إِلَّا أَعْطَیْتُهَا إِیَّاهُ وَ لَدَفَعْتُ عَنْهُ الْحَتْفَ بِکُلِّ مَا قَدَرْتُ عَلَیْهِ وَ لَوْ بِهَلَاکِ بَعْضِ وُلْدِی وَ لَکِنْ قَضَی اللَّهُ مَا رَأَیْتَ فَکَاتِبْنِی وَ أَنْهِ (۲) إِلَیَّ کُلَّ حَاجَهٍ تَکُونُ لَکَ ثُمَّ أَوْصَی بِهِمُ الرَّسُولَ فَخَرَجَ بِهِمُ الرَّسُولُ یُسَایِرُهُمْ فَیَکُونُ أَمَامَهُمْ فَإِذَا نَزَلُوا تَنَحَّی عَنْهُمْ وَ تَفَرَّقَ هُوَ وَ أَصْحَابُهُ کَهَیْئَهِ الْحَرَسِ ثُمَّ یَنْزِلُ بِهِمْ حَیْثُ أَرَادَ أَحَدُهُمُ الْوَضُوءَ وَ یَعْرِضُ عَلَیْهِمْ حَوَائِجَهُمْ وَ یُلْطِفُهُمْ حَتَّی دَخَلُوا الْمَدِینَهَ.

قَالَ الْحَارِثُ بْنُ کَعْبٍ قَالَتْ لِی فَاطِمَهُ بِنْتُ عَلِیٍّ علیه السلام قُلْتُ لِأُخْتِی زَیْنَبَ قَدْ وَجَبَ عَلَیْنَا حَقُّ هَذَا لِحُسْنِ صُحْبَتِهِ لَنَا فَهَلْ لَکِ أَنْ تَصِلَهُ قَالَتْ فَقَالَتْ وَ اللَّهِ مَا لَنَا مَا نَصِلُهُ بِهِ إِلَّا أَنْ نُعْطِیَهُ حُلِیَّنَا فَأَخَذْتُ سِوَارِی وَ دُمْلُجِی أَوْ سِوَارَ أُخْتِی وَ دُمْلُجَهَا فَبَعَثْنَا بِهَا إِلَیْهِ وَ اعْتَذَرْنَا مِنْ قِلَّتِهَا وَ قُلْنَا هَذَا بَعْضُ جَزَائِکَ لِحُسْنِ صُحْبَتِکَ إِیَّانَا فَقَالَ لَوْ کَانَ الَّذِی صَنَعْتُهُ لِلدُّنْیَا کَانَ فِی دُونِ هَذَا رِضَایَ وَ لَکِنْ وَ اللَّهِ مَا فَعَلْتُهُ إِلَّا لِلَّهِ وَ قَرَابَتِکُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله.

ثُمَّ قَالَ السَّیِّدُ وَ لَمَّا رَجَعَتْ نِسَاءُ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ عِیَالُهُ مِنَ الشَّامِ وَ بَلَغُوا إِلَی الْعِرَاقِ قَالُوا لِلدَّلِیلِ مُرَّ بِنَا عَلَی طَرِیقِ کَرْبَلَاءَ فَوَصَلُوا إِلَی مَوْضِعِ الْمَصْرَعِ فَوَجَدُوا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیَّ وَ جَمَاعَهً مِنْ بَنِی هَاشِمٍ وَ رَجُلًا مِنْ آلِ رَسُولِ اللَّهِ قَدْ وَرَدُوا لِزِیَارَهِ قَبْرِ الْحُسَیْنِ فَوَافَوْا فِی وَقْتٍ وَاحِدٍ وَ تَلَاقَوْا بِالْبُکَاءِ وَ الْحُزْنِ وَ اللَّطْمِ وَ أَقَامُوا الْمَآتِمَ الْمُقْرِحَهَ لِلْأَکْبَادِ وَ اجْتَمَعَ إِلَیْهِمْ نِسَاءُ ذَلِکَ السَّوَادِ وَ أَقَامُوا عَلَی ذَلِکَ أَیَّاماً.

فَرُوِیَ عَنْ أَبِی حُبَابٍ الْکَلْبِیِّ قَالَ حَدَّثَنَا الْجَصَّاصُونَ قَالُوا کُنَّا نَخْرُجُ

۱- ۱. جمع نزل- کقفل- ما هیئ للضیف أن ینزل علیه، أی رزقه و قراه.

۲- ۲. من الانهاء بمعنی الابلاغ و الاعلام.

إِلَی الْجَبَّانَهِ(۱) فِی اللَّیْلِ عِنْدَ مَقْتَلِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَنَسْمَعُ الْجِنَّ یَنُوحُونَ عَلَیْهِ فَیَقُولُونَ:

مَسَحَ الرَّسُولُ جَبِینَهُ فَلَهُ بَرِیقٌ فِی الْخُدُودِ***أَبَوَاهُ مِنْ عَلْیَا قُرَیْشٍ وَ جَدُّهُ خَیْرُ الْجُدُودِ

قَالَ ثُمَّ انْفَصَلُوا مِنْ کَرْبَلَاءَ طَالِبِینَ الْمَدِینَهَ قَالَ بَشِیرُ بْنُ حَذْلَم فَلَمَّا قَرُبْنَا مِنْهَا نَزَلَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَحَطَّ رَحْلَهُ وَ ضَرَبَ فُسْطَاطَهُ وَ أَنْزَلَ نِسَاءَهُ وَ قَالَ یَا بَشِیرُ رَحِمَ اللَّهُ أَبَاکَ لَقَدْ کَانَ شَاعِراً فَهَلْ تَقْدِرُ عَلَی شَیْ ءٍ مِنْهُ قُلْتُ بَلَی یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّی لَشَاعِرٌ قَالَ فَادْخُلِ الْمَدِینَهَ وَ انْعَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بَشِیرٌ فَرَکِبْتُ فَرَسِی وَ رَکَضْتُ حَتَّی دَخَلْتُ الْمَدِینَهَ فَلَمَّا بَلَغْتُ مَسْجِدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله رَفَعْتُ صَوْتِی بِالْبُکَاءِ وَ أَنْشَأْتُ أَقُولُ:

یَا أَهْلَ یَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَکُمْ بِهَا***قُتِلَ الْحُسَیْنُ فَأَدْمُعِی مِدْرَارُ

الْجِسْمُ مِنْهُ بِکَرْبَلَاءَ مُضَرَّجٌ***وَ الرَّأْسُ مِنْهُ عَلَی الْقَنَاهِ یُدَارُ

قَالَ ثُمَّ قُلْتُ هَذَا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ مَعَ عَمَّاتِهِ وَ أَخَوَاتِهِ قَدْ حَلُّوا بِسَاحَتِکُمْ وَ نَزَلُوا بِفِنَائِکُمْ وَ أَنَا رَسُولُهُ إِلَیْکُمْ أُعَرِّفُکُمْ مَکَانَهُ فَمَا بَقِیَتْ فِی الْمَدِینَهِ مُخَدَّرَهٌ وَ لَا مُحَجَّبَهٌ إِلَّا بَرَزْنَ مِنْ خُدُورِهِنَّ مَکْشُوفَهً شُعُورُهُنَّ مُخَمَّشَهً وُجُوهُهُنَّ ضَارِبَاتٍ خُدُودَهُنَّ یَدْعُونَ بِالْوَیْلِ وَ الثُّبُورِ فَلَمْ أَرَ بَاکِیاً أَکْثَرَ مِنْ ذَلِکَ الْیَوْمِ وَ لَا یَوْماً أَمَرَّ عَلَی الْمُسْلِمِینَ مِنْهُ وَ سَمِعْتُ جَارِیَهً تَنُوحُ عَلَی الْحُسَیْنِ فَتَقُولُ:

نَعَی سَیِّدِی نَاعٍ نَعَاهُ فَأَوْجَعَا***وَ أَمْرَضَنِی نَاعٍ نَعَاهُ فَأَفْجَعَا

فَعَیْنَیَّ جُودَا بِالدُّمُوعِ وَ أَسْکِبَا***وَ جُودَا بِدَمْعٍ بَعْدَ دَمْعِکُمَا مَعاً

عَلَی مَنْ دَهَی عَرْشَ الْجَلِیلِ فَزَعْزَعَا***فَأَصْبَحَ هَذَا الْمَجْدُ وَ الدِّینُ أَجْدَعَا

عَلَی ابْنِ نَبِیِّ اللَّهِ وَ ابْنِ وَصِیِّهِ***وَ إِنْ کَانَ عَنَّا شَاحِطَ الدَّارِ أَشْسَعَا

ثُمَّ قَالَتْ أَیُّهَا النَّاعِی جَدَّدْتَ حُزْنَنَا بِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ وَ خَدَشْتَ مِنَّا قُرُوحاً لَمَّا تَنْدَمِلْ فَمَنْ أَنْتَ رَحِمَکَ اللَّهُ فَقُلْتُ أَنَا بَشِیرُ بْنُ حَذْلَمٍ وَجَّهَنِی مَوْلَایَ عَلِیُّ بْنُ

۱- ۱. الجبانه: الصحراء، و المقبره، و عن المغرب: المصلی العام فی الصحراء.

الْحُسَیْنِ عَلَیْهِمَا الصَّلَاهُ وَ السَّلَامُ وَ هُوَ نَازِلٌ فِی مَوْضِعِ کَذَا وَ کَذَا مَعَ عِیَالِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ وَ نِسَائِهِ قَالَ فَتَرَکُونِی مَکَانِی وَ بَادَرُوا.

فَضَرَبْتُ فَرَسِی حَتَّی رَجَعْتُ إِلَیْهِمْ فَوَجَدْتُ النَّاسَ قَدْ أَخَذُوا الطُّرُقَ وَ الْمَوَاضِعَ فَنَزَلْتُ عَنْ فَرَسِی وَ تَخَطَّیْتُ رِقَابَ النَّاسِ حَتَّی قَرُبْتُ مِنْ بَابِ الْفُسْطَاطِ وَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام دَاخِلًا وَ مَعَهُ خِرْقَهٌ یَمْسَحُ بِهَا دُمُوعَهُ وَ خَلْفَهُ خَادِمٌ مَعَهُ کُرْسِیٌّ فَوَضَعَهُ لَهُ وَ جَلَسَ عَلَیْهِ وَ هُوَ لَا یَتَمَالَکُ مِنَ الْعَبْرَهِ وَ ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُ النَّاسِ بِالْبُکَاءِ وَ حَنِینِ الْجَوَارِی وَ النِّسَاءِ وَ النَّاسُ مِنْ کُلِّ نَاحِیَهٍ یُعَزُّونَهُ فَضَجَّتْ تِلْکَ الْبُقْعَهُ ضَجَّهً شَدِیدَهً فَأَوْمَأَ بِیَدِهِ أَنِ اسْکُتُوا فَسَکَنَتْ فَوْرَتُهُمْ فَقَالَ علیه السلام.

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ- مالِکِ یَوْمِ الدِّینِ بَارِئِ الْخَلَائِقِ أَجْمَعِینَ الَّذِی بَعُدَ فَارْتَفَعَ فِی السَّمَاوَاتِ الْعُلَی وَ قَرُبَ فَشَهِدَ النَّجْوَی نَحْمَدُهُ عَلَی عَظَائِمِ الْأُمُورِ وَ فَجَائِعِ الدُّهُورِ وَ أَلَمِ الْفَجَائِعِ وَ مَضَاضَهِ اللَّوَاذِعِ وَ جَلِیلِ الرُّزْءِ وَ عَظِیمِ الْمَصَائِبِ الْفَاضِعَهِ الْکَاظَّهِ الْفَادِحَهِ الْجَائِحَهِ أَیُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ وَ لَهُ الْحَمْدُ ابْتَلَانَا بِمَصَائِبَ جَلِیلَهٍ وَ ثُلْمَهٍ فِی الْإِسْلَامِ عَظِیمَهٍ قُتِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَ عِتْرَتُهُ وَ سُبِیَ نِسَاؤُهُ وَ صِبْیَتُهُ وَ دَارُوا بِرَأْسِهِ فِی الْبُلْدَانِ مِنْ فَوْقِ عَامِلِ السِّنَانِ وَ هَذِهِ الرَّزِیَّهُ الَّتِی لَا مِثْلَهَا رَزِیَّهٌ أَیُّهَا النَّاسُ فَأَیُّ رِجَالاتٍ مِنْکُمْ یُسَرُّونَ بَعْدَ قَتْلِهِ أَمْ أَیَّهُ عَیْنٍ مِنْکُمْ تَحْبِسُ دَمْعَهَا وَ تَضَنُّ عَنِ انْهِمَالِهَا فَلَقَدْ بَکَتِ السَّبْعُ الشِّدَادُ لِقَتْلِهِ وَ بَکَتِ الْبِحَارُ بِأَمْوَاجِهَا وَ السَّمَاوَاتُ بِأَرْکَانِهَا وَ الْأَرْضُ بِأَرْجَائِهَا وَ الْأَشْجَارُ بِأَغْصَانِهَا وَ الْحِیتَانُ وَ لُجَجُ الْبِحَارِ وَ الْمَلَائِکَهُ الْمُقَرَّبُونَ وَ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ أَجْمَعُونَ أَیُّهَا النَّاسُ أَیُّ قَلْبٍ لَا یَنْصَدِعُ لِقَتْلِهِ أَمْ أَیُّ فُؤَادٍ لَا یَحِنُّ إِلَیْهِ أَمْ أَیُّ سَمْعٍ یَسْمَعُ هَذِهِ الثُّلْمَهَ الَّتِی ثُلِمَتْ فِی الْإِسْلَامِ أَیُّهَا النَّاسُ أَصْبَحْنَا مَطْرُودِینَ مُشَرَّدِینَ مَذُودِینَ شَاسِعِینَ عَنِ الْأَمْصَارِ کَأَنَّا أَوْلَادُ تُرْکٍ وَ کَابُلَ مِنْ غَیْرِ جُرْمٍ اجْتَرَمْنَاهُ وَ لَا مَکْرُوهٍ ارْتَکَبْنَاهُ وَ لَا ثُلْمَهٍ فِی الْإِسْلَامِ ثَلَمْنَاهَا- ما سَمِعْنا بِهذا فِی آبائِنَا الْأَوَّلِینَ إِنْ هذا إِلَّا اخْتِلاقٌ

وَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ النَّبِيَّ تَقَدَّمَ إِلَيْهِمْ فِي قِتَالِنَا كَمَا تَقَدَّمَ إِلَيْهِمْ فِي الْوِصَايَةِ بِنَا لَمَا ازْدَادُوا عَلَى مَا فَعَلُوا بِنَا فَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ مِنْ مُصِيبَةٍ مَا أَعْظَمَهَا وَ أَوْجَعَهَا وَ أَفْجَعَهَا وَ أَكَظَّهَا وَ أَفَظَّهَا وَ أَمَرَّهَا وَ أَفْدَحَهَا فَعِنْدَ اللَّهِ نَحْتَسِبُ فِيمَا أَصَابَنَا وَ مَا بَلَغَ بِنَا إِنَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقامٍ.

قَالَ فَقَامَ صُوحَانُ بْنُ صَعْصَعَةَ بْنِ صُوحَانَ وَ كَانَ زَمِناً فَاعْتَذَرَ إِلَيْهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ بِمَا عِنْدَهُ مِنْ زَمَانَةِ رِجْلَيْهِ فَأَجَابَهُ بِقَبُولِ مَعْذِرَتِهِ وَ حُسْنِ الظَّنِّ فِيهِ وَ شَكَرَ لَهُ وَ تَرَحَّمَ عَلَى أَبِيهِ (١)

ثُمَّ قَالَ السَّيِّدُ رُوِيَ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ إِنَّ زَيْنَ الْعَابِدِينَ عليه السلام بَكَى عَلَى أَبِيهِ أَرْبَعِينَ سَنَةً صَائِماً نَهَارَهُ قَائِماً لَيْلَهُ فَإِذَا حَضَرَ الْإِفْطَارُ جَاءَهُ غُلَامُهُ بِطَعَامِهِ وَ شَرَابِهِ فَيَضَعُهُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَيَقُولُ كُلْ يَا مَوْلَايَ فَيَقُولُ قُتِلَ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ جَائِعاً قُتِلَ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ عَطْشَاناً فَلَا يَزَالُ يُكَرِّرُ ذَلِكَ وَ يَبْكِي حَتَّى يُبَلَّ طَعَامُهُ مِنْ دُمُوعِهِ ثُمَّ يُمْزَجُ شَرَابُهُ بِدُمُوعِهِ فَلَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى لَحِقَ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ حَدَّثَ مَوْلًى لَهُ عليه السلام أَنَّهُ بَرَزَ يَوْماً إِلَى الصَّحْرَاءِ قَالَ فَتَبِعْتُهُ فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَجَدَ عَلَى حِجَارَةٍ خَشِنَةٍ فَوَقَفْتُ وَ أَنَا أَسْمَعُ شَهِيقَهُ وَ بُكَاءَهُ وَ أَحْصَيْتُ عَلَيْهِ أَلْفَ مَرَّةٍ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حَقّاً حَقّاً- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَعَبُّداً وَ رِقّاً لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِيمَاناً وَ صِدْقاً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ وَ إِنَّ لِحْيَتَهُ وَ وَجْهَهُ قَدْ غُمِرَ بِالْمَاءِ مِنْ دُمُوعِ عَيْنَيْهِ فَقُلْتُ يَا سَيِّدِي أَ مَا آنَ لِحُزْنِكَ أَنْ يَنْقَضِيَ وَ لِبُكَائِكَ أَنْ تَقِلَّ فَقَالَ لِي وَيْحَكَ إِنَّ يَعْقُوبَ بْنَ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عليهم السلام كَانَ نَبِيّاً ابْنَ نَبِيٍّ كَانَ لَهُ اثْنَا عَشَرَ ابْناً فَغَيَّبَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَاحِداً مِنْهُمْ فَشَابَ رَأْسُهُ مِنَ الْحُزْنِ وَ احْدَوْدَبَ ظَهْرُهُ مِنَ الْغَمِّ وَ ذَهَبَ بَصَرُهُ مِنَ الْبُكَاءِ وَ ابْنُهُ حَيٌّ فِي دَارِ الدُّنْيَا وَ أَنَا فَقَدْتُ أَبِي وَ أَخِي وَ سَبْعَةَ عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي صَرْعَى مَقْتُولِينَ فَكَيْفَ يَنْقَضِي حُزْنِي وَ يَقِلُّ بُكَائِي (٢).

**[ترجمه]سید بن طاوس رحمه الله در کتاب «الملهوف علی قتلی الطفوف» و شیخ ابن نما رحمه الله در کتاب «مثیر الاحزان»- الفاظ متعلق به سید است- می نویسند:

ابن سعد سر مبارک امام حسین علیه السّلام را روز عاشورا به وسیله خولی بن یزید اصبحی و حُمید بن مسلم ازدی نزد ابن زیاد فرستاد. سپس دستور داد تا سر مابقی اصحاب و اهل بیت امام حسین علیه السّلام را نظیف کردند و آنها را به وسیله شمر بن ذی الجوشن و قیس ابن اشعث و عمرو بن حجاج به سوی کوفه فرستاد. ابن سعد مابقی روز عاشورا و روز بعد را تا ظهر در کربلا ماند. سپس اهل و عیالی را که از امام حسین علیه السّلام باقی مانده بودند، حرکت داد. زنان را بر شتران بی جهاز سوار کرد. زنان در میان دشمنان با صورت های باز بودند، در صورتی که آنان امانت های بهترین پیامبران بودند. ایشان را به نحوی می بردند که اسیران ترک و روم را به اسیری و غم و اندوه می برند. شاعر چه خوب گفته است:

بر آن کسی که از آل هاشم مبعوث شد (یعنی حضرت محمّد) صلوات و درود فرستاده می شود. ولی با فرزندانش جنگ و جدال می شود و این دو عمل (که ضد یکدیگرند) خیلی عجیب و غریب هستند! راوی می گوید: هنگامی که ابن سعد از کربلا فاصله گرفت، گروهی از بنی اسد آمدند و بر آن بدن های پاک و غرقه به خون نماز خواندند و آنان را در همین جایی که فعلا معروف و موجود است، دفن کردند. - . الملهوف: ۱۲۵ -

شیخ مفید می نویسد: امام حسین علیه السّلام را در همین مکانی دفن نمودند که قبرش می باشد. و پسرش علی بن الحسین را که اصغر بود، پایین پای آن حضرت به خاک سپردند. برای مابقی شهیدان اهل بیت و اصحاب آن حضرت که در اطرافش

افتاده بودنـد، گودالی پایین پای آن بزرگوار کندند و آنان را در آن گودال دفن نمودند و حضـرت عباس بن علی را در همان موضعی که در طریق غاضریه بود دفن کردند و فعلا قبر مبارکش معلوم است. - . ارشاد: ۲۲۷ -

سیـد بن طـاوس رحمه الله می نگـارد: ابن سـعد اسـیران را حرکت داد و هنگـامی که نزدیـک کـوفه رسـیدند، اهـل کوفه برای تماشای اسـیران اجتماع کردند. یکی از زنان کوفه از بالای بام متوجه اسـیران شد و گفت: شما از کدام اسیران هستید؟ گفتند: ما اسـیران آل محمّدیم. آن زن کوفی از بالای بام فرود آمد. چادر و شلوار و مقنعه هایی آورد و به اسیران داد و اسیران آنها را پوشـیدند. حضـرت علی بن الحسـین علیهما السّـلام که به علت بیماری ناتوان شده بود، با زنان بود. حسن بن حسن مثنی که با عمو و امام خود، یعنی حضـرت حسین علیه السّلام در مقابل نیزه ها صبر و تحمل کرده بود نیز در میان اسیران بود. او از کثرت زخم و جراحات بدنش داغ شده و از پای در آمده بود.

زید و عمرو که فرزندان امام حسن مجتبی علیه السّـلام سبط پیامبر صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم بودند نیز با اسـیران بودند. اهل کوفه برای مصـیبت اسیران شـروع به نوحه و گریه کردند. حضـرت علی بن الحسین علیهما السّلام به ایشان می فرمود: آیا شما برای مصائب ما گریه می کنیـد؟ پس چه کسـی مردان ما را کشت؟ بشـیر بن خزیم اسـدی می گویـد: من در آن روز به زینب دختر علی علیه السّـلام نظر کردم. به خـدا قسم زنی باحیاتر و سـخنورتر از آن بانو ندیـدم! گویا به زبان علی بن ابی طالب علیه السّلام سخن می گوید. آن بانوی معظمه یک اشاره به مردم کرد و فرمود: ساکت شوید! ناگاه نفس ها قطع شد و زنگ شتران از صدا افتاد! آن بانوی داغ دیده فرمود: سپاس مخصوص خداست. صـلوات بر پـدرم حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و آل طیب و نیکوی او باد.

اما بعـد؛ ای اهـل کوفه! ای اهل خـدعه و بی وفایی! آیا گریه می کنیـد؟ هرگز اشک چشم شـما خشک و ناله های شـما آرام مباد. جز این نیست که شـما نظیر آن زنی هستیـد که «نَقَضَتْ غَزْلَها مِنْ بَعْدِ قُوَّهٍ أَنْکاثاً تَتَّخِذُونَ أَیْمانَکُمْ دَخَلًا بَیْنَکُم.» - . نحل / ۹۲ - {رشـته خود را پس از این که آن را می تابد و محکم می نماید، پاره پاره می کند و باز می نماید.} سوگندهای شما در میـان شـما مکر و فریب است. آگاه باشـید آیا غیر از لاف زدن، فریفتن، نظیر کنیزان تملق گفتن و طعنه زدن بر دشـمنان چیزی داریـد؟ شـما نظیر گیاهی هستیـد که از مـدفوع حیوانات برویـد؛ نقره ای هستید که قبرسـتان را به آن تزیین کرده باشـند. آگاه باشید آنچه پیشاپیش برای خویشتن فرستادید بسیار بد است، زیرا دچار سخط خدا و همیشه در عذاب خواهید بود!

آیا گریه و ناله می کنید؟ آری به خدا قسم باید زیاد گریه کنید و اندکی بخندید! زیرا عیب و عار شما به نحوی دائمی شد که بعـدا هرگز نمی توانیـد آنها را از خود دور نمایید. چگونه خود را از کشـتن سـلیل خاتم انبیاء تبرئه می کنید که بزرگ جوانان اهل بهشت، پناهگاه اخیار شـما، فریادرس مصیبت زدگان شما، محل روشنایی حجت و دلیل شما و محل ریزش سنت دین شما بود؟ آگاه باشـید! بد گناهی را به دوش گرفتید. نابود و هلاک شوید! با ناامیدی مواجه شوید! دست های شما بریده و شکسته باد! تجارت آخرت شما دچار زیان گردید؛ دچار غضب خدا خواهید شد؛ ذلت و تهیدستی نصیب شما شد.

ای اهل کوفه، وای بر شـما! آیا می دانیـد کـدام جگرگوشه پیغمبر اسـلام را پاره پاره کردیـد، و کدام پرده نشـینان او را خارج نمودیـد، و چه خونی از او ریختید، و چه حرمتی را از او پایمال کردید؟ آنان را با سـر برهنه و گردن باز و هم ردیف با گردن های مایل- و در برخی نسخ دارد: با گوش دریده و شمایلی به هم ریخته، مانند وجه زمین که خورشید بر آن می تابد و پهنای

آسـمان –، آیا اگر آسـمان خون ببارد تعجب می کنیـد؟ در صورتی که رسوایی عـذاب آخرت شـما بیشتر است، و شـما یاری کرده نخواهید شد. مبادا این فریب را بخورید که خدا شـما را مهلت داده است! زیرا مبادرت شما به این جنایت بزرگ، خدا را از گرفتن انتقام عاجز نخواهد کرد و موقعیت خونخواهی فوت نخواهد شد؛ حتما خدای شما مواظب شما خواهد بود.

راوی می گویـد: به خـدا قسم من آن روز مردم را همچنـان متحیر و گریـان می دیـدم. همه دست هـای خود را بر دهـان هـای خویش نهاده بودند. شخصـی را پهلوی خودم دیدم که به قدری گریان بود که ریشـش تر شده بود. آن شیخ می گفت: پدر و مادرم به فدای شـما باد! پیران شما خاندان بهترین پیران، جوانان شما بهترین جوانان، زنان شما (از نظر عفت و عصمت) بهترین زنان و نسل شما بهترین نسل است که رسوا و مغلوب نخواهید شد.

زیـد بن موسـی روایت کرده: پس از این که فاطمه صـغرا از کربلا برگشت، سـخنرانی مفصّـلی کرد و فرمود: حمـد خـدا را به تعداد رمل ها و سـنگریزه ها و به به وزن عرش تا خاک. او را می ستایم و به او ایمان دارم و بر او توکل می کنم و گواهی می دهم که معبودی جز خـدای یکتای یگانه نیست و محمـد عبد و فرسـتاده اوست، صـلوات خدا بر او و آلش و فرزندانش باد که در کنار شط فرات، بدون خونخواهی ذبح شدند.

خدایا! من به تو پناه می برم از این که بر تو دروغ ببندم و خلاف آنچه نازل کردی – که عهد برای وصیّ او علی بن ابی طالب علیه السّلام گرفتی – بگویم! همان علی که حقش به غارت برده شد و بی گناه مانند فرزندش که دیروز کشته شد، در خانه ای از خـانه های خـدای متعال که جماعتی از کسانی بودنـد که به زبان اسـلام آورده بودنـد! مرگ بر سـرهایشان که ظلمی را در زمان حیاتش و هنگام وفاتش از ایشان دفع نکردند، تا این که او را به سمت خود قبض روح کردی، در حالی که مناقبی ستوده و طبیعتی پاک داشت و مناقبش معروف و مـذهبش مشـهور بود. خـدایا! سـرزنش سـرزنش کنندگان در مورد تو او را نگرفت. پروردگارا! در حالت کودکی او را به اسـلام هـدایت کردی و مناقبش را در بزرگی سـتودی و پیوسـته خیرخواه تو و رسولت– صـلوات تـو بر او و آلش بـاد– بـود، تـا این که او را به سـمت خـود قبض روح کردی، در حـالتی که از دنیـا رویگردان بـود و حرصی بر آن نداشت و رغبت به آخرت داشت و در راه تو برای تو مجاهدت کرد. تو از او راضی شدی و او را برگزیدی و او را به راه مستقیم هدایت کردی.

اما بعد؛ ای اهل کوفه! ای اهل مکر و غدر و خودپسندی! ما اهل بیتی هستیم که خدا ما را به وسیله شما امتحان و شما را هم به وسیله ما آزمایش نمود. امتحان ما را نیکو قرار داد، و علم خود و فهم آن را به ما عطا فرمود. سینه ما صندوق علم خدا و ظرف فهم و حکمت آن است. در زمین ما حجت خداییم برای بلاد و عباد او. خدا ما را به کرم خود گرامی داشته است. خدا ما را به وسـیله پیغمبرش حضـرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله بر بیشتر خلق روشـنی و فضیلت و برتری عطا فرموده است، ولی شما ما را تکـذیب و تکفیر نمودیـد. کشـتن ما و غارت کردن اموال ما را حلال دانستیـد، گویا ما از فرزنـدان ترک یا کابل بودیم. همان طور که جـد ما را دیروز شـهید کردید، به علت حسودی های قبلی از شمشـیرهای شـما خون ما اهل بیت می چکد. چشم شـما برای این جنایاتی که مرتکب شدید روشن و قلب های شـما خوشحال گردید! خوشحالی شما افترایی است که به خدا می زنید و مکری است که به کار بردید، «وَ اللَّهُ خَیْرُ الْماکِرِین.» – . آل عمران / ۵۴ – {ولی خدا بهترین چاره جویان است.} مبادا نفس هایتان شـما را برای این خون هایی که از ما ریختید و اموالی که از ما به یغما بردید به خوشحالی دعوت کند، زیرا این مصیبت

های جلیل و بزرگی که به ما نصیب گردیده، «فِی کِتابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَها إِنَّ ذلِکَ عَلَی اللَّهِ یَسِیرٌ لِکَیْلا تَأْسَوْا عَلی ما فاتَکَمْ وَ لا تَفْرَحُوا بِما آتاکُمْ وَ اللَّهُ لا یُحِبُّ کُلَّ مُخْتالٍ فَخُور.» - . حدید / ۲۲ - ۲۳ - {قبلا در نامه اعمال ما برای ما مقدر شده است. این عمل برای خدا سهل و آسان است. ناراحت نباشید و برای آنچه که به شما داده شده فرح مند نشوید. خدا هر کسی را که خودپسند و فخر کننده باشد دوست ندارد.}

مردن بر شما باد! در انتظار لعنت و عذاب خدا باشید که گویا بر شما نازل شده باشد. عذاب و نکبت هایی از آسمان به طور متواتر بر شما نازل می شود و شما را به علت اعمال زشتی که دارید، ریشه کن خواهد کرد، و اذیت و آزار بعضی از شما را بر بعضی دیگر نصیب می نماید. سپس روز قیامت به علت ظلمی که به ما کردید، دچار عذابی دردناک و دائمی خواهید گردید. آگاه باشید که لعنت خدا بر افراد ستمکار خواهد بود.

وای بر شما! آیا می دانید چه دستی از شما بر ما نیزه زد؟ و چه شخصی به جنگ ما آمد؟ با چه پایی به سوی ما آمدید و حرب با ما را برگزیدید؟ قلب های شما قسی و کبدهای شما سفت شده است؛ دل های شما مهر خورده اند؛ گوش شما نمی شنود و چشم شما نمی بیند؛ شیطان اعمال زشت شما را به نظرتان جلوه داده و پرده جلو چشم شما کشیده است، لذا شما هدایت نخواهید شد.

ای اهل کوفه، هلاک و نابود شوید! چه بسیار خون هایی که از رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله به گردن شما است و چه کینه هایی که از او نزد شما می باشد. چه عنادهایی که با برادرش علی بن ابی طالب علیه السّلام که جد من است و فرزندان وی که عترت اخیار پیامبرند ورزیدید! و شخصی از شما فخر کرده و این شعر را گفته است:

ما علی و فرزندان او را با شمشیرهای هندی و نیزه ها شهید کردیم

و زنان آنان را مثل اسیران ترک اسیر کردیم و آنان را پایمال کردیم چه پایمال کردنی!

ای گوینده این شعر! خاک و سنگریزه بر دهانت باد! تو به کشتن گروهی که خدا آنان را پاک و پاکیزه قرار داده و پلیدی را از ایشان بر طرف نموده افتخار می کنی؟ خشم خود را فرو ببر و نظیر سگ بر سر دم خود بنشین، آن طور که پدرت نشست. جز این نیست که برای هر مردی همان جزایی است که پیشاپیش به دست خود فرستاده است. وای بر شما! شما به ما راجع به این فضیلت و برتری که خدا به ما عطا کرده حسودی کردید سپس به این شعر متمثل شد:

ما چه گناهی داریم که دریای فضائل و مناقب ما به تلاطم آمده و دریای تو به قدری بی آب و ساکن مانده است که دعموص ها (دعموص یک نوع حیوان و کوچکی است که در آب زندگی می کند. شکل آن نظیر قاشق می باشد) را نمی پوشاند: ذلِکَ فَضْلُ اللَّهِ یُؤْتِیهِ مَنْ یَشاءُ وَ اللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِیم ...وَ مَنْ لَمْ یَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُوراً فَما لَهُ مِنْ نُور {این یک فضیلتی است که خدا به هر کسی بخواهد عطاء می کند، خدا است که صاحب فضل بزرگ می باشد... کسی که خدا برایش نوری قرار ندهد نوری نخواهد داشت.} راوی می گوید: صداها به گریه بلند شد و مردم گفتند: ای دختر بهترین پیامبران و امامان همین مقدار سخنرانی کافی است، زیرا قلب های ما را آتش زدی، گلوی ما را به وسیله غصه سوزاندی، آتش ندامت را در باطن های ما

روشن کردی. سپس آن بانو که سلام بر او و پدر و جده اش سلام باد آرام شد.

مؤلف: در احتجاج این خطبه با این اسناد مذکور است - . الملهوف: ۱۲۷ و احتجاج: ۱۵۵ - و باید به کلام سید برگردیم.

سید بن طاوس می گوید: ام کلثوم دختر حضرت امیر علیه السّلام در آن روز از پشت پرده خود در حالی که گریان بود، شروع به سخنرانی کرد و فرمود: ای اهل کوفه، اف بر شما! برای چه حسین علیه السّلام را تنها نهادید، او را شهید کردید، اموال وی را به تاراج بردید و وارث او شدید، زنان او را اسیر و خود او را اذیت و آزار کردید؟ هلاک و نابودی نصیب شما شود!

وای بر شما! آیا می دانید دچار چه داهیه ای شده اید؟ چه وزر و وبالی به دوش گرفته اید؟ چه خون هایی را ریخته اید؟ چه زنان پرده نشینی را خارج و اسیر کرده اید؟ چه دخترانی را به اسارت آورده اید؟ چه اموالی را به یغما برده اید؟ بهترین مردان بعد از پیغمبر را کشتید! رحم و مروت از قلوب شما گرفته شده است! آگاه باشید که حزب خدا رستگارند و {حزب شیطان زیانکار خواهند بود.} سپس این اشعار را خواند:

شما برادر مرا کشتید، من صبر می کنم، وای بر مادران شما! به زودی دچار آتشی می شوید که حرارت و شعله آن افروخته خواهد بود

شما خون هایی را ریختید که خدا و قرآن و محمّد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم ریختن آنها را حرام کرده اند

آگاه باشید، مژده باد شما را به آتش جهنم! حتما شما فردای قیامت در دوزخ به طور دائمی خواهید بود

و من تا زنده باشم در عزای برادرم گریه می کنم؛ همان برادری که بعد از پیامبر خدا بهترین شخص بود

یک نوع اشکی می ریزم که بر گونه صورتم می ریزد و خشک نمی شود

راوی می گوید: صدای مردم به گریه و ناله بلند شد؛ زنان همه موی سر خود را پریشان کردند و خاک مصیبت به سر ریختند؛ صورت خود را خراشیدند؛ لطمه به صورت خویش زدند و صدا به واویلا بلند کردند. مردان نیز شروع به گریه نمودند. زنان و مردان گریانی بیش از آن روز دیده نشد!

پس از ام کلثوم، حضرت زین العابدین علیه السّلام به مردم اشاره کرد و فرمود: ساکت شوید! پس از سکوت مردم، آن حضرت برخاست و بعد از این که حمد و ثنای خدای را به جای آورد و درود بر پیغمبر اعظم اسلام صلّی اللّٰه علیه و آله فرستاد، فرمود: ایها الناس! کسی که مرا می شناسند که می شناسد، کسی که مرا نمی شناسد، من علی بن الحسین ابن علی بن ابی طالب صلوات الله علیهم هستم. من پسر آن کسی هستم که در کنار فرات بدون گناه شهید شد. من پسر آن شخصی می باشم که نسبت به وی هتک حرمت شد؛ اموال او را به تاراج بردند؛ اهل و عیال وی را اسیر کردند. من فرزند آن شخصیتی هستم که در راه خدا صبر کرد و شهید شد و یک چنین افتخاری برای من کافی است.

ایها الناس! شما را به خدا قسم می دهم، آیا می دانید که برای پدرم نامه نوشتید و او را فریب دادید و با او عهد و پیمان بستید، سپس بـا آن حضـرت مقـاتله کردیـد و او را تنها نهادیـد؟ نابود باد آنچه را که پیشاپیش برای خود فرسـتادید! چه رأی و نظریه بدی دارید! با چه چشـمی به پیغمبر خدا نظر می کنید در آن موقعی که به شـما بفرماید: عترت مرا کشتید؟ نسبت به من هتك حرمت نمودید؟ شما از امت من نیستید!

صدای ضـجه مردم از هر طرف بلند شد. بعضـی از مردم به یکدیگر می گفتند: هلاك شدید، ولی نمی دانید! سـپس حضـرت سجاد علیه السّـلام فرمود: خدا رحمت کند آن مردی را که نصیحت مرا بپذیرد. پند و اندرز مرا برای خدا و رسول و اهل بیت او حفظ نماید، زیرا ما به پیامبر خدا تأسی نمودیم. مردم گفتند: یا بن رسول اللَّه! ما عموما مطیع و فرمانبردار تو می باشیم، ما تو را از دست نمی دهیم و به تو راغب هستیم. به مـا دسـتور بـده تـا اجرا کنیم، خـدا تو را رحمت نمایـد، زیرا مـا بـا کسـی که تو بجنگی می جنگیم و بـا هر کسـی که مسالمت کنی، مسالمت می نماییم. ما حتما از یزیـد مؤاخـذه می کنیم و از هر کسـی که دربـاره تو ظلم کرده باشـد، بیزاری می جوییم. امـام سـجاد علیه السّـلام فرمود: هیهـات! هیهات! ای مردمان بی وفا و مکار، بین شما و بین هوا و هوس های نفسانی شـما فاصله زیادی است. آیا می خواهید به آن نحوی با من رفتار کنید که قبلا با پدران من رفتار نمودیـد؟ نه به خدای زمین ها، زیرا هنوز زخم آن فریبی که از شـما خوردیم التیام نیافته است. دیروز بود که پدرم با اهل بیتش کشته شدند. هنوز مصیبت پیغمبر خدا و پدرم و فرزندانش را فراموش ننموده ام، صدای غم و اندوه او را در گوش دارم. تلخی آن مصـیبت را در حلق و غصه آن را در سـینه دارم. خواسـته من از شـما این است که نه به نفع مـا و نه بر علیه ما باشـید. سپس فرمود:

مانعی ندارد اگر حسین شهید شده باشد، زیرا پدرش حضرت امیر که کشته شد از حسین بهتر و گرامی تر بود

ای اهل کوفه! از این مصیبتی که به حسین وارد آوردید خوشحال نباشید، زیرا این مصیبت اعظم مصائب است

جـان مـن به فـدای شـهیدی بـاد که در کنـار فرات افتـاد. جزای آن کسـی که او را کشت آتش جهنم خواهـد بـود مؤلـف: در احتجاج چنین روایت شـده که: «حـذیم بن بشـیر گفت: زین العابـدین علیه السّـلام به سـمت مردم خارج شد و اشاره فرمود که ساکت شوند و مردم نیز سکوت کردند...» تا آخر خبر. - . احتجاج: ۱۵۷ -

سید می گوید: سـپس حضـرت فرمود: ما از شـما با یك سـر در برابر یک سر راضی هستیم؛ پس نه روزی به نفع ما باشید و نه علیه ما!

مؤلف: در بعضـی از کتب معتبره دیـدم که از مسـلم جصّـاص نقـل شـده که گفت: ابن زیاد مرا خواست تا دار الاماره کوفه را تعمیر نمایم. در آن حینی که من درها را گچکاری می کردم، ناگاه شـنید فریادهایی از اطراف کوفه بلند شد. من متوجه خادم خود شـدم و گفتم: چه شـده که کوفه دچار ضـجه گردیـده است؟ گفت: الساعه سـر یکی از خارجی ها را که بر یزیـد خروج کرده است آورده انـد. گفتم: آن خـارجی کیست!؟ گفت: حسـین بن علی علیهمـا السّـلام است. من صبر کردم تا خادم خارج شد و آنچنان سـیلی به صورت خود زدم که ترسـیدم چشـمم نابود شود، سـپس گچ ها را از دست خود شسـتم و از پشت قصر فرود آمدم و وارد کناسه کوفه شدم.

در آن حینی که من ایستاده بودم و مردم در انتظار ورود اسیران و سر شهیدان بودند، ناگاه دیدم تعداد چهل هودج بر پشت چهل شتر نصب شده که زنان و دختران فاطمه زهرا علیها السّلام در میان آنها جای دارند. ناگاه حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام را دیدم که سوار بر شتر عریان و خون از رگ های گردنش روان بود و آن بزرگوار در حالی که گریان بود این اشعار را می فرمود:

ای امت بد رفتار! خدا شما را از باران رحمت خود سیراب نکند، ای امتی که احترام جد ما را درباره ما مراعات نکردید!

اگر روز قیامت پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم ما را جمع کند، شما در جواب ما چه خواهید گفت؟

شما ما را بر پشت شتران بی جهاز می گردانید، گویا ما آن افرادی نیستیم که پایه دین را برای شما محکم کرده باشیم! ای گروه بنی امیه! این چه توقفی است که شما درباره مصائب ما می کنید و جواب ما را نمی دهید!

شما برای خوشحالی که دارید بر علیه ما کف می زنید و در زمین به ما ناسزا می گویید!

وای بر شما! آیا جد من پیامبر خدا نیست که بشر را از طریق گمراهی به شاه راه هدایت راهنمایی کرد؟

ای واقعه کربلا! حقا که تو غم و اندوه را به ارث به من دادی. خدا پرده افرادی را که با ما بد رفتاری نمودند پاره خواهد کرد

راوی می گوید: اهل کوفه به کودکانی که در میان محمل ها بودند، خرما و نان و گردو می دادند. ولی ام کلثوم بر آنان فریاد زد و فرمود: ای اهل کوفه! صدقه بر ما حرام است. سپس آن بانو، آن نان و خرماها را از دست و دهان کودکان می گرفت و به روی زمین می ریخت. اهل کوفه با این جنایاتی که درباره آنان کرده بودند، برای مصیبت ایشان گریه می کردند.

سپس ام کلثوم سر خود را از محمل خارج کرد و به اهل کوفه گفت: ای اهل کوفه! آرام باشید. مردان شما ما را می کشند و زنان شما برای ما گریه می کنند؟ خدا در روز قیامت بین ما و شما داوری خواهد کرد. در آن حینی که آن بانو آنان را مخاطب قرار داده بود، ناگاه صدای ضجه بلند شد و سر شهیدان را که سر امام حسین علیه السّلام در جلوی آنان بود آوردند که سری بود نورانی، نظیر ماه، و شبیه ترین مردم بود به رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله. محاسن شریف امام حسین علیه السّلام نظیر شبه مشکی بود و رنگ خضاب از آن رفته بود. صورت آن حضرت مثل ماه تابان و گرد بود. نیزه سر و محاسن آن امام مظلوم را به طرف راست و چپ حرکت می داد. هنگامی که زینب علیها السّلام متوجه سر مبارك امام حسین علیه السّلام شد، پیشانی خود را به نحوی به جلوی محمل زد که دیدم خون از زیر مقنعه آن بانو خارج شد. سپس با یك قطعه پارچه به سر امام حسین علیه السّلام اشاره کرد و این اشعار را خواند: ای ماه شب اول! اکنون که به سر حد کمال رسید، خسوف او را به ناگهانی ربود و غروب او را ظاهر نمود

ای پاره قلبم! من گمان نمی کردم که این مصیبت عظما مقدر و نوشته شده باشد

ای برادر من! با فاطمه صغیره تکلم کن، زیرا نزدیک است که قلبش آب شود

ای برادرم! آن قلب تو که بر ما مهربان بود، اکنون چه شده که به ما قسی و سخت گردیده است!

ای برادر! کاش علی بن الحسین علیهما السّلام را می دیدی که اسیر شده و به علت غم یتیمی طاقت خودداری ندارد

آنچه که وی را به وسیله ضربه اذیت و آزار می نمایند، در حالی تو را صدا می زند که ذلیل و اشکش ریزان است.

ای برادرم! علی بن الحسین علیهما السّلام را در بر بگیر و به خود نزدیک کن و قلب وی را که دچار ترس شده تسکین بده

یتیم چقدر ذلیل است در آن موقعی که پدر خود را صدا می زند، ولی جواب نمی شنود!

سید بن طاوس می گوید: ابن زیاد برای ملاقات مردم در قصر دار الاماره جلوس کرد و به عموم مردم اجازه ورود داد. سر مبارک امام حسین علیه السّلام را آوردند و در مقابل ابن زیاد نهاده شد. بعد زنان و کودکان امام حسین علیه السّلام را نزد ابن زیاد آوردند. زینب دختر علی علیه السّلام به طور ناشناس نشست. ابن زیاد جویا شد: این زن کیست؟ گفته شد: زینب دختر علی است. ابن زیاد متوجه آن بانو شد و گفت: سپاس مخصوص آن خدایی است که شما را افتضاح و سخنان شما را تکذیب کرد. زینب علیها السّلام فرمود: جز این نیست که شخص فاسق افتضاح و شخص فاجر تکذیب می شود و آن شخص غیر از ما است. ابن زیاد گفت: دیدی خدا با برادر و اهل بیت تو چه کار کرد؟ آن بانوی معظمه فرمود: من غیر از نیک رفتاری از خدا چیزی ندیدم. شهیدان ما گروهی هستند که خدا قتال را بر آنان واجب کرده است. آنان به خوابگاه خود رفتند. طولی نمی کشد که خدا تو و ایشان را در یک مکان جمع می کند و تو مورد محاجه و مخاصمه قرار خواهی گرفت. آن روز نظر کن و بنگر چه کسی فلج خواهد بود. ای پسر مرجانه! مادرت در عزایت گریان شود! راوی می گوید: ابن زیاد خشمناک شد. گویا تصمیم گرفت زینب را اذیت نماید، ولی عمرو بن حریث به ابن زیاد گفت: این زن است و زن راجع به منطق و سخن خود مورد مؤاخذه قرار نخواهد گرفت. ابن زیاد به زینب گفت: حقا که خدا قلب مرا از دست حسین تو که سرکش بود و افراد معصیت کاری که از اهل بیت تو بودند شفا داد! زینب کبری فرمود: به جان خودم قسم که تو بزرگ و سالار مرا کشتی، شاخه مرا قطع نمودی، ریشه مرا از بیخ و بن درآوردی. اگر این جنایات موجب شفای قلب تو باشد، پس شفا یافتی. ابن زیاد گفت: این زن به سجع و قافیه سخن می گوید. به جان خودم که پدرت علی هم به سجع و قافیه سخن می گفت و شاعر بود. زینب فرمود: ای پسر زیاد! زن را با سجع و قافیه چه کار؟ - . الملهوف: ۱۴۲ -

ابن نما می نویسد: زینب کبری فرمود: من از سجع و قافیه بیزارم، ولی از کسی تعجب می کنم که امامان خود را می کشد! در صورتی که می داند آنان در آخرت از او انتقام خواهند کشید.

شیخ مفید رحمه الله می نگارد: ابن زیاد سر مبارک امام حسین علیه السّلام را در مقابل خویش نهاد و به آن نگاه کرد و لبخند زد. سپس با چوبدستی خود به دندان های ثنایای آن حضرت می زد. زید بن ارقم که از صحابه پیامبر خدا و پیرمردی به شمار می رفت، جنب ابن زیاد بود. هنگامی که دید ابن زیاد با چوبدستی خود به دندان های ثنایای امام حسین علیه السّلام می زد به او گفت: چوب خود را از این دو لب مقدس بردار! به آن خدایی که غیر از او خدایی نیست، من به قدری دیدم پیغمبر خدا این دو لب حسین علیه السّلام را می بوسید که نمی توانم آن دفعات را شماره کنم. سپس به شدت گریان شد. ابن زیاد به زید

بن ارقم گفت: خدا چشمان تو را گریان کند! آیا برای این که خدا پیروزی را به ما نصیب کرده گریه می کنی؟ به خدا قسم اگر نه این بود که تو پیرمردی هستی خرف و عقل خود را از دست داده ای، گردن تو را می زدم. زید برخاست و از نزد ابن زیاد متوجه منزل خویشتن شد. - . ارشاد: ۲۲۸ -

محمّد بن ابی طالب می گوید: زید بن ارقم صدا به گریه بلند کرد و گفت: غلام زر خرید مالک یک آزاد مرد شده است! ای گروه عرب! بدانید که شما بعد از این جریان غلام زر خرید خواهید بود، زیرا پسر فاطمه را کشتید و ابن زیاد را امیر قرار دادید تا اخیار شما را بکشد و اشرار شما را به بندگی وادار نماید، شما به ذلت راضی شدید.

شیخ مفید می نگارد: هنگامی که اهل و عیال امام حسین علیه السّلام را نزد ابن زیاد بردند، زینب خواهر امام حسین علیه السّلام در حالی که لباس های کهنه خود را پوشیده بود، به طور ناشناس وارد شد و در ناحیه ای نشست و کنیزانش در اطرافش جمع شدند. ابن زیاد گفت: این زن که کناره گیری کرد و با کنیزان خود در یک گوشه ای نشست کیست؟ زینب کبرا جوابی به او نداد. ابن زیاد تا سه مرتبه سخن خود را تکرار کرد. یکی از کنیزان حضرت زینب گفت: این بانو زینب کبرا دختر فاطمه زهرا علیهما السّلام است. ابن زیاد متوجه زینب شد و گفت: سپاس مخصوص آن خدایی است که شما را رسوا کرد و مردان شما را کشت و سخنان شما را تکذیب نمود. زینب کبرا در جواب وی گفت: سپاس مخصوص آن خدایی است که ما را به وسیله حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم گرامی داشت و ما را از پلیدی کاملا پاکیزه نمود. فقط فاسق است که مفتضح می شود... تا آخر آنچه گذشت. - . ارشاد: ۲۲۸ -

سید بن طاوس و ابن نما می نویسند: سپس ابن زیاد متوجه حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام شد و گفت: این مرد کیست؟ گفته شد: علی بن الحسین است: گفت: مگر نه چنین است که خدا علی بن الحسین را کشت!؟ حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: من برادری داشتم که نامش علی بن الحسین بود و مردم او را شهید کردند. ابن زیاد گفت: بلکه خدا او را کشت. حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: «اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِها وَ الَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنامِها.» - . زمر / ۴۲ - {خدا مردم را در موقع موت می میراند و آن افرادی را که در خواب نمرده اند نیز می میراند.} ابن زیاد گفت: تو این جرات را داری که جواب مرا بدهی؟ ببرید گردن او را بزنید! راوی می گوید: شنیدم که عمه اش زینب گفت: ای پسر زیاد! تو احدی را برای ما باقی نگذاشتی. اگر تصمیم قتل وی را داری پس مرا نیز با او بکش! - . الملهوف: ۱۴۴ -

شیخ مفید و ابن نما می نگارند: زینب حضرت سجاد علیه السّلام را در بر گرفت و فرمود: ای پسر زیاد! آن مقداری که از خون های ما ریختی برای تو کافی است. سپس حضرت سجاد علیه السّلام را در آغوش گرفت و فرمود: به خدا قسم من از این علی بن الحسین علیهما السّلام جدا نمی شوم. که اگر می خواهی او را بکشی مرا هم با وی بکش. ابن زیاد پس از این که ساعتی به حضرت زینب و حضرت سجاد علیهما السّلام نگاه کرد، گفت: تعجب می کنم از صله رحم کردن این زن! به خدا قسم من این طور گمان می کنم این زن دوست دارد من او را با این مرد بکشم!! این مرد را رها کنید، همین بیماری ای که دارد برایش کافی خواهد بود.

سید بن طاوس می نویسد: حضرت سجاد علیه السّلام به حضرت زینب فرمود: عمه! آرام باش تا من با ابن زیاد تکلم کنم. سپس آن حضرت متوجه ابن زیاد شد و فرمود: ای پسر زیاد! آیا مرا به قتل تهدید می کنی، آیا نمی دانی شهید شدن عادت ما

می باشد و بزرگواری ما به وسیله شهادت است؟

سپس ابن زیاد دستور داد تا حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام را با زنان وارد خانه ای کردند که جنب مسجد اعظم بود. حضرت زینب فرمود: هیچ زن عربی غیر از ام ولد و مملوک نزد ما نیاید، زیرا آنان اسیرند و ما هم اسیر هستیم.

ابن نما می نگارد: روایت شده که انس بن مالک گفت: من در موقعی نزد ابن زیاد رفتم که با چوبدستی به دندان های امام حسین علیه السّلام می زد و می گفت: امام حسین علیه السّلام عجب دندان های نیکویی دارد! من گفتم: آری، و اللَّه من این عمل تو را قبیح می دانم، زیرا دیدم پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله همین موضع دهان حسین را که تو چوب می زنی، می بوسید.

سعید بن معاذ و عمرو بن سهل می گویند: ما نزد ابن زیاد رفتیم و دیدیم که با چوبدستی خود به بینی و چشمان و دهان مبارک امام حسین علیه السّلام می زند! زید بن ارقم به ابن زیاد گفت: چوب خود را بردار! زیرا من دیدم پیامبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله لب های خود را در این موضعی که تو چوب می زنی می گذاشت. سپس به شدت گریان شد! ابن زیاد به زید بن ارقم گفت: خدا چشمان تو را گریان کند، ای دشمن خدا! اگر تو پیرمردی نبودی که خرف شده ای و عقل خود را از دست داده ای، گردن تو را می زدم! زید بن ارقم گفت: من یک موضوعی را برای تو می گویم که برای تو از این که گفتم ناگوارتر باشد. من پیغمبر اسلام را دیدم که امام حسن را روی زانوی راست و امام حسین را روی زانوی چپ خود جای داده بود، دست مبارک خود را روی سر هر یک از ایشان می نهاد و می فرمود: پروردگارا! من این دو کودک را با نیکوکار از مؤمنان (یعنی علی علیهم السّلام) به تو می سپارم. اکنون بنگر تو با امانت پیغمبر اعظم صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم چه می کنی!

هنگامی که بعد از شهادت امام حسین علیه السّلام عمر بن سعد و ابن زیاد با یکدیگر ملاقات کردند، ابن زیاد به ابن سعد گفت: آن نامه ای را که من درباره قتل حسین علیه السّلام و مبارزه با او برای تو نوشتم به من بازگردان. ابن سعد گفت: آن نامه مفقود شده است. ابن زیاد گفت: باید حتما آن را به من مسترد نمایی. آیا در نظر داری که آن نامه را در مقابل پیرزنان قریش برای خود عذر و بهانه ای قرار دهی (و بگویی: من به موجب این نامه امام حسین علیه السّلام را کشته ام؟) ابن سعد گفت: به خدا قسم من تو را درباره حسین نصیحتی کردم که اگر پدرم راجع به آن با من مشورت می کرد، حق مشورت را ادا کرده بودم. عثمان بن زیاد که برادر عبیداللَّه بود گفت: به خدا قسم که راست می گوید. من دوست داشتم از فرزندان زیاد احدی نباشد مگر این که دماغش تا روز قیامت بسوزد و حسین شهید نشده باشد! ابن سعد گفت: به خدا قسم احدی بدتر از من مراجعت نکرده است، زیرا من عبیداللَّه را اطاعت و خدا را معصیت و قطع رحم نمودم .

سید بن طاوس می گوید: سپس ابن زیاد دستور داد تا سر امام حسین علیه السّلام را در میان کوچه های کوفه گردانیدند. من مناسب می دانم به این ابیات که یکی از افراد عاقل درباره قتیل آل رسول صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم سروده است متمثل شوم:

سر پسر دختر پیغمبر و وصی او برای بینندگان بر سر نیزه بلند شده است

در صورتی که مسلمانان می دیدند و می شنیدند و از این جنایت جلوگیری نمی کردند و اندوهناک نمی شدند

دشمنان به وسیله دیدن سر تو، سرمه کوری به چشم کشیدند و مصیبت تو به هر گوشی که برسد آن را کر می کند

هیچ بقعه ای نیست مگر این که آرزو دارد محل قبر تو و برای خط قبر تو خوابگاهی باشد

چشم هایی را دچار بی خوابی کردی که زنده بودن تو وسیله خواب آنها بود و چشم هایی را با خواب آشنا کردی که از خوف تو خواب نداشتند

سپس ابن زیاد بعد از این که بر فراز منبر رفت و حمد و ثنای خدا را به جای آورد گفت: سپاس مخصوص آن خدایی است که حق و اهل آن را ظاهر نمود. امیرالمؤمنین - یعنی یزید - و پیروان او را یاری کرد و کذاب پسر کذاب، یعنی امام حسین علیه السّلام را کشت! وی چیزی به این سخن اضافه نکرده بود که عبداللَّه بن عفیف ازدی در مقابل ابن زیاد قیام و پرخاش کرد. این عبداللَّه از نیکان و زهاد شیعه محسوب می شد. او چشم چپ خود را در جنگ جمل و چشم راست خود را در جنگ صفین از دست داده بود، وی همیشه ملازم مسجد اعظم کوفه بود و تا شب مشغول نماز بود. او به ابن زیاد گفت: ای پسر مرجانه! کذاب پسر کذاب تو و پدرت و آن کسی که تو را گماشته است هستید! ای دشمن خدا! آیا جا دارد که فرزندان پیامبر او را بکشید و یک چنین مقاله هایی را بر فراز منبر مؤمنین بگویید؟

راوی می گوید: ابن زیاد پس از این که در غضب شد گفت: این گوینده کیست!؟ عبداللَّه گفت: منم، ای دشمن خدا! تو آن ذریه پاکی را به قتل می رسانی که خدا پلیدی را از آنان دور نموده است و با این حال گمان می کنی در دین اسلام هستی؟ وا غوثاه!! فرزندان مهاجرین و انصار کجایند؟ چرا از امیر تو - یعنی یزید - که قلدر و سرکش و به زبان حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله لعنت شده انتقام نمی گیرند؟

خشم ابن زیاد به قدری زیاد شد که رگ های گردنش پر شد و گفت: عبداللَّه بن عفیف را نزد من بیاورید! پاسبانان او را از هر طرف محاصره نمودند تا دستگیرش نمایند. ولی گروهی از اشراف که از قبیله ازد و عموزادگان ابن عفیف بودند، او را از دست پاسبانان نجات داده وی را از در مسجد خارج کردند و به منزلش رسانیدند. ابن زیاد گفت: به دنبال این کور که از قبیله ازد می باشد بروید. خدا قلب او را کور کند، همان طور که چشمش را کور نموده است. او را نزد من بیاورید! وقتی مأمورین ابن زیاد به دنبال ابن عفیف رفتند و قبیله ازد از این موضوع آگاه شدند، با قبایلی از یمن اجتماع کردند که عبداللَّه عفیف را نجات دهند.

هنگامی که این موضوع به گوش ابن زیاد رسید، قبیله های مضر را جمع کرد و به امداد محمّد بن اشعث فرستاد و دستور داد تا با قبیله ازد کارزار نمایند. آنان قتال شدیدی کردند تا در نتیجه یاران ابن زیاد به خانه ابن عفیف نزدیک شدند. در خانه را شکستند و ابن عفیف را محاصره نمودند. دختر عبداللَّه عفیف فریاد زد: پدر جان! دشمن بر تو هجوم آور شد!! ابن عفیف گفت: ترسان مباش! شمشیر مرا بیاور. وقتی شمشیر را به دست پدر داد ابن عفیف در حالی که از خود دفاع می کرد، این رجز را می خواند:

من پسر شخصی صاحب فضیلت هستم که عفیف و پاک است. عفیف پدر من و پسر ام عامر است

چه افراد زره پوش و دلاوری را که من پس از مجادله از پای در آوردم!

دختر ابن عفیف می گفت: پـدر جان! کاش من مرد بودم تا امروز در جلو تو با این گروه نابکار که کشندگان عترت نیکوکار پیامبرند مخاصمه می کردم. آن گروه ستمکار از همه طرف ابن عفیف را محاصره نمودند و او همچنان از خویشتن دفاع می کرد و احدی دست بر او نمی یافت. از هر طرفی که دشمن متوجه وی می شد، دخترش می گفت: پدر جان! از فلان طرف آمدند. خلاصه کار به جایی رسید که آنان با آن کثرتی که داشتند، او را احاطه نمودند. دخترش فریاد می زد: وا ذلّاه! پدرم را محاصره کردند و یاوری ندارد که به فریادش برسد! ابن عفیف همچنان شمشیر خود را می گردانید و می گفت:

قسم می خورم اگر جلو چشم من باز بود، راه را بر وارد شدن شما و خارج نمودن من تنگ می کردم

آن گروه خونخوار همچنان مشغول فعالیت بودند تا ابن عفیف را گرفتند و نزد ابن زیاد بردند. وقتی چشم ابن زیاد به او افتاد گفت: سپاس مخصوص آن خدایی است که تو را رسوا کرد. ابن عفیف گفت: ای دشمن خدا برای چه خدا مرا رسوا کرد؟

به خدا قسم اگر جلو چشم من باز بود، راه وارد و خارج شدن من نزد تو تنگ می گردید

ابن زیاد به او گفت: ای دشمن خدا! تو درباره عثمان چه می گویی؟ ابن عفیف پس از این که به ابن زیاد فحاشی کرد گفت: ای غلام زر خرید بنی علاج و ای پسر مرجانه! تو را با عثمان چه کار؟ اگر عثمان بد کرده باشد یا خوب، اصلاح کرده باشد یا فساد، خدا اختیار خلق خود را دارد که به عدالت و حق بین مردم و عثمان داوری نماید. ای پسر مرجانه! تو درباره پدرت و خودت و یزید و پدرش از من جویا شو. ابن زیاد گفت: به خدا قسم من پرسشی از تو نخواهم کرد تا شربت مرگ را بیاشامی. ابن عفیف گفت: «الحمد للّه رب العالمین.» آیا نه چنین است که من قبل از این که مادرت تو را بزاید، از خدا خواسته ام شهادت مرا به دست ملعون و مبغوض ترین خلق خود قرار دهد. موقعی که چشمان خود را از دست دادم از شهادت در راه خدا مأیوس شدم. اکنون حمد می کنم آن خدایی را که پس از مأیوس شدن، شهادت را به من نصیب کرد و به من نشان داد که دعاهای قدیم الایام مرا مستجاب نموده است .

ابن زیاد گفت: گردن او را بزنید. آنان پس از این که گردن ابن عفیف را زدند، جسد مبارکش را در شوره زار به دار زدند. - . الملهوف: ۱۴۶ -

شیخ مفید می نویسد: هنگامی که پاسبانان عبداللّه بن عفیف را جلب کردند، او شعار قبیله ازد را می خواند. تعداد هفتصد نفر از قبیله ازد اجتماع کردند و ابن عفیف را از دست مأمورین ابن زیاد نجات دادند. اما وقتی شب فرا رسید، ابن زیاد فرستاد تا ابن عفیف را از خانه اش خارج کردند و پس از این که گردنش را زدند، جسد مقدسش را در کناسه کوفه به دار زدند، خدایش رحمت کند. - . ارشاد: ۲۲۹ -

ابن نما می نگارد: سپس ابن زیاد، جندب بن عبداللّه ازدی را که پیرمردی بزرگوار بود خواست و به او گفت: ای دشمن خدا! آیا نه چنین است که تو از یاوران ابو تراب - یعنی حضرت امیر علیه السّلام - هستی؟ گفت: چرا، من از این موضوع بیزار نیستم. ابن زیاد گفت: من نظری ندارم جز این که خون تو را قربهً الی اللّه بریزم. او در جواب ابن زیاد گفت: این عمل تو را به

خدا نزدیک نمی کند، بلکه دور می کند. ابن زیاد گفت: این شخص پیرمردی است که عقل خود را از دست داده است، و او را آزاد نمود.

شیخ مفید می نویسد: هنگامی که صبح شد، ابن زیاد دستور داد سر مبارک امام حسین علیه السّلام را در میان کوچه های کوفه و قبایل آن گردانیدند. از زید بن ارقم روایت شده که گفت: سر امام حسین علیه السّلام علیه السّلام بر فراز نیزه بود و من در میان اطاق خودم بودم. هنگامی که آن سر مبارک محاذی من آمد، این آیه شریفه را خواند: «أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحابَ الْكَهْفِ وَ الرَّقِيمِ كانُوا مِنْ آياتِنا عَجَباً.» - . کهف / ۹ - {مگر پنداشتی اصحاب کهف و رقیم [خفتگان غار لوحه دار] از آیات ما شگفت بوده است؟} به خدا قسم که موی بدنم راست شده و گفتم: یا بن رسول اللّه! به خدا قسم که داستان سر مبارک تو عجیب تر و عجیب تر است!! سید بن طاوس می نویسد: ابن زیاد جریان شهادت و اهل بیت امام حسین علیه السّلام را برای یزید بن معاویه نوشت و این موضوع را نیز برای عمرو بن سعید که امیر مدینه بود نوشت.

شیخ مفید می نگارد: موقعی که ابن زیاد سر مقدس امام حسین علیه السّلام را برای یزید فرستاد، نزد عبدالملک بن حارث سلمی آمد و گفت: نزد عمرو بن سعید که در مدینه است برو و او را به قتل امام حسین علیه السّلام بشارت بده. عبدالملک می گوید: من بر مرکب خود سوار و متوجه مدینه گردیدم و با مردی از قریش مصادف شدم. وی از من پرسید: چه خبر؟ گفتم: خبر نزد امیر است که خواهی شنید. او گفت: «إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ.» به خدا قسم که امام حسین علیه السّلام شهید شده است! هنگامی که من بر عمرو بن سعید وارد شدم گفت: چه خبر؟ من خوشحالی امیر از شهادت امام را برایش گفتم. عمرو بن سعید به من گفت: خارج شو و شهید شدن حسین را به مردم بگو! موقعی که من ندای شهادت امام حسین علیه السّلام را در دادم، شیونی که از زنان بنی هاشم در خانه های خود برای قتل امام حسین علیه السّلام شنیدم که تا آن زمان نشنیده بودم.

سپس من نزد عمرو بن سعید مراجعت کردم. وقتی چشم او به من افتاد، تبسم کرد و خندید. بعدا متمثل به شعر عمرو بن معدی کرب شد که می گوید:

زنان بنی زیاد در صبح جنگ ارنب شیونی کردند که نظیر شیون زنان ما بود

سپس عمرو بن سعید گفت: این در عوض شیون عثمان است. پس از این سخن بر فراز منبر رفت و مردم را از شهید شدن امام حسین علیه السّلام آگاه نمود، در حق یزید دعا کرد و از منبر فرود آمد. - . ارشاد: ۲۳

-

صاحب کتاب مناقب می گوید: عمرو بن سعید در سخنرانی خود گفت: این سیلی و صدمه، در مقابل آن سیلی و صدمه ای است که ما خوردیم! چه سخنرانی هایی که شد، چه موعظه هایی که ما کردیم، «حِكْمَةٌ بالِغَةٌ فَما تُغْنِ النُّذُر.» - . قمر / ۵ -

{چه سخنان حکمت آمیزی که گفتیم و اثری نداشت!} به خدا قسم من دوست داشتم سر حسین در بدنش و روحش در جسدش باشد. مدت ها بود که حسین به ما فحش می گفت و ما مدح او را می گفتیم؛ او قطع رحم می کرد، ولی ما صله رحم می کردیم؛ ما نظیر عادت خود و او نظیر عادت خود رفتار خواهد کرد. کاش این پیشامد برای حسین نمی کرد، ولی ما چه

کنیم با کسی که برای کشتن ما شمشیر می کشید و ما از خود دفاع می کردیم.

عبداللّٰه بن سائب برخاست و گفت: اگر فاطمه زهرا علیها السّلام زنده بود و سر حسین علیه السّلام را می دید، گریه می کرد. عمرو بن سعید بر پیشانی او زد و گفت: ما از تو به فاطمه سزاوارتریم! پدر فاطمه عموی ما و شوهرش برادر ما و پسرش پسر ما می باشد. اگر فاطمه زنده بود چشمش گریان و جگرش داغدار می شد، ولی کسی را که حسین علیه السّلام او را کشت و از خود دفاع نمود ملامت نمی کرد.

شیخ مفید می نویسد: یکی از غلامان عبداللّٰه بن جعفر بن ابی طالب نزد عبداللّٰه آمد و خبر مرگ دو پسر او را به وی داد. عبداللّٰه گفت: «إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ.» ابو السلال غلام عبداللّٰه گفت: این مصیبت از طرف حسین بن علی علیهما السّلام بر ما رفت. عبداللّٰه او را با نعلین زد و از خود دور کرد و گفت: ای پسر زن لخناء! (یک نوع فحشی بوده) آیا جا دارد تو درباره امام حسین علیه السّلام این طور بگویی؟ به خدا قسم اگر من با حسین علیه السّلام بودم، دوست داشتم از آن حضرت مفارقت نمی کردم تا با او کشته شوم؛ به خدا قسم چیزی که از طرف پسرانم مرا خوشحال می کند و دلداری می دهد، این است که ایشان در رکاب برادر و پسر عمویم حسین شهید شدند. از خود گذشتند و حسین علیه السّلام را یاری کردند و صبر نمودند.

سپس متوجه اهل مجلس خود شد و گفت: خدای را شکر که مصیبت حسین را بر من ناگوار کرد. اگر من خودم امام حسین علیه السّلام را یاری نکردم، فرزندانم آن حضرت را یاری کردند. وقتی ام لقمان دختر عقیل بن ابی طالب خبر شهید شدن امام حسین علیه السّلام را شنید، در حالی که سر و صورتش باز بود با خواهران خود ام هانی و اسماء و رمله و زینب دختران عقیل خارج شدند و بر شهیدان کربلا گریه کردند. ام لقمان می گفت:

چه خواهید گفت آن موقعی که پیغمبر خدا به شما بگوید شما که آخرین امت بودید چه عملی انجام دادید

با عترت و اهل بیت من بعد از این که مرا از دست دادید؟ بعضی از آنان اسیر و بعضی از ایشان شهید و غرقه به خون شدند

این جزای آن نصیحت هایی نبود که برای شما کردم، جا نداشت که بعد از من با اهل بیت من بد رفتاری نمایید

وقتی شب آن روزی که عمرو بن سعید در مدینه راجع به کشته شدن امام حسین علیه السّلام سخنرانی کرد فرا رسید، نیمه شب مردم صدای گوینده ای را که خود او را نمی دیدند شنیدند که می گفت:

ای کشندگانی که حسین را از روی جهالت کشتید! مژده باد شما را به عذاب و شکنجه!

کلیه اهل آسمان بر علیه شما دعا می کنند، از قبیل نبی و پیامبر مرسل و دیگران

حقا که شما به زبان حضرت داود و موسی و صاحب انجیل علیهم السّلام مورد لعن قرار گرفتید - . ارشاد: ۲۳۲ -

ابن نما می نگارد: روایت شده که یزید بن معاویه، محرز بن حریث بن مسعود کلبی را که از قبیله بنی عدی بن حباب بود با مردی از یهرا که از فضلای اهل شام بودند، برای انتشار شهید شدن امام حسین علیه السّلام به سوی مدینه فرستاد. وقتی آنان

وارد مـدینه شدنـد، زنی از دختران عبـدالمطلب که گفته شده زینب دختر عقیل بود، با سـر و صورت باز و در حالی که آستین خود را بالای سر خود نهاده بود ایشان را ملاقات کرد و با حال گریه آن اشعاری را خواند که قبلا نگاشته شد که:

چه می گویید وقتی پیامبر به شما بفرماید... تا آخر ابیات .

شهر بن حوشب می گوید: در آن هنگامی که من نزد ام سـلمه بودم، ناگاه شخصـی وارد شد و فریاد زد: حسـین کشـته شد! ام سلمه گفت: حسین را کشتند! خدا قبرهای آنان را پر از آتش کند!

از تاریخ بلاذری نقل شده: موقعی که سـر امام حسین علیه السّلام وارد مدینه شد، از هر طرفی صدای شیون شنیده شد و مروان بن حکم این شعر را خواند:

سر مردان (برجسته بنی هاشم) زده شد و پایه های سلطنت (بنی امیه) مستقر و ثابت گردید

سپس با چوبدستی به صورت آن حضرت می زد و می گفت:

چقدر نیکو است قوت و تسکینی که در دست های تو می باشد و رنگ دو گونه های صورت تو که قرمز است

گویا با پیراهنی که به جسد او چسبیده باشد. یا حسین! من انتقام خود را از تو گرفتم

از جمله موضوعاتی که فقط نطنزی در کتاب خصائص از ابی ربیعه از ابی قبیل نقل کرده، این است که در مدینه از فضا شنیده شد که گوینده ای این اشعار را می خواند:

ای کسی که به فضیلت و برتری آل محمّد صلی اللّه علیه و آله قائل هستی! پیغام ما را بدون سستی ببر و بگو:

اشرار بنی امیه سیدی را کشتند که بهترین مردم و بزرگوار و دارای شأن بزرگی بود

کسی را کشتند که در آسمان و زمین فرزند شخصی با فضیلت بود؛ سبط آن پیامبری بود که نابودکننده بت بود

مشرق و مغرب بعد از آنکه مردم به هر زبانی برای امام حسین علیه السّلام گریه کردند گریان شدند

سیـد بن طاوس رحمه الله می نگارد: موقعی که نامه ابن زیاد به یزیـد رسـید و یزیـد از آن آگاه شد، برای ابن زیاد نوشت: سـر مبارک امام حسـین علیه السّـلام را با سـر یارانش و اموال و زنان و عیال آن حضـرت را برای یزیـد بفرسـتد. ابن زیاد، مخفر بن ثعلبه عائـذی را خـواست و سـرها و زنـان امـام حسـین علیه السّـلام را به وی تسـلیم نمـود. وی ایشـان را به نحوی به سوی شـام حرکت داد که اسیران کفار را حرکت دهند و صورت آنان را اهل اقطار بنگرند. - . الملهوف: ۱۵۲ -

شیخ مفید رحمه الله می نویسد: ابن زیاد سر مقدس امام حسین علیه السّلام و سر یارانش را به زحر بن قیس داد و او را به سوی یزیـد بن معـاویه اعزام کرد. ابو برده بن عوف ازدی و طـارق بن ابو ظبیـان را با گروهی از اهل کوفه با او به طرف دمشق روانه

کرد. - . ارشاد: ۲۲۹ -

صاحب کتاب مناقب از ابن ابی قبیل نقل می کند که گفت: هنگامی که حسین بن علی علیهما السّلام شهید شد و سر مقدسش برای یزید فرستاده شد، حاملین آن سر مبارک در اولین مرتبه پیاده شدند و شروع به میگساری کردند، در اطراف آن سر جمع شدند و اظهار خوشحالی نمودند. ناگاه دستی از دیوار ظاهر گردید و با قلم آهن این سطور را با خون نوشت:

آیا جا دارد امتی که حسین علیه السّلام را شهید نمودند، در روز قیامت امید شفاعت به جدش پیغمبر خدا داشته باشند!؟

ابو مخنف می نگارد: وقتی ابن سعد سر مقدس امام حسین علیه السّلام را به خولی اصبحی داد که آن را برای ابن زیاد ببرد، خولی موقعی وارد کوفه شد که در دار الاماره بسته بود. وی سر مبارک امام حسین علیه السّلام را به خانه خود آورد. خولی دو زن داشت؛ یکی از قبیله بنی اسد و دیگری از قبیله حضرمی که او را «نوار» می گفتند. وقتی خولی داخل رختخواب خود شد، نوار به او گفت: چه خبر؟ گفت: من طلا برای تو آورده ام؛ این سر حسین است که در خانه تو می باشد آن زن گفت: وای بر تو! مردم می روند طلا و نقره می آورند، تو رفتی سر پسر پیغمبر خدا را آورده ای! به خدا قسم که هرگز سر من و تو در یک متکا نهاده نخواهد شد! زن خولی می گوید: من از رختخواب خود خارج و داخل صحن خانه شدم. آن زن اسدیه را هم خواست و بر او داخل نمود. به خدا قسم وقتی نظر کردم، نوری را دیدم که دائما نظیر یک ستون از آن ظرف رختشویی که سر مبارک امام حسین علیه السّلام زیر آن بود، به طرف آسمان بالا می رفت. مرغان سفیدی را می دیدم که در اطراف آن ظرف رختشویی و سر مقدس امام حسین علیه السّلام پر و بال می زدند.

صاحب کتاب مناقب و سید بن طاوس - که لفظ از صاحب مناقب است - می نویسند: ابن لهیعه و غیره حدیثی را نقل کرده اند که ما موضع حاجت خود را از آن نقل می کنیم. راوی می گوید:

من مشغول طواف کعبه بودم. ناگاه شنیدم که مردی می گوید: بار خدایا! مرا بیامرز، گرچه می دانم نمی آمرزی. من به وی گفتم: ای بنده خدا! از خدا بترس و یک چنین مقاله ای را مگوی، زیرا اگر گناهان تو به شماره قطرات باران ها و برگ درختان باشد و از خدا طلب آمرزش کنی، گناهان تو را می آمرزد، زیرا خدا آمرزنده و مهربان است. وی در جوابم گفت: بیا تا داستان خود را برای تو بگویم.

وقتی من نزد او رفتم گفت: بدان که ما تعداد پنجاه نفر بودیم که سر مبارک امام حسین علیه السّلام را به طرف شام می بردیم. هنگامی که شب می شد، سر مقدس آن حضرت را در میان صندوقی می نهادیم و در اطراف آن مشغول شرب خمر می شدیم. یک شب رفقای من شرب خمر کردند و مست شدند، ولی من از آشامیدن خمر خودداری نمودم. وقتی تاریکی شب جهان را فرا گرفت، ناگهان دیدم رعد و برقی بوجود آمد، درهای آسمان باز شد و حضرت آدم، نوح، ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، پیغمبر ما حضرت محمّد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم، جبرئیل و گروهی از ملائکه نازل شدند. جبرئیل نزدیک صندوق آمد، آن سر مبارک را خارج کرد و به خود چسبانید و آن را بوسید. سپس کلیه پیغمبران همین عمل را انجام دادند. پیغمبر خدا صلّی اللّٰه علیه و آله بالای سر حسین گریه کرد و مابقی پیغمبران به آن حضرت تعزیت گفتند. جبرئیل گفت: یا محمّد! خدای توانا مرا مأمور کرده که درباره امت تو مطیع تو باشم. اگر تو دستور دهی زمین را دچار زلزله و آن را زیر و زبر کنم،

همچنان که درباره قوم لوط کردم. پیامبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله فرمود: نه یا جبرئیل! زیرا فردای قیامت آنان با من نزد خدای توانا مخاصمه و موقفی خواهیم داشت .

سپس آن بزرگواران بر سر امام حسین علیه السّلام صلوات و درود فرستادند. پس از این جریان بود که گروهی از ملائکه آمدند و گفتند: خدای تعالی ما را مأمور کرده که این پنجاه نفر را به قتل برسانیم. پیامبر خدا فرمود: هر عملی که می خواهید با آنان انجام دهید. ملائکه ایشان را با حربه هایی زدند. بعد یکی از آن ملائکه با حربه ای بر من حمله کرد که مرا بزند. من گفتم: الامان! الامان! یا رسول اللَّه! پیغمبر خدا فرمود: برو، خدا تو را نیامرزد. وقتی صبح شد، دیدم یاران من همگی از پای در آمده و خاکستر شده اند! – . الملهوف: ۱۵۲ –

سپس صاحب مناقب می نویسد: ابوجعفر هندوانی با اسناد خود این حدیث را نقل می کند که زیاده ای دارد که بعد از عبارت «لیحمله الی یزید» می افزاید: «هر کس که در قتل امام شرکت داشت، دستش خشک شد.» و دارد: «صدای برقی شنیده شد که مثل آن را نشنیده بودم. پس گفته شد که محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم می آید؛ صدای شیهه اسبان و سلاح شنیده شد که همراه جبرئیل و میکائیل و اسرافیل و کرّوبیان و روحانیان و مقربین علیهم السّلام می آمدند.» و دارد: «پس پیامبر صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم به ملائکه و انبیا شکایت کرد و فرمود: فرزند و نور دیده ام را کشتند، و همگی سر مطهر امام حسین علیه السّلام را بوسیدند و آن را به سینه چسباندند...» و باقی عبارات بعضاً به هم نزدیک است.

مؤلف: در بعضی از کتب می نویسند: موقعی که حاملین سر امام حسین علیه السّلام نزدیک بعلبک رسیدند، نامه ای برای صاحب بعلبک نوشتند (و او را از ورود خود آگاه نمودند). او دستور داد تا پرچم ها را بر سر پا کردند و کودکان به فاصله شش میل برای ملاقات آنان خارج شدند. ام کلثوم فرمود: خدا کثرت شما را نابود کند و شخصی را بر شما مسلط کند که شما را به قتل برساند! سپس حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام گریان شد و این اشعار را خواند:

عجایب و غرایب روزگار فانی نخواهند شد، و دست از مردمان بزرگوار بر نخواهند داشت و به پایان نخواهند رسید ای کاش می دانستم که مصائب روزگار، ما را تا چه موقع جذب خواهد کرد، و تو می بینی که ما آن مصائب را جذب نمی کنیم

ما را بر فراز شتران بی جهاز می گردانند و راننده شتران نجیب از شتری که غایب می شود بی خبر است

گویا ما از اسیران روم هستیم که در میان ایشان می باشیم؛ گویا آن توصیه هایی که احمد مختار صلّی اللَّه علیه و آله درباره ما کرده، دروغ باشد

وای بر شما که به رسول خدا کافر شدید! شما نظیر کسی هستید که گمراه شده باشد

سپس سید بن طاوس رحمه الله می نویسد: آن گروه سر مقدس امام حسین علیه السّلام و زنان و مردان اسیر آن حضرت را حرکت دادند. وقتی نزدیک دمشق رسیدند، ام کلثوم به شمر که از آن گروه بود فرمود: من از تو یک حاجت دارم. شمر گفت: چه حاجتی؟ فرمود: ما را از آن دری داخل شهر دمشق بکن که تماشاچیان کمتر باشند. دستور بده این سرهای بریده را از میان محمل های ما جلوتر ببرند و آنها را از ما دور بدارند. حقا که ما از کثرت نظر تماشاچیان رسوا شدیم، زیرا در یک

چنین وضعی قرار گرفته ایم. ولی شمر به علت آن ظلم و کفری که داشت، دستور داد تا سرها را بر فراز نیزه ها زدند و در میان محمل ها تقسیم نمودند و ایشان را با آن وضع، مخصوصا از میان تماشاچیان عبور دادند. وقتی بر در دروازه دمشق رسیدند، اسیران بر در مسجد جامع آنجا که جایگاه اسیران بود توقف کردند. - . الملهوف: ۱۵۵ -

صاحب کتاب مناقب از سهل بن سعد نقل می کند که گفت: من به عزم بیت المقدس وارد شهر شام شدم. دیدم آن شهر، شهری است دارای جوی های بسیار، دارای اشجار فراوان، پرده های دیبا را آویزان کرده اند، همه خوشحالند و فرح مند، و زنانی نزد آنان مشغول نواختن دایره و دنبک بودند! من با خویشتن گفتم: اهل شام عیدی ندارند که ما آن را ندانیم. گروهی را دیدم که با یکدیگر گفتگو می کردند. من به آنان گفتم: آیا شما عیدی دارید که ما آن را نمی دانیم؟ آنان گفتند: ای شیخ! گویا تو اعرابی باشی؟ گفتم: من سهل بن سعد هستم که پیغمبر خدا صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم را دیده ام. گفتند: ای سهل! تعجب نمی کنی که چرا آسمان خون نمی بارد، چرا زمین اهل خود را فرو نمی برد؟ گفتم: برای چه؟ گفتند: این سر امام حسین علیه السّلام است که عترت پیغمبر خدا صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم می باشد و از عراق به عنوان هدیه فرستاده شده است. گفتم: وا عجباه! سر امام حسین علیه السّلام به عنوان هدیه برده می شود و مردم اظهار فرح می نمایند!؟ پرسیدم: از کدام در شهر داخل می شود؟ اشاره به دروازه ای کردند که آن را دروازه ساعات می گفتند.

من در همین حال بودم که دیدم پرچم ها هر کدام پس از دیگری می آیند. آن گاه سواری را دیدم که نیزه ای در دست داشت و بر فراز آن نیزه سری بود که از لحاظ صورت، شبیه ترین مردم بود به پیامبر خدا صلّی اللّٰه علیه و آله. پس از آن سوار، زنانی را دیدم که بر شتران بی جهاز سوار بودند. من به آن زنی که جلوتر از همه بود نزدیک شدم و به وی گفتم: تو کیستی؟ گفت: من سکینه دختر حسینم. من گفتم: آیا به من حاجتی داری؟ من سهل بن سعد هستم که جد بزرگوار تو را زیارت کردم و حدیث از آن حضرت شنیدم. فرمود: ای سعد! به این نیزه دار بگو این سر بریده را جلوتر ببرد تا مردم مشغول دیدن آن شوند و به حرم رسول خدا صلّی اللّٰه علیه و آله نظر نکنند.

سهل می گوید: من نزدیک آن نیزه دار رفتم و گفتم: ممکن است که حاجت مرا روا کنی و مبلغ چهار صد دینار بگیری؟ گفت: چه حاجتی داری؟ گفتم: سر مبارک امام حسین علیه السّلام را جلوتر از حرم آن حضرت ببری. او این پیشنهاد را پذیرفت و من به وعده خود وفا کردم.

سر مقدس امام حسین علیه السّلام را در میان یک حقه نهاده و بر یزید وارد شدند. من نیز با آنان وارد شدم، یزید بر فراز تخت نشسته بود. بر سر یزید تاجی بود که به در و یاقوت مکلل بود. گروه کثیری از بزرگان قریش در اطراف او بودند. نیزه داری که حامل سر مبارک حسین علیه السّلام بود، در حالی وارد شد که این اشعار را می خواند:

تا رکاب من نقره و طلا بریز، منم که سید بی گناه را کشتم! من شخصیتی را کشتم که از لحاظ مادر و پدر بهترین مردم بود و در موقع تعیین نسب بهترین مردم به شمار می رود

یزید گفت: اگر می دانستی که او بهترین مردم بود، پس چرا وی را کشتی؟ گفت: امیدوار بودم از تو جایزه بگیرم. یزید دستور داد تا گردن او را زدند و سر از بدنش جدا کردند. سپس سر مقدس امام حسین علیه السّلام در میان طشت طلا نهاده

شد و یزید می گفت: یا حسین! روزگار را چگونه دیدی؟

سید بن طاوس می نگارد: روایت شده موقعی که بعضی از فضلای تابعین سر مبارک امام حسین علیه السّلام را در شام دید، مدت یک ماه خویشتن را از نظر کلیه یاران خود مخفی کرد. وقتی او را یافتند و از سبب پنهان شدنش جویا شدند، گفت: آیا نمی بینید چه مصیبتی دچار ما شده است! سپس اشعاری را سرود که مطلع آنها این است:

ای پسر دختر محمّد صلّی اللَّه علیه و آله! سر تو را آوردند، گویا علنا و عمدا رسول خدا را کشته باشند

تو را در حالی که عطشان بودی کشتند و درباره کشتن تو مراعات تأویل و معنای قرآن را نکردند

برای این که تو را کشته اند تکبیر می گویند، در صورتی که به وسیله کشتن تو تکبیر و تهلیل را کشته اند

راوی می گوید: پیرمردی نزد زنان و عیال امام حسین علیه السّلام که بر در مسجد ایستاده بودند آمد و گفت: سپاس مخصوص آن خدایی است که شما را کشت و هلاک کرد و شهرها را از دست مردان شما راحت و یزید را بر شما مسلط کرد. حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام فرمود: ای پیرمرد! آیا قرآن خوانده ای؟ گفت: آری. فرمود: این آیه را می دانی که خدا می فرماید: «قُلْ لا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبى.» - . شوری / ۳۳ - {بگو: «به ازای آن [رسالت] پاداشی از شما خواستار نیستم، مگر دوستی درباره خویشاوندان.»} پیرمرد گفت: آری، من این آیه را خوانده ام .

فرمود: ما همان ذوی القربی پیامبریم. ای پیرمرد! آیا این آیه را خوانده ای: «وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْ ءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِي الْقُرْبى.» - . انفال / ۴۱ - {بدانید که هر چیزی را به غنیمت گرفتید، یک پنجم آن برای خدا و پیامبر و برای خویشاوندان [او]} گفت: آری. حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: این آیه را خوانده ای که می فرماید: «إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً.» - . احزاب / ۳۳ - {خدا فقط می خواهد آلودگی را از شما خاندان [پیامبر] بزداید و شما را پاک و پاکیزه گرداند.} گفت: آری، من این آیه را خوانده ام. فرمود: ای پیرمرد! ما همان اهل بیتی هستیم که خدا این آیه تطهیر را به ما اختصاص داده است. آن پیرمرد همچنان ساکت و از گفته خود نادم شد و گفت: به خدا قسم که شما همان افراد می باشید؟ حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: به خدا قسم که ما بدون شک همان اشخاص هستیم؛ به حق جدم رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله ما همان افراد می باشیم. آن پیرمرد پس از این که گریان شد، عمامه خود را از سر افکند و بعد دست های خود را به طرف آسمان بلند کرد و گفت: بار خدایا! من از جن و انسی که دشمن آل محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم باشند بیزارم. سپس به حضرت سجاد علیه السّلام گفت: آیا توبه من قبول است؟ فرمود: آری، اگر توبه کنی خدا می پذیرد و با ما خواهی بود. پیرمرد گفت: توبه کردم، وقتی این موضوع به گوش یزید رسید، دستور داد تا آن پیرمرد را شهید کردند. - . الملهوف: ۱۵۶ -

شیخ مفید و ابن نما از عبداللَّه بن ربیعه حمیری نقل کرده اند که گفت: من در دمشق نزد یزید بن معاویه بودم. ناگاه دیدم زحر بن قیس بر یزید وارد شد. یزید به وی گفت: وای بر تو! چه خبر داری و چه خبر آورده ای؟ او گفت: یا امیرالمؤمنین! مژده باد تو را که فتح و نصرت خدا نصیب ما شده است. حسین بن علی علیهما السّلام با تعداد هجده نفر از اهل بیت و شصت

نفر از شیعیان خود بر ما وارد شدند. ما متوجه آنان شدیم و گفتیم: یا تسلیم و مطیع امیر عبیداللّٰه بن زیاد شوید، یا آماده جنگ باشید. ایشان کارزار را برگزیدند. ما از موقع طلوع آفتاب بر آنان حمله کردیم و ایشان را از هر طرفی احاطه نمودیم تا این که شمشیرهای ما بر فرق آنان وارد شد. ایشان به جایی پناهنده می شدند که پناهگاه نبود. از دست ما به نحوی به نیزارها و گودال ها پناهنده می شدند که کبوتر از باز شکاری به جایی پناهنده شود. یا امیرالمؤمنین! به خدا قسم بیشتر از این که شتری را نحر کنند، یا شخصی خواب قیلوله کند نگذشت که ما آخرین نفر آنان را کشتیم. اکنون اجساد ایشان برهنه، لباسشان غرقه به خون، صورتشان روی خاک است، آفتاب بر جسد آنان می تابد، باد بر بدنشان می وزد و زوار ایشان کرکس ها و عقاب ها می باشند.

یزید پس از این که چند لحظه سر خود را به زیر انداخت، سر بلند کرد و گفت: اگر حسین علیه السّلام را نمی کشتید، من از فرمانبرداری شما راضی بودم. آیا نه چنین است که اگر من در مقابل حسین علیه السّلام می بودم، او را عفو می کردم؟

عبیداللّٰه بن زیاد پس از این که سر مقدس امام حسین علیه السّلام را برای یزید فرستاد، دستور داد تا پسران و کودکان و زنان آن حضرت را برای شام آماده نمودند، سپس دستور داد: غل و زنجیر به گردن مبارک حضرت سجاد علیه السّلام نهادند. بعد اسیران را با محفر بن ثعلبه عائذی و شمر بن ذی الجوشن به دنبال سرهای بریده روانه کرد، آنان اسیران را بردند تا به گروهی که سرها را حمل می کردند رسیدند. حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام در طول راه با احدی از آن گروه یک کلمه سخن نمی گفت تا به مقصد رسیدند. هنگامی که بر در خانه یزید رسیدند، محفر بن ثعلبه با صدای بلند گفت: این محفر بن ثعلبه است که افراد لئیم را نزد امیرالمؤمنین آورده است! حضرت سجاد در جوابش فرمود: هیچ مادری فرزندی نزاییده که از محفر شریرتر و لئیم تر باشد. - . ارشاد: ۲۲۹ - در کتاب مناقب ابن شهر آشوب اضافه کرده که فرمود: ولی خدا پسر مرجانه را زشت کند.

عبدالرحمن بن حکم که در مجلس یزید بود گفت: سری که در کنار فرات جدا شد، از لحاظ قرابت نزدیک تر است از ابن زیاد که غلامی است دارای حسب و نسب پست

تعداد نسل سمیه به شماره ریگ ها رسیده است، ولی دختر پیغمبر خدا نسلی ندارد

یزید گفت: آری، خدا پسر مرجانه را لعنت کند که یک چنین اقدامی را بر علیه حسین پسر فاطمه کرد! اگر من با حسین رو به رو می بودم، هیچ چیزی را از من نمی خواست مگر این که به او می دادم. من او را به قدری که مقدورم بود از شهید شدن نجات می دادم، ولو این که بعضی از فرزندانم در این باره هلاک می شدند. ولی خدا درباره امری قضاوت کرد که چاره ای نبود.

در روایت دیگری می گوید: یزید آهسته به گوش عبدالرحمن گفت: سبحان اللّٰه! آیا در یک چنین موضعی نباید سکوت کنی؟

شیخ مفید می نویسد: هنگامی که سر شهیدان کربلا که سر مبارک امام حسین علیه السّلام هم در میان آنها بود نزد یزید نهاده

شد، یزید گفت:

سر افراد مقتدری را که بر ما تکبر می کردند و نسبت به ما عاق و ظالم بودند می شکافیم

یحیی بن حکم همان سخنی را گفت که قبلا نگاشته شد. یزید با دست به سینه یحیی زد و گفت: ساکت باش!

سپس یزید متوجه اهل مجلس خود شد و گفت: این حسین بر من فخر می کرد و می گفت: پدر من از پدر یزید و مادرم از مادر او و جدم از جد او بهتر بودند و من هم از یزید بهترم. همین موضوع بود که باعث قتل حسین علیه السّلام شد. جواب این که حسین می گفت: پدر من از پدر یزید بهتر بود. این است که پدر من با پدر حسین مخالفت کرد و خدا بر له پدر من و بر علیه پدر حسین رفتار نمود. اما جواب این که حسین می گفت: مادر من از مادر یزید بهتر است این است: به جان خودم که حسین راست می گوید، زیرا فاطمه دختر پیامبر خدا و از مادر من بهتر است. اما این که حسین می گفت جد او از جد من بهتر بود، کسی نیست که به خدا و روز قیامت ایمان داشته باشد و بگوید محمّد از من بهتر است. جواب این که حسین می گفت من از یزید بهترم این است که حسین این آیه را نخوانده بود که خدا می فرماید: «قُلِ اللَّهُمَّ مالِكَ الْمُلْكِ.» - . آل عمران / ۲۶ - {بگو: «بار خدایا، تویی که فرمانفرمایی.}

ابن نما می گوید: جرشی می گوید: من نزد یزید بودم که صدای مخفر را شنیدم که می گفت: این مخفر بن ثعلبه است که افراد پست و فاجر را به نزد امیر مؤمنان آورده است. پس یزید به او پاسخ داد: مادر مخفر شرورتر و پست تر از او نزاده است.

سید بن طاوس می نویسد: هنگامی که زنان و بازماندگان حسین علیه السّلام در حالی که به ریسمان ها بسته شده بودند نزد یزید وارد شدند و با همان حال در مقابل یزید قرار گرفتند، حضرت زین العابدین علیه السّلام فرمود: ای یزید! تو را به خدا قسم می دهم، تو درباره پیامبر خدا چه گمانی می کنی اگر ما را به این حالت بنگرد؟ یزید دستور داد تا آن ریسمان ها را قطع کردند. سپس سر مقدس امام حسین علیه السّلام را در مقابل خود نهاد و زنان را پشت سر خویش جای داد که به سر مبارک امام حسین علیه السّلام نظر نکنند. وقتی چشم حضرت امام زین العابدین علیه السّلام به آن سر مقدس افتاد، بعد از آن دیگر از گوشت کله گوسفند و امثال آن نخورد. - . الملهوف: ۱۵۸ -

ابن نما می نویسد: حضرت امام زین العابدین علیه السّلام فرمود: ما تعداد دوازده نفر مرد بودیم که در زیر غل و زنجیر بودیم و بر یزید وارد شدیم. وقتی در مقابل یزید قرار گرفتیم، من به یزید گفتم: تو را به خدا قسم می دهم، تو درباره پیغمبر خدا چه گمان می کنی اگر ما را بدین حالت ببیند؟ فاطمه دختر امام حسین علیه السّلام هم فرمود: ای یزید! آیا جا دارد دختران رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم این طور اسیر باشند؟ ناگاه عموم مردم و اهل خانه یزید به نحوی گریان شدند که صدای آنان به گریه بلند شد. حضرت سجاد علیه السّلام می فرماید: من در حالی که زیر غل و زنجیر بودم به یزید گفتم: آیا اجازه می دهی من سخن بگویم؟ گفت: بگو. ولی هذیان نگویی! فرمود: من در یک موضعی ایستاده ام که برای شخصی مثل من سزاوار نیست هذیان بگویم. من به یزید گفتم: تو درباره پیامبر خدا چه گمانی داری اگر ما را زیر غل و زنجیر بنگرد؟ یزید به افرادی که در اطرافش بودند دستور داد تا او را از زیر غل آزاد کنند.

عبدالملک بن مروان نقل کرده: هنگامی که سر حسین علیه السّلام نزد یزید آمد، یزید به آن سر گفت: اگر بین تو و پسر مرجانه – یعنی ابن زیاد – قرابتی بود، آنچه را که می خواستی به تو می داد. سپس یزید چنین سرود:

سر افراد مقتدری را که بر ما تکبر می کردند و نسبت به ما عاق و ظالم بودند می شکافیم

حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام این آیه را تلاوت کرد که می فرماید: «ما أَصابَ مِنْ مُصیبَهٍ فِی الْأَرْضِ وَ لا فی أَنْفُسِکُمْ إِلاَّ فی کِتابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَها إِنَّ ذلِکَ عَلَی اللَّهِ یَسیرٌ.» - . حدید / ۲۲ - {هیچ مصیبتی نه در زمین و نه در نفسْ های شما [به شما] نرسد، مگر آنکه پیش از آنکه آن را پدید آوریم، در کتابی است. این [کار] بر خدا آسان است.}

سپس گفتند: وقتی چشم زینب به سر مبارک امام حسین علیه السّلام افتاد، دست برد و گریبان خود را پاره کرد و با صدایی حزین و دلخراش فریاد زد:

یا حسیناه! یا حبیب رسول اللَّه! ای پسر مکه و منا! ای پسر فاطمه الزهراء سیده النساء! ای پسر دختر مصطفی! به خدا قسم زینب کلیه آن افرادی را که در آن مجلس بودند گریان نمود و یزید همچنان ساکت بود.

بعد یکی از زنان بنی هاشم که در خانه یزید بود، برای حسین علیه السّلام ناله و ندبه می کرد و می گفت: ای حبیب من! ای بزرگ اهل بیت من! ای پسر محمّد صلّی اللَّه علیه و آله! ای فریادرس بیوه زنان و یتیمان! ای قتیل فرزندان زنا! هر کسی این ناله و ندبه را شنید گریان شد.

یزید پس از این جریان چوب خیزران خواست و با آن به دندان های ثنایای امام حسین علیه السّلام زد. ابو برزه اسلمی متوجه یزید شد و گفت: ای یزید! وای بر تو! آیا با چوب به دندان های حسین بن فاطمه علیهما السّلام می زنی! من شهادت می دهم که دیدم پیامبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله دندان های این حسین و برادرش حسن علیهما السّلام را می مکید و می بوسید و به ایشان می فرمود: «شما دو بزرگ جوانان اهل بهشت می باشید، خدا قاتل شما را بکشد و او را لعنت کند و جهنم را که بد جایگاهی است برای او مهیا کند.» یزید خشمناک شد و دستور داد او را خارج نمایند. پس وی را کشیدند و از مجلس خارج کردند سپس یزید بن معاویه به ابیات ابن زبعری متمثل شد و گفت:

ای کاش بزرگان من که در جنگ بدر جزع و فزع قبیله خزرج را از آن زد و خوردها مشاهده نمودند می بودند (و می دیدند که من چگونه از حسین علیه السّلام انتقام آنان را گرفتم)

پس برای این عملی که من انجام دادم، اظهار فرح و خوشحالی می کردند و می گفتند: ای یزید دستت بریده و شل مباد!

محمّد بن ابی طالب اضافه کرده که یزید گفت:

من از نسل خندف نیستم اگر انتقام نگیرم از فرزندان پیغمبر از آن اعمالی که انجام دادند

در کتاب مناقب ابن شهر آشوب به جای کلمه «خندف» کلمه «عتبه» نوشته شده است، یعنی: من از نسل عتبه نیستم... الی آخر.

سید بن طاوس و دیگران نوشته اند: زینب دختر علی بن ابی طالب علیه السّلام قیام کرد و فرمود: الحمد للّه رب العالمین و صلّی اللّه علی رسوله و آله اجمعین. خدا راست می گوید که فرموده است: «ثُمَّ كانَ عاقِبَةَ الَّذينَ أَساؤُا السُّواى أَنْ كَذَّبُوا بِآياتِ اللَّهِ وَ كانُوا بِها يَسْتَهْزِؤُنَ.» - . روم / ۱۰ - {آن گاه فرجام کسانی که بدی کردند [بسی] بدتر بود، [چرا] که آیات خدا را تکذیب کردند و آنها را به ریشخند می گرفتند.}ای یزید! تو گمان کردی چون راه قطرهای زمین و افق های آسمان را بر ما بسته ای و ما نظیر اسیران سوق داده می شویم، ما نزد خدا خوار هستیم و تو نزد او گرامی خواهی بود و این موضوع نشان می دهد که تو نزد خدا اهمیت داری؟ لذا با حالت بزرگ منشی به اطراف خود نظر می کنی و فوق العاده مسروری از این که دنیا به تو رو کرده، امور تو منظم و مرتب شده و مقام سلطنت ما برای تو با صفا شده؟ آرام باش! آرام باش! آیا قول خدای سبحان را فراموش کرده ای که می فرماید: «وَ لا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّما نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ، إِنَّما نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدادُوا إِثْماً وَ لَهُمْ عَذابٌ مُهِينٌ.» - .آل عمران / ۱۷۸ - {و البته نباید کسانی که کافر شده اند تصور کنند این که به ایشان مهلت می دهیم برای آنان نیکوست ما فقط به ایشان مهلت می دهیم تا بر گناه [خود] بیفزایند، و [آن گاه] عذابی خفت آور خواهند داشت.}

سپس فرمود: ای پسر آزادشدگان! آیا از عدالت تو است که زنان و کنیزان خود را پشت پرده جای دهی و دختران پیامبر اسلام را به اسیری ببری و سوق دهی؟ تو چادرهای ایشان را برداشتی؛ صورت های آنان را باز نمودی؛ دشمنان ایشان را با ذلت و خواری شهر به شهر می برند و مردم به تماشای آنان می آیند؛ اشخاص از نزدیک و دور، ناکس و شریف متوجه صورت ایشان می شوند؛ از مردان دوستی با آنان نیست؛ احدی از طرفداران آنان نیست که از آنان دفاع نماید. چگونه می توان چشم امید به کسی داشت که جگرهای مردان با زکاوت را از دهان خود خارج نمود و گوشت وی از خون شهیدان روییده باشد؟ چگونه از بغض ما اهل بیت خودداری می کند کسی که با چشم دشمنی و طعنه زدن و کینه و ستیزه به ما نگاه کند؟ سپس بدون این که این مقاله را گناه و عمل بزرگی بدانی، می گویی:

پس برای این عملی که من انجام دادم اظهار فرح و خوشحالی می کردند و می گفتند: ای یزید دستت بریده و شل مباد!

تو می کوشی که در حضور اهل مجلس خود چوب به دندان های ابی عبداللّه که بزرگ جوانان اهل بهشت است بزنی، چرا تو یک چنین شعری را نخوانی در صورتی که نیشتر به دمل زدی و رگ و ریشه را قطع نمودی! تو این عمل را به وسیله ریختن خون ذریه حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم و ستارگان زمین که از آل عبدالمطلب می باشند انجام دادی. اکنون بزرگان و گذشتگان خود را صدا می زنی. طولی نمی کشد که تو نیز در جایگاه آنان وارد خواهی شد. در آن موقع حتما دوست خواهی داشت که کاش شل و لال بودی و آنچه را که گفته بودی نمی گفتی و این اعمالی را که انجام داده ای، انجام نمی دادی.

پروردگارا! تو حق ما را بگیر! بار خدایا! تو از افرادی که در حق ما ظلم کردند انتقام بکش! غضب خود را بر آن اشخاصی که خون ما را ریختند و یاوران ما را کشتند نصیب فرما.

ای یزید! به خدا قسم تو نبریدی مگر پوست خود را؛ قطع نکردی مگر گوشت خویشتن را. به زودی در حالی بر پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله وارد می شوی که متحمل ریختن خون ذریه او شده باشی و نسبت به عترت و پاره بدن آن حضرت هتک حرمت کردی. خدای توانا پراکندگی آنان را به اجتماع مبدل می کند و حق ایشان را خواهد گرفت. ای یزید! «وَ لا تَحْسَبَنَّ

الَّذِينَ قُتِلُوا فِی سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْياءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ.» - ١. آل عمران / ١۶٩ - {هرگز گمان نكنى آن افرادى كه در راه خدا كشته شدند نظير مردگان باشند، بلكه زنده اند؛ نزد پروردگار خود رزق داده مى شوند.} اى يزيد! براى تو همين كافى كه خدا بر تو حاكم و حضرت محمد خصم تو باشد و جبرئيل ما را ياورى نمايد. آن افرادى كه دستيار تو شدند و تو را بر گردن مسلمانان مسلط كردند، به زودى خواهيد دانست كه كدام يک از شما داراى بدترين مكان و ضعيف ترين لشكر خواهيد بود.

گرچه با تو سخن گفتن موجب بلا و محنت من مى شود، ولى در عين حال من قدر و قابليت تو را كوچک مى شمارم و سركوبى و توبيخ تو را بزرگ و لازم مى دانم. ولى چه بايد كرد كه چشم ها گريان و سينه و جگرها سوخته است! آگاه باش: العجب كل العجب كه حزب شيطان و آزادشدگان حزب خدا را كه نجيب بودند كشتند! اين دست ها است كه پر از خون ما و اين دهان ها است كه از گوشت ما تغذى مى نمايند! آن جثه هاى پاكيزه است كه گرگ هاى بيابانى آنها را به نوبت زيارت مى كنند و بچه هاى كفتارها آنها را به خاک مى مالند. گرچه تو ما را از راه ظلم به غنيمت گرفتى، ولى طولى نمى كشد در آن موقعى كه جز آنچه را كه پيش فرستاده باشى نخواهى يافت، ضامن غرامت ما خواهى بود. و پروردگار تو در حق بندگانش ظلم نخواهد كرد. ما به خدا شكايت مى كنيم و به او اعتماد مى نماييم. پس تو مكر و حيله خود را به كار ببر؛ سعى و كوشش خود را انجام بده؛ جد و جهد خويشتن را به پايان برسان. به خدا قسم كه تو ذكر و شخصيت ما را محو نخواهى كرد؛ وحى ما را نابود و از بين نخواهى برد. تو به فرجام او نخواهى رسيد. تو از اين ننگ و عار تبرئه نخواهى شد. رأى تو ضعيف و روزگار حكم فرمايى تو قليل و جمعيت تو پراكنده است. در آن روزى كه منادى ندا مى كند و مى گويد: آگاه باشيد كه لعنت خدا بر ستمكاران باد. حمد و سپاس مخصوص آن خدايى است كه سعادت را نصيب افراد اول ما و شهادت و رحمت را نصيب آخرين افراد ما نمود. ما از خداى مهربان مسألت مى نماييم كه ثواب فراوان و كاملى به آنان عطا و خلافت ما را نيكو فرمايد. زيرا خدا مهربان و دوست دار ما است. خداست كه براى ما كافى و بهترين وكيل مى باشد.

يزيد پس از اين سخنان گفت:

ناله و زارى از زنان ناله دار پسنديده مى باشد. مرگ چقدر بر زنان نوحه كننده سهل و آسان است

سيد بن طاوس مى نويسد: سپس يزيد با اهل شام راجع به اين كه با اسيران آل محمّد صلّى اللَّه عليه و آله و سلّم چه عملى انجام دهد مشورت كرد. آنان گفتند: از كلب بد، توله بيرون نكش! نعمان بن بشير به يزيد گفت: ببين پيغمبر خدا با ايشان چه عملى انجام مى داد، تو نيز همان عمل را با آنان انجام بده. - . الملهوف: ١۶١ -

شيخ مفيد رحمه الله مى نگارد: يزيد متوجه امام زين العابدين عليه السّلام شد و گفت: اى پسر حسين! چون پدرت با من قطع رحم كرد و حق مرا مراعات نكرد، با من درباره مقام سلطنت منازعه نمود، لذا خدا اين عملى را با تو انجام داد كه ديدى. حضرت سجاد عليه السّلام فرمود: «ما أَصابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِی الْأَرْضِ وَ لا فی أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فی كِتابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَها إِنَّ ذلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ.» - . حديد / ٢٢ - {هيچ مصيبتى نه در زمين و نه در نفس هاى شما [به شما] نرسد، مگر آنكه پيش از آنكه آن را پديد آوريم، در كتابى است. اين [كار] بر خدا آسان است.} يزيد به پسر خود كه خالد نام داشت گفت: جواب زين العابدين عليه السّلام را بگو! اما خالد نتوانست جوابى بگويد. يزيد به خالد گفت: در جوابش بگو: «وَ ما أَصابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ

فَبِما کَسَبَتْ أَیْدیکُمْ وَ یَعْفُوا عَنْ کَثیرٍ.» - . شوری / ۳۰ - {و هر [گونه] مصیبتی به شما برسد به سبب دستاورد خود شماست، و [خدا] از بسیاری درمی گذرد.} - . ارشاد: ۲۳۰ -

در کتاب مناقب ابن شهر آشوب می نگارد: حضرت سجاد علیه السّلام پس از این جریان فرمود: ای پسر معاویه و هند و صخر! مقام نبوت و امارت قبل از این که تو متولد شوی، دائما از پدران و اجداد من بوده است. پرچم پیغمبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله در جنگ بدر و احد و احزاب در دست جدم حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام بود، ولی پرچم کفار به دست پدر و جد تو بود. سپس امام سجاد علیه السّلام این اشعار را خواند:

چه خواهید گفت آن هنگامی که پیامبر خدا به شما بگوید چه عملی انجام دادید، در صورتی که شما آخرین امت بودید،

با عترت و اهل بیت من بعد از این که مرا از دست دادید؟ بعضی از آنان اسیر و بعضی غرقه به خون شدند

بعد حضرت سجاد علیه السّلام به یزید فرمود: وای بر تو! اگر تو می دانستی چه کار خطرناکی انجام داده ای و چه جنایتی نسبت به پدر و اهل بیت و برادر و عموهای من مرتکب شده ای، به طرف کوه ها فرار می کردی، خاکستر را فرش خود قرار می دادی و صدا به واویلا بلند می کردی. (آیا جا دارد که) سر پدر من حسین که پسر فاطمه و علی علیهم السّلام می باشد بر فراز دروازه شهر شما نصب شود، در صورتی که او در میان شما امانتی است از پیامبر اسلام!؟ ای یزید! مژده باد تو را به رسوایی و پشیمانی در روز قیامت، هنگامی که مردم همگی اجتماع خواهند کرد.

شیخ مفید می نویسد: سپس یزید زنان و کودکان امام حسین علیه السّلام را خواست و آنان در مقابل یزید نشستند. وقتی چشم یزید به آن هیئت و منظره ناپسند افتاد گفت: خدا پسر مرجانه را زشت کند. اگر بین شما و ابن مرجانه قرابت و خویشاوندی بود، این عمل را با شما انجام نمی داد و شما را به این کیفیت نمی فرستاد. فاطمه دختر امام حسین علیه السّلام می گوید: هنگامی که ما نزد یزید نشستیم، قلب او به ما رقت نمود. مردی از اهل شام که چهره سرخی داشت برخاست و به یزید گفت: یا امیرالمؤمنین! این دختر را به من ببخش! منظور آن مرد من بودم. من که دختری زیبا و خوش صورت بودم به خود لرزیدم و گمان کردم این موضوع برای آنان جایز است، لذا دامن لباس های عمه ام زینب را گرفتم، ولی عمه ام می دانست که این موضوع شدنی نبود.

بنا به روایت سید بن طاوس من به عمه ام گفتم: من که یتیم شده ام آیا جا دارد که مستخدم هم باشم!؟ عمه ام به آن مرد شامی فرمود: به خدا قسم که دروغ گفتی. قسم به خدا اگر تو بمیری، این پیشنهاد برای تو و یزید ممکن نخواهد شد. یزید در غضب شد و به حضرت زینب گفت: به خدا قسم که دروغ گفتی، من این حق را دارم، اگر بخواهم می توانم این کار را انجام دهم. زینب قهرمان در جوابش فرمود: ابدا! به خدا قسم که خدا این اختیار را به تو نداده است، مگر این که از ملت و دین ما خارج شوی و دین دیگری را برگزینی. یزید از شدت غضب از جای برجست و گفت: آیا تو در مقابل من یک چنین سخنی را می گویی؟ جز این نیست که پدرت و برادرت از دین خارج شدند. زینب کبرا فرمود: تو و پدرت و جدت به وسیله دین پدر و برادر من هدایت شدید، اگر تو مسلمان باشی. (ولی از کجا معلوم که تو مسلمان باشی) یزید گفت: ای دشمن خدا! دروغ می گویی. حضرت زینب فرمود: تو امیری هستی که به وسیله ظلم و ستم فحاشی می کنی و به وسیله قدرتی که داری

خشم و غضب می کنی. یزید خجل و ساکت شد! آن مرد شامی سخن خود را برای دومین بار تکرار کرد و به یزید گفت: این دختر را به من ببخش. یزید به او گفت: دور شو! خدا مرگی حتمی به تو بدهد! - . ارشاد: ۲۳۱ -

در بعضی از کتب می نویسند: ام کلثوم به آن مرد شامی فرمود: ای مرد ناکس، ساکت باش! خدا زبان تو را قطع و چشمان تو را کور و دست های تو را خشک کند و جای تو را در جهنم قرار دهد! یقینا که فرزندان پیامبران مستخدم فرزندان زنازادگان نخواهند شد. راوی می گوید: به خدا قسم هنوز سخن آن بانو تمام نشده بود که خدای توانا نفرین او را در حق آن مرد شامی درگیر نمود! ام کلثوم پس از این نفرین فرمود: سپاس مخصوص آن خدایی است که تو را قبل از آخرت در دنیا مورد عقوبت قرار داد. این جزای آن کسی است که متعرض حرم پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم می شود!

در روایت سید بن طاوس آمده: آن مرد شامی گفت: این دختر کیست؟ یزید گفت: این فاطمه دختر حسین است. این زن زینب، دختر علی بن ابی طالب علیه السّلام می باشد. آن مرد شامی گفت: آن حسین که پسر فاطمه است و آن علی که پسر ابی طالب می باشد؟ یزید گفت: آری. شامی گفت: ای یزید! خدا تو را لعنت کند، تو عترت پیغمبر خود را می کشی و فرزندان او را اسیر می نمایی. به خدا قسم من گمان می کردم اینان اسیران روم هستند! یزید گفت: به خدا قسم من تو را نیز به آنان ملحق می کنم. سپس دستور داد تا گردنش را زدند!

سید بن طاوس می نویسد: یزید خطیب را دستور داد تا بر فراز منبر رود و امام حسین و پدرش را مذمت نماید. آن خطیب نابکار بر فراز منبر رفت و راجع به مذمت حضرت علی بن ابی طالب و امام حسین علیهما السّلام و مدح معاویه و یزید مبالغه کرد. حضرت امام زین العابدین علیه السّلام خطاب به او فریاد زد و فرمود: ای خطیب، وای بر تو! رضایت مخلوق را به وسیله سخط و غضب خالق خریدی. جایگاه تو پر از آتش خواهد شد. حقا که ابن سنان خفاجی در وصف حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السّلام نیکو سروده و گفته: آیا جا دارد که بر فراز منبرها علنا به علی ناسزا بگویید، در صورتی که چوب های این منبرها به وسیله شمشیر علی برای شما نصب شده است - . الملهوف: ۱۶۷ -

صاحب کتاب مناقب و غیره می نویسند: روایت شده که یزید ملعون، منبر و خطیبی را خواست تا بدرفتاری امام حسین و حضرت امیر علیهما السّلام را با کارهایی که کردند برای مردم شرح دهد. خطیب پس از این که بر فراز منبر رفت و حمد و ثنای خدای را به جای آورد، فوق العاده از حضرت امیر و امام حسین علیهما السّلام غیبت و بدگویی کرد و نسبت به بزرگداشت معاویه و یزید سخن طولانی گفت و ایشان را به هر عمل نیکویی نسبت داد. حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام بر آن خطیب فریاد زد و فرمود: ای خطیب، وای بر تو! رضایت مخلوق را به وسیله غضب خالق خریدی. جایگاهت را پر از آتش کن!

سپس حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: ای یزید! به من اجازه بده تا بالای این منبر بروم و سخنانی بگویم که خدا راضی باشد و برای اهل این مجلس اجر و ثوابی داشته باشد. یزید این پیشنهاد را نپذیرفت. مردم به یزید گفتند: یا امیرالمؤمنین! به وی اجازه بده تا بر فراز منبر رود، شاید مطلبی را از او بشنویم. یزید گفت: اگر این مرد بر فراز منبر رود، تا من و آل ابوسفیان را افتضاح نکند فرود نخواهد آمد. به یزید گفته شد: سخنرانی او هر چند خوب باشد، چندان قدرت و قابلیتی ندارد. یزید گفت: این شخص از اهل بیتی است که علم را مانند پرنده ای که جوجه اش را با نوکش غذا می دهد آموخته اند.

مردم همچنان از یزید این تقاضا را می کردند تا اجازه داد. حضرت سجاد علیه السّلام پس از این که بر فراز منبر رفت و حمد و ثنای خدا را به جای آورد، سخنرانی ای کرد که چشم عموم مردم گریان و قلب آنان ترسان شد. سپس فرمود: ایها الناس! به ما شش خصلت عطا شده و هفت خصلت موجب فضیلت و برتری ما گردیده است. آن شش خصلت عبارتند از: علم، حلم، شخصیت، فصاحت، شجاعت و محبوب القلوب مؤمنین بودن. آن هفت خصلتی که باعث برتری ما هستند عبارتند از این که محمّد مختار صلّی اللَّه علیه و آله، صدیق یعنی حضرت امیر، طیار، حمزه و دو سبط این امت از ما می باشند، هر کسی مرا می شناسد که می شناسد و هر کسی مرا نمی شناسد، من او را از حسب و نسب خودم آگاه می نمایم!

ایها الناس! من پسر مکه و منا هستم؛ من پسر زمزم و صفا می باشم؛ من پسر کسی هستم که رکن یعنی حجرالاسود را با اطراف ردایش برداشت و نصب کرد؛ من پسر بهترین کسی هستم که ازار و ردا به تن کرد؛ من پسر بهترین کسی هستم که نعلین پوشید و پا را برهنه کرد؛ من پسر بهترین کسی هستم که طواف و سعی به جا آورد؛ من پسر بهترین کسی هستم که حج کرد و تلبیه گفت؛ من پسر کسی هستم در هوا با براق حمل شد (و به معراج رفت)؛ من پسر کسی هستم که از مسجدالحرام به مسجد الاقصی سیر داده شد؛ من پسر کسی هستم که جبرئیل او را به سدره المنتهی رساند؛ من پسر کسی هستم که سپس نزدیک آمد و نزدیک تر شد، تا [فاصله اش] به قدرِ [طول] دو [انتهای] کمان یا نزدیک تر شد؛ من پسر کسی هستم که بر فرشتگان آسمان نماز خواند؛ من پسر کسی هستم که خدای جلیل آنچه وحی کرد را به او وحی نمود؛ من پسر محمد مصطفی هستم؛ من پسر علی مرتضی هستم؛ من پسر کسی هستم که بینی های مردم را زد تا «لا اله الا الله» بگویند.

من پسر کسی هستم که در برابر رسول خدا با دو شمشیر جهاد می کرد و با دو نیزه ضربت می زد و دوبار هجرت کرد و دو بار بیعت نمود و در بدر و حنین جنگید و چشم به هم زدنی به خدا کفر نورزید. من پسر صالح مؤمنان، وارث انبیا، ریشه کن کننده ملحدان و رئیس مسلمانان و نور مجاهدان، زینت عبادت کنندگان، تاج گریه کنندگان، بردبارترین بردباران و افضل قیام کنندگان از آل یاسین و رسول پروردگار جهانیانم. من پسر کسی هستم که به وسیله جبرئیل مؤید شد و به وسیله میکائیل نصرت شد. من پسر کسی هستم که از حزم مسلمانان دفاع کرد و با مارقین و ناکثین و قاسطین جنگید و با دشمنان ناصبی خود جهاد کرد و پر افتخار ترین فرد از قریش که روی زمین راه رفت می باشم، و پسر اول کسی هستم که از میان مؤمنان خدا و رسول او را اجابت کرد و اولین سبقت گیرندگان بر اسلام و شکننده تجاوزگران و نابود کننده مشرکان و تیری از تیرهای خدا بر منافقان و زبان حکمت عبادت کنندگان و ناصر دین خدا و ولیّ امر خدا و بوستان حکمت خدا و جایگاه علم اوست.

او نرم خوی، بخشنده، با ابهت، با حیا، زکی، متعلق به سرزمین بطحاء، مورد رضایت، اقدام کننده، بلند همت، بردبار، روزه گیر، مهذب، قیام گر، قاطع صلب ها و جداکننده حزب ها بود. از همه مردم با تقواتر و از همه با ثبات تر بود و از همه مصمم تر و دل قوی تر؛ شیر قوی بود که وقتی در جنگ ها نیزه ها به هم نزدیک می شد و رنج ها نزدیک می گردید، آنان را آرد می کرد مانند سنگ آسیاب و آنان را می پراکند مانند پراکندن باد، چیز خشک را، شیر بیشه حجاز و رهبر نیرومند عراق، مکی، مدنی، منسوب به مسجد خیف، منتسب به عقبه، بدری، احدی، شجری، مهاجری، که سید عرب بود و در جنگ شیر آن؛ وارث دو موقف و پدر دو سبط امت حسن و حسین؛ همه این ها وصف جدم علی بن ابی طالب علیه السّلام بود.

سپس فرمود: من پسر فاطمه زهرایم؛ من پسر سرور زنانم؛ پیوسته حضرت خود را معرفی می نمود تا این که صدای مردم به

ضجه و گریه بلند شد. چون یزید لعنه الله ترسید مبادا فتنه بپا شود، لذا دستور داد تا مؤذن شروع به اذان کرد و سخن امام سجاد علیه السّلام را قطع نمود. وقتی مؤذن گفت: «اللّه اکبر، اللّه اکبر»، حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: چیزی از خدا بزرگ تر نیست. هنگامی که مؤذن گفت: «اشهد ان لا اله الا اللّه»، علی بن الحسین علیهما السّلام فرمود: مو، پوست، گوشت و خون من به یگانگی خدا شهادت می دهند. موقعی که گفت: «اشهد ان محمدا رسول اللّه»، امام سجاد علیه السّلام از بالای منبر متوجه یزید شد و فرمود: ای یزید! این محمّد جد من است یا جد تو؟ اگر گمان کنی که این محمّد جد تو است، دروغ می گویی و کافرشده ای. اگر گمان کنی که جد من است، پس چرا عترت او را کشتی؟ راوی می گوید: وقتی مؤذن از اذان و اقامه فراغت حاصل کرد، یزید جلو آمد و نماز ظهر را خواند.

روایت شده یکی از دانشمندان یهود که در آن مجلس حضور داشت، به یزید گفت: ای امیر مؤمنان! این جوان کیست؟ گفت: علی بن الحسین است. یهودی گفت: حسین کیست؟ گفت: پسر علی بن ابی طالب می باشد. گفت: مادر حسین کیست؟ یزید گفت: فاطمه دختر محمّد. یهودی گفت: سبحان اللّه!! این حسین پسر دختر پیامبر شما است و مع ذلک او را با این سرعت کشتید. چه بد با ذریه او رفتار کردید! به خدا قسم اگر حضرت موسی یک سبط (یعنی نوه) از صلب خود در میان ما یهودیان به یادگار می نهاد، ما او را پرستش می کردیم نه پروردگارمان را، ولی شما که دیروز پیغمبر خود را از دست داده اید، امروز برجستید و پسر او را شهید کردید؟ اف بر شما! چه بد امتی هستید! یزید لعنه الله دستور داد حلق آن یهودی سه مرتبه مورد ضربه قرار گرفت. آن یهودی برخاست و گفت: اگر می خواهید مرا بزنید بزنید، می خواهید بکشید بکشید، رها می کنید رها کنید. در هر صورت من در تورات می نگرم که می گوید: هر کسی ذریه پیامبری را بکشد، تا زنده باشد همیشه ملعون خواهد بود و هنگامی که بمیرد، دچار آتش جهنم خواهد شد.

صدوق در کتاب امالی از فاطمه دختر امام حسین علیه السّلام نقل می کند که فرمود: یزید دستور داد تا زنان امام حسین و علی بن الحسین علیهم السّلام را در یک مجلسی زندانی کردند که از گرما و سرما جلوگیر نبود، تا این که پوست صورت آنان از شدت گرما سوخت و بلند شد. هیچ سنگی از سنگ های بیت المقدس را بلند نمی کردند مگر این که خون تازه در زیر آن یافت می شد. مردم می دیدند آفتاب که به دیوارها تابیده، به قدری قرمز است که گویا چادر رنگین می باشد، تا آن موقعی که حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام با زنان از زندان خارج شدند و سر مبارک امام حسین علیه السّلام به سوی کربلا مسترد گردید. - . امالی صدوق: ۱۶۷ -

ابن نما می نگارد: سکینه در دمشق در عالم خواب دید که گویا پنج شتر از نور آمدند و بر هر یک از آنها شخص بزرگواری سوار بود و ملائکه در اطراف آنان گرد آمده بودند و با هر یک از آنان یک خدمتگزار بود. وقتی آن شتران رفتند، آن خدمتگزار نزدیک من آمد و گفت: ای سکینه! جدت به تو سلام می رساند. من گفتم: سلام به رسول خدا باد. تو کیستی؟ گفت: من یکی از خدمتگزاران بهشت می باشم. گفتم: این بزرگ مردانی که بر این شتران سوارند کیانند؟ گفت: شخص یکم آدم صفی اللّه؛ دوم: ابراهیم خلیل اللّه؛ سوم: موسی کلیم اللّه؛ چهارم: عیسی روح اللّه. گفتم: این کسی که دست بر محاسن خود دارد و گاهی می افتد و گاهی بر می خیزد کیست؟ گفت: جد تو رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله است! پرسیدم: ایشان قصد کجا را دارند؟ گفت: نزد پدرت حسین می روند. من به سرعت به دنبال جدم پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم رفتم تا او را از آن ستمی که ظالمین بعد از آن حضرت به ما کردند آگاه نمایم.

در همین حال بودم که دیدم تعداد پنج هودج که از نور بودند آمدند. در میان هر هودجی یک زن بود. من پرسیدم: این زنانی که می آینـد کیانند؟ گفت: اولی آنـان حوا مـادر بشـر است؛ دومی: آسیه دختر مزاحم؛ سومی: مریم دختر عمران؛ چهـارمی: خدیجه دختر خویلد است. من گفتم: پنجمین زن کیست که دست خود را بر سر خویش نهاده است، گاهی سقوط می کند و گاهی بر می خیزد؟ گفت: جده تو فاطمه دختر حضرت محمّـد مادر پدرت می باشد. من گفتم: به خدا قسم من جده ام را از این ظلم و ستم هایی که بر ما شده آگاه می نمایم. من خود را به حضرت زهرا رساندم و پس از این که در مقابلش قرار گرفتم، شروع به گریه نمودم و گفتم: ای مادر! به خدا قسم حق ما را انکار کردند؛ به خدا قسم جمعیت ما را پراکنده نمودند؛ به خدا قسم هتک حرمت ما را مباح دانستند؛ به خدا قسم حسین پدر ما را شهید کردند. جده ام زهرا فرمود: ای سکینه! از گفتن این مصائب خودداری کن! جگرم را آتش زدی، رگ قلب مرا قطع کردی! این پیراهن پدرت حسین است که با من می باشد و از من مفارقت نمی کند تا خدا را با آن ملاقات نمایم. سپس بیدار شدم و تصمیم گرفتم این خواب را پنهان کنم. اما وقتی آن را برای قوم و خویشاوندان خود نقل کردم، در بین مردم شیوع پیدا نمود.

سید می نویسد: سکینه گفت: وقتی روز چهارم اقامت ما بود، در خواب دیدم... سپس خواب طولانی خود را نقل می کند و در آخر آن می گوید: من بانویی را دیدم که در محمل بود و دست بر سرش نهاده بود. پرسیدم: او کیست؟ به من گفته شد: این فاطمه دختر محمد مادر پدر توست! من گفتم: به خدا قسم من به نزد ایشان می روم و جده ام را از این ظلم و ستم هایی که بر ما شده آگاه می نمایم. من به سمت ایشان رفتم و خود را به حضرت زهرا رساندم و پس از این که در مقابلش قرار گرفتم، شروع به گریه نمودم و گفتم: ای مادر! به خدا قسم حق ما را انکار کردند، به خدا قسم جمعیت ما را پراکنده نمودند، ای مادر! به خدا قسم هتک حرمت ما را مباح دانستند. به خدا قسم حسین پدر ما را شهید کردند. جده ام زهرا به من فرمود: ای سکینه! از گفتن این مصائب خودداری کن! رگ قلب مرا قطع کردی! این پیراهن پدرت حسین است که با من می باشد و از من مفارقت نمی کند تا خدا را با آن ملاقات نمایم. - ۱. الملهوف: ۱۶۸ -

سید بن طاوس و ابن نما می نویسند: محمّـد بن عبدالرحمن می گوید: رأس الجالوت مرا دید و به من گفت: به خدا قسم بین من و حضرت داود هفتاد پشت است. هر گاه قوم یهود مرا ملاقات می کنند، مرا بزرگ می شمارند. ولی بین شما و پسر پیغمبرتان یعنی امام حسین علیه السّلام بیشتر از یک پشت (یعنی حضرت زهرا) نیست و مع ذلک او را کشتید!

از حضرت امام زین العابدین علیه السّـلام روایت شده که فرمود: وقتی سر مقدس امام نزد یزید آورده شد، یزید مجلس شراب ترتیب می داد و سر مبارک حسین علیه السّـلام را می آورد و در مقابل خویشتن می نهاد و شروع به شرب خمر می کرد! در یکی از روزها سفیر پادشاه روم در مجلس یزید حضور داشت. او که از اشراف و بزرگان روم به شمار می رفت، به یزید گفت: ای پادشاه عرب! این سر کیست؟ یزید گفت: تو را با این سر چه کار؟ گفت: چون هنگامی که من به سوی پادشاه خود باز گردم، وی از آنچه که من دیده ام جویا خواهد شد، لذا دوست دارم او را از جریان این سر و صاحب وی آگاه نمایم تا او نیز با فرح و سرور تو شرکت کند. یزید گفت: این سر حسین بن علی بن ابی طالب است. نصرانی گفت: مادر او کیست؟ یزید گفت: فاطمه دختر پیامبر خدا است. نصرانی گفت: اف بر تو و دین تو! من دینی دارم که از دین تو نیکوتر است. پدر من از نسل حضرت داود است. بین من و حضرت داود چند پشت فاصله می باشد. با این حال ملت نصارا مرا بزرگ می شمارند. خاک زیر پای مرا به جهت این که پدرم از نسل حضرت داود است برای تبرک می برند، ولی شما پسر دختر پیغمبر خود را

می کشید. در صورتی که بین او و پیامبر خدا بیشتر از یک مادر فاصله نیست. این دین شما چه دینی است!؟

سپس به یزید گفت: ای یزید! آیا داستان کنیسه حافر را شنیده ای؟ یزید گفت: بگو تا بشنوم. گفت: مابین عمان و چین دریایی است که مسیر آن به قدر یک سال راه است. در میان آن دریا شهری و عمرانی وجود ندارد، جز یک شهر که وسط آن است و طول آن هشتاد فرسخ در هشتاد فرسخ می باشد. شهری بزرگ تر از آن بر روی دریا وجود ندارد. کافور و یاقوت از آن شهر حمل می شود. اشجار آنان از عود و عنبر است. آن شهر در تصرف نصارا است و احدی از پادشاهان مالک آن نیست. در آن شهر کلیساهای متعددی وجود دارد که بزرگ تر از همه آنها کلیسای حافر می باشد. در میان محراب این کلیسا یک حقه طلا آویزان است که دارای اثر سم الاغ می باشد. می گویند که آن اثر جای سم الاغ حضرت عیسی است که حضرت عیسی بر آن سوار می شده است. اطراف آن حقه را به وسیله طلا و دیبا تزیین کرده اند و ملت نصارا همه ساله متوجه آن حقه می شوند و در اطراف آن طواف می کنند، آن را می بوسند و حاجات خود را از خدای توانا می خواهند. این دأب و رسم ایشان است درباره اثر سم الاغی که گمان می کنند حضرت عیسی پیغمبر آنان بر آن سوار می شده است. ولی شما پسر دختر پیامبر خود را می کشید!! خدا به شما و دین شما برکت ندهد.

یزید دستور داد: این نصرانی را بکشید که مرا در شهرهای خود افتضاح نکند. هنگامی که آن نصرانی احساس خطر کرد، به یزید گفت: تصمیم داری مرا بکشی؟ گفت: آری. نصرانی گفت: بدان که من در شب گذشته پیغمبر شما را در عالم خواب دیدم که به من فرمود: ای نصرانی! تو اهل بهشت هستی. من از سخن آن حضرت تعجب کردم!! من به وحدانیت خدا و پیامبری حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله شهادت می دهم. سپس بر جست و سر مبارک امام حسین علیه السّلام را به سینه خود چسبانید و شروع به بوسیدن آن سر کرد و گریه کرد تا شهیدش کردند. – . الملهوف: ۱۶۹ –

در کتاب مناقب ابن شهر آشوب و غیره می نگارند: یزید دستور داد تا سر مقدس امام حسین علیه السّلام را بر در خانه اش بر فراز دار زدند. زنان اهل بیت داخل خانه یزید شدند و عموم آل معاویه و آل ابوسفیان در حالی به استقبال آنان آمدند که برای حسین علیه السّلام مشغول گریه و صیحه و نوحه بودند. آنان لباس زر و زیورهای خود را به دور انداختند و مدت سه روز برای امام حسین علیه السّلام ماتم به پا کردند. هند دختر عبداللَّه بن عامر بن کریز که زن یزید و قبلا زن امام حسین علیه السّلام بود، با سر و پای برهنه خارج شد و بر یزید که در مجلس عمومی بود پرخاش کرد و گفت: ای یزید! آیا جا دارد که سر پسر فاطمه بر در خانه من بر فراز دار باشد؟ یزید برجست و بدن هند را پوشانید. سپس به هند گفت: آری، برای حسین علیه السّلام صدا به گریه بلند کن! گریه کن بر پسر دختر پیغمبر خدا و آن کسی که قریش برایش ناله کردند! ابن زیاد تعجیل کرد و او را شهید نمود. خدا او را بکشد.

یزید لعنه الله پس از این جریان، اسیران آل محمّد را در خانه خصوصی خود جای داد. تا حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام حاضر نمی شد، یزید صبحانه و شام نمی خورد. سید بن طاوس و دیگران می نویسند: یک روز حضرت امام زین العابدین علیه السّلام در بازارهای دمشق می رفت. منهال بن عمرو به استقبال آن حضرت آمد و گفت: یا ابن رسول اللَّه! امروز را چگونه شام کردی؟ فرمود: ما آل محمّد صلّی اللَّه علیه و آله آن طور روز را شب کردیم که بنی اسرائیل در میان آل فرعون بودند. زیرا که فرعونیان پسران بنی اسرائیل را سر می بریدند و زنان آنان را زنده می نهادند. ای منهال! عرب بر عجم فخر می

کرد که حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله از عرب بود. قبیله قریش بر سایر عرب فخر می کرد که حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم از قریش است. ولی ما که اهل بیت حضرت محمّدیم، مغصوب الحق و مقتول و تبعید شده ایم. ای منهال! «إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ» از این مصیبتی که بر ما وارد شده است!

مهیار چه خوب سروده و گفته:

این امت چوب های منبر پیامبر خدا را بزرگ می شمارند، ولی فرزندان پیغمبر را پایمال می نمایند

فرزندان پیغمبر طبق چه حکمی تابع شما شوند، در صورتی که شما فخر می کنید از اصحاب پیغمبر و تابعین آنان هستید؟

راوی می گوید: یک روز یزید حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام را با عمرو بن الحسن که کوچک بود و گفته شده که یازده ساله بوده است، خواست. یزید به عمرو گفت: با این خالد (که پسر یزید بود) کشتی می گیری؟ عمرو گفت: نه، ولی یک چاقو دست من و یک چاقو هم دست خالد بده تا من با او مقاتله نمایم. یزید گفت:

این طبیعتی است که من آن را در وجود قبیله اخزم می شناسم. آیا مار غیر از مار می زاید؟

یزید متوجه حضرت امام زین العابدین شد و گفت: آن سه حاجتی را که من وعده داده ام روا کنم بگو! حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: اول این که سر سید و پدر و مولایم امام حسین را به من نشان بده تا از زیارت آن زاد و توشه بردارم، به او نگاه کنم و وی را وداع نمایم. دوم آنکه آنچه را که از ما به تاراج برده اند، به ما مسترد کنی! سوم آنکه اگر عزم قتل مرا داری، شخصی را با این زنان روانه کنی تا ایشان را به حرم جدشان صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم بازگرداند. یزید گفت: روی پدرت را هرگز نخواهی دید. از کشتن تو درگذشتم. این زنان را غیر از تو کسی به مدینه باز نمی گرداند. آنچه را که از شما به یغما رفته است، من قیمت آنها را دو برابر به شما خواهم داد. حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: ما چشمی به مال تو باز نکرده ایم. مال تو برای تو فراوان باد، فقط آنچه را که از ما به غارت برده اند مطلوب ما است، زیرا رشته و گردنبند و مقنعه و پیراهن فاطمه دختر حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله در میان آنها است. یزید دستور داد تا غارتگرانش آنها را مسترد نمودند و مبلغ دویست درهم نیز به آنها اضافه کرد. امام سجاد علیه السّلام آنها را گرفت و در میان فقرا و بینوایان تقسیم کرد. سپس یزید دستور داد تا اسیران فاطمه زهرا را به سوی وطنشان و مدینه پیامبر مسترد نمودند.

ابن نما می نویسد: مورّخین درباره سر مبارک امام حسین علیه السّلام اختلاف دارند. بعضی نوشته اند که عمرو بن سعید سر امام حسین علیه السّلام را در مدینه دفن کرد. منصور بن جمهور می گوید: یک وقت من داخل خزانه یزید بن معاویه شدم. وقتی در خزانه را باز کرد با یک جامه دان قرمز مواجه شد. او به غلام خود که سلیم نام داشت گفت: این جامه دان را نگه دار، زیرا که یکی از گنج های بنی امیه است. موقعی که در آن را باز کرد، ناگاه دیدم سر مقدس امام حسین علیه السّلام در میان آن است و با وسمه خضاب شده. وی به غلام خود گفت: یک لباس برای من بیاور. وقتی لباس آورد، آن سر مبارک را در میان آن لباس پیچید و در دمشق نزد در فرادیس جنب برج سوم در طرف شرقی آن دفن نمود.

گروهی از اهل مصر برای من نقل کردند که محل سر مبارک امام حسین علیه السّلام در مصر است. نام آن محل را مشهد

الکریم می گوینـد و طلای فراوانی در آنجـا است. اهـل مصـر در موسم زیارت متوجه آن محل می شونـد و آن را زیارت می کننـد. آنهـا گمان می کننـد که سـر امام حسـین علیه السّـلام در آنجا دفن شـده است. در میان این اقوال، به آن قولی می توان اعتماد کرد که می گوید پس از این که آن سـر مقدس را در شـهرها گردانیدند، به سوی جسد مبارک امام حسین علیه السّلام بازگشت و با آن جسد دفن گردید.

سید بن طاوس می نویسد: روایت شده که سـر مبارک امام حسـین علیه السّـلام به کربلا بازگشت و با جسد مقدسش دفن شد. نظریه و عمـل علمای شیعه همین معنا را دارد. اخبار فراوانی بر خلاف این که ما نوشتیم نقل شـده، ولی ما آنها را برای این که شرط کردیم این کتاب مختصر باشد، ذکر ننمودیم. - . الملهوف: ۱۷۵ -

در کتاب مناقب ابن شـهر آشوب می گوید: ابو العلا حافظ نقل کرده هنگامی که سر مقدس امام حسین علیه السّلام بر یزید بن معاویه وارد شد، یزید آن سـر مبارک را با عده ای از دوسـتان بنی هاشم و گروهی از دوستان ابوسفیان به طرف مدینه فرستاد. سپس اثاث و اهل و عیال امام حسین علیه السّلام را در حالی که همه چیز را برای آنان مجهز و کلیه احتیاجات آنان را بر طرف کرده بود، به طرف مـدینه فرسـتاد. سـر مقـدس امام حسـین علیه السّـلام را برای عمرو بن سـعید که در مـدینه گماشـته وی بود فرسـتاد. عمرو بن سـعید گفت: من دوست داشـتم که این سـر نزد من فرسـتاده نشود. سپس دستور داد تا آن سر را در بقیع نزد مادرش فاطمه علیهما السّلام دفن نمودند.

غیر او نیز روایت کرده است: سـلیمان بن عبـدالملک بن مروان در عالم خواب دیـد که گویا پیامبر خدا صـلّی اللّه علیه و آله و سلّم او را مورد نوازش و لطف قرار داده است. سـلیمان، حسن بصـری را خواست و راجع به تعبیر آن خواب جویـا شـد. حسـن گفت: شایـد تو نسبت به اهل و عیال پیامبر خـدا کار نیکی کرده باشـی! سـلیمان گفت: من سـر امام حسـین علیه السّـلام را در خزانه یزیـد بن معـاویه یافتم. تعـداد پنـج قطعه پارچه دیبا به آن سـر مبارک پوشانـدم و با گروهی از اصـحاب خود بر آن نماز خوانـدم و آن را دفن نمـودم. حسن گفت: پیغمـبر صـلّی اللّه علیه و آله و سـلّم برای این عمـل از دست تـو راضـی شـده است. سلیمان، حسن را تحسین نمود و دستور داد تا به او جایزه دادند.

نیز غیر از این دو نفر روایت کرده انـد که سـر مقـدس امام حسـین علیه السّـلام مدت سه روز در دمشق بر فراز دار بود. بعدا در خزانه بنی امیه بود تا آن موقعی که سـلیمان بن عبدالملک متصدی مقام خلافت شد. وی آن سـر مقدس را خواست. سر را نزد او حاضـر نمودند. سـری بود عظیم و سفید. او سر مبارک امام حسین علیه السّلام را در یک جامه دان نهاد، آن را معطر نمود و پس از این که بر آن نماز خواند، آن را در قبرستان مسلمین دفن کرد. هنگامی که عمر بن عبدالعزیز بر جایگاه خلافت جلوس کرد، شخصـی را برای طلب سـر مبارک امام حسـین علیه السّـلام در آن مکان فرستاد. وقتی از جریان آن سر و آن موضعی که در آن دفن شـده بود آگاه شـد، دسـتور داد تا آن موضع را شـکافتند و آن سـر مقدس را بیرون آوردند. خدا بهتر می داند که بعدا آن سر را کجا بردند. ظاهرا آن سر مبارک را به کربلا فرستاده تا با جسد دفن شده باشد.

مؤلف: این اقوالی که نقـل شـد از اهل تسـنن بود. ولی مشـهور بین علمای شـیعه امامیه این است که سـر مبارک امام حسـین با جسد مقدسـش دفن شده است. آن سـر را به علی بن الحسـین علیهما السّلام مسترد کرده است. اخبار فراوانی وارد شده که سر مقدس امام حسین علیه السّلام نزد قبر امیرالمؤمنین دفن گردیده که بعضی از آنها خواهد آمد، و خدا بهتر می داند.

شیخ مفید و صاحب مناقب می نگارند: روایت شده که یزید به اهل بیت حسین علیه السّلام پیشنهاد داد که در دمشق بمانند، ولی آنان نپذیرفتند و گفتند: ما را به سوی مدینه باز گردان، زیرا محل هجرت جد ما صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم می باشد. یزید به نعمان بن بشیر که از صحابه رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم بود گفت: آنچه که برای این زنان صلاح است مجهز کن و مرد امین و نیکوکاری را از اهل شام با ایشان روانه کن. سواران و یاورانی را با ایشان بفرست. سپس یزید لباس هایی به اهل بیت داد، به آنان بذل و بخشش کرد، زاد و توشه راه برای آنان مهیا نمود. بعد یزید امام علی بن الحسین علیهما السّلام را خواست و گفت: خدا پسر مرجانه را لعنت کند! به خدا قسم اگر من با حسین علیه السّلام مصاحب می بودم، هر خواهشی که از من می کرد می پذیرفتم و او را تا حدودی که مقدورم بود از شهید شدن نجات می دادم، ولو این که به قیمت جان بعضی از فرزندانم تمام می شد. ولی خدا آن طور که دیدی قضاوت کرد. هر حاجتی که داری از من بخواه! سپس سفارش اهل بیت را به مأموری که می خواست ایشان را ببرد، کرد.

آن مأمور در حالی که خودش جلو بود، ایشان را حرکت داد. هر گاه ایشان پیاده می شدند، او از ایشان دور می شد و یاورانش نیز دور می شدند و نظیر نگهبانان آنان را محافظت می نمودند. هر گاه یکی از ایشان می خواست وضو بگیرد، او را پیاده می کرد و حوائجشان را بر آورده می نمود و با ایشان خوش رفتاری می کرد تا این که وارد مدینه شدند .

حارث بن کعب می گوید: فاطمه دختر علی به من گفت: من به خواهرم زینب گفتم: این مرد برای این نیک رفتاری هایی که با ما کرده، حقی به گردن ما دارد. آیا چیزی داری که به او جایزه دهی؟ فرمود: به خدا قسم ما چیزی نداریم به او جایزه دهیم، جز این که زر و زیور خود را به او بدهیم. من دستبند خود و دستبند خواهرم را گرفتم و آنها را برای او فرستادیم و از کم بودن آنها از وی عذر خواهی نمودیم و گفتیم: مختصر جزایی است که ما برای نیک رفتاری که تو با ما کردی به تو دادیم. او گفت: اگر منظور من از این خدمتی که انجام دادم دنیا بود، به کمتر از این هم راضی می شدم. ولی به خدا قسم این خدمت را جز برای خدا و قرابت شما به پیامبر صلّی اللَّه علیه و آله انجام نداده ام.

سید بن طاوس می نویسد: هنگامی که زنان و فرزندان حسین علیه السّلام از شام برگشتند و به عراق رسیدند، به راهنما گفتند: ما را از طریق کربلا ببر. وقتی به موضع قتلگاه رسیدند، جابر بن عبداللَّه انصاری را با گروهی از بنی هاشم و مردی از آل رسول اللَّه یافتند که برای زیارت امام حسین علیه السّلام وارد شده بودند. همه در یک وقت وارد شدند و با یکدیگر شروع به گریه و حزن کردند و لطمه به صورت زدند. ماتمی به پا کردند که فوق العاده دلخراش و جگرسوز بود. زنان آن دیار نیز به ایشان پیوستند و همگی چند روزی عزاداری کردند.

ابو حباب کلبی می گوید: گچ کاران به ما گفتند: ما پس از قتل امام حسین علیه السّلام، شبانه بر سر قبر امام حسین علیه السّلام (که در آن موقع بیابان بود) می رفتیم، می شنیدیم که جنیان برای آن حضرت نوحه سرایی می کردند و می گفتند:

پیغمبر خدا دست مهربانی به پیشانی حسین می کشید و گونه های صورت حسین درخشنده بود. پدر و مادر حسین از بزرگواران قبیله قریش بودند و جد بزرگوارش بهترین جد بود

سپس اسرا از کربلا فاصله گرفتند و متوجه مدینه شدند. بشیر بن حذلم می گوید: وقتی نزدیک مدینه رسیدیم، حضرت زین

العابـدین علیه السّـلام پیاده شـد و پس از این که خیمه های خود را بر سـر پا کرد، زنان را پیاده نمود. بعدا به بشـیر فرمود: خدا پـدر تو را که شـاعر بود رحمت کنـد. آیـا تو بر گفتن شـعر قـادری؟ گفتم: آری یـا ابن رسول اللَّه! من نیز شاعرم. فرمود: وارد مـدینه شو و خبر شـهید شدن امام حسـین علیه السّـلام را بده. من بر اسب خود سوار شدم و آن را راندم تا وارد مدینه گردیدم. هنگامی که بر در مسجد پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم رسیدم، صدا به گریه بلند کردم و این شعر را سرودم:

ای اهل مدینه! جا ندارد که شما در مدینه بمانید! حسین کشته شد شد! این اشک های من است که می ریزند

جسم مقدس امام حسین علیه السّلام در کربلا غرقه به خون است و سر مبارکش بر فراز نیزه دور می زند!

بشـیر می گویـد: سـپس گفتم: این علی بن الحسـین علیهمـا السّـلام است که با عمه ها و خواهرانش نزدیک شـما بر در دروازه مدینه وارد شده اند. من فرسـتاده آن حضرت می باشم، آمدم تا شما را از مکان آن بزرگوار آگاه نمایم. هیچ زن پرده نشین و محجوبه ای نبود مگر این که از مکان خود خارج شـد. زنان در حالی بیرون آمدنـد که سـر و پای برهنه بودند، صورت هاشان خراشـیده بود، لطمه به صورت خود می زدنـد و صـدا به واویلا بلنـد می کردنـد. هیـچ روزی به قدر آن روز گریه کننده نبود؛ هیچ روزی نظیر آن روز به مسلمانان تلخ نگذشت. شنیدم که دختری برای امام حسین علیه السّلام ناله می کرد و می گفت:

یک کسـی خبر مرگ سید مرا (یعنی امام حسین علیه السّلام) آورد که خبر او دل مرا به درد آورد، آن خبر مرگ مرا مریض و دردمند کرد

ای چشمان من! اشک بریزید و بگریید و خوب گریه کنید، بعد از آن که با هم اشک ریختید!

بر آن حسینی گریه کنید که عرش خدای جلیل را مصیبت زده کرد و این مجد و دین را به علت شهید شدن خود ناقص نمود

بر پسر پیغمبر خدا و پسر وصی او گریه کنید که خود و قبرش از ما دور افتاده است

سپس آن دختـر گفت: ای کسـی که خبر مرگ آوردی! تو به وسـیله خبر مرگ حسـین علیه السّـلام غم و انـدوه مـا را تجـدید کردی و زخم هایی را خراش دادی که التیام یافته بودنـد. خـدا تو را رحمت کند، تو کیستی؟ گفتم: من بشـیر بن حذلم هسـتم که مولایم علی بن الحسـین علیهما السّـلام مرا به مدینه فرسـتاده است و آن حضـرت با اهل و عیال امام حسـین علیه السّـلام در فلان مکان پیاده شده است. بشیر می گوید: عموم مردم بر من سبقت گرفتند و متوجه حضرت سجاد شدند.

من نیز اسب خود را به تعجیـل رانـدم و به سوی آن مردم بازگشـتم. دیـدم که آن مردم راه و جـاده هـا را فرا گرفته انـد. من از اسب خود فرود آمدم و روی دوش مردم راه می رفتم تا خود را نزدیک در آن خیمه ای رساندم که حضـرت علی بن الحسـین علیهما السّـلام در میان آن بود. حضـرت سـجاد علیه السّلام پارچه ای به دست داشت که اشک های خود را به وسیله آن پاک می کرد. یـک خـادم پشت سـر حضـرت سـجاد علیه السّـلام بود که صـندلی همراه خود داشت. وی آن صـندلی را نهاد و امام سجاد در حالی بر فراز آن نشست که نمی توانست از گریه خودداری نماید! صدای مردم به گریه بلند شد. ناله و فریاد دختران و زنان بلند شد. مردم از هر طرف به حضـرت سـجاد علیه السّـلام تسـلیت و تعزیت می گفتند. کار به جایی رسـید که آن بقعه

یک پارچه ضجه و گریه شد! امام سجاد علیه السّلام با دست خود به مردم اشاره کرد که ساکت شوند.

وقتی مردم آرام شدند، آن حضرت فرمود: «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ، مالِکِ یَوْمِ الدِّین.» - . فاتحه / ۲ - ۴ - {ستایش خدا را که پروردگار جهانیان، [خداوند] رحمتگر مهربان، مالک [و پادشاه] روز جزا [است]. آفریننده همه خلایق است}؛ کسی که دور شد و در آسمان های بلند بالا رفت و نزدیک شد و نجوای آرام را شنید. او را بر امور بزرگ می ستاییم و بر فجایع روزگاران و درد مصیبت ها و سوزان بودن آتش بلاها و مصیبت های بزرگ و گرفتاری های بزرگ و غم بار و دردآور و مصیبت بار حمد می کنیم.

ایها الناس! آن خدایی که حمد مخصوص او است، ما را به مصیبت های جلیل و بزرگ و رخنه بزرگی در اسلام مبتلا کرد. زیرا امام حسین علیه السّلام با عترتش شهید شدند، زنان و کودکانش اسیر گردیدند و سر مبارکش را بر فراز نیزه در شهرها گردانیدند. و این مصیبتی است که نظیری نخواهد داشت.

ایها الناس! کدام یک از شما بعد از شهادت امام حسین علیه السّلام مسرور و خوشحال خواهد شد؟ کدام چشم است از شما که از ریختن اشک خودداری و مضایقه نماید. در صورتی که آسمان های هفت گانه برای شهادت امام حسین علیه السّلام گریان شدند، دریاها به وسیله امواج خود، آسمان ها به واسطه ارکان خود، زمین به وسیله اطراف و نواحی خود، درختان با شاخه های خود، ماهیان و عمق دریا، ملائکه مقربین و جمیع اهل آسمان ها برای قتل امام حسین علیه السّلام گریه کردند.

ایها الناس! کدام قلب است که برای شهید شدن حسین علیه السّلام شکافته نشود؟ کدام قلب است که به حسین علیه السّلام علاقه نداشته باشد؟ کدام گوش است که این مصیبت اسلام را بشنود و ناراحت نشود؟

ایها الناس! ماییم که رانده و پراکنده و تبعید شدیم. گویا ما از فرزندان ترک و کابل هستیم. بدون این که هیچ جرمی مرتکب شده باشیم و هیچ عمل ناپسندی که انجام داده باشیم و رخنه ای که در اسلام ایجاد کرده باشیم. «ما سَمِعْنا بِهذا فِی آبائِنَا الْأَوَّلِینَ... إِنْ هذا إِلَّا اخْتِلاق.» - . مومنون / ۲۴ و ص / ۷ - {ما یک چنین جنایتی را در زمان آباء و اجدادمان نشنیده ایم. این اولین جنایت و بدعتی است که مرتکب شدند.}

به خدا قسم اگر پیامبر خدا آن طور که به این مردم درباره ما سفارش کرده راجع به کشتن ما توصیه می کرد، اینان بیشتر از این به ما ظلم نمی کردند و ما را نمی کشتند. «إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَیْهِ راجِعُونَ.» چه مصیبتی است که بر ما وارد شد. دردناک ترین، سوزنده ترین، گرانبار ترین، غلیظ ترین، تلخ ترین و گزنده ترین مصیبت ها است. اجر و ثواب این مصائب و مظلومیت ها را از خدا می خواهم زیرا خدا مقتدر و گیرنده انتقام است .

سپس صوحان بن صعصعه بن صوحان که مردی زمینگیر بود، برخاست و درباره زمینگیر بودن خود که در مقابل حضرت سجاد علیه السّلام نشسته بود از آن حضرت عذر خواهی کرد و امام سجاد علیه السّلام عذر او را پذیرفت، حسن ظن درباره او پیدا کرد، از او تشکر و برای پدرش طلب رحمت کرد. - . الملهوف: ۱۷۷ -

نیز سید بن طاوس می نگارد: از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت شده که حضرت امام زین العابدین علیه السّلام مدت

چهل سال در حالی که صائم النهار و قائم اللیل بود، در عزای امام حسین علیه السّلام گریه کرد. هنگامی که وقت افطار فرا می رسید، غلام آن بزرگوار خوراکی و آشامیدنی آن حضرت را حاضر می کرد و در مقابل آن بزرگوار می نهاد و می گفت: ای مولای، من افطار کن! حضرت سجاد می فرمود: پسر پیامبر خدا گرسنه کشته شد! پسر پیغمبر خدا با لب تشنه شهید شد! آن بزرگوار همچنان این سخنان را می گفت و گریه می کرد تا این که غذای آن حضرت به وسیله اشک چشمش تر می شد و آب آشامیدنی آن بزرگوار با اشک چشمش ممزوج می گردید. حضرت سجاد علیه السّلام همیشه این حال را داشت تا به لطف خدا پیوست و از دنیا رحلت کرد.

یکی از غلامان حضرت امام زین العابدین می گوید: یک روز حضرت سجاد علیه السّلام متوجه صحراء شد. وقتی من به دنبال آن حضرت رفتم، دیدم آن بزرگوار روی سنگ خشنی سجده کرده است. شنیدم که تعداد هزار مرتبه آن امام در حالی که ضجه و گریه می کرد فرمود: «لا اله الا اللّه حقا حقا، لا اله الا اللّه تعبدا و رقا لا اله الا اللّه ایمانا و تصدیقا.» (معبودی جز الله نیست و این حقیقت را از سر تعبد و بندگی و ایمان و تصدیق به الوهیت او می گویم.)

سپس سر مبارک خود را در حالی از سجده بلند کرد که محاسن و صورت مبارکش به وسیله اشک چشمش تر شده بود. من گفتم: ای آقای من! آیا هنوز وقت غم و اندوه تو منقضی نشده است؟ آیا وقتی که گریه تو تقلیل یابد فرا نرسیده است؟ امام سجاد علیه السّلام به من فرمود: وای بر تو! یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم علیه السّلام پیغمبر و پسر پیغمبر و دارای دوازده پسر بود. خدای توانا یکی از فرزندان یعقوب را ناپدید کرد و موی سر آن حضرت از غم و اندوه سفید شد و پشت آن بزرگوار از غم خمیده شد و چشمان خود را از کثرت گریه از دست داد، در صورتی که پسرش در دار دنیا زنده بود. ولی من مظلوم پدر و برادر و تعداد هفده نفر از اهل بیت خود را از دست دادم و آنان را بر خاک افتاده و مقتول دیدم. پس چگونه حزن من منقضی شود و گریه من تقلیل پیدا کند؟ - . الملهوف: ۱۸۸ -

**[ترجمه]

ایضاح

قال الجوهری ارتث فلان هو افتعل علی ما لم یسم فاعله أی حمل من المعرکه رثیثا أی جریحا و به رمق و قال الخفر بالتحریک شده الحیاء

ص: ۱۴۹

۱- ۱. الملهوف ص ۱۷۷- ۱۸۲.

۲- ۲. المصدر ص ۱۸۸- ۱۹۰.

و جاريه خفره و متخفره و قال فرعت فى الجبل صعدته و فرعت فى الجبل صعدت و يقال بئسما أفرعت به أى ابتدأت.

أقول: و فى بعض النسخ تفرغ بالغين المعجمه من الإفراغ بمعنى السكب و هو أظهر و الختل الخدعه و فى الإحتجاج الختر و هو أيضا بالتحريك الغدر.

قولها عليها السلام كمثل التى إشاره إلى قوله تعالى وَ لا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَها مِنْ بَعْدِ قُوَّهٍ(۱) قال الطبرسى رحمه الله أى لا تكونوا كالمرأه التى غزلت ثم نقضت غزلها من بعد إمرار و فتل للمغزل و هى امرأه حمقاء من قريش كانت تغزل مع جواريها إلى انتصاف النهار ثم تأمرهن أن ينقضن ما غزلن و لا تزال ذلك دأبها و قيل إنه مثل ضربه الله شبه فيه حال ناقض العهد بمن كان كذلك أَنْكاثاً جمع نكث و هو الغزل من الصوف و الشعر يبرم ثم ينكث و ينقض ليغزل ثانيه تَتَّخِذُونَ أَيْمانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أى دغلا و خيانه و مكرا.

و قال الخليل الصلف مجاوزه قدر الظرف و الادعاء فوق ذلك تكبرا و النطف بالتحريك التلطخ بالعيب و فى الإحتجاج بعد الصلف و العجب و الشنف و الكذب و الشنف بالتحريك البغض و التنكر و الدمنه بالكسر ما تدمنه الإبل و الغنم بأبوالها و أبعارها أى تلبده فى مرابضها فربما نبت فيها النبات شبهتهم تاره بذلك النبات فى دناءه أصلهم و عدم الانتفاع بهم مع حسن ظاهرهم و خبث باطنهم و أخرى بفضه(۲)

تزين بها القبور فى أنهم كالأموات زينوا أنفسهم بلباس الأحياء و لا ينتفع بهم الأحباء و لا يرجى منهم الكرم و الوفاء.

قولها بعارها الضمير راجع إلى الأمه أو الأزمنه

و فى الإحتجاج: أجل و الله فابكوا فإنكم و الله أحق بالبكاء فابكوا كثيرا و اضحكوا قليلا فقد بليتم بعارها و منيتم بشنارها.

و الشنار العيب و رحضه كمنعه غسله كأرحضه و المدره بالكسر زعيم القوم و خطيبهم و المتكلم عنهم و الذى يرجعون إلى رأيه و تبت الأيدى أى خسرت أو هلكت و الأيدى إما مجاز للأنفس أو بمعناها.

۱- ۱. النحل: ۹۲.

۲- ۲. الصحيح بقصه: اى بجصه، كما مر.

و الفری القطع و فی بعض النسخ و الروایات: فرثتم. بالثاء المثلثه قال فی النهایه فی حدیث أم کلثوم بنت علی علیه السلام لأهل الکوفه: أ تدرون أی کبد فرثتم لرسول الله صلی الله علیه و آله.

الفرث تفتیت الکبد بالغم و الأذی و الصلعاء الداهیه القبیحه قال الجزری فی حدیث عائشه أنها قالت لمعاویه حین ادعی زیادا رکبت الصلیعاء أی الداهیه و الأمر الشدید أو السوءه الشنیعه البارزه المکشوفه انتهی.

و العنقاء بالقاف الداهیه و فی بعض النسخ بالفاء من العنف و الفقماء من قولهم تفاقم الأمر أی عظم و الخرق ضد الرفق و الشوهاء القبیحه و الضمیر فی قولها جئتم بها راجع إلی الفعله القبیحه و القضیه الشنیعه التی أتوا بها و الکلام مبنی علی التجرید و طلاع الأرض بالکسر ملؤها و الحفز الحث و الإعجال.

قولها لا یبزی أی لا یغلب و لا یقهر و الذحل الحقد و العداوه یقال طلب بذحله أی بثأره و الموتور الذی قتل له قتیل فلم یدرک بدمه تقول منه وتره یتره وترا و تره.

قولها علیها السلام فی بیت متعلق بالمقتول لأن أمیر المؤمنین علیه السلام قتل فی المسجد و سائر الأوصاف بعد ذلک نعوت له و التعس الهلاک و الضیم الظلم و النقیبه النفس و العریکه الطبیعه و العذل الملامه و الجدل بالتحریک الفرح و سحته و أسحته أی استأصله و نزع إلیه اشتاق و فی بعض النسخ فزعت أی لجأت.

و قال الجوهری الکثکث و الکثکث فتات الحجاره و التراب مثل الأثلب و الإثلب و یقال بفیه الکثکث و قال کظم غیظه کظما اجترعه و الکظوم السکوت و کظم البعیر یکظم کظوما إذا أمسک عن الجره و قال أقعی الکلب إذا جلس علی استه مفترشا رجلیه و ناصبا یدیه و قد جاء النهی عن الإقعاء فی الصلاه و قال الشاعر:

فأقع کما أقعی أبوک علی استه***رأی أن ریما فوقه لا یعادله

و قال جاش الوادی زخر و امتد جدا و قال سجا یسجو سجوا سکن و دام و قوله تعالی وَ اللَّیْلِ إِذا سَجی أی إذ دام و سکن و منه البحر الساجی

قال الأعشى:

فما ذنبنا إن جاش بحر ابن عمكم***و بحرک ساج لا یواری الدعامصا

و قال الدعموص دویبه تغوص فی الماء و الجمع الدعامیص و الدعامص أیضا ثم ذکر بیت الأعشی و الکله بالکسر الستر الرقیق و الصبیه جمع الصبی.

و قال الجزری فیه أنه نهی عن قتل شی ء من الدواب صبرا هو أن یمسک شی ء من ذوات الروح حیا ثم یرمی بشی ء حتی یموت و کل من قتل فی غیر معرکه و لا حرب و لا خطاء فإنه مقتول صبرا قوله و لم ینسنی کأنه علی سبیل القلب و فیه لطف أو المعنی لم یترکنی و اللهاه اللحمه فی أقصی الفم و الفراش بالفتح ما یبس بعد الماء من الطین علی الأرض و بالکسر ما یفرش و موقع اللسان فی قعر الفم.

قولها لا یطیق وجوبا أی لزوما بالأرض و سکونا أو عملا بواجب علی هیئه الاختیار و یقال طعنه فجدله أی رماه بالأرض و رجل مغاور بضم المیم أی مقاتل و هو صفه لقوله بطل أو حال عنه بالإضافه إلی یاء المتکلم و ضرجه بدم أی لطخه و یقال قف شعری أی قام من الفزع و قال الجوهری اللدم صوت الحجر أو الشی ء یقع بالأرض و لیس بالصوت الشدید

و فی الحدیث: و الله لا أکون مثل الضبع تسمع اللدم حتی تخرج فتصاد.

ثم یسمی الضرب لدما و لدمت المرأه وجهها ضربته و التدام النساء ضربهن صدورهن فی النیاحه و اللدم بالتحریک الحرم فی القرابات و القبیل الکفیل و العریف و الجماعه تکون من الثلاثه فصاعدا من قوم شتی أی کل قبیل من قبائل الملائکه و الوزر بالتحریک الملجأ.

قوله لعنه الله تصهرهم الشمس أی تذیبهم و المخصره بکسر المیم کالسوط و کلما اختصر الإنسان بیده فأمسکه من عصا و نحوها و الأسل الرمح و شمخ الرجل بأنفه تکبر و عطفا الرجل بالکسر جانباه و النظر فی العطف کنایه عن الخیلاء و الجذل بالتحریک الفرح و قد جذل بالکسر یجذل فهو جذلان.

و قولها علیها السلام یحدو بهن أی یسوقهن سوقا شدیدا و استشرف الشی ء

رفع بصره ينظر إليه و المنقل الطريق فى الجبل و المنقله المرحله من مراحل السفر قولها و كيف يستبطئ فى بغضنا أى لا يطلب منه الإبطاء و التأخير فى البغض و الشنف بالتحريك البغض و التنكر و الإحن بكسر الهمزه و فتح الحاء جمع الإحنه بالكسر و هى الحقد و الانتحاء الاعتماد و الميل و انتحيت لفلان أى عرضت له و أنحيت على حلقه السكين أى عرضت و نكأت القرحه قشرتها.

و قال الفيروزآبادى الشافه قرحه تخرج فى أسفل القدم فتكوى فتذهب و إذا قطعت مات صاحبها و الأصل و استأصل الله شافته أذهبه كما تذهب تلك القرحه أو معناه أزاله من أصله انتهى و يقال خرج وشيكا أى سريعا و الفرى القطع.

قولها و لئن جرت على الدواهى مخاطبتك يحتمل أن يكون مخاطبتك مرفوعا بالفاعليه أى إن أوقعت على مخاطبتك البلايا فلا أبالى و لا- أعظم قدرك أو يكون منصوبا بالمفعوليه أى إن أوقعتنى دواهى الزمان إلى حال احتجت إلى مخاطبتك فلست معظمه لقدرك.

قولها تنطف بكسر الطاء و ضمها أى تقطر و قال الفيروزآبادى تحلب عينه و فوه أى سالا و العواسل الذئاب السريعه العدو قولها و تعفوها أمهات الفراعل من قولهم عفت الريح المنزل أى درسته أو من قولهم فلان تعفوه الأضياف أى تأتيه كثيرا و فى بعض النسخ تعفرها أى تلطخها بالتراب عند الأكل و فى بعضها بالقاف من العقر بمعنى الجرح و منه كلب عقور و الفرعل بالضم ولد الضبع

و فى روايه السيد: أمهات الفراعل.

و هو أظهر و الفند بالتحريك الكذب و ضعف الرأى و البهلول من الرجال الضحاك و ربط العنان كنايه عن ترك المحارم و ملازمه الشريعه فى جميع الأمور و فلان شديد الشكيمه إذا كان شديد النفس أنفا أبيا و وجأته بالسكين ضربته.

و النياط بالكسر عرق علق به القلب من الوتين فإذا قطع مات صاحبه و الشنشنه الخلق و الطبيعه و الشحط البعد و الشاسع البعيد و اللواذع المصائب المحرقه الموجعه و يقال كظنى هذا الأمر أى جهدنى من الكرب و الجائحه الشده التى تستأصل المال و غيره و قال الجوهرى عامل الرمح ما يلى السنان.

**[ترجمه]جوهری می گوید: «ارتثّ فلان» بر وزن افتعل و به صیغه مجهول است، یعنی در حالی که مجروح بود از معرکه بیرون برده شد و هنوز رمقی داشت. و گفته: «خفر» به تحریک فاء، به معنای شدت حیاست و گفته می شود «جاریه خفره یا متخفره» یعنی دختر یا کنیز با حیا. عبارت «فرّعت فی الجبل» یعنی از کوه بالا رفتم و فرّعت فی الجبل نیز یعنی زیاد بالا رفتم. و عبارت «بئسما افرعت» به یعنی بد شد که آن را شروع کردم.

مؤلف: در برخی نسخه ها «تفرغ» با غین دارد از «افراغ» به معنای ریختن و این عبارت اظهر است. و «ختل» به معنای خدعه است و در کتاب احتجاج «ختر» دارد و ختر نیز به تحریک تاء، به معنای خیانت و خدعه است.

عبارت «کمثل الّتی» اشاره دارد به آیه «وَ لا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَها مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ.» - . نحل / ۹۲ - {مانند آن [زنی] که رشته خود را پس از محکم بافتن، [یکی یکی] از هم می گسست مباشید}. طبرسی می گوید: مانند زنی نباشید که می بافت سپس باز می کرد، پس از بافتن و در هم تنیدن آن آن را می گسست که زنی نادان از قریش بود که با کنیزان خود تا نیمه روز می بافت، بعد به آنان امر می کرد آنچه بافته اند را بگسلند و پیوسته روشش چنین بود. و گفته شده: این مثلی است که خدا زده و در آن حالیت کسی را که نقض عهد می کند به این زن تشبیه فرموده است. «انکاثا» جمع «نکث» است و عبارت است از پشم یا موی ریسیده شده که گره زده می شود و سپس باز می شود و جدا می شود تا دو مرتبه ریسیده شود. عبارت «تتخذون ایمانکم دخلا بینکم» یعنی سوگندهای خود را دغل و مکر و خیانت بین خود قرار می دهید.

خلیل می گوید: «صلف» عبارت است از بیش از حد ظرف در آن ریختن و از سر تکبر ادعای بیشتری از آن نمودن یا این که «نطف» به معنای در عیب غوطه خوردن باشد و در نسخه احتجاج دارد: «بعد الصلف و العجب و الشنف و الکذب.» و «شنف» به تحریک نون، کینه و بدآمدن است. و «دمنه» به کسر دال، چیزی است که شتر و گوسفند با بول و پشگل خود دفع می کند و آن را به آغل خود می چسباند و چه بسا در آن روییدنی بروید. آنان را در پستی ریشه شان گاهی به پشگل چسبیده شتران و گوسفندان تشبیه کرده که نفعی ندارند، با این که ظاهری نیکو و باطنی خبیث دارند. و گاهی آنان را به نقره ای تشبیه کرده که قبور را با آن زینت می کنند و گویی آنان مانند امواتند که خود را به لباس زندگان تزیین نموده اند و دوستان از آنان سودی نمی برند و کرم و وفا از آنان امید نمی رود.

در عبارت «بعارها» ضمیر به «امه» یا «ازمنه» راجع است و در احتجاج دارد: آری به خدا! پس بگریید که خدا شایسته تر است برای گریه. بسیار بگریید و کمی بخندید که به ننگ و عیب آن مبتلا شدید. «شنار» به معنای عیب است و فعل «رحضه» بر وزن منعه، یعنی آن را شست و «أرحضه» هم شستن معنا می دهد. و «مدره» به کسر میم بزرگ، قوم و خطیب و سخنگوی آن را گویند و کسی را که به نظر او رجوع می کنند را گویند. و عبارت «تبّت الایدی» یعنی زیانکار شد و هلاک شد و «ایدی» مجاز از انفس است یا اصلا به معنای انفس می باشد.

«فری» به معنای بریدن است و در برخی نسخ و روایات «فرثتم» با ثاء دارد. در نهایه می گوید: در حدیث ام کلثوم دختر علی علیه السّلام به اهل کوفه دارد: می دانید چه جگری از رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم نازک کردید؟ «فرث» یعنی جگر را با اندوه و اذیت نازک کردن. و «صلعاء» مصیبت قبیح است. جزری در مورد حدیث عایشه می گوید: وی به معاویه زمانی که ادعای پدری زیاد را کرد، گفت: «رکبت الصلیعاء» یعنی سوار بر مصیبت و امر عظیمی یا کار بد و شنیعی که آشکار و

مکشوف است شده ای. (پایان کلام جزری) «عنقاء» به قاف به معنای مصیبت است و در برخی نسخ با فاء آمده از عنف، و «فقماء» از عبارت «تفاقم الامر» یعنی آن امر عظیم شد. و «خرق» ضد «رفق» است و «شوهاء» به معنای زشت است. و ضمیر در عبارت «جئتم بها» به عمل قبیح راجع و قضیه شنیعی که انجام دادند راجع است و کلام مبتنی بر تجرید است. و «طلاع الرض» به کسر طاء، یعنی پری زمین و «حفز» به معنای برانگیختن و شتافتن است.

عبارت «لا ـ یبزی» یعنی غلبه و قهر پیدا نمی کند و «ذحل» به معنای حقد و عداوت است و عبارت «طلب بذحله» یعنی از او خونخواهی کرد. و «موتور» کسی را گویند که کسی از کسان او کشته شده، ولی خونخواهی نکرده است و درباره او می گویند: «وتره، یتره، وترا و ترةً.»

عبارت «فی بیت» متعلق است به مقتول، زیرا امیرالمؤمنین علیه السّلام در مسجد به شهادت رسید و سایر اوصاف بعد از آن نعت مولاست. و «تعس» به معنای هلاک است و «ضیم» ظلم معنا می دهد و «نقیبه» نفس را گویند و «عریکه» طبیعت را گویند و «عذل» به معنای ملامت است و «جدل» به تحریک دال، به معنای شادی است. و «سحته» و «اسحته» یعنی او را بیچاره کرد و «نزع الیه» یعنی مشتاق او شد و در برخی نسخ «فزعت» یعنی پناه بردی دارد.

جوهری می گوید: «کَثکَث و کِثکِث» خرده های سنگ و خاک است، مثل «اَثلَب و اِثلِب» و گفته می شود در دهانش سنگریزه است. جوهری می گوید: «کظم غیظه کظماً» یعنی خشمش را فرو خورد و «کظوم» به معنای سکوت است و «کظُم البعیر یکظم کظوماً» یعنی شتر از نشخوار باز ایستاد. و جوهری می گوید: «اقعی الکلب یعنی سگ روی باسنش نشست و پایش را زیر خود قرار داد و دستانش را بلند کرد و از «اقعاء» در نماز نهی شده است. شاعر می گوید:

پس همان طور که پدرت بر باسنش می نشیند بنشین که می بیند آهویی بالای اوست که او نمی تواند با او تعادل پیدا کند

جوهری می گوید: «جاش الوادی» یعنی بیابان بزرگ شد و بسیار طولانی گشت. و می گوید: «سجا یسجو سجوّا» یعنی سکونت کرد و دوام یافت. آیه کریمه «واللیل اذا سجی» یعنی قسم به شب که دوام یافت و ساکن شد و «بحر ساجی» نیز از همین ریشه است. اعشی می گوید:

گناه ما چیست اگر دریای پسر عموی شما متلاطم باشد؟ و دریای تو ساکن باشد و جنبندگان ریز آب را هم مخفی نکند!

می گوید: «دعموص» جنبنده کوچکی است که در آب فرو می رود و جمع آن «دعامیص و دعامص» نیز هست. سپس جوهری بیت اعشی را نقل می کند. و «کلّه» به کسر کاف، پرده نازک را گویند و «صبیه» جمع «صبی» است.

جزری در این باره می گوید: از کشتن جنبندگان به صورت مرگ صبر نهی شده است. مرگ صبر آن است که موجود روح داری زنده گرفته شود و با چیزی آن را بزنند تا بمیرد و هر کس در غیر معرکه جنگ و به صورت غیر خطا کشته شود، به مرگ صبر کشته شده. عبارت «لم ینسنی» گویی به گونه قلب معنا آورده شده و در آن لطافت معنوی وجود دارد یا معنایش این است که مرا ترک ننمود. و «لهاه تکه» گوشتی در انتهای دهان است و «فراش» به فتح فاء، گِلی است که بعد از آب روی زمین خشک می شود و به کسر فاء به معنای فرش است و جای زبان در انتهای دهان را نیز می گویند.

عبـارت «لاـ يطيق جوابـا» يعنی در اثر چسبيـدن به زمين و سـكون يـا در اثر عمل به واجب به هيأت فرد مختار و گفته می شود: «طعنه فجـدله»، يعنی بـا نيزه او را زد و به زمين انـداخت. و «رجل مغاور» به ضـمم ميم، يعنی مرد جنگنـده و اين عبارت صـفت عبارت بطل يا حال از آن است با اضافه شـدن به ياء متكلم. و «ضـرّجه بـدم» يعنی او را به خون آغشت و عبارت «قفّ شـعری» يعنی از ترس ايستاد و جوهری می گويـد: «لـدم» صـدای سـنگ يا چيزی است كه به زمين بخورد و خيلی شديـد نباشـد. و در حديث است كه: «به خدا قسم مثل كفتار نيسـتم كه با شنيدن صدای آرامی از لانه خارج و صيد می شود.» سپس ضرب را لدم می نامنـد و «لـدمت المرأه وجههـا» يعنی زن به صورتش زد و «التـدام النساء» يعنی در نوحه گری زدن زنان به سـينه هايشان را گوينـد. و لـدم به تحريـك دال، محـارم نزديك را گوينـد و قبيل، كفيل و شـناس را گوينـد و جماعت از سه نفر به بالا را می گويند از گروه های مختلف از هر دسته ای از قبيله های فرشتگان، و «وزر» به تحريك زاء ملجأ را گويند.

عبارت آن ملعون خـدا كه گفت: «تصـهرهم الشـمس» يعنی خورشـيد ذوبشان می كنـد، و «مخصـره» به كسـر ميم مانند تازيانه است و هر چيزی است كه انسان با دسـتش بر می دارد مثل عصا و مانند آن. و «اسل» نيزه را گويند و «شـمخ الرجل بانفه» يعنی مرد تكبر ورزيـد و «عطفا الرجل» به كسـر عين دو شانه او را گوينـد و نظر در عطف كنايه از تبختر است. و «جـذل» به تحريك ذال، شادی را گويند و «قد جذل» به كسر ذال، «يجذل فهو جذلان» هم وارد شده است.

عبارت «يحـدوبهن» يعنی آنان را به شدت به جلو می راندند و عبارت «استشـرف الشـیء» يعنی چشم خود را بلند كرد و به آن نگريست. و «منقل» راهی در كوه است و «منقله» يك مرحله از مراحل سـفر است. و عبارت «كيف يسـتبطئ فی بغضنا» يعنی از او طلب كُنـدی و تـأخير در بغض نمی كرد. و «شـنف» به تحريـك نون، بغض و انكار را گوينـد و «إحن» به كسـر همزه و فتح حـاء، جمع «إحنه» به كسـر همزه به معنای كينه است. و «انتحاء»، اعتماد و ميل است و عبارت «انتحيت لفلان» يعنی بر او عرضـه كردم و بر حلق او چاقو قرار دادم و «نكأت القرحه» يعنی پوست زخم را برداشتم.

فيروزآبـادی می گويـد: «شـأفه» زخمی است كه از زير پـا خـارج می شـود و می سـوزد و از بين می رود و وقـتی بريـده شـود، صاحب آن می ميرد و اصل آن «اسـتأصل الله شأفته» است، يعنی خـدا آن زخم او را برد، چنان چه آن زخم می رود يا معنايش اين است كه آن را از ريشه برد. (پايـان كلام فيروزآبادی) عبارت «خرج وشـيكا» يعنی به سـرعت خارج شـد و «فری» به معنای قطع است.

در عبـارت «لئن جرّت علیّ الـدواهی مخاطبتـك» محتمـل است «مخاطبتـك» مرفوع از بـاب فاعل باشـد، يعنی اگر بلاها مواجه شـدن با تو را بر من واقع سازد، من باكی نـدارم و قـدر تو را عظيم نمی دانم، يا اين كه بنا بر مفعول بودن منصوب باشد، يعنی اگر مصيبت های زمان مرا به حالی بياورد كه محتاج مخاطبه با تو باشم، قدر تو را بلند نمی دانم .

عبارت «تنطف» به كسر طاء و ضم آن، يعنی می چكد، و فيروزآبادی می گويد: «تحلّب عينه و فوه» يعنی آب چشم و دهانش جـاری شـد. و «عواسـل» گرگان تيزپا را گوينـد و عبارت «تعفوها امهات الفراعل» از عبارت «عفت الريـح المنزل» گرفته شـده، يعنی بـاد منزل را منـدرس و كهنه نمود يـا از عبـارت «فلان تعفوه الاضـياف» گرفته شـده، يعنی فلانی بسيار مهمان دارد. و در برخی نسـخه ها «تعفرها» دارد، يعنی آن را هنگام خوردن خاك مال می كنـد و در برخی نسـخ با قاف است از «عقر» به معنای زخم و «كلب عقور» نيز از همين باب است. و «فرعل» به ضم فاء، بچه كفتار را گوينـد و در روايت سـيد امهات «الفراعل» دارد

که اظهر است. و «فند» به تحریک نون، کذب و سست رأیی را گویند و «بهلول» از مردان بسیار خندان را گویند و «ربط عنان» کنایه از ترک محارم و التزام به شریعت در جمیع امور است. و فلانی «شدید الشکیمه» است، یعنی طبعی مدابع و ابا کننده دارد و عبارت «وجأته بالسکین» یعنی او را با چاقو زدم.

«نیاط» به کسر نون رگی است که قلب از وتین به آن آویخته می شود و وقتی قطع شود، صاحبش می میرد. و «شنشنه» خلق و خوی را گویند و «شحط» به معنای دوری است و «شاسع» به معنای بعید است و «لواذع» به معنای مصائب سوزناک و دردآور است. و عبارت «کظّنی هذا الامر» یعنی این امر مرا به زحمت و سختی انداخت و «جائحه» به معنای شدتی است که مال و غیر آن را از بین می برد و جوهری می گوید: «عامل رمح» چیزی در ردیف نیزه است.

**[ترجمه]

«۲»

قل، [إقبال الأعمال] رَأَیْتُ فِی کِتَابِ الْمَصَابِیحِ بِإِسْنَادِهِ إِلَی جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ قَالَ لِی أَبِی مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ: سَأَلْتُ أَبِی عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ عَنْ حَمْلِ یَزِیدَ لَهُ فَقَالَ حَمَلَنِی عَلَی بَعِیرٍ یَظْلَعُ بِغَیْرِ وِطَاءٍ وَ رَأْسُ الْحُسَیْنِ علیه السلام عَلَی عَلَمٍ وَ نِسْوَتُنَا خَلْفِی عَلَی بِغَالٍ فأکف- [وَاکِفَةً] وَ الْفَارِطَةُ خَلْفَنَا وَ حَوْلَنَا بِالرِّمَاحِ إِنْ دَمَعَتْ مِنْ أَحَدِنَا عَیْنٌ قُرِعَ رَأْسُهُ بِالرُّمْحِ حَتَّی إِذَا دَخَلْنَا دِمَشْقَ صَاحَ صَائِحٌ یَا أَهْلَ الشَّامِ هَؤُلَاءِ سَبَایَا أَهْلِ الْبَیْتِ الْمَلْعُونِ.

**[ترجمه]اقبال الاعمال: حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: من از پدرم علی بن الحسین علیهما السّلام راجع به این که یزید او را چگونه اسیر کرد جویا شدم. فرمود: مرا بر شتری که بدون جهاز بود سوار کرد و سر مبارک امام حسین علیه السّلام هم بر فراز نیزه بود. زنان ما به دنبال ما بر استرهای بدون زین سوار بودند. دشمنان با نیزه ها به دنبال و اطراف ما بودند! هر گاه چشم یکی از ما گریان می شد، با نیزه بر سر او می زدند! وقتی با این کیفیت داخل دمشق شدیم، شخصی فریاد زد: ای اهل شام! اینان اسیران اهل بیت نفرین شده هستند .

**[ترجمه]

بیان

قوله فأکف أی أمیل و أشرف علی السقوط و الأظهر واکفه أی کانت البغال بإکاف أی برذعه من غیر سرج و فرط سبق و فی الأمر قصر به و ضیعه و علیه فی القول أسرف و فرط القوم تقدمهم إلی الورد لإصلاح الحوض و الفرط بضمتین الظلم و الاعتداء و الأمر المجاوز فیه الحد و لعل فیه أیضا تصحیفا.

**[ترجمه]عبارت «فأکف» یعنی میل پیدا می کنم و در شرف سقوط کردن قرار گرفتم. اظهر آن است که «واکفه» باشد، یعنی استرها با محمل بودند یعنی پالان داشتند و زین نداشتند و سواری های سریعی بودند و در امر مقصور می شود و تضییع می شود و بر او در قول زیاده روی می کند. و «فرط القوم» یعنی بر گروه در وارد شدن به آبشخور متقدم شد تا حوض را اصلاح

کند و «فرط» به ضم فاء و راء، ظلم و اعتدا را گویند و امری که از حد آن عبور شود را گویند و شاید در این واژه نیز تصحیف باشد.

**[ترجمه]

«۳»

لی، [الأمالی] للصدوق الطَّالَقَانِیُّ عَنِ الْجَلُودِیِّ عَنِ الْجَوْهَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ یَزِیدَ عَنْ أَبِی نُعَیْمٍ قَالَ حَدَّثَنِی حَاجِبُ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادٍ: أَنَّهُ لَمَّا جِی ءَ بِرَأْسِ الْحُسَیْنِ علیه السلام أَمَرَ فَوُضِعَ بَیْنَ یَدَیْهِ فِی طَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ وَ جَعَلَ یَضْرِبُ بِقَضِیبٍ فِی یَدِهِ عَلَی ثَنَایَاهُ وَ یَقُولُ لَقَدْ أَسْرَعَ الشَّیْبُ إِلَیْکَ یَا بَا عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ مَهْ فَإِنِّی رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَلْثِمُ حَیْثُ تَضَعُ قَضِیبَکَ فَقَالَ یَوْمٌ بِیَوْمِ بَدْرٍ ثُمَّ أَمَرَ بِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَغُلَّ وَ حُمِلَ مَعَ النِّسْوَهِ وَ السَّبَایَا إِلَی السِّجْنِ وَ کُنْتُ مَعَهُمْ فَمَا مَرَرْنَا بِزُقَاقٍ إِلَّا وَجَدْنَاهُ مِلْ ءَ رِجَالٍ وَ نِسَاءٍ یَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَ یَبْکُونَ فَحُبِسُوا فِی سِجْنٍ وَ طُبِّقَ عَلَیْهِمْ ثُمَّ إِنَّ ابْنَ زِیَادٍ لَعَنَهُ اللَّهُ دَعَا بِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ وَ النِّسْوَهِ وَ أَحْضَرَ رَأْسَ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ کَانَتْ زَیْنَبُ ابْنَهُ عَلِیٍّ علیه السلام فِیهِمْ فَقَالَ ابْنُ زِیَادٍ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی فَضَحَکُمْ وَ قَتَلَکُمْ وَ أَکْذَبَ أَحَادِیثَکُمْ فَقَالَتْ زَیْنَبُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَکْرَمَنَا بِمُحَمَّدٍ وَ طَهَّرَنَا تَطْهِیراً إِنَّمَا یَفْضَحُ اللَّهُ الْفَاسِقَ وَ یُکَذِّبُ الْفَاجِرَ قَالَ کَیْفَ رَأَیْتِ صَنِیعَ اللَّهِ بِکُمْ أَهْلَ الْبَیْتِ قَالَ کَتَبَ عَلَیْهِمُ الْقَتْلَ فَبَرَزُوا إِلَی مَضَاجِعِهِمْ وَ سَیَجْمَعُ اللَّهُ بَیْنَکَ وَ بَیْنَهُمْ فَتَتَحَاکَمُونَ عِنْدَهُ فَغَضِبَ ابْنُ زِیَادٍ لَعَنَهُ اللَّهُ عَلَیْهَا وَ هَمَّ بِهَا فَسَکَّنَ مِنْهُ عَمْرُو بْنُ حُرَیْثٍ-

ص: ۱۵۴

فَقَالَتْ زَيْنَبُ يَا ابْنَ زِيَادٍ حَسْبُكَ مَا ارْتَكَبْتَ مِنَّا فَلَقَدْ قَتَلْتَ رِجَالَنَا وَ قَطَعْتَ أَصْلَنَا وَ أَبَحْتَ حَرِيمَنَا وَ سَبَيْتَ نِسَاءَنَا وَ ذَرَارِيَّنَا فَإِنْ كَانَ ذَلِكَ لِلاِشْتِفَاءِ فَقَدِ اشْتَفَيْتَ فَأَمَرَ ابْنُ زِيَادٍ بِرَدِّهِمْ إِلَى السِّجْنِ وَ بَعَثَ الْبَشَائِرَ إِلَى النَّوَاحِي بِقَتْلِ الْحُسَيْنِ عليه السلام.

ثُمَّ أَمَرَ بِالسَّبَايَا وَ رَأْسِ الْحُسَيْنِ فَحُمِلُوا إِلَى الشَّامِ فَلَقَدْ حَدَّثَنِي جَمَاعَةٌ كَانُوا خَرَجُوا فِي تِلْكَ الصُّحْبَةِ أَنَّهُمْ كَانُوا يَسْمَعُونَ بِاللَّيَالِي نَوْحَ الْجِنِّ عَلَى الْحُسَيْنِ إِلَى الصَّبَاحِ وَ قَالُوا فَلَمَّا دَخَلْنَا دِمَشْقَ أُدْخِلَ بِالنِّسَاءِ وَ السَّبَايَا بِالنَّهَارِ مُكَشَّفَاتِ الْوُجُوهِ فَقَالَ أَهْلُ الشَّامِ الْجُفَاةُ مَا رَأَيْنَا سَبَايَا أَحْسَنَ مِنْ هَؤُلَاءِ فَمَنْ أَنْتُمْ فَقَالَتْ سُكَيْنَةُ ابْنَةُ الْحُسَيْنِ نَحْنُ سَبَايَا آلِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله فَأُقِيمُوا عَلَى دَرَجِ الْمَسْجِدِ حَيْثُ يُقَامُ السَّبَايَا وَ فِيهِمْ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ هُوَ يَوْمَئِذٍ فَتًى شَابٌّ فَأَتَاهُمْ شَيْخٌ مِنْ أَشْيَاخِ أَهْلِ الشَّامِ فَقَالَ لَهُمُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي قَتَلَكُمْ وَ أَهْلَكَكُمْ وَ قَطَعَ قَرْنَ الْفِتْنَةِ فَلَمْ يَأْلُ عَنْ شَتْمِهِمْ فَلَمَّا انْقَضَى كَلَامُهُ قَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام أَ مَا قَرَأْتَ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ نَعَمْ قَالَ أَ مَا قَرَأْتَ هَذِهِ الْآيَةَ- قُلْ لا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبى (۱) قَالَ بَلَى قَالَ فَنَحْنُ أُولَئِكَ ثُمَّ قَالَ أَ مَا قَرَأْتَ وَ آتِ ذَا الْقُرْبى حَقَّهُ (۲) قَالَ بَلَى قَالَ فَنَحْنُ هُمْ فَهَلْ قَرَأْتَ هَذِهِ الْآيَةَ إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً(۳) قَالَ بَلَى قَالَ فَنَحْنُ هُمْ فَرَفَعَ الشَّامِيُّ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَتُوبُ إِلَيْكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ اللَّهُمَّ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِنْ عَدُوِّ آلِ مُحَمَّدٍ وَ مِنْ قَتَلَهِ أَهْلِ بَيْتِ مُحَمَّدٍ لَقَدْ قَرَأْتُ الْقُرْآنَ فَمَا شَعَرْتُ بِهَذَا قَبْلَ الْيَوْمِ ثُمَّ أُدْخِلَ نِسَاءُ الْحُسَيْنِ عَلَى يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَهَ فَصِحْنَ نِسَاءُ آلِ يَزِيدَ وَ بَنَاتُ مُعَاوِيَهَ وَ أَهْلُهُ وَ وَلْوَلْنَ وَ أَقَمْنَ الْمَأْتَمَ وَ وُضِعَ رَأْسُ الْحُسَيْنِ عليه السلام بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَتْ سُكَيْنَةُ مَا رَأَيْتُ أَقْسَى قَلْباً مِنْ يَزِيدَ وَ لَا رَأَيْتُ كَافِراً وَ لَا مُشْرِكاً شَرّاً مِنْهُ وَ لَا

۱- ۱. الشوری: ۲۳.

۲- ۲. أسری: ۲۶.

۳- ۳. الأحزاب: ۳۳.

أَجْفَی مِنْهُ وَ أَقْبَلَ یَقُولُ وَ یَنْظُرُ إِلَی الرَّأْسِ:

لَیْتَ أَشْیَاخِی بِبَدْرٍ شَهِدُوا***جَزِعَ الْخَزْرَجُ مِنْ وَقْعِ الْأَسَلِ

ثُمَّ أَمَرَ بِرَأْسِ الْحُسَیْنِ فَنُصِبَ عَلَی بَابِ مَسْجِدِ دِمَشْقَ فَرُوِیَ عَنْ فَاطِمَهَ بِنْتِ عَلِیٍّ علیهما السلام أَنَّهَا قَالَتْ لَمَّا أُجْلِسْنَا بَیْنَ یَدَیْ یَزِیدَ بْنِ مُعَاوِیَهَ رَقَّ لَنَا أَوَّلَ شَیْ ءٍ وَ أَلْطَفَنَا ثُمَّ إِنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الشَّام أَحْمَرَ قَامَ إِلَیْهِ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ هَبْ لِی هَذِهِ الْجَارِیَهَ یَعْنِینِی وَ کُنْتُ جَارِیَهً وَضِیئَهً فَأُرْعِبْتُ وَ فَرِقْتُ وَ ظَنَنْتُ أَنَّهُ یَفْعَلُ ذَلِکَ فَأَخَذْتُ بِثِیَابِ أُخْتِی وَ هِیَ أَکْبَرُ مِنِّی وَ أَعْقَلُ فَقَالَتْ کَذَبْتَ وَ اللَّهِ وَ لُعِنْتَ مَا ذَاکَ لَکَ وَ لَا لَهُ فَغَضِبَ یَزِیدُ وَ قَالَ بَلْ کَذَبْتِ وَ اللَّهِ لَوْ شِئْتُ لَفَعَلْتُهُ قَالَتْ لَا وَ اللَّهِ مَا جَعَلَ اللَّهُ ذَلِکَ لَکَ إِلَّا أَنْ تَخْرُجَ مِنْ مِلَّتِنَا وَ تَدِینَ بِغَیْرِ دِینِنَا فَغَضِبَ یَزِیدُ ثُمَّ قَالَ إِیَّایَ تَسْتَقْبِلِینَ بِهَذَا إِنَّمَا خَرَجَ مِنَ الدِّینِ أَبُوکِ وَ أَخُوکِ فَقَالَتْ بِدِینِ اللَّهِ وَ دِینِ أَبِی وَ أَخِی وَ جَدِّی اهْتَدَیْتَ أَنْتَ وَ جَدُّکَ وَ أَبُوکَ قَالَ کَذَبْتِ یَا عَدُوَّهَ اللَّهِ قَالَتْ أَمِیرٌ یَشْتِمُ ظَالِماً وَ یَقْهَرُ بِسُلْطَانِهِ قَالَتْ فَکَأَنَّهُ لَعَنَهُ اللَّهُ اسْتَحْیَا فَسَکَتَ فَأَعَادَ الشَّامِیُّ لَعَنَهُ اللَّهُ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ هَبْ لِی هَذِهِ الْجَارِیَهَ فَقَالَ لَهُ اعْزُبْ وَهَبَ اللَّهُ لَکَ حَتْفاً قَاضِیاً(۱).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: حاجب بن زیاد می گوید: هنگامی که سر مبارک امام حسین علیه السّلام را برای ابن زیاد آوردند، آن را در میان یک طشت طلا در مقابل او نهادند. وی با آن چوبدستی که در دست داشت به دندان های ثنایای امام حسین علیه السّلام می زد و می گفت: یا ابا عبداللَّه! حقا که پیری به سوی تو سرعت کرد. مردی از آن گروه به ابن زیاد گفت: آرام باش! زیرا من پیامبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم را دیدم این موضعی را که تو چوب می زنی می بوسید و می مکید. ابن زیاد گفت: امروز در مقابل جنگ بدر است. سپس دستور داد تا غل و زنجیر بر گردن حضرت امام زین العابدین علیه السّلام نهادند و او را با زنان و اسیران به سوی زندان بردند. من نیز با ایشان بودم. به هیچ کوچه و محلی عبور نمی کردیم مگر این که پر از مرد و زنانی بودند که به سر و صورت خود می زدند و گریه می کردند. اهل بیت را وارد زندان کردند و در را به روی آنان بستند.

سپس ابن زیاد ملعون حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام و زنان را که حضرت زینب علیها السّلام نیز در میان آنان بود، با سر مقدس امام حسین علیه السّلام خواست. ابن زیاد گفت: سپاس مخصوص آن خدایی است که شما را افتضاح کرد و کشت و سخنان شما را تکذیب نمود! زینب فرمود: سپاس مخصوص آن خدایی است که ما را به وسیله حضرت محمّد گرامی داشت و ما را به نحو کامل پاک و پاکیزه نمود. جز این نیست که شخص فاسق رسوا و شخص فاجر تکذیب خواهد شد. ابن زیاد گفت: دیدی خدا چگونه با شما اهل بیت رفتار کرد؟ فرمود: خدا مقام شهادت را به آنان نصیب کرد و ایشان به آرامگاه خود رفتند. طولی نمی کشد که خدا تو را با آنان جمع می کند و نزد خدا محاکمه خواهید شد. ابن زیاد لعنه الله در غضب شد و تصمیم گرفت زینب را اذیت کند. ولی عمرو بن حریث او را آرام کرد. زینب گفت: یا بن زیاد! این جنایاتی که درباره ما مرتکب شدی برای تو کافی است. تو مردان ما را شهید نمودی. اصل و ریشه ما را قطع کردی، هتک حرمت ما را مباح نمودی، زنان و فرزندان ما را اسیر کردی. اگر دل تو با این جنایات شفا یابد، حقا که شفا یافت. ابن زیاد دستور داد تا آنان را برای دومین بار به زندان بردند و گروهی را برای انتشار قتل امام حسین علیه السّلام به اطراف و نواحی فرستاد.

سپس ابن زیاد امر کرد تا اسیران و سر مقدس امام حسین علیه السّلام را به جانب شام روانه کردند. گروهی که با آن اسیران

بودند نقل کردند که از سر شب تا صبح ناله و ندبه جن را می شنیدند. آن گروه می گویند: وقتی ما وارد دمشق شدیم، زنان و اسیران آل محمّد را در بین ما با صورت های باز وارد دمشق کردند. اهل شام که جفا کار بودند می گفتند: ما اسیرانی زیباتر از این اسیران ندیده ایم! شما از کدام اسیران هستید؟ سکینه دختر امام حسین علیه السّلام فرمود: ما اسیران آل محمد صلّی اللّه علیه و آله هستیم. ایشان را بر پلکان مسجد در آن مکانی که معمولاً اسیران را نگاه می داشتند متوقف نمودند. علی بن الحسین علیهما السّلام که جوانی بود نیز در میان ایشان حضور داشت. ناگاه پیرمردی از اهل شام نزد آنان آمد و گفت: سپاس مخصوص آن خدایی است که شما را کشت و هلاک نمود و فتنه را خاموش نمود، و هر چه توانست به اسیران ناسزا گفت! وقتی سخنش خاتمه یافت، حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام به او فرمود: آیا قرآن خدا را تلاوت می کنی؟ گفت: آری. فرمود: این آیه را نخواندی که خدا می فرماید: «قُلْ لا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبى.» - . شوری / ۲۳ - {بگو: «به ازای آن [رسالت] پاداشی از شما خواستار نیستم، مگر دوستی درباره خویشاوندان.»} پیرمرد گفت: چرا؛ حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: ما همان اهل بیت هستیم. سپس فرمود: آیا این آیه را نخواندی که می فرماید: «وَ آتِ ذَا الْقُرْبى حَقَّهُ.» - . اسراء / ۲۶ - {و حق خویشاوند را به او بده} گفت: چرا؛ فرمود: ما همان افراد هستیم. آیا این آیه را نخواندی که می فرماید: «إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً.» - . احزاب / ۳۳ - {خدا فقط می خواهد آلودگی را از شما خاندان [پیامبر] بزداید و شما را پاک و پاکیزه گرداند.} گفت: چرا؛ فرمود: ما همان اهل بیتی هستیم که قرآن می فرماید. آن پیرمرد شامی دست خود را به طرف آسمان بلند کرد و گفت: پروردگارا! من توبه کردم و سه مرتبه گفت: بار خدایا! من از دشمنان آل محمّد صلّی اللّه علیه و آله و قاتلین آنان بیزاری می جویم. من قبل از این قرآن را می خواندم، ولی قبل از امروز به معنی این آیات پی نبرده بودم!

سپس وقتی زنان امام حسین علیه السّلام را نزد یزید بن معاویه وارد کردند، زنان آل یزید و دختران و اهل بیت معاویه صدا به شیون و ولوله بلند و ماتم به پا کردند. سر مبارک امام حسین علیه السّلام را در مقابل یزید نهادند. سکینه دختر امام حسین علیه السّلام می گوید: من شخصی را سنگدل تر، کافر و مشرکی را شریرتر و جفاکارتر از یزید ندیدم! یزید همچنان به سر مبارک امام حسین علیه السّلام نظر می کرد و می گفت:

کاش پدرانم در جنگ بدر بودند و جزع قبیله خزرج را از واقع شدن نیزه بر ایشان می دیدند!

یزید پس از این ظلم و ستم ها، دستور داد تا سر مبارک امام حسین علیه السّلام را بر در مسجد دمشق نصب کردند. از فاطمه دختر امام حسین علیه السّلام نقل شده که گفت: وقتی ما نزد یزید بن معاویه نشستیم، دل یزید به حال ما سوخت و ما را مورد نوازش قرار داد. سپس مرد سرخ چهره ای از اهل شام برخاست و به یزید گفت: این دختر را به من ببخش، و منظورش من بودم و من دختری نیکو بودم؛ پس ترسیدم و گمان کردم او این کار را خواهد کرد. پس لباس خواهرم را گرفتم و او از من بزرگ تر و عاقل تر بود. پس گفت: به خدا قسم که دروغ گفتی و ملعون شدی. آن برای تو و یزید نیست! یزید در غضب شد گفت: به خدا قسم که دروغ گفتی، اگر بخواهم می توانم این کار را انجام دهم. خواهرم گفت: ابدا! به خدا قسم که خدا این اختیار را به تو نداده است، مگر این که از ملت و دین ما خارج شوی و دین دیگری را بر گزینی. یزید غضبناک شد و گفت: آیا تو در مقابل من یک چنین سخنی را می گویی؟ جز این نیست که پدرت و برادرت از دین خارج شدند. خواهرم گفت: تو و پدرت و جدت به وسیله دین پدر و برادر من هدایت شدید، اگر تو مسلمان باشی. (ولی از کجا معلوم که تو مسلمان باشی)

یزیـد گفت: ای دشـمن خـدا! دروغ می گویی. خواهرم گفت: آیا امیری ظالمانه فحاشـی می کنـد و به وسـیله قدرتی که دارد خشم و غضب می کند؟

راوی می گویـد: گویی یزیـد لعنه الله خجل و ساکت شد! آن مرد شامی لعنه الله سـخن خود را برای دومین بار تکرار کرد و به یزید گفت: این دختر را به من ببخش. یزید به او گفت: دور شو! خدا مرگی حتمی به تو بدهد! – . امالی صدوق: ۱۶۷ –

**[ترجمه]

«۴»

أقول قال عبد الحمید بن أبی الحدید فی شرح نهج البلاغه: فی جمله أبیات ذکرها عن ابن الزبعری أنه قالها لوصف یوم أحد:

لیت أشیاخی ببدرشهدوا***جزع الخزرج من وقع الأسل

حین حطت بقباء برکها(۲)***و استحر القتل فی عبد الأشل

ثم قال کثیر من الناس یعتقدون أن هذا البیت لیزید بن معاویه و قال من أکره التصریح باسمه هذا البیت لیزید فقلت له إنما قاله یزید متمثلا لما حمل إلیه رأس الحسین علیه السلام و هو لابن الزبعری فلم تسکن نفسه إلی ذلک حتی أوضحته له فقلت أ لا تراه قالجزع الخزرج من وقع

الأسل و الحسین علیه السلام لم

ص: ۱۵۶

۱- ۱. أمالی الصدوق المجلس ۳۱ تحت الرقم ۳.

۲- ۲. البرک: الصدر، و قباء موضع بالمدینه و عبد الاشل: أی عبد الاشهل حذف الهاء للضروره.

تحارب عنه الخزرج و كان يليق أن يقول جزع بنى هاشم من وقع الأسل فقال بعض من كان حاضرا لعله قاله يوم الحره فقلت المنقول أنه أنشده لما حمل إليه رأس الحسين عليه السلام و المنقول أنه شعر ابن الزبعرى و لا يجوز أن يترك المنقول إلى ما ليس بمنقول (۱).

**[ترجمه]مؤلف: ابن ابى الحديد در شرح نهج البلاغه در ضمن نقل ابياتى از ابن زبعرى، نقل مى كند كه او اين اشعار را در وصف جنگ احد سروده است:

كاش پدران من در جنگ بدر بودند و ترس خزرجيان را از واقع شدنم نيزه ها مى ديدند،

كه فرود آمد در بركه قباء و كشتن در مورد عبدالاشهل بالا گرفت

سپس مى گويد: بسيارى از مردم بر آنند كه اين بيت از يزيد بن معاويه است و كسى كه دوست ندارم نامش را به صراحت ببرم مى گويد: اين بيت از يزيد است. من به او گفتم: اين بيت را يزيد زمانى گفت كه سر حسين عليه السّلام برايش برده شد! اين بيت از ابن زبعرى است! ولى دل او مطمئن نشد كه اين بيت از يزيد نيست، تا اين كه برايش توضيح داده و گفتم: آيا نمى بينى كه مى گويد: «جزع الخزرج من وقع الاسل؟» حسين عليه السّلام كه خزرجيان از او دفاع نمى كردند و شايسته بود شاعر بگويد: كاش پدرانم ترس بنى هاشم را از وقوع نيزه ها مى ديدند! بعض حضار جلسه گفتند: شايد يزيد اين شعر را در روز واقعه حره سروده باشد! من گفتم: منقول است كه اين بيت را يزيد زمانى گفت كه سر حسين عليه السّلام برايش برده شد! و نقل است كه اين شعر ابن زبعرى است و روا نيست كه منقول، به خاطر چيزى كه منقول نيست ترك شود.

**[ترجمه]

«۵»

ج، [الإحتجاج] رَوَى شَيْخٌ صَدُوقٌ مِنْ مَشَايِخِ بَنِی هَاشِمٍ وَ غَيْرُهُ مِنَ النَّاسِ: أَنَّهُ لَمَّا دَخَلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ حَرَمُهُ عَلَى يَزِيدَ لَعَنَهُ اللَّهُ جِی ءَ بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ وُضِعَ بَيْنَ يَدَيْهِ فِی طَسْتٍ فَجَعَلَ يَضْرِبُ ثَنَايَاهُ بِمِخْصَرَةٍ كَانَتْ فِی يَدِهِ وَ هُوَ يَقُولُ:

لَيْتَ أَشْيَاخِی بِبَدْرٍ شَهِدُوا***جَزَعَ الْخَزْرَجِ مِنْ وَقْعِ الْأَسَلِ

لَأَهَلُّوا وَ اسْتَهَلُّوا فَرَحاً***وَ لَقَالُوا يَا يَزِيدُ لَا تُشَلَّ

فَجَزَيْنَاهُمْ بِبَدْرٍ مِثْلَهَا***وَ أَقَمْنَا مِثْلَ بَدْرٍ فَاعْتَدَلَ

لَسْتُ مِنْ خِنْدِفَ إِنْ لَمْ أَنْتَقِمْ***مِنْ بَنِی أَحْمَدَ مَا كَانَ فَعَلَ

فَقَامَتْ زَيْنَبُ بِنْتُ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ أُمُّهَا فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ وَ قَالَتْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ

صَلَّى اللَّهُ عَلَى جَدِّی سَیِّدِ الْمُرْسَلِینَ صَدَقَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ کَذَلِکَ یَقُولُ- ثُمَّ کانَ عاقِبَهَ الَّذِینَ أَساؤُا السُّوای أَنْ کَذَّبُوا بِآیاتِ اللَّهِ وَ کانُوا بِها یَسْتَهْزِؤُنَ (۲) أَ ظَنَنْتَ یَا یَزِیدُ حِینَ أَخَذْتَ عَلَیْنَا أَقْطَارَ الْأَرْضِ وَ ضَیَّقْتَ عَلَیْنَا آفَاقَ السَّمَاءِ فَأَصْبَحْنَا لَکَ فِی إِسَارٍ نُسَاقُ إِلَیْکَ سَوْقاً فِی قِطَارٍ وَ أَنْتَ عَلَیْنَا

ص: ۱۵۷

۱- ۱. لا ریب أن الشعر لعبد اللّه بن الزبعری کما مرّ الإشاره إلیه فی ص ۱۳۳ تری الأبیات فی سیره ابن هشام عند ذکر ما قیل من الشعر یوم أحد و هی سته عشر بیتا و قد أجابه حسان ابن ثابت الأنصاریّ فقال: ذهبت یا بن الزبعری وقعه***کان منا الفضل فیها لو عدل و لقد نلتم و نلنا منکم***و کذلک الحرب أحیانا دول الی آخر الأبیات راجع ج ۲ ص ۱۳۶- ۱۳۸.

۲- ۲. الروم: ۱۰.

ذُو اقْتِدَارٍ أَنَّ بِنَا مِنَ اللَّهِ هَوَاناً وَ عَلَيْكَ مِنْهُ كَرَامَةً وَ امْتِنَاناً وَ أَنَّ ذَلِكَ لِعِظَمِ خَطَرِكَ وَ جَلَالَةِ قَدْرِكَ فَشَمَخْتَ بِأَنْفِكَ وَ نَظَرْتَ فِي عِطْفٍ تَضْرِبُ أَصْدَرَيْكَ فَرِحاً وَ تَنْفُضُ مِدْرَوَيْكَ مَرِحاً حِينَ رَأَيْتَ الدُّنْيَا لَكَ مُسْتَوْسِقَةً وَ الْأُمُورَ لَدَيْكَ مُتَّسِقَةً وَ حِينَ صَفِيَ لَكَ مُلْكُنَا وَ خَلَصَ لَكَ سُلْطَانُنَا فَمَهْلًا مَهْلًا لَا تَطِشْ جَهْلًا أَ نَسِيتَ قَوْلَ اللَّهِ- وَ لا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّما نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ إِنَّما نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدادُوا إِثْماً وَ لَهُمْ عَذابٌ مُهِينٌ (۱) أَ مِنَ الْعَدْلِ يَا ابْنَ الطُّلَقَاءِ تَخْدِيرُكَ حَرَائِرَكَ وَ سَوْقُكَ بَنَاتِ رَسُولِ اللَّهِ سَبَايَا قَدْ هَتَكْتَ سُتُورَهُنَّ وَ أَبْدَيْتَ وُجُوهَهُنَّ يَحْدُو بِهِنَّ الْأَعْدَاءُ مِنْ بَلَدٍ إِلَى بَلَدٍ وَ يَسْتَشْرِفُهُنَّ أَهْلُ الْمَنَاقِلِ وَ يَبْرُزْنَ لِأَهْلِ الْمَنَاهِلِ وَ يَتَصَفَّحُ وُجُوهَهُنَّ الْقَرِيبُ وَ الْبَعِيدُ وَ الْغَائِبُ وَ الشَّهِيدُ وَ الشَّرِيفُ وَ الْوَضِيعُ وَ الدَّنِيُّ وَ الرَّفِيعُ لَيْسَ مَعَهُنَّ مِنْ رِجَالِهِنَّ وَلِيٌّ وَ لَا مِنْ حُمَاتِهِنَّ حَمِيمٌ عُتُوّاً مِنْكَ عَلَى اللَّهِ وَ جُحُوداً لِرَسُولِ اللَّهِ وَ دَفْعاً لِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ لَا غَرْوَ مِنْكَ وَ لَا عَجَبَ مِنْ فِعْلِكَ وَ أَنَّى يُرْتَجَى مُرَاقَبَةُ مَنْ لَفَظَ فُوهُ أَكْبَادَ الشُّهَدَاءِ وَ نَبَتَ لَحْمُهُ بِدِمَاءِ السُّعَدَاءِ وَ نَصَبَ الْحَرْبَ لِسَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ وَ جَمَعَ الْأَحْزَابَ وَ شَهَرَ الْحِرَابَ وَ هَزَّ السُّيُوفَ فِي وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَشَدُّ الْعَرَبِ لِلَّهِ جُحُوداً وَ أَنْكَرُهُمْ لَهُ رَسُولًا وَ أَظْهَرُهُمْ لَهُ عُدْوَاناً وَ أَعْتَاهُمْ عَلَى الرَّبِّ كُفْراً وَ طُغْيَاناً أَلَا إِنَّهَا نَتِيجَةُ خِلَالِ الْكُفْرِ وَ ضَبٌّ يُجَرْجِرُ فِي الصَّدْرِ لِقَتْلَى يَوْمِ بَدْرٍ فَلَا يَسْتَبْطِئُ فِي بُغْضِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ مَنْ كَانَ نَظَرُهُ إِلَيْنَا شَنَفاً وَ شَنَآناً وَ أَحَناً وَ ضَغَناً يُظْهِرُ كُفْرَهُ بِرَسُولِهِ وَ يُفْصِحُ ذَلِكَ بِلِسَانِهِ وَ هُوَ يَقُولُ فَرِحاً بِقَتْلِ وُلْدِهِ وَ سَبْيِ ذُرِّيَّتِهِ غَيْرَ مُتَحَوِّبٍ وَ لَا مُسْتَعْظِمٍ:

لَأَهَلُّوا وَ اسْتَهَلُّوا فَرَحاً***وَ لَقَالُوا يَا يَزِيدُ لَا تُشَلَّ

مُنْتَحِياً عَلَى ثَنَايَا أَبِي عَبْدِ اللَّهِ وَ كَانَ مُقَبَّلَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَنْكُتُهَا بِمِخْصَرَتِهِ

۱- ۱. آل عمران: ۱۷۸.

قَدِ الْتَمَعَ السُّرُورُ بِوَجْهِهِ.

لَعَمْرِی لَقَدْ نَکَأْتَ الْقُرْحَهَ وَ اسْتَأْصَلْتَ الشَّافَهَ بِإِرَاقَتِکَ دَمَ سَیِّدِ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ ابْنِ یَعْسُوبِ الْعَرَبِ وَ شَمْسِ آلِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ هَتَفْتَ بِأَشْیَاخِکَ وَ تَقَرَّبْتَ بِدَمِهِ إِلَی الْکَفَرَهِ مِنْ أَسْلَافِکَ ثُمَّ صَرَخْتَ بِنِدَائِکَ وَ لَعَمْرِی قَدْ نَادَیْتَهُمْ لَوْ شَهِدُوکَ وَ وَشِیکاً تَشْهَدُهُمْ وَ یَشْهَدُوکَ (۱) وَ لَتَوَدُّ یَمِینُکَ کَمَا زَعَمْتَ شُلَّتْ بِکَ عَنْ مِرْفَقِهَا وَ أَحْبَبْتَ أُمَّکَ لَمْ تَحْمِلْکَ وَ أَبَاکَ لَمْ یَلِدْکَ حِینَ تَصِیرُ إِلَی سَخَطِ اللَّهِ وَ مُخَاصِمُکَ وَ مُخَاصِمُ أَبِیکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله.

اللَّهُمَّ خُذْ بِحَقِّنَا وَ انْتَقِمْ مِنْ ظَالِمِنَا وَ أَحْلِلْ غَضَبَکَ بِمَنْ سَفَکَ دِمَاءَنَا وَ نَقَصَ ذِمَامَنَا وَ قَتَلَ حُمَاتَنَا وَ هَتَکَ عَنَّا سُدُولَنَا- وَ فَعَلْتَ فَعْلَتَکَ الَّتِی فَعَلْتَ وَ مَا فَرَیْتَ إِلَّا جِلْدَکَ وَ مَا جَزَزْتَ إِلَّا لَحْمَکَ وَ سَتَرِدُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ بِمَا تَحَمَّلْتَ مِنْ ذُرِّیَّتِهِ وَ انْتَهَکْتَ مِنْ حُرْمَتِهِ وَ سَفَکْتَ مِنْ دِمَاءِ عِتْرَتِهِ وَ لُحْمَتِهِ حَیْثُ یَجْمَعُ بِهِ شَمْلَهُمْ وَ یَلُمُّ بِهِ شَعَثَهُمْ وَ یَنْتَقِمُ مِنْ ظَالِمِهِمْ وَ یَأْخُذُ لَهُمْ بِحَقِّهِمْ مِنْ أَعْدَائِهِمْ وَ لَا یَسْتَفِزَّنَّکَ الْفَرَحُ بِقَتْلِهِ- وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذِینَ قُتِلُوا فِی سَبِیلِ اللَّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْیاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ یُرْزَقُونَ- فَرِحِینَ بِما آتاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ (۲) وَ حَسْبُکَ بِاللَّهِ وَلِیّاً وَ حَاکِماً وَ بِرَسُولِ اللَّهِ خَصِیماً وَ بِجَبْرَئِیلَ ظَهِیراً وَ سَیَعْلَمُ مَنْ بَوَّأَکَ وَ مَکَّنَکَ مِنْ رِقَابِ الْمُسْلِمِینَ أَنْ بِئْسَ لِلظَّالِمِینَ بَدَلًا وَ أَنَّکُمْ شَرٌّ مَکاناً وَ أَضَلُّ سَبِیلًا وَ مَا اسْتِصْغَارِی قَدْرَکَ وَ لَا اسْتِعْظَامِی تَقْرِیعَکَ تَوَهُّماً لِانْتِجَاعِ الْخِطَابِ فِیکَ بَعْدَ أَنْ تَرَکْتَ عُیُونَ الْمُسْلِمِینَ بِهِ عَبْرَی وَ صُدُورَهُمْ عِنْدَ ذِکْرِهِ حَرَّی فَتِلْکَ قُلُوبٌ قَاسِیَهٌ وَ نُفُوسٌ طَاغِیَهٌ وَ أَجْسَامٌ مَحْشُوَّهٌ بِسَخَطِ اللَّهِ وَ لَعْنَهِ الرَّسُولِ قَدْ عَشَّشَ فِیهِ الشَّیْطَانُ وَ فَرَّخَ وَ مَنْ هُنَاکَ مِثْلُکَ مَا دَرَجَ وَ نَهَضَ فَالْعَجَبُ کُلُّ الْعَجَبِ لِقَتْلِ الْأَتْقِیَاءِ وَ أَسْبَاطِ الْأَنْبِیَاءِ وَ سَلِیلِ الْأَوْصِیَاءِ بِأَیْدِی الطُّلَقَاءِ الْخَبِیثَهِ وَ نَسْلِ الْعَهَرَهِ

۱- ۱. فی الأصل و هکذا المصدر« و ان یشهدوک» و هو تصحیف.

۲- ۲. آل عمران: ۱۶۹.

الْفَجَرَهِ تَنْطِفُ أَكُفُّهُمْ مِنْ دِمَائِنَا وَ تَتَحَلَّبُ أَفْوَاهُهُمْ مِنْ لُحُومِنَا وَ لِلْجُثَثِ الزَّاكِيهِ عَلَى الْجُبُوبِ الضَّاحِيَهِ تَنْتَابُهَا الْعَوَاسِلُ وَ تُعَفِّرُهَا الْفَرَاعِلُ فَلَئِنِ اتَّخَذْتَنَا مَغْنَماً لَتَتَّخِذُنَا وَشِيكاً مَغْرَماً حِينَ لَا تَجِدُ إِلَّا مَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَ مَا اللَّهُ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ وَ إِلَى اللَّهِ الْمُشْتَكَى وَ الْمُعَوَّلُ وَ إِلَيْهِ الْمَلْجَأُ وَ الْمُؤَمَّلُ.

ثُمَّ كِدْ كَيْدَكَ وَ اجْهَدْ جُهْدَكَ فَوَ الَّذِي شَرَّفَنَا بِالْوَحْيِ وَ الْكِتَابِ وَ النُّبُوَّهِ وَ الِانْتِجَابِ- لَا تُدْرِكُ أَمَدَنَا وَ لَا تَبْلُغُ غَايَتَنَا وَ لَا تَمْحُو ذِكْرَنَا وَ لَا تَرْحَضُ عَنْكَ عَارُنَا وَ هَلْ رَأْيُكَ إِلَّا فَنَدٌ وَ أَيَّامُكَ إِلَّا عَدَدٌ وَ جَمْعُكَ إِلَّا بَدَدٌ يَوْمَ يُنَادِي الْمُنَادِي أَلَا لُعِنَ الظَّالِمُ الْعَادِي.

وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي حَكَمَ لِأَوْلِيَائِهِ بِالسَّعَادَهِ وَ خَتَمَ لِأَوْصِيَائِهِ بِبُلُوغِ الْإِرَادَهِ نَقَلَهُمْ إِلَى الرَّحْمَهِ وَ الرَّأْفَهِ وَ الرِّضْوَانِ وَ الْمَغْفِرَهِ وَ لَمْ يَشْقَ بِهِمْ غَيْرُكَ وَ لَا ابْتَلَى بِهِمْ سِوَاكَ وَ نَسْأَلُهُ أَنْ يُكْمِلَ لَهُمُ الْأَجْرَ وَ يُجْزِلَ لَهُمُ الثَّوَابَ وَ الذُّخْرَ وَ نَسْأَلُهُ حُسْنَ الْخِلَافَهِ وَ جَمِيلَ الْإِنَابَهِ إِنَّهُ رَحِيمٌ وَدُودٌ فَقَالَ يَزِيدُ مُجِيباً لَهَا شِعْراً:

يَا صَيْحَهً تُحْمَدُ مِنْ صَوَائِحِ***مَا أَهْوَنَ الْمَوْتَ عَلَى النَّوَائِحِ

ثُمَّ أَمَرَ بِرَدِّهِمْ (۱).

**[ترجمه]احتجاج: شیخ صدوق از بزرگان بنی هاشم و سایر مردم نقل می کند که وقتی علی بن الحسین علیهما السّلام و حرم او وارد بر یزید لعنه الله شدند، سر امام حسین علیه السّلام آورده شد و در مقابل یزید در طشتی قرار داده شد؛ یزید شروع کرد با عصایش به دندان های امام زدن و می گفت:

ای کاش بزرگان من که در جنگ بدر جزع و فزع قبیله خزرج را از آن زد و خوردها مشاهده نمودند می بودند (و می دیدند که من چگونه از حسین علیه السّلام انتقام آنان را گرفتم)

پس برای این عملی که من انجام دادم اظهار فرح و خوشحالی می کردند و می گفتند: ای یزید دستت بریده و شل مباد!

ما مثل جزای آنان در جنگ بدر را دادیم و مثل بدر با آنان رفتار کردیم و کار برابر شد

من از نسل خندف نیستم اگر انتقام نگیرم از بنی احمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم آنچه را ایشان در بدر ما کرد!

پس زینب دختر علی بن ابی طالب علیه السّلام که مادرش فاطمه دختر رسول خدا صلوات الله علیهم اجمعین بود، قیام کرد و فرمود: حمد خدای عالمیان راست و درود خدا بر جدم سید مرسلین! خدا راست می گوید که فرموده است: «ثُمَّ كانَ عاقِبَهَ الَّذِينَ أَساؤُا السُّوای أَنْ كَذَّبُوا بِآياتِ اللَّهِ وَ كانُوا بِها يَسْتَهْزِؤُنَ.» - . روم / ۱۰ - {آن گاه فرجام کسانی که بدی کردند [بسی] بدتر بود، [چرا] که آیات خدا را تکذیب کردند و آنها را به ریشخند می گرفتند.}ای یزید! تو گمان کردی چون راه قطرهای زمین و افق های آسمان را بر ما بسته ای و ما نظیر اسیران سوق داده می شویم، ما نزد خدا خوار هستیم و تو نزد او گرامی خواهی بود و این موضوع نشان می دهد که تو نزد خدا اهمیت داری؟ لذا با حالت بزرگ منشی به اطراف خود نظر می کنی، فوق العاده مسروری از این که می بینی دنیا به تو رو کرده، امور تو منظم و مرتب شده، مقام سلطنت ما برای تو با صفا شده و

سلطنت ما برای تو خالص گردیده، آرام باش! آرام باش! از روی جهالت سرمستی مکن! آیا سخن خدا را فراموش کردی که می فرماید: «وَ لا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّما نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ، إِنَّما نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدادُوا إِثْماً وَ لَهُمْ عَذابٌ مُهِينٌ.» - .آل عمران / ۱۷۸ - {و البته نباید کسانی که کافر شده اند تصور کنند این که به ایشان مهلت می دهیم برای آنان نیکوست ما فقط به ایشان مهلت می دهیم تا بر گناه [خود] بیفزایند، و [آن گاه] عذابی خفت آور خواهند داشت.}

ای پسر آزادشدگان! آیا از عدالت تو است که زنان و کنیزان خود را پشت پرده جای دهی و دختران پیامبر اسلام را به اسیری ببری و سوق دهی؟ تو چادرهای ایشان را برداشتی؛ صورت های آنان را باز نمودی؛ دشمنان ایشان را با ذلت و خواری شهر به شهر و منزل به منزل می برند؛ مردم به تماشای آنان می آیند؛ اشخاص از نزدیک و دور، ناکس و شریف متوجه صورت ایشان می شوند؛ از مردان دوستی با آنان نیست؛ احدی از طرفداران آنان نیست که از آنان دفاع نماید. این سرکشی از جانب تو بر خدا و انکار رسول او و رد کردن آن چیزی است که از جانب خدا نازل شده است!

از تو عجیب نیست و دور نخواهد بود! چگونه می توان چشم امید به کسی داشت که جگرهای مردان با زکاوت را از دهان خود خارج نمود و گوشت وی از خون شهیدان روییده باشد و با سید انبیا بجنگد؟ و احزاب را جمع کند و آلات جنگ را بیرون بکشد و در مقابل رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم شمشیر بکشد؟ کسی که از حیث انکار خدا شدیدترین عرب است و منکرترین آنان نسبت به رسول خدا و از حیث دشمنی از همه آنان آشکارتر است و از حیث کفر و طغیان از همه نسبت به خدا سرکش تر است .

هان که این نتیجه کافر بودن است و کینه ای است که در سینه فریاد می زند برای کشتگان جنگ بدر! پس از بغض ما اهل بیت خودداری نمی کند کسی که با چشم دشمنی و طعنه زدن و ستیزه کینه به ما نگاه کند و کفر خود را به رسول خدا آشکار می کند و زبان خود را به آن آشکارا می گشاید و از سر خوشحالی کشتن فرزندان او و اسیر کردن ذریه بدون این که این مقاله را گناه و عمل بزرگی بداند می گوید:

پس برای این عملی که من انجام دادم اظهار فرح و خوشحالی می کردند و می گفتند: ای یزید دستت بریده و شل مباد!

او می کوشد که چوب به دندان های ابی عبداللّه که محل بوسه رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم است بزند و با عصای خود به آن بزند و بزرگ جوانان اهل بهشت است بزند و سرور چهره اش را پر کند!

به جان خودم که زخم را قبل از خوب شدن گشودی و اهل و مالش را با ریختن خون آقای جوانان اهل بهشت، و پسر رئیس عرب و خورشید خاندان عبدالمطلب بردی و با صوت بلند، پدرانت را خواندی و با خون او و به اسلاف کافرت تقرب جستی و سپس صدایت را بلند کردی! و به جان خودم آنان را خواندی که ای کاش تو را می دیدند و به زودی آنان را خواهی دید و آنان نیز تو را خواهند دید و دست راستت دوست دارد- چنان چه می پنداری- از آرنجت شل شود و دوست داری که مادرت تو را آبستن نمی شد و پدرت تو را به وجود نمی آورد، زمانی که به سمت غضب خدا می روی و خصم تو رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم است.

پروردگارا! تو حق ما را بگیر! بار خدایا! تو از افرادی که در حق ما ظلم کردند انتقام بکش! غضب خود را بر آن اشخاصی که خون ما را ریختند و ذمه های ما را ناقص کردند و یاوران ما را کشتند و پرده های ما را دریدند، نصیب فرما.

کار خود را کردی! تو نبریـدی مگر پوست خود را، قطع نکردی مگر گوشت خویشـتن را. به زودی در حالی که بر پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله وارد می شوی که متحمل ریختن خون ذریه او و هتک حرمت او شده باشـی و خون عترت و پاره های تن او را ریخته باشـی! خـدای توانـا پراکنـدگی آنـان را به اجتمـاع مبـدل می کنـد و انتقـام ایشان را از ظالمانشان و حق آنان را از دشمنانشان خواهد گرفت. و شادی قتل حسین علیه السّلام تو را نفریبد که {هرگز گمان نکنی آن افرادی که در راه خدا کشته شدنـد نظیر مردگان باشـند، بلکه زنـده انـد؛ نزد پروردگار خود رزق داده می شونـد. شادنـداز آنچه خدا از فضل خود به آنان داده!} برای تو همین کافی که خـدا بر تو ولی و حاکم و رسول خدا خصم تو باشد و جبرئیل ما را یاوری نماید. آن افرادی که تو را نشاندند و بر گردن مسـلمانان مسـلط کردند، به زودی خواهند دانست که چه بد جانشینانی برای ستمگرانند و شما دارای بدترین مکان و گمراه ترین از حیث راه خواهید بود.

این که من قدر و قابلیت تو را کوچک می شـمارم و سرکوبی و توبیخ تو را بزرگ و لازم می دانم، موجب این توهم نشود که من از گفتگوی با تو طلب خیر از تو دارم! بعد از آنکه با این کار چشمان مسلمین را به گریه آوردم و دل هایشان را هنگام یاد او سوزانـدم! آن دل ها مبتلا به قساوت شـده و نفس ها طغیانگر شده اند و جسم ها آکنده از غضب خدا و لعنت رسول شده و شیطـان در آن لانـه کرده و جـوجه گذاشـته است و از همـان مکـانماننـد تویی به وجود آمـده و بلنـد شـده است. العجب کل العجب که حزب آزادشدگان خبیث و بدکاران فاجر پرهیزکاران و فرزندان انبیا و نسل اوصیا را کشتند!! این دست ها است که از خون مـا می چکـد و این دهـان هـا است که از گوشت ما تغـذی می نماینـد! آن جثه های پاکیزه بر زمین های خشن نواحی است که گرگ های بیابانی آنها را به نوبت زیارت می کننـد و بچه های کفتارها آنها را به خاک می مالنـد. گرچه تو ما را از راه ظلم به غنیمت گرفتی، ولی طولی نمی کشد در آن موقعی که جز آنچه را پیش پیش فرسـتاده باشـی نخواهی یافت، ضامن غرامت ما خواهی بود. و پروردگار تو در حق بندگانش ظلم نخواهد کرد. ما به خدا شکایت می کنیم و به او اعتماد می نماییم و به سوی او پناهنده می شویم و به او امید داریم.

پس تو مکر و حیله خود را به کار ببر، سـعی و کوشـش خود را انجام بده، جد و جهد خویشـتن را به پایان برسان. به کسی که مـا را بـا وحی و کتاب و نبوت و نجابت بلنـد کرد قسم که تو اجل ما را نمی رسانی و به نهایت ما نمی رسـی. و یاد ما را نابود نکرده و از بین نخواهی برد و از این ننگ و عار ما تبرئه نخواهی شد. رأی تو ضعیف و روزگار حکمفرمایی تو قلیل و جمعیت تو پراکنده است. در آن روزی که منادی ندا می کند و می گوید: آگاه باشید که ستمکاران متجاوز ملعونند.

حمد و سپاس مخصوص آن خدایی است که سـعادت را نصـیب اولیای خود کرد و برای اوصـیای خود رسیده به مطلوبشان را اراده کرد. آنـان را به رحمت و رأفت و رضوان و مغفرت برد و بـا این کـار کسـی جز تو شـقی نگشت و جز تو کسـی مبتلا به خونشان نشـد! ما از خـدای مهربان مسألت می نماییم که ثواب فراوان و کاملی به آنان عطا فرماید. و از او حسن خلافت و انابه نیکو می طلبیم که او رحیم و مهربان است.

یزید پس از این سخنان، به صورت شعر به آن حضرت جواب داد:

ناله و زاری از زنان ناله دار پسندیده می باشد، مرگ چقدر بر زنان نوحه کننده سهل و آسان است

سپس دستور داد آنان را برگردانند.

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فی حدیث الحسن یضرب أسدریه أی عطفیه و منکبیه یضرب بیده علیهما و روی بالزاء و الصاد بدل السین بمعنی واحد و هذه الأحرف الثلاثه تتعاقب مع الدال و قال فی باب الصاد فی حدیث الحسن یضرب أصدریه أی منکبیه و قال فی باب المیم و الذال فی حدیث الحسن ما تشاء أن تری أحدهم ینفض مذرویه المذروان جانبا الألیتین و لا واحد لهما و قیل هما طرفا کل شی ء و أراد بهما الحسن فرعا المنکبین یقال جاء فلان ینفض مذرویه إذا جاء باغیا یتهدد و کذلک إذا جاء فارغا فی غیر شغل و المیم زائده.

و قال الفیروزآبادی الأصدران عرقان تحت الصدغین و جاء یضرب

ص: ۱۶۰

۱- ۱. الاحتجاج ص ۱۵۷- ۱۵۹.

أصدريه أى فارغا و قال فى المذروين بكسر الميم نحوا مما مر.

و يقال لا غرو أى ليس بعجب و الضب الحقد الكامن فى الصدر و فى بعض النسخ مكان شنفا و شنآنا سيفا و سنانا و فلان يتحوب من كذا أى يتأثم و التحوب أيضا التوجع و التحزن و السديل ما أسبل على الهودج و الجمع السدول.

قولها رضى الله عنها فتلك إشاره إلى أعوانه و أنصاره و فى بعض النسخ قبلك بكسر القاف و فتح الباء عندك أو بفتح القاف و سكون الباء إشاره إلى آبائه لعنهم الله.

قولها ما درج كلمه ما زائده كما فى قوله تعالى فَبِما رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ أى بإعانه هؤلاء درجت و مشيت و قمت أو فى حجور هؤلاء الأشقياء ربيت و منهم تفرعت و الجبوب بضم الجيم و الباء الأرض الغليظه و يقال وجه الأرض و فى بعض النسخ بالنون فعلى الأول الضاحيه من قولهم مكان ضاح أى بارز و على الثانى من قولهم ضحيت للشمس أى برزت و إنما أوردت بعض الروايات مكررا لكثره اختلافها.

**[ترجمه]جزری می گوید: در حدیث حسن آمده که عبارت «یضرب أسدریه» یعنی دو دوش و شانه اش زده می شود و با دستش روی آن دو می زند، و با زاء و صاد به جای سین نیز روایت شده و معنا تفاوتی ندارد و این حروف سه گانه همراه دال می آیند. و در باب صاد در خصوص حدیث حسن می گوید: «یضرب أصدریه» یعنی دو شانه اش زده می شود و در باب میم و ذال در خصوص حدیث حسن می گوید: احدی از آنها دوست ندارد ببیند که دو جانب باسنش تکانده می شود. «مذروان» دو جانب باسن را گویند نه یکی از آن دو را. و گفته شده: «مذروین» دو طرف هر چیز را گویند و از آنها حسن اراده دو استخوان شانه را کرده است. عبارت «جاء فلان ینفض مذرویه» یعنی فلانی آمد در حالی که ظلم کرده بود و تهدید می کرد و می ترساند، و همچنین یعنی آمد در حالی که بدون هیچ مشغله ای فراغت داشت و میم آن زائده است.

فیروزآبادی می گوید: «اصدران» دو رگ زیر قسمت شقیقه است و عبارت «جاء یضرب اصدریه، یعنی فارغ البال آمد و در مورد مذروین گفته: به کسر میم است و به همان معنایی است که گذشت .

عبارت «لا غرو» یعنی تعجبی نیست و «ضبّ» کینه مخفی در سینه را گویند و در برخی نسخ به جای «شنفا و شنآنا»، «سیفا و سنانا» دارد. و عبارت «فلان یتحوب من کذا» یعنی از گناهش استغفار می کند و «تحوب» به معنای درد و اندوه است و «سدیل» پرده ای است که روی هودج و محمل افکنده می شود و جمع آن «سدول» است.

عبارت «ما» درج کلمه ما زائده است مانند «آیه فبما رحمه من الله»، یعنی به کمک همین ها نطفه ات ریخته شد و برخاستی و راه افتادی یا در دامان این اشقیا تربیت شدی و از آنان به وجود آمدی. و «جبوب» به ضم جیم و باء، زمین خشن را گویند و به معنای وجه الارض نیز آمده و در برخی نسخ با نون آمده. پس بنا بر معنای اول «ضاحیه» از عبارت مکان «ضاح» یعنی بارز و آشکار می آید و بنا بر احتمال دوم، از عبارت «ضحیت للشمس» یعنی برای خورشد آشکار شدم و به سبب کثرت اختلاف، برخی روایات را مکررا آوردم.

**[ترجمه]

«۶»

ج، [الإحتجاج] رَوَى ثِقَاتُ الرُّوَاهِ وَ عُدُولُهُمْ: لَمَّا أُدْخِلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ زَيْنُ الْعَابِدِينَ علیه السلام فِی جُمْلَهِ مَنْ حُمِلَ إِلَی الشَّام سَبَایَا مِنْ أَوْلَادِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام وَ أَهَالِیهِ عَلَی یَزِیدَ لَعَنَهُ اللَّهُ قَالَ لَهُ یَا عَلِیُّ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی قَتَلَ أَبَاکَ قَالَ علیها السلام قَتَلَ أَبِیَ النَّاسُ قَالَ یَزِیدُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی قَتَلَهُ فَکَفَانِیهِ قَالَ علیها السلام عَلَی مَنْ قَتَلَ أَبِی لَعْنَهُ اللَّهِ أَ فَتَرَانِی لَعَنْتُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ یَزِیدُ یَا عَلِیُّ اصْعَدِ الْمِنْبَرَ فَأَعْلِمِ النَّاسَ حَالَ الْفِتْنَهِ وَ مَا رَزَقَ اللَّهُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ مِنَ الظَّفَرِ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ مَا أَعْرَفَنِی بِمَا تُرِیدُ فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ وَ صَلَّی عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَالَ أَیُّهَا النَّاسُ مَنْ عَرَفَنِی فَقَدْ عَرَفَنِی وَ مَنْ لَمْ یَعْرِفْنِی فَأَنَا أُعَرِّفُهُ بِنَفْسِی أَنَا ابْنُ مَکَّهَ وَ مِنَی أَنَا ابْنُ الْمَرْوَهِ وَ الصَّفَا أَنَا ابْنُ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَی أَنَا ابْنُ مَنْ لَا یَخْفَی أَنَا ابْنُ مَنْ عَلَا فَاسْتَعْلَی فَجَازَ سِدْرَهَ الْمُنْتَهَی وَ کَانَ مِنْ رَبِّهِ قابَ قَوْسَیْنِ أَوْ أَدْنی.

ص: ۱۶۱

فَضَجَّ أَهْلُ الشَّام بِالْبُكَاءِ حَتَّى خَشِيَ يَزِيدُ أَنْ يَرْحَلَ مِنْ مَقْعَدِهِ فَقَالَ لِلْمُؤَذِّنِ أَذِّنْ فَلَمَّا قَالَ الْمُؤَذِّنُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ جَلَسَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَى الْمِنْبَرِ فَلَمَّا قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ بَكَى عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى يَزِيدَ فَقَالَ يَا يَزِيدُ هَذَا أَبُوكَ أَمْ أَبِي قَالَ بَلْ أَبُوكَ فَانْزِلْ فَنَزَلَ فَأَخَذَ نَاحِيَةَ بَابِ الْمَسْجِدِ فَلَقِيَهُ مَكْحُولٌ صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُ كَيْفَ أَمْسَيْتَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ أَمْسَيْنَا بَيْنَكُمْ مِثْلَ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي آلِ فِرْعَوْنَ يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَ يَسْتَحْيُونَ نِسَاءَهُمْ- وَ فِي

ذَلِكُمْ بَلاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ فَلَمَّا انْصَرَفَ يَزِيدُ إِلَى مَنْزِلِهِ دَعَا بِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام وَ قَالَ يَا عَلِيُّ أَ تُصَارِعُ ابْنِي خَالِداً قَالَ علیها السلام مَا تَصْنَعُ بِمُصَارَعَتِي إِيَّاهُ أَعْطِنِي سِكِّيناً وَ أَعْطِهِ سِكِّيناً فَلْيَقْتُلْ أَقْوَانَا أَضْعَفَنَا فَضَمَّهُ يَزِيدُ إِلَى صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ لَا تَلِدُ الْحَيَّةُ إِلَّا الْحَيَّةَ أَشْهَدُ أَنَّكَ ابْنُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ يَا يَزِيدُ بَلَغَنِي أَنَّكَ تُرِيدُ قَتْلِي فَإِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ قَاتِلِي فَوَجِّهْ مَعَ هَؤُلَاءِ النِّسْوَةِ مَنْ يَرُدُّهُنَّ إِلَى حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُ يَزِيدُ لَعَنَهُ اللَّهُ لَا يَرُدُّهُنَّ غَيْرُكَ لَعَنَ اللَّهُ ابْنَ مَرْجَانَةَ فَوَ اللَّهِ مَا أَمَرْتُهُ بِقَتْلِ أَبِيكَ وَ لَوْ كُنْتُ مُتَوَلِّياً لِقِتَالِهِ مَا قَتَلْتُهُ ثُمَّ أَحْسَنَ جَائِزَتَهُ وَ حَمَلَهُ وَ النِّسَاءَ إِلَى الْمَدِينَةِ(۱).

**[ترجمه]احتجاج: هنگامی که حضرت امام زین العابدین علیه السّلام با فرزندان اسیر امام حسین علیه السّلام که به شام برده شدند، نزد یزید بن معاویه لعنه الله وارد شدند. یزید به امام سجاد علیه السّلام گفت: ای علی! سپاس مخصوص آن خدایی است که پدرت را کشت. حضرت سجاد فرمود: مردم پدر مرا کشتند. یزید گفت: حمد مخصوص آن خدایی که پدرت را کشت و مرا از دست او کفایت داد. امام سجاد علیه السّلام فرمود: لعنت خدا بر آن کسی باد که پدرم را کشت! آیا می پنداری که من خدای عزوجل را لعنت می کنم؟ یزید به امام سجاد علیه السّلام گفت: ای علی! بر فراز منبر برو، مردم را از جریان این فتنه و این پیروزی که خدا نصیب امیرالمؤمنین یزید کرد آگاه کن. امام سجاد علیه السّلام فرمود: من نمی دانم منظور تو چیست. وقتی آن حضرت بر فراز منبر رفت، پس از حمد و ثنای پروردگار و درود بر پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم فرمود: ایها الناس! هر که مرا می شناسد چه بهتر. هر که مرا نمی شناسد، من خویشتن را معرفی می نمایم: من فرزند مکه و منی، پسر مروه و صفا، پسر محمّد مصطفی هستم؛ من فرزند آن کسی که مخفی نیست می باشم؛ من پسر آن شخصیتی هستم که به مقام عالی رسید و از سدره المنتهی گذشت و نزد پروردگار خود به نزدیکی دو کمان یا نزدیک تر رسید.

صدای مردم شام به ضجه و گریه بلند شد. چون یزید لعنه الله ترسید از جایگاهش پایین کشیده شود، دستور داد تا مؤذن شروع به اذان کرد. وقتی مؤذن گفت: «اللّه اکبر، اللّه اکبر»، حضرت سجاد علیه السّلام بالای منبر نشست. هنگامی که مؤذن گفت: «اشهد ان لا اله الا اللّه، اشهد ان محمدا رسول اللّه»، امام سجاد علیه السّلام گریست و سپس متوجه یزید شد و فرمود: ای یزید! این محمّد پدر من است یا پدر تو؟ یزید گفت: پدر توست. پایین بیا!

حضرت پایین آمد و به سمت در مسجد رفت. مکحول، صحابی پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم حضرت را دید و به ایشان عرض کرد: چگونه شب کردی ای پسر رسول خدا؟ فرمود: مابین شما مانند بنی اسرائیل بین آل فرعون شب کردیم که فرزندانشان را سر می بریدند و زنانشان را زنده نگاه می داشتند و در این امر ابتلای عظیمی از پروردگار شما وجود دارد. وقتی یزید به سمت منزلش رفت، علی بن الحسین علیهما السّلام را خواست و گفت: ای علی! آیا با پسرم خالد کشتی می گیری؟ فرمود: تو را به کشتی گرفتن من با او چه کار؟ یک چاقو به من و یکی به او بده تا قوی تر از ما ضعیف تر را بکشد! یزید

حضرت را به سینه چسباند و گفت: مار جز مار نمی زاید! گواهی می دهم که تو پسر علی بن ابی طالب هستی!

سپس علی بن الحسین علیهما السّلام به او فرمود: ای یزید! به من خبر رسیده که تو می خواهی مرا بکشی! اگر گریزی از این امر نداری، کسی را بفرست که همراه این زنان برود و آنان را به حرم رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم برساند. یزید لعنه الله به حضرت گفت: جز تو کسی آنان را نمی برد! خدا پسر مرجانه را لعنت کند. به خدا قسم من امرش نکردم که پدرت را بکشد. اگر خود من متولی جنگ با او بودم، او را نمی کشتم. سپس به حضرت جایزه نیکو داد و او را با زنان به مدینه فرستاد. - . احتجاج: ۱۵۹ -

**[ترجمه]

«۷»

ج، [الإحتجاج] عَنْ حِذْيَم بْنِ شَرِيكٍ الْأَسَدِيِّ قَالَ: لَمَّا أَتَى عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ زَيْنُ الْعَابِدِينَ علیه السلام بِالنِّسْوَةِ مِنْ كَرْبَلَاءَ وَ كَانَ مَرِيضاً وَ إِذَا نِسَاءُ أَهْلِ الْكُوفَةِ يَنْتَدِبْنَ مُشَقَّقَاتِ الْجُيُوبِ وَ الرِّجَالُ مَعَهُنَّ يَبْكُونَ فَقَالَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ بِصَوْتٍ ضَئِيلٍ وَ قَدْ نَهَكَتْهُ الْعِلَّةُ إِنَّ هَؤُلَاءِ يَبْكُونَ فَمَنْ قَتَلَنَا غَيْرُهُمْ فَأَوْمَأَتْ زَيْنَبُ بِنْتُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام إِلَى النَّاسِ بِالسُّكُوتِ قَالَ حِذْيَمٌ الْأَسَدِيُّ فَلَمْ أَرَ وَ اللَّهِ خَفِرَةً أَنْطَقَ مِنْهَا كَأَنَّمَا تَنْطِقُ وَ تُفْرِغُ عَنْ لِسَانِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ قَدْ أَشَارَتْ إِلَى النَّاسِ بِأَنْ أَنْصِتُوا فَارْتَدَّتِ الْأَنْفَاسُ وَ سَكَنَتِ الْأَجْرَاسُ ثُمَّ قَالَتْ بَعْدَ حَمْدِ اللَّهِ تَعَالَى وَ الصَّلَاةِ عَلَى رَسُولِهِ

ص: ۱۶۲

۱- ۱. الاحتجاج ص ۱۵۹ و ۱۶۰.

أَمَّا بَعْدُ يَا أَهْلَ الْكُوفَهِ يَا أَهْلَ الْخَتْرِ وَ الْغَدْرِ وَ الْحَدْلِ (۱)

أَلَا فَلَا رَقَأَتِ الْعَبْرَهُ وَ لَا هَدَأَتِ الزَّفْرَهُ إِنَّمَا مَثَلُكُمْ مَثَلُ الَّتِی نَقَضَتْ غَزْلَها مِنْ بَعْدِ قُوَّهٍ أَنْکاثاً تَتَّخِذُونَ أَيْمانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ هَلْ فِيكُمْ إِلَّا الصَّلَفُ وَ الْعُجْبُ وَ الشَّنَفُ وَ الْكَذِبُ وَ مَلَقُ الْإِمَاءِ وَ غَمْزُ الْأَعْدَاءِ كَمَرْعًى عَلَى دِمْنَهٍ أَوْ كَقَصَّهٍ عَلَى مَلْحُودَهٍ أَلَا بِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَ فِی الْعَذَابِ أَنْتُمْ خَالِدُونَ أَ تَبْكُونَ عَلَى أَخِی أَجَلْ وَ اللَّهِ فَابْكُوا فَإِنَّكُمْ وَ اللَّهِ أَحَقُّ بِالْبُكَاءِ فَابْكُوا كَثِيراً وَ اضْحَكُوا قَلِيلًا فَقَدْ بُلِيتُمْ بِعَارِهَا وَ مُنِيتُمْ بِشَنَارِهَا وَ لَنْ تَرْحَضُوهَا أَبَداً وَ أَنَّى تَرْحَضُونَ قَتْلَ سَلِيلِ خَاتَمِ النُّبُوَّهِ وَ مَعْدِنِ الرِّسَالَهِ وَ سَيِّدِ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ مَلَاذِ حَرْبِكُمْ وَ مَعَاذِ حِزْبِكُمْ وَ مَقَرِّ سِلْمِكُمْ وَ آسِی كَلْمِكُمْ وَ مَفْزَعِ نَازِلَتِكُمْ وَ الْمَرْجِعِ إِلَيْهِ عِنْدَ مَقَالَتِكُمْ وَ مَدَرَهِ حُجَجِكُمْ وَ مَنَارِ مَحَجَّتِكُمْ أَلَا سَاءَ مَا قَدَّمَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ وَ سَاءَ مَا تَزِرُونَ لِيَوْمِ بَعْثِكُمْ فَتَعْساً تَعْساً وَ نُكْساً نُكْساً لَقَدْ خَابَ السَّعْیُ وَ تَبَّتِ الْأَيْدِی وَ خَسِرَتِ الصَّفْقَهُ وَ بُؤْتُمْ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ* وَ ضُرِبَتْ عَلَيْكُمُ الذِّلَّهُ وَ الْمَسْكَنَهُ أَ تَدْرُونَ وَيْلَكُمْ أَیَّ كَبِدٍ لِمُحَمَّدٍ ص فَرَيْتُمْ وَ أَیَّ عَهْدٍ نَكَثْتُمْ وَ أَیَّ كَرِيمَهٍ لَهُ أَبْرَزْتُمْ وَ أَیَّ حُرْمَهٍ لَهُ هَتَكْتُمْ وَ أَیَّ دَمٍ لَهُ سَفَكْتُمْ- لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئاً إِدًّا تَكادُ السَّماواتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَ تَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَ تَخِرُّ الْجِبالُ هَدًّا لَقَدْ جِئْتُمْ بِهَا شَوْهَاءَ صَلْعَاءَ عَنْقَاءَ سَوْءَاءَ فَقْمَاءَ خَرْقَاءَ طِلَاعَ الْأَرْضِ وَ مِلْ ءَ(۲)

السَّمَاءِ أَ فَعَجِبْتُمْ أَنْ لَمْ تُمْطِرِ السَّمَاءُ دَماً- وَ لَعَذابُ الْآخِرَهِ أَخْزى وَ هُمْ لا يُنْصَرُونَ فَلَا يَسْتَخِفَّنَّكُمُ الْمَهَلُ فَإِنَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَنْ لَا يَحْفِزُهُ الْبِدَارُ وَ لَا يَخْشَى عَلَيْهِ فَوْتُ الثَّأْرِ كَلَّا إِنَّ رَبَّكَ لَنَا وَ لَهُمْ بِالْمِرْصَادِ ثُمَّ أَنْشَأَتْ تَقُولُ:

مَا ذَا تَقُولُونَ إِذْ قَالَ النَّبِیُّ لَكُمْ***مَا ذَا صَنَعْتُمْ وَ أَنْتُمْ آخِرُ الْأُمَمِ

بِأَهْلِ بَيْتِی وَ أَوْلَادِی وَ مَكْرُمَتِی***مِنْهُمْ أُسَارَى وَ مِنْهُمْ ضُرِّجُوا بِدَمٍ؟

۱- ۱. يقال: حدل عليه حدلا و حدولا: مال عليه بالظلم، و فی بعض النسخ« الجدل» و فی بعضها« الخذل».

۲- ۲. ما بين العلامتين زياده من المصدر ص ۱۵۶.

مَا كَانَ ذَاكَ جَزَائِی إِذْ نَصَحْتُ لَكُمْ***أَنْ تَخْلُفُونِی بِسُوءٍ فِی ذَوِی رَحِمِی

إِنِّی لَأَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ يَحُلَّ بِكُمْ***مِثْلُ الْعَذَابِ الَّذِی أَوْدَى عَلَى إِرَمَ

ثُمَّ وَلَّتْ عَنْهُمْ.

قَالَ حِذْيَمٌ فَرَأَيْتُ النَّاسَ حَيَارَى قَدْ رَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِی أَفْوَاهِهِمْ فَالْتَفَتُّ إِلَى شَيْخٍ إِلَى جَانِبِی يَبْكِی وَ قَدِ اخْضَلَّتْ لِحْيَتُهُ بِالْبُكَاءِ وَ يَدُهُ مَرْفُوعَةٌ إِلَى السَّمَاءِ وَ هُوَ يَقُولُ بِأَبِی وَ أُمِّی كُهُولُهُمْ خَيْرُ الْكُهُولِ وَ شَبَابُهُمْ خَيْرُ شَبَابٍ وَ نَسْلُهُمْ نَسْلٌ كَرِيمٌ وَ فَضْلُهُمْ فَضْلٌ عَظِيمٌ ثُمَّ أَنْشَدَ شِعْراً:

كُهُولُهُمْ خَيْرُ الْكُهُولِ وَ نَسْلُهُمْ***إِذَا عُدَّ نَسْلٌ لَا يَبُورُ وَ لَا يَخْزَى

فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ يَا عَمَّهِ اسْكُتِی فَفِی الْبَاقِی مِنَ الْمَاضِی اعْتِبَارٌ وَ أَنْتِ بِحَمْدِ اللَّهِ عَالِمَةٌ غَيْرُ مُعَلَّمَةٍ فَهِمَةٌ غَيْرُ مُفَهَّمَةٍ إِنَّ الْبُكَاءَ وَ الْحَنِينَ لَا يَرُدَّانِ مَنْ قَدْ أَبَادَهُ الدَّهْرُ فَسَكَتَتْ ثُمَّ نَزَلَ علیه السلام وَ ضَرَبَ فُسْطَاطَهُ وَ أَنْزَلَ نِسَاءَهُ وَ دَخَلَ الْفُسْطَاطَ.

**[ترجمه]احتجاج: حذیم بن شریک اسدی می گوید: وقتی علی بن الحسین زین العابدین علیهما السّلام زنان را از کربلا آورد و بیمار بود، و وقتی زنان اهل کوفه با دریدن گریبان هایشان ندبه می کردند و مردان نیز با آنان می گریستند، زین العابدین علیه السّلام با صدایی ضعیف در حالی که بیماری او را نحیف کرده بود فرمود: اینان می گریند! پس چه کسی جز همین ها ما را کشت؟ پس زینب دختر علی علیهما السّلام به مردم اشاره کرد که ساکت شوند. حذیم اسدی می گوید: به خدا قسم زنی با حیاتر از او ندیدم که گویی از زبان امیرالمؤمنین علیه السّلام سخن می گفت و به مردم اشاره کرد که سکوت کنید! نفس ها برگشت و زنگ اشتران ساکن شد. سپس بعد از حمد و ستایش خدا و درود بر رسول او فرمود:

اما بعد؛ ای اهل کوفه! ای اهل خیانت و مکر و ظلم! هشیار باشید که اشک چشمتان خشک نشود و اندوه سینه هاتان آرام نگیرد. مثل شما مانند آن [زنی] است {که رشته خود را پس از محکم بافتن، [یکی یکی] از هم می گسست که سوگندهای خود را میان خویش وسیله [فریب و] تقلب سازید.} آیا در شما جز ادعا و خودپسندی و کینه و دروغ و تملق کنیزان و اشاره با چشم به دشمنان چیز دیگری هم هست؟ مانند چراگاهی هستید که بر کثافات شتران است یا مانند موی بافته شده بر زن مدفون می باشید! آگاه باشد که چه بد بر خود کردید که خدا بر شما غضب کرد و در عذاب خدا جاودان خواهید بود!

آیا بر برادر من می گریید؟ بله! به خدا قسم باید بگریید! به خدا قسم شما به گریه سزاوارترید. پس بسیار بگریید و کمی بخندید که مبتلا به ننگ کشتن او شدید و با عیب آن مُردید و هرگز آن ننگ را نخواهید شست! کجا خواهید توانست قتل سلاله نبوت و معدن رسالت و آقای جوانان اهل بهشت و پناهگاه جنگ ها و ملجأ حزب و محل استقرار صلح و طبیب جراحات شما و محل فزع شما در مصیبات شما و محل رجوعتان هنگام گفتگویتان و بزرگ حجت هایتان و عَلَم دلیل هایتان را خواهید شست؟ هان که چه بد چیزی نفس هایتان برای شما پیش فرستادند و بد است آنچه برای روز سختی خود وزر و وبال خود کرده اید. پس هلاکت و هلاکت و بازگشت امراض نصیبتان باد که سعی تان نومیدی است و دستتان بریده باد و معامله تان پر زیان و به غضب خدا برگشتید و خواری و بیچارگی برایتان مقدر شده است.

وای بر شما! می دانید چه جگری از محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم پاره کردید و کدام پیمان را شکستید و چه دخترانی از او را آشکارا به کوچه و بازار کشاندید و چه حرمتی از او هتک کردید و چه خونی از او ریختید؟ کار زشتی کردید که نزدیک است آسمان از آن پاره شود و زمین منشق شود و کوه ها به شدت فروریزد! این عمل را با نهایت زشتی مرتکب شدید و مصیبت بزرگی به بار آوردید و بد کردید و کژی به بار آوردید و شکاف ایجاد کردید به اندازه پری زمین و آسمان. آیا از این که آسمان خون نمی بارد تعجب نمی کنید؟ و عذاب آخرت رسواکننده تر است و آنان یاری نمی شوند. پس آرامش، شما را سبکسر نکند که خدای عزوجل کسی است که اقدام شما او را به عجله وا نمی دارد و ترس از دست رفتن خون مظلوم از خدا نمی رود؛ هرگز! پروردگار تو در کمینگاه ما و توست. سپس این شعر را سرود:

چه می گویید وقتی پیامبر شما به شما بگوید: چه کردید شما که آخرین امت ها هستید

با اهل بیت و اولاد من و حق کرامت من؟ که برخی از آنان را اسیر کردید و برخی را به خون کشیدید و کشتید؟

من که خیرخواه شما بودم این جزای من نبود که در خصوص خویشان نزدیک من این بدرفتاری را مرتکب شوید

من بر شما می ترسم که بر شما عذابی مثل عذابی که اهل ارم را هلاک کرد نازل شود!

سپس حضرت زینب سلام الله علیها از آنان روی گرداند.

حذیم می گوید: من مردم را دیدم که حیرت زده اند و دست بر دهان گرفته اند! متوجه پیرمردی در کنار خود شدم که می گریست و ریشش از گریه اش تر شده بود و دستش را به آسمان بلند کرده بود و می گفت: پدر و مادرم فدایشان! پیرانشان بهترین پیران و جوانانشان بهترین جوانان بودند و نسلشان نسلی کریم و فضلشان فضلی عظیم بود. سپس سرود:

پیرانشان بهترین پیران و نسلشان وقتی نسل ها را بشمرند هلاک و خوار نمی شوند

پس علی بن الحسین علیهما السّلام فرمود: ای عمه! سکوت بفرما که در باقی مانده از رفتگان ما درس عبرت است و تو به حمد خدا عالمی هستی که تعلیم ندیده ای و فهمیده ای هستی بدون این که کسی چیزی به تو تفهیم کند! گریه و زاری کسی را که روزگار او را برده بر نمی گرداند. پس بی بی ساکت شد. سپس امام سجاد علیه السّلام از مرکب فرود آمد و خیمه اش را بر پا کرد و زنان را پایین آورد و داخل خیمه شد.

**[ترجمه]

بیان

قولها و آسی کلمکم الآسی الطبیب و الکلم الجراحه و قال الجوهری النکس بالضم عود المرض بعد النقه و قد نکس الرجل نکسا یقال تعسا له و نکسا و قد یفتح هاهنا للازدواج أو لأنه لغه و فی أکثر النسخ هنا من لا یحفزه بالحاء المهمله و الزاء المعجمه یقال حفزه أی دفعه من خلفه یحفزه بالکسر حفزا و اللیل یحفز النهار أی یسوقه قولها أودی فی أکثر النسخ بالدال

المهمله يقال أودى أى هلك و أودى به الموت أى ذهب فكأن على هنا بمعنى الباء و فى بعضها بالراء من أورى الزند إذا أخرج منه النار.

**[ترجمه]عبارت «آسى كلمكم»، «آسى» به معناى طبيب و «كلم» به معناى جراحت است و جوهرى مى گويد: «نكس» به معناى بازگشت مرض بعد از بهبودى است و عبارت «نُكس الرجل نكسا» به كار مى رود و گفته مى شود: «تعسا لكم و نكسا» و «نكيس» گاهى اينجا براى هم وزنى با «تعسا» به فتح نون آورده مى شود و ممكن است در لغت مفتوح هم آمده باشد. و در اكثر نسخ در اينجا «من لا يحفزه» دارد. گفته مى شود: «حفزه» يعنى او را از پشتش دفع كرد و مضارعش «يحفِز» و مصدرش «حفز» است و عبارت «الليل يحفز النهار» يعنى شب، روز را سوق مى دهد. در اكثر نسخ «اودى» با دال آمده. اودى يعنى هلاك شد و «اودى به الموت» يعنى مرگ او را برد و گويا حرف جرّ «على» در اينجا به معناى باء است و در برخى نسخ «اورى» دارد از عبارت «اورى الزند» يعنى از چوب آتش خارج نمود.

**[ترجمه]

«۸»

جا، [المجالس] للمفيد ما، [الأمالى] للشيخ الطوسى الْمُفِيدُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَوْهَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْوَاحِدِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ حِذْلَمِ بْنِ سُتَيْرٍ(۱) قَالَ: قَدِمْتُ الْكُوفَةَ فِي الْمُحَرَّمِ سَنَةَ إِحْدَى وَ سِتِّينَ عِنْدَ مُنْصَرَفِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بِالنِّسْوَةِ مِنْ كَرْبَلَاءَ وَ مَعَهُمُ الْأَجْنَادُ يُحِيطُونَ بِهِمْ وَ قَدْ

ص: ۱۶۴

۱- ۱. و قد يقال حذلم بن ستير، أو حذام بن ستير، و الصحيح: حذيم بن بشير كما مر.

خَرَجَ النَّاسُ لِلنَّظَرِ إِلَيْهِمْ فَلَمَّا أَقْبِلَ بِهِمْ عَلَى الْجِمَالِ بِغَيْرِ وِطَاءٍ جَعَلَ نِسَاءُ الْكَوفَهِ يَبْكِينَ وَ يَنْدُبْنَ فَسَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ هُوَ يَقُولُ بِصَوْتٍ ضَئِيلٍ وَ قَدْ نَهَكَتْهُ الْعِلَّهُ وَ فِی عُنُقِهِ الْجَامِعَهُ وَ يَدُهُ مَغْلُولَهٌ إِلَی عُنُقِهِ إِنَّ هَؤُلَاءِ النِّسْوَهَ يَبْكِينَ فَمَنْ قَتَلَنَا قَالَ وَ رَأَيْتُ

زَيْنَبَ بِنْتَ عَلِيٍّ عليه السلام وَ لَمْ أَرَ خَفِرَهً قَطُّ أَنْطَقَ مِنْهَا كَأَنَّهَا تُفْرِغُ عَنْ لِسَانِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ وَ قَدْ أَوْمَأَتْ إِلَی النَّاسِ أَنِ اسْكُتُوا فَارْتَدَّتِ الْأَنْفَاسُ وَ سَكَنَتِ الْأَصْوَاتُ فَقَالَتْ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ الصَّلَاهُ عَلَی أَبِی رَسُولِ اللَّهِ أَمَّا بَعْدُ يَا أَهْلَ الْكُوفَهِ يَا أَهْلَ الْخَتْلِ وَ الْخَذْلِ فَلَا رَقَأَتِ الْعَبْرَهُ وَ لَا هَدَأَتِ الرَّنَّهُ فَإِنَّمَا مَثَلُكُمْ كَالَّتِی نَقَضَتْ غَزْلَها مِنْ بَعْدِ قُوَّهٍ أَنْكاثاً تَتَّخِذُونَ أَيْمانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَلَا وَ هَلْ فِيكُمْ إِلَّا الصَّلَفُ وَ السَّرَفُ خَوَّارُونَ فِی اللِّقَاءِ عَاجِزُونَ عَنِ الْأَعْدَاءِ نَاكِثُونَ لِلْبَيْعَهِ مُضَيِّعُونَ لِلذِّمَّهِ فَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَ فِی الْعَذَابِ أَنْتُمْ خَالِدُونَ أَ تَبكُونَ إِی وَ اللَّهِ فَابْكُوا كَثِيراً وَ اضْحَكُوا قَلِيلًا فَلَقَدْ فُزْتُمْ بِعَارِهَا وَ شَنَارِهَا وَ لَنْ تَغْسِلُوا دَنَسَهَا عَنْكُمْ أَبَداً فَسَلِيلَ خَاتَمِ الرِّسَالَهِ وَ سَيِّدَ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ مَلَاذَ خِيَرَتِكُمْ وَ مَفْزَعَ نَازِلَتِكُمْ وَ أَمَارَهَ مَحَجَّتِكُمْ وَ مَدْرَجَه حُجَّتِكُمْ (۱)

خَذَلْتُمْ وَ لَهُ قَتَلْتُمْ أَلَا سَاءَ مَا تَزِرُونَ فَتَعْساً وَ نُكْساً وَ لَقَدْ خَابَ السَّعْیُ وَ تَبَّتِ الْأَيْدِی وَ خَسِرَتِ الصَّفْقَهُ وَ بُؤْتُمْ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ* وَ ضُرِبَتْ عَلَيْكُمُ الذِّلَّهُ وَ الْمَسْكَنَهُ وَيْلَكُمْ أَ تَدْرُونَ أَیَّ كَبِدٍ لِمُحَمَّدٍ فَرَيْتُمْ وَ أَیَّ دَمٍ لَهُ سَفَكْتُمْ وَ أَیَّ كَرِيمَهٍ لَهُ أَصَبْتُمْ- لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئاً إِدًّا- تَكادُ السَّماواتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَ تَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَ تَخِرُّ الْجِبالُ هَدًّا وَ لَقَدْ أَتَيْتُمْ بِهَا خَرْمَاءَ شَوْهَاءَ طِلَاعُ الْأَرْضِ وَ السَّمَاءِ أَ فَعَجِبْتُمْ أَنْ قَطَرَتِ السَّمَاءُ دَماً وَ لَعَذابُ الْآخِرَهِ أَخْزى فَلَا يَسْتَخِفَّنَّكُمُ الْمَهَلُ فَإِنَّهُ لَا يُعْجِزُهُ الْبِدَارُ وَ لَا يُخَافُ عَلَيْهِ فَوْتُ الثَّأْرِ كَلَّا إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصادِ

---

۱ – ۱. المدرجه: الطريق- و معظمه و سننه و- الورقه التی تكتب فيها الرساله و يدرج فيها الكتاب. و لكن الصحيح« مدره حجتكم» كما مر.

قَالَ ثُمَّ سَكَتَتْ فَرَأَيْتُ النَّاسَ حَيَارَى قَدْ رَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَ رَأَيْتُ شَيْخاً وَ قَدْ بَكَى حَتَّى اخْضَلَّتْ لِحْيَتُهُ وَ هُوَ يَقُولُ:

كُهُولُهُمْ خَيْرُ الْكُهُولِ وَ نَسْلُهُمْ***إِذَا عُدَّ نَسْلٌ لَا يَخِيبُ وَ لَا يَخْزَى

**[ترجمه]مجالس مفید و امالی شیخ طوسی: حذلم بن ستیر می گوید: در محرم سال ۶۱ وقتی علی بن الحسین علیهما السّلام با زنان از کربلا برگشت، در حالی که همراه آنان لشکریانی بودند که آنان را احاطه کرده بودند، وارد کوفه شدم! مردم برای نگاه به آنان بیرون آمده بودند. وقتی آنها با شتران بی محمل دیده شدند، زنان کوفه شروع به گریه و زاری کردند. من شنیدم که علی بن الحسین علیهما السّلام که بیماری او را لاغر کرده بود و بر گردنش غل و زنجیر بود و دستش به گردنش بسته بود، با صدای ضعیفی می فرمود: این زنان می گریند! پس چه کسی ما را کشت؟

حدلم می گوید: دیدم زینب دختر علی علیهما السّلام را و زنی باحیاتر از او ندیدم که گویی از زبان امیرالمؤمنین علیه السّلام سخن می گفت و به مردم اشاره کرد که سکوت کنید! نفس ها برگشت و صداها ساکت شد، سپس فرمود: حمد خدا راست و درود بر پدرم رسول خدا!

اما بعد؛ ای اهل کوفه! ای اهل خیانت و خذلان! اشک چشمتان خشک نشود و فریاد محزون سینه هاتان آرام نگیرد. مثل شما مانند آن [زنی] است {که رشته خود را پس از محکم بافتن، [یکی یکی] از هم می گسست که سوگندهای خود را میان خویش وسیله [فریب و] تقلب سازید.} آیا در شما جز ادعا و اسراف چیز دیگری هم هست؟ در دیدار ضعیفید و از دشمنانتان عاجزید و بیعت را نقض می کنید و عهد را ضایع می گردانید؛ چقدر بر خود بد کردید که خدا بر شما غضب کرد و در عذاب خدا جاودان خواهید بود!

آیا می گریید؟ بله! به خدا قسم پس بسیار بگریید و کم بخندید که به عیب و ننگ کشتن او فائز شدید و هرگز آن ننگ چرکین را از وجودتان نخواهید شست! سلاله نبوت و آقای جوانان اهل بهشت و پناهگاه بهترین هایتان و محل فزع شما در مصیبات شما و نشانه دلیل هایتان و بزرگ حجت هایتان را خوار کردید و او را کشتید! هان که چه بد چیزی وزر و وبال خود کرده اید. پس هلاکت و بازگشت امراض نصیبتان باد که سعی تان نومیدی است و دستتان بریده باد و معامله تان پر زیان. و به غضب خدا برگشتید و خواری و بیچارگی برایتان مقدر شده است.

وای بر شما! می دانید چه جگری از محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم پاره کردید و و چه خونی از او ریختید؟ و چه دخترانی از او را آشکارا به کوچه و بازار کشاندید؟ {کار زشتی کردید که نزدیک است آسمان از آن پاره شود و زمین منشق شود و کوه ها به شدت فرو ریزد! این عمل را به اندازه پری زمین و آسمان بریدید و زشتی به بار آوردید!} آیا از این که آسمان خون نمی بارد تعجب نمی کنید؟ و عذاب آخرت رسواکننده تر است و آنان یاری نمی شوند. پس آرامش، شما را سبکسر نکند که خدای عزوجل کسی است که اقدام شما او را به عجله وا نمی دارد و ترس از دست رفتن خون مظلوم از خدا نمی رود؛ هرگز! پروردگار تو در کمینگاه توست.

راوی می گوید: سپس حضرت ساکت شد و من دیدم که مردم متحیرند و دست بر دهان برده اند و پیرمردی را دیدم که

گریست تا ریشش تر شد و سرود:

پیرانشان بهترین پیران و نسلشان وقتی نسل ها را بشمرند نومید و خوار نمی شوند

**[ترجمه]

«۹»

ج، [الإحتجاج] وَ عَنْ دَیْلَم بْنِ عُمَرَ قَالَ: کُنْتُ بِالشَّام حَتَّی أُتِیَ بِسَبَایَا آلِ مُحَمَّدٍ فَأُقِیمُوا عَلَی بَابِ الْمَسْجِدِ حَیْثُ تُقَامُ السَّبَایَا وَ فِیهِمْ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَأَتَاهُمْ شَیْخٌ مِنْ أَشْیَاخِ أَهْلِ الشَّام فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی قَتَلَکُمْ وَ أَهْلَکَکُمْ وَ قَطَعَ قَرْنَ الْفِتْنَهِ وَ لَمْ یَأْلُ عَنْ شَتْمِهِمْ فَلَمَّا انْقَضَی کَلَامُهُ قَالَ لَهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ إِنِّی قَدْ أَنْصَتُّ لَکَ حَتَّی فَرَغْتَ مِنْ مَنْطِقِکَ وَ أَظْهَرْتَ مَا فِی نَفْسِکَ مِنَ الْعَدَاوَهِ وَ الْبَغْضَاءِ فَأَنْصِتْ لِی کَمَا أَنْصَتُّ لَکَ فَقَالَ لَهُ هَاتِ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام أَ مَا قَرَأْتَ کِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَالَ نَعَمْ قَالَ أَ مَا قَرَأْتَ هَذِهِ الْآیَهَ- قُلْ لا أَسْئَلُکُمْ عَلَیْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّهَ فِی الْقُرْبی (۱) قَالَ بَلَی فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السلام فَنَحْنُ أُولَئِکَ فَهَلْ تَجِدُ لَنَا فِی سُورَهِ بَنِی إِسْرَائِیلَ حَقّاً خَاصَّهً دُونَ الْمُسْلِمِینَ فَقَالَ لَا قَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ أَ مَا قَرَأْتَ هَذِهِ الْآیَهَ وَ آتِ ذَا الْقُرْبی حَقَّهُ (۲) قَالَ نَعَمْ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام فَنَحْنُ أُولَئِکَ الَّذِینَ أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ نَبِیَّهُ صلی الله علیه و آله أَنْ یُؤْتِیَهُمْ حَقَّهُمْ فَقَالَ الشَّامِیُّ إِنَّکُمْ لَأَنْتُمْ هُمْ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام نَعَمْ فَهَلْ قَرَأْتَ هَذِهِ الْآیَهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیْ ءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی (۳) فَقَالَ لَهُ الشَّامِیُّ بَلَی فَقَالَ عَلِیٌّ فَنَحْنُ ذَوُو الْقُرْبَی فَهَلْ تَجِدُ لَنَا فِی سُورَهِ الْأَحْزَابِ حَقّاً خَاصَّهً دُونَ الْمُسْلِمِینَ فَقَالَ لَا قَالَ عَلِیٌّ أَ مَا قَرَأْتَ هَذِهِ الْآیَهَ- إِنَّما یُرِیدُ اللَّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیراً(۴) قَالَ فَرَفَعَ الشَّامِیُّ یَدَهُ إِلَی السَّمَاءِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی أَتُوبُ إِلَیْکَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ اللَّهُمَّ إِنِّی أَتُوبُ إِلَیْکَ مِنْ عَدَاوَهِ آلِ مُحَمَّدٍ وَ مِنْ قَتْلِ أَهْلِ بَیْتِ مُحَمَّدٍ وَ لَقَدْ قَرَأْتُ الْقُرْآنَ مُنْذُ دَهْرٍ فَمَا شَعَرْتُ بِهَا قَبْلَ الْیَوْمِ (۵).

ص: ۱۶۶

۱- ۱. الشوری: ۲۳.

۲- ۲. أسری: ۲۶.

۳- ۳. الأنفال: ۴۱.

۴- ۴. الأحزاب: ۳۳.

۵- ۵. الاحتجاج ص ۱۵۷.

**[ترجمه]احتجاج: دیلم بن عمر می گوید: من در شام بودم که اسیران آل محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم را آوردند و آنان را نزد در مسجد که اسیران را می آوردند، جمع کردند؛ علی بن الحسین علیهما السّلام هم با آنان بود. پیرمردی از شیوخ شام نزد آنان آمد و گفت: سپاس مخصوص آن خدایی است که شما را کشت و هلاک کرد و شاخ فتنه را برید- و در شماتت اهل بیت کوتاهی نکرد!- وقتی سخنش تمام شد، حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام فرمود: من بر تو سکوت کردم تا کلامت تمام شود و تو دشمنی و کینه درونی ات را اظهار نمودی! تو نیز مانند من که به تو گوش سپردم به من گوش بسپار! پیرمرد گفت: بگو! امام فرمود: ای پیرمرد! آیا کتاب خدای عزوجل را خوانده ای؟ گفت: آری. فرمود: این آیه را خوانده ای که خدا می فرماید: «قُلْ لا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبى.» - . شوری / ۲۳ - {بگو: «به ازای آن [رسالت] پاداشی از شما خواستار نیستم، مگر دوستی درباره خویشاوندان.»} پیرمرد گفت: آری؛ فرمود: ما همان ذوی القربی پیامبریم. ای پیرمرد! آیا در سوره اسراء حقی مخصوص به ما اهل بیت و نه سابر مسلمین نیافته ای؟ گفت: نه! فرمود: آیا این آیه را نخوانده ای؟ «وَ آتِ ذَا الْقُرْبى حَقَّهُ.» - . اسراء / ۲۶ - {و حق خویشاوند را به او بده.} گفت: چرا؛ فرمود: ما همان کسانی هستیم که خدای عزوجل به پیامبرش امر کرده که حق آنان را بدهد! شامی گفت: آیا شما همان کسان هستید؟ امام فرمود: بله؛ آیا این آیه را خوانده ای: «وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْ ءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِي الْقُرْبى.» - . انفال / ۴۱ - {بدانید که هر چیزی را به غنیمت گرفتید، یک پنجم آن برای خدا و پیامبر و برای خویشاوندان [او]} شامی گفت: آری. حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: ما ذوی القربی هستیم. آیا در سوره احزاب حق خاصی برای ما و نه برای سایر مسلمانان یافته ای؟ گفت: نه! فرمود: این آیه را نخوانده ای که می فرماید: «إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً.» - . احزاب / ۳۳ - {خدا فقط می خواهد آلودگی را از شما خاندان [پیامبر] بزداید و شما را پاک و پاکیزه گرداند.} راوی می گوید: پیرمرد شامی دستش را به سمت آسمان بلند کرد و سپس سه بار گفت: خدایا! من به سوی تو توبه می کنم از دشمنی با آل محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم و از کشتن اهل بیت ایشان. من مدت طولانی قرآن می خواندم، ولی قبل از امروز اصلا آن را نمی فهمیدم!

**[ترجمه]

«۱۰»

ما، [الأمالي] للشيخ الطوسي أَبُو عُمَرَ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَامِرٍ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِيهِ: أَنَّهُ حَضَرَ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ زِيَادٍ حِينَ أُتِيَ بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ عليه السلام فَجَعَلَ يَنْكُتُ بِقَضِيبٍ ثَنَايَاهُ وَ يَقُولُ إِنْ كَانَ لَحَسَنَ الثَّغْرِ فَقَالَ لَهُ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ ارْفَعْ قَضِيبَكَ فَطَالَ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَلْثِمُ مَوْضِعَهُ قَالَ إِنَّكَ شَيْخٌ قَدْ خَرِفْتَ فَقَالَ زَيْدٌ يَجُرُّ ثِيَابَهُ ثُمَّ عُرِضُوا عَلَيْهِ فَأَمَرَ بِضَرْبِ عُنُقِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ إِنْ كَانَ بَيْنَكَ وَ بَيْنَ هَؤُلَاءِ النِّسَاءِ رَحِمٌ فَأَرْسِلْ مَعَهُنَّ مَنْ يُؤَدِّيهِنَّ فَقَالَ تُؤَدِّيهِنَّ أَنْتَ وَ كَأَنَّهُ اسْتَحْيَا وَ صَرَفَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ الْقَتْلَ قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ بْنُ مُحَمَّدٍ(۱)

مَا رَأَيْتُ مَنْظَراً قَطُّ أَفْظَعَ مِنْ إِلْقَاءِ رَأْسِ الْحُسَيْنِ عليه السلام بَيْنَ يَدَيْهِ وَ هُوَ يَنْكُتُهُ.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: قاسم می گوید: موقعی که سر مقدس امام حسین علیه السّلام را حاضر کردند، ابن زیاد آمد و با چوبدستی به دندان های ثنایای آن حضرت می زد و می گفت: حقا که دندان های نیکویی داشته است! زید بن ارقم به ابن زیاد گفت: چوب خود را بردار! زیرا مدت طولانی بود که من می دیدم پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله این موضع چوب تو را (یعنی لب و دندان های امام حسین علیه السّلام را) می مکید. ابن زیاد به او گفت: تو پیرمردی خرف شده ای. زید در حالی برخاست که لباس های خود را می کشید. سپس وقتی اسیران را بر ابن زیاد عرضه کردند، او دستور داد تا گردن حضرت امام زین العابدین علیه السّلام را بزنند. زین العابدین علیه السّلام به وی فرمود: اگر بین تو و این زنان اسیر خویشاوندی برقرار است، یک شخصی را مأمور کن تا ایشان را به وطن برساند. ابن زیاد گفت: خود تو اینان را به وطن خواهی رسانید. گویا ابن زیاد خجل شد و خداوند عزوجل بدین وسیله امام سجاد علیه السّلام را از قتل نجات داد.

راوی می گوید: من هرگز منظره ای دلخراش تر از این ندیدم که سر مبارک امام حسین علیه السّلام مقابل ابن زیاد بود و او بر آن سر مقدس چوب می زد!

**[ترجمه]

«۱۱»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ السَّبِیعِیِّ: أَنَّ زَیْدَ بْنَ أَرْقَمَ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ یَوْمَئِذٍ وَ هُوَ یَقُولُ أَمَا وَ اللَّهِ لَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْتَوْدِعُكَهُ وَ صَالِحَ الْمُؤْمِنِینَ فَكَیْفَ حِفْظُكُمْ لِوَدِیعَهِ رَسُولِ اللَّهِ.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: ابو اسحاق سبیعی می گوید: زید بن ارقم آن روز از نزد ابن زیاد خارج شد و گفت: به خدا قسم از پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله شنیدم می فرمود: بار خدایا! من این حسین را با مؤمنین نیکوکار به تو می سپارم. پس این چگونه عملی است که شما با امانت پیامبر خدا انجام می دهید؟

**[ترجمه]

«۱۲»

فس، [تفسیر القمی]: ذلِكَ وَ مَنْ عاقَبَ بِمِثْلِ ما عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِیَ عَلَیْهِ لَیَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ (۲) فَهُوَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمَّا أَخْرَجَتْهُ قُرَیْشٌ مِنْ مَكَّهَ وَ هَرَبَ مِنْهُمْ إِلَی الْغَارِ وَ طَلَبُوهُ لِیَقْتُلُوهُ فَعَاقَبَهُمُ اللَّهُ یَوْمَ بَدْرٍ وَ قُتِلَ عُتْبَهُ وَ شَیْبَهُ وَ الْوَلِیدُ وَ أَبُو جَهْلٍ وَ حَنْظَلَهُ بْنُ أَبِی سُفْیَانَ وَ غَیْرُهُمْ فَلَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ طُلِبَ بِدِمَائِهِمْ فَقُتِلَ الْحُسَیْنُ وَ آلُ مُحَمَّدٍ بَغْیاً وَ عُدْوَاناً وَ هُوَ قَوْلُ یَزِیدَ حِینَ تَمَثَّلَ بِهَذَا الشِّعْرِ:

لَیْتَ أَشْیَاخِی بِبَدْرٍ شَهِدُوا***وَقْعَهَ الْخَزْرَجِ مِنْ وَقْعِ الْأَسَلِ (۳)

لَسْتُ مِنْ خِنْدِفَ إِنْ لَمْ أَنْتَقِمْ***مِنْ بَنِی أَحْمَدَ مَا كَانَ فَعَلَ

وَ كَذَاكَ الشَّیْخُ أَوْصَانِی بِهِ***فَاتَّبَعْتُ الشَّیْخَ فِیمَا قَدْ سَأَلَ

قَدْ قَتَلْنَا الْقَرْمَ مِنْ سَادَاتِهِمْ ***وَ عَدَلْنَاهُ بِبَدْرٍ فَاعْتَدَلَ

ص: ۱۶۷

۱- ۱. یعنی الحكم بن محمّد بن القاسم، عن أبیه، عن جده فانه كان حاضر المجلس.

۲- ۲. الحجّ: ۶.

۳- ۳. الصحیح: جزع الخزرج.

وَ قَالَ الشَّاعِرُ فِی مِثْلِ ذَلِکَ شِعْرٌ

یَقُولُ وَ الرَّأْسُ مَطْرُوحٌ یُقَلِّبُهُ***یَا لَیْتَ أَشْیَاخَنَا الْمَاضِینَ بِالْحَضَرِ

حَتَّی یَقِیسُوا قِیَاساً لَا یُقَاسُ بِهِ***أَیَّامَ بَدْرٍ وَ کَانَ الْوَزْنُ بِالْقَدَرِ

فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی وَ مَنْ عاقَبَ یَعْنِی رَسُولَ اللَّهِ- بِمِثْلِ ما عُوقِبَ بِهِ یَعْنِی حِینَ أَرَادُوا أَنْ یَقْتُلُوهُ- ثُمَّ بُغِیَ عَلَیْهِ لَیَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ یَعْنِی بِالْقَائِمِ علیه السلام مِنْ وُلْدِهِ.

**[ترجمه]تفسیر قمی: علی بن ابراهیم در ذیل آیه «ذلِکَ وَ مَنْ عاقَبَ بِمِثْلِ ما عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِیَ عَلَیْهِ لَیَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ.» - . حج / ۶ - {آری چنین است، و هر کس نظیر آنچه بر او عقوبت رفته است دست به عقوبت زند، سپس مورد ستم قرار گیرد، قطعاً خدا او را یاری خواهد کرد.} می گوید: منظور از این آیه حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم است که قریش او را از مکه خارج کردند و آن حضرت از آنان فراری و متوجه غار شد. قریش آن بزرگوار را تعقیب کردند که بکشند و خدا آنان را در جنگ بدر مورد عقاب قرار داد و عتبه، شیبه، ولید، ابو جهل، حنظله بن ابوسفیان و غیر اینان کشته شدند. هنگامی که پیامبر اعظم اسلام از دنیا رحلت کرد، آنان خون های کشتگان جنگ بدر را طلب کردند و امام حسین و آل محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را به ظلم و ستم شهید نمودند. منظور یزید همین بود که به این شعر تمثل جست و گفت:

کاش پدرانم در بدر بودن و می دیدند خزرجیان از کارزار نیزه ها به چه روزی افتاده اند!

من از نسل خندف نیستم اگر از فرزندان احمد نسبت به کاری که کرد انتقام نکشم!

شیخ (شاید منظور او معاویه باشد) به من چنین سفارش کرد از آل محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم انتقام بگیرم، من هم از شیخ تبعیت کردم و خواسته او را انجام دادم

ما بزرگان گروه بنی هاشم را کشتیم و این عمل را در مقابل جنگ بدر انجام دادیم شاعر دیگری نظیر این شعر را گفته است:

یزید سر مقدس امام حسین علیه السّلام را زیر و رو می کرد و می گفت: ای کاش پدر بزرگ های ما حاضر بودند

تا قیاسی را قیاس کنند که قابل قیاس نیست؛ جنگ بدر را قیاس کنند که به قدر کافی تلافی شد

منظور خدا که می فرماید: «وَ مَنْ عاقَبَ.» حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله است و منظور از جمله: «بِمِثْلِ ما عُوقِبَ بِهِ» آن موقعی است که کفار قریش می خواستند حضرت رسول را بکشند، و مقصود از جمله «ثُمَّ بُغِیَ عَلَیْهِ لَیَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ» حضرت قائم علیه السّلام می باشد که از فرزندان پیامبر است.

**[ترجمه]

فس، [تفسیر القمی] قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: لَمَّا أَدْخِلَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام عَلَی یَزِیدَ لَعَنَهُ اللَّهُ نَظَرَ إِلَیْهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ- وَ ما أَصابَکُمْ مِنْ مُصِیبَهٍ فَبِما کَسَبَتْ أَیْدِیکُمْ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ کَلَّا مَا هَذِهِ فِینَا نَزَلَتْ وَ إِنَّمَا نَزَلَتْ فِینَا ما أَصابَ مِنْ مُصِیبَهٍ فِی الْأَرْضِ وَ لا فِی أَنْفُسِکُمْ إِلَّا فِی کِتابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَها إِنَّ ذلِکَ عَلَی اللَّهِ یَسِیرٌ- لِکَیْلا تَأْسَوْا عَلی ما فاتَکُمْ وَ لا تَفْرَحُوا بِما آتاکُمْ (۱) فَنَحْنُ الَّذِینَ لَا نَأْسَی عَلَی مَا فَاتَنَا مِنْ أَمْرِ الدُّنْیَا وَ لَا نَفْرَحُ بِمَا أُوتِینَا.

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: وقتی حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام بر یزید وارد شد، یزید نظری به آن بزرگوار کرد و گفت: ای علی بن الحسین! «وَ ما أَصابَکُمْ مِنْ مُصیبَهٍ فَبِما کَسَبَتْ أَیْدیکُمْ.» -. شوری / ۳۰ - {و هر [گونه] مصیبتی به شما برسد به سبب دستاورد خود شماست} امام سجاد علیه السّلام فرمود: ابدا این آیه در شأن ما نازل نشده است، بلکه این آیه درباره ما نازل شده که می فرماید: «ما أَصابَ مِنْ مُصیبَهٍ فِی الْأَرْضِ وَ لا فی أَنْفُسِکُمْ إِلاَّ فی کِتابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَها إِنَّ ذلِکَ عَلَی اللَّهِ یَسیرٌ. لِکَیْلا تَأْسَوْا عَلی ما فاتَکُمْ وَ لا تَفْرَحُوا بِما آتاکُمْ.» -. حدید / ۲۳ - {هیچ مصیبتی نه در زمین و نه در نفسْ های شما [به شما] نرسد، مگر آنکه پیش از آنکه آن را پدید آوریم، در کتابی است. این [کار] بر خدا آسان است. تا بر آنچه از دست شما رفته اندوهگین نشوید و به [سبب] آنچه به شما داده است شادمانی نکنید.} ما خاندانیم که درباره امور فوت شده دنیوی تأسف نمی خوریم و نسبت به مادیات دنیوی فرح مند نمی شویم.

**[ترجمه]

«۱۴»

فس، [تفسیر القمی] قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: لَمَّا أُدْخِلَ رَأْسُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام عَلَی یَزِیدَ لَعَنَهُ اللَّهُ وَ أُدْخِلَ عَلَیْهِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ بَنَاتُ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهِنَّ السَّلَامُ کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام مُقَیَّداً مَغْلُولًا فَقَالَ یَزِیدُ لَعَنَهُ اللَّهُ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی قَتَلَ أَبَاکَ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ لَعْنَهُ اللَّهِ عَلَی مَنْ قَتَلَ أَبِی قَالَ فَغَضِبَ یَزِیدُ وَ أَمَرَ بِضَرْبِ عُنُقِهِ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ فَإِذَا قَتَلْتَنِی فَبَنَاتُ رَسُولِ اللَّهِ مَنْ یَرُدُّهُمْ إِلَی مَنَازِلِهِمْ وَ لَیْسَ لَهُمْ مَحْرَمٌ غَیْرِی فَقَالَ أَنْتَ تَرُدُّهُمْ إِلَی مَنَازِلِهِمْ ثُمَّ دَعَا بِمِبْرَدٍ فَأَقْبَلَ یَبْرُدُ الْجَامِعَهَ مِنْ عُنُقِهِ بِیَدِهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ أَ تَدْرِی مَا الَّذِی أُرِیدُ بِذَلِکَ قَالَ بَلَی تُرِیدُ أَنْ لَا یَکُونَ لِأَحَدٍ عَلَیَّ مِنَّهٌ غَیْرُکَ فَقَالَ یَزِیدُ هَذَا وَ اللَّهِ مَا أَرَدْتُ ثُمَّ قَالَ یَزِیدُ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ ما أَصابَکُمْ مِنْ مُصِیبَهٍ فَبِما کَسَبَتْ أَیْدِیکُمْ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ کَلَّا مَا هَذِهِ فِینَا نَزَلَتْ إِنَّمَا نَزَلَتْ فِینَا- ما أَصابَ مِنْ مُصِیبَهٍ فِی الْأَرْضِ وَ لا فِی أَنْفُسِکُمْ إِلَّا فِی کِتابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَها فَنَحْنُ الَّذِینَ لَا نَأْسَی عَلَی مَا فَاتَنَا وَ لَا

۱- ۱. الآیه الأولی فی الشوری: ۳۰، و الثانیه فی الحدید: ۲۲.

نَفْرَحُ بِمَا آتَانَا مِنْهَا.

**[ترجمه]تفسیر قمی: امام جعفر صادق علیه السّلام وقتی سر حسین بن علی علیهما السّلام بر یزید لعنه الله داخل شد و علی بن الحسین علیهما السّلام نیز با دختران امیر المؤمنین علیهم السّلام داخل بر یزید شدند، علی بن الحسین علیهما السّلام در غل و زنجیر بود. یزید لعنه الله گفت: ای علی بن الحسین! حمد خدای را که پدرت را کشت! علی بن الحسین علیهما السّلام فرمود: لعنت خدا بر کسی که پدرم را کشت! یزید غضبناک شد و دستور داد گردن حضرت را بزنند! پس علی بن الحسین علیهما السّلام فرمود: اگر مرا بکشی چه کسی دختران رسول خدا را با این که محرمی جز من ندارند به منازلشان برگرداند؟ یزید گفت: تو آنان را به منازلشان برخواهی گرداند. سپس سوهان آورد و غل جامعه را با دست خود از گردن ایشان باز کرد!

سپس گفت: ای علی بن الحسین! می دانی من با این کار چه قصدی دارم؟ فرمود: بلی! می خواهی با این کار کسی غیر از تو بر من منتی نداشته باشد. یزید گفت: به خدا قسم این اراده را ندارم! سپس یزید گفت: ای علی بن الحسین! «وَ ما أَصابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِما كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ.» - . شوری / ۳۰ - {و هر [گونه] مصیبتی به شما برسد به سبب دستاورد خود شماست} علی بن الحسین علیهما السّلام فرمود: ابدا این آیه در شأن ما نازل نشده است. بلکه این آیه درباره ما نازل شده که می فرماید: «ما أَصابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَ لا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَها.» - . حدید / ۲۲ - {هیچ مصیبتی نه در زمین و نه در نفسْ های شما [به شما] نرسد، مگر آنکه پیش از آنکه آن را پدید آوریم، در کتابی است.} ما خاندانیم که درباره امور فوت شده تأسف نمی خوریم و نسبت به مادیات دنیوی فرح مند نمی شویم.

**[ترجمه]

«۱۵»

ب، [قرب الإسناد] الْيَقْطِينِيُّ عَنِ الْقَدَّاحِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ علیهم السلام قَالَ: لَمَّا قَدِمَ عَلَى يَزِيدَ بِذَرَارِيِّ الْحُسَيْنِ علیه السلام أُدْخِلَ بِهِنَّ نَهَاراً مُكَشَّفَاتٍ وُجُوهُهُنَّ فَقَالَ أَهْلُ الشَّامِ الْجُفَاةُ مَا رَأَيْنَا سَبْياً أَحْسَنَ مِنْ هَؤُلَاءِ فَمَنْ أَنْتُمْ فَقَالَتْ سُكَيْنَةُ بِنْتُ الْحُسَيْنِ نَحْنُ سَبَايَا آلِ مُحَمَّدٍ(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام باقر علیه السّلام فرمود: وقتی فرزندان حسین علیه السّلام را وارد بر یزید کردند، آنان را در روز و به صورت مکشوف الوجه وارد بر یزید کردند. اهل جفاکار شام گفتند: ما اسرایی نیکوتر از اینان ندیده ایم! شما که هستید؟ سکینه بنت الحسین علیه السّلام گفت: ما اسرای آل محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم هستیم. - . قرب الاسناد: ۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۶»

کش، [رجال الكشي] مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ حَمْدَانَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَهْلٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ الرِّضَا علیه السلام فَدَخَلَ عَلَيْهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ وَ ابْنُ السَّرَّاجِ وَ ابْنُ الْمُكَارِي فَقَالَ عَلِيٌّ بَعْدَ

كَلَام جَرَى بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَهُ عليه السلام فِي إِمَامَتِهِ إِنَّا رُوِّينَا عَنْ آبَائِكَ عليهم السلام أَنَّ الْإِمَامَ لَا يَلِي أَمْرَهُ إِلَّا إِمَامٌ مِثْلُهُ فَقَالَ لَهُ أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ كَانَ إِمَاماً أَوْ غَيْرَ إِمَام قَالَ كَانَ إِمَاماً قَالَ فَمَنْ وَلِيَ أَمْرَهُ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ قَالَ وَ أَيْنَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ كَانَ مَحْبُوساً فِي يَدِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ قَالَ خَرَجَ وَ هُمْ كَانُوا لَا يَعْلَمُونَ حَتَّى وَلِيَ أَمْرَ أَبِيهِ ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَالَ لَهُ أَبُو الْحَسَنِ إِنَّ هَذَا الَّذِي أَمْكَنَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ أَنْ يَأْتِيَ كَرْبَلَاءَ فَيَلِيَ أَمْرَ أَبِيهِ فَهُوَ يُمَكِّنُ صَاحِبَ هَذَا الْأَمْرِ أَنَّ يَأْتِيَ بَغْدَادَ وَ يَلِيَ أَمْرَ أَبِيهِ (۲).

أقول: تمامه فی باب الرد علی الواقفیه.

**[ترجمه]رجال کشی: اسماعیل بن سهل از برخی شیعیان نقل می کند که گفت: من نزد حضرت رضا علیه السّلام بودم که علی بن ابی حمزه و ابن سراج و ابن مکاری بر ایشان وارد شدند. علی بن ابی حمزه بعد از کلماتی که در خصوص امامت امام رضا علیه السّلام بین او و حضرت رد و بدل شد، به حضرت امام رضا علیه السّلام گفت: از پدران بزرگوارت برای ما روایت شده که فرمودند: غیر از امام کسی نمی تواند متصدی غسل و کفن امام شود. حضرت رضا علیه السّلام فرمود: بگو بدانم؛ آیا امام حسین علیه السّلام امام بود یا نه؟ گفت: چرا. فرمود: چه کسی متصدی غسل و کفن او شد؟ گفت: علی بن الحسین علیهما السّلام. فرمود: علی بن الحسین علیهما السّلام در آن هنگام کجا بود؟ علی بن الحسین علیهما السّلام نزد ابن زیاد زندانی بود. ابن ابی حمزه گفت: زین العابدین علیه السّلام برای دفن پدر خود خارج شده، ولی آنان ملتفت نشدند. سپس آن بزرگوار مراجعت نمود. حضرت رضا علیه السّلام فرمود: آن خدایی که این قدرت را به علی بن الحسین علیهما السّلام داد تا وارد کربلا و متصدی دفن پدر خود شود، می تواند به صاحب این امر قدرت دهد که وارد بغداد و متصدی دفن پدر خود گردد. - رجال کشی: ۳۹۴ - .

مؤلف: تمام سخن در این خصوص در «باب رد بر فرقه واقفیه» خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۱۷»

کا، [الکافی] الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو كُرَيْبٍ وَ أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ أَبِيهِ إِدْرِيسَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَوْدِيِّ قَالَ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَيْنُ عليه السلام أَرَادَ الْقَوْمُ أَنْ يُوطِئُوهُ الْخَيْلَ فَقَالَتْ فِضَّةُ لِزَيْنَبَ يَا سَيِّدَتِي إِنَّ سَفِينَهَ كُسِرَ بِهِ فِي الْبَحْرِ فَخَرَجَ بِهِ إِلَى جَزِيرَهٍ فَإِذَا هُوَ بِأَسَدٍ فَقَالَ يَا أَبَا الْحَارِثِ أَنَا مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَهَمْهَمَ بَيْنَ يَدَيْهِ حَتَّى وَقَفَهُ عَلَى الطَّرِيقِ وَ الْأَسَدُ رَابِضٌ فِي نَاحِيَهٍ فَدَعِينِي أَمْضِي إِلَيْهِ فَأُعْلِمَهُ مَا هُمْ صَانِعُونَ غَداً قَالَ فَمَضَتْ إِلَيْهِ فَقَالَتْ

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۲۰.

۲- ۲. رجال الکشّیّ ص ۳۹۴.

يَا أَبَا الْحَارِثِ فَرَفَعَ رَأْسَهُ ثُمَّ قَالَتْ أَ تَدْرِي مَا يُرِيدُونَ أَنْ يَعْمَلُوا غَداً بِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يُرِيدُونَ أَنْ يُوطِئُوا الْخَيْلَ ظَهْرَهُ قَالَ فَمَشَى حَتَّى وَضَعَ يَدَيْهِ عَلَى جَسَدِ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَأَقْبَلَتِ الْخَيْلُ فَلَمَّا نَظَرُوا إِلَيْهِ قَالَ لَهُمْ عُمَرُ بْنُ سَعْدٍ لَعَنَهُ اللَّهُ فِتْنَةٌ لَا تُثِيرُوهَا انْصَرِفُوا فَانْصَرَفُوا(۱).

**[ترجمه]کافی: از ادریس بن عبداللَّه اودی روایت می کند که می گوید: هنگامی که امام حسین علیه السّلام شهید شد و آن گروه تصمیم گرفتند جسد مبارکش را پایمال سم ستور نمایند، فضه به حضرت زینب گفت: وقتی کشتی سفینه (غلام حضرت رسول صلّی اللَّه علیه و آله) شکست و او داخل جزیره ای گردید و ناگاه با شیری مواجه شد گفت: ای شیر! من غلام پیغمبر اسلام صلّی اللَّه علیه و آله می باشم. آن شیر در مقابل او همهمه کرد تا این که راه را به وی نشان داد و خود آن شیر در یک طرف ایستاد. تو به من اجازه بده تا بروم آن شیر را از این منظوری که این گروه برای فردا دارند آگاه نمایم. فضه نزد آن شیر رفت و گفت: ای ابا الحارث! وقتی آن شیر سر خود را بلند کرد فضه گفت: آیا می دانی این گروه فردا می خواهند چه عملی با جسد امام حسین علیه السّلام انجام دهند؟ تصمیم دارند پشت مبارک او را پایمال سم ستور نمایند. آن شیر آمد و دست های خود را روی جسد مقدس امام حسین علیه السّلام نهاد. وقتی آن گروه آمدند و با این منظره مواجه شدند ابن سعد لعنه الله گفت: این یک نوع فتنه ای است، مبادا آن را برانگیزید! برگردید! آن گروه برگشتند. - . کافی ۱ : ۴۶۵ -

**[ترجمه]

بيان

قولها إن سفينه كسر به إشاره إلى قصه سفينه مولى رسول الله صلى الله عليه وآله و إن الأسد رده إلى الطريق و قد مر بأسانيد في أبواب معجزات الرسول (۲) و أبو الحارث من كنى الأسد.

**[ترجمه]عبارت «ان سفینه کسر بها» اشاره دارد به قضیه کشتی غلام رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم و این که آن شیر آن را به راه برگرداند و با اسانید خود در «باب معجزات رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم» گذشت و ابوالحارث از کنیه های شیر است.

**[ترجمه]

«۱۸»

كا، [الكافي] عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ يُونُسَ عَنْ مَصْقَلَةَ الطَّحَّانِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَيْنُ علیه السلام أَقَامَتِ امْرَأَتُهُ الْكَلْبِيَّةُ عَلَيْهِ مَأْتَماً وَ بَكَتْ وَ بَكَيْنَ النِّسَاءُ وَ الْخَدَمُ حَتَّى جَفَّتْ دُمُوعُهُنَّ وَ ذَهَبَتْ فَبَيْنَا هِيَ كَذَلِكَ إِذَا رَأَتْ جَارِيَةً مِنْ جَوَارِيهَا تَبْكِي وَ دُمُوعُهَا تَسِيلُ فَدَعَتْهَا فَقَالَتْ لَهَا مَا لَكِ أَنْتِ مِنْ بَيْنِنَا تَسِيلُ دُمُوعُكِ قَالَتْ إِنِّي لَمَّا أَصَابَنِي الْجَهْدُ شَرِبْتُ شَرْبَةَ سَوِيقٍ قَالَ فَأَمَرَتْ بِالطَّعَامِ وَ الْأَسْوِقَةِ فَأَكَلَتْ وَ شَرِبَتْ وَ أَطْعَمَتْ وَ سَقَتْ وَ قَالَتْ إِنَّمَا نُرِيدُ بِذَلِكَ أَنْ نَتَقَوَّى عَلَى الْبُكَاءِ عَلَى الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ قَالَ وَ أُهْدِيَ إِلَى الْكَلْبِيَّةِ جُوَناً لِتَسْتَعِينَ بِهَا عَلَى

مَأْتَمِ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَلَمَّا رَأَتِ الْجُوَنَ قَالَتْ مَا هَذِهِ قَالُوا هَدِيَّةٌ أَهْدَاهَا فُلَانٌ لِتَسْتَعِينِي بِهَا عَلَى مَأْتَمِ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَقَالَتْ لَسْنَا فِي عُرْسٍ فَمَا نَصْنَعُ بِهَا ثُمَّ أَمَرَتْ بِهِنَّ فَأُخْرِجْنَ مِنَ الدَّارِ فَلَمَّا أُخْرِجْنَ مِنَ الدَّارِ لَمْ يُحَسَّ لَهَا حِسٌّ كَأَنَّمَا طِرْنَ بَيْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ وَ لَمْ يُرَ لَهُنَّ بَعْدَ خُرُوجِهِنَّ مِنَ الدَّارِ أَثَرٌ(۳).

**[ترجمه]کافی: مصقله بن طحان می گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام شنیدم که می فرمود: وقتی امام حسین علیه السّلام شهید شد، زوجه کلبیه آن حضرت برایش عزاداری کرد؛ مابقی زنان و خدمتگزاران به قدری گریه کردند که اشک چشمشان خشک و خلاص شد. ولی آن زوجه کلبیه دید که چشم یکی از کنیزانش اشک می ریزد! او را صدا زد و گفت: چه شده که فقط چشم تو در میان ما اشک دارد؟ گفت: وقتی ناتوان شدم مقداری قاووت خوردم، آن بانوی کلبیه پس از این جریان دستور داد تا غذا و قاووت به مصیبت زدگان دادند، و گفت: ما این عمل را برای این انجام می دهیم تا برای گریستن به امام حسین تقویت شویم. راوی می گوید: یک ظرف عطر برای زوجه کلبیه امام حسین علیه السّلام به عنوان هدیه فرستاده شد تا به وسیله آن در عزای امام حسین علیه السّلام استعانت کند. وقتی چشم آن بانو به ظرف عطر افتاد فرمود: این چیست؟ گفتند: هدیه ای است که فلانی فرستاده تا تو به وسیله آن در عزای امام حسین علیه السّلام استعانت نمایی. گفت: ما که مشغول عروسی نیستیم. این عطر به درد ما نمی خورد. سپس آن بانو دستور داد تا آن زنان از خانه خارج شدند. وقتی از خانه خارج شدند اثری از آنان احساس نشد. گویا در میان آسمان و زمین پرواز کردند و هنگامی که از خانه خارج شدند، اثری به جای ننهادند. -. کافی ۱ : ۴۶۶ -

**[ترجمه]

بیان

الجونی ضرب من القطا سود البطون و الأجنحه ذکره الجوهری

ص: ۱۷۰

۱- ۱. أصول الکافی ج ۱ ص ۴۶۵، و لکن الحدیث ضعیف جدا مخالف لضروره التاریخ من جهات شتّی.

۲- ۲. راجع ج ۱۷ ص ۴۰۹ من الطبعه الحدیثه.

۳- ۳. أصول الکافی ج ۱ ص ۴۶۶.

و كأن الجون بالضم أو كصرد جمعه و إن لم يذكره اللغويون (۱).

قوله و أهـدى أى رجل و الظاهر أهـدى على بناء المجهول و رفع جون و لعل فقـدهن على سبيل الإعجاز ذهب بهن إلى الجنه و يحتمل أن يكون الآتى بهن من الملائكه أيضا.

**[ترجمه]«جونىّ» نوعى پرنـده قطاست كه شـكم و بال هايش سـياه است. اين مطلب را جوهرى ذكر كرده و گويى «جون» به ضم يا بر وزن «صُرَد»، جمع «جونىّ» است، اگر چه لغويون آن را ذكر ننموده اند.

عبارت «اهـدى» يعنى آن مرد هديه كرده و ظاهرا با «اُهدِىَ» بر بناى مجهول باشد و «جون» مرفوع باشد و شايد مفقود شدن آن زنان به گونه اعجاز باشد كه آنان را به بهشت برده و همچنين محتمل است كسى كه آنان را آورد از ملائكه باشد.

**[ترجمه]

«۱۹»

أَقُولُ رَوَى فِى كِتَابِ الْمَنَاقِبِ الْقَدِيمِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ الْعَاصِمِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَحْمَدَ الْبَيْهَقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظِ عَنْ يَحْيَى بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيِّ عَنْ أَبِى عَلِيٍّ الطَّرَسُوسِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَعْمُرَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبَّادٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ الْجُعْفِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ جَاءَ غُرَابٌ فَوَقَعَ فِى دَمِهِ ثُمَّ تَمَرَّغَ ثُمَّ طَارَ فَوَقَعَ بِالْمَدِينَهِ عَلَى جِدَارِ فَاطِمَهَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام وَ هِيَ الصُّغْرَى فَرَفَعَتْ رَأْسَهَا فَنَظَرَتْ إِلَيْهِ فَبَكَتْ بُكَاءً شَدِيداً وَ أَنْشَأَتْ تَقُولُ:

نَعَبَ الْغُرَابُ فَقُلْتُ مَنْ تَنْعَاهُ وَيْلَكَ يَا غُرَابُ**قَالَ الْإِمَامَ فَقُلْتُ مَنْ قَالَ الْمُوَفَّقُ لِلصَّوَابِ

إِنَّ الْحُسَيْنَ بِكَرْبَلَاءَ بَيْنَ الْأَسِنَّهِ وَ الضِّرَابِ**فَابْكِى الْحُسَيْنَ بِعَبْرَهٍ تُرْجِى الْإِلَهَ مَعَ الثَّوَابِ

۱- ۱. بل ذكروه على ما فى أقرب الموارد قال: و الجمع جون قال عبد اللّه بن الدمينه: و أنت التى كلفتنى دلج السرى***و جون القطا بالجلهتين جثوم و لكن الظاهر كما أثبتناه« الجؤن» بالهمز، و قد لا يهمز- على وزن صرد: جمع جونه و هى جونه العطار: سليله مغشاه بالادم يجعلون فيها الغاليه، و لذلك قالت:« لسنا فى عرس فما نصنع بها» أى ما نصنع بالطيب و الغاليه؟ و قوله« ثم أمرت بهن» أى امرت بالنسوه التى أهدت الجؤن فأخرجن من الدار. و أمّا اهداء الطيب و الغاليه ليتسعن بها على المأتم، فهو أمر صحيح حيث ان الإنسان إذا بكى كثيرا غشى عليه، و إذا تغلى بالغاليه أفاق و قوى و نشط على البكاء ثانيا.

قُلْتُ الْحُسَیْنَ فَقَالَ لِی حَقّاً لَقَدْ سَکَنَ التُّرَابَ*** ثُمَّ اسْتَقَلَّ بِهِ الْجَنَاحُ فَلَمْ یُطِقْ رَدَّ الْجَوَابِ

فَبَکَیْتُ مِمَّا حَلَّ بِی بَعْدَ الدُّعَاءِ الْمُسْتَجَابِ

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ فَنَعَتُّهُ لِأَهْلِ الْمَدِینَهِ فَقَالُوا قَدْ جَاءَتْنَا بِسِحْرِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَمَا کَانَ بِأَسْرَعَ أَنْ جَاءَهُمُ الْخَبَرُ بِقَتْلِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام.

**[ترجمه]مناقب قدیم: حضرت علی ابن الحسین علیهما السّلام فرمود: موقعی که امام حسین علیه السّلام شهید شد، کلاغ سیاهی آمد و خود را به خون حسین علیه السّلام رنگین نمود، بعد پرواز کرد و رفت در مدینه بر سر دیوار خانه فاطمه صغرا دختر امام حسین علیه السّلام نشست. وقتی فاطمه سر بلند کرد و چشمش به آن کلاغ سیاه افتاد، شدیدا شروع به گریه نمود و این اشعار را انشاد کرد:

کلاغ سیاه خبر مرگ آورد. من گفتم: ای کلاغ وای بر تو! خبر مرگ که را آورده ای؟ گفت: خبر مرگ امام آورده ام، گفتم: کدام امام؟ گفت: آن امامی که در نیک رفتاری موفق بود

همان حسینی که در کربلا بین نیزه و شمشیر شهید شد. برای حسین گریه کن و یک نوع اشکی بریز که امید ثواب از خدا داشته باشی

گفتم: حسین؟ به من گفت: حقا که خاک ساکن شد. سپس آن کلاغ برخاست و نتوانست جواب بگوید

و من از این مصیبتی که دیدم بعد از دعایی که مستجاب شد گریه کردم

امام باقر علیه السّلام می فرماید: من وصف آن را برای اهل مدینه که گفتم، گفتند: سحر عبدالمطلب برای ما آورده ای! دیری نپایید که خبر قتل حسین بن علی علیهما السّلام به آنان رسید.

**[ترجمه]

بیان

نعب الغراب أی صاح.

**[ترجمه]«نعب الغراب» یعنی کلاغ فریاد زد.

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ قَالَ فِی الْکِتَابِ الْمَذْکُورِ رُوِیَ: أَنَّهُ لَمَّا حُمِلَ رَأْسُهُ إِلَی الشَّامِ جَنَّ عَلَیْهِمُ اللَّیْلُ فَنَزَلُوا عِنْدَ رَجُلٍ مِنَ الْیَهُودِ فَلَمَّا شَرِبُوا وَ سَکِرُوا قَالُوا عِنْدَنَا رَأْسُ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَقَالَ أَرُونِیهِ فَأَرَوْهُ وَ هُوَ فِی الصُّنْدُوقِ یَسْطَعُ مِنْهُ النُّورُ نَحْوَ السَّمَاءِ فَتَعَجَّبَ مِنْهُ الْیَهُودِیُّ فَاسْتَوْدَعَهُ مِنْهُمْ وَ قَالَ لِلرَّأْسِ اشْفَعْ لِی عِنْدَ جَدِّکَ فَأَنْطَقَ اللَّهُ الرَّأْسَ فَقَالَ إِنَّمَا شَفَاعَتِی لِلْمُحَمَّدِیِّینَ وَ لَسْتَ بِمُحَمَّدِیٍّ فَجَمَعَ الْیَهُودِیُّ أَقْرِبَاءَهُ ثُمَّ أَخَذَ الرَّأْسَ وَ وَضَعَهُ فِی طَسْتٍ وَ صَبَّ عَلَیْهِ مَاءَ الْوَرْدِ وَ طَرَحَ فِیهِ الْکَافُورَ وَ الْمِسْکَ وَ الْعَنْبَرَ ثُمَّ قَالَ لِأَوْلَادِهِ وَ أَقْرِبَائِهِ هَذَا رَأْسُ ابْنِ بِنْتِ مُحَمَّدٍ علیه السلام.

ثُمَّ قَالَ یَا لَهْفَاهْ حَیْثُ لَمْ أَجِدْ جَدَّکَ مُحَمَّداً صلی الله علیه وآله فَأُسْلِمَ عَلَی یَدَیْهِ یَا لَهْفَاهْ حَیْثُ لَمْ أَجِدْکَ حَیّاً فَأُسْلِمَ عَلَی یَدَیْکَ وَ أُقَاتِلَ بَیْنَ یَدَیْکَ فَلَوْ أَسْلَمْتُ الْآنَ أَ تَشْفَعُ لِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ فَأَنْطَقَ اللَّهُ الرَّأْسَ فَقَالَ بِلِسَانٍ فَصِیحٍ إِنْ أَسْلَمْتَ فَأَنَا لَکَ شَفِیعٌ قَالَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَ سَکَتَ فَأَسْلَمَ الرَّجُلُ وَ أَقْرِبَاؤُهُ.

وَ لَعَلَّ هَذَا الْیَهُودِیَّ کَانَ رَاهِبَ قِنَّسْرِینَ لِأَنَّهُ أَسْلَمَ بِسَبَبِ رَأْسِ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ جَاءَ ذِکْرُهُ فِی الْأَشْعَارِ وَ أَوْرَدَهُ الْجَوْهَرِیُّ الْجُرْجَانِیُّ فِی مَرْثِیَهِ الْحُسَیْنِ علیه السلام(۱).

**[ترجمه]مناقب قدیم: روایت شده هنگامی که قتله کربلا سر مقدس امام حسین علیه السّلام را به سوی شام حرکت دادند، شب بر آنان فرا رسید. ایشان نزد مردی یهودی پیاده شدند. وقتی میگساری کردند و مست شدند گفتند: سر حسین علیه السّلام نزد ما می باشد! آن یهودی گفت: آن سر را به من نشان دهید. آنان سر مبارک امام حسین علیه السّلام را به او نشان دادند. آن سر مقدس در میان صندوق بود و نور از آن به طرف آسمان ساطع بود. آن یهودی از این منظره تعجب کرد و آن سر مبارک را از ایشان به عنوان امانت گرفت و گفت: نزد جد خود برای من شفاعت کن. خدای توانا آن سر را به سخن آورد و فرمود: شفاعت من برای افرادی است که متدین به دین محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم باشند، ولی تو به دین حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم نیستی. آن یهودی پس از این که خویشاوندان خود را جمع کرد آن سر مبارک را در میان طشت نهاد. گلاب، کافور، مشک و عنبر در میان آن طشت ریخت و به فرزندان و خویشاوندان خود گفت: این سر پسر دختر حضرت محمد صلّی اللَّه علیه و آله می باشد.

سپس آن یهودی گفت: افسوس که جدت حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم را درک نکردم تا به دست وی اسلام اختیار نمایم! افسوس که تو را درک ننمودم تا به دست تو اسلام بیاورم و در رکاب تو قتال کنم. اگر الان مسلمان شوم، آیا تو فردای قیامت شفیع من می شوی؟ خدای توانا آن سر را به سخن آورد و سه مرتبه با زبان فصیح فرمود: اگر اسلام بیاوری من شفیع تو خواهم بود. آن مرد با خویشاوندان خود اسلام آوردند.

مؤلف: شاید این یهودی همان راهب قنسرین باشد، زیرا او به سبب سر مقدس امام حسین علیه السّلام اسلام آورد. نام او در اشعار برده شده و جوهری جرجانی وی را در مرثیه امام حسین علیه السّلام یادآور گردیده است.

**[ترجمه]

مل، [كامل الزيارات] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْأَصَمِّ عَنِ الْحُسَيْنِ عَنِ الْحَلَبِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَيْنُ عليه السلام سَمِعَ أَهْلُنَا قَائِلًا بِالْمَدِينَهِ يَقُولُ الْيَوْمَ نَزَلَ الْبَلَاءُ عَلَى هَذِهِ الْأُمَّهِ فَلَا يَرَوْنَ فَرَحاً حَتَّى يَقُومَ قَائِمُكُمْ فَيَشْفِيَ صُدُورَكُمْ وَ يَقْتُلَ عَدُوَّكُمْ وَ يَنَالَ بِالْوَتْرِ أَوْتَاراً فَفَزِعُوا مِنْهُ وَ قَالُوا إِنَّ لِهَذَا الْقَوْلِ لَحَادِثاً قَدْ حَدَثَ مَا نَعْرِفُهُ فَأَتَاهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ خَبَرُ الْحُسَيْنِ

ص: ۱۷۲

۱- ۱. لكن اليهودى لا يكون راهبا تاركا للدنيا، بل يكون حبرا من الاحبار.

وَ قَتْلِهِ فَحَسَبُوا ذَلِكَ فَإِذَا هِيَ تِلْكَ اللَّيْلَةُ الَّتِي تَكَلَّمَ فِيهَا الْمُتَكَلِّمُ فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِلَى مَتَى أَنْتُمْ وَ نَحْنُ فِي هَذَا الْقَتْلِ وَ الْخَوْفِ وَ الشِّدَّهِ فَقَالَ حَتَّى مَاتَ سَبْعُونَ فَرْخاً أَخُو أَبٍ (۱) وَ يَدْخُلَ وَقْتُ السَّبْعِينَ فَإِذَا دَخَلَ وَقْتُ السَّبْعِينَ أَقْبَلَتِ الْآيَاتُ تَتْرَى كَأَنَّهَا نِظَامٌ فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ قَرَّتْ عَيْنُهُ إِنَّ الْحُسَيْنَ لَمَّا قُتِلَ أَتَاهُمْ آتٍ وَ هُمْ فِي الْمُعَسْكَرِ فَصَرَخَ فَزُبِرَ فَقَالَ لَهُمْ وَ كَيْفَ لَا أَصْرُخُ وَ رَسُولُ اللَّهِ قَائِمٌ يَنْظُرُ إِلَى الْأَرْضِ مَرَّهً وَ يَنْظُرُ إِلَى حَرْبِكُمْ مَرَّهً وَ أَنَا أَخَافُ أَنْ يَدْعُوَ اللَّهَ عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ فَأَهْلِكَ فِيهِمْ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ هَذَا إِنْسَانٌ مَجْنُونٌ فَقَالَ التَّوَّابُونَ تَاللَّهِ مَا صَنَعْنَا بِأَنْفُسِنَا قَتَلْنَا لِابْنِ سُمَيَّهَ سَيِّدَ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ فَخَرَجُوا عَلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ فَكَانَ مِنْ أَمْرِهِمْ الَّذِي كَانَ قَالَ قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مَنْ هَذَا الصَّارِخُ قَالَ مَا نَرَاهُ إِلَّا جَبْرَئِيلَ أَمَا إِنَّهُ لَوْ أُذِنَ لَهُ فِيهِمْ لَصَاحَ بِهِمْ صَيْحَهً يَخْطَفُ مِنْهَا أَرْوَاحَهُمْ مِنْ أَبْدَانِهِمْ إِلَى النَّارِ وَ لَكِنْ أُمْهِلَ لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْماً وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا تَقُولُ فِيمَنْ تَرَكَ زِيَارَتَهُ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَى ذَلِكَ قَالَ إِنَّهُ قَدْ عَقَّ رَسُولَ اللَّهِ وَ عَقَّنَا وَ اسْتَخَفَّ بِأَمْرٍ هُوَ لَهُ وَ مَنْ زَارَهُ كَانَ اللَّهُ لَهُ مِنْ وَرَاءِ حَوَائِجِهِ وَ كَفَى مَا أَهَمَّهُ مِنْ أَمْرِ دُنْيَاهُ وَ إِنَّهُ لَيَجْلِبُ الرِّزْقَ عَلَى الْعَبْدِ وَ يُخْلِفُ عَلَيْهِ مَا أَنْفَقَ وَ يَغْفِرُ لَهُ ذُنُوبَ خَمْسِينَ سَنَهً وَ يَرْجِعُ إِلَى أَهْلِهِ وَ مَا عَلَيْهِ وِزْرٌ وَ لَا خَطِيئَهٌ إِلَّا وَ قَدْ مُحِيَتْ مِنْ صَحِيفَتِهِ فَإِنْ هَلَكَ فِي سَفَرِهِ نَزَلَتِ الْمَلَائِكَهُ فَغَسَّلَتْهُ وَ فُتِحَ لَهُ بَابٌ إِلَى الْجَنَّهِ يَدْخُلُ عَلَيْهِ رَوْحُهَا حَتَّى يُنْشَرَ وَ إِنْ سَلِمَ فُتِحَ الْبَابُ الَّذِي يَنْزِلُ مِنْهُ رِزْقُهُ فَجُعِلَ لَهُ بِكُلِّ دِرْهَمٍ أَنْفَقَهُ عَشَرَهُ آلَافِ دِرْهَمٍ وَ ذُخِرَ ذَلِكَ لَهُ فَإِذَا حُشِرَ قِيلَ لَهُ لَكَ بِكُلِّ دِرْهَمٍ عَشَرَهُ آلَافِ دِرْهَمٍ وَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى نَظَرَ لَكَ

۱- ۱. فی المصدر ص ۱۰۷« حتی یأتی سبعون فرجا أجواب» و قال المحشی:« الاجواب جمع جوب و هو القطع و لعلّ المراد ان بین کل فرج و فرج آخر انقطاع و تباعد» لکنه تصحیف و الصحیح ما فی الصلب.

وَ ذَخَرَهَا لَکَ عِنْدَهُ (۱).

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: وقتی امام حسین علیه السّلام شهید شد، اهل بیت ما شنیدند که گوینده ای در مدینه می گفت: امروز بلا به این امت نازل شد. ای امت! خوشحالی را نخواهید دید تا قائم شما قیام کند و سینه های شما را شفا دهد (یعنی به فریاد شما برسد) و دشمنان شما را به قتل برساند و تقاص خون ها را بکند. مردم از شنیدن این سخن جزع و فزع کردند و گفتند: این سخن تازه ای است که ما آن را نشنیده ایم. پس از این جریان بود که خبر قتل امام حسین علیه السّلام به مردم مدینه رسید. وقتی حساب کردند دیدند همان شبی که آن گوینده این سخن را گفته بود، حضرت امام حسین علیه السّلام شهید شده بود.

راوی می گوید: به حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام گفتم: فدایت شوم! تا چه موقع شما و ما دچار یک چنین قتل و خوف و شدت باشیم!؟ فرمود: تا آن موقعی که هفتاد جوجه ای که برادران یک پدرند بمیرند و وقت هفتاد فرا رسد. موقعی که هفتاد رسید، علامت هایی پی در پی می نمایند که گویا نظام هستند. چشم آن کسی که آن زمان را درک نماید روشن خواهد شد.

هنگامی که امام حسین علیه السّلام شهید شد، شخصی در لشکرگاه آن گروه آمد و فریاد زد. وقتی از فریاد زدن او جلوگیری شد به آنان گفت: چگونه فریاد نزنم در صورتی که پیامبر اسلام ایستاده و گاهی به زمین نگاه می کند و گاهی به جنگیدن شما نظر می نماید. من خائفم از این که پیغمبر خدا بر اهل زمین نفرین کند و آنان هلاک شوند. بعضی از آن گروه به دیگری می گفت: این شخص انسانی است مجنون.

گروه توابین می گفتند: به خدا قسم ما عمل نیکویی با خویشتن انجام ندادیم، زیرا ما بزرگ جوانان اهل بهشت را برای خاطر پسر سمیه (یعنی ابن زیاد) شهید کردیم. لذا بر ابن زیاد خروج کردند و کار آنان آن طور شد که شد.

راوی می گوید: به امام صادق علیه السّلام گفتم: فدایت شوم! آن شخصی که فریاد زد که بود؟ فرمود: ما او را غیر از جبرئیل نمی بینیم. آیا نه چنین است که اگر به او اجازه داده می شد صیحه ای بر آنان می زد که روح ایشان از بدن هاشان گرفته و داخل جهنم می شد؟ ولی بدین جهت به ایشان مهلت داده شد که گناه آنان زیاد شود و دچار عذابی دردناک گردند.

گفتم: فدایت شوم! درباره کسی که زیارت امام حسین علیه السّلام را ترک کند در صورتی که قادر بر آن است چه می فرمایی؟ فرمود: وی در حق پیغمبر خدا و ما جفا کرده و امری را که بر له او بوده سبک شمرده است. کسی که امام حسین علیه السّلام را زیارت نماید، خدا حوائج او را روا خواهد کرد و امور مهم دنیوی وی را کفایت می نماید. زیارت امام حسین علیه السّلام رزق و روزی انسان را جلب می کند؛ آنچه را که در راه زیارت مصرف کرده باشد ذخیره آخرت می نماید؛ گناه پنجاه ساله انسان را می آمرزد؛ وی در حالی به سوی اهل و عیال خود باز می گردد که گناه و خطیئه او از نامه عملش محو می شود؛ اگر در مسافرت بمیرد ملائکه نازل می شوند و جنازه اش را غسل می دهند و دری از بهشت به روی او باز خواهد شد؛ روح و ریحان بهشت نصیب او می شود تا آن روزی که محشور گردد. اگر به سلامت باز گردد، در رزق و روزی به روی وی باز خواهد شد؛ در عوض هر یک درهمی که در راه زیارت امام حسین علیه السّلام مصرف کند، مبلغ ده هزار درهم برایش

داده می شود و آنها ذخیره وی قرار داده می شوند؛ هنگامی که محشور شود به او گفته می شود: در عوض هر یک درهم ده هزار درهم به تو عطا شده است. خدای مهربان نظر مرحمت به تو افکنده و این پول ها را برایت ذخیره نموده است.

**[ترجمه]

«۲۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب فِی كِتَابِ الْأَحْمَرِ قَالَ الْأَوْزَاعِيُّ: لَمَّا أُتِيَ بِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام وَ رَأْسِ أَبِيهِ إِلَى يَزِيدَ بِالشَّامِ قَالَ لِخَطِيبٍ بَلِيغٍ خُذْ بِيَدِ هَذَا الْغُلَامِ فَأْتِ بِهِ الْمِنْبَرَ وَ أَخْبِرِ النَّاسَ بِسُوءِ رَأْيِ أَبِيهِ وَ جَدِّهِ وَ فِرَاقِهِمُ الْحَقَّ وَ بَغْيِهِمْ عَلَيْنَا قَالَ فَلَمْ يَدَعْ شَيْئاً مِنَ الْمَسَاوِي إِلَّا ذَكَرَهُ فِيهِمْ فَلَمَّا نَزَلَ قَامَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ فَحَمِدَ اللَّهَ بِمَحَامِدَ شَرِيفَةٍ وَ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ صَلَاةً بَلِيغَةً مُوجَزَةً ثُمَّ قَالَ مَعَاشِرَ النَّاسِ مَنْ عَرَفَنِي فَقَدْ عَرَفَنِي وَ مَنْ لَمْ يَعْرِفْنِي فَأَنَا أُعَرِّفُهُ نَفْسِي أَنَا ابْنُ مَكَّةَ وَ مِنًى أَنَا ابْنُ الْمَرْوَةِ وَ الصَّفَا أَنَا ابْنُ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى أَنَا ابْنُ مَنْ لَا يَخْفَى أَنَا ابْنُ مَنْ عَلَا فَاسْتَعْلَى فَجَازَ سِدْرَةَ الْمُنْتَهَى وَ كَانَ مِنْ رَبِّهِ كَقَابِ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى أَنَا ابْنُ مَنْ صَلَّى بِمَلَائِكَةِ السَّمَاءِ مَثْنَى مَثْنَى أَنَا ابْنُ مَنْ أُسْرِيَ بِهِ مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى أَنَا ابْنُ عَلِيٍّ الْمُرْتَضَى أَنَا ابْنُ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ أَنَا ابْنُ خَدِيجَةَ الْكُبْرَى أَنَا ابْنُ الْمَقْتُولِ ظُلْماً أَنَا ابْنُ الْمَجْزُوزِ الرَّأْسِ مِنَ الْقَفَا أَنَا ابْنُ الْعَطْشَانِ حَتَّى قَضَى أَنَا ابْنُ طَرِيحِ كَرْبَلَاءَ أَنَا

ابْنُ مَسْلُوبِ الْعِمَامَةِ وَ الرِّدَاءِ أَنَا ابْنُ مَنْ بَكَتْ عَلَيْهِ مَلَائِكَةُ السَّمَاءِ أَنَا ابْنُ مَنْ نَاحَتْ عَلَيْهِ الْجِنُّ فِي الْأَرْضِ وَ الطَّيْرُ فِي الْهَوَاءِ أَنَا ابْنُ مَنْ رَأْسُهُ عَلَى السِّنَانِ يُهْدَى أَنَا ابْنُ مَنْ حَرَمُهُ مِنَ الْعِرَاقِ إِلَى الشَّامِ تُسْبَى- أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَ لَهُ الْحَمْدُ ابْتَلَانَا أَهْلَ الْبَيْتِ بِبَلَاءٍ حَسَنٍ حَيْثُ جَعَلَ رَايَةَ الْهُدَى وَ الْعَدْلِ وَ التُّقَى فِينَا وَ جَعَلَ رَايَةَ الضَّلَالَةِ وَ الرَّدَى فِي غَيْرِنَا فَضَّلَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ بِسِتِّ خِصَالٍ فَضَّلَنَا بِالْعِلْمِ وَ الْحِلْمِ وَ الشَّجَاعَةِ وَ السَّمَاحَةِ وَ الْمَحَبَّةِ وَ الْمَحَلَّةِ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ وَ آتَانَا ما لَمْ يُؤْتِ أَحَداً مِنَ الْعالَمِينَ مِنْ قَبْلِنَا فِينَا مُخْتَلَفُ الْمَلَائِكَةِ وَ تَنْزِيلُ الْكُتُبِ قَالَ فَلَمْ يَفْرُغْ حَتَّى قَالَ الْمُؤَذِّنُ اللَّهُ أَكْبَرُ فَقَالَ عَلِيٌّ اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيراً فَقَالَ الْمُؤَذِّنُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَالَ عَلِيٌّ أَشْهَدُ بِمَا تَشْهَدُ بِهِ فَلَمَّا قَالَ

۱- ۱. راجع كامل الزيارات باب نوادر الزيارات آخر حديث فی الخاتمه و ما جعلناه بين العلامتين ساقط من الأصل.

الْمُؤَذِّنُ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ قَالَ عَلِيٌّ يَا يَزِيدُ هَذَا جَدِّی أَوْ جَدُّکَ فَإِنْ قُلْتَ جَدُّکَ فَقَدْ کَذَبْتَ وَ إِنْ قُلْتَ جَدِّی فَلِمَ قَتَلْتَ أَبِی وَ سَبَیْتَ حَرَمَهُ وَ سَبَیْتَنِی ثُمَّ قَالَ مَعَاشِرَ النَّاسِ هَلْ فِیکُمْ مَنْ أَبُوهُ وَ جَدُّهُ رَسُولُ اللَّهِ فَعَلَتِ الْأَصْوَاتُ بِالْبُکَاءِ فَقَامَ إِلَیْهِ رَجُلٌ مِنْ شِیعَتِهِ یُقَالُ لَهُ الْمِنْهَالُ بْنُ عَمْرٍو الطَّائِیُّ وَ فِی رِوَایَهٍ مَکْحُولٌ صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُ کَیْفَ أَمْسَیْتَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ وَیْحَکَ کَیْفَ أَمْسَیْتُ أَمْسَیْنَا فِیکُمْ کَهَیْئَهِ بَنِی إِسْرَائِیلَ فِی آلِ فِرْعَوْنَ یُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَ یَسْتَحْیُونَ نِسَاءَهُمْ الْآیَهَ وَ أَمْسَتِ الْعَرَبُ تَفْتَخِرُ عَلَی الْعَجَمِ بِأَنَّ مُحَمَّداً مِنْهَا وَ أَمْسَتْ قُرَیْشٌ تَفْتَخِرُ عَلَی الْعَرَبِ بِأَنَّ مُحَمَّداً مِنْهَا وَ أَمْسَی آلُ مُحَمَّدٍ مَقْهُورِینَ مَخْذُولِینَ فَإِلَی اللَّهِ نَشْکُو کَثْرَهَ عَدُوِّنَا وَ تَفَرُّقَ ذَاتِ بَیْنِنَا وَ تَظَاهُرَ الْأَعْدَاءِ عَلَیْنَا(۱).

کِتَابُ النَّسَبِ، عَنْ یَحْیَی بْنِ الْحَسَنِ: قَالَ یَزِیدُ لِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ وَا عَجَبَا لِأَبِیکَ سَمَّی عَلِیّاً وَ عَلِیّاً فَقَالَ علیه السلام إِنَّ أَبِی أَحَبَّ أَبَاهُ فَسَمَّی بِاسْمِهِ مِرَاراً.

تَارِیخُ الطَّبَرِیِّ وَ الْبَلاذُرِیِّ: أَنَّ یَزِیدَ بْنَ مُعَاوِیَهَ قَالَ لِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ أَ تُصَارِعُ هَذَا یَعْنِی خَالِداً ابْنَهُ قَالَ وَ مَا تَصْنَعُ بِمُصَارَعَتِی إِیَّاهُ أَعْطِنِی سِکِّیناً وَ أَعْطِهِ سِکِّیناً ثُمَّ أُقَاتِلُهُ فَقَالَ یَزِیدُ: شِنْشِنَهٌ أَعْرِفُهَا مِنْ أَخْزَمَ

هَذَا الْعَصَا جَاءَتْ مِنَ الْعُصَیَّهِ(۲)***هَلْ تَلِدُ الْحَیَّهُ إِلَّا الْحَیَّهَ

وَ فِی کِتَابِ الْأَحْمَرِ قَالَ أَشْهَدُ أَنَّکَ ابْنُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ. وَ رُوِیَ: أَنَّهُ قَالَ لِزَیْنَبَ تَکَلَّمِی فَقَالَتْ هُوَ الْمُتَکَلِّمُ فَأَنْشَدَ السَّجَّادُ:

لَا تَطْمَعُوا أَنْ تُهِینُونَا فَنُکْرِمَکُمْ***وَ أَنْ نَکُفَّ الْأَذَی عَنْکُمْ وَ تُؤْذُونَا

وَ اللَّهُ یَعْلَمُ أَنَّا لَا نُحِبُّکُمْ***وَ لَا نَلُومُکُمُ أَنْ لَا تُحِبُّونَا

فَقَالَ صَدَقْتَ یَا غُلَامُ وَ لَکِنْ أَرَادَ أَبُوکَ وَ جَدُّکَ أَنْ یَکُونَا أَمِیرَیْنِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ج ۴ ص ۱۶۸- ۱۶۹.

۲- ۲. مثل أصله« العصا من العصیه» و العصا اسم فرس لجذیمه الابرش سری علیها حتّی لم یبق فیها قوه، و العصیه أمها، و المعنی ان الفرس المسماه بالعصا هی بنت الفرس المسماه بالعصیه، و المراد ان بعض الامر من بعض. و فی الأصل و المصدر« هذا من العصا عصیه» و هو سهو.

الَّذِی قَتَلَهُمَا وَ سَفَکَ دِمَاءَهُمَا فَقَالَ علیه السلام لَمْ تَزَلِ النُّبُوَّهُ وَ الْإِمْرَهُ لِآبَائِی وَ أَجْدَادِی مِنْ قَبْلِ أَنْ تُولَدَ.

قَالَ الْمَدَائِنِیُّ: لَمَّا انْتَسَبَ السَّجَّادُ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ یَزِیدُ لِجِلْوَازِهِ أَدْخِلْهُ فِی هَذَا الْبُسْتَانِ وَ اقْتُلْهُ وَ ادْفِنْهُ فِیهِ فَدَخَلَ بِهِ إِلَی الْبُسْتَانِ وَ جَعَلَ یَحْفِرُ وَ السَّجَّادُ یُصَلِّی فَلَمَّا هَمَّ بِقَتْلِهِ ضَرَبَتْهُ یَدٌ مِنَ الْهَوَاءِ فَخَرَّ لِوَجْهِهِ وَ شَهَقَ وَ دُهِشَ فَرَآهُ خَالِدُ بْنُ یَزِیدَ وَ لَیْسَ لِوَجْهِهِ بَقِیَّهٌ فَانْقَلَبَ إِلَی أَبِیهِ وَ قَصَّ عَلَیْهِ فَأَمَرَ بِدَفْنِ الْجِلْوَازِ فِی الْحُفْرَهِ وَ إِطْلَاقِهِ وَ مَوْضِعُ حَبْسِ زَیْنِ الْعَابِدِینَ علیه السلام هُوَ الْیَوْمَ مَسْجِدٌ(۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: اوزاعی می گوید: وقتی علی بن الحسین علیهما السّلام و سر پدرش برای یزید در شام آورده شد، به خطیب بلیغی دستور داد: دست این جوان را بگیر و او را بالای منبر ببر و مردم را از نظر بد پدر و جدش و جدایی آنان از حقیقت و خروجشان بر ما با خبر ساز. راوی می گوید: آن راوی هر بدی که به ذهنش رسید در حق آن حضرات گفت!

وقتی پایین آمد، علی بن الحسین علیهما السّلام ایستاد و محامد بلند خدا را گفت و بر پیامبر درودی بلیغ و مختصر فرستاد. سپس فرمود: ای جماعت مردم! کسی که مرا شناخت، مرا شناخت و هر کس مرا نشناخته، خود را به او معرفی می کنم: من پسر مکه و منایم؛ من پسر مروه و صفایم؛ من پسر محمد مصطفایم؛ من پسر کسی هستم که وصفش مخفی نیست؛ من پسر کسی هستم که بالا رفت و رفیع شد و از سدره المنتهی گذشت و نسبت به پروردگارش به مقام قاب بین دو سر کمان یا نزدیک تر رسید؛ من پسر کسی هستم که بر ملائکه آسمان دو رکعت دو رکعت نماز خواند؛ من پسر کسی هستم که از مسجدالحرام به مسجد الاقصی برده شد؛ من پسر علی مرتضایم؛ من پسر فاطمه زهرایم؛ من پسر خدیجه کبرایم؛ من پسر کسی هستم که مظلوم کشته شد؛ من پسر کسی هستم که سرش از قفا بریده شد؛ من پسر کسی هستم که تشنه جان داد؛ من پسر کسی هستم که در کربلا روی زمین ماند؛ من پسر کسی هستم که عمامه و عبایش غارت شد؛ من پسر کسی هستم که ملائکه آسمان بر او گریستند؛ من پسر کسی هستم که جن در زمین و پرندگان در هوا بر او گریستند؛ من پسر کسی هستم که سرش بر روی نیزه هدیه برده شد؛ من پسر کسی هستم که حرمش از عراق تا شام به اسارت برده شد.

ای مردم! خدای تعالی - که حمد مخصوص اوست - ما اهل بیت را به آزمایشی نیکو آزمود: پرچم هدایت و عدل و تقوا را در میان ما نهاد و پرچم ضلالت و پستی را در غیر ما قرار داد. ما اهل بیت را با شش خصلت فضیلت داد: ما را با علم و حلم و شجاعت و آقایی و محبت و زیبایی در قلوب مؤمنان فضیلت داد و به ما چیزهایی داد که به احدی از عالمیان قبل از ما نداد؛ رفت و آمد ملائکه در ما و تنزیل کتب بر ما بود.

حضرت پیوسته تکلم می کرد تا این که مؤذن گفت: «الله اکبر!» حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: خدا بزرگ تر است، در حالی که بزرگ است. مؤذن گفت: «اشهد ان لا اله الا الله.» حضرت فرمود: من نیز به آنچه تو شهادت می دهی، شهادت می دهم. وقتی مؤذن گفت: «اشهد ان محمدا رسول الله»، حضرت فرمود: ای یزید! این جد من است یا جد توست؟ اگر بگویی جد توست، دروغ گفته ای و اگر بگویی جد من است، چرا پدرم را کشتی و حرم او و من را اسیر کردی؟

سپس فرمود: ای جماعت مردم! آیا بین شما کسی هست که پدر و جدش رسول خدا باشد؟ صدای گریه مردم بلند شد و

مردی از شیعیان امام سجاد علیه السّلام به نام منهال بن عمرو طائی - و در روایتی دیگر مکحول، صحابی رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم - بلند شد و به حضرت عرض کرد: یا ابن رسول الله! چگونه شب کردی؟ فرمود: وای بر تو! من چگونه شب کردم؟ مابین شما مانند بنی اسرائیل در آل فرعون شب کردیم که فرزندانشان را ذبح می کردند و زنانشان را زنده می گذاشتند... تا آخر آیه. عرب شب کرد در حالی که بر عجم افتخار می کرد که محمد از عرب است و قریش بر عرب افتخار می کرد که محمد از قریش است، ولی آل محمد در حال شکست و خذلان شب مردند. پس ما کثرت دشمنانمان و تفرقه بین خودمان و چیرگی دشمنانمان بر ما را به خدا شکایت می کنیم. - . مناقب ابن شهرآشوب ۴ : ۱۶۸ -

در کتاب نسب می نگارد: یزید بن معاویه به حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام گفت: تعجب می کنم از پدرت که این همه نام فرزندان خود را علی می گذارد؟ حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: چون پدرم حسین پدرش علی را خیلی دوست داشت، لذا نام او را تکرار نموده است.

تاریخ طبری و بلاذری: یزید بن معاویه به حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام گفت: با این پسرم خالد کشتی می گیری؟ فرمود: مرا با کشتی با او چه کار؟ چاقویی به من و چاقویی به او بده تا با او بجنگم! یزید گفت:

این طبیعتی است که من از اخزم سراغ دارم

این عصا از عصیه متولد شده و آیا مار جز مار می زاید؟

در کتاب احمر روایت شده: یزید به حضرت زینب کبرا گفت: سخن بگو! فرمود: سخن گفتن وظیفه علی بن الحسین علیهما السّلام است. امام سجاد علیه السّلام این شعر را انشاد کرد:

شما این طمع را نداشته باشید که به ما اهانت کنید و ما شما را گرامی بداریم، ولو این که ما از اذیت شما خودداری کنیم و شما ما را اذیت کنید

خدا می داند که ما شما را دوست نداریم و شما را بدین جهت که ما را دوست ندارید ملامت نمی کنیم

یزید گفت: ای جوان! راست می گویی. ولی پدر و جد تو تصمیم گرفتند که امیر و خلیفه باشند. سپاس مخصوص آن خدایی است که آنان را کشت و خونشان را ریخت! امام سجاد علیه السّلام فرمود: مقام نبوت و امارت قبل از این که تو متولد شوی، از پدران و اجداد من بوده است.

مدائنی می نویسد: وقتی حضرت سجاد علیه السّلام حسب و نسب خود را به پیغمبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله و سلّم رسانید، یزید به پاسبان خود گفت: این جوان را در میان این بستان ببر، او را به قتل برسان و در این بستان دفن کن. آن پاسبان حضرت سجاد علیه السّلام را داخل آن بستان نمود و مشغول کندن قبر شد! حضرت سجاد علیه السّلام هم مشغول نماز گردید. هنگامی که آن پاسبان تصمیم گرفت آن حضرت را شهید کند، دستی از هوا او را مورد ضربه قرار داد و از طرف صورت به روی زمین افتاد، سپس صدایی کرد و مدهوش گردید! وقتی خالد پسر یزید با این منظره مواجه شد، نزد پدرش یزید رفت و جریان

را شرح داد. یزید دستور داد تا آن پاسبان را در همان قبر دفن کردند. آن موضعی که زین العابدین علیه السّلام را زندانی کرده بودند اکنون مسجد است. - . مناقب ابن شهرآشوب ۴ : ۱۷۳ -

**[ترجمه]

«۲۳»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] ابْنُ عُبْدُوسٍ عَنِ ابْنِ قُتَیْبَهَ عَنِ الْفَضْلِ قَالَ سَمِعْتُ الرِّضَا علیه السلام یَقُولُ: لَمَّا حُمِلَ رَأْسُ الْحُسَیْنِ إِلَی الشَّامِ أَمَرَ یَزِیدُ لَعَنَهُ اللَّهُ فَوُضِعَ وَ نَصَبَ عَلَیْهِ مَائِدَهً فَأَقْبَلَ هُوَ وَ أَصْحَابُهُ یَأْکُلُونَ وَ یَشْرَبُونَ الْفُقَّاعَ فَلَمَّا فَرَغُوا أَمَرَ بِالرَّأْسِ فَوُضِعَ فِی طَشْتٍ تَحْتَ سَرِیرِهِ وَ بُسِطَ عَلَیْهِ رُقْعَهُ الشِّطْرَنْجِ وَ جَلَسَ یَزِیدُ لَعَنَهُ اللَّهُ یَلْعَبُ بِالشِّطْرَنْجِ وَ یَذْکُرُ الْحُسَیْنَ وَ أَبَاهُ وَ جَدَّهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ وَ یَسْتَهْزِئُ بِذِکْرِهِمْ فَمَتَی قَمَرَ صَاحِبَهُ تَنَاوَلَ الْفُقَّاعَ فَشَرِبَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ صَبَّ فَضْلَتَهُ مِمَّا یَلِی الطَّشْتَ مِنَ الْأَرْضِ فَمَنْ کَانَ مِنْ شِیعَتِنَا فَلْیَتَوَرَّعْ عَنْ شُرْبِ الْفُقَّاعِ وَ اللَّعِبِ بِالشِّطْرَنْجِ وَ مَنْ نَظَرَ إِلَی الْفُقَّاعِ أَوْ إِلَی الشِّطْرَنْجِ فَلْیَذْکُرِ الْحُسَیْنَ علیه السلام وَ لْیَلْعَنْ یَزِیدَ وَ آلَ زِیَادٍ یَمْحُو اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِذَلِکَ ذُنُوبَهُ وَ لَوْ کَانَتْ کَعَدَدِ النُّجُومِ (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: فضل می گوید: از حضرت رضا علیه السّلام شنیدم که می فرمود: هنگامی که سر مقدس امام حسین علیه السّلام به شام رفت، یزید ملعون دستور داد آن سر را در میان مجلس نهادند و بساط میگساری را برقرار کردند. سپس یزید و اصحابش بر سر آن بساط نشستند و شروع به میگساری نمودند. وقتی از شرب خمر فراغت حاصل می کردند، سر مبارک امام حسین علیه السّلام را در میان یک طشت و در زیر تخت یزید می نهادند. سپس بساط شطرنج را می چیدند و یزید می نشست و شطرنج بازی می کرد، نام حسین و پدر و جد او علیهم السّلام را به میان می آورد و نام آنان را مسخره می کرد. وقتی با رفیق خود قمار می کرد، سه مرتبه فقاع یعنی آبجو می آشامید و اضافه آن را جنب طشت روی زمین می ریخت.

پس کسی که خود را از شیعیان ما بداند، باید از آشامیدن فقاع و شطرنج بازی بر حذر باشد. کسی که نظرش به فقاع و شطرنج بیفتد، باید امام حسین علیه السّلام را یاد کند یزید و آل زیاد را لعنت نماید. خدای مهربان برای این عمل گناهان او را می آمرزد، ولو این که به شماره ستارگان باشد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۲۲ -

**[ترجمه]

«۲۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] تَمِیمٌ الْقُرَیْشِیُّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَحْمَدَ الْأَنْصَارِیِّ عَنِ الْهَرَوِیِّ قَالَ سَمِعْتُ الرِّضَا علیه السلام یَقُولُ: أَوَّلُ مَنِ اتُّخِذَ لَهُ الْفُقَّاعُ فِی الْإِسْلَامِ بِالشَّامِ- یَزِیدُ بْنُ مُعَاوِیَهَ لَعْنَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ فَأُحْضِرَ وَ هُوَ عَلَی الْمَائِدَهِ وَ قَدْ نَصَبَهَا عَلَی رَأْسِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام فَجَعَلَ یَشْرَبُهُ وَ یَسْقِی أَصْحَابَهُ وَ یَقُولُ اشْرَبُوا فَهَذَا شَرَابٌ مُبَارَکٌ مِنْ بَرَکَتِهِ أَنَّا أَوَّلَ تَنَاوَلْنَاهُ وَ رَأْسُ عَدُوِّنَا بَیْنَ أَیْدِینَا وَ مَائِدَتُنَا مَنْصُوبَهٌ عَلَیْهِ وَ نَحْنُ نَأْکُلُ وَ نُفُوسُنَا سَاکِنَهٌ وَ قُلُوبُنَا مُطْمَئِنَّهٌ

١- ١. المصدر ج ۴ ص ١٧٣.
٢- ٢. عيون أخبار الرضا ج ٢ ص ٢٢.

فَمَنْ كَانَ مِنْ شِيعَتِنَا فَلْيَتَوَرَّعْ عَنْ شُرْبِ الْفُقَّاعِ فَإِنَّهُ شَرَابُ أَعْدَائِنَا الْخَبَرَ(۱).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: هروی می گوید: از حضرت رضا علیه السّلام شنیدم که می فرمود: اول کسی که در اسلام آبجو در شام آشامید، یزید بن معاویه ملعون بود. آبجو را وقتی نزد یزید آوردند که بر سر سفره بود. آن بساط را نزد سر مقدس امام حسین علیه السّلام نصب کرده بود. یزید آبجو می آشامید و به اصحاب خود نیز می داد و می گفت: بیاشامید، زیرا این شرابی است مبارک! از جمله برکات آن این است که ما اولین کسی هستیم که آن را تناول می کنیم و سر دشمن ما مقابل ما قرار دارد. بساط میگساری ما نزد سر او نصب شده است. ما با خیال راحت و دل آرام شراب می خوریم.

پس کسی که خویشتن را از شیعیان ما بداند، باید از آشامیدن آبجو برحذر باشد، زیرا آبجو شراب دشمنان ما می باشد... تا آخر خبر. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۲۳ -

**[ترجمه]

«۲۵»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْأَهْوَازِيِّ وَ الْبَرْقِيِّ عَنِ النَّضْرِ عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ عَنْ عِمْرَانَ الْحَلَبِيِّ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: لَمَّا أُتِيَ بِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام يَزِيدُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَلَيْهِمَا لَعَائِنُ اللَّهِ وَ مَنْ مَعَهُ جَعَلُوهُ فِي بَيْتٍ فَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّمَا جُعِلْنَا فِي هَذَا الْبَيْتِ لِيَقَعَ عَلَيْنَا فَيَقْتُلَنَا فَرَاطَنَ الْحَرَسَ فَقَالُوا انْظُرُوا إِلَى هَؤُلَاءِ يَخَافُونَ أَنْ تَقَعَ عَلَيْهِمُ الْبَيْتُ وَ إِنَّمَا يَخْرُجُونَ غَداً فَيُقْتَلُونَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ لَمْ يَكُنْ فِينَا أَحَدٌ يُحْسِنُ الرِّطَانَةَ غَيْرِي وَ الرِّطَانَةُ عِنْدَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ الرُّومِيَّةُ(۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: محمّد حلبی می گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام شنیدم که می فرمود: موقعی که حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام و آن افرادی را که با آن حضرت بودند، نزد یزید بن معاویه - لعنت های خداوند بر ان دو باد - آوردند و آن حضرت را در یک خانه ای جای دادند که (سقف آن در شرف خراب شدن بود). بعضی از اسیران گفتند: ما را در این خانه جای دادند که سقف آن بر سر ما خراب شود و ما را به قتل برساند. پاسبانان به زبان رومی با یکدیگر می گفتند: این اسیران را بنگرید که می ترسند این خانه بر سرشان خراب شود. در صورتی که فردا خارج و کشته خواهند شد! حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: در میان ما جز من کسی نبود که زبان رومی را بداند، و «رطانه» نزد اهل مدینه، زبان رومی را گویند. - . بصائر الدرجات: ۳۳۷ -

**[ترجمه]

«۲۶»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ قَالَ ذَكَرَ قَتْلَ الْحُسَيْنِ وَ أَمْرَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ: لَمَّا أَنْ حُمِلَ إِلَى الشَّامِ فَدُفِعْنَا إِلَى السِّجْنِ فَقَالَ أَصْحَابِي مَا أَحْسَنَ بُنْيَانَ هَذَا الْجِدَارِ فَتَرَاطَنَ أَهْلُ الرُّومِ بَيْنَهُمْ فَقَالُوا مَا فِي هَؤُلَاءِ صَاحِبُ دَمٍ إِنْ

كَانَ إِلَّا ذَلِكَ يَعْنُونِی فَمَكَثْنَا يَوْمَيْنِ ثُمَّ دَعَانَا وَ أَطْلَقَ عَنَّا(۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: داود بن فرقد می گوید: صحبت از قتل امام حسین و امور علی بن الحسین علیهما السّلام شد که به شام برده شدند. حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: ما را به زندان افکندند. اصحابم به من گفتند: ساختمان این دیوار چه نیکوست! اهل روم به زبان رومی با هم سخن گفتند و گفتند: اینان ولیّ دم ندارند و اگر داشته باشند، این شخص است، و منظورشان من بود. ما دو روز مکث کردیم، سپس ما را فرا خواند و آزادمان کرد. - . بصائر الدرجات: ۳۳۹ -

**[ترجمه]

بيان

قوله فدفعنا من كلام علی بن الحسين عليهما السلام و قد حذف صدر الخبر قوله صاحب دم أی طالب دم المقتول أو من يريد يزيد قتله.

**[ترجمه]عبارت «فدفعنا» از کلام امام علی بن الحسین علیهما السّلام است و صدر خبر حذف شده و عبارت «صاحب دم» یعنی طالب خون مقتول است یا منظور کسی است که یزید خواهان قتل اوست.

**[ترجمه]

«۲۷»

ما، [الأمالی] للشيخ الطوسی أَحْمَدُ بْنُ عُبْدُونٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَبِی عُمَارَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَلْحَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَيَابَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: لَمَّا قَدِمَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ قَدْ قُتِلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ اسْتَقْبَلَهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ وَ قَالَ يَا عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ مَنْ غَلَبَ وَ هُوَ يُغَطِّی رَأْسَهُ وَ هُوَ فِی الْمَحْمِلِ قَالَ فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْلَمَ مَنْ غَلَبَ وَ دَخَلَ وَقْتُ الصَّلَاهِ فَأَذِّنْ ثُمَّ أَقِمْ.

ص: ۱۷۷

۱- ۱. المصدر الباب ۳۰ تحت الرقم ۵۱.

۲- ۲. بصائر الدرجات(الطبعه الحديثه) ص ۳۳۷. باب ان الأئمّه عليهم السلام يعرفون الألسن كلها.

۳- ۳. المصدر ص ۳۳۹.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: هنگامی که امام حسین علیه السّلام شهید شد و علی بن الحسین علیهما السّلام آمد، ابراهیم بن طلحه بن عبیداللّه از آن بزرگوار استقبال کرد و به حضرت سجاد علیه السّلام که در میان محمل بود گفت: یا علی بن الحسین! چه کسی غالب شد؟ امام سجاد علیه السّلام به او فرمود: هر گاه خواستی بفهمی چه کسی غالب و فاتح شد، در موقع نماز اذان و اقامه بگو!

**[ترجمه]

«۲۸»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ الْكُلَيْنِيُّ مَعاً عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَمْرِو بْنِ طَلْحَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ هُوَ بِالْحِيرَهِ أَ مَا تُرِيدُ مَا وَعَدْتُكَ قَالَ قُلْتُ بَلَى يَعْنِي الذَّهَابَ إِلَى قَبْرِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ فَرَكِبَ وَ رَكِبَ إِسْمَاعِيلُ مَعَهُ وَ رَكِبْتُ مَعَهُمْ حَتَّى إِذَا جَازَ الثُّوَيَّهَ وَ كَانَ بَيْنَ الْحِيرَهِ وَ النَّجَفِ عِنْدَ ذَكَوَاتٍ بِيضٍ نَزَلَ وَ نَزَلَ إِسْمَاعِيلُ وَ نَزَلْتُ مَعَهُمْ فَصَلَّى وَ صَلَّى إِسْمَاعِيلُ وَ صَلَّيْتُ فَقَالَ لِإِسْمَاعِيلَ قُمْ فَسَلِّمْ عَلَى جَدِّكَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَ لَيْسَ الْحُسَيْنُ بِكَرْبَلَاءَ فَقَالَ نَعَمْ وَ لَكِنْ لَمَّا حُمِلَ رَأْسُهُ إِلَى الشَّامِ سَرَقَهُ مَوْلًى لَنَا فَدَفَنَهُ بِجَنْبِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا(۱).

**[ترجمه]کامل الزیاره: یزید بن عمرو بن طلحه می گوید: حضرت صادق علیه السّلام در حیره به من فرمود: می خواهی به زیارت قبر حضرت علی ابن ابی طالب علیه السّلام بروی؟ گفتم: آری. حضرت صادق علیه السّلام با اسماعیل سوار شدند. من نیز سوار شدم. وقتی امام صادق علیه السّلام از ثویه که بین حیره و نجف اشرف است گذشت، نزدیک سنگ های سفیدی پیاده شد. اسماعیل هم پیاده شد، من نیز با آنان پیاده شدم. حضرت صادق علیه السّلام نماز خواند. اسماعیل نیز نماز خواند. من هم نماز خواندم. امام جعفر صادق علیه السّلام به اسماعیل فرمود: برخیز و بر جدت حسین علیه السّلام سلام کن. من گفتم: فدایت شوم! آیا نه چنین است که امام حسین علیه السّلام در کربلا است؟ فرمود: چرا، ولی موقعی که سر مبارک حسین علیه السّلام را به شام بردند، یکی از دوستان ما آن را ربود و در جنب حضرت امیرالمؤمنین علیه السّلام دفن کرد. - . کامل الزیاره: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۲۹»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ مَعاً عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَشْيَمَ عَنْ يُونُسَ بْنِ ظَبْيَانَ أَوْ عَنْ رَجُلٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْمَلْعُونَ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ زِيَادٍ لَعَنَهُ اللَّهُ لَمَّا بَعَثَ بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السلام إِلَى الشَّامِ رُدَّ إِلَى الْكُوفَهِ فَقَالَ أَخْرِجُوهُ عَنْهَا لَا يَفْتَتِنْ بِهِ أَهْلُهَا فَصَيَّرَهُ اللَّهُ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَالرَّأْسُ مَعَ الْجَسَدِ وَ الْجَسَدُ مَعَ الرَّأْسِ (۲).

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: هنگامی که ابن زیاد ملعون سر مقدس امام حسین علیه السّلام را

به سوی شـام فرسـتاد و به جـانب کوفه مسترد شـد، ابن زیـاد گفت: این سـر را از کوفه خـارج نماییـد تا اهل کوفه دچار فتنه و آشوب نشونـد. خـدای توانا آن سـر مبارک را نزد امیرالمؤمنین علی علیه السّـلام قرار داد. سـر با جسد و جسد با سـر است. - . کامل الزیاره: ۳۶ -

**[ترجمه]

بیان

قوله فقال أی قال عبید الله قوله فالرأس مع الجسد أی بعد ما دفن هناک ظاهرا ألحق بالجسد بکربلاء أو صـعد به مع الجسد إلی السماء کما فی بعض الأخبار أو أن بدن أمیر المؤمنین صلوات الله علیه کالجسد لذلک الرأس و هما من نور واحد.

أقول: قـد روی غیر ذلک من الأخبار فی الکافی و التهـذیب تـدل علی کون رأسه علیه السـلام مـدفونا عنـد قبر والـده صـلی الله علیهما و الله یعلم (۳).

ص: ۱۷۸

۱- ۱. کامل الزیارات ص ۳۴، الکافی ج ۴ ص ۵۷۱.

۲- ۲. المصدر ص ۳۶.

۳- ۳. راجع الکافی أبواب الزیارات من کتاب الحجّ باب موضع رأس الحسین علیه السلام.

**[ترجمه]عبارت «فقال» یعنی عبیدالله گفت. عبارت «فالرأس مع الجسد» یعنی بعد از آن که سر ظاهرا آنجا دفن شد، به جسد حضرت در کربلا ملحق شد، یا همراه جسد به آسمان صعود کرد، چنان چه در برخی اخبار آمده، یا این که بدن مبارک امیرالمؤمنین علیه السّلام مثل جسد برای آن سر است و هر دوی آنها از نور واحدی هستند.

مؤلف: در کافی و تهذیب اخبار دیگری غیر از آنچه گذشت نیز نقل شده که دلالت می کند سر مقدس حضرت حسین علیه السّلام نزد قبر پدرش علیهما صلوات الله دفن شده، و خدا می داند.

**[ترجمه]

«۳۰»

مل، [کامل الزیارات](۱) عُبَیْدُ اللَّهِ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَّامٍ الْکُوفِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْوَاسِطِیِّ عَنْ عِیسَی بْنِ أَبِی شَیْبَهَ الْقَاضِی عَنْ نُوحِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ قُدَامَهَ بْنِ زَائِدَهَ عَنْ أَبِیهِ قَالَ قَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام: بَلَغَنِی یَا زَائِدَهُ أَنَّکَ تَزُورُ قَبْرَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ أَحْیَاناً فَقُلْتُ إِنَّ ذَلِکَ لَکَمَا بَلَغَکَ فَقَالَ لِی فَلِمَا ذَا تَفْعَلُ ذَلِکَ وَ لَکَ مَکَانٌ عِنْدَ سُلْطَانِکَ الَّذِی لَا یَحْتَمِلُ أَحَداً عَلَی مَحَبَّتِنَا وَ تَفْضِیلِنَا وَ ذِکْرِ فَضَائِلِنَا وَ الْوَاجِبِ عَلَی هَذِهِ الْأُمَّهِ مِنْ حَقِّنَا فَقُلْتُ وَ اللَّهِ مَا أُرِیدُ بِذَلِکَ إِلَّا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لَا أَحْفِلُ بِسَخَطِ مَنْ سَخِطَ وَ لَا یَکْبُرُ فِی صَدْرِی مَکْرُوهٌ یَنَالُنِی بِسَبَبِهِ فَقَالَ وَ اللَّهِ إِنَّ ذَلِکَ لَکَذَلِکَ فَقُلْتُ وَ اللَّهِ إِنَّ ذَلِکَ لَکَذَلِکَ یَقُولُهَا ثَلَاثاً وَ أَقُولُهَا ثَلَاثاً فَقَالَ أَبْشِرْ ثُمَّ أَبْشِرْ ثُمَّ أَبْشِرْ فَلَأُخْبِرَنَّکَ بِخَبَرٍ کَانَ عِنْدِی فِی النُّخَبِ الْمَخْزُونِ إِنَّهُ لَمَّا أَصَابَنَا بِالطَّفِّ مَا أَصَابَنَا وَ قُتِلَ أَبِی علیه السلام وَ قُتِلَ مَنْ کَانَ مَعَهُ مِنْ وُلْدِهِ وَ إِخْوَتِهِ وَ سَائِرِ أَهْلِهِ وَ حُمِلَتْ حَرَمُهُ وَ نِسَاؤُهُ عَلَی الْأَقْتَابِ یُرَادُ بِنَا الْکُوفَهُ فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَیْهِمْ صَرْعَی وَ لَمْ یُوَارَوْا فَیَعْظُمُ ذَلِکَ فِی صَدْرِی وَ یَشْتَدُّ لِمَا أَرَی مِنْهُمْ قَلَقِی فَکَادَتْ نَفْسِی تَخْرُجُ وَ تَبَیَّنَتْ ذَلِکَ مِنِّی عَمَّتِی زَیْنَبُ بِنْتُ عَلِیٍّ الْکُبْرَی فَقَالَتْ مَا لِی أَرَاکَ تَجُودُ بِنَفْسِکَ یَا بَقِیَّهَ جَدِّی وَ أَبِی وَ إِخْوَتِی فَقُلْتُ وَ کَیْفَ لَا أَجْزَعُ وَ أَهْلَعُ وَ قَدْ أَرَی سَیِّدِی وَ إِخْوَتِی وَ عُمُومَتِی وَ وُلْدَ عَمِّی وَ أَهْلِی مُضَرَّجِینَ بِدِمَائِهِمْ مُرَمَّلِینَ بِالْعَرَاءِ مُسَلَّبِینَ - لَا یُکَفَّنُونَ وَ لَا یُوَارَوْنَ وَ لَا یُعَرِّجُ عَلَیْهِمْ أَحَدٌ وَ لَا یَقْرَبُهُمْ بَشَرٌ کَأَنَّهُمْ أَهْلُ بَیْتٍ مِنَ الدَّیْلَمِ وَ الْخَزَرِ فَقَالَتْ لَا یَجْزَعَنَّکَ مَا تَرَی فَوَ اللَّهِ إِنَّ ذَلِکَ لَعَهْدٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ إِلَی جَدِّکَ وَ أَبِیکَ وَ عَمِّکَ وَ لَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ

ص: ۱۷۹

۱- ۱. هذا الحدیث و ان کان منقولا من روایه الشیخ أبی القاسم جعفر بن محمّد بن قولویه مؤلف کتاب کامل الزیارات، الا أنّه لیس من أصل کتابه، بل أدرجه فیه بعض تلامذته الذی روی الکتاب و نسخه، و قد صرّح بذلک تلمیذه فی صدر الخبر، و لکن ذهل عنه المؤلّف قدّس سرّه فأورده بحیث یظهر أنّه من کتاب کامل الزیارات راجع المصدر ص ۲۵۹ الباب ۸۸ فضل کربلا و زیاره الحسین علیه السلام، و هکذا نبه علی ذلک مفصلا العلامه النوریّ فی المستدرک ج ۳ ص ۵۲۲ فراجع.

مِيثَاقَ أَنَاسٍ مِنْ هَذِه الْأُمَّهِ- لَا تَعْرِفُهُمْ فَرَاعِنَهُ هَذِهِ الْأَرْضِ (۱)

وَ هُمْ مَعْرُوفُونَ فِی أَهْلِ السَّمَاوَاتِ أَنَّهُمْ يَجْمَعُونَ هَذِهِ الْأَعْضَاءَ الْمُتَفَرِّقَهَ فَيُوَارُونَهَا وَ هَذِهِ الْجُسُومَ الْمُضَرَّجَهَ وَ يَنْصِبُونَ لِهَذَا الطَّفِّ عَلَماً لِقَبْرِ أَبِيكَ سَيِّدِ الشُّهَدَاءِ لَا يَدْرُسُ أَثَرُهُ وَ لَا يَعْفُو رَسْمُهُ عَلَى كُرُورِ اللَّيَالِی وَ الْأَيَّامِ وَ لَيَجْتَهِدَنَّ أَئِمَّهُ الْكُفْرِ وَ أَشْيَاعُ الضَّلَالَهِ فِی مَحْوِهِ وَ تَطْمِيسِهِ فَلَا يَزْدَادُ أَثَرُهُ إِلَّا ظُهُوراً وَ أَمْرُهُ إِلَّا عُلُوّاً فَقُلْتُ وَ مَا هَذَا الْعَهْدُ وَ مَا هَذَا الْخَبَرُ فَقَالَتْ حَدَّثَتْنِی أُمُّ أَيْمَنَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله زَارَ مَنْزِلَ فَاطِمَهَ علیها السلام فِی يَوْمٍ مِنَ الْأَيَّامِ فَعَمِلَتْ لَهُ حَرِيرَهً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهَا وَ أَتَاهُ عَلِيٌّ علیه السلام بِطَبَقٍ فِيهِ تَمْرٌ ثُمَّ قَالَتْ أُمُّ أَيْمَنَ فَأَتَيْتُهُمْ بِعُسٍّ فِيهِ لَبَنٌ وَ زُبْدٌ فَأَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ وَ عَلِيٌّ وَ فَاطِمَهُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ علیهم السلام مِنْ تِلْكَ الْحَرِيرَهِ وَ شَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ شَرِبُوا مِنْ ذَلِكَ اللَّبَنِ ثُمَّ أَكَلَ وَ أَكَلُوا مِنْ ذَلِكَ التَّمْرِ بِالزُّبْدِ ثُمَّ غَسَلَ رَسُولُ اللَّهِ يَدَهُ وَ عَلِيٌّ يَصُبُّ عَلَيْهِ الْمَاءَ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غَسْلِ يَدِهِ مَسَحَ وَجْهَهُ ثُمَّ نَظَرَ إِلَى عَلِيٍّ وَ فَاطِمَهَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ نَظَراً عَرَفْنَا فِيهِ السُّرُورَ فِی وَجْهِهِ ثُمَّ رَمَقَ بِطَرْفِهِ نَحْوَ السَّمَاءِ مَلِيّاً ثُمَّ وَجَّهَ وَجْهَهُ نَحْوَ الْقِبْلَهِ وَ بَسَطَ يَدَيْهِ يَدْعُو ثُمَّ خَرَّ سَاجِداً وَ هُوَ يَنْشِجُ فَأَطَالَ النُّشُوجَ وَ عَلَا نَحِيبُهُ وَ جَرَتْ دُمُوعُهُ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ أَطْرَقَ إِلَى الْأَرْضِ وَ دُمُوعُهُ تَقْطُرُ كَأَنَّهَا صَوْبُ الْمَطَرِ فَحَزِنَتْ فَاطِمَهُ وَ عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ حَزِنْتُ مَعَهُمْ لِمَا رَأَيْنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ وَ هِبْنَاهُ أَنْ نَسْأَلَهُ حَتَّى إِذَا طَالَ ذَلِكَ قَالَ لَهُ عَلِيٌّ وَ قَالَتْ لَهُ فَاطِمَهُ مَا يُبْكِيكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا أَبْكَى اللَّهُ عَيْنَيْكَ وَ قَدْ أَقْرَحَ قُلُوبَنَا مَا نَرَى مِنْ حَالِكَ فَقَالَ يَا أَخِی سُرِرْتُ بِكُمْ وَ قَالَ مُزَاحِمُ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ فِی حَدِيثِهِ هَاهُنَا(۲)

فَقَالَ

ص: ۱۸۰

۱- ۱. فی المصدر: هذه الأمه.

۲- ۲. روی تلمیذ ابن قولویه الحسین بن أحمد بن المغیره هذا الحدیث بسندین أحدهما ما ذکره المصنّف فی المتن و الآخر: قال: و قد کنت استفدت هذا الحدیث بمصر عن شیخی أبی القاسم علیّ بن محمّد بن عبدوس الکوفیّ رحمه اللّه ممّا نقله عن مزاحم بن عبد الوارث البصری بإسناده، عن قدامه بن زائده، عن أبیه زائده، عن علیّ بن الحسین علیه السلام. و قد ذاکرت شیخنا ابن قولویه بهذا الحدیث بعد فراغه من تصنیف هذا الکتاب لیدخله فیه فما قضی ذلک و عاجلته منیته رضی اللّه عنه و هذا الحدیث داخل فیما أجاز لی شیخی- رحمه الله و قد جمعت بین الروایتین بالألفاظ الزائده و النقصان و التقدیم و التأخیر فیها حتّی صح بجمیعه عمن حدّثنی به أولا ثمّ الآن، و ذلک انی ما قرأته علی شیخی و لا أقرأه علی، غیر أنی ارویه عمن حدّثنی به عنه إلخ. فقوله:« و قال مزاحم بن عبد الوارث» هو البصری الذی وقع فی السند الآخر فلا تغفل.

يَا حَبِيبَیَّ إِنِّی سُرِرْتُ بِکَمْ سُرُوراً مَا سُرِرْتُ مِثْلَهُ قَطُّ وَ إِنِّی لَأَنْظُرُ إِلَیْکَمْ وَ أَحْمَدُ اللَّهَ عَلَی نِعْمَتِهِ عَلَیَّ فِیکَمْ إِذْ هَبَطَ عَلَیَّ جَبْرَئِیلُ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی اطَّلَعَ عَلَی مَا فِی نَفْسِکَ وَ عَرَفَ سُرُورَکَ بِأَخِیکَ وَ ابْنَتِکَ وَ سِبْطَیْکَ فَأَکْمَلَ لَکَ النِّعْمَهَ وَ هَنَّأَکَ الْعَطِیَّهَ بِأَنْ جَعَلَهُمْ وَ ذُرِّیَّاتِهِمْ وَ مُحِبِّیهِمْ وَ شِیعَتَهُمْ مَعَکَ فِی الْجَنَّهِ- لَا یُفَرِّقُ بَیْنَکَ وَ بَیْنَهُمْ یَحْیَوْنَ کَمَا تَحْیَا(۱)

وَ یُعْطَوْنَ کَمَا تُعْطَی حَتَّی تَرْضَی وَ فَوْقَ الرِّضَا عَلَی بَلْوَی کَثِیرَهٍ تَنَالُهُمْ فِی الدُّنْیَا وَ مَکَارِهَ تُصِیبُهُمْ بِأَیْدِی أُنَاسٍ یَنْتَحِلُونَ مِلَّتَکَ وَ یَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ مِنْ أُمَّتِکَ بِرَاءٌ مِنَ اللَّهِ وَ مِنْکَ خَبْطاً خَبْطاً وَ قَتْلًا قَتْلًا شَتَّی مَصَارِعِهِمْ نَائِیَهٌ قُبُورُهُمْ خِیَرَهٌ مِنَ اللَّهِ لَهُمْ وَ لَکَ فِیهِمْ فَاحْمَدِ اللَّهَ جَلَّ وَ عَزَّ عَلَی خِیَرَتِهِ وَ ارْضَ بِقَضَائِهِ فَحَمِدْتُ اللَّهَ وَ رَضِیتُ بِقَضَائِهِ بِمَا اخْتَارَهُ لَکُمْ ثُمَّ قَالَ جَبْرَئِیلُ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ أَخَاکَ مُضْطَهَدٌ بَعْدَکَ مَغْلُوبٌ عَلَی أُمَّتِکَ مَتْعُوبٌ مِنْ أَعْدَائِکَ ثُمَّ مَقْتُولٌ بَعْدَکَ یَقْتُلُهُ أَشَرُّ الْخَلْقِ وَ الْخَلِیقَهِ وَ أَشْقَی الْبَرِیَّهِ نَظِیرُ عَاقِرِ النَّاقَهِ بِبَلَدٍ تَکُونُ إِلَیْهِ هِجْرَتُهُ وَ هُوَ مَغْرِسُ شِیعَتِهِ وَ شِیعَهِ وُلْدِهِ وَ فِیهِ عَلَی کُلِّ حَالٍ یَکْثُرُ بَلْوَاهُمْ وَ یَعْظُمُ مُصَابُهُمْ وَ إِنَّ سِبْطَکَ هَذَا وَ أَوْمَأَ بِیَدِهِ إِلَی الْحُسَیْنِ علیه السلام مَقْتُولٌ فِی عِصَابَهٍ مِنْ ذُرِّیَّتِکَ وَ أَهْلِ بَیْتِکَ وَ أَخْیَارٍ مِنْ أُمَّتِکَ بِضَفَّهِ الْفُرَاتِ بِأَرْضٍ تُدْعَی کَرْبَلَاءَ مِنْ أَجْلِهَا یَکْثُرُ الْکَرْبُ وَ الْبَلَاءُ عَلَی أَعْدَائِکَ وَ أَعْدَاءِ ذُرِّیَّتِکَ فِی الْیَوْمِ الَّذِی لَا یَنْقَضِی کَرْبُهُ وَ لَا تَفْنَی حَسْرَتُهُ وَ هِیَ أَطْهَرُ بِقَاعِ الْأَرْضِ وَ أَعْظَمُهَا

۱- ۱. تحبون کما تحبی، خ ل و الحباء هو العطاء بلا من.

حُرْمَةً وَ إِنَّهَا لَمِنْ بَطْحَاءِ الْجَنَّهِ فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي يُقْتَلُ فِيهِ سِبْطُكَ وَ أَهْلُهُ وَ أَحَاطَتْ بِهِمْ كَتَائِبُ أَهْلِ الْكُفْرِ وَ اللَّعْنَهِ تَزَعْزَعَتِ الْأَرْضُ مِنْ أَقْطَارِهَا وَ مَادَتِ الْجِبَالُ وَ كَثُرَ اضْطِرَابُهَا وَ اصْطَفَقَتِ الْبِحَارُ بِأَمْوَاجِهَا وَ مَاجَتِ السَّمَاوَاتُ بِأَهْلِهَا غَضَباً لَكَ يَا مُحَمَّدُ وَ لِذُرِّيَّتِكَ وَ اسْتِعْظَاماً لِمَا يُنْتَهَكُ مِنْ حُرْمَتِكَ وَ لِشَرِّ مَا يُتَكَافَى بِهِ فِي ذُرِّيَّتِكَ وَ عِتْرَتِكَ وَ لَا يَبْقَى شَيْ ءٌ مِنْ ذَلِكَ إِلَّا اسْتَأْذَنَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِي نُصْرَهِ أَهْلِكَ الْمُسْتَضْعَفِينَ الْمَظْلُومِينَ الَّذِينَ هُمْ حُجَّهُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ بَعْدَكَ فَيُوحِي اللَّهُ إِلَى السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبَالِ وَ الْبِحَارِ وَ مَنْ فِيهِنَّ إِنِّي أَنَا اللَّهُ الْمَلِكُ الْقَادِرُ وَ الَّذِي لَا يَفُوتُهُ هَارِبٌ وَ لَا يُعْجِزُهُ مُمْتَنِعٌ وَ أَنَا أَقْدَرُ عَلَى الِانْتِصَارِ وَ الِانْتِقَامِ وَ عِزَّتِي وَ جَلَالِي لَأُعَذِّبَنَّ مَنْ وَتَرَ رَسُولِي وَ صَفِيِّي وَ انْتَهَكَ حُرْمَتَهُ وَ قَتَلَ عِتْرَتَهُ وَ نَبَذَ عَهْدَهُ وَ ظَلَمَ أَهْلَهُ- عَذاباً لا أُعَذِّبُهُ أَحَداً مِنَ الْعالَمِينَ فَعِنْدَ ذَلِكَ يَضِجُّ كُلُّ شَيْ ءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِينَ بِلَعْنِ مَنْ ظَلَمَ عِتْرَتَكَ وَ اسْتَحَلَّ حُرْمَتَكَ فَإِذَا بَرَزَتْ تِلْكَ الْعِصَابَهُ إِلَى مَضَاجِعِهَا تَوَلَّى اللَّهُ جَلَّ وَ عَزَّ قَبْضَ أَرْوَاحِهَا بِيَدِهِ وَ هَبَطَ إِلَى الْأَرْضِ مَلَائِكَهٌ مِنَ السَّمَاءِ السَّابِعَهِ مَعَهُمْ آنِيَهٌ مِنَ الْيَاقُوتِ وَ الزُّمُرُّدِ مَمْلُوءَهٌ مِنْ مَاءِ الْحَيَاهِ وَ حُلَلٌ مِنْ حُلَلِ الْجَنَّهِ وَ طِيبٌ مِنْ طِيبِ الْجَنَّهِ فَغَسَّلُوا جُثَثَهُمْ بِذَلِكَ الْمَاءِ وَ أَلْبَسُوهَا الْحُلَلَ وَ حَنَّطُوهَا بِذَلِكَ الطِّيبِ وَ صَلَّى الْمَلَائِكَهُ صَفّاً صَفّاً عَلَيْهِمْ ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ قَوْماً مِنْ أُمَّتِكَ لَا يَعْرِفُهُمُ الْكُفَّارُ لَمْ يَشْرَكُوا فِي تِلْكَ الدِّمَاءِ بِقَوْلٍ وَ لَا فِعْلٍ وَ لَا نِيَّهٍ فَيُوَارُونَ أَجْسَامَهُمْ وَ يُقِيمُونَ رَسْماً لِقَبْرِ سَيِّدِ الشُّهَدَاءِ بِتِلْكَ الْبَطْحَاءِ يَكُونُ عَلَماً لِأَهْلِ الْحَقِّ وَ سَبَباً لِلْمُؤْمِنِينَ إِلَى الْفَوْزِ وَ تَحُفُّهُ مَلَائِكَهٌ مِنْ كُلِّ سَمَاءٍ مِائَهُ أَلْفِ مَلَكٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَ لَيْلَهٍ وَ يُصَلُّونَ عَلَيْهِ وَ يُسَبِّحُونَ اللَّهَ عِنْدَهُ وَ يَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لِزُوَّارِهِ وَ يَكْتُبُونَ أَسْمَاءَ مَنْ يَأْتِيهِ زَائِراً مِنْ أُمَّتِكَ مُتَقَرِّباً إِلَى اللَّهِ وَ إِلَيْكَ بِذَلِكَ وَ أَسْمَاءَ آبَائِهِمْ وَ عَشَائِرِهِمْ وَ بُلْدَانِهِمْ وَ يُوسِمُونَ فِي وُجُوهِهِمْ بِمِيسَمِ نُورِ عَرْشِ اللَّهِ هَذَا زَائِرُ قَبْرِ خَيْرِ الشُّهَدَاءِ وَ ابْنِ خَيْرِ الْأَنْبِيَاءِ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَهِ سَطَعَ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ ذَلِكَ الْمِيسَمِ نُورٌ تَغْشَى مِنْهُ الْأَبْصَارُ يَدُلُّ عَلَيْهِمْ وَ يُعْرَفُونَ بِهِ.

ص: ۱۸۲

وَ کَأَنِّی بِکَ یَا مُحَمَّدُ بَیْنِی وَ بَیْنَ مِیکَائِیلَ وَ عَلِیٌّ أَمَامَنَا وَ مَعَنَا مِنْ مَلَائِکَهِ اللَّهِ مَا لَا یُحْصَی عَدَدُهُ وَ نَحْنُ نَلْتَقِطُ مِنْ ذَلِکَ الْمِیسَمِ فِی وَجْهِهِ مِنْ بَیْنِ الْخَلَائِقِ حَتَّی یُنْجِیَهُمُ اللَّهُ مِنْ هَوْلِ ذَلِکَ الْیَوْمِ وَ شَدَائِدِهِ وَ ذَلِکَ حُکْمُ اللَّهِ وَ عَطَاؤُهُ لِمَنْ زَارَ قَبْرَکَ یَا مُحَمَّدُ أَوْ قَبْرَ أَخِیکَ أَوْ قَبْرَ سِبْطَیْکَ- لَا یُرِیدُ بِهِ غَیْرَ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ وَ سَیَجِدُ(۱)

أُنَاسٌ مِمَّنْ حَقَّتْ عَلَیْهِمْ مِنَ اللَّهِ اللَّعْنَهُ وَ السَّخَطُ أَنْ یَعْفُوا رَسْمَ ذَلِکَ الْقَبْرِ وَ یَمْحُوا أَثَرَهُ فَلَا یَجْعَلُ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی لَهُمْ إِلَی ذَلِکَ سَبِیلًا.

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَهَذَا أَبْکَانِی وَ أَحْزَنَنِی.

قَالَتْ زَیْنَبُ فَلَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مُلْجَمٍ لَعَنَهُ اللَّهُ أَبِی علیه السلام وَ رَأَیْتُ أَثَرَ الْمَوْتِ مِنْهُ قُلْتُ لَهُ یَا أَبَهْ حَدَّثَتْنِی أُمُّ أَیْمَنَ بِکَذَا وَ کَذَا وَ قَدْ أَحْبَبْتُ

أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْکَ فَقَالَ یَا بُنَیَّهِ الْحَدِیثُ کَمَا حَدَّثَتْکِ أُمُّ أَیْمَنَ وَ کَأَنِّی بِکِ وَ بِبَنَاتِ أَهْلِکِ سَبَایَا بِهَذَا الْبَلَدِ أَذِلَّاءَ خَاشِعِینَ- تَخَافُونَ أَنْ یَتَخَطَّفَکُمُ النَّاسُ فَصَبْراً صَبْراً فَوَ الَّذِی فَلَقَ الْحَبَّهَ وَ بَرَأَ النَّسَمَهَ مَا لِلَّهِ عَلَی ظَهْرِ الْأَرْضِ یَوْمَئِذٍ وَلِیٌّ غَیْرُکُمْ وَ غَیْرُ مُحِبِّیکُمْ وَ شِیعَتِکُمْ وَ لَقَدْ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ حِینَ أَخْبَرَنَا بِهَذَا الْخَبَرِ إِنَّ إِبْلِیسَ فِی ذَلِکَ الْیَوْمِ یَطِیرُ فَرَحاً فَیَجُولُ الْأَرْضَ کُلَّهَا فِی شَیَاطِینِهِ وَ عَفَارِیتِهِ فَیَقُولُ یَا مَعْشَرَ الشَّیَاطِینِ قَدْ أَدْرَکْنَا مِنْ ذُرِّیَّهِ آدَمَ الطَّلِبَهَ وَ بَلَغْنَا فِی هَلَاکِهِمُ الْغَایَهَ وَ أَوْرَثْنَاهُمُ النَّارَ إِلَّا مَنِ اعْتَصَمَ بِهَذِهِ الْعِصَابَهِ فَاجْعَلُوا شُغُلَکُمْ بِتَشْکِیکِ النَّاسِ فِیهِمْ وَ حَمْلِهِمْ عَلَی عَدَاوَتِهِمْ وَ إِغْرَائِهِمْ بِهِمْ وَ أَوْلِیَائِهِمْ حَتَّی تَسْتَحْکِمَ ضَلَالَهُ الْخَلْقِ وَ کُفْرُهُمْ وَ لَا یَنْجُوَ مِنْهُمْ نَاجٍ وَ لَقَدْ صَدَّقَ عَلَیْهِمْ إِبْلِیسُ وَ هُوَ کَذُوبٌ أَنَّهُ لَا یَنْفَعُ مَعَ عَدَاوَتِکُمْ عَمَلٌ صَالِحٌ وَ لَا یَضُرُّ مَعَ مَحَبَّتِکُمْ وَ مُوَالاتِکُمْ ذَنْبٌ غَیْرَ الْکَبَائِرِ قَالَ زَائِدَهُ ثُمَّ قَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ بَعْدَ أَنْ حَدَّثَنِی بِهَذَا الْحَدِیثِ خُذْهُ إِلَیْکَ أَمَا لَوْ ضَرَبْتَ فِی طَلَبِهِ آبَاطَ الْإِبِلِ حَوْلًا لَکَانَ قَلِیلًا(۲).

۱- ۱. فی المصدر:« و سیجتهد».

۲- ۲. راجع کامل الزیارات ص ۲۵۷- ۲۶۶ و أنت خبیر بأن ألفاظ الحدیث تشهد بأنها قصه مسروده و کیف یصحّ جهل علیّ بن الحسین صلوات اللّه علیه و هو امام الخلق بهذا الحدیث. و مفاده حتّی ینبهه زینب بنت علیّ علیه السلام بإسناده عن أم ایمن، فتکون هی التی تسلیه و تعزیه و تبشره بدرجات الشهداء و ظنی أن ابن قولویه رضی اللّه عنه و أرضاه انما أعرض عن هذا الحدیث لما کان یری فیه من العلل.

**[ترجمه]کامل الزیاره: پـدر قـدامه بن زائـده می گوید: حضـرت علی بن الحسـین علیهما السّـلام به من فرمود: ای زائده! این طور به من رسـیده که گاه گاهی قبر حضـرت ابی عبـداللّه الحسـین علیه السّـلام را زیارت می کنی! گفتم: همین طور است که شنیده ای. فرمود: چرا این عمل را انجام می دهی، در صورتی که پیش سـلطان خود منزلت و مقامی داری؟ همان سلطان تو که احدی را بر محبت و فضـیلت و ذکر فضائل ما و آن حقی که از ما بر این امت واجب است وادار نمی کند. گفتم: به خدا قسـم منظور من از زیارت امام حسـین علیه السّـلام، غیر از خدا و رسول چیزی نیست و باکی از سـخطی ندارم. هر امر ناپسندی بدین جهـت دچـار مـن شـود، در نظرم بزرگ نیسـت. آن حضـرت سه مرتبه فرمـود: آری، همین طـور است! من هم سه مرتبه گفتم: آری، همین طور است! سپس آن بزرگوار سه مرتبه فرمود: مژده باد تو را! اکنون من به تو خبری می دهم که نزد من است:

هنگـامی که ما در کربلا دچار آن مصائب شـدیم و پـدرم و آن افرادی که از قبیل فرزنـدان و برادران و سایر اهل بیتش شـهید شدنـد و زنـان و اهـل و عیـالش را بر شتران سوار کردنـد و مـا را به طرف کوفه حرکت دادنـد، من نظر کردم و اجساد آنان را روی زمین دیـدم که به خاک سپرده نشده اند. این موضوع به نظرم خیلی بزرگ آمد و آرام از جانم برای این جنایتی که آنان کرده بودنـد بریـد و نزدیک بود جان از بدنم خارج شود. وقتی عمه ام زینب کبرا از این موضوع آگاه شد، فرمود: مرا چه شده که می بینم می خواهـد روح از بـدنت خـارج شود، ای باقی مانـده جـد و پـدر و برادرانم!؟ گفتم: چگونه جزع و فزع نکنم در صورتی که جسـد پـدر بزرگوارم، برادرانم، عموهـایم، عموزادگـانم و اهل بیتم غرقه به خون خود شـده انـد، اجسادشان برهنه است، لباسـشان به تاراج رفته، بـدنشان کفن نشـده و به خاک سپرده نشـده انـد، احدی متوجه ایشان نمی شود، بشـری نزدیک آنـان نمی رود. گویا ایشان از اهل دیلم و خزر باشـند؟ زینب فرمود: مبادا این منظره دلخراش تو را دچار جزع و فزع نمایـد! به خـدا قسم این پیشامد یک عهد و پیمانی است از پیامبر خدا با جد و پدر و عموی تو. خدا تعهدی از گروهی از این امت گرفته که سـتمکاران و قلدران زمین آنان را نمی شناسند، ولی ایشان نزد اهل آسمان ها معروفند. آنان هستند که این اعضای پراکنده را جمع می کننـد و این اجساد غرقه به خون را به خاک می سپارند. در این کنار فرات، پرچمی برای قبر مقـدس پـدرت سید الشـهداء علیه السّـلام نصب می کننـد که تا شب و روز برقرار باشـند و اثر آن کهنه و رسم آن محو نخواهد شد. حتما پیشوایان کفر و تابعین ضلالت فعالیت هایی می کنند که اثر و ساختمان قبر پدرت را محو و نابود کنند، ولی جز بر ظهور و علو اثر و امر آن چیزی افزوده نخواهد شد.

من به عمه ام گفتم: آن تعهـد و آن خبر چیست؟ فرمود: ام ایمن برای من گفت: یـک روز پیغمبر خـدا صلّی اللّه علیه و آله به منزل فاطمه زهرا علیها السّـلام رفت. فاطمه علیها السّـلام برای پیامبر خدا حریره درست کرد. حضـرت امیر علیه السّلام هم یک طبق خرمـا آورد. ام ایمن می گویـد: من هم یـک قـدح شیر و کره برای آنـان بردم. پیغمبر خـدا، علی، فاطمه، حسن و حسین علیهم السّـلام از آن حریره و شـیر و کره و خرما خوردند و آشامیدند. سـپس حضرت امیر علیه السّلام آب به دست رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله ریخت و آن حضرت دست خود را شست.

هنگامی که پیغمبر خدا علیه السّـلام از شسـتن دست مبارک خود فراغت حاصل کرد، دست خود را به صورت مبارک خویش مالید و نظری به حضـرت امیر و فاطمه و حسن و حسـین علیهم السّـلام کرد که ما اثر خوشحالی را در صورت مقدسش دیدیم. سپس آن حضـرت چند لحظه ای چشم خود را متوجه آسـمان نمود. بعد صورت مبارک خود را به سوی قبله برگردانید، دست های خود را گشود و پس از این که دعا کرد مشغول سجده شد. گریه آن بزرگوار به طول انجامید، ناله اش بلند شده و اشک

هـایش نظیر بـاران فرو می ریخت و به زمین نگـاه می کرد. وقتی حضـرت فـاطمه و علی و حسن و حسـین علیهم السّـلام با این منظره رو به رو شدند، محزون گردیدند و من نیز محزون شدم.

هنگامی که این حالت را از پیامبر خدا مشاهده کردیم، ترسیدیم از علت آن جویا شویم. موقعی که این منظره به طول انجامید، حضـرت امیر و فاطمه علیهما السّـلام به رسول خدا گفتند: یا رسول اللَّه! چه باعث گریه شما شده؟ خدا چشم های تو را گریان نکنـد! این حالتی که ما از تو مشاهده می کنیم قلب های ما را جریحه دار می کند. پیغمبر اعظم صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم به ایشـان فرمود: ای برادر من!- و مزاحم بن عبـدالوارث در حـدیث خود در اینجـا می گویـد: ای دو محبوب من! - من اکنون به نحوی از دیدن شـما مسـرور شدم که تا کنون هرگز مسرور نشده بودم. من به شـما نظر کردم و خدا را برای نعمت وجود شما سپاسـگزار شـدم. ناگاه دیدم جبرئیل نازل شد و گفت: یا محمّد! خدای علیم از نیت تو آگاه شد. از خوشـحالی تو برای وجود برادرت علی و دخـترت و دو سـبط عزیزت مستحضـر شـد. خـدا نعمت را برای تـو کامـل نموده و دربـاره این عطیه که ایشـان، فرزنـدان ایشان، دوسـتان آنان و شـیعیانشان را با تو در بهشت قرار داده است، تهنیت می گوید. بین تو و ایشان جدایی نخواهد افتاد. آنان نظیر تو زنـدگی می کنند. مثل تو عطا می کنند؛ تو راجع به آن بلیه هایی که در دنیا به ایشان می رسد راضـی شوی و درباره آن رفتارهای ناپسـندی که به دست آن مردمی که اسلام را به خود می بندند و گمان می کنند از امت تو می باشند با ایشان می شود، راضـی باشـی. آن افراد از خـدا و تو بیزارند. ایشان فرزندان تو را شدیدا می زنند و به شدت می کشـند. قتلگاه آنان پراکنده و قبورشان از یکدیگر دور خواهد بود. خدا این سرنوشت را برای آنان و تو انتخاب کرده است .

تو خدا را برای این سرنوشت سپاسگزار و به قضاوت او راضی باش. لذا من حمد خدای را به جا آوردم و درباره آن سرنوشتی که برای شما اختیار کرده راضی شدم.

سپس جبرئیل گفت: یا محمّـد! برادرت علی بعد از تو مورد قهر دشـمنان و مغلوب امت تو و دچار رنج و تعب دشـمنان تو می شود و بعد از تو شـهید خواهد شد. او را شـریرترین و شقی ترین خلق که نظیر پی کننده ناقه صالح است خواهد کشت. وی در شهری شهید می شود که به سوی آن هجرت می کند. آن شهر محل نشو و نمای شیعیان او و شیعیان فرزندانش خواهد بود. در آن شـهر به هر حـال بلیه آنـان زیـاد و مصـیبت ایشـان بزرگ خواهـد بود. این سـبط تو حسـین علیه السّـلام در میان گروهی از فرزنـدان و اهل بیت و افراد نیک رفتاری از امت تو در کنار فرات در زمینی که آن را کربلا می نامنـد شـهید خواهد شد. برای خاطر آن زمین در آن روزی که غم و اندوه و حسـرت آن منقضـی و فانی نخواهد شد، کرب و بلا فراوانی دامنگیر دشمنان تو و دشـمنان ذریه تو خواهـد شـد. زمین کربلاـ طیب و طاهرترین و با حرمت ترین بقعه های زمین به شـمار می رود. آن زمین از بطحای بهشت است.

وقتی آن روزی که سـبط تو و اهل بیت او در آن شـهید می شونـد فرا رسد و تاراج گران اهل کفر و ملعون بر آنان احاطه پیدا کنند، قطرهای زمین و کوه ها متحرک و اضـطراب آنها زیاد خواهد شد؛ دریاها به وسیله امواج خود دچار اضطراب می شوند؛ آسـمان هـا به وسـیله اهل خود موج خواهنـد زد. یا محمّـد! آنها همه برای تو و ذریه تو و به خاطر هتک حرمت بزرگ تو و به جهت شـری که دچار فرزندان تو می شود غضب می کنند. چیزی از آنها باقی نخواهد ماند، مگر این که راجع به نصـرت اهل بیت ضعیف و مظلوم تو که بعد از تو بر خلق حجت خدایند، از خدا اجازه می خواهند.

پس از این جریـان خـدا به آسـمان هـا و زمین و کوه هـا و دریاها و اشخاصـی که در آنها وجود دارنـد خطاب می کنـد و می فرمایـد: من همان خـدایی هسـتم که پادشاهی قادر می باشم؛ همان خدایی که هیچ فرارکننده ای از دست قدرت او نمی تواند فرار کند؛ هیچ شخص قلدری نمی تواند او را عاجز نماید. من این قدرت را دارم که یاری کنم و انتقام بگیرم. به عزت و جلال خودم من آن کسـی را که خون فرزندان پیامبر صفی مرا بریزد، حرمت وی را هتک نماید، عترت او را شهید کند، و عهد او را پشت سر بینـدازد و در حق اهل بیت وی ظلم نمایـد، به نحوی عـذاب می کنم که احدی از اهل عالمین را عذاب نکرده باشم. در همین موقع است که هر چیزی که در آسـمان هـا و زمین هـا است ضـجه می کننـد و هر کسـی را که دربـاره عترت تو ظلم کرده باشـد و احـترام تـو را از بیـن برده باشـد، لعنـت می کننـد. هنگـامی کـه این گروه بـا سـعادت متوجه خوابگـاه خویشـتن گردیدنـد، خـدای مهربان به دست قـدرت خود متصـدی قبض روح آنان خواهد شد. گروهی از ملائکه آسـمان هفتم به زمین نزول می کنند که ظرف های یاقوت و زمرد با خود داشته باشند آن ظرف ها پر از آب حیات می باشند. حله هایی از حله های بهشتی و عطری از عطرهای بهشت می آورنـد. سـپس جثه های مقدس شـهیدان کربلا را به وسـیله آن آب غسل می دهند و از آن حله ها به آنها می پوشانند و با آن عطرها حنوط می کنند و هر صف ملائکه پس از دیگری بر بدن آنان نماز می خوانند.

سپس خـدای توانـا گروهی از امت تو را که کفـار آنـان را نمی شناسـند و راجع به ریختن آن خون هـا به زبـان و عمـل و نیت شرکت نکرده اند، مبعوث و مأمور می کند تا اجساد مقدس ایشان را به خاک بسپارند و رسما بر سر قبر سیدالشهداء که در آن گودی قرار دارد اقامت می نمایند. آن قبر یک پناهگاهی است برای اهل حق و وسیله ای است برای رسـتگاری مؤمنین. در هر شب و روزی از هر آسـمانی تعداد صد هزار ملک در اطراف قبر امام حسـین علیه السّـلام خواهند بود که بر آن حضـرت درود می فرستند و خدا را نزد قبر آن حضرت تسبیح می گویند و برای زوارش طلب مغفرت می نمایند. نام های افرادی از امت تو را که قربهً الی اللّه و به خاطر تقرب به تو به زیارت او می آینـد و نام های پدران و خویشاوندان و شـهرهای ایشان را می نویسـند. به وسیله نور عرش خدا یک علامت در صورت های آنان می گذارند بدین مضمون:

این شـخص زائر قبر بهترین شـهیدان و پسـر بهترین پیـامبران است. وقتی روز قیـامت فرا می رسـد، نوری از صورت هـای آنـان سـاطع می شود که چشم هـا را خیره و مردم را بر آنـان راهنمایی می کنـد و به واسـطه آن نور معروف و شـناخته می شونـد. یا محمّـد! گویـا در آن روز تو و من و میکائیـل ایسـتاده ایم و علی در جلوی مـا می باشـد و به قـدری از ملائـکه پروردگـار با ما خواهند بود که عدد آنان قابل شماره نخواهد بود. ما آن افرادی را که آن علامت در صورتشان باشد، از بین خلائق می رباییم تا خدا ایشان را از هول و سـختی های آن روز نجات دهد. این حکم و عطای پروردگار نصیب کسی می شود که قبر تو، یا قبر برادرت علی، یا قبر دو سبط تو را زیارت کند. و منظور او از این زیارت، غیر از خدای سـبحان چیزی نباشد. به زودی گروهی از آن مردمی که خـدا لعنت و سـخط را برای آنان لازم دانسـته است، فعالیت می کننـد تا اثر آن قبر را محو نمایند. ولی خدای توانا برای این عمل راهی برای آنان باز نخواهد کرد.

پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم فرمود: این موضوع است که مرا گریان و محزون نموده است.

زینـب کـبرا فرمـود: هنگـامی کـه ابن ملجم بر فرق پـدرم ضـربت زد و من اثر مـوت را بر آن حضـرت مشاهـده نمـودم، به آن بزرگوار گفتم: ام ایمن برای من چنین و چنـان گفت! من دوست دارم گفته هـای ام ایمن را از تو بشـنوم! فرمود: ای دختر من!

حدیثی که ام ایمن برای تو گفته صحیح است. گویا من، تو و دختران اهل بیت تو را در این شهر کوفه اسیر و ذلیل و خاشع می بینم. «تَخافُونَ أَنْ یَتَخَطَّفَکُمُ النَّاس.» - . مائده / ۲۸ - {شما می ترسید از این که مبادا مردم شما را بربایند.} صبر کنید صبر کنید! به حق آن خدایی که حبه را می شکافد و بشر را می آفریند، در آن روز غیر از شما و دوستان و شیعیان شما دوستی در روی زمین برای خدا نخواهد بود. آن موقعی که پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم این خبر را به ما می داد، می فرمود: شیطان در آن روز برای خوشحالی که دارد پرواز می کند و در کلیه زمین جولان می زند و به شیاطین خود می گوید: ای گروه شیاطین! ما مطلوب خود را از فرزندان آدم دریافت نمودیم و هلاکت آنان را به نهایت رساندیم. ما وارث آتش شدیم (که فرزندان آدم را دچار آن کنیم)، مگر آن افرادی که به این گروه، یعنی آل محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم متوسل شوند. شما مشغول این موضوع شوید که ایشان مشکوک مردم واقع شوند. مردم را بر دشمنی آنان وارد کنید، مردم را با ایشان و دوستانشان دشمن نمایید تا پایه گمراهی خلق و کفرشان مستحکم شود و احدی از آنان نجات پیدا نکند. شیطان که دروغگو است، سخن خود را به ایشان راست نشان داد و گفت: با دشمنی شما عمل صالح نفعی نخواهد داشت و یا محبت و دوستی شما غیر از گناهان کبیره ضرری نخواهد داشت.

زائده می گوید: وقتی حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام این حدیث را برای من نقل کرد، به من فرمود: این حدیث را از دست مده. آیا نه چنین است که اگر یک سال بر شتر سوار شوی و به دنبال آن بروی، قلیل و اندک است! - . کامل الزیاره: ۲۵۷ -

**[ترجمه]

بیان

العس القدح العظیم قولها رمق بطرفه أی نظر و نشج الباکی ینشج بالکسر نشیجا إذا غص بالبکاء فی حلقه من غیر انتحاب و خبطه یخبطه ضربه شدیدا و البعیر بیده الأرض وطئه شدیدا و القوم بسیفه جلدهم و ضفه النهر بالکسر جانبه و التزعزع التحرک و کذلک المید و الاصطفاق الاضطراب یقال الریح تصفق الأشجار فتصطفق و الموتور الذی قتل له قتیل فلم یدرک بدمه تقول منه وتره یتره وترا و تره و ضرب آباط الإبل کنایه عن الرکض و الاستعجال فإن المستعجل یضرب رجلیه بإبطی الإبل لیعدو أی لو سافرت سفرا سریعا فی طلبه حولا.

**[ترجمه]«عسّ» به معنای قدح بزرگ است و عبارت «رمق بطره» یعنی نگریست و «نشج الباکی»، «ینشج» به کسر شین و «نشیجا» یعنی وقتی بغض گریه گلویش را بگیرد، بدون صدای گریه. عبارت «خبطه یخبطه» یعنی به شدت او را زد و «خبط البعیر بیده الارض»، یعنی به شدت زمین را پایمال کرد و «خبط القوم بسیفه» یعنی آنان را با شمشیرش تازیانه زد. و «ضفّه النهر» یعنی کنار رود و «تزعزع» به معنای تحرک است و همچنین «مید» تحرک معنا می دهد و «اصطفاق» به معنای اضطراب است. گفته می شود: باد درختان را مضطرب کرده و درختان مضطرب شده اند. «موتور» کسی را گویند که کسی از او کشته شده، ولی خونخواهی نکرده! و «وتره و یتره وترا و تره» از همین ریشه است. و «ضرب آباط الابل» کنایه از دویدن و شتافتن است، چرا که فرد عجول با دو پایش به زیر بغل شتر می زند تا بدود. یعنی اگر مسافرتی سریع کنی و یک سال به طلب او بروی.

**[ترجمه]

«۳۱»

يج، [الخرائج و الجرائح] أَبُو الْفَرَجِ سَعِيدُ بْنُ أَبِی الرَّجَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ الْخَانِیِّ عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ بَكْرَادَ بْنِ الطَّیِّبِ بْنِ شَمْعُونَ عَنْ أَبِی بَكْرِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُمَرَ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ مِهْرَانَ الْأَعْمَشِ قَالَ: بَیْنَمَا أَنَا فِی الطَّوَافِ بِالْمَوْسِمِ إِذَا رَأَیْتُ رَجُلًا یَدْعُو وَ هُوَ یَقُولُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِی وَ أَنَا أَعْلَمُ أَنَّكَ لَا تَغْفِرُ قَالَ فَارْتَعَدْتُ لِذَلِكَ وَ دَنَوْتُ مِنْهُ وَ قُلْتُ یَا هَذَا أَنْتَ فِی حَرَمِ اللَّهِ وَ حَرَمِ رَسُولِهِ وَ هَذَا أَیَّامٌ حُرُمٌ فِی شَهْرٍ عَظِیمٍ فَلِمَ تَیْأَسُ مِنَ الْمَغْفِرَهِ قَالَ یَا هَذَا ذَنْبِی عَظِیمٌ قُلْتُ أَعْظَمُ مِنْ جَبَلِ تِهَامَهَ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ یُوَازِنُ الْجِبَالَ الرَّوَاسِیَ قَالَ نَعَمْ فَإِنْ شِئْتَ أَخْبَرْتُكَ قُلْتُ أَخْبِرْنِی قَالَ اخْرُجْ بِنَا عَنِ الْحَرَمِ فَخَرَجْنَا مِنْهُ فَقَالَ لِی أَنَا أَحَدُ مَنْ كَانَ فِی الْعَسْكَرِ الْمَیْشُومِ (۱) عَسْكَرِ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ حِینَ قُتِلَ الْحُسَیْنُ وَ كُنْتُ أَحَدَ الْأَرْبَعِینَ الَّذِینَ حَمَلُوا الرَّأْسَ إِلَی یَزِیدَ مِنَ الْكُوفَهِ فَلَمَّا حَمَلْنَاهُ عَلَی طَرِیقِ الشَّامِ نَزَلْنَا عَلَی دَیْرٍ لِلنَّصَارَی وَ كَانَ الرَّأْسُ مَعَنَا مَرْكُوزاً عَلَی

ص: ۱۸۴

۱- ۱. كذا، و القیاس: المشئوم.

رُمْحٍ وَ مَعَهُ الْأَحْرَاسُ فَوَضَعْنَا الطَّعَامَ وَ جَلَسْنَا لِنَأْكُلَ فَإِذَا بِكَفٍّ فِی حَائِطِ الدَّیْرِ تَکْتُبُ:

أَ تَرْجُو أُمَّهٌ قَتَلَتْ حُسَیْناً***شَفَاعَهَ جَدِّهِ یَوْمَ الْحِسَابِ

قَالَ فَجَزِعْنَا مِنْ ذَلِکَ جَزَعاً شَدِیداً وَ أَهْوَی بَعْضُنَا إِلَی الْکَفِّ لِیَأْخُذَهَا فَغَابَتْ ثُمَّ عَادَ أَصْحَابِی إِلَی الطَّعَامِ فَإِذَا الْکَفُّ قَدْ عَادَتْ تَکْتُبُ:

فَلَا وَ اللَّهِ لَیْسَ لَهُمْ شَفِیعٌ***وَ هُمْ یَوْمَ الْقِیَامَهِ فِی الْعَذَابِ

فَقَامَ أَصْحَابُنَا إِلَیْهَا فَغَابَتْ ثُمَّ عَادُوا إِلَی الطَّعَامِ فَعَادَتْ تَکْتُبُ-

وَ قَدْ قَتَلُوا الْحُسَیْنَ بِحُکْمِ جَوْرٍ***وَ خَالَفَ حُکْمُهُمْ حُکْمَ الْکِتَابِ

فَامْتَنَعْتُ وَ مَا هَنَّأَنِی أَکْلُهُ ثُمَّ أَشْرَفَ عَلَیْنَا رَاهِبٌ مِنَ الدَّیْرِ فَرَأَی نُوراً سَاطِعاً مِنْ فَوْقِ الرَّأْسِ فَأَشْرَفَ فَرَأَی عَسْکَراً فَقَالَ الرَّاهِبُ لِلْحُرَّاسِ مِنْ أَیْنَ جِئْتُمْ قَالُوا مِنَ الْعِرَاقِ حَارَبْنَا الْحُسَیْنَ فَقَالَ الرَّاهِبُ ابْنُ فَاطِمَهَ بِنْتِ نَبِیِّکُمْ وَ ابْنُ ابْنِ عَمِّ نَبِیِّکُمْ قَالُوا نَعَمْ قَالَ تَبّاً لَکُمْ وَ اللَّهِ لَوْ کَانَ لِعِیسَی ابْنِ مَرْیَمَ ابْنٌ لَحَمَلْنَاهُ عَلَی أَحْدَاقِنَا وَ لَکِنْ لِی إِلَیْکُمْ حَاجَهٌ قَالُوا وَ مَا هِیَ قَالَ قُولُوا لِرَئِیسِکُمْ عِنْدِی عَشَرَهُ آلَافِ دَرَاهِمَ وَرِثْتُهَا مِنْ آبَائِی یَأْخُذُهَا مِنِّی وَ یُعْطِینِی الرَّأْسَ یَکُونُ عِنْدِی إِلَی وَقْتِ الرَّحِیلِ فَإِذَا رَحَلَ رَدَدْتُهُ إِلَیْهِ فَأَخْبَرُوا عُمَرَ بْنَ سَعْدٍ بِذَلِکَ (۱)

فَقَالَ خُذُوا مِنْهُ الدَّنَانِیرَ وَ أَعْطُوهُ إِلَی وَقْتِ الرَّحِیلِ فَجَاءُوا إِلَی الرَّاهِبِ فَقَالُوا هَاتِ الْمَالَ حَتَّی نُعْطِیَکَ الرَّأْسَ فَأَدْلَی إِلَیْهِمْ جِرَابَیْنِ فِی کُلِّ جِرَابٍ خَمْسَهُ آلَافِ دِرْهَمٍ فَدَعَا عُمَرُ بِالنَّاقِدِ وَ الْوَزَّانِ فَانْتَقَدَهَا وَ وَزَنَهَا وَ دَفَعَهَا إِلَی خَازِنٍ لَهُ وَ أَمَرَ أَنْ یُعْطَی الرَّأْسَ فَأَخَذَ الرَّاهِبُ الرَّأْسَ فَغَسَلَهُ وَ نَظَّفَهُ وَ حَشَاهُ بِمِسْکٍ وَ کَافُورٍ کَانَ عِنْدَهُ ثُمَّ جَعَلَهُ فِی حَرِیرَهٍ وَ وَضَعَهُ فِی حِجْرِهِ وَ لَمْ یَزَلْ یَنُوحُ وَ یَبْکِی حَتَّی نَادَوْهُ وَ طَلَبُوا مِنْهُ الرَّأْسَ فَقَالَ یَا رَأْسُ وَ اللَّهِ لَا أَمْلِکُ إِلَّا نَفْسِی فَإِذَا کَانَ غَداً فَاشْهَدْ لِی عِنْدَ جَدِّکَ

۱- ۱. فیه وهم حیث ان ابن زیاد بعث الرءوس مع زحر بن قیس کما مرّ فی ص ۱۲۵، و لم یکن عمر بن سعد هناک.

مُحَمَّدٍ أَنِّی أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ أَسْلَمْتُ عَلَی یَدَیْکَ وَ أَنَا مَوْلَاکَ وَ قَالَ لَهُمْ إِنِّی أَحْتَاجُ أَنْ أُکَلِّمَ رَئِیسَکُمْ بِکَلِمَهٍ وَ أُعْطِیَهُ الرَّأْسَ فَدَنَا عُمَرُ بْنُ سَعْدٍ فَقَالَ سَأَلْتُکَ بِاللَّهِ وَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ أَنْ لَا تَعُودَ إِلَی مَا کُنْتَ تَفْعَلُهُ بِهَذَا الرَّأْسِ وَ لَا تَخْرُجَ بِهَذَا الرَّأْسِ مِنْ هَذَا الصُّنْدُوقِ فَقَالَ لَهُ أَفْعَلُ فَأَعْطَاهُ الرَّأْسَ وَ نَزَلَ مِنَ الدَّیْرِ یَلْحَقُ بِبَعْضِ الْجِبَالِ یَعْبُدُ اللَّهَ وَ مَضَی عُمَرُ بْنُ سَعْدٍ فَفَعَلَ بِالرَّأْسِ مِثْلَ مَا کَانَ یَفْعَلُ فِی الْأَوَّلِ فَلَمَّا دَنَا مِنْ دِمَشْقَ قَالَ لِأَصْحَابِهِ انْزِلُوا وَ طَلَبَ مِنَ الْجَارِیَهِ الْجِرَابَیْنِ فَأَحْضَرَتْ بَیْنَ یَدَیْهِ فَنَظَرَ إِلَی خَاتَمِهِ ثُمَّ أَمَرَ أَنْ یُفْتَحَ فَإِذَا الدَّنَانِیرُ قَدْ تَحَوَّلَتْ خَزَفِیَّهً فَنَظَرُوا فِی سِکَّتِهَا فَإِذَا عَلَی جَانِبِهَا مَکْتُوبٌ- لا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غافِلًا عَمَّا یَعْمَلُ الظَّالِمُونَ وَ عَلَی الْجَانِبِ الْآخَرِ مَکْتُوبٌ- سَیَعْلَمُ الَّذِینَ ظَلَمُوا أَیَّ مُنْقَلَبٍ یَنْقَلِبُونَ فَقَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَیْهِ راجِعُونَ خَسِرْتُ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهَ ثُمَّ قَالَ لِغِلْمَانِهِ اطْرَحُوهَا فِی النَّهَرِ فَطُرِحَتْ وَ رَحَلَ إِلَی دِمَشْقَ مِنَ الْغَدِ وَ أَدْخَلَ الرَّأْسَ إِلَی یَزِیدَ وَ ابْتَدَرَ قَاتِلُ الْحُسَیْنِ إِلَی یَزِیدَ فَقَالَ:

امْلَأْ رِکَابِی فِضَّهً أَوْ ذَهَباً***إِنِّی قَتَلْتُ الْمَلِکَ الْمُحَجَّبَا

قَتَلْتُ خَیْرَ النَّاسِ أُمّاً وَ أَباً

فَأَمَرَ یَزِیدُ بِقَتْلِهِ وَ قَالَ إِنْ عَلِمْتَ أَنَّ حُسَیْناً خَیْرُ النَّاسِ أُمّاً وَ أَباً فَلِمَ قَتَلْتَهُ فَجَعَلَ الرَّأْسَ فِی طَسْتٍ وَ هُوَ یَنْظُرُ إِلَی أَسْنَانِهِ وَ یَقُولُ:

لَیْتَ أَشْیَاخِی بِبَدْرٍ شَهِدُوا***جَزَعَ الْخَزْرَجِ مِنْ وَقْعِ الْأَسَلِ

فَأَهَلُّوا وَ اسْتَهَلُّوا فَرَحاً***ثُمَّ قَالُوا یَا یَزِیدُ لَا تُشَلَّ

وَ جَزَیْنَاهُمْ بِبَدْرٍ مِثْلَهَا***وَ بِأُحُدٍ یَوْمَ أُحُدٍ فَاعْتَدَلَ

لَسْتُ مِنْ خِنْدِفَ إِنْ لَمْ أَنْتَقِمْ***مِنْ بَنِی أَحْمَدَ مَا کَانَ فَعَلَ

فَدَخَلَ عَلَیْهِ زَیْدُ بْنُ أَرْقَمَ وَ رَأَی الرَّأْسَ فِی الطَّسْتِ وَ هُوَ یَضْرِبُ بِالْقَضِیبِ عَلَی أَسْنَانِهِ فَقَالَ کُفَّ عَنْ ثَنَایَاهُ فَطَالَمَا رَأَیْتُ النَّبِیَّ یُقَبِّلُهَا فَقَالَ یَزِیدُ لَوْ لَا أَنَّکَ

شَيْخٌ كَبِيرٌ خَرِفْتَ لَقَتَلْتُكَ وَ دَخَلَ عَلَيْهِ رَأْسُ الْيَهُودِ فَقَالَ مَا هَذَا الرَّأْسُ فَقَالَ رَأْسُ خَارِجِيٍّ قَالَ وَ مَنْ هُوَ قَالَ الْحُسَيْنُ قَالَ ابْنُ مَنْ قَالَ ابْنُ عَلِيٍّ قَالَ وَ مَنْ أُمُّهُ قَالَ فَاطِمَهُ قَالَ وَ مَنْ فَاطِمَهُ قَالَ بِنْتُ مُحَمَّدٍ قَالَ نَبِيُّكُمْ قَالَ نَعَمْ قَالَ لَا جَزَاكُمُ اللَّهُ خَيْراً بِالْأَمْسِ كَانَ نَبِيَّكُمْ وَ الْيَوْمَ قَتَلْتُمْ ابْنَ بِنْتِهِ وَيْحَكَ إِنَّ بَيْنِي وَ بَيْنَ دَاوُدَ النَّبِيِّ نَيِّفاً وَ ثَلَاثِينَ أَباً فَإِذَا رَأَتْنِي الْيَهُودُ كَفَّرَتْ إِلَيَّ ثُمَّ مَالَ إِلَى الطَّسْتِ وَ قَبَّلَ الرَّأْسَ وَ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ جَدَّكَ محمد [مُحَمَّداً] رَسُولُ اللَّهِ وَ خَرَجَ فَأَمَرَ يَزِيدُ بِقَتْلِهِ وَ أَمَرَ فَأُدْخِلَ الرَّأْسُ الْقُبَّهَ الَّتِي بِإِزَاءِ الْقُبَّهِ الَّتِي يَشْرَبُ فِيهَا وَ وَكَّلَنَا بِالرَّأْسِ وَ كُلُّ ذَلِكَ كَانَ فِي قَلْبِي فَلَمْ يَحْمِلْنِي النَّوْمُ فِي تِلْكَ الْقُبَّهِ فَلَمَّا دَخَلَ اللَّيْلُ وَكَّلَنَا أَيْضاً بِالرَّأْسِ فَلَمَّا مَضَى وَهْنٌ مِنَ اللَّيْلِ سَمِعْتُ دَوِيّاً مِنَ السَّمَاءِ فَإِذَا مُنَادٍ يُنَادِي يَا آدَمُ اهْبِطْ فَهَبَطَ أَبُو الْبَشَرِ وَ مَعَهُ كَثِيرٌ مِنَ الْمَلَائِكَهِ ثُمَّ سَمِعْتُ مُنَادِياً يُنَادِي يَا إِبْرَاهِيمُ اهْبِطْ فَهَبَطَ وَ مَعَهُ كَثِيرٌ مِنَ الْمَلَائِكَهِ ثُمَّ سَمِعْتُ مُنَادِياً يُنَادِي يَا مُوسَى اهْبِطْ فَهَبَطَ وَ مَعَهُ كَثِيرٌ مِنَ الْمَلَائِكَهِ ثُمَّ سَمِعْتُ مُنَادِياً يُنَادِي يَا عِيسَى اهْبِطْ فَهَبَطَ وَ مَعَهُ كَثِيرٌ مِنَ الْمَلَائِكَهِ ثُمَّ سَمِعْتُ دَوِيّاً عَظِيماً وَ مُنَادٍ يُنَادِي يَا مُحَمَّدُ اهْبِطْ فَهَبَطَ وَ مَعَهُ خَلْقٌ كَثِيرٌ مِنَ الْمَلَائِكَهِ فَأَحْدَقَ الْمَلَائِكَهُ بِالْقُبَّهِ ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ دَخَلَ الْقُبَّهَ وَ أَخَذَ الرَّأْسَ مِنْهَا وَ فِي رِوَايَهٍ أَنَّ مُحَمَّداً قَعَدَ تَحْتَ الرَّأْسِ فَانْحَنَى الرُّمْحُ وَ وَقَعَ الرَّأْسُ فِي حَجْرِ رَسُولِ اللَّهِ فَأَخَذَهُ وَ جَاءَ بِهِ إِلَى آدَمَ فَقَالَ يَا أَبِي آدَمُ مَا تَرَى مَا فَعَلَتْ

أُمَّتِي بِوَلَدِي مِنْ بَعْدِي فَاقْشَعَرَّ لِذَلِكَ جِلْدِي ثُمَّ قَامَ جَبْرَئِيلُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ أَنَا صَاحِبُ الزَّلَازِلِ فَأْمُرْنِي لِأُزَلْزِلَ بِهِمُ الْأَرْضَ وَ أَصِيحَ بِهِمْ صَيْحَهً وَاحِدَهً يَهْلِكُونَ فِيهَا فَقَالَ لَا قَالَ يَا مُحَمَّدُ دَعْنِي وَ هَؤُلَاءِ الْأَرْبَعِينَ الْمُوَكَّلِينَ بِالرَّأْسِ قَالَ فَدُونَكَ فَجَعَلَ يَنْفُخُ بِوَاحِدٍ وَاحِدٍ فَدَنَا مِنِّي فَقَالَ تَسْمَعُ وَ تَرَى فَقَالَ النَّبِيُّ دَعُوهُ دَعُوهُ- لَا يَغْفِرُ اللَّهُ لَهُ فَتَرَكَنِي وَ أَخَذُوا الرَّأْسَ وَ وَلَّوْا فَافْتُقِدَ الرَّأْسُ مِنْ تِلْكَ اللَّيْلَهِ فَمَا عُرِفَ لَهُ خَبَرٌ وَ لَحِقَ عُمَرُ بْنُ سَعْدٍ الرَّيَّ فَمَا لَحِقَ بِسُلْطَانِهِ وَ مَحَقَ اللَّهُ عُمُرَهُ فَأُهْلِكَ فِي

الطَّرِيقِ فَقَالَ سُلَيْمَانُ الْأَعْمَشُ قُلْتُ لِلرَّجُلِ تَنَحَّ عَنِّى لَا تُحْرِقْنِى بِنَارِكَ وَ وَلَّيْتُ وَ لَا أَدْرِى بَعْدَ ذَلِكَ مَا خَبَرُهُ.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: سلیمان بن مهران می گوید: در آن هنگامی که من در ماه ذی حجه مشغول طواف بودم، متوجه شدم که مردی دعا می کند و می گوید: پروردگارا! مرا بیامرز، گرچه می دانم که نخواهی آمرزید. بدن من دچار لرزه شد و نزدیک او رفتم و به وی گفتم: ای فلان! تو در میان حرم خدا و رسولی، و این ایام محترم و این ماه بزرگ است، پس چگونه از مغفرت خدا مأیوس هستی؟ در جوابم گفت: ای فلانی! گناه من خیلی بزرگ است. گفتم: یعنی از کوه تهامه هم بزرگ تر است؟ گفت: آری؛ اگر بخواهی برایت بگویم؟ گفتم: بگو. گفت: بیا تا از حرم خارج شویم.

وقتی از حرم خارج شدیم گفت: من یکی از آن افرادی هستم که در موقع قتل امام حسین علیه السّلام در لشکر شوم ابن سعد بودم. من یکی از آن چهل نفری بودم که سر حسین علیه السّلام را از کوفه برای یزید حمل می کردیم. موقعی که متوجه شام شدیم، در دیر نصارا پیاده گردیدیم. سر حسین علیه السّلام با ما و بر فراز نیزه بود. پاسبانان مواظب آن سر بودند. ما غذا آوردیم و نشستیم که غذا بخوریم. ناگاه دیدیم یک دست خارج شد و به دیوار آن دیر این شعر را نوشت:

آیا جا دارد امتی که حسین را کشتند در روز قیامت به شفاعت جد او امیدوار باشند؟

ما شدیدا دچار جزع و فزع شدیم! یکی از همسفران ما رفت که آن دست را بگیرد، ولی غایب شد. سپس وقتی یاران من آمدند که غذا بخورند، ناگاه آن دست آمد و این شعر را نوشت:

به خدا قسم شفیعی برای آنان نخواهد بود و ایشان در روز قیامت معذب خواهند بود

وقتی یاران ما برای گرفتن آن دست قیام کردند، دست غایب شد و موقعی که برای خوردن غذا برگشتند، آن دست ظاهر شد و این شعر را نوشت:

امام حسین علیه السّلام را به حکم جور کشتند و حکم آنان با حکم قرآن مخالف است

من از خوردن غذا خودداری نمودم، چون که خوردن آن برایم گوارا نبود. سپس راهبی از آن دیر متوجه ما شد و نوری را دید که از بالای آن سر مبارک ساطع است. باز توجهی نمود و لشکری را دید و به پاسبانان گفت: شما از کجا می آیید؟ گفتند: از عراق، ما با حسین محاربه کردیم. راهب گفت: آن حسینی که پسر فاطمه دختر پیغمبر شما و پسر پسر عموی پیامبر شما بود؟ گفتند: آری. راهب گفت: نابود شوید! به خدا قسم اگر عیسی ابن مریم پسری می داشت، ما او را در میان چشمان خود جای می دادیم، ولی من از شما یک حاجتی دارم. گفتند: چه حاجتی؟ گفت: به رئیس خود بگویید: من مبلغ ده هزار درهم دارم که از پدرانم به عنوان ارث به من رسیده است. وی این مبلغ را از من بگیرد و این سر مقدس را تا هنگام کوچ کردن نزد من بگذارد. وقتی خواست حرکت کند، من این سر را مسترد خواهم کرد. موقعی که آنان این موضوع را به ابن سعد گفتند، گفت: مانعی ندارد، پول ها را از او بگیرید و سر حسین علیه السّلام را تا وقت حرکت نزد او بگذارید. آنان نزد راهب آمدند و به وی گفتند: آن پول را بیاور تا ما سر حسین علیه السّلام را به تو تحویل دهیم. آن راهب دو عدد انبان آورد که هر کدام حاوی پنج هزار درهم بودند. ابن سعد تحویل دار خود را خواست تا آن پول ها را شماره کرد و تحویل گرفت.

سپس آنها را به صندوق دار خود سپرد و دستور داد تا سر مقدس حسین علیه السّلام را به آن راهب دادند.

راهب آن سر مبارک را گرفت، آن را شستشو داد و نظیف کرد، سپس آن سر را با مشک و کافوری که نزد خود داشت معطر نمود و در میان حریر جای داد و در کنار خود نهاد. آن راهب همچنان مشغول نوحه و گریه بود تا این که آن سر را از او مطالبه کردند. راهب گفت: ای سر مقدس! به خدا قسم من مالک بیشتر از خودم نیستم. وقتی فردای قیامت شود نزد جدت حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم شهادت بده که «انی اشهد ان لا اله الا اللَّه و ان محمدا عبده و رسوله»، من به دست تو مسلمان شدم، من غلام تو هستم. سپس به آن لشکر گفت: من در نظر دارم یک کلمه با رئیس شما صحبت کنم و این سر را به او تحویل دهم. وی نزد ابن سعد آمد و گفت: تو را به حق خدا و حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم قسم می دهم که آن رفتارهای قبل را با این سر انجام ندهی و این سر را از صندوق خارج ننمایی. سپس راهب آن سر مبارک را به ابن سعد داد. بعد از آن از دیر فرود آمد و متوجه بعضی از کوه ها و مشغول عبادت خدا شد. ولی عمر بن سعد پس از این که حرکت کرد، همان اعمال قبل را با آن سر مقدس انجام داد .

هنگامی که ابن سعد نزدیک دمشق رسید، به یاران خود گفت: پیاده شوید! پس از پیاده شدن آن دو انبان پول را از صندوق دار خود خواست. وقتی آنها را حاضر کرد و ابن سعد نظر به مهر آنها نمود، دستور داد تا در آنها را باز کردند. ناگاه دیدند آن پول ها به سفال یعنی گل پخته مبدل شده اند. موقعی که به سکه آنها نظر کردند، دیدند در یک طرف آنها نوشته شده: «لا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غافِلًا عَمَّا یَعْمَلُ الظَّالِمُونَ.» - . ابراهیم / ۴۲ - {و خدا را از آنچه ستمکاران می کنند غافل مپندار} و در یک طرف دیگر آنها نوشته شده بود: «وَ سَیَعْلَمُ الَّذِینَ ظَلَمُوا أَیَّ مُنْقَلَبٍ یَنْقَلِبُونَ.» - . شعراء / ۲۲۳ - {و کسانی که ستم کرده اند به زودی خواهند دانست به کدام بازگشتگاه برخواهند گشت.} ابن سعد گفت: «إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَیْهِ راجِعُونَ.» - . بقره / ۱۵۶ - {«ما از آنِ خدا هستیم، و به سوی او باز می گردیم.»} من در دنیا و آخرت دچار خسران و زیان گردیدم.

سپس به غلامان خود گفت: این پول ها را در میان نهر بریزید. آنها را در میان نهر ریختند و عمر فردای آن روز متوجه دمشق گردید و سر مقدس امام حسین علیه السّلام را نزد یزید وارد کرد. قاتل امام حسین علیه السّلام به سوی یزید سبقت گرفت و گفت:

رکاب مرا از نقره و طلا پر کن، زیرا منم که پادشاه بی گناه و محجوب را شهید نمودم

من آن کسی را کشتم که از لحاظ مادر و پدر بهترین مردم است

یزید دستور داد تا او را به درک بفرستند و گفت: اگر تو می دانستی حسین علیه السّلام از نظر مادر و پدر بهترین مردم است، پس چرا او را شهید کردی؟ بعد سر مبارک امام حسین علیه السّلام در میان طشت قرار گرفت. یزید به دندان های مقدس امام علیه السّلام نظر می کرد و این اشعار را می خواند: ای کاش بزرگان من که در جنگ بدر جزع و فزع قبیله خزرج را از آن زد و خوردها مشاهده نمودند می بودند (و می دیدند که من چگونه از حسین علیه السّلام انتقام آنان را گرفتم)

پس برای این عملی که من انجام دادم اظهار فرح و خوشحالی می کردند و می گفتند: ای یزید دستت بریده و شل مباد!

ما مثل جزای آنان در جنگ بدر را دادیم و مثل بدر با آنان رفتار کردیم و کار برابر شد

من از نسل خندف نیستم اگر انتقام نگیرم از بنی احمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم آنچه را ایشان در بدر ما کرد!

زید بن ارقم بر او وارد شد و سر را در میان طشت دید و مشاهده کرد که ابن زیاد با چوبدستی خود به دندان های ثنایای امام حسین علیه السّلام می زد. به او گفت: چوب خود را از این دو لب مقدس بردار! من به کرّات دیدم پیغمبر خدا این دو لب حسین علیه السّلام را می بوسید. یزید به زید بن ارقم گفت: اگر نه این بود که تو پیرمردی هستی خرف و عقل خود را از دست داده ای، تو را می کشتم. رئیس یهودیان وارد بر یزید شد و پرسیید: این سر کیست؟ گفت: سر مردی خارجی است. پرسید: او کیست؟ گفت: حسین علیه السّلام! پرسید: پسر کیست؟ گفت: پسر علی علیه السّلام است. پرسید: مادر او کیست؟ گفت: فاطمه علیها السّلام! پرسید: فاطمه کیست؟ گفت: دختر محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم. پرسید: پیامبرتان؟ گفت: بله! یهودی گفت: خدا به شما جزای خیر ندهد! تا دیروز پیامبر شما بود و امروز نوه او را می کشید؟ وای بر تو! بین من و داود نبی سی و چند نسل پدری هست و وقتی یهودیان مرا می بینند، برایم به خاک می افتند. سپس رو به طشت کرد و گفت: گواهی می دهم که معبودی جز خدا نیست و جدت محمد رسول خداست. پس یزید دستور داد او را بکشند.

سپس یزید دستور داد تا سر مقدس امام حسین علیه السّلام را وارد آن قبه ای کردند که مقابل قبه میگساری یزید بود. راوی می گوید: ما موکل و نگهبان آن سر مبارک شدیم. کلیه این جنایات در قلب من اثر نهاده بود. لذا در آن قبه خواب نمی رفتم. وقتی شب فرا رسید ما نیز نگهبان آن سر بودیم. هنگامی که مختصری از شب گذشت، من صدایی از طرف آسمان شنیدم. ناگاه شنیدم که منادی ندا می کند: یا آدم فرود بیا! آدم ابو البشر در حالی فرود آمد که گروه فراوانی از ملائکه با او بودند. نیز شنیدم منادی می گفت: یا ابراهیم هبوط کن! حضرت ابراهیم با گروه کثیری از ملائکه نازل شد. بعد شنیدم منادی می گفت: یا موسی نازل شو! حضرت موسی هم با گروه فراوانی از ملائکه فرود آمد. سپس شنیدم منادی ندا در داد: یا عیسی هبوط کن! حضرت عیسی نیز با گروهی از ملائکه هبوط نمود. نیز صدای بزرگ و منادی را شنیدم که ندا کرد: یا محمّد فرود بیا! حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله هم با گروه کثیری از ملائکه فرود آمدند و ملائکه در اطراف آن قبه حلقه زدند.

سپس حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم داخل آن قبه شد و سر مبارک امام حسین علیه السّلام را برگرفت - در روایت دیگری می گوید: حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم پای نیزه نشست و آن نیزه به قدری منحنی شد که سر مبارک امام حسین علیه السّلام در کنار پیامبر خدا قرار گرفت - پیامبر اکرم اسلام آن سر را برگرفت و نزد حضرت آدم آورد و فرمود: ببین امت من بعد از من با فرزندم چه عملی انجام داده اند! بدن من از این منظره دچار لرزه شد. بعد جبرئیل برخاست و گفت: یا محمّد! من صاحب زلزله ها هستم. به من اجازه بده تا زمین را دچار زلزله نمایم و یک صیحه بزنم که همه هلاک شوند! پیغمبر اعظم صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم فرمود: نه. جبرئیل گفت: یا محمّد! این چهل نفر را که موکل سر امام حسین علیه السّلام هستند به من واگذار کن. فرمود: مانعی ندارد. جبرئیل به هر یک از آنان دمید تا نوبت به من رسید. جبرئیل نزدیک من آمد و گفت: می شنوی و می بینی؟ پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم فرمود: او را رها کنید، خدا او را نیامرزد. مرا واگذار نمودند و سر را گرفتند و رفتند. از آن شب به بعد آن سر مقدس ناپدید شد و خبری از آن به دست نیامد. عمر بن سعد متوجه شهر ری شد و به سلطان خود ملحق نشد و خدا برکت را از عمر او گرفت و در راه کفر هلاک شد .

سلیمان اعمش می گوید: به آن مرد گفتم: از من دور شو! مرا به آتش خود مسوزان! من از آن مرد فاصله گرفتم و بعد از این جریان خبری از او ندارم.

**[ترجمه]

بیان

التکفیر أن یخضع الإنسان لغیره کما یکفر العلج للدهاقین یضع یده علی صدره و یتطأمن له و الوهن نحو من نصف اللیل قوله تسمع و تری کأنه کلام علی سبیل التهدید أی وقفت هاهنا و تنظر و تسمع أو المعنی أنک کنت فی العسکر و إن لم تفعل شیئا فکنت تسمع واعیتهم و تری ما یفعل بهم.

**[ترجمه]«تکفیر» عبارت است از این که انسان برای غیر خود خضوع کند، چنان چه نخل کوچک برای دهقان خضوع می کند و دست بر سینه نهاده و برایش آرام می شود. و «وهن» چیزی از نیمه شب است و عبارت «تسمع و تری» گویی کلامی بر گونه تهدید است، یعنی ایستاده ای و می بینی و می شنوی، یا معنایش این است که تو در لشکر بودی، اگرچه کاری نکردی، ولی صدایشان را می شنیدی و می دیدی که با آنان چه می شد.

**[ترجمه]

«۳۲»

یج، [الخرائج و الجرائح] عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: أَنَا وَ اللَّهِ رَأَیْتُ رَأْسَ الْحُسَیْنِ حِینَ حُمِلَ وَ أَنَا بِدِمَشْقَ وَ بَیْنَ یَدَیْهِ رَجُلٌ یَقْرَأُ الْکَهْفَ حَتَّی بَلَغَ قَوْلَهُ- أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحابَ الْکَهْفِ وَ الرَّقِیمِ کانُوا مِنْ آیاتِنا عَجَباً(۱) فَأَنْطَقَ اللَّهُ الرَّأْسَ بِلِسَانٍ ذَرِبٍ ذَلِقٍ فَقَالَ أَعْجَبُ مِنْ أَصْحَابِ الْکَهْفِ قَتْلِی وَ حَمْلِی.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: منهال بن عمرو می گوید: به خدا قسم من در دمشق بودم که دیدم سر حضرت امام حسین علیه السّلام را می بردند. مردی جلوی سر مقدس آن بزرگوار بود که سوره مبارکه کهف را قرائت می کرد تا رسید به این آیه که می فرماید: «أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحابَ الْکَهْفِ وَ الرَّقِیمِ کانُوا مِنْ آیاتِنا عَجَباً.» - . کهف / ۹ - {مگر پنداشتی اصحاب کهف و رقیم [خفتگان غار لوحه دار] از آیات ما شگفت بوده است؟} خدای توانا آن سر را به نحوی به سخن درآورد که به زبان فصیح فرمود: با تعجب تر از جریان اصحاب کهف، شهید کردن من و بردن من است.

**[ترجمه]

«۳۳»

سن، [المحاسن] الْحَسَنُ بْنُ ظَرِیفٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ قَالَ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ لَبِسَ نِسَاءُ بَنِی هَاشِمٍ السَّوَادَ وَ الْمُسُوحَ وَ کُنَّ لَا یَشْتَکِینَ مِنْ حَرٍّ وَ لَا بَرْدٍ وَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ یَعْمَلُ لَهُنَّ

الطَّعَامَ لِلْمَأْتَمِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: عمر بن علی بن الحسین علیهما السّلام می گوید: وقتی حسین بن علی علیهما السّلام کشته شد، زنان بنی هاشم لباس مشکی و کهنه پوشیدند و از گرما و سرما شکایتی نداشتند. حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام به علت این که آنان ماتم زده بودند، برای ماتم ایشان غذا درست می کرد. - . محاسن: ۴۲۰ -

**[ترجمه]

«۳۴»

جا، [المجالس] للمفید الْمَرْزُبَانِیُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیلٍ عَنْ عَبْدِ الْکَرِیمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فَخَّارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: لَمَّا أَتَی نَعْیُ الْحُسَیْنِ علیه السلام إِلَی الْمَدِینَهِ خَرَجَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عَقِیلِ بْنِ أَبِی طَالِبٍ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَیْهِ فِی جَمَاعَهٍ مِنْ نِسَائِهَا حَتَّی انْتَهَتْ إِلَی قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَاذَتْ بِهِ وَ شَهَقَتْ عِنْدَهُ ثُمَّ التفت [الْتَفَتَتْ] إِلَی الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ وَ هِیَ تَقُولُ

مَا ذَا تَقُولُونَ إِنْ قَالَ النَّبِیُّ لَکُمْ**یَوْمَ الْحِسَابِ وَ صِدْقُ الْقَوْلِ مَسْمُوعٌ

خَذَلْتُمْ عِتْرَتِی أَوْ کُنْتُمْ غُیَّباً**وَ الْحَقُّ عِنْدَ وَلِیِّ الْأَمْرِ مَجْمُوعٌ

أَسْلَمْتُمُوهُمْ بِأَیْدِی الظَّالِمِینَ فَمَا**مِنْکُمْ لَهُ الْیَوْمَ عِنْدَ اللَّهِ مَشْفُوعٌ

مَا کَانَ عِنْدَ غَدَاهِ الطَّفِّ إِذْ حَضَرُوا**تِلْکَ الْمَنَایَا وَ لَا عَنْهُنَّ مَدْفُوعٌ

ص: ۱۸۸

۱- ۱. الکهف: ۹.

۲- ۲. کتاب المحاسن ص ۴۲۰.

قَالَ فَمَا رَأَيْنَا بَاكِياً وَ لَا بَاكِيَهً أَكْثَرَ مِمَّا رَأَيْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ.

**[ترجمه]مجالس مفید: عبداللّه بن عامر می گوید: هنگامی که خبر شـهید شدن امام حسین علیه السّلام به مدینه رسید، اسماء دختر عقیل بن ابی طالب با گروهی از زنان قبیله خود خارج شد و آمد تا به قبر پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم رسید و به آن پناهنـده شـد. بعـد متوجه مهاجرین و انصار گردیـد و این اشـعار را خوانـد: چه می گویید اگر پیامبر روز حساب که تنها سخن راست مقبول است به شما بگوید

عترتم را خوار کردید یا در یاری آنان غایب بودید و حق نزد صاحب امر جمع می شود؛

آنان را تسلیم دست ظالمان کردید و امروز کسی از شما نزد خدا مورد شفاعت من واقع نمی شود؛

چه شد که صبحگاه روز عاشورا وقتی حاضر بر آن مرگ ها شدند و از آنان دفع نگردید؟

راوی می گوید: ما مرد و زن گریانی را بیشتر از آنچه از گریه کنندگان آن روز دیدیم، دیگر مشاهده نکردیم!

**[ترجمه]

«۳۵»

یب، [تهذیب الأحکام] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عُبَيْسِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: جُدِّدَتْ أَرْبَعَهُ مَسَاجِدَ بِالْكُوفَهِ فَرَحاً لِقَتْلِ الْحُسَيْنِ علیه السلام مَسْجِدُ الْأَشْعَثِ وَ مَسْجِدُ جَرِيرٍ وَ مَسْجِدُ سِمَاكٍ وَ مَسْجِدُ شَبَثِ بْنِ رِبْعِيٍ (۱).

**[ترجمه]تهذیب: حضـرت امام محمّد باقر علیه السّـلام فرمود: به این دلیل که امام حسـین علیه السّـلام را شهید کردند، چهار مسـجد در کوفه تجدید شدند: مسجد اشعث، مسجد جریر، مسجد سماک، مسجد شبث بن ربعی. - . تهذیب الاحکام ۳ : ۲۵۰ -

**[ترجمه]

«۳۶»

أَقُولُ رُوِيَ فِي بَعْضِ مُؤَلَّفَاتِ أَصْحَابِنَا مُرْسَلًا: أَنَّ نَصْرَانِيّاً أَتَى رَسُولًا مِنْ مَلِكِ الرُّومِ إِلَى يَزِيدَ لَعَنَهُ اللَّهُ تَعَالَى وَ قَدْ حَضَرَ فِي مَجْلِسِهِ الَّذِي أُتِيَ إِلَيْهِ فِيهِ بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ فَلَمَّا رَأَى النَّصْرَانِيُّ رَأْسَ الْحُسَيْنِ علیه السلام بَكَى وَ صَاحَ وَ نَاحَ حَتَّى ابْتَلَّتْ لِحْيَتُهُ بِالدُّمُوعِ ثُمَّ قَالَ اعْلَمْ يَا يَزِيدُ أَنِّي دَخَلْتُ الْمَدِينَهَ تَاجِراً فِي أَيَّامِ حَيَاهِ النَّبِيِّ وَ قَدْ أَرَدْتُ أَنْ آتِيَهُ بِهَدِيَّهٍ فَسَأَلْتُ مِنْ أَصْحَابِهِ أَيُّ شَيْ ءٍ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الْهَدَايَا فَقَالُوا الطِّيبُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ كُلِّ شَيْ ءٍ وَ إِنَّ لَهُ رَغْبَهً فِيهِ قَالَ فَحَمَلْتُ مِنَ الْمِسْكِ فَأْرَتَيْنِ وَ قَدْراً مِنَ الْعَنْبَرِ الْأَشْهَبِ وَ جِئْتُ بِهَا إِلَيْهِ وَ هُوَ يَوْمَئِذٍ فِي بَيْتِ زَوْجَتِهِ أُمِّ سَلَمَهَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَلَمَّا شَاهَدْتُ جَمَالَهُ ازْدَادَ لِعَيْنِي مِنْ لِقَائِهِ نُوراً سَاطِعاً

وَ زَادَنِی مِنْهُ سُرُورٌ وَ قَدْ تَعَلَّقَ قَلْبِی بِمَحَبَّتِهِ فَسَلَّمْتُ عَلَیْهِ وَ وَضَعْتُ الْعِطْرَ بَیْنَ یَدَیْهِ فَقَالَ مَا هَذَا قُلْتُ هَدِیَّهٌ مُحَقَّرَهٌ أَتَیْتُ بِهَا إِلَی حَضْرَتِکَ فَقَالَ لِی مَا اسْمُکَ فَقُلْتُ اسْمِی عَبْدُ الشَّمْسِ فَقَالَ لِی بَدِّلِ اسْمَکَ فَإِنِّی أُسَمِّیکَ عَبْدَ الْوَهَّابِ إِنْ قَبِلْتَ مِنِّی الْإِسْلَامَ قَبِلْتُ مِنْکَ الْهَدِیَّهَ قَالَ فَنَظَرْتُهُ وَ تَأَمَّلْتُهُ فَعَلِمْتُ أَنَّهُ نَبِیٌّ وَ هُوَ النَّبِیُّ الَّذِی أَخْبَرَنَا عَنْهُ عِیسَی علیه السلام حَیْثُ قَالَ إِنِّی مُبَشِّرٌ لَکُمْ بِرَسُولٍ یَأْتِی مِنْ بَعْدِی اسْمُهُ أَحْمَدُ فَاعْتَقَدْتُ ذَلِکَ وَ أَسْلَمْتُ عَلَی یَدِهِ فِی تِلْکَ السَّاعَهِ وَ رَجَعْتُ إِلَی الرُّومِ وَ أَنَا أُخْفِی الْإِسْلَامَ وَ لِی مُدَّهٌ مِنَ السِّنِینَ وَ أَنَا مُسْلِمٌ مَعَ خَمْسٍ مِنَ الْبَنِینَ وَ أَرْبَعٍ مِنَ الْبَنَاتِ وَ أَنَا الْیَوْمَ وَزِیرُ مَلِکِ الرُّومِ وَ لَیْسَ لِأَحَدٍ مِنَ النَّصَارَی اطِّلَاعٌ عَلَی حَالِنَا وَ اعْلَمْ یَا یَزِیدُ أَنِّی یَوْمَ کُنْتُ فِی حَضْرَهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ فِی بَیْتِ أُمِّ سَلَمَهَ

ص: ۱۸۹

۱- ۱. التهذیب:

رَأَيْتُ هَذَا الْعَزِيزَ الَّذِی رَأْسُهُ وُضِعَ بَیْنَ یَدَیْکَ مَهِیناً حَقِیراً قَدْ دَخَلَ عَلَی جَدِّهِ مِنْ بَابِ الْحُجْرَهِ وَ النَّبِیُّ فَاتِحٌ بَاعَهُ لِیَتَنَاوَلَهُ وَ هُوَ یَقُولُ مَرْحَباً بِکَ یَا حَبِیبِی حَتَّی إِنَّهُ تَنَاوَلَهُ وَ أَجْلَسَهُ فِی حَجْرِهِ وَ جَعَلَ یُقَبِّلُ شَفَتَیْهِ وَ یَرْشِفُ ثَنَایَاهُ وَ هُوَ یَقُولُ بَعُدَ عَنْ رَحْمَهِ اللَّهِ مَنْ قَتَلَکَ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَکَ یَا حُسَیْنُ وَ أَعَانَ عَلَی قَتْلِکَ وَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مَعَ ذَلِکَ یَبْکِی فَلَمَّا کَانَ الْیَوْمُ الثَّانِی کُنْتُ مَعَ النَّبِیِّ فِی مَسْجِدِهِ إِذْ أَتَاهُ الْحُسَیْنُ مَعَ أَخِیهِ الْحَسَنِ علیه السلام وَ قَالَ یَا جَدَّاهْ قَدْ تَصَارَعْتُ مَعَ أَخِی الْحَسَنِ وَ لَمْ یَغْلِبْ أَحَدُنَا الْآخَرَ وَ إِنَّمَا نُرِیدُ أَنْ نَعْلَمَ أَیُّنَا أَشَدُّ قُوَّهً مِنَ الْآخَرِ فَقَالَ لَهُمَا النَّبِیُّ حَبِیبَیَّ یَا مُهْجَتَیَّ إِنَّ التَّصَارُعَ لَا یَلِیقُ بِکُمَا وَ لَکِنِ اذْهَبَا فَتَکَاتَبَا فَمَنْ کَانَ خَطُّهُ أَحْسَنَ کَذَلِکَ تَکُونُ قُوَّتُهُ أَکْثَرَ قَالَ فَمَضَیَا وَ کَتَبَ کُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا سَطْراً وَ أَتَیَا إِلَی جَدِّهِمَا النَّبِیِّ فَأَعْطَیَاهُ اللَّوْحَ لِیَقْضِیَ بَیْنَهُمَا فَنَظَرَ النَّبِیُّ إِلَیْهِمَا سَاعَهً وَ لَمْ یُرِدْ أَنْ یَکْسِرَ قَلْبَ أَحَدِهِمَا فَقَالَ لَهُمَا یَا حَبِیبَیَّ إِنِّی نَبِیٌّ أُمِّیٌّ- لَا أَعْرِفُ الْخَطَّ اذْهَبَا إِلَی أَبِیکُمَا لِیَحْکُمَ بَیْنَکُمَا وَ یَنْظُرَ أَیُّکُمَا أَحْسَنُ خَطّاً قَالَ فَمَضَیَا إِلَیْهِ وَ قَامَ النَّبِیُّ أَیْضاً مَعَهُمَا وَ دَخَلُوا جَمِیعاً إِلَی مَنْزِلِ فَاطِمَهَ علیها السلام فَمَا کَانَ إِلَّا سَاعَهً وَ إِذَا النَّبِیُّ مُقْبِلٌ وَ سَلْمَانُ الْفَارِسِیُّ مَعَهُ وَ کَانَ بَیْنِی وَ بَیْنَ سَلْمَانَ صَدَاقَهٌ وَ مَوَدَّهٌ فَسَأَلْتُهُ کَیْفَ حَکَمَ أَبُوهُمَا وَ خَطُّ أَیِّهِمَا أَحْسَنُ قَالَ سَلْمَانُ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَیْهِ إِنَّ النَّبِیَّ لَمْ یُجِبْهُمَا بِشَیْ ءٍ لِأَنَّهُ تَأَمَّلَ أَمْرَهُمَا وَ قَالَ لَوْ قُلْتُ خَطُّ الْحَسَنِ أَحْسَنُ کَانَ یَغْتَمُّ الْحُسَیْنُ وَ لَوْ قُلْتُ خَطُّ الْحُسَیْنِ أَحْسَنُ کَانَ یَغْتَمُّ الْحَسَنُ فَوَجَّهَهُمَا إِلَی أَبِیهِمَا فَقُلْتُ یَا سَلْمَانُ بِحَقِّ الصَّدَاقَهِ وَ الْأُخُوَّهِ الَّتِی بَیْنِی وَ بَیْنَکَ وَ بِحَقِّ دِینِ الْإِسْلَامِ إِلَّا مَا أَخْبَرْتَنِی کَیْفَ حَکَمَ أَبُوهُمَا بَیْنَهُمَا فَقَالَ لَمَّا أَتَیَا إِلَی أَبِیهِمَا وَ تَأَمَّلَ حَالَهُمَا رَقَّ لَهُمَا وَ لَمْ یُرِدْ أَنْ یَکْسِرَ قَلْبَ أَحَدِهِمَا قَالَ لَهُمَا امْضِیَا إِلَی أُمِّکُمَا فَهِیَ تَحْکُمُ بَیْنَکُمَا فَأَتَیَا إِلَی أُمِّهِمَا وَ عَرَضَا عَلَیْهَا مَا کَتَبَا فِی اللَّوْحِ وَ قَالا یَا أُمَّاهْ إِنَّ جَدَّنَا أَمَرَنَا أَنْ نَتَکَاتَبَ فَکُلُّ مَنْ کَانَ خَطُّهُ أَحْسَنَ تَکُونُ قُوَّتُهُ أَکْثَرَ فَتَکَاتَبْنَا وَ جِئْنَا

إِلَيْهِ فَوَجَّهَنَا إِلَى أَبِينَا فَلَمْ يَحْكُمْ بَيْنَنَا وَ وَجَّهَنَا إِلَيْكِ فَتَفَكَّرَتْ فَاطِمَهُ بِأَنَّ جَدَّهُمَا وَ أَبَاهُمَا مَا أَرَادَا كَسْرَ خَاطِرِهِمَا أَنَا مَا ذَا أَصْنَعُ وَ كَيْفَ أَحْكُمُ بَيْنَهُمَا فَقَالَتْ لَهُمَا يَا قُرَّتَيْ عَيْنِي إِنِّي أَقْطَعُ قِلَادَتِي عَلَى رَأْسِكُمَا فَأَيُّكُمَا يَلْتَقِطُ مِنْ لُؤْلُؤِهَا أَكْثَرَ كَانَ خَطُّهُ أَحْسَنَ وَ تَكُونُ قُوَّتُهُ أَكْثَرَ قَالَ وَ كَانَ فِي قِلَادَتِهَا سَبْعُ لُؤْلُؤَاتٍ ثُمَّ إِنَّهَا قَامَتْ فَقَطَعَتْ قِلَادَتَهَا عَلَى رَأْسِهِمَا فَالْتَقَطَ الْحَسَنُ ثَلَاثَ لُؤْلُؤَاتٍ وَ الْتَقَطَ الْحُسَيْنُ ثَلَاثَ لُؤْلُؤَاتٍ وَ بَقِيَتِ الْأُخْرَى فَأَرَادَ كُلٌّ مِنْهُمَا تَنَاوُلَهَا فَأَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى جَبْرَئِيلَ بِنُزُولِهِ إِلَى الْأَرْضِ وَ أَنْ يَضْرِبَ بِجَنَاحِهِ تِلْكَ اللُّؤْلُؤَهَ وَ يَقُدَّهَا نِصْفَيْنِ فَأَخَذَ كُلٌّ مِنْهُمَا نِصْفاً فَانْظُرْ يَا يَزِيدُ كَيْفَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَمْ يُدْخِلْ عَلَى أَحَدِهِمَا أَلَمَ تَرْجِيحِ الْكِتَابَهِ وَ لَمْ يُرِدْ كَسْرَ قَلْبِهِمَا وَ كَذَلِكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ فَاطِمَهُ عليهما السلام وَ كَذَلِكَ رَبُّ الْعِزَّهِ لَمْ يُرِدْ كَسْرَ قَلْبِ أَحَدِهِمَا بَلْ أَمَرَ مَنْ قَسَمَ اللُّؤْلُؤَهَ بَيْنَهُمَا لِجَبْرِ قَلْبِهِمَا وَ أَنْتَ هَكَذَا تَفْعَلُ بِابْنِ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ أُفٍّ لَكَ وَ لِدِينِكَ يَا يَزِيدُ ثُمَّ إِنَّ النَّصْرَانِيَّ نَهَضَ إِلَى رَأْسِ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ احْتَضَنَهُ وَ جَعَلَ يُقَبِّلُهُ وَ هُوَ يَبْكِي وَ يَقُولُ يَا حُسَيْنُ اشْهَدْ لِي عِنْدَ جَدِّكَ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى وَ عِنْدَ أَبِيكَ عَلِيٍّ الْمُرْتَضَى وَ عِنْدَ أُمِّكَ فَاطِمَهَ الزَّهْرَاءِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.

قَالَ وَ رُوِيَ مِنْ طَرِيقِ أَهْلِ الْبَيْتِ عليهم السلام: أَنَّهُ لَمَّا اسْتُشْهِدَ الْحُسَيْنُ عليه السلام بَقِيَ فِي كَرْبَلَاءَ صَرِيعاً وَ دَمُهُ عَلَى الْأَرْضِ مَسْفُوحاً وَ إِذَا بِطَائِرٍ أَبْيَضَ قَدْ أَتَى وَ تَمَسَّحَ بِدَمِهِ وَ جَاءَ وَ الدَّمُ يَقْطُرُ مِنْهُ فَرَأَى طُيُوراً تَحْتَ الظِّلَالِ عَلَى الْغُصُونِ وَ الْأَشْجَارِ وَ كُلٌّ مِنْهُمْ يَذْكُرُ الْحَبَّ وَ الْعَلَفَ وَ الْمَاءَ فَقَالَ لَهُمْ ذَلِكَ الطَّيْرُ الْمُتَلَطِّخُ بِالدَّمِ يَا وَيْلَكُمْ أَ تَشْتَغِلُونَ بِالْمَلَاهِي وَ ذِكْرِ الدُّنْيَا وَ الْمَنَاهِي وَ الْحُسَيْنُ فِي أَرْضِ كَرْبَلَاءَ فِي هَذَا الْحَرِّ مُلْقًى عَلَى الرَّمْضَاءِ ظَامِئٌ مَذْبُوحٌ وَ دَمُهُ مَسْفُوحٌ فَعَادَتِ الطُّيُورُ كُلٌّ مِنْهُمْ قَاصِداً كَرْبَلَاءَ فَرَأَوْا سَيِّدَنَا الْحُسَيْنَ عليه السلام مُلْقًى فِي الْأَرْضِ جُثَّهً بِلَا رَأْسٍ وَ لَا غُسْلٍ وَ لَا كَفَنٍ قَدْ سَفَتْ عَلَيْهِ السَّوَافِي وَ بَدَنُهُ مَرْضُوضٌ قَدْ هَشَّمَتْهُ الْخَيْلُ بِحَوَافِرِهَا زُوَّارُهُ وُحُوشُ الْقِفَارِ وَ نَدَبَتْهُ جِنُّ السُّهُولِ وَ الْأَوْعَارِ قَدْ أَضَاءَ التُّرَابُ مِنْ أَنْوَارِهِ وَ أَزْهَرَ الْجَوُّ مِنْ أَزْهَارِهِ.

فَلَمَّا رَأَتْهُ الطُّيُورُ تَصَايَحْنَ وَ أَعْلَنَّ بِالْبُكَاءِ وَ الثُّبُورِ وَ تَوَاقَعْنَ عَلَى دَمِهِ يَتَمَرَّغْنَ فِيهِ وَ طَارَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ إِلَى نَاحِيَةٍ يُعْلِمُ أَهْلَهَا عَنْ قَتْلِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ عليه السلام فَمِنَ الْقَضَاءِ وَ الْقَدَرِ أَنَّ طَيْراً مِنْ هَذِهِ الطُّيُورِ قَصَدَ مَدِينَةَ الرَّسُولِ وَ جَاءَ يُرَفْرِفُ وَ الدَّمُ يَتَقَاطَرُ مِنْ أَجْنِحَتِهِ وَ دَارَ حَوْلَ قَبْرِ سَيِّدِنَا رَسُولِ اللَّهِ يُعْلِنُ بِالنِّدَاءِ أَلَا قُتِلَ الْحُسَيْنُ بِكَرْبَلَاءَ أَلَا ذُبِحَ الْحُسَيْنُ بِكَرْبَلَاءَ فَاجْتَمَعَتِ الطُّيُورُ عَلَيْهِ وَ هُمْ يَبْكُونَ عَلَيْهِ وَ يَنُوحُونَ- فَلَمَّا نَظَرَ أَهْلُ الْمَدِينَهِ مِنَ الطُّيُورِ ذَلِكَ النَّوْحَ وَ شَاهَدُوا الدَّمَ يَتَقَاطَرُ مِنَ الطَّيْرِ لَمْ يَعْلَمُوا مَا الْخَبَرُ حَتَّى انْقَضَتْ مُدَّةٌ مِنَ الزَّمَانِ وَ جَاءَ خَبَرُ مَقْتَلِ الْحُسَيْنِ عَلِمُوا أَنَّ ذَلِكَ الطَّيْرَ كَانَ يُخْبِرُ رَسُولَ اللَّهِ بِقَتْلِ ابْنِ فَاطِمَهَ الْبَتُولِ وَ قُرَّهِ عَيْنِ الرَّسُولِ وَ قَدْ نُقِلَ أَنَّهُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ الَّذِي جَاءَ فِيهِ الطَّيْرُ إِلَى الْمَدِينَهِ كَانَ فِي الْمَدِينَهِ رَجُلٌ يَهُودِيٌّ وَ لَهُ بِنْتٌ عَمْيَاءُ زَمْنَاءُ طَرْشَاءُ[1] مَشْلُولَهٌ وَ الْجُذَامُ قَدْ أَحَاطَ بِبَدَنِهَا فَجَاءَ ذَلِكَ الطَّائِرُ وَ الدَّمُ يَتَقَاطَرُ مِنْهُ وَ وَقَعَ عَلَى شَجَرَهٍ يَبْكِي طُولَ لَيْلَتِهِ وَ كَانَ الْيَهُودِيُّ قَدْ أَخْرَجَ ابْنَتَهُ تِلْكَ الْمَرِيضَهَ إِلَى خَارِجِ الْمَدِينَهِ إِلَى بُسْتَانٍ وَ تَرَكَهَا فِي الْبُسْتَانِ الَّذِي جَاءَ الطَّيْرُ وَ وَقَعَ فِيهِ فَمِنَ الْقَضَاءِ وَ الْقَدَرِ أَنَّ تِلْكَ اللَّيْلَهَ عَرَضَ لِلْيَهُودِيِّ عَارِضٌ فَدَخَلَ الْمَدِينَهَ لِقَضَاءِ حَاجَتِهِ فَلَمْ يَقْدِرْ أَنْ يَخْرُجَ تِلْكَ اللَّيْلَهَ إِلَى الْبُسْتَانِ الَّتِي فِيهَا ابْنَتُهُ الْمَعْلُولَهُ وَ الْبِنْتُ لَمَّا نَظَرَتْ أَبَاهَا لَمْ يَأْتِهَا تِلْكَ اللَّيْلَهَ لَمْ يَأْتِهَا نَوْمٌ لِوَحْدَتِهَا لِأَنَّ أَبَاهَا كَانَ يُحَدِّثُهَا وَ يُسَلِّيهَا حَتَّى تَنَامَ فَسَمِعَتْ عِنْدَ السَّحَرِ بُكَاءَ الطَّيْرِ وَ حَنِينَهُ فَبَقِيَتْ تَتَقَلَّبُ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ إِلَى أَنْ صَارَتْ تَحْتَ الشَّجَرَهِ الَّتِي عَلَيْهَا الطَّيْرُ فَصَارَتْ كُلَّمَا حَنَّ ذَلِكَ الطَّيْرُ تُجَاوِبُهُ مِنْ قَلْبٍ مَحْزُونٍ فَبَيْنَمَا هِيَ كَذَلِكَ إِذْ وَقَعَ قَطْرَهٌ مِنَ الدَّمِ فَوَقَعَتْ عَلَى عَيْنِهَا فَفُتِحَتْ ثُمَّ قَطْرَهٌ أُخْرَى عَلَى عَيْنِهَا الْأُخْرَى فَبَرَأَتْ ثُمَّ قَطْرَهٌ عَلَى يَدَيْهَا فَعُوفِيَتْ ثُمَّ عَلَى رِجْلَيْهَا فَبَرَأَتْ وَ عَادَتْ كُلَّمَا قَطَرَتْ قَطْرَهٌ مِنَ الدَّمِ تُلَطِّخُ بِهِ جَسَدَهَا فَعُوفِيَتْ مِنْ جَمِيعِ مَرَضِهَا مِنْ بَرَكَاتِ دَمِ الْحُسَيْنِ عليه السلام

۱- ۱. مؤنث أطرش، و هو الأصمّ الذى تعطلت آلات سمعه.

فَلَمَّا أَصْبَحَتْ أَقْبَلَ أَبُوهَا إِلَى الْبُسْتَانِ فَرَأَى بِنْتاً تَدُورُ وَ لَمْ يَعْلَمْ أَنَّهَا ابْنَتُهُ فَسَأَلَهَا أَنَّهُ كَانَ لِی فِی الْبُسْتَانِ ابْنَهٌ عَلِیلَهٌ لَمْ تَقْدِرْ أَنْ تَتَحَرَّکَ فَقَالَتِ ابْنَتُهُ وَ اللَّهِ أَنَا ابْنَتُکَ فَلَمَّا سَمِعَ کَلَامَهَا وَقَعَ مَغْشِیّاً عَلَیْهِ فَلَمَّا أَفَاقَ قَامَ عَلَی قَدَمَیْهِ فَأَتَتْ بِهِ إِلَی ذَلِکَ الطَّیْرِ فَرَآهَا وَاکِراً عَلَی الشَّجَرَهِ یَئِنُّ مِنْ قَلْبٍ حَزِینٍ مُحْتَرِقٍ مِمَّا رَأَی مِمَّا فُعِلَ بِالْحُسَیْنِ علیه السلام.

فَقَالَ لَهُ الْیَهُودِیُّ أَقْسَمْتُ عَلَیْکَ بِالَّذِی خَلَقَکَ أَیُّهَا الطَّیْرُ أَنْ تُکَلِّمَنِی بِقُدْرَهِ اللَّهِ تَعَالَی فَنَطَقَ الطَّیْرُ مُسْتَعْبِراً ثُمَّ قَالَ إِنِّی کُنْتُ وَاکِراً عَلَی بَعْضِ الْأَشْجَارِ مَعَ جُمْلَهِ الطُّیُورِ عِنْدَ الظَّهِیرَهِ وَ إِذَا بِطَیْرٍ سَاقِطٍ عَلَیْنَا وَ هُوَ یَقُولُ أَیُّهَا الطُّیُورُ تَأْکُلُونَ وَ تَتَنَعَّمُونَ وَ الْحُسَیْنُ فِی أَرْضِ کَرْبَلَاءَ فِی هَذَا الْحَرِّ عَلَی الرَّمْضَاءِ طَرِیحاً ظَامِئاً وَ النَّحْرُ دَامٍ وَ رَأْسُهُ مَقْطُوعٌ عَلَی الرُّمْحِ مَرْفُوعٌ وَ نِسَاؤُهُ سَبَایَا حُفَاهٌ عَرَایَا فَلَمَّا سَمِعْنَ بِذَلِکَ تَطَایَرْنَ إِلَی کَرْبَلَاءَ فَرَأَیْنَاهُ فِی ذَلِکَ الْوَادِی طَرِیحاً الْغُسْلُ مِنْ دَمِهِ وَ الْکَفَنُ الرَّمْلُ السَّافِی عَلَیْهِ فَوَقَعْنَا کُلُّنَا عَلَیْهِ نَنُوحُ وَ نَتَمَرَّغُ بِدَمِهِ الشَّرِیفِ وَ کَانَ کُلٌّ مِنَّا طَارَ إِلَی نَاحِیَهٍ فَوَقَعْتُ أَنَا فِی هَذَا الْمَکَانِ فَلَمَّا سَمِعَ الْیَهُودِیُّ ذَلِکَ تَعَجَّبَ وَ قَالَ لَوْ لَمْ یَکُنِ الْحُسَیْنُ ذَا قَدْرٍ رَفِیعٍ عِنْدَ اللَّهِ مَا کَانَ دَمُهُ شِفَاءً مِنْ کُلِّ دَاءٍ ثُمَّ أَسْلَمَ الْیَهُودِیُّ وَ أَسْلَمَتِ الْبِنْتُ وَ أَسْلَمَ خَمْسُمِائَهٍ مِنْ قَوْمِهِ.

وَ قَالَ: حُکِیَ عَنْ رَجُلٍ أَسَدِیٍّ قَالَ: کُنْتُ زَارِعاً عَلَی نَهَرِ الْعَلْقَمِیِّ بَعْدَ ارْتِحَالِ الْعَسْکَرِ عَسْکَرِ بَنِی أُمَیَّهَ فَرَأَیْتُ عَجَائِبَ لَا أَقْدِرُ أَحْکِی إِلَّا بَعْضَهَا مِنْهَا أَنَّهُ إِذَا هَبَّتِ الرِّیَاحُ تَمُرُّ عَلَیَّ نَفَحَاتٌ کَنَفَحَاتِ الْمِسْکِ وَ الْعَنْبَرِ إِذَا سَکَنَتْ أَرَی نُجُوماً تَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ إِلَی الْأَرْضِ وَ یَرْقَی مِنَ الْأَرْضِ إِلَی السَّمَاءِ مِثْلُهَا وَ أَنَا مُنْفَرِدٌ مَعَ عِیَالِی وَ لَا أَرَی أَحَداً أَسْأَلُهُ عَنْ ذَلِکَ وَ عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ یُقْبِلُ أَسَدٌ مِنَ الْقِبْلَهِ فَأُوَلِّی عَنْهُ إِلَی مَنْزِلِی فَإِذَا أَصْبَحَ وَ طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَ ذَهَبْتُ مِنْ مَنْزِلِی أَرَاهُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَهِ ذَاهِباً فَقُلْتُ فِی نَفْسِی إِنَّ هَؤُلَاءِ خَوَارِجُ قَدْ خَرَجُوا عَلَی عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادٍ فَأَمَرَ بِقَتْلِهِمْ وَ أَرَی مِنْهُمْ مَا لَمْ أَرَهُ مِنْ سَائِرِ الْقَتْلَی فَوَ اللَّهِ هَذِهِ اللَّیْلَهَ لَا بُدَّ مِنَ الْمُسَاهَرَهِ لِأُبْصِرَ هَذَا

الْأَسَدَ يَأْكُلُ مِنْ هَذِهِ الْجُثَثِ أَمْ لَا فَلَمَّا صَارَ عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ وَ إِذَا بِهِ أَقْبَلَ فَحَقَّقْتُهُ وَ إِذَا هُوَ هَائِلُ الْمَنْظَرِ فَارْتَعَدْتُ مِنْهُ وَ خَطَرَ بِبَالِي إِنْ كَانَ مُرَادُهُ لُحُومَ بَنِي آدَمَ فَهُوَ يَقْصِدُنِي وَ أَنَا أُحَاكِي نَفْسِي بِهَذَا فَمَثَّلْتُهُ وَ هُوَ يَتَخَطَّى الْقَتْلَى حَتَّى وَقَفَ عَلَى جَسَدٍ كَأَنَّهُ الشَّمْسُ إِذَا طَلَعَتْ فَبَرَكَ عَلَيْهِ فَقُلْتُ يَأْكُلُ مِنْهُ وَ إِذَا بِهِ يُمَرِّغُ وَجْهَهُ عَلَيْهِ وَ هُوَ يُهَمْهِمُ وَ يُدَمْدِمُ فَقُلْتُ اللَّهُ أَكْبَرُ مَا هَذِهِ إِلَّا أُعْجُوبَةٌ فَجَعَلْتُ أَحْرُسُهُ حَتَّى اعْتَكَرَ الظَّلَامُ (۱)

وَ إِذَا بِشُمُوعٍ مُعَلَّقَةٍ مَلَأَتِ الْأَرْضَ وَ إِذَا بِبُكَاءٍ وَ نَحِيبٍ وَ لَطْمٍ مُفْجِعٍ فَقَصَدْتُ تِلْكَ الْأَصْوَاتِ فَإِذَا هِيَ تَحْتَ الْأَرْضِ فَفَهِمْتُ مِنْ نَاعٍ فِيهِمْ يَقُولُ وَا حُسَيْنَاهْ وَا إِمَامَاهْ فَاقْشَعَرَّ جِلْدِي فَقَرُبْتُ مِنَ الْبَاكِي وَ أَقْسَمْتُ عَلَيْهِ بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ مَنْ تَكُونُ فَقَالَ إِنَّا نِسَاءٌ مِنَ الْجِنِّ فَقُلْتُ وَ مَا شَأْنُكُنَّ فَقُلْنَ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَ لَيْلَةٍ هَذَا عَزَاؤُنَا عَلَى الْحُسَيْنِ الذَّبِيحِ الْعَطْشَانِ فَقُلْتُ هَذَا الْحُسَيْنُ الَّذِي يَجْلِسُ عِنْدَهُ الْأَسَدُ قُلْنَ نَعَمْ أَ تَعْرِفُ هَذَا الْأَسَدَ قُلْتُ لَا قُلْنَ هَذَا أَبُوهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَرَجَعْتُ وَ دُمُوعِي تَجْرِي عَلَى خَدِّي (۲).

قَالَ وَ نُقِلَ: أَنَّ سُكَيْنَهَ بِنْتَ الْحُسَيْنِ عليه السلام قَالَتْ: يَا يَزِيدُ رَأَيْتُ الْبَارِحَهَ رُؤْيَا إِنْ سَمِعْتَهَا مِنِّي قَصَصْتُهَا عَلَيْكَ فَقَالَ يَزِيدُ هَاتِي مَا رَأَيْتِي قَالَتْ بَيْنَمَا أَنَا سَاهِرَةٌ وَ قَدْ كَلَلْتُ مِنَ الْبُكَاءِ بَعْدَ أَنْ صَلَّيْتُ وَ دَعَوْتُ اللَّهَ بِدَعَوَاتٍ فَلَمَّا رَقَدَتْ عَيْنِي رَأَيْتُ أَبْوَابَ السَّمَاءِ قَدْ تَفَتَّحَتْ وَ إِذَا أَنَا بِنُورٍ سَاطِعٍ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ وَ إِذَا

۱- ۱. اعتكر الظلام: اى اختلط كأنّه كر بعضه على بعض من بطء انجلائه.

۲- ۲. هذه كلها قصه مسروده منثوره، و كل قاص انما يسرد و ينثر على حسب ما يراه فى نفسه عظيما مؤثرا، و هذا الرجل الذى يقص هذه الاقاصيص، قد صور عظمه الامام على ابن أبى طالب بصوره أسد يجيى ء لنوح الحسين عليه السلام، و لا بأس بنقلها بعد العلم بكونها قصه مسروده، كما أن المصنّف رحمه اللّه انما ينقل أمثال هذه الروايات القصصيه لترويح النفوس.

أَنَا بِوَصَائِفَ مِنْ وَصَائِفِ الْجَنَّهِ وَ إِذَا أَنَا بِرَوْضَهٍ خَضْرَاءَ وَ فِی تِلْکَ الرَّوْضَهِ قَصْرٌ وَ إِذَا أَنَا بِخَمْسِ مَشَایِخَ یَدْخُلُونَ إِلَی ذَلِکَ الْقَصْرِ وَ عِنْدَهُمْ وَصِیفٌ فَقُلْتُ یَا وَصِیفُ أَخْبِرْنِی لِمَنْ هَذَا الْقَصْرُ فَقَالَ هَذَا لِأَبِیکِ الْحُسَیْنِ أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَی ثَوَاباً لِصَبْرِهِ فَقُلْتُ وَ مَنْ هَذِهِ الْمَشَایِخُ فَقَالَ أَمَّا الْأَوَّلُ فَآدَمُ أَبُو الْبَشَرِ وَ أَمَّا الثَّانِی فَنُوحٌ نَبِیُّ اللَّهِ وَ أَمَّا الثَّالِثُ فَإِبْرَاهِیمُ خَلِیلُ الرَّحْمَنِ وَ أَمَّا الرَّابِعُ فَمُوسَی الْکَلِیمُ فَقُلْتُ لَهُ وَ مَنِ الْخَامِسُ الَّذِی أَرَاهُ قَابِضاً عَلَی لِحْیَتِهِ بَاکِیاً حَزِیناً مِنْ بَیْنِهِمْ فَقَالَ لِی یَا سُکَیْنَهُ أَ مَا تعرفه [تَعْرِفِینَهُ] فَقُلْتُ لَا فَقَالَ هَذَا جَدُّکِ رَسُولُ اللَّهِ فَقُلْتُ لَهُ إِلَی أَیْنَ یُرِیدُونَ فَقَالَ إِلَی أَبِیکِ الْحُسَیْنِ فَقُلْتُ وَ اللَّهِ لَأَلْحَقَنَّ جَدِّی وَ أُخْبِرَنَّهُ بِمَا جَرَی عَلَیْنَا فَسَبَقَنِی وَ لَمْ أَلْحَقْهُ فَبَیْنَمَا أَنَا مُتَفَکِّرَهٌ وَ إِذَا بِجَدِّی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ بِیَدِهِ سَیْفُهُ وَ هُوَ وَاقِفٌ فَنَادَیْتُهُ یَا جَدَّاهْ قُتِلَ وَ اللَّهِ ابْنُکَ مِنْ بَعْدِکَ فَبَکَی وَ ضَمَّنِی إِلَی صَدْرِهِ وَ قَالَ یَا بُنَیَّهِ صَبْراً وَ اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ ثُمَّ إِنَّهُ مَضَی وَ لَمْ أَعْلَمْ إِلَی أَیْنَ فَبَقِیتُ مُتَعَجِّبَهً کَیْفَ لَمْ أَعْلَمْ بِهِ فَبَیْنَمَا أَنَا کَذَلِکَ إِذَا بِبَابٍ قَدْ فُتِحَ مِنَ السَّمَاءِ وَ إِذَا بِالْمَلَائِکَهِ یَصْعَدُونَ وَ یَنْزِلُونَ عَلَی رَأْسِ أَبِی قَالَ فَلَمَّا سَمِعَ یَزِیدُ ذَلِکَ لَطَمَ عَلَی وَجْهِهِ وَ بَکَی وَ قَالَ مَا لِی وَ لِقَتْلِ الْحُسَیْنِ: وَ فِی رِوَایَهٍ أُخْرَی أَنَّ سُکَیْنَهَ قَالَتْ: ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَیَّ رَجُلٌ دُرِّیُّ اللَّوْنِ قَمَرِیُّ الْوَجْهِ حَزِینُ الْقَلْبِ فَقُلْتُ لِلْوَصِیفِ مَنْ هَذَا فَقَالَ جَدُّکِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَدَنَوْتُ مِنْهُ وَ قُلْتُ لَهُ یَا جَدَّاهْ قُتِلَتْ وَ اللَّهِ رِجَالُنَا وَ سُفِکَتْ وَ اللَّهِ دِمَاؤُنَا

وَ هُتِکَتْ وَ اللَّهِ حَرِیمُنَا وَ حُمِلْنَا عَلَی الْأَقْتَابِ مِنْ غَیْرِ وِطَاءٍ نُسَاقُ إِلَی یَزِیدَ فَأَخَذَنِی إِلَیْهِ وَ ضَمَّنِی إِلَی صَدْرِهِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَی آدَمَ وَ نُوحٍ وَ إِبْرَاهِیمَ وَ مُوسَی ثُمَّ قَالَ لَهُمْ مَا تَرَوْنَ إِلَی مَا صَنَعَتْ أُمَّتِی بِوَلَدِی مِنْ بَعْدِی ثُمَّ قَالَ الْوَصِیفُ یَا سُکَیْنَهُ اخْفِضِی صَوْتَکِ فَقَدْ أَبْکَیْتِی رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ أَخَذَ الْوَصِیفُ بِیَدِی فَأَدْخَلَنِی الْقَصْرَ وَ إِذَا بِخَمْسِ نِسْوَهٍ قَدْ عَظَّمَ اللَّهُ خِلْقَتَهُنَّ وَ زَادَ فِی نُورِهِنَّ وَ بَیْنَهُنَّ امْرَأَهٌ عَظِیمَهُ الْخِلْقَهِ نَاشِرَهٌ شَعْرَهَا وَ عَلَیْهَا ثِیَابٌ سُودٌ

وَ بِيَدِهَا قَمِيصٌ مُضَمَّخٌ بِالدَّمِ وَ إِذَا قَامَتْ يَقُمْنَ مَعَهَا وَ إِذَا جَلَسَتْ يَجْلِسْنَ مَعَهَا فَقُلْتُ لِلْوَصِيفِ مَا هَؤُلَاءِ النِّسْوَةُ اللَّاتِي قَدْ عَظَّمَ اللَّهُ خِلْقَتَهُنَّ فَقَالَ يَا سُكَيْنَةُ هَذِهِ حَوَّاءُ أُمُّ الْبَشَرِ وَ هَذِهِ مَرْيَمُ ابْنَةُ عِمْرَانَ وَ هَذِهِ خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ وَ هَذِهِ هَاجَرُ وَ هَذِهِ سَارَةُ وَ هَذِهِ الَّتِي بِيَدِهَا الْقَمِيصُ الْمُضَمَّخُ وَ إِذَا قَامَتْ يَقُمْنَ مَعَهَا وَ إِذَا جَلَسَتْ يَجْلِسْنَ مَعَهَا هِيَ جَدَّتُكِ فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ فَدَنَوْتُ مِنْهَا وَ قُلْتُ لَهَا يَا جَدَّتَاهْ قُتِلَ وَ اللَّهِ أَبِي وَ أُوتِمْتُ عَلَى صِغَرِ سِنِّي فَضَمَّتْنِي إِلَى صَدْرِهَا وَ بَكَتْ شَدِيداً وَ بَكَيْنَ النِّسَاءُ كُلُّهُنَّ وَ قُلْنَ لَهَا يَا فَاطِمَةُ يَحْكُمُ اللَّهُ بَيْنَكِ وَ بَيْنَ يَزِيدَ يَوْمَ فَصْلِ الْقَضَاءِ ثُمَّ إِنَّ يَزِيدَ تَرَكَهَا وَ لَمْ يَعْبَأْ بِقَوْلِهَا.

قَالَ: وَ نُقِلَ عَنْ هِنْدٍ زَوْجَةِ يَزِيدَ قَالَتْ: كُنْتُ أَخَذْتُ مَضْجَعِي فَرَأَيْتُ بَاباً مِنَ السَّمَاءِ وَ قَدْ فُتِحَتْ وَ الْمَلَائِكَةُ يَنْزِلُونَ كَتَائِبَ كَتَائِبَ إِلَى رَأْسِ الْحُسَيْنِ وَ هُمْ يَقُولُونَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَبَيْنَمَا أَنَا كَذَلِكَ إِذْ نَظَرْتُ إِلَى سَحَابَةٍ قَدْ نَزَلَتْ مِنَ السَّمَاءِ وَ فِيهَا رِجَالٌ كَثِيرُونَ وَ فِيهِمْ رَجُلٌ دُرِّيُّ اللَّوْنِ قَمَرِيُّ الْوَجْهِ فَأَقْبَلَ يَسْعَى حَتَّى انْكَبَّ عَلَى ثَنَايَا الْحُسَيْنِ يُقَبِّلُهُمَا وَ هُوَ يَقُولُ يَا وَلَدِي قَتَلُوكَ أَ تَرَاهُمْ مَا عَرَفُوكَ وَ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ مَنَعُوكَ يَا وَلَدِي أَنَا جَدُّكَ رَسُولُ اللَّهِ وَ هَذَا أَبُوكَ عَلِيٌّ الْمُرْتَضَى وَ هَذَا أَخُوكَ الْحَسَنُ وَ هَذَا عَمُّكَ جَعْفَرٌ وَ هَذَا عَقِيلٌ وَ هَذَانِ حَمْزَةُ وَ الْعَبَّاسُ ثُمَّ جَعَلَ يُعَدِّدُ أَهْلَ بَيْتِهِ وَاحِداً بَعْدَ وَاحِدٍ قَالَتْ هِنْدٌ فَانْتَبَهْتُ مِنْ نَوْمِي فَزِعَةً مَرْعُوبَةً وَ إِذَا بِنُورٍ قَدِ انْتَشَرَ عَلَى رَأْسِ الْحُسَيْنِ فَجَعَلْتُ أَطْلُبُ يَزِيدَ وَ هُوَ قَدْ دَخَلَ إِلَى بَيْتٍ مُظْلِمٍ وَ قَدْ دَارَ وَجْهَهُ إِلَى الْحَائِطِ وَ هُوَ يَقُولُ مَا لِي وَ لِلْحُسَيْنِ وَ قَدْ وَقَعَتْ عَلَيْهِ الْهُمُومَاتُ فَقَصَصْتُ عَلَيْهِ الْمَنَامَ وَ هُوَ مُنَكِّسُ الرَّأْسِ قَالَ فَلَمَّا أَصْبَحَ اسْتَدْعَى بِحَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ لَهُنَّ أَيُّمَا أَحَبُّ إِلَيْكُنَّ الْمُقَامُ عِنْدِي أَوِ الرُّجُوعُ إِلَى الْمَدِينَةِ وَ لَكُمُ الْجَائِزَةُ السَّنِيَّةُ قَالُوا نُحِبُّ أَوَّلًا أَنْ نَنُوحَ عَلَى الْحُسَيْنِ قَالَ افْعَلُوا مَا بَدَا لَكُمْ ثُمَّ أُخْلِيَتْ لَهُنَّ الْحُجَرُ وَ الْبُيُوتُ فِي دِمَشْقَ وَ لَمْ تَبْقَ هَاشِمِيَّةٌ وَ لَا قُرَشِيَّةٌ إِلَّا وَ لَبِسَتِ السَّوَادَ عَلَى الْحُسَيْنِ وَ نَدَبُوهُ عَلَى مَا نُقِلَ سَبْعَةَ أَيَّامٍ فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الثَّامِنُ دَعَاهُنَّ يَزِيدُ وَ عَرَضَ عَلَيْهِنَّ الْمُقَامَ

فَأَبَيْنَ وَ أَرَادُوا الرُّجُوعَ إِلَى الْمَدِينَهِ فَأَحْضَرَ لَهُمُ الْمَحَامِلَ وَ زَيَّنَهَا وَ أَمَرَ بِالْأَنْطَاعِ الْإِبْرِيسَمِ وَ صَبَّ عَلَيْهَا الْأَمْوَالَ وَ قَالَ يَا أَمَّ كُلْثُومٍ خُذُوا هَذَا الْمَالَ عِوَضَ مَا أَصَابَكُمْ فَقَالَتْ أُمُّ كُلْثُومٍ يَا يَزِيدُ مَا أَقَلَّ حَيَاءَكَ وَ أَصْلَبَ وَجْهَكَ تَقْتُلُ أَخِي وَ أَهْلَ بَيْتِي وَ تُعْطِينِي عِوَضَهُمْ؟

ثُمَّ قَالَ: وَ أَمَّا أُمُّ كُلْثُومٍ فَحِينَ تَوَجَّهَتْ إِلَى الْمَدِينَهِ جَعَلَتْ تَبْكِي وَ تَقُولُ:

مَدِينَهَ جَدِّنَا لَا تَقْبَلِينَا***فَبِالْحَسَرَاتِ وَ الْأَحْزَانِ جِئْنَا

أَلَا فَأَخْبِرْ رَسُولَ اللَّهِ عَنَّا***بِأَنَّا قَدْ فُجِعْنَا فِي أَبِينَا

وَ أَنَّ رِجَالَنَا بِالطَّفِّ صَرْعَى***بِلَا رُؤْسٍ وَ قَدْ ذَبَحُوا الْبَنِينَا

وَ أَخْبِرْ جَدَّنَا أَنَّا أُسِرْنَا***وَ بَعْدَ الْأَسْرِ يَا جَدَّا سُبِينَا

وَ رَهْطُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَضْحَوْا***عَرَايَا بِالطُّفُوفِ مُسَلَّبِينَا

وَ قَدْ ذَبَحُوا الْحُسَيْنَ وَ لَمْ يُرَاعُوا***جَنَابَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فِينَا

فَلَوْ نَظَرَتْ عُيُونُكَ لِلْأُسَارَى***عَلَى أَقْتَابِ الْجِمَالِ مُحَمَّلِينَا

رَسُولَ اللَّهِ بَعْدَ الصَّوْنِ صَارَتْ***عُيُونُ النَّاسِ نَاظِرَهً إِلَيْنَا

وَ كُنْتَ تَحُوطُنَا حَتَّى تَوَلَّتْ***عُيُونُكَ ثَارَتِ الْأَعْدَا عَلَيْنَا

أَ فَاطِمُ لَوْ نَظَرْتِ إِلَى السَّبَايَا***بَنَاتِكِ فِي الْبِلَادِ مُشَتَّتِينَا

أَ فَاطِمُ لَوْ نَظَرْتِ إِلَى الْحَيَارَى***وَ لَوْ أَبْصَرْتِ زَيْنَ الْعَابِدِينَا

أَ فَاطِمُ لَوْ رَأَيْتِينَا سَهَارَى***وَ مِنْ سَهَرِ اللَّيَالِي قَدْ عَمِينَا

أَ فَاطِمُ مَا لَقِيتِي مِنْ عِدَاكِي***وَ لَا قِيرَاطَ مِمَّا قَدْ لَقِينَا

فَلَوْ دَامَتْ حَيَاتُكِ لَمْ تَزَالِي***إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ تَنْدُبِينَا

وَ عَرِّجْ بِالْبَقِيعِ وَ قِفْ وَ نَادِ***أَيَا ابْنَ حَبِيبِ رَبِّ الْعَالَمِينَا

وَ قُلْ يَا عَمِّ يَا حَسَنَ الْمُزَكَّى***عِيَالُ أَخِيكَ أَضْحَوْا ضَائِعِينَا

أَيَا عَمَّاهُ إِنَّ أَخَاكَ أَضْحَى***بَعِيداً عَنْكَ بِالرَّمْضَا رَهِيناً

بِلَا رَأْسٍ تَنُوحُ عَلَيْهِ جَهْراً***طُيُورٌ وَ الْوُحُوشُ الْمُوحِشِينَا

وَ لَوْ عَايَنْتَ يَا مَوْلَاىَ سَاقُوا***حَرِيماً لَا يَجِدْنَ لَهُمْ مُعِيناً

ص: ١٩٧

عَلى مَتْنِ النِّيَاقِ بِلَا وِطَاءٍ***وَ شَاهَدْتَ الْعِيَالَ مُكَشَّفِينَا

مَدِينَه جَدِّنَا لَا تَقْبَلِينَا***فَبِالْحَسَرَاتِ وَ الْأَحْزَانِ جِئْنَا

خَرَجْنَا مِنْكِ بِالْأَهْلِينَ جَمْعاً***رَجَعْنَا لَا رِجَالَ وَ لَا بَنِينَا

وَ كُنَّا فِى الْخُرُوجِ بِجَمْعِ شَمْلٍ***رَجَعْنَا حَاسِرِينَ مُسَلَّبِينَا

وَ كُنَّا فِى أَمَانِ اللَّهِ جَهْراً***رَجَعْنَا بِالْقَطِيعَهِ خَائِفِينَا

وَ مَوْلَانَا الْحُسَيْنُ لَنَا أَنِيسٌ***رَجَعْنَا وَ الْحُسَيْنُ بِهِ رَهِينَا

فَنَحْنُ الضَّائِعَاتُ بِلَا كَفِيلٍ***وَ نَحْنُ النَّائِحَاتُ عَلى أَخِينَا

وَ نَحْنُ السَّائِرَاتُ عَلَى الْمَطَايَا***نُشَالُ عَلى جِمَالِ الْمُبْغِضِينَا

وَ نَحْنُ بَنَاتُ يس وَ طه***وَ نَحْنُ الْبَاكِيَاتُ عَلى أَبِينَا

وَ نَحْنُ الطَّاهِرَاتُ بِلَا خَفَاءٍ***وَ نَحْنُ الْمُخْلَونَ الْمُصْطَفَوْنَا

وَ نَحْنُ الصَّابِرَاتُ عَلَى الْبَلَايَا***وَ نَحْنُ الصَّادِقُونَ النَّاصِحُونَا

أَلَا يَا جَدَّنَا قَتَلُوا حُسَيْناً***وَ لَمْ يَرْعَوْا جَنَابَ اللَّهِ فِينَا

أَلَا يَا جَدَّنَا بَلَغَتْ عِدَانَا**مُنَاهَا وَ اشْتَفَى الْأَعْدَاءُ فِينَا

لَقَدْ هَتَكُوا النِّسَاءَ وَ حَمَّلُوهَا**عَلَى الْأَقْتَابِ قَهْراً أَجْمَعِينَا

وَ زَيْنَبُ أَخْرَجُوهَا مِنْ خِبَاهَا***وَ فَاطِمُ وَالِهٌ تُبْدِى الْأَنِينَا

سُكَيْنَهُ تَشْتَكِى مِنْ حَرٍّ وَجْدٍ***تُنَادِى الْغَوْثَ رَبَّ الْعَالَمِينَا

وَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ بِقَيْدِ ذُلٍ***وَ رَامُوا قَتْلَهُ أَهْلُ الْخَئُونَا

فَبَعْدَهُمُ عَلَى الدُّنْيَا تُرَابٌ***فَكَأْسُ الْمَوْتِ فِيهَا قَدْ سُقِينَا

وَ هَذِى قِصَّتِى مَعَ شَرْحِ حَالِى***أَلَا يَا سَامِعُونَ ابْكُوا عَلَيْنَا

قَالَ الرَّاوِى وَ أَمَّا زَيْنَبُ فَأَخَذَتْ بِعِضَادَتَىْ بَابِ الْمَسْجِدِ وَ نَادَتْ يَا جَدَّاهْ إِنِّى نَاعِيَةٌ إِلَيْكَ أَخِىَ الْحُسَيْنَ وَ هِىَ مَعَ ذَلِكَ لَا تَجِفُّ

لَهَا عَبْرَةٌ وَ لَا تَفْتُرُ مِنَ الْبُكَاءِ وَ النَّحِيبِ وَ كُلَّمَا نَظَرَتْ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ تَجَدَّدَ حُزْنُهَا وَ زَادَ وَجْدُهَا.

**[ترجمه]مؤلف: در بعضی از کتب علمای شیعه روایت شده که شخصی نصرانی از طرف پادشاه روم نزد یزید بن معاویه لعنه الله آمد. یزید سر مقدس امام حسین علیه السّلام را در آن مجلسی که نصرانی حضور داشت آورد. وقتی چشم آن نصرانی به سر مقدس امام حسین علیه السّلام افتاد، به قدری گریه و صیحه و نوحه کرد که محاسنش به وسیله اشک تر شد. سپس گفت: ای یزید! بدان من در زمان زنده بودن پیامبر اسلام به منظور تجارت وارد شهر مدینه شدم. من در نظر داشتم برای پیغمبر خدا هدیه ای ببرم. از اصحاب آن حضرت جویا شدم که پیغمبر خدا چه هدیه ای را بیشتر دوست دارد؟ گفتند: عطر از هر چیزی نزد آن بزرگوار محبوب تر است، زیرا رغبت کاملی به عطر دارد.

من دو نافه آهو و مقداری عنبر برای آن حضرت که در خانه ام سلمه رضی اللَّه عنها بود بردم. وقتی جمال مبارکش را مشاهده نمودم، از دیدن او نور بیشتری در چشمم ساطع شد، سرور من زیادتر شد و محبت او در قلبم جای گرفت. لذا به آن حضرت سلام کردم و آن عطرها را در حضورش نهادم. فرمود: این ها چیست؟ گفتم: مختصر هدیه ای است که برای شما تقدیم کرده ام. فرمود: نام تو چیست: گفتم: عبدالشمس. فرمود: نام خود را تغییر بده. من نام تو را عبدالوهاب نهادم. اگر تو اسلام را از من قبول کنی، من هم هدیه تو را می پذیرم. وقتی من کاملا آن حضرت را نظر کردم و تأمل نمودم، دانستم پیامبر است. وی همان پیغمبری است که حضرت عیسی علیه السّلام از او خبر داده و فرموده: «بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ.» - . صف / ۶ - {من درباره رسولی که بعد از من می آید به نام احمد - صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم - به شما بشارت می دهم.} من به سخن آن حضرت معتقد شدم و در همان ساعت به دست مبارک او اسلام اختیار نمودم و به سوی روم مراجعت کردم، ولی اسلام خود را پنهان می نمودم. چند سال بود که من با پنج پسر و چهار دختر خود مسلمان بودیم. من فعلا وزیر پادشاه روم می باشم و احدی از نصارا از حال ما اطلاعی ندارد.

ای یزید! بدان آن روزی که من در حضور پیامبر اسلام صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم بودم و او در حجره ام سلمه بود، این حسین عزیزی را که سر مقدسش این طور خوار و حقیر در مقابل تو قرار دارد دیدم که از در حجره وارد شد. پیغمبر اعظم اسلام صلّی اللَّه علیه و آله بغل گشود و حسین علیه السّلام را در بغل گرفت و فرمود: خوش آمدی ای حبیب من! سپس او را در کنار خود نشانید، لب و دندان های وی را می بوسید و می مکید و می فرمود: «از رحمت خدا دور باد آن کسی که تو را می کشد. ای حسین! خدا لعنت کند آن شخصی را که تو را شهید و بر قتل تو اعانت می نماید.» پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم در حینی که این سخنان را می فرمود، گریه هم می کرد.

وقتی روز دوم فرا رسید، من با پیامبر خدا در مسجد آن حضرت بودم که دیدم حسین با برادرش حسن علیهما السّلام آمد و گفت: یا جدا! من با برادرم حسن کشتی گرفتم، هیچ یک از ما بر دیگری غالب نشد. منظور ما از این عمل این بود که بدانیم کدام یک از ما قوت و قدرت بیشتری داریم. پیغمبر اکرم به آنان فرمود: «ای دو محبوب و قوت قلب من! کشتی گرفتن لایق شما نیست. بروید و در نوشتن خط مسابقه بگذارید. هر یک از شما که خطش نیکوتر باشد، قوت او بیشتر خواهد بود.» حضرات حسنین علیهما السّلام رفتند و هر کدام خطی نوشتند و نزد پیغمبر خدا آمدند و لوح خط خود را به آن حضرت دادند تا آن بزرگوار داوری نماید. پیامبر معظم اسلام صلّی اللَّه علیه و آله ساعتی به آنان نظر کرد. چون راضی نبود که دل یکی از

ایشـان را بشـکند، لـذا بـه آنـان فرمـود: «ای دو محبـوب من! من پیـامبری هسـتم امی (یعنی درس نخوانـده) و در شـناختن خط تخصص ندارم. نزد پدرتان بروید تا بین شما داوری نماید و بنگرد خط کدام یک از شما نیکوتر است.»

وقتی آنان متوجه حضرت امیر شدند، پیغمبر خدا هم با ایشان برخاست و جمیعا وارد خانه فاطمه زهرا علیها السّلام شدند. بیشتر از یک ساعت نشد که پیامبر اعظم اسـلام با سـلمان فارسی آمدند. چون بین من و سلمان صداقت و دوستی بود، لذا از او جویا شدم که پدر حسـنین چگونه داوری کرد و خط کدام یک از آنان نیکوتر بود؟ سـلمان گفت: حضـرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سـلّم جوابی به ایشان نداد، زیرا آن حضـرت درباره امر حسـنین علیهما السّلام تأملی نمود و فرمود: اگر بگویم خط حسن احسن است، حسـین انـدوهگین می شود و اگر بگویم خط حسـین نیکوتر است، حسن مغموم خواهـد شـد. لـذا آنان را متوجه پدرشان نمود.

من به سـلمان گفتم: ای سـلمان! تو را به حق آن صداقت و برادری که بین من و تو می باشد و به حق دین اسلام قسم می دهم که مرا از این که پدرشان چگونه ما بین ایشان قضاوت کرد آگاه نمایی؟ سلمان گفت: وقتی حسنین علیهما السّلام نزد پدرشان آمدند و آن حضـرت درباره ایشان تأمل کرد، نسبت به آنان مهربانی نمود. حضـرت امیر راضی نشد قلب هیچ یک از آنان را بشـکند. پس به ایشـان فرمود: نزد مادرتـان برویـد تا وی بین شـما داوری نمایـد! حضـرت حسـنین علیهما السّـلام نزد مادرشان آمدند و آن لوحی را که خط بر آن نوشـته بودند، به آن بانو عرضه کردند. سـپس حسـنین علیهما السّـلام به مادر خود گفتند: جدمان به ما دسـتور داده خط بنویسید هر کسی که خطش نیکوتر باشد قوت او بیشتر خواهد بود. ما مکاتبه کردیم و به حضور پیغمبر خـدا رفتیم. آن حضـرت ما را نزد پـدرمان فرسـتاد. پدر ما در بین ما داوری ننمود و ما را نزد تو روانه کرده است. فاطمه زهرا با خود اندیشـید که جـد و پـدر حسـنین علیهم السّـلام نخواسـته اند دل ایشان را بشـکنند. پس من چه کنم؟ و چگونه بین ایشان داوری نمایم؟ خلاصه به آنان فرمود: ای نور دو چشـمانم! من نخ گردنبند خود را بالای سـر شما قطع می کنم؛ هر کدام از شـما بیشتر از مرواریدهای آن را برگرفت، خط وی نیکوتر و قوت او بیشتر است. فاطمه علیها السّلام برخاست و نخ گردنبند خود را که دارای هفت عدد مروارید بود، بر سر آنان قطع کرد. امام حسن علیه السّلام سه عدد و امام حسین علیه السّلام نیز سه عدد مروارید برگرفتند. یکی از مرواریدها باقی مانده بود که هر یک از آنان برای ربودن آن فعالیت می کردند. خدای مهربان به جبرئیل دسـتور داد تا به زمین آمـد و آن مروارید را به وسـیله بال خود دو نصف نمود و هر یک از ایشان یک نصف آن را برگرفت.

ای یزیـد! ببین پیغمبر خـدا صـلّی اللّه علیه و آله و سـلّم چگونه راضـی نشـد دل یکی از آنـان را به وسـیله ترجیـح خط نوشـتن دردناک کند و بشکند. نیز حضرت امیر و فاطمه علیهما السّلام این عمل را انجام ندادند. نیز خدای سبحان راضی نشد که قلب یکی از ایشان بشـکند، بلکه دسـتور داد که آن مرواریـد را دو نصف کردند تا قلب آنان آرام باشد. آیا جا دارد تو این گونه با پسر دختر پیغمبر خدا رفتار نمایی؟ اف به تو و دین تو، ای یزید!

سپس آن نصـرانی برخاست و سـر مبارک امام حسین علیه السّلام را برگرفت و در حالی که گریان بود، آن سر را می بوسید و می گفت: یا حسـین! نزد جدت محمّد مصطفی و پدرت علی مرتضی و مادرت فاطمه زهرا صلوات الله علیهم اجمعین برای من شهادت بده.

راوی می گوید: از طریق اهل بیت حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم روایت شده که وقتی امام حسین علیه السّلام شهید شد، جسد مقدسش در کربلا افتاده و خون مبارکش روی زمین ریخته بود. ناگاه پرنده سفیدی آمد و خود را به خون مقدس امام حسین علیه السّلام رنگین نمود. بعد در حالی که خون از پرهایش می چکید، آمد و مرغانی را دید که زیر سایه بر فراز شاخه درختان جای دارند و هر یک از آنها سخن از دانه و علف و آب می گوید. آن مرغ غرقه به خون به آنها گفت: وای بر شما! آیا جا دارد که شما مشغول لهو و لعب و به یاد دنیا باشید، ولی حسین علیه السّلام در زمین کربلا در میان آن حرارت ها روی خاک های داغ ذبح شده و خون مقدسش ریخته شده باشد؟ پس از این مقاله، کلیه آن پرندگان متوجه کربلا شدند. پس از ورود دیدند که جثه مبارک امام حسین علیه السّلام بدون سر و غسل و کفن روی زمین افتاده است؛ بادها گرد و غبارها را بر بدن مقدسش ریخته اند؛ جسد مبارکش به وسیله سم اسب دشمنان کوفته شده است؛ زوار آن حضرت وحوش بیابان ها هستند؛ جنیان صحرا و کوه ها برایش ناله و ندبه می کنند و زمین از انوار آن بزرگوار، نورانی و هوا از درخشندگی او درخشنده شده است.

وقتی چشم آن پرندگان به جسد مقدس حسین علیه السّلام افتاد، صیحه زدند و صدا به گریه و واویلا بلند کردند، در میان خون مبارکش نشستند و پر و بال خود را به وسیله آن خون رنگین نمودند. سپس هر یک از آنها به طرفی رو نمود تا اهل آنجا را از شهادت حضرت حسین علیه السّلام آگاه نماید. از قضا یکی از آن پرندگان متوجه مدینه پیامبر اسلام صلّی اللَّه علیه و آله شد. آن پرنده در حالی آمد که خون از پر و بالش می چکید در اطراف قبر مقدس حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم گردش می کرد و این سخن را می گفت: آگاه باشید که حسین در کربلا کشته شد! آگاه باشید که حسین در کربلا ذبح گردید! پرندگان در اطراف آن پرنده اجتماع نمودند و برای امام حسین گریه و نوحه کردند.

اهل مدینه وقتی ناله و ندبه آن پرندگان را شنیدند و آن خون هایی را که از پر و بال آنها می چکید دیدند، نمی دانستند چه خبر است. تا این که مدتی از این جریان گذشت و خبر شهادت امام حسین علیه السّلام آمد و دریافتند که آن پرنده، پیغمبر اسلام صلّی اللَّه علیه و آله را از قتل حضرت ابی عبداللَّه علیه السّلام آگاه می کرده است!

نقل شده که در آن روزی که آن مرغ وارد مدینه شد، یک یهودی در مدینه بود. او دارای یک دختر بود که کور، زمینگیر، کر، شل و بدنش دچار مرض جذام یعنی خوره بود. آن پرنده آمد و در حالی که خون از پر و بالش می چکید، بر فراز درختی نشست و آن شب را همچنان تا صبح گریان بود. آن یهودی، دختر بیمار خود را خارج از مدینه در میان همان باغی برده بود که آن پرنده جای گرفته بود. از قضا آن یهودی در مدینه کاری داشت و به دنبال کار خود رفت و نتوانست آن شب به سراغ دختر علیل خود برود. وقتی آن دختر متوجه شد که پدرش نیامده، به خواب نرفت، زیرا (عادت داشت) پدرش برایش سخن بگوید تا خوابش ببرد.

وقتی آن دختر در هنگام سحر گریه و ناله آن مرغ را شنید، خود را همچنان روی زمین می کشید تا آمد زیر آن درختی که آن پرنده بر فراز آن بود. آن دختر همچنان با آن پرنده هم آه و ناله شد. در همان حالی که آن دختر ناله می کرد، یک قطره از خون امام حسین علیه السّلام که به پر و بال آن پرنده بود به چشمش چکید و چشمش شفا یافت! سپس قطره دیگری به چشم دیگرش چکید و آن نیز شفا گرفت! بعد وقتی یک قطره به دست هایش چکید شفا یافتند! بعد از آن یک قطره به

پاهایش چکید، آنها نیز شفا گرفتند. سپس هر قطره خونی که به بدن آن دختر می چکید، آن را به بدن خود می مالید تا این که همه جای بدنش از برکت خون مقدس امام حسین علیه السّلام شفا یافت.

هنگامی که صبح شد و پدر آن دختر در آن باغ رفت، دختری را دید که گردش می کند، ولی متوجه نشد که او دختر خودش می باشد. لذا از او جویا شد که من دختر علیلی در این باغ داشتم که قادر به حرکت کردن نبود! آن دختر گفت: به خدا قسم من همان دختر هستم! وقتی وی این سخن را شنید، افتاد و غش کرد. هنگامی که به هوش آمد و برخاست، دخترش او را نزدیک آن پرنده آورد. یهودی دید آن پرنده بر فراز آن درخت، با قلبی حزین و دلی سوخته به علت مصیبت و شهادت حسین علیه السّلام ناله و ندبه می کند.

یهودی به آن پرنده گفت: تو را به حق آن کسی که تو را آفریده قسم می دهم با من به قدرت خدا سخن بگویی! ناگاه آن پرنده با حالت گریه گفت: من موقع ظهر با گروهی از پرندگان بر فراز بعضی از اشجار بودیم. ناگاه دیدم پرنده ای بر ما وارد شد و گفت: ای پرندگان! آیا جا دارد شما از نعمت های خدا بخورید و حسین در زمین کربلا با شدت گرما لب تشنه روی خاک های داغ افتاده باشد؟ سر مقدسش بریده و بر فراز نیزه و زنانش اسیر و لباسشان به تاراج رفته باشد؟ هنگامی که پرندگان این مقاله را شنیدند، به سوی کربلا پرواز کردند و ما امام حسین علیه السّلام را دیدیم که در آن وادی افتاده است. آب غسل آن حضرت خون بدنش و کفنش آن ریگ هایی بود که باد روی جنازه اش ریخته بود! ما روی جسد شریفش افتادیم و شروع به نوحه و زاری نمودیم و بدن های خود را به خون شریف حسین رنگین کردیم. سپس هر یک به طرفی پرواز نمودیم و من در این مکان آمده ام.

موقعی که آن یهودی این مقاله را شنید، تعجب کرد و گفت: اگر حسین علیه السّلام نزد خدا مقام عالی نمی داشت، خون مقدسش شفای هر دردی نمی بود. سپس آن یهودی و دخترش با تعداد پانصد نفر از خویشاوندانش به دین اسلام مشرف شدند.

راوی می گوید: از شخص اسدی نقل شده که گفت: هنگامی که لشکر بنی امیه از کربلا رفتند، من در کنار نهر علقمه مشغول زراعت بودم. من عجایب و غرایبی دیدم که جز مختصری از آنها را نمی توانم نقل نمایم. از جمله این که هر گاه بادها بر من می وزیدند، یک بوی مشک و عنبری به مشام من می رسید. وقتی بادها ساکن می شدند، ستارگانی را می دیدم که از آسمان به زمین نزول می کنند و نظیر آنها از زمین به آسمان صعود می نمایند. فقط من و اهل و عیالم در آنجا بودیم، شخص دیگری را ندیدیم تا از وی درباره آن منظره جویا شویم. هنگام غروب آفتاب شیری از طرف قبله می آمد و من پشت به او کرده و متوجه منزل خود می شدم. موقعی که صبح می شد و آفتاب طلوع می کرد و من از منزل خارج می شدم، می دیدم که آن شیر به سوی قبله می رود. با خودم می گفتم: این افرادی که کشته شدند از خوارج بودند و به عبیداللّه بن زیاد خروج کردند و ابن زیاد دستور قتل ایشان را صادر نموده بود. پس چرا معجزاتی را از این کشتگان می بینم که از دیگران نمی بینم؟ به خدا قسم باید امشب را بیدار باشم تا بنگرم آیا این شیر از این بدن ها می خورد یا نه .

وقتی آفتاب غروب کرد، دیدم آن شیر آمد. موقعی که متوجه آن شیر شدم، دیدم فوق العاده خوفناک است، لذا بدنم از دیدن وی دچار لرزه شد. این طور فکر کردم که اگر منظور این شیر خوردن گوشت بنی آدم باشد، پس باید به سراغ من بیاید. من

در همین فکر بودم که دیدم آن شیر در میان کشتگان رفت و روی جسدی که نظیر آفتاب بود ایستاد و خود را روی آن انداخت. من با خودم می گفتم: از گوشت آن بدن می خورد؟ ولی دیدم صورت خود را به خون آن جسد رنگین می کند و همهمه می نماید و با خود سخن می گوید. من گفتم: اللّٰه اکبر! این چه منظره تعجب آوری است. من همچنان مواظب آن شیر بودم تا این که تاریکی شب جهان را فرا گرفت. دیدم شمع و چراغ هایی آویزان بود که گویا زمین را پر کرده باشند. سپس صدای گریه و ناله و لطمه های جان گدازی شنیدم و به دنبال آنها رفتم. ناگاه دیدم آن ناله و گریه ها از زیر زمین است، شنیدم شخصی می گفت: وا حسیناه! وا اماماه! پوست بدن من دچار لرزه شد و نزدیک آن شخص گریان رفتم و او را به حق خدا و رسول قسم دادم و گفتم: تو کیستی؟ گفت: ما زنان جنیان هستیم. گفتم: برای چه گریانید!؟ گفتند: ما هر روز و شب برای حسین علیه السّلام که شهید شده و تشنه بود عزاداری می کنیم.

گفتم: همین حسینی که این شیر نزد جسدش می نشیند؟ گفتند: آری. آیا این شیر را می شناسی؟ گفتم: نه! گفتند: این شیر پدرش علی بن ابی طالب است. من در حالی مراجعت نمودم که اشک هایم بر صورتم می چکید.

نقل شده که سکینه دختر امام حسین علیه السّلام فرمود: ای یزید! من شب گذشته خوابی دیده ام که اگر گوش کنی برای تو بگویم. یزید گفت: چه خوابی؟ فرمود: در آن حینی که من بیدار بودم و از گریه خسته شده بودم، نماز خواندم و دعا کردم. هنگامی که چشمم به خواب رفت، دیدم درهای آسمان باز شده اند و نوری از آسمان به طرف زمین ساطع شده. بعد خادم هایی از خادمان بهشت به نظرم رسید. سپس باغی را دیدم که سبز بود و قصری در آن باغ وجود داشت. ناگاه دیدم پنج نفر از مردان بزرگ داخل شدند و یک خادم نزد ایشان بود. من به آن خادم گفتم: این قصر از کیست؟ گفت: این قصر از پدرت حسین علیه السّلام می باشد که خدا در عوض آن صبری که کرد، به او عطا فرموده است.

گفتم: این مردان بزرگ کیانند؟ گفت: آن شخص اول حضرت آدم ابوالبشر است؛ دوم نوح نبی اللّٰه می باشد؛ سوم ابراهیم خلیل الرحمن؛ و چهارم موسی کلیم اللّٰه. گفتم: آن شخص پنجمی که می بینم محاسن خود را به دست گرفته و گریان و حزین می باشد کیست؟ گفت: ای سکینه! آیا او را نمی شناسی؟ گفتم: نه، گفت: این جدت پیامبر اسلام صلّی اللّٰه علیه و آله است. گفتم: ایشان به کجا می روند؟ گفت: نزد پدرت حسین علیه السّلام. گفتم: به خدا قسم اکنون خود را به جدم می رسانم و او را از این مصائبی که بر ما رفته آگاه می نمایم. ولی آن حضرت سبقت گرفت و من به وی نرسیدم.

در همان حالی که متفکر بودم، ناگاه دیدم علی بن ابی طالب علیه السّلام در حالی که شمشیری به دست دارد ایستاده است. من به آن حضرت گفتم: یا جدا! به خدا قسم پسرت بعد از تو شهید شد! وی پس از این که گریان شد، مرا به سینه خود چسبانید و فرمود: ای دختر عزیزم، صبر کن! خدا یاری خواهد کرد. سپس متوجه نشدم که آن بزرگوار به کجا رفت. من همچنان متعجب ماندم که چرا ندانستم او کجا رفت و در همین حال بودم که دیدم دری از آسمان باز شد و ملائکه نزد سر مقدس پدرم صعود و نزول می کردند. وقتی یزید این سخنان را شنید، لطمه به صورت خود زد و گریان شد و گفت: مرا با شهید کردن حسین چه کار؟

در روایت دیگری دارد: حضرت سکینه به یزید فرمود: سپس مردی نزد من آمد که رنگش نظیر درّ و صورتش مثل ماه و دلشکسته بود. من به آن خادم گفتم: این مرد کیست؟ گفت: این جدت پیغمبر خدا صلّی اللّٰه علیه و آله می باشد. من نزدیک

آن حضرت رفتم و به وی گفتم: یا جداه! به خدا قسم مردان ما شهید و خون های ما ریخته شدند و نسبت به ما هتک حرمت شد. ما را بر شتران بی جهاز سوار کردند و به سوی یزید راندند. پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله مرا به سینه خود چسبانید. بعد متوجه حضرت آدم و نوح و ابراهیم و موسی علیهم السّلام شد و به آنان فرمود: بنگرید این امت من بعد از من با فرزندم چه عملی انجام دادند! سپس آن خادم به من گفت: ای سکینه! صدای خود را آهسته کن. زیرا پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم را گریان کردی.

پس از این جریان، آن خادم دست مرا گرفت و مرا داخل آن قصر نمود. ناگاه با پنج نفر زن مواجه شدم که خدای توانا خلقت آنان را با عظمت و نور آنان را زیاد کرده بود. در میان ایشان زنی بود عظیم الخلقه که موی سر خود را باز کرده و لباس های سیاه پوشیده بود. وی پیراهن غرقه به خونی در دست داشت؛ هر گاه او برمی خاست، زنان دیگر هم برمی خاستند و هر گاه می نشست، آنان نیز می نشستند. من به آن خادم گفتم: این زنان که خدا خلقت آنان را بزرگ نموده کیستند؟ گفت: ای سکینه! این حواء مادر بشر است؛ این مریم دختر عمران می باشد؛ این خدیجه دختر خویلد است؛ این هاجر می باشد؛ این ساره است و این بانویی که پیراهن غرقه به خون در دست دارد و هر گاه می ایستد زنان دیگر هم با وی می ایستند و هر گاه می نشیند آنان نیز با او می نشیند، جده ات فاطمه زهرا علیها السّلام است.

من نزدیک جده ام رفتم و گفتم: به خدا قسم پدرم شهید شد و من در کودکی یتیم شدم! آن بانو مرا به سینه خود چسبانید و گریه شدیدی کرد. کلیه آن زنان هم گریان شدند و به حضرت زهرا علیه السّلام گفتند: یا فاطمه! خدا بین تو و یزید در روز قیامت داوری خواهد کرد.

سپس یزید سکینه را رها کرد و توجهی به سخن وی ننمود.

از هند که زوجه یزید بود نقل شده که گفت: من وارد رختخواب خود شدم و در عالم خواب دیدم یکی از درهای آسمان باز شد و ملائکه دسته دسته به سوی سر مبارک امام حسین علیه السّلام فرود می آیند و می گویند: «السّلام علیک یا ابا عبداللَّه! السّلام علیک یا بن رسول اللَّه!» من در همین حال بودم که دیدم قطعه ابری از آسمان به زمین نازل شد و مردان فراوانی در میان آن بودند. در میان ایشان مردی بود که رنگش مثل رنگ درّ و صورتش نظیر ماه بود. وی آمد تا خود را روی دندان های ثنایای امام حسین علیه السّلام انداخت و در حالی که آنها را می بوسید، می فرمود: ای پسر عزیزم، تو را کشتند! آیا دیدی که قدر تو را نشناختند! و تو را از آشامیدن آب منع کردند! ای پسرم! من جدت رسول خدا می باشم؛ این پدرت علی مرتضی است؛ این برادرت حسن می باشد؛ این عموهایت جعفر و عقیل هستند؛ اینان حمزه و عباس می باشند. سپس آن حضرت اهل بیت خود را هر کدام پس از دیگری شماره می کرد. هند می گوید: من در حالی از خواب بیدار شدم که دچار جزع و ترس شده بودم. ناگاه دیدم نوری بالای سر مبارک امام حسین علیه السّلام منتشر گردیده است! من به دنبال یزید رفتم و او را در میان خانه ای تاریک یافتم. وی صورت خود را متوجه دیوار کرده بود و می گفت: مرا با حسین چه کار؟ یزید دچار انواع و اقسام غم و اندوه شده بود. من خواب خود را برایش نقل کردم و او همچنان سر خود را به زیر انداخته بود!

راوی می گوید: هنگامی که صبح شد، یزید حرم و اهل بیت رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله را خواست و به ایشان گفت: دوست دارید نزد من بمانید یا به جانب مدینه مراجعت نمایید؟ من جایزه فراوانی به شما خواهم داد. آنان گفتند: ما اولا

دوست داریم برای امام حسین علیه السّلام نوحه و عزاداری کنیم. یزید گفت: هر چه در نظر دارید انجام دهید. سپس حجره هایی در دمشق برای آنان تخلیه شد و مشغول عزاداری شدند و هیچ زن هاشمیه و قرشیه ای نماند، مگر این که برای حسین علیه السّلام سیاه پوشید و هفت روز بر حسین علیه السّلام ندبه کردند. روز هشتم که شد، یزید آنان را فراخواند و ماندن در شام را برایشان عرضه کرد، ولی آنان خواستند به مدینه برگردند. پس برای آنان محمل ها را مهیا کرد و زینت نمود و امر کرد که سفره های ابریشمی بیاورند و بر آن اموال ریختند و گفت: ای ام کلثوم! این مال را در عوض مصبتتان بگیرید! ام کلثوم فرمود: ای یزید! چقدر کم حیا و پر رو هستی! برادر و اهل بیتم را می کشی و در برابر قتلشان به من عوض مالی می دهی؟

سپس راوی می گوید: اما ام کلثوم وقتی متوجه مدینه شد، شروع به گریه کرد و گفت:

ای مدینه جد ما! به استقبال ما نیا که با حسرت و حزن آمدیم

هان که رسول خدا را از ورود ما با خبر ساز که ما در خصوص پدرمان مصیبت زده شدیم مردان ما در کربلا به خاک افتاده اند، بدون سر و پسران ما را ذبح کردند؛

به جد ما خبر بده که ما اسیر شدیم و بعد از اسارت ای جد ما، ما در بند شدیم!

و ای رسول خدا! گروه تو به صورت عریان در زمین های گرم قربانی شدند و غارت گردیدند

و حسین را ذبح کردند و قرابت تو در خصوص ما را مراعات نکردند

اگر به اسرایی بنگری که بر پشت شتران سوار شده و حمل می شوند،

ای رسول خدا! بعد از حجاب و پوشش چشم مردم به ما نگاه می کند

و تو بر ما احاطه داشتی و تا چشم از ما برداشتی، دشمنان بر ما شوریدند

ای فاطمه! اگر به اسرا نگاه کنی، می بینی دخترانت در شهرها پراکنده گشته اند

ای فاطمه! اگر به سرگردانان بنگری، و اگر زین العابدین را ببینی،

ای فاطمه! اگر ما را بیدار ببینی و بنگری که از بیداری شب نابینا شده ایم،

ای فاطمه! آنچه از دشمنانت دیدی، به قدر یک قیراط از آنچه ما دیدیم نیست

اگر زنده می ماندی، تا روز قیامت پیوسته بر ما ندبه می کردی

به بقیع عروج کن و بایست و ندا سر بده ای پسر حبیب پروردگار جهانیان!

و بگو ای عمو! ای حسن پاک! حرم برادرت دچار ضیاع و نقص شدند

ای عمو جان! برادرت دور از تو قربانی شد و در سرزمین سوزان طف به گرو ماند

بدون سر! و پرندگان و وحوش آشکارا بر او نوحه می کنند!

مولای من! اگر ببینی حرم را بدون این که یاوری بیابند، حرکت دادند

سوار بر ناقه های بدون محمل، و حرم را به صورت مکشوف می بینی

ای مدینه جدّ ما! به استقبال ما میا که با حسرت ها و اندوه ها آمدیم

ما همگی با اهل خود از تو خارج شدیم و بدون مردان و پسران برگشتیم!

و هنگام خروج جمع ما جمع بود، ولی سر برهنه و غارت زده برگشتیم

ما آشکارا در امان خدا بودیم، ولی با پراکندگی و خوف برگشتیم! مولایمان حسین انیس ما بود، ولی ما برگشتیم و حسین در گرو آن است

پس ما ضایع شدیم و حامی نداریم و ما بر برادرمان نوحه می کنیم

و ما بر مرکب ها سوار شده و حرکت کردیم و بالای شتران دشمنان خود رفته ایم.

و ما دختران یس و طه هستیم و بر پدر خود گریانیم

و ما پاکیزگانیم که طهارتمان مخفی نیست و ما مخلصین و برگزیدگانیم

و ما بر بلاها صبر کردیم و ما راستگویان خیرخواهیم

ای جد ما! حسین را کشتند و حضور خدا را در امر ما رعایت نکردند

ای جد ما! دشمنان ما به آرزوی خود رسیدند و دشمنان در مورد ما تشفی خاطر پیدا کردند

حرمت زنان را هتک کردند و همگی آنان را به زور بر محمل ها بردند

و زینب را از پس پرده اش بیرون بردند و فاطمه سرگردان است و ناله دارد

سکینه از حرارت شور و حالش شکایت می کند و ندا می دهد: ای پروردگار جهانیان به فریاد برس!

و زین العابدین در بند ذلت رفته و اهل خیانت قصد کشتنش را کرده اند

پس بعد از آنان خاک بر سر دنیا که جام مرگ را در این مصیبت سر کشیدیم

و این قصه من با شرح حال من است؛ ای شنوندگان بر ما بگریید!

راوی می گوید: اما زینب دو لنگه در مسجد را گرفته بود و ندا می کرد: ای جد من! من خبر مرگ برادرم حسین را برایت آوردم و اشک در مصیبت او با این حال تمام نمی شود و از گریه و نوحه توقفی حاصل نمی گردد و هر بار که به علی بن الحسین علیهما السّلام می نگریست، اندوهش تجدید می گشت و شور و نوایش زیاد می شد

**[ترجمه]

«۳۸»

یف، [الطرائف] مِنْ مُسْنَدِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ بِإِسْنَادِهِ إِلَی سَهْلٍ قَالَ: قالت [سَمِعْتُ] أُمَّ سَلَمَةَ

زَوْجَهَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله حِينَ جَاءَهَا نَعْيُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ لَعَنَتْ أَهْلَ الْعِرَاقِ وَ قَالَتْ قَتَلُوهُ قَتَلَهُمُ اللَّهُ غَرُّوهُ وَ أَذَلُّوهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ قَدْ جَاءَتْهُ فَاطِمَهُ عليها السلام عَشِيَّهً بِبُرْمَهٍ قَدْ صَنَعَتْ فِيهَا عَصِيدَهً(۱) تَحْمِلُهَا فِي طَبَقٍ حَتَّى وَضَعَتْهَا بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ لَهَا أَيْنَ ابْنُ عَمِّكِ قَالَتْ هُوَ فِي الْبَيْتِ قَالَ اذْهَبِي فَادْعِيهِ وَ ائْتِينِي بِابْنَيْهِ قَالَتْ وَ جَاءَتْ تَقُودُ ابْنَيْهَا كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِيَدٍ وَ عَلِيٌّ عليه السلام يَمْشِي بِأَثَرِهَا حَتَّى دَخَلُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَأَجْلَسَهُمَا فِي حَجْرِهِ وَ جَلَسَ عَلِيٌّ عليه السلام عَنْ يَمِينِهِ وَ جَلَسَتْ فَاطِمَهُ عليها السلام عَنْ يَسَارِهِ قَالَتْ أُمُّ سَلَمَهَ فَاجْتَذَبَ مِنْ تَحْتِي كِسَاءً خَيْبَرِيّاً كَانَ بِسَاطاً لَنَا فَلَفَّهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ أَخَذَ طَرَفَيِ الْكِسَاءِ وَ أَلْوَى بِيَدِهِ الْيُمْنَى إِلَى رَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ قَالَ اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي فَأَذْهِبْ عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَ طَهِّرْهُمْ تَطْهِيراً قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ لَسْتُ مِنْ أَهْلِكَ قَالَ بَلَى قَالَتْ فَأَدْخَلَنِي فِي الْكِسَاءِ بَعْدَ مَا قَضَى دُعَاءَهُ لِابْنِ عَمِّهِ عَلِيٍّ وَ ابْنَتِهِ فَاطِمَهَ وَ ابْنَيْهِمَا(۲).

**[ترجمه]طرائف: سهل نقل می گوید: وقتی خبر شهادت امام حسین علیه السّلام به مدینه رسید، ام سلمه زوجه پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم گفت: لعنت بر اهل عراق باد! حسین علیه السّلام را کشتند. خدا آنان را بکشد! حسین علیه السّلام را فریب دادند و ذلیل کردند؟ خدا ایشان را لعنت کند. من دیدم فاطمه زهرا یک شب طبق غذا و حلوایی آورد و در حضور پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله نهاد. پیامبر خدا به فاطمه فرمود: پسر عمویت علی کجاست؟ فرمود: در میان خانه بود. رسول خدا فرمود: برو او را با دو فرزندش نزد من بیاور. حضرت زهرا در حالی آمد که دست حسنین علیهم السّلام را گرفته بود و حضرت امیر علیه السّلام هم به دنبال آن بانو بود. ایشان نزد پیغمبر خدا آمدند و آن بزرگوار حسنین علیهما السّلام را در کنار خود نشانید. حضرت امیر طرف راست و فاطمه اطهر سمت چپ پیامبر اعظم اسلام صلّی اللّه علیه و آله و سلّم نشستند.

ام سلمه می گوید: پیغمبر اکرم صلّی اللّه علیه و آله یک کسای خیبری را که زیر پای من و فرش ما بود، بر گرفت و آن را به خود و آنان پیچید. بعدا دو طرف آن کساء را به دست گرفت و پس از این که دست خود را به طرف آسمان بلند کرد فرمود: پروردگارا! اینان اهل بیت منند، پلیدی را از ایشان بر طرف کن و آنان را به نحو مخصوصی پاکیزه بگردان! من گفتم: یا رسول اللّه! آیا من از اهل بیت تو نیستم؟ فرمود: چرا. سپس آن بزرگوار پس از این که در حق پسر عمویش علی و دخترش فاطمه و حضرت حسنین علیهم السّلام دعا کرده بود، مرا نیز داخل کساء نمود. - . طرائف: ۳۰ -

**[ترجمه]

«۳۹»

أَقُولُ رَوَى شَارِحُ دِيوَانِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَنْ هِشَامٍ الْكَلْبِيِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ: أَنَّهُ لَمَّا قُتِلَ الْحُسَيْنُ عليه السلام سَمِعُوا صَوْتَ هَاتِفٍ مِنَ السَّمَاءِ يَقُولُ:

أَيُّهَا الْقَاتِلُونَ جَهْلًا حُسَيْناً***أَبْشِرُوا بِالْعَذَابِ وَ التَّنْكِيلِ

كُلُّ أَهْلِ السَّمَاءِ يَدْعُو عَلَيْكُمْ***مِنْ نَبِيٍّ وَ مُرْسَلٍ وَ قَتِيلٍ

قَدْ لُعِنْتُمْ عَلَى لِسَانِ بْنِ دَاوُدَ***وَ مُوسَى وَ صَاحِبِ الْإِنْجِيلِ

**[ترجمه]مؤلف: شارح دیوان حضرت امیر علیه السّلام از عمرو بن ابی المقدام نقل می کند: هنگامی که امام حسین علیه السّلام شهید شده بود، شنیدند که هاتفی از آسمان می گفت:

ای کسانی که از سر جهالت حسین را کشتید! بر شما بشارت باد به عذاب و سختی!

تمام آسمانیان از نبی و رسول و شهید، شما را نفرین می کنند

بر لسان پسر داود و موسی و صاحب انجیل، مورد لعن قرار گرفتید

**[ترجمه]

«۴۰»

وَ وَجَدْتُ بِخَطِّ بَعْضِ الْأَفَاضِلِ نَقْلًا مِنْ خَطِّ الشَّهِيدِ قُدِّسَ سِرُّهُ قَالَ: لَمَّا جِي ءَ بِرُءُوسِ الشُّهَدَاءِ وَ السَّبَايَا مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ علیهم السلام أَنْشَدَ يَزِيدُ لَعَنَهُ اللَّهُ:

لَمَّا بَدَتْ تِلْكَ الرُّءُوسُ وَ أَشْرَقَتْ**تِلْكَ الشُّمُوسُ عَلَى رُبَى جَيْرُونِ (۳)

صَاحَ الْغُرَابُ فَقُلْتُ صِحْ أَوْ لَا تَصِحْ**فَلَقَدْ قَضَيْتُ مِنَ النَّبِيِّ دُيُونِي

۱- ۱. البرمه: القدر من الحجر، و العصیده: دقیق یلت بالسمن و یطبخ.

۲- ۲. الطرائف: ۳۰.

۳- ۳. باب من أبواب دمشق.

**[ترجمه]مؤلف: خط بعضی از فضلاء را یافتم که از خط شهید ثانی نقل می کند: موقعی که سر مقدس شهیدان و اسیران آل محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم را نزد یزید لعنه الله بردند، یزید این اشعار را انشاد کرد:

هنگامی که آن سرها ظاهر شدند و آن خورشیدهای درخشنده بر بالای دروازه جیرون (که یکی از دروازه های دمشق بوده) درخشیدند،

کلاغ فریاد زد؛ من گفتم: چه فریاد بزنی و چه فریاد نزنی، حقا که من حق خود را از پیامبر اسلام گرفتم

**[ترجمه]

«۴۱»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، وَ رُوِيَ: أَنَّهُ لَمَّا حُمِلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام إِلَى يَزِيدَ لَعَنَهُ اللَّهُ هَمَّ بِضَرْبِ عُنُقِهِ فَوَقَّفَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَ هُوَ يُكَلِّمُهُ لِيَسْتَنْطِقَهُ بِكَلِمَةٍ يُوجِبُ بِهَا قَتْلَهُ وَ عَلِيٌّ علیه السلام يُجِيبُهُ حَسَبَ مَا يُكَلِّمُهُ وَ فِي يَدِهِ سُبْحَةٌ صَغِيرَةٌ يُدِيرُهَا بِأَصَابِعِهِ وَ هُوَ يَتَكَلَّمُ فَقَالَ لَهُ يَزِيدُ أُكَلِّمُكَ وَ أَنْتَ تُجِيبُنِي وَ تُدِيرُ أَصَابِعَكَ بِسُبْحَةٍ فِي يَدِكَ فَكَيْفَ يَجُوزُ ذَلِكَ فَقَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي أَنَّهُ كَانَ إِذَا صَلَّى الْغَدَاةَ وَ انْفَتَلَ- لَا يَتَكَلَّمُ حَتَّى يَأْخُذَ سُبْحَةً بَيْنَ يَدَيْهِ فَيَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَصْبَحْتُ أُسَبِّحُكَ وَ أُمَجِّدُكَ وَ أُحَمِّدُكَ وَ أُهَلِّلُكَ بِعَدَدِ مَا أُدِيرُ بِهِ سُبْحَتِي وَ يَأْخُذُ السُّبْحَةَ وَ يُدِيرُهَا وَ هُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا يُرِيدُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَتَكَلَّمَ بِالتَّسْبِيحِ وَ ذَكَرَ أَنَّ ذَلِكَ مُحْتَسَبٌ لَهُ وَ هُوَ حِرْزٌ إِلَى أَنْ يَأْوِيَ إِلَى فِرَاشِهِ فَإِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ الْقَوْلِ وَ وَضَعَ سُبْحَتَهُ تَحْتَ رَأْسِهِ فَهِيَ مَحْسُوبَةٌ لَهُ مِنَ الْوَقْتِ إِلَى الْوَقْتِ فَفَعَلْتُ هَذَا اقْتِدَاءً بِجَدِّي فَقَالَ لَهُ يَزِيدُ لَسْتُ أُكَلِّمُ أَحَداً مِنْكُمْ إِلَّا وَ يُجِيبُنِي بِمَا يَعُوذُ بِهِ وَ عَفَا عَنْهُ وَ وَصَلَهُ وَ أَمَرَ بِإِطْلَاقِهِ.

**[ترجمه]دعوات راوندی: روایت شده که وقتی حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام را نزد یزید ملعون بردند، یزید تصمیم گرفت گردن حضرت سجاد علیه السّلام را بزند، لذا آن امام مظلوم را در مقابل خود نگاه داشت و شروع به سخن کرد. منظور یزید این بود که با آن حضرت مکالمه نماید و آن بزرگوار سخنی بگوید که یزید آن را بهانه کند و او را شهید نماید. ولی حضرت سجاد علیه السّلام جواب او را مطابق با سؤالش می فرمود. حضرت سجاد علیه السّلام یک سبحه کوچکی در دست داشت که آن را با انگشت های خود می گردانید و تکلم می کرد. یزید گفت: من با تو سخن می گویم و تو جواب مرا در حالی می دهی که سبحه را به دست خود می گردانی! چگونه این موضوع جایز است؟ امام سجاد علیه السّلام فرمود: پدرم از جدم برایم نقل کرد که هر گاه نماز صبح را می خواند، با کسی سخن نمی گفت تا این که سبحه را بر می داشت و می فرمود:

خدایا! من صبح کردم در حالی که به تعدادی که تسبیحم را می گردانم، تو را تسبیح و تمجید و حمد و تهلیل می کنم. سپس آن حضرت آن سبحه را برمی داشت و بدون این که تسبیح بگوید، هر چه می خواست سخن می گفت و سبحه را می گردانید. می فرمود: همین گردانیدن سبحه برایش ثواب داشت و یک حرزی بود، تا آن موقعی که در رختخواب خود وارد می شد. هنگامی که وارد رختخواب خود می شد نیز همین عمل را انجام می داد و سبحه خود را زیر سر خویش می نهاد و ثواب آن سبحه از این وقت تا وقت بعدی برایش حساب می شد. من به جدم اقتدا کردم و من این عمل را انجام دادم. یزید

گفت: من با هیچ کدام از شما (آل محمّد) تکلم نکردم، مگر این که جوابی به من داد که به آن پناهنده شد! سپس حضرت سجاد علیه السّلام را عفو کرد، جایزه ای به آن بزرگوار داد و آزادش نمود.

**[ترجمه]

«۴۲»

نَوَادِرُ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِهِ قَالَ: إِنَّ مُصْعَبَ بْنَ الزُّبَيْرِ لَمَّا تَوَجَّهَ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ يُقَاتِلُهُ وَ بَلَغَ الْحَيْرَ دَخَلَ فَوَقَفَ عَلَى قَبْرِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَمَا وَ اللَّهِ لَئِنْ كُنْتَ غُصِبْتَ نَفْسَكَ مَا غُصِبْتَ دِينَكَ ثُمَّ انْصَرَفَ وَ هُوَ يَقُولُك: شِعْرٌ

وَ إِنَّ الْأُولَى بِالطَّفِّ مِنْ آلِ هَاشِمٍ**تَأَسَّوْا فَسَنُّوا لِلْكِرَامِ التَّأَسِّيَا

وَ مِنْهُ عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ قَالَ: لَمَّا بَلَغَ أَهْلَ الْبُلْدَانِ مَا كَانَ مِنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَدِمَتْ لِزِيَارَتِهِ مِائَةُ أَلْفِ امْرَأَةٍ مِمَّنْ كَانَتْ لَا تَلِدُ فَوَلَدْنَ كُلُّهُنَّ.

ص: ۲۰۰

**[ترجمه]نوادر علی بن اسباط: از چند نفر از اصحابش روایت می کند که گفت: وقتی مصعب بن زبیر متوجه عبدالملک بن مروان شد تا با او قتال نماید و به حائر امام حسین علیه السّلام رسید، بر سر قبر ابی عبداللّه الحسین علیه السّلام توقف نمود و گفت: یا ابا عبداللّه! به خدا قسم گرچه درباره نفس خود غضب کردی، ولی راجع به دین خود غضب ننمودی. سپس در حالی بازگشت که این شعر را می خواند:

این شهیدان کربلا که از آل هاشم می باشند، به نیاکان خود تأسی کردن را برای مردان بزرگوار سنت و سرمشق قرار دادند

نیز در همان کتاب از چند نفر از اصحابش روایت می کند: وقتی خبر شهادت امام حسین علیه السّلام در شهرها منتشر شد، تعداد صد هزار نفر زن نازا برای زیارت امام حسین علیه السّلام آمدند و همه بچه دار شدند .

**[ترجمه]

باب ۴۰ ما ظهر بعد شهادته من بكاء السماء و الأرض علیه ص و انكساف الشمس و القمر و غیرها

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِیرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَ: مَرَّ عَلَیْهِ رَجُلٌ عَدُوٌّ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ فَقَالَ فَما بَكَتْ عَلَیْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما كانُوا مُنْظَرِینَ (۱) ثُمَّ مَرَّ عَلَیْهِ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام فَقَالَ لَكِنْ هَذَا لَتَبْكِیَنَّ عَلَیْهِ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ وَ قَالَ وَ مَا بَكَتِ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ إِلَّا عَلَى یَحْیَى بْنِ زَكَرِیَّا وَ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا.

**[ترجمه]تفسیر قمی: حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: مردی که دشمن خدا و رسول بود به وی مرور کرد. حضرت امیر این آیه را خواند: «فَما بَكَتْ عَلَیْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما كانُوا مُنْظَرِینَ.» - . دخان / ۲۹ - {و آسمان و زمین بر آنان زاری نکردند و مهلت نیافتند} پس از آن مرد، حضرت حسین علیه السّلام از نزد حضرت امیر علیه السّلام عبور کرد و حضرت امیر علیه السّلام فرمود: ولی آسمان و زمین برای این حسین علیه السّلام گریان خواهند شد. سپس فرمود: آسمان و زمین جز برای یحیی بن زکریا و حسین بن علی علیهم السّلام برای کسی گریان نشدند.

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] عَنْهُمَا(۲)

عَنْ حَنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: زُورُوا الْحُسَیْنَ علیه السلام وَ لَا تَجْفُوهُ فَإِنَّهُ سَیِّدُ شَبَابِ الشُّهَدَاءِ أَوْ سَیِّدُ شَبَابِ أَهْلِ

الْجَنَّهِ وَ شَبِيهُ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا وَ عَلَيْهِمَا بَكَتِ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ.

أَقُولُ فِي خَبَرِ ابْنِ شَبِيبٍ عَنِ الرِّضَا عليه السلام: أَنَّهُ بَكَتِ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَ الْأَرَضُونَ لِقَتْلِهِ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام جعفر صادق عليه السّـلام فرمود: امام حسـين عليه السّـلام را زيارت كنيد و در حق او جفا مكنيد، زيرا حسـين عليه السّـلام بزرگ جوانان شهيد، يا بزرگ جوانان اهل بهشت است. حسين شبيه يحيى بن زكريا عليهم السّلام مى باشد. آسمان و زمين براى ايشان گريان شدند. - . قرب الاسناد: ۶۶ -

مؤلف: در خبر ابن شبيب آمده كه حضرت رضا عليه السّلام فرمود: آسمان هاى هفتگانه و زمين ها به سبب قتل او گريستند .

**[ترجمه]

«۳»

ما، [الأمالى] للشيخ الطوسى الْمُفِيدُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي فَاخِتَهَ قَالَ: كُنْتُ أَنَا وَ أَبُو سَلَمَهَ السَّرَّاجُ

ص: ۲۰۱

۱- ۱. الدخان: ۲۹.

۲- ۲. يعنى محمّد بن عبد الحميد و عبد الصـمد بن محمّد، و صدر الحديث هكذا: قال: حنان- قلت لابى عبد اللّه عليه السـلام: ما تقول فى زياره قبر الحسـين عليه السلام فانه بلغنا عن بعضكم أنّه قال: تعدل حجه و عمره، قال فقال ما أصعب هذا الحديث ما تعدل هذا كله لكن زوروه الحديث، راجع المصدر ص ۶۶.

۳- ۳. راجع ج ۴۴ ص ۲۸۶.

وَ یُونُسُ بْنُ یَعْقُوبَ وَ الْفُضَیْلُ بْنُ یَسَارٍ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنِّی أَحْضُرُ مَجَالِسَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ فَأَذْکُرُکُمْ فِی نَفْسِی فَأَیُّ شَیْ ءٍ أَقُولُ فَقَالَ یَا حُسَیْنُ إِذَا حَضَرْتَ مَجَالِسَ هَؤُلَاءِ فَقُلْ اللَّهُمَّ أَرِنَا الرَّخَاءَ وَ السُّرُورَ فَإِنَّکَ تَأْتِی عَلَی مَا تُرِیدُ قَالَ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنِّی أَذْکُرُ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام فَأَیُّ شَیْ ءٍ أَقُولُ إِذَا ذَکَرْتُهُ فَقَالَ قُلْ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْکَ یَا بَا عَبْدِ اللَّهِ تُکَرِّرُهَا ثَلَاثاً ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَیْنَا وَ قَالَ إِنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ لَمَّا قُتِلَ بَکَتْ عَلَیْهِ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَ الْأَرَضُونَ السَّبْعُ وَ مَا فِیهِنَّ وَ مَا بَیْنَهُنَّ وَ مَنْ یَتَقَلَّبُ فِی الْجَنَّهِ وَ النَّارِ وَ مَا یُرَی وَ مَا لَا یُرَی إِلَّا ثَلَاثَهَ أَشْیَاءَ فَإِنَّهَا لَمْ تَبْکِ عَلَیْهِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ وَ مَا هَذِهِ الثَّلَاثَهُ الْأَشْیَاءِ الَّتِی لَمْ تَبْکِ عَلَیْهِ فَقَالَ الْبَصْرَهُ وَ دِمَشْقُ وَ آلُ الْحَکَمِ بْنِ أَبِی الْعَاصِ.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: حسین بن ابی فاخته می گوید: من و ابو سلمه سراج و یونس بن یعقوب و فضیل بن یسار در حضور امام جعفر صادق علیه السّلام مشرف بودیم. من به آن حضرت گفتم: فدایت شوم! هر گاه من در مجالس این گروه حاضر شوم و شما را در قلب خود یاد کنم چه بگویم؟ فرمود: هر وقت وارد مجالس این گروه شدی بگو: پروردگارا! راحتی و خشنودی به ما عطا کن، زیرا تو هر عملی را که بخواهی انجام می دهی. گفتم: فدایت شوم! هر گاه حضرت حسین بن علی علیهما السّلام را یادآور می شوم چه بگویم. فرمود: سه مرتبه بگو: «صلی اللّه علیک یا ابا عبداللّه!»

سپس امام صادق علیه السّلام متوجه ما شد و فرمود: وقتی امام حسین علیه السّلام شهید شد، آسمان های هفتگانه، موجوداتی که در میان آنها و مابین آنها بودند؛ افرادی که در بهشت و جهنم بودند؛ و آنچه که دیده می شود و آنچه دیده نمی شود، همگی برای امام حسین علیه السّلام گریه کردند. فقط سه چیز برای امام حسین علیه السّلام گریان نشدند. گفتم: فدایت شوم! آن سه چیز کدامند که برای امام حسین علیه السّلام گریه نکردند؟ فرمود: بصره، دمشق، و آل حکم بن ابی العاص.

**[ترجمه]

«۴»

لی، [الأمالی] للصدوق ع، [علل الشرائع] ابْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ نَصْرِ بْنِ مُزَاحِمٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَرْطَاهَ بْنِ حَبِیبٍ عَنْ فُضَیْلٍ الرَّسَّانِ عَنْ جَبَلَهَ الْمَکِّیَّهِ قَالَ سَمِعْتُ مِیثَمَ التَّمَّارِ قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ یَقُولُ: وَ اللَّهِ لَتَقْتُلُ هَذِهِ الْأُمَّهُ ابْنَ نَبِیِّهَا فِی الْمُحَرَّمِ لِعَشْرٍ یَمْضِینَ مِنْهُ وَ لَیَتَّخِذَنَّ أَعْدَاءُ اللَّهِ ذَلِکَ الْیَوْمَ یَوْمَ بَرَکَهٍ وَ إِنَّ ذَلِکَ لَکَائِنٌ قَدْ سَبَقَ فِی عِلْمِ اللَّهِ تَعَالَی ذِکْرُهُ أَعْلَمُ ذَلِکَ لِعَهْدٍ عَهِدَهُ إِلَیَّ مَوْلَایَ- أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ وَ لَقَدْ أَخْبَرَنِی أَنَّهُ یَبْکِی عَلَیْهِ کُلُّ شَیْ ءٍ حَتَّی الْوُحُوشُ فِی الْفَلَوَاتِ وَ الْحِیتَانُ فِی الْبَحْرِ وَ الطَّیْرُ فِی السَّمَاءِ وَ یَبْکِی عَلَیْهِ الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ وَ النُّجُومُ وَ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ وَ مُؤْمِنُو الْإِنْسِ وَ الْجِنِّ وَ جَمِیعُ مَلَائِکَهِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِینَ وَ رِضْوَانُ وَ مَالِکٌ وَ حَمَلَهُ الْعَرْشِ وَ تَمْطُرُ السَّمَاءُ دَماً وَ رَمَاداً ثُمَّ قَالَ وَجَبَتْ لَعْنَهُ اللَّهِ عَلَی قَتَلَهِ الْحُسَیْنِ کَمَا وَجَبَتْ عَلَی الْمُشْرِکِینَ الَّذِینَ یَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلهاً آخَرَ وَ کَمَا وَجَبَتْ عَلَی الْیَهُودِ وَ النَّصَارَی وَ الْمَجُوسِ قَالَ جَبَلَهُ فَقُلْتُ لَهُ یَا مِیثَمُ فَکَیْفَ یَتَّخِذُ النَّاسُ ذَلِکَ الْیَوْمَ الَّذِی قُتِلَ فِیهِ الْحُسَیْنُ یَوْمَ بَرَکَهٍ فَبَکَی مِیثَمٌ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ ثُمَّ قَالَ یَزْعُمُونَ لِحَدِیثٍ یَضَعُونَهُ أَنَّهُ الْیَوْمُ الَّذِی تَابَ اللَّهُ فِیهِ عَلَی آدَمَ وَ إِنَّمَا تَابَ اللَّهُ عَلَی آدَمَ فِی ذِی الْحِجَّهِ وَ یَزْعُمُونَ أَنَّهُ الْیَوْمُ الَّذِی قَبِلَ اللَّهُ فِیهِ تَوْبَهَ دَاوُدَ

وَ إِنَّمَا قَبِلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ تَوْبَتَهُ فِي ذِي الْحِجَّهِ وَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُ الْيَوْمُ الَّذِي أَخْرَجَ اللَّهُ فِيهِ- يُونُسَ مِنْ بَطْنِ الْحُوتِ وَ إِنَّمَا أَخْرَجَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يُونُسَ مِنْ بَطْنِ الْحُوتِ فِي ذِي الْحِجَّهِ وَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُ الْيَوْمُ الَّذِي اسْتَوَتْ فِيهِ سَفِينَهُ نُوحٍ عَلَى الْجُودِيِّ وَ إِنَّمَا اسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِ فِي يَوْمِ الثَّامِنَ عَشَرَ مِنْ ذِي الْحِجَّهِ وَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُ الْيَوْمُ الَّذِي فَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِيهِ الْبَحْرَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ وَ إِنَّمَا كَانَ ذَلِكَ فِي رَبِيعٍ الْأَوَّلِ ثُمَّ قَالَ مِيثَمٌ يَا جَبَلَهُ اعْلَمِي أَنَّ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ لِأَصْحَابِهِ عَلَى سَائِرِ الشُّهَدَاءِ دَرَجَهٌ يَا جَبَلَهُ إِذَا نَظَرْتِ إِلَى الشَّمْسِ حَمْرَاءَ كَأَنَّهَا دَمٌ عَبِيطٌ فَاعْلَمِي أَنَّ سَيِّدَ الشُّهَدَاءِ الْحُسَيْنَ قَدْ قُتِلَ قَالَتْ جَبَلَهُ فَخَرَجْتُ ذَاتَ يَوْمٍ فَرَأَيْتُ الشَّمْسَ عَلَى الْحِيطَانِ كَأَنَّهَا الْمَلَاحِفُ الْمُعَصْفَرَهُ فَصِحْتُ حِينَئِذٍ وَ بَكَيْتُ وَ قُلْتُ قَدْ وَ اللَّهِ قُتِلَ سَيِّدُنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عليهما السلام(۱).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق و علل الشرائع: جبله می گوید: شنیدم که میثم تمار می گفت: به خدا قسم این امت پسر دختر پیغمبر خود را در روز دهم ماه محرم می کشند، بعد دشمنان خدا روز شهادت حسین علیه السّلام را روز خیر و برکت می دانند. این موضوع عملی خواهد شد، زیرا در علم خدای علیم این طور سبقت گرفته است. من این خبر را از آن عهدی که مولای من علی بن ابی طالب علیه السّلام با من کرد می دانم. امیرالمؤمنین علی علیه السّلام به من خبر داد که هر چیزی برای مظلومیت حسین علیه السّلام گریه خواهد کرد، حتی وحشیان صحراها، ماهیان دریاها، پرندگان آسمان آفتاب، ماهتاب، ستارگان، آسمان، زمین، مؤمنین انس و جن، جمیع ملائکه آسمان ها و زمین ها، رضوان، مالک و حاملین عرش. آسمان خون و خاکستر می بارد .

سپس فرمود: لعنت خدا بر قاتلین حسین علیه السّلام واجب شد، «الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلهاً آخَر.» - . حجر / ۹۶ - همان طور که بر {مشرکینی که برای خدا شریک قرار دادند واجب گردید.} و همان طور که لعن خدا بر یهود و نصارا و مجوس لازم شد.

جبله می گوید: به میثم گفتم: چگونه مردم آن روزی را که امام حسین علیه السّلام در آن شهید می شود، روز خیر و برکت قرار می دهند؟ میثم پس از این که گریان شد گفت: به جهت آن حدیث ساختگی که می گویند: خدا در یک چنین روزی توبه حضرت آدم را قبول کرد. نیز می پندارند که خدا توبه حضرت داود را در یک چنین روزی قبول نمود. در صورتی که خداوند عزوجل توبه حضرت داود را در ماه ذیحجه پذیرفت.

آنان گمان می کنند که آن روز، همان روزی است که خداوند حضرت یونس را از شکم ماهی خارج کرده است. در صورتی که خداوند عزوجل حضرت یونس را در ماه ذی حجه از شکم ماهی اخراج نمود. ایشان گمان می کنند که روز شهادت حسین، همان روزی است که کشتی نوح بر فراز جودی قرار گرفت. در صورتی که کشتی نوح در روز هیجدهم ماه ذی حجه بر فراز جودی قرار گرفت. آنان گمان می نمایند که آن روز، روزی است که خدا دریا را برای بنی اسرائیل شکافت. در صورتی که این موضوع در ماه ربیع الاول واقع شد.

بعد میثم گفت: ای جبله! بدان که حسین علیه السّلام روز قیامت بزرگ شهیدان است و اصحاب حسین عزوجل را بر سایر شهیدان درجه رفیعه ای می باشد. ای جبله! هر گاه دیدی قرمزی آفتاب نظیر خون تازه گردید، بدان که امام حسین عزوجل شهید شده است.

جبله می گوید: یک روز من خارج شدم و آفتاب را دیدم که نظیر چادرهای قرمزی که به خون تازه رنگین شده باشند، بر دیوارها تابیده است. من فریاد زدم و گریان شدم و گفتم: به خدا قسم که مولای ما امام حسین علیه السّلام کشته شده است! - . علل الشرایع ۱ : ۲۱۷ -

**[ترجمه]

بیان

العبیط الطری.

**[ترجمه]«عبیط» به معنای تازه است.

**[ترجمه]

«۵»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ جَمَاعَهُ مَشَایِخِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْأَهْوَازِیِّ عَنْ رَجُلٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ بَشِیرٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: بَعَثَ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِکِ إِلَی أَبِی فَأَشْخَصَهُ إِلَی الشَّامِ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَیْهِ قَالَ لَهُ یَا بَا جَعْفَرٍ أَشْخَصْنَاکَ لِنَسْأَلَکَ عَنْ مَسْأَلَهٍ لَمْ یَصْلُحْ أَنْ یَسْأَلَکَ عَنْهَا غَیْرِی وَ لَا أَعْلَمُ فِی الْأَرْضِ خَلْقاً یَنْبَغِی أَنْ یَعْرِفَ أَوْ عَرَفَ هَذِهِ الْمَسْأَلَهَ إِنْ کَانَ إِلَّا وَاحِدٌ فَقَالَ أَبِی لِیَسْأَلْنِی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَمَّا أَحَبَّ فَإِنْ عَلِمْتُ أَجَبْتُ ذَلِکَ وَ إِنْ لَمْ أَعْلَمْ قُلْتُ لَا أَدْرِی وَ کَانَ الصِّدْقُ أَوْلَی بِی فَقَالَ هِشَامٌ أَخْبِرْنِی عَنِ اللَّیْلَهِ الَّتِی قُتِلَ فِیهَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ بِمَا اسْتَدَلَّ بِهِ الْغَائِبُ عَنِ الْمِصْرِ الَّذِی قُتِلَ فِیهِ عَلَی قَتْلِهِ وَ مَا الْعَلَامَهُ فِیهِ لِلنَّاسِ فَإِنْ عَلِمْتَ ذَلِکَ وَ أَجَبْتَ فَأَخْبِرْنِی هَلْ کَانَ تِلْکَ الْعَلَامَهُ لِغَیْرِ عَلِیٍّ علیه السلام فِی قَتْلِهِ فَقَالَ لَهُ أَبِی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنَّهُ لَمَّا کَانَ تِلْکَ اللَّیْلَهُ الَّتِی قُتِلَ فِیهَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ

۱- ۱. علل الشرائع ج ۱ ص ۲۱۷ أمالی الصدوق المجلس ۲۷ تحت الرقم: ۱.

عليه السلام لَمْ يُرْفَعْ حَجَرٌ عَنْ وَجْهِ الْأَرْضِ إِلَّا وُجِدَ تَحْتَهُ دَمٌ عَبِيطٌ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ وَ كَذَلِكَ كَانَتِ اللَّيْلَةُ الَّتِي قُتِلَ فِيهَا هَارُونُ أَخُو مُوسَى علیه السلام وَ كَذَلِكَ كَانَتِ اللَّيْلَةُ الَّتِي قُتِلَ فِيهَا يُوشَعُ بْنُ نُونٍ وَ كَذَلِكَ كَانَتِ اللَّيْلَةُ الَّتِي رُفِعَ فِيهَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَ كَذَلِكَ كَانَتِ اللَّيْلَةُ الَّتِي قُتِلَ فِيهَا شَمْعُونُ بْنُ حَمُّونَ الصَّفَا وَ كَذَلِكَ كَانَتِ اللَّيْلَةُ الَّتِي قُتِلَ فِيهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام وَ كَذَلِكَ كَانَتِ اللَّيْلَةُ الَّتِي قُتِلَ فِيهَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السلام قَالَ فَتَرَبَّدَ وَجْهُ هِشَام حَتَّى انْتَقَعَ لَوْنُهُ وَ هَمَّ أَنْ يَبْطِشَ بِأَبِي فَقَالَ لَهُ أَبِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ الْوَاجِبُ عَلَى الْعِبَادِ الطَّاعَةُ لِإِمَامِهِمْ وَ الصِّدْقُ لَهُ بِالنَّصِيحَةِ وَ إِنَّ الَّذِي دَعَانِي إِلَى أَنْ أَجَبْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فِيمَا سَأَلَنِي عَنْهُ مَعْرِفَتِي لَهُ بِمَا يَجِبُ لَهُ عَلَيَّ مِنَ الطَّاعَةِ فَلْيُحْسِنْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ الظَّنَّ فَقَالَ لَهُ هِشَامٌ انْصَرِفْ إِلَى أَهْلِكَ إِذَا شِئْتَ قَالَ فَخَرَجَ فَقَالَ لَهُ هِشَامٌ عِنْدَ خُرُوجِهِ أَعْطِنِي عَهْدَ اللَّهِ وَ مِيثَاقَهُ أَنْ لَا تُوقِعَ هَذَا الْحَدِيثَ إِلَى أَحَدٍ حَتَّى أَمُوتَ فَأَعْطَاهُ أَبِي مِنْ ذَلِكَ مَا أَرْضَاهُ وَ ذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ (۱).

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: هشام بن عبدالملک نزد پدرم فرستادم و آن حضرت را به سوی شام برد. وقتی پدرم نزد هشام وارد شد، هشام به آن بزرگوار گفت: ما تو را خواسته ایم تا راجع به مسأله ای از تو جویا شویم که صلاح نبود شخصی غیر از من آن را پرسش نماید. من در زمین شخصی را نمی بینم که این مسأله را بداند یا دانسته باشد. آن شخص غیر از یک نفر نیست! پدرم فرمود: آنچه را که امیرالمؤمنین دوست دارد جویا شود، اگر من بدانم جواب می گویم و اگر ندانم، می گویم نمی دانم، زیرا راست گفتن برای من سزاوارتر است.

هشام گفت: مرا از آن شبی که امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام در آن کشته شد آگاه کن و بگو شخصی که در شهر کوفه نبوده است، چگونه می تواند برای مقتول شدن علی علیه السّلام دلیل بیاورد؟ چه علامتی برای قتل علی علیه السّلام برای مردم در کار بوده است؟ اگر تو این موضوع را می دانی و صلاح می دانی مرا از آن آگاه کن. آیا آن علامتی که برای قتل علی بن ابی طالب علیه السّلام بوده برای دیگری هم بوده است یا نه؟ پدرم فرمود: ای امیر مؤمنان! آن شبی که امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام در آن شهید شد، در آن شب تا طلوع فجر هر سنگی که از روی زمین برداشته می شد، خون تازه در زیر آن سنگ یافت می گردید. آن شبی که هارون برادر موسی علیهما السّلام شهید شد نیز همین طور بود. همچنین آن شبی که یوشع بن نون کشته شد همین طور بود. آن شبی که حضرت عیسی علیه السّلام به طرف آسمان بالا رفت همین منظره رخ داد. نیز آن شبی که شمعون بن حمّون الصفا شهید شد همین جریان بود. آن شبی که حضرت حسین بن علی علیهما السّلام شهید شد همین علائم رخ دادند .

رنگ از صورت هشام پرید و رنگش دیگرگون شد و تصمیم گرفت که بر پدرم پرخاش نماید! پدرم به او فرمود: بر مردم واجب است که از امام خود اطاعت نمایند و نسبت به او نصیحت صادقانه کنند. آنچه مرا وادار نمود که جواب سؤال امیرالمؤمنین را بگویم، معرفت من بود، زیرا بر من لازم است مطیع امیرالمؤمنین باشم. امیرالمؤمنین هم باید به من خوشبین باشد. هشام به پدرم گفت: هر وقت می خواهی به سوی اهل بیت خود برگرد! پدرم از مجلس خارج شد و هشام به وی گفت: با من تعهد کن تا من زنده باشم، این حدیث را برای احدی نقل نکنی! پدرم با وی این تعهد را کرد و او را راضی نمود. و حدیث را تا آخر آن نقل نمود. - . کامل الزیاره: ۷۵ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری تربد وجه فلان أی تغیر من الغضب و انتقع لونه علی بناء المجهول أی تغیر من حزن أو سرور.

**[ترجمه]جوهری می گوید: «تربّد وجه فلان» یعنی چهره اش از خشم متغیر شد و رنگش پرید. «انتقع» به صیغه مجهول است، یعنی از شدت حزن یا سرور تغییر کرده است.

**[ترجمه]

«۶»

مل، [کامل الزیارات] أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِیِّ وَ قَالَ أَحْمَدُ وَ أَخْبَرَنِی عَمِّی عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی نَضْرَةَ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ بَیْتِ الْمَقْدِسِ أَنَّهُ قَالَ: وَ اللَّهِ لَقَدْ عَرَفْنَا أَهْلَ بَیْتِ الْمَقْدِسِ وَ نَوَاحِیهَا- عَشِیَّةَ قَتْلِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ قُلْتُ وَ کَیْفَ ذَلِکَ قَالَ مَا رَفَعْنَا حَجَراً وَ لَا مَدَراً وَ صَخْراً إِلَّا وَ رَأَیْنَا تَحْتَهَا دَماً یَغْلِی وَ احْمَرَّتِ الْحِیطَانُ کَالْعَلَقِ وَ مُطِرْنَا ثَلَاثَةَ أَیَّامٍ دَماً عَبِیطاً وَ سَمِعْنَا مُنَادِیاً یُنَادِی فِی جَوْفِ اللَّیْلِ یَقُولُ:

أَ تَرْجُو أُمَّةٌ قَتَلَتْ حُسَیْناً**شَفَاعَةَ جَدِّهِ یَوْمَ الْحِسَابِ

مَعَاذَ اللَّهِ لَا نِلْتُمْ یَقِیناً**شَفَاعَةَ أَحْمَدَ وَ أَبِی تُرَابٍ

ص: ۲۰۴

۱- ۱. کامل الزیارات ص ۷۵ و ۷۶.

قَتَلْتُمْ خَيْرَ مَنْ رَكِبَ الْمَطَايَا**وَ خَيْرَ الشِّيبِ طُرّاً وَ الشَّبَابِ

وَ انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ ثَلَاثاً ثُمَّ تَجَلَّتْ عَنْهَا وَ انْشَبَكَتِ النُّجُومُ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ أُرْجِفْنَا بِقَتْلِهِ فَلَمْ يَأْتِ عَلَيْنَا كَثِيرُ شَيْ ءٍ حَتَّى نُعِيَ إِلَيْنَا الْحُسَيْنُ عليه السلام(۱).

**[ترجمه]کامل الزیاره: ابو نضره از مردی از اهل بیت المقدس نقل می کند که گفت: به خدا قسم ما اهل بیت المقدس و اطراف آن، شب شهادت امام حسین علیه السّلام را شناختیم. ابو نضره گفت: چگونه آن شب را شناختید؟ گفت: هیچ سنگ و ریگی را بلند نمی کردیم، مگر این که خون تازه از زیر آن می جوشید؛ دیوارها نظیر خون بسته قرمز شدند؛ آسمان مدت سه روز خون تازه می بارید و شنیدیم که منادی در نیمه های شب ندا می کرد و این شعر را می خواند:

آیا جا دارد این امتی که حسین علیه السّلام را کشتند روز قیامت به شفاعت جدش امیدوار باشند؟

معاذ اللّه! شما به طور یقین به شفاعت احمد و ابو تراب نائل نخواهید شد

شما بهترین شهسوار و بهترین پیران و بهترین جوانان را کشتید

و آفتاب مدت سه روز گرفت و بعدا باز شد، و اوضاع ستارگان دیگرگون شد. وقتی صبح شد، ما راجع به قتل آن حضرت گفتگو کردیم. چند صباحی بیش نگذشت که خبر شهادت امام حسین علیه السّلام آمد. - . کامل الزیاره: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۷»

مل، [کامل الزیارات] أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ النَّاقِدُ بِإِسْنَادِهِ قَالَ قَالَ عُمَرُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنِي أَبُو مَعْشَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ لَمْ يَبْقَ بِبَيْتِ الْمَقْدِسِ حَصَاةٌ إِلَّا وُجِدَ تَحْتَهَا دَمٌ عَبِيطٌ.

مل، [کامل الزیارات] محمد بن جعفر عن محمد بن الحسين عن نصر بن مزاحم عن عمر بن سعد: مثله (۲).

**[ترجمه]کامل الزیاره: زهری می گوید: وقتی امام حسین علیه السّلام شهید شد، هیچ سنگ ریزه ای در بیت المقدس باقی نماند مگر این که خون تازه در زیر آن یافت می شد.

مثل این حدیث به سند دیگری در کامل الزیاره منقول است. - . کامل الزیاره: ۹۳ -

**[ترجمه]

«۸»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ عَنْ خَالِهِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ ابْنِ بَزِیعٍ عَنْ أَبِی إِسْمَاعِیلَ السَّرَّاجِ عَنْ یَحْیَى بْنِ مُعَمَّرٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: بَکَتِ الْإِنْسُ وَ الْجِنُّ وَ الطَّیْرُ وَ الْوَحْشُ عَلَى الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام حَتَّى ذَرَفَتْ دُمُوعُهَا(۳).

مل، [کامل الزیارات] أبی و جماعه مشایخی عن سعد و محمد العطار معا عن محمد بن الحسین: مثله

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: انس، جن، پرندگان و وحوش برای حسین بن علی علیهما السّلام به نحوی گریه کردند که اشکشان جاری شد. -. کامل الزیاره: ۷۹ -

مثل این حدیث به سند دیگری در کامل الزیاره منقول است.

**[ترجمه]

بیان

ذرفت أی سالت.

**[ترجمه]«ذرفت» یعنی جاری شد.

**[ترجمه]

«۹»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ مَعاً عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی دَاوُدَ عَنْ سَعِیدِ بْنِ أَبِی عَمْرٍو الْجَلَّابِ عَنِ الْحَارِثِ الْأَعْوَرِ قَالَ: قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام بِأَبِی وَ أُمِّی الْحُسَیْنُ الْمَقْتُولُ بِظَهْرِ الْکُوفَهِ وَ اللَّهِ کَأَنِّی أَنْظُرُ إِلَى الْوَحْشِ مَادَّهً أَعْنَاقَهَا عَلَى قَبْرِهِ مِنْ أَنْوَاعِ الْوَحْشِ یَبْکُونَهُ وَ یَرْثُونَهُ لَیْلًا حَتَّى الصَّبَاحِ فَإِذَا کَانَ کَذَلِکَ فَإِیَّاکُمْ وَ الْجَفَاءَ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: حضرت امیر علیه السّلام فرمود: پدر و مادرم به فدای این حسینی که در پشت کوفه (یعنی کربلا) شهید خواهد شد! به خدا قسم گویا می بینم که انواع و اقسام حیوانات وحشی گردن های خود را روی قبر حسین نهاده و شب تا صبح برای حسین گریه می کنند و مرثیه می خوانند. وقتی آن زمان آمد از جفا کاری بر حذر باشید!

**[ترجمه]

«۱۰»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی

۱- ۱. المصدر ص ۷۷ و هكذا ما يأتى بعده.

۲- ۲. المصدر ص ۹۳.

۳- ۳. كامل الزيارات الباب ۲۶ ص ۷۹ و هكذا ما بعده على الترتيب إلى آخر الباب.

عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ الْجَبَّارِ النَّهَاوَنْدِيِّ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ ثُوَیْرٍ وَ ابْنِ ظَبْیَانَ وَ أَبِی سَلَمَهَ السَّرَّاجِ وَ الْمُفَضَّلِ کُلِّهِمْ قَالُوا سَمِعْنَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام لَمَّا مَضَی بَکَتْ عَلَیْهِ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَ الْأَرَضُونَ السَّبْعُ وَ مَا فِیهِنَّ وَ مَا بَیْنَهُنَّ وَ مَنْ یَتَقَلَّبُ عَلَیْهِنَّ وَ الْجَنَّهُ وَ النَّارُ وَ مَنْ خَلَقَ رَبُّنَا وَ مَا یُرَی وَ مَا لَا یُرَی.

مل، [کامل الزیارات] أبی عن سعد عن محمد بن الحسین: مثله.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: وقتی امام حسین علیه السّلام شهید شد، آسمان های هفت گانه و زمین های هفت گانه و موجوداتی که در میان آنها و مابین آنها بودند و بر پشت آن راه می رفتند، و بهشت و جهنم و آنچه پروردگار ما آفرید و آنچه که دیده می شود و آنچه دیده نمی شود، برای امام حسین علیه السّلام گریه کردند.

مثل این حدیث به سند دیگری در کامل الزیاره منقول است.

**[ترجمه]

«11»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ ثُوَیْرٍ عَنْ یُونُسَ وَ أَبِی سَلَمَهَ السَّرَّاجِ وَ الْمُفَضَّلِ قَالُوا سَمِعْنَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: لَمَّا مَضَی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا بَکَی عَلَیْهِ جَمِیعُ مَا خَلَقَ اللَّهُ إِلَّا ثَلَاثَهَ أَشْیَاءَ- الْبَصْرَهَ وَ دِمَشْقَ وَ آلَ عُثْمَانَ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: وقتی امام حسین بن علی علیهما السّلام شهید شد، تمام مخلوقات خدا برای امام حسین علیه السّلام گریه کردند. فقط سه چیز برای امام حسین علیه السّلام گریان نشدند: بصره، دمشق و آل عثمان .

**[ترجمه]

«12»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ یَحْیَی عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ ثُوَیْرٍ قَالَ: کُنْتُ أَنَا وَ ابْنُ ظَبْیَانَ وَ الْمُفَضَّلُ وَ أَبُو سَلَمَهَ السَّرَّاجُ جُلُوساً عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَکَانَ الْمُتَکَلِّمُ یُونُسَ وَ کَانَ أَکْبَرَنَا سِنّاً وَ ذَکَرَ حَدِیثاً طَوِیلًا یَقُولُ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ إِنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لَمَّا مَضَی بَکَتْ عَلَیْهِ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَ مَا فِیهِنَّ وَ الْأَرَضُونَ السَّبْعُ وَ مَا فِیهِنَّ وَ مَا بَیْنَهُنَّ وَ مَا یَنْقَلِبُ فِی الْجَنَّهِ وَ النَّارِ مِنْ خَلْقِ رَبِّنَا وَ مَا یُرَی وَ مَا لَا یُرَی بَکَی عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِلَّا ثَلَاثَهَ أَشْیَاءَ لَمْ تَبْکِ عَلَیْهِ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ مَا هَذِهِ الثَّلَاثَهُ الْأَشْیَاءِ قَالَ لَمْ تَبْکِ عَلَیْهِ الْبَصْرَهُ وَ لَا دِمَشْقُ وَ لَا آلُ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ عَلَیْهِمْ لَعْنَهُ اللَّهِ وَ ذَکَرَ الْحَدِیثَ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: حسین بن ثویر می گوید: من و ابن ظبیان و مفضل و ابو سلمه سراج در حضور امام جعفر صادق علیه السّلام مشرف بودیم. متکلم ما یونس بود که از همه ما مسنّ تر بود. وی حدیثی طولانی را ذکر کرد و گفت: سپس امام

صادق علیه السّلام فرمود: وقتی امام حسین علیه السّلام شهید شد، آسمان های هفت گانه، موجوداتی که در میان آنها و مابین آنها بودند و افرادی که در بهشت و جهنم بودند، از مخلوقات پروردگار ما و آنچه که دیده می شود و آنچه دیده نمی شود، برای امام حسین علیه السّلام گریه کردند. فقط سه چیز برای امام حسین علیه السّلام گریان نشدند. پرسیدم: فدایت شوم! آن سه چیز کدامند که برای امام حسین علیه السّلام گریه نکردند؟ فرمود: بصره، دمشق و آل عثمان بن عفان لعنه الله علیهم... و ادامه حدیث را ذکر کرد.

**[ترجمه]

«۱۳»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدٌ الْحِمْيَرِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ الْبَصْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَصَمِّ عَنْ أَبِي يَعْقُوبَ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: يَا زُرَارَةُ إِنَّ السَّمَاءَ بَكَتْ عَلَى الْحُسَيْنِ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً بِالدَّمِ وَ إِنَّ الْأَرْضَ بَكَتْ أَرْبَعِينَ

ص: ۲۰۶

صَباحاً بِالسَّوَادِ وَ إِنَّ الشَّمْسَ بَكَتْ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً بِالْكَسُوفِ وَ الْحُمْرَهِ وَ إِنَّ الْجِبَالَ تَقَطَّعَتْ وَ انْتَثَرَتْ وَ إِنَّ الْبِحَارَ تَفَجَّرَتْ وَ إِنَّ الْمَلَائِكَهَ بَكَتْ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً عَلَى الْحُسَيْنِ وَ مَا اخْتَضَبَتْ مِنَّا امْرَأَهٌ وَ لَا ادَّهَنَتْ وَ لَا اكْتَحَلَتْ وَ لَا رَجَّلَتْ حَتَّى أَتَانَا رَأْسُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ لَعَنَهُ اللَّهُ وَ مَا زِلْنَا فِي عَبْرَهٍ بَعْدَهُ.

وَ كَانَ جَدِّي إِذَا ذَكَرَهُ بَكَى حَتَّى تَمْلَأَ عَيْنَاهُ لِحْيَتَهُ وَ حَتَّى يَبْكِيَ لِبُكَائِهِ رَحْمَهً لَهُ مَنْ رَآهُ وَ إِنَّ الْمَلَائِكَهَ الَّذِينَ عِنْدَ قَبْرِهِ لَيَبْكُونَ فَيَبْكِي لِبُكَائِهِمْ كُلُّ مَنْ فِي الْهَوَاءِ وَ السَّمَاءِ مِنَ الْمَلَائِكَهِ وَ لَقَدْ خَرَجَتْ نَفْسُهُ عليه السلام فَزَفَرَتْ جَهَنَّمُ زَفْرَهً كَادَتِ الْأَرْضُ تَنْشَقُّ لِزَفْرَتِهَا وَ لَقَدْ خَرَجَتْ نَفْسُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ وَ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَهَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَشَهَقَتْ جَهَنَّمُ شَهْقَهً لَوْ لَا أَنَّ اللَّهَ حَبَسَهَا بِخُزَّانِهَا لَأَحْرَقَتْ مَنْ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ مِنْ فَوْرِهَا وَ لَوْ يُؤْذَنُ لَهَا مَا بَقِيَ شَيْ ءٌ إِلَّا ابْتَلَعَتْهُ وَ لَكِنَّهَا مَأْمُورَهٌ مَصْفُودَهٌ وَ لَقَدْ عَتَتْ عَلَى الْخُزَّانِ غَيْرَ مَرَّهٍ حَتَّى أَتَاهَا جَبْرَئِيلُ فَضَرَبَهَا بِجَنَاحِهِ فَسَكَنَتْ وَ إِنَّهَا لَتَبْكِيهِ وَ تَنْدُبُهُ وَ إِنَّهَا لَتَتَلَظَّى عَلَى قَاتِلِهِ وَ لَوْ لَا مَنْ عَلَى الْأَرْضِ مِنْ حُجَجِ اللَّهِ لَنَقَضَتِ الْأَرْضَ وَ أَكْفَأَتْ مَا عَلَيْهَا وَ مَا تَكْثُرُ الزَّلَازِلُ إِلَّا عِنْدَ اقْتِرَابِ السَّاعَهِ.

وَ مَا عَيْنٌ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ وَ لَا عَبْرَهٌ مِنْ عَيْنٍ بَكَتْ وَ دَمَعَتْ عَلَيْهِ وَ مَا مِنْ بَاكٍ يَبْكِيهِ إِلَّا وَ قَدْ وَصَلَ فَاطِمَهَ وَ أَسْعَدَهَا عَلَيْهِ وَ وَصَلَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ أَدَّى حَقَّنَا وَ مَا مِنْ عَبْدٍ يُحْشَرُ إِلَّا وَ عَيْنَاهُ بَاكِيَهٌ إِلَّا الْبَاكِينَ عَلَى جَدِّي فَإِنَّهُ يُحْشَرُ وَ عَيْنُهُ قَرِيرَهٌ وَ الْبِشَارَهُ تَلْقَاهُ وَ السُّرُورُ عَلَى وَجْهِهِ وَ الْخَلْقُ فِي الْفَزَعِ وَ هُمْ آمِنُونَ وَ الْخَلْقُ يُعْرَضُونَ وَ هُمْ حُدَّاثُ الْحُسَيْنِ عليه السلام تَحْتَ الْعَرْشِ وَ فِي ظِلِّ الْعَرْشِ- لَا يَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ

يُقَالُ لَهُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّهَ فَيَأْبَوْنَ وَ يَخْتَارُونَ مَجْلِسَهُ وَ حَدِيثَهُ وَ إِنَّ الْحُورَ لَتُرْسِلُ إِلَيْهِمْ إِنَّا قَدِ اشْتَقْنَاكُمْ مَعَ الْوِلْدَانِ الْمُخَلَّدِينَ فَمَا يَرْفَعُونَ رُءُوسَهُمْ إِلَيْهِمْ لِمَا يَرَوْنَ فِي مَجْلِسِهِمْ مِنَ السُّرُورِ وَ الْكَرَامَهِ وَ إِنَّ أَعْدَاءَهُمْ مِنْ بَيْنِ مَسْحُوبٍ بِنَاصِيَتِهِ إِلَى النَّارِ وَ مِنْ قَائِلٍ فَما لَنا مِنْ شافِعِينَ وَ لا صَدِيقٍ حَمِيمٍ وَ إِنَّهُمْ لَيَرَوْنَ مَنْزِلَهُمْ وَ مَا يَقْدِرُونَ أَنْ يَدْنُوا إِلَيْهِمْ وَ لَا يَصِلُونَ إِلَيْهِمْ وَ إِنَّ الْمَلَائِكَهَ لَتَأْتِيهِمْ بِالرِّسَالَهِ مِنْ أَزْوَاجِهِمْ وَ مِنْ خُزَّانِهِمْ (۱) عَلَى مَا أُعْطُوا مِنَ الْكَرَامَهِ

ص: ۲۰۷

۱- ۱. فی المصدر: و خدامهم.

فَيَقُولُونَ نَأْتِيكَمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَيَرْجِعُونَ إِلَى أَزْوَاجِهِمْ بِمَقَالاتِهِمْ فَيَزْدَادُونَ إِلَيْهِمْ شَوْقاً إِذَا هُمْ خَبَّرُوهُمْ بِمَا هُمْ فِيهِ مِنَ الْكَرَامَهِ وَ قُرْبِهِمْ مِنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَيَقُولُونَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی كَفَانَا الْفَزَعَ الْأَكْبَرَ وَ أَهْوَالَ الْقِيَامَهِ وَ نَجَّانَا مِمَّا كُنَّا نَخَافُ وَ يُؤْتَوْنَ بِالْمَرَاكِبِ وَ الرِّحَالِ عَلَى النَّجَائِبِ فَيَسْتَوُونَ عَلَيْهَا وَ هُمْ فِی الثَّنَاءِ عَلَى اللَّهِ وَ الْحَمْدِ لِلَّهِ وَ الصَّلَاهِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِهِ حَتَّى يَنْتَهُوا إِلَى مَنَازِلِهِمْ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: زراره از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: ای زراره! آسمان مدت چهل روز برای امام حسین علیه السّلام خون گریه کرد. زمین مدت چهل روز برای امام حسین علیه السّلام گریه کرد. گریه زمین این بود که سیاه چهره شد. آفتاب مدت چهل روز برای حسین علیه السّلام گریه کرد. گریه آفتاب این بود که گرفت و قرمز شد. کوه ها قطعه قطعه و پراکنده شدند. دریاها به تلاطم آمدند. ملائکه مدت چهل روز برای امام حسین علیه السّلام گریه کردند. هیچ زنی از ما خضاب نکرد، روغن به بدن خود نمالید، سرمه به چشم نکرد و موی سر شانه ننمود تا آن موقعی که سر عبیداللّه بن زیاد ملعون نزد ما آمد. و بعد از آن دائما اشک ما جاری بود.

هر گاه جدم به یاد امام حسین علیه السّلام می افتاد، به قدری گریه می کرد که اشک چشمش، ریش مبارکش را تر می نمود. هر کسی گریه جدم را می دید، به حال آن حضرت گریان می شد. آن ملائکه ای که نزد قبر امام حسین علیه السّلام هستند گریه می کنند و کلیه ملائکه هوا و آسمان برای گریه آنان گریان می شوند. موقعی که امام حسین علیه السّلام جان سپرد، جهنم به نحوی فریاد زد که نزدیک بود زمین شکافته شود. هنگامی که عبیداللّه بن زیاد و یزید بن معاویه لعنهم اللّه مردند، دوزخ نعره ای زد که اگر خدای توانا آن را به وسیله موکلین آن آرام نمی کرد، فورا هر کسی را که روی زمین بود می سوزانید. اگر به دوزخ اجازه داده می شد، هیچ چیزی نبود مگر این که آن را می بلعید، ولی دوزخ مأمور و مهار شده است. چند مرتبه بر موکلین خود سرکشی نمود تا این که جبرئیل آمد و آن را به وسیله بال خود ساکن کرد. دوزخ برای امام حسین علیه السّلام گریه و ندبه می کند. دوزخ برای قاتل امام حسین علیه السّلام زبانه می کشد. اگر حجت های خدا روی زمین نبودند، زمین در هم شکسته می شد و آنچه را که بر پشت خود داشت فرو می ریخت. زلزله زیاد نمی شود مگر در موقعی که قیامت نزدیک شود.

هیچ چیزی از چشمی که برای حسین علیه السّلام گریه کند و اشکی که برای امام حسین بریزد، نزد خدا محبوب تر نخواهد بود. هیچ کسی برای امام حسین علیه السّلام گریه نمی کند، مگر این که به فاطمه و به پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم خواهد رسید و حق ما را ادا خواهد کرد. هر بنده ای فردای قیامت محشور شود چشمانش گریانند، مگر آن چشم که برای جدم حسین گریان باشد، زیرا او در حالی محشور می شود که چشمش (به جمال محمّد و آل اطهرش) روشن است. بشارتی به او داده می شود و آثار سرور در صورتش می باشد. مردم در آن روز دچار جزع و فزع هستند، غیر از گریه کنندگان بر امام حسین علیه السّلام که در امان خواهند بود. مردم در آن روز برای حساب عرضه می شوند، ولی آنان در زیر سایه عرش با امام حسین علیه السّلام گفتگو می کنند و از بدی حساب خوفی ندارند. به ایشان گفته می شود که داخل بهشت شوید، ولی نمی پذیرند، بلکه مجلس سخن گفتن با امام حسین علیه السّلام را انتخاب می کنند. حورالعین نزد آنان فرستاده می شوند و به ایشان می گویند که ما و این غلمان بهشتی مشتاق شما می باشیم، ولی آنان برای آن سرور و کرامتی که در مجلس امام حسین علیه السّلام می بینند، سر به سوی حورالعین بلند نمی کنند. ولی گروهی از دشمنان ایشان با صورت دچار آتش جهنم هستند

و گروه دیگری می گویند که ما شفیع و دوست مهربانی نداریم.

آنان منزل و مأوای ایشان را می بینند، ولی قدرت ندارند که به ایشان نزدیک شوند و به ایشان برسند. ملائکه از طرف زنان و خدام ایشان خبر می آورند که دارای چه کرامت هایی می باشند. ایشان می گویند که بعدا نزد شما خواهیم آمد. وقتی ملائکه برمی گردند و جواب ایشان را برای زنانشان می برند، شوق زنانشان به ایشان بیشتر خواهد شد، زیرا ملائکه به زنانشان خبر می دهند که ایشان نزد امام حسین علیه السّلام گرامی هستند. آنان می گویند: سپاس مخصوص آن خدایی است که ما را از فزع و هول بزرگ روز قیامت نجات داد. سپس مرکب ها و اسب های نجیبی برای آنان می آورند و آنان مشغول حمد و ثنای خدا و صلوات بر پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله می گردند تا به منزل های خود وارد می شوند.

**[ترجمه]

«۱۴»

مل، [کامل الزيارات] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ الْبَصْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَصَمِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام وَ أُحَدِّثُهُ فَدَخَلَ عَلَيْهِ ابْنُهُ فَقَالَ لَهُ مَرْحَباً وَ ضَمَّهُ وَ قَبَّلَهُ وَ قَالَ حَقَّرَ اللَّهُ مَنْ حَقَّرَكُمْ وَ انْتَقَمَ مِمَّنْ وَتَرَكُمْ وَ خَذَلَ اللَّهُ مَنْ خَذَلَكُمْ وَ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكُمْ وَ كَانَ اللَّهُ لَكُمْ وَلِيّاً وَ حَافِظاً وَ نَاصِراً فَقَدْ طَالَ بُكَاءُ النِّسَاءِ وَ بُكَاءُ الْأَنْبِيَاءِ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ مَلَائِكَةِ السَّمَاءِ ثُمَّ بَكَى وَ قَالَ يَا أَبَا بَصِيرٍ إِذَا نَظَرْتُ إِلَى وُلْدِ الْحُسَيْنِ أَتَانِي مَا لَا أَمْلِكُهُ بِمَا أَتَى إِلَى أَبِيهِمْ وَ إِلَيْهِمْ يَا أَبَا بَصِيرٍ إِنَّ فَاطِمَةَ لَتَبْكِيهِ وَ تَشْهَقُ فَتَزْفِرُ جَهَنَّمُ زَفْرَةً لَوْ لَا أَنَّ الْخَزَنَةَ يَسْمَعُونَ بُكَاءَهَا وَ قَدِ اسْتَعَدُّوا لِذَلِكَ مَخَافَةَ أَنْ يَخْرُجَ مِنْهَا عُنُقٌ أَوْ يَشْرُدَ دُخَانُهَا فَيُحْرِقَ أَهْلَ الْأَرْضِ فَيَكْبَحُونَهَا مَا دَامَتْ بَاكِيَةً وَ يَزْجُرُونَهَا وَ يُوثِقُونَ مِنْ أَبْوَابِهَا مَخَافَةً عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ فَلَا تَسْكُنُ حَتَّى يَسْكُنَ صَوْتُ فَاطِمَةَ وَ إِنَّ الْبِحَارَ تَكَادُ أَنْ تَنْفَتِقَ فَيَدْخُلَ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ وَ مَا مِنْهَا قَطْرَةٌ إِلَّا بِهَا مَلَكٌ مُوَكَّلٌ فَإِذَا سَمِعَ الْمَلَكُ صَوْتَهَا أَطْفَأَ نَارَهَا(1) بِأَجْنِحَتِهِ وَ حَبَسَ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ مَخَافَةً عَلَى الدُّنْيَا وَ مَنْ فِيهَا وَ مَنْ عَلَى الْأَرْضِ فَلَا تَزَالُ الْمَلَائِكَةُ مُشْفِقِينَ يَبْكُونَ لِبُكَائِهَا وَ يَدْعُونَ اللَّهَ وَ يَتَضَرَّعُونَ إِلَيْهِ وَ يَتَضَرَّعُ أَهْلُ الْعَرْشِ وَ مَنْ حَوْلَهُ وَ تَرْتَفِعُ أَصْوَاتٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ بِالتَّقْدِيسِ لِلَّهِ مَخَافَةً عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ وَ لَوْ أَنَّ صَوْتاً مِنْ أَصْوَاتِهِمْ يَصِلُ

۱- ۱. يقال: نأرت النائره نارا: هاجت، و المراد ثوران الماء و غليانها، و لذلك عبر بقوله« أطفأ».

إِلَى الْأَرْضِ لَصَعِقَ أَهْلُ الْأَرْضِ وَ تَقَلَّعَتِ الْجِبَالُ وَ زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ بِأَهْلِهَا قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ عَظِيمٌ قَالَ غَيْرُهُ أَعْظَمُ مِنْهُ مَا لَمْ تَسْمَعْهُ ثُمَّ قَالَ يَا بَا بَصِيرٍ أَ مَا تُحِبُّ أَنْ تَكُونَ فِيمَنْ يُسْعِدُ فَاطِمَةَ فَبَكَيْتُ حِينَ قَالَهَا فَمَا قَدَرْتُ عَلَى الْمَنْطِقِ وَ مَا قَدَرْتُ عَلَى

كَلَامِي مِنَ الْبُكَاءِ ثُمَّ قَامَ إِلَى الْمُصَلَّى يَدْعُو وَ خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهِ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ فَمَا انْتَفَعْتُ بِطَعَامٍ وَ مَا جَاءَنِي النَّوْمُ وَ أَصْبَحْتُ صَائِماً وَجِلًا حَتَّى أَتَيْتُهُ فَلَمَّا رَأَيْتُهُ قَدْ سَكَنَ سَكَنْتُ وَ حَمِدْتُ اللَّهَ حَيْثُ لَمْ تَنْزِلْ بِي عُقُوبَةٌ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: ابو بصیر می گوید: من در حضور حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام مشغول گفتگو بودم که پسرش نزد آن حضرت وارد شد. امام صادق علیه السّلام او را در بر گرفت و بوسید و فرمود: خدا حقیر کند آن کسی را که شما را حقیر کند و انتقام بگیرد از آن کسی که در حق شما ستم کند و خوار نماید آن کسی را که شما را خوار می کند. خدا لعنت کند آن افرادی را که شما را به قتل می رسانند. خدا برای شما ولی و حافظ و ناصر است. گریه زنان، پیامبران، صدیقین، شهیدان و ملائکه آسمان طولانی شد.

سپس حضرت صادق علیه السّلام گریان شد و فرمود: ای ابو بصیر! هر گاه می بینم یکی از فرزندان امام حسین علیه السّلام نزد من می آید، من برای آن مصیبتی که دچار پدرشان و خودشان شد نمی توانم خودداری نمایم. ای ابو بصیر! فاطمه علیها السّلام برای حسین علیه السّلام گریه و فریاد می کند. جهنم برای مظلومیت حسین علیه السّلام چنان نعره ای می زند که کاش موکلین صدای آن را نمی شنیدند، در صورتی که برای آن آماده شده اند. از خوف این که گردنی از آن خارج شود یا دود آن خارج گردد و اهل زمین بسوزند. ملائکه، جهنم را مادامی که گریان است لگام می کنند و آن را زجر می دهند و درهای آن را به علت خوف اهل زمین استوار می نمایند. جهنم مادامی که صوت فاطمه علیها السّلام آرام نگیرد، آرام نخواهد شد. نزدیک است که دریاها شکافته و داخل یکدیگر شوند. هیچ قطره ای از آب دریاها نیست، مگر این که یک ملك به آن موکل است. هنگامی که آن ملك صوت دریا را می شنود، هیجان آن را به وسیله بال های خود آرام می کند و بعضی را بر بعضی دیگر حبس می نماید. این عمل را برای خوف دنیا و هر کسی که در آن و در روی زمین است انجام می دهد. ملائکه دائما مهربانی می کنند و به علت گریه فاطمه علیها السّلام گریه می نمایند، دعا می کنند و به سوی خدا تضرع و زاری می کنند. اهل عرش و اطراف آن نیز همین عمل را انجام می دهند. به علت خوف اهل زمین، صداهایی از ملائکه برای تقدیس خدا بلند می شود. اگر یکی از صداهای آنان به زمین برسد، اهل زمین بی هوش می گردند و کوه ها از جای خود کنده می شوند و زمین به وسیله زلزله، اهل خود را فرو خواهد برد.

گفتم: فدایت شوم! این امر بزرگی است. فرمود: غیر این امر از این بزرگ تر است، مادامی که آن را نشنیده باشی. سپس حضرت صادق علیه السّلام به من فرمود: ای ابو بصیر! آیا دوست داری از افرادی باشی که فاطمه علیها السّلام را یاری می کنند؟ وقتی این سخن را فرمود، من به نحوی گریان شدم که قدرت سخن گفتن و کلام خود را نداشتم. سپس آن حضرت برخاست و سر سجاده عبادت رفت و من در همان حال از حضورش مرخص شدم. بعد از آن غذا نخوردم و نخوابیدم. روزه گرفتم و ترسان شدم تا این که نزد آن بزرگوار رفتم. هنگامی که دیدم او آرام شده، من نیز آرام گردیدم و خدا را سپاس گفتم، زیرا که دچار عقوبتی نشدم.

**[ترجمه]

بیان

تقول کبحت الدابه إذا جذبتها إلیک باللجام لکی تقف و لا تجری.

**[ترجمه]عبارت «کبحت الدابه» یعنی وقتی چارپا را با لجام به سمت خود بکشی که بایستد و چموشی نکند.

**[ترجمه]

«۱۵»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ جَمَاعَهُ مَشَایِخِی عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِیثَمِیِّ عَنْ عَلِیٍّ الْأَزْرَقِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحَکَمِ النَّخَعِیِّ عَنْ رَجُلٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ وَ هُوَ یَقُولُ فِی الرَّحْبَهِ وَ هُوَ یَتْلُو هَذِهِ الْآیَهَ- فَما بَکَتْ عَلَیْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما کانُوا مُنْظَرِینَ (۱) وَ خَرَجَ عَلَیْهِ الْحُسَیْنُ علیه السلام مِنْ بَعْضِ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ أَمَا إِنَّ هَذَا سَیُقْتَلُ وَ تَبْکِی عَلَیْهِ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ (۲).

**[ترجمه]کامل الزیاره: حضرت امیر علیه السّلام در رحبه این آیه را خواند: «فَما بَکَتْ عَلَیْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما کانُوا مُنْظَرِینَ.» -. دخان / ۲۹ - {و آسمان و زمین بر آنان زاری نکردند و مهلت نیافتند.} حضرت حسین علیه السّلام از یکی از درهای مسجد خارج شد و حضرت امیر علیه السّلام فرمود: بدانید که این مرد کشته می شود و آسمان و زمین برای این حسین علیه السّلام گریان خواهند شد. -. کامل الزیاره: ۸۸ -

**[ترجمه]

«۱۶»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ الْحَکَمِ بْنِ مِسْکِینٍ عَنْ یَزْدَادَ بْنِ عِیسَی الْأَنْصَارِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی لَیْلَی عَنْ إِبْرَاهِیمَ النَّخَعِیِّ قَالَ: خَرَجَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ فَجَلَسَ فِی الْمَسْجِدِ وَ اجْتَمَعَ أَصْحَابُهُ حَوْلَهُ وَ جَاءَ الْحُسَیْنُ علیه السلام حَتَّی قَامَ بَیْنَ یَدَیْهِ فَوَضَعَ یَدَهُ عَلَی رَأْسِهِ فَقَالَ یَا بُنَیَّ إِنَّ اللَّهَ عَیَّرَ أَقْوَاماً فِی الْقُرْآنِ فَقَالَ فَما بَکَتْ عَلَیْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما کانُوا مُنْظَرِینَ وَ ایْمُ اللَّهِ لَیَقْتُلُنَّکَ ثُمَّ تَبْکِیکَ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ.

مل، [کامل الزیارات] أبی عن سعد عن ابن أبی الخطاب بإسناده: مثله.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امیرالمؤمنین علیه السّلام خارج شد و در مسجد نشست و اصحابش حول ایشان جمع شدند و حسین علیه السّلام آمد و مقابل حضرت ایستاد. حضرت امیر علیه السّلام دست خود را بر سر او نهاد و فرمود: پسرکم! خداوند اقوامی را در قرآن سرزنش کرد و فرمود: «فَما بَکَتْ عَلَیْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما کانُوا مُنْظَرِینَ.» {و آسمان و زمین بر آنان زاری نکردند و مهلت نیافتند.} به خدا قسم تو را می کشند و سپس آسمان و زمین بر تو گریه می کنند!

در کامل الزیاره مثل این حدیث نقل شده است.

**[ترجمه]

«۱۷»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ وُهَیْبِ بْنِ حَفْصٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْحُسَیْنَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ بَکَی لِقَتْلِهِ السَّمَاءُ

ص: ۲۰۹

۱- ۱. الدخان: ۲۹.

۲- ۲. کامل الزیارات الباب ۲۸ ص ۸۸ و هکذا ما بعده علی الترتیب إلی آخر الباب.

وَ الْأَرْضُ وَ احْمَرَّتَا وَ لَمْ تَبْکِیَا عَلَی أَحَدٍ قَطُّ إِلَّا عَلَی یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا وَ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ.

مل، [کامل الزیارات] أبی عن سعد عن ابن أبی الخطاب بإسناده: مثله.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: برای قتل حسین صلوات الله علیه آسمان و زمین گریان شدند و سرخ شدند و بر احدی جز یحیی بن زکریا و حسین بن علی صلوات الله علیهم نگریستند.

در کامل الزیاره مثل این حدیث نقل شده است.

**[ترجمه]

«۱۸»

مل، [کامل الزیارات] عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ وَ غَیْرُهُ عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِلَالٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ السَّمَاءَ بَکَتْ عَلَی الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام وَ یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا وَ لَمْ تَبْکِ عَلَی أَحَدٍ غَیْرِهِمَا قُلْتُ وَ مَا بُکَاؤُهَا قَالَ مَکَثُوا أَرْبَعِینَ یَوْماً تَطْلُعُ الشَّمْسُ بِحُمْرَةٍ وَ تَغْرُبُ بِحُمْرَةٍ قُلْتُ فَذَلِکَ بُکَاؤُهَا قَالَ نَعَمْ.

مل، [کامل الزیارات] أبی و علی بن الحسین معا عن سعد عن ابن عیسی عن الوشاء عن حماد بن عثمان: مثله (۱).

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: برای قتل حسین صلوات الله علیه و یحیی بن زکریا آسمان گریان شد و بر احدی جز یحیی بن زکریا و حسین بن علی صلوات الله علیهم نگریستند. من عرض کردم: گریه آسمان چیست؟ فرمود: چهل روز مکث کردند و خورشید با سرخی طلوع می کرد و با سرخی غروب می کرد. من عرض کردم: گریه آسمان این بود؟ فرمود: بله!

در کامل الزیاره مثل این حدیث نقل شده است.

**[ترجمه]

«۱۹»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَهْلٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُسْهِرٍ الْقُرَشِیِّ قَالَ حَدَّثَتْنِی جَدَّتِی: أَنَّهَا أَدْرَکَتِ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ حِینَ قُتِلَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَتْ فَمَکَثْنَا سَنَةً وَ تِسْعَةَ أَشْهُرٍ وَ السَّمَاءُ مِثْلُ الْعَلَقَةِ مِثْلُ الدَّمِ مَا تُرَی الشَّمْسُ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: علی بن مسهر قرشی می گوید: جده ام به من گفت که هنگامه قتل امام حسین علیه السّلام را درک کرده است. وی می گفت: ما یک سال و نه ماه درنگ کردیم، در حالی که آسمان مثل علقه و خون بود و به گونه ای بود که خورشید را می بینی!

**[ترجمه]

«۲۰»

مل، [كامل الزيارات] عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى فَما بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما كانُوا مُنْظَرِينَ قَالَ لَمْ تَبْكِ السَّمَاءُ أَحَداً مُنْذُ قُتِلَ يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا حَتَّى قُتِلَ الْحُسَيْنُ عليه السلام فَبَكَتْ عَلَيْهِ.

ص، [قصص الأنبياء عليهم السلام] بالإسناد إلى الصدوق عن أبيه عن علي بن إبراهيم: مثله.

**[ترجمه]كامل الزياره: امام صادق عليه السّلام درباره آيه «فَما بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما كانُوا مُنْظَرِينَ.» {و آسمان و زمين بر آنان زارى نكردند و مهلت نيافتند.} فرمود: از زمانى كه يحيى بن زكريا كشته شد آسمان بر احدى نگريست، تا اين كه حسين عليه السّلام كشته شد و آسمان بر او گريست!

مثل اين روايت در كتاب قصص الانبياء نقل شده است.

**[ترجمه]

«۲۱»

مل، [كامل الزيارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ عَنِ ابْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: احْمَرَّتِ السَّمَاءُ حِينَ قُتِلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ سَنَةً ثُمَّ قَالَ بَكَتِ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ عَلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ سَنَةً وَ عَلَى يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا وَ حُمْرَتُهَا بُكَاؤُهَا.

۱- ۱. ترى هذا الحديث بالسند المذكور فى الباب ۲۸ من المصدر تحت الرقم ۱۵.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: وقتی حسین بن علی علیهما السّلام کشته شد، آسمان یک سال سرخ شد. سپس فرمود: آسمان و زمین بر حسین بن علی و یحیی بن زکریا علیهم السّلام یک سال گریست و گریه آن سرخی آن بود .

**[ترجمه]

«۲۲»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ عَبْدِ الْخَالِقِ بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِیًّا(۱)

الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ لَمْ یَکُنْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِیّاً وَ یَحْیَی بْنُ زَکَرِیَّا لَمْ یَکُنْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِیّاً وَ لَمْ تَبْکِ السَّمَاءُ إِلَّا عَلَیْهِمَا أَرْبَعِینَ صَبَاحاً قَالَ قُلْتُ مَا بُکَاؤُهَا قَالَ کَانَتْ تَطْلُعُ حَمْرَاءَ وَ تَغْرُبُ حَمْرَاءَ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: عبدالخالق می گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام شنیدم که در تفسیر آیه «لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِیًّا» - . مریم / ۷ - {قبلًا هم نامی برای او قرار نداده ایم.} می فرمود: حسین بن علی علیهما السّلام قبلًا هم نامی برای او نبود و یحیی بن زکریا قبلًا هم نامی برای او نبوده است و آسمان جز برای ایشان مدت چهل روز گریه نکرده است. من گفتم: گریه آسمان چگونه بود؟ فرمود: آفتاب در حالی که قرمز بود طلوع و غروب می کرد.

**[ترجمه]

«۲۳»

مل، [کامل الزیارات] عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ وَ سَعْدٍ مَعاً عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِی جَمِیلَهَ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَا بَکَتِ السَّمَاءُ عَلَی أَحَدٍ بَعْدَ یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا إِلَّا عَلَی الْحُسَیْنِ بْنَ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا فَإِنَّهَا بَکَتْ عَلَیْهِ أَرْبَعِینَ یَوْماً.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام باقر علیه السّلام فرمود: آسمان بعد از یحیی بن زکریا بر احدی نگریست، جز بر حسین بن علی صلوات الله علیهما که بر او چهل روز گریست.

**[ترجمه]

«۲۴»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِیرٍ عَنْ کُلَیْبِ بْنِ مُعَاوِیَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَمْ تَبْکِ السَّمَاءُ إِلَّا عَلَی الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ وَ یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا علیهمم السلام.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: آسمان جز بر حسین بن علی و یحیی بن زکریا نگریست.

**[ترجمه]

«۲۵»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ نَصْرِ بْنِ مُزَاحِمٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَمَةَ عَمَّنْ حَدَّثَهُ قَالَ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام أَمْطَرَتِ السَّمَاءُ تُرَاباً أَحْمَرَ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: محمد سلمه از قول کسی که از او خبر می داد نقل می کند که گفت: وقتی حسین بن علی علیهما السّلام کشته شد،آسمان خاک سرخ بارید.

**[ترجمه]

«۲۶»

مل، [کامل الزیارات] حَکِیمُ بْنُ دَاوُدَ عَنْ سَلَمَةَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عِیسَی عَنْ أَسْلَمَ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَمْرِو بْنِ ثُبَیْتٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام قَالَ: إِنَّ السَّمَاءَ لَمْ تَبْکِ مُنْذُ وُضِعَتْ إِلَّا عَلَی یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا وَ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام قُلْتُ أَیُّ شَیْ ءٍ بُکَاؤُهَا قَالَ کَانَتْ إِذَا اسْتُقْبِلَتْ بِالثَّوْبِ وَقَعَ عَلَی الثَّوْبِ شِبْهُ أَثَرِ الْبَرَاغِیثِ مِنَ الدَّمِ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: علی بن الحسین علیهما السّلام می فرماید: آسمان از وقتی که خلق شد نگریست، جز بر یحیی بن زکریا و حسین بن علی علیهم السّلام. من گفتم: گریه آسمان چگونه بود؟ فرمود: وقتی لباس در مقابل آن قرار می گرفت، لکه هایی از خون مانند خون پشه برغوث بر آن می افتاد!

**[ترجمه]

«۲۷»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ مُوسَی بْنِ الْفَضْلِ عَنْ حَنَانٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَا تَقُولُ فِی زِیَارَهِ قَبْرِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام فَإِنَّهُ بَلَغَنَا عَنْ بَعْضِهِمْ أَنَّهَا تَعْدِلُ حَجَّهً وَ عُمْرَهً قَالَ لَا تَعْجَبْ

۱- ۱. مریم: ۷.

مَا أَصَابَ مَنْ يَقُولُ هَذَا كُلَّهُ (۱) وَ لَكِنْ زُرْهُ وَ لَا تَجْفُهُ فَإِنَّهُ سَيِّدُ شَبَابِ الشُّهَدَاءِ وَ سَيِّدُ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ شَبِيهُ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا وَ عَلَيْهِمَا بَكَتِ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ.

مل، [كامل الزيارات] أبى و أبى الوليد عن الصفار عن عبد الصمد بن محمد عن حنان بن سدير عن أبى عبد الله عليه السلام: مثله- مل، [كامل الزيارات] أبى و جماعه مشايخى عن سعد عن ابن عيسى عن ابن بزيع عن حنان: مثله

**[ترجمه]كامل الزياره: حنان مى گويد: به امام صادق عليه السّلام عرض كردم: درباره زيارت قبر حسين بن على عليهما السّلام چه مى فرمايى؟ از بعضى از روات به ما رسيده كه معادل يك حج و يك عمره است. فرمود: تعجب مكن! كسى كه بگويد اين مقدار ثواب زيارت اوست، درست نرفته! ولى تو او را زيارت كن و بر او جفا مكن كه او سيد جوانان شهيد و سيد جوانان اهل بهشت است و شبيه يحيى بن زكرياست و آسمان و زمين بر اين دو نفر گريستند!

در كامل الزيارات مثل همين روايت را به دو سند ديگر هم نقل كرده است .

**[ترجمه]

بيان

قوله عليه السلام ما أصاب محمول على التقيه(۲).

**[ترجمه]عبارت «ما اصاب» محمول بر تقيه است.

**[ترجمه]

«۲۸»

مل، [كامل الزيارات] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ مَعْقِلٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ قَاتِلُ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا وَلَدَ زِنًا وَ قَاتِلُ الْحُسَيْنِ وَلَدُ زِنًا وَ لَمْ تَبْكِ السَّمَاءُ عَلَى أَحَدٍ إِلَّا عَلَيْهِمَا قَالَ قُلْتُ وَ كَيْفَ تَبْكِي قَالَ تَطْلُعُ الشَّمْسُ فِي حُمْرَهٍ وَ تَغِيبُ فِي حُمْرَهٍ.

مل، [كامل الزيارات] محمد بن جعفر عن محمد بن الحسين عن جعفر بن بشير: مثله.

**[ترجمه]كامل الزياره: حسن بن زياد مى گويد: امام صادق عليه السّلام فرمود: قاتل يحيى بن زكريا زنا زاده بود و قاتل حسين نيز زنا زاده بود، و آسمان بر احدى جز اين دو نفر نگريست. راوى مى گويد: پرسيدم: آسمان چگونه مى گريد؟ فرمود: خورشيد در سرخى طلوع و در سرخى غروب مى كند.

در كامل الزيارات مثل همين روايت را به سند ديگر هم نقل كرده است.

**[ترجمه]

«۲۹»

مل، [کامل الزيارات] أَبِی وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِیِّ عَنْ عَبْدِ الْعَظِیمِ الْحَسَنِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحَکَمِ النَّخَعِیِّ عَنْ کَثِیرِ بْنِ شِهَابٍ الْحَارِثِیِّ قَالَ: بَیْنَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فِی الرَّحْبَهِ إِذَا طَلَعَ الْحُسَیْنُ عَلَیْهِ فَضَحِکَ عَلِیٌّ حَتَّی بَدَتْ نَوَاجِذُهُ ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ ذَکَرَ قَوْماً فَقَالَ- فَما بَکَتْ عَلَیْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما کانُوا مُنْظَرِینَ وَ الَّذِی فَلَقَ الْحَبَّهَ وَ بَرَأَ النَّسَمَهَ لَیُقْتَلَنَّ هَذَا وَ لَتَبْکِیَنَّ عَلَیْهِ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ.

مل، [کامل الزيارات] أبی عن سعد و الحمیری معا عن ابن عیسی: مثله.

ص: ۲۱۲

۱- ۱. لا تعجب بالقول هذا کله خ ل.

۲- ۲. هذا إذا کانت« ما» نافیه، لکنها ما التعجبیه دخلت علی أفعل التعجب، و قد مر فی ذیل الحدیث المرقم ۲ عن قرب الإسناد بلفظ آخر فراجع.

**[ترجمه]کامل الزیاره: کثیر بن شهاب حارثی می گوید: در حالی که ما در رحبه محضر امیرالمؤمنین علیه السّلام نشسته بودیم، حسین علیه السّلام بر حضرت وارد شد. علی علیه السّلام خندید تا این که دندان های آسیایش معلوم شد. سپس فرمود: خداوند قومی را یاد کرد و فرمود: «فَما بَکَتْ عَلَیْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما کانُوا مُنْظَرِینَ.» {و آسمان و زمین بر آنان زاری نکردند و مهلت نیافتند.} قسم به کسی که دانه را شکافت و انسان را آفرید، این پسرم کشته می شود و آسمان و زمین بر او خواهد گریست.

در کامل الزیاره مثل همین روایت را به سند دیگر هم نقل کرده است.

**[ترجمه]

«۳۰»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِیِّ عَنْ عَبْدِ الْعَظِیمِ الْحَسَنِیِّ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِی سَلَمَةَ قَالَ قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیهما السلام: مَا بَکَتِ السَّمَاءُ إِلَّا عَلَی یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا وَ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: آسمان جز بر یحیی بن زکریا و حسین بن علی علیهم السّلام نگریست.

**[ترجمه]

«۳۱»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَلِیِّ بْنِ مَهْزِیَارَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ فَضَالَةَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: کَانَ الَّذِی قَتَلَ الْحُسَیْنَ علیه السلام وَلَدَ زِناً وَ الَّذِی قَتَلَ یَحْیَی بْنَ زَکَرِیَّا وَلَدَ زِناً وَ قَالَ احْمَرَّتِ السَّمَاءُ حِینَ قُتِلَ الْحُسَیْنُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ سَنَةً ثُمَّ قَالَ بَکَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ عَلَی الْحُسَیْنِ وَ عَلَی یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا وَ حُمْرَتُهَا بُکَاؤُهَا(۱).

**[ترجمه]کامل الزیاره: داود بن فرقد می گوید: از امام صادق علیه السّلام شنیدم که فرمود: کسی که امام حسین علیه السّلام را کشت زنا زاده بود و کسی که یحیی بن زکریا را کشت زنا زاده بود. و فرمود: وقتی حسین صلوات الله علیه کشته شد، آسمان یک سال سرخ رنگ بود. سپس فرمود: آسمان و زمین بر حسین و یحیی بن زکریا گریستند و گریه آنها سرخی آن بود.

**[ترجمه]

«۳۲»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام

قَالَ: اتَّخِذُوا الْحَمَامَ الرَّاعِبِيَّهَ فِی بُیُوتِکُمْ فَإِنَّهَا تَلْعَنُ قَتَلَهَ الْحُسَیْنِ علیه السلام

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: کبوتر راعبی را در خانه هایتان نگه دارید که قاتلان حسین علیه السّلام را لعن می کند. - . کامل الزیاره: ۹۸ -

**[ترجمه]

«۳۳»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ أَخِی وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ جَمِیعاً عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْجَامُورَانِیِّ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ صَنْدَلٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ قَالَ: کُنْتُ جَالِساً فِی بَیْتِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَنَظَرْتُ إِلَی الْحَمَامِ الرَّاعِبِیِّ یُقَرْقِرُ طَوِیلًا فَنَظَرَ إِلَیَّ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام طَوِیلًا فَقَالَ یَا دَاوُدُ تَدْرِی مَا یَقُولُ هَذَا الطَّیْرُ قُلْتُ لَا وَ اللَّهِ جُعِلْتُ فِدَاکَ قَالَ تَدْعُو عَلَی قَتَلَهِ الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ فَاتَّخِذُوهُ فِی مَنَازِلِکُمْ.

مل، [کامل الزیارات] أبی و جماعه مشایخی عن سعد عن الجامورانی بإسناده: مثله.

**[ترجمه]کامل الزیاره: داود بن فرقد می گوید: من در خانه حضرت صادق علیه السّلام نشسته بودم و به کبوتر راعبی که صدا می کرد، نظر می کردم. حضرت صادق علیه السّلام یک نظر طولانی به من کرد و فرمود: ای داود! می دانی این پرنده چه می گوید؟ گفتم: نه به خدا، فدایت شوم! فرمود: در حق قاتلان امام حسین علیه السّلام نفرین می کند. این کبوتر را در منزل خود نگاه دارید.

در کامل الزیاره مثل همین روایت را به سند دیگر هم نقل کرده است.

**[ترجمه]

«۳۴»

مل، [کامل الزیارات] ابْنُ الْوَلِیدِ وَ جَمَاعَهُ مَشَایِخِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنْ صَفْوَانَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَبِی غُنْدَرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَمِعْتُهُ یَقُولُ فِی الْبُومَهِ فَقَالَ هَلْ أَحَدٌ مِنْکُمْ رَآهَا بِالنَّهَارِ قِیلَ لَهُ لَا تَکَادُ تَظْهَرُ بِالنَّهَارِ وَ لَا تَظْهَرُ إِلَّا لَیْلًا قَالَ أَمَا إِنَّهَا لَمْ تَزَلْ تَأْوِی الْعُمْرَانَ أَبَداً فَلَمَّا أَنْ قُتِلَ الْحُسَیْنُ علیه السلام

۱- ۱. کامل الزیارات الباب ۳۰ و ما بعده علی الترتیب، و الحمام الراعبیه مر تفسیرها فی ج ۴۴ ص ۳۰۵.

آلَتْ عَلَى نَفْسِهَا أَنْ لَا تَأْوِیَ الْعُمْرَانَ أَبَداً وَ لَا تَأْوِی إِلَّا الْخَرَابَ فَلَا تَزَالُ نَهَارَهَا صَائِمَةً حَزِینَةً حَتَّى یَجُنَّهَا اللَّیْلُ فَإِذَا جَنَّهَا اللَّیْلُ فَلَا تَزَالُ تَرِنُّ عَلَى الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ حَتَّى تُصْبِحَ (۱).

**[ترجمه]کامل الزیاره: حسین بن ابی غندر می گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام شنیدم که راجع به جغد می فرمود: آیا احدی از شما جغد را در روز می بیند؟ گفته شد: روز ظاهر نمی شود و غیر از شب ظاهر نمی گردد. حضرت فرمود: بدانید که چنین بود که جغد دائما در مکانی که آباد است جایگزین می شد. ولی موقعی که امام حسین علیه السّلام شهید شد، جغد قسم خورد که ابدا در مکان های آباد منزل و مأوا نگیرد و جز در خرابه ها جایگزین نشود. جغد در همه روز، روزه و محزون می باشد تا شب فرا رسد. هنگامی که شب می شود، همچنان برای امام حسین علیه السّلام ناله می کند تا صبح شود.

**[ترجمه]

«۳۵»

مل، [کامل الزیارات] حَکِیمُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ حَکِیمٍ عَنْ سَلَمَةَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ صَاعِدٍ الْبَرْبَرِیِّ قَیِّماً لِقَبْرِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ حَدَّثَنِی أَبِی قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى الرِّضَا علیه السلام فَقَالَ لِی مَا یَقُولُ النَّاسُ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ جِئْنَا نَسْأَلُکَ قَالَ فَقَالَ لِی تَرَى هَذِهِ الْبُومَةَ کَانَتْ عَلَى عَهْدِ جَدِّی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله تَأْوِی الْمَنَازِلَ وَ الْقُصُورَ وَ الدُّورَ وَ کَانَتْ إِذَا أَکَلَ النَّاسُ الطَّعَامَ تَطِیرُ فَتَقَعُ أَمَامَهُمْ فَیُرْمَى إِلَیْهَا بِالطَّعَامِ وَ تُسْقَى ثُمَّ تَرْجِعُ إِلَى مَکَانِهَا وَ لَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ خَرَجَتْ مِنَ الْعُمْرَانِ إِلَى الْخَرَابِ وَ الْجِبَالِ وَ الْبَرَارِی وَ قَالَتْ بِئْسَ الْأُمَّةُ أَنْتُمْ قَتَلْتُمُ ابْنَ نَبِیِّکُمْ وَ لَا آمَنُکُمْ عَلَى نَفْسِی.

**[ترجمه]کامل الزیاره: حسین بن علی بن صاعد بربری می گوید: پدرم به من گفت: بر حضرت رضا علیه السّلام وارد شدم و حضرت به من فرمود: مردم چه می گویند؟ گفتم: فدایت شوم، آمده ایم از شما بپرسیم! حضرت به من فرمود: جغد را می بینی؟ او در عهد رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم در منازل و قصرها و خانه ها جای داشت و وقتی مردم غذا می خوردند، به پرواز در می آمد و مقابل مردم می ایستاد و برایش غذا انداخته می شد و به او آب داده می شد، تا این که به جایش برمی گشت. وقتی حسین بن علی علیهما السّلام کشته شد، از آبادی ها به سمت خرابه ها و کوه ها و صحراها رفت و گفت: شما بد امتی هستید! پسر پیامبرتان را کشتید و من از شما بر جان خود ایمن نیستم!

**[ترجمه]

«۳۶»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْبُومَةَ لَتَصُومُ النَّهَارَ فَإِذَا أَفْطَرَتْ تَدَلَّهَتْ (۲) عَلَى الْحُسَیْنِ علیه السلام حَتَّى تُصْبِحَ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: جغد روز را روزه می گیرد و وقتی افطار می کند، تا صبح بر امام حسین علیه السّلام ماتم و اندوه می گیرد .

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی الدله محرکه(۳)

و الدلوه ذهاب الفؤاد من هم و نحوه و دلهه العشق تدلیها فتدله.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: کلمه «دله» به تحریک لام و «دلوه» به معنای رفتن دل در اثر غم و غصه و مانند آن است و عبارت «دلهه العشق تدلیها فتدلّه» از همین باب است.

**[ترجمه]

«۳۷»

مل، [کامل الزیارات] عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُوسَی بْنِ عُمَرَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الْمِیثَمِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: یَا یَعْقُوبُ (۴)

رَأَیْتَ بُومَهً قَطُّ تَنَفَّسُ بِالنَّهَارِ فَقَالَ لَا قَالَ وَ تَدْرِی لِمَ ذَلِکَ قَالَ لَا قَالَ لِأَنَّهَا تَظَلُّ یَوْمَهَا صَائِمَهً فَإِذَا جَنَّهَا اللَّیْلُ أَفْطَرَتْ عَلَی مَا رُزِقَتْ ثُمَّ لَمْ تَزَلْ تَرَنَّمُ عَلَی الْحُسَیْنِ حَتَّی تُصْبِحَ.

۱- ۱. کامل الزیارات الباب ۳۱ و ما بعده إلی آخر الباب.

۲- ۲. تولهت خ ل، و فی المصدر« اندبت» و هو تصحیف.

۳- ۳. فی القاموس: الدله، و یحرک إلخ.

۴- ۴. الظاهر أنّه کان یعقوب بن شعیب المیثمی حاضرا فی المجلس، و خطاب الامام معه.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: ای یعقوب! هیچ دیده ای جغدی را که در روز بخواند؟ گفت: نه! فرمود: می دانی چرا چنین است؟ گفت: نه! فرمود: زیرا جغد روز را روزه می گیرد و وقتی شب شد، با روزی اش افطار می کند و سپس پیوسته بر حسین می خواند تا صبح شود!

**[ترجمه]

بیان

لعل التنفس کنایه عن التصویت أو عن الأکل و الشرب قال الفیروزآبادی تنفس فی الإناء شرب من غیر أن یبینه عن فیه انتهی أو عن التفرج و التوسع یقال أنت فی نفس من عمرک أی فی سعه و فسحه و قال الجزری فیه فلو کنت تنفست أی أطلت الکلام.

**[ترجمه]شاید «تنفس» کنایه از خواندن باشد یا کنایه از اکل و شرب باشد. فیروزآبادی می گوید: «تنفّس فی الاناء» یعنی از ظرف خورد، بدون این که غذا را از دهانش آشکار کند. (پایان کلام فیروزآبادی) یا کنایه از گشایش و توسعه است؛ گفته می شود: «انت فی نفس من عمرک»، یعنی تو در وسعت و گشایشی هستی و جزری در این باره می گوید: عبارت «فلو کنت تنفست» یعنی کلام را طولانی کردی!

**[ترجمه]

«۳۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَبُو نُعَیْمٍ فِی دَلَائِلِ النُّبُوَّهِ وَ النَّسَوِیُّ فِی الْمَعْرِفَهِ قَالَتْ نَضْرَهُ الْأَزْدِیَّهُ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ علیه السلام أَمْطَرَتِ السَّمَاءُ دَماً وَ حِبَابُنَا وَ جِرَارُنَا صَارَتْ مَمْلُوَّهً دَماً(۱).

وَ قَالَ قَرَظَهُ بْنُ عُبَیْدِ اللَّهِ: مَطَرَتِ السَّمَاءُ یَوْماً نِصْفَ النَّهَارِ عَلَی شَمْلَهٍ بَیْضَاءَ فَنَظَرْتُ فَإِذَا هُوَ دَمٌ وَ ذَهَبَتِ الْإِبِلُ إِلَی الْوَادِی لِتَشْرَبَ فَإِذَا هُوَ دَمٌ وَ إِذَا هُوَ الْیَوْمُ الَّذِی قُتِلَ فِیهِ الْحُسَیْنُ علیه السلام

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: بَکَتِ السَّمَاءُ عَلَی الْحُسَیْنِ علیه السلام أَرْبَعِینَ یَوْماً بِالدَّمِ.

زُرَارَهُ بْنُ أَعْیَنَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: بَکَتِ السَّمَاءُ عَلَی یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا وَ عَلَی الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام أَرْبَعِینَ صَبَاحاً وَ لَمْ تَبْکِ إِلَّا عَلَیْهِمَا قُلْتُ فَمَا بُکَاؤُهَا قَالَ کَانَتِ الشَّمْسُ تَطْلُعُ حَمْرَاءَ وَ تَغِیبُ حَمْرَاءَ.

أُسَامَهُ بْنُ شَبِیبٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أُمِّ سُلَیْمٍ قَالَتْ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ مَطَرَتِ السَّمَاءُ مَطَراً کَالدَّمِ احْمَرَّتْ مِنْهُ الْبُیُوتُ وَ الْحِیطَانُ.

وَ رَوَی قَرِیباً مِنْ ذَلِکَ فِی الْإِبَانَهِ.

تَفْسِیرُ الْقُشَیْرِیِّ وَ الْفَتَّالُ: قَالَ السُّدِّیُّ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ بَکَتْ عَلَیْهِ السَّمَاءُ وَ عَلَامَتُهَا حُمْرَهُ أَطْرَافِهَا.

مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ قَالَ: أَخْبِرْنَا أَنَّ حُمْرَهَ أَطْرَافِ السَّمَاءِ لَمْ تَكُنْ قَبْلَ قَتْلِ الْحُسَيْنِ عليه السلام

تَارِيخُ النَّسَوِيِّ رَوَى حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ: تَعْلَمُ هَذِهِ الْحُمْرَهُ فِی الْأُفُقِ مِمَّ هِیَ ثُمَّ قَالَ مِنْ يَوْمَ قُتِلَ الْحُسَيْنُ عليه السلام(۲).

ص: ۲۱۵

۱- ۱. جمع الحب و الجره: اناء للماء من خزف و الثانی أصغر من الأول.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ج ۴ ص ۵۴.

أقول: قال صاحب المناقب و روى هذا الحديث أبو عيسى الترمذى.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابو نعيم در دلائل النبوه و نسوى در المعرفه نقل مى كنند كه نصره ازديه گفت: وقتى حسين عليه السّلام كشته شد، آسمان خون باريد و ظروف سفالى ما پر از خون شد!

قرظه بن عبيدالله مى گويد: آسمان يک روز از نيمه به صورت عبايى سفيد باريد. من دقت كردم و ديدم خون مى بارد و شتران به بيابان رفتند تا آب بنوشند، ولى آب بيابان خون بود و آن روزى بود كه حسين عليه السّلام در آن كشته شد.

امام صادق عليه السّلام فرمود: آسمان چهل روز بر حسين عليه السّلام خون گريست.

زراره مى گويد: امام صادق عليه السّلام فرمود: آسمان بر يحيى بن زكريا و بر حسين بن على عليهم السّلام چهل صبح گريست و جز بر اين دو بر ديگرى نگريست. گفتم: گريه آن چگونه بود؟ فرمود: خورشيد در سرخى طلوع و در سرخى غروب مى كرد .

ام سليم مى گويد: وقتى حسين عليه السّلام كشته شد، آسمان بارانى باريد كه مانند خون بود و از آن خانه ها و ديوارها سرخ شد. در كتاب ابانه روايت نزديكى به اين مضمون وارد شده است.

در تفسير قشيرىّ و قتّال سدّىّ مى گويد: وقتى حسين عليه السّلام كشته شد، آسمان بر او گريست و نشانه آن سرخى اطراف آسمان بود.

محمد بن سيرين مى گويد: به ما خبر داده شد كه سرخى اطراف آسمان، قبل از قتل حسين عليه السّلام وجود نداشت!

در تاريخ نسوىّ آمده است: هشام از محمد نقل مى كند كه گفت: آيا مى دانى اين سرخى در افق از چيست؟ سپس گفت: از روز قتل حسين عليه السّلام اين گونه شده است. - . مناقب ابن شهرآشوب ۴ : ۵۴ -

مؤلف: صاحب مناقب مى گويد: ابو عيسى ترمذى اين حديث را نقل نموده است.

**[ترجمه]

«۳۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْأَسْوَدُ بْنُ قَيْسٍ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَيْنُ ارْتَفَعَتْ حُمْرَةٌ مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ وَ حُمْرَةٌ مِنْ قِبَلِ الْمَغْرِبِ فَكَادَتَا يَلْتَقِيَانِ فِي كَبِدِ السَّمَاءِ سِتَّةَ أَشْهُرٍ.

تَارِيخُ النَّسَوِيِّ قَالَ أَبُو قَبِيلٍ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عليهما السلام كُسِفَتِ الشَّمْسُ كَسْفَةً بَدَتِ الْكَوَاكِبُ نِصْفَ النَّهَارِ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهَا هِيَ.

**[ترجمه]مناقب ابن شـهر آشوب: اسود بن قیس می گوید: وقتی حسین علیه السّلام کشته شد، یک سرخی از جانب مشرق و یک سرخی از جانب مغرب بلند شد و پس از شش ماه نزدیک شدن به هم در دل آسمان، با هم تلاقی کردند.

در تاریخ نسویّ ابو قبیل می گوید: وقتی حسـین بن علی علیهما السّلام کشته شد، خورشید به نحوی گرفت که ستارگان وسط روز آشکار شدند، تا جایی که گمان کردیم قیامت شده است!

**[ترجمه]

بیان

أنها هی أی القیامه- أقول روی هـذا الخبر فی بعض کتب المناقب المعتبره عن علی بن أحمد العاصـمی عن إسـماعیل بن أحمد البیهقی عن والده عن محمد بن الحسـین القطان عن عبد الله بن جعفر بن درسـتویه النحوی عن یعقوب بن سـفیان عن النضـر بن عبد الجبار عن ابن لهیعه عن أبی قبیل: مثله.

وَ بِهَذَا الْإِسْـنَادِ عَنْ یَعْقُوبَ عَنْ إِسْـمَاعِیلَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُسْـهِرٍ عَنْ جَدَّتِهِ قَالَتْ: کُنْتُ أَیَّامَ الْحُسَـیْنِ جارِیَهً شَابَّهً فَکَانَتِ السَّمَاءُ أَیَّاماً عَلَقَهً.

وَ بِهَذَا الْإِسْـنَادِ عَنْ یَعْقُوبَ عَنْ مُسْـلِمِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أُمِّ سُـوَیْقٍ الْعَبْدِیَّهِ عَنْ نَضْـرَهَ الْأَزْدِیَّهِ قَالَتْ: لَمَّا أَنْ قُتِلَ الْحُسَـیْنُ علیه السـلام مَطَرَتِ السَّمَاءُ دَماً فَأَصْبَحْتُ وَ کُلُّ شَیْ ءٍ لَنَا مَلْآنُ دَماً.

وَ بِهَذَا الْإِسْـنَادِ عَنْ یَعْقُوبَ عَنْ أَیُّوبَ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّقِّیِّ عَنْ سَـلَّامِ بْنِ سُـلَیْمَانَ الثَّقَفِیِّ عَنْ زَیْدِ بْنِ عَمْرٍو الْکِنْدِیِّ عَنْ أُمِّ حَیَّانَ قَالَتْ: یَوْمَ قُتِلَ الْحُسَـیْنُ أَظْلَمَتْ عَلَیْنَا ثَلَاثاً وَ لَمْ یَمَسَّ أَحَـدٌ مِنْ زَعْفَرَانِهِمْ (۱) شَـیْئاً فَجَعَلَهُ عَلَی وَجْهِهِ إِلَّا احْـتَرَقَ وَ لَمْ یُقَلَّبْ حَجَرٌ بِبَیْتِ الْمَقْدِسِ إِلَّا أَصْبَحَ تَحْتَهُ دَماً عَبِیطاً.

وَ بِهَذَا الْإِسْـنَادِ عَنْ یَعْقُوبَ عَنْ سُـلَیْمَانَ بْنِ حَرْبٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَیْـدٍ عَنْ مَعْمَرٍ قَالَ: أَوَّلُ مَا عُرِفَ الزُّهْرِیُّ تَکَلَّمَ فِی مَجْلِسِ الْوَلِیدِ بْنِ عَبْـدِ الْمَلِکِ فَقَالَ الْوَلِیدُ أَیُّکُمْ یَعْلَمُ مَا فَعَلَتْ أَحْجَارُ بَیْتِ الْمَقْدِسِ- یَوْمَ قَتْلِ الْحُسَـیْنِ بْنِ عَلِیٍّ فَقَالَ الزُّهْرِیُّ بَلَغَنِی أَنَّهُ لَمْ یُقَلَّبْ حَجَرٌ إِلَّا وُجِدَ تَحْتَهُ دَمٌ عَبِیطٌ.

۱- ۱. ترید بالزعفران: الخلوق المتخذه من الزعفران.

**[ترجمه]عبارت «انها هی» یعنی قیامت به پا شده است.

مؤلف: مثل این خبر در برخی کتب مناقب معتبر نقل شده است.

جده علی بن مسهر می گوید: من در عهد امام حسین علیه السّلام زن جوانی بودم و آسمان چندین روز مثل خون بسته بود.

نضره ازدیه می گوید: وقتی حسین علیه السّلام به شهادت رسید، آسمان خون بارید؛ پس صبح که شد، همه چیز ما پر از خون بود .

ام حیّان می گوید: روزی که حسین علیه السّلام کشته شد، هوا سه روز بر ما تاریک شد و کسی چیزی از عطریات خود بر صورتش نمی گذاشت، مگر این که می سوخت. و سنگی در بیت المقدس جا به جا نمی شد، مگر این که زیر آن خون تازه یافت می شد.

معمر می گوید: اول باری که زهری شناخته شد، جایی بود که در مجلس ولید بن عبدالملک بود. ولید گفت: کدام یک از شما می دانید روزی که حسین بن علی کشته شد، سنگ های بیت المقدس چگونه شد؟ زهری گفت: به من خبر رسیده که سنگی در بیت المقدس جا به جا نمی شد، مگر این که زیر آن خون تازه یافت می شد.

**[ترجمه]

«۴۰»

یف، [الطرائف] رُوِیَ فِی أَوَّلِ الْجُزْءِ الْخَامِسِ مِنْ صَحِیحِ مُسْلِمٍ: فِی تَفْسِیرِ قَوْلِهِ تَعَالَی فَما بَکَتْ عَلَیْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ (۱) قَالَ لَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام بَکَتِ السَّمَاءُ وَ بُکَاؤُهَا حُمْرَتُهَا.

وَ رَوَی الثَّعْلَبِیُّ: فِی تَفْسِیرِ هَذِهِ الْآیَهِ أَنَّ الْحُمْرَهَ الَّتِی مَعَ الشَّفَقِ لَمْ یَکُنْ قَبْلَ قَتْلِ الْحُسَیْنِ علیه السلام

وَ رَوَی الثَّعْلَبِیُّ أَیْضاً یَرْفَعُهُ قَالَ: مُطِرْنَا دَماً بِأَیَّامِ قَتْلِ الْحُسَیْنِ علیه السلام

**[ترجمه]طرائف: در صحیح مسلم در تفسیر آیه ««فَما بَکَتْ عَلَیْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ.» {و آسمان و زمین بر آنان زاری نکردند} روایت شده است که وقتی حسین بن علی علیهما السّلام به شهادت رسید، آسمان گریست و گریه آن سرخی آن بود.

ثعلبی در تفسیر این آیه روایت کرده که سرخی که با شفق است، قبل از قتل حسین علیه السّلام نبود. همچنین ثعلبی مرفوعا روایت می کند: ایامی که حسین علیه السّلام کشته شد، بر ما باران خون بارید.

**[ترجمه]

«۴۱»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی ابْنُ حَشِیشٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ دَلِیلٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ سَهْلٍ عَنْ مُؤَمَّلٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَهَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ أَبِی عَمَّارٍ قَالَ: أَمْطَرَتِ السَّمَاءُ یَوْمَ قَتْلِ الْحُسَیْنِ علیه السلام دَماً عَبِیطاً.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: عمار بن ابی عمار می گوید: روز قتل حسین علیه السّلام آسمان خون تازه بارید.

**[ترجمه]

«۴۲»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ ابْنِ مَتِّیلٍ عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ سُلَیْمَانَ الدَّیْلَمِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ لَطِیفٍ التَّفْلِیسِیِّ قَالَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: لَمَّا ضُرِبَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام بِالسَّیْفِ ثُمَّ ابْتُدِرَ لِیُقْطَعَ رَأْسُهُ نَادَی مُنَادٍ مِنْ قِبَلِ رَبِّ الْعِزَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ فَقَالَ أَلَا أَیَّتُهَا الْأُمَّهُ الْمُتَحَیِّرَهُ الظَّالِمَهُ بَعْدَ نَبِیِّهَا- لَا وَفَّقَکُمُ اللَّهُ لِأَضْحًی وَ لَا فِطْرٍ قَالَ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لَا جَرَمَ وَ اللَّهِ مَا وُفِّقُوا وَ لَا یُوَفَّقُونَ أَبَداً حَتَّی یَقُومَ ثَائِرُ الْحُسَیْنِ علیه السلام(۲).

ع، [علل الشرائع] علی بن أحمد عن الکلینی عن علی بن محمد عمن ذکره عن محمد بن سلیمان عن عبد الله بن لطیف عن رزین عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۳)

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: حضرت صادق علیه السّلام فرمود: هنگامی که امام حسین علیه السّلام به وسیله شمشیر مضروب شد و قاتل آن حضرت سبقت گرفت که سر مقدسش را جدا کند، منادی از طرف پروردگار عزت مند تبارک و تعالی از وسط عرش ندا در داد: ای امتی که بعد از پیامبر خود ظلم و ستم کردید! (و حسین علیه السّلام را سر بریدید) خدا شما را برای ادراک روز عید قربان و عید فطر موفق نکند! سپس امام صادق علیه السّلام فرمود: به خدا قسم که ناگزیر موفق نشدند و ابدا نیز موفق نخواهند شد تا خون خواه حسین علیه السّلام (یعنی حضرت حجت علیه السّلام) قیام کند. - . امالی صدوق: ۱۶۸ -

مثل این روایت در علل الشرائع نقل شده است. - . علل الشرایع ۲ : ۷۶ -

**[ترجمه]

بیان

عدم توفیقهم للفطر و الأضحی إما لاشتباه الهلال فی کثیر من الأزمان فی هذین الشهرین کما فهمه الأکثر أو لأنهم لعدم ظهور أئمه الحق و عدم استیلائهم

۱- ۱. الدخان: ۲۹.

۲- ۲. أمالی الصدوق المجلس ۳۱ تحت الرقم ۵، و رواه فی الفقیه ج ۱ ص ۶۲.

۳- ۳. علل الشرائع ج ۲ ص ۷۶ و تراه فی الکافی ج ۴ ص ۱۷۰، و فیه حتّی یثأر ثائر الحسین علیه السلام.

لا يوفقون للصلاتين إما كامله أو مطلقا بناء على اشتراط الإمام أو يخص الحكم بالعامه كما هو الظاهر و الأخير عندى أظهر و الله يعلم.

**[ترجمه]موفق نشدن آنان برای درک عید قربان و عید فطر، چنان که اکثر علماء فرموده اند این است که در اکثر اوقات هلال ماه ذی حجه و ماه رمضان بر آنان اشتباه می شود. یا به علت این است که چون امام بر حق در میان آنان نیست، موفق نمی شوند این دو نماز را به طور کامل بخوانند یا اصل آن را به جا بیاورند، زیرا شرط آن حاضر بودن امام است. یا این که این موضوع مختص به عامه می باشد، چنان که ظاهر قول اخیر نزد من ظاهرتر است و خدا می داند.

**[ترجمه]

«۴۳»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الرَّازِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الثَّانِي علیه السلام قَالَ: قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ مَا تَقُولُ فِي الْعَامَّهِ فَإِنَّهُ قَدْ رُوِيَ أَنَّهُمْ لَا يُوَفَّقُونَ لِصَوْمٍ فَقَالَ لِي أَمَا إِنَّهُمْ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَهُ الْمَلَکِ فِيهِمْ قَالَ قُلْتُ وَ كَيْفَ ذَلِکَ جُعِلْتُ فِدَاکَ قَالَ إِنَّ النَّاسَ لَمَّا قَتَلُوا الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ علیهما السلام أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَلَكاً يُنَادِي أَيَّتُهَا الْأُمَّهُ الظَّالِمَهُ الْقَاتِلَهُ عِتْرَهَ نَبِيِّهَا- لَا وَفَّقَكُمُ اللَّهُ لِصَوْمٍ وَ لَا فِطْرٍ وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ لِفِطْرٍ وَ لَا أَضْحًى (۱).

**[ترجمه]علل الشرائع: محمد بن اسماعیل رازی می گوید: به امام جواد علیه السّلام عرض کردم: فدایت شوم! نظر شما در خصوص عامه چیست که روایت شده آنان موفق به روزه نمی شوند؟ حضرت به من فرمود: دعای فرشته در حق آنان مستجاب شده است! گفتم: چگونه مستجاب شده، فدایت شوم؟ فرمود: مردم وقتی حسین بن علی علیهما السّلام را کشتند، خدای عزوجل دستور داد فرشته ای ندا دهد: ای امت ظالمی که عترت پیامبرتان را کشتید! خدا شما را برای ادراک روزه و عید فطر موفق نکند. و در حدیث دیگر دارد که «خدا شما را موفق به فطر و اضحی نکند.» - . علل الشرایع ۲ : ۷۶ -

**[ترجمه]

«۴۴»

لی، [الأمالی] للصدوق الْفَامِيُّ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ: أَنَّ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ علیهما السلام دَخَلَ يَوْماً إِلَى الْحَسَنِ علیه السلام فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِ بَكَى فَقَالَ لَهُ مَا يُبْكِيکَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَبْكِي لِمَا يُصْنَعُ بِکَ فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ علیه السلام إِنَّ الَّذِي يُؤْتَى إِلَيَّ سَمٌّ يُدَسُّ إِلَيَّ فَأُقْتَلُ بِهِ وَ لَكِنْ لَا يَوْمَ كَيَوْمِکَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ يَزْدَلِفُ إِلَيْکَ ثَلَاثُونَ أَلْفَ رَجُلٍ يَدَّعُونَ أَنَّهُمْ مِنْ أُمَّهِ جَدِّنَا مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ يَنْتَحِلُونَ دِينَ الْإِسْلَامِ فَيَجْتَمِعُونَ عَلَى قَتْلِکَ وَ سَفْکِ دَمِکَ وَ انْتِهَاکِ حُرْمَتِکَ وَ سَبْيِ ذَرَارِيِّکَ وَ نِسَائِکَ وَ انْتِهَابِ ثِقْلِکَ فَعِنْدَهَا تَحِلُّ بِبَنِي أُمَيَّهَ اللَّعْنَهُ وَ تُمْطِرُ السَّمَاءُ رَمَاداً وَ دَماً وَ يَبْكِي عَلَيْکَ كُلُّ شَيْ ءٍ حَتَّى الْوُحُوشُ فِي الْفَلَوَاتِ وَ الْحِيتَانُ فِي الْبِحَارِ (۲).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: امام صادق از پدرش و ایشان از جدش علیهم السّلام نقل کرد که فرمود: یک روز امام حسین علیه السّلام نزد امام حسن علیه السّلام رفت و وقتی به امام حسن علیه السّلام نظر کرد، گریان شد. امام حسن علیه السّلام فرمود: یا حسین! برای چه گریان شدی؟ فرمود: برای آن ظلمی که در حق تو خواهد شد. امام حسن علیه السّلام فرمود: آنچه موجب قتل من می شود، یک زهری است که به وسیله دسیسه ای به خورد من داده خواهد شد. ولی هیچ روزی مثل روز (عاشورای) تو نخواهد بود یا ابا عبداللَّه! زیرا تعداد سی هزار نفر مرد در اطراف تو اجتماع می کنند که گمان می نمایند از امت جد ما خواهند بود و خود را به دین اسلام می بندند. آنان برای کشتن، ریختن خون، هتک حرمت، اسیر کردن فرزندان و زنان و تاراج نمودن اموال تو ازدحام خواهند کرد! در یک چنین موقعی است که لعنت خدا دامنگیر بنی امیه می شود؛ آسمان خاکستر و خون می بارد؛ و هر چیزی برای مظلومیت تو گریان می شود، حتی وحوش صحرا و ماهیان در دریاها! - . امالی صدوق: ۱۱۵ -

**[ترجمه]

«۴۵»

ص، [قصص الأنبياء عليهم السلام] عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عليه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا(۳) قَالَ يَحْيَی بْنُ زَكَرِيَّا لَمْ يَكُنْ لَهُ سَمِیٌّ قَبْلَهُ وَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِیٍّ لَمْ يَكُنْ لَهُ سَمِیٌّ قَبْلَهُ وَ بَكَتِ السَّمَاءُ عَلَيْهِمَا أَرْبَعِينَ صَبَاحاً وَ كَذَلِكَ بَكَتِ الشَّمْسُ

ص: ۲۱۸

۱- ۱. المصدر ج ۲ ص ۷۶ و تراه فی الكافی ج ۴ ص ۱۶۹.

۲- ۲. أمالی الصدوق المجلس ۲۴ تحت الرقم ۳.

۳- ۳. مريم: ۷.

عَلَيْهِمَا وَ بُكَاؤُهَا أَنْ تَطْلُعَ حَمْرَاءَ وَ تَغِيبَ حَمْرَاءَ وَ قِيلَ أَیْ بَكَى أَهْلُ السَّمَاءِ وَ هُمُ الْمَلَائِكَةُ.

**[ترجمه]قصص الانبياء: امام باقر عليه السّلام در تفسير آيه «لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا.» - . مريم / ۷ - {قبلًا هم نامى براى او قرار نداده ايم} فرمود: يحيى بن زكريا قبلًا هم نامى براى او نبوده است؛ حسين بن على عليهما السّلام قبلًا هم نامى براى او نبود و آسمان براى ايشان مدت چهل روز گريه كرد و همچنين خورشيد براى ايشان گريه كرد. و گريه خورشيد به اين صورت بود كه به رنگ سرخ طلوع و غروب مى كرد و گفته شده: يعنى اهل آسمان كه ملائكه هستند، بر او گريستند.

**[ترجمه]

«۴۶»

ص، [قصص الأنبياء عليهم السلام] عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ بَكَى لِقَتْلِهِ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ وَ احْمَرَّتَا وَ لَمْ يَبْكِيَا عَلَى أَحَدٍ قَطُّ إِلَّا عَلَى يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا.

**[ترجمه]قصص الانبياء: امام صادق عليه السّلام فرمود: آسمان و زمين براى قتل او گريستند و سرخ شدند و هرگز بر احدى جز يحيى بن زكريا گريه نكرده بودند.

**[ترجمه]

«۴۷»

مل، [كامل الزيارات] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ النَّاقِدُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَسْلَمِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ وَ هُوَ يَوْمَئِذٍ قَدْ أَخْرَجَهُ عُثْمَانُ إِلَى الرَّبَذَهِ فَقَالَ لَهُ النَّاسُ يَا أَبَا ذَرٍّ أَبْشِرْ فَهَذَا قَلِيلٌ فِی اللَّهِ فَقَالَ مَا أَيْسَرَ هَذَا وَ لَكِنْ كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا قُتِلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ قَتْلًا أَوْ قَالَ ذُبِحَ ذَبْحاً وَ اللَّهِ لَا يَكُونُ فِی الْإِسْلَامِ بَعْدَ قَتْلِ الْخَلِيفَهِ أَعْظَمَ (۱) قَتِيلًا مِنْهُ وَ إِنَّ اللَّهَ سَيَسُلُّ سَيْفَهُ عَلَى هَذِهِ الْأُمَّهِ لَا يَغْمِدُهُ أَبَداً وَ يَبْعَثُ نَاقِماً مِنْ ذُرِّيَّتِهِ فَيَنْتَقِمُ مِنَ النَّاسِ وَ إِنَّكُمْ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا يَدْخُلُ عَلَى أَهْلِ الْبِحَارِ وَ سُكَّانِ الْجِبَالِ فِی الْغِيَاضِ وَ الْآكَامِ وَ أَهْلِ السَّمَاءِ مِنْ قَتْلِهِ لَبَكَيْتُمْ وَ اللَّهِ حَتَّى تَزْهَقَ أَنْفُسُكُمْ وَ مَا مِنْ سَمَاءٍ يَمُرُّ بِهِ رُوحُ الْحُسَيْنِ علیه السلام إِلَّا فَزِعَ لَهُ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَقُومُونَ قِيَاماً تُرْعَدُ مَفَاصِلُهُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ وَ مَا مِنْ سَحَابَهٍ تَمُرُّ وَ تُرْعِدُ وَ تُبْرِقُ إِلَّا لَعَنَتْ قَاتِلَهُ وَ مَا مِنْ يَوْمٍ إِلَّا وَ تُعْرَضُ رُوحُهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ فَيَلْتَقِيَانِ (۲).

**[ترجمه]كامل الزياره: عروه بن زبير مى گويد: از ابوذر شنيدم در آن روزى كه عثمان ابوذر را از مدينه به سوى ربذه خارج و تبعيد كرد، مردم به ابوذر گفتند: مژده باد تو را، زيرا اين مظلوميت تو در راه رضاى خدا قليل است! گفت: آرى، اين عمل خيلى سهل است، ولى شما چه خواهيد كرد در آن هنگامى كه حسين بن على كشته شود - يا گفت: ذبح شود؟ - به خدا قسم بعد از قتل خليفه - يعنى حضرت امير عليه السّلام - شهيدى از امام حسين بزرگ تر نخواهد بود! خدا شمشير قدرت خود را در ميان اين امت مى كشد و آن را هرگز غلاف نخواهد كرد. خدا يك شخص منتقمى را از فرزندان حسين عليه السّلام مى فرستد تا از مردم انتقام بگيرد. اگر شما بدانيد از شهيد شدن امام حسين چه بر سر اهل درياها و ساكنين كوه ها و بيشه ها و

اهل آسمان ها خواهد آمد، به خدا قسم به قدری گریه می کردید که روح از بدنتان خارج شود. هیچ آسمانی نیست که روح حسین علیه السّلام به آن بگذرد، مگر این که تعداد هفتاد هزار ملك برای آن حضرت جزع و فزع می کنند. آنان قیامی می کنند که مفصل هاشان تا روز قیامت لرزان است. هیچ ابری نیست که عبور کند و رعد و برق بزند، مگر این که قاتل حسین علیه السّلام را لعنت خواهد کرد. هیچ روزی نیست مگر این که روح حسین علیه السّلام را بر پیغمبر اعظم اسلام عرضه می کنند و ایشان با یکدیگر ملاقات می نمایند. - . کامل الزیاره: ۷۴ -

**[ترجمه]

«۴۸»

شا، [الإرشاد] رَوَى يُوسُفُ بْنُ عَبْدَةَ قَالَ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ سِيرِينَ يَقُولُ: لَمْ تُرَ هَذِهِ الْحُمْرَةُ فِي السَّمَاءِ إِلَّا بَعْدَ قَتْلِ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ (۳).

**[ترجمه]ارشاد: محمد بن سیرین می گوید: این سرخی در آسمان، فقط از بعد از قتل امام حسین صلوات الله علیه دیده شده است. - . ارشاد: ۲۳۶ -

**[ترجمه]

بیان

یمکن أن یکون المراد کثره الحمره و زیادتها.

ص: ۲۱۹

۱- ۱. یرید بالخلیفه علیّ بن أبی طالب علیه السلام، و فی بعض النسخ:« بعد قتل الحسین علیه السلام أعظم قتیلا منه».

۲- ۲. کامل الزیارات ص ۷۴.

۳- ۳. الإرشاد ص ۲۳۶. أقول: ان اختلاف الجو و الکائنات بانظلام الدنیا ثلاثه أیّام و بکاء الشمس بحمرتها غدوا و عشیا و غیر ذلک ممّا مر علیك فی هذا الباب ممّا تواتر عند المؤرخین فلا ریب فی وقوعها کما اعترف به المخالفون، قال السیوطی فی الدّر المنثور ج ۶ ص ۳۱: أخرج ابن أبی حاتم. عن عبید المکتب، عن إبراهیم رضی اللّه عنه قال: ما بکت السماء منذ کانت الدنیا الا علی اثنین(قیل لعبید أ لیس السماء و الأرض تبکی علی المؤمن؟ قال ذاك مقامه و حیث یصعد عمله قال و تدری ما بکاء السماء قال: لا قال: تحمر و تصیر ورده کالدهان) ان یحیی بن زکریا لما قتل احمرت السماء و قطرت دما و ان حسین بن علی یوم قتل احمرت السماء. و أخرج ابن أبی حاتم، عن زید بن زیاد، عنه قال: لما قتل الحسین احمرت آفاق السماء أربعه أشهر. فتری أمثال ما أخرجه المصنّف رحمه اللّه من کتب الشیعه، فی تاریخ ابن عساکر ج ۴ ص ۳۳۹، الخصائص الکبری ج ۲ ص ۱۲۶، الخطط المقریزیه ج ۲ ص ۲۸۹ تذکره الخواص ص ۱۵۵، المقتل للخوارزمی ج ۲ ص ۹۰، الاتحاف بحب الاشراف ص ۲۴ تهذیب التهذیب ج ۲ ص ۳۵۴، الصواعق المحرقه ص ۱۱۶، تاریخ الخلفاء ص ۱۳۸ الکواکب الدریه ج ۱ ص ۵۶، مجمع

الزوائد ج ۹ ص ۱۹۷، عقد الفريد ج ۲ ص ۳۱۵ و غير ذلك فراجع.

**[ترجمه]ممکن است مراد کثرت سرخی و زیادی آن باشد .

**[ترجمه]

باب ۴۱ ضـجیج الملائکه إلی الله تعالی فی أمره و أن الله بعثهم لنصره و بکائهم و بکاء الأنبیاء و فاطمه علیهم السلام علیه صلوات الله علیه

الأخبار

«۱»

أقول قد أثبتنا خبر ابن شبیب فی باب البکاء علیه (۱) صلی الله علیه.

**[ترجمه]مؤلف: خبر ابن شبیب را در باب ثواب گریه برای امام حسین علیه السّلام پیشتر نگاشتیم.

**[ترجمه]

«۲»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ ابْنِ مَتِّیلٍ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ مُوسَی بْنِ سَعْدَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبَانٍ الْکَلْبِیِّ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقُ علیه السلام: إِنَّ أَرْبَعَهَ آلَافِ مَلَکٍ هَبَطُوا یُرِیدُونَ الْقِتَالَ مَعَ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام فَلَمْ یُؤْذَنْ لَهُمْ فِی الْقِتَالِ فَرَجَعُوا فِی الِاسْتِئْذَانِ وَ هَبَطُوا وَ قَدْ قُتِلَ الْحُسَیْنُ علیه السلام فَهُمْ عِنْدَ قَبْرِهِ شُعْثٌ غُبْرٌ یَبْکُونَهُ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ وَ رَئِیسُهُمْ مَلَکٌ یُقَالُ لَهُ مَنْصُورٌ(۲).

۱- ۱. راجع ج ۴۴ ص ۲۸۵.

۲- ۲. أمالی الصدوق المجلس ۹۲ تحت الرقم ۷.

مل، [كامل الزيارات] محمد بن جعفر الرزاز عن ابن أبی الخطاب: مثله (۱).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: تعداد چهار هزار ملک به زمین هبوط کردند تا در رکاب حسین بن علی علیهما السّلام قتال کنند، ولی چون آن حضرت اجازه قتال به آنان نداد، لذا ایشان مراجعت کردند و هنگامی به زمین هبوط نمودند که امام حسین علیه السّلام شهید شده بود. آنان در حالی که غبار آلوده اند، تا روز قیامت نزد قبر امام حسین علیه السّلام گریه می کنند و رئیس ایشان ملکی به نام منصور است. - . کامل الزیاره: ۱۱۹ -

مثل این روایت در کامل الزیاره نیز منقول است. - . کامل الزیاره: ۸۳ -

**[ترجمه]

«۳»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِیدِ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدٍ عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنِ ابْنِ عَمِیرَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَمَّا کَانَ مِنْ أَمْرِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ مَا کَانَ ضَجَّتِ الْمَلَائِکَهُ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی وَ قَالَتْ یَا رَبِّ یُفْعَلُ هَذَا بِالْحُسَیْنِ صَفِیِّکَ وَ ابْنِ نَبِیِّکَ قَالَ فَأَقَامَ اللَّهُ لَهُمْ ظِلَّ الْقَائِمِ علیه السلام وَ قَالَ بِهَذَا أَنْتَقِمُ لَهُ مِنْ ظَالِمِیهِ.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: وقتی کار حسین بن علی علیهما السّلام تمام شد، ملائکه به سوی خدا ضجه زدند و گفتند: پروردگارا! آیا جا دارد این مصیبت بر حسینی وارد شود که صفی و پسر پیامبر تو است؟ خدای توانا سایه حضرت قائم علیه السّلام را به آنان نشان داد و فرمود: من به وسیله این مرد از افرادی که در حق حسین علیه السّلام ظلم کردند، انتقام خواهم کشید .

**[ترجمه]

«۴»

ع، [علل الشرائع] الدَّقَّاقُ وَ ابْنُ عِصَامٍ مَعاً عَنِ الْکُلَیْنِیِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ الْفَزَارِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ الْعَمِّیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنِ الثُّمَالِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَ لَسْتُمْ کُلُّکُمْ قَائِمِینَ بِالْحَقِّ قَالَ بَلَی قُلْتُ فَلِمَ سُمِّیَ الْقَائِمُ قَائِماً قَالَ لَمَّا قُتِلَ جَدِّیَ الْحُسَیْنُ ضَجَّتِ الْمَلَائِکَهُ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِالْبُکَاءِ وَ النَّحِیبِ وَ قَالُوا إِلَهَنَا وَ سَیِّدَنَا أَ تَغْفُلُ عَمَّنْ قَتَلَ صَفْوَتَکَ وَ ابْنَ صَفْوَتِکَ وَ خِیَرَتَکَ مِنْ خَلْقِکَ فَأَوْحَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَیْهِمْ قِرُّوا مَلَائِکَتِی فَوَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَأَنْتَقِمَنَّ مِنْهُمْ وَ لَوْ بَعْدَ حِینٍ ثُمَّ کَشَفَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَنِ الْأَئِمَّهِ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ علیه السلام لِلْمَلَائِکَهِ فَسُرَّتِ الْمَلَائِکَهُ بِذَلِکَ فَإِذَا أَحَدُهُمْ قَائِمٌ یُصَلِّی فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِذَلِکَ الْقَائِمِ أَنْتَقِمُ مِنْهُمْ (۲).

**[ترجمه]علل الشرائع: ثمالی می گوید: به امام محمّد باقر علیه السّلام گفتم: یا بن رسول اللّه! آیا کلیه شما قائم بر حق نیستید؟ فرمود: چرا. گفتم: پس چرا فقط امام دوازدهم دارای نام قائم است؟ فرمود: هنگامی که جدم امام حسین علیه السّلام

شهید شد، ملائکه به سوی خدا ضجه و گریه و ناله کردند و گفتند: پروردگار ما! آیا غفلت می کنی از کسی که برگزیده و پسر برگزیده تو را می کشد؟ خدای عزوجل وحی کرد: ای ملائکه من، آرام بگیرید! به عزت و جلال خودم قسم من از آنان انتقام می گیرم، ولو این که بعد از مدتی باشد. سپس خدای توانا امامانی را که از فرزندان حسین علیه السّلام به وجود می آیند، به ملائکه ارائه کرد و ایشان بدین جهت مسرور شدند. هر گاه یکی از آنان نماز می خواند، خدای عزوجل می فرماید: به وسیله آن قائم از ایشان انتقام خواهم گرفت. -. علل الشرایع ۱ : ۱۵۴ -

**[ترجمه]

«۵»

مل، [كامل الزيارات] الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الزَّعْفَرَانِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ النَّصِيبِيِّ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي الْمَشِيخَةُ: أَنَّ الْمَلَكَ الَّذِي جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ أَخْبَرَهُ بِقَتْلِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ كَانَ مَلَكَ الْبِحَارِ وَ ذَلِكَ أَنَّ مَلَكاً مِنْ مَلَائِكَةِ الْفِرْدَوْسِ نَزَلَ عَلَى الْبَحْرِ وَ نَشَرَ أَجْنِحَتَهُ عَلَيْهَا ثُمَّ صَاحَ صَيْحَةً وَ قَالَ يَا أَهْلَ الْبِحَارِ الْبَسُوا أَثْوَابَ الْحُزْنِ فَإِنَّ فَرْخَ الرَّسُولِ مَذْبُوحٌ ثُمَّ حَمَلَ مِنْ تُرْبَتِهِ فِي أَجْنِحَتِهِ إِلَى السَّمَاوَاتِ فَلَمْ يَلْقَ مَلَكاً فِيهَا إِلَّا شَمَّهَا وَ صَارَ عِنْدَهُ لَهَا أَثَرٌ وَ لَعَنَ قَتَلَتَهُ

ص: ۲۲۱

۱- ۱. كامل الزيارات ص ۸۳.

۲- ۲. علل الشرائع ج ۱ ص ۱۵۴.

وَ أَشْیَاعَهُمْ وَ أَتْبَاعَهُمْ (۱).

**[ترجمه]کامل الزیاره: پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله فرمود: آن ملکی که نزد پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم آمد و آن حضرت را از قتل حسین بن علی علیهما السّلام آگاه کرد، ملک دریاها بود، زیرا یکی از ملائکه فردوس روی دریا نازل شد و بال های خود را روی آن دریا گسترانید. بعد فریاد زد: ای اهل دریاها! لباس عزا بپوشید، زیرا فرزند رسول خدا سر بریده شد! سپس از خاک قبر حسین علیه السّلام به وسیله بال های خود به آسمان ها برد. و هیچ ملکی را ملاقات نکرد مگر این که آن تربت مقدس را می بویید و یک اثر از آن نزد آن ملک باقی می ماند. آن ملک قاتل امام حسین علیه السّلام را با تابعین و پیروان آنان لعنت می کرد. - . کامل الزیاره: ۶۷ -

**[ترجمه]

«۶»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ جَمَاعَهُ مَشَایِخِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ رِبْعِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْفُضَیْلِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا لَکُمْ لَا تَأْتُونَهُ یَعْنِی قَبْرَ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَإِنَّ أَرْبَعَهَ آلَافِ مَلَکٍ یَبْکُونَ عِنْدَ قَبْرِهِ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ(۲).

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: چرا به نزد او یعنی قبر حسین علیه السّلام نمی روید؟ زیرا چهار هزار فرشته تا روز قیامت نزد قبر او گریه می کنند. - . کامل الزیاره: ۸۳ -

**[ترجمه]

«۷»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ جَمَاعَهُ مَشَایِخِنَا عَنْ سَعْدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ رِبْعِیٍّ عَنْ فُضَیْلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا لَکُمْ لَا تَأْتُونَهُ یَعْنِی قَبْرَ الْحُسَیْنِ فَإِنَّ أَرْبَعَهَ آلَافِ مَلَکٍ یَبْکُونَ عِنْدَهُ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: چرا به نزد او یعنی قبر حسین علیه السّلام نمی روید؟ زیرا چهار هزار فرشته تا روز قیامت نزد قبر او گریه می کنند .

**[ترجمه]

«۸»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ أَبِی إِسْمَاعِیلَ السَّرَّاجِ عَنْ یَحْیَی بْنِ مَعْمَرٍ الْقَطَّانِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: أَرْبَعَهُ آلَافِ مَلَکٍ شُعْثٌ غُبْرٌ یَبْکُونَهُ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام باقر علیه السّلام فرمود: چهار هزار فرشته پراکنده موی و غبارآلوده تا روز قیامت بر او گریه می کنند.

**[ترجمه]

«۹»

مل، [کامل الزیارات](۳)

أَبِی وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ مَعاً عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: وَكَّلَ اللَّهُ بِالْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ سَبْعِینَ أَلْفَ مَلَکٍ یُصَلُّونَ عَلَیْهِ کُلَّ یَوْمٍ شُعْثاً غُبْراً مُنْذُ یَوْمَ قُتِلَ إِلَی مَا شَاءَ اللَّهُ یَعْنِی بِذَلِکَ قِیَامَ الْقَائِمِ علیه السلام.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: خدا بر حسین بن علی علیهما السّلام هفتاد هزار فرشته موکل فرموده که از روزی که شهید شد تا روزی که خدا بخواهد یعنی تا قیام قائم علیه السّلام، هر روز پراکنده موی و غبارآلوده بر او درود می فرستند. - . کامل الزیاره: ۸۴ -

**[ترجمه]

«۱۰»

مل، [کامل الزیارات] بِالْإِسْنَادِ عَنْ سَعْدٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَةَ عَنْ مُبَارَکٍ الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَیْسٍ قَالَ: قَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عِنْدَ قَبْرِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَرْبَعَةُ آلَافِ مَلَکٍ شُعْثٌ غُبْرٌ یَبْکُونَ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: محمد بن قیس می گوید: امام صادق علیه السّلام به من فرمود: چهار هزار فرشته پراکنده موی و غبارآلوده نزد قبر امام حسین علیه السّلام هستند که تا روز قیامت گریه می کنند.

**[ترجمه]

«۱۱»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِیدِ وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ جَمِیعاً عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْأَهْوَازِیِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ هَارُونَ عَنْ

۱- ۱. کامل الزیارات ص ۶۷ و ۶۸.

۲- ۲. راجع المصدر الباب ۲۷ و ما بعده علی الترتیب.

۳- ۳. فی النسخ هنا رمز المحاسن: سن و هو سهو ظاهر بقرینه الاسناد، راجع کامل الزیارات ص ۸۴.

أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: وَکَّلَ اللَّهُ بِهِ (۱) أَرْبَعَهَ آلَافِ مَلَکٍ شُعْثٌ غُبْرٌ یَبْکُونَهُ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: خدا بر حسین بن علی علیهما السّلام چهار هزار فرشته موکل فرموده که پراکنده موی و غبارآلوده بر او تا روز قیامت گریه می کنند.

**[ترجمه]

«۱۲»

مل، [کامل الزیارات] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ حَرِیزٍ عَنِ الْفُضَیْلِ عَنْ أَحَدِهِمَا قَالَ: إِنَّ عَلَی قَبْرِ الْحُسَیْنِ أَرْبَعَهَ آلَافِ مَلَکٍ شُعْثٌ غُبْرٌ یَبْکُونَهُ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ.

قال محمد بن مسلم: یحرسونه.

**[ترجمه]کامل الزیاره: فضیل می گوید: امام باقر یا امام صادق علیهما السّلام به من فرمودند: همانا چهار هزار فرشته پراکنده موی و غبارآلوده بر قبر امام حسین علیه السّلام هستند که تا روز قیامت بر او گریه می کنند. محمد بن مسلم می گوید: این فرشتگان از او حفاظت می کنند.

**[ترجمه]

«۱۳»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ رِبْعِیٍّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بِالْمَدِینَهِ أَیْنَ قُبُورُ الشُّهَدَاءِ فَقَالَ أَ لَیْسَ أَفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَکُمْ وَ الَّذِی نَفْسِی بِیَدِهِ إِنَّ حَوْلَهُ أَرْبَعَهَ آلَافِ مَلَکٍ شُعْثٌ غُبْرٌ یَبْکُونَهُ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ.

مل، [کامل الزیارات] ابن الولید عن الصفار عن ابن معروف بإسناده: مثله.

**[ترجمه]کامل الزیاره: ربعی می گوید: در مدینه به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: قبور شهدا کجاست؟ فرمود: مگر افضل شهدا پیش شما نیست؟ قسم به خدایی که جانم در دست اوست، همانا چهار هزار فرشته پراکنده موی و غبارآلوده حول قبر امام حسین علیه السّلام هستند که تا روز قیامت بر او گریه می کنند.

مثل این روایت به سند دیگر در کامل الزیاره نیز منقول است.

**[ترجمه]

«۱۴»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ بَزِیعٍ عَنْ أَبِی إِسْمَاعِیلَ السَّرَّاجِ عَنْ یَحْیَى بْنِ مَعْمَرٍ الْعَطَّارِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: أَرْبَعَهُ آلَافِ مَلَکٍ شُعْثٌ غُبْرٌ یَبْکُونَ الْحُسَیْنَ إِلَى یَوْمِ الْقِیَامَهِ فَلَا یَأْتِیهِ أَحَدٌ إِلَّا اسْتَقْبَلُوهُ وَ لَا یَمْرَضُ أَحَدٌ إِلَّا عَادُوهُ وَ لَا یَمُوتُ أَحَدٌ إِلَّا شَهِدُوهُ.

مل، [کامل الزیارات] أبی عن سعد عن ابن أبی الخطاب بإسناده: مثله.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام باقر علیه السّلام فرمود: بر حسین بن علی علیهما السّلام چهار هزار فرشته پراکنده موی و غبارآلوده تا روز قیامت گریه می کنند. احدی به زیارت او نمی رود، مگر این که به استقبال او می رونـد و و احدی مریض نمی شود مگر این که او را عیادت می کنند و احدی نمی میرد مگر این که او را می بینند.

مثل این روایت به سند دیگر در کامل الزیاره نیز منقول است.

**[ترجمه]

«۱۵»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْمُغِیرَهِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَبَانٍ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ وَکَّلَ بِقَبْرِ الْحُسَیْنِ أَرْبَعَهَ آلَافِ مَلَکٍ شُعْثٌ غُبْرٌ یَبْکُونَهُ مِنْ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَى زَوَالِ الشَّمْسِ وَ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ هَبَطَ أَرْبَعَهُ آلَافِ مَلَکٍ وَ صَعِدَ أَرْبَعَهُ آلَافِ مَلَکٍ فَلَمْ یَزَلْ یَبْکُونَهُ حَتَّى یَطْلُعَ الْفَجْرُ وَ ذَکَرَ الْحَدِیثَ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: خدا بر حسین بن علی علیهما السّلام چهار هزار فرشته موکل فرموده که پراکنده موی و غبارآلوده از طلوع فجر تا زوال شمس بر او گریه می کنند. و وقتی زوال شمس فرا رسید، چهار هزار ملک هبوط می کننـد و چهار هزار ملک دیگر صعود می کننـد و تا طلوع فجر پیوسته بر او می گرینـد... و ادامه حدیث را ذکر می کند.

**[ترجمه]

«۱۶»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مَهْزِیَارَ عَنْ أَخِیهِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ هَارُونَ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ أَنَا عِنْدَهُ فَقَالَ مَا لِمَنْ زَارَ قَبْرَ الْحُسَیْنِ

۱- ۱. یعنی قبر الحسین علیه السلام.

فَقَالَ إِنَّ الْحُسَيْنَ لَمَّا أُصِيبَ بَكَتْهُ حَتَّى الْبِلَادُ فَوَكَّلَ اللَّهُ بِهِ أَرْبَعَهَ آلَافِ مَلَكٍ شُعْثاً غُبْراً يَبْكُونَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ وَ ذَكَرَ الْحَدِيثَ.

**[ترجمه]كامل الزياره: مردى از امام صادق عليه السّلام در حالى كه من نيز حاضر بودم، پرسيد: كسى كه قبر حسين عليه السّلام را زيارت كند، چه ثوابى دارد؟ فرمود: وقتى حسين عليه السّلام به شهادت رسيد، همه بر او گريستند، حتى شهرها. پس خدا چهار هزار فرشته پراكنده موى و غبارآلوده را بر او موكل كرده كه تا روز قيامت بر او گريه مى كنند... و ادامه حديث را ذكر كرد.

**[ترجمه]

«۱۷»

مل، [كامل الزيارات] مُحَمَّدٌ الْحِمْيَرِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ(۱) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ الْبَصْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْأَصَمِّ قَالَ وَ حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ وَاقِدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ الْبَصْرِيِّ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مُقَرِّنٍ (۲) عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِذَا زُرْتُمْ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَالْزَمُوا الصَّمْتَ إِلَّا مِنْ خَيْرٍ وَ إِنَّ مَلَائِكَهَ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ مِنَ الْحَفَظَهِ تَحْضُرُ الْمَلَائِكَهَ الَّذِينَ بِالْحَائِرِ فَتُصَافِحُهُمْ فَلَا يُجِيبُونَهَا مِنْ شِدَّهِ الْبُكَاءِ فَيَنْتَظِرُونَهُمْ حَتَّى تَزُولَ الشَّمْسُ وَ حَتَّى يُنَوِّرَ الْفَجْرُ ثُمَّ يُكَلِّمُونَهُمْ وَ يَسْأَلُونَهُمْ عَنْ أَشْيَاءَ مِنْ أَمْرِ السَّمَاءِ فَأَمَّا مَا بَيْنَ هَذَيْنِ الْوَقْتَيْنِ فَإِنَّهُمْ لَا يَنْطِقُونَ وَ لَا يَفْتُرُونَ عَنِ الْبُكَاءِ وَ الدُّعَاءِ وَ لَا يَشْغَلُونَهُمْ فِي هَذَيْنِ الْوَقْتَيْنِ عَنْ أَصْحَابِهِمْ فَإِنَّهُمْ شُغُلُهُمْ بِكُمْ إِذَا نَطَقْتُمْ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَ مَا الَّذِي يَسْأَلُونَهُمْ عَنْهُ وَ أَيُّهُمْ يَسْأَلُ صَاحِبَهُ الْحَفَظَهُ أَوْ أَهْلُ الْحَائِرِ قَالَ أَهْلُ الْحَائِرِ يَسْأَلُونَ الْحَفَظَهَ لِأَنَّ أَهْلَ الْحَائِرِ مِنَ الْمَلَائِكَهِ لَا يَبْرَحُونَ وَ الْحَفَظَهُ تَنْزِلُ وَ تَصْعَدُ قُلْتُ فَمَا تَرَى يَسْأَلُونَهُمْ عَنْهُ قَالَ إِنَّهُمْ يَمُرُّونَ إِذَا عَرَجُوا بِإِسْمَاعِيلَ صَاحِبِ الْهَوَاءِ فَرُبَّمَا وَافَقُوا النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله عِنْدَهُ وَ فَاطِمَهَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ الْأَئِمَّهَ مَنْ مَضَى مِنْهُمْ فَيَسْأَلُونَهُمْ عَنْ أَشْيَاءَ وَ عَمَّنْ حَضَرَ مِنْكُمُ الْحَائِرَ وَ يَقُولُونَ بَشِّرُوهُمْ بِدُعَائِكُمْ فَتَقُولُ الْحَفَظَهُ كَيْفَ نُبَشِّرُهُمْ وَ هُمْ لَا يَسْمَعُونَ كَلَامَنَا فَيَقُولُونَ لَهُمْ بَارِكُوا عَلَيْهِمْ وَ ادْعُوا لَهُمْ عَنَّا فَهِيَ الْبِشَارَهُ مِنَّا وَ إِذَا انْصَرَفُوا فَحُفُّوهُمْ بِأَجْنِحَتِكُمْ حَتَّى يُحِسُّوا مَكَانَكُمْ وَ إِنَّا نَسْتَوْدِعُهُمُ الَّذِي لَا تَضِيعُ وَدَائِعُهُ.

۱- ۱. ما بين العلامتين ساقط من الأصل راجع المصدر ص ۸۶ و ۸۷.

۲- ۲. قيل: الظاهران المروى عنه هو مقرن لا ولده حيث انه هو الذى يروى عنه الهيثم ابن واقد، و هو الراوى عن الإمام عليه السلام و ليس فى كتب الرجال و الحديث، عن ابنه هذا عين و لا أثر، فتحرر.

وَ لَوْ يَعْلَمُوا مَا فِي زِيَارَتِهِ مِنَ الْخَيْرِ وَ يَعْلَمُ ذَلِكَ النَّاسُ لَاقْتَتَلُوا عَلَى زِيَارَتِهِ بِالسُّيُوفِ وَ لَبَاعُوا أَمْوَالَهُمْ فِي إِتْيَانِهِ.

وَ إِنَّ فَاطِمَةَ علیها السلام إِذَا نَظَرَتْ إِلَيْهِمْ وَ مَعَهَا أَلْفُ نَبِيٍّ وَ أَلْفُ صِدِّيقٍ وَ أَلْفُ شَهِيدٍ وَ مِنَ الْكَرُوبِيِّينَ أَلْفُ أَلْفٍ يُسْعِدُونَهَا عَلَى الْبُكَاءِ وَ إِنَّهَا لَتَشْهَقُ شَهْقَةً فَلَا تَبْقَى فِي السَّمَاوَاتِ مَلَكٌ إِلَّا بَكَى رَحْمَةً لِصَوْتِهَا وَ مَا تَسْكُنُ حَتَّى يَأْتِيَهَا النَّبِيُّ فَيَقُولَ يَا بُنَيَّهِ قَدْ أَبْكَيْتِ أَهْلَ السَّمَاوَاتِ وَ شَغَلْتِهِمْ عَنِ التَّقْدِيسِ وَ التَّسْبِيحِ فَكُفِّي حَتَّى يُقَدِّسُوا فَ إِنَّ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ وَ إِنَّهَا لَتَنْظُرُ إِلَى مَنْ حَضَرَ مِنْكُمْ فَتَسْأَلُ اللَّهَ لَهُمْ مِنْ كُلِّ خَيْرٍ وَ لَا تَزْهَدُوا فِي إِتْيَانِهِ فَإِنَّ الْخَيْرَ فِي إِتْيَانِهِ أَكْثَرُ مِنْ أَنْ يُحْصَى.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر گاه امام حسین علیه السّلام را زیارت می کنید، زبان خود را جز از گفتن خیر نگاه دارید، زیرا ملائکه شبانه روزی که حافظ مردم و موجودات هستند، نزد آن ملائکه ای که در حائر امام حسین علیه السّلام می باشند می آیند و با آنان مصافحه می کنند، ولی ایشان از شدت گریه جوابشان را نمی گویند. آنان تا زوال آفتاب و روشن شدن طلوع فجر در انتظار تکلم ایشان می مانند. سپس راجع به موضوعی از امر آسمان جویا می شوند. آنان مابین زوال آفتاب و طلوع فجر سخن نمی گویند و از گریه و دعا خسته نمی شوند و در آن دو وقت از یاران خود روگردان نخواهند شد. زیرا هر وقت شما سخن بگویید، متوجه شما هستند. گفتم: فدایت شوم! چه چیزی است که درباره آن از ایشان جویا می شوند، کدام یک از آنان از دیگری پرسش می کنند، آیا آن ملائکه ای که حافظ بر موجودات هستند سؤال می نمایند یا آنهایی که موکل به حائر امام حسین علیه السّلام می باشند؟ فرمود: ملائکه حائر حسین علیه السّلام از آنان پرسش می کنند، زیرا ملائکه حائر از حائر دور نمی شوند، ولی ملائکه ای که حافظ بر موجودات هستند نزول و صعود می نمایند. گفتم: چه موضوعی را از آنان جویا می شوند؟ فرمود: هر گاه آنان عروج می کنند، به اسماعیل که ملك هوا است بر می خورند و چه بسا می شود که پیامبر خدا، فاطمه، حسن، حسین علیهم السّلام، و امامانی را که گذشته اند، نزد اسماعیل می بینند. سپس آن بزرگواران از ملائکه راجع به موضوعاتی و از افرادی که از شما به زیارت امام حسین علیه السّلام حاضر شده اید جویا می شوند و می فرمایند: آنان را به دعای خود بشارت دهید! ملائکه حافظین می گویند: چگونه ما به ایشان بشارت دهیم، در صورتی که آنان سخن ما را نمی شنوند؟ می فرمایند: برای ایشان برکت بخواهید و دعای خیر کنید. این بشارتی است که از طرف ما برای ایشان است. هنگامی که آنان بر می گردند، زوار امام حسین علیه السّلام را به وسیله بال های خود محفوظ می دارند تا مکان شما را احساس نمایند و ما آنان را به خدایی می سپاریم که امانت های او ضایع نمی شوند.

اگر مردم بدانند چه خیری در زیارت امام حسین علیه السّلام می باشد، با شمشیر برای زیارت حسین علیه السّلام با یکدیگر قتال می کنند و اموال خود را برای تشرف به زیارت امام حسین علیه السّلام می فروشند.

فاطمه علیها السّلام در حالی به زائران امام حسین علیه السّلام نظر می کند که تعداد هزار پیغمبر، هزار صدّیق، هزار شهید و هزار هزار ملائکه کروبیّین با آن بانو هستند و او را در گریه کردن یاری می نمایند. فاطمه زهرا ناله و فریادی می زند که کلیه ملائکه آسمان ها به علت ناله آن بانو گریان می شوند. حضرت زهرا آرام نمی شود، تا این که پیامبر خدا می آید و به وی می فرماید: ای دخترم! تو کلیه ملائکه آسمان ها را گریان نمودی و آنان را از تقدیس و تسبیح خدا بازداشتی. آرام باش تا آنان مشغول تقدیس و تسبیح باشند، زیرا خدا امر خود را اجرا خواهد کرد. فاطمه به آن افرادی که از شما برای زیارت امام حسین علیه السّلام حاضر شده اند نظر رحمت می کند و هر خیری را از خدا برای آنان می خواهد. مبادا شما از زیارت قبر حسین علیه

السّلام کناره گیری کنید، زیرا زیارت امام حسین علیه السّلام به قدری خیر دارد که قابل شماره نیستند.

**[ترجمه]

«۱۸»

مل، [کامل الزيارات] بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنِ الْأَصَمِّ عَنْ أَبِی عُبَيْدَهَ الْبَزَّازِ(۱)

عَنْ حَرِيزٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاکَ مَا أَقَلَّ بَقَاءَکُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ أَقْرَبَ آجَالَکُمْ بَعْضَهَا مِنْ بَعْضٍ مَعَ حَاجَهِ هَذَا الْخَلْقِ إِلَيْکُمْ فَقَالَ إِنَّ لِکُلِّ وَاحِدٍ مِنَّا صَحِيفَهً فِيهَا مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ فِی مُدَّتِهِ فَإِذَا انْقَضَی مَا فِيهَا مِمَّا أُمِرَ بِهِ عَرَفَ أَنَّ أَجَلَهُ قَدْ حَضَرَ وَ أَتَاهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله يَنْعَی إِلَيْهِ نَفْسَهُ وَ أَخْبَرَهُ بِمَا لَهُ عِنْدَ اللَّهِ وَ إِنَّ الْحُسَيْنَ علیه السلام قَرَأَ صَحِيفَتَهُ الَّتِی أُعْطِيَهَا وَ فُسِّرَ لَهُ مَا يَأْتِی وَ مَا يَبْقَی وَ بَقِیَ مِنْهَا أَشْيَاءُ لَمْ تَنْقَضِ فَخَرَجَ إِلَی الْقِتَالِ وَ کَانَتْ تِلْکَ الْأُمُورُ الَّتِی بَقِيَتْ أَنَّ الْمَلَائِکَهَ سَأَلَتِ اللَّهَ فِی نُصْرَتِهِ فَأَذِنَ لَهُمْ فَمَکَثَتْ تَسْتَعِدُّ لِلْقِتَالِ وَ تَتَأَهَّبُ لِذَلِکَ حَتَّی قُتِلَ فَنَزَلَتْ وَ قَدِ انْقَطَعَتْ مُدَّتُهُ وَ قُتِلَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَقَالَتِ الْمَلَائِکَهُ يَا رَبِّ أَذِنْتَ لَنَا فِی الِانْحِدَارِ وَ أَذِنْتَ لَنَا فِی نُصْرَتِهِ فَانْحَدَرْنَا وَ قَدْ قَبَضْتَهُ فَأَوْحَی اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی إِلَيْهِمْ أَنِ الْزَمُوا قُبَّتَهُ حَتَّی تَرَوْنَهُ وَ قَدْ خَرَجَ فَانْصُرُوهُ وَ ابْکُوا عَلَيْهِ وَ عَلَی مَا فَاتَکُمْ مِنْ نُصْرَتِهِ وَ إِنَّکُمْ خُصِّصْتُمْ بِنُصْرَتِهِ وَ الْبُکَاءِ عَلَيْهِ فَبَکَتِ الْمَلَائِکَهُ تَقَرُّباً وَ جَزَعاً عَلَی مَا فَاتَهُمْ مِنْ نُصْرَتِهِ فَإِذَا خَرَجَ علیه السلام يَکُونُونَ أَنْصَارَهُ.

کا، [الکافی] علی عن أبيه عن الأصم عن أبی عبد الله البزاز عن حريز: مثله (۲).

ص: ۲۲۵

۱- ۱. الظاهر أبو عبد اللّه البزاز کما فی الکافی.

۲- ۲. أصول الکافی ج ۱ ص ۲۸۳.

**[ترجمه]کامل الزیاره: حریز می گوید: به امام صادق علیه السّلام گفتم: فدایت شوم! بقای شما اهل بیت چقدر اندک و اجل های شما چقدر به هم نزدیک است، در صورتی که این مردم این همه به شما احتیاج دارند؟ امام صادق علیه السّلام فرمود: هر یک از ما دارای یک صحیفه و برنامه است. در آن صحیفه مطالبی است مورد احتیاج که باید در مدت عمر به آنها عمل شود. هنگامی که مندرجات آن صحیفه خاتمه یافتند، او می داند که اجلش نزدیک شده است. سپس پیغمبر اکرم صلّی اللّه علیه و آله نزد او می آید و خبر مرگ وی را می دهد و او را از آنچه که نزد خدا دارد آگاه می کند.

وقتی امام حسین علیه السّلام صحیفه خود را قرائت کرد، دید آنچه که خواهد آمد و آنچه که باقی مانده است برایش شرح داده شده است. چون چیزهایی باقی مانده بود که عملی نشده بودند، لذا متوجه قتال گردید. آن اموری که باقی مانده بودند عبارت بودند از این که ملائکه از خدا خواستند تا امام حسین علیه السّلام را یاری نمایند، اما خدا به آنان اجازه داد. وقتی ملائکه خویشتن را برای قتال آماده کردند، امام حسین علیه السّلام شهید شده بود. هنگامی که ملائکه برای نصرت آن حضرت نازل شدند، مدت آن بزرگوار منقضی و او شهید شده بود. ملائکه گفتند: پروردگارا! تو به ما اجازه دادی فرود آییم و حسین علیه السّلام را یاری نماییم. اکنون که فرود آمده ایم تو امام حسین علیه السّلام را قبض روح کرده ای؟ خدای تبارک و تعالی وحی کرد: شما نزد قبر مقدس حسین باشید تا او را بنگرید که خروج کرده است. وقتی خروج نمود، او را یاری کنید. شما برای حسین علیه السّلام و برای این که یاری کردن از دست شما رفت گریه کنید، زیرا شما برای نصرت و گریه از برای حسین علیه السّلام اختصاص دارید. لذا ملائکه قربهً الی اللّه و برای فوت شدن نصرت خود از حسین علیه السّلام گریان شدند. موقعی که امام حسین علیه السّلام خروج کند، آنان انصار آن حضرت خواهند بود .

مثل این روایت در کتاب کافی نیز نقل شده است. -. کافی ۱ : ۲۸۳ -

**[ترجمه]

«۱۹»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ أَخِی مَعاً عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ وَ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی مَعاً عَنِ الْعَمْرَکِیِّ قَالَ حَدَّثَنَا یَحْیَی وَ کَانَ فِی خِدْمَهِ أَبِی جَعْفَرٍ الثَّانِی علیه السلام عَنْ عَلِیٍّ عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ فِی طَرِیقِ الْمَدِینَهِ وَ نَحْنُ نُرِیدُ مَکَّهَ فَقُلْتُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا لِی أَرَاکَ کَئِیباً حَزِیناً مُنْکَسِراً فَقَالَ لَوْ تَسْمَعُ مَا أَسْمَعُ لَشَغَلَکَ عَنْ مُسَاءَلَتِی فَقُلْتُ وَ مَا الَّذِی تَسْمَعُ قَالَ ابْتِهَالُ الْمَلَائِکَهِ إِلَی اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ عَلَی قَتَلَهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ وَ قَتَلَهِ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ نَوْحُ الْجِنِّ وَ بُکَاءُ الْمَلَائِکَهِ الَّذِینَ حَوْلَهُ وَ شِدَّهُ جَزَعِهِمْ فَمَنْ یَتَهَنَّأُ مَعَ هَذَا بِطَعَامٍ أَوْ شَرَابٍ أَوْ نَوْمٍ وَ ذَکَرَ الْحَدِیثَ (۱).

**[ترجمه]کامل الزیاره: صفوان جمال می گوید: یک بار که قصد رفتن به مکه را داشتیم، در راه مدینه به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: یا بن رسول الله! چرا شما را اندوهناک و محزون و شکسته دل می بینم؟ امام صادق علیه السّلام فرمود: اگر تو نیز می شنیدی آنچه را که من می شنیدم، این سؤال را از من نمی کردی! من عرض کردم: مگر شما چه می شنوید؟ فرمود: من صدای تضرع ملائکه به خدای عزوجل بر کشندگان امیرالمؤمنین و قاتلان حسین علیهما السّلام و صدای نوحه جن و ملائکه ای را که نزد امام حسین علیه السّلام هستند و شدت جزع آنان را می شنوم. با این حال چه کسی می تواند طعام و

شراب گوارا تناول کند... و ادامه حدیث را ذکر می کند. - . کامل الزیاره: ۲۹۷ -

**[ترجمه]

«۲۰»

مل، [كامل الزيارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ قُتَيْبَةَ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنِّی كُنْتُ بِالْحِيرَهِ لَيْلَهَ عَرَفَهَ وَ كُنْتُ أُصَلِّی وَ ثَمَّ نَحْوٌ مِنْ خَمْسِينَ أَلْفاً مِنَ النَّاسِ جَمِيلَهٍ وُجُوهُهُمْ طَيِّبَهٍ أَرْوَاحُهُمْ وَ أَقْبَلُوا

يُصَلُّونَ بِاللَّيْلِ أَجْمَعَ فَلَمَّا طَلَعَ الْفَجْرُ سَجَدْتُ ثُمَّ رَفَعْتُ رَأْسِی فَلَمْ أَرَ مِنْهُمْ أَحَداً فَقَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّهُ مَرَّ بِالْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ خَمْسُونَ أَلْفَ مَلَكٍ وَ هُوَ يُقْتَلُ فَعَرَجُوا إِلَى السَّمَاءِ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِمْ مَرَرْتُمْ بِابْنِ حَبِيبِی وَ هُوَ يُقْتَلُ فَلَمْ تَنْصُرُوهُ فَاهْبِطُوا إِلَى الْأَرْضِ فَاسْكُنُوا عِنْدَ قَبْرِهِ شُعْثاً غُبْراً إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَهُ(۲).

**[ترجمه]کامل الزیاره: اسحاق بن عمار می گوید: به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: من شب عرفه در حیره بودم و نماز می خواندم. آنجا حدود پنجاه هزار تن از مردم بودند که چهره هایی زیبا و بوهای خوشی داشتند و تمام شب را نماز می خواندند. وقت طلوع فجر سجده کردم و بعد از برداشتن سر خود، احدی از آنان را ندیدم! امام صادق علیه السّلام به من فرمودند: پنجاه هزار فرشته بر حسین بن علی علیهما السّلام عبور کردند، در حالی که حضرت داشت به شهادت می رسید. آنان به آسمان عروج کردند و خدای تعالی به آنان وحی کرد: از کنار پسر حبیبم گذشتید و او داشت کشته می شد، ولی او را یاری نکردید؟ آن فرشتگان به زمین هبوط کردند و پراکنده موی و غبار آلوده نزد قبر او ساکن شدند تا روزی که قیامت برپا شود. - . کامل الزیاره: ۱۱۵ -

**[ترجمه]

«۲۱»

مل، [كامل الزيارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُوسَى بْنِ سَعْدَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبَانٍ الْكَلْبِيِّ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: هَبَطَ أَرْبَعَهُ آلَافِ مَلَكٍ يُرِيدُونَ الْقِتَالَ مَعَ الْحُسَيْنِ فَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُمْ فِی الْقِتَالِ فَرَجَعُوا فِی الِاسْتِئْمَارِ فَهَبَطُوا وَ قَدْ قُتِلَ الْحُسَيْنُ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ لُعِنَ قَاتِلُهُ وَ مَنْ أَعَانَ عَلَيْهِ وَ مَنْ شَرِكَ فِی دَمِهِ فَهُمْ عِنْدَ قَبْرِهِ شُعْثٌ غُبْرٌ يَبْكُونَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ رَئِيسُهُمْ مَلَكٌ يُقَالُ لَهُ مَنْصُورٌ فَلَا يَزُورُهُ زَائِرٌ إِلَّا اسْتَقْبَلُوهُ وَ لَا يُوَدِّعُهُ مُوَدِّعٌ إِلَّا شَيَّعُوهُ وَ لَا يَمْرَضُ إِلَّا عَادُوهُ وَ لَا يَمُوتُ إِلَّا صَلَّوا عَلَى جِنَازَتِهِ وَ اسْتَغْفَرُوا لَهُ بَعْدَ مَوْتِهِ فَكُلُّ هَؤُلَاءِ فِی الْأَرْضِ يَنْتَظِرُونَ قِيَامَ الْقَائِمِ علیه السلام(۳).

١- ١. المصدر ص ٩٢.

٢- ٢. المصدر ص ١١٥.

٣- ٣. المصدر ص ١٩٢.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام فرمود: چهار هزار فرشته که قصد داشتند امام حسین علیه السّلام را در جنگ یاری دهند به زمین هبوط کردند، ولی به آنان اذن قتال داده نشد. بازگشتند تا شور و مشورت کنند، ولی وقتی برگشتند، حسین- که رحمت خدا بر او و لعنت بر قاتل او و هر کس که بر قتل او یاری کرد و در خون او شریک بود- به شهادت رسیده بود. آنان نزد قبر او پراکنده موی و غبار آلوده تا روز قیامت بر او گریه می کنند. رئیس آنان فرشته ای است که به او منصور گفته می شود. زائری به زیارت او نمی رود، مگر این که آن فرشتگان او را استقبال می کنند و وداع کننده ای با او وداع نمی کند، مگر این که او را مشایعت می کنند و مریض نمی شود، مگر این که به عیادت او می روند و نمی میرد، مگر این که بر جنازه اش نماز می خوانند و بعد از مرگش برای او استغفار می کنند؛ تمام اینان در زمین در انتظار قیام قائم علیه السّلام هستند.

- . کامل الزیاره: ۱۹۲ -

**[ترجمه]

«۲۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب جَامِعُ التِّرْمِذِيِّ وَ كِتَابُ السُّدِّيِّ وَ فَضَائِلُ السَّمْعَانِيِّ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ قَالَتْ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي الْمَنَامِ وَ عَلَى رَأْسِهِ التُّرَابُ فَقُلْتُ مَا لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ شَهِدْتُ قَتْلَ الْحُسَيْنِ آنِفاً.

ابْنُ فَوْرَكَ فِي فُصُولِهِ وَ أَبُو يَعْلَى فِي مُسْنَدِهِ وَ الْعَامِرِيُّ فِي إِبَانَتِهِ مِنْ طُرُقٍ مِنْهَا عَنْ عَائِشَةَ وَ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ: أَنَّهُ دَخَلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَلَى النَّبِيِّ وَ هُوَ يُوحَى إِلَيْهِ فَنَزَلَ الْوَحْيُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ مُنْكَبٌّ عَلَى ظَهْرِهِ فَقَالَ جَبْرَئِيلُ تُحِبُّهُ فَقَالَ أَ لَا أُحِبُّ ابْنِي فَقَالَ إِنَّ أُمَّتَكَ سَتَقْتُلُهُ مِنْ بَعْدِكَ فَمَدَّ جَبْرَئِيلُ يَدَهُ فَإِذَا بِتُرْبَةٍ بَيْضَاءَ فَقَالَ فِي هَذِهِ التُّرْبَةِ يُقْتَلُ ابْنُكَ هَذِهِ يَا مُحَمَّدُ اسْمُهَا الطَّفُّ الْخَبَرَ.

وَ فِي أَخْبَارِ سَالِمِ بْنِ الْجَعْدِ: أَنَّهُ كَانَ ذَلِكَ مِيكَائِيلَ.

وَ فِي مُسْنَدِ أَبِي يَعْلَى: أَنَّ ذَلِكَ مَلَكُ الْقَطْرِ.

أَحْمَدُ فِي الْمُسْنَدِ عَنْ أَنَسٍ وَ الْغَزَّالِيُّ فِي كِيمْيَاءِ السَّعَادَهِ وَ ابْنُ بَطَّهَ فِي كِتَابِهِ الْإِبَانَهِ مِنْ خَمْسَهَ عَشَرَ طَرِيقاً وَ ابْنُ حُبَيْشٍ التَّمِيمِيُّ وَ اللَّفْظُ لَهُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: بَيْنَا أَنَا رَاقِدٌ فِي مَنْزِلِي إِذْ سَمِعْتُ صُرَاخاً عَظِيماً عَالِياً مِنْ بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ وَ هِيَ تَقُولُ يَا بَنَاتِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَسْعِدِينِي وَ ابْكِينَ مَعِي فَقَدْ قُتِلَ سَيِّدُكُنَّ فَقِيلَ وَ مِنْ أَيْنَ عَلِمْتِ ذَلِكَ قَالَتْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ السَّاعَهَ فِي الْمَنَامِ شَعِثاً مَذْعُوراً فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ قُتِلَ ابْنِيَ الْحُسَيْنُ وَ أَهْلُ بَيْتِهِ فَدَفَنْتُهُمْ قَالَتْ فَنَظَرْتُ فَإِذَا بِتُرْبَهِ الْحُسَيْنِ الَّذِي أَتَى بِهَا جَبْرَئِيلُ مِنْ كَرْبَلَاءَ وَ قَالَ إِذَا صَارَتْ دَماً فَقَدْ قُتِلَ ابْنُكِ فَأَعْطَانِيهَا النَّبِيُّ فَقَالَ اجْعَلِيهَا فِي زُجَاجَهٍ فَلْتَكُنْ عِنْدَكِ فَإِذَا صَارَتْ دَماً فَقَدْ قُتِلَ الْحُسَيْنُ علیه السلام فَرَأَيْتُ الْقَارُورَهَ الْآنَ قَدْ صَارَتْ دَماً عَبِيطاً يَفُورُ(۱).

أَمَالِي الْمُفِيدِ النَّيْسَابُورِيُّ: أَنَّ زَرَّهَ النَّائِحَهَ رَأَتْ فَاطِمَهَ علیها السلام فِيمَا يَرَى النَّائِمُ أَنَّهَا وَقَفَتْ عَلَى قَبْرِ الْحُسَيْنِ تَبْكِي وَ أَمَرَتْهَا أَنْ تُنْشِدَ-

أَيُّهَاالْعَيْنَانِ فِيضَا***وَ اسْتَهِلَّا لَا تَغِيظَا

ص: ۲۲۷

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ج ۴ ص ۵۵.

وَ ابْکِیا بِالطَّفِّ مَیْتاً***تُرِکَ الصَّدْرُ رَضِیضاً

لَمْ أُمَرِّضْهُ قَتِیلًا ***لَا وَ لَا کَانَ مَرِیضاً(۱)

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ام سلمه می گوید: رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم را در خواب دیدم که روی سرش خاک بود! گفتم: یا رسول الله! شما را چه شده؟ فرمود: دیری نمی گذرد که قتل حسین علیه السّلام را دیدم!

شهر بن حوشب می گوید: حسین بن علی وارد بر پیامبر صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم شد، در حالی که وحی بر پیامبر نازل می شد! وحی بر رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم نازل شد، در حالی که حسین علیه السّلام بر پشت پیامبر بود. جبرئیل پرسید: آیا او را دوست داری؟ فرمود: پسرم را دوست نداشته باشم؟ جبرئیل گفت: امت تو او را بعد از تو می کشند. بعد جبرئیل دست خود را گشود که تربت سفیدی در آن بود. پس گفت: ای محمد! پسر تو در این خاک کشته می شود که نامش طفّ است. در اخبار سالم بن جعد آمده که آن فرشته میکائیل بود و در مسند ابی یعلی آمده که آن فرشته، ملَک باران بود.

ابن عباس می گوید: در حالی که من در منزلم خوابیده بودم، صدای ناله شدید و بلندی از خانه ام سلمه شنیدم و او می گفت: ای دختران عبدالمطلب! مرا یاری کنید و با من گریه کنید که آقای شما به شهادت رسیده است! گفته شد: این را از کجا دانستی؟ گفت: همین الان رسول خدا را در خواب دیدم که پریشان و مدهوش بود. علت را از حضرت پرسیدم، فرمود: پسرم حسین و اهل بیت او کشته شدند و من ایشان را دفن کردم.

ام سلمه می گوید: من نگاه کردم و ناگهان تربت حسین علیه السّلام را که جبرئیل از کربلا آورده بود دیدم. او (به پیامبر) گفت: وقتی این تربت خون شد، (بدان که) پسر تو کشته شده است! پیامبر آن تربت را به من داد. پس فرمود: این تربت را در شیشه قرار بده و نرد تو بماند. وقتی که تبدیل به خون شد، (بدان که) حسین علیه السّلام کشته شده است. اکنون من به شیشه نظر کردم و دیدم که مبدل به خون تازه ای شده که فوران می کند.

مفید نیشابوری می نویسد: زرّه نوحه خوان (زن شاعره) در عالم رؤیا دید که فاطمه علیها السّلام نزد قبر حسین علیه السّلام ایستاده و گریه می کند و به زرّه امر کرد که بسراید:

ای دو چشم! بگریید و به شدت ببارید و کم نشوید

در کربلا به کشته ای بگریید که سینه اش نرم سم ستوران شد و رها گردید،

من از او در حالی که کشته شده پرستاری نمی کنم؛ نه! و او مریض نبود! -. مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۵۵ -

**[ترجمه]

بیان

تهللت دموعه أی سالت و استهل المطر اشتد انصبابه و غاض الماء قل.

**[ترجمه]«تهلّلت دموعه» یعنی اشکش جاری شد و عبارت «استهلّ المطر» یعنی ریزش آن شدت یافت و «غاض الماء» یعنی آب کم شد.

**[ترجمه]

«۲۳»

کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِیَادٍ عَنِ ابْنِ شَمُّونٍ عَنِ الْأَصَمِّ عَنْ کَرَّامٍ قَالَ: حَلَفْتُ فِیمَا بَیْنِی وَ بَیْنَ نَفْسِی أَنْ لَا آکُلَ طَعَاماً بِنَهَارٍ أَبَداً حَتَّی یَقُومَ قَائِمُ آلِ مُحَمَّدٍ فَدَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ رَجُلٌ مِنْ شِیعَتِکُمْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَیْهِ أَنْ لَا یَأْکُلَ طَعَاماً بِنَهَارٍ أَبَداً حَتَّی یَقُومَ قَائِمُ آلِ مُحَمَّدٍ قَالَ فَصُمْ إِذاً یَا کَرَّامُ وَ لَا تَصُمِ الْعِیدَیْنِ وَ لَا ثَلَاثَةَ التَّشْرِیقِ وَ لَا إِذَا کُنْتَ مُسَافِراً وَ لَا مَرِیضاً فَإِنَّ الْحُسَیْنَ علیه السلام لَمَّا قُتِلَ عَجَّتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ وَ مَنْ عَلَیْهِمَا وَ الْمَلَائِکَةُ فَقَالُوا یَا رَبَّنَا ائْذَنْ لَنَا فِی هَلَاکِ الْخَلْقِ حَتَّی نَجُدَّهُمْ مِنْ جَدِیدِ الْأَرْضِ بِمَا اسْتَحَلُّوا حُرْمَتَکَ وَ قَتَلُوا صَفْوَتَکَ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیْهِمْ یَا مَلَائِکَتِی وَ یَا سَمَاوَاتِی وَ یَا أَرْضِیَ اسْکُنُوا ثُمَّ کَشَفَ حِجَاباً مِنَ الْحُجُبِ فَإِذَا خَلْفَهُ مُحَمَّدٌ وَ اثْنَا عَشَرَ وَصِیّاً لَهُ علیه السلام ثُمَّ أَخَذَ بِیَدِ فُلَانٍ الْقَائِمِ مِنْ بَیْنِهِمْ فَقَالَ یَا مَلَائِکَتِی وَ یَا سَمَاوَاتِی وَ یَا أَرْضِی بِهَذَا أَنْتَصِرُ لِهَذَا قَالَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ (۲).

**[ترجمه]کافی: کرّام می گوید: با خود سوگند یاد کردم که تا ابد در روز غذایی نخورم تا قائم آل محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم قیام کند. پس وارد بر امام صادق علیه السّلام شدم و عرض کردم: خدا بر مردی از شیعیان شما واجب فرموده که تا ابد در روز غذایی نخورد تا قائم آل محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم قیام کند. حضرت فرمود: ای کرّام! پس روزه بگیر! و عیدین و سه روز ایام تشریق را روزه مگیر و در وقتی که مسافر یا مریض بودی روزه مگیر! چرا که وقتی حسین علیه السّلام کشته شد، آسمان ها و زمین و کسانی که بر روی آنها بودند و فرشتگان ناله زدند و گفتند: پروردگار ما! به ما اذن بده که خلق را هلاک کنیم و به خاطر حلال کردن حرام تو و کشتن برگزیدگانت آنان را از روی زمین بر داریم. پس خدا به آنان وحی کرد: ای ملائکه من و ای آسمان ها و زمین من! آرام بگیرید! سپس پرده ای از پرده ها را برداشت؛ ناگهان پشت آن محمد و دوازده جانشین او علیهم السّلام بودند. سپس دست فلان کس را که از بین آنها قائم بود، گرفت و فرمود: ای ملائکه من و ای آسمان ها و زمین من! به دست این برای او (حسین) انتقام می گیرم و این جمله را سه بار فرمود. -. کافی ۱ : ۵۳۴ -

**[ترجمه]

بیان

جددت الشی ء أجده جدا قطعته و جد النخل یجده أی صرمه و الجدید وجه الأرض.

**[ترجمه]«جددت الشیء»، «اجدّه جدّا» به معنای قطع کردن چیزی است و «جدّ النخل یجدّه» یعنی نخل را قطع کرد و «جدید» به معنایی روی زمین است.

**[ترجمه]

«۲۴»

أَقُولُ رَوَى الْحَسَنُ بْنُ سُلَيْمَانَ مِنْ كِتَابِ الْمِعْرَاجِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الصَّدُوقِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ عَنْ أَبِی مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لَيْلَةَ أُسْرِیَ بِی إِلَى السَّمَاءِ فَبَلَغْتُ السَّمَاءَ الْخَامِسَةَ نَظَرْتُ إِلَى صُورَةِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَقُلْتُ حَبِيبِی جَبْرَئِيلُ مَا هَذِهِ الصُّورَةُ فَقَالَ جَبْرَئِيلُ يَا مُحَمَّدُ اشْتَهَتِ الْمَلَائِكَةُ أَنْ يَنْظُرُوا إِلَى صُورَةِ عَلِیٍّ فَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّ بَنِی آدَمَ فِی دُنْيَاهُمْ يَتَمَتَّعُونَ غُدْوَةً وَ عَشِيَّةً بِالنَّظَرِ إِلَى

ص: ۲۲۸

۱- ۱. المصدر ص ۶۳.

۲- ۲. أصول الكافی ج ۱ ص ۵۳۴.

عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ حَبِیبِ حَبِیبِکَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ خَلِیفَتِهِ وَ وَصِیِّهِ وَ أَمِینِهِ فَمَتِّعْنَا بِصُورَتِهِ قَدْرَ مَا تَمَتَّعَ أَهْلُ الدُّنْیَا بِهِ فَصَوَّرَ لَهُمْ صُورَتَهُ مِنْ نُورِ قُدْسِهِ عَزَّ وَ جَلَّ- فَعَلِیٌّ علیه السلام بَیْنَ أَیْدِیهِمْ لَیْلًا وَ نَهَاراً یَزُورُونَهُ وَ یَنْظُرُونَ إِلَیْهِ غُدْوَةً وَ عَشِیَّةً قَالَ فَأَخْبَرَنِی الْأَعْمَشُ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام قَالَ فَلَمَّا ضَرَبَهُ اللَّعِینُ ابْنُ مُلْجَمٍ عَلَی رَأْسِهِ صَارَتْ تِلْکَ الضَّرْبَةُ فِی صُورَتِهِ الَّتِی فِی السَّمَاءِ فَالْمَلَائِکَةُ یَنْظُرُونَ إِلَیْهِ غُدْوَةً وَ عَشِیَّةً یَلْعَنُونَ قَاتِلَهُ ابْنَ مُلْجَمٍ فَلَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ هَبَطَتِ الْمَلَائِکَةُ وَ حَمَلَتْهُ حَتَّی أَوْقَفَتْهُ مَعَ صُورَةِ عَلِیٍّ فِی السَّمَاءِ الْخَامِسَةِ فَکُلَّمَا هَبَطَتِ الْمَلَائِکَةُ مِنَ السَّمَاوَاتِ مِنْ عُلًا وَ صَعِدَتْ مَلَائِکَةُ السَّمَاءِ الدُّنْیَا فَمَنْ فَوْقَهَا إِلَی السَّمَاءِ الْخَامِسَةِ لِزِیَارَةِ صُورَةِ عَلِیٍّ علیه السلام وَ النَّظَرِ إِلَیْهِ وَ إِلَی الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ مُتَشَحِّطاً بِدَمِهِ لَعَنُوا یَزِیدَ وَ ابْنَ زِیَادٍ وَ قَاتِلَ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَةِ قَالَ الْأَعْمَشُ قَالَ لِیَ الصَّادِقُ علیه السلام هَذَا مِنْ مَکْنُونِ الْعِلْمِ وَ مَخْزُونِهِ- لَا تُخْرِجْهُ إِلَّا إِلَی أَهْلِهِ (1).

ص: ۲۲۹

۱- ۱. کتاب المحتضر ص ۱۴۶ و ۱۴۷.

**[ترجمه]مؤلف: اعمش از امام صادق، از پدرانش، از پیامبر اکرم صلوات الله علیهم اجمعین نقل می کند که فرمود: شبی که به معراج آسمان برده شدم، وقتی به آسمان پنجم رسیدم، به صورت علی بن ابی طالب علیه السّلام نظر کردم و گفتم: ای حبیب من، ای جبرئیل! این صورت چیست؟ جبرئیل گفت: ای محمد! ملائکه مشتاق شدند که به صورت علی بنگرند. پس گفتند: ای پروردگارا ما! فرزندان آدم در دنیا صبح و شام با نظر به دوست حبیب تو محمد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم و خلیفه او و وصی و امین او یعنی علی بن ابی طالب بهره مند می شوند! ما را نیز به قدر بهره مندی اهل دنیا به او بهره مند فرما! خداوند عزوجل از نور قدس خود صورت او را برای آنان به تصویر کشید. پس علی علیه السّلام شب و روز مقابل آنان است که او را زیارت می کنند و صبح و شام به او نگاه می کنند.

امام باقر علیه السّلام فرمود: وقتی ابن ملجم بر سر حضرت علی علیه السّلام ضربت زد، آن ضربت بر صورت حضرت که در آسمان بود و ملائکه صبح و شام آن را می دیدند واقع شد و آنان قاتل او ابن ملجم را لعن می کنند. وقتی حسین بن علی صلوات الله علیه به شهادت رسید، ملائکه هبوط کردند و او را حمل کردند تا این که او را کنار صورت علی علیه السّلام در آسمان پنجم متوقف نمودند. پس هر گاه که ملائکه از بلندای آسمان هبوط می کنند و ملائکه آسمان دنیا و بالاتر از آن به آسمان پنجم صعود می کنند تا صورت علی علیه السّلام را زیارت کنند و به او نظر نمایند و به حسین بن علی علیهما السّلام بنگرند که در خون خود غلطان است، یزید و ابن زیاد و قاتل حسین بن علی صلوات الله علیه را تا روز قیامت لعن می کنند.

اعمش می گوید: امام صادق علیه السّلام به من فرمود: این خبر از علوم مخفی و مخزون است! آن را جز به اهلش برای کسی خارج مساز! - . محتضر: ۱۴۶ - ۱۴۷ -

**[ترجمه]

باب ۴۲ رؤیه أم سلمه و غیرها رسول الله صلی الله علیه وآله فی المنام و إخباره بشهاده الکرام

الأخبار

«۱»

جا، [المجالس] للمفید ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَوْهَرِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُلَیْلٍ الْعَنْزِیِّ عَنْ عَبْدِ الْکَرِیمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ حَمْزَهَ بْنِ الْقَاسِمِ الْعَلَوِیِّ عَنْ عَبْدِ الْعَظِیمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْعَرَنِیِّ عَنْ غِیَاثِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: أَصْبَحَتْ یَوْماً أُمُّ سَلَمَهَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهَا تَبْکِی فَقِیلَ لَهَا مِمَّ بُکَاؤُکِ فَقَالَتْ لَقَدْ قُتِلَ ابْنِیَ الْحُسَیْنُ اللَّیْلَهَ وَ ذَلِکَ أَنَّنِی مَا رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ مُنْذُ مَضَی إِلَّا اللَّیْلَهَ فَرَأَیْتُهُ شَاحِباً کَئِیباً فَقَالَتْ قُلْتُ مَا لِی أَرَاکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ شَاحِباً کَئِیباً قَالَ مَا زالت [زِلْتُ] اللَّیْلَهَ أَحْفِرُ الْقُبُورَ- لِلْحُسَیْنِ وَ أَصْحَابِهِ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهِمُ السَّلَامُ.

لی، [الأمالی] للصدوق أبی عن سعد عن البرقی عن أبیه عن وهب بن وهب عنه علیه السلام: مثله (۱)

**[ترجمه]مجالس مفید و امالی شیخ طوسی: امام صادق علیه السّلام فرمود: یک روز صبح دیدند که ام سلمه رضی الله عنها

گریه می کند. به وی گفته شد: برای چه گریه می کنی؟ گفت: امشب پسرم حسین کشته شده است، زیرا من پیغمبر خدا را از موقعی که از دنیا رحلت کرده در خواب ندیدم، ولی دیشب آن حضرت را در حالی خواب دیدم که رنگ مبارکش تغییر کرده بود و محزون بود. گفتم: یا رسول اللّٰه! چرا محزونی؟ فرمود: شب گذشته برای حسین و اصحابش علیه و علیهم السّلام قبر می کندم.

در امالی شیخ صدوق نیز مثل این روایت را نقل می کند. -. امالی صدوق: مجلس ۲۹ شماره ۱ -

**[ترجمه]

بیان

شحب جسمه أی تغیر.

**[ترجمه]عبارت «شحب جسمه» یعنی جسمش متغیر شد.

**[ترجمه]

«۲»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی ابْنُ حُشَیْشٍ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَخْلَدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَوْنِ بْنِ مُبَارَكٍ الْخَثْعَمِیِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ عَنْ أَبِیهِ أَبِی الْمِقْدَامِ عَنِ ابْنِ جُبَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: بَیْنَا أَنَا رَاقِدٌ فِی مَنْزِلِی إِذْ سَمِعْتُ صُرَاخاً عَظِیماً عَالِیاً مِنْ بَیْتِ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَخَرَجْتُ یَتَوَجَّهُ بِی قَائِدِی إِلَی مَنْزِلِهَا وَ أَقْبَلَ أَهْلُ الْمَدِینَهِ إِلَیْهَا الرِّجَالُ وَ النِّسَاءُ فَلَمَّا انْتَهَیْتُ إِلَیْهَا قُلْتُ یَا أُمَّ الْمُؤْمِنِینَ مَا لَکِ تَصْرُخِینَ وَ تَغُوثِینَ فَلَمْ تُجِبْنِی وَ أَقْبَلَتْ عَلَی النِّسْوَهِ الْهَاشِمِیَّاتِ وَ قَالَتْ یَا بَنَاتِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَسْعِدِینِی وَ ابْکِینَ مَعِی

۱- ۱. أمالی الصدوق المجلس ۲۹ تحت الرقم ۱.

فَقَدْ قُتِلَ وَ اللَّهِ سَيِّدُكُنَّ وَ سَيِّدُ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ قَدْ وَ اللَّهِ قُتِلَ سِبْطُ رَسُولِ اللَّهِ وَ رَيْحَانَتُهُ الْحُسَيْنُ فَقُلْتُ يَا أَمَّ الْمُؤْمِنِينَ وَ مِنْ أَيْنَ عَلِمْتِ ذَلِكَ قَالَتْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ فِی الْمَنَامِ السَّاعَهَ شَعِثاً مَذْعُوراً فَسَأَلْتُهُ عَنْ شَأْنِهِ ذَلِكَ فَقَالَ قُتِلَ ابْنِیَ الْحُسَيْنُ علیه السلام وَ أَهْلُ بَيْتِهِ

الْيَوْمَ فَدَفَنْتُهُمْ وَ السَّاعَهَ فَرَغْتُ مِنْ دَفْنِهِمْ قَالَتْ فَقُمْتُ حَتَّی دَخَلْتُ الْبَيْتَ وَ أَنَا لَا أَكَادُ أَنْ أَعْقِلَ فَنَظَرْتُ فَإِذَا بِتُرْبَهِ الْحُسَيْنِ الَّتِی أَتَی بِهَا جَبْرَئِيلُ مِنْ كَرْبَلَاءَ فَقَالَ إِذَا صَارَتْ هَذِهِ التُّرْبَهُ دَماً فَقَدْ قُتِلَ ابْنُكِ وَ أَعْطَانِيهَا النَّبِیُّ فَقَالَ اجعل [اجْعَلِی] هَذِهِ التُّرْبَهَ فِی زُجَاجَهٍ أَوْ قَالَ فِی قَارُورَهٍ وَ لْتَكُنْ عِنْدَكِ فَإِذَا صَارَتْ دَماً عَبِيطاً فَقَدْ قُتِلَ الْحُسَيْنُ فَرَأَيْتُ الْقَارُورَهَ الْآنَ وَ قَدْ صَارَتْ دَماً عَبِيطاً تَفُورُ قَالَ فَأَخَذَتْ أُمُّ سَلَمَهَ مِنْ ذَلِكَ الدَّمِ فَلَطَّخَتْ بِهِ وَجْهَهَا وَ جَعَلَتْ ذَلِكَ الْيَوْمَ مَأْتَماً وَ مَنَاحَهً عَلَی الْحُسَيْنِ علیه السلام فَجَاءَتِ الرُّكْبَانُ بِخَبَرِهِ وَ أَنَّهُ قُتِلَ فِی ذَلِكَ الْيَوْمِ قَالَ عَمْرُو بْنُ ثَابِتٍ إِنِّی دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ مَنْزِلَهُ فَسَأَلْتُهُ عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ وَ ذَكَرْتُ لَهُ رِوَايَهَ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام حَدَّثَنِيهِ عُمَرُ بْنُ أَبِی سَلَمَهَ عَنْ أُمِّهِ أُمِّ سَلَمَهَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِی رِوَايَهِ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْهُ قَالَ: فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَهُ الْقَابِلَهُ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی مَنَامِی أَغْبَرَ أَشْعَثَ فَذَكَرْتُ لَهُ ذَلِكَ وَ سَأَلْتُهُ عَنْ شَأْنِهِ فَقَالَ لِی أَ لَمْ تَعْلَمْ أَنِّی فَرَغْتُ مِنْ مَدْفَنِ الْحُسَيْنِ وَ أَصْحَابِهِ.

قَالَ عَمْرُو بْنُ أَبِی الْمِقْدَامِ فَحَدَّثَنِی سَدِيرٌ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: أَنَّ جَبْرَئِيلَ جَاءَ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله بِالتُّرْبَهِ الَّتِی يُقْتَلُ عَلَيْهَا الْحُسَيْنُ علیه السلام قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام فَهِیَ عِنْدَنَا.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: ابن عباس در روایتی می گوید: در آن اثنایی که من در منزلم خواب بودم، ناگاه صدای گریه و فریادی از خانه ام سلمه زوجه پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله شنیدم. من خارج شدم و راهنمای من مرا به سوی منزل ام سلمه برد و مرد و زن اهل مدینه هم متوجه منزل وی شدند.

وقتی من به ام سلمه رسیدم به وی گفتم: یا ام المؤمنین! تو را چه شده که فریاد می زنی و استغاثه می کنی؟ او جواب مرا نگفت. بعد متوجه زنان بنی هاشم شد و گفت: ای دختران عبدالمطلب! بیایید مرا در گریه کردن یاری کنید! به خدا قسم آقای شما و بزرگ جوانان اهل بهشت شهید شده. به خدا قسم که سبط و ریحانه پیامبر خدا حسین کشته شده است. من گفتم: یا ام المؤمنین! تو این موضوع را از کجا دانستی؟ گفت: من الساعه پیغمبر خدا را در حالی در خواب دیدم که ژولیده مو و هول زده بود. به آن حضرت گفتم: این چه حالی است؟ فرمود: امروز پسرم حسین و اهل بیتش شهید شدند. من الساعه از دفن آنان فراغت یافتم!

ام سلمه می گوید: من برخاستم و با حالتی مجنون وار داخل خانه شدم و به آن تربتی نظر کردم که جبرئیل از کربلا آورده بود و گفته بود: هر وقت این تربت به خون تبدیل شد، بدان که پسرت کشته شده است. آن تربت را پیامبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله به من داد و فرمود: این تربت را در میان شیشه بگذار و نزد خود نگه دار. هنگامی که این تربت به خون تازه تبدیل شد، بدان که حسین شهید شده است. اکنون من آن شیشه را دیدم که خون تازه از آن می جوشد! ام سلمه از آن خون برداشت و به صورت خود مالید. آن روز، روز ماتم و نوحه برای امام حسین علیه السّلام شد. وقتی خبر آوردند که حسین شهید شده، معلوم شد که این اتفاق در همان روز رخ داده است.

عمرو بن ثابت می گوید: من خدمت امام باقرعلیه السّلام در منزلش رسیدم و از ایشان در خصوص این حدیث و این را که سعید بن جبیر این حدیث را از ابن عباس روایت می کند، پرسیدم؛ امام باقر علیه السّلام فرمود: عمر بن ابی سلمه از مادرش ام سلمه این حدیث را برای من نقل کرده است.

در روایت سعید بن جبیر از ابن عباس، ابن عباس می گوید: من شب بعد پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را در عالم خواب دیدم که غبار آلود و ژولیده مو بود. وقتی از این حالت جویا شدم فرمود: آیا نمی دانی من اکنون از دفن حسین و یارانش فراغت یافتم؟

عمرو بن ابی المقدام می گوید: سریر از امام باقر علیه السّلام حدیث کرد که جبرئیل تربتی را که امام حسین علیه السّلام بر آن کشته شد، نزد پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم آورد. امام باقر علیه السّلام فرمود: آن تربت نزد ماست .

**[ترجمه]

«۳»

فِی بَعْضِ کُتُبِ الْمَنَاقِبِ رُوِیَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ هِبَهِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الشَّیْبَانِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ التَّمِیمِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ جَعْفَرٍ الْقَطِیفِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ حَرْبٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ عَمَّارٍ: أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَأَی النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فِی مَنَامِهِ یَوْماً بِنِصْفِ النَّهَارِ وَ هُوَ أَشْعَثُ أَغْبَرُ فِی یَدِهِ قَارُورَهٌ فِیهَا دَمٌ

ص: ۲۳۱

فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذَا الدَّمُ قَالَ دَمُ الْحُسَيْنِ لَمْ أَزَلْ أَلْتَقِطُهُ مُنْذُ الْيَوْمِ فَأَحْصِی ذَلِکَ الْيَوْمُ فَوُجِدَ أَنَّهُ قُتِلَ فِی ذَلِکَ الْيَوْمِ (۱).

وَ رُوِیَ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْعَاصِمِیِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ وَالِدِهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ تَمْتَامٍ عَنْ أَبِی سَعِيدٍ عَنْ أَبِی خَالِدٍ الْأَحْمَرِ عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ عَنْ سَلْمَی قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَی أُمِّ سَلَمَهَ وَ هِیَ تَبْکِی فَقُلْتُ لَهَا مَا يُبْکِيکِ قَالَتْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله عليه و آله فِی الْمَنَامِ وَ عَلَی رَأْسِهِ وَ لِحْيَتِهِ أَثَرُ التُّرَابِ فَقُلْتُ مَا لَکَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مُغْبَرّاً قَالَ شَهِدْتُ قَتْلَ الْحُسَيْنِ آنِفاً(۲).

وَ جَاءَ فِی الْمَرَاسِيلِ أَنَّ سَلْمَی الْمَدَنِيَّهَ قَالَتْ: دَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله إِلَی أُمِّ سَلَمَهَ قَارُورَهً فِيهَا رَمْلٌ مِنَ الطَّفِّ وَ قَالَ لَهَا إِذَا تَحَوَّلَ هَذَا دَماً عَبِيطاً فَعِنْدَ ذَلِکَ يُقْتَلُ الْحُسَيْنُ قَالَتْ سَلْمَی فَارْتَفَعَتْ وَاعِيَهٌ مِنْ حُجْرَهِ أُمِّ سَلَمَهَ فَکُنْتُ أَوَّلَ مَنْ أَتَاهَا فَقُلْتُ مَا دَهَاکِ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله عليه و آله فِی الْمَنَامِ وَ التُّرَابُ عَلَی رَأْسِهِ فَقُلْتُ مَا لَکَ فَقَالَ وَثَبَ النَّاسُ عَلَی ابْنِی فَقَتَلُوهُ وَ قَدْ شَهِدْتُهُ قَتِيلًا السَّاعَهَ فَاقْشَعَرَّ جِلْدِی فَوَثَبْتُ إِلَی الْقَارُورَهِ فَوَجَدْتُهَا تَفُورُ دَماً قَالَتْ سَلْمَی فَرَأَيْتُهَا مَوْضُوعَهً بَيْنَ يَدَيْهَا.

**[ترجمه]در برخی کتب مناقب روایت شده که روزی ابن عباس پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را وسط روز در خواب دید که حضرت ژولیده موی و غبارآلوده بود و در دست حضرت شیشه ای بود که در آن خون بود. گفت: یا رسول الله! این خون چیست؟ فرمود: خون حسین است که از امروز آن را پیوسته جمع می کنم! (ابن عباس) می گوید: من تاریخ آن روز را حساب کردم؛ معلوم شد حسین علیه السّلام در آن روز به شهادت رسیده است.

سلمی می گوید: بر ام سلمه داخل شدم، در حالی که گریان بود. به او گفتم: چه چیزی سبب گریه تو شده؟ گفت: رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را در خواب دیدم که بر سر و محاسنش اثر خاک بود. پس گفتم: یا رسول الله! چرا غبارآلوده ای؟ فرمود: همین ساعات شاهد قتل حسین علیه السّلام بودم.

در روایات مرسل نقل شده که سلمای مدنیّه می گوید: رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم به ام سلمه شیشه ای داد که در آن خاکی از کربلا بود و به او فرمود: وقتی این خاک به خون تازه مبدل شد، در آن وقت حسین علیه السّلام کشته می شود. سلمی می گوید: صدایی از حجره ام سلمه بلند شد و من اول کسی بودم که به نزد او آمدم. پس گفتم: ای ام المؤمنین! چه چیزی تو را مصیبت زده کرده؟ گفت: رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را در خواب دیدم که بر سرش اثر خاک بود. پس گفتم: شما را چه شده؟ فرمود: مردم بر پسرم حمله ور شده و او را کشتند! همین ساعت او را در حالی که کشته شده بود دیدم. (ام سلمه) گفت: پوست تنم لرزید و به سرعت به سمت آن شیشه رفتم و دیدم که از آن شیشه خون می جوشد! سلمی می گوید: من آن خون را دیدم که مقابل ام سلمه بود.

**[ترجمه]

«۴»

یف، [الطرائف] مِنْ کِتَابِ الْجَمْعِ بَيْنَ الصِّحَاحِ السِّتَّهِ قَالَ: إِنَّ النَّبِیَّ رُئِیَ فِی الْمَنَامِ وَ هُوَ يَبْکِی فَقِيلَ لَهُ مَا لَکَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ

قُتِلَ الْحُسَيْنُ علیه السلام آنِفاً.

ص: ۲۳۲

۱- ۱. أخرجه فی مشکاه المصابیح ص ۵۷۲ قال: رواها البیهقیّ فی دلائل النبوّه و أحمد. و رواه ابن حجر فی الإصابه ج ۱ ص ۳۳۴، و ابن عبد البر فی الاستیعاب بذیله ص ۳۸۰ و هکذا ابن الأثیر فی أسد الغابه ج ۲ ص ۲۲.

۲- ۲. رواه الترمذی و قال: هذا حدیث غریب کما فی مشکاه المصابیح ص ۵۷۰ و سلمی هی زوجه أبی رافع مولی النبیّ صلّی اللّه علیه و آله. و قد روی هذا الخبر و الذی قبله فی أسد الغابه لابن الأثیر ج ۲ ص ۲۲.

**[ترجمه]طرایف: در کتاب جمع بین صحاح سته آمده است: پیامبر در خواب دیده شد که مشغول گریه بود. به او گفته شد: یا رسول الله! شما را چه شده؟ فرمود: همین ساعات حسین علیه السّلام به شهادت رسید .

**[ترجمه]

باب ۴۳ نوح الجن علیه صلوات الله علیه

الأخبار

«۱»

أَقُولُ وَجَدْتُ فِی بَعْضِ کُتُبِ الْمَنَاقِبِ الْمُعْتَبَرَهِ أَنَّهُ رُوِیَ عَنْ سَیِّدِ الْحُفَّاظِ أَبِی مَنْصُورٍ الدَّیْلَمِیِّ عَنِ الرَّئِیسِ أَبِی الْفَتْحِ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَیْنِ الْحَنَفِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الطَّبَرِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ التَّمِیمِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْعَطَّارِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ عُمَارَهَ بْنِ زَیْدٍ عَنْ بَکْرِ بْنِ حَارِثَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عِیسَی بْنِ عُمَرَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ الْخُزَاعِیِّ عَنْ هِنْدٍ بِنْتِ الْجَوْنِ قَالَتْ: نَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِخَیْمَهِ خَالَتِهَا أُمِّ مَعْبَدٍ وَ مَعَهُ أَصْحَابٌ لَهُ فَکَانَ مِنْ أَمْرِهِ فِی الشَّاهِ مَا قَدْ عَرَفَهُ النَّاسُ فَقَالَ فِی الْخَیْمَهِ هُوَ وَ أَصْحَابُهُ حَتَّی أَبْرَدَ وَ کَانَ یَوْمٌ قَائِظٌ شَدِیدٌ حَرُّهُ فَلَمَّا قَامَ مِنْ رَقْدَتِهِ دَعَا بِمَاءٍ فَغَسَلَ یَدَیْهِ فَأَنْقَاهُمَا ثُمَّ مَضْمَضَ فَاهُ وَ مَجَّهُ عَلَی عَوْسَجَهٍ کَانَتْ إِلَی جَنْبِ خَیْمَهِ خَالَتِهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَ اسْتَنْشَقَ ثَلَاثاً وَ غَسَلَ وَجْهَهُ وَ ذِرَاعَیْهِ ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ وَ رِجْلَیْهِ وَ قَالَ لِهَذِهِ الْعَوْسَجَهِ شَأْنٌ ثُمَّ فَعَلَ مَنْ کَانَ مَعَهُ مِنْ أَصْحَابِهِ مِثْلَ ذَلِکَ ثُمَّ قَامَ فَصَلَّی رَکْعَتَیْنِ فَعَجِبْتُ وَ فَتَیَاتُ الْحَیِّ مِنْ ذَلِکَ وَ مَا کَانَ عَهِدْنَا وَ لَا رَأَیْنَا مُصَلِّیاً قَبْلَهُ فَلَمَّا کَانَ مِنَ الْغَدِ أَصْبَحْنَا وَ قَدْ عَلَتِ الْعَوْسَجَهُ(۱)

حَتَّی صَارَتْ کَأَعْظَمِ دَوْحَهٍ عَادِیَهٍ وَ أَبْهَی وَ خَضَدَ اللَّهُ شَوْکَهَا وَ سَاخَتْ عُرُوقُهَا وَ کَثُرَتْ أَفْنَانُهَا وَ اخْضَرَّ سَاقُهَا وَ وَرَقُهَا ثُمَّ أَثْمَرَتْ بَعْدَ ذَلِکَ وَ أَیْنَعَتْ بِثَمَرٍ کَأَعْظَمِ مَا یَکُونُ مِنَ الْکَمْأَهِ فِی لَوْنِ الْوَرْسِ الْمَسْحُوقِ وَ رَائِحَهِ الْعَنْبَرِ وَ طَعْمِ الشَّهْدِ وَ اللَّهِ مَا أَکَلَ مِنْهَا جَائِعٌ إِلَّا شَبِعَ وَ لَا ظَمْآنُ إِلَّا رَوِیَ وَ لَا سَقِیمٌ إِلَّا بَرَأَ وَ لَا ذُو حَاجَهٍ وَ فَاقَهٍ إِلَّا اسْتَغْنَی وَ لَا أَکَلَ مِنْ وَرَقِهَا

۱- ۱. العوسج: من شجر الشوک له جناه حمراء و یکون غالبا فی السباخ، الواحده عوسجه.

بَعِيرٌ وَ لَا نَاقَهٌ وَ لَا شَاهٌ إِلَّا سَمِنَتْ وَ دَرَّ لَبَنُهَا وَ رَأَيْنَا النَّمَاءَ وَ الْبَرَکَهَ فِی أَمْوَالِنَا مُنْذُ یَوْمَ نَزَلَ وَ أَخْصَبَتْ بِلَادُنَا وَ أَمْرَعَتْ (۱)

فَكُنَّا نُسَمِّی تِلْکَ الشَّجَرَهَ الْمُبَارَکَهَ وَ کَانَ یَنْتَابُنَا مَنْ حَوْلَنَا مِنْ أَهْلِ الْبَوَادِی یَسْتَظِلُّونَ بِهَا وَ یَتَزَوَّدُونَ مِنْ وَرَقِهَا فِی الْأَسْفَارِ وَ یَحْمِلُونَ مَعَهُمْ فِی الْأَرْضِ الْقِفَارِ فَیَقُومُ لَهُمْ مَقَامَ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ فَلَمْ تَزَلْ کَذَلِکَ وَ عَلَى ذَلِکَ أَصْبَحْنَا ذَاتَ یَوْمٍ وَ قَدْ تَسَاقَطَ ثِمَارُهَا وَ اصْفَرَّ وَرَقُهَا فَأَحْزَنَنَا ذَلِکَ وَ فَرِقْنَا لَهُ فَمَا کَانَ إِلَّا قَلِیلٌ حَتَّى جَاءَ نَعْیُ رَسُولِ اللَّهِ فَإِذَا هُوَ قَدْ قُبِضَ ذَلِکَ الْیَوْمَ فَکَانَتْ بَعْدَ ذَلِکَ تُثْمِرُ ثَمَراً دُونَ ذَلِکَ فِی الْعِظَمِ وَ الطَّعْمِ وَ الرَّائِحَهِ فَأَقَامَتْ عَلَى ذَلِکَ ثَلَاثِینَ سَنَهً فَلَمَّا کَانَتْ ذَاتَ یَوْمٍ أَصْبَحْنَا وَ إِذَا بِهَا قَدْ تَشَوَّکَتْ مِنْ أَوَّلِهَا إِلَى آخِرِهَا فَذَهَبَتْ نَضَارَهُ عِیدَانِهَا وَ تَسَاقَطَ جَمِیعُ ثَمَرِهَا فَمَا کَانَ إِلَّا یَسِیراً حَتَّى وَافَى مَقْتَلَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَمَا أَثْمَرَتْ بَعْدَ ذَلِکَ لَا قَلِیلًا وَ لَا کَثِیراً وَ انْقَطَعَ ثَمَرُهَا وَ لَمْ نَزَلْ وَ مَنْ حَوْلَنَا نَأْخُذُ مِنْ وَرَقِهَا وَ نُدَاوِی مَرْضَانَا بِهَا وَ نَسْتَشْفِی بِهِ مِنْ أَسْقَامِنَا فَأَقَامَتْ عَلَى ذَلِکَ بُرْهَهً طَوِیلَهً ثُمَّ أَصْبَحْنَا ذَاتَ یَوْمٍ فَإِذَا بِهَا قَدِ انْبَعَثَتْ مِنْ سَاقِهَا دَماً عَبِیطاً جَارِیاً وَ وَرَقُهَا ذَابِلَهٌ تَقْطُرُ دَماً کَمَاءِ اللَّحْمِ فَقُلْنَا أَنْ قَدْ حَدَثَ عَظِیمَهٌ فَبِتْنَا لَیْلَتَنَا فَزِعِینَ مَهْمُومِینَ نَتَوَقَّعُ الدَّاهِیَهَ فَلَمَّا أَظْلَمَ اللَّیْلُ عَلَیْنَا سَمِعْنَا بُکَاءً وَ عَوِیلًا مِنْ تَحْتِهَا وَ جَلَبَهً شَدِیدَهً وَ رَجَّهً وَ سَمِعْنَا صَوْتَ بَاکِیَهٍ تَقُولُ:

أَیَا ابْنَ النَّبِیِّ وَ یَا ابْنَ الْوَصِیِّ***وَ یَا مَنْ بَقِیَّهُ سَادَاتِنَا الْأَکْرَمِینَا

ثُمَّ کَثُرَتِ الرَّنَّاتُ وَ الْأَصْوَاتُ فَلَمْ نَفْهَمْ کَثِیراً مِمَّا کَانُوا یَقُولُونَ فَأَتَانَا بَعْدَ ذَلِکَ قَتْلُ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ یَبِسَتِ الشَّجَرَهُ وَ جَفَّتْ فَکَسَرَتْهَا الرِّیَاحُ وَ الْأَمْطَارُ بَعْدَ ذَلِکَ فَذَهَبَتْ وَ انْدَرَسَ أَثَرُهَا قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِیُّ فَلَقِیتُ دِعْبِلَ بْنَ عَلِیٍّ الْخُزَاعِیَّ بِمَدِینَهِ الرَّسُولِ فَحَدَّثْتُهُ بِهَذَا الْحَدِیثِ فَلَمْ یُنْکِرْهُ وَ- قَالَ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ جَدِّی عَنْ أُمِّهِ سَعِیدَهَ بِنْتِ مَالِکٍ الْخُزَاعِیَّهِ: أَنَّهَا أَدْرَکَتْ تِلْکَ الشَّجَرَهَ فَأَکَلَتْ مِنْ ثَمَرِهَا عَلَى عَهْدِ عَلِیِّ بْنِ

۱- ۱. یقال: أمرعت الأرض: شبع غنمها و أكلأت فی الشجر و البقر.

أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ أَنَّهَا سَمِعَتْ تِلْکَ اللَّیْلَهَ نَوْحَ الْجِنِّ فَحَفِظَتْ مِنْ جِنِّیَّهٍ مِنْهُنَّ:

یَا ابْنَ الشَّهِیدِ وَ یَا شَهِیداً عَمُّهُ***خَیْرُ الْعُمُومَهِ جَعْفَرٌ الطَّیَّارُ

عَجَباً لِمَصْقُولٍ أَصَابَکَ حَدُّهُ***فِی الْوَجْهِ مِنْکَ وَ قَدْ عَلَاهُ غُبَارٌ

قَالَ دِعْبِلٌ فَقُلْتُ فِی قَصِیدَتِی

زُرْ خَیْرَ قَبْرٍ بِالْعِرَاقِ یُزَارُ***وَ اعْصِ الْحِمَارَ فَمَنْ نَهَاکَ حِمَارٌ

لِمَ لَا أَزُورُکَ یَا حُسَیْنُ لَکَ الْفِدَا***قَوْمِی وَ مَنْ عُطِفَتْ عَلَیْهِ نِزَارُ

وَ لَکَ الْمَوَدَّهُ فِی قُلُوبِ ذَوِی النُّهَی***وَ عَلَی عَدُوِّکَ مَقْتَهٌ وَ دَمَارٌ

یَا ابْنَ الشَّهِیدِ وَ یَا شَهِیداً عَمُّهُ***خَیْرُ الْعُمُومَهِ جَعْفَرٌ الطَّیَّارُ(۱)

**[ترجمه]مؤلف: در بعضی از کتب مناقب معتبره یافتم که هند دختر «جون» می گوید: پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم با اصحابش داخل خیمه خاله اش [خاله دختر جون] «ام معبد» شد. جریان آن گوسفند را که در خیمه وی بود مردم کاملا می دانند. پیامبر اعظم اسلام با یارانش به خواب رفتند تا هوا خنک شد، زیرا آن روز، روزی بسیار گرم بود.

هنگامی که پیغمبر اکرم از خواب برخاست، آب طلب کرد و دست های مقدس خود را شستشو داد. بعدا آب در دهان خود ریخت و مضمضه نمود و آب مضمضه خود را سه مرتبه نزد درخت خاری که جنب خیمه خاله من بود پاشید. سپس سه مرتبه استنشاق کرد (یعنی آب در میان بینی خود ریخت) و صورت و ساق دست های مبارک خود را شست و سر و پاهای خود را مسح نمود. بعد فرمود: این درخت خار اهمیتی خواهد داشت! اصحاب رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله نیز این اعمال را انجام دادند. پیامبر خدا بعد از این اعمال برخاست و دو رکعت نماز خواند. من و دختران قبیله از رفتار آن حضرت تعجب می کردیم، زیرا قبل از آن بزرگوار کسی را ندیده بودیم که نماز بخواند.

وقتی فردای آن روز از خواب بیدار شدیم، دیدیم آن درخت خار سر بر فلک کشیده و از بزرگ ترین و بهترین درختان شده است. خدا خارهایش را فرو ریخته است و عروق آن محکم و شاخه هایش فراوان و ساق و برگش سبز شده اند. سپس میوه ای داد که از بزرگ ترین قارچ ها بزرگ تر و دارای رنگ زعفرانی و بوی عنبر و طعم شهد و شکر بود. به خدا قسم هیچ گرسنه ای از آن میوه ها نمی خورد، مگر این که سیر می شد؛ هیچ تشنه ای از آنها نمی خورد، مگر این که سیراب می گردید؛ هیچ مریضی از آنها نمی خورد، مگر این که شفا می یافت؛ هیچ حاجت مند و مستمندی از آنها نمی خورد، مگر این که بی نیاز می گردید؛ هیچ شتر و ناقه و گوسفندی از برگ آن درخت نمی خورد، مگر این که چاق می شد و شیر آن جریان پیدا می کرد. از آن روزی که پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله در خیمه ما نازل شد، اموال ما رو به فراوانی و برکت نهاد، نعمت ارزانی نصیب ما شد و زمین گوسفندان ما را سیر می کرد. ما آن درخت را درخت مبارک می نامیدیم. بادیه نشینانی که در اطراف ما بودند پی در پی می آمدند و در زیر سایه آن درخت می نشستند و در مسافرت از برگ های آن برای زاد و

توشه خود می بردند و در موقع گرسنگی و تشنگی از آنها استفاده می کردند.

آن درخت همواره همین طور بود، ولی یک روز صبح که برخاستیم، دیدیم میوه های آن درخت سقوط کرده اند و برگ هایش زرد شده اند. ما از مشاهده این منظره محزون شدیم. چند صباحی بیش نگذشته بود که خبر رحلت پیامبر اعظم اسلام آمد. وقتی بررسی شد، دریافتیم که رسول خدا در همان روز از دنیا رحلت کرده بود. آن درخت پس از این جریان میوه می داد، ولی میوه اش از لحاظ بزرگی و طعم و بو به خوبی میوه های قبلی آن نبود. آن درخت مدت هشت سال در همین حال بود. تا این که یک روز صبح برخاستیم و دیدیم آن درخت از اول تا آخر خار آورده است و آن تر و تازگی چوب هایش از دست رفته و کلیه میوه هایش به زمین ریخته اند. چندان طولی نکشید که شهادت حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام واقع شد و آن درخت از میوه دادن، چه کم و چه زیاد خودداری کرد و دیگر میوه نداد. بعد ما و اشخاصی که در اطراف ما بودند، همچنان از برگ های آن درخت می گرفتیم و مریض های خود را به وسیله آنها مداوا می کردیم و به واسطه آن امراض خود را معالجه می نمودیم.

آن درخت یک مدت طولانی در همین حال بود. سپس یک روز برخاستیم و دیدیم که خون تازه از ساق آن درخت جاری شده است! برگ هایش پژمرده شده و خون از آنها می چکد. ما گفتیم که حادثه بزرگی رخ داده است. آن شب را با حال خوف و غم و اندوه صبح کردیم و در انتظار پیشامدی بزرگ بودیم. وقتی تاریکی شب جهان را فرا گرفت، صدای گریه و واویلا و اضطراب و غوغای عجیبی از زیر آن درخت شنیدیم. نیز صدای گریه ای را شنیدیم که می گفت:

ای پسر پیغمبر! ای پسر وصی پیامبر! ای بازمانده سادات بزرگوار ما!

سپس ناله و صداهایی زیادی بلند شد، ولی بیشتر سخنانی را که می گفتند نمی فهمیدیم. پس از این جریان بود که خبر قتل امام حسین علیه السّلام به ما رسید و آن درخت خشک شد و به وسیله باد و باران ها شکسته گردید و اثر آن به طور کلی محو شد!

عبداللّه بن محمّد انصاری می گوید: من دعبل بن علی خزایی را در مدینه پیامبر خدا ملاقات کردم و این حدیث را برای وی نقل نمودم. او این حدیث را انکار نکرد و گفت: پدرم از جدم، از مادرش سعیده دختر مالک خزاعی نقل کرد که گفت: سعیده آن درخت را درک نمود و در زمان حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام از میوه آن خورده است و در آن شب نوحه جنیان را شنیده است. پس این شعر را از یکی از این جنیان شنید و حفظ کرد:

ای پسر و ای شهیدی که عموی او یعنی جعفر طیار بهترین عموها بود!

عجب است از شمشیری صیقلی که تیزی آن به صورت تو رسید، در حالی که غباری، آن را بالا برده بود

دعبل می گوید: من در قصیده خود سرودم:

بهترین قبرها را که در عراق زیارت می شود زیارت کن! حمار خود را به تعجیل بران و کسی که مانع از تو شود حمار است

چرا تو را زیارت نکنم؟ ای حسین، قوم و خویش من فدای تو باد! ما کسی را زیارت می کنیم که او را دوست داریم

ای حسین! تو یک دوستی مخصوصی در دل های افراد عاقل داری؛ دشمنی و نابودی دچار دشمنان تو خواهد شد .

ای پسر شهید و ای شهیدی که عموی او یعنی جعفر طیار بهترین عموها بود. - . مقتل خوارزمی ۲ : ۱۰۰ -

**[ترجمه]

بیان

خضدت الشجر قطعت شوكها.

**[ترجمه]«خضدت الشجر» یعنی خار آن را قطع کردم.

**[ترجمه]

«۲»

وَ قَالَ ابْنُ نَمَا رَحِمَهُ اللَّهُ فِی مُثِیرِ الْأَحْزَانِ: نَاحَتْ عَلَیْهِ الْجِنُّ وَ كَانَ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله مِنْهُمْ الْمِسْوَرُ بْنُ مَخْرَمَهَ یَسْتَمِعُونَ النَّوْحَ وَ یَبْكُونَ. وَ ذَكَرَ صَاحِبُ الذَّخِیرَهِ عَنْ عِكْرِمَهَ: أَنَّهُ سُمِعَ لَیْلَهَ قَتْلِهِ بِالْمَدِینَهِ مُنَادٍ یَسْمَعُونَهُ وَ لَا یَرَوْنَ شَخْصَهُ:

أَیُّهَا الْقَاتِلُونَ جَهْلًا حُسَیْناً***أَبْشِرُوا بِالْعَذَابِ وَ التَّنْكِیلِ

كُلُّ أَهْلِ السَّمَاءِ یَدْعُو عَلَیْكُمْ***مِنْ نَبِیٍّ وَ مَلْأَكٍ وَ قَبِیلٍ

قَدْ لُعِنْتُمْ عَلَی لِسَانِ ابْنِ دَاوُدَ***وَ مُوسَی وَ صَاحِبِ الْإِنْجِیلِ (۲)

وَ رُوِیَ: أَنَّ هَاتِفاً سُمِعَ بِالْبَصْرَهِ یُنْشِدُ لَیْلًا :

إن الرماح الواردات صدورها***نحو الحسین تقاتل التنزیلا

و یهللون بأن قتلت و إنما***قتلوا بک التكبیر و التهلیلا

فكأنما قتلوا أباک محمدا***صلی علیه الله أو جبریلا

و ذكر ابن الجوزی فی كتاب النور فی فضائل الأیام و الشهور: نوح الجن علیه فقالت :

۱- ۱. تری حدیث دعبل فی مقتل الخوارزمی ج ۲ ص ۱۰۰.

۲- ۲. تراها فی تاریخ ابن عساکر ج ۴ ص ۳۴۱.

لقد جئن نساء الجن يبكين شجيات***و يلطمن خدودا كالدنانير نقيات

و يلبسن الثياب السود بعد القصبيات

**[ترجمه]ابن نما رحمه الله در کتاب مثیر الاحزان می نویسد: در آن هنگامی که جنیان برای امام حسین علیه السّلام نوحه و ضجه می کردند، گروهی از اصحاب پیامبر معظم اسلام صلّی اللّه علیه و آله و سلّم که یکی از آنان میسور بن مخرمه بود، نوحه ایشان را می شنیدند و گریه می کردند. صاحب کتاب «ذخیره» از عکرمه روایت می کند که گفت: در شب قتل امام حسین علیه السّلام در مدینه طیبه، منادی که صدای او را می شنیدند ولی خود او را نمی دیدند، اشعاری را می خواند که این است:

ای کسانی که از سر جهالت حسین را کشتید؛ بر شما بشارت باد به عذاب و سختی!

تمام آسمانیان از نبی و رسول و شهید، شما را نفرین می کنند

بر لسان پسر داود و موسی و صاحب انجیل، مورد لعن قرار گرفتید - . تاریخ ابن عساکر ۴ : ۳۴۱ -

روایت شده که شب در بصره، هاتفی این اشعار را خواند:

سینه آن نیزه هایی که بر بدن امام حسین علیه السّلام وارد می شدند با قرآن قتال می کردند.

آن گروه برای این که تو شهید شدی «لا اله الا اللّه» می گفتند، در صورتی که با کشتن تو «اللّه اکبر» و «لا اله الا اللّه» را کشتند

پس گویا پدرت حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله یا جبرئیل را کشته باشند

ابن جوزی در کتاب «النور فی فضائل الایام و الشهور»، نوحه جنیان بر حضرت را ذکر کرده و می گوید:

زنان جن آمدند و غصه دار گریستند و بر گونه های خود که چون دینارها پاکیزه بود، لطمه زدند

و لباس های سیاه را بعد از لباس های زیبا می پوشیدند

**[ترجمه]

«۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب قال دعبل حدثنی أبی عن جدی عن أمه سعدی بنت مالک الخزاعیه: أنها سمعت نوح الجن علی الحسین علیه السلام:

یا ابن الشهید و یا شهیدا عمه***خیر العمومه جعفر الطیار

عجبا لمصقول أصابک حده***فی الوجه منک و قد علاک غبار

إبانه ابن بطه أنه سمع من نوحهم:

أیا عین جودی و لا تجمدی***و جودی علی الهالک السید

فبالطف أمسی صریعا فقد***رزئنا الغداه بأمر بدی

و من نوحهم:

نساء الجن یبکین من الحزن شجیات***و أسعدن بنوح للنساء الهاشمیات

و یندبن حسینا عظمت تلک الرزیات***و یلطمن خدودا کالدنانیر نقیات

و یلبسن ثیاب السود بعد القصبیات

و من نوحهم:

احمرت الأرض من قتل الحسین کما***اخضر عند سقوط الجونه العلق

یا ویل قاتله یا ویل قاتله***فإنه فی سعیر النار یحترق

و من نوحهم:

أبکی ابن فاطمه الذی من قتله شاب الشعر***و لقتله زلزلتم و لقتله خسف القمر

و سمع نوح جن قصدوه لموازرته:

و الله ما جئتکم حتی بصرت به***بالطف منعفرالخدین منحورا

قال الطبری: و سمع نوح الملائکه فی أول منزل نزلوا قاصدین إلی الشام:

أیها القاتلون جهلا حسینا***أبشروا بالعذاب و التنکیل

کل أهل السماء یدعو علیکم***من نبی و مرسل و قتیل

ص: ۲۳۶

قد لعنتم علی لسان ابن داود***و موسی و صاحب الإنجیل (۱)

**[ترجمه]مناقب ابن شـهر آشوب: دعبل خزاعی می گوید: سُـعدی دختر مالک خزاعیّه، نوحه جنیان بر حسـین علیه السّـلام را شنیده که می گفته اند:

ای پسر شهید و ای کسی که عمویش شهید شد! کسی که عمویش جعفر طیار و بهترین عموها بود!

عجب است از شمشیری صیقلی که تیزی آن به صورت تو رسید در خالی که غباری، آن را بالا برده بود.

ابانه ابن بطه می نویسد از جمله نوحه ای که از جنیان برای امام حسین علیه السّلام شنیده، این است:

ای چشم من اشک بریز و خشک مباش، اشک بریز برای آن سیدی که شهید شد!

بدن او در کربلا افتاد، صبح آن روز ما دچار مصیبت عجیب و غریبی شدیم

از جمله نوحه جنیان این است:

زنان جنیان در حالی که محزون و اندوهناک هستند گریه می کنند و به وسیله نوحه گری زنان هاشمی را یاری می نمایند!

ایشان برای امام حسـین علیه السّـلام ناله و نـدبه می کنند و این مصـیبت بسـیار بزرگ است. لطمه به صورت هایی می زنند که نظیر طلا پاک و پاکیزه اند

بعد از آن لباس های زیبا، لباس های سیاه می پوشند

از جمله نوحه جنیان این است:

زمین از قتل امام حسین علیه السّلام آنچنان قرمز شد که خون بسته شده در موقع غروب آفتاب سبز می شود!

وای بر قاتل او! وای بر قاتل او! زیرا که در آتش جهنم خواهد سوخت

از جمله نوحه جنیان این است:

بر پسر فاطمه می گریم، کسی که از قتل او موی سفید شد و به سبب قتل او متزلزل شد و به خاطر قتلش ماه گرفت

و نوحه جنیانی که قصد یاری او را داشـتند، شـنیده شد که چنین می گفتند: به خدا قسم به نزد شما نیامدم تا این که او را دیدم که در زمین طفّ در حالی که گونه اش به خاک افتاده و نحر شده است!

طبری می گوید: در اولین منزلی که فرود آمدند و قصد رفتن به شام را داشتند، صدای نوحه ملائکه شنیده شد که می گفتند:

ای کسانی که از سر جهالت حسین را کشتید! بر شما بشارت باد به عذاب و سختی!

تمام آسمانیان از نبی و رسول و شهید، شما را نفرین می کنند

بر لسان پسر داود و موسی و صاحب انجیل، مورد لعن قرار گرفتید - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۶۲ -

**[ترجمه]

بیان

بأمر بدی أی بأمر بدیع غریب و قال الجوهری الجونه عین الشمس و إنما سمیت جونه عند مغیبها لأنها تسود حین تغیب و العلق القطعه من الدم أی کما یخضر الأفق عند سقوط الشفق و لعل الأظهر کما احمر.

**[ترجمه]«امر بدیّ» یعنی امر بدیع و تازه و عجیب. و جوهری می گوید: «جونه» قرص خورشید است و به هنگام غروب جونه نام نهاده شده، زیرا هنگام غروب سیاه می شود و «علق» قطعه خونی است. معنا این می شود که همان طور که افق هنگام سقوط شفق سبز می شود و شاید اظهر، عبارت «کما احمرّ» باشد.

**[ترجمه]

«۴»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ نَصْرِ بْنِ مُزَاحِمٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی حَمَّادٍ عَنْ أَبِی لَیْلَی الْوَاسِطِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَسَّانَ الْکِنَانِیِّ قَالَ: بَکَتِ الْجِنُّ عَلَی الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَقَالَتْ:

مَا ذَا تَقُولُونَ إِذْ قَالَ النَّبِیُّ لَکُمْ***مَا ذَا فَعَلْتُمْ وَ أَنْتُمْ آخِرُ الْأُمَمِ

بِأَهْلِ بَیْتِی وَ إِخْوَانِی وَ مَکْرُمَتِی***مِنْ بَیْنِ أَسْرَی وَ قَتْلَی ضُرِّجُوا بِدَمٍ (۲)

**[ترجمه]کامل الزیاره: از عبداللّه بن حسان نقل می گوید: جنیان برای امام حسین علیه السّلام گریه کردند و این اشعار را خواندند:

چه خواهید گفت وقتی که پیامبرتان به شما بگوید: شما که آخرین امت ها هستید،

با اهل بیت و برادران و صاحب احترامان من چه کردید که گروهی را اسیر کردید و گروهی کشته شدند و به خون خود غلطیدند؟ - . کامل الزیاره: ۹۵ -

**[ترجمه]

«۵»

مل، [كامل الزيارات] حَكِيمُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ سَلَمَهَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: بَيْنَا الْحُسَيْنُ عليه السلام يَسِيرُ فِی جَوْفِ اللَّيْلِ وَ هُوَ مُتَوَجِّهٌ إِلَى الْعِرَاقِ وَ إِذَا رَجُلٌ يَرْتَجِزُ وَ يَقُولُ- وَ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ عَنِ الرِّضَا عليه السلام مِثْلَ أَلْفَاظِ سَلَمَهَ قَالَ: وَ هُوَ يَقُولُ:

يَا نَاقَتِی لَاتُذْعَرِی مِنْ زَجْرِی***وَ شَمِّرِی قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ

بِخَيْرِ رُكْبَانٍ وَ خَيْرِ سَفْرٍ***حَتَّى تَحَلَّیْ بِكَرِيمِ الْبَحْرِ

بِمَاجِدِ الْجِدِّ رَحِيبِ الصَّدْرِ***أَثَابَهُ اللَّهُ لِخَيْرِ أَمْرٍ(۳)

ثَمَّتَ أَبْقَاهُ بَقَاءَ الدَّهْرِ

فَقَالَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِیٍّ عليهما السلام

ص: ۲۳۷

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ج ۴ ص ۶۲ و ۶۳. و زاد ابن الجوزی فی التذكره ص ۱۵۳ عن هشام بن محمّد الكلبی: فكانوا يرون أنّه بعض الملائكه، و قد أكثر الناس فيها.

۲- ۲. كامل الزيارات ص ۹۵.

۳- ۳. فی الأصل و كذا المصدر ص ۹۶: أبانه اللّه، و الصحيح ما فی الصلب و يحتمل« أنابه اللّه».

سَأَمْضِی وَ مَا بِالْمَوْتِ عَارٌ عَلَی الْفَتَی**إِذَا مَا نَوَی حَقّاً وَ جَاهَدَ مُسْلِماً

وَ وَاسَی الرِّجَالَ الصَّالِحِینَ بِنَفْسِهِ**وَ فَارَقَ مَثْبُوراً وَ خَالَفَ مُجْرِماً

فَإِنْ عِشْتُ لَمْ أَنْدَمْ وَ إِنْ مِتُّ لَمْ أُلَمْ**کَفَی بِکَ مَوْتاً أَنْ تَذِلَّ وَ تَغْرَمَا

**[ترجمه]کامل الزیاره: معمر بن خلاد می گوید: حضرت رضا علیه السّلام فرمود: در آن موقعی که امام حسین علیه السّلام شبانه به سوی عراق می رفت، شنید که مردی اشعاری را می خواند - به سند دیگر مثل الفاظ سلمه را از حضرت رضا علیه السّلام نقل نمود که آن مرد می سرود:

ای ناقه من! از نهی من مترس و قبل از طلوع فجر به سرعت برو

با بهترین سواران و در بهترین سفر تا به دریا کریمی برسی به کسی که جَدش با عظمت و سینه اش گشاده است که خدا او را به خاطر بهترین امر ثواب دهد

خدا او را به مقدار بقای روزگاران باقی بدارد

سپس امام حسین علیه السّلام این اشعار را در جواب او خواند:

من می روم و مرگ برای جوانمرد عار نیست، وقتی که نیت حق کند و در حال اسلام جهاد کند

و خود را فدایی مردان صالح کند و با مرگ از همه مفارقت کند و با مجرم مخالفت نماید

پس اگر زنده ماندم پشیمان نشوم و اگر بمیرم ملامت نشوم و مرگ تو را از این که خوار و زیان دیده شوی، کافی است.

**[ترجمه]

«۶»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ جَمَاعَهُ مَشَایِخِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْمُعَاذِیِّ عَنْ عَبَّادِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عِکْرِمَهَ قَالَ: أَصْبَحْنَا لَیْلَهَ قَتْلِ الْحُسَیْنِ بِالْمَدِینَهِ فَإِذَا مَوْلًی لَنَا یَقُولُ سَمِعْنَا الْبَارِحَهَ مُنَادِیاً یُنَادِی وَ یَقُولُ:

أَیُّهَا الْقَاتِلُونَ جَهْلًا حُسَیْناً**أَبْشِرُوا بِالْعَذَابِ وَ التَّنْکِیلِ

کُلُّ أَهْلِ السَّمَاءِ یَدْعُو عَلَیْکُمْ**مِنْ نَبِیٍّ وَ مُرْسَلٍ وَ قَتِیلٍ

قَدْ لُعِنْتُمْ عَلَی لِسَانِ بْنِ دَاوُدَ**وَ ذِی الرُّوحِ حَامِلِ الْإِنْجِیلِ (۱)

**[ترجمه]کامل الزیاره: عمرو بن عکرمه می گوید: آن شبی که امام حسین علیه السّلام شهید شد ما در مدینه صبح کردیم که غلامی از ما گفت: دیشب شنیدیم که منادی در مدینه ندا می داد و این اشعار را خواند:

ای کسانی که از سر جهالت حسین را کشتید! بر شما بشارت باد به عذاب و سختی!

تمام آسمانیان از نبی و رسول و شهید، شما را نفرین می کنند

بر لسان پسر داود و ذی الروح صاحب انجیل، مورد لعن قرار گرفتید - . کامل الزیاره: ۹۷ -

**[ترجمه]

«۷»

مل، [کامل الزیارات] حَکِیمُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ حَکِیمٍ عَنْ سَلَمَهَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّیِّ قَالَ حَدَّثَتْنِی جَدَّتِی: أَنَّ الْجِنَّ لَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ علیه السلام بَکَتْ عَلَیْهِ بِهَذِهِ الْأَبْیَاتِ:

یَا عَیْنُ جُودِی بِالْعِبَرِ وَ ابْکِی فَقَدْ حَقَّ الْخَبَرُ**ابْکِی ابْنَ فَاطِمَهَ الَّذِی وَرَدَ الْفُرَاتَ فَمَا صَدَرَ

الْجِنُّ تَبْکِی شَجْوَهَا لَمَّا أَتَی مِنْهُ الْخَبَرُ**قُتِلَ الْحُسَیْنُ وَ رَهْطُهُ تَعْساً لِذَلِکَ مِنْ خَبَرٍ

فَلَأَبْکِیَنَّکَ حُرْقَهً عِنْدَ الْعِشَاءِ وَ بِالسَّحَرِ**وَ لَأَبْکِیَنَّکَ مَا جَرَی عِرْقٌ وَ مَا حَمَلَ الشَّجَرُ

**[ترجمه]کامل الزیاره: داود رقی می گوید: جده ام به من خبر داد که وقتی حسین علیه السّلام کشته شد، جنیان با این ابیات بر او گریستند:

ای چشم! با اشک و گریه نیکی کن که آن خبر محقق شد؛ بر پسر فاطمه گریه کن که وارد آب فرات شد، ولی سیراب بیرون نیامد!

جنیان با حزن خود گریان هستند به خاطر خبری که از او به آنان رسیده! حسین و قوم او به شهادت رسیدند، مرگ و هلاکت بر این خبر! حتما با سوز و گداز هنگام عشاء و سحر بر تو خواهم گریست و مادام که عرق جاری است و درختان ثمر می دهند، بر تو خواهم گریست

**[ترجمه]

«۸»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ نَصْرِ بْنِ مُزَاحِمٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ عَنْ

حَبِیبِ بْنِ أَبِی ثَابِتٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ زَوْجَهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَتْ: مَا سَمِعْتُ نَوْحَ الْجِنِّ مُنْذُ قُبِضَ النَّبِیُّ إِلَّا اللَّیْلَهَ وَ لَا أَرَانِی إِلَّا وَ قَدْ أُصِبْتُ بِابْنِی قَالَ وَ جَاءَتِ الْجِنِّیَّهُ مِنْهُمْ تَقُولُ:

أَلَا یَا عَیْنُ فَانْهَمِلِی بِجُهْدِی***فَمَنْ یَبْکِی عَلَی الشُّهَدَاءِ بَعْدِی

۱- ۱. کامل الزیارات ص ۹۷ و هکذا ما بعده.

عَلَى رَهْطٍ تَقُودُهُمُ الْمَنَايَا***إِلَى مُتَجَبِّرٍ فِی مِلْكِ عَبْدٍ(۱)

مل، [کامل الزیارات] محمد بن جعفر القرشی عن ابن أبی الخطاب: مثله- قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أمالی النیسابوری و الطوسی: مثله (۲)

و روی فی المناقب القدیم عن شهردار الدیلمی عن محمود بن إسماعیل عن أحمد بن فازشاه قال و أخبرنی أبو علی مناوله عن أبی نعیم الحافظ قالا أخبرنا الطبرانی عن القاسم بن عباد الخطابی عن سوید بن سعید عن عمرو بن ثابت: مثله و فیه

ألا یا عین فاحتفلی بجهد(۳).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: ام سلمه همسر پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم می گوید: از زمانی که پیامبر از دنیا رفت جز یک شب صدای نوحه جن را نشنیدم و خود را پیدا نکردم، مگر این که مصیبت فرزندم را دیدم و جنّیه ای از آنان آمد و می گفت:

هان ای چشم! با تلاش من سرازیر شو و گریه کن! پس بعد از من چه کسی بر شهدا می گرید؟

بر قومی که در سلطنت بنده ای، مرگ آنان را به سمت زورگویی رهبری می کند - . امالی صدوق: ۱۳۹ -

در کامل الزیاره و مناقب ابن شهر آشوب نیز مثل این روایت نقل شده است. - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۶۲ -

به سند دیگر در کتب مناقب قدیم مثل این روایت از عمرو بن ثابت نقل شده و در آن دارد: «هان ای چشم! با تلاش، مبالغه کن.» - . تاریخ ابن عساکر ۴ : ۳۴۱ -

**[ترجمه]

«۹»

جا، [المجالس] للمفید ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ عَبْدِ الْكَرِیمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ مُقِیلٍ الْحَارِثِیِّ عَنِ الْمَحْفُوظِ بْنِ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنِی شَیْخٌ مِنْ بَنِی تَمِیمٍ كَانَ یَسْكُنُ الرَّابِیَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِی یَقُولُ: مَا شَعَرْنَا بِقَتْلِ الْحُسَیْنِ حَتَّی كَانَ مَسَاءُ لَیْلَهِ عَاشُورَاءَ فَإِنِّی لَجَالِسٌ بِالرَّابِیَهِ وَ مَعِی رَجُلٌ مِنَ الْحَیِّ فَسَمِعْنَا هَاتِفاً یَقُولُ:

وَ اللَّهِ مَا جِئْتُكُمْ حَتَّی بَصُرْتُ بِهِ***بِالطَّفِّ مُنْعَفِرَ الْخَدَّیْنِ مَنْحُوراً

وَ حَوْلَهُ فِتْیَهٌ تُدْمَی نُحُورُهُمْ***مِثْلَ الْمَصَابِیحِ یُطْفُونَ الدُّجَی نُوراً

وَ قَدْ حَثَثْتُ قَلُوصِی كَیْ أُصَادِفَهُمْ***مِنْ قَبْلِ أَنْ تَتَلَاقَی الْحُرَّدُ الْحُورَا(۴)

فَعَاقَنِی قَدَرٌ وَ اللَّهُ بَالِغُهُ**وَ کَانَ أَمْراً قَضَاهُ اللَّهُ مَقْدُوراً

کَانَ الْحُسَیْنُ سِرَاجاً یُسْتَضَاءُ بِهِ**اللَّهُ یَعْلَمُ أَنِّی لَمْ أَقُلْ زُوراً

۱- ۱. أمالی الصدوق المجلس ۲۹ الرقم ۲.

۲- ۲. کامل الزیات ص ۹۳، مناقب آل أبی طالب ج ۴ ص ۶۲.

۳- ۳. تری الحدیث مسندا و مرسلا فی تاریخ ابن عساکر ج ۴ ص ۳۴۱. و الخصائص للسیوطی ج ۲ ص ۱۲۷ مجمع الزوائد ج ۹ ص ۱۹۹، تذکره الخواص ص ۱۵۲ و فیه« الی متجبر فی ثوب عبد».

۴- ۴. فی تذکره الخواص ص ۱۵۴ عن المدائنی:« من قبل ما ینکحون الخرد الحورا».

صَلَّى الْإِلَهُ عَلَى جِسْمٍ تَضَمَّنَهُ**قَبْرُ الْحُسَيْنِ حَلِيفِ الْخَيْرِ مَقْبُوراً

مُجَاوِراً لِرَسُولِ اللَّهِ فِي غُرَفٍ **وَ لِلْوَصِيِّ وَ لِلطَّيَّارِ مَسْرُوراً

فَقُلْنَا لَهُ مَنْ أَنْتَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ قَالَ أَنَا وَ آلِي مِنْ جِنِّ نَصِيبِينَ أَرَدْنَا مُؤَازَرَهَ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ مُوَاسَاتَهُ بِأَنْفُسِنَا فَانْصَرَفْنَا مِنَ الْحَجِّ فَأَصَبْنَاهُ قَتِيلًا.

**[ترجمه]مجالس مفید و امالی شیخ طوسی: شیخی از بنی تمیم، از پدرش نقل می کند که گفت: ما خبر از شهادت امام حسین علیه السّلام نداشتیم. تا این که من با یکی از مردان قبیله خود بالای تپه نشسته بودیم. ناگاه شنیدیم که هاتفی این اشعار را می گفت:

به خدا قسم من نزد شما نیامدم تا این که حسین را در کربلا در حالی دیدم که گونه های صورتش روی خاک و سر از بدنش جدا شده بود

در اطراف حسین جوانانی بودند که خون از گلوی آنان جاری بود. آن جوانان نظیر چراغ هایی بودند که نور آنها تاریکی را برطرف نماید

من شتر خود را راندم تا با امام حسین علیه السّلام مصادف شوم، قبل از این که در وسط بهشت با حوریان ملاقات نماید ولی قضا و قدر پروردگار که خدا آن را عملی می کند مرا رد کرد و امری که خدا درباره اش قضاوت کند انجام خواهد گرفت

امام حسین علیه السّلام چراغی بود که از نور او استفاده می شد؛ خدا می داند که من سخن باطل نمی گویم

صلوات خدا بر آن جسمی باد که قبر حسین که خیر محض است، آن را در بر گرفته است.

با رسول خدا و وصی او و جعفر طیار در حالی که مسرورند، در غرفه هایی مجاور هستند

ما به آن هاتف گفتیم: کیستی خدا تو را رحمت کند؟ گفت: من با آل خود از قبیله جن نصیبین می باشیم. ما تصمیم داشتیم با جان خود امام حسین علیه السّلام را یاری کنیم. اما وقتی از حج مراجعت نمودیم، دیدیم آن بزرگوار شهید شده است!

**[ترجمه]

بیان

حرد جمع حارد من قولهم أسد حارد أی غضبان أو من حرد الرجل حرودا إذا تحول عن قومه و فیما سیأتی من روایه ابن قولویه من قبل ما أن یلاقوا الخرد الحورا و هو أظهر قال الفیروزآبادی الخرید و بهاء و الخرود البکر لم تمسس أو الخفره الطویله السکوت الخافضه الصوت المتستره و الجمع خرائد و خرد خرد.

**[ترجمه]«حرّد» جمع «حارد» از عبارت «اسد حارد» یعنی شیر خشمگین می آید یا از «حرد الرجل حرودا» یعنی آن مرد از قوم خود رویگردان شد، و در روایت ابن قولویه خواهد آمد که قبل از آنکه با دوشیزگان سیاه چشم ملاقات کنند و این احتمال اظهر است. فیروزآبادی می گوید: خرید و بهاء و «خرود» به دوشیزه دست نخورده گویند و «خفره طویله» سکوت و صدای آرام را گویند که پوشیده می شود و جمع آن «خرائد و خُرد و خُرَّد» است.

**[ترجمه]

«۱۰»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدِ بْنِ یَزِیدَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عُقْبَهَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَمْرِو بْنِ مُسْلِمٍ عَنِ الْمِیثَمِیِّ قَالَ: خَمْسَهٌ مِنْ أَهْلِ الْکُوفَهِ أَرَادُوا نَصْرَ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام فَعَرَّسُوا(۱) بِقَرْیَهٍ یُقَالُ لَهَا شَاهِی إِذْ أَقْبَلَ عَلَیْهِمْ رَجُلَانِ شَیْخٌ وَ شَابٌّ وَ سَلَّمَا عَلَیْهِمْ قَالَ فَقَالَ الشَّیْخُ أَنَا رَجُلٌ مِنَ الْجِنِّ وَ هَذَا ابْنُ أَخِی أَرَادَ نَصْرَ هَذَا الرَّجُلِ الْمَظْلُوم قَالَ فَقَالَ لَهُمُ الشَّیْخُ الْجِنِّیُّ قَدْ رَأَیْتُ رَأْیاً قَالَ فَقَالَ الْفِتْیَهُ الْإِنْسِیُّونَ وَ مَا هَذَا الرَّأْیُ الَّذِی رَأَیْتَ قَالَ رَأَیْتُ أَنْ أَطِیرَ فَآتِیَکُمْ بِخَبَرِ الْقَوْمِ فَتَذْهَبُونَ عَلَی بَصِیرَهٍ فَقَالُوا لَهُ نِعْمَ مَا رَأَیْتَ قَالَ فَغَابَ یوم [یَوْماً] وَ لَیْلَتَهُ فَلَمَّا کَانَ مِنَ الْغَدِ إِذَا هُمْ بِصَوْتٍ یَسْمَعُونَهُ وَ لَا یَرَوْنَ الشَّخْصَ وَ هُوَ یَقُولُ:

وَ اللَّهِ مَا جِئْتُکُمْ حَتَّی بَصُرْتُ بِهِ إِلَی آخِرِ مَا مَرَّ مِنَ الْأَبْیَاتِ سِوَی بَیْتَیْنِ مُصَدَّرَیْنِ بِقَوْلِهِ فَعَاقَنِی وَ بِقَوْلِهِ فَصَلَّی فَأَجَابَهُ بَعْضُ الْفِتْیَهِ مِنَ الْإِنْسِیِّینَ یَقُولُ

اذْهَبْ فَلَا زَالَ قَبْرٌ أَنْتَ سَاکِنُهُ**إِلَی الْقِیَامَهِ یُسْقَی الْغَیْثَ مَمْطُوراً

وَ قَدْ سَلَکْتَ سَبِیلًا کُنْتَ سَالِکَهُ**وَ قَدْ شَرِبْتَ بِکَأْسٍ کَانَ مَغْزُوراً

ص: ۲۴۰

۱- ۱. فی المصدر ص ۹۲:« فمروا» و التعریس نزول القوم فی السفر من آخر اللیل یقعون فیه وقعه للاستراحه ثمّ یرتحلون و شاهی موضع قرب القادسیه.

وَ فِتْيَةٍ فَرَّغُوا لِلَّهِ أَنْفُسَهُمْ**وَ فَارَقُوا الْمَالَ وَ الْأَحْبَابَ وَ الدُّورَا(۱)

۱۱- مل، [کامل الزيارات] حَكِيمُ بْنُ دَاوُدَ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ عَنْ أَبِی زِيَادٍ الْقَنْدِیِّ قَالَ: كَانَ الْجَصَّاصُونَ يَسْمَعُونَ نَوْحَ الْجِنِّ حِينَ قُتِلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام فِی السَّحَرِ بِالْجَبَّانَهِ وَ هُمْ يَقُولُونَ:

مَسَحَ الرَّسُولُ جَبِينَهُ فَلَهُ بَرِيقٌ فِی الْخُدُودِ**أَبَوَاهُ فِی عَلْيَا قُرَيْشٍ جَدُّهُ خَيْرُ الْجُدُودِ

أقول: روی فی المناقب القديم عن أبی العلاء الحسن بن أحمد الهمدانی عن محمود بن إسماعيل عن أحمد بن محمد بن الحسين عن أبی القاسم اللخمی عن محمد بن عثمان عن جندل بن والق عن عبد الله بن الطفيل عن أبی زيد الفقيمی عن أبی حباب الكلبی عن الجصاصين: مثله.

**[ترجمه]کامل الزیاره: میثمی می گوید: پنج تن از اهل کوفه خواستند حسین بن علی علیهما السّلام را یاری کنند. پس در قریه ای که به آن «شاهی» گفته می شد فرود آمدند. دو مرد که یکی پیر و دیگری جوان بود، نزد آن پنج نفر آمدند و بر آنان سلام کردند. آن که شیخ بود گفت: من مردی از جن هستم و این برادرزاده من است که قصد نصرت این مرد مظلوم را دارد. راوی می گوید: پیرمرد جنی به آنان گفت: من خوابی دیدم! جوانان انسیّ گفتند: چه خوابی دیده ای؟ گفت: خواب دیدم که پرواز کردم و برای شما خبر قومی را آوردم و شما با بصیرت می روید. به او گفتند: خوب خوابی دیده ای! راوی می گوید: آن مرد جنی یک روز و یک شب غایب شد. فردای آن روز صدایی شنیدند و شخص صاحب صدا را نمی دیدند که می گفت: به خدا نزد شما نیامدم مگر این که او را دیدم...

تا آخر ابیاتی که گذشت، غیر از دو بیتی که با عبارت «فعاقنی» و «فصلّی» آغاز می شود. بعضی جوانان انسی جواب او را دادند و گفتند:

برو که قبری را که تو ساکن آن هستی، پیوسته تا قیامت بر آن باران خواهد بارید و سیراب می شود

و راهی را پیمودی که رونده آن بودی و جامی را نوشیدی که سرشار بود

و جوانانی که جان های خود را برای خدا فارغ نمودند و از مال و دوستان و خانه ها جدا شدند - . کامل الزیاره: **۹۳** -

۱۱. کامل الزیاره: ابی زیاد قندی می گوید: هنگامی که حسین بن علی علیهما السّلام کشته شد، گچ کاران صدای نوحه جن را سحرگاهان در جبّانه شنیدند که می گفتند:

رسول پیشانی اش را مسح کرد و آن پیشانی بین گونه ها درخششی داشت و والدینش در اعلی مراتب قریش بودند و جد او بهترین اجداد بود

مؤلف: مثل این روایت در مناقب قدیم نقل شده است.

**[ترجمه]

«۱۲»

مل، [كامل الزيارات] بِالْإِسْنَادِ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ غَسَّانَ عَمَّنْ حَدَّثَهُ قَالَ: كَانَتِ الْجِنُّ تَنُوحُ عَلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا فَتَقُولُ:

لِمَنِ الْأَبْيَاتُ بِالطَّفِّ عَلَى كُرْهٍ بَنَيْنَه***تِلْكَ أَبْيَاتُ حُسَيْنٍ يَتَجَاوَبْنَ الرَّنِينَهَ

**[ترجمه]كامل الزياره: وليد بن غسان از شخصى كه به او خبر داد، نقل كرده كه جنيان بر امام حسين بن على عليهما السّلام نوحه گرى مى كردند و مى گفتند:

اين خانه ها در كربلا از كيست كه با كراهت بنايش نمودند؟ آنها خانه هاى حسين است كه با صداى بلند گريه با هم گفتگو مى كنند

**[ترجمه]

«۱۳»

مل، [كامل الزيارات] حَكِيمُ بْنُ دَاوُدَ عَنْ سَلَمَةَ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَزَوَّرِ قَالَ سَمِعْتُ لَيْلَى وَ هِيَ تَقُولُ: سَمِعْتُ نَوْحَ الْجِنِّ عَلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام وَ هِيَ تَقُولُ:

يَا عَيْنُ جُودِي بِالدُّمُوعِ فَإِنَّمَا***يَبْكِي الْحَزِينُ بِحُرْقَةٍ وَ تَوَجُّعٍ

يَا عَيْنُ أَلْهَاكِ الرُّقَادُ بِطِيبِهِ***مِنْ ذِكْرِ آلِ مُحَمَّدٍ وَ تَوَجُّعٍ

بَاتَتْ ثَلَاثاً بِالصَّعِيدِ جُسُومُهُمْ***بَيْنَ الْوُحُوشِ وَ كُلُّهُمْ فِي مَصْرَعٍ

أقول: قد أوردنا بعض الأخبار في باب شهادته صلوات الله عليه.

ص: ۲۴۱

۱- ۱. كامل الزيارات ص ۹۳، و هكذا ما بعده على الترتيب.

**[ترجمه]کامل الزیاره: علی بن حزور می گوید: از لیلی شنیدم که می گفت: نوحه جن بر حسین بن علی علیهما السّلام را شنیدم که می گفت:

ای چشم! با اشک گریه کن که شخص محزون با سوز و درد می گرید

ای چشم! افراد خوابی که در زمین پاک خفته اند، تو را از یاد آل محمد و دردمندی بر آنان غافل نموده اند

سه روز جسم آنان در خاک بین درندگان صبح کرد و همگی به خاک افتاده بودند

مؤلف: بعضی از اخبار را در باب شهادت ایشان آوردیم .

**[ترجمه]

باب ۴۴ ما قیل من المراثی فیه صلوات الله علیه

الأخبار

«۱»

جا، [المجالس] للمفید ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی المفید عن محمد بن عمران عن محمد بن إبراهیم عن عبد الله بن أبی سعد عن مسعود بن عمرو عن إبراهیم بن داحه قال: أول شعر رثی به الحسین بن علی علیه السلام قول عقبه بن عمرو السهمی من بنی سهم بن عوف بن غالب:

إذا العین قرت فی الحیاه و أنتم***تخافون فی الدنیا فأظلم نورها

مررت علی قبر الحسین بکربلاء***ففاض علیه من دموعی غزیرها

فما زلت أرثیه و أبکی لشجوه***و یسعد عینی دمعها و زفیرها

و بکیت من بعد الحسین عصائب***أطافت به من جانبیها قبورها

سلام علی أهل القبور بکربلاء***و قل لها منی سلام یزورها

سلام بآصال العشی و بالضحی***تؤدیه نکباء الریاح و مورها

و لا برح الوفاد زوار قبره***یفوح علیهم مسکها و عبیرها.

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مرسلا(۱): مثله

**[ترجمه]مجالس مفید، امالی شیخ طوسی: ابراهیم بن داحه می گوید: اولی مرثیه ای که درباره حسین بن علی علیهما السّلام سروده شد، قول عقبه بن عمرو سهمی از بنی سهم بن عوف بن غالب بود که گفت:

هنگامی که چشم در زندگانی می گریزد و شما در دنیا می ترسید و نور دنیا تاریک می شود،

به قبر حسین در کربلا عبور کردم و اشک های فراوانم بر حسین علیه السّلام جاری شد

پس پیوسته بر او مرثیه می گویم و بر حزن او می گریم و چشمم اشک می ریزد و صدای ناله اش می رسد

بعد از حسین بر گروه هایی می گریم که از دو جانب وی، قبورشان حسین علیه السّلام را طواف می کند

سلام بر اهل قبور در کربلا و سلامی از من که او را زیارت کند، به آنان برسان!

سلام در شامگاهان و صبحگاهان که بادها و غبار بادها به او می رسانند

و پیوسته مهمانان زائران قبر اویند که مشک و عبیر آن بر آنان منتشر می شود.

مثل این روایت در مناقب ابن شهر آشوب نیز نقل شده است. - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۱۲۳

-

**[ترجمه]

بیان

النکباء الریح الناکبه التی تنکب عن مهاب الریاح القوم ذکره الجوهری و قال الفیروزآبادی ریح انحرفت و وقعت بین ریحین أو بین الصبا و الشمال و المور بالضم الغبار بالریح (۲).

**[ترجمه]«نکباء» باد متمایل است که از محل وزیدن بادهای شدید و قوی میل پیدا می کند. این مطلب را جوهری ذکر کرده و فیروزآبادی می گوید: بادی است که میل پیدا می کند و بین دو باد واقع می شود یا بین باد صبا و باد شمال واقع می شود و «مور» به ضم میم، غبار همراه با باد است.

**[ترجمه]

«۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الکمیت:

أضحكنی الدهر وأبكانی***و الدهر ذو صرف وألوان

لتسعه بالطف قدغودروا***صاروا جمیعا رهن أكفان

ص: ۲۴۲

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ج ۴ ص ۱۲۳، و فیه« عقبه بن عمیق» و فی تذكره الخواص: ص ۱۵۳ عقبه بن عمرو العبسی.

۲- ۲. و فی المناقب« تؤدیه نكباء الصبا و دبورها».

و سته لا یتجازی بهم***بنو عقیل خیر فرسان

ثم علیٌّ الخیر مولاهم***ذکرهم هیج أحزانی (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: کمیت می گوید:

روزگار مرا خنداند و گریاند و روزگار متغیر و رنگارنگ است!

برای نُه تن که در کربلا ترک شدند، همگی آنان در گرو کفن ها قرار گرفتند

و شش تن که مقام آنان از کسی بالاتر نمی رود؛ آنان بنی عقیل بودند که بهترین سواران بودند

سپس علی نیکوکار مولای آنان بود و یاد آنان اندوه های مرا یاد می کند - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۱۱۶ -

**[ترجمه]

بیان

التجازی التقاضی.

**[ترجمه]«تجازی» به معنای تقاضی و عبور است.

**[ترجمه]

«۳»

قب المناقب لابن شهرآشوب السری الرفاء(۲):

أقام روح و ریحان علی جدث***ثوی الحسین به ظمآن آمینا

کأن أحشاءنا من ذکره أبدا***تطوی علی الجمر أو تحشی السکاکینا

مهلا فما نقضوا أوتار والده***و إنما نقضوا فی قتله الدینا.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: سریّ الرّفا می گوید:

روح و ریحان مقیم باد بر قبری که حسین علیه السّلام در آن با تشنگی به امانت سپرده شد

گویی اعضای درونی ما تا ابد از یاد او بر سنگ ها پیچیده می شود یا دشنه ها بر آن فرود می آید

صبر کنید که هنوز پیمان های پدرش را نقض نکرده اند و همانا با کشتن او دین را نقض کردند

**[ترجمه]

بیان

لعل الأوتار جمع وتر القوس کنایه عن العهود و المواثیق (۳).

**[ترجمه]شاید «اوتار» جمع زه کمان و کنایه از پیمان ها و مواثیق باشد.

**[ترجمه]

«۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب دِعْبِلٌ:

هَلَّا بَکَیْتَ عَلَی الْحُسَیْنِ وَ أَهْلِهِ***هَلَّا بَکَیْتَ لِمَنْ بَکَاهُ مُحَمَّدٌ

فَلَقَدْ بَکَتْهُ فِی السَّمَاءِ مَلَائِکٌ***زُهْرٌ کِرَامٌ رَاکِعُونَ وَ سُجَّدٌ

لَمْ یَحْفَظُوا حُبَّ النَّبِیِّ مُحَمَّدٍ***إِذْ جَرَّعُوهُ حَرَارَهً مَا تَبْرُدُ

قَتَلُوا الْحُسَیْنَ فَأَثْکَلُوهُ بِسِبْطِهِ***فَالثُّکْلُ مِنْ بَعْدِ الْحُسَیْنِ مُبَدَّدٌ

هَذَا حُسَیْنٌ بِالسُّیُوفِ مُبَضَّعٌ***مُتَخَضِّبٌ بِدِمَائِهِ مُسْتَشْهِدٌ

عَارٍ بِلَا ثَوْبٍ صَرِیعٌ فِی الثَّرَی***بَیْنَ الْحَوَافِرِ وَ السَّنَابِکِ یُقْصَدُ

کَیْفَ الْقَرَارُ وَ فِی السَّبَایَا زَیْنَبُ***تَدْعُو بِفَرْطِ حَرَارَهٍ یَا أَحْمَدُ

یَا جَدِّ إِنَّ الْکَلْبَ یَشْرَبُ آمِناً***رَیّاً وَ نَحْنُ عَنِ الْفُرَاتِ نُطْرَدُ

یَا جَدِّ مِنْ ثَکْلِی وَ طُولِ مُصِیبَتِی***وَ لِمَا أُعَایِنُهُ أَقُومُ وَ أَقْعُدُ.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: دعبل می گوید:

چرا بر حسین و اهلش گریه نمی کنی؟ چرا بر کسی که محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم بر او گریست گریه نمی کنی؟

در آسمان ملائکه ای بر او گریستند که بزرگوارانی درخشان و راکع و ساجد بودند دوستی نبی خدا محمد صلّی اللّه علیه و

آله و سلّم را حفظ نکردند، وقتی حرارتی را جرعه جرعه بر او خوراندند که سرد نمی شود

حسین را کشتند و پیامبر خدا را با قتل نواده اش مصیبت زده نمودند و مصیبت فقدان بعد از حسین متفرق و زیاد گردید

این حسین است که با شمشیرها تکه تکه شده و با خون خود خضاب شده و به شهادت رسیده است

عریان و بدون لباس و بر خاک افتاده و بین چارپایان و پاهایشان مورد حمله قرار می گیرند

چگونه آرام بگیرم که در بین اسراء زینب است که از فرط حرارت دل صدای یا احمد سر می دهد:

ای جد بزرگوار! سگان با ایمنی آب می نوشند و سیراب می شوند، ولی ما از آب فرات طرد می شویم

ای جد بزرگوار! از شدت فقدان و طول مصیبتم و به خاطر آنچه می بینم، برمی خیزم و می نشینم

**[ترجمه]

بیان

قوله فالثکل من بعدالحسین مبدد أی تفرق و کثر القتل و الثکل بعد قتله علیه السلام فی أولاد الرسول صلی الله علیه و آله أو سائر الخلق أیضا و لا یبعد أن یکون فالکل فصحف.

۱- ۱. المصدر ج ۴ ص ۱۱۶، و هکذا ما بعده علی الترتیب.

۲- ۲. المصدر: الوفی السری.

۳- ۳. و لعله کنایه عن السداه: ماامد من خیوط الثوب و نسج علیه اللحمه، فإذا انتقض انتقض اللحمه.

**[ترجمه]عبارت «فالثکل من بعد الحسین مبدّد» یعنی متفرق شد و قتل و مصیبت در اولاد رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم یا نیز سایر خلق بعد از قتل حضرت زیاد شد، و بعید نیست که اصل عبارت «فالکلّ» باشد که تصحیف شده و «الثکل» ضبط شده است.

**[ترجمه]

«۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب کشاجم:

إذا تفکرت فی مصابهم ***أثقب زند الهموم قادحه

فبعضهم قربت مصارعه***و بعضهم بعدت مطارحه

أظلم فی کربلاء یومهم***ثم تجلی و هم ذبائحه

ذل حماه و قل ناصره***و نال أقوی مناه کاشحه.

خالد بن معدان:

جاءوا برأسک یا ابن بنت محمد***مترملا بدمائه ترمیلا

قتلوک عطشانا و لم یترقبوا***فی قتلک التنزیل و التأویلا

و کأنما بک یا ابن بنت محمد***قتلوا جهارا عامدین رسولا

و یکبرون بأن قتلت و إنما***قتلوا بک التکبیر و التهلیلا.

سلیمان بن قته(۱)

الهاشمی:

مررت علی أبیات آل محمد***فلم أرها أمثالها یوم حلت

أ لم تر أن الأرض أضحت مریضه***لفقد حسین و البلاد اقشعرت

و إن قتیل الطف من آل هاشم***أذل رقاب المسلمین فذلت

و کانوا رجاء ثم عادوا رزیه***لقد عظمت تلک الرزایا و جلت.

السوسی:

لهفی علی السبط و ما ناله***قد مات عطشانا بکرب الظما

لهفی لمن نکس عن سرجه***لیس من الناس له من حما

ص: ۲۴۴

۱- ۱. هذا هو الصحیح کما نص علیه الفیروزآبادی قال: وقته کضبه: أم سلیمان و عنونه ابن قتیبه فی التابعین و قال: منسوب الی أمه و هو مولی لتیم قریش، و کان مع روایته شاعرا، و هکذا قال المبرد فی الکامل: سلیمان بن قته رجل من تیم بن مره و کان منقطعا الی بنی هاشم. أقول: و لعلّ ابن شهرآشوب أراد من وصفه بالهاشمی انقطاعه ذلک، و الا فهو تیمی ولاء، و لعله تصحیف القرشیّ، و قد یقال أنّه خزاعی کما فی أسد الغابه ج ۲ ص ۲۱، و هکذا فی الاستیعاب بذیل الإصابه ج ۱ ص ۳۷۸.

لهفی علی بدر الهدی إذ علا***فی رمحه یحکیه بدر الدجی

لهفی علی النسوه إذ برزت***تساق سوقا بالعنا و الجفا

لهفی علی تلک الوجوه التی***أبرزن بعد الصون بین الملا

لهفی علی ذاک العذار الذی***علاه بالطف تراب العرا

لهفی علی ذاک القوام الذی***حناه بالطف سیوف العدا

و له:

کم دموع ممزوجه بدماء ***سکبتها العیون فی کربلاء

لست أنساه بالطفوف غریبا***مفردا بین صحبه بالعراء

و کأنی به و قد خر فی الترب***صریعا مخضبا بالدماء

و کأنی به و قد لحظ النسوان***یهتکن مثل هتک الإماء

و له :

جودی علی حسین یا عین بانغزار***جودی علی الغریب إذا الجار لا یجار

جودی علی النساء مع الصبیه الصغار***جودی علی القتیل مطروح فی القفار

و له :

ألا یا بنی الرسول لقد قل الاصطبار***ألا یا بنی الرسول خلت منکم الدیار

ألا یا بنی الرسول فلا قر لی قرار

و له:

لا عذر للشیعی یرقأ دمعه***و دم الحسین بکربلاء أریقا

یا یوم عاشوراء لقد خلفتنی***ما عشت فی بحر الهموم غریقا

فیک استبیح حریم آل محمد***و تمزقت أسبابهم تمزیقا

أ أذوق ری الماء و ابن محمد***لم یرو حتی للمنون أذیقا

و له :

و کل جفنی بالسهاد***مذ عرس الحزن فی فؤادی

ناع نعی بالطفوف بدرا***أکرم به رائحا و غادی

ص: ۲۴۵

نعی حسینا فدته روحی***لما أحاطت به الأعادی

فی فتیه ساعدوا و واسوا***و جاهدوا أعظم الجهاد

حتی تفانوا و ظل فردا***و نکسوه عن الجواد

و جاء شمر إلیه حتی***جرعه الموت و هو صاد

و رکب الرأس فی سنان***کالبدر یجلو دجی السواد

و احتملوا أهله سبایا***علی مطایا بلا مهاد

و له أیضا :

أ أنسی حسینا بالطفوف مجدلا***و من حوله الأطهار کالأنجم الزهر

أ أنسی حسینا یوم سیر برأسه***علی الرمح مثل البدر فی لیله البدر

أ أنسی السبایا من بنات محمد***یهتکن من بعد الصیانه و الخدر.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: کشاجم می گوید:

وقتی در مصیبت آنان تفکر کنی، آتش غم ها فرد آتش زن را سوراخ می کند

پس برخی از آنان در نزدیکی روی زمین افتاده اند و برخی محل افتادنشان دور است

روزشان در کربلا تاریک شده و سپس روشن شده و آنان ذبح شدگان راه خدایند

حامیان او خوار شدند و یاورانش کم شدند و دشمن او به قوی ترین آرزویش رسید خالد بن معدان می سراید:

ای پسر دختر محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم! سر تو را آوردند، در حالی که به شدت به خون تو آغشته شده بود!

تو را تشنه کشتند و در کشتنت منتظر تنزیل و تأویل نشدند!

و گویی ای پسر دختر محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم! با کشتن تو علنا و عامدا رسول خدا را کشتند!

با قتل تو تکبیر می گویند، در حالی که با کشتن تو تکبیر و تهلیل را کشتند

سلیمان بن قته هاشمی می گوید:

بر خانه های آل محمد عبور کردم، ولی آنها را آن طور که روز نزولشان بود ندیدم!

آیا نمی بینی که زمین به خاطر فقدان حسین علیه السّلام بیمار شد و سرزمین ها لرزید!

و همانا کشته آل هاشم در کربلا، گردن مسلمین را پایین آورد و گردن ها پایین آمد

آنان مورد امید مردم بودند اما موجب مصیبت زدگی مردم شدند، آن مصیبت ها بزرگ شد و عظمت یافت!

سوسی می گوید:

اندوه من بر سبط رسول است و آنچه به ایشان رسید؛ که تشنه در کربلا با سختی و سوز عطش از دنیا رفت؛

اندوه من بر کسی است که از روی زین اسب خود واژگون شد و به زمین افتاد و از مردم کسی او را حمایت نکرد؛

اندوه من بر ماه هدایت است که بر نیزه دشمن بالا رفت و ماه شب تار او را نشان می داد؛

اندوه من بر زنانی است که بیرون آورده شدند و با رنج و ستم آنان را بردند!

اندوه من بر آن صورت هایی است که بعد از پوشش در ملأ عام آشکار شدند!

اندوه من بر گونه هایی است که در کربلا- خاک بیابان آنها را بالا- برد اندوه من بر آن ارکان و ستون هایی است که شمشیرهای عداوت در کربلا آن را کج کرد

نیز می سراید:

چه بسیار اشک هایی که با خون ممزوج شده و دیدگان در کربلا آن را فرو ریختند

او را فراموش نمی کنم که در کربلا با غربت و تنها بین اصحاب خود در بیابان افتاده بود

گویا او را می بینم که به خون تپیده و به خاک افتاده است

و گویا او را می بینم که می دید زنان او مثل هتک کنیزان مورد هتک واقع می شوند

و نیز می سراید:

ای چشم! با فراوانی بر حسین اشک بریز؛ بر غریب گریه کن، وقتی همسایه حق همسایگی را مراعات نمی کند!

بر زنان و کودکان کوچکش گریه کن و بر کشته ای که در بیابان افتاده گریه کن!

و نیز می گوید:

هان ای پسران رسول خدا! صبر ما کم شده! هان ای پسران رسول خدا! خانه ها از شما خالی شده است

هان ای پسران رسول خدا! من آرام و قرار نمی گیرم!

و نیز می سراید:

هیچ شیعه ای معذور نیست که جلوی اشکش را بگیرد، در حالی که خون حسین در کربلا ریخته شده!

ای روز عاشورا! ما دامی که زنده ام تو مرا در دریای اندوه ها غرق نمودی و به جای گذاشتی!

با ریختن خون تو، حریم آل محمد مباح گردید و اسباب آنان به شدت پاره و منقطع گردید آیا من سیراب شوم در حالی که فرزند محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم سیراب نشد تا وقتی که طعم مرگ را کشید!

و نیز می گوید:

دو پلک چشم مرا به بیداری مأمور کرده اند، از روزی که اندوه را در قلبم فرود آوردند

خبرآورنده ای صبحگاهان مبادرت به آوردن خبری از کربلا کرد؛ ببین چه رایحه خوشبویی!

خبر مرگ حسین را که روحم فدای او باد آورد، زمانی که دشمنان بر او احاطه کردند!

در بین جوانانی که یاری کردند و فداکاری کردند و بزرگ ترین جهاد را کردند

تا این که کشته شدند و او تنها ماند و او را از مرکب به زیر واژگون کردند!

و شمر به نزد او آمد تا جرعه شهادت را به او نوشاند، در حالی که حسین علیه السّلام تشنه لب بود

و سر او را بر نیزه سوار کردند که چون ماه تمام، در تاریکی ها متجلی بود

و اهل و عیال او را به اسارت بردند، بر روی مرکب هایی که محمل نداشتند

و نیز می گوید:

آیا حسین را فراموش کنم که در کربلا به خاک افتاده است و اطراف او پاکانی چون ستارگان درخشان هستند!

آیا حسین را فراموش کنم روزی که سر چون ماه تمام او، مثل ماه شب چهارده بر نیزه برده شد؟

آیا اسیران از دختران محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را فراموش کنم که بعد از حفظ و در پرده بودن، حریمشان هتک شد؟

**[ترجمه]

بیان

و هو صاد أی عطشان.

**[ترجمه]عبارت «و هو صادٍ» یعنی او تشنه بود.

**[ترجمه]

«۶»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب العونی:

فیا بضعه من فؤاد النبی***بالطف أضحت کَثِیباً مَهِیلًا

و یا کبدا من فؤاد البتول***بالطف شلت فأضحت أکیلا(۱)

قتلت فأبکیت عین الرسول***و أبکیت من رحمه جبرئیلا

و له :

یا قمرا غاب حین لاحا***أورثنی فقدک المنایا

یا نوب الدهر لم یدع لی***صرفک من حادث صلاحا

أ بعد یوم الحسین ویحی***استعذب اللهو و المزاحا

یا بأبی أنفس ظلماء***ماتوا و لم یشربوا المباحا

یا بأبی غره هداه ***باکرها حتفها صباحا

یا سادتی یا بنی علی***بکی الهدی فقدکم و ناحا(۲)

۱- ۱. فی المناقب ج ۴ ص ۱۱۹« ثلت» و الثلّ: الهدم و الهلاک.

٢- ٢. فى المصدر: بعدكم و ناحا.

يا سادتى يا بنى إمامى***أقولها عنوه صراحا

أوحشتم الحجر و المساعى***آنستم القفر و البطاحا

أوحشتم الذكر و المثانى***و السور النول الفصاحا(۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: عونى مى گويد:

اى پاره اى از قلب پيامبر كه مانند رگ روان در كربلا افتادى! و اى جگرى از دل زهراى بتول كه در كربلا كشته شدى و شكار (آن قوم پست) گشتى!

شهيد شدى و چشم رسول خدا را گريان كردى و از سر ترحّم جبرئيل را به گريه آوردى!

و مى گويد:

اى ماهى كه هنگام درخشش غايب شدى! فقدان تو مرگ را براى من به ارث نهاد

اى مصيبت هاى روزگار كه نيرنگ تو نسبت به حادثه ها، براى من صلاحى باقى نگذاشت!

واى بر من! آيا بعد از روز قتل حسين عليه السّلام لهو و مزاح را گوارا بشمارم؟

اى پدرم فداى جان هاى تشنه اى كه مردند و از آب مباح ننوشيدند!

اى پدرم فداى پيشانى هدايت گرانى كه ابتداى امر و صبحگاهان مردند!

اى سروران من! اى پسران على! هدايت به خاطر فقدان شما گريست و نوحه كرد!

اى سروران من! اى پسران امام من! اين كلام را به صراحت و با سختى مى گويم:

سنگ و تلاش ها را به وحشت انداختيد! و با فقر و مرض شديد انس گرفتيد

**[ترجمه]

بيان

النول كركع جمع النائل أى العطاء.

**[ترجمه]«نوّل» بر وزن ركّع، جمع «نائل» به معناى عطاء است.

**[ترجمه]

«۷»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب و له:

لم أنس يوما للحسين و قد ثوى***بالطف مسلوب الرداء خليعا

ظمآن من ماء الفرات معطشا***ريان من غصص الحتوف نقيعا

يرنو إلى ماء الفرات بطرفه***فيراه عنه محرما ممنوعا.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: و نیز از عونی است:

روز حسین علیه السّلام (عاشورا) را فراموش نمی کنم که در وادی کربلا جای گرفت و ردایش از او برده شد و از لباس خلع گردید

تشنه از آب فرات بود و عطش داشت و از اندوه های مرگ ها سیراب بود و زهر مرگ برایش جمع شده بود

با گوشه چشم به آب فرات می نگریست و خود را از آن محروم و ممنوع می دید

**[ترجمه]

بيان

نقيعا أی كأنه نقع له سم الحتوف أو من قولهم سم ناقع أی بالغ و سم منقع أی مربى و رنا إليه يرنو رنوا أدام النظر.

**[ترجمه]كلمه «نقیعا» یعنی گویا سَمّ مرگ برای او جمع شده بود، یا از عبارت «سم ناقع» یعنی «سَمّ بالغ» می آید، و «سمّ منقع» یعنی سمّی که پرورده شده. و عبارت «رنا الیه»، «یرنو رنوّا» یعنی نظر را ادامه داد.

**[ترجمه]

«۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الزاهی:

أعاتب عینی إذا أقصرت***و أفنی دموعی إذا ما جرت

لذکراکم یا بنی المصطفی***دموعی علی الخد قد سطرت

لکم و علیکم جفت غمضها***جفونی عن النوم و استشعرت

أ مثل أجسادکم بالعراق***و فیها الأسنه قد کسرت

أ مثلکم فی عراق الطفوف***بدورا تکسف إذ أقمرت

غدت أرض یثرب من جمعکم***کخط الصحیفه إذ أقفرت

و أضحی بکم کربلاء مغربا***لزهر النجوم إذا غورت (۲)

کأنی بزینب حول الحسین***و منها الذوائب قد نشرت

تمرغ فی نحره شعرها***و تبدی من الوجد ما أضمرت

و فاطمه عقلها طائر***إذا السوط فی جنبها أبصرت

۱- ۱. کذا فی الأصل و هو سهو و الصحیح کما فی المصدر: و السور الطول الفصاحا.

۲- ۲. فی الأصل و هکذا نسخه الکمبانیّ« کزهر النجوم».

و للسبط فوق الثری شیبه***یفیض دم النحر قد عفرت

و رأس الحسین أمام الرفاق***کغره صبح إذا أسفرت

و له أیضا :

لست أنسی النساء فی کربلاء***و حسین ظام فرید وحید

ساجد یلثم الثری و علیه***قضب الهند رکع و سجود

یطلب الماء و الفرات قریب***و یری الماء و هو عنه بعید.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: زاهی می گوید:

چشمم را وقتی کوتاهی می کند و اشک هایم را که جاری می شود، نابود می سازد و نمی گرید، عتاب می کنم!

برای یاد شما ای پسران مصطفی اشک هایم بر گونه ام حرکت می کند!

برای شما و بر شما پلک هایم از خواب دور شده و پنهان نموده است

آیا اجساد شما را که در عراق است تصور کنم که در آنها نیزه ها شکسته است؟

شما را در بیابان کربلا تصور کنم که ماه هایی هستید که وقتی روشن می شود، می گیرد؟

سرزمین یثرب از جمع شما مانند خط نوشته ای بود که اکنون از شما خالی شده است

و کربلا به سبب شما به خاطر شکفتن ستارگان، در وقت زوال چون مغرب شد

گویا زینب را می بینم که اطراف حسین است و موهای پیشانی اش منتشر و پریشان است.

موی خود را در (خون)گلوی برادر فرو می برد و از شدت وجد، آنچه پنهان می کرد را آشکار می کرد

و فاطمه که عقل او به پرواز آمده، وقتی که تازیانه در کنار او دیده می شود

و سبط پیامبر روی خاک پیری دارد که خون گلو بیرون می ریزد و به خاک افتاده است .

و سر حسین در برابر کاروان مثل خورشید اول صبح است که پرده از رخ برداشته است

نیز می گوید:

بـانوان را در کربلا فراموش نمی کنم، در حالی که حسین تشـنه و تک و تنها بود به سـجده افتاده بود رویند خاک زده بود و چوب های هند بر او رکوع و سجده می کردند.

آب طلب می کرد، در حالی که فرات نزدیک بود و آب را که از او دور بود، می دید

**[ترجمه]

بیان

جفت أی أبعدت و قوله جفونی فاعله و قوله عن النوم متعلق به بتضمین معنی الفرار و نحوه أی أبعدت و ترکت جفونی غمضها و ضـمها فرارا عن النوم و استشـعرت أی أضـمرت حزنا یقال استشعر فلان خوفا أی أضمره قوله إذ أقمرت أی قبل أن تصل إلی البـدریه و الکمـال تکسـفت قوله إذ أقفرت أی خلت أرض یثرب منکم فبقی منکم فیهـا آثار خربه کخط الصـحیفه یقال سـیف قاضب و قضیب أی قطاع و الجمع قواضب و قضب.

**[ترجمه]عبـارت «جفت» یعنی دور شـد و «جفـونی» فاعـل آن است. و عبـارت «عن النـوم» متعلـق به «جفت» است و متضـمن معنـای فرار وماننـد آن است، یعنی دور شـده و پلـک هایم از خواب فاصـله گرفته انـد و آن را برای فرار از خواب بر هم نمی گذارم. و عبارت «استشـعرت» یعنی اندوه را پنهان کرده و گفته می شود «استشعر فلان خوفا»، یعنی ترس را پنهان کرد. عبارت «اذ اقمرت» یعنی قبل از آنکه ماه به قرص کامل برسـد و کامل شود، کسوف کرد. عبارت «اذ اقفرت» یعنی زمین یثرب از شـما خالی شـد و از شـما در آن آثار ویرانی مانند خط یک نوشـته باقی ماند. عبارت «سـیف قاضب و قضـیب» یعنی شمشـیر بران و جمع آن «قواضب و قُضُب» است.

**[ترجمه]

«۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الناشی:

مصائب نسل فاطمه البتول***نکت حسراتها کبد الرسول

ألا بأبی البدور لقین کسفا***و أسلمها الطلوع إلی الأفول

ألا یا یوم عاشوراء رمانی***مصابی منک بالداء الدخیل

کأنی بابن فاطمه جدیلا***یلاقی الترب بالوجه الجمیل

یجرن فی الثری قدا و نحرا***علی الحصباء بالخد التلیل

صريعا ظل فوق الأرض أرضا***فوا أسفا على الجسم النحيل

أعاديه توطأه و لكن***تخطاه العتاق من الخيول

و قد قطع العداه الرأس منه***و علوه على رمح طويل

و قد برز النساء مهتكات***يجززن الشعور من الأصول

يسرن مع اليتامى من قتيل***يخضب بالدماء إلى قتيل

فطورا يلتثمن بنى على***و طورا يلتثمن بنى عقيل

ص: ۲۴۸

و فاطمه الصغیره بعد عز***کساها الحزن أثواب الذلیل

تنادی جدها یا جد إنا**طلبنا بعد فقدک بالذحول.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ناشی می گوید:

حسرت های مصائب نسل فاطمه بتول بر جگر رسول اثر گذاشته!

هان که پدرم فدای ماه هایی که دچار گرفتگی شدند و طلوع، آنان را به افول تسلیم کرد

هان ای روز عاشورا! مصیبت های من از تو مرا به دردهای وارده بر من مبتلا کرد

گویی پسر فاطمه را می بینم که به خاک افتاده که با صورت زیبایش با خاک ملاقات می کند

از حیث قامت و گلو در خاک و با گونه بر روی سنگریزه ها به خاک افتاده و خرد می شود

در حالی که به خاک افتاده و روی زمین، زمینی سایه کرده؛ پس وای بر جسم نحیف او! دشمنان او قصد پایمال نمودن او را داشتند، ولی اسب های اصیل از این کار سرپیچی کردند

دشمنان سر او را بریدند و آن را بر نیزه ای بلند، بالا بردند

و زنان در حالی که حرمتشان هتک شده بود، موهای خود را از ریشه می کندند

همراه با یتیمان از کشته ای که به خون آغشته شده بود، به سمت کشته دیگر سیر می کردند

پس به گونه ای بر پسران علی و به گونه ای بر پسران عقیل نقاب زده اند

و فاطمه صغیره بعد از عزتی که داشت، اندوه بر او لباس های خواری پوشاند

جد خود را صدا می زد که ای جدم! ما بعد از فقدان شما (توسط دشمن شما) مورد خونخواهی آنان قرار گرفتیم! (آنها انتقام خون کشتگان خود را از ما گرفتند)

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی داء و حب دخیل أی داخل و الجدیل الصریع و جرن الحب طحنه و جرن الثوب جرونا انسحق و القد القامه وَ تَلَّهُ لِلْجَبِینِ أی صرعه و الذحول جمع الذحل یقال طلب بذحله أی بثأره.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: «داء و حب دخیل» یعنی داخل. و «جدیل» به معنای به خاک افتاده است و «جرن الحب» آرد کردن دانه را گویند و «جرن الثوب جرونا» یعنی لباس کهنه و مندرس شد و «قدّ» به معنای قامت است و «تلّه للجبین» یعنی او را به خاک افکند و «ذحول» جمع «ذحل» است و عبارت «طُلِبَ بذحله»، یعنی از او خونخواهی شد.

**[ترجمه]

«۱۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب المرتضی:

إن یوم الطف یوما کان للدین عصیبا***لم یدع للقلب منی فی المسرات نصیبا

لعن الله رجالا أترعوا الدنیا غصوبا***سالموا عجزا فلما قدروا شنوا الحروبا

طلبوا أوتار بدر عندنا ظلما و حوبا

و له:

لقد کسرت للدین فی یوم کربلاء***کسائر لا تؤسی و لا هی تجبر

فإما سبی بالرماح مسوق***و إما قتیل بالتراب معفر

و جرحی کما اختارت رماح و أنصل***و صرعی کما شاءت ضباع و أنسر.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: مرتضی می گوید:

روز عاشورا روزی بود که برای دین شدید بود و برای دل من در شادی ها سهمی باقی نگذاشت!

خدا مردانی را که دنیا را پر از غصب کردند لعنت کند که از سر عجز اسلام آوردند و وقتی قدرت یافتند، جنگ ها را دامن زدند

آنان خون های جنگ بدر را از سر ظلم و گناه از ما طلب نمودند

و از اوست:

در روز کربلا شکست هایی برای دین اتفاق افتاد که مداوا نمی شود و جبران پذیر نیست! پس یا جمعی اسیر شدند و با نیزه سوق داده شدند یا کشته شدند و به خاک غلطیدند!

و مجروحانی که نیزه ها و تیرها آنان را برگزیدند و به خاک افتادگانی که کفتاران و عقابان آنان را طلب می کنند

**[ترجمه]

بيان

يوم عصيب أى شديد و أترعه أى ملأه و الترع محركه الإسراع إلى الشر و ترع فلان كفرح اقتحم الأمور مرحا و نشاطا و الحوب بالضم الإثم و الهلاك و البلاء قوله لا تؤسى من أسوت الجرح أى داويته.

الرضى:

كربلاء لا زلت كربا و بلا***ما لقى عندك آل المصطفى (١)

كم على تربك لما صرعوا***من دم سال و من دمع جرى

و ضيوف لفلاه قفره*** نزلوا فيها على غير قرى

لم يذوقوا الماء حتى اجتمعوا***بحدى السيف على ورد الردى

تكسف الشمس شموس منهم***لا تدانيها علوا و ضيا

ص: ۲۴۹

١- ١. لقاه، يلقاه مثل لقيه لغه طائيه قال شاعرهم: لم تلق خيل قبلها ما قد لقت***من غب هاجره و سير مساد.

و تنوش الوحش من أجسادهم***أرجل السبق و أيمان الندا

و وجوها كالمصابيح فمن***قمر غاب و من نجم هوى

غيرتهن الليالى و غدا***جائر الحكم عليهن البلى

يا رسول الله لو عاينتهم***و هم ما بين قتل و سبا

من رميض يمنع الظل و من***عاطش يسقى أنابيب القنا

و مسوق عاثر يسعى به***خلف محمول على غير وطا

جزروا جزر الأضاحى نسله***ثم ساقوا أهله سوق الإما

قتلوه بعد علم منهم***إنه خامس أصحاب الكسا

ميت تبكى له فاطمه***و أبوها و على ذو العلا

و له أيضا:

شغل الدموع عن الديار بكاؤها***لبكاء فاطمه على أولادها

لم يخلفوها فى الشهيد و قد رأى***دفع الفرات يذاد عن ورادها

أ ترى درت أن الحسين طريده***لقنا بنى الطرداء عند ولادها

كانت مآتم بالعراق تعدها***أمويه بالشام من أعيادها

ما راقبت غضب النبى و قد غدا***زرع النبى مظنه لحصادها

جعلت رسول الله من خصمائها***فلبئس ما ادخرت ليوم معادها

نسل النبى على صعاب مطيها***و دم الحسين على رءوس صعادها

وا لهفتاه لعصبه علويه***تبعت أميه بعد ذل قيادها

جعلت عران الذل فى آنافها***و غلاظ وسم الضيم فى أجيادها

و استأثرت بالأمر عن غيابها***و قضت بما شاءت على أشهادها

طلبت تراث الجاهليه عندها***و شفت قديم الغل من أحقادها

يا يوم عاشوراء كم لك لوعه***تترقص الأشياء من إيقادها

أقول: و فى بعض الكتب فيه زياده:

إن قوضت تلك القباب فإنها***خرت عماد الدين قبل عمادها

ص: ۲۵۰

هی صفوه الله التی أوحی بها***و قضی أوامره إلی أمجادها

یروی مناقب فضلها أعداؤها***أبدا فیسندها إلی أضدادها

یا فرقه ضاعت دماء محمد***و بنیه بین یزیدها و زیادها

صغرا بمال الله مل ء أکفها***و أکف آل الله فی أصفادها

ضربوا بسیف محمد أبناءه***ضرب الغرائب عدن بعد ذیادها

یا یوم عاشوراء کم لک لوعه***تترقص الأحشاء من إیقادها

ما عدت إلا عاد قلبی عله***حزنی و لو بالغت فی إیرادها.

**[ترجمه]«یوم عصیب» یعنی شدید و «اترعه» یعنی آن را پر کرد و «ترع» به تحریک راء، به معنای به سوی شر شتافتن است و «ترع فلان» بر وزن فرح، یعنی از سر غرور و نشاط داخل در امور شد. و «حوب» به ضم حاء به معنای گناه و هلاکت و بلا است. عبارت «لا تؤسی از أسوتُ الجرح» به معنای زخم را مداوا کردم می آید.

رضی می گوید:

کربلا تو پیوسته محل سختی و بلا هستی! آل مصطفی نزد تو چه دیدند؟

وقتی به خاک افتادند، چقدر خون و اشک بر خاک تو جاری شد؛

و مهمانانی که در بیابانی خاکی بودند و در آن فرود آمدند، بدون این که از آنان پذیرایی شود!

آب را ننوشیدند تا این که با صدای شمشیر بر آبشخور پستی اجتماع نمودند

خورشیدهایی از آنان، خورشید را به کسوف کشاندند و برتری و نوری به آن نزدیک نمی شد!

و درندگان از اجساد آنان خوردند؛ پاهای سبقت و قسم های دعا بودند!

و صورت هایی که مانند چراغ ها بود؛ پس برخی مانند ماهی بود که غایب شده بود و بعضی ستاره ای بود که فرود می آمد

شب ها آنان را تغییر داده بود و فردا حکم ستم بر آن پوسیدن ابدانشان بود!

یا رسول الله! اگر آنان را ببینی که گروهی مقتول و گروهی اسیر شده بودند،

در اثر شمشیرهای تیزی که مانع سایه بود و تشنگانی که از نوک نیزه ها سیراب می شدند

و شتران دروغگویی که بر پشت آنان بدون محمل برده می شدند

مانند سر بریدن قربانی ها، نسل او را سر بریدند و سپس اهل او را مانند کنیزان حرکت دادند؛ با علمی که داشتند که او خامس اصحاب کساست، او را کشتند

میّتی است که فاطمه بر او می گرید و پدر فاطمه و علی که صاحب بلندی است بر او گریانند

و نیز می سراید:

گریه بر آن مصیبت، از گریه بر دوری منزل محبوبان باز می دارد به خاطر گریه ای که فاطمه بر اولاد خود دارد!

حرمت فاطمه را در مورد شهیدش حفظ نکردند و دید که فرات از کسانی که قصد نوشیدن آب از آن داشتند، محافظت می کردند

آیا می بینی که فاطمه دانست که حسین طرد شده است؟ در اثر نیزه پسران طرد شدگان هنگام ولادت او (یعنی حسین علیه السّلام)

در عراق مراسم ماتمی به پا شد که در شام، اموی ها آن را از اعیاد بر شمردند

آنان مراقب غضب پیامبر نبودند و زراعت پیامبر در مظنه درو بود

بنی امیه رسول خدا را از دشمنان خود قرار دادند! پس چه بد چیزی را برای روز معاد خود ذخیره نمودند!

نسل پیامبر بر مرکب های سخت سوار است و خون حسین علیه السّلام بر سر نیزه ها قرار گرفته!

آه و اندوه بر جماعتی علوی که بعد از خواری رهبری بنی امیه از پی آنان راه افتادند

چوب افسار خواری را در بینی خود قرار دادند و داغ درشت ظلم را بر گردن خود نهادند

و نسبت به غایبین خود در این امر افسارگسیختگی کردند و بر شاهدان بدان چه خود خواستند، حکم نمودند

میراث جاهلیت را هنگام این عمل طلب کردند و از کینه های درونی خود حقدهای قدیمی را شفا دادند

ای روز عاشورا! چقدر تو سوز اندوه داری که همه چیز از شعله ور شدن آن به رقص می آید مؤلف: در برخی کتب این شعر زیاده ای دارد:

اگر آن قبه ها و بناهای قبور منهدم گردد، ستون های دین قبل از ستون های آن قبه ها فرو می ریزد!

این برگزیده خداست که خدا بر او وحی نمود و امور او را به بزرگانش وانهاد

دشمنانش مناقب فضل او را تا ابد روایت می کنند و در نتیجه آن واقعه را به اضدادش استناد می دهند

ای گروهی که خون محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم و فرزندانش را بین یزید و زیاد ضایع نمودید!

و مال خدا را به قدر پری دستان کوچک شمردید، و دستان آل الله در عطایش را کوچک دیدید!

با شمشیر محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم فرزندان او را زدند، زدن غریبانی که بعد از سوق دادنشان برگشته باشند

ای روز عاشورا! چقدر تو سوز اندوه داری که اعضای درونی از شعله ور شدن آن به رقص می آید

من بازنگشتم مگر این که قلبم به خاطر اندوهم برگشت، ولو در وارد ساختن آن مبالغه نمایم!

**[ترجمه]

قوله بحدی السیف أی حداهم السیف حتی اجتمعوا علی نوبه هلاکهم أو علی ما یورد علیه من الهلاک و یمکن أن یکون بحد السیف علی التخفیف لضروره الشعر و فی بعض النسخ بحذا السیف أی قبال السیف قوله تکسف الشمس أی هم شموس کل منهم یغلب نوره نور الشمس و یکسفها و النوش التناول قوله جائر الحکم حال عن البلی أی بلی کثیر کأنه جار فی الحکم و لعل مراده غیر المعصوم فإنه لا یتطرق إلیه البلی مع أنه فی الشعر قد لا یراعی تلک الأمور.

قوله شغل الدموع أی شغل البکاء علی تلک المصیبه الدموع عن انصبابها لذکر دیار المحبوبین و منازلهم فالضمیر فی بکاؤها راجع إلی العیون بقرینه المقام و الأصوب شغل العیون أی عن النظر إلی الدیار قوله لم یخلفوها أی لم یرعوا حرمه فاطمه فی الشهید و الدفع بضم الدال و فتح الفاء جمع الدفعه أی دفعات الفرات و انصباباتها و الدفاع طحمه الموج و السیل.

قوله درت أی علمت فاطمه علیها السلام قوله بنی الطرداء أی أبناء الذین کانوا مطرودین ملعونین حین تلد فاطمه تلک الأولاد و الزرع الولد و هنا معناه الآخر مرعی و السعده القناه المستویه تنبت کذلک لا تحتاج إلی تثقیف و الصعاد جمعها و العران العود الذی یجعل فی وتره أنف البختی.

**[ترجمه]عبارت «بحدی السیف» یعنی شمشیر آنان را می راند تا بر نوبت هلاکتشان اجتماع کنند یا بر هلاکتی که بر او وارد می شود اجتماع، و ممکن است عبارت «بحدّ السیف» باشد و به خاطر ضرورت شعری مخفف خوانده شود و در برخی نسخ «بحذا السیف» یعنی در قبال شمشیر است. عبارت «تکسف الشمس» یعنی آنان خورشیدهایی هستند که هر یک نورشان غالب بر نور خورشید است و آن را در کسوف می برد. و «نوش» به معنای تناول است و «جائر الحکم» حال از بلی است، یعنی به شدت پوسید، گویی در حکم ظلم شد و شاید مراد شاعر ابدان غیر معصوم باشد؛ زیرا بدن معصوم نمی پوسد. ضمنا گاهی در شعر این امور مورد دقت و رعایت واقع نمی شود .

عبارت «شغل الدموع» یعنی گریه بر آن مصیبت، اشک ها را فرو ریختن بر خاطره دیار محبوبان و منازلشان بازداشته است. پس ضمیر در «بکاؤها» به قرینه مقام به «عیون» راجع است و درست تر آن است که این طور معنا شود که «شغل العیون» یعنی دیدگان را از نظر به خانه ها باز داشت. عبارت «لم یخلفوها» یعنی حرمت فاطمه علیها السّلام را در خصوص شهیدش حسین علیه السّلام مراعات ننمودند. و «دُفع» به ضم دال و فتح فاء جمع «دفعه» است، یعنی دفعه های فرات و ریزش های آن و «دُفاع» یعنی انبوه موج و سیل.

عبارت «درت» یعنی فاطمه علیها السّلام دانست. عبارت «بنی الطرداء» یعنی فرزندان کسانی که مطرود و ملعون بودند، هنگامی که فاطمه آن اولاد را به دنیا آورد. و «زرع» به معنای فرزند است و اینجا معنای دیگر آن مراعات شده و «صعده» به معنای نیزه صافی است که صاف می روید و احتیاج به صافکاری ندارد و «صعاد» جمع آن است. و «عران» چوبی است که در نقطه اتصال دو سوراخ بینی شتر قرار داده می شود.

**[ترجمه]

«۱۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب آخر:

تبیت النشاوی من أمیه نوما***و بالطف قتلی ما ینام حمیمها

و ما قتل الإسلام إلا عصابه***تأمر نوکاها و نام زعیمها

فأضحت قناه الدین فی کف ظالم***إذا اعوج منها جانب لا یقیمها

غیره:

وا خجله الإسلام من أضداده***ظفروا له بمعایب و معایر

آل العزیر یعظمون حماره***و یرون فوزا لثمهم للحافر

و سیوفکم بدم ابن بنت نبیکم***مخضوبه لرضی یزید الفاجر

و فی روایه:

وا خجله الإسلام من أضداده***ظفروا له بمعایب و معایر(۱)

رأس ابن بنت محمد و وصیه***تهدی جهارا للشقی الفاجر.

الصنوبری:

یا خیر من لبس النبوه من جمیع الأنبیاء***وجدی علی سبطیک وجد لیس یؤذن بانقضاء

هذا قتیل الأشقیاء و ذا قتیل الأدعیاء***یوم الحسین هرقت دمع الأرض بل دمع السماء

یوم الحسین ترکت باب العز مهجور الفناء***یا کربلاء خلفت من کرب علی و من بلاء

کم فیک من وجه تشرب ماؤه ماء البهاء***نفسی فداء المصطلی نار الوغی أی اصطلاء

حیث الأسنه فی الجواشن کالکواکب فی السماء***فاختار درع الصبر حیث الصبر من لبس السناء

۱- ۱. هذا البیت ساقط من المصدر، راجع ج ۴ ص ۱۲۴.

و أبا إباء الأسد إن الأسد صادقه الإباء***و قضی کریما إذ قضی ظمآن فی نفر ظماء

منعوه طعم الماء لا وجدوا لما طعم ماء***من ذا لمعفور الجواد ممال أعواد الخباء

من للطریح الشلو عریانا مخلی بالعراء***من للمحنط بالتراب و للمغسل بالدماء

من لابن فاطمه المغیب عن عیون الأولیاء.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: شعری دیگر:

افراد مست بنی امیه در خواب شب را صبح می کنند، در حالی که در کربلا کشتگانی هستند که دوستدارانشان نمی خوابند!

و اسلام فقط گروهی را کشت که احمقان خود را به مشورت می گیرند و بزرگانشان خواب هستند!

نیزه دین در دست ظالم است و وقتی سمتی از آن معوجّ شود، آن را راست نمی کنند!

شعری دیگر:

اسلام باید شرم کند از دشمنانش که با عیبجویی و سرزنش بر او غالب می شوند!

آل عزیر الاغ او را بزرگ می شمرند و لگام زدن به استران او را فوز و رستگاری تلقی می کنند! در حالی که شمشیرهای شما آغشته به خون سبط پیامبرتان است تا یزید فاجر را راضی نمایید!

و در روایت دیگری دارد:

اسلام باید شرم کند از دشمنانش که با عیبجویی و سرزنش بر او غالب می شوند!

که سر سبط محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم و جانشین او برای یزید شقیّ فاجر آشکارا هدیه برده می شود!

صنوبری می گوید:

ای بهترین کسی که در بین انبیاء لباس نبوت پوشید! شور من بر دو نوه شما به گونه ای است که ماذون نیست تمام شود!

این کشته اشقیا و این دیگری کشته زنازادگان است، روز عاشورای امام حسین علیه السّلام، اشک زمین و بلکه اشک آسمان فرو ریخت

روز عاشورای حسین علیه السّلام درب عزت در حالی که آستانش مهجور بود، متروک گردید؛ ای کربلا! سختی و بلا برای من به جای گذاشتی!

چقدر در تو آبروست که آب آن، آب ارزش ها را سیراب نموده! جانم فدای کسی که آتش جنگ را به خوبی برافروخت

جایی که نیزه ها در زره ها مانند ستارگان در آسمان هستند؛ پس زره صبر را در جایی که صبر از پوشش بزرگی است، برگزید

و مانند ابای شیران استنکاف کرد که شیر در ابای خود راستگوست و کریمانه درگذشت، زیرا تشنه در بین گروه تشنگان درگذشت

او را از چشیدن طعم آب منع کردند و برای هیچ آبی طعم آب نیافتند. از این کسی که مرکبش به خاک افتاد و مال چوب های پنهان گشت!

چه کسی یاور جسم تکه تکه عریان افتاده در بیابان و تنها رها شده اوست؟ چه کسی یاور آقایی است که با خاک حنوط شد و با خون غسل نمود؟

چه کسی یار پسر فاطمه ای است که که از چشم اولیاء غایب گشته؟

**[ترجمه]

بیان

الشلو بالكسر العضو من أعضاء اللحم و أشلاء الإنسان أعضاؤه بعد التفرق.

**[ترجمه]«شلو» به کسر شین عضوی از اعضای گوشت را گویند و «اشلاء انسان»، اعضای او بعد از جدا شدن را گویند.

**[ترجمه]

«۱۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب للشافعي:

تأوه قلبي و الفؤاد كئيب ***و أرق نومي فالسهاد عجيب

فمن مبلغ عني الحسين رساله***و إن كرهتها أنفس و قلوب

ذبيح بلا جرم كأن قميصه***صبيغ بماء الأرجوان خضيب

فللسيف إعوال و للرمح رنه***و للخيل من بعد الصهيل نحيب

تزلزلت الدنیا لآل محمد***و کادت لهم صم الجبال تذوب

و غارت نجوم و اقشعرت کواکب***و هتک أستار و شق جیوب

یصلی علی المبعوث من آل هاشم***و یغزی بنوه إن ذا لعجیب

لئن کان ذنبی حب آل محمد***فذلک ذنب لست عنه أتوب

هم شفعائی یوم حشری و موقفی***إذا ما بدت للناظرین خطوب.

الجوهری:

عاشورنا ذا ألا لهفی علی الدین***خذوا حدادکم یا آل یاسین

الیوم شقق جیب الدین و انتهبت***بنات أحمد نهب الروم و الصین

الیوم قام بأعلا الطف نادبهم***یقول من لیتیم أو لمسکین

الیوم خضب جیب المصطفی بدم***أمسی عبیر نحور الحور و العین

ص: ۲۵۳

اليوم خر نجوم الفخر من مضر***على مناخر تذليل و توهين

اليوم أطفئ نور الله متقدا***و جزرت لهم التقوى على الظين (۱)

اليوم هتک أسباب الهدى مزقا***و برقعت عزه الإسلام بالهون

اليوم زعزع قدس من جوانبه***و طاح بالخيل ساحات الميادين

اليوم نال بنو حرب طوائلها***مما صلوه ببدر ثم صفين

اليوم جدک سبط المصطفى شرقا***من نفسه بنجيع غير مسنون.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: شافعی می گوید:

دلم آهی کشید و قلبم اندوهگین است و خوابم به بیداری مبدل شد و بیداری عجیب است

پس چه کسی از جانب من به حسین علیه السّلام نامه می برد، اگر چه جان ها و دل ها از این کار اکراه دارند؟

کسی که بدون گناه سر بریده شد، گویا پیراهنش با آب رنگ سرخ رنگ شده و خضاب گشته است

پس شمشیر برای او ناله به گریه بلند کرده و نیزه صیحه ای اندوهناک دارد و گله اسبان بعد از شیهه، صدا به گریه بلند نموده اند

دنیا برای آل محمد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم متزلزل شده است و نزدیک است کوه های بلند به خاطر آنان ذوب گردند

ستارگان غارت می کنند و کواکب می لرزند و پرده ها هتک می شوند و گریبان ها دریده می شوند

بر پیغمبری که مبعوث از آل هاشم است صلوات فرستاده می شود، اما با فرزندانش نبرد می شود و این چیز عجیبی است

اگر گناه من دوستی آل محمد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم است، این گناهی است که من از آن توبه نخواهم کرد!

آنان در روز حشر و موقف من شفیعان من هستند، وقتی که مصیبت های بزرگی دامنگیر ناظران می شود

جوهری می گوید:

این عاشورای ماست! وای من بر دین! ای آل یاسین لباس های مشکی عزای خود را بردارید

امروز گریبان دین چاک خورد و دختران احمد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم، مانند غارت روم و چین مورد غارت واقع شدند
امروز در بالای سرزمین کربلا گریه کننده بر آنان ایستاد و گفت: چه کسی پشتیبان یتیم یا مسکین می شود؟

امروز گریبان مصطفی صلّی اللّه علیه و آله و سلّم به خون خضاب گشت و بوی عبیر گردن های حور و عین بیرون رفت (دیگر حورالعین بوی خوش استعمال ننمودند.)

امروز ستارگان فخر و بزرگی از قبیله مضر، بر بینی ذلت و توهین سوار شدند

امروز نور خدا که روشن بود خاموش گشت و تقوا بر خاک ذبح گردید

امروز اسباب هدایت پاره و هتک گردید و عزت اسلام به لباس خواری تن داد

امروز قدس از جوانب خود به شدت تکان خورد و با اسبان زمین میدان های خوبی فانی گردید

امروز آل ابی سفیان (که پسر حرب بود) از کشتگان خود در بدر و صفین خونخواهی کردند

ای نواده مصطفی صلّی اللّه علیه و آله و سلّم! امروز جد تو خون دلی که متغیر و بدبو نبود، راه نفسش را بست

**[ترجمه]

إيضاح

الحداد بالكسر ثياب المأتم السود و طاح أی هلك و سقط و الطوائل جمع طائله و هی العداوه و التره و النجيع من الدم ما كان إلی السواد و قيل هو دم الجوف خاصه و المسنون المتغير المنتن و قوله شرقا فعل و الألف للإشباع أی شرق بسبب مصيبه من هو بمنزله نفسه بدم طری من الحزن.

**[ترجمه]«حداد» به کسر حاء، لباس سیاه ماتم را گویند و «طاح» یعنی هلاک شد و ساقط گشت. و «طوائل» جمع «طائله» به معنای دشمنی و انتقام جویی و خونخواهی است و «النجیع من الدم»، خونی را گویند که رنگش به سیاهی می زند و گفته شده که «نجیع» تنها به خون دل می گویند. و «مسنون» به معنای متغیر و بدبو است و عبارت «شرقا» فعل ماضی است و «الف» برای اشباع است و معنا این می شود که به سبب مصیبت کسی که به منزله جان او بود، خونی تازه از اندوه، راه نفس را بر او تنگ کرد.

**[ترجمه]

«۱۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب شاعر:

يا كربلاء يا كربتی و زفرتی***كم فيك من ساق و من جمجمه

و من يمين بالحسام بينت***للفاطميات العظام الحرمه

قد خر أركان العلى و انهدت***و غلقت أبوابه و سدت

تلك الرزايا عظمت و جلت

آخر:

كم سيد لى بكربلاء فديته السيد الغريب***كم سيد لى بكربلاء للموت فى صدره وجيب

كم سيد لى بكربلاء عسكره بالعرا نهيب***كم سيد لى بكربلاء ليس لما يشتهى طبيب

كم سيد لى بكربلاء خاتمه و الرداء سليب***كم سيد لى بكربلاء خضب من نحره المشيب

۱- ۱. و جررت لمم التقوى على الطين. خ ل.

کم سید لی بکربلاء ملثمه و الردا خضیب***کم سید لی بکربلاء یسمع صوتی و لا یجیب

کم سید لی بکربلاء ینقر فی ثغره القضیب

آخر:

رأس ابن بنت محمد و وصیه***للناظرین علی قناه یرفع

و المسلمون بمنظر و بمسمع***لا منکر منهم و لا متفجع

کحلت بمنظرک العیون عمایه***و أصم رزءک کل أذن یسمع

أیقظت أجفانا و کنت لها کری***و أنمت عینا لم تکن بک تهجع

ما روضه إلا تمنت أنها**لک منزل و لخط قبرک مضجع

آخر :

إذا جاء عاشوراء تضاعف حسرتی***لآل رسول الله و انهل عبرتی

هو الیوم فیه اغبرت الأرض کلها**وجوما علیها و السماء اقشعرت

أریقت دماء الفاطمیین بالملإ**فلو عقلت شمس النهار لخرت

بنفسی خدود فی التراب تعفرت***بنفسی جسوم بالعراء تعرت

بنفسی رءوس معلیات علی القنا**إلی الشام تهدی بازفات الأسنه(۱)

بنفسی شفاه ذابلات من الظمإ**و لم تحظ من ماءالفرات بقطره

بنفسی عیون غائرات سواهر** إلی الماء منها قطره بعد قطره

بنفسی من آل النبی خرائد***حواسر لم تعرف علیهم بستره.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: شاعر می گوید:

ای کربلا، ای رنج و اندوه سینه من! چقدر ساق و جمجمه در توست!

و چقـدر دست ها که با شمشـیر بران از آل فاطمه که احترامی بس عظیم دارنـد، بریـده شد! ارکان هدایت فرو ریخت و منهدم

گشت و درهای آن بسته و مسدود گردید

آن مصیبات بزرگ و با عظمت گشت!

شاعری دیگر می گوید:

چقدر از سروران من بودند که در کربلا فدای سید غریب شدند و چقدر از سروران من بودند که در کربلا برای مرگ سینه را آماج کردند!

چقدر از سروران من بودند که در کربلا لشکرش در بیابان غارت شد و چقدر از سروران من بودند که در کربلا طبیب آنچه دوست داشتند نبودند!

چقدر از سروران من بودند که در کربلا انگشتری و عبایشان غارت شد و چقدر از سروران من بودند که در کربلا از گلویشان خضاب پیری کرد

چقدر از سروران من بودند که در کربلا که نقاب و عبایشان خضاب گشت و چقدر از سروران من بودند که در کربلا صدای مرا می شنوند و جوابی نمی دهند!

چقدر از سروران من بودند که در کربلا که با چوبدستی به دندانشان کوبیده می شد!

شاعری دیگر می گوید:

سر پسر دختر محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم و جانشین او برای بینندگان بر نیزه به اهتزاز در آمده!

و مسلمانان می بینند و می شنوند و از آنان کسی انکار و اظهار دردمندی نمی کند!

چشم ها با دیدن این منظره تو سرمه کوری بکشند و مصیبت تو هر گوش شنوایی را کر گرداند

پلک هایی را بیدار نگاه داشتی در حالی که تو اجرت آنان (و مزد رسالت پیامبر) بودی و چشمی را که با وجود تو نمی خوابید، به خواب بردی!

هیچ باغی نیست مگر این که آرزو دارد منزل تو و محل پهلو گرفتن قبر مطهر تو باشد!

وقتی عاشورا می رسد، حسرتم برای آل رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم مضاعف می شود و اشکم سرازیر می شود عاشورا روزی است که تمام زمین با اندوهی شدید غبار گرفت و آسمان به لرزه افتاد

در ملأ عام خون آل فاطمه ریخته شد، پس اگر خورشید نهار خرد داشت، به خاک می افتاد!

جانم به فدای گونه هایی که به خاک مالیده شد، جانم فدای جسم هایی که در بیابان از آن معرکه خلاص نشد

جانم به فدای سرهایی که به نیزه برافراشته شد و به عنوان هدیه بر نیزه های متلألئ به شام برده شد

جانم به فدای لب هایی که از تشنگی نازک گردید و یک قطره از آب فرات بهره مند نشد!

جانم به فدای چشم هایی که با اشک قطره قطره آب شد و به درون رفت و بیدار ماند

جانم به فدای زنان با حیای آل پیغمبر که سر برهنه بودند و پرده ای از سر احسان به آنان داده نشد!

**[ترجمه]

ایضاح

قال الجوهری وجم من الأمر وجوما و الواجم الذی اشتد حزنه حتی أمسک عن الکلام و یوم وجیم أی شدید الحر و قال الفیروزآبادی الزفت المل ء و الغیظ و الطرد و السوق و الدفع و المنع و بالکسر القار و المزفت المطلی به و الظاهر بارقات کما ستجی ء و الخریده من النساء الحییه و الجمع خرائد قوله لم تعرف من العرف و المعروف بمعنی الإحسان.

ص: ۲۵۵

۱- ۱. فی المصدر ج ۴ ص ۱۲۶« بارقات» و یمکن أن یقرأ« بازقات».

**[ترجمه]جوهری می گوید: عبارت «وجم من الامر وجوما و واجم» به کسی گویند که حزنش شدید باشد، به گونه ای که سخن نگوید، و روز «وجیم» به روز بسیار گرم گویند و فیروز آبادی می گوید: «زفت» به معنای پُری و خشم و طرد و سوق دادن و دفع و منع می آید و با کسر میم قیر را گویند، و «مزفّت» به معنای قیرآگین است و چنان چه خواهد آمد، ظاهرا «بارقات» صحیح باشد، و «خریده» به معنای زن باحیاست و جمع آن «خرائد» است و عبارت «لم تعرف» از عرف و معروف به معنای احسان و نیکی است.

**[ترجمه]

«۱۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب لأبی الفرج بن الجوزی:(۱)

أ حسین و المبعوث جدک بالهدی***قسما یکون الحق فیه مسائلی

لو کنت شاهد کربلاء لبذلت فی***تنفیس کربک جهد بذل الباذل

و سقیت حد السیف من أعدائکم ***جللا و حد السمهری الذابل (۲)

لکننی أخرت عنک لشقوتی***فبلابلی بین الغری و بابل

إذ لم أفز بالنصر من أعدائکم***فأقل من حزن و دمع سائل

آخر:

یا حر صدری یالهیب الحشا***انهد رکنی یا أخی و القوا

کنت أخی رکنی و لم یبق لی***ذخر و لا رکن و لا ملتجا

و کنت أرجوک فقد خاننی***ما کنت أرجوه فخاب الرجا

أیا ابن أمی لو تأملتنی***رأیت منی ما یسر العدا

حل بأعدائک ما حل بی***من ألم السیر و ذل السبا

و یا شقیقی أنا أفدیک من***یومک هذا و أکون الفدا

و لا هنأنی العیش یا سیدی***ما عشت من بعدک أو أدفنا

آخر:

یا من رأی حسینا شلوا لدی الفلاه***و الرأس منه عال فی ذروه القناه

و زینب تنادی قد قتلوا حماتی***یا جد لو ترانا أسری مهتکات.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابی الفرج ابن جوزی می گوید:

ای حسین! آیا در حالی که جدت مبعوث به هدایت گشته، به طوری که حق تعالی در مورد او از من سؤال خواهد کرد!

اگر کربلا را می دیدم، حتما تمام تلاش خود را مبذول می کردم تا در برابر سختی تو، گشایشی برایت ایجاد کنم و جام تیزی شمشیر بزرگ و تیزی نیزه سخت و نازک را از دشمنان شما بنوشم

ولی من به خاطر بدبختی خود از شما تأخیر کردم و شدت هموم و وسوسه های من بین نجف و بابل است،

وقتی نتوانستم شما را در برابر دشمنانتان یاری کنم تا از حزن و اشک جاری خود بکاهم!

شاعر دیگری می گوید:

ای حرارت سینه من و ای لهیب اندرون من! ستون و قوایم ای برادر من شکست!

ای برادر من! تو رکن من بودی و برای من ذخیره و رکن و محل پناهی نماند!

و من به تو امید داشتم، ولی مایه امید من به من خیانت کرد و امیدم نومید گشت!

ای پسر مادرم! اگر در کار من درنگ کنی، در من امری را می بینی که موجب مسرّت دشمن من است!

به سبب دشمنانت درد سیر و حرکت و خواری اسیری بر من فرود آمد؛

ای پاره قلبم! من فدایت شوم به خاطر امروزت و فدایی تو باشم!

ای آقای من! زندگی برای من مادامی که پس از تو زنده بمانم گوارا نباشد و یا این که بمیرم و دفن شوم!

شاعر دیگری می گوید:

ای کسی که دیدی حسین را که با اعضای مقطع بر بیابان افتاده بود و سر او بر نوک نیزه بلند شده بود!

و زینب ندا می داد که حامیان مرا کشتند! ای جد من! کاش ما را می دیدی که اسیر بودیم و حرمتمان هتک شده بود

**[ترجمه]

توضیح

الجلل بالتحریک العظیم و السمهری الرمح الصلب و البلابل شده الهموم و الوساوس.

ص: ۲۵۶

۱- ۱. قال سبطه فی التذکره ص ۱۵۴: و أنشدنا أبو عبد اللّه محمّد ابن البندیجی البغدادیّ قال: أنشدنا بعض مشایخنا أن ابن الهباریه الشاعر اجتاز بکربلاء فجلس یبکی علی الحسین و أهله و قال بدیها:« أ حسین و المبعوث جدک بالهدی» الأبیات، ثمّ نام مکانه فرأی رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله فی المنام فقال له: یا فلان! جزاک اللّه عنی خیرا، أبشر فان اللّه قد کتبک ممن جاهد بین یدی الحسین.

۲- ۲. فی التذکره:« عللا» و العل: الشرب الثانی، یقال« علل بعد نهل».

**[ترجمه]«جلل» به تحريك لام به معناى بزرگ است و «سهمرىّ» به معناى نيزه محكم است و «بلابل» به معناى شدت اندوه و وسوسه قلب است .

**[ترجمه]

«۱۵»

أَقُولُ رَأَيْتُ فِي بَعْضِ مُؤَلَّفَاتِ الْمُتَأَخِّرِينَ أَنَّهُ قَالَ حَكَى دِعْبِلٌ الْخُزَاعِيُّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِي وَ مَوْلَايَ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا عليه السلام فِي مِثْلِ هَذِهِ الْأَيَّامِ فَرَأَيْتُهُ جَالِساً جِلْسَةَ الْحَزِينِ الْكَئِيبِ وَ أَصْحَابُهُ مِنْ حَوْلِهِ فَلَمَّا رَآنِي مُقْبِلًا قَالَ لِي مَرْحَباً بِكَ يَا دِعْبِلُ مَرْحَباً بِنَاصِرِنَا بِيَدِهِ وَ لِسَانِهِ ثُمَّ إِنَّهُ وَسَّعَ لِي فِي مَجْلِسِهِ وَ أَجْلَسَنِي إِلَى جَانِبِهِ ثُمَّ قَالَ لِي يَا دِعْبِلُ أُحِبُّ أَنْ تُنْشِدَنِي شِعْراً فَإِنَّ هَذِهِ الْأَيَّامَ أَيَّامُ حُزْنٍ كَانَتْ عَلَيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ وَ أَيَّامُ سُرُورٍ كَانَتْ عَلَى أَعْدَائِنَا خُصُوصاً بَنِي أُمَيَّةَ يَا دِعْبِلُ مَنْ بَكَى وَ أَبْكَى عَلَى مُصَابِنَا وَ لَوْ وَاحِداً كَانَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ يَا دِعْبِلُ مَنْ ذَرَفَتْ عَيْنَاهُ عَلَى مُصَابِنَا وَ بَكَى لِمَا أَصَابَنَا مِنْ أَعْدَائِنَا حَشَرَهُ اللَّهُ مَعَنَا فِي زُمْرَتِنَا يَا دِعْبِلُ مَنْ بَكَى عَلَى مُصَابِ جَدِّيَ الْحُسَيْنِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَهُ الْبَتَّةَ ثُمَّ إِنَّهُ عليه السلام نَهَضَ وَ ضَرَبَ سِتْراً بَيْنَنَا وَ بَيْنَ حُرَمِهِ وَ أَجْلَسَ أَهْلَ بَيْتِهِ مِنْ وَرَاءِ السِّتْرِ لِيَبْكُوا عَلَى مُصَابِ جَدِّهِمُ الْحُسَيْنِ عليه السلام ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيَّ وَ قَالَ لِي يَا دِعْبِلُ ارْثِ الْحُسَيْنَ فَأَنْتَ نَاصِرُنَا وَ مَادِحُنَا مَا دُمْتَ حَيّاً فَلَا تُقَصِّرْ عَنْ نَصْرِنَا مَا اسْتَطَعْتَ قَالَ دِعْبِلٌ فَاسْتَعْبَرْتُ وَ سَالَتْ عَبْرَتِي وَ أَنْشَأْتُ أَقُولُ:

أَ فَاطِمُ لَوْخِلْتِ الْحُسَيْنَ مُجَدَّلًا***وَ قَدْ مَاتَ عَطْشَاناً بِشَطِّ فُرَاتِ

إِذاً لَلَطَمْتِ الْخَدَّ فَاطِمُ عِنْدَهُ***وَ أَجْرَيْتِ دَمْعَ الْعَيْنِ فِي الْوَجَنَاتِ

أَ فَاطِمُ قُومِي يَا ابْنَةَ الْخَيْرِ وَ انْدُبِي***نُجُومَ سَمَاوَاتٍ بِأَرْضِ فَلَاةٍ

قُبُورٌ بِكُوفَانَ وَ أُخْرَى بِطَيْبَةَ***وَ أُخْرَى بِفَخٍّ نَالَهَا صَلَوَاتِي

قُبُورٌ بِبَطْنِ النَّهْرِ مِنْ جَنْبِ كَرْبَلَا***مُعَرَّسُهُمْ فِيهَا بِشَطِّ فُرَاتٍ

توافوا [تُوُفُّوا] عِطَاشَا بِالْعَرَاءِ فَلَيْتَنِي***تُوُفِّيتُ فِيهِمْ قَبْلَ حِينِ وَفَاتِي

إِلَى اللَّهِ أَشْكُو لَوْعَةً عِنْدَ ذِكْرِهِمْ (۱)***سَقَتْنِي بِكَأْسِ الثُّكْلِ وَ الفضعات [الْفَظِعَاتِ]

إِذَا فَخَرُوا يَوْماً أَتَوْا بِمُحَمَّدٍ***وَ جِبْرِيلَ وَ الْقُرْآنِ وَ السُّورَاتِ

وَ عَدُّوا عَلِيّاً ذَا الْمَنَاقِبِ وَ الْعُلَا***وَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءَ خَيْرَ بَنَاتِ

وَ حَمْزَةَ وَ الْعَبَّاسَ ذَا الدِّينِ وَ التُّقَى***وَ جَعْفَرَهَا الطَّيَّارَ فِي الْحُجُبَاتِ

۱- ۱. اللوعه: حرقه الحزن و الهوی و الوجد.

أُولَئِكَ مَشْئُومُونَ هِنْداً وَ حَرْبَهَا***سُمَيَّةَ مِنْ نَوْكَى وَ مِنْ قَذِرَاتٍ

هُمْ مَنَعُوا الْآبَاءَ مِنْ أَخْذِ حَقِّهِمْ***وَ هُمْ تَرَكُوا الْأَبْنَاءَ رَهْنَ شَتَاتٍ

سَأَبْكِيهِمُ مَا حَجَّ لِلَّهِ رَاكِبٌ***وَ مَا نَاحَ قُمْرِيٌّ عَلَى الشَّجَرَاتِ

فَيَا عَيْنُ بَكِّيهِمْ وَ جُودِي بِعَبْرَةٍ***فَقَدْ آنَ لِلتَّسْكَابِ وَ الْهَمَلَاتِ

بَنَاتُ زِيَادٍ فِي الْقُصُورِ مَصُونَةٌ***وَ آلُ رَسُولِ اللَّهِ مُنْهَتِكَاتٌ

وَ آلُ زِيَادٍ فِي الْحُصُونِ مَنِيعَةٌ***وَ آلُ رَسُولِ اللَّهِ فِي الْفَلَوَاتِ

دِيَارُ رَسُولِ اللَّهِ أَصْبَحْنَ بَلْقَعاً***وَ آلُ زِيَادٍ تَسْكُنُ الْحُجرَاتِ

و آلُ رَسُولِ اللَّهِ نُحْفٌ جُسُومُهُمْ***وَ آلُ زِيَادٍ غُلَّظُ الْقَصَرَاتِ (۱)

وَ آلُ رَسُولِ اللَّهِ تُدْمَى نُحُورُهُمْ***وَ آلُ زِيَادٍ رَبَّهُ الْحَجَلَاتِ

وَ آلُ رَسُولِ اللَّهِ تُسْبَى حَرِيمُهُمْ***وَ آلُ زِيَادٍ آمِنُوا السَّرَبَاتِ

إِذَا وُتِرُوا مَدُّوا إِلَى وَاتِرِيهِمْ***أَكُفّاً مِنَ الْأَوْتَارِ مُنْقَبِضَاتٍ

سَأَبْكِيهِمْ مَا ذَرَّ فِي الْأَرْضِ شَارِقٌ***وَ نَادَى مُنَادِي الْخَيْرِ لِلصَّلَوَاتِ

وَ مَا طَلَعَتْ شَمْسٌ وَ حَانَ غُرُوبُهَا***وَ بِاللَّيْلِ أَبْكِيهِمْ وَ الْغُدُوَاتِ

أقول: سيأتی تمام القصيده و شرحها فی أبواب تاريخ الرضا عليه السلام.

**[ترجمه]مؤلف: در برخی کتب متأخرين ديـدم که گفته بود: دعبل خزاعی می گويـد: در مثل چنين ايامی بر سـيد و مولايم علی بن موسـی الرضا عليهما السّلام داخل شدم و ديدم که ايشان با هيأت شـخص محزون و اندوهگين نشسـته است و يارانش دور اوينـد! وقتی مرا ديد که می آيم، به من فرمود: خوش آمد به تو ای دعبل! مرحبا به کسـی که ما را با دست و زبانش ياری می کنـد! سـپس از جای خود به من جای نشسـتن داد و مرا کنار خود نشانـد! سـپس به من فرمود: ای دعبل! دوست دارم برايم شعری بخوانی! چرا که اين روزهـا ايـام حزنی است که بر مـا اهـل بيت می گـذرد و ايـام سـرور دشـمنان ما مخصوصا بنی اميه است. ای دعبـل! کسـی که بگريـد و ولـو يـک نفر را بر مصـائب مـا بگريانـد، اجر او بر عهـده خـداست. ای دعبـل! کسـی که چشـمانش بر مصائب ما گريان شود و به خاطر مصـيباتی که از دشـمنان بر ما رفت بگريد، خدا او را با ما و در زمره ما محشور می کند. ای دعبل! کسی که بر مصيبت جدم حسين بگريد، حتما خدا گناهانش را می بخشد!

سپس امـام عليه السّلام برخـاست و پرده ای بين مـا و حرم خود زد و اهل بيت خود را پشت پرده نشانـد تا بر مصائب جـدشان

حسین علیه السّلام بگریند. سپس متوجه من شد و فرمود: ای دعبل! برای حسین علیه السّلام مرثیه بخوان که تو یاور ما و مداح ما هستی مادامی که زنده باشی! پس هر قدر می توانی از یاری ما کوتاهی مکن! دعبل می گوید: من گریستم و اشکم جاری شد و شروع به خواندن این اشعار کردم:

ای فاطمه! اگر حسین را به خاک افتاده تصور کنی که در کنار شط فرات تشنه جان داده است،

ای فاطمه! در این صورت نزد او بر گونه خود لطمه خواهی زد و اشک چشم بر گونه های خود جاری خواهی ساخت!

ای فاطمه! ای دختر نیکی ها! برخیز و ندبه کن بر ستارگان آسمان که در زمینی بیابانی افتاده اند!

قبوری در کوفه و قبور دیگری در مدینه و قبور دیگری در سرزمین فخّ هستند که صلوات و درود من به آنان برسد! قبوری در شکم رودخانه کنار سرزمین کربلا واقع شده که محل عروسی آنان کنار شط فرات است!

با لب تشنه در بیابان جان دادند و ای کاش من قبل از زمان وفاتم بودم و با آنان جان می دادم

من از آتش اندوهم به خدا شکایت می برم، وقتی آنان را یاد می کنم که مرا جام عزا و شدت مصیبت می نوشاند؛

روزی که بخواهند بزرگ شوند، محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم و جبرئیل و قرآن و سوره های آن را می آورند

و علی علیه السّلام را صاحب مناقب و برتری ها می شمارند و فاطمه زهرا علیها السّلام را بهترین دختران می دانند!

و حمزه و عباس را صاحب دین و تقوا می شمرند و جعفر طیار این خاندان را در پرده های بهشت می بینند

آنان هند و حرب از بنی امیه را شوم می دانند و سمیه را از احمقان و پلیدها برمی شمرند

اینان پدران اهل بیت را از اخذ حقشان منع نمودند و آنان فرزندان اهل بیت را گرو امور متفرق قرار دادند!

تا زمانی که سواری برای خدا حج کند و پرنده قُمری بر درختان نوحه سرایی کند، من برای آنان گریه خواهم کرد

پس ای دیده! بر آنان بگری و اشک بریز که وقت ریزش اشک و زیاد گریستن فرا رسیده است!

دختران زیاد در کاخ ها مصون و محفوظ از چشم نامحرمان هستند و آل رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم حرمتشان هتک گردیده است

و آل زیاد در دژهای بلند هستند و دختران رسول خدا در بیابان ها سرگردان شده اند؛

خانه های رسول خدا خالی است و آل زیاد در حجرات ساکن گشته اند؛ آل رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم جسم های نحیف دارند، ولی آل زیاد گردن هایی ضخیم دارند

آل رسول خدا صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم خون از گلویشان جاری است در حالی که آل زیاد پرده نشین هستند

حرم آل رسول خدا صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم به اسارت برده می شود، در حالی که آل زیاد اموالشان در امان است

وقتی خونخواهی کنند، دستانی را که از خونخواهی بازداشته شده و بسته گردیده را به سمت ظالمانشان دراز خواهند کرد!

مادامی که خورشید بر زمین نور بپراکند و مؤدن که منادی خیر است ندای اذان برای نماز سر دهد، بر آنان خواهم گریست!

و مادامی که خورشید طالع شود و غروب آن فرا برسد، در صبحگاهان و شامگاهان بر آنان خواهم گریست

مؤلف: تمام قصیده و شرح آن در ابواب تاریخ رضا علیه السّلام خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۱۶»

و رأیت فی بعض مؤلفات بعض ثقات المعاصرین بعض المراثی فأحببت إیرادها للشیخ الخلیعی :

لم أبک ربعا للأحبه قد خلا***و عفا و غیره الجدید و أمحلا

کلا و لا کلفت صحبی وقفه***فی الدار إن لم اشف ضبا عللا

و مطارح النادی و غزلان النقا***و الجزع لم أحفل بها متغزلا

و بواکر الأظعان لم أسکب لها***دمعا و لا خل نأی و ترحلا

لکن بکیت لفاطم و لمنعها***فدکا و قد أتت الخئون الأولا

إذ طالبته بإرثها فروی لها***خبرا ینافی المحکم المتنزلا

لهفی لها و جفونها قرحی و قد***حملت من الأحزان عبئا مثقلا

ص: ۲۵۸

۱- ۱. جمع قصره: أصل العنق إذا غلظت.

و قد اغتدت منفيه و حميها***متطيرا ببكائها متثقلا

تخفى تفجعها و تخفض صوتها***و تظل نادبه أباها المرسلا

تبكى على تكدير دهر ما صفا***من بعده و قرير عيش ما حلا

لم أنسها إذ أقبلت فى نسوه***من قومها تروى مدامعها الملا

و تنفست صعدا و نادت أيها***الأنصار يا أهل الحمايه و الكلا

أ ترون يا نجب الرجال و أنتم***أنصارنا و حماتنا أن نخذلا

ما لى و ما لدعى تيم ادعى***إرثى و ضل مكذبا و مبدلا

أ عليه قد نزل الكتاب مبينا***حكم الفرائض أم علينا نزلا

أم خصه المبعوث منه بعلم ما***أخفاه عنا كى نضل و نجهلا

أم أنزلت آى بمنعى إرثه***قد كان يخفيها النبى إذا تلا

أم كان فى حكم النبى و شرعه***نقص فتممه الغوى و كملا

أم كان دينى غير دين أبى فلا***ميراث لى منه و ليس له و لا

قوموا بنصرى إنها لغنيمه***لمن اغتدى لى ناصرا متكفلا

و استعطفوه و خوفوه و اشهدوا***ذلى له و جفاه لى بين الملا

إن لج فى سخطى فقد عدم الرضى***من ذى الجلال و للعقاب تعجلا

أو دام فى طغيانه فقد اقتنى***لعنا على مر الزمان مطولا

أين الموده و القرابه يا ذوى***الأيمان ما هذا القطيعه و القلا

أ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ بأن***تمضوا على سنن الجبابره الأولى

و تنكبوا نهج السبيل بقطع ما***أمر الإله عباده أن يوصلا

و لقد أزالكم الهوى و أحلكم***دار البوار من الجحيم و أدخلا

و لسوف يعقب ظلمكم أن تتركوا***ولدى برمضاء الطفوف مجدلا

فى فتيه مثل البدور كواملا***عرض المحاق بها فاضحت آفلا

و أقوم من خلل اللحود حزينه***و القوم قد نزلت بهم غير البلاء

و يروعنى نقط القنا بجسومهم***و يسوؤنى شكل السيوف على الطلى

ص: ۲۵۹

فأقبل النحر الخضيب و أمسح***الوجه التريب مضمخا و مرملا

و يقوم سيدنا النبى و رهطه***متلهفا متأسفا متقلقلا

فيرى الغريب المستضام النازح***الأوطان ملقى فى الثرى ما غسلا

و تقوم آسيه و تأتى مريم***يبكين من كربى بعرصه كربلاء

و يطفن حولى نادبات الجن إشفاقا***على يفضن دمعا مسبلا

و تضج أملاك السماء لعبرتى***و تعج بالشكوى إلى رب العلى

و أرى بناتى يشتكين حواسرا***نهب المعاجر والهات ثكلا

و أرى إمام العصر بعد أبيه فى***صفد الحديد مغللا و معللا

و أرى كريم مؤملى فى ذابل***كالبدر فى ظلم الدياجى يجتلى

يهدى إلى الرجس اللعين فيشتفى***منه فؤاد بالحقود قد امتلأ

و يظل يقرع منه ثغرا طال ما***قدما ترشفه النبى و قبلا

و مضلل أضحى يوطئ عذره***و يقول و هو من البصيره قد خلا

لو لم يحرم أحمد ميراثه***لم يمنعوه أهله و تأولا

فأجبته إصر بقلبك أم قذا***فى العين منك عدتك تبصره الجلا

أ و ليس أعطاها ابن خطاب لحيد***ره الرضا مستعتبا متنصلا

أ تراه حلل ما رآه محرما***أم ذاك حرم ما رآه محللا

يا راكبا تطوى المهامه عيسه***طى الردا و تجوب أجواز الفلا

عرج بأكناف الغرى مبلغا***شوقى و ناد بها الإمام الأفضلا

و من العجيب تشوقى لمزار من***لم يتخذ إلا فؤادى منزلا

فاحبس و قل يا خير من وطئ الثرى***و أعزهم جارا و أعذب منهلا

لو شئت قمت بنصر بضعه أحمد***الهادى بعقد عزيمه لن تحللا

و رميت أعداء الرسول بجمره***من حد سيفك حرها لا يصطلى

لكن صبرت لأن تقام عليهم***حجج الإله و لن ترى أن تعجلا

كيلا يقولوا إن عجلت عليهم***كنا نراجع أمرنا لو أمهلا

ص: ۲۶۰

مولای یا جنب الإله و عینه***یا ذا المناقب و المراتب و العلا

إحیاؤک العظم الرمیم و ردک ***الشمس المنیره و الدجی قد أسبلا

و خضوعها لک فی الخطاب و قولها***یا قادرا یا قاهرا یا أولا

و کلام أصحاب الرقیم و ردهم***منک السلام و ما استنار و ما انجلی

و حدیث سلمان و نصرته علی***أسد الفرات و علم ما قد أشکلا

لا یستفز ذوی النهی و یقل من***أن یرتضی و یجل من أن یذهلا

أخذ الإله لک العهود علی الوری***فی الذر لما أن برا و بک ابتلی

فی یوم قال لهم أَ لَسْتُ بِرَبِّکُمْ***و علی مولاکم معا قالُوا بَلی

قسما بوردی من حیاض معارفی***و بشربی العذب الرحیق السلسلا

و من استجارک من نبی مرسل***و دعا بحقک ضارعا متوسلا

لو قلت إنک رب کل فضیله***ما کنت فیما قلته متنحلا

أو بحت بالخطر الذی أعطاک رب***العرش کادونی و قالوا قد غلا

فإلیک من تقصیر عبدک عذره***فکثیر ما أنهی یراه مقللا

بل کیف یبلغ کنه وصفک قائل***و الله فی علیاک أبلغ مقولا

و نفائس القرآن فیک تنزلت***و بک اغتدی متحلیا متجملا

فاستجلها بکرا فأنت ملیکها***و علی سواک تجل من أن تجتلی (۱)

و لئن بقیت لأنظمن قلائد***ینسی ترصعها النظام الأولا

شهد الإله بأننی متبرئ***من حبتر و من الدلام و نعثلا

و براءه الخلعی من عصب الخنا***تبنی علی أن البرا أصل الولاء.

قصیده لابن حماد رحمه الله:

مصاب شهید الطف جسمی أنحلا***و کدر من دهری و عیشی ما حلا

فما هل شهر العشر إلا تجددت***بقلبی أحزان توسدنی البلی

ص: ۲۶۱

۱- ۱. یقال: اجتلی العروس علی بعلها: عرضها علیه مجلوه، فاستجلاها: أی استکشفها.

و أذكر مولاى الحسين و ما جرى ***عليه من الأرجاس فى طف كربلاء

فو الله لا أنساه بالطف قائلا***لعترته الغر الكرام و من تلا

ألا فانزلوا فى هذه الأرض و اعلموا***بأنى بها أمسى صريعا مجدلا

و أسقى بها كأس المنون على ظما***و يصبح جسمى بالدماء مغسلا

و لهفى له يدعو اللئام تأملوا***مقالى يا شر الأنام و أرذلا

أ لم تعلموا أنى ابن بنت محمد***و والدى الكرار للدين كملا

فهل سنه غيرتها أو شريعه***و هل كنت فى دين الإله مبدلا

أ حللت ما قد حرم الطهر أحمد***أ حرمت ما قد كان قبل محللا

فقالوا له دع ما تقول فإننا***سنسقيك كأس الموت غصبا معجلا

كفعل أبيك المرتضى بشيوخنا***و نشفى صدورا من ضغائنكم ملا

فأثنى إلى نحو النساء جواده***و أحزانه منها الفؤاد قد امتلأ

و نادى ألا يا أهل بيتى تصبروا***على الضر بعدى و الشدائد و البلاء

فإنى بهذا اليوم أرحل عنكم***على الرغم منى لا ملال و لا قلا

فقوموا جميعا أهل بيتى و أسرعوا***أودعكم و الدمع فى الخد مسبلا

فصبرا جميلا و اتقوا الله إنه***سيجزيكم خير الجزاء و أفضلا

فأثنى على أهل العناد مبادرا***يحامى عن دين المهيمن ذى العلا

و صال عليهم كالهزبر مجاهدا***كفعل أبيه لن يزل و يخذلا

فمال عليه القوم من كل جانب***فألقوه عن ظهر الجواد معجلا

و خر كريم السبط يا لك نكبه***بها أصبح الدين القويم معطلا

فارتجت السبع الشداد و زلزلت***و ناحت عليه الجن و الوحش فى الفلا

و راح جواد السبط نحو نسائه***ينوح و ينعى الظامئ المترملا

خرجن بنيات البتول حواسرا***فعاين مهر السبط و السرج قد خلا

فأدمين باللطم الخدود لفقده***و أسكبن دمعا حره ليس يصطلى

ص: ۲۶۲

و لم أنس زينب تستغيث سكينه(۱) ***أخی كنت لی حصنا حصينا و موئلا

أخی يا قتيل الأدعياء كسرتنی***و أورثتنی حزنا مقيما مطولا

أخی كنت أرجو أن أكون لك الفدا***فقد خبت فيما كنت فيه أؤملا

أخی ليتنی أصبحت عميا و لا أری***جبينك و الوجه الجميل مرملا

و تدعو إلی الزهراء بنت محمد***أيا أم ركنی قد وهی و تزلزلا

أيا أم قد أمسی حبيبك بالعرا***طريحا ذبيحا بالدماء مغسلا

أيا أم نوحی فالكريم علی القنا***يلوح كالبدر المنير إذا انجلی

و نوحی علی النحر الخضيب و اسكبی***دموعا علی الخد التريب المرملا

و نوحی علی الجسم التريب تدوسه***خيول بنی سفيان فی أرض كربلاء

و نوحی علی السجاد فی الأسر بعده***يقاد إلی الرجس اللعين مغللا

فيا حسره ما تنقضی و مصيبه***إلی أن نری المهدی بالنصر أقبلا

إمام يقيم الدين بعد خفائه***إمام له رب السماوات فضلا

أيا آل طه يا رجائی و عدتی***و عونی أيا أهل المفاخر و العلا

يمينا بأنی ما ذكرت مصابكم***أيا سادتی إلا أبيت مقلقلا

فحزنی عليكم كل آن مجدد***مقيم إلی أن أسكن الترب و البلاء

عبيدكم العبد الحقير محمد***كئيب و قد أمسی عليكم معولا

يؤملكم يا سادتی تشفعوا له***إذا ما أتی يوم الحساب ليسألا

فو الله ما أرجو النجاه بغيركم***غدا يوم آتی خائفا متوجلا

إذا فر منی والدی و مصاحبی***و عاينت ما قدمت فی زمن الخلا

و منوا علی الحضار بالعفو فی غد***لأن بكم قدری و قدرهم علا

علیکم سلام الله یا آل أحمد***سلام علی مر الزمان مطولا

ص: ۲۶۳

۱- ۱. لفظ« سکینه» من السکون حال من« زینب» و یحتمل أن یکون تصحیف شکیمه و هی الانتصار من الظلم.

أيضا لابن حماد:

أ هجرت يا ذات الجمال دلالا***و جعلت جسمى للصدود خبالا

و سقيتنى كأس الفراق مراره***و منعت عذب رضابك السلسالا

أسفا كما منع الحسين بكربلاء***ماء الفرات و أوسعوه خبالا

و سقوه أطراف الأسنه و القنا***و يزيد يشرب فى القصور زلالا

لم أنس مولاى الحسين بكربلاء***ملقى طريحا بالدماء رمالا

وا حسرتى كم يستغيث بجده***و الشمر منه يقطع الأوصالا

و يقول يا جداه ليتك حاضر***فعساك تمنع دوننا الأنذالا

و يقول للشمر اللعين و قد علا***صدرا تربى فى تقى و دلالا

يا شمر تقتلنى بغير جنايه***حقا ستجزى فى الجحيم نكالا

و اجتز بالعضب المهند رأسه***ظلما و هز برأسه العسالا(١)

و علا به فوق السنان و كبروا***لله جل جلاله و تعالى

فارتجت السبع الطباق و أظلمت***و تزلزلت لمصابه زلزالا

و بكين أطباق السماء و أمطرت***أسفا لمصرعه دما قد سالا

يا ويلكم أ تكبرون لفقد من***قتلوا به التكبير و التهليلا

تركوه شلوا فى الفلاه و صيروا***للخيل فى جسد الحسين مجالا

و لقد عجبت من الإله و حلمه***فى الحال جل جلاله و تعالى

كفروا فلم يخسف بهم أرضا بما***فعلوا و أمهلهم به إمهالا

و غدا الحصان من الوقيعه عاريا***ينعى الحسين و قد مضى إجفالا

متوجها نحو الخيام مخضبا***بدم الحسين و سرجه قد مالا

و تقول زينب يا سكينه قد أتى***فرس الحسين فانظرى ذا الحالا

قامت سكينه عاينته محمحما***ملقى العنان فأعولت إعوالا

فبكت و قالت وا شماته حاسدى***قتلوا الحسين و أيتموا الأطفالا

ص: ۲۶۴

۱- ۱. العسال: الرمح يهتز لينا.

يا عمتا جاء الحصان مخضبا***بدم الشهيد و دمعه قد سالا

لما سمعن الطاهرات سكينه***تنعى الحسين و تظهر الإعوالا

أبرزن من وسط الخدور صوارخا***يندبن سبط محمد المفضالا

فلطمن منهن الخدود و كشفت***منها الوجوه و أعلنت إعوالا

و خمشن منهن الوجوه لفقد من***نادى مناد فى السماء و قالا

قتل الإمام ابن الإمام بكربلاء***ظلما و قاسى منهم الأهوالا

و تقول يا جداه نسل أميه***قتلوا الحسين و ذبحوا الأطفالا

يا جدنا فعلوا علوج أميه(۱)***فعلا شنيعا يدهش الأفعالا

يا جدنا هذا الحسين بكربلاء***قد بضعوه أسنه و نصالا

ملقى على شاطئ الفرات مجدلا***فى الغاضريه للورى أمثالا

ثم استباحوا فى الطفوف حريمه***نهبوا السراه و قوضوا الأحمالا

و غدوا بزين العابدين مكتفا***فوق المطيه يشتكى الأهوالا

يبكى أباه بعبره مسفوحه***أسروه مضنى لا يطيق نزالا(۲)

و أتوا به نحو الخيام و أمه***تبكى و تسحب خلفه الأذيالا

و تقول ليت الموت جاء و لم أر***هذى الفعال و أنظر الأنذالا

لو كان والده على المرتضى ***حيا لجدل دونه الأبطالا

و لفر جيش المارقين هزيمه ***من سيفه لا يستطيع قتالا

يا ويلكم فستسحبون أذله***و ستحملون بفعلكم أثقالا

فعلى ابن سعد و اللعين عبيده (۳)***لعن تجدد لا يزول زوالا

و على محمد ثم آل محمد***روح و ريحان يدوم مقالا

---

۱ - ۱. العلـج- بالكسـر- الرجـل القوى الضـخم من كفّار العجم، و بعض العرب يطلق العلـج على الكافر مطلقا، و الجمع علوج و أعلاج.

۲- ۲. يقال: أضناه المرض: أثقله مرضا مخامرا كلما ظنّ برؤه نكس، فهو مضنى.

۳- ۳. يعنى عبيد اللّه ابن زياد.

و علیهم صلی المهیمن ما حدا***فی البید رکبان تسیر عجالا(۱)

فمتی تعود لآل أحمد دوله***و نری لملک الظالمین زوالا

یا آل أحمد أنتم سفن النجا***و أنا و حقکم لکم أتوالی

أرجوکم لی فی المعاد ذریعه***و بکم أفوز و أبلغ الآمالا

فلأنتم حجج الإله علی الوری***من لم یقل ما قلت قال محالا

و الله أنزل هل أتی فی مدحکم***و النمل و الحجرات و الأنفالا

و المرتقی من فوق منکب أحمد***منکم و لو رام السماء لنالا

و علیکم نزل الکتاب مفصلا***و الله أنزله لکم إنزالا

نص بإذن الله لا من نفسه***ذو العرش نص به لکم إفضالا

فتکلم المختار لما جاءه***من ربه جبریلهم إرسالا

إذ قال هذا وارثی و خلیفتی***فی أمتی فتسمعوا ما قالا

أفدیکم آل النبی و بمهجتی***و أبی و أبذل فیکم الأموالا

و أنا ابن حماد ولیکم الذی***لم یرض غیر کم و لم یتوالا

أصبحت معتصما بحبل ولائکم***جدا و إن قصر الزمان و طالا

و أنا الذی أهواکم یا سادتی***أرجو بذاک عنایه و نوالا

بعد الصلاه علی النبی محمد***ما غرد القمری و أرخی البالا.

أقول: لبعض تلامذه والدی الماجد نور الله ضریحه و هو محمد رفیع بن مؤمن الجیلی تجاوز الله عن سیئاتهما و حشرهما مع ساداتهما مراثی مبکیه حسنه السبک جزیله الألفاظ سألنی إیرادها(۲)

لتکون لسان صدق له فی الآخرین و هی هذه:

۱- ۱. البید: جمع بیداء: الفلاه.

۲- ۲. هـذه المراثى الأربعه التى جعلناه بين المعقوفتين ممّا ألحقه المؤلّف قـدّس سـرّه بعـد تأليف الكتاب و انتشاره، و لذلك لا يوجد منها فى نسـخه الأصل أثر، و انما نقلناها من نسـخه الكمبانى، و الظاهر أنهم نقلوها من خطّ المؤلّف قدّس سـرّه على بعض النسخ.

المرثيه الأولى

كم لريب المنون من وثبات***زعزعتنى فى رقدتى و ثباتى

كيف لى و الحمام أغرق فى النزع***و لا يخطئ الذى فى الحياه

نفسى المقتضى مسره نفسى***فى بلوغى منيتى خطواتى

كيف يلتذ عاقل لحياه***هى أمطى الرحال نحو الممات

هل سليم المذاق يشهى و يستصفى***أجاجا فى وهده الكدرات

هذه دار رحله غب حل***كالتى فى الطريق وسط الفلاه

لا مكان الثواء و الطمن و الأمن***من الأخذ بغته و البيات

بئست الدار إذ قد اجتمعت فيها***صنوف الأكالب الضاريات

ذل فيها أولو الشرافه و المجد***و عزت أراذل العبلات

دور أهل الضلال فيها استجدت***و رسوم الهدى عفت داثرات

أف للدار هذه ثم تبا***لا أرى عندها مكان الثبات

كالبغاه الزناه آل زياد***نطف العاهرين و العاهرا

أ ترى من يقول ذاك افتراه***أو رمى المحصنين و المحصنات

لا و رب المقام و البيت و الحجر***و جمع و الخيف و العرفات

هل سمعت الذى تواتر معنى***من نبى الورى بنقل الثقات

إن من كان مبغضا لعلى***فهو لا شك خائن الأمهات

ما وجدنا أشد بغضا و حقدا***من عبيد الغريق فى اللعنات

كافر فاسق دعى خبيث***فاجر ظالم شقى و عات

نال آل الرسول من ذلك الرجس***رزايا قد هدت الراسيات

يا لها من مصيبه رق فيها***قلب كل الأنام حتى العداه

يا لها من مصيبه صاح فيها***فرق الجن صيحه الثاكلات

يا لها من مصيبه أسبلت دمع***الأولى ما بكوا لدى النازلات

لهف قلبى لساده الخلق إذ هم***ذللوا فى إسار قوم طغاه

ص: ۲۶۷

لهف قلبی و لجه البغی هاجت***فأمالت باللطم سفن النجاه

لهف قلبی لفتیه کبدور***خسفت من تراکم الظلمات

لهف قلبی لنسوه شبه حور***أخرجت من حظائر القادسات

و کأنی بزینب و هی تدعو***أمها بالنحیب والزفرات

آه وا سوأتاه یا أم قومی***فاثکلینا مجامع النائحات

هل ترینا الحسین منعفر الخد***و أوداجه غدت شاخبات

هل ترینا الحسین مات علیلا***یابس الحلق و هو عند الفرات

یا أبی یا أبا الضعاف الیتامی***یا مغیث اللهیف فی الطائحات

لو رأیت الحسین بین الأعادی***کغریب فی الأکلب العاویات

طارد ما یصول قدامه إذ***عضه فی الوراء آخر عات

مستغیث یقول هل من مغیث***أو خلیل مؤانس و موات

لیت فی القوم من یدین بدینی***لیت فی القوم من یصلی صلاتی

علکم أیها العصابه صم***صمما نالکم من الأمهات

أنتم جاحدوا نبوه جدی***أنتم عابدوا منات و لات

هل بکم من مروه المرء شی ء***أو حیاء النساء لا و حیاتی

أهل بیت الرسول فی شرف الموت***لیبس الشفاه و اللهوات

أنتم مظهرو دهاء و زهو***و نشاط بحبس ماء الفرات

أهل بیت الرسول فی الطف صرعی***ذو بطون خمیصه ضامرات

أنتم فی تنعم و رفاه***من لذیذ اللحوم و المرقات

أنتم فی الرحیب مجتمع الشمل***و آل الرسول رهن شتات

أين ترحيبكم أبيدت قراكم***بنزيل دعوتم دعوات

أين إيفاء ما كتبتم إلينا***و وعدتم لنا به وعدات

ويلكم ما جوابكم إذ دعاكم***يوم فصل الخصام قاضى القضاه

فعليكم لعن الإله وبيلا***ما تلظى السعير باللهبات

ص: ٢٦٨

ثم لعن الرسول فالخلق طرا***كل لعن مستتبع اللعنات

و على من بكى لنا أو تباكى***صلوات من ربنا دائمات

رب هذا القصيد قد نظم الجيلى***فانظمه فى عداد الرثات

و تجاوز عن سيئات جناها***يوم يدعى يا غافر السيئات

المرثيه الثانيه له عفى عنه

أما الهموم فقد حلت بوادينا***و استوطنت إذ رأت حسن القرى فينا

و هل ترى أحدا أحرى بصحبتها***ممن حوى الفضل و الآداب و الدينا

أنى يكون لأهل الفضل من فرح***و ما صفى عيشهم من لوعه حينا

أ لا ترى الساده النجب الكرام بنى***سليله المصطفى الغر الميامينا

أصابهم من بنى حرب الخباث أذى***له السماوات و الأرضون يبكينا

لهفى على قول مولانا الحسين ***لصحبه و أعداؤه جاءوا يناوونا

ألا دعونى ألا فامضوا لشأنكم***إن البغاه إذن إياى يبغونا

لا يشتفى غلهم إلا بسفك دمى***إن كان ذا فبغيرى لا يبالونا

فقال من هؤلاء الرهط طائفه***كانوا نفوسهم للخلد شارينا

فداك آباؤنا يا ابن الرسول لقد***كنا على ما له صرنا مصرينا

تالله لو قطعت أعضاؤنا قطعا***لما عدلنا بها دنيا المضلينا

هديتمونا إلى الإسلام ليس على***وجه البسيط فريق مثلنا دينا

لولاكم ما عرفنا الله خالقنا***و لا صلاه و تطهيرا و تأذينا

أنتم دلائلنا أنتم وسائلنا***أنتم إلى الفوز بالرضوان هادونا

أ ليس جدك خير المرسلين ألا***أبوك منه كما موسى و هارونا

فكيف نسلمك العلج الزنيم و قد***نراه أخبث فرعون مضى طينا

نعوذ بالله من ذا بل نقاتلهم***بالسهم و السيف و العسال مسنونا

حتى يفيئوا إلى أمر الإله و يرفعوا***يد البغى عن خير المصلينا

قال الحسين أتيتم بالوفاء إذن***جزاكم الله عنا آل ياسينا

ص: ۲۶۹

فأنزلوا يا جنود الله رحلكم***ثم استعدوا لبلوى سوف يأتينا

شدوا حيازيمكم للموت و اصطبروا***و لا تخافوا بأن الموت لاقينا

و هل نخاف بأن الخصم يقتلنا***و الحق و الله فينا ليس يعدونا

لا عار للمرء لو تفقأ كريمته***إن كان مستبصرا قد أحكم الدينا

القوم من نيل روح الله قد يئسوا***و موقف العرض من ذا لا يبالونا

القوم قد آثروا الدنيا و زينتها***و يعبدون هواهم و الشياطينا

بغوا رضى ابن زياد خاب آملهم***يردون أولادنا يسبون أهلينا

يسقون أفراسهم ماء الفرات و***يقتلون آل رسول الله ظامينا

يا ليت فاطمه الطهر البتول ترى***ما نالنا من بنى حرب و تبكينا

هل من خبير ببلوانا يمر على***زقاق طيبه يبكينا و يرثينا

يقول يا مصطفى إنى خرجت و قد***تركت ابنك منحورا و مطعونا

يقول آخر يا طهر البتول لقد***تركت ابنك محزونا و مشجونا

وا حسرتى لطريح بالعراء و لم***يدفن و ما كان مغسولا و مكفونا

وا لهف قلبى لفتيان أولى شرف***قد قتلوا و هم القرآن تالونا

وا لهف قلبى لنسوان مخدره***ابرزن بالطف فى قوم ملاعينا

يا رب عذب عذاب الهون رائسهم***يزيد ثم عبيدا فالاعنينا(١)

و اغفر لمسكيننا الجيلى زلته***آمين آمين يا غفار آمينا

المرثيه الثالثه له عفى عنه

ألا ليس من فقد الخليل هزالى***و لا من مزاج السوء سوأه حالى

و لا نابنى ضيق المعاش فعابنى***خليطى و أقرانى بقله مالى

و لكن خيول الغم و الكرب و النوى***توالت على بالى و أى توالى

لما حل من أصناف بلوى و محنه***بآل رسول الله أكرم آل

فكم مشرب كأس الحتوف فبعضهم***بدس و بعض مؤذنا بقتال

۱- ۱. كذا فى نسخه الكمبانىّ.

أ لم تسمع الملعونه الرجس إذ مضت***توسوس للأخرى بوعد وصال

إلى أن قتلن المجتبى الحسن الذى***له مع حسن الوجه حسن خصال

فيا ليت كبد قطعت حين شربه***نقيع سموم خال كأس زلال

و يا ليت شمس اليوم كالليل سودت***بما اخضر وجه مشرق كلئالى

بنفسى إذ جاءته زينب أخته***و قد شاهدت حالا و أيه حال

فقال تعالى يا ابنه الخير فاعجبى***فكم فلذه منى سقطن حيالى

تعالى تعالى يا ابنه الأم فانظرى***أخاك بكبد قاء أم بطحال

بنفسى إذ وصى أخاه معانقا***بتقوى الإله الخالق المتعال

و بالصبر و التسليم لله و الرضى***و بالشكر و التحميد أيه حال

و قال تذكر نقل معراج جدنا***و مالك من قصر الجنان و مالى

فهذا اخضرارى قد تحقق حسبما***هناك و فى علم الإله جرى لى

سيدمون نحرا كان فى غير مره***يقبله الجد الجليل حيالى

فتحمر وجها حيث لا يتيسر***اللواذ بأنصار و لا بموالى

فوا حسرتى وا سوأتا وا مصيبتا***لمذبوح أرض الطف يوم نزال

يزيد بما استحللت هتك حريمه***و حرمت شرب الماء رد سؤالى

تدور بدور الفخر و العز و العلى***زقاق بلاد الشام فوق جمال

أطايب بيض كالشموس وجوهها***بظهر شموس فى مسير قلال

ذرارى رسول الله شد وثاقهم***كنحو أسارى أوثقت بحبال

تذل مياتيم الحسين معاندا***و قد كان للأيتام خير ثمال

فكيف إذا استعدى عليك محمد***لدى حاكم ذى نقمه و نكال

و بطش شدید و انتقام و سطوه***و سلطنه فی عزه و جلال

علیک إلی یوم الجزاء و بعده***من الله لعن دائم متتال

إلهی أنا الجیلی عبدک مذعنا***بما کان منی من قبیح فعال

و لکننی راثی الحسین و ناشر***مدائح ساداتی بلحن مقال

محبه أولاد الرسول تعرقت***ببالی فلا بالموت بعد أبالی

و لم أتخذ دون الوصی ولیجه***و هذا عطاء منک قبل سؤالی

و أنت علیم من ضمیری بأننی***بغیض لأعداء الوصی و قال

فلا تبعدنی عنه حیا و میتا***و عمم بهذا الفضل کل موال

المرثیه الرابعه أیضا له عفی عنه

اطلبوا للضحک دونی و علی الحزن دعونی***حرم الضحک أخلائی عن أهل الشجون

حزنی لیس لخل أو أنیس أو قرین***أو لولد کنت أرجو منهم أن یخلفونی

إنما حزنی و بثی و رنینی و أنینی***لشهید الطف سبط المصطفی الهادی الأمین

لهف قلبی إذ ینادی قومه هل من معین***ما لقومی لا یجیبونن إذ قد سمعونی

ألما فی قلبهم منی من داء دفین***أم لهم بغض علی الإسلام أم لم یعرفونی

ها أنا ابن المصطفی الآتی بقرآن مبین***ها أنا ابن المرتضی الهادی إلی دین مبین

أمی الزهراء مخدومه جبرئیل الأمین***مذهبی التوحید و التقدیس و الإسلام دینی

هل علی الأرض نظیری الیوم قومی أنصفونی***فبما استحللتم هتک حریمی أخبرونی

ویلکم یوم ینادی المرء یا رب ارجعونی***و أنا أشکو إلی جدی بالصوت الحزین

جد یا جد تری قومی کیف استضعفونی***ثم لم یرضوا بالاستضعاف حتی قتلونی

آه من جور عبید الفاسق العلج الهجین***آه من شمر و شبث یظهران الحقد دونی (۱)

آه من إدماء نحری آه من عفر جبینی***آه من أجل صبایا هن من لحمی و طینی

آه من ذی ثفنات هو نفسی و وتینی***آه إذ أبرزت النسوان من حصن حصین

حاسرات ظامئات خافضات للأنین***آه من جور یزید بن اللعین بن اللعین

رب عذبهم بتعذیب ألیم و مهین***و احشر الجیلی فی زمره أصحاب الیمین (۲).

أقول: روی فی بعض کتب المناقب القدیمه بإسناده عن البیهقی عن علی بن محمد الأدیب یذکر بإسناد له: أن رأس الحسین بن علی علیهما السلام لما صلب بالشام أخفی خالد بن عفران و هو من أفضل التابعین شخصه من أصحابه فطلبوه شهرا حتی وجدوه فسألوه عن عزلته فقال أ ما ترون ما نزل بنا ثم أنشأ یقول:

جاءوا برأسک یا ابن بنت محمد***مترملا بدمائه ترمیلا

و کأنما بک یا ابن بنت محمد***قتلوا جهارا عامدین رسولا

قتلوک عطشانا و لم یترقبوا***فی قتلک التنزیل و التأویلا

و یکبرون بأن قتلت و إنما***قتلوا بک التکبیر و التهلیلا

أخبرنی سید الحفاظ أبو منصور شهردار بن شیرویه الدیلمی عن محیی السنه أبی الفتح إجازه قال أنشدنی أبو الطیب البابلی أنشدنی أبو النجم بدر بن

۱- ۱. آه من شمر و شبث قاطعی عرق وتینی، خ ل.

۲- ۲. انتهی ما نقلناه من نسخه الکمبانیّ.

إبراهيم بالدينور للشافعى محمد بن إدريس:

تأوب همى و الفؤاد كئيب***و أرق نومى فالرقاد غريب

و مما نفى جسمى و شيب لمتى***تصاريف أيام لهن خطوب

فمن مبلغ عنى الحسين رساله***و إن كرهتها أنفس و قلوب

قتيلا بلا جرم كأن قميصه***صبيغ بماء الأرجوان خضيب

و للسيف إعوال و للرمح رنه***و للخيل من بعد الصهيل نحيب

تزلزلت الدنيا لآل محمد***و كادت لها صم الجبال تذوب

يصلى على المهدى من آل هاشم***و يغزى بنوه إن ذا لعجيب

لئن كان ذنبى حب آل محمد***فذلك ذنب لست منه أتوب.

أخبرنى أبو منصور الديلمى عن أحمد بن على بن عامر الفقيه أنشدنى أحمد بن منصور بن على القطيعى المعروف بالقطان ببغداد لنفسه:

يا أيها المنزل المحيل***غاثك مستخفر هطول

أودى عليك الزمان لما***شجاك من أهله الرحيل

لا تغترر بالزمان و اعلم***أن يد الدهر تستطيل

فإن آجالنا قصار***فيه و آمالنا تطول

تفنى الليالى و ليس يفنى***شوقى و لا حسرتى تزول

لا صاحب منصف فأسلو***به و لا حافظ وصول

و كيف أبقى بلا صديق***باطنه باطن جميل

يكون فى البعد و التدانى***يقول مثل الذى أقول

هيهات قل الوفاء فيهم***فلا حميم و لا وصول

يا قوم ما بالنا جفينا***فلا كتاب و لا رسول

لو وجدوا بعض ما وجدنا***لكاتبونا و لم يحولوا

لكن خانوا و لم يجودوا***لنا بوصل و لم ينيلوا

قلبى قريح به كلوم***أفتنه طرفک البخيل

أنحل جسمى هواک حتى***كأنه حصرك النحيل

ص: ۲۷۴

يا قاتلى بالصدود رفقا***بمهجه شفها غليل (١)

غصن من البان حيث مالت***ريح الخزامى به تميل (٢)

يسطو علينا بغنج لحظ***كأنه مرهف صقيل

كما سطت بالحسين قوم***أراذل ما لهم أصول

يا أهل كوفان لم غدرتم***بنا و كم أنتم نكول

أنتم كتبتم إلى كتبا***و فى طرياتها ذحول

فراقبوا الله فى خباى***فيه لنا فتيه غفول

و أم كلثوم قد تنادى***ليس الذى حل بى قليل

تقول لما رأته خلوا***قد خسفت صدره الخيول

جاشت بشط الفرات تدعو***ما فعل السيد القتيل

أين الذى حين أرضعوه***ناغاه فى المهد جبرئيل

أين الذى حين غمدوه***قبله أحمد الرسول

أين الذى جده النبى***و أمه فاطم البتول

أنا ابن منصور لى لسان***على ذوى النصب يستطيل

ما الرفض دينى و لا اعتقادى***و لست عن مذهبى أحول.

قال و لدعبل الخزاعى رحمه الله:

أ أسبلت دمع العين بالعبرات***و بت تقاسى شده الزفرات

و تبكى لآثار لآل محمد***فقد ضاق منك الصدر بالحسرات

ألا فابكهم حقا و بل عليهم***عيونا لريب الدهر منسكبات

و لا تنس فى يوم الطفوف مصابهم***و داهيه من أعظم النكبات

سقى الله أجداثا على أرض كربلاء***مرابيع أمطار من المزنات

ص: ۲۷۵

۱- ۱. شفه الهم و الحزن و الحب: هزله و أوهنه. و النسخ« ببهجه» و هو تصحيف.

۲- ۲. الخزامى خيرى البر زهره أطيب الازهار نفحه يتمثل به فى الطيب، يقال:« أطيب من نفس النعامى بين ورق الخزامى» و فى النسخ« الخرامى».

و صلى على روح الحسين حبيبه***قتيلا لدى النهرين بالفلوات

قتيلا بلا جرم فجيعا بفقده***فريدا ينادى أين أين حماتى

أنا الظامئ العطشان فى أرض غربه***قتيلا و مطلوبا بغير ترات

و قد رفعوا رأس الحسين على القنا***و ساقوا نساء ولها خفرات

فقل لابن سعد عذب الله روحه***ستلقى عذاب النار باللعنات

سأقنت طول الدهر ما هبت الصبا***و أقنت بالآصال و الغدوات

على معشر ضلوا جميعا و ضيعوا***مقال رسول الله بالشبهات

قال و لدعبل أيضا رحمه الله:

يا أمه قتلت حسينا عنوه***لم ترع حق الله فيه فتهتدى

قتلوه يوم الطف طعنا بالقنا***و بكل أبيض صارم و مهند

و لطال ما ناداهم بكلامه***جدى النبى خصيمكم فى المشهد

جدى النبى أبى على فاعلموا***و الفخر فاطمه الزكيه محتدى

يا قوم إن الماء يشربه الورى***و لقد ظمئت و قل منه تجلدى

قد شقنى عطشى و أقلقنى الذى***ألفاه من ثقل الحديد المؤيد(۱)

قالوا له هذا عليك محرم***هذا حلال من يبايع للغبى (۲)

فأتاه سهم من يد مشئومه***من قوس ملعون خبيث المولد

يا عين جودى بالدموع و جودى***و ابكى الحسين السيد بن السيد.

قال و لبعضهم:

إن كنت محزونا فما لك ترقد***هلا بكيت لمن بكاه محمد

هلا بكيت على الحسين و نسله***إن البكاء لمثلهم قد يحمد

لتضعضع الإسلام يوم مصابه***فالجود يبكى فقده و السؤدد

أ نسيت إذ سارت إليه كتائب***فيها ابن سعد و الطغاه الجحد

فسقوه من جرع الحتوف بمشهد***كثر العداه به و قل المسعد

ص: ۲۷۶

۱- ۱. المؤيد: الامر العظيم، الداهيه.

۲- ۲. كذا و لعله تصحيف« باليد».

ثم استباحوا الصائنات حواسرا***و الشمل من بعد الحسين مبدد(۱) كيف

القرار و فى السبايا زينب***تدعو المسا يا جدنا يا أحمد

هذا حسين بالحديد مقطع***متخضب بدمائه مستشهد

عار بلا كفن صريع فى الثرى***تحت الحوافر و السنابک مقصد

و الطيبون بنوک قتلى حوله***فوق التراب ذبائح لا تلحد

يا جد قد منعوا الفرات و قتلوا***عطشا فليس لهم هنالک مورد

يا جد من ثكلى و طول مصيبتى***و لما أعاينه أقوم و أقعد

و له:

حسب الذى قتل الحسين من الخساره و الندامه***أن الشفيع لدى الإله خصيمه يوم القيامه.

قال و لدعبل أيضا رحمه الله:

منازل بين أكناف الغرى***إلى وادى المياه إلى الطوى

لقد شغل الدموع عن الغوانى***مصاب الأكرمين بنى على

أتى أسفى على هفوات دهر(۲)***تضاءل فيه أولاد الزكى

أ لم تقف البكاء على حسين***و ذكرک مصرع الحبر التقى

أ لم يحزنک أن بنى زياد***أصابوا بالتراب بنى النبى

و أن بنى الحصان يمر فيهم***علانيه سيوف بنى البغى.

قال و للرضى الموسوى نقيب النقباء البغدادى:

سقى الله المدينه من محل***لباب الودق بالنطف العذاب

و جاد على البقيع و ساكنيه***رخى البال ملئان الوطاب

و أعلام الغرى و ما أساخت***معالمها من الحسب اللباب

و قبرا بالطفوف يضم شلوا***قضى ظمأ إلى برد الشراب

و بغدادا و سامرا و طوسا***هطول الودق منخرق العباب

١- ١. هذا هو الصحيح، و قد مر فى ص ٢٤٣« فالثكل من بعد الحسين مبدد» و هو تصحيف.

٢- ٢. أيا أسفا، ظ.

بكم فی الشعر فخری لا بشعری***و عنکم طال باعی فی الخطاب

و من أولی بکم منی ولیا***و فی أیدیکم طرف انتسابی.

قال و لأبی الحسن علی بن أحمد الجرجانی من قصیده طویله یمدح أهل البیت علیهم السلام:

وجدی بکوفان ما وجدی بکوفان***تهمی علیه ضلوعی قبل أجفان (١)

أرض إذا نفحت ریح العراق بها***أتت بشاشتها أقصی خراسان

و من قتیل بأعلی کربلاء علی***جهد الصدی فتراه غیر صدیان

و ذی صفائح یستسقی البقیع به***ری الجوانح من روح و رضوان

هذا قسیم رسول الله من آدم***قدا معا مثل ما قد الشراکان

و ذاک سبطا رسول الله جدهما***وجه الهدی و هما فی الوجه عیناه

وا خجلتا من أبیهم یوم یشهدهم***مضرجین نشاوی من دم قان (٢)

یقول یا أمه حف الضلال بها***فاستبدلت للعمی کفرا بإیمان

ما ذا جنیت علیکم إذ أتیتکم***بخیر ما جاء من آی و فرقان

أ لم أجرکم و أنتم فی ضلالتکم***علی شفا حفره من حر نیران

أ لم أؤلف قلوبا منکم مزقا فرقا***مثاره بین أحقاد و أضغان

أ ما ترکت کتاب الله بینکم***و آیه الغر فی جمع و قرآن

أ لم أکن فیکم غوثا لمضطهد***أ لم أکن فیکم ماء لظمآن

قتلتم ولدی صبرا علی ظمإ***هذا و ترجون عند الحوض إحسانی

سبیتم ثکلتکم أمهاتکم***بنی البتول و هم لحمی و جثمانی

مزقتم و نکثتم عهد والدهم***و قد قطعتم بذاک النکث أقرانی

یا رب خذ لی منهم إذ هم ظلموا***کرام رهطی و راموا هدم بنیانی

ما ذا تجيبون و الزهراء خصمكم***و الحاكم الله للمظلوم و الجانی

ص: ۲۷۸

۱- ۱. همی الماء و الدمع همیا و همیانا: سال لا یثنیه شی ء و العین: صبت دمعها.

۲- ۲. یقال: أحمر قان أصله قانئ بالهمز ای اشتد حمرته، و بالیاء لغه.

أهل الكساء صلاه الله ما نزلت***عليكم الدهر من مثنى و وحدان

أنتم نجوم بنى حواء ما طلعت***شمس النهار و ما لاح السماكان (١)

ما زلت منكم على شوق يهيجنى***و الدهر يأمرنى فيه و ينهانى

حتى أتيتك و التوحيد راحلتى***و العدل زادى و تقوى الله إمكانى

هذى حقائق لفظ كلما برقت***ردت بلألائها أبصار عميان (٢)

هى الحلى لبنى طه و عترتهم***هى الردى لبنى حرب و مروان

هى الجواهر جاء الجوهرى بها***محبه لكم من أرض جرجان

قال و له أيضا فى يوم عاشوراء من قصيدته الطويله:

يا أهل عاشوراء يا لهفى على الدين***خذوا حدادكم يا آل ياسين

إلى آخر ما مضى فى روايه ابن شهرآشوب (٣) و زاد فيه:

زادوا عليه بحبس الماء غلته***تبا لرأى فريق فيه مغبون

نالوا أزمه دنياهم ببغيهم***فليتهم سمحوا منها بماعون

حتى يصيح بقنسرين راهبها***يا فرقه الغى يا حزب الشياطين

أ تهزءون برأس بات منتصبا***على القناه بدين الله يوصينى

آمنت ويحكم بالله مهتديا***و بالنبى و حب المرتضى دينى

فجدلوه صريعا فوق جبهته***و قسموه بأطراف السكاكين

و أوقروا صهوات الخيل من أحن (۴)***على أساراهم فعل الفراعين

مصفدين على أقتاب أرحلهم***محموله بين مضروب و مطعون

أطفال فاطمه الزهراء قد فطموا***من الثدى بأنياب الثعابين

يا أمه ولى الشيطان رأيتها***و مكن الغى منها كل تمكين

۱- ۱. يريد السماك الرامح و السماك الاعزل: كوكبان نيران.

۲- ۲. اللألاء: ضوء السراج و لمعانه.

۳- ۳. راجع ص ۲۵۳.

۴- ۴. الصهوه: مقعد الفارس من الفرس.

ما المرتضى و بنوه من معاويه***و لا الفواطم من هند و ميسون

آل الرسول عباديد السيوف فمن***هام على وجهه خوفا و مسجون

يا عين لا تدعى شيئا لغاديه***تهمى و لا تدعى دمعا لمحزون

قومى على جدث بالطف فانتقضى***بكل لؤلؤ دمع فيك مكنون

يا آل أحمد إن الجوهرى لكم***سيف يقطع عنكم كل موصون.

قال و لغيره عاشوريه طويله انتخبت منها هذه الأبيات:

إذا جاء عاشوراء تضاعف حسرتى***لآل رسول الله و انهل عبرتى

هو اليوم فيه اغبرت الأرض كلها***وجوما عليهم و السماء اقشعرت

مصائب ساءت كل من كان مسلما***و لكن عيون الفاجرين أقرت

إذا ذكرت نفسى مصيبه كربلاء***و أشلاء سادات بها قد تفرت

أضاقت فؤادى و استباحت تجارتى***و عظم كربى ثم عيشى أمرت

أريقت دماء الفاطميين بالملا***فلو عقلت شمس النهار لخرت

ألا بأبى تلك الدماء التى جرت***بأيدى كلاب فى الجحيم استقرت

توابيت من نار عليهم قد أطبقت (۱)***لهم زفره فى جوفها بعد زفره

فشتان من فى النار قد كان هكذا***و من هو فى الفردوس فوق الأسره(۲)

بنفسى خدود فى التراب تعفرت***بنفسى جسوم بالعراء تعرت

بنفسى رءوس معليات على القنا***إلى الشام تهدى بارقات الأسنه

بنفسى شفاه ذابلات من الظمإ***و لم تحظ من ماء الفرات بقطره

بنفسى عيون غائرات سواهر***إلى الماء منها نظره بعد نظره

بنفسى من آل النبى خرائد***حواسر لم تقذف عليهم بستره

تفيض دموعا بالدماء مشوبه***كقطر الغوادى من مدافع سره(۳)

۱- ۱. التوابيت: جمع تابوت.

۲- ۲. الاسره: جمع سرير.

۳- ۳. الغوادى جمع غاديه: السحابه تنشأ غدوه. و فى النسخ« الفوادى» فتحرر.

على خير قتلى من كهول و فتيه***مصاليت أنجاد إذا الخيل كرت

ربيع اليتامى و الأرامل فابكها***مدارس للقرآن فى كل سحره

و أعلام دين المصطفى و ولاته***و أصحاب قربان و حج و عمره

ينادون يا جداه أيه محنه***تراه علينا من أميه مرت

ضغائن بدر بعد ستين أظهرت***و كانت أجنت فى الحشا و أسرت

شهدت بأن لم ترض نفس بهذه***و فيها من الإسلام مثقال ذره

كأنى ببنت المصطفى قد تعلقت***يداها بساق العرش و الدمع أذرت

و فى حجرها ثوب الحسين مضرجا***و عنها جميع العالمين بحسره

تقول أيا عدل اقض بينى و بين من***تعدى على ابنى بعد قهر و قسره

أجالوا عليه بالصوارم و القنا***و كم جال فيهم من سنان و شفره

على غير جرم غير إنكار بيعه***لمنسلخ من دين أحمد عره(١)

فيقضى على قوم عليه تألبوا***بسوء عذاب النار من غير فتره

و يسقون من ماء صديد إذا دنا***شوى الوجه و الأمعاء منه تهددت

موده ذى القربى رعوها كما ترى***و قول رسول الله أوصى بعترتى

فكم عجره قد اتبعوها بعجره***و كم غدره قد ألحقوها بغدره

هم أول العادين ظلما على الورى***و من سار فيهم بالأذى و المضره

مضوا و انقضت أيامهم و عهودهم***سوى لعنه باءوا بها مستمره

لآل رسول الله ودى خالصا***كما لمواليهم ولائى و نصرتى

و ها أنا مذ أدركت حد بلاغتى***أصلى عليهم فى عشيى و بكرتى

و قول النبى المرء مع من أحبه***يقوى رجائى فى إقاله عثرتى

على حبهم يا ذا الجلال توفنى***و حرم على النيران شيبى و كبرتى.

قال و لعلى بن الحسين الدوادى من قصيده طويله انتخبت منها:

بنو المصطفى المختار أحمد طهروا***و أثنى عليهم محكم السورات

۱- ۱. يقال:« فلان عره أهله»: شينهم و عارهم.

بنو حيدر المخصوص بالدرجات***من الله و الخواص فى الغمرات

فروع النبى المصطفى و وصيه***و فاطم طابت تلك من شجرات

و سائله لم تسكب الدمع دائبا***و تقذف نارا منك فى الزفرات

فقلت على وجه الحسين و قد ذرت***عليه السوافى ثائر الهبوات

فقد غرقت منه المحاسن فى دم***و أهدى للفجار فوق قناه

و حلئ عن ماء الفرات و قد صفت***موارده للشاء و الحمرات

على أم كلثوم تساق سبيه***و زينب و السجاد ذى الثفنات

أصيبوا بأطراف الرماح فأهلكوا***و هم للورى أمن من الهلكات

بهم عن شفير النار قد نجى الورى***فجازوهم بالسيف ذى الشفرات

فيا أقبرا حطت على أنجم هوت***و فرقن فى الأطراف مغتربات

و ليس قبورا هن بل هى روضه***منوره مخضره الجنبات

و ما غفل الرحمن عن عصبه طغت***و ما هتكت ظلما من الحرمات

أ مقروعه فى كل يوم صفاتكم***بأيدى رزايا فتن كل صفات (١)

فحتام ألقى جدكم و هو مطرق***غضيض و ألقى الدهر غير موات

فيا رب غير ما تراه معجلا***تعاليت يا ربى عن الغفلات.

قال و للصاحب كافى الكفاه إسماعيل بن عباد من قصيده طويله انتخبت منها هذه الأبيات:

بلغت نفسى مناها بالموالى آل طاها***برسول الله من حاز المعالى و حواها

و ببنت المصطفى من أشبهت فضلا أباها***و بحب الحسن البالغ فى العليا مداها

و الحسين المرتضى يوم المساعى إذ حواها***ليس فيهم غير نجم قد تعالى و تناهى

۱- ۱. كذا فى النسخ، و لعلّ الصواب« فت» فتحرر.

عتره أصبحت الدنيا جميعا فى حماها***ما يحدث عصب البغى بأنواع عماها

أردت الأكبر بالسم و ما كان كفاها***و انبرت تبغى حسينا و عرته و عراها

منعته شربه و الطير قد أروت صداها***فأفاتت نفسه يا ليت روحى قد فداها

بنته تدعو أباها أخته تبكى أخاها***لو رأى أحمد ما كان دهاه و دهاها

و رأى زينب إذ شمر أتاها و سباها***لشكا الحال إلى الله و قد كان شكاها

و إلى الله سيأتى و هو أولى من جزاها

و للصاحب أيضا منتخبه من قصيدته:

ما لعلى العلا أشباه***لا و الذى لا إله إلا هو

مبناه مبنى النبى تعرفه***و ابناه عند التفاخر ابناه

لو طلب النجم ذات أخمصه***أعلاه و الفرقدان نعلاه

يا بأبى السيد الحسين و قد***جاهد فى الدين يوم بلواه

يا بأبى أهله و قد قتلوا***من حوله و العيون ترعاه

يا قبح الله أمه خذلت***سيدها لا تريد مرضاه

يا لعن الله جيفه نجسا***يقرع من بغضه ثناياه

و للصاحب أيضا منتخبه من قصيدته:

برئت من الأرجاس رهط أميه***لما صح عندى من قبيح غذائهم

و لعنهم خير الوصيين جهره***لكفرهم المعدود فى شردائهم

و قتلهم السادات من آل هاشم***و سبيهم عن جرأه لنسائهم

و ذبحهم خير الرجال أرومه***حسين العلا بالكرب فى كربلائهم

و تشتيتهم شمل النبى محمد***لما ورثوا من بغضه فى قنائهم

و ما غضبت إلا لأصنامها التى***أديلت و هم أنصارها لشقائهم

أيا رب جنبنى المكاره و اعف عن***ذنوبى لما أخلصته من ولائهم

أيا رب أعدائى كثير فزدهم***بغيظهم لا يظفروا بابتغائهم

أيا رب من كان النبى و أهله***وسائله لم يخش من غلوائهم

حسين توصل لى إلى الله إننى***بليت بهم فادفع عظيم بلائهم

فكم قد دعونى رافضيا لحبكم***فلم ينثنى عنكم طويل عوائهم

و للصاحب أيضا من قصيدته منتخبه:

يا أصل عتره أحمد لولاك لم***يك أحمد المبعوث ذا أعقاب

ردت عليك الشمس و هى فضيله***بهرت فلم تستر بكف نقاب

لم أحك إلا ما روته نواصب***عادتك فهى مباحه الأسلاب

عوملت يا تلو النبى و صنوه***بأوابد جاءت بكل عجاب

قد لقبوك أبا تراب بعد ما***باعوا شريعتهم بكف تراب

أ تشك فى لعنى أميه بعد ما***كفرت على الأحرار و الأطياب

قتلوا الحسين فيا لعولى بعده***و لطول حزنى أو أصير لما بى

فسبوا بنات محمد فكأنما***طلبوا ذحول الفتح و الأحزاب

رفقا ففى يوم القيامه غنيه***و النار باطشه بصوت عقاب

و للصاحب أيضا من قصيدته الطويل:

أجروا دماء أخى النبى محمد***فلتجر غزر دموعنا و لتهمل

و لتصدر اللعنات غير مزاله***لعداه من ماض و من مستقبل

و تجردوا لبنيه ثم بناته***بعظائم فاسمع حديث المقتل

منعوا الحسين الماء و هو مجاهد***فی کربلاء فنح کنوح المعول

منعوه أعذب منهل و کذا غدا***یردون فی النیران أوخم منهل

أ یجز رأس ابن النبی و فی الوری***حی أمام رکابه لم یقتل

ص: ۲۸۴

و بنو السفاح تحكموا فی أهل حی***علی الفلاح بفرصه و تعجل

نکت الدعی بن البغی ضواحکا***هی للنبی الخیر خیر مقبل

تمضی بنو هند سیوف الهند فی***أوداج أولاد النبی و تعتلی

ناحت ملائکه السماء لقتلهم***و بکوا فقد سقوا کئوس الذبل

فأری البکاء علی الزمان محللا***و الضحک بعد الطف غیر محلل

کم قلت للأحزان دومی هکذا***و تنزلی فی القلب لا تترحل.

و لزینب بنت فاطمه البتول من قصیده انتخبت منها هذه:

تمسک بالکتاب و من تلاه***فأهل البیت هم أهل الکتاب

بهم نزل الکتاب و هم تلوه***و هم کانوا الهداه إلی الصواب

إمامی وحد الرحمن طفلا***و آمن قبل تشدید الخطاب

علی کان صدیق البرایا***علی کان فاروق العذاب

شفیعی فی القیامه عند ربی***نبیی و الوصی أبو تراب

و فاطمه البتول و سیدا من ***یخلد فی الجنان مع الشباب

علی الطف السلام و ساکنیه***و روح الله فی تلک القباب

نفوسا قدست فی الأرض قدما***و قد خلصت من النطف العذاب

فضاجع فتیه عبدوا فناموا***هجودا فی الفدافد و الشعاب

علتهم فی مضاجعهم کعاب***بأوراق منعمه رطاب

و صیرت القبور لهم قصورا***مناخا ذات أفنیه رحاب

لئن وارتهم أطباق أرض***کما أغمدت سیفا فی قراب

کأقمار إذا جاسوا رواض***و آساد إذا رکبوا غضاب

لقد كانوا البحار لمن أتاهم***من العافين و الهلكى السغاب

فقد نقلوا إلى جنات عدن***و قد عيضوا النعيم من العقاب

بنات محمد أضحت سبايا***يسقن مع الأسارى و النهاب

مغبره الذيول مكشفات***كسبى الروم داميه الكعاب

لئن أبرزن کرها من حجاب***فهن من التعفف فی حجاب

أ یبخل فی الفرات علی حسین***و قد أضحی مباحا للکلاب

فلی قلب علیه ذو التهاب***و لی جفن علیه ذو انسکاب.

و لدعبل الخزاعی من قصیدته الطویله:

جاءوا من الشام المشومه أهلها***للشوم یقدم جندهم إبلیس

لعنوا و قد لعنوا بقتل إمامهم***ترکوه و هم مبضع مخموس

و سبوا فوا حزنی بنات محمد***عبری حواسر ما لهن لبوس

تبا لکم یا ویلکم أ رضیتم***بالنار ذل هنالک المحبوس

بعتم بدنیا غیرکم جهلا بکم***عز الحیاه و إنه لنفیس

أخسر بها من بیعه أمویه***لعنت و حظ البائعین خسیس

بؤسا لمن بایعتم و کأننی***بأمامکم وسط الجحیم حبیس

یا آل أحمد ما لقیتم بعده***من عصبه هم فی القیاس مجوس

کم عبره فاضت لکم و تقطعت***یوم الطفوف علی الحسین نفوس

صبرا موالینا فسوف ندیلکم***یوما علی آل اللعین عبوس

ما زلت متبعا لکم و لأمرکم***و علیه نفسی ما حییت أسوس.

و من قصیده لجعفر بن عفان الطائی رحمه الله:

لیبک علی الإسلام من کان باکیا***فقد ضیعت أحکامه و استحلت

غداه حسین للرماح ذریه***و قد نهلت منه السیوف و علت

و غودر فی الصحراء لحما مبددا***علیه عناق الطیر باتت و ظلت

فما نصرته أمه السوء إذ دعا***لقد طاشت الأحلام منها و ضلت

ألا بل محوا أنوارهم بأكفهم***فلا سلمت تلك الأكف و شلت

و ناداهم جهدا بحق محمد***فإن ابنه من نفسه حيث حلت

فما حفظوا قرب الرسول و لا رعوا***و زلت بهم أقدامهم و استزلت

أذاقته حر القتل أمه جده***هفت نعلها فی کربلاء و زلت

ص: ۲۸۶

فلا قدس الرحمن أمه جده***و إن هى صامتا للإله و صلت

كما فجعت بنت الرسول بنسلها***و كانوا حماه الحرب حين استقلت

و من قصيده طويله انتخبت منها أبياتا:

بكى الحسين لركن الدين حين وها***و للأمور العظيمات الجليلات

هل لامرئ عاذر فى حزن دمعته***بعد الحسين و مسبى الفاطميات

أم هل لمكتئب حران فقده***لذاذه العيش تكرار الفجيعات

مثل النجوم الدرارى فى مراتبها***إن غاب نجم بدا نجم لميقات

يا أمه السوء هاتوا ما حجاجكم***إذا برزتم لجبار السماوات

و أحمد خصمكم و الله منصفه***بالحق و العدل منه لا المحابات

أ لم أبين لكم ما فيه رشدكم***من الحلال و من ترك الخبيثات

فما صنعتم أضل الله سعيكم***فيما عهدت إليكم فى وصايات

أما بنى فمقتول و مكبول***و هارب فى رءوس المشمخرات

و قد أخفتم بناتى بين أظهركم***ما ذا أردتم شفيتم من بنياتى

ينقلن من عند جبار يعاهده***إلى جبابر أمثال السبيات

أ كان هذا جزائى لا أبا لكم***فى أقربائى و فى أهل الحرمات

ردوا الجحيم فحلوها بسعيكم***ثم أخلدوا فى عقوبات أليمات.

قال و من مرثيه زينب بنت فاطمه أخت الحسين عليه السلام حين أدخلوا دمشق:

أ ما شجاك يا سكن قتل الحسين و الحسن***ظمآن من طول الحزن و كل وغد ناهل

يقول يا قوم أبى على البر الوصى***و فاطم أمى التى لها التقى و النائل

منوا على ابن المصطفى بشربه يحيا بها***أطفالنا من الظماء حيث الفرات سائل

قالوا له لا ماء لا إلا السيوف و القنا**فانزل بحكم الأدعيا فقال بل أناضل

حتى أتاه مشقص رماه وغد أبرص***من سقر لا يخلص رجس دعى واغل

فهللوا بختله و اعصوصبوا لقتله***و موته فى نضله قد أقحم المناضل

و عفروا جبينه و خضبوا عثنونه (۱)***بالدم يا معينه ما أنت عنه غافل

ص: ۲۸۷

۱- ۱. العثنون: اللحيه أو ما فضل منها بعد العارضين.

و هتكوا حريمه و ذبحوا فطيمه***و آثروا كلثومه و سقيت الحلائل

يسقن بالتنايف بضجه الهواتف***و أدمع ذوارف عقولها زوائل

يقلن يا محمد يا جدنا يا أحمد***قد أسرتنا الأعبد و كلنا ثواكل

تهدى سبايا كربلاء إلى الشئام و البلاء***قد انتعلن بالدماء ليس لهن ناعل

إلى يزيد الطاغيه معدن كل داهيه***من نحو باب الجابيه بجاحد و خالل

حتى دنا بدر الدجى رأس الإمام المرتجى***بين يدى شر الورى ذاك اللعين القاتل

يظل فى بنانه قضيب خيزرانه***ينكت فى أسنانه قطعت الأنامل

أنامل بجاحد و حافد مراصد***مكابد معاند فى صدره غوائل

طوائل بدريه غوائل كفريه***شوهاء جاهليه ذلت لها الأفاضل

فيا عيونى اسكبى على بنى بنت النبى***بفيض دمع ناصب كذاك يبكى العاقل.

روى: أن أبا يوسف عبد السلام بن محمد القزوينى ثم البغدادى قال لأبى العلاء المعرى هل لك شعر فى أهل بيت رسول الله فإن بعض شعراء قزوين يقول فيهم ما لا يقول شعراء تنوخ فقال له المعرى و ما ذا تقول شعراؤهم فقال يقولون:

رأس ابن بنت محمد و وصيه***للمسلمين على قناه يرفع

و المسلمون بمنظر و بمسمع***لا جازع منهم و لا متوجع

أيقظت أجفانا و كنت لها كرى***و أنمت عينا لم تكن بك تهجع

كحلت بمنظرك العيون عمايه***و أصم نعيك كل أذن تسمع

ما روضه إلا تمنت أنها***لك مضجع و لخط قبر موضع

فقال المعرى و أنا أقول:

مسح الرسول جبينه فله بريق فى الخدود***أبواه من عليا قريش جده خير الجدود.

و لبعض التابعين:

یا حسین بن علی یا قتیل ابن زیاد***یا حسین بن علی یا صریعا فی البوادی

ص: ۲۸۸

لو رأت فاطم بکت بدموع کالعهاد(۱)***لو رأت فاطم ناحت نوح ورقاء بوادی

و لقامت و هی ولهاء و تبکی و تنادی***ولدی سبط نبی قد بالسمر الشداد

آه من شمر بغی کافر و ابن زیاد***لعن الله یزیدا و ابن حرب لعن عاد

هم أعادی لرسول الله أبناء أعادی***و لهم عاجل خزی و عذاب فی التناد

و مهاد فی الجحیم إنها شر مهاد.

و لبعض الشیعه:

متی یشفیک دمعک من همول***و یبرد ما بقلبک من غلیل

قتیل ما قتیل بنی زیاد***ألا بأبی و نفسی من قتیل

أریق دم الحسین فلم یراعوا***و فی الأحیاء أموات العقول

فدت نفسی جبینک من جبین***جری دمه علی خد أسیل

أ یخلو قلب ذی ورع تقی***من الأحزان و الألم الطویل

و قد شرقت رماح بنی زیاد***بری من دماء بنی الرسول

فؤادک و السلو فإن قلبی***سیأبی أن یعود إلی ذهول

فیا طول الأسی من بعد قوم***أدیر علیهم کأس الأفول

تعاورهم أسنه آل حرب***و أسیاف قلیلات الفلول

بتربه کربلاء لهم دیار***ینام الأهل دارسه السلول (۲)

تحیات و مغفره و روح***علی تلک المحله و الحلول

و أوصال الحسین ببطن قاع***ملاعب للدبور و للقبول

۱- ۱. العهاد جمع العهد: المطر الذی یکون بعد المطر.

٢- ٢. كأنّه تصحيف« الطلول» و هو جمع طلل: الشاخص من الدار.

برئنا یا رسول الله ممن***أصابک بالأذاء و بالذحول.

و لمنصور بن النمری:

یقتل ذریه النبی و یرجون ***جنان الخلود للقاتل

ما الشک عندی فی کفر قاتله***لکننی قد أشک فی الخاذل (۱).

و للصاحب رحمه الله:

لا یشتفی إلا بسبی بناته***وجدانها التخویف و الإبعاد

إن لم أکن حربا لحرب کلها***فنفانی الآباء و الأجداد

إن لم أفضل أحمدا و وصیه***لهدمت مجدا شأوه عباد

یا کربلاء تحدثی ببلایا***و بکربنا أن الحدیث یعاد

أسد نماه أحمد و وصیه***أرداه کلب قد نماه زیاد

فالدین یبکی و الملائک تشتکی***و الجو أکلف و السنون جماد(۲).

و لسلیمان بن قته:

مررت علی أبیات آل محمد***فلم أرها أمثالها حین حلت

۱- ۱. ذکر أشعاره ابن عبد البر فی الاستیعاب بذیل الإصابه ج ۱ ص ۳۸۰ و ابن الأثیر فی أسد الغابه ج ۲ ص ۲۲ و هی: ویلک یـا قاتـل الحسین لقـد***بؤت بحمـل ینوء بالحامـل أی حبـاء حبوت أحمـد فی***حفرته من حراره الثاکـل تعال فاطلب غـدا شفـاعته***و انهض فرد حوضه مع الناهـل ما الشک عنـدی فی حال قاتله***لکننی قـد أشک فی الخاذل کأنّما أنت تعجبین أ لا***تنزل بالقوم نقمه العاجل لا یعجل اللّه ان عجلت و ما***ربک عما ترین بالغافل ما حصلت لامرئ سعادته***حقت علیه عقوبه الأجل.

۲- ۲. یقال وجه أکلف: إذا علی بشرته حمره کدره و الجماد من السنین: ما لم یصبها مطر.

فلا يبعد الله الديار و أهلها***و إن أصبحت منهم بزعمی تخلت

ألا إن قتلی الطف من آل هاشم***أذلت رقاب المسلمين فذلت

و كانوا غياثا ثم أضحوا رزيه***ألا عظمت تلك الرزايا و جلت.

و أنشدنی الإمام الأجل ركن الإسلام أبو الفضل الكرمانی رحمه الله أنشدنی الإمام الأجل الأستاذ فخر القضاه محمد بن الحسين الأرسايندی لواحد من الشعراء:

عين جودی بعبره و عويل***و اندبی إن بكيت آل الرسول

و اندبی تسعه لصلب علی***قد أصيبوا و خمسه لعقيل

و اندبی كلهم فليس إذا ما***ضن بالخير كلهم بالبخيل

و اندبی إن ندبت عونا أخاهم***ليس فيما ينوبهم بخذول

و سمی النبی غودر فيهم***قد علوه بصارم مسلول.

قال فخر القضاه و أنشدنی القاضی الإمام محمد بن عبد الجبار السمعانی من قيله:

بمحمد سلوا سيوف محمد***رضخوا بها هامات آل محمد.

و لغيره:

محن الزمان سحائب مترادفه***هی بالفوادح و الفواجع ساجمه

و إذا الهموم تعاورتک فسلها***بمصاب أولاد البتوله فاطمه.

و للصاحب كافی الكفاه إسماعيل بن عباد رحمه الله:

عين جودی علی الشهيد القتيل***و اترک الخد كالمحيل المحيل

كيف يشفی البكاء فی قتل مولای***إمام التنزيل و التأويل

و لو أن البحار صارت دموعی***ما كفتنی لمسلم بن عقيل

قاتلوا الله و النبی و مولاهم***عليا إذ قاتلوا ابن الرسول

صرعوا حوله كواكب دجن (١)***قتلوا حوله ضراغم خيل

إخوه كل واحد منهم ليث***عرين و حد سيف صقيل

ص: ٢٩١

١- ١. هو سواد الليل.

أوسعوهم ضربا و طعنا و نحرا***و انتهابا يا ضله من سبيل

و الحسين الممنوع شربه ماء***بين حر الظبى و حر الغليل

مثكلا بابنه و قد ضمه و هو***غريق من الدماء الهمول

فجعوه من بعده برضيع***هل سمعتم بمرضع مقتول

ثم لم يشفهم سوى قتل نفس***هى نفس التكبير و التهليل

هى نفس الحسين نفس رسول الله***نفس الوصى نفس البتول

ذبحوه ذبح الأضاحى فيا قلب***تصدع على العزيز الذليل

وطئوا جسمه و قد قطعوه***ويلهم من عقاب يوم وبيل

أخذوا رأسه و قد بضعوه***إن سعى الكفار فى تضليل

نصبوه على القنا فدمائى***لا دموعى تسيل كل مسيل

و استباحوا بنات فاطمه الزهراء***لما صرخن حول القتيل

حملوهن قد كشفن على الأقتاب***سبيا بالعنف و التهويل

يا لكرب بكربلاء عظيم***و لرزء على النبى ثقيل

كم بكى جبرئيل مما دهاه***فى بنيه صلوا على جبرئيل

سوف تأتى الزهراء تلتمس***الحكم إذ حان محشر التعديل

و أبوها و بعلها و بنوها***حولها و الخصام غير قليل

و تنادى يا رب ذبح أولادى***لما ذا و أنت خير مديل

فينادى بمالك ألهب النار***و أجج و خذ بأهل الغلول

يا بنى المصطفى بكيت و أبكيت***و نفسى لم تأت بعد بسؤل

ليت روحى ذابت دموعا فأبكى***للذى نالكم من التذليل

فولائی لکم عتادی و زادی***یوم ألقاکم علی سلسبیل

لی فیکم مدائح و مراثی***حفظت حفظ محکم التنزیل

قد کفاها فی الشرق و الغرب فخرا***أن یقولوا هی من قیل إسماعیل

و متی کادنی النواصب فیکم***حسبی الله و هو خیر وکیل

ص: ۲۹۲

و للصاحب أيضا رحمه الله من قصيده طويله:

هم وكدوا أمر الدعى يزيد ملفوظ السفاح***فسطا على روح الحسين و أهله جم الجماح (١)

صرعوهم قتلوهم نحروهم نحر الأضاحى***يا دمع حى على انسجام ثم حى على انسفاح

فى أهل حى على الصلاه و أهل حى على الفلاح***يحمى يزيد نساءه بين النضائد و الوشاح

و بنات أحمد قد كشفن على حريم مستباح***ليت النوائح ما سكتن عن النياحه و الصياح

يا سادتى لكم ودادى و هو داعيه امتداحى***و بذكر فضلكم اغتباقى كل يوم و اصطباحى (٢)

لزم ابن عباد ولاءكم الصريح بلا براح.

أقول: و قال ابن نما رحمه الله رويت إلى ابن عائشه قال: مر سليمان بن قته العدوى مولى بنى تيم بكربلاء بعد قتل الحسين عليه السلام بثلاث فنظر إلى مصارعهم فاتكأ على فرس له عربيه و أنشأ:

مررت على أبيات آل محمد***فلم أرها أمثالها يوم حلت (٣)

أ لم تر أن الشمس أضحت مريضه***لفقد حسين و البلاد اقشعرت

و كانوا رجاء ثم أضحوا رزيه***لقد عظمت تلك الرزايا و جلت

و تسألنا قيس فنعطى فقيرها***و تقتلنا قيس إذا النعل زلت

١- ١. الجم: الكثير من كل شى ء، و الجماح كأنّه جمع جموح أو جامح: الفرس الذى يركب رأسه لا يثنيه شى ء.

٢- ٢. الاغتباق: شرب الغبوق: و هو ما يشرب بالعشى و الاصطباح: شرب الصبوح: ما يشرب بالصباح.

٣- ٣. فى أسد الغابه« حين حلت» و فى الاستيعاب« حين خلت».

و عند غنی قطره من دمائنا(۱)***سنطلبهم یوما بها حیث حلت

فلا یبعد الله الدیار و أهلها***و إن أصبحت منهم بزعمی تخلت

و إن قتیل الطف من آل هاشم***أذل رقاب المسلمین فذلت

و قد أعولت تبکی السماء لفقده***و أنجمها ناحت علیه و صلت (۲)

و قیل الأبیات لأبی الرمح الخزاعی. حدث المرزبانی قال: دخل أبو الرمح (۳) إلی فاطمه بنت الحسین بن علی علیه السلام فأنشدها مرثیه فی الحسین علیه السلام:

أجالت علی عینی سحائب عبره***فلم تصح بعد الدمع حتی ارمعلت (۴)

تبکی علی آل النبی محمد***و ما أکثرت فی الدمع لا بل أقلت

أولئک قوم لم یشیموا سیوفهم***و قد نکأت أعداؤهم حین سلت (۵)

و إن قتیل الطف من آل هاشم***أذل رقابا من قریش فذلت

فقالت: فاطمه یا أبا رمح هکذا تقول قال فکیف أقول جعلنی الله فداک قالت قل أذل رقاب المسلمین فذلت فقال لا أنشدها بعد الیوم إلا هکذا.

أقول: ما قیل من المراثی فی مصیبته صلوات الله علیه جمه لا تحصی و لا یناسب إیرادها ما نحن بصدده فی هذا الکتاب و إنما أوردنا قلیلا منها رجاء أن یشرکنی الله تعالی مع من یبکی و ینوح بها فی ثوابه و لذلک عدونا ما التزمناه فی صدر الکتاب بذکر بعض القصص عن التواریخ و الکتب التی لم تکن فی درجه ما أوردته فی الفهرست فی الوثوق و الاعتماد و تأسینا بذلک بسنه علمائنا الماضین رضوان الله علیهم فإنهم فی إیراد تلک القصص الهائله اعتمدوا علی التواریخ لقله ورود خصوصیاتها فی الأخبار علی أن أکثرها مؤیده بالأخبار المعتبره التی أوردتها و الله الموفق و علیه التکلان.

۱- ۱. فی النسخ« غبی» و هو تصحیف، و الغنی: بطن من قیس عیلان.

۲- ۲. فی النسخ« تبکی النساء» و« انجمنا».

۳- ۳. فی الاستیعاب: أبی الزمیج.

۴- ۴. أی تتابع قطره.

۵- ۵. فی أسد الغابه و الاستیعاب:« و لم تنک فی أعدائهم حین سلت».

**[ترجمه]مؤلف: در برخی مؤلفات بعضی از موثقین معاصر بعضی مراثی را دیدم و دوست دارم آن را بیاورم. شیخ خلیعی می گوید:

از سر شوق بر محبوبانی که درگذشتند و مردند و زمین آنان را تغییر داد و دور کرد، نمی گریم!

هرگز! و هیچ گاه به یارانم دستور توقف در خانه نمی دهم، اگر از دردی که موجب بیماری من شده شفا نیابم!

و به یارانم دستور توقف در محل اجتماع و مشورت و صحبت با پاکان را نمی دهم، و برای جزع و زاری خود محفل سخن تشکیل نمی دهم!

و برای صبحگاه رفتن و کوچیدن اشکی نمی ریزم و برای دوستی که به نزد من آمد و کوچ کرد و رفت نمی گریم!

ولی برای فاطمه و بازداشتن فدک از او می گریم که به نزد خائنان نخست آمد!

وقتی که از او ارثش را طلبید و آن مرد (ابوبکر) برای او حدیثی که با محکمات قرآن نازل شده منافات دارد، قرائت کرد! آه و حزن من برای او (فاطمه) است، در حالی که پلک هایش زخم شده و از اندوه ها باری بس سنگین به دوش می کشد؛

او (فاطمه صلوات الله علیها) در حالی صبح کرد که مورد نفی مردم واقع می شد و نزدیکانش گریه او را بد می انگاشتند و از آن احساس سنگینی می کردند!

او نیز ذکر مصیبات خود را مخفی می کرد و صدایش را کوتاه می کرد و با پدرش که پیامبر خدا بود، ندبه و زاری می کرد

بر کدورت های روزگاری می گریست که بعد از پیامبر رنگ صفا به خود ندید و زندگی راحتی که دیگر بعد از وفات رسول خدا محقق نگشت!

او را فراموش نمی کنم در حالی که بین جماعتی از زنان قوم خود می آمد و اشک هایش محل حضور همه را سیراب می کرد

آهی از دل بر می کشید و ندا سر می داد: ای انصار! ای کسانی که اهل حمایت و پشتیبانی از ما بودید!

مرا چه شده و حرامزاده قبیله تَیم (یعنی ابوبکر) را چه شده که ادعای ارث مرا می کند و در حالی که تکذیب کننده و تغییر دهنده دین خداست، گمراه شده است؟

آیا آیات قرآن که مبین احکام ارث است بر او نازل شده یا بر ما اهل بیت نازل گشته است؟

یا نبیّ مبعوث خدا او را مخصوص به علم و دانشی که از ما پوشیده، نموده تا ما گمراه شویم و جاهل بمانیم؟

یا آیه ای در باب این که او حق دارد ارث پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را از من منع کند، نازل شده که پیامبر موقع تلاوت آیات آن را مخفی نموده است؟

یا در حکم و شرع پیامبر صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم نقصی بوده که آن فرد گمراه، شرع را تمام نموده و آن را کامل کرده؟

یا دین من غیر از دین پدر من است که در نتیجه من از او ارث نمی برم و او بر من ولایتی ندارد؟

برخیزید و مرا یاری کنید که یاری من مغتنم است برای کسی که صبحگاهان ناصر و کفیل امر من گردد و او (ابوبکر) را به عطوفت وادارید و بترسانیدش و گواهی دهید که مرا خوار کرد و در ملأ عام بر من جفا روا داشت

اگر در خشمگین کردن من لجاجت ورزد، موجب می شود رضایت خداوند ذوالجلال را از دست بدهد و برای عقاب و عذاب خود تعجیل کند

یا اگر به سرکشی خود ادامه دهد، لعنی را برای خود آورده که به مرور زمان بسی طولانی خواهد بود

ای صاحبان پیمان یاری رسول خدا! مودت و قرابت رسول خدا کجا رفت و این قطع یاری و کینه شما چیست؟

آیا می پندارید که اگر پشت کنید، بر سنن و روش های زورگویان اولین مشی نموده اید؟

و با قطع کردن چیزی که خدا بندگانش را مامور به رسیدگی به آن کرده، از راه راست هدایت منحرف می شوید

و هوای نفس شما را از بین می برد و شما را در سرای هلاکت جهنم وارد و داخل می سازد

و به زودی ظلم شما سبب می شود که فرزندم را در سرزمین سوزان کربلا به خاک و خون بکشید!

او در میان جوانانی است که مثل ماه های کامل هستند که در محاق و پوشش ابرها رفته و افول می کنند؛

و من با حزن و اندوه میان قبورشان می ایستم، در حالی که تغیرات و مصیبات و بلاها بر سر آن قوم فرود آمده است!

و جای ضربت نیزه بر جسم هایشان مرا می هراساند و با ناز فرود آمدن شمشیر بر گردن هایشان مرا رنجیده خاطر می سازد

پس من گلوی به خون خضاب شده را می بوسم و صورت خاکی آغشته به خون و خاک را مسح می کنم!

و سرور ما پیامبر صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم و قومش مصیبت زده و متأسف و مضطرب بر می خیزند پس رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم آن حسین غریب مظلوم و دور از وطن را مشاهده می کند که در خاک افتاده و غسل داده نشده است

آسیه بر می خیزد و مریم می آید و بر مصیبت من در زمین کربلا می گریند!

و ندبه کنندگان از جنّیان حول من طواف می کنند و از سر دلسوزی بر من اشکی روان می ریزند

ملائکه آسمان به خاطر اشک من می گریند و با ضجه به خدای بلند مرتبه شکایت می برند

و دخترانم را می بینم که سر برهنه و در حالی که روسری هایشان غارت شده و متحیر مانده اند، شکایت می کنند

و امام عصر (حضرت زین العابدین علیه السّلام) را می بینم که بعد از پدرش در زنجیرهای آهنین به غل کشیده شده و بیمار است!

و فرزند مورد امیدم را می بینم که در اثر نازکی مانند ماه در تاریکی شب ها می درخشد و جلوه می کند

سر او به پلید ملعون - یعنی یزید - هدیه داده می شود در حالی که او از کینه هایی که قلبش را پر کرده، تشفی خاطر می جوید

و پیوسته دندانی را از او می کوبید که پیامبر بسی آن را می مکید و بوسه می زد

و یزید گمراهی که داخل روز شد، در حالی که عذر خود را از بین می برد و سخن می گفت و سخنانش عاری از بصیرت بود

اگر احمد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم میراث او را منع نمی کرد، او را از اهلش منع نمی کردند و کلام او را تفسیر نمی کردند

پس من در پاسخ او گفتم: دل خود را بشکن یا در چشمت خار رفته که به تو وعده بینایی و جلای چشم بدهم؟

آیا ابن خطاب آن را به حیدر که مرد رضایت و خشنودی بود، با عتاب و تبری از گناه نداد؟

آیا به نظر تو حیدر علیه السّلام آنچه را که پیامبر حرام فرموده بود حلال کرد؟ یا او آنچه را که پیامبر حلال کرده بود حرام نمود؟ ای سواره ای که شترت بیابان را از سر شادابی طی می کند و از محل های عبور بیابان می گذرد!

به اطراف غریّ (نجف) صعود کن و شوق مرا به او برسان و امام افضل یعنی علی علیه السّلام را صدا کن

و عجیب است که من مشتاق مزار کسی هستم که فقط در قلب من منزل گزیده است!

پس نگهدار و بگو ای بهترین کسی که روی زمین پای گذاشته و ای کسی که بهترین همسایه زمین است و آب او از همه گواراتر است!

اگر دوست داری برای یاری پسر احمد هادی صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم قیام کن، با پیمانی محکم که آن را نمی گشایی

و اگر دوست داری دشمنان پیامبر را به آتشی از برّندگی شمشیرت که حرارت آن گرم نمی کند، رمی کنی!

ولی صبر می کنی که حجت های الهی بر آنان قائم شود و نمی خواهی عجله به خرج دهی

تا در صورتی که عجله کنی نگویند: اگر به ما مهلت می داد ما از امر خود بر می گشتیم!

مولای من! ای جنب الله و این عین الله! ای صاحب مناقب و مراتب و معالی!

این که تو استخوان پوسیده را زنده می کنی و این که خورشید منیر را برمی گردانی، در حالی که تاریکی همه جا را فرا گرفته بود،

و خضوع خورشید در برابر تو در خطابش و این که به تو عرض کرد: ای قادر و ای قاهر و ای جلودار!

و کلام اصحاب رقیم و این که سلام تو را پاسخ دادند و آنچه روشن و منجلی گردید،

و حدیث سلمان و یاری کردن تو ایشان را بر شیران فرات و علومی که مورد اشکال بود، (همه این ها سبب می شود) که خردمندان فریب نخورند و از حیث دلیل کم نیست برای این که راضی شوند و با عظمت ترست از این که از آن غافل شوند

خداوند، روزی که مردم را آفرید، در مقابل دیدگان مردم در عالم ذرّ برای تو پیمان ها گرفت و به تو آزمودشان،

در روزی که به آنان فرمود: آیا من پروردگار شما نیستم و علی نیز مولای شما نیست؟ همگی بلی گفتند!

سوگندی از جانب من به ورودم در آبشخورهای معارف و به این که از آب گوارا و شراب گوارا می نوشم!

و انبیا و مرسلینی که به تو پناه آوردند و با حالت تضرع و توسل به تو خدا را به حق تو خواندند!

اگر بگویم تو صاحب هر فضیلتی هستی، در گفته خود گزاف نگفته ام!

یا مقامی را که پروردگار عرش به تو داده را اظهار کنم، به من نیرنگ زده و می گویند غلو کرده است!

پس عبد تو عذر تقصیر به سوی تو می برد و بسیاری از چیزهایی را که من نهی می کنم، کم می بیند!

بلکه چگونه قائلی به کنه وصف تو برسد؟ و خدا در وصف بلند مرتبگی تو بلیغ تر سخن گفته است!

و آیات نفیسه قرآن درباره تو نازل شده و به سبب تو زیور و زینت یافته است

و آیات قرآن به خوبی برای تو روشن گشته و تو پادشاه آنی و بر غیر تو با عظمت تر از آن است که منجلی شود!

و اگر عمری باشد، من اشعاری آشکار به نظم در می آورم که نشاط آن باعث فراموشی شاعران نخستین شود

خداوند شاهد است که من از ابی بکر و عمر و عثمان برائت می جویم

و برائت خلعی شاعر این قصیده از سر تعصبی عظیم است و بنا را بر این می گذارد که برائت اصل و ریشه تولی است

قصیده ای از ابن حماد رحمه الله: مصائب شهید کربلا جسمم را لاغر نموده و شیرینی روزگار و زندگی مرا مکدّر و تیره

کرده!

پس محرمی که ماه روز عاشوراست فرا نمی رسد، مگر این که در دلم اندوه ها تجدید می شود و بلا بالش زیر سرم می شود!

و مولایم حسین علیه السّلام و پلیدی هایی را که در زمین سوزان کربلا بر او رفت به یاد می آورم

پس به خدا سوگند او را در کربلا فراموش نمی کنم که به عترت نورانی و با کرامتش و پس از آنان به اصحابش می فرمود:

هشیار باشید! در این سرزمین پیاده شوید و بدانید که من بر خاک خواهم افتاد!

و در این سرزمین تشنه لب جام مرگ را می نوشم و جسمم با خون شسته خواهد شد!

وای و اندوه من بر او که افراد پست را دعوت به خدا می کند و به آنان می گوید: ای بدترین و رذل ترین مردم! در گفته من تأمل کنید!

آیا نمی دانید من پسر دختر محمد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم هستم؟ و پدرم حیدر کرار دین خدا را کامل نمود؟

آیا سنت و شریعتی را تغییر دادم و آیا در دین خدا تغییر و تبدیلی ایجاد کردم؟

آیا آنچه را احمد پاک صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم حرام نمود حلال کردم؟ یا چیزی را که قبل از او حلال بود، حرام نمودم؟

آن بدطینتان به او گفتند: آنچه می گویی را رها کن که ما جام مرگ را از سر تجاوزگری و به سرعت به تو می چشانیم!

مانند کاری که پدرت علی مرتضی علیه السّلام با بزرگان ما کرد و ما سینه های خود را که از کینه شما پر است، تشفی می بخشیم!

پس حسین علیه السّلام با مرکبش به سمت حرم خود روی آورد و اندوه هایش از این جریان دل را آکنده ساخته است و ندا در داد: ای اهل بیت من! صبر پیشه سازید بر گزند پس از من و بر شدائد و بلاهایی که بر سرتان فرود می آید

من امروز از میان شما می روم و با وجود من شما خستگی نداشتید و دشمنی از کسی نمی دیدید!

پس ای اهل بیت من! برخیزید و بشتابید؛ من با شما وداع می کنم در حالی که اشکم بر گونه هایم جاری است.

پس به نیکی صبر کنید و از خدا بترسید که او بهترین و با فضیلت ترین جزا را به شما خواهد داد!

پس روی به سمت اهل عناد کرد و به آن سوی رفت تا از دین خدای شاهد و بلندمرتبه دفاع نماید

و مانند شیری مجاهد بر آنان خروشید و حمله کرد مانند رفتار پدرش، و نلغزید و خوار نگشت!

پس آن قوم از هر سوی به سمت او حمله کردند و او را به سرعت از پشت مرکب به زیر افکندند

و نواده بـا کرامت پیـامبر صـلّی اللَّه علیه و آله و سـلّم به زیر افتاد! ای نکبت بر تو روزگار! با این کار دین اسـتوار دچار معطلی گردید

هفت آسمان استوار مسدود شد و لرزید و جنّیان و وحوش در بیابان ها بر او نوحه سر دادند!

مرکب نواده پیامبر صـلّی اللَّه علیه و آله و سـلّم به سمت زنان حرم او حرکت کرد، در حالی که نوحه سر داده بود و خبر مرگ تشنه کام به خاک افتاده را برای آنان می برد!

دخترکان زهرای بتول علیها السّـلام سـر برهنه از خیمه بیرون دویدند؛ پس دیدند اسب سبط پیامبر صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم و زین آن اسب بی سوار است!

پس به خـاطر فقـدان او بـا لطمه گونه های خود را خونین نمودنـد و اشـکی ریختنـد که سوز آن قابل تعریف نیست و زینب را فراموش نمی کنم که با سکینه استغاثه می کرد و عرضه می داشت: برادرم! تو دژ محکم و پناهگاه من بودی!

برادرم! ای کشته حرام زادگان! مرا شکستی و حزنی همیشگی و طولانی برای من به ارث نهادی!

برادرم! امید داشتم که فدایی تو شوم! ولی نسبت به آرزویی که داشتم، نومید گردیدم!

برادرم! کاش کور می شدم و پیشانی و صورت زیبای تو را به خاک مالیده نمی دیدم!

و زهرا دختر محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم را می خواند و می گفت: مادرم! محل اتکایم سست و متزلزل گردید

ای مادرم! محبوب تو در بیابان روی زمین و مذبوح مانده و با خون ها غسل داده شده است

ای مادرم! گریه کن که پسرت بالای نیزه است و مانند ماه نورافکن، منجلی گشته و نور می افشاند!

بر گلوی به خون خضاب شده نوحه کن و بر گونه خاک و رمل آلوده او اشک ها بریز!

و بر جسم به خاک افتاده نوحه کن که اسبان بنی سفیان در زمین کربلا آن را پایمال نموده اند

و پس از او بر سجاد در بین اسرا نوحه کن که در غل و زنجیر به سمت یزید پلید ملعون برده می شود

پس وای از حسرت و مصیبتی که تمام نمی شود تا این که ما ببینیم که مهدی علیه السّلام با نصر خدا بیاید

ای آل طه! ای امید و یار و یاورم! ای اهل افتخار و سربلندی!

ای سروران من! سوگند که من مصائب شما را یاد نمی کنم، مگر این که مضطرب و پریشان می شوم! پس حزن و اندوه من بر شما هر آن تجدید می شود و در من هست تا روزی که در خاک و بلا بیفتم!

بنده کوچک و حقیر شما محمد محزون است و بر شما اعتماد نموده است؛

ای سروران من! او به شما امید دارد؛ او را شفاعت کنید، وقتی روز قیامت آمد که از شما درخواست شفاعت کند!

پس به خدا قسم که من نجات را از غیر شما امید ندارم، فردا روزی که با خوف و هراس بیایم

روزی که پدر و همراهانم از من فرار می کنند و آنچه را که در دنیا پیش فرستادم را می بینم!

و بر حاضران با عفو و بخشش در فردای قیامت منت بگزارید، زیرا که قدر و منزلت من و آنان به اعتبار شماست که بلند است

ای آل احمد! سلام خدا بر شما باد، سلامی به طول زمان ها که در حال گذر است

قصیده دیگری از ابن حماد:

ای صاحب جمال! آیا با کرشمه ما را مبتلا به هجران خود می کنی و جسمم را در راه هجرانت فاسد می سازی؟

و جام تلخ فراق را به من می نوشانی و لعاب شیرین و گوارایت را از من منع می کنی؟

وا اسفاه که حسین در کربلا از آب فرات ممنوع گردید و دشمنانش از سر فساد و تباهی آن آب را گسترش دادند!

و او را از سرنیزه ها آب دادند، در حالی که یزید در کاخ هایش آب گوارا می نوشید!

مولایم حسین را در کربلا فراموش نمی کنم که روی زمین افتاده بود و به خون آغشته گشته بود

واحسرتا که چقدر به جدش استغاثه کرد، در حالی که شمر اعضایش را از هم جدا می کرد! حسین علیه السّلام عرض می کرد: یا جداه! کاش توحاضر بودی و این جماعت پست را از ما می راندی!

و به شمر لعین که بر سینه ای نشسته بود که در تقوا و نیکو منظری تربیت یافته بود، می فرمود:

ای شمر! مرا بدون جرم می کُشی! قطعا در جهنم عذابی سخت خواهی شد!

و با شمشیر برّان و ساخته شده از آهن هند، از سر ظلم سر او را جدا کرد و سر او را به آرامی بر بالای نیزه به اهتزاز در آورد

و آن را بالای نیزه بلند کرد و آن جماعت تکبیر خدای تبارک و تعالی را گفتند

هفت آسمان که روی هم قرار گرفته به لرزه افتاد و تاریک شد و برای مصیبت آن حضرت دچار لرزش شدید گردید!

طبقات آسمان گریستند و در اثر به خاک افتادن آن حضرت، از سر تأسف خونی که روان شد را به جای اشک جاری ساختند؛

وای بر شما! آیا برای فقدان کسی که با مرگ او تکبیر و تهلیل را کشتید، ندای تکبیر سر می دهید؟

او را قطعه قطعه در صحرا رها کردند و با اسب بر جسم حسین علیه السّلام جولان دادند

و من از خدا و بردباری او جل جلاله و تعالی در این حال تعجب می کنم!

آنان کافر شده اند و زمین آنان را به خاطر عملشان در خود فرو نبرد و به آنان مهلت داد

و اسب درشت هیکل در اثر این اتفاق عریان گشت و در حالی که به سرعت می دوید، خبر شهادت حسین علیه السّلام را داد

به سمت خیمه گاه متوجه شد، در حالی که خود را با خون حسین علیه السّلام خضاب نموده بود و زینش واژگون گشته بود

و زینب می گفت: ای سکینه! اسب حسین آمده است؛ پس به این حالت نظر کن! سکینه برخاست و دید آن اسب شیهه می کشد و عنانش رها گشته؛ پس سکینه صدا به ناله بلند کرد

پس گریست و گفت: وای از شماتت حسدکنندگان بر من که حسین را کشتند و اطفال را یتیم نمودند!

ای عمه جان! اسب او آمده در حالی که به خون شهید آغشته گشته و اشک از چشمان او سرازیر است!

وقتی زنان پاک حرام صدای سکینه را شنیدند که خبر مرگ حسین علیه السّلام را می آورد و ناله می کرد،

از میان پرده ها بیرون آمدند و فریاد می کشیدند و برای نواده محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم که بسیار با فضیلت بود، ندبه می کردند

پس بر گونه های خود با سیلی لطمه می زدند و صورت هایشان مکشوف گردید و صدای ناله علنا بلند شد.

و زنان به صورت خود خدشه وارد کردند، برای فقدان کسی که منادی در آسمان ندا در داد و گفت:

امام پسر امام در کربلا از روی ستم کشته شد و ترس و وحشت ها از این امر بالا گرفت!

و سکینه می گفت: یا جداه! نسل امیه حسین علیه السّلام را کشتند و اطفال او را سر بریدند

ای جدّ ما! قدرتمندان بنی امیه فعلی زشت مرتکب شدند که تمام افعال از آن مدهوش و متحیرند!

ای جدّ ما! این حسین است که در کربلاست و نیزه ها و تیرها او را تکه تکه نمودند

کنار ساحل فرات و در سرزمین غاضریه دیده می شود که بر خاک افتاده و مَثَل مردم گردیده است

سپس در کربلا- حریم او را مباح شمردند و چیزهای مخفی را غارت کردند و بارها را منهدم نمودند و زین العابدین علیه السّلام را دست بسته بالای مرکبی سوار کردند که از وحشت ها شکایت می نمود

بر پدرش با اشکی جاری می گریست و او را در حالی که بیماری سنگینش نموده بود و توان جنگیدن نداشت به اسارت بردند

و او را به سمت خیمه ها آوردند و مادرش در حالی که می گریست، دامن لباس خود را از پشت سر او می کشید

و می گفت: ای کاش مرگ فرا می رسید و من این رفتار را از این اراذل نمی دیدم!

اگر پدرش علی مرتضی زنده بود، پهلوانان را در دفاع از او به خاک می افکند

و سپاه خوارج از سر شکست می گریختند و از ترس شمشیر او توان کارزار نداشتند

وای بر شما که خوار خواهید شد و با عمل خود بارهای سنگین گناه را حمل خواهید کرد!

پس بر ابن سعد و عبیدالله لعین لعنتی باد که تکرار شود و زوال نپذیرد!

و بر محمد و سپس آل محمد روح و ریحانی باد که از حیث گفتار دوام داشته باشد

و خدایِ شاهد، بر آنان مادامی که در بیابان کاروان ها حدی می خوانند و با سرعت سیر می کنند، درود می فرستد

پس چه زمانی دولتی برای آل احمد بر می گردد و ما زوال ملک ظالمان را می بینیم؟

ای آل احمد! شما کشتی های نجات هستید و من به حق شما قسم می خورم که از موالیان شما هستم

برای خود در معاد به این امیدم که وسیله من باشد و به سبب شما رستگار شوم و به آمالم واصل شوم

پس حتما چنین است که شما حجج خدا بر مردم هستید و هر کس به آنچه گفتم عقیده نداشته باشد حرف محالی زده است و خدا سوره «هل اتی» را در مدح شما نازل فرموده و همچنین سوره های نمل و حجرات و انفال را

و کسی از شما که بر شانه حضرت احمد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم بالا برود، اگر قصد آسمان ها را نیز بکند به مقصودش نائل می شود

و کتاب را به طور مفصل بر شما نازل فرمود و خدا کتاب را بر شما نازل فرمود

این (قرآن) نصی به اذن خداست نه از طرف خودش (پیامبر)؛ خدای ذوالعرش به دلیل فضل دادن به شما بر شما تنصیص

فرموده است

و با مختار خود (محمد صلّى اللَّه عليه و آله و سلّم) تكلم نمود، وقتى جبرئيل از جانب پروردگارش به نزد او آمد

وقتى كه فرمود: اين وارث و خليفه من در امت من است. پس آنچه فرمود را خوب بشنويد!

اى آل پيامبر! با خون قلبم و پدرم فداى شما مى شوم و اموال را در راه شما بذل مى كنم

و من ابن حماد، همان دوست شما هستم كه به غير شما راضى نيستم و ولايت غير شما را ندارم

من به ريسمان ولايت شما با جديت چنگ زده ام، اگرچه زمان كوتاه يا بلند باشد

اى سرورانم! من كسى هستم كه شما را دوست دارم و به اين كار اميد عنايت و مرحمت شمما را دارم

بعد از درود بر پيامبر حضرت محمد صلّى اللَّه عليه و آله و سلّم مادامى كه قُمرى مى خواند و بال مى گستراند (به شما اميد بسته ام)

مؤلف: يكى از شاگردان پدر بزرگوارم - كه خدا قبرش را منور گرداند - كه جناب محمد رفيع بن مومن جيلى است - و خدا از گناهان آن دو بگذرد و آنان را با سرورانشان محشور فرمايد - مرثيه هايى گريه آور دارند كه سبك نيكويى دارد و الفاظى بسيار جالب. او از من خواست كه مراثى او را نيز در كتاب بياورم تا لسان صدق او در بين ديگران باشد و آن مراثى اين هاست:

مرثيه اول:

چقدر مرگ جهش ها دارد كه مرا در خواب و آرامشم به شدت تكان مى دهد!

من چگونه باشم در حالى كه كبوتر در حال جان كندن غرق مى شود، ولى آن كس كه زنده است گامى بر نمى دارد!

جان من كه مقتضى خشنودى جان من است، در رسيدن من به آرزوهايم جاى گام هاى من است

عاقل چگونه از حياتش لذت ببرد، در حالى كه زندگى محمل ها را به سمت مرگ مى كشد؟

آيا شخص سليم المزاج اشتهايى دارد و آب شور را در سياه چال ها با صفا مى انگارد؟

اين سرا، سراى كوچ كردن است كه پايانش نزديك شده و مانند كسى مى ماند كه در راه است و وسط بيابان مانده

اين سرا، محل مأوا گزيدن و اطمينان و امنيت از گرفتارى ناگهانى و ماندن نيست

چه بد خانه ای است که در آن انواع دسته های سگ های درنده اجتماع کرده اند!

صاحبان شرافت و مجد در آن ذلیل می شوند و اراذل و درشت خویان در آن عزیز می گردند!

خانه های اهل گمراهی در آن دوباره ساخته می شود و آثار هدایت در آن خاک آلوده و کهنه می شود

اف بر چنین سرایی و مرگ بر آن که من در آن جای ثباتی نمی بینم!

مثل باغیان و زناکاران آل زیاد که نطفه مردان و زنان زناکار هستند!

آیا فکر می کنی که کسی که چنین می گوید بر آنان افترا می بندد یا به مردان و زنان عفیفه نسبت ناروا می دهد؟ نه به خدای مقام و بیت و حجرالاسود و جمع و خیف و سرزمین عرفات! چنین نیست!

آیا حدیثی را که تواتر معنوی دارد، به نقل موثقین از پیامبر مردمان صلّی اللّه علیه و آله و سلّم شنیده ای که فرمود:

هر آینه کسی که مبغض علی علیه السّلام باشد، شکی نیست که مادران چنین کسی خیانتکار هستند!

ما کسی را کینه ورز تر و بغض آور تر از عبیدالله که غرق در لعنت هاست نیافته ایم!

کافر و فاسق و زناکار و خبیث و فاجر و ظالم و شقیّ و سرکش است!

آل رسول از این شخص پلید مصائبی دیده اند که کوه های بلند را می لرزاند!

چه مصیبتی که بر آن قلب همه مردم، حتی دشمنان اهل بیت نیز رقیق می شود و می سوزد

چه مصیبتی که بر آن گروه جنیان صیحه زن بچه از دست داده سر می دهند!

چه مصیبتی که بر آن اشک کسانی که بر مصائب نمی گریند، به گریه می افتد!

سوز قلب من برای سروران خلق است، همان ها که در اسارت قومی طغیانگر ذلیل گشتند

سوز قلب من و دریای ستم به خروش آمد و کشتی های نجات را دستخوش لطمه نمود

سوز قلب من بر جوانانی است که چون ماهی بودند که در اثر فشردگی تاریکی ها گرفت

سوز قلب من بر زنانی است که شبیه حوریان بودند و از پرده های قدسی خود اخراج شدند

گویا زینب را می بینم که ندا سر می داد و مادرش را با ناله و زاری صدا می کرد!

آه و واویلا ای مادر! برخیز و بر ما با تمام نوحه کنندگان ندبه و زاری کن آیا حسین علیه السّلام را دیدی که گونه اش خاک آلوده بود و رگ هایش بریده شده بود؟

آیا حسین علیه السّلام را دیدی که مجروح و تشنه کام جان داد در حالی که نزدیک آب فرات بود؟

پدرم! ای پدر ضعیفان و یتیمان! ای فریادرس زاری کنندگان در محله هلاکت!

کاش حسین علیه السّلام را بین دشمنان می دیدی که مانند غریبی بین سگان زوزه کش بود!

مطرودی که نمی توانست به سمت جلو حمله ور شود در آن ساعتی که آن مرد سرکش از پشت سر او را گزید!

کمک خواهی که فریاد می زد: آیا یاوری هست یا دوستی که انس بگیرد و اطاعت کند؟

کاش در بین این قوم بود کسی که به دین من تدین داشت و کاش در این قوم بود کسی که چون من نماز می خواند!

ای جماعت! یک رقم کَری شما را بیمار کرده؛ کَری که از مادران شما به شما رسیده است!

شما منکر نبوت جدّ من هستید و شما پرستشگر منات و لات هستید!

آیا از مردانگی مردان چیزی در شما هست؟ یا از حیای زنان چیزی دارید؟ قسم به زندگانی ام چنین چیزهایی ندارید!

اهل بیت رسول خدا در شرف مرگ هستند، در اثر خشکی لب ها و دهان ها!

شما نیرنگ بازی و فخرفروشی و نشاط خود را با بستن آب فرات آشکار کردید

اهل بیت پیامبر در کربلا به خاک افتاده اند، در حالی که شکم هایشان گرسنه و لاغر گشته است

شما در ناز و نعمت و رفاهید و از گوشت های لذیذ و آب گوشت ها بهره مند می شوید شما در سرزمین واسع خود کار و بار خود را جمع کرده اید ولی آل رسول در گرو پراکندگی ها هستند

کجاست آن مهمان نوازی نسبت به مهمانی که او را مکرر دعوت نمودید؟ مهمان نوازی تان هلاک باد!

کجاست وفای به عهدنامه ای که به ما نوشتید و با آن به ما وعده ها دادید؟

وای برشما! جواب شما چه خواهد بود روزی که خدای قاضی القضات شما را در روز فصل فرا بخواند؟

پس لعنت پر وبال خدا بر شما باد، مادامی که جهنم با شعله هایش شعله ور می شود!

سپس لعنت رسول خدا و بعد تمامی خلق، هر لعنی که پیاپی است، بر شما باد!

و بر کسی که بر ما بگرید یا خود را به گریه بزند صلوات دائمی از پروردگار ما باشد!

پروردگارا این قصیده را جیلی سرود، پس تو او را در شمار مرثیه سرایان قرار ده؛

و از گناهانی که مرتکب شد، در روزی که فریاد می زند ای آمرزنده گناهان، در گذر!

مرثیه دوم از جیلی، که خدا او را عفو فرماید:

اما هم و غم ها به وادی ما وارد گشته و وطن گرفته است، زیرا حسن مهمان نوازی ما را دیده است!

و آیا دیده ای کسی را که با صحبتش به نزد کسی که آداب و فضل و دین دارد مأوا گزیند؟

کجا اهل فضیلت شادی داشته باشند و زندگی آنان یک آن به خاطر سوز دل گوارا نمی شود.

آیا سروران با نجابت و با کرامت از فرزندان مصطفی صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم را که نورانی و با میمنت هستند نمی بینی؟ از جانب فرزندان حرب که خبیثند، اذیتی به آنان رسیده که برای آن آسمان و زمین گریه می کنند

سوز و آه من بر سخن مولایمان حسین علیه السّلام است که به اصحاب خود، در حالی که دشمنانش به نزد حضرت آمده و اقدام به دشمنی می نمودند، می فرمود:

مرا رها کنید و به دنبال کار خود بروید که ظالمان فقط قصد ستم به من را دارند!

کینه آنان جز با ریختن خون من آرام نمی گیرد و اگر امر چنین باشد، آنان نسبت به غیر من مبالاتی ندارند

گروهی از آن طایفه که جان هایشان را به بهشت جاودان فروخته بودند، گفتند:

ای پسر رسول خدا! پدران ما فدایی تو باد! ما نسبت به آنچه به سمت آن آمدیم اصرار داریم؛

به خدا قسم اگر اعضای ما تکه تکه شود، ما به سمت دنیای گمراهان عدول نمی کنیم!

شما ما را به اسلام هدایت کردید و بر روی زمین کسی دینی مثل دین ما ندارد!

اگر شما نبودید، ما خدا را به عنوان خالق خود نمی شناختیم و نماز و طهارت و اذن را نمی دانستیم

شما راهنمایان و وسائط تقرب ما هستید و شما راهنمایان ما در رستگاری به رضوان خدا می باشید

آیا جد تو بهترین پیامبران نبود و پدرت نسبت به او به منزله هارون نسبت به موسی نبود؟

پس چگونه تو را تسلیم مرد تندخوی زنازاده کنیم در حالی که او را خبیث ترین فرعونی می دانیم که روی زمین آمده است؟

از این امر به خدا پناه می بریم و با تیر و شمشیر و نیزه های تیز شده با آنان می جنگیم،

تا به امر خدا برگردند و و دست ستم از بهترین نمازگزاران بردارند حسین علیه السّلام فرمود: در این صورت شما وفاداری نموده اید و خدا از جانب ما آل یاسین به شما جزا دهد

پس ای سربازان خدا بار بگشایید و آماده بلوایی که به نزد ما خواهد آمد شوید؛

کمربندهای خود را برای مرگ ببندید و بردبار باشید و نهراسید از این که مرگ با ما ملاقات کند

آیا ما از این می ترسیم که دشمن ما را بکشد، در حالی که به خدا قسم حق در ماست و از ما نمی گذرد؟

انسان را عاری نیست که بمیرد، در صورتی که بصیرت داشته باشد و دین خود را مستحکم نموده باشد

این قوم از رسیدن به رحمت خدا نومیدند و در مواقف عرض اعمال قیامت از این جنایتشان باکی از ما ندارند

این قوم دنیا و زینت آن را ترجیح داده اند و هوای نفس خود و شیاطین را عبادت می کنند

آنان رضایت ابن زیاد را می طلبند و امیدوار از آنان نومید می شود، آنان فرزندان ما را خواری می کنند و اهل ما را به اسارت می برند

به اسبان خود آب فرات می نوشانند و آل پیامبر را تشنه کام می کُشند

ای کاش فاطمه طاهره بتول بود و می دید ما از بنی حرب چه می کشیم و بر ما می گریست!

آیا کسی هست که از امر ما با خبر باشد و بر کوچه های مدینه بگذرد و بر ما بگرید و مرثیه بخواند!

بگوید: ای مصطفی! من خارج شدم در حالی که فرزندت را منحور و نیزه خورده ترک نمودم!

دیگری بگوید: ای طاهره بتول! فرزند تو را اندوهگین و مهموم ترک نمودم!

واحسرتا بر کسی که در بیابان به خاک افتاد و دفن نشد و غسل و کفن نگردید! آه از سوز قلبم برای جوانانی که صاحب شرف بودند و در حال تلاوت قرآن کشته شدند!

آه از سوز قلبم برای زنانی که در پرده بودند و در بیابان کربلا بیرون آورده شدند و در میان قومی ملعون بودند!

پروردگارا! عذاب خواری را بر رئیسشان یزید و سپس عبیدالله که تجاوزگرند، بیاور!

و لغزش مسکین ما جیلی را ببخش! آمین آمین یا غفار! دعایم را مستجاب فرما

مرثیه سوم از جیلی، که خدا او را ببخشاید:

آگاه باشد که لاغر اندامی من از فقدان حبیب نیست و سوء حالم از بد مزاجی نیست!

و تنگی معاش متوجه من نشده که دوستان و اقرانم به کمی مال بر من عیب بگیرند!

ولی جماعت غم و سختی و مصیبت بر ذهن من پیاپی آمده و چقدر پشت سر هم آمده!

زیرا که انواع بلا و رنج بر آل رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم که کریم ترین خاندان هستند، روا داشته شده است!

پس چقدر جام های مرگ را نوشیده اند؛ برخی پایمال شده و به بعضی اعلان جنگ شده است

آیا نشنیدی آن زن ملعون پلید را که رفت و دیگری (ابن ملجم) را با وعده وصال (برای کشتن امیر مؤمنان علیه السّلام) وسوسه کرد؟

تا این که حسن مجتبی را که علاوه بر خوش صورتی نیکو خصال نیز بود، کشتند

پس ای کاش در آن هنگام که شربت سم خالص را در جام گوارایی نوشید، جگرم پاره پاره شود! و ای کاش خورشید امروز چون شب تیره شود که صورتی نورانی که مثل درّ بود، سبز گردید!

فدایش شوم آن هنگام که زینب خواهرش آمد و حال او را مشاهده نمود و چه حالی داشت!

پس امام حسن علیه السّلام فرمود: ای دختر نیکی بیا و در شگفت شو که چقدر از پاره های جگرم جلوی من افتاده است!

بیا بیا ای دختر مادرم و ببین که برادرت جگرش را بالا آورده یا طحالش را!

فدایش شوم آن هنگام که برادرش را در حال معانقه در آغوش کشید و او را به تقوای خدای خالق متعال وصیت نمود!

و به صبر و تسلیم در برابر خدا و رضا و شکر و حمد خدا در هر حالی سفارش نمود!

و فرمود: به یاد بیاور انتقال جدمان به معراج را و این که چقدر تو از قصور بهشتی داری و من نیز چقدر دارم!

این سبزی چهره من در اثر سم محقق شده به حسب آنچه در آنجاست و در علم خدا این مصیبت بر من رفته است!

آنان گلویی را خون آلود خواهند کرد که چند بار جد بزرگوارمان آن را جلوی دیدگانم بوسید

پس چهره تو سرخ می شود، به گونه ای که نمی توانی به انصار و موالیانت پناه ببری!

پس وا حسرتاه و وا سوأتاه و وا مصیبتاه بر کسی که در زمین کربلا در روز قتال ذبح شد؛

ای یزید! به چه گناهی حریمش را هتک کردی و آب نوشیدنش را حرام نمودی؟ سؤال مرا پاسخ بده!

تو ای یزید! در کوچه های بلاد شام با فخر و عزت و بزرگی و فوق جمال و زیبایی دور می زنی! امام پاکانی که رویشان چون خورشید سفید است، در مسیر کو ه ها بر چارپایان سوارند!

فرزندان رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم محملشان محکم بسته شده، مانند اسیرانی که با ریسمان بسته می شوند!

حسینی که بهترین یاور یتیمان بود، یتیمان خودش با خواری و دشمنی برده می شوند!

پس وقتی محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم با تو نزد خدای حاکمی که صاحب نقمت و عذاب است، مخاصمه کند چه می کنی؟

و خدایی که نیرویش قوی است و انتقام و قهر دارد و در عزت و جلال سلطنت می نماید

لعنت دائم و پیاپی بر تو ای یزید تا روز قیامت و بعد از آن!

خدایا! من جیلی بنده تو هستم که به کردار قبیح خود معترف هستم!

ولی من مرثیه خوان حسینم و مدایح سرورانم را با لحن گفتگو نشر می دهم!

محبت فرزندان رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم در خاطرم ریشه دوانده و بعد از این از مرگ ابایی ندارم!

و دوست و یاری غیر از جانشین پیامبر نمی گیرم و این لطف تو در حق من است که قبل از خواستن من عطا کرده ای!

و تو به درون من علم داری و می دانی که من مبغض دشمنان وصی و دشمن آنان هستم!

پس در حال حیات و ممات مرا از او دور مفرما و این فضیلت را شامل همه موالیان بگردان

مرثیه چهارم نیز از اوست، خدایش عفو کند:

برای خنده غیر مرا بطلبید و مرا به حزن بخوانید که ای دوستان من! خنده بر اهل حزن و اندوه حرام است

اندوه من برای دوست و انیس و قرین نیست یا برای فرزندی از فرزندانم که امید داشتم بعد از من بماند، نمی باشد همانا حزن و اندوه و ناله و زاری من برای شهید کربلاست که نواده مصطفای هادی امین است!

سوز دلم آنجاست که ندای هل من معین بر قومش سر داد: قوم مرا چه شده که وقتی سخنم را می شنوند، مرا جواب نمی دهند؟

آیا به خاطر درد دفن شده در سینه شان است یا آنان بر اسلام کینه دارند یا این که مرا نمی شناسند؟

من فرزند مصطفایی هستم که قرآن مبین را آورده و من پسر مرتضایی هستم که به دین مبین هدایت فرموده است!

مادرم زهرا مخدم جبرئیل امین است و مذهبم توحید و تقدیس است و اسلام دین من است!

ای قوم من! انصاف به خرج دهید! آیا امروز روی زمین کسی را نظیر من می یابید؟ پس چرا هتک حریم من کردید؟ به من خبر دهید!

وای بر شما! روزی که انسان ندا می دهد پروردگارا مرا برگردان، و روزی که من با صدایی حزین به جدم شکایت می کنم!

ای جد من! می بینی قومم چگونه مرا به ضعف روا داشتند و سپس به استضعاف من راضی نشده تا این که مرا کشتند!

آه از ستم عبیدالله فاسق درشت خوی غلیظ و آه از شمر و شبث که کینه خود را بر ضد من آشکار کردند!

آه از ریختن خون گلویم و آه از به خاک مالیدن پیشانی من آه از دخترانی که از گوشت و خاک من بودند!

آه از حضرت سجاد صاحب پینه پیشانی که جان و رگ قلب من بود و آه از دمی که زنان از دژ محکم خیمه ها بیرون آورده شدند!

در حالی که سر برهنه و تشنه بودند و صدای زاری شان را پایین می آوردند و آه از جور یزید ملعون پسر ملعون!

پروردگارا! آنان را به عذابی دردناک و خوارکننده عذاب فرما و جیلی را در زمره اصحاب یمین محشور فرما مؤلف: در برخی کتب قدیمی مناقب نقل شده که وقتی سر حسین بن علی علیهما السّلام در شام به دار آویخته شد، خالد بن عفران که از افضل تابعین بود، خود را از اصحابش مخفی نمود. آنان یک ماه دنبال او گشتند تا این که او را یافتند و علت دوری گزیدنش را پرسیدند. او گفت: آیا نمی بینید چه بر سر ما آمده؟ سپس این شعر را سرود:

ای پسر دختر محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم! سر تو را آوردند در حالی که به خونت به شدت آغشته بود!

گویا با کشتن تو ای پسر دختر محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم! علنا و عمدا رسول خدا را کشتند!

تو را تشنه کشتند و در کشتنت تنزیل و تأویل را به انتظار ننشستند!

و به خاطر قتل تو تکبیر گفتند، در حالی که با کشتن تو تکبیر و تهلیل را کشتند

محمد بن ادریس شافعی می گوید:

غصه من اول شب بر می گردد و دلم اندوهگین است و غصه خوابم را به بیداری کشیده و خوابیدن امری دور است

و از چیزهایی که جسمم را از بین مرده و موی سرم را سفید کرده، گذر روزهایی است که مصیبت ها دارد!

پس چه کسی از جانب من پیام برای حسین علیه السّلام می برد، اگر چه جانها و دل ها این امر را مکروه می دارند!

کشته بی گناهی است که گویا پیراهنش، به آبی سرخ رنگ شده و خضاب گشته است

و شمشیر صدا می کند و نیزه ناله محزون دارد و اسبان بعد از شیهه کشیدن صدا می کنند

دنیا برای آل محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم متزلزل گشته و نزدیک است کوه های بلند برای آنان ذوب گردد! بر هدایت شده از آل هاشم درود فرستاده می شود و با فرزندان هاشم جنگیده می شود! این امری عجیب است

اگر گناه من حب آل محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم است، این گناهی است که از آن توبه نخواهم کرد!

قطیعی معروف به قطّان که در بغداد بوده، می سراید:

ای منزلی که یک سال اهل آن به آن سر نزده اند! تو را پیمان شکن همیشه روان استغاثه می کند!

زمانه تو را برد وقتی از جانب اهل آن غصه دار شدی و رفتی!

به زمانه مغرور نشو و بدان که دست روزگار بلند است!

زیرا که عمرهای ما در دنیا کوتاه است و آرزوهایمان طولانی است

شب ها می روند و شوق من فانی نمی شود و حسرتم از بین نمی رود!

هیچ دوست منصفی ندارم که با او تسلّی یابم و هیچ نگهبان رسایی ندارم!

و چگونه بدون دوستی بمانم که باطنش زیبا باشد؟

که در دوری و نزدیکی مثل حرفی را که من می زنم بزند؟

هیهات که وفا در بین آنان کم شده و هیچ رفیق خوب و رسیدگی کننده ای ندارم!

ای قوم! چه شده که ما مورد ستم واقع شدیم؟ پس آیا قرآن و رسولی نیست؟

اگر بخشی از آنچه ما یافتیم را می یافتند، حتما با ما مکاتبه می کردند و رویگردان نمی شدند

ولی خیانت کردند و با وصل به ما، نسبت به ما نیکی نکردند و نرساندند!

دلم از آن مجروح و نیش خورده است و گوشه چشم بخیل تو آن را مفتون ساخته!

جسمم را هوای تو لاغر کرده و گویی زندان باریک توست!

ای کسانی که مرا با هجران ها کشتید! مدارا کنید با خون دلی که غلیان درونم آن را لاغر و سست کرده!

شاخه ای از درختانی که کج می شود و باد خوشبویی بر آن می وزد! با کرشمه ای آنی بر ما تسلط می یابد، گویی جسم نازکی صیقل داده شده است

همان گونه که قومی بر حسین علیه السّلام مسلط شدند، آنان اراذلی بودند که ریشه و حسب و نسب نداشتند

ای اهل کوفه! چرا با ما خیانت نمودید و چقدر شما پیمان شکن هستید!

شما به من نامه هایی نوشتید و در نوشته های تر و تازه شما خونخواهی است!

در مورد منزلت من از خدا بترسید که در آن برای ما جوانانی رام هستند؛

و ام کلثوم ندا سر داده بود: مصیبتی که بر من رسید، کم نیست!

وقتی برادرش را دید گفت: اسبان سینه او را پوشاندند و پایمال کردند!

با شط فرات ناله می کرد و می گفت: سرور به شهادت رسیده یعنی حسین علیه السّلام چه شد؟

کجاست آن کسی که هنگامی که او را شیر می دادند، جبرئیل با او سخنان کودکانه می گفت؟

کجاست آن کسی که هنگامی که او را در قنداق پیچیدند، احمد رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم او را بوسید؟

کجاست آن کسی که جد او پیامبر است و مادرش فاطمه بتول است؟

من ابن منصورم که زبانی دارم که بر ناصبیان دراز است!

شیعگی دین و اعتقاد من است و از مذهب خود دست بر نمی دارم!

دعبل خزاعی رحمه الله نیز سروده است:

آیا اشک چشمم را جاری کردی و از شدن مصیبت ها دل را به درد آوردی؟

و بر آثاری از آل محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم می گریی، سینه با حسرت هایش از تو به تنگ آمده است!

هان! بر آنان بگری و چشمانی را برای آنان تر ساز که برای دگرگونی روزگار گریانند!

و در روز کربلا مصائب آنان را فراموش مکن و مصیبتی را که از سخت ترین بلایا بود! خدا قبوری را بر زمین کربلا که محل ریزش باران از ابرها شده، تر و تازه گرداند!

و بر روح حسین علیه السّلام حبیبش درود فرستد، که نزدیک دو رودخانه در بیابان کشته شد!

کشته بی گناهی که با فقدان او فاجعه به بار آمد و تنهایی که ندا سر داد: یاوران من کجایند؟

من در زمین غربت تشنه هستم و کشته شدم و مورد بازخواست قرار گرفتم، بدون این که کسی از من خونخواهی کند!

و آنان سر حسین علیه السّلام را بر نیزه بلند کردند و زنان با حیا را سرگردان بردند!

پس به ابن سعد که خدا روحش را معذب بدارد بگو: همراه با لعنت ها، عذاب آتش را خواهی دید!

من در طول روزگاران و مادامی که باد صبا بوزد، خوار خواهم کرد و صبح و شام خوار و ذلیل می کنم،

گروهی را که همگی گمراه شدند و گفته رسول خدا را با شبهه هایشان تضییع کردند!

همچنین دعبل می گوید:

ای امتی که حسین علیه السّلام را به زور کشتید! حق خدا را در مورد او مراعات نکردید تا هدایت شوید!

روز عاشوررا او را با ضربات نیزه و هر شمشیر سفید و برّنده هندی کشتید!

و چقدر حسین علیه السّلام آنان را با کلامش خواند که جدم پیامبر خصم شما در قیامت خواهد بود!

جد من پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم و پدرم علی علیه السّلام است و فاطمه زکیه علیها السّلام مادر با افتخارم، منازع شما در حق من خواهد بود

ای قوم! آب را همه مردم می نوشند ومن تشنه کام شده ام و طاقت جنگیدنم در برابر آن کم شده است عطش مرا لاغر و سست کرده و کسی که عطش را بر من هموار کرده، از سنگینی آهن و مصیبت بزرگ مرا به اضطراب انداخته است

به حسین علیه السّلام گفتند: آب بر تو حرام است! اما آب حلال است و چه کسی با کودن بیعت می کند؟

از دستی نحس تیری به سمت او آمد، از کمان ملعونی که مولدش ناپاک بود!

ای چشم اشک بریز و خوب گریه کن و بر حسین، آقا پسر آقا گریان باش!

بعضی از مرثیه کنندگان می گوید:

اگر محزونی تو را چه شده که می خوابی؟ چرا بر کسی که محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم بر او گریست نمی گریی؟

چرا بر حسین علیه السّلام و نسل او گریه می کنی؟ گریه بر مثل آنان ستوده است!

به این خاطر که اسلام روز مصیبت او منهدم شد، پس جود و آقایی بر فقدان او گریستند!

آیا فراموش کردی هنگامی را که گروه هایی به نزد او آمدند که بینشان ابن سعد و طاغیان منکر بود؟

پس او را از جرعه های مرگ در شهادتگاهی سیراب کردند که دشمن در آن زیاد و یاور کم بود!

سپس زنان در پرده را سر برهنه مباح دانستند و جماعت آنان پس از حسین علیه السّلام پراکنده گشت!

چگونه آرام بگیرم که در میان اسیران زینب بود، که هنگام شب فریاد می زد: ای جد ما! ای احمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم!

این حسین است که با آهن قطعه قطعه شده و با خونش خضاب گشته و به شهادت رسیده!

عریان و بی کفن بر خاک افتاده و زیر چارپایان و سُم هایشان دیده می شود!

و فرزندان پاکت در اطراف او به شهادت رسیده اند و بر روی خاک ذبح گشته و دفن نشده اند! ای جد من! فرات را از او منع کردند و او را تشنه کشتند و حسین و فرزندانش در آنجا آبشخوری نداشتند!

ای جد من! از ناله و افغان و طول مصیبت من و آنچه می بینم، بر می خیزم و می نشینم(بی قرارم)

و نیز همین شاعر می گوید:

کافی است از حیث خسارت و ندامت کسی را که حسین علیه السّلام را کشت، که کسی که روز قیامت شفیع بندگان نزد خداست، مخاصم او خواهد بود!

همچنین دعبل می گوید:

بین اطراف نجف منزلگاه هایی است، تا وادی آب ها و تا سرزمین طوی!

اشک بر مصائب گرامیان از فرزندان علی علیه السّلام مرا از نغمه سرایان باز داشته!

تأسف من بر مصیبت های روزگار آمده است که در آن به اولاد انسان پاک ظلم می شود!

آیا گریه بر حسین علیه السّلام و یاد به خاک افتادن عالم پارسا را متوقف نمی کنی؟

آیا این تو را محزون نمی کند که پسران زیاد انتقام خون خود را از فرزندان پیامبر صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم گرفتند؟

و فرزندان پاکان، آشکارا شمشیر فرزندان زنا بر آنان می گذرد؟

و رضی موسوی، نقیب نقبای بغداد می گوید:

خدا مدینه را شاداب نگه دارد که محلی است که درب باران با قطرات گواراست

و خدا بر بقیع و مدفونین در آن جود فرماید، در حالی که خاطرشان آسوده و ظرف شیر آن را پر باشد

و بزرگان نجف را نیز، و انسان های شریف و خردمندی که معالم آن را محکم نمودند و قبر کربلا را که اعضای جدا شده را در برگرفته و تشنگی آنان را به خنکی آب گوارا رفع کند

و بغداد و سامرّاء و طوس را نیز، که باران این دیار سرشار و آبشان فراوان باشد

افتخار من در شعرهایم به شماست، نه به اشعارم و وسعم در مخاطباتم درباره شما طولانی می گردد

و چه کسی از شما از حیث ولایت به من سزاوارتر است، در حالی که گوشه نسب من در دست شماست!

علی بن احمد جرجانی قصیده ای طولانی دارد که در آن اهل بیت علیهم السّلام را مدح می کند و از جمله می سراید:

شور و حال من از کوفه است، ولی شور و حالم از کوفه نیست که قبل از مژگانم، پهلوهایم به سمت آن کشیده می شود!

زمینی است کوفه که وقتی باد عراق به آن می وزد، شادابی آن را به دورترین نقطه خراسان می برد!

و از کشته ای است که بالای کربلا با تشنه کامی کشته شده، ولی تو او را تشنه نمی بینی!

سرزمینی که دارای سنگریزه های تیز است و بقیع از آن طلب آب و برکت می کند، در حالی که درون آن سیراب از روح و رضوان خداست!

این قسیم رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم از صلب حضرت آدم علیه السّلام است که با هم مانند دو شریک کنار هم قرار گرفته اند!

و آن دو سبط رسول خدایند که جدشان نماد هدایت است و آن دو در صورت مانند دو چشم می مانند!

باید از پدرشان روزی که آن دو را می بیند خجالت کشید که می بیند به خون سرخ آغشته گشته اند!

جدشان رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم می گوید: ای امتی که ضلالت آنان را در هم بپیچد؛ پس به خاطر کوری شان

ایمان را به کفر مبدل ساختند! من چه جنایتی بر شما روا داشتم وقتی برایتان آوردم بهترین چیزی که آورده می شود از آیات و قرآن را!

آیا من شما را پناه ندهم در حالی که شما در ضلالتتان هستید و بر لبه پرتگاهی از حرارت آتش قرار دارید؟

آیا دل های پاره و جدای شما را جمع ننمودم که بین کینه ها و بغض ها قرار داشت؟

آیا کتاب خدا را بین شما باقی نگذاشتم و آیات روشن قرآن را در جمع و قرائت آن برای شما نگذاشتم؟

آیا در بین شما فریادرس بیچاره نبودم و آیا من بین شما مثل آب برای شخص تشنه کام نبودم؟

فرزند مرا با سختی و تشنه کامی کشتید! با این حال نزد حوض فردای قیامت منتظر احسان من هستید؟

مادرانتان به عزایتان بنشیند! دختران زهرای بتول را که گوشت من و جسم منند به اسارت گرفتید؟

عهد و پیمان پدرش را پاره و نقض نمودید و با این پیمان شکنی اقران مرا بریدید؟

پروردگارا! وقتی آنان ظلم کردند و قصد انهدام ریشه ما نمودند، برای من از آنان گروه با کرامتم انتقامم را بگیر!

چه جواب می دهید در حالی که خصم شما زهرا باشد و خدا برای مظلوم و جنایتکار حکم کننده باشد؟

ای اهل کساء! درود خدا بر شما تنها دو بار و یک بار در روزگار فرود نیامده!

شما ستارگان فرزندان حواء هستید مادامی که خورشید روز و دو ستاره درخشان بتابد

من پیوسته شوقی به شما خاندان دارم که مرا تهییج می کند و روزگار در این باب مرا امر و نهی می نماید تا یه نزد تو بیایم و توحید مرکب من است و عدل توشه و تقوای خدا قدرت و تمکن من می باشد!

این الفاظ حقایقی بود که وقتی روشن شود، با تلألؤ خود بینایی چشمان کوران را برمی گرداند

این ابیات زینت هایی برای فرزندان طه و عترت آنان است و موجب پستی فرزندان حرب و مروان خواهد بود.

اینها جواهری است که جوهری به خاطر دوستی شما از سرزمین گرگان آورده است

همین شاعر همچنین قصیده بلندی درباره روز عاشورا دارد که از جمله آن این بیت است:

ای اهل عاشورا! فریاد مصیبت من بر دین بلند باد؛ ای آل یاسین! شمشیرهای خود را بردارید!

تا آخر آنچه در روایت ابن شهر آشوب گذشت و به آن این ابیات را می افزاید:

با بستن آب بر او تشنگی او را زیاد کردند، مرگ بر نظری که گروهی در مورد آن زیان دیده گشتند

با ظلمشان زمام دنیایشان را به دست گرفتند و به دنیایشان رسیدند، ای کاش به اندکی از آن رضایت می دادند

تا آنکه در قنسرین، راهب آنجا فریاد زد: ای فرقه گمراهی و ای حزب شیاطین!

آیا سری را به سخره می گیرید که بر نیزه نصب شده و مرا به دین خدا سفارش می کند؟

وای بر شما! من به خدا و پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم ایمان آوردم و هدایت شدم و حب علی مرتضی علیه السّلام دین من است!

پس او را از بر بالای پیشانی به خاک افکندند و با لبه دشنه های خود او را قطعه قطعه کردند! از شدت کینه زین اسبان خود را سنگین نمودند و با اسرای آنان کار فراعنه را انجام دادند!

محمل هایشان را بر پشت شتران نهاده و آنان را به زنجیر کشیده بودند و آنان را با شمشیر و نیزه مورد ضرب و طعن قرار می دادند!

کودکان منسوب به فاطمه زهرا علیها السّلام را از پستان مادران به وسیله نیش اژدهاهایشان می گرفتند!

ای امتی که شیطان پرچم آن را بلند نموده و ستم در آن تمام قدرت را در دست گرفته!

مرتضی و فرزندانش را با معاویه چه کار و فاطمه ها را با هند و میسون چه کار؟

آل رسول با شمشیرها متفرق گشته اند و گروهی هراسان ضربه بر سرشان فرود آمده و گروهی زندانی شده اند!

ای چشم من! از آب چیزی برای ابر صبحگاهی که باران فرو می ریزد باقی مگذار و اشکی برای هیچ محزونی رها نکن!

برخیز و بر جسدی که در کربلاست با لؤلؤ اشکت که در درون توست گریه نما!

ای آل احمد! جوهری شمشیر شماست که دست هر فرد محفوظ از خطر را از شما کوتاه می کند!

همچنین شاعر دیگری قصیده عاشورایی بلندی دارد که من این ابیات را از آن انتخاب نمودم:

وقتی عاشورا فرا می رسد، حسرتم برای آل رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم مضاعف می شود و اشکانم جاری می گردد!

آن روز، روزی است که تمام زمین در اثر اندوه و سکوت بر آل رسول خدا تیره شد و آسمان ها لرزید!

مصائبی که در نظر هر مسلمانی سخت آمد، ولی چشم فجار روشن گردید وقتی جانم به یاد مصیبت کربلا می افتد و این که ابدان سادات بر آن جدا شده و به زمین افتاده،

قلبم تنگ می شود و کسب و تجارتم رها می گردد و مصیبتم بزرگ می شود و زندگی به کامم تلخ می شود!

در ملأ عام خون های فاطمیون ریخته شد! اگر خورشید وسط روز عقل داشت به زمین می افتاد!

هان که پدرم فدای آن خون هایی که ریخته شد، به دست سگ هایی که با این عمل در جهنم مستقر شدند!

تابوت هایی از آتش بر آنان قرار گرفت که در درون آن فریادهای بلندی یکی پس از دیگری دارند

پس چقدر دور است کسی که این چنین در آتش باشد و کسی که در بهشت بالای تخت ها نشسته باشد!

جانم به فدای گونه هایی که بر خاک افتاد و جانم به فدای جسم هایی که در بیابان برهنه گشت!

جانم به فدای سرهایی که بالای نیزه رفت و با نیزه های پر زرق و برق به شام به عنوان هدیه برده شد!

جانم به فدای لب هایی که از تشنگی خشک و نازک شد و قطره ای از آب فرات بهره مند نگردید!

جانم به فدای چشم های بیداری که پشت سر هم به آب می نگریستند!

جانم به فدای زنان با حیای آل پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم که سر برهنه بودند و ساتری نداشتند!

مانند قطره های ابر صبحگاهی، از آنچه دفع سرور آنان می نمود، اشک هایی آغشته به خون می ریختند

بر بهترین کشتگان از پیران و جوانان که شمشیر می کشیدند و قامتی بلند داشتند، وقتی اسبانشان حمله ور می شدند

بر بهار بیوه زنان و یتیمان گریه کن که محل درس قرآن در هر سحرگاهی بود! و علم ها و والیان دین مصطفی و اصحاب قربان و حج و عمره بودند!

فریاد می زدند: یا جداه! چه رنج و محنتی است بر ما که می بینی از امیه بر ما وارد شده است!

کینه های جنگ بدر بعد از شصت سال ظاهر گشت و این کینه ها در دل مخفی بود و پنهان گشته بود

گواهی می دهم که هیچ دلی که اندک بهره ای از اسلام در آن بود، به این امر راضی نبود!

گویا من دختر پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را می بینم که با دستانش به ساق عرش آویخته و اشکش جاری است!

و در دامن او پیراهن به خون آغشته حسین است و تمام اهل عالم از این بابت در حسرت هستند!

دختر پیامبر می گوید: ای عدل الهی! بین من و بین کسانی که بر پسرم با اجبار و زورگویی تعدی نمودند، حکم بران!

با شمشیرها و نیزه ها بر او حمله ور شدند و چه تعداد نیزه ها و خنجرها در آنان جولان داد

بـدون این که جرمی غیر از انکار بیعت با یزیدی که از دین پیامبر خدا احمد صـلّی اللّٰه علیه و آله و سـلّم جدا شد و لکه ننگی گردید، مرتکب شده باشد!

پس خدا بر قومی که علیه او اجتماع کردند به عذاب بد جهنم، بدون هیچ فاصله ای حکم می کند؛

و از آب چرکینی که نزدیک می شود می نوشند که صورت را کباب می کند و امعائشان از آن منهدم می گردد

مودت ذی القربی را چنـان که می بینی رعایت کردنـد و این فرمایش پیامبر صـلّی اللّٰه علیه و آله و سـلّم را که فرمود: به عترت خود شما را سفارش می کنم!

پس چه انـدوه هـا که یکی پس از دیگری فرود آوردنـد و چه خیـانت هـا که آن را به خیـانتی دیگر ملحق کردنـد! آنان اولین ستمکاران بر مردم بودند و اول کسانی بودند که با اذیت و ضرر بین مردم سیر کردند!

آنان رفتند و روزگار و زمانه آنان نیز به پایان رسید، جز این که لعنتی دائمی را برای خود بر جای نهادند

محبت خالص من برای آل رسول الله صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم است، چنان چه ولاء و نصرت من برای دوستان آنان است

و من از زمانی که به سن بلوغ رسیده ام، صبح و شام بر آنان درود می فرستم

و فرمایش پیامبر صـلّی اللّٰه علیه و آله و سـلّم که فرمود: انسان با کسـی است که او را دوست دارد، امیـد من را تقویت می کند که لغزش هایم بخشوده خواهد گشت!

ای خدای صاحب بزرگی! مرا بر حب ایشان بمیران و محاسن و پیری مرا بر آتشت حرام فرما!

همچنین علی بن الحسین دوادی نیز قصیده طویلی دارد که این ابیات را از آن انتخاب نمودم:

فرزندان احمد برگزیده صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم پاکیزه گشتند و سوره های محکم قرآن بر آنان مدح گفته است

فرزندان حیدر که درجات اختصاصی از جانب خدا دارند و در سختی ها فرو می روند

شاخه های پیامبر برگزیده و وصیّ او و فاطمه صلوات الله علیهم هستند که درختانی پاک و طیب هستند

و فاطمه ای که می پرسد چرا با جد و جهد اشک می ریزی و با نفس هایت آتشی از حسین علیه السّلام پرتاب می کنی!

من می گویم: به خاطر حسین علیه السّلام می گریم که باد بر پیکر او می وزد و غبار بر او بلند شده است!

محاسن او در خونش غرق گشته و سرش برای فجار بالای نیزه برده می شود!

و از آب فرات منع گشته که آب آن برای گوسفندها و حمارها گوارا گشته است! می گریم بر ام کلثوم که به اسارت برده می شود و بر زینب و سجاد که صاحب آثار سجده در اعضای سجده اش بود گریه می کنم!

با نوک نیزه ها مورد حمله قرار گرفتند و هلاک گشتند، در حالی که برای مردم موجب ایمنی از مهالک هستند!

مردم به سبب این ها از لبه پرتگاه آتش نجات می یابند، ولی آنان با شمشیرهایی که لبه های تیزی داشت بر آنان تعدی نمودند!

پس ای قبرهایی که در زمین قرار گرفتید، بر روی ستارگانی که فرود آمدند، و ای قبوری که در اطراف و جاهای دوری واقع گشتند!

این ها قبر نیستند بلکه باغ های منوری هستند که دورتادورشان سرسبز است

و خدای رحمان از گروهی که طغیان نمودند و از سر ظلم هتک حرمت محارم الهی نمودند، غفلت نورزیده!

آیا در هر روزی سنگ های شما به وسیله مصیبت هایی که هر سنگی را می میراند، کوبیده می شود؟

پس تا به کی جد شما را ببینم که سر رو برده و چشم فرو بسته و روزگار را بنگرم که اطاعت نمی کند؟

پس پروردگارا! آنچه را می بینی فورا تغییر ده که تو از غفلت ورزیدن متعالی هستی!

همچنین جناب صاحب، کافی الکفاه، اسماعیل بن عباد قصیده ای طولانی دارد که از آن این ابیات را انتخاب کردم:

به سبب موالیانم یعنی آل پیامبر جانم به آرزویش رسید؛ هر کس به امور بلند دست یافت و آن را احراز کرد، به سبب رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم است

و به سبب دختر پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم است که از حیث فضیلت شبیه پدر خویش است و به سبب محبت به امام حسن علیه السّلام که در معالی امور به منتهای آن رسید!

و حسین پسندیده علیه السّلام روز سختی که آن را احراز کرد و بین آنان غیر از ستاره ای که بالا رفت و به غایت رسید، نبود! عترتی که تمام دنیا در ظل حمایت آنان قرار گرفتند ولی گروه های ظالم با انواع کورباطنی های خود چه ها کردند!

برادر بزرگ تر یعنی امام حسن علیه السّلام را با سم خوار نمودند و با آنچه برای قتل او کافی بود، و شروع به ظلم به حسین علیه السّلام کردند و او را از حاجتش بازداشتند و به عترت او نیز ظلم نمودند

او را از آب نوشیدن منع کردند در حالی که پرندگان عطش خود را رفع می کردند، پس عطش جان او را گرفت! ای کاش روحم فدایی او شود!

دخترش، پدر را می خواند و خواهرش برادر را صدا می زد! کاش احمد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم مصیبت او و مصیبت خواهرش را می دید!

و زینب دید که شمر به نزدش آمد و او را اسیر نمود و از حال خواهر به خدا شکایت کرد و از این بابت شکایت کرده بود!

و به نزد خدا خواهد رفت و خدا سزاوارترین کسی است که او را جزا می دهد

و همچنین صاحب، قصیده ای دارد که منتخبی از آن این است:

علی بلند مرتبه شبیه ندارد! نه قسم به کسی که معبودی جز او نیست!

مبنای او مبنای پیامبر است و تو او را می شناسی و هنگام افتخار کردن دو پسر علی مرتضی دو پسر پیغمبرند!

اگر ستاره در طلب کف پای آنان باشد، کف پایشان از ستاره بالاتر است و ماه و خورشید نعلین او هستند!

ای پدرم فدای آن حسینی که در روز مصیبتش در راه دین خدا جهاد نمود!

ای پدرم فدای اهل او که در اطرافش به شهادت رسیدند و چشمان، او را احاطه کرده بودند!

ای خدا امتی را زشت گرداند که سرور خود را ذلیل کردند و رضایت او را نخواستند!

ای خدا آن لاشه نجس را لعنت کند که از کینه او دندان های ثنایایش را می کوبید!

و همچنین صاحب، قصیده ای دارد که منتخبی از آن این است: از پلیدان گروه امیه تبری می جویم به خاطر آنچه نزد من درست است که طعامشان قبیح بوده!

و این که بهترین اوصیا آنان را آشکارا لعنت کرد، به خاطر کفرشان که در رانده شدگانشان موجود بود!

و به این خاطر که سروران آل هاشم را کشتند و با گستاخی زنانشان را به اسارت بردند!

و بهترین مردان را از حیث حسب سر بریدند و حسین بلند مرتبه را با سختی در کربلایشان ذبح کردند!

و جمع امور محمد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم را پراکنده ساختند، به خاطر آنچه از بغض او در نیزه داران خود به ارث برده بودند

علت عصبانیتشان فقط بت هایی بود که شکست خورده بودند، در حالی که آنان در اثر شقاوتشان، یاران آن بودند

بارپروردگارا! مرا از مکاره دور نما و گناهانم را ببخش به خاطر خلوصی که در ولای آنان دارم!

بارپروردگارا! دشمنانم زیادند، پس خشم آنان را زیاد کن تا با جستن به آنچه می خواهند دست نیابند!

بارپروردگارا! هر کس که پیامبر و اهل بیت او وسیله او باشند، از خشم دشمنانشان هراسی ندارد!

یا حسین! مرا به خدا برسان که من مبتلا به آنانم و بلای عظیم آنان را دفع فرما!

پس چه بسیار که مرا به خاطر محبت شما رافضی خواندند و رنج طولانی آنان از شما برنگشت!

و همچنین صاحب، قصیده ای دارد که منتخبی از آن این است:

ای ریشه خاندان احمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم! (مقصود علی علیه السّلام است) اگر تو نبودی، احمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم به صورت صاحب نسل، مبعوث نمی گشت! خورشید برای تو برگشت و این فضیلتی است که آشکار گشت و پشت نقاب مخفی نماند!

من فقط آنچه را ناصبی ها که دشمن تو اند و روایت کرده اند نقل می کنم که نفی آن مباح است!

ای تالی تلو پیامبر و ای برادر دلسوز او! معامله ای با تو شد که مصائب آن هر چیز عجیبی را آورد!

تو را بعد از آنکه دین خود را به مشتی خاک فروختند، ابا تراب لقب دادند!

آیا در این که من امیه را لعنت می کنم شک داری، بعد از آنکه بر آزادگان و پاکان کفر ورزیدند؟

حسین علیه السّلام را کشتند و ای وای مصیبت بار بر من پس از او و استغاثه می کنم به خاطر اندوه طولانی ام یا بر آنچه بر سر من آمد!

پس دختران محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را به اسارت بردند؛ پس گویی به طلب خون های جنگ فتح و احزاب آمدند!

کمی مدارا کنید که در روز قیامت بی نیازی خواهد بود و آتش جهنم با صدای عقاب فریاد خواهد کشید

و همچنین صاحب، قصیده ای دارد که منتخبی از آن این است:

خون های برادر پیامبر محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را جاری کردند؛ پس سیل فراوان اشک ما باید جاری باشد و باید آب از دیده ریخت!

و باید لعنت های تمام نشدنی بر دشمنان او صادر شود: چه گذشتگان و چه آیندگان!

و امور بزرگی را به پسران و سپس به دختران او روا داشتند؛ پس تو حدیث مقتل را بشنو!

حسین علیه السّلام را که جهاد می کرد، در کربلا از آب باز داشتند؛ پس مانند نوحه استغاثه کنندگان ناله بزن!

او را از گواراترین آبشخورها منع کردند و به همین نحو فردا در آتشی که وخیم ترین آبشخور است وارد خواهند شد! آیا سر پسر دختر پیامبر صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم جدا می شود، در حالی که بین مردم هستند کسانی که زنده اند و در رکاب او کشته نشده اند؟

و زنازادگان با فرصت طلبی و شتاب بر اهل «حیّ علی الفلاح» حاکم گشتند!

بدکار پسر بدکار با خنده و شادی کسی را کشتند که برای پیامبر نیکی بهترین کسی بود که حضرتش او را می بوسید!

پسران هند شمشیرهای بژان هندی خود را در رگ های اولاد پیامبر صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم فرو بردند و آن را بلند کردند!

فرشتگان آسمان از قتل آنان نوحه گری کردند و گریستند و کاسه های نازک آب آوردند!

پس به باور من گریه بر زمانه حلال است و خنده بعد از واقعه عاشورا حلال نیست!

چقدر به اندوه ها گفتم که این چنین تداوم داشته باشید و در دل فرود آیید و کوچ نکنید!

و زینب دختر فاطمه بتول صلوات الله علیهما قصیده ای دارد که این ابیات را از آن انتخاب کرده ام:

به قرآن و کسانی که از حیث شأن پهلوی قرآنند متمسک شو! پس اهل بیتند که اهل کتابند

کتاب به سبب آنان نازل شده و آنان کتاب را خوانده اند و آنانند که به سمت خوبی هدایت می کنند!

امام من در حالی که کودک بود، خدای رحمان را توحید گفت و قبل از آنکه خطاب خدا برای ایمان آوردن مردم سخت گردد، ایمان آورد

علی راستگوی مردمان بود و علی جدا کننده عذاب از مردم بود

شفیع من در قیامت نزد پروردگارم، پیامبرم و وصی او ابو ترابند

و همچنین فاطمه بتول و دو آقایی که در بهشت با جوانان جاودانه اند می باشند

بر کربلا و ساکنین آن سلام و بر روح خدا در آن قبّه ها سلام باد! جان هایی که از قدیم در زمین مقدس بودند و از زمانی که

نطفه بودند از عذاب خلاصی داشتند

پس پهلو بگیر با جوانانی که خدا را پرستیدند و خوابیده اند در حالی که نافله شب می خواندند در بیابان ها و دره ها!

زنان جوانی (از حوریان) بر بالای قبور آنان هستند با برگ هایی پر ناز و نعمت و مرطوب!

و قبور برای آنان حکم قصر را یافته است و محل خواباندن شتران گشته که آستان و دامنه دارد!

اگر طبقات زمین آنان را بپوشاند، چنان که شمشیر را در غلافش پنهان می کنی

مانند ماه هایی هستند وقتی که با رضایت تردد می کنند، و مانند شیرانی هستند وقتی عصبانی می شوند

برای کسانی که به نزد آنان بیایند و پوزش بطلبند و برای هلاک شدگان گرسنه، مثل دریاها هستند!

هر آینه به بهشت های جاودان منتقل شدند و نعیم را به جای عقاب عوض داده شدند!

دختران محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم اسیر شدند و با اسیران و غنایم برده شدند؛

در حالی پایین البسه شان خاک آلوده بود و مکشوفه بودند مانند اسرای روم، و قوزک های پایشان خون آلود بود!

اگر از سر اجبار آنان را از حجاب بیرون آوردند، آنان از حیث عفت حجاب داشتند!

آیا برای دادن آب فرات بر حسین علیه السّلام بخل ورزیده می شود؟ در حالی که این آب بر سگان مباح گشته؟

پس من قلبی دارم که دارای التهاب است و پلک چشمی دارم که اشک از آن ریزان است

و دعبل خزاعی قصیده طویلی دارد که از آن جمله است: از شامی که اهل آن شوم بودند برای شومی آمدند و ابلیس جلودار سپاهیان آنان بود

ملعون گشتند و قطعا با کشتن امامشان ملعون گشتند، او را ترک کردند در حالی که بدنش جدا جدا و پنج تکه بود!

و اسیر کردند! پس ای حزن من بر دختران محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم که گریان بودند و سر برهنه بودند و لباسی نداشتند!

مرگتان باد! وای برشما! آیا راضی شدید به آتشی که محبوس در آن ذلیل است؟

عزت حیات را که چیز ارزشمندی است به دنیای دیگران فروختید! چقدر جاهلید!

ببین چقدر این بیعت اموی زیان بار است! ملعون است و بهره بیعت کنندگان اندک است!

بدی بر کسانی که با آنان بیعت کردید و گویا من امام شما را می بینم که وسط جهنم محبوس گشته!

ای آل احمد! چه چیزی بعد از جد خود صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم دیدید، از جماعتی که در قیاس مانند مجوس هستند؟

چقدر گریه برشما شد و جان ها در روز عاشورا بر حسین بریده گشت!

ای دوستان ما! صبر کنید که به زودی ما شما را از حالت شدت به رخاء بر می گردانیم در روزی که بر آل آن لعین سخت و گران است!

من پیوسته متبع شما و امرتان هستم و تا زنده ام نفس خود را بر امر شما فرمان می دهم

و ابیاتی از قصیده جعفر بن عفان طائی رحمه الله این است:

هر کس که گریه کننده است باید بر اسلام بگرید که احکامش ضایع شد و مباح گردید!

به خاطر صبح عاشورا که حسین و ذریه اش را با نیزه زدند و شمشیر خود را از خون او سیراب کردند و شمشیرشان کند گردید! و در صحرا مورد خیانت قرار گرفت و گوشتی پراکنده ماند که گردن پرندگان بر آن بیتوته کرد و صبح نمود!

وقتی امت سوء را فرا خواند، امت او را یاری نکرد و صبرها از آن امت به خروش آمد و گمراه شدند!

هان که انوار خود را با دست خود محو کردند! پس آن دستان سالم نماند و شَل گردد!

و حسین علیه السّلام آنان را با تلاش مورد ندا قرار می داد به حق محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم، زیرا که فرزند او نسبت به او در چنین مکانتی قرار داشت!

آنان قربت به رسول را حفظ و رعایت نکردند و گام هایشان آنان را لغزاند و دچار لغزش شدند!

امت جدش گرمای قتل را به او چشاندند و نعلینش در کربلا با سرعت و گاهی آرام حرکت کرد و لغزید!

پس خدای رحمان امت جدش را مقدس نگرداند، اگر چه امت او برای پروردگارش روزه بگیرد و نماز بگذارد

همان طور که دختر پیامبر در خصوص نسلش مصیبت زده شد، در حالی که آن نسل حامیان امت از جنگ به هنگام شدايد بودند

ایشان قصیده طولانی دیگری هم دارد که ابیاتی از آن را انتخاب نمودم:

حسین علیه السّلام وقتی ارکان دین سست گردید، بسیار گریست و بر امور بزرگ و با عظمت نیز گریه کرد

آیا کسی در حزن و اشکش عذری دارد بعد از حسین علیه السّلام و زنان فاطمی که به اسارت رفتند؟

یا آیا کسی که اندوهگین است و تشنه گشته و مصیبت آن حضرت لذت زندگی را از او گرفته، تکرار این فجایع عذری برایش باقی می گذارد؟

مثل ستارگان درّ مانند در مراتبشان بودند که وقتی ستاره ای نبود، ستاره ای برای مدتی آشکار می شد! ای امت بدکار! حجت های خود را بیاورید، وقتی در برابر جبار آسمان ها قرار گرفتید!

در حالی که حضرت محمد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم دشمن شماست و خدا نیز در حق او انصاف دارد و با حق و عدالت درباره او ترسی ندارد!

آیا آنچه صلاح شماست از امور حلال و ترک امور بد، برایتان تبیین نکنم؟

خدا عمل شما را گمراه گرداند؛ پس شما در مورد وصایایی که به شما کردم، چه کردید؟

اما فرزندان مرا که مقتول و زندانی کردید و برخی نیز به بالای کوه های بلند گریختند!

و دختران مرا در برابرتان ترساندید! مرگتان باد از دختران کوچک من چه می خواستید؟

از نزد ستمگری که با او پیمان داشت، مانند اسیران به نزد سایر جباران برده می شدند!

ای بی پدران! آیا این جزای من در مورد نزدیکان و خویشانم بود؟

وارد آتش شوید و به سبب عمل خود در آن قرار گیرید و سپس در عقوبات دردناک جاودان شوید!

و از جمله مراثی، مرثیه زینب بنت فاطمه خواهر امام حسین علیهم السّلام است، زمانی که وارد دمشق شدند:

ای سکنه شهر! آیا قتل حسین و حسن علیهما السّلام در حال تشنگی ناشی از طول حزن و ناتوان تشنه، لقمه گلوگیر شما نشده؟

در حالی که می گفت: ای قوم! پدرم علی جانشین پیامبر و آن نیکوکار و با تقواست و فاطمه مادر من است که تقوی دارد و نیل به مقصود دارد.

بر پسر مصطفی به جرعه آبی که بر کودکان ما حیات بخش از تشنگی باشد، منت نهید؛ چون آب فرات جاری است!

بدو گفتند: نه! آبی نیست مگر شمشیر و نیزه ها! پس به حکم زنازادگان پایین بیا! اما فرمود: نه من خواهم جنگید! تا این که تیری باریک و دراز به سمتش آمد و آن تیر را مردی ضعیف العقل و پیس که از آتش جهنم خلاصی نیابد و پلیدی بود زنازاده و بدون دعوت به آن قوم پیوسته بود، به سمتش پرتاب کرد!

با نیرنگ او لا اله الا الله گفتند و برای کشتن او جمع شدند و مرگ او به علت تیر خوردنش بود و کار از تیراندازی دو طرفه گذشت!

و پیشانی او را به خاک مالیدند و محاسنش را با خون خضاب کردند! ای خدایی که معین او هستی! تو از او غافل نیستی!

و حریم او را هتک کردند و طفل از شیر گرفته اش را ذبح کردند و کلثوم او را برتر دانستند و سایر بانوان را حرکت دادند!

در بیابان های خشک با ضجه نداکنندگان حرکت داده شدند، در حالی که اشک آنان جاری بود و عقلشان زائل گشته بود!

می گفتند: ای محمد و ای جد ما احمد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم! بردگان ما، ما را به اسارت بردند و همه ما عزاداریم!

اسرای کربلا را به شام و بلا به هدیه بردند، در حالی که نعل خون به پا داشتند و کسی نبود پای آنان را بپوشاند!

به سوی یزید طغیانگر که معدن هر مصیبت او بود، به وسیله هر منکر و دوستی از سمت درب جابیه برده شدند!

تا این که ماه تاریکی، یعنی سر امام مورد امید مقابل بدترین مردم قرار گرفت، همو که قاتل ملعون امام بود!

در دستش چوب خیزرانش را داشت و دندان هایش را می کوبید! بند بند انگشتانش بریده باد!

بند انگشتی که از آنِ یک منکر و سریع الشر و رصد کننده و زورگو و معاند که در سینه اش کینه بود!

کینه بدریّ و غلیان درونی ناشی از دوران کفر که با جاهلیت آمیخته بود و اهل فضل برای او خوار بودند! پس ای چشمان من! بر پسران دختر پیامبر بگریید با اشکی دور و دراز که عاقل باید چنین بگرید!

روایت شده که ابی یوسف عبد السّلام بن محمد قزوینی که سپس بغدادی شد، به ابی العلاء معری گفت: آیا تو شعری درباره اهل بیت رسول خدا صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم داری؟ زیرا برخی شعرای قزوین اشعاری درباره آنان دارند که شعرای تنوخ ندارند! پس معری به او گفت: شعرای قزوین چه می گویند؟ عبدالسّلام گفت: می گویند:

سر پسر دختر محمد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم و جانشین او برای مسلمانان بالای نیزه زده شده!

و مسلمانان می نگرند و می شنوند و هیچ کس از آنان زاری نمی کند و احساس درد ندارد!

تو پلک هایی را بیدار کردی در حالی که نسبت به آنان در چرت بودی و چشمانی را خواباندی که به سبب تو نمی خوابیدند!

در منظر تو به چشمان سرمه کوری کشیده شد و خبر شهادت تو هر گوش شنوایی را کر کرد!

هیچ باغی نیست مگر این که دوست دارد مضجع تو گردد و موضع قبر تو باشد!

معرّی گفت: پس من این شعر را می گویم:

رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم پیشانی او را مسح کرد؛ پس او در گونه هایش صیقلی دارد و والدینش از بهترین قریش اند و جد او بهترین اجداد است!

بعضی از تابعین گفته اند:

ای حسین بن علی و ای کشته ابن زیاد! ای حسین بن علی که در بیابان ها به خاک افتادی!

اگر فاطمه می دیـد، به شـدت ماننـد ابر پر باران می گریست و اگر فاطمه می دیـد، ماننـد نوحه درخت ورقاء در بیابان ناله می کرد! و هر آینه می ایستاد و شوق گریه داشت و می گریست و نـدا می داد: فرزنـدم نوه پیـامبر صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم با مسمار و میخ محکم دریده گشت!

آه از شمر ستمگر و کافر و ابن زیاد و خدا یزید و معاویه پسر حرب را بسیار لعنت کند!

آنان دشمنان رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم و فرزندان دشمنان او بودند و آنان را عذابی زودهنگام در دنیا و هذابی در روز قیانت و ندا دادن است!

و گهواره ای در جهنم خواهند داشت که بدترین گهواره هاست!

یکی از شیعیان چنین سروده است:

چه هنگام اشکت از جریان باز می ایستد و جوشش درونی ات سرد می شود؟

کشته اگر می خواهی بشناسی همان کشته فرزندان زیاد است؛ هان که پدرم و جانم فدای آن کشته باد!

خون حسین علیه السّلام ریخته شد و آنان مراعات نکردند؛ بله در بین زندگان هستند کسانی که خردشان مرده است!

جانم فدای پیشانی تو باد که پیشانی ای بود که خونش بر گونه نرمش روان گشت!

آیا دل صاحب تقوا و ورع از احزان و درد طولانی خالی می شود؟

و تیرهای فرزندان زیاد از خون فرزندان رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم تیز گشته!

تو دلت را تسلّی بده که قلب من نمی تواند از این مصیبت غافل گردد!

ای از طول درد و رنج بعد از قومی که جام های افول بر گرد آنان آورده شد!

نیزه های آل حرب با آنان معامله کردند و شمشیرهایی که شکستشان کم بود!

در خاک کربلا خانه دارند که اهل آن در اتاق های مشخص و مندرس آن استراحت می کنند!

تحیات و روح و مغفرت بر بر آن محله و ساکنانش باد!

و بنـد بند بدن حسین علیه السّلام در دل صحراست و بازیچه باد دبور و صبا گشته است! یا رسول الله! از کسانی که شما را آزردند و موجب خونخواهی شما شدند، برائت می جویند!

منصور بن نمریّ می گوید:

فرزندان پیامبر کشته می شوند و قاتلان امید خلود در بهشت برای قاتلین او دارند!

من در کفر قاتل او تردید ندارم و تردید من در کفر خوار کننده آنان است!

و صاحب رحمه الله می گوید:

وجدان یزید جز با اسیر کردن دختران او آرام نمی گیرد؛ درون او ترساندن و دور کردن است!

اگر من دشمن حرب پدر ابی سفیان و همه کسان او نباشم، پدران و اجدادم مرا از خود نفی کنند و من فرزند آنان نباشم!

اگر احمد و وصی او صلوات الله علیهما را تفضیل ندهم، مجدی را که بندگان زمام آن هستند، منهدم نموده ام!

ای کربلا! سخن از بلایای خود بگو! و سخن از سختی با مصیبت ما بازگشت می کند!

شیری را که احمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم و وصیّ او بزرگ گردند، سگی که زیاد آن را بزرگ کرد، خوار نمود!

پس دین می گرید و ملائکه شکایت دارند و هوا سرخ فام گشته و سال های بی بارانی رسیده!

سلیمان بن قتّه می گوید:

بر خانه های آل محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم گذشتم و آن جا را مثل ایامی که در آن بودند نیافتم!

پس خدا آن خانه ها و اهل آن را دور نسازد؛ اگر من به گمان خودم از آنان گردم، خالی می شود!

هشیار باشید که کشتگان سرزمین کربلا از بنی هاشم،گردن مسلمانان را ذلیل کردند و گردنشان خوار شد؛ و آل هاشم غیاث امت بودند و بعد مصیبت دیدند؛ آگاه باشید که آن مصائب بزرگ شد و با عظمت گشت!

و رکن الاسلام ابوالفضل کرمانی رحمه الله از قول استاد فخر القضاه محمد بن حسین ارسانیدی برایم گفت که یکی از شعرا

چنین سرود:

ای چشم! با اشک و ناله گریه کن و اگر گریه می کنی بر آل رسول گریه کن!

بر نه فرزند از صلب علی ندبه کن که مصیبت دیدند و بر پنج فرزند عقیل ندبه بنما!

بر همه آنان ندبه کن که وقتی برای خیر جایگاهی قرار داده شود، آنان همگی بخیل نیستند!

و اگر بر یاوری از آنان یعنی برادرشان گریه و ندبه می کنی، ندبه کن که در آنچه آنان را جانشین گشت، خوارکننده نیست!

و هم نام پیامبر را که در بین آنان مورد نیرنگ واقع گشت و او را با شمشیری کشیده بالا بردند!

فخر القضاه می گوید: قاضی امام محمد بن عبد الجبار سمعانی می گوید: از جمله اشعارش این شعر است:

شمشیرهای محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم را به روی خود او کشیدند و با آن سرهای آل محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم را شکستند!

و غیر از ایشان چنین سروده است:

رنج های زمانه ابرهای متراکمی هستند که بر مصیبات و فاجعه ها می گریند!

وقتی غصه ها بر تو عارض شد، آن را بر مصیبات اولاد بتول یعنی فاطمه صلوات الله علیها تسلیت بگو!

و صاحب، کافی الکفاه اسماعیل بن عباد رحمه الله می گوید:

ای دیده! بر شهید کشته گریان شو و گونه ات را مانند محیلی که یک سال اهلش از او غایب شده اند نما!

چگونه گریه بر قتل مولایم شفا دهد که امام تأویل و تنزیل قرآن است؟ اگر تمام دریاها بشود اشک چشم من، برای گریه بر مسلم بن عقیل کفایت مرا نمی کند!

با خدا و پیامبر و مولایشان علی جنگیدند، وقتی که با فرزند رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم به جنگ برخاستند!

در اطراف او ستاره های شب های تاریک را به زمین افکندند و جماعت شیران را در اطراف او کشتند!

برادرانی که هر یک شیر ژیان بودند و شمشیرهایی بودند که صیقل داده شده بودند

آنان را زدند و نیزه پرتاب کردند و نحر نمودند و غارت کردند! وای که چه راهی به سوی گمراهی رفتند!

و حسینی که از شربتی آب ممنوع گردید و بین حرارت رمل ها و حرارت درونی واقع بود!

بر پسرش که او را به سینه چسبانیده بود و غرق در خون های جاری بود، ضجه می زد!

بعد از علی اکبر مصیبت طفل شیرخوارش را دید و آیا شما شنیده اید شیرخواری کشته شود؟

سپس چیزی جز کشتن خود امام آنان را آرام نمی کرد که وجودش باطن تکبیر و تهلیل بود!

جان حسین علیه السّلام جان رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم بود و جان علی و جان بتول علیهما السّلام بود!

او را مانند قربانی ذبح کردند! پس ای دل! بر عزیزی که خوار گشت دو نیم شو!

جسمش را پایمال کردند در حالی که او را قطعه قطعه کرده بودند؛ وای بر ایشان از عقاب روز پر وبال قیامت!

در حالی که او را قطعه قطعه کرده بودند، سرش را گرفتند؛ سعی کافران در راه گمراهی است! آن سر را بر نیزه نصب نمودند؛ پس خون های من و نه اشک های من به شدت جاری گشت!

و دختران فاطمه زهرا علیها السّلام را هتک کردند، وقتی دور آن کشته ضجه می زدند!

آنان را در حالت مکشوفه سوار بر شتران نمودند و زور و ترساندن سبب این کارشان بود!

ای وای از سختی کربلای بزرگ و بر مصیبتی که بر پیامبر سنگین آمد!

چقدر جبرئیل بر این مصیبتی که در خصوص فرزندان پیامبر صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم دامنگیر ایشان شد گریست، بر جبرئیل درود بفرستید!

وقتی محشر عدالت خدا بر پا شود، زهرا علیها السّلام خواهد آمد و درخواست حکم می کند!

و پدر و شوهر و فرزندانش در اطراف اویند و خصم آن نابکاران اندک نیستند!

و فاطمه علیها السّلام ندا می دهد: پروردگارا! فرزندانم ذبح شدند! به چه جرمی؟ تو که بهترین غلبه کنندگانی!

خدا به مالک جهنم ندا می دهد: آتش جهنم را روشن و شعله ور کن و کسانی را که در غل و زنجیرند، بگیر!

ای فرزندان مصطفی! گریستم و گریاندم و جانم پس از این همه از من چیزی نخواسته!

کاش روحم ذوب و تبدیل به اشک شود تا گریه کنم برای ذلتی که دامنگیر شما شد!

پس ولایتی که نسبت به شما دارم وسیله و زاد من است، روزی که شما را کنار نهر سلسبیل می بینم!

من درباره شما مدائح و مراثی سروده ام و محکمات قرآن را حفظ نموده ام!

برای اسماعیل از حیث افتخار بس است که بگویند این اشعار، گفته های اوست! و هر وقت دشمنان ناصبی شما در مورد شما بر من مکر و حیله کنند، خدا مرا کافی است و او بهترین پشتیبان است!

و همچنین صاحب رحمه الله، قصیده طویلی دارد که از جمله آن این اشعار است:

آنان امر زنازاده یزید را که از راه حرام متولد گشته بود، محکم نمودند؛ پس او بر روح حسین علیه السّلام و اهل او سیطره یافت و بسیار چموشی نمود!

آنان را به خاک افکند و کشت و مانند قربانیان نحر کرد؛ ای اشک چشم! بشتاب به فرو ریختن و سپس بشتاب بر ریزش!

در مورد اهل «حی علی الصلاه و حی علی الفلاح»، یزید زنان خود را بین تراکم حرم و زیور آلاتشان حفظ می کند!

و دختران احمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم حریمشان هتک و مکشوفه شده! کاش نوحه گران از نوحه و ضجه ساکت نشوند!

ای سرورانم! محبت من برای شماست و آن انگیزه مدیحه سرایی من است و با ذکر فضل شما هر روز صبح و شام شربت می نوشم!

ابن عبّاد ولای صریح شما را بدون زوال ملتزم گشته است!

مؤلف: ابن نما رحمه الله می گوید: پسر عایشه برایم روایت کرده و گفت: سلیمان بن قتّه عدوی غلام بنی تیم، سه روز بعد از قتل امام حسین علیه السّلام، در کربلا نگاهی به محل بر خاک افتادنشان کرد و به اسب عربی خود تکیه زد و چنین سرود:

بر خانه های آل محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم گذشتم؛ پس آن را مثل خود در روزی که در آن بودند نیافتم!

مگر نمی بینی خورشید از فقدان حسین علیه السّلام بیمار گشته و شهرها به لرزه افتاده؟

آنان امید مردم بودند، ولی مصیبت دیدند و آن مصیبات عظیم شد و بزرگ گردید! قبیله قیس از ما چیزی می خواهد و ما به فقیر آنان می دهیم و قیس وقتی نعلین ما می لغزد، ما را می کشد!

و قطره ای از خون های ما نزد بی نیازی است که روزی برسد که آن را از آنان مطالبه کنیم!

پس خدا خانه ها و اهل آن را دور نسازد، و اگر من به گمان خودم از آنان گردم، خالی می شود!

و کشته کربلا از آل هاشم، گردن مسلمانان را خوار کرد و آنان خوار شدند!

و آسمان در فقدان او شروع به گریستن کرد و ستارگانش بر او نوحه گری کردند و درود فرستادند!

و گفته شده که این ابیات از ابو الرمح خزاعی است. مرزبانی می گوید: ابو الرمح بر فاطمه دختر حسین بن علی علیهما السّلام

داخل شد و برای او مرثیه ای درباره امام حسین علیه السّلام سرود:

بر چشمانم ابرهای اشک جولان می دهد و بعد از گریه صحیح نیست، مگر این که قطره ببارد!

بر آل پیامبر محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم می گرید و خیال نکن در اشک زیاد می گرید، بلکه کم می گرید!

آنان قومی هستند که هنوز شمشیر خود را در نیاورده اند و دشمنانشان هنگامی که شمشیر کشیدند، آنان را مجروح کردند!

و کشته کربلا از آل هاشم، گردن هایی از قریش را خوار کرد و آنان خوار شدند!

پس فاطمه گفت: ای ابا رمح! چنین می گویی؟ گفت: چگونه باید بگویم، خدا مرا فدایت گرداند؟ فاطمه گفت: بگو: گردن مسلمانان را خوار کرد و خوار گشتند!

ابو رمح گفت: از امروز به بعد این مصراع را فقط همین گونه خواهم خواند!

مؤلف: آنچه از مراثی در مصیبت حضرت صلوات الله علیه سروده شده، بسیار است و به شماره در نمی آید و آنچه ما در صدد آوردن آن در این کتابیم، با آوردن مراثی بیش از این مناسبت ندارد و کمی از آن مراثی را آوردیم، به این امید که خدای تعالی مرا در ثوابش با کسانی که با این مراثی گریه و نوحه می کنند شریک سازد. و به همین سبب از امر مورد التزام خود در صدر کتاب تعدی کردیم که گفتیم به ذکر بعضی از قصص از تواریخ و کتبی که از حیث وثوق و اعتماد به کتبی که در فهرست آوردیم نمی رسد، و با این کار به سنت علمای گذشته خود رضوان الله علیهم تأسی کردیم که آنان در آوردن این قصه های مخوف بر تواریخ اعتماد کردند، چرا که خصوصیات آن قصه ها در اخبار کم بوده، اگرچه اکثر آن مورد تایید اخباری است که آوردم. و خدا موفِّق است و تکیه بر اوست .

**[ترجمه]

باب ۴۵ العله التی من أجلها أخر الله العذاب عن قتلته صلوات الله علیه و العله التی من أجلها یقتل أولاد قتلته علیه السلام و إن الله ینتقم له فی زمن القائم علیه السلام

الأخبار

«۱»

ع، [علل الشرائع] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الْهَمْدَانِیُّ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْهَرَوِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا تَقُولُ فِی حَدِیثٍ رُوِیَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ إِذَا خَرَجَ الْقَائِمُ قَتَلَ ذَرَارِیَّ قَتَلَهِ الْحُسَیْنِ علیه السلام بِفِعَالِ آبَائِهَا فَقَالَ علیه السلام هُوَ کَذَلِکَ فَقُلْتُ وَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- وَ لا تَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ أُخْری (۱) مَا مَعْنَاهُ قَالَ صَدَقَ اللَّهُ فِی جَمِیعِ أَقْوَالِهِ وَ لَکِنْ ذَرَارِیُّ قَتَلَهِ الْحُسَیْنِ یَرْضَوْنَ بِفِعَالِ آبَائِهِمْ وَ یَفْتَخِرُونَ بِهَا وَ مَنْ رَضِیَ شَیْئاً کَانَ کَمَنْ أَتَاهُ وَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ بِالْمَشْرِقِ فَرَضِیَ بِقَتْلِهِ رَجُلٌ بِالْمَغْرِبِ لَکَانَ الرَّاضِی عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ شَرِیکَ الْقَاتِلِ وَ إِنَّمَا یَقْتُلُهُمُ الْقَائِمُ علیه السلام إِذَا

خَرَجَ لِرِضَاهُمْ بِفِعْلِ آبَائِهِمْ قَالَ قُلْتُ لَهُ بِأَيِّ شَیْ ءٍ یَبْدَأُ الْقَائِمُ مِنْكُمْ إِذَا قَامَ قَالَ یَبْدَأُ بِبَنِی شَیْبَهَ فَیَقْطَعُ أَیْدِیَهُمْ لِأَنَّهُمْ سُرَّاقُ بَیْتِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ.

**[ترجمه]علل الشرائع و عیون اخبار الرضا: هروی می گوید: به حضرت علی بن موسی الرضا علیهما السّلام گفتم: یا ابن رسول اللّه! چه می فرمایی درباره حدیثی که امام جعفر صادق علیه السّلام فرموده است: «هنگامی که حضرت قائم علیه السّلام خروج کند، فرزندان قاتلین امام حسین علیه السّلام را به علت جنایتی که آباء و اجداد آنان انجام دادند به قتل می رساند»؟ حضرت رضا علیه السّلام فرمود: همین طور است که امام صادق علیه السّلام فرموده است. گفتم: پس قول خدای عزوجل که می فرماید: «وَ لا تَزِرُ وازِرَهٌ وِزْرَ أُخْری.» -. انعام / ۱۶۴ - {و هیچ باربرداری بار [گناه] دیگری را برنمی دارد} چیست؟ فرمود: خدا در جمیع سخنان خود راست می گوید، ولی فرزندان قاتلین امام حسین علیه السّلام به آن عملی که پدران و اجدادشان انجام دادند راضی هستند و به آن اعمال فخر می کنند. و کسی که به عملی راضی باشد، نظیر این است که آن را انجام داده باشد. اگر مردی در مشرق کشته شود و مردی در مغرب به این عمل راضی باشد، او نیز نزد خدا با قاتل شریک خواهد بود. حضرت قائم علیه السّلام موقعی که خروج کند، ایشان را به خاطر رضایتی که به عمل پدرانشان دارند خواهد کشت. گفتم: هنگامی که قائم شما خروج کند، در ابتدا از چه گروهی انتقام خواهد کشید؟ فرمود: از قبیله بنی شیبه شروع می کند و دست آنان را می برد، زیرا آنان سارقین خانه خدای عزوجل هستند. -. عیون اخبار الرضا ۱ : ۲۷۳ ، علل الشرائع ۱ : ۲۱۹ -

**[ترجمه]

«۲»

م، [تفسیر الإمام علیه السلام] ج، [الإحتجاج] بِالْإِسْنَادِ إِلَی أَبِی مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِیِّ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: أَنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام كَانَ یَذْكُرُ حَالَ مَنْ مَسَخَهُمُ اللَّهُ قِرَدَهً مِنْ بَنِی إِسْرَائِیلَ وَ یَحْكِی قِصَّتَهُمْ فَلَمَّا بَلَغَ آخِرَهَا قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی مَسَخَ أُولَئِكَ الْقَوْمَ لِاصْطِیَادِ السَّمَكِ

فَكَیْفَ تَرَی عِنْدَ اللَّهِ یَكُونُ حَالُ مَنْ قَتَلَ أَوْلَادَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هَتَكَ حَرِیمَهُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی وَ إِنْ لَمْ یَمْسَخْهُمْ فِی الدُّنْیَا فَإِنَّ الْمُعَدَّ لَهُمْ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَهِ أَضْعَافُ أَضْعَافِ عَذَابِ الْمَسْخِ فَقِیلَ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَإِنَّا قَدْ سَمِعْنَا مِنْكَ هَذَا الْحَدِیثَ فَقَالَ لَنَا بَعْضُ

ص: ۲۹۵

۱- ۱. الأنعام: ۱۶۴، و الحدیث فی العیون ج ۱ ص ۲۷۳، علل الشرائع ج ۱ ص ۲۱۹.

النُّصَّابِ فَإِنْ كَانَ قَتْلُ الْحُسَيْنِ بَاطِلًا فَهُوَ أَعْظَمُ مِنْ صَيْدِ السَّمَكِ فِي السَّبْتِ أَ فَمَا كَانَ يَغْضَبُ عَلَى قَاتِلِيهِ كَمَا غَضِبَ عَلَى صَيَّادِي السَّمَكِ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ قُلْ لِهَؤُلَاءِ النُّصَّابِ فَإِنْ كَانَ إِبْلِيسُ مَعَاصِيهِ أَعْظَمَ مِنْ مَعَاصِي مَنْ كَفَرَ بِإِغْوَائِهِ فَأَهْلَكَ اللَّهُ مَنْ شَاءَ مِنْهُمْ كَقَوْمِ نُوحٍ وَ فِرْعَوْنَ وَ لَمْ يُهْلِكْ إِبْلِيسَ وَ هُوَ أَوْلَى بِالْهَلَاكِ فَمَا بَالُهُ أَهْلَكَ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ قَصَرُوا عَنْ إِبْلِيسَ فِي عَمَلِ الْمُوبِقَاتِ وَ أَمْهَلَ إِبْلِيسَ مَعَ إِيثَارِهِ لِكَشْفِ الْمُخْزِيَاتِ أَ لَا كَانَ رَبُّنَا عَزَّ وَ جَلَّ حَكِيماً بِتَدْبِيرِهِ وَ حُكْمِهِ فِيمَنْ أَهْلَكَ وَ فِيمَنِ اسْتَبْقَى فَكَذَلِكَ هَؤُلَاءِ الصَّائِدُونَ فِي السَّبْتِ وَ هَؤُلَاءِ الْقَاتِلُونَ لِلْحُسَيْنِ عليه السلام يَفْعَلُ فِي الْفَرِيقَيْنِ مَا يَعْلَمُ أَنَّهُ أَوْلَى بِالصَّوَابِ وَ الْحِكْمَةِ- لا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَ عِبَادُهُ يُسْأَلُونَ.

وَ قَالَ الْبَاقِرُ عليه السلام لَمَّا حَدَّثَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بِهَذَا الْحَدِيثِ قَالَ لَهُ بَعْضُ مَنْ فِي مَجْلِسِهِ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ كَيْفَ يُعَاتِبُ اللَّهُ وَ يُوَبِّخُ هَؤُلَاءِ الْأَخْلَافَ عَلَى قَبَائِحَ أَتَى بِهَا أَسْلَافُهُمْ وَ هُوَ يَقُولُ وَ لا تَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرى فَقَالَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ عليه السلام إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ بِلُغَةِ الْعَرَبِ فَهُوَ يُخَاطِبُ فِيهِ أَهْلَ اللِّسَانِ بِلُغَتِهِمْ يَقُولُ الرَّجُلُ التَّمِيمِيُّ قَدْ أَغَارَ قَوْمُهُ عَلَى بَلَدٍ وَ قَتَلُوا مَنْ فِيهِ أَغَرْتُمْ عَلَى بَلَدِ كَذَا وَ يَقُولُ الْعَرَبِيُّ أَيْضاً وَ نَحْنُ فَعَلْنَا بِبَنِي فُلَانٍ وَ نَحْنُ سَبَيْنَا آلَ فُلَانٍ وَ نَحْنُ خَرَّبْنَا بَلَدَ كَذَا لَا يُرِيدُ أَنَّهُمْ بَاشَرُوا ذَلِكَ وَ لَكِنْ يُرِيدُ هَؤُلَاءِ بِالْعَذْلِ وَ أُولَئِكَ بِالافْتِخَارِ أَنَّ قَوْمَهُمْ فَعَلُوا كَذَا وَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي هَذِهِ الْآيَةِ إِنَّمَا هُوَ تَوْبِيخٌ لِأَسْلَافِهِمْ وَ تَوْبِيخُ الْعَذْلِ عَلَى هَؤُلَاءِ الْمَوْجُودِينَ لِأَنَّ ذَلِكَ هُوَ اللُّغَةُ الَّتِي أُنْزِلَ بِهَا الْقُرْآنُ وَ لِأَنَّ هَؤُلَاءِ الْأَخْلَافَ أَيْضاً رَاضُونَ بِمَا فَعَلَ أَسْلَافُهُمْ مُصَوِّبُونَ ذَلِكَ لَهُمْ فَجَازَ أَنْ يُقَالَ لَهُمْ أَنْتُمْ فَعَلْتُمْ أَيْ إِذْ رَضِيتُمْ قَبِيحَ فِعْلِهِمْ (۱).

**[ترجمه]تفسیر امام حسن عسکری و احتجاج: امام عسکری علیه السّلام از پدرانش نقل می کند که یک وقت حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام، حال آن گروهی را از بنی اسرائیل که مسخ شدند، یعنی از شکل انسان خارج گردیدند و بوزینه شدند، شرح می داد. وقتی به آخر داستان آنان رسید فرمود: خدا آن گروه را به علت این که در روز شنبه ماهی صید کردند مسخ کرد (یعنی به صورت حیوان درآورد). پس جنایت و حال آن افرادی که فرزندان پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله را کشتند و نسبت به آن حضرت هتک حرمت نمودند چگونه خواهد بود؟ گر چه خدا ایشان را در دنیا مسخ نکرد، ولی آن عذابی که خدا در عالم آخرت برای آنان آماده کرده است، ده ها برابر از مسخ شدن سخت تر خواهد بود. به حضرت سجاد علیه السّلام گفته شد: یا ابن رسول اللّه! ما این حدیث را از شما شنیدیم، ولی بعضی از ناصبی ها به ما می گویند: اگر قتل حسین علیه السّلام خطا و باطل باشد، پس از صید ماهی در روز شنبه بزرگ تر است. پس چرا خدا آن طور که بر صیاد ماهیان غضب کرد، بر قاتلین امام حسین علیه السّلام غضب ننمود؟ حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: در جواب آنان بگو: اگر نافرمانی شیطان از آن اشخاصی که به وسیله اغوای شیطان کافر شدند بزرگ تر باشد، پس چرا خدا گروهی از آنان را از قبیل قوم نوح و فرعون هلاک نمود، ولی شیطان را هلاک نکرده، در صورتی که شیطان برای هلاکت سزاوارتر بود، پس چرا خدا آن گروه را با این که کفر و نافرمانی ایشان به قدر شیطان نبود نابود کرد و ابلیس را با این که برای کشف اعمال زشت فعالیت می کند باقی نهاد؟ آیا خدا در تدبیر و حکم خود که بعضی را هلاک می نماید و بعضی را زنده می گذارد حکیم نیست؟ پس آن صیادهای ماهیان و کشندگان امام حسین علیه السّلام نیز همین حال را خواهند داشت. خدای علیم درباره این دو دسته مردم عملی انجام می دهد که عین صواب و حکمت است. خدا راجع به عملی که انجام می دهد مسئول نیست، ولی بندگانش مسئولیت خواهند داشت.

حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام می فرماید: هنگامی که امام سجاد علیه السّلام این حدیث را فرمود، بعضی از آن افرادی

که در مجلس آن بزرگوار بودند گفتند: یا ابن رسول اللّه! چگونه می شود خدا نسل آینده آن اشخاصی را که این اعمال شنیع را انجام داده اند، مورد عتاب و توبیخ قرار دهد؟ در صورتی که در قرآن می فرماید: «وَ لا ـ تَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ أُخْری.» {و هیچ باربرداری بار [گناه] دیگری را برنمی دارد} امام سجاد علیه السّلام در جوابش فرمود: چون قرآن به لغت عرب نازل شده، لذا طبق زبان و اصطلاح خودشان با آنان سخن می گوید. مثلا به زبان قبیله تمیم در موقع نکوهش به مردی که قبیله او شهر را غارت و مردم آن را کشته باشند می گویند: شما فلان شهر را به تاراج بردید. نیز عرب می گوید: ما با قبیله فلان چنین کردیم و فلان شهر را خراب نمودیم. منظور آنان از این سخنان این نیست که خودشان شخصا این اعمال را انجام داده باشند، بلکه منظورشان نکوهش دیگران است و دسته دیگر منظورشان این است که به قبیله خود افتخار نمایند.

منظور خدای عزوجل در این آیه این است که گذشتگان آنان را مورد توبیخ و خودشان را در معرض نکوهش قرار داده باشد، زیرا این همان لغت و اصطلاحی است که قرآن طبق آن نازل شده. از طرفی هم نسل آنان به رفتار آباء و اجداد خود راضی می باشند و اعمال ایشان را تصویب می نمایند. پس جایز است که به ایشان گفته شود: شما این اعمال را انجام داده اید، زیرا شما به رفتار زشت آنان راضی هستید. - . احتجاج: ۱۶۰ -

**[ترجمه]

«۳»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: الْقَائِمُ وَ اللَّهِ يَقْتُلُ ذَرَارِيَّ قَتَلَهِ الْحُسَيْنِ بِفِعَالِ آبَائِهَا.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: اسماعیل بن جابر می گوید: شنیدم که امام صادق علیه السّلام فرمود: به خدا قسم قائم علیه السّلام فرزندان قاتلان حسین علیه السّلام را به سبب انجام عمل پدرانشان خواهد کشت .

**[ترجمه]

«۴»

مل، [کامل الزيارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى

ص: ۲۹۶

۱- ۱. کتاب الاحتجاج ص ۱۶۰.

عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی فَلا عُدْوانَ إِلَّا عَلَی الظَّالِمِینَ (۱) قَالَ أَوْلَادُ قَتَلَهِ الْحُسَیْنِ علیه السلام.

مل، [کامل الزیارات] أَبی عن سعد عن ابن هاشم و ابن أبی الخطاب عن عثمان بن عیسی: مثله (۲)

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السّلام درباره فرمایش خدای تبارک و تعالی «لا عُدْوانَ إِلاّ عَلَی الظّالِمِینَ.» - . بقره / ۱۹۳ - {تجاوز جز بر ستمکاران روا نیست.} فرمود: مقصود فرزندان قاتلان حسین علیه السّلام است.

مثل این روایت در کامل الزیاره به سند دیگر منقول است. - . کامل الزیاره: ۶۴ -

**[ترجمه]

بیان

لعل المراد بالعدوان ما یسمی ظاهرا عدوانا و إن کان فی الواقع موافقا للعدل.

**[ترجمه]شاید مراد از «عدوان» در آیه، چیزی است که به حسب ظاهر عدوان نامیده می شود، اگرچه در واقع موافق با عدالت باشد.

**[ترجمه]

«۴»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ حَکَمٍ الْحَنَّاطِ(۳) عَنْ ضُرَیْسٍ عَنْ أَبِی خَالِدٍ الْکَابُلِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ: فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ أُذِنَ لِلَّذِینَ یُقاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَ إِنَّ اللَّهَ عَلی نَصْرِهِمْ لَقَدِیرٌ(۴) قَالَ عَلِیٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ علیهم السلام.

**[ترجمه]کامل الزیاره: ابو خالد کابلی می گوید: شنیدم که امام باقر علیه السّلام درباره فرمایش خدای عزوجل «أُذِنَ لِلَّذِینَ یُقاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَ إِنَّ اللّهَ عَلی نَصْرِهِمْ لَقَدِیرٌ.» - . حج / ۳۹ - {به کسانی که جنگ بر آنان تحمیل شده، رخصت [جهاد] داده شده است، چرا که مورد ظلم قرار گرفته اند، و البته خدا بر پیروزی آنان سخت تواناست.} فرمود: منظور علی و حسن و حسین علیهم السّلام است.

**[ترجمه]

«۵»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْقُرَشِیُّ الرَّزَّازُ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ مُوسَی بْنِ سَعْدَانَ الْحَنَّاطِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ

الْحَضْرَمِيِّ عَنْ صَالِحِ بْنِ سَهْلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ قَضَیْنا إِلی بَنِی إِسْرائِیلَ فِی الْکِتابِ لَتُفْسِدُنَّ فِی الْأَرْضِ مَرَّتَیْنِ (۵) قَالَ قَتْلُ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ وَ طَعْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام وَ لَتَعْلُنَّ عُلُوًّا کَبِیراً قَتْلُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام فَإِذا جاءَ وَعْدُ أُولاهُما قَالَ إِذَا جَاءَ نَصْرُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ - بَعَثْنا عَلَیْکُمْ عِباداً لَنا أُولِی بَأْسٍ شَدِیدٍ فَجاسُوا خِلالَ الدِّیارِ قَوْماً یَبْعَثُهُمُ اللَّهُ قَبْلَ قِیَامِ الْقَائِمِ - لَا یَدَعُونَ وِتْراً لِآلِ مُحَمَّدٍ إِلَّا أَحْرَقُوهُ وَ کَانَ وَعْدُ اللَّهِ مَفْعُولًا.

ص: ۲۹۷

۱- ۱. البقره: ۱۹۳.

۲- ۲. کامل الزیارات ص ۶۴.

۳- ۳. یظهر من حدیث فی الکافی ج ۵ ص ۲۷۴ أنّه کان خیاطا، قال: قلت لابی عبد اللّه علیه السلام انی اتقبل الثوب بدرهم و أسلمه بأکثر من ذلک الحدیث.

۴- ۴. الحجّ: ۳۹، راجع المصدر ص ۶۳.

۵- ۵. أسری: ۴ و ۵، راجع المصدر ص ۶۲.

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام جعفر صادق علیه السّلام درباره تفسیر آیه «وَ قَضَيْنا إِلی بَنِی إِسْرائِیلَ لَتُفْسِدُنَّ فِی الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ.» - . اسراء / ۴ - ۵ - {و در کتاب آسمانی [شان] به فرزندان اسرائیل خبر دادیم که: «قطعاً دو بار در زمین فساد خواهید کرد.} فرمود: منظور قتل حضرت امیر و نیزه خوردن امام حسن علیهما السّلام است. و منظور از «وَ لَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِیراً.» {و قطعاً به سرکشی بسیار بزرگی برخواهید خاست.} قتل امام حسین علیه السّلام می باشد. منظور از «فَإِذا جاءَ وَعْدُ اولیهما.» {پس آن گاه که وعده [تحقق] نخستین آن دو فرا رسد.} آمدن یاری برای امام حسین علیه السّلام است. مقصود از «بَعَثْنا عَلَيْكُمْ عِباداً لَنا أُولِی بَأْسٍ شَدِیدٍ فَجاسُوا خِلالَ الدِّیار.» {بندگانی از خود را که سخت نیرومندند بر شما می گماریم، تا میان خانه ها [یتان برای قتل و غارت شما] به جستجو درآیند.} گروهی هستند که خدا آنان را قبل از قیام حضرت قائم علیه السّلام می فرستد تا تقاص خون آل محمّد صلّی اللّه علیه و آله را بکنند و قاتلین ایشان را بسوزانند. «وَ كانَ وَعْداً مَفْعُولاً.» {و این تهدید تحقق یافتنی است.} امر خدا حتما عملی و اجرا خواهد شد.

**[ترجمه]

«۶»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: تَلَا هَذِهِ الْآیَةَ إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنا وَ الَّذِینَ آمَنُوا فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ یَوْمَ یَقُومُ الْأَشْهادُ(۱) قَالَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ مِنْهُمْ وَ لَمْ یُنْصَرْ بَعْدُ ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهِ لَقَدْ قُتِلَ قَتَلَهُ الْحُسَیْنِ وَ لَمْ یُطْلَبْ بِدَمِهِ بَعْدُ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: ابو بصیر می گوید: امام باقر علیه السّلام این آیه را خواند: «إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنا وَ الَّذِینَ آمَنُوا فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ یَوْمَ یَقُومُ الْأَشْهادُ.» - . غافر / ۵۱ - {در حقیقت، ما فرستادگان خود و کسانی را که گرویده اند، در زندگی دنیا و روزی که گواهان برپای می ایستند قطعاً یاری می کنیم.} فرمود: حسین بن علی علیهما السّلام از آنان است و هنوز یاری نشده! سپس فرمود: به خدا قسم قاتلان حسین علیه السّلام کشته شده اند، ولی هنوز از او خونخواهی نشده است. - . کامل الزیاره: ۶۳ -

**[ترجمه]

«۷»

مل، [کامل الزیارات] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ رَجُلٍ قَالَ سَأَلْتُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ مَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنا لِوَلِیِّهِ سُلْطاناً فَلا یُسْرِفْ فِی الْقَتْلِ (۲) قَالَ ذَلِکَ قَائِمُ آلِ مُحَمَّدٍ یَخْرُجُ فَیَقْتُلُ بِدَمِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ فَلَوْ قَتَلَ أَهْلَ الْأَرْضِ لَمْ یَكُنْ سَرَفاً وَ قَوْلِهِ تَعَالَی فَلا یُسْرِفْ فِی الْقَتْلِ لَمْ یَكُنْ لِیَصْنَعَ شَیْئاً یَكُونُ سَرَفاً ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقْتُلُ وَ اللَّهِ ذَرَارِیَّ قَتَلَهِ الْحُسَیْنِ بِفِعَالِ آبَائِهَا.

**[ترجمه]کامل الزیاره: مردی می گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره تفسیر آیه «وَ مَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنا لِوَلِیِّهِ

سُلْطاناً فَلا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ.» - . اسراء / ۳۳ - {و هر کس مظلوم کشته شود، به سرپرست وی قدرتی داده ایم، پس [او] نباید در قتل زیاده روی کند.} پرسیدم. فرمود: منظور قائم آل محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم است که خروج می کند و گروهی را به جرم خون امام حسین علیه السّلام می کشد. اگر آن بزرگوار کلیه اهل زمین را به قتل برساند، اسراف نیست و معنای قول خدای سبحان که می فرماید «نباید در قتل زیاده روی کند»، این است که آن حضرت عملی انجام می دهد که اسراف نباشد.

سپس امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: به خدا قسم حضرت قائم علیه السّلام ذریه های قاتلین امام حسین علیه السّلام را به علت جنایت پدرانشان خواهد کشت.

**[ترجمه]

«۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحَسَنِ بَیَّاعِ الْهَرَوِیِّ یَرْفَعُهُ عَنْ أَحَدِهِمَا علیهما السلام: فِی قَوْلِهِ فَلا عُدْوانَ إِلَّا عَلَی الظَّالِمِینَ قَالَ إِلَّا عَلَی ذُرِّیَّهِ قَتَلَهِ الْحُسَیْنِ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از امام باقر یا امام صادق علیهما السّلام روایت شده که در تفسیر آیه «لا عُدْوانَ إِلاّ عَلَی الظّالِمینَ.» - . بقره / ۱۹۳ - {تجاوز جز بر ستمکاران روا نیست.} فرمود: جز بر فرزندان قاتلان حسین علیه السّلام روا نیست. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۸۶ -

**[ترجمه]

«۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ إِبْرَاهِیمَ عَمَّنْ رَوَاهُ عَنْ أَحَدِهِمَا قَالَ: قُلْتُ فَلا عُدْوانَ إِلَّا عَلَی الظَّالِمِینَ قَالَ لَا یَعْتَدِی اللَّهُ عَلَی أَحَدٍ إِلَّا عَلَی نَسْلِ وُلْدِ قَتَلَهِ الْحُسَیْنِ علیه السلام.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از امام باقر یا امام صادق علیهما السّلام روایت شده که در تفسیر آیه «فَلا عُدْوانَ إِلاّ عَلَی الظّالِمینَ.» {تجاوز جز بر ستمکاران روا نیست.} فرمود: بر احدی تجاوز نمی کند، جز بر نسل فرزندان قاتلان حسین علیه السّلام.

**[ترجمه]

«۱۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب تَارِیخُ بَغْدَادَ وَ خُرَاسَانَ وَ الْإِبَانَهُ وَ الْفِرْدَوْسُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَوْحَی اللَّهُ تَعَالَی إِلَی مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله أَنِّی قَتَلْتُ بِیَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا سَبْعِینَ أَلْفاً وَ أَقْتُلُ بِابْنِ بِنْتِکَ سَبْعِینَ أَلْفاً وَ سَبْعِینَ أَلْفاً.

الصَّادِقُ علیه السلام: قُتِلَ بِالْحُسَيْنِ مِائَةُ أَلْفٍ وَ مَا طُلِبَ بِثَأْرِهِ وَ سَيُطْلَبُ بِثَأْرِهِ (۴).

عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ الْحُسَيْنِ فَمَا نَزَلَ مَنْزِلًا وَ لَا ارْتَحَلَ عَنْهُ إِلَّا وَ ذَكَرَ يَحْيَى بْنَ زَكَرِيَّا وَ قَالَ يَوْماً مِنْ هَوَانِ الدُّنْيَا عَلَى اللَّهِ أَنَّ رَأْسَ يَحْيَى

ص: ۲۹۸

۱- ۱. غافر: ۵۱، راجع كامل الزيارات ص ۶۳.

۲- ۲. أسرى: ۳۳، راجع المصدر ص ۶۳.

۳- ۳. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۸۶ و هكذا ما يليه ص ۸۷.

۴- ۴. المناقب ج ۴ ص ۸۱.

أَهْدِیَ إِلَی بَغِیٍّ مِنْ بَغَایَا بَنِی إِسْرَائِیلَ.

وَ فِی حَدِیثِ مُقَاتِلٍ عَنْ زَیْنِ الْعَابِدِینَ عَنْ أَبِیهِ: أَنَّ امْرَأَهَ مَلِکِ بَنِی إِسْرَائِیلَ کَبِرَتْ وَ أَرَادَتْ أَنْ تُزَوِّجَ بِنْتَهَا مِنْهُ لِلْمَلِکِ فَاسْتَشَارَ الْمَلِکُ یَحْیَی بْنَ زَکَرِیَّا فَنَهَاهُ عَنْ ذَلِکَ فَعَرَفَتِ الْمَرْأَهُ ذَلِکَ وَ زَیَّنَتْ بِنْتَهَا وَ بَعَثَتْهَا إِلَی الْمَلِکِ فَذَهَبَتْ وَ لَعِبَتْ بَیْنَ یَدَیْهِ فَقَالَ لَهَا الْمَلِکُ مَا حَاجَتُکِ قَالَتْ رَأْسُ یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا فَقَالَ الْمَلِکُ یَا بُنَیَّهِ حَاجَهٌ غَیْرُ هَذَا قَالَتْ مَا أُرِیدُ غَیْرَهُ وَ کَانَ الْمَلِکُ إِذَا کَذَبَ فِیهِمْ عُزِلَ عَنْ مُلْکِهِ فَخُیِّرَ بَیْنَ مُلْکِهِ وَ بَیْنَ قَتْلِ یَحْیَی فَقَتَلَهُ ثُمَّ بَعَثَ بِرَأْسِهِ إِلَیْهَا فِی طَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ فَأُمِرَتِ الْأَرْضُ فَأَخَذَتْهَا وَ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَیْهِمْ بُخْتَنَصَّرَ فَجَعَلَ یَرْمِی عَلَیْهِمْ بِالْمَنَاجِیقِ وَ لَا تَعْمَلُ شَیْئاً فَخَرَجَتْ إِلَیْهِ عَجُوزٌ مِنَ الْمَدِینَهِ فَقَالَتْ أَیُّهَا الْمَلِکُ إِنَّ هَذِهِ مَدِینَهُ الْأَنْبِیَاءِ لَا تَنْفَتِحُ إِلَّا بِمَا أَدُلُّکَ عَلَیْهِ قَالَ لَکِ مَا سَأَلْتِ قَالَتْ ارْمِهَا بِالْخَبَثِ وَ الْعَذِرَهِ فَفَعَلَ فَتَقَطَّعَتْ فَدَخَلَهَا فَقَالَ عَلَیَّ بِالْعَجُوزِ فَقَالَ لَهَا مَا حَاجَتُکِ قَالَتْ فِی الْمَدِینَهِ دَمٌ یَغْلِی فَاقْتُلْ عَلَیْهِ حَتَّی یَسْکُنَ فَقَتَلَ عَلَیْهِ سَبْعِینَ أَلْفاً حَتَّی سَکَنَ یَا وَلَدِی یَا عَلِیُّ وَ اللَّهِ لَا یَسْکُنُ دَمِی حَتَّی یَبْعَثَ اللَّهُ الْمَهْدِیَّ فَیَقْتُلَ عَلَی دَمِی مِنَ الْمُنَافِقِینَ الْکَفَرَهِ الْفَسَقَهِ سَبْعِینَ أَلْفاً(۱).

ص: ۲۹۹

۱- ۱. المصدر ص ۸۵.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابن عباس می گوید: خدای تعالی به حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله وحی کرد: من برای خون حضرت یحیی تعداد هفتاد هزار نفر از بنی اسرائیل را کشتم، ولی برای تقاص خون پسر دختر تو دو برابر آن تعداد را خواهم کشت.

امام صادق علیه السّلام فرمود: به خاطر کشتن امام حسین علیه السّلام صد هزار تن کشته شدند و هنوز از او خونخواهی نشده و از او خونخواهی خواهد شد. - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۸۱ -

حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام می فرماید: ما با امام حسین علیه السّلام خارج شدیم و آن حضرت وارد هیچ منزلی نمی شد و از هیچ منزلی حرکت نمی کرد، مگر این که حضرت یحیی بن زکریا را یاد می کرد. تا این که یک روز فرمود: یکی از بی ارزشی های دنیا نزد خدا این است که سر مبارک حضرت یحیی بن زکریا برای یکی از زنان زناکار بنی اسرائیل به عنوان هدیه برده شد.

نیز حضرت سجاد از پدر بزرگوارش روایت می کند که فرمود: چون زن پادشاه بنی اسرائیل پیر شده بود، لذا در نظر گرفت دختر خود را (که از شوهر قبلی خود داشت) به پادشاه تزویج نماید. پادشاه راجع به این موضوع با حضرت یحیی بن زکریا مشورت کرد. حضرت یحیی فرمود: این ازدواج مشروع نیست. هنگامی که زن پادشاه این موضوع را شنید، دختر خود را آرایش کرد و نزد پادشاه فرستاد. آن دختر در مقابل پادشاه شروع به بازی نمود. پادشاه به او گفت: چه حاجتی داری؟ گفت: سر بریده حضرت یحیی بن زکریا را می خواهم! پادشاه گفت: ای دخترک من! حاجت دیگری را انتخاب کن. وی گفت: غیر از این حاجت حاجتی ندارم. در آن زمان رسم این بود که اگر خلیفه دروغ بگوید، او را از سلطنت معزول می کردند. پادشاه درباره از دست دادن مقام سلطنت و کشتن حضرت یحیی بر سر دو راهی ماند. آخر الامر کشتن حضرت یحیی را مقدم داشت و آن پیغمبر بی گناه را کشت. سپس سر مبارک او را در میان طشت طلا نهاد و برای آن زن فرستاد. بعدا زمین از طرف خدا مأموریت پیدا کرد و آن زن نابکار را بلعید. پس از این جنایت بود که خدا بخت النصر را بر بنی اسرائیل مسلط کرد. بخت النصر آن ملت را به وسیله منجنیق سنگ باران می نمود، ولی کارگر نمی شد. تا این که پیرزنی از آن شهر خارج شد و به بخت النصر گفت: این شهر پیامبران است؛ این شهر فتح نمی شود مگر به وسیله این راهنمایی که من می کنم. بخت النصر گفت: اگر مرا راهنمایی کنی هر حاجتی که داشته باشی روا می کنم. آن عجوز گفت: اشیای خبیث و عذره را در این شهر بریز تا فتح شود. وقتی بخت النصر طبق گفته آن عجوز عمل کرد، دیوارهای آن شهر خراب شد و بخت النصر بر آن دست یافت و پس از ورود گفت: چه حاجتی داری؟ گفت: در این شهر یک خونی است که دائما می جوشد. حاجت من این است که آن قدر از مردم این شهر بکشی که آن خون از جوشیدن بیفتد. بخت النصر تعداد هفتاد هزار نفر از بنی اسرائیل را کشت تا آن خون از جوشیدن افتاد. ای پسر عزیزم علی! به خدا قسم خون من از جوشیدن نخواهد افتاد تا خدای توانا حضرت مهدی را بفرستد و او تعداد هفتاد هزار نفر از منافقین و کافرین و فاسقین را به جرم خون من به قتل برساند. - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۸۱ -

**[ترجمه]

باب ۴۶ ما عجل الله به قتله الحسین صلوات الله علیه من العذاب فی الدنیا و ما ظهر من إعجازه و استجابه دعائه فی ذلک عند

الحرب و بعده

الأخبار

«۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب رُوِیَ: أَنَّ الْحُسَیْنَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَ لِعُمَرَ بْنِ سَعْدٍ إِنَّ مِمَّا یُقِرُّ لِعَیْنِی أَنَّکَ لَا تَأْکُلُ مِنْ بُرِّ الْعِرَاقِ بَعْدِی إِلَّا قَلِیلًا فَقَالَ مُسْتَهْزِئاً یَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ فِی الشَّعِیرِ خَلَفٌ فَکَانَ کَمَا قَالَ لَمْ یَصِلْ إِلَی الرَّیِّ وَ قَتَلَهُ الْمُخْتَارُ.

تَارِیخُ النَّسَوِیِّ وَ تَارِیخُ بَغْدَادَ وَ إِبَانَهُ الْعُکْبَرِیِّ قَالَ سُفْیَانُ بْنُ عُیَیْنَهَ حَدَّثَتْنِی جَدَّتِی: أَنَّ رَجُلًا مِمَّنْ شَهِدَ قَتْلَ الْحُسَیْنِ علیه السلام کَانَ یَحْمِلُ وَرْساً فَصَارَ وَرْسُهُ دَماً وَ رَأَیْتُ النَّجْمَ کَأَنَّ فِیهِ النِّیرَانَ یَوْمَ قُتِلَ الْحُسَیْنُ.

یَعْنِی بِالنَّجْمِ النَّبَاتَ.

مُحَمَّدُ بْنُ الْحَکَمِ عَنْ أُمِّهِ قَالَ: انْتَهَبَ النَّاسُ وَرْساً(۱)

مِنْ عَسْکَرِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَمَا اسْتَعْمَلَتْهُ امْرَأَهٌ إِلَّا بَرِصَتْ.

أَمَالِی أَبِی سَهْلٍ الْقَطَّانِ یَرْوِیهِ عَنِ ابْنِ عُیَیْنَهَ قَالَ: أَدْرَکْتُ مِنْ قَتَلَهِ الْحُسَیْنِ رَجُلَیْنِ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَإِنَّهُ طَالَ ذَکَرُهُ حَتَّی کَانَ یَلُفُّهُ وَ فِی رِوَایَهٍ کَانَ یَحْمِلُهُ عَلَی عَاتِقِهِ وَ أَمَّا الْآخَرُ فَإِنَّهُ کَانَ یَسْتَقْبِلُ الرَّاوِیَهَ فَیَشْرَبُهَا إِلَی آخِرِهَا وَ لَا یَرْوَی وَ ذَلِکَ أَنَّهُ نَظَرَ إِلَی الْحُسَیْنِ وَ قَدْ أَهْوَی إِلَی فِیهِ بِمَاءٍ وَ هُوَ یَشْرَبُ فَرَمَاهُ بِسَهْمٍ فَقَالَ الْحُسَیْنُ علیه السلام لَا أَرْوَاکَ اللَّهُ مِنَ الْمَاءِ فِی دُنْیَاکَ وَ لَا فِی آخِرَتِکَ.

وَ فِی رِوَایَهٍ: أَنَّ رَجُلًا مِنْ کَلْبٍ رَمَاهُ بِسَهْمٍ فَشَکَّ شِدْقَهُ فَقَالَ الْحُسَیْنُ علیه السلام لَا أَرْوَاکَ اللَّهُ فَعَطِشَ الرَّجُلُ حَتَّی أَلْقَی نَفْسَهُ فِی الْفُرَاتِ وَ شَرِبَ حَتَّی مَاتَ (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: روایت شده که امام حسین علیه السّلام به عمر بن سعد فرمود: از جمله موضوعاتی که چشم من به آن روشن می شود، این است که تو بعد از من جز اندکی از گندم عراق نخواهی خورد. عمر از باب تمسخر گفت: یا اباعبداللّه! اگر گندم نباشد، جو خواهد بود! ولی قضیه از همان قرار شد که امام حسین علیه السّلام فرموده بود: زیرا عمر بن سعد به شهر ری نرسید و مختار او را کشت.

سفیان بن عیینه از جده خود نقل می کند که گفت: مردی که در موقع قتل امام حسین علیه السّلام حاضر بود، مقداری ورس (گیاهی است شبیه زعفران که در کشور یمن می روید) همراه خود داشت. ورسی که همراه داشت به خون تبدیل شد. من آن گیاه را در روز قتل امام حسین علیه السّلام دیدم که گویا آتش در میان آن بود.

محمّد بن حکم از مادر خود نقل می کند که گفت: مردم در روز عاشورا مقداری ورس از لشکرگاه امام حسین علیه السّلام به تاراج بردند. هیچ زنی آن ورس را استعمال نمی کرد، مگر این که دچار برص - یعنی لک و پیسی بدن - می شد .

ابن عیینه می گویـد: من دو نفر مرد از قـاتلین امـام حسـین علیه السّـلام را درک نمودم، اما یکی از آنان ذَکرش طویل شـد، به گونه ای که آن را می پیچیـد و در روایت دیگری دارد که ذَکرش را بر دوش خود حمـل می کرد! اما دیگری نزدیک مشـک آب می آمـد و کلیه آب آن را می آشامیـد، ولی سـیراب نمی شـد. علت سـیراب نشـدن وی این بود که در آن حینی که امـام حسـین علیه السّلام آب را مقابل دهان مبارک خود برده بود و می آشامید، آن شخص تیری به سوی آن حضرت انداخت. امام حسین علیه السّلام او را نفرین کرد و فرمود: خدا تو را در دنیا و آخرت سیراب نکند!

در روایت دیگری می گویـد: مردی از قبیله کلب تیری به طرف امام حسـین علیه السّـلام انداخت که به گوشه دهان مقدسـش فرو رفت. امـام علیه السّـلام در حق او نفرین کرد و فرمـود: خـدا تو را در دنیـا و آخرت سـیراب ننمایـد! آن مرد خـبیث دچـار تشنگی شد و خویشتن را در فرات انداخت. وی به قدری آب آشامید که به دوزخ نازل شد! - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۵۵ -

**[ترجمه]

بیان

الشک اللزوم و اللصوق.

ص: ۳۰۰

۱- ۱. الورس: نبت یکون بالیمن یتخذ منه الغمره للوجه.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ج ۴ ص ۵۵ و ۵۶.

**[ترجمه]کلمه «شکّ» در این روایت به معنای همراهی و چسبیدن است.

**[ترجمه]

«۲»

ب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْمَقْتَلُ عَنِ ابْنِ بَابَوَيْهِ وَ التَّارِيخُ عَنِ الطَّبَرِيِّ قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ الْوَاعِظُ: نَادَى رَجُلٌ يَا حُسَيْنُ إِنَّکَ لَنْ تَذُوقَ مِنَ الْفُرَاتِ قَطْرَةً حَتَّى تَمُوتَ أَوْ تَنْزِلَ عَلَى حُکْمِ الْأَمِيرِ فَقَالَ الْحُسَيْنُ علیه السلام اللَّهُمَّ اقْتُلْهُ عَطَشاً وَ لَا تَغْفِرْ لَهُ أَبَداً فَغَلَبَ عَلَيْهِ الْعَطَشُ فَکَانَ يَعُبُّ الْمِيَاهَ وَ يَقُولُ وَا عَطَشَاهْ حَتَّى تَقَطَّعَ.

تاریخ الطبری: أنه کان هذا المنادی عبد الله بن الحصین الأزدی رواه حمید بن مسلم و فی روایه کان رجلا من دارم.

فَضَائِلُ الْعَشَرَهِ عَنْ أَبِی السَّعَادَاتِ بِالْإِسْنَادِ فِی خَبَرٍ: أَنَّهُ لَمَّا رَمَاهُ الدَّارِمِیُّ بِسَهْمٍ فَأَصَابَ حَنَکَهُ جَعَلَ يَتَلَقَّى الدَّمَ ثُمَّ يَقُولُ هَکَذَا إِلَى السَّمَاءِ(۱) فَکَانَ هَذَا الدَّارِمِیُّ يَصِيحُ مِنَ الْحَرِّ فِی بَطْنِهِ وَ الْبَرْدِ فِی ظَهْرِهِ بَيْنَ يَدَيْهِ الْمَرَاوِحُ وَ الثَّلْجُ وَ خَلْفَهُ الْکَانُونُ وَ النَّارُ وَ هُوَ يَقُولُ اسْقُونِی فَيَشْرَبُ الْعُسَّ ثُمَّ يَقُولُ اسْقُونِی أَهْلَکَنِیَ الْعَطَشُ قَالَ فَانْقَدَّ بَطْنُهُ.

ابْنُ بَطَّهَ فِی الْإِبَانَهِ وَ ابْنُ جَرِيرٍ فِی التَّارِيخِ: أَنَّهُ نَادَى الْحُسَيْنَ علیه السلام ابْنُ جَوْزَهَ فَقَالَ يَا حُسَيْنُ أَبْشِرْ فَقَدْ تَعَجَّلْتَ النَّارَ فِی الدُّنْيَا قَبْلَ الْآخِرَهِ قَالَ وَيْحَکَ أَنَا قَالَ نَعَمْ قَالَ وَ لِی رَبٌّ رَحِيمٌ وَ شَفَاعَهُ نَبِیٍّ مُطَاعٍ اللَّهُمَّ إِنْ کَانَ عِنْدَکَ کَاذِباً فَجُرَّهُ إِلَى النَّارِ قَالَ فَمَا هُوَ إِلَّا أَنْ ثَنَّى عِنَانَ فَرَسِهِ فَوَثَبَ بِهِ فَرَمَى بِهِ وَ بَقِيَتْ رِجْلُهُ فِی الرِّکَابِ وَ نَفَرَ الْفَرَسُ فَجَعَلَ يَضْرِبُ بِرَأْسِهِ کُلَّ حَجَرٍ وَ شَجَرٍ حَتَّى مَاتَ.

وَ فِی رِوَايَهِ غَيْرِهِمَا: اللَّهُمَّ جُرَّهُ إِلَى النَّارِ وَ أَذِقْهُ حَرَّهَا فِی الدُّنْيَا قَبْلَ مَصِيرِهِ إِلَى الْآخِرَهِ فَسَقَطَ عَنْ فَرَسِهِ فِی الْخَنْدَقِ وَ کَانَ فِيهِ نَارٌ فَسَجَدَ الْحُسَيْنُ علیه السلام.

تاریخ الطبری قال أبو مخنف حدثنی عمرو بن شعیب عن محمد بن عبد الرحمن: أن یدی أبجر بن کعب کانتا فی الشتاء تنضحان الماء و فی الصیف تیبسان کأنهما عودان.

وَ فِی رِوَايَهِ غَيْرِهِ: کَانَتْ يَدَاهُ تَقْطُرَانِ فِی الشِّتَاءِ دَماً وَ کَانَ هَذَا الْمَلْعُونُ سَلَبَ الْحُسَيْنَ علیه السلام.

وَ يُرْوَى: أَنَّهُ أَخَذَ عِمَامَتَهُ جَابِرُ بْنُ زَيْدٍ الْأَزْدِیُّ وَ تَعَمَّمَ بِهَا فَصَارَ فِی الْحَالِ مَعْتُوهاً

ص: ۳۰۱

۱- ۱. أی یرمیه الی السماء.

وَ أَخَذَ ثَوْبَهُ جَعُوبَهُ بْنُ حُوَيَّهَ الْحَضْرَمِيُّ وَ لَبِسَهُ فَتَغَيَّرَ وَجْهُهُ وَ حُصَّ شَعْرُهُ وَ بَرِصَ بَدَنُهُ وَ أَخَذَ سَرَاوِيلَهُ الْفَوْقَانِيَّ بَحِيرُ بْنُ عَمْرٍو الْجَرْمِيُّ وَ تَسَرْوَلَ بِهِ فَصَارَ مُقْعَداً(۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: مردی به امام حسین علیه السّلام گفت: تو از آب فرات نخواهی آشامید، تا این که از تشنگی بمیری یا به حکم امیر تسلیم شوی. امام علیه السّلام در حق وی نفرین کرد و فرمود: پروردگارا! او را به وسیله عطش بمیران و هرگز او را نیامرز! آن مرد بدبخت دچار عطش شد، آب می آشامید و فریاد می زد: وا عطشاه! تا این که به جهنم نازل شد.

در تاریخ طبری می نگارد: آن شخصی که این سخن را به امام حسین علیه السّلام گفت، عبداللّه بن حصین ازدی بود.

در کتاب فضائل العشره می نویسد: موقعی که دارمی (نام شخصی بوده است) تیری به جانب امام حسین علیه السّلام انداخت و آن تیر به زیر گلوی آن مظلوم فرو رفت، امام علیه السّلام آن خون ها را می گرفت و به طرف آسمان می پاشید. دارمی پس از این ظلمی که کرد، دچار این مرض شد: شکمش دائما می سوخت و پشتش دائما یخ می کرد. همیشه می بایستی در جلوی او بادبزن و یخ و در پشت وی حرارت و آتش می بود. دائما فریاد می زد: آبم بدهید! یک مشت آب را می آشامید و باز هم می گفت: آب به من برسانید! عطش مرا هلاک کرد! وی به قدری آب آشامید که شکمش ترکید.

ابن بطه در کتاب ابانه و ابن جریر در تاریخ خود می نگارند: ابن جوزه (در آن وقتی که امام حسین علیه السّلام و یارانش در اطراف خیمه آتش افروخته بودند) فریاد زد و گفت: یا حسین! مژده باد تو را که قبل از آخرت دچار آتش گردیدی! امام حسین علیه السّلام به او فرمود: وای بر تو! به من این سخن را می گویی! گفت: آری. امام فرمود: من دارای پروردگاری مهربان و شفاعت پیامبری هستم که امرش اطاعت می شود. سپس امام حسین در حق او نفرین کرد و فرمود: پروردگارا! اگر این مرد نزد تو دروغگو است، او را دچار آتش بفرما! چندان طولی نکشید که وی عنان اسب خود را برگردانید، اسب او رمید و وی را در حالی پرتاب کرد که یک پای او در حلقه رکاب ماند. اسب وی رو به فرار نهاد و سر او را به هر سنگ و درختی می زد تا این که به دوزخ نازل شد - بنا به روایت دیگری او در همان خندقی سقوط کرد که آتش در آن افروخته بودند - و امام حسین علیه السّلام برای این موضوع سجده شکر به جای آورد.

در تاریخ طبری می نگارد: در فصل زمستان از دست های ابجر بن کعب آب ترشح می کرد و در فصل تابستان نظیر دو چوب خشک می شدند. بنا به روایتی در فصل زمستان خون از دست هایش می چکید. این مرد خبیث لباس های امام حسین علیه السّلام را به تاراج برده بود.

روایت شده که عمامه مبارک امام حسین علیه السّلام را جابر بن زید ازدی به غارت برد. وقتی که او عمامه را به سر خویش بست، فورا دیوانه شد! لباس امام حسین علیه السّلام را جعوبه بن حویه حضرمی ربود. هنگامی که آن را پوشید فورا رنگ صورتش دیگرگون شد و موی سرش ریخت و بدنش لک و پیس گردید .

شلوار فوقانی آن حضرت را بحیر بن عمرو جرمی غارت کرد. هنگامی که آن را پوشید، فورا زمینگیر شد! - . مناقب ابن شهر

آشوب ۴ : ۵۵ –

**[ترجمه]

بیان

رجل أحص بین الحصص أی قلیل شعر الرأس و قد حصت البیضه رأسه.

**[ترجمه]عبارت «رجل احصّ» یعنی «بیّن الحصص» به معنای کسی که موی سرش کم است و سفیدی، موی سرش را ریخته و خالی کرده است.

**[ترجمه]

«۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب تَارِیخُ الطَّبَرِیِّ: إِنَّ رَجُلًا مِنْ کِنْدَهَ یُقَالُ لَهُ مَالِکُ بْنُ الْیُسْرِ أَتَی الْحُسَیْنَ علیه السلام بَعْدَ مَا ضَعُفَ مِنْ کَثْرَهِ الْجِرَاحَاتِ فَضَرَبَهُ عَلَی رَأْسِهِ بِالسَّیْفِ وَ عَلَیْهِ بُرْنُسٌ مِنْ خَزٍّ فَقَالَ علیه السلام لَا أَکَلْتَ بِهَا وَ لَا شَرِبْتَ وَ حَشَرَکَ اللَّهُ مَعَ الظَّالِمِینَ فَأَلْقَی ذَلِکَ الْبُرْنُسَ مِنْ رَأْسِهِ فَأَخَذَهُ الْکِنْدِیُّ فَأَتَی بِهِ أَهْلَهُ فَقَالَتِ امْرَأَتُهُ أَ سَلَبُ الْحُسَیْنِ تُدْخِلُهُ فِی بَیْتِی- لَا تَجْتَمِعُ رَأْسِی وَ رَأْسُکَ أَبَداً فَلَمْ یَزَلْ فَقِیراً حَتَّی هَلَکَ.

أَحَادِیثُ ابْنِ الْحَاشِرِ قَالَ: کَانَ عِنْدَنَا رَجُلٌ خَرَجَ عَلَی الْحُسَیْنِ علیه السلام ثُمَّ جَاءَ بِجَمَلٍ وَ زَعْفَرَانٍ فَکُلَّمَا دَقُّوا الزَّعْفَرَانَ صَارَ نَاراً فَلَطَخَتِ امْرَأَتُهُ عَلَی یَدَیْهَا فَصَارَتْ بَرْصَاءَ وَ قَالَ وَ نُحِرَ الْبَعِیرُ فَکُلَّمَا جَزُّوا بِالسِّکِّینِ صَارَ مَکَانُهَا نَاراً قَالَ فَقَطَّعُوهُ فَخَرَجَ مِنْهُ النَّارُ قَالَ فَطَبَخُوهُ فَفَارَتِ الْقِدْرُ نَاراً.

وَ یُرْوَی عَنْ سُفْیَانَ بْنِ عُیَیْنَهَ وَ یَزِیدَ بْنِ هَارُونَ الْوَاسِطِیِّ أَنَّهُمَا قَالا: نُحِرَ إِبِلُ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَإِذَا لَحْمُهُ یَتَوَقَّدُ نَاراً.

تَارِیخُ النَّسَوِیِّ قَالَ حَمَّادُ بْنُ زَیْدٍ قَالَ جَمِیلُ بْنُ مُرَّهَ: لَمَّا طَبَخُوهَا صَارَتْ مِثْلَ الْعَلْقَمِ.

وَ رُوِیَ: أَنَّ الْحُسَیْنَ علیه السلام دَعَا وَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّا أَهْلُ بَیْتِ نَبِیِّکَ وَ ذُرِّیَّتُهُ وَ قَرَابَتُهُ فَاقْصِمْ مَنْ ظَلَمَنَا وَ غَصَبَنَا حَقَّنَا إِنَّکَ سَمِیعٌ قَرِیبٌ فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْأَشْعَثِ وَ أَیُّ قَرَابَهٍ بَیْنَکَ وَ بَیْنَ مُحَمَّدٍ فَقَرَأَ الْحُسَیْنُ علیه السلام إِنَّ اللَّهَ اصْطَفی آدَمَ وَ نُوحاً وَ آلَ إِبْراهِیمَ وَ آلَ عِمْرانَ عَلَی الْعالَمِینَ ذُرِّیَّهً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ أَرِنِی فِیهِ فِی هَذَا الْیَوْمِ ذُلًّا عَاجِلًا فَبَرَزَ ابْنُ الْأَشْعَثِ لِلْحَاجَهِ فَلَسَعَتْهُ عَقْرَبٌ عَلَی ذَکَرِهِ فَسَقَطَ وَ هُوَ یَسْتَغِیثُ وَ یَتَقَلَّبُ عَلَی حَدَثِهِ.

ص: ۳۰۲

۱- ۱. المصدر ج ۴ ص ۵۶ و ۵۷.

إِبَانَهُ ابْنِ بَطَّهَ وَ جَامِعُ الدَّارَقُطْنِيِّ وَ فَضَائِلُ أَحْمَدَ رَوَى قُرَّهُ بْنُ أَعْيَنَ عَنْ خَالِهِ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي رَجَاءٍ الْعُطَارِدِيِّ فَقَالَ: لَا تَذْكُرُوا أَهْلَ الْبَيْتِ إِلَّا بِخَيْرٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ حَاضِرِي كَرْبَلَاءَ وَ كَانَ يَسُبُّ الْحُسَيْنَ عليه السلام فَأَهْوَى اللَّهُ عَلَيْهِ نَجْمَيْنِ فَعَمِيَتْ عَيْنَاهُ.

وَ سَأَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَبَاحٍ الْقَاضِي أَعْمَى عَنْ عَمَائِهِ فَقَالَ كُنْتُ حَضَرْتُ كَرْبَلَاءَ وَ مَا قَاتَلْتُ فَنِمْتُ فَرَأَيْتُ شَخْصاً هَائِلًا قَالَ لِي أَجِبْ رَسُولَ اللَّهِ فَقُلْتُ- لَا أُطِيقُ فَجَرَّنِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ فَوَجَدْتُهُ حَزِيناً وَ فِي يَدِهِ حَرْبَهٌ وَ بُسِطَ قُدَّامَهُ نَطْعٌ وَ مَلَكٌ قِبَلَهُ قَائِمٌ فِي يَدِهِ سَيْفٌ مِنَ النَّارِ يَضْرِبُ أَعْنَاقَ الْقَوْمِ وَ تَقَعُ النَّارُ فِيهِمْ فَتُحْرِقُهُمْ ثُمَّ يُحْيَوْنَ وَ يَقْتُلُهُمْ أَيْضاً هَكَذَا فَقُلْتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ اللَّهِ مَا ضَرَبْتُ بِسَيْفٍ وَ لَا طَعَنْتُ بِرُمْحٍ وَ لَا رَمَيْتُ سَهْماً فَقَالَ النَّبِيُّ أَ لَسْتَ كَثَّرْتَ السَّوَادَ فَسَلَّمَنِي وَ أَخَذَ مِنْ طَسْتٍ فِيهِ دَمٌ فَكَحَّلَنِي مِنْ ذَلِكَ الدَّمِ فَاحْتَرَقَتْ عَيْنَايَ فَلَمَّا انْتَبَهْتُ كُنْتُ أَعْمَى.

كَنْزُ الْمُذَكِّرِينَ قَالَ الشَّعْبِيُّ: رَأَيْتُ رَجُلًا مُتَعَلِّقاً بِأَسْتَارِ الْكَعْبَهِ وَ هُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَ لَا أَرَاكَ تَغْفِرُ لِي فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَنْبِهِ فَقَالَ كُنْتُ مِنَ الْوُكَلَاءِ عَلَى رَأْسِ الْحُسَيْنِ وَ كَانَ مَعِي خَمْسُونَ رَجُلًا فَرَأَيْتُ غَمَامَهً بَيْضَاءَ مِنْ نُورٍ وَ قَدْ نَزَلَتْ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْخَيْمَهِ وَ جَمْعاً كَثِيراً أَحَاطُوا بِهَا فَإِذَا فِيهِمْ آدَمُ وَ نُوحٌ وَ إِبْرَاهِيمُ وَ مُوسَى وَ عِيسَى ثُمَّ نَزَلَتْ أُخْرَى وَ فِيهَا النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله وَ جَبْرَائِيلُ وَ مِيكَائِيلُ وَ مَلَكُ الْمَوْتِ فَبَكَى النَّبِيُّ وَ بَكَوْا مَعَهُ جَمِيعاً فَدَنَا مَلَكُ الْمَوْتِ وَ قَبَضَ تِسْعاً وَ أَرْبَعِينَ فَوَثَبَ عَلَيَّ فَوَثَبْتُ عَلَى رِجْلِي وَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ الْأَمَانَ الْأَمَانَ فَوَ اللَّهِ مَا شَايَعْتُ فِي قَتْلِهِ وَ لَا رَضِيتُ فَقَالَ وَيْحَكَ وَ أَنْتَ تَنْظُرُ إِلَى مَا يَكُونُ فَقُلْتُ نَعَمْ فَقَالَ يَا مَلَكَ الْمَوْتِ خَلِّ عَنْ قَبْضِ رُوحِهِ فَإِنَّهُ لَا بُدَّ أَنْ يَمُوتَ يَوْماً فَتَرَكَنِي وَ خَرَجْتُ إِلَى هَذَا الْمَوْضِعِ تَائِباً عَلَى مَا كَانَ مِنِّي.

النَّطَنْزِيُّ فِي الْخَصَائِصِ: لَمَّا جَاءُوا بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ وَ نَزَلُوا مَنْزِلًا يُقَالُ لَهُ قِنَّسْرِينُ اطَّلَعَ رَاهِبٌ مِنْ صَوْمَعَتِهِ إِلَى الرَّأْسِ فَرَأَى نُوراً سَاطِعاً يَخْرُجُ مِنْ فِيهِ (١) وَ يَصْعَدُ

١- ١. كأن هذا الراهب كان يرى ملكوت الأشياء برياضته و رهبانيته: فرأى النور الساطع من الرأس، و لا يراه سائر الناس.

إِلَى السَّمَاءِ فَأَتَاهُمْ بِعَشَرَهِ آلَافِ دِرْهَم وَ أَخَذَ الرَّأْسَ وَ أَدْخَلَهُ صَوْمَعَتَهُ فَسَمِعَ صَوْتاً وَ لَمْ يَرَ شَخْصاً قَالَ طُوبَى لَكَ وَ طُوبَى لِمَنْ عَرَفَ حُرْمَتَهُ فَرَفَعَ الرَّاهِبُ رَأْسَهُ وَ قَالَ يَا رَبِّ بِحَقِّ عِيسَى تَأْمُرُ هَذَا الرَّأْسَ بِالتَّكَلُّم مَعِي فَتَكَلَّمَ الرَّأْسُ وَ قَالَ يَا رَاهِبُ أَيَّ شَيْ ءٍ تُرِيدُ قَالَ مَنْ أَنْتَ قَالَ أَنَا ابْنُ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى وَ أَنَا ابْنُ عَلِيٍّ الْمُرْتَضَى وَ أَنَا ابْنُ فَاطِمَهَ الزَّهْرَاءِ أَنَا الْمَقْتُولُ بِكَرْبَلَاءَ أَنَا الْمَظْلُومُ أَنَا الْعَطْشَانُ وَ سَكَتَ فَوَضَعَ الرَّاهِبُ وَجْهَهُ عَلَى وَجْهِهِ فَقَالَ لَا أَرْفَعُ وَجْهِي عَنْ وَجْهِكَ حَتَّى تَقُولَ أَنَا شَفِيعُكَ يَوْمَ الْقِيَامَهِ فَتَكَلَّمَ الرَّأْسُ وَ قَالَ ارْجِعْ إِلَى دِينِ جَدِّي مُحَمَّدٍ فَقَالَ الرَّاهِبُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ فَقَبِلَ لَهُ الشَّفَاعَهَ فَلَمَّا أَصْبَحُوا أَخَذُوا مِنْهُ الرَّأْسَ وَ الدَّرَاهِمَ فَلَمَّا بَلَغُوا الْوَادِيَ نَظَرُوا الدَّرَاهِمَ قَدْ صَارَتْ حِجَارَهً.

وَ فِي أَثَرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ أُمَّ كُلْثُوم قَالَتْ لِحَاجِبِ ابْنِ زِيَادٍ وَيْلَكَ هَذِهِ الْأَلْفُ دِرْهَم خُذْهَا إِلَيْكَ وَ اجْعَلْ رَأْسَ الْحُسَيْنِ أَمَامَنَا وَ اجْعَلْنَا عَلَى الْجِمَالِ وَرَاءَ النَّاسِ لِيَشْتَغِلَ النَّاسُ بِنَظَرِهِمْ إِلَى رَأْسِ الْحُسَيْنِ عَنَّا فَأَخَذَ الْأَلْفَ وَ قَدَّمَ الرَّأْسَ فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ أَخْرَجَ الدَّرَاهِمَ وَ قَدْ جَعَلَهَا اللَّهُ حِجَارَهً سَوْدَاءَ مَكْتُوباً عَلَى أَحَدِ جَانِبَيْهَا- وَ لا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ وَ عَلَى الْجَانِبِ الْآخَرِ وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ.

وَ رَوَى أَبُو مِخْنَفٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ: أَنَّهُ صُلِبَ رَأْسُ الْحُسَيْنِ عليه السلام بِالصَّيَارِفِ فِي الْكُوفَهِ فَتَنَحْنَحَ الرَّأْسُ وَ قَرَأَ سُورَهَ الْكَهْفِ إِلَى قَوْلِهِ- إِنَّهُمْ فِتْيَهٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَ زِدْناهُمْ هُدىً فَلَمْ يَزِدْهُمْ ذَلِكَ إِلَّا ضَلَالًا.

وَ فِي أَثَرٍ: أَنَّهُمْ لَمَّا صَلَبُوا رَأْسَهُ عَلَى الشَّجَرِ سُمِعَ مِنْهُ- وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ وَ سُمِعَ أَيْضاً صَوْتُهُ بِدِمَشْقَ يَقُولُ- لا قُوَّهَ إِلَّا بِاللَّهِ وَ سُمِعَ أَيْضاً يَقْرَأُ- أَنَّ أَصْحابَ الْكَهْفِ وَ الرَّقِيمِ كانُوا مِنْ آياتِنا عَجَباً فَقَالَ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ أَمْرُكَ أَعْجَبُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ.

كِتَابَيْ ابْنِ بَطَّهَ وَ التِّرْمِذِيِّ وَ خَصَائِصِ النَّطَنْزِيِّ وَ اللَّفْظُ لِلْأَوَّلِ عَنْ عُمَارَهَ

ص: ۳۰۴

بْنِ عُمَيْرٍ: أَنَّهُ لَمَّا جِی ءَ بِرَأْسِ ابْنِ زِیَادٍ وَ رُءُوسِ أَصْحَابِهِ إِلَی الْمَسْجِدِ انْتَهَیْتُ إِلَیْهِمْ وَ النَّاسُ یَقُولُونَ قَدْ جَاءَتْ قَدْ جَاءَتْ قَالَ فَجَاءَتْ حَیَّهٌ تَتَخَلَّلُ الرُّءُوسَ حَتَّی دَخَلَتْ فِی مِنْخَرِهِ ثُمَّ خَرَجَتْ مِنَ الْمِنْخَرِ الْآخَرِ ثُمَّ قَالُوا قَدْ جَاءَتْ قَدْ جَاءَتْ فَفَعَلَتْ ذَلِکَ مَرَّتَیْنِ أَوْ ثَلَاثاً(۱).

أَبُو مِخْنَفٍ فِی رِوَایَهٍ: لَمَّا دُخِلَ بِالرَّأْسِ عَلَی یَزِیدَ کَانَ لِلرَّأْسِ طِیبٌ قَدْ فَاحَ عَلَی کُلِّ طِیبٍ وَ لَمَّا نُحِرَ الْجَمَلُ الَّذِی حُمِلَ عَلَیْهِ رَأْسُ الْحُسَیْنِ کَانَ لَحْمُهُ أَمَرَّ مِنَ الصَّبِرِ وَ لَمَّا قُتِلَ علیه السلام صَارَ الْوَرْسُ دَماً وَ انْکَسَفَتِ الشَّمْسُ إِلَی ثَلَاثَهِ أَسْبَابٍ وَ مَا فِی الْأَرْضِ حَجَرٌ إِلَّا وَ تَحْتَهُ دَمٌ وَ نَاحَتْ عَلَیْهِ الْجِنُّ کُلَّ یَوْمٍ فَوْقَ قَبْرِ النَّبِیِّ إِلَی سَنَهٍ کَامِلَهٍ(۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: مردی از قبیله کنده که او را مالک بن یسر می گفتند، در آن موقعی که امام حسین علیه السّلام از کثرت زخم و جراحات ضعیف شده بود، نزد آن بزرگوار آمد و با شمشیر ضربتی به سر مقدس آن حضرت زد. آن موقع امام حسین علیه السّلام یک کلاه خز بر سر مبارک خود نهاده بود. امام علیه السّلام وی را نفرین کرد و فرمود: امیدوارم با داشتن این کلاه غذایی نخوری و آبی نیاشامی. خدا تو را با ظالمین محشور فرماید! وقتی آن کلاه از سر مبارک امام علیه السّلام افتاد، مالک بن یسر آن را برگرفت و نزد زوجه خود آورد. زوجه اش به وی گفت: کلاه امام حسین علیه السّلام را داخل خانه من می کنی!؟ هرگز سر من و تو در یک متکا نهاده نخواهد شد. وی پیوسته فقیر و بینوا بود تا هلاک شد.

در احادیث ابن حاشر می نگارد: مردی نزد ما بود که بر امام حسین علیه السّلام خروج کرده بود. او یک شتر و مقداری زعفران از اموال امام حسین علیه السّلام به غارت آورده بود. هر وقت آن زعفران را می ساییدند به آتش مبدل می شد. زن او از آن زعفران به دست خود مالید و فورا لک و پیس شد! وقتی آن شتر را نحر کردند و از گوشت آن با چاقو می بریدند، مبدل به آتش می گردید. هنگامی که گوشت آن شتر را قطعه قطعه نمودند، آتش از آن خارج می شد. موقعی که گوشت آن را طبخ نمودند، از وسط دیگ آتش فوران می کرد و می جوشید!

و از سفیان بن عیینه و واسطی نقل شده که گفتند: شتر حسین علیه السّلام نحر شد، اما ناگهان گوشت آن شعله کشید و به آتش تبدیل شد!

جمیل بن مره می گوید: وقتی آن گوشت شتر را پختند، مثل درخت حنظل تلخ گردید! روایت شده که امام حسین علیه السّلام دعا کرد و فرمود: پروردگارا! ما اهل بیت پیغمبر تو و ذریه و خویشاوندان آن بزرگوار هستیم. نابود کن آن کسی را که در حق ما ظلم می کند و حق ما را غصب می نماید، زیرا تو شنونده و نزدیک هستی. محمّد بن اشعث به آن حضرت گفت: چه قرابتی بین تو و حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم است؟ امام حسین علیه السّلام این آیه را خواند که می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفی آدَمَ وَ نُوحاً وَ آلَ إِبْراهِیمَ وَ آلَ عِمْرانَ عَلَی الْعالَمِینَ ذُرِّیَّهً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ.» - . آل عمران / ۳۳ - {به یقین، خداوند، آدم و نوح و خاندان ابراهیم و خاندان عمران را بر مردم جهان برتری داده است. فرزندانی که بعضی از آنان از [نسل] بعضی دیگرند.} سپس امام علیه السّلام در حق او نفرین کرد و فرمود: بار خدایا! در این روز یک ذلت و خواری فوری دچار این مرد بکن! ابن اشعث برای قضای حاجت رفت و عقرب ذکر او را به نحوی زد که سقوط کرد و همچنان استغاثه می نمود و در میان غائط خود می غلطید!

دایی قره بن اعین می گوید: من نزد ابو رجاء عطاردی بودم که می گفت: نام اهل بیت پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را جز به خیر نبرید. در آن اثناء مردی از آن افرادی که در کربلا حضور داشت وارد شد و به امام حسین علیه السّلام دشنام و ناسزا گفت. ناگاه خدای توانا دو تیر شهاب فرستاد و چشمان وی کور گردیدند.

وقتی از علت کور شدن عبداللّه بن رباح قاضی جویا شدند گفت: من از آن افرادی بودم که در کربلا حاضر (و جزو لشکر ابن سعد) بودم! ولی با امام حسین علیه السّلام قتال ننمودم. یک بار در خواب شخص هولناکی را دیدم که به من گفت: پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را اجابت کن! گفتم: من این طاقت را ندارم. او مرا کشانید و نزد پیامبر خدا برد.

من پیغمبر خدا را دیدم که محزون بود، حربه ای در دستش داشت و یک سفره چرمی جلوی آن بزرگوار گسترده بود. ملکی در مقابل آن بزرگوار ایستاده بود که شمشیری از آتش در دست داشت. آن ملک گردن قاتلین امام حسین علیه السّلام را می زد و اجسادشان را می سوزانید. آنان دوباره زنده می شدند و آن ملک نیز ایشان را می سوزانید. و این عمل همچنان ادامه داشت. من گفتم: السّلام علیک یا رسول اللّه! به خدا قسم من (در روز عاشورا) شمشیری (به حسین علیه السّلام و یارانش) نزده ام و نیزه ای به کار نبرده ام و تیری نینداخته ام! پیامبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله فرمود: آیا نه چنین است که تو به سیاهی لشکر ابن زیاد افزوده ای؟ سپس آن بزرگوار از خون آن طشتی که در حضورش بود گرفت و به جای سرمه به چشم من کشید؛ چشمانم فورا سوختند و هنگامی که بیدار شدم، دریافتم که کور شده ام.

در کتاب کنز المذکرین از شعبی نقل می کند که گفت: من مردی را دیدم که پرده های کعبه را گرفته بود و می گفت: بار خدایا مرا بیامرز، گرچه مرا نخواهی آمرزید! وقتی من از گناه وی جویا شدم گفت: من از آن افرادی بودم که بر سر حسین علیه السّلام موکل بودیم و تعداد پنجاه مرد با من بودند. من ابر سفیدی از نور دیدم که از آسمان نزد خیمه ما نازل شد و گروه کثیری در اطراف آن اجتماع کرده بودند. حضرت آدم، نوح، ابراهیم، موسی و عیسی علیهم السّلام هم در میان آن جمعیت بودند. سپس ابر سفید دیگری نازل شد که پیامبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله و جبرئیل و میکائیل و ملک الموت در میان آن بودند. پیغمبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله گریه کرد و آن افراد نیز گریان شدند. ملک الموت آمد و چهل و نه نفر از ما را قبض روح نمود. وقتی ملک الموت متوجه من شد، من بر سر پای خود برخاستم و گفتم: یا رسول اللّه! الامان! الامان! به خدا قسم من در قتل حسین علیه السّلام مداخله نکردم و راضی هم نبودم! آن بزرگوار فرمود: وای بر تو! آیا نه چنین است که تو ناظر آن جنایات بودی؟ گفتم: چرا. رسول خدا به ملک الموت فرمود: وی را قبض روح مکن، زیرا یک روزی خواهد مرد. وقتی ملک الموت مرا رها کرد متوجه کعبه شدم و از گناهان خود توبه می کنم.

نطنزی در کتاب خصائص می نویسد: هنگامی که سر امام حسین علیه السّلام را وارد قنسرین کردند، راهبی از صومعه خود متوجه سر مقدس آن حضرت شد و دید نوری از دهان مبارک امام حسین خارج می شد و به طرف آسمان صعود می کرد .

آن راهب مبلغ ده هزار درهم آورد و سر حسین علیه السّلام را از آنان گرفت و داخل صومعه خویش نمود. راهب صدایی شنید، ولی صاحب آن صدا را ندید. آن گوینده به راهب می گفت: خوشا به حال تو! و خوشا به حال آن کسی که از حرمت حسین علیه السّلام آگاه شد. راهب سر خود را بلند کرد و گفت: پروردگارا! تو را به حق عیسی قسم می دهم که این سر را مأمور کنی با من تکلم نماید. آن سر تکلم کرد و گفت: ای راهب! چه منظوری داری؟ راهب گفت: تو کیستی؟ فرمود: من

پسر محمّد مصطفی هستم؛ من پسر علی مرتضی هستم؛ من پسر فاطمه الزهراء هستم؛ من مقتول در کربلایم؛ من مظلوم و عطشانم! بعد آن سر مقدس ساکت شد. راهب صورت به صورت امام حسین علیه السّلام نهاد و گفت: صورتم را از صورت تو بر نخواهم داشت تا این که بگویی که من روز قیامت شفیع تو خواهم بود. آن سر مقدس به سخن آمد و فرمود: به دین جدم محمّد مصطفی صلّی اللّه علیه و آله بازگرد. راهب گفت: «اشهد ان لا اله الا اللّه و اشهد ان محمدا رسول اللّه.» امام حسین علیه السّلام قبول کرد که شفیع وی شود. هنگامی که صبح شد، موکلین آن سر مبارک را با درهم ها از آن راهب گرفتند. وقتی به وادی رسیدند، دیدند آن درهم ها به سنگ تبدیل شده اند!

در روایتی از ابن عباس روایت می کند که گفت: ام کلثوم به دربان ابن زیاد گفت: وای بر تو! این هزار درهم را بگیر و سر مبارک امام حسین علیه السّلام را در جلوی ما ببر و ما را سوار شتران در عقب مردم قرار بده تا مردم از نظر کردن ما منصرف و متوجه سر بریده امام حسین علیه السّلام شوند. آن دربان پول ها را گرفت و سر مقدس امام حسین علیه السّلام را جلوتر برد. وقتی صبح شد و آن دربان به پول ها نگاه کرد، دید خدا همه آنها را به سنگ تبدیل نموده است! در یک طرف آنها نوشته شده بود: «وَ لا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ.» - . ابراهیم / ۴۲ - {و خدا را از آنچه ستمکاران می کنند غافل مپندار.} و بر طرف دیگر آنها نوشته بود: «وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ.» - . شعراء / ۲۲۳ - {و کسانی که ستم کرده اند به زودی خواهند دانست به کدام بازگشتگاه برخواهند گشت.}

ابو مخنف از شعبی نقل می کند که گفت: هنگامی که سر مبارک امام حسین علیه السّلام را در کوفه در محل صراف ها به دار زدند، آن سر مقدس تنحنح کرد و سوره کهف را تلاوت کرد، تا آنجا که می فرماید: «إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَ زِدناهم هُدىً.» - . کهف / ۱۳ - {آنان جوانانی بودند که به پروردگارشان ایمان آورده بودند و بر هدایتشان افزودیم.} ولی این امر جز بر گمراهی اینان (قتله کربلا) نیفزود!

در روایت دیگری می نگارد: هنگامی که سر مقدس امام حسین علیه السّلام را بر فراز درخت زدند، شنیدند که می فرمود: «وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ.» {و کسانی که ستم کرده اند به زودی خواهند دانست به کدام بازگشتگاه برخواهند گشت.} نیز در دمشق صوت آن حضرت را شنیدند که می فرمود: هیچ قوتی نیست مگر به دست خدا! نیز شنیده شد که می خواند: «أَنَّ أَصْحابَ الْكَهْفِ وَ الرَّقِيمِ كانُوا مِنْ آياتِنا عَجَباً.» - . کهف / ۹ - {اصحاب کهف و رقیم [خفتگان غار لوحه دار] از آیات ما شگفت بوده است؟} زید بن ارقم می گفت: یا ابن رسول اللّه! تعجب سر بریده تو بیشتر است.

در کتاب ابن بطه و ترمذی و خصائص و نطنزی، از عماره بن عمیر نقل می کنند که گفت: وقتی سر ابن زیاد ملعون و سر اصحابش را به مسجد آوردند و من نزد آن سرها رفتم،، شنیدم که مردم می گفتند: آمد! آمد! ناگاه دیدم ماری آمد و در میان آن سرها گردش کرد و داخل سوراخ بینی ابن زیاد شد و از سوراخ دیگر بینی وی خارج گردید. سپس آنان گفتند: آمد! آمد! آن مار این عمل را سه مرتبه انجام داد.

ابو مخنف در روایت دیگری می گوید: موقعی که سر مبارک امام حسین علیه السّلام را نزد یزید پلید آوردند، یک بوی خوشی از آن سر مقدس استشمام می شد که از هر بویی بهتر بود. وقتی آن شتری که سر امام بر پشت آن حمل می شد نحر گردید، گوشت آن از صبر (عصاره یک نوع گیاهی است) تلخ تر بود. هنگامی که امام حسین علیه السّلام شهید شد، آن

زعفران یمنی به خون مبدل شد و آفتاب تا سه هفته گرفت. هیچ سنگی در زمین نبود مگر این که زیر آن خون یافت می شد. جنیان تا یک سال روی قبر پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم برای امام حسین علیه السّلام نوحه و گریه و زاری می کردند. -. مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۵۷ -

**[ترجمه]

بیان

قوله إلی ثلاثه أسبات أی أسابیع و إنما ذکر هکذا لأنهم ذکروا أن قتله علیه السلام کان یوم السبت فابتداء ذلک من هذا الیوم.

**[ترجمه]عبارت «الی ثلاثه اسبات» یعنی تا سه هفته و این که به این سیاق روایت شده، به این سبب است که ذکر کرده اند شهادت حضرت در روز شنبه بوده، پس ابتدای گرفتن آفتاب از این روز است.

**[ترجمه]

«۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب دَلَائِلُ النُّبُوَّهِ عَنْ أَبِی بَکْرٍ الْبَیْهَقِیِّ بِالْإِسْنَادِ إِلَی أَبِی قَبِیلٍ وَ أَمَالِی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ النَّیْسَابُورِیِّ أَیْضاً: أَنَّهُ لَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ علیه السلام وَ احْتُزَّ رَأْسُهُ قَعَدُوا فِی أَوَّلِ مَرْحَلَهٍ یَشْرَبُونَ النَّبِیذَ وَ یَتَحَیَّوْنَ بِالرَّأْسِ فَخَرَجَ عَلَیْهِمْ قَلَمٌ مِنْ حَدِیدٍ مِنْ حَائِطٍ فَکَتَبَ سَطْراً بِالدَّمِ:

أَ تَرْجُو أُمَّهٌ قَتَلَتْ حُسَیْناً**شَفَاعَهَ جَدِّهِ یَوْمَ الْحِسَابِ

قَالَ فَهَرَبُوا وَ تَرَکُوا الرَّأْسَ ثُمَّ رَجَعُوا.

وَ فِی کِتَابِ ابْنِ بَطَّهَ: أَنَّهُمْ وَجَدُوا ذَلِکَ مَکْتُوباً فِی کَنِیسَهٍ.

وَ قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِکٍ: احْتَفَرَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ نَجْرَانَ حَفِیرَهً فَوُجِدَ فِیهَا لَوْحٌ مِنْ ذَهَبٍ فِیهِ مَکْتُوبٌ هَذَا الْبَیْتُ وَ بَعْدَهُ:

فَقَدْ قَدِمُوا عَلَیْهِ بِحُکْمِ جَوْرٍ**فَخَالَفَ حُکْمُهُمْ حُکْمَ الْکِتَابِ

۱- ۱. ذکره ابن الأثیر فی أسد الغابه ج ۲ ص ۲۲ و قال: قال الترمذی: هذا حدیث صحیح، أخرجه الثلاثه.

۲- ۲. المصدر ج ۴ ص ۵۷- ۶۱.

سَتَلْقَى يَا يَزِيدُ غَداً عَذَاباً**مِنَ الرَّحْمَنِ يَا لَکَ مِنْ عَذَابٍ

فَسَأَلْنَاهُمْ مُنْذُ کَمْ هَذَا فِی کَنِیسَتِکُمْ فَقَالُوا قَبْلَ أَنْ یُبْعَثَ نَبِیُّکُمْ بِثَلَاثِمِائَهِ عَامٍ.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: وقتی حسین علیه السّلام به شهادت رسید و سرش بریده شد، قاتلان در اولین منزل نشستند و مشغول شراب خوردن شدند و سر را به کناری گذاشته بودند. پس از دل دیوار، قلمی از آهن بر آنان بیرون آمد و با خون سطری را نوشت:

آیا امتی که حسین علیه السّلام را کشتند، امید به شفاعت جد او در روز قیامت دارند؟

راوی می گوید: پس فرار کردند و سر را رها کردند و سپس برگشتند.

در کتاب ابن بطه آمده که آنان این عبارت را در کنیسه ای یافتند.

انس بن مالک می گوید: مردی از اهل نجران گودالی کند، پس در آن لوحی از طلا یافت که بر آن این بیت و بیت بعدی آن نوشته شده بود:

علیه او اقدام به حکمی ستمگرانه کردند، پس حکمشان مخالف حکم کتاب خدا بود

ای یزید! فردا عذابی از خدای رحمان خواهی شد که وای بر تو از آن عذاب!

پس ما از آنان پرسیدیم: این عبارت از چه زمانی در کنیسه شماست؟ پس گفتند: سی صد سال قبل از بعثت پیامبر شما!

**[ترجمه]

«۵»

أَقُولُ رَوَی السَّیِّدُ فِی کِتَابِ الْمَلْهُوفِ وَ ابْنُ شَهْرَآشُوبَ وَ غَیْرُهُمَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبَاحٍ الْقَاضِی قَالَ: لَقِیتُ رَجُلًا مَکْفُوفاً قَدْ شَهِدَ قَتْلَ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَسُئِلَ عَنْ بَصَرِهِ فَقَالَ کُنْتُ شَهِدْتُ قَتْلَهُ عَاشِرَ عَشَرَهٍ غَیْرَ أَنِّی لَمْ أَطْعَنْ بِرُمْحٍ وَ لَمْ أَضْرِبْ بِسَیْفٍ وَ لَمْ أَرْمِ بِسَهْمٍ فَلَمَّا قُتِلَ رَجَعْتُ إِلَی مَنْزِلِی وَ صَلَّیْتُ الْعِشَاءَ الْآخِرَهَ وَ نِمْتُ فَأَتَانِی آتٍ فِی مَنَامِی فَقَالَ أَجِبْ رَسُولَ اللَّهِ فَقُلْتُ مَا لِی وَ لَهُ فَأَخَذَ بِتَلْبِیبِی وَ جَرَّنِی إِلَیْهِ فَإِذَا النَّبِیُّ جَالِسٌ فِی صَحْرَاءَ حَاسِرٌ عَنْ ذِرَاعَیْهِ آخِذٌ بِحَرْبَهٍ وَ مَلَکٌ قَائِمٌ بَیْنَ یَدَیْهِ وَ فِی یَدِهِ سَیْفٌ مِنْ نَارٍ یَقْتُلُ أَصْحَابِیَ التِّسْعَهَ فَکُلَّمَا ضَرَبَ ضَرْبَهً الْتَهَبَ أَنْفُسُهُمْ نَاراً فَدَنَوْتُ مِنْهُ وَ جَثَوْتُ بَیْنَ یَدَیْهِ وَ قُلْتُ السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَلَمْ یَرُدَّ عَلَیَّ وَ مَکَثَ طَوِیلًا ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ قَالَ یَا عَدُوَّ اللَّهِ انْتَهَکْتَ حُرْمَتِی وَ قَتَلْتَ عِتْرَتِی وَ لَمْ تَرْعَ حَقِّی وَ فَعَلْتَ وَ فَعَلْتَ فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَا ضَرَبْتُ بِسَیْفٍ وَ لَا طَعَنْتُ بِرُمْحٍ وَ لَا رَمَیْتُ بِسَهْمٍ فَقَالَ صَدَقْتَ وَ لَکِنَّکَ کَثَّرْتَ السَّوَادَ ادْنُ مِنِّی فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَإِذَا طَشْتٌ مَمْلُوءٌ دَماً فَقَالَ لِی هَذَا دَمُ وَلَدِیَ الْحُسَیْنِ فَکَحَلَنِی مِنْ ذَلِکَ الدَّمِ فَانْتَبَهْتُ حَتَّی السَّاعَهَ لَا أُبْصِرُ شَیْئاً(۱).

وَ قَالَ أَبُو الْفَرَجِ فِی الْمَقَاتِلِ قَالَ الْمَدَائِنِیُّ حَدَّثَنِی أَبُو غَسَّانَ عَنْ هَارُونَ بْنِ سَعْدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ أَصْبَغَ بْنِ نُبَاتَهَ قَالَ: رَأَیْتُ رَجُلًا مِنْ

بَنِی أَبَانِ بْنِ دَارِمٍ أَسْوَدَ الْوَجْهِ وَ کُنْتُ أَعْرِفُهُ جَمِیلًا شَدِیدَ الْبَیَاضِ فَقُلْتُ لَهُ مَا کِدْتُ أَعْرِفُکَ قَالَ إِنِّی قَتَلْتُ شَابّاً أَمْرَدَ مَعَ الْحُسَیْنِ بَیْنَ عَیْنَیْهِ أَثَرُ السُّجُودِ فَمَا نِمْتُ لَیْلَهً مُنْذُ قَتَلْتُهُ إِلَّا أَتَانِی فَیَأْخُذُ بِتَلَابِیبِی حَتَّی یَأْتِیَ جَهَنَّمَ فَیَدْفَعَنِی فِیهَا فَأَصِیحَ فَمَا یَبْقَی أَحَدٌ فِی الْحَیِّ إِلَّا سَمِعَ صِیَاحِی قَالَ وَ الْمَقْتُولُ الْعَبَّاسُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام(۲).

ص: ۳۰۶

۱- ۱. الملهوف ص ۱۲۱- ۱۲۲، و اللفظ له و قد مر عن المناقب بغیر هذا اللفظ.

۲- ۲. مقاتل الطالبیین ص ۸۶، و قد ذکر القصه ابن شهرآشوب فی المناقب ج ۴ ص ۵۸ بغیر هذا اللفظ، و زاد: قال: فسمعت بذلک جاره له فقالت: ما یدعنا ننام اللیل من صیاحه.

**[ترجمه]مؤلف: سید بن طاوس و ابن شهر آشوب از عبداللَّه بن رباح قاضی نقل می کنند که گفت: من شخص کوری را دیدم که در موقع قتل امام حسین علیه السّلام حضور داشت. وقتی از علت کور شدن وی جویا شدند، گفت: من دهمین نفری بودم که در وقت قتل حسین علیه السّلام حضور داشتم، ولی من نیزه ای به کار نبردم و شمشیری نزدم و تیری نینداختم. هنگامی که امام حسین علیه السّلام شهید شد، من به سوی خانه خود مراجعت نمودم و پس از این که نماز عشاء را خواندم خوابیدم. در عالم خواب شخصی نزد من آمد و گفت: پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم را اجابت کن! گفتم: من کاری با پیامبر خدا ندارم! او یقه مرا گرفت و به طرف آن حضرت کشانید. ناگاه دیدم پیامبر اعظم اسلام صلّی اللَّه علیه و آله در میان صحرا نشسته و آستین های خود را بالا زده و حربه ای به دست گرفته و ملکی در حضور آن حضرت ایستاده است که شمشیری از آتش به دست دارد و آن نه نفر یاران مرا می کشد. هر ضربتی که می زد آتشی به جان آنان می افروخت. من نزدیک پیامبر خدا رفتم و بر روی دو زانوی خود نشستم و گفتم: السّلام علیک یا رسول اللَّه! پیغمبر اعظم اسلام جواب مرا نفرمود. پس از این که مدتی طولانی مکث کرد، سر مقدس خود را بلند نمود و به من فرمود: ای دشمن خدا! تو نسبت به من هتک حرمت کردی، عترت مرا به قتل رساندی، حق مرا مراعات نکردی، هر عملی که خواستی انجام دادی! گفتم: یا رسول اللَّه! من شمشیری نزده ام، نیزه ای به کار نبرده ام، تیری نینداخته ام. فرمود: راست می گویی، ولی آیا نه چنین است که بر سیاهی لشکر دشمن ما افزوده ای؟ نزدیک من بیا! وقتی نزدیک آن بزرگوار رفتم، دیدم یک طشت پر از خون در جلوی آن حضرت بود. رسول اعظم صلّی اللَّه علیه و آله به من فرمود: این خون فرزندم حسین است. پیغمبر خدا از آن خون به چشم من کشید. از هنگامی که بیدار شدم تاکنون چیزی را نمی بینم. - . الملهوف: ۱۲۱ -

ابوالفرج در کتاب مقاتل از قاسم بن اصبغ نباته نقل می کند که گفت: من مردی از قبیله بنی ابان بن دارم را دیدم که صورتش سیاه شده بود. من او را قبلا- با صورتی کاملا سفید دیده بودم. من به وی گفتم: من تو را نمی شناسم. گفت: من نوجوانی را کشتم که ریش وی نروییده بود و با حسین علیه السّلام بود و اثر سجده در پیشانی او مشاهده می شد. از آن شبی که وی را کشته ام، همه شب به خوابم می آید و یقه ام را می گیرد و مرا به طرف جهنم می برد. مرا در جهنم پرتاب می کند. من صیحه ای می زنم که کلیه افراد این قبیله آن را می شنوند. راوی می گوید: آن جوان شهید، عباس بن علی علیهما السّلام بود. - . مقاتل الطالبیّین: ۸۶ -

**[ترجمه]

«۶»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنِ الْمَرَاغِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سُفْیَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ عَبَّادِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنِ الْوَلِیدِ بْنِ أَبِی ثَوْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ عَمِّهِ قَالَ: لَمَّا خِفْنَا(۱)

أَیَّامَ الْحَجَّاجِ خَرَجَ نَفَرٌ مِنَّا مِنَ الْکُوفَهِ مُسْتَتِرِینَ وَ خَرَجْتُ مَعَهُمْ فَصِرْنَا إِلَی کَرْبَلَاءَ وَ لَیْسَ بِهَا مَوْضِعٌ نَسْکُنُهُ فَبَنَیْنَا کُوخاً عَلَی شَاطِئِ الْفُرَاتِ وَ قُلْنَا نَأْوِی إِلَیْهِ فَبَیْنَا نَحْنُ فِیهِ إِذْ جَاءَنَا رَجُلٌ غَرِیبٌ فَقَالَ أَصِیرُ مَعَکُمْ فِی هَذَا الْکُوخِ اللَّیْلَهَ فَأَنَا عَابِرُ سَبِیلٍ فَأَجَبْنَاهُ وَ قُلْنَا غَرِیبٌ مُنْقَطَعٌ بِهِ فَلَمَّا غَرَبَتِ الشَّمْسُ وَ أَظْلَمَ اللَّیْلُ أَشْعَلْنَا وَ کُنَّا نُشْعِلُ بِالنِّفْطِ ثُمَّ جَلَسْنَا نَتَذَاکَرُ أَمْرَ الْحُسَیْنِ وَ مُصِیبَتَهُ وَ قَتْلَهُ وَ مَنْ

تَوَلَّاهُ فَقُلْنَا مَا بَقِيَ أَحَدٌ مِنْ قَتَلَهِ الْحُسَيْنِ إِلَّا رَمَاهُ اللَّهُ بِبَلِيَّةٍ فِي بَدَنِهِ فَقَالَ ذَلِكَ الرَّجُلُ فَأَنَا كُنْتُ فِيمَنْ قَتَلَهُ وَ اللَّهِ مَا أَصَابَنِي سُوءٌ وَ إِنَّكُمْ يَا قَوْمِ تَكْذِبُونَ فَأَمْسَكْنَا عَنْهُ وَ قَلَّ ضَوْءُ النِّفْطِ فَقَامَ ذَلِكَ الرَّجُلُ لِيُصْلِحَ الْفَتِيلَهَ بِإِصْبَعِهِ فَأَخَذَتِ النَّارُ كَفَّهُ فَخَرَجَ نَادّاً حَتَّى أَلْقَى نَفْسَهُ فِي الْفُرَاتِ يَتَغَوَّثُ بِهِ فَوَ اللَّهِ لَقَدْ رَأَيْنَا يُدْخِلُ رَأْسَهُ فِي الْمَاءِ وَ النَّارُ عَلَى وَجْهِ الْمَاءِ فَإِذَا أَخْرَجَ رَأْسَهُ سَرَتِ النَّارُ إِلَيْهِ فَيَغُوصُهُ إِلَى الْمَاءِ ثُمَّ يُخْرِجُهُ فَتَعُودُ إِلَيْهِ فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ دَأْبَهُ حَتَّى هَلَكَ.

**[ترجمه]امالی طوسی: عموی محمّد بن سلیمان می گوید: در زمان حَجاج که ما از زیارت امام حسین علیه السّلام خائف بودیم، من با چند نفر از آشنایان به طور مخفیانه متوجه کربلا شدیم. در کربلا مکانی نبود که ما سکنا بگیریم! بنابراین یک آلونک در کنار فرات ساختیم. در آن حینی که ما میان آن بودیم، ناگاه مرد غریبی آمد و گفت: من مسافرم، می خواهم امشب با شما در میان این آلونک باشم. ما پذیرفتیم و گفتیم: شخص غریبی است که چاره ای ندارد. وقتی آفتاب غروب کرد و تاریکی شب جهان را فرا گرفت، ما مشعل نفتی خود را روشن کردیم. سپس نشستیم و درباره جریان شهادت و مصیبت امام حسین علیه السّلام و آن افرادی که آن حضرت را دوست داشتند گفتگو کردیم. ما گفتیم: احدی از قاتلین امام حسین علیه السّلام باقی نماند، مگر این که خدا بدن او را دچار بلایی کرد! آن مرد غریب گفت: من از آن گروهی هستم که امام حسین علیه السّلام را کشتند. به خدا قسم که هیچ گونه ناراحتی دچار من نشده. ای گروه! به خدا قسم که شما دروغ می گویید. ما چیزی به او نگفتیم، تا این که روشنایی مشعل ما ضعیف شد. آن مرد برخاست تا فتیله مشعل را با انگشت خود درست کند. ناگاه کف دستش آتش گرفت. او برخاست و به طرف فرات فرار کرد و خویشتن را در آب فرات انداخت و از آب فرات استغاثه نمود. به خدا قسم ما می دیدیم او سر خود را زیر آب می کرد و آتش همچنان روی آب بود. هنگامی که سر خود را از آب خارج می کرد، آتش به سرش سرایت می نمود و او را زیر آب می کرد. وقتی سر خود را از آب خارج می کرد نیز آتش به سوی او حمله ور می شد. وضع وی همچنان بود تا هلاک شد!

**[ترجمه]

«۷»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ نَصْرِ بْنِ مُزَاحِمٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْحِجَازِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ دَاوُدَ أَبِي الْعَبَّاسِ الْأَسَدِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْخَلِيلِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ: سَمَرْتُ أَنَا وَ نَفَرٌ ذَاتَ لَيْلَهٍ فَتَذَاكَرْنَا مَقْتَلَ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ مَا تَلَبَّسَ أَحَدٌ بِقَتْلِهِ إِلَّا أَصَابَهُ بَلَاءٌ فِي أَهْلِهِ وَ نَفْسِهِ وَ مَالِهِ فَقَالَ شَيْخٌ مِنَ الْقَوْمِ فَهُوَ وَ اللَّهِ مِمَّنْ شَهِدَ قَتْلَهُ وَ أَعَانَ عَلَيْهِ فَمَا أَصَابَهُ إِلَى الْآنَ أَمْرٌ يَكْرَهُهُ فَمَقَتَهُ الْقَوْمُ وَ تَغَيَّرَ السِّرَاجُ وَ كَانَ دُهْنُهُ نِفْطاً فَقَامَ إِلَيْهِ لِيُصْلِحَهُ فَأَخَذَتِ النَّارُ بِإِصْبَعِهِ فَنَفَخَهَا فَأَخَذَتْ بِلِحْيَتِهِ فَخَرَجَ يُبَادِرُ إِلَى الْمَاءِ فَأَلْقَى نَفْسَهُ فِي النَّهَرِ وَ جَعَلَتِ النَّارُ تُرَفْرِفُ عَلَى رَأْسِهِ فَإِذَا أَخْرَجَهُ أَحْرَقَتْهُ حَتَّى مَاتَ لَعَنَهُ اللَّهُ.

۱– ۱. هذا هو الصحیح، و فی بعض النسخ: رجعتا، و فی بعضها« جعنا».

**[ترجمه]ثواب الاعمال: یعقوب بن سلیمان می گوید: من با چند نفر از آشنایان به طور مخفیانه درباره شهادت امام حسین علیه السّلام سخن می گفتیم. مردی از قوم ما گفت: احدی از قاتلین امام حسین علیه السّلام باقی نماند، مگر این که خدا اهل او و بدن او و مال او را دچار بلایی کرد! پیرمردی از آن جماعت گفت: من از آن گروهی هستم که امام حسین علیه السّلام را کشتند و بر قتل او اعانت کردند، ولی تاکنون هیچ گونه ناراحتی دچار من نشده. پس قوم بر او خشم گرفتند و چراغ تغییر کرد؛ روشنایی مشعل از نفت بود؛ آن مرد برخاست تا فتیله مشعل را درست کند. پس در آن دمید، اما ناگاه ریشش آتش گرفت. او برخاست و به طرف آب فرار کرد و خویشتن را در آب رودخانه انداخت، اما آتش همچنان روی آب بود. هنگامی که سر خود را از آب خارج می کرد، آتش او را می سوزاند تا مُرد. خدایش لعنت کند.

**[ترجمه]

«۸»

ثو، [ثواب الأعمال] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ الْأَصْبَغِ قَالَ: قَدِمَ عَلَيْنَا رَجُلٌ مِنْ بَنِی دَارِمٍ مِمَّنْ شَهِدَ قَتْلَ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ مُسْوَدَّ الْوَجْهِ وَ كَانَ رَجُلًا جَمِيلًا شَدِيدَ الْبَيَاضِ فَقُلْتُ لَهُ مَا كِدْتُ أَنْ أَعْرِفَكَ لِتَغَيُّرِ لَوْنِكَ فَقَالَ قَتَلْتُ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ أَبْيَضَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ أَثَرُ السُّجُودِ وَ جِئْتُ بِرَأْسِهِ فَقَالَ الْقَاسِمُ لَقَدْ رَأَيْتُهُ عَلَى فَرَسٍ لَهُ مَرِحاً وَ قَدْ عَلَّقَ الرَّأْسَ بِلَبَانِهَا وَ هُوَ يُصِيبُ رُكْبَتَهَا قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِی لَوْ أَنَّهُ رَفَعَ الرَّأْسَ قَلِيلًا أَ مَا تَرَى مَا تَصْنَعُ بِهِ الْفَرَسُ بِيَدَيْهَا فَقَالَ لِی يَا بُنَيَّ مَا يُصْنَعُ بِهِ أَشَدُّ لَقَدْ حَدَّثَنِی فَقَالَ مَا نِمْتُ لَيْلَةً مُنْذُ قَتَلْتُهُ إِلَّا أَتَانِی فِی مَنَامِی حَتَّى يَأْخُذَ بِتَلْبِيبِی فَيَقُودَنِی فَيَقُولُ انْطَلِقْ فَيَنْطَلِقُ بِی إِلَى جَهَنَّمَ فَيَقْذِفُ بِی فِيهَا حَتَّى أُصْبِحَ قَالَ فَسَمِعَتْ بِذَلِكَ جَارِيَةٌ لَهُ فَقَالَتْ مَا يَدَعُنَا نَنَامُ شَيْئاً مِنَ اللَّيْلِ مِنْ صِيَاحِهِ قَالَ فَقُمْتُ فِی شَبَابٍ مِنَ الْحَيِّ فَأَتَيْنَا امْرَأَتَهُ فَسَأَلْنَاهَا فَقَالَتْ قَدْ أَبْدَى عَلَى نَفْسِهِ قَدْ صَدَقَكُمْ.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: قاسم بن اصبغ می گوید: مردی از قبیله بنی ابان بن دارم که شاهد بر قتل امام حسین علیه السّلام بود، بر ما وارد شد که صورتش سیاه شده بود. وی قبلا مردی زیباروی و بسیار سفید بود! من به وی گفتم: من تو را به خاطر تغییر رنگت نزدیک بود نشناسم! گفت: من مردی از اصحاب حسین علیه السّلام را که سفیدروی بود و اثر سجده در پیشانی او مشاهده می شد کشتم و سرش را آوردم! قاسم می گوید: او را سوار بر اسبی دیدم که احساس فرحی داشت و سر را به سینه اسب آویخته بود و سر به زانوی اسب می رسید. من به پدرم گفتم: کاش او سر را کمی بالاتر می آورد! مگر نمی بینی اسب با دستانش سر را چه می کند؟ پس به من گفت: پسرکم! آن عملی که به جزای این عملش با او می شود شدیدتر است! بعد برای من حدیث کرد و گفت: از شبی که او را کشتم، هر شب در خواب به نزد من می آید و یقه مرا می گیرد و می کشد و می گوید: بیا! پس مرا به سمت جهنم می برد و مرا در آن می افکند تا صبح می شود. راوی می گوید: من از کنیز او این جریان را شنیدم و گفت: شب از صدای فریادش نمی گذارد ما بخوابیم! راوی می گوید: من بین جوانانی از قبیله رفتم و به نزد زن او رفتیم و از او جویا شدیم، گفت: بر خود طعنه زده و به شما راست گفته است!

**[ترجمه]

بیان

قوله مرحا حال عن الراكب أی فرحا و فی نسخه قدیمه موجأ فهو صفه للمرکوب أی خصی و الأصل فیه موجوء لکن قد یستعمل هکذا قال الجزری و منه

الحدیث: أنه ضحی بکبشین موجوءین.

أی خصیین و منهم من یرویه موجئین بوزن مکرمین و هو خطأ و منهم موجیین بغیر همز علی التخفیف و یکون من وجئه وجئا فهو موجی و قال الفیروزآبادی اللبان بالفتح الصدر أو وسطه أو ما بین الثدیین أو صدر ذی الحافر و قوله أبدی أی أظهر و فیه تضمین معنی الطعن أی طاعنا علی نفسه.

**[ترجمه]عبارت «مرحا» حال برای راکب است و در نسخه ای قدیمی «موجاً» دارد که در این صورت صفت مرکوب است، یعنی مرکبش اخته است و اصل در موج «موجوء» است، ولی به این صورت استعمال شده. جزری می گوید: و حدیثِ «او دو گوسفند اخته را قربانی کرد» از همین باب است، و برخی این روایت را «موجأین» بر وزن مکرمین روایت نموده اند که خطاست و برخی «موجیین» بدون همزه روایت کرده اند که اشتباه است و از «وجئه» یعنی او را اخته کرد، «وجئا فهو موجی» اخذ شده است! و فیروزآبادی می گوید: «لبان» به فتح لام، سینه یا وسط آن یا بین دو پستان یا صدر هر حیوان سم دار را گویند و عبارت «أبدی» یعنی آشکار کرد و عبارت متضمن معنای طعنه است، یعنی بر خود طعنه زده و نقل این احوال کرده است!

**[ترجمه]

«۹»

ثو، [ثواب الأعمال] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِی مُعَاوِیَهَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَمَّارِ بْنِ عُمَیْرٍ التَّیْمِیِّ قَالَ: لَمَّا جِی ءَ بِرَأْسِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادٍ لَعَنَهُ اللَّهُ وَ رُءُوسِ أَصْحَابِهِ عَلَیْهِمْ غَضَبُ اللَّهِ قَالَ انْتَهَیْتُ إِلَیْهِمْ وَ النَّاسُ یَقُولُونَ قَدْ جَاءَتْ حَیَّهٌ تَتَخَلَّلُ الرُّءُوسَ حَتَّی دَخَلَتْ فِی مَنْخِرِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادٍ لَعْنَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ ثُمَّ خَرَجَتْ فَدَخَلَتْ فِی الْمَنْخِرِ الْآخَرِ.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: عمار بن عمیر تیمیّ می گوید: وقتی سر ابن زیاد ملعون و سر اصحابش را - که غضب خدا بر آنان باد - به مسجد آوردند و من نزد آن سرها رفتم، می شنیدم که مردم می گفتند: آمد! ناگاه دیدم ماری آمد و در میان آن سرها گردش کرد و داخل سوراخ بینی ابن زیاد لعنه الله علیه شد و از سوراخ دیگر بینی وی خارج گردید.

**[ترجمه]

«۱۰»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ

عَنْ عَلِيِّ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْحَلَبِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِنَّ آلَ أَبِی سُفْيَانَ قَتَلُوا الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَنَزَعَ اللَّهُ مُلْكَهُمْ وَ قَتَلَ هِشَامٌ زَيْدَ بْنَ عَلِيٍّ فَنَزَعَ اللَّهُ مُلْكَهُ وَ قَتَلَ الْوَلِيدُ يَحْيَى بْنَ زَيْدٍ فَنَزَعَ اللَّهُ مُلْكَهُ.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: آل ابو سفیان امام حسین علیه السّلام را شهید کردند و خدا مقام سلطنت را از آنان گرفت. هشام زید بن علی را کشت و خدا مقام سلطنت را از وی گرفت و ولید یحیی بن زید را کشت، پس خدا سلطنتش را از او گرفت!

**[ترجمه]

«۱۱»

مل، [کامل الزیارات] أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْغَنَوِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ قَالَ: وَ هَلْ بَقِيَ فِي السَّمَاوَاتِ مَلَكٌ لَمْ يَنْزِلْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ يُعَزِّيهِ فِي وَلَدِهِ الْحُسَيْنِ وَ يُخْبِرُهُ بِثَوَابِ اللَّهِ إِيَّاهُ وَ يَحْمِلُ إِلَيْهِ تُرْبَتَهُ مَصْرُوعاً عَلَيْهَا مَذْبُوحاً مَقْتُولًا طَرِيحاً مَخْذُولًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اللَّهُمَّ اخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ وَ اقْتُلْ مَنْ قَتَلَهُ وَ اذْبَحْ مَنْ ذَبَحَهُ وَ لَا تُمَتِّعْهُ بِمَا طَلَبَ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَوَ اللَّهِ لَقَدْ عُوجِلَ الْمَلْعُونُ يَزِيدُ وَ لَمْ يَتَمَتَّعْ بَعْدَ قَتْلِهِ وَ لَقَدْ أُخِذَ مُغَافَصَةً بَاتَ سَكْرَانَ وَ أَصْبَحَ مَيِّتاً مُتَغَيِّراً

كَأَنَّهُ مَطْلِيٌّ بِقَارٍ أُخِذَ عَلَى أَسَفٍ وَ مَا بَقِيَ أَحَدٌ مِمَّنْ تَابَعَهُ عَلَى قَتْلِهِ أَوْ كَانَ فِي مُحَارَبَتِهِ إِلَّا أَصَابَهُ جُنُونٌ أَوْ جُذَامٌ أَوْ بَرَصٌ وَ صَارَ ذَلِكَ وِرَاثَةً فِي نَسْلِهِمْ (۱).

**[ترجمه]کامل الزیاره: سلیمان می گوید: هیچ ملکی در آسمان ها نبود، مگر این که بر پیغمبر صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم نازل شد و درباره عزای حسین علیه السّلام به آن حضرت تعزیت گفت و آن بزرگوار را از آن ثوابی که خدا برایش مهیا کرده است آگاه نمود و از آن تربتی که امام حسین علیه السّلام روی آن افتاد و ذبح و مقتول و متروک شد، برای آن حضرت آورد. پس پیامبر خدا صلّی اللّٰه علیه و آله در حق کشندگان امام حسین علیه السّلام نفرین کرد و فرمود: بار خدایا! واگذار کسی را که حسین علیه السّلام را واگذار می کند؛ بکش آن کسی را که حسین را می کشد؛ ذبح کن کسی را که حسین را ذبح می کند و او را از مطلوب خود بهره مند مفرما!

عبدالرحمن می گوید: به خدا قسم یزید ملعون بعد از قتل امام حسین علیه السّلام به تعجیل دچار عقوبت شد و بهره ای از دنیا نبرد. او به ناگهانی مؤاخذه شد و در حالی که مست بود، بدنش تغییر کرد و گویا قیر به بدنش مالیده شده بود، به درک اسفل رفت. یزید با تأسف به دوزخ رفت و احدی از آن افرادی که راجع به قتل امام حسین علیه السّلام تابع یزید بودند یا با حسین علیه السّلام کارزار کردند باقی نماند، مگر این که دچار جنون یا جذام (مرض خوره) یا لک و پیس شدن بدن گردیدند و این امراض به ارث به نسل آنان رسید. - . کامل الزیاره: ۶۱ -

**[ترجمه]

«۱۲»

أَقُولُ رُوِیَ فِی بَعْضِ کُتُبِ الْمَنَاقِبِ الْمُعْتَبَرَهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ مَحْمُودِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الصَّیْرَفِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ الطَّبَرَانِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الصُّوفِیِّ عَنْ أَبِی غَسَّانَ عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ کُرْدُوسٍ عَنْ حَاجِبِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادٍ لَعَنَهُ اللَّهُ قَالَ: دَخَلْتُ الْقَصْرَ خَلْفَ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادٍ لَعَنَهُ اللَّهُ فَاضْطَرَمَ فِی وَجْهِهِ ناراً فَقَالَ هَکَذَا بِکُمِّهِ عَلَی وَجْهِهِ فَقَالَ هَلْ رَأَیْتَ قُلْتُ نَعَمْ فَأَمَرَنِی أَنْ أَکْتُمَ ذَلِکَ.

وَ قَالَ أَخْبَرَنَا عَلِیُّ بْنُ أَحْمَدَ الْعَاصِمِیُّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَحْمَدَ الْبَیْهَقِیِّ عَنْ وَالِدِهِ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ شَرِیکِ بْنِ عُمَیْرٍ یَعْنِی عَبْدَ الْمَلِکِ قَالَ: قَالَ الْحَجَّاجُ یَوْماً مَنْ کَانَ لَهُ بَلَاءٌ فَلْیَقُمْ فَلْنُعْطِهِ عَلَی بَلَائِهِ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ أَعْطِنِی عَلَی بَلَائِی قَالَ وَ مَا بَلَاؤُکَ قَالَ قَتَلْتُ الْحُسَیْنَ قَالَ وَ کَیْفَ قَتَلْتَهُ قَالَ دَسَرْتُهُ وَ اللَّهِ بِالرُّمْحِ

ص: ۳۰۹

۱- ۱. کامل الزیارات: ص ۶۱ و ۶۲.

دَسْراً وَ هَبَرْتُهُ بِالسَّيْفِ هَبْراً وَ مَا أَشْرَكْتُ مَعِي فِي قَتْلِهِ أَحَداً قَالَ أَمَا إِنَّكَ وَ إِيَّاهُ لَنْ تَجْتَمِعَا فِي مَكَانٍ أَبَداً قَالَ لَهُ اخْرُجْ قَالَ وَ أَحْسَبُهُ لَمْ يُعْطِهِ شَيْئاً.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْقَطَّانِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ دُرُسْتَوَيْهِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ سُفْيَانَ النَّسَوِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ حَرْبٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ جَمِيلِ بْنِ مُرَّةَ قَالَ: أَصَابُوا إِبِلًا فِي عَسْكَرِ الْحُسَيْنِ علیه السلام يَوْمَ قُتِلَ فَنَحَرُوهَا وَ طَبَخُوهَا قَالَ فَصَارَتْ مِثْلَ الْعَلْقَمِ فَمَا اسْتَطَاعُوا أَنْ يَسِيغُوا مِنْهَا شَيْئاً.

**[ترجمه]مؤلف: در یکی از کتب مناقب که معتبر است، از دربان ابن زیاد نقل می کند که گفت: من به دنبال ابن زیاد ملعون داخل قصر شدم. ناگاه دیدم آتشی افروخته شد و صورت و آستین آن لعین را فرا گرفت. او به من گفت: این آتش را دیدی!؟ گفتم: آری. سپس مرا مأمور کرد که این موضوع را فاش نکنم.

نیز عبدالملک می گوید: یک روز حجاج گفت: هر کس که دچار بلایی شده، برخیزد تا ما به او عطایی بکنیم! مردی برخاست و گفت: به من عطایی بده! حجاج گفت: تو چه بلایی داری؟ گفت: من امام حسین علیه السّلام را کشته ام. حجاج گفت: چگونه حسین علیه السّلام را کشتی؟ گفت: او را به نحو مخصوصی هدف نیزه قرار دادم و بدنش را با شمشیر به طرز مخصوصی پاره پاره کردم و احدی را در کشتن امام حسین علیه السّلام با خودم شریک نکردم. حجاج گفت: آیا نه چنین است که تو و حسین علیه السّلام در یک مکان جمع نخواهید شد؟ حجاج به آن مرد گفت: خارج شو! وی خارج شد. حجاج به وی غذا داد، ولی چیزی به او عطا نکرد.

نیز از جمیل بن مره نقل می کند که گفت: در آن روزی که امام حسین علیه السّلام شهید شد، لشکر کفر یک شتر از یاران آن حضرت به غارت بردند. وقتی آن شتر را کشتند و گوشت آن را پختند، آن گوشت نظیر حنظل تلخ شد و نتوانستند از آن استفاده نمایند.

**[ترجمه]

بیان

العلقم شجر مر و يقال للحنظل و لكل شي ء مر علقم.

**[ترجمه]«علقم» درختی تلخ است و به حنظل گفته می شود و به هر چیز تلخی علقم گفته می شود.

**[ترجمه]

«۱۳»

ثُمَّ قَالَ وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْحَمِيدِيِّ عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَتْنِي جَدَّتِي قَالَتْ: لَقَدْ رَأَيْتُ الْوَرْسَ عَادَ رَمَاداً وَ لَقَدْ رَأَيْتُ اللَّحْمَ كَأَنَّ فِيهِ النَّارَ حِينَ قُتِلَ الْحُسَيْنُ علیه السلام.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ سُفْيَانَ عَنْ أَبِی نُعَيْمٍ عَنْ عُقْبَهَ بْنِ أَبِی حَفْصَهَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: إِنْ كَانَ الْوَرْسُ مِنْ وَرْسِ الْحُسَيْنِ عليه السلام لَيُقَالُ بِهِ هَكَذَا فَيَصِيرُ رَمَاداً.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مُحَمَّدٍ الدُّورِیِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ مَعِينٍ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِی الزِّنَادِ قَالَ: قُتِلَ الْحُسَيْنُ وَ لِی أَرْبَعَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ صَارَ الْوَرْسُ رَمَاداً الَّذِی كَانَ فِی عَسْكَرِهِمْ وَ احْمَرَّتْ آفَاقُ السَّمَاءِ وَ نَحَرُوا نَاقَهً فِی عَسْكَرِهِمْ فَكَانُوا يَرَوْنَ فِی لَحْمِهَا النِّيرَانَ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظِ عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی عَبْد اللَّهِ بْنِ وَصِيفٍ عَنِ الْمُشْطَاحِ الْوَرَّاقِ قَالَ سَمِعْتُ الْفَتْحَ بْنَ شُخْرُفٍ الْعَابِدَ يَقُولُ: أَفُتُّ الْخُبْزَ لِلْعَصَافِيرِ كُلَّ يَوْمٍ فَكَانَتْ تَأْكُلُ فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ فَتَتُّ لَهَا فَلَمْ تَأْكُلْ فَعَلِمْتُ أَنَّهَا امْتَنَعَتْ لِقَتْلِ حُسَيْنِ بْنِ عَلِیٍّ عليهما السلام.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِی الْحُسَيْنِ بْنِ بُشْرَانَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ صَفْوَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی الدُّنْيَا عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ هِشَامِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْكُوفِیِّ عَنْ أَبِيهِ

عَنْ جَدِّهِ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ مِنْ أَبَانِ بْنِ دَارِمٍ يُقَالُ لَهُ زُرْعَةُ شَهِدَ قَتْلَ الْحُسَيْنِ عليه السلام فَرَمَى الْحُسَيْنَ بِسَهْمٍ فَأَصَابَ حَنَكَهُ فَجَعَلَ يَتَلَقَّى الدَّمَ ثُمَّ يَقُولُ هَكَذَا إِلَى السَّمَاءِ فَيَرْمِي بِهِ وَ ذَلِكَ أَنَّ الْحُسَيْنَ عليه السلام دَعَا بِمَاءٍ لِيَشْرَبَ فَلَمَّا رَمَاهُ حَالَ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الْمَاءِ فَقَالَ اللَّهُمَّ ظَمِّئْهُ اللَّهُمَّ ظَمِّئْهُ قَالَ فَحَدَّثَنِي مَنْ شَهِدَهُ وَ هُوَ يَمُوتُ وَ هُوَ يَصِيحُ مِنَ الْحَرِّ فِي بَطْنِهِ وَ الْبَرْدِ فِي ظَهْرِهِ وَ بَيْنَ يَدَيْهِ الْمَرَاوِحُ وَ الثَّلْجُ وَ خَلْفَهُ الْكَانُونُ وَ هُوَ يَقُولُ اسْقُونِي أَهْلَكَنِي الْعَطَشُ فَيُؤْتَى بِعُسٍّ عَظِيمٍ فِيهِ السَّوِيقُ وَ الْمَاءُ وَ اللَّبَنُ لَوْ شَرِبَهُ خَمْسَةٌ لَكَفَاهُمْ قَالَ فَيَشْرَبُهُ ثُمَّ يَعُودُ فَيَقُولُ اسْقُونِي أَهْلَكَنِي الْعَطَشُ قَالَ فَانْقَدَّ بَطْنُهُ كَانْقِدَادِ الْبَعِيرِ.

وَ ذَكَرَ أَعْثَمُ الْكُوفِيُّ هَذَا الْحَدِيثَ مُخْتَصَراً قَالَ: اسْمُ الرَّامِي لَعَنَهُ اللَّهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْأَزْدِيُّ فَقَالَ لَهُ الْحُسَيْنُ عليه السلام اللَّهُمَّ اقْتُلْهُ عَطَشاً وَ لَا تَغْفِرْ لَهُ أَبَداً قَالَ الْقَاسِمُ بْنُ أَصْبَغَ لَقَدْ رَأَيْتُنِي عِنْدَ ذَلِكَ الرَّجُلِ وَ هُوَ يَصِيحُ وَ الْمَاءُ يُبَرَّدُ لَهُ فِيهِ السُّكَّرُ وَ الْأَعْسَاسُ فِيهَا اللَّبَنُ وَ هُوَ يَقُولُ وَيْلَكُمْ اسْقُونِي فَقَدْ قَتَلَنِيَ الْعَطَشُ فَيُعْطَى الْقُلَّةَ أَوِ الْعُسَّ فَإِذَا نَزَعَهُ مِنْ فِيهِ يَصِيحُ حَتَّى انْقَدَّ بَطْنُهُ وَ مَاتَ شَرَّ مِيتَةٍ لَعَنَهُ اللَّهُ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَبِي الدُّنْيَا عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَتْنِي جَدَّتِي أُمُّ أَبِي قَالَتْ: أَدْرَكْتُ رَجُلَيْنِ مِمَّنْ شَهِدَ قَتْلَ الْحُسَيْنِ فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَطَالَ ذَكَرُهُ حَتَّى كَانَ يَلُفُّهُ وَ أَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَسْتَقْبِلُ الرَّاوِيَةَ فَيَشْرَبُهَا حَتَّى يَأْتِيَ عَلَى آخِرِهَا قَالَ سُفْيَانُ أَدْرَكْتُ ابْنَ أَحَدِهِمَا بِهِ خَبَلٌ أَوْ نَحْوُ هَذَا.

وَ رُوِيَ: أَنَّ رَجُلًا بِلَا أَيْدٍ وَ لَا أَرْجُلٍ وَ هُوَ أَعْمَى يَقُولُ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ النَّارِ فَقِيلَ لَهُ لَمْ تَبْقَ لَكَ عُقُوبَةٌ وَ مَعَ ذَلِكَ تَسْأَلُ النَّجَاةَ مِنَ النَّارِ قَالَ كُنْتُ فِيمَنْ قَتَلَ الْحُسَيْنَ عليه السلام بِكَرْبَلَاءَ فَلَمَّا قُتِلَ رَأَيْتُ عَلَيْهِ سَرَاوِيلًا وَ تِكَّةً حَسَنَةً بَعْدَ مَا سَلَبَهُ النَّاسُ فَأَرَدْتُ أَنْ أَنْزِعَ مِنْهُ التِّكَّةَ فَرَفَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى وَ وَضَعَهَا عَلَى التِّكَّةِ فَلَمْ أَقْدِرْ عَلَى دَفْعِهَا فَقَطَعْتُ يَمِينَهُ ثُمَّ هَمَمْتُ أَنْ آخُذَ التِّكَّةَ فَرَفَعَ شِمَالَهُ فَوَضَعَهَا عَلَى تِكَّتِهِ فَقَطَعْتُ يَسَارَهُ ثُمَّ هَمَمْتُ بِنَزْعِ التِّكَّةِ مِنَ السَّرَاوِيلِ فَسَمِعْتُ زَلْزَلَةً فَخِفْتُ وَ تَرَكْتُهُ فَأَلْقَى اللَّهُ عَلَيَّ النَّوْمَ فَنِمْتُ بَيْنَ الْقَتْلَى فَرَأَيْتُ كَأَنَّ مُحَمَّداً صلى الله عليه وآله أَقْبَلَ وَ مَعَهُ عَلِيٌّ

وَ فاطِمَهُ فَأَخَذُوا رَأْسَ الْحُسَيْنِ فَقَبَّلَتْهُ فاطِمَهُ ثُمَّ قالَتْ يا وَلَدِی قَتَلُوکَ قَتَلَهُمُ اللَّهُ مَنْ فَعَلَ هَذَا بِکَ فَکانَ یَقُولُ قَتَلَنِی شِمْرٌ وَ قَطَعَ یَدَایَ هَذَا النَّائِمُ وَ أَشَارَ إِلَیَّ فَقَالَتْ فاطِمَهُ لِی قَطَعَ اللَّهُ یَدَیْکَ وَ رِجْلَیْکَ وَ أَعْمَی بَصَرَکَ وَ أَدْخَلَکَ النَّارَ فَانْتَبَهْتُ وَ أَنَا لَا أُبْصِرُ شَیْئاً وَ سَقَطَتْ مِنِّی یَدَایَ وَ رِجْلَایَ وَ لَمْ یَبْقَ مِنْ دُعَائِهَا إِلَّا النَّارُ.

أَقُولُ رَوَی السَّائِلُ عَنِ السَّیِّدِ الْمُرْتَضَی رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ خَبَرٍ رَوَی النُّعْمَانِیُّ فِی کِتَابِ التَّسَلِّی عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: إِذَا احْتُضِرَ الْکَافِرُ حَضَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلِیٌّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ وَ جَبْرَئِیلُ وَ مَلَکُ الْمَوْتِ فَیَدْنُو إِلَیْهِ عَلِیٌّ علیه السلام فَیَقُولُ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ هَذَا کَانَ یُبْغِضُنَا أَهْلَ الْبَیْتِ فَأَبْغِضْهُ فَیَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا جَبْرَئِیلُ إِنَّ هَذَا کَانَ یُبْغِضُ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ أَهْلَ بَیْتِ رَسُولِهِ فَأَبْغِضْهُ فَیَقُولُ جَبْرَئِیلُ لِمَلَکِ الْمَوْتِ إِنَّ هَذَا کَانَ یُبْغِضُ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ أَهْلَ بَیْتِهِ فَأَبْغِضْهُ وَ أَعْنِفْ بِهِ فَیَدْنُو مِنْهُ مَلَکُ الْمَوْتِ فَیَقُولُ یَا عَبْدَ اللَّهِ أَخَذْتَ فَکَاکَ رَقَبَتِکَ أَخَذْتَ أَمَانَ بَرَاءَتِکَ تَمَسَّکْتَ بِالْعِصْمَهِ الْکُبْرَی فِی دَارِ الْحَیَاهِ الدُّنْیَا فَیَقُولُ وَ مَا هِیَ فَیَقُولُ وَلَایَهُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَیَقُولُ مَا أَعْرِفُهَا وَ لَا أَعْتَقِدُ بِهَا فَیَقُولُ لَهُ جَبْرَئِیلُ یَا عَدُوَّ اللَّهِ وَ مَا کُنْتَ تَعْتَقِدُ فَیَقُولُ لَهُ جَبْرَئِیلُ أَبْشِرْ یَا عَدُوَّ اللَّهِ بِسَخَطِ اللَّهِ وَ عَذَابِهِ فِی النَّارِ أَمَّا مَا کُنْتَ تَرْجُو فَقَدْ فَاتَکَ وَ أَمَّا الَّذِی کُنْتَ تَخَافُ فَقَدْ نَزَلَ بِکَ ثُمَّ یَسُلُّ نَفْسَهُ سَلًّا عَنِیفاً ثُمَّ یُوَکِّلُ بِرُوحِهِ مِائَهَ شَیْطَانٍ کُلُّهُمْ یَبْصُقُ فِی وَجْهِهِ وَ یَتَأَذَّی بِرِیحِهِ فَإِذَا وُضِعَ فِی قَبْرِهِ فُتِحَ لَهُ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ النَّارِ یَدْخُلُ إِلَیْهِ مِنْ فَوْحِ رِیحِهَا وَ لَهَبِهَا ثُمَّ إِنَّهُ یُؤْتَی بِرُوحِهِ إِلَی جِبَالِ بَرَهُوتَ ثُمَّ إِنَّهُ یَصِیرُ فِی الْمُرَکَّبَاتِ بَعْدَ أَنْ یَجْرِیَ فِی کُلِّ سِنْخٍ مَسْخُوطٍ عَلَیْهِ حَتَّی یَقُومَ قَائِمُنَا أَهْلَ الْبَیْتِ فَیَبْعَثُهُ اللَّهُ فَیَضْرِبُ عُنُقَهُ وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ- رَبَّنا أَمَتَّنَا اثْنَتَیْنِ وَ أَحْیَیْتَنَا اثْنَتَیْنِ فَاعْتَرَفْنا بِذُنُوبِنا فَهَلْ إِلی خُرُوجٍ مِنْ سَبِیلٍ (1) وَ اللَّهِ لَقَدْ أُتِیَ بِعُمَرَ بْنِ سَعْدٍ بَعْدَ مَا قُتِلَ وَ إِنَّهُ لَفِی صُورَهِ قِرْدٍ فِی عُنُقِهِ سِلْسِلَهٌ فَجَعَلَ یَعْرِفُ أَهْلَ الدَّارِ وَ هُمْ لَا یَعْرِفُونَهُ وَ اللَّهِ لَا یَذْهَبُ الْأَیَّامُ حَتَّی یُمْسَخَ عَدُوُّنَا مَسْخاً ظَاهِراً حَتَّی إِنَّ الرَّجُلَ مِنْهُمْ لَیُمْسَخُ فِی حَیَاتِهِ قِرْداً أَوْ

۱- ۱. غافر: ۱۱.

خِنْزِيراً وَ مِنْ وَرَائِهِمْ عَذابٌ غَلِيظٌ وَ مِنْ وَرائِهِمْ جَهَنَّمُ وَ ساءَتْ مَصِيراً.

**[ترجمه]سفیان می گوید: جدّه ام به من خبر داد و گفت: وقتی حسین علیه السّلام به شهادت رسید، دیدم زعفران یمنی خاکستر شد و گوشت را دیدم که گویی در آن آتش بود.

ابی حفصه می گوید: اگر زعفران از زعفران های حسین علیه السّلام باشد، از آن به این صورت تعبیر می شود و تبدیل به خاکستر می شود.

زید بن ابی زناد می گوید: من چهارده ساله بودم که حسین علیه السّلام به شهادت رسید و زعفران یمنی که در لشکر قاتلان بود، به خاکستر مبدل گردید و افق های آسمان سرخ گشت و ناقه ای را در لشکرشان نحر کردند، ولی در گوشت آن آتش مشاهده نمودند!

نیز در همان کتاب از فتح بن شخرف عابد نقل می کند که گفت: من همه روزه نان برای گنجشک ها ریز می کردم و آنها می خوردند. اما وقتی روز عاشورا فرا می رسید و من برای آنها نان خرد می کردم نمی خوردند. من دریافتم که آن پرندگان به علت شهادت امام حسین علیه السّلام نان نمی خوردند.

محمد کوفی می گوید: مردی از قبیله ابان بن دارم که به او زرعه گفته می شد، در قتل حسین علیه السّلام شرکت کرده بود و تیری به سمت امام انداخته بود که به گلوی حضرت اصابت کرده بود! این مرد خون بالا- می آورد و سپس می گفت: این چنین به آسمان می رود، پس او را با آن رمی می کنند! و علت آن بود که امام حسین علیه السّلام آب طلب کرد تا بنوشد، وقتی به حضرت تیر زد، بین امام و آب جدایی انداخت. پس حضرت عرض کرد: خدایا او را تشنه فرما! خدایا او را تشنه فرما!

راوی می گوید: کسی که این مرد را در حال مرگ دیده بود، برای من حدیث کرد که از حرارت در شکمش فریاد می زد و در مقابلش بادبزن و یخ بود و پشت سرش حرارت بود و می گفت: آبم دهید که عطش مرا کشت! برایش قدح عظیمی که آب گوشت و آب و شیر بود می آوردند که اگر پنج نفر آن را می خوردند برایشان کافی بود! آن مرد این طعام را می خورد و سپس می گفت: آبم دهید که عطش مرا کشت. راوی می گوید: شکمش مثل شکافتن شکم شتر شکافته شد.

اعثم کوفی این حدیث را به اختصار نقل نموده و گفته: اسم پرتاب کننده تیر عبدالرحمان ازدی لعنه الله بود. پس امام حسین علیه السّلام در حق او چنین دعا کرد: خدایا او را به عطش بکش و ابدا او را نیامرز! قاسم بن اصبغ می گوید: من خویش را نزد آن مرد دیدم که فریاد می زد و آب برایش خنک می کردند و در آن شکر و ظرفی که شیر داشت می آوردند، اما او می گفت: وای بر شما! مرا آب دهید که عطش مرا کشت! پس به او کوزه و قدح داده می شد. وقتی این ظروف را از دهانش جدا می کرد، فریاد می زد تا شکمش می شکافت و به بدترین مردن جان داد! لعنت خدا بر او باد!

سفیان می گوید: مادر پدرم به من خبر داد که دو تن از شرکت کنندگان در خون امام حسین علیه السّلام را دیدم: یکی از آنان ذَکرش دراز شد، به گونه ای که آن را در پارچه می پیچید و دیگری به سمت آب می آمد و می نوشید تا به آخر آن می رسید (ولی سیراب نمی شد)! سفیان می گوید: من پسر یکی از این دو را دیدم که جن زده شده بود یا مرضی از این قبیل

گرفته بود.

روایت شده مردی که دست و پا نداشت و کور بود می گفت: پروردگارا! مرا از آتش نجات بده! به وی گفته شد: تو (به علت این که دست و پا نداری) عقوبتی نخواهی داشت. با این حال باز هم دعا می کنی از آتش نجات پیدا کنی؟ او گفت: من در کربلا با آن افرادی بودم که امام حسین علیه السّلام را کشتند. موقعی که امام حسین علیه السّلام شهید شد و مردم لباس های او را به تاراج بردند، من یک شلوار و بند شلوار نیکویی به پای آن حضرت دیدم. تصمیم گرفتم: بند شلوار آن بزرگوار را غارت کنم. ناگاه دیدم آن حضرت دست راست خود را بلند کرد و روی آن بند شلوار نهاد، چون من نتوانستم دست آن مظلوم را رد کنم لذا آن را قطع کردم و در نظر گرفتم آن بند شلوار را باز کنم. ناگاه دیدم دست چپ خود را روی آن نهاد. من دست چپ وی را نیز قطع نمودم. سپس تصمیم گرفتم آن بند شلوار را از شلوار سرقت کنم، ناگاه صدای زلزله ای شنیدم و خائف شدم و آن را واگذار کردم. خدا خواب را بر من مسلط نمود و در میان گشتگان خوابیدم. در عالم خواب دیدم که گویا حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم در حالی آمد که حضرت علی و فاطمه علیهما السّلام با آن بزرگوار بودند. آنان سر مقدس امام حسین علیه السّلام را برداشتند و فاطمه اطهر سلام الله علیها آن را بوسید و فرمود: ای پسر عزیزم! تو را کشتند، خدا آنان را بکشد! چه کسی این عمل را با تو انجام داده است؟ امام حسین علیه السّلام می فرمود: شمر مرا شهید نموده است. و این شخصی که خواب است دست های مرا قطع کرده است. و به من اشاره کرد. زهرا سلام الله علیها به من فرمود: خدا دست های تو را قطع کند و چشم تو را کور نماید و تو را داخل جهنم کند! من پس از آنکه بیدار شدم، دیگر چیزی را نمی بینم و دست و پاهای من سقوط کرده اند. تنها نفرینی که از حضرت زهرا علیها السّلام باقی مانده، این است که داخل جهنم گردم.

مؤلف: نعمانی در کتاب تسلی از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: موقعی که وقت جان دادن شخص کافر می رسد، پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم و علی مرتضی علیه السّلام و جبرئیل و ملک الموت علیهم السّلام نزد او می آیند. امیرالمؤمنین علی علیه السّلام نزدیک وی می رود و می گوید: یا رسول اللَّه! این شخص بغض ما اهل بیت را دارد، تو نیز بغض او را داشته باش! پیامبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله به جبرئیل می فرماید: این شخص بغض خدا و رسول او و اهل بیت وی را دارد، تو نیز بغض وی را داشته باش و با او به خشونت رفتار کن! ملک الموت نزدیک او می رود و می گوید: ای بنده خدا! آیا برات آزادی خود را از آتش جهنم گرفته ای؟ آیا امان نامه برائت خود را از دوزخ گرفته ای؟ آیا در دنیا به عصمت کبرا (یعنی ولایت و محبت محمّد و آل محمّد صلّی اللَّه علیه و آله) چنگ زده ای؟ می گوید: کدام عصمت کبرا؟ می گوید: ولایت و دوستی علی بن ابی طالب علیه السّلام. آن شخص کافر می گوید: من آن را نمی شناسم و به آن معتقد نیستم. جبرئیل می گوید: ای دشمن خدا! تو معتقد به آن نیستی!؟ ای دشمن خدا! مژده باد تو را به سخط و عذاب دوزخ خدا! آنچه را که به آن توجه داشتی فوت شد. و آنچه که از آن خائف بودی دچار تو شد. سپس او را با خشونت و سختی قبض روح می کند و تعداد صد شیطان را بر روح وی موکل می نماید تا آب دهان به صورتش بیندازند و از بوی بد آن متأذی و ناراحت شود.

وقتی او را در قبر می گذارند، یکی از درهای جهنم به رویش باز می شود و از شعله جهنم داخل قبر او خواهد شد. سپس روح او را به سوی کوه های برهوت می برند. و در آنجا از سنخ غضب شدگان خواهد بود تا قائم ما اهل بیت قیام نماید. بعد خدا

او را مبعوث می کنـد و گردنش را می زنـد. همین است معنـای این آیه شـریفه که می فرمایـد: «رَبَّنا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَ أَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنـا بِذُنُوبِنا فَهَلْ إِلى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ.» - . غافر / ۱۱ - {«پروردگـارا، دو بار ما را به مرگ رسانیـدی و دو بار ما را زنـده گردانیدی. به گناهانمان اعتراف کردیم. پس آیا راه بیرون شدنی [از آتش] هست؟»} به خدا قسم عمر بن سعد پس از این که کشته شـده بود،، به صورت بوزینه ای آورده شد که زنجیر به گردن داشت. وی اهل خانه را می شـناخت، ولی اهل خانه او را نمی شناختند. به خدا قسم چند روزی بیش نخواهد گذشت که دشمنان ما مسخ - یعنی از صورت انسان خارج - خواهند شد. حتی مردی از آنان به صورت بوزینه یا خوک خواهد آمد و بعد دچار عذابی سـخت و داخل جهنم - که بد جایگاهی است - خواهند شد.

**[ترجمه]

بیان

هـذا خبر غريب و لم ينكره السـيد فی الجواب و أجـاب بمـا حاصـله أنا ننكر تعلق الروح بجسـد آخر و لا ننكر تغير جسـمه إلی صوره أخری.

و أقول يمكن حمله علی التغيير فی الجسد المثالی أو أجزاء جسده الأصلی إلی الصور القبيحه و قد مر بعض القول فی ذلک.

**[ترجمه]این خـبر عجیبی است و سـید منکر آن در جواب نشـده، بلکه حاصـل جواب و توجیه او این است که مـا منکر تعلق روح به جسد دیگران هستیم، ولی منکر تغیر جسم یکی به صورت دیگری نیستیم!

مؤلف: توجیه من این است که ممکن است خـبر را بر تغییر در جسم مثـالی او یـا اجزای جسـد اصـلی او به صورت هـای قـبیح حمل کنیم و کمی سخنان در این باره گذشت.

**[ترجمه]

«۱۴»

ما، [الأمالی] للشيخ الطوسی الْمُفِيدُ عَنِ ابْنِ قُولَوَيْهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ مُعَاوِيَهَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: كُنْتُ جَالِساً عِنْدَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السلام إِذْ جَاءَ شَيْخٌ قَدِ انْحَنَى مِنَ الْكِبَرِ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ رَحْمَهُ اللَّهِ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ وَ رَحْمَهُ اللَّهِ يَا شَيْخُ ادْنُ مِنِّی فَدَنَا مِنْهُ وَ قَبَّلَ يَدَهُ وَ بَكَى فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام وَ مَا يُبْكِيكَ يَا شَيْخُ قَالَ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَنَا مُقِيمٌ عَلَى رَجَاءٍ مِنْكُمْ مُنْذُ نَحْوٍ مِنْ مِائَهِ سَنَهٍ أَقُولُ هَذِهِ السَّنَهَ وَ هَذَا الشَّهْرَ وَ هَذَا الْيَوْمَ وَ لَا أَرَاهُ فِيكُمْ فَتَلُومُنِی أَنْ أَبْكِيَ قَالَ فَبَكَى أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام ثُمَّ قَالَ يَا شَيْخُ إِنْ أُخِّرَتْ مَنِيَّتُكَ كُنْتَ مَعَنَا وَ إِنْ عُجِّلَتْ كُنْتَ يَوْمَ الْقِيَامَهِ مَعَ ثَقَلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله فَقَالَ الشَّيْخُ مَا أُبَالِی مَا فَاتَنِی بَعْدَ هَذَا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ يَا شَيْخُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِنِّی تَارِكٌ فِيكُمُ الثَّقَلَيْنِ مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا- كِتَابَ اللَّهِ الْمُنْزَلَ وَ عِتْرَتِی أَهْلَ بَيْتِی تَجِی ءُ وَ أَنْتَ مَعَنَا يَوْمَ الْقِيَامَهِ ثُمَّ قَالَ يَا شَيْخُ مَا أَحْسَبُكَ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَهِ قَالَ لَا قَالَ فَمِنْ أَيْنَ قَالَ مِنْ سَوَادِهَا جُعِلْتُ فِدَاكَ قَالَ أَيْنَ

أَنْتَ مِنْ قَبْرِ جَدِّیَ الْمَظْلُوم الْحُسَیْنِ قَالَ إِنِّی لَقَرِیبٌ مِنْهُ قَالَ کَیْفَ إِتْیَانُکَ لَهُ قَالَ إِنِّی لَآتِیهِ وَ أَکْثِرُ قَالَ یَا شَیْخُ ذَاکَ دَمٌ یَطْلُبُ اللَّهُ تَعَالَی بِهِ مَا أُصِیبَ وُلْدُ فَاطِمَهَ وَ لَا یُصَابُونَ بِمِثْلِ الْحُسَیْنِ وَ لَقَدْ قُتِلَ علیه السلام فِی سَبْعَهَ عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ نَصَحُوا لِلَّهِ وَ صَبَرُوا فِی جَنْبِ اللَّهِ فَجَزَاهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ جَزَاءِ الصَّابِرِینَ إِنَّهُ إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ وَ مَعَهُ الْحُسَیْنُ وَ یَدُهُ عَلَی رَأْسِهِ یَقْطُرُ دَماً فَیَقُولُ یَا رَبِّ سَلْ أُمَّتِی فِیمَ قَتَلُوا ابْنِی وَ قَالَ علیه السلام کُلُّ الْجَزَعِ وَ الْبُکَاءِ مَکْرُوهٌ سِوَی الْجَزَعِ وَ الْبُکَاءِ عَلَی الْحُسَیْنِ.

ص: ۳۱۳

أَقُولُ رُوِیَ فِی بَعْضِ مُؤَلَّفَاتِ أَصْحَابِنَا مُرْسَلًا عَنْ بَعْضِ الصَّحَابَهِ قَالَ: رَأَیْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَمَصُّ لُعَابَ الْحُسَیْنِ کَمَا یَمَصُّ الرَّجُلُ السُّکَّرَهَ وَ هُوَ یَقُولُ حُسَیْنٌ مِنِّی وَ أَنَا مِنْ حُسَیْنٍ أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ حُسَیْناً وَ أَبْغَضَ اللَّهُ مَنْ أَبْغَضَ حُسَیْناً- حُسَیْنٌ سِبْطٌ مِنَ الْأَسْبَاطِ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ فَنَزَلَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام وَ قَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ قَتَلَ بِیَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا سَبْعِینَ أَلْفاً مِنَ الْمُنَافِقِینَ وَ سَیَقْتُلُ بِابْنِ ابْنَتِکَ الْحُسَیْنِ سَبْعِینَ أَلْفاً وَ سَبْعِینَ أَلْفاً مِنَ الْمُعْتَدِینَ وَ إِنَّ قَاتِلَ الْحُسَیْنِ فِی تَابُوتٍ مِنْ نَارٍ وَ یَکُونُ عَلَیْهِ نِصْفُ عَذَابِ أَهْلِ الدُّنْیَا وَ قَدْ شُدَّتْ یَدَاهُ وَ رِجْلَاهُ بِسَلَاسِلَ مِنْ نَارٍ وَ هُوَ مُنَکَّسٌ عَلَی أُمِّ رَأْسِهِ فِی قَعْرِ جَهَنَّمَ وَ لَهُ رِیحٌ یَتَعَوَّذُ أَهْلُ النَّارِ مِنْ شِدَّهِ نَتْنِهَا وَ هُوَ فِیهَا خَالِدٌ ذَائِقُ الْعَذَابِ الْأَلِیمِ- لَا یُفَتَّرُ عَنْهُ وَ یُسْقَی مِنْ حَمِیمِ جَهَنَّمَ.

وَ رُوِیَ أَیْضاً فِی بَعْضِ الْأَخْبَارِ: أَنَّ مَلَکاً مِنْ مَلَائِکَهِ الصَّفِیحِ الْأَعْلَی اشْتَاقَ لِرُؤْیَهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ اسْتَأْذَنَ رَبَّهُ بِالنُّزُولِ إِلَی الْأَرْضِ لِزِیَارَتِهِ وَ کَانَ ذَلِکَ الْمَلَکُ لَمْ یَنْزِلْ إِلَی الْأَرْضِ أَبَداً مُنْذُ خُلِقَتْ فَلَمَّا أَرَادَ النُّزُولَ أَوْحَی اللَّهُ تَعَالَی إِلَیْهِ یَقُولُ أَیُّهَا الْمَلَکُ أَخْبِرْ مُحَمَّداً أَنَّ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِهِ اسْمُهُ یَزِیدُ یَقْتُلُ فَرْخَهُ الطَّاهِرَ ابْنَ الطَّاهِرَهِ نَظِیرَهِ الْبَتُولِ مَرْیَمَ بِنْتِ عِمْرَانَ فَقَالَ الْمَلَکُ لَقَدْ نَزَلْتُ إِلَی الْأَرْضِ وَ أَنَا مَسْرُورٌ بِرُؤْیَهِ نَبِیِّکَ مُحَمَّدٍ فَکَیْفَ أُخْبِرُهُ بِهَذَا الْخَبَرِ الْفَضِیحِ وَ إِنَّنِی لَأَسْتَحْیِی مِنْهُ أَنْ أُفْجِعَهُ بِقَتْلِ وَلَدِهِ فَلَیْتَنِی لَمْ أَنْزِلْ إِلَی الْأَرْضِ قَالَ فَنُودِیَ الْمَلَکُ مِنْ فَوْقِ رَأْسِهِ أَنِ افْعَلْ مَا أُمِرْتَ بِهِ فَدَخَلَ الْمَلَکُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ وَ نَشَرَ أَجْنِحَتَهُ بَیْنَ یَدَیْهِ وَ قَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ اعْلَمْ أَنِّی اسْتَأْذَنْتُ رَبِّی فِی النُّزُولِ إِلَی الْأَرْضِ شَوْقاً لِرُؤْیَتِکَ وَ زِیَارَتِکَ فَلَیْتَ رَبِّی کَانَ حَطَّمَ أَجْنِحَتِی وَ لَمْ آتِکَ بِهَذَا الْخَبَرِ وَ لَکِنْ لَا بُدَّ مِنْ إِنْفَاذِ أَمْرِ رَبِّی عَزَّ وَ جَلَّ اعْلَمْ یَا مُحَمَّدُ أَنَّ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِکَ اسْمُهُ یَزِیدُ زَادَهُ اللَّهُ لَعْناً فِی الدُّنْیَا وَ عَذَاباً فِی الْآخِرَهِ یَقْتُلُ فَرْخَکَ الطَّاهِرَ ابْنَ الطَّاهِرَهِ وَ لَمْ یَتَمَتَّعْ قَاتِلَهُ فِی الدُّنْیَا مِنْ بَعْدِهِ إِلَّا قَلِیلًا وَ یَأْخُذُهُ اللَّهُ مُقَاصِّاً لَهُ عَلَی سُوءِ عَمَلِهِ وَ یَکُونُ مُخَلَّداً فِی النَّارِ فَبَکَی النَّبِیُّ بُکَاءً شَدِیداً وَ قَالَ أَیُّهَا الْمَلَکُ هَلْ تُفْلِحُ أُمَّهٌ بِقَتْلِ وَلَدِی وَ فَرْخِ

ابْنَتِی؟ فَقَالَ لَا یَا مُحَمَّدُ بَلْ یَرْمِیهِمُ اللَّهُ بِاخْتِلَافِ قُلُوبِهِمْ وَ أَلْسِنَتِهِمْ فِی دَارِ الدُّنْیَا وَ لَهُمْ فِی الْآخِرَهِ عَذَابٌ أَلِیمٌ.

وَ عَنْ کَعْبِ الْأَحْبَارِ: حِینَ أَسْلَمَ فِی أَیَّامِ خِلَافَهِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَ جَعَلَ النَّاسُ یَسْأَلُونَهُ عَنِ الْمَلَاحِمِ الَّتِی تَظْهَرُ فِی آخِرِ الزَّمَانِ فَصَارَ کَعْبٌ یُخْبِرُهُمْ بِأَنْوَاعِ الْأَخْبَارِ وَ الْمَلَاحِمِ وَ الْفِتَنِ الَّتِی تَظْهَرُ فِی الْعَالَمِ ثُمَّ قَالَ وَ أَعْظَمُهَا فِتْنَهً وَ أَشَدُّهَا مُصِیبَهً- لَا تُنْسَی إِلَی أَبَدِ الْآبِدِینَ مُصِیبَهُ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ هِیَ الْفَسَادُ الَّذِی ذَکَرَهُ اللَّهُ تَعَالَی فِی کِتَابِهِ الْمَجِیدِ حَیْثُ قَالَ ظَهَرَ الْفَسادُ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ بِما کَسَبَتْ أَیْدِی النَّاسِ (۱) وَ إِنَّمَا فُتِحَ الْفَسَادُ بِقَتْلِ هَابِیلَ بْنِ آدَمَ وَ خُتِمَ بِقَتْلِ الْحُسَیْنِ علیه السلام أَ وَ لَا تَعْلَمُونَ أَنَّهُ یُفْتَحُ یَوْمَ قَتْلِهِ أَبْوَابُ السَّمَاوَاتِ وَ یُؤْذَنُ السَّمَاءَ بِالْبُکَاءِ فَتَبْکِی دَماً فَإِذَا رَأَیْتُمُ الْحُمْرَهَ فِی السَّمَاءِ قَدِ ارْتَفَعَتْ فَاعْلَمُوا أَنَّ السَّمَاءَ تَبْکِی حُسَیْناً فَقِیلَ یَا کَعْبُ لِمَ لَا تَفْعَلُ السَّمَاءُ کَذَلِکَ وَ لَا تَبْکِی دَماً لِقَتْلِ الْأَنْبِیَاءِ مِمَّنْ کَانَ أَفْضَلَ مِنَ الْحُسَیْنِ فَقَالَ وَیْحَکُمْ إِنَّ قَتْلَ الْحُسَیْنِ أَمْرٌ عَظِیمٌ وَ إِنَّهُ ابْنُ سَیِّدِ الْمُرْسَلِینَ وَ إِنَّهُ یُقْتَلُ عَلَانِیَهً مُبَارَزَهً ظُلْماً وَ عُدْوَاناً وَ لَا تُحْفَظُ فِیهِ وَصِیَّهُ جَدِّهِ رَسُولِ اللَّهِ وَ هُوَ مِزَاجُ مَائِهِ وَ بَضْعَهٌ مِنْ لَحْمِهِ یُذْبَحُ بِعَرْصَهِ کَرْبَلَاءَ فَوَ الَّذِی نَفْسُ کَعْبٍ بِیَدِهِ لَتَبْکِیَنَّهُ زُمْرَهٌ مِنَ الْمَلَائِکَهِ فِی السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ- لَا یَقْطَعُونَ بُکَاءَهُمْ عَلَیْهِ إِلَی آخِرِ الدَّهْرِ وَ إِنَّ الْبُقْعَهَ الَّتِی یُدْفَنُ فِیهَا خَیْرُ الْبِقَاعِ وَ مَا مِنْ نَبِیٍّ إِلَّا وَ یَأْتِی إِلَیْهَا وَ یَزُورُهَا وَ یَبْکِی عَلَی مُصَابِهِ وَ لِکَرْبَلَاءَ فِی کُلِّ یَوْمٍ زِیَارَهٌ مِنَ الْمَلَائِکَهِ وَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ فَإِذَا کَانَتْ لَیْلَهُ الْجُمُعَهِ یَنْزِلُ إِلَیْهَا تِسْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ یَبْکُونَ عَلَی الْحُسَیْنِ وَ یَذْکُرُونَ فَضْلَهُ وَ إِنَّهُ یُسَمَّی فِی السَّمَاءِ حُسَیْناً الْمَذْبُوحَ وَ فِی الْأَرْضِ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْمَقْتُولَ وَ فِی الْبِحَارِ الْفَرْخَ الْأَزْهَرَ الْمَظْلُومَ وَ إِنَّهُ یَوْمَ قَتْلِهِ تَنْکَسِفُ الشَّمْسُ بِالنَّهَارِ وَ مِنَ اللَّیْلِ یَنْخَسِفُ الْقَمَرُ وَ تَدُومُ الظُّلْمَهُ عَلَی النَّاسِ ثَلَاثَهَ أَیَّامٍ وَ تُمْطِرُ السَّمَاءُ دَماً وَ تَدَکْدَکُ الْجِبَالُ وَ تَغْطَمِطُ الْبِحَارُ وَ لَوْ لَا بَقِیَّهٌ مِنْ ذُرِّیَّتِهِ وَ طَائِفَهٌ مِنْ شِیعَتِهِ الَّذِینَ یَطْلُبُونَ بِدَمِهِ وَ یَأْخُذُونَ بِثَأْرِهِ لَصَبَّ اللَّهُ عَلَیْهِمْ نَاراً مِنَ السَّمَاءِ أَحْرَقَتِ الْأَرْضَ وَ مَنْ عَلَیْهَا.

۱- ۱. الروم: ۴۱.

ثُمَّ قَالَ كَعْبٌ يَا قَوْم كَأَنَّكَمْ تَتَعَجَّبُونَ بِمَا أَحِدِّثُكَمْ فِيهِ مِنْ أَمْرِ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَتْرُكْ شَيْئاً كَانَ أَوْ يَكُونُ مِنْ أَوَّلِ الدَّهْرِ إِلَى آخِرِهِ إِلَّا وَ قَدْ فَسَّرَهُ لِمُوسَى عليه السلام وَ مَا مِنْ نَسَمَهٍ خُلِقَتْ إِلَّا وَ قَدْ رُفِعَتْ إِلَى آدَمَ فِي عَالَمِ الذَّرِّ وَ عُرِضَتْ عَلَيْهِ وَ لَقَدْ عُرِضَتْ عَلَيْهِ هَذِهِ الْأُمَّهُ وَ نَظَرَ إِلَيْهَا وَ إِلَى اخْتِلَافِهَا وَ تَكَالُبِهَا عَلَى هَذِهِ الدُّنْيَا الدَّنِيَّهِ فَقَالَ آدَمُ يَا رَبِّ مَا لِهَذِهِ الْأُمَّهِ الزَّكِيَّهِ وَ بَلَاءِ الدُّنْيَا وَ هُمْ أَفْضَلُ الْأُمَمِ فَقَالَ لَهُ يَا آدَمُ إِنَّهُمْ اخْتَلَفُوا فَاخْتَلَفَتْ قُلُوبُهُمْ وَ سَيُظْهِرُونَ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ كَفَسَادِ قَابِيلَ حِينَ قَتَلَ هَابِيلَ وَ إِنَّهُمْ يَقْتُلُونَ فَرْخَ حَبِيبِي مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى ثُمَّ مُثِّلَ لِآدَمَ عليه السلام مَقْتَلُ الْحُسَيْنِ وَ مَصْرَعُهُ وَ وُثُوبُ أُمَّهِ جَدِّهِ عَلَيْهِ فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ فَرَآهُمْ مُسْوَدَّهً وُجُوهُهُمْ فَقَالَ يَا رَبِّ ابْسُطْ عَلَيْهِمُ الِانْتِقَامَ كَمَا قَتَلُوا فَرْخَ نَبِيِّكَ الْكَرِيمِ عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَاهِ وَ السَّلَامِ.

وَ رُوِيَ فِي الْكِتَابِ الْمَذْكُورِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ: لَمَّا اسْتُشْهِدَ سَيِّدِي وَ مَوْلَايَ الْحُسَيْنُ عليه السلام وَ حَجَّ النَّاسُ مِنْ قَابِلٍ دَخَلْتُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فَقُلْتُ لَهُ يَا مَوْلَايَ قَدْ قَرُبَ الْحَجُّ فَمَا ذَا تَأْمُرُنِي فَقَالَ امْضِ عَلَى نِيَّتِكَ وَ حُجَّ فَحَجَجْتُ فَبَيْنَمَا أَطُوفُ بِالْكَعْبَهِ وَ إِذَا أَنَا بِرَجُلٍ مَقْطُوعِ الْيَدَيْنِ وَ وَجْهُهُ كَقِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ وَ هُوَ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَهِ وَ هُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ الْحَرَامِ اغْفِرْ لِي وَ مَا أَحْسَبُكَ تَفْعَلُ وَ لَوْ تَشَفَّعَ فِيَّ سُكَّانُ سَمَاوَاتِكَ وَ أَرْضِكَ وَ جَمِيعُ مَا خَلَقْتَ لِعِظَمِ جُرْمِي قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ فَشُغِلْتُ وَ شُغِلَ النَّاسُ عَنِ الطَّوَافِ حَتَّى حَفَّ بِهِ النَّاسُ وَ اجْتَمَعْنَا عَلَيْهِ فَقُلْنَا يَا وَيْلَكَ لَوْ كُنْتَ إِبْلِيسَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَيْأَسَ مِنْ رَحْمَهِ اللَّهِ فَمَنْ أَنْتَ وَ مَا ذَنْبُكَ فَبَكَى وَ قَالَ يَا قَوْم أَنَا أَعْرَفُ بِنَفْسِي وَ ذَنْبِي وَ مَا جَنَيْتُ فَقُلْنَا لَهُ تَذْكُرُهُ لَنَا فَقَالَ أَنَا كُنْتُ جَمَّالًا لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام لَمَّا خَرَجَ مِنَ الْمَدِينَهِ إِلَى الْعِرَاقِ وَ كُنْتُ أَرَاهُ إِذَا أَرَادَ الْوُضُوءَ لِلصَّلَاهِ يَضَعُ سَرَاوِيلَهُ عِنْدِي فَأَرَى تِكَّهً تُغْشِي الْأَبْصَارَ بِحُسْنِ إِشْرَاقِهَا وَ كُنْتُ أَتَمَنَّاهَا تَكُونُ لِي إِلَى أَنْ صِرْنَا بِكَرْبَلَاءَ وَ قُتِلَ الْحُسَيْنُ وَ هِيَ مَعَهُ فَدَفَنْتُ نَفْسِي فِي مَكَانٍ مِنَ الْأَرْضِ فَلَمَّا جَنَّ اللَّيْلُ خَرَجْتُ مِنْ مَكَانِي فَرَأَيْتُ مِنْ تِلْكَ الْمَعْرَكَهِ نُوراً لَا ظُلْمَهً

وَ نَهَاراً لَمَا لَيْلًا وَ الْقَتْلَى مُطَرَحِينَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ فَذَكَرْتُ لِخُبْثِي وَ شَقَائِي التِّكَّهَ فَقُلْتُ وَ اللَّهِ لَأَطْلُبَنَّ الْحُسَيْنَ وَ أَرْجُو أَنْ تَكُونَ التِّكَّهُ فِي سَرَاوِيلِهِ فَآخُذَهَا وَ لَمْ أَزَلْ أَنْظُرُ فِي وُجُوهِ الْقَتْلَى حَتَّى أَتَيْتُ إِلَى الْحُسَيْنِ عليه السلام فَوَجَدْتُهُ مَكْبُوباً عَلَى وَجْهِهِ وَ هُوَ جُثَّةٌ بِلَا رَأْسٍ وَ نُورُهُ مُشْرِقٌ مُرَمَّلٌ بِدِمَائِهِ وَ الرِّيَاحُ سَافِيَةٌ عَلَيْهِ فَقُلْتُ هَذَا وَ اللَّهِ الْحُسَيْنُ فَنَظَرْتُ إِلَى سَرَاوِيلِهِ كَمَا كُنْتُ أَرَاهَا فَدَنَوْتُ مِنْهُ وَ ضَرَبْتُ بِيَدِي إِلَى التِّكَّهِ لِآخُذَهَا فَإِذَا هُوَ قَدْ عَقَدَهَا عُقَداً كَثِيرَةً فَلَمْ أَزَلْ أَحُلُّهَا حَتَّى حَلَلْتُ عُقْدَةً مِنْهَا فَمَدَّ يَدَهُ الْيُمْنَى وَ قَبَضَ عَلَى التِّكَّهِ فَلَمْ أَقْدِرْ عَلَى أَخْذِ يَدِهِ عَنْهَا وَ لَا أَصِلُ إِلَيْهَا فَدَعَتْنِي النَّفْسُ الْمَلْعُونَهُ إِلَى أَنْ أَطْلُبَ شَيْئاً أَقْطَعُ بِهِ يَدَيْهِ فَوَجَدْتُ قِطْعَهَ سَيْفٍ مَطْرُوحٍ فَأَخَذْتُهَا وَ اتَّكَيْتُ عَلَى يَدِهِ وَ لَمْ أَزَلْ أَحُزُّهَا حَتَّى فَصَلْتُهَا عَنْ زَنْدِهِ ثُمَّ نَحَّيْتُهَا عَنِ التِّكَّهِ وَ مَدَدْتُ يَدِي إِلَى التِّكَّهِ لِأَحُلَّهَا فَمَدَّ يَدَهُ الْيُسْرَى فَقَبَضَ عَلَيْهَا فَلَمْ أَقْدِرْ عَلَى أَخْذِهَا فَأَخَذْتُ قِطْعَهَ السَّيْفِ فَلَمْ أَزَلْ أَحُزُّهَا حَتَّى فَصَلْتُهَا عَنِ التِّكَّهِ وَ مَدَدْتُ يَدِي إِلَى التِّكَّهِ لِآخُذَهَا فَإِذَا الْأَرْضُ تَرْجُفُ وَ السَّمَاءُ تَهْتَزُّ وَ إِذَا بِغَلَبَهٍ عَظِيمَهٍ وَ بُكَاءٍ وَ نِدَاءٍ وَ قَائِلٍ يَقُولُ وَا ابْنَاهْ وَا مَقْتُولَاهْ وَا ذَبِيحَاهْ وَا حُسَيْنَاهْ وَا غَرِيبَاهْ يَا بُنَيَّ قَتَلُوكَ وَ مَا عَرَفُوكَ وَ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ مَنَعُوكَ فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ صَعِقْتُ وَ رَمَيْتُ نَفْسِي بَيْنَ الْقَتْلَى وَ إِذَا بِثَلَاثِ نَفَرٍ وَ امْرَأَهٍ وَ حَوْلَهُمْ خَلَائِقُ وُقُوفٌ وَ قَدِ امْتَلَأَتِ الْأَرْضُ بِصُوَرِ النَّاسِ وَ أَجْنِحَهِ الْمَلَائِكَهِ وَ إِذَا بِوَاحِدٍ مِنْهُمْ يَقُولُ يَا ابْنَاهْ يَا حُسَيْنُ فِدَاكَ جَدُّكَ وَ أَبُوكَ وَ أَخُوكَ وَ أُمُّكَ وَ إِذَا بِالْحُسَيْنِ عليه السلام قَدْ جَلَسَ وَ رَأْسُهُ عَلَى بَدَنِهِ وَ هُوَ يَقُولُ لَبَّيْكَ يَا جَدَّاهْ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ يَا أَبَتَاهْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ يَا أُمَّاهْ يَا فَاطِمَهُ الزَّهْرَاءُ وَ يَا أَخَاهْ الْمَقْتُولَ بِالسَّمِّ عَلَيْكُمْ مِنِّي السَّلَامُ ثُمَّ إِنَّهُ بَكَى وَ قَالَ يَا جَدَّاهْ قَتَلُوا وَ اللَّهِ رِجَالَنَا يَا جَدَّاهْ سَلَبُوا وَ اللَّهِ نِسَاءَنَا يَا جَدَّاهْ نَهَبُوا وَ اللَّهِ رِحَالَنَا يَا جَدَّاهْ ذَبَحُوا وَ اللَّهِ أَطْفَالَنَا يَا جَدَّاهْ يَعِزُّ وَ اللَّهِ عَلَيْكَ أَنْ تَرَى حَالَنَا وَ مَا فَعَلَ الْكُفَّارُ بِنَا وَ إِذَا هُمْ جَلَسُوا يَبْكُونَ حَوْلَهُ عَلَى مَا أَصَابَهُ وَ فَاطِمَهُ تَقُولُ يَا أَبَاهْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ مَا تَرَى مَا فَعَلَتْ أُمَّتُكَ بِوَلَدِي أَ تَأْذَنُ لِي أَنْ آخُذَ مِنْ دَمِ شَيْبِهِ وَ أُخَضِّبَ بِهِ نَاصِيَتِي-

وَ أَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَنَا مُخْتَضِبَةٌ بِدَمِ وَلَدِيَ الْحُسَيْنِ فَقَالَ لَهَا خُذِي وَ نَأْخُذُ يَا فَاطِمَةُ فَرَأَيْتُهُمْ يَأْخُذُونَ مِنْ دَمِ شَيْبِهِ وَ تَمْسَحُ بِهِ فَاطِمَةُ نَاصِيَتَهَا وَ النَّبِيُّ وَ عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ عليهم السلام يَمْسَحُونَ بِهِ نُحُورَهُمْ وَ صُدُورَهُمْ وَ أَيْدِيَهُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ فَدَيْتُكَ يَا حُسَيْنُ يَعَزُّ وَ اللَّهِ عَلَيَّ أَنْ أَرَاكَ مَقْطُوعَ الرَّأْسِ مُرَمَّلَ الْجَبِينَيْنِ دَامِيَ النَّحْرِ مَكْبُوباً عَلَى قَفَاكَ قَدْ كَسَاكَ الذَّارِئُ مِنَ الرُّمُولِ (١)

وَ أَنْتَ طَرِيحٌ مَقْتُولٌ مَقْطُوعُ الْكَفَّيْنِ يَا بُنَيَّ مَنْ قَطَعَ يَدَكَ الْيُمْنَى وَ ثَنَّى بِالْيُسْرَى- فَقَالَ يَا جَدَّاهْ كَانَ مَعِي جَمَّالٌ مِنَ الْمَدِينَهِ وَ كَانَ يَرَانِي إِذَا وَضَعْتُ سَرَاوِيلِي لِلْوُضُوءِ فَيَتَمَنَّى أَنْ يَكُونَ تِكَّتِي لَهُ فَمَا مَنَعَنِي أَنْ أَدْفَعَهَا إِلَيْهِ إِلَّا لِعِلْمِي أَنَّهُ صَاحِبُ هَذَا الْفِعْلِ فَلَمَّا قُتِلْتُ خَرَجَ يَطْلُبُنِي بَيْنَ الْقَتْلَى فَوَجَدَنِي جُثَّهً بِلَا رَأْسٍ فَتَفَقَّدَ سَرَاوِيلِي فَرَأَى التِّكَهَ وَ قَدْ كُنْتُ عَقَدْتُهَا عُقَداً كَثِيرَهً فَضَرَبَ بِيَدِهِ إِلَى التِّكَّهِ فَحَلَّ عُقْدَهً مِنْهَا فَمَدَدْتُ يَدِيَ الْيُمْنَى فَقَبَضْتُ عَلَى التِّكَّهِ فَطَلَبَ فِي الْمَعْرَكَهِ فَوَجَدَ قِطْعَهَ سَيْفٍ مَكْسُورٍ فَقَطَعَ بِهِ يَمِينِي ثُمَّ حَلَّ عُقْدَهً أُخْرَى فَقَبَضْتُ عَلَى التِّكَّهِ بِيَدِيَ الْيُسْرَى كَيْ لَا يَحُلَّهَا فَتَنْكَشِفُ عَوْرَتِي فَحَزَّ يَدِيَ الْيُسْرَى فَلَمَّا أَرَادَ حَلَّ التِّكَّهِ حسَّ بِكَ فَرَمَى نَفْسَهُ بَيْنَ الْقَتْلَى فَلَمَّا سَمِعَ النَّبِيُّ كَلَامَ الْحُسَيْنِ بَكَى بُكَاءً شَدِيداً وَ أَتَى إِلَيَّ بَيْنَ الْقَتْلَى إِلَى أَنْ وَقَفَ نَحْوِي فَقَالَ مَا لِي وَ

مَا لَكَ يَا جَمَّالُ تَقْطَعُ يَدَيْنِ طَالَ مَا قَبَّلَهُمَا جَبْرَئِيلُ وَ مَلَائِكَهُ اللَّهِ أَجْمَعُونَ وَ تَبَارَكَتْ بِهَا أَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِينَ أَ مَا كَفَاكَ مَا صَنَعَ بِهِ الْمَلَاعِينُ مِنَ الذُّلِّ وَ الْهَوَانِ هَتَكُوا نِسَاءَهُ مِنْ بَعْدِ الْخُدُورِ وَ انْسِدَالِ السُّتُورِ سَوَّدَ اللَّهُ وَجْهَكَ يَا جَمَّالُ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ وَ قَطَعَ اللَّهُ يَدَيْكَ وَ رِجْلَيْكَ وَ جَعَلَكَ فِي حِزْبِ مَنْ سَفَكَ دِمَاءَنَا وَ تَجَرَّأَ عَلَى اللَّهِ فَمَا اسْتَتَمَّ دُعَاءَهُ حَتَّى شُلَّتْ يَدَايَ وَ حَسِسْتُ بِوَجْهِي كَأَنَّهُ أُلْبِسَ قِطَعاً مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِماً وَ بَقِيتُ عَلَى هَذِهِ الْحَالَهِ فَجِئْتُ إِلَى هَذَا الْبَيْتِ أَسْتَشْفِعُ وَ أَنَا أَعْلَمُ أَنَّهُ لَا يُغْفَرُ لِي أَبَداً

١- ١. جمع الرمل على الرمول على غير قياس.

فَلَمْ یَبْقَ فِی مَکّهَ أَحدٌ إِلَّا وَ سَمِعَ حدِیثَهُ وَ تَقَرَّبَ إِلَی اللَّهِ بِلَعْنَتِهِ وَ کُلَّ یَقُولُ حسْبُکَ مَا جَنَیْتَ یَا لَعِینُ- وَ سَیَعْلَمُ الَّذِینَ ظَلَمُوا أَیَّ مُنْقَلَبٍ یَنْقَلِبُونَ.

وَ قَالَ حُکِیَ عَنْ رَجُلٍ کُوفِیٍّ حدَّادٍ قَالَ: لَمَّا خَرَجَ الْعَسْکَرُ مِنَ الْکُوفَهِ لِحَرْبِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ جَمَعْتُ حَدِیداً عِنْدِی وَ أَخَذْتُ آلَتِی وَ سِرْتُ مَعَهُمْ فَلَمَّا وَصَلُوا وَ طَنَّبُوا خِیَمَهُمْ بَنَیْتُ خَیْمَهً وَ صِرْتُ أَعْمَلُ أَوْتَاداً لِلْخِیَمِ وَ سِکَکاً وَ مَرَابِطَ لِلْخَیْلِ وَ أَسِنَّهً لِلرِّمَاحِ وَ مَا اعْوَجَّ مِنْ سِنَانٍ أَوْ خَنْجَرٍ أَوْ سَیْفٍ کُنْتُ بِکُلٍّ ذَلِکَ بَصِیراً فَصَارَ رِزْقِی کَثِیراً وَ شَاعَ ذِکْرِی بَیْنَهُمْ حَتَّی أَتَی الْحُسَیْنُ مَعَ عَسْکَرِهِ فَارْتَحَلْنَا إِلَی کَرْبَلَاءَ وَ خَیَّمْنَا عَلَی شَاطِئِ الْعَلْقَمِیِّ وَ قَامَ الْقِتَالُ فِیمَا بَیْنَهُمْ وَ حمَوْا الْمَاءَ عَلَیْهِ وَ قَتَلُوهُ وَ أَنْصَارَهُ وَ بَنِیهِ وَ کَانَ مُدَّهُ إِقَامَتِنَا وَ ارْتِحَالِنَا تِسْعَهَ عَشَرَ یَوْماً فَرَجَعْتُ غَنِیّاً إِلَی مَنْزِلِی وَ السَّبَایَا مَعَنَا فَعُرِضَتْ عَلَی عُبَیْدِ اللَّهِ فَأَمَرَ أَنْ یَشْهَرُوهُمْ إِلَی یَزِیدَ إِلَی الشَّامِ فَلَبِثْتُ فِی مَنْزِلِی أَیَّاماً قَلَائِلَ وَ إِذَا أَنَا ذَاتَ لَیْلَهٍ رَاقِدٌ عَلَی فِرَاشِی فَرَأَیْتُ طَیْفاً کَأَنَّ الْقِیَامَهَ قَامَتْ وَ النَّاسُ یَمُوجُونَ عَلَی الْأَرْضِ کَالْجَرَادِ إِذَا فَقَدَتْ دَلِیلَهَا وَ کُلُّهُمْ دَالِعٌ لِسَانَهُ عَلَی صَدْرِهِ مِنْ شِدَّهِ الظَّمَاءِ وَ أَنَا أَعْتَقِدُ بِأَنَّ مَا فِیهِمْ أَعْظَمَ مِنِّی عَطَشاً لِأَنَّهُ کَلَّ سَمْعِی وَ بَصَرِی مِنْ شِدَّتِهِ هَذَا غَیْرَ حَرَارَهِ الشَّمْسِ یَغْلِی مِنْهَا دِمَاغِی وَ الْأَرْضُ تَغْلِی کَأَنَّهَا الْقِیرُ إِذَا أُشْعِلَ تَحْتَهُ نَارٌ فَخِلْتُ أَنَّ رِجْلَیَّ قَدْ تَقَلَّعَتْ قَدَمَاهَا فَوَ اللَّهِ الْعَظِیمِ لَوْ أَنِّی خُیِّرْتُ بَیْنَ عَطَشِی وَ تَقْطِیعِ لَحْمِی حَتَّی یَسِیلَ دَمِی لِأَشْرَبَهُ لَرَأَیْتُ شُرْبَهُ خَیْراً مِنْ عَطَشِی فَبَیْنَا أَنَا فِی الْعَذَابِ الْأَلِیمِ وَ الْبَلَاءِ الْعَمِیمِ إِذَا أَنَا بِرَجُلٍ قَدْ عَمَّ الْمَوْقِفَ نُورُهُ وَ ابْتَهَجَ الْکَوْنُ بِسُرُورِهِ رَاکِبٌ عَلَی فَرَسٍ وَ هُوَ ذُو شَیْبَهٍ قَدْ حَفَّتْ بِهِ أُلُوفٌ مِنْ کُلِّ نَبِیٍّ وَ وَصِیٍّ وَ صِدِّیقٍ وَ شَهِیدٍ وَ صَالِحٍ فَمَرَّ کَأَنَّهُ رِیحٌ أَوْ سَیَرَانُ فَلَکٍ فَمَرَّتْ سَاعَهً وَ إِذَا أَنَا بِفَارِسٍ عَلَی جَوَادٍ أَغَرَّ لَهُ وَجْهٌ کَتَمَامِ الْقَمَرِ تَحْتَ رِکَابِهِ أُلُوفٌ إِنْ أَمَرَ ائْتَمَرُوا وَ إِنْ زَجَرَ انْزَجَرُوا فَاقْشَعَرَّتِ الْأَجْسَامُ مِنْ لَفَتَاتِهِ وَ ارْتَعَدَتِ الْفَرَائِصُ مِنْ خَطَرَاتِهِ فَتَأَسَّفْتُ عَلَی الْأَوَّلِ مَا سَأَلْتُ عَنْهُ خِیفَهً مِنْ هَذَا وَ إِذَا بِهِ قَدْ قَامَ فِی رِکَابِهِ وَ أَشَارَ إِلَی أَصْحَابِهِ وَ سَمِعْتُ قَوْلَهُ خُذُوهُ وَ إِذَا بِأَحَدِهِمْ قَاهِرٌ بِعَضُدِی

كَلْبَهَ حَدِيدٍ خَارِجَهً مِنَ النَّارِ فَمَضَى بِی إِلَيْهِ فَخِلْتُ كَتِفِیَ الْيُمْنَی قَدِ انْقَلَعَتْ فَسَأَلْتُهُ الْخِفَّهَ فَزَادَنِی ثِقْلًا فَقُلْتُ لَهُ سَأَلْتُکَ بِمَنْ أَمَّرَکَ عَلَيَّ مَنْ تَكُونُ قَالَ مَلَکٌ مِنْ مَلَائِكَهِ الْجَبَّارِ قُلْتُ وَ مَنْ هَذَا قَالَ عَلِيٌّ الْكَرَّارُ قُلْتُ وَ الَّذِی قَبْلَهُ قَالَ مُحَمَّدٌ الْمُخْتَارُ قُلْتُ وَ الَّذِی حَوْلَهُ قَالَ النَّبِيُّونَ وَ الصِّدِّيقُونَ وَ الشُّهَدَاءُ وَ الصَّالِحُونَ وَ الْمُؤْمِنُونَ قُلْتُ أَنَا مَا فَعَلْتُ حَتَّى أَمَّرَکَ عَلَيَّ قَالَ إِلَيْهِ يَرْجِعُ الْأَمْرُ وَ حَالُکَ حَالُ هَؤُلَاءِ فَحَقَّقْتُ النَّظَرَ وَ إِذَا بِعُمَرَ بْنِ سَعْدٍ أَمِيرِ الْعَسْكَرِ وَ قَوْمٍ لَمْ أَعْرِفْهُمْ وَ إِذَا بِعُنُقِهِ سِلْسِلَهٌ مِنْ حَدِيدٍ وَ النَّارُ خَارِجَهٌ مِنْ عَيْنَيْهِ وَ أُذُنَيْهِ فَأَيْقَنْتُ بِالْهَلَاكِ وَ بَاقِی الْقَوْمِ مِنْهُمْ مُغَلَّلٌ وَ مِنْهُمْ مُقَيَّدٌ وَ مِنْهُمْ مَقْهُورٌ بِعَضُدِهِ مِثْلِی.

فَبَيْنَا نَحْنُ نَسِيرُ وَ إِذَا بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله الَّذِی وَصَفَهُ الْمَلَکُ جَالِسٌ عَلَى كُرْسِيٍّ عَالٍ يَزْهُو أَظُنُّهُ مِنَ اللُّؤْلُؤِ وَ رَجُلَيْنِ ذِی شَيْبَتَيْنِ بَهِيَّتَيْنِ عَنْ يَمِينِهِ فَسَأَلْتُ الْمَلَکَ عَنْهُمَا فَقَالَ نُوحٌ وَ إِبْرَاهِيمُ وَ إِذَا بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ مَا صَنَعْتَ يَا عَلِيُّ قَالَ مَا تَرَكْتُ أَحَداً مِنْ قَاتِلِی الْحُسَيْنِ إِلَّا وَ أَتَيْتُ بِهِ فَحَمِدْتُ اللَّهَ تَعَالَى عَلَى أَنِّی لَمْ أَكُنْ مِنْهُمْ وَ رُدَّ إِلَيَّ عَقْلِی وَ إِذَا بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ قَدِّمُوهُمْ فَقَدَّمُوهُمْ إِلَيْهِ وَ جَعَلَ يَسْأَلُهُمْ وَ يَبْكِی وَ يَبْكِی كُلُّ مَنْ فِی الْمَوْقِفِ لِبُكَائِهِ لِأَنَّهُ يَقُولُ لِلرَّجُلِ مَا صَنَعْتَ بِطَفِّ كَرْبَلَاءَ بِوَلَدِیَ الْحُسَيْنِ فَيُجِيبُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا حَمَيْتُ الْمَاءَ عَنْهُ وَ هَذَا يَقُولُ أَنَا قَتَلْتُهُ وَ هَذَا يَقُولُ أَنَا وَطِئْتُ صَدْرَهُ بِفَرَسِی وَ مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَنَا ضَرَبْتُ وَلَدَهُ الْعَلِيلَ فَصَاحَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَا وَلَدَاهْ وَا قِلَّهَ نَاصِرَاهْ وَا حُسَيْنَاهْ وَا عَلِيَّاهْ هَكَذَا جَرَى عَلَيْكُمْ بَعْدِی أَهْلَ بَيْتِی انْظُرْ يَا أَبِی آدَمُ انْظُرْ يَا أَخِی نُوحُ كَيْفَ خَلَفُونِی فِی ذُرِّيَّتِی فَبَكَوْا حَتَّى ارْتَجَّ الْمَحْشَرُ فَأَمَرَ بِهِمْ زَبَانِيَهَ جَهَنَّمَ يَجُرُّونَهُمْ أَوَّلًا فَأَوَّلًا إِلَى النَّارِ وَ إِذَا بِهِمْ قَدْ أَتَوْا بِرَجُلٍ فَسَأَلَهُ فَقَالَ مَا صَنَعْتُ شَيْئاً فَقَالَ أَ مَا كُنْتَ نَجَّاراً قَالَ صَدَقْتَ يَا سَيِّدِی لَكِنِّی مَا عَمِلْتُ شَيْئاً إِلَّا عَمُودَ الْخَيْمَهِ لِحُصَيْنِ بْنِ نُمَيْرٍ لِأَنَّهُ انْكَسَرَ مِنْ رِيحٍ عَاصِفٍ فَوَصَلْتُهُ فَبَكَى وَ قَالَ كَثَّرْتَ السَّوَادَ عَلَى وَلَدِی خُذُوهُ إِلَى النَّارِ وَ صَاحُوا لَا حُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ وَ وَصِيِّهِ

قالَ الْحَدَّادُ فَأَیْقَنْتُ بِالْهَلَاکِ فَأَمَرَ بِی فَقَدَّمُونِی فَاسْتَخْبَرَنِی فَأَخْبَرْتُهُ فَأَمَرَ بِی إِلَی النَّارِ فَمَا سَحَبُونِی إِلَّا وَ انْتَبَهْتُ وَ حَکَیْتُ لِکُلِّ مَنْ لَقِیتُهُ وَ قَدْ یَبِسَ لِسَانُهُ وَ مَاتَ نِصْفُهُ وَ تَبَرَّأَ مِنْهُ کُلُّ مَنْ یُحِبُّهُ وَ مَاتَ فَقِیراً لَا رَحِمَهُ اللَّهُ- وَ سَیَعْلَمُ الَّذِینَ ظَلَمُوا أَیَّ مُنْقَلَبٍ یَنْقَلِبُونَ.

قَالَ وَ حُکِیَ عَنِ السُّدِّیِّ قَالَ: أَضَافَنِی رَجُلٌ فِی لَیْلَةٍ کُنْتُ أُحِبُّ الْجَلِیسَ فَرَحَّبْتُ بِهِ وَ قَرَّبْتُهُ وَ أَکْرَمْتُهُ وَ جَلَسْنَا نَتَسَامَرُ وَ إِذَا بِهِ یَنْطَلِقُ بِالْکَلَامِ کَالسَّیْلِ إِذَا قَصَدَ الْحَضِیضَ فَطَرَقْتُ لَهُ فَانْتَهَی فِی سَمَرِهِ طَفَّ کَرْبَلَاءَ وَ کَانَ قَرِیبَ الْعَهْدِ مِنْ قَتْلِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَتَأَوَّهْتُ الصُّعَدَاءَ وَ تَزَفَّرْتُ کَمَلًا فَقَالَ مَا بَالُکَ قُلْتُ ذَکَرْتَ مُصَاباً یَهُونُ عِنْدَهُ کُلُّ مُصَابٍ قَالَ أَ مَا کُنْتَ حَاضِراً یَوْمَ الطَّفِّ قُلْتُ لَا وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ قَالَ أَرَاکَ تَحْمَدُ عَلَی أَیِّ شَیْ ءٍ قُلْتُ عَلَی الْخَلَاصِ مِنْ دَمِ الْحُسَیْنِ علیه السلام لِأَنَّ جَدَّهُ ص قَالَ إِنَّ مَنْ طُولِبَ بِدَمِ وَلَدِیَ الْحُسَیْنِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ لَخَفِیفُ الْمِیزَانِ قَالَ قَالَ هَکَذَا جَدُّهُ قُلْتُ نَعَمْ وَ قَالَ ص وَلَدِیَ الْحُسَیْنُ یُقْتَلُ ظُلْماً وَ عُدْوَاناً أَلَا وَ مَنْ قَتَلَهُ یُدْخَلُ فِی تَابُوتٍ مِنْ نَارٍ وَ یُعَذَّبُ بِعَذَابِ نِصْفِ أَهْلِ النَّارِ وَ قَدْ غُلَّتْ یَدَاهُ وَ رِجْلَاهُ وَ لَهُ رَائِحَهٌ یَتَعَوَّذُ أَهْلُ النَّارِ مِنْهَا هُوَ وَ مَنْ شَایَعَ وَ بَایَعَ أَوْ رَضِیَ بِذَلِکَ- کُلَّما نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بُدِّلُوا بِجُلُودٍ غَیْرِهَا- لِیَذُوقُوا الْعَذابَ لا یُفَتَّرُ عَنْهُمْ سَاعَهً وَ یُسْقَوْنَ مِنْ حَمِیمِ جَهَنَّمَ فَالْوَیْلُ لَهُمْ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ قَالَ لَا تُصَدِّقْ هَذَا الْکَلَامَ یَا أَخِی قُلْتُ کَیْفَ هَذَا وَ قَدْ قَالَ صلی الله علیه و آله لَا کَذَبْتُ وَ لَا کُذِبْتُ قَالَ تُرَی قَالُوا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ قَاتِلُ وَلَدِیَ الْحُسَیْنِ لَا یَطُولُ عُمُرُهُ وَ هَا أَنَا وَ حَقِّکَ قَدْ تَجَاوَزْتُ التِّسْعِینَ مَعَ أَنَّکَ مَا تَعْرِفُنِی قُلْتُ لَا وَ اللَّهِ قَالَ أَنَا الْأَخْنَسُ بْنُ زَیْدٍ قُلْتُ وَ مَا صَنَعْتَ یَوْمَ الطَّفِّ قَالَ أَنَا الَّذِی أُمِّرْتُ عَلَی الْخَیْلِ الَّذِینَ أَمَرَهُمْ عُمَرُ بْنُ سَعْدٍ بِوَطْیِ جِسْمِ الْحُسَیْنِ بِسَنَابِکِ الْخَیْلِ وَ هَشَّمْتُ أَضْلَاعَهُ وَ جَرَرْتُ نَطْعاً مِنْ تَحْتِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ وَ هُوَ عَلِیلٌ حَتَّی کَبَبْتُهُ عَلَی وَجْهِهِ وَ خَرَمْتُ أُذُنَیْ صَفِیَّهَ بِنْتِ الْحُسَیْنِ لِقُرْطَیْنِ کَانَا فِی أُذُنَیْهَا.

قَالَ السُّدِّيُّ فَبَكَى قَلْبِي هُجُوعا وَ عَيْنَايَ دُمُوعاً وَ خَرَجْتُ أَعَالِجُ عَلَى إِهْلَاكِهِ وَ إِذَا بِالسِّرَاجِ قَدْ ضَعُفَتْ فَقُمْتُ أَزْهِرُهَا فَقَالَ اجْلِسْ وَ هُوَ يَحْكِي مُتَعَجِّباً مِنْ نَفْسِهِ وَ سَلَامَتِهِ وَ مَدَّ إِصْبَعَهُ لِيُزْهِرَهَا فَاشْتَعَلَتْ بِهِ فَفَرَكَهَا فِي التُّرَابِ فَلَمْ تَنْطَفِ فَصَاحَ بِي أَدْرِكْنِي يَا أَخِي فَكَبَبْتُ الشَّرْبَةَ عَلَيْهَا وَ أَنَا غَيْرُ مُحِبٍّ لِذَلِكَ فَلَمَّا شَمَّتِ النَّارُ رَائِحَةَ الْمَاءِ ازْدَادَتْ قُوَّةً وَ صَاحَ بِي مَا هَذِهِ النَّارُ وَ مَا يُطْفِئُهَا قُلْتُ أَلْقِ نَفْسَكَ فِي النَّهَرِ فَرَمَى بِنَفْسِهِ فَكُلَّمَا رَكَسَ جِسْمُهُ فِي الْمَاءِ اشْتَعَلَتْ فِي جَمِيعِ بَدَنِهِ* كَالْخَشَبَهِ الْبَالِيَهِ فِي الرِّيحِ الْبَارِحِ هَذَا وَ أَنَا أَنْظُرُهُ فَوَ اللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَمْ تُطْفَأْ حَتَّى صَارَ فَحْماً وَ سَارَ عَلَى وَجْهِ الْمَاءِ- أَلا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ- وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ.

أَقُولُ وَ رَوَى ابْنُ شِيرَوَيْهِ فِي الْفِرْدَوْسِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: قَالَ لِي جَبْرَئِيلُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قَتَلْتُ بِدَمِ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا سَبْعِينَ أَلْفاً وَ إِنِّي أَقْتُلُ بِدَمِ ابْنِكَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ سَبْعِينَ أَلْفاً وَ سَبْعِينَ أَلْفاً.

وَ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام عَنْهُ ص قَالَ: قَاتِلُ الْحُسَيْنِ فِي تَابُوتٍ مِنْ نَارٍ عَلَيْهِ نِصْفُ عَذَابِ أَهْلِ الدُّنْيَا.

**[ترجمه]امالی طوسی: معاویه بن وهب می گوید: من در حضور امام جعفر صادق علیه السّلام نشسته بودم که پیرمردی با کمر خمیده به حضور آن حضرت مشرف شد و گفت: السّلام علیک و رحمت اللّه! امام صادق فرمود: علیک السّلام و رحمت اللّه ای پیرمرد! نزدیک من بیا. وقتی نزد آن حضرت آمد، دست آن بزرگوار را بوسید و گریان شد. حضرت صادق علیه السّلام به او فرمود: ای پیرمرد! چه چیزی تو را گریان کرد؟ گفت: یا ابن رسول اللّه! من مدت صد سال است که به امید شما هستم و می گویم که در این سال، در این ماه، در این روز (شما خروج خواهید کرد)، ولی اثری از آن معلوم نیست. شما مرا ملامت می کنید که چرا گریه می کنم! امام جعفر صادق علیه السّلام گریان شد و فرمود: ای پیرمرد! اگر آرزوی تو به تأخیر بیفتد با ما خواهی بود و اگر درباره آن تعجیل شود، روز قیامت با عترت رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم خواهی بود. پیرمرد گفت: هر چه بعد از این از من فوت شود باکی نخواهم داشت. حضرت صادق علیه السّلام فرمود: ای پیرمرد! پیغمبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله فرمود: من دو چیز پر بها را در میان شما می گذارم که اگر به آنها متمسک و متوسل شوید، هرگز گمراه نخواهید شد! آن دو چیز عبارتند از قرآن خدا که نازل شده و عترت من که اهل بیت من می باشند. ای پیرمرد! تو می آیی و در روز قیامت با ما خواهی بود.

سپس امام صادق علیه السّلام فرمود: ای پیرمرد! گمان می کنم که اهل کوفه باشی؟ گفت: نه. فرمود: پس اهل کجایی؟ گفت: فدایت شوم! از اطراف کوفه می باشم. فرمود: تا قبر جد مظلومم امام حسین علیه السّلام چقدر فاصله داری؟ گفت: نزدیک هستم. فرمود: چقدر به زیارت قبر امام حسین علیه السّلام می روی؟ گفت: من زیاد آن حضرت را زیارت می کنم. حضرت صادق علیه السّلام فرمود: خون امام حسین علیه السّلام یک خونی است که خدا آن را مطالبه خواهد کرد. هیچ مصیبتی مثل مصیبت حسین علیه السّلام دچار فرزندان فاطمه نشده و نخواهد شد. امام حسین علیه السّلام با هفده نفر از اهل بیت خود در حالی شهید شدند که برای خدا نصیحت و صبر کردند. خدا هم بهترین جزای صابرین را به آنان عطا کرد. هنگامی که روز قیامت فرا رسد، پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم با امام حسین علیه السّلام در حالی می آیند که دستش بالای سرش خواهد بود و خون از آن می چکد. آن حضرت می فرماید: پروردگارا! از امت من جویا شو که برای چه پسر مرا کشته اند؟ حضرت صادق علیه السّلام فرمود: هر جزع و گریه ای مکروه است، غیر از جزع و گریه برای امام حسین علیه

السّلام.

مؤلف: در بعضـی تألیفات علمای ما شـیعیان، از یکی از صـحابه نقل شده که گفت: پیغمبر اعظم اسلام علیه السّلام را دیدم که لعاب دهان امام حسین علیه السّـلام را نظیر شـکر می مکید و می فرمود: حسـین از من است و من از حسـینم. خدا آن کسی را دوست بدارد که حسـین را دوست داشـته باشد. خدا بغض آن کسـی را داشـته باشد که بغض حسـین را دارد. حسین سبطی از سبط ها است. خدا قاتل حسین علیه السّلام را لعنت کند! پس از این جریان جبرئیل نازل شد و گفت: یا محمّد! خدا برای شهید شدن یحیی بن زکریا تعداد هفتاد هزار نفر از منافقین بنی اسـرائیل را کشت. به زودی خدا برای شـهید شدن پسر دختر تو یعنی حسـین علیه السّـلام، تعداد دو برابر آن را از متجاوزین این امت خواهد کشت. جای قاتل حسین علیه السّلام در تابوتی از آتش است و به قـدر نصف عـذاب اهل جهنم شامل او خواهد شد. دست و پای قاتل حسـین به وسـیله زنجیرهای آتشـین جهنم بسـته خواهـد شـد و او بـا سر خود در دوزخ آویزان می شود. یک بوی بـدی از او متصاعـد می شود که اهل جهنم از آن معـذب و ناراحت خواهنـد شـد. وی دائما در جهنم است. عـذاب دردناک را می چشـد و از آن جـدا نخواهـد شد و از آب جوش جهنم سیراب می گردد.

در بعضـی از اخبار روایت شده که یکی از ملائکه عالم بالا، مشتاق دیدار پیغمبر اسلام صلّی اللّٰه علیه و آله شد و از پروردگار خود اجـازه نزول به زمین را گرفت تا آن حضـرت را دیـدار نمایـد. آن ملک از آن روزی که آفریـده شـده بود به سوی زمین نزول نکرده بود. موقعی که تصـمیم گرفت نازل شود، خدای سـبحان به او وحی کرد: ایها الملک! به حضـرت محمّد صلّی اللّٰه علیه و آله خبر بـده مردی از امت او که نامش یزیـد است، فرزنـد پاک وی را که پسـر دخترش زهرا می باشـد خواهـد کشت؛ همان زهرایی که نظیر مریم دختر عمران است. آن ملک می گوید: من در حالی که برای زیارت حضرت محمّد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم مسرور بودم، به سوی زمین نازل شدم. به خدا گفتم: من چگونه این خبر جانگداز را به حضـرت محمّد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم بگویم، در حـالی که خجل می شوم که پیامبر تو را به وسـیله خبر قتل دچار آه و ناله کنم؟ ای کاش به سوی زمین نازل نشده بودم.

راوی می گویـد: از بالای سر آن ملک نـدایی شـد که: مأموریت خود را انجام بده! آن ملک به حضور پیغمبر اکرم صـلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم مشرف شد و بال های خود را گسترانید و گفت: یا رسول اللّٰه! بدان که من از پروردگار خود اجازه گرفتم و به خاطر اشتیاقی که به زیارت تو داشتم، به زمین نازل شدم. ای کاش پروردگار من بال های مرا شکسته بود و این خبر را برای تو نمی آوردم، ولی بایـد امر پروردگار من اجرا شود. بـدان یا محمّـد! مردی از امت تو که نامش یزید است - و خدا در دنیا و آخرت بر لعن او بیفزاید - جوجه تو را که پاک و پاکیزه و پسر فاطمه طاهره است خواهد کشت. قاتل حسین علیه السّـلام جز اندکی از دنیا بهره مند نخواهد شد و خدا به علت بد رفتاری یزید، از او تقاص خواهد کرد. او دائما در جهنم خواهد بود.

پیامبر خدا صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم به شدت گریان شد و فرمود: ایها الملک! آیا امتی که فرزند من و جوجه دخترم را شهید کنـد رستگار خواهـد شـد!؟ گفت: نه یـا محمّـد، بلکه خـدای توانـا در دار دنیا قلوب آنان را دچار اختلاف خواهـد کرد و در آخرت عذاب دردناکی خواهند داشت.

هنگـامی که کعب الاحبـار در زمـان عمر بن خطاب اسـلام آورد، مردم راجع به فتنه و آشوب های آخر الزمان از وی جویا می

شدند. کعب آنان را از انواع و اقسام فتنه و آشوب هایی که در عالم آینده ظاهر می شد آگاه می کرد. سپس می گفت: بزرگ ترین فتنه و شدیدترین مصیبتی که تا ابد فراموش شدنی نیست، مصیبت امام حسین علیه السّلام است. این مصیبت همان است که خدای علیم در قرآن مجید می فرماید: «ظَهَرَ الْفَسادُ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ بِما کَسَبَتْ أَیْدِی النَّاسِ.» - . روم / ۴۱ - {به سبب آنچه دست های مردم فراهم آورده، فساد در خشکی و دریا نمودار شده است،} فتنه و فساد به کشته شدن هابیل فرزند حضرت آدم افتتاح شد و به شهید شدن امام حسین علیه السّلام خاتمه یافت. آیا نمی دانید که روز شهید شدن امام درهای آسمان باز می شوند؛ به آسمان اجازه گریه داده می شود و آسمان خون گریه می کند؟ هنگامی که دیدید قرمزی در آسمان بلند شده است، بدانید که آسمان برای امام حسین علیه السّلام گریه می کند.

به کعب گفته شد: پس چرا آسمان برای پیامبرانی که از امام حسین علیه السّلام افضل بودند گریه نکرد؟ گفت: وای بر شما! شهید شدن امام حسین علیه السّلام امر بزرگی است، زیرا حسین پسر سید المرسلین صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم می باشد. امام حسین علیه السّلام علنا شهید می شود. با آن حضرت مبارزه و دشمنی خواهد شد. وصیت جدش درباره وی مراعات و محفوظ نخواهد شد. در صورتی که حسین علیه السّلام پاره ای از گوشت پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم است. این حسین علیه السّلام در عرصه کربلا ذبح خواهد شد. قسم به حق آن خدایی که جان کعب در دست قدرت او می باشد زمره ای از ملائکه آسمان های هفت گانه برای مصیبت امام حسین علیه السّلام گریه خواهند کرد و گریه آنان برای حسین علیه السّلام تا آخر دهر قطع نخواهد شد. آن بقعه ای که امام حسین علیه السّلام در آن شهید می شود بهترین بقعه ها است. هیچ پیغمبری نیست مگر این که در آن بقعه، یعنی کربلا می رود و آن را زیارت می کند و برای مصیبت امام حسین علیه السّلام گریان می شود. ملائکه و جن و انس همه روزه کربلا را زیارت می نمایند. وقتی شب جمعه فرا می رسد، تعداد نود هزار ملک در کربلا نازل و برای امام حسین علیه السّلام گریان می شوند و فضائل و مناقب حسین علیه السّلام را ذکر می کنند. امام حسین علیه السّلام در آسمان به حسین مذبوح (یعنی ذبح شده) و در زمین به ابا عبداللَّه مقتول و در دریاها به فرزند درخشنده مظلوم نامیده می شود. در روز قتل حسین علیه السّلام، آفتاب و ماهتاب خواهند گرفت و تاریکی تا مدت سه روز برای مردم ادامه خواهد داشت. آسمان خون می بارد. کوه ها خراب و دریاها دچار موج می شوند. اگر فرزندانی و طایفه ای از شیعیان حسین علیه السّلام که خون آن حضرت را مطالبه می کنند باقی نمی ماندند، خدا آتشی از آسمان بر سر آنان می ریخت که زمین و اهل آن را می سوزانید .

سپس کعب گفت: ای گروه! گویا شما تعجب می کنید از داستان امام حسین علیه السّلام، در صورتی که خدای تعالی هیچ چیزی را که از اول دهر بوده و خواهد بود فروگذار نکرده، مگر این که آن را برای حضرت موسی تفسیر و معلوم نموده است. و هیچ خلقی آفریده نشده، مگر این که در عالم ذر به حضرت آدم علیه السّلام عرضه شده است. این امت مرحومه به حضرت آدم عرضه شد. آن بزرگوار به این امت و اختلافات و حرصی که بر سر دنیای بی ارزش دارند نظر کرد و گفت: پروردگارا! چرا این امت پاکیزه که بهترین امم می باشد، این همه دچار بلا می شود؟ خطاب آمد: یا آدم! قلوب ایشان مختلف است. به زودی نظیر قابیل که هابیل را کشت، فسادی در زمین ایجاد می کنند. این امت پسر حبیب من حضرت محمّد مصطفی صلّی اللَّه علیه و آله را خواهند کشت.

سپس قتلگاه و محل سقوط و حمله امت جد حسین علیه السّلام بر آن حضرت، برای حضرت آدم مجسم و مشاهده شد. وقتی

حضرت آدم به آنان نظر کرد و دید که صورت ایشان سیاه است گفت: پروردگارا! از این گروه که پسر پیامبر گرامی تو - که بر او بهترین درودها باد - را می کشند انتقام بگیر!

نیز در همان کتاب از سعید بن مسیب نقل می کند که گفت: هنگامی که امام حسین علیه السّلام شهید شد و مردم در سال آینده برای اعمال حج رفتند، من به حضور حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام مشرف شدم و به آن بزرگوار گفتم: ای مولای من! موسم حج نزدیک شده. شما چه دستوری به من می دهی؟ امام سجاد علیه السّلام فرمود: برو حج به جای بیاور. من رفتم و مشغول اعمال حج شدم. در آن حینی که مشغول طواف کعبه بودم، ناگاه با مردی مواجه شدم که دست هایش قطع و صورتش نظیر شب تار بود. وی به پرده های کعبه آویزان شده بود و می گفت: ای خدایی که پروردگار کعبه ای مرا بیامرز! گرچه می دانم مرا نمی آمرزی، ولو این که ساکنین آسمان ها و زمین تو و آنچه را که آفریده ای برای من شفاعت نمایند، زیرا جرم من خیلی بزرگ است!

سعید بن مسیب می گوید: من و عموم مردم دست از طواف برداشتیم و در اطراف آن مرد اجتماع کردیم و به او گفتیم: وای بر تو! اگر تو ابلیس می بودی جا نداشت که از رحمت خدا مأیوس شوی. تو کیستی و گناه تو چیست؟ او گریان شد و گفت: ای گروه! من خود را با این گناه و جنایتی که انجام داده ام بهتر می شناسم. ما گفتیم: گناه خود را برای ما بگو. گفت: در آن موقع که امام حسین علیه السّلام از مدینه خارج و متوجه عراق شد، من ساربان آن حضرت بودم. وقتی امام حسین علیه السّلام برای وضو گرفتن می رفت، شلوار خود را نزد من می گذاشت. من بند شلوار آن حضرت را دیدم که از بس می درخشید، چشم ها را خیره می کرد. من این تمنا را داشتم که آن بند شلوار از من باشد. تا این که وارد کربلا شدیم و آن حضرت شهید شد و آن بند شلوار با آن بزرگوار بود. من خود را در مکانی پنهان نمودم. وقتی شب فرا رسید و از مخفیگاه خود خارج شدم و در آن صحنه نوری را بدون ظلمت و روزی را بدون شب دیدم و جسد کشتگان روی زمین افتاده بود. من به علت آن شقاوت و خباثتی که داشتم، به یاد آن بند شلوار آمدم و با خویشتن گفتم: به خدا قسم من به دنبال امام حسین علیه السّلام می روم، شاید آن بند شلوار در شلوار او باشد و من آن را غارت کنم. من همچنان به صورت کشتگان نگاه می کردم تا این که با جسد حسین علیه السّلام مصادف شدم و دیدم از ناحیه صورت به روی زمین افتاده است. ولی جسد مقدسش سر ندارد. نور آن حضرت می درخشید، بدنش غرقه به خون بود و بادها به بدن مبارکش می وزید. با خویشتن گفتم: به خدا قسم این حسین است. وقتی به شلوار آن حضرت نگاه کردم، دیدم همان طور است که دیده بودم. نزدیک آن بزرگوار رفتم و دست بردم تا آن بند شلوار را غارت نمایم. ولی دیدم آن حضرت چندین گره به آن زده است. من همچنان فعالیت می کردم تا یک گره از آنها را باز کردم.

ناگاه دیدم آن بزرگوار دست راست خود را آورد و به نحوی آن بند شلوار را گرفت که من نتوانستم دست مقدسش را رد کنم و بند شلوار را برگیرم و به آن دست یابم. نفس ملعون من مرا وادار نمود تا چیزی به دست آورم و دست های حسین علیه السّلام را به وسیله آن قطع نمایم. لذا شمشیر شکسته ای را که به نظرم آمد، برداشتم و دست راست مقدس آن حضرت را به وسیله آن از بند جدا کردم. سپس دست آن مظلوم را از بند شلوار دور نمودم و دست خود را بردم تا گره بند شلوار را باز کنم .

ولی دیـدم آن حضـرت دست چپ خود را دراز کرد و آن را گرفت، چون من نتوانسـتم آن بنـد شـلوار را غارت کنم، لـذا آن شمشیر شکسـته را برداشـتم و دست مبـارک او را بریـدم و از آن بنـد شـلوار جـدا نمـودم. دست خود را دراز کردم که آن را برگیرم. ناگاه دیـدم زمین دچار لرزه شـد و آسـمان به اهتزاز آمد. ناگاه شور و شـین و گریه و صدایی به گوشم خورد که می گفت: وا ابناه! وا مقتولاه! وا ذبیحاه! وا حسیناه! وا غریباه! ای پسرم! تو را کشتند و نشناختند و از نوشیدن آب منعت کردند!

من وقتی با این منظره مواجه شدم، بی هوش شدم و خود را در میان کشتگان انداختم. پس از این جریان سه نفر مرد و یک زن را دیدم که خلایق در اطراف آنان ایسـتاده بودند و زمین از صورت های مردم و بال های ملائکه پر شده بود. ناگاه شـنیدم که یکی از ایشان می گفت: ای پسـرم، ای حسـین! جد، پدر، برادر و مادرت به فدای تو باد! ناگاه دیدم امام حسین علیه السّلام در حالی که سرش به بدن مبارکش پیوسته بود نشست و فرمود:

لبیک ای جد من! یا رسول اللَّه، و ای پدرم یا امیرالمؤمنین، و ای مادرم یا فاطمه الزهراء، و ای برادرم که با سم کشـته شدی. بر همه شـما از جانب من سـلام باد! سپس امام حسین علیه السّلام گریان شد و فرمود: یا جدا! به خدا قسم مردان ما را کشتند و به خدا قسم زنان ما را به زور بردند و به خدا قسم که محمل های ما را غارت کردند و به خدا قسم که کودکان ما را سـر بریدند! به خدا قسم بر تو ناگوار است که حال ما را به این نحو بنگری و این عملی را که کفار انجام دادند مشاهده نمایی.

ناگاه دیدم آنان در اطراف امام حسـین علیه السّـلام نشسـته و برای مصـیبت آن حضرت گریه می کردند. حضرت زهرای اطهر می فرمود: یا ابتاه، یا رسول اللَّه! آیا نمی بینی امت تو با فرزنـدان من چه عملی انجام داده انـد؟ آیا به من اجازه می دهی من از خون محـاسن حسـینم بگیرم و پیشانی خود را به وسـیله آن خضاب نمایم و خـدا را در حالی ملاقات نمایم که با خون فرزنـدم خضاب کرده باشم؟ پیغمبر اعظم اسـلام صلّی اللَّه علیه و آله فرمود: تو از خون حسین بگیر، ما نیز خواهیم گرفت. من ایشان را دیدم که از خون محاسن امام حسـین علیه السّلام می گرفتند و حضرت زهرای اطهر آن خون را به پیشانی خود می مالد. پیامبر خدا و حضرت امیر و امام حسن علیهم السّلام خون رنگین حسین را به گلو و سینه و دست های خود تا آرنج خود می مالیدند. شنیدم که رسول خدا صـلّی اللَّه علیه و آله می فرمود: فدای تو گردم ای حسین! به خدا قسم خیلی برای من ناگوار است که تو را بـا سـر بریـده، دو جبین تو غرقه به خون، گلوی تو خون آلود، به قفـا افتـاده ای، رمل و ریگ بـدن تو را پوشانـده انـد، تو را مقتول و دو کف دست تو را مقطوع بنگرم. ای پسر عزیز! چه کسی دست راست و چپ تو را بریده است؟

امام حسـین علیه السّـلام عرض کرد: یا جـدا! یک ساربان از مدینه همراه من بود. وقتی من شـلوار خود را برای وضو گرفتن در مکانی می نهادم، او مشاهده می کرد و این تمنا را داشت که بند شـلوار من از او باشد. چیزی مانع من نبود که آن بند شلوار را به وی عطا کنم، جز این که می دانسـتم او این جنایت را خواهد کرد. هنگامی که من شهید شدم، وی خارج شد و مرا در میان کشـتگان جسـتجو نمود. تا این که بدن بی سـر مرا یافت. وقتی شـلوار مرا مورد بررسـی قرار داد، آن بند شلوار را دید. من گره هـای زیادی به آن زده بودم. وقتی یکی از آن گره ها را با دست خود باز کرد، من دست راست خود را دراز کردم و روی بند شلوار نهادم. وی در میدان جنگ به جسـتجوی حربه پرداخت، تا این که شمشیر شکسته ای یافت و دست راست مرا قطع نمود. سپس یـک گره دیگر را بـاز کرد و من دست چپ خود را روی آن بنـد شـلوار نهادم که آن را باز نکنـد و عورت مرا کشـف ننماید. او دست چپ مرا برید. موقعی که تصـمیم گرفت بند شـلوار را باز کند، تو را احساس نمود و خود را در میان کشـتگان

انداخت.

هنگامی که پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم سخن امام حسین علیه السّلام را شنید، پس از این که به شدت گریان شد در میان کشتگان به سوی من آمد و نزد من ایستاد. سپس به من فرمود: ای ساربان! مرا با تو چه کار!؟ تو آن دو دستی را قطع کردی که جبرئیل و عموم ملائکه مدتی طولانی آنها را می بوسیدند و اهل آسمان ها و زمین ها آنها را باعث خیر و برکت می دانستند. آیا برای تو کافی نبود که این ملعون ها این ذلت و خواری را دچار حسین کردند و زنان پرده نشین وی را خارج نمودند. ای ساربان! خدا روی تو را در دنیا و آخرت سیاه کند! دست و پاهای تو را قطع نماید و تو را در ردیف آن گروهی قرار دهد که خون ما را ریختند و در مقابل خدا جرات پیدا کردند. هنوز نفرین آن حضرت تمام نشده بود که دست های من شل شدند و این طور احساس نمودم که صورت من نظیر شب تاریک سیاه شده است و به این حالت باقی مانده ام. من نزد این کعبه آمده ام که شفیع من شود، در صورتی که می دانم خدا هرگز مرا نخواهد آمرزید!

راوی می گوید: احدی در مکه باقی نبود مگر این که جنایت این مرد را شنید و به وسیله لعنت کردن او، به خدا تقرب جست. هر یک از آن مردم به او می گفتند: ای لعین! همین جنایتی که انجام دادی برای تو کافی خواهد بود. «وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ.» - . شعراء / ۲۲۳ - {و کسانی که ستم کرده اند به زودی خواهند دانست به کدام بازگشتگاه برخواهند گشت.}

نیز می گوید: از یک مرد آهنگر کوفی حکایت شده که گفت: موقعی که لشکر (ابن زیاد) از کوفه برای جنگ با امام حسین علیه السّلام خارج شدند، من آن آهن هایی را که داشتم جمع کردم و ابزار کار را برداشتم و با آنان حرکت نمودم. هنگامی که آنان به مقصد رسیدند و طناب خیمه ها را بستند، من نیز برای خود خیمه ای بر سر پا کردم و میخ های آهنی برای نصب خیمه ها و راه و جایگاه برای اسب ها و نوک نیزه ها ساختم. هر گاه نوک نیزه یا شمشیر یا خنجری کج می شد، من آنها را اصلاح می کردم. رزق و روزی من بدین لحاظ فراوان شد و نام من در میان آنان شیوع پیدا کرد، تا این که امام حسین علیه السّلام با لشکر خود آمد و ما به سوی کربلا حرکت نمودیم و در کنار علقمه خیمه زدیم و قتال در بین آنان شروع شد. آب را به روی حسین بستند و آن حضرت را با یاران و فرزندانش شهید نمودند. مدت توقف و حرکت ما نوزده روز بود. من در حالی که غنی بودم به سوی منزل خود مراجعت کردم و اسیران با ما بودند. وقتی اسیران به ابن زیاد عرضه شدند، او دستور داد تا آنان را برای یزید به جانب شام بفرستند .

چند صباحی بیش نبود که من در منزل خود بودم. یک شب در میان رختخواب خود خوابیده بودم که ناگاه در عالم خواب دیدم که گویا قیامت بر پا شده و مردم نظیر ملخ هایی که راهنمای خود را از دست داده باشند، روی زمین موج می زدند و زبان عموم آنان از شدت تشنگی روی سینه هاشان قرار گرفته است. من این طور می پنداشتم که تشنگی هیچ کدام از ایشان از من شدیدتر نبود، زیرا گوش و چشم من از شدت تشنگی از کار افتاده بودند. اضافه بر آن تشنگی، مغز من از حرارت آفتاب می جوشید. زمین نظیر قیری می جوشید که آتش زیر آن روشن کرده باشند. من این طور خیال می کردم که مچ پاهایم کنده شده است. به خدای بزرگ قسم اگر من مخیّر می شدم بین تشنگی خود و بریدن گوشت خویشتن که خون از آن جاری شود و من آن خون را به جای آب بیاشامم، آشامیدن خون خود را از تشنگی که داشتم بهتر می دانستم.

در آن حینی که من دچار عذاب دردناك و بلاـ عمومی بودم، ناگاه مردی را دیدم که نور صورتش صحرای محشر را فرا گرفته بود و عالم وجود برای مسروری او مسرور بود. وی سوار اسبی بود و پیرمردی به نظر می رسید. هزارها پیامبر، وصی، صدّیق، شهید و افراد نیکوکار در اطرافش گرد آمده بودند. او نظیر باد یا گردش فلك عبور نمود. ساعتی گذشت که دیدم سواری که بر اسب پیشانی سفیدی سوار بود و صورتی نظیر ماه داشت آمد. هزارها نفر زیر فرمان او بودند که اگر او دستوری می داد آنان اجرا می کردند و اگر نهی می کرد، ایشان می پذیرفتند. بدن ها از التفات او می لرزیدند و گردن ها از خطر او دچار رعشه می شدند. من بر شخص اول تأسف خوردم که چرا راجع به خوف خود از او سؤال نکردم. ناگاه دیدم او بر سر رکاب خود برخاست و به اصحاب خود اشاره کرد و شنیدم که می گفت: وی را بگیرید! یك وقت دیدم یکی از آنان با قهر بازوی مرا با آهنی که از آتش خارج شده بود گرفت و مرا نزد آن بزرگوار برد. من این طور خیال می کردم که شانه راستم کنده شد. من از وی تقاضای تخفیف عذاب نمودم، ولی او مرا عذاب سنگین تری می داد. به وی گفتم: تو را به حق آن کسی که تو را بر من مأمور کرده قسم می دهم، تو کیستی؟ گفت: من یکی از ملائکه خدای جبار می باشم. گفتم: این شخص کیست؟ گفت: علی بن ابی طالب می باشد. گفتم: آن شخص که قبل از علی بود کیست؟ گفت: حضرت محمّـد صلّی اللّٰه علیه و آله بود. گفتم: آن افرادی که در اطرافش بودند؟ گفت: پیامبران، صدّیقین، شهیدان، نیکوکاران و مؤمنین. گفتم: من چه عملی انجام داده ام که او تو را بر من مأمور کرده است؟ گفت: اختیار در دست او می باشد. حال تو نظیر حال این گروه است. وقتی کاملا نظر کردم، دیدم آن گروه عبارت بودند از: عمر بن سعد که امیر لشکر بود و گروه دیگری که من آنان را نمی شناختم، ناگاه دیدم زنجیر آهنین به گردن او بود و آتش از چشم و گوش او خارج می شد، من یقین کردم که هلاك خواهم شد. مابقی آن گروه نیز دچار غل و زنجیر بودند؛ بعضی از ایشان گرفتار قید بودند و بازوی برخی را نظیر من به قهر گرفته بودند.

در آن حینی که ما حرکت می کردیم، دیدم همان حضرت محمّدی که آن ملك توصیف می کرد، بر فراز صندلی بلند پایه ای که می درخشید و من گمان می کردم از لؤلؤ بود نشسته بود و دو مرد پیر و آبرومند طرف راست آن حضرت بودند. من از آن ملك جویا شدم که اینان کیانند؟ گفت: ایشان حضرت نوح و ابراهیم علیهما السّلام می باشند. ناگاه شنیدم که پیغمبر خدا صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم می فرمود: یا علی! چه کار کردی؟ علی فرمود: احدی از کشندگان حسین را واگذار ننمودم، مگر این که او را آورده ام. من حمد خدای را به جای آوردم که از قاتلین امام حسین علیه السّلام نبودم و عقلم به سوی من بازگشت نمود. ناگاه شنیدم که پیامبر اکرم صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم می فرمود: کشندگان حسین علیه السّلام را جلو بیاورید. وقتی آنان را نزد آن حضرت آوردند، پیغمبر خدا از ایشان استنطاق می کرد و گریان می شد. عموم افرادی که در محشر بودند برای گریه آن حضرت گریان می شدند، زیرا حضرت رسول صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم به مردی می فرمود: تو در کربلا با فرزندم حسین علیه السّلام چه عملی انجام دادی؟ او می گفت: یا رسول اللّٰه! من آب را به روی حسین بستم. دیگری می گفت: من حسین را کشتم. شخص ثالثی می گفت: من سینه حسین را با سم اسبم پایمال نمودم. شخص رابعی می گفت: من فرزند بیمار حسین را می زدم. ناگاه پیامبر خدا صلّی اللّٰه علیه و آله فریاد زد و فرمود: وا ولداه! وا قله ناصراه! وا حسیناه! وا علیاه! ای اهل بیت من! آیا جا داشت بعد از من با شما این چنین رفتار کنند!؟ ای پدرم حضرت آدم و ای برادرم نوح! نگاه کنید بعد از من با ذریه من چگونه رفتار کرده اند! آنان همه به قدری گریه کردند که اهل محشر مضطرب شدند. سپس پیغمبر اعظم اسلام دستور داد تا شعله آتش هر کدام را پس از دیگری ربود.

ناگـاه دیـدم مردی را آوردنـد و پیامبر خـدا او را نیز اسـتنطاق کرد. وی گفت: من عملی بر علیه حسـین انجام نـداده ام. رسول اکرم. فرمود: آیا تو نجار نبودی!؟ گفت: ای آقای من! راست گفتی، ولی من فقط سـتون خیمه حصـین بن نمیر را که به وسـیله باد شدیـدی شکسـته بود وصل کردم. پیغمبر اعظم صلّی اللَّه علیه و آله پس از این که گریان شد فرمود: تو بر علیه حسـین من سیاهی لشکر بودی. او را به دوزخ ببریـد. سـپس فریاد زدند و گفتند: فرمان فرمایی جز برای خدا و رسول و وصـی او نخواهد بود!

آن آهنگر می گویـد: من به هلاـکت خویش یقین پیـدا کردم. پیامبر خـدا دسـتور داد تا مرا به حضور آن حضـرت بردنـد. آن بزرگوار پس از پرسـش هایی که کرد و من جواب گفتم. رسول خدا دسـتور داد تا مرا به دوزخ ببرند. هنوز مرا به سوی جهنم نکشیده بودند که از خواب بیدار شدم و این جریان را برای هر کسی که او را دیدم نقل کردم. زبان آن مرد خشک شده بود و نصف آن مرده بود. هر کسـی وی را دوست داشت از او بیزاری جست. او در حـال فقر و تنگـدستی مرد. خـدایش نیـامرزد. «وَ سَیَعْلَمُ الَّذِینَ ظَلَمُوا أَیَّ مُنْقَلَبٍ یَنْقَلِبُونَ.»

از سدّیّ حکایت شده که در شبی که دوست داشتـم همنشـینی داشته باشم، مردی مهمان من شد. من یه او خوشامد گفتم و او را نزدیک خود آوردم و اکرامش کردم و شب نشینی کردیم و سخن می گفتیم و آن مرد مانند سیل جاری به سمت دره سخن می گفت و من می شنیدم. در خلال سخن هایش از کربلا گفت و هنوز خیلی از زمان قتل حسین علیه السّلام نگذشته بود! من آهی از درون کشـیدم و نـاله ای کامـل نمـودم. او گفـت: تـو را چه شـد؟ گفتم: تـو مصائبی را یـاد کردی که در برابر آن هر مصـیبتی سـهل است. پرسـید: آیا روز عاشورا کربلا بودی؟ گفتم: نه و خـدا را حمـد می کنم. گفت: چرا حمد خدا می کنی؟ گفتم: به خاطر عدم دخالت در خون حسین علیه السّلام. زیرا جد او صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم فرموده: کسی که روز قیامت از او مطالبه خون فرزندم حسین علیه السّلام شود، ترازوی عملش سبک است!

پرسـید: جد او چنین فرموده؟ گفتم: بله! و آن حضرت صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم فرموده: فرزندم حسین علیه السّلام از سر ظلم و تجاوز کشته می شود! کسی که او را بکشد، داخل تابوتی از آتش می شود و به عذاب نیمی از اهل جهنم گرفتار می شود و دست و پایش بسته می شود و بویی دارد که اهل آتش از او متأذی می شوند! هم از او و هم از کسی که در قتل او مشایعت و متـابعت کرده یـا به آن راضـی شـده! {هر قـدر که پوسـتشان بریـان گردد}، پوست هـایِ دیگری بر جایش نهیم تا {عـذاب را بچشند که ساعتی از آنان رها نمی شود} و از آب جوشان جهنم می چشند. پس وای بر آنان از عذاب جهنم!

گفت: ای برادر! این کلام حضـرت را تصدیق می کنی؟ گفتم: چگونه تصدیق نکنم در حالی که پیغمبر اکرم صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم فرموده: من دروغ نگفتم و تکـذیب هم نشـده ام! گفت: شـنیده ای که از پیامبر خـدا نقل می کننـد که فرمود: قاتل پسـرم حسـین عمرش طولانی نمی شود! من قسم به حق تو از سن نود سالگی گذشته ام، با این حال تو مرا نمی شناسی؟ گفتم: نه به خدا قسم! گفت: من اخنس بن زید هسـتم! گفتم: روز عاشورا چه کردی؟ گفت: من کسـی هسـتم که مأمور شدم اسبانی را که عمر بن سـعد مأمور کرده بود، بر جسم حسین علیه السّلام با نعل های اسبان بتازانم و پهلوهایش را شکستم و سفره ای را از زیر علی بن الحسـین علیهما السّـلام که بیمار بود کشـیدم تا او را به صورت به زمین زدم و دو گوش صفیه بنت الحسین علیه السّلام را دریدم تا به دو گوشواره ای که در گوش داشت برسم!

سدّیّ می گوید: دلم به ناله افتاد و اشک چشمانم جاری شد و بیرون رفتم تا راهی برای کشتن او پیدا کنم! ناگهان دیدم چراغ کم سو شده! برخاستم تا آن را روشن کنم که گفت: بنشین! و با غرور از جان به در بردن خود و سلامتی اش تعریف می کرد. دستش را دراز کرد تا آتش را روشن کند که ناگهان دستش آتش گرفت. دستش را به میان خاک مالید، ولی خاموش نشد. پس مرا صدا زد که برادر! مرا دریاب. من آب روی آن ریختم، ولی از این عملم کراهت داشتم! وقتی آتش بوی آب شنید، شعله اش بالاتر رفت! او مرا صدا زد که این آتش چیست و چه چیزی آن را خاموش می کند؟ گفتم: خود را به میان رودخانه بینداز و او خود را به میان آب انداخت! وقتی جسمش را در آب انداخت، آتش در تمام بدنش مثل چوب تر در گرد و خاک باد شعله کشید و من او را نظاره می کردم. پس قسم به خدایی که معبودی جز او نیست، خاموش نشد تا این که آن مرد سیاه شد و روی آب آمد. {لعنت خدا بر ظالمان و ظالمان می دانند که به چه بازگشت هایی بازگشت داده می شوند.}

مؤلف: ابن عباس می گوید: پیغمبر اکرم صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم فرمود: جبرئیل به من فرمود: خدای عزوجل فرمود: من برای خون یحیی بن زکریا تعداد هفتاد هزار نفر از بنی اسرائیل را کشتم، ولی برای تقاص خون پسر دختر تو دو برابر آن تعداد را خواهم کشت. و نیز رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم فرمود: قاتل حسین علیه السّلام در تابوتی از آتش است که نصف عذاب اهل دنیا بر اوست.

**[ترجمه]

«۱۶»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَحْمَدُ بْنُ الصَّلْتِ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عَفَّانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَطِیَّةَ عَنْ نَاصِحٍ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ قُرَیْبَةَ جَارِیَةٍ لَهُمْ قَالَتْ: کَانَ عِنْدَنَا رَجُلٌ خَرَجَ عَلَی الْحُسَیْنِ علیه السلام ثُمَّ جَاءَ بِجَمَلٍ وَ زَعْفَرَانٍ قَالَتْ فَلَمَّا دَقُّوا الزَّعْفَرَانَ صَارَ نَاراً قَالَتْ فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تَأْخُذُ مِنْهُ الشَّیْ ءَ فَتَلْطَخُهُ عَلَی یَدِهَا فَیَصِیرُ مِنْهُ بَرَصٌ قَالَتْ وَ نَحَرُوا الْبَعِیرَ فَلَمَّا جَزُّوا بِالسِّکِّینِ صَارَ مَکَانُهَا نَاراً قَالَتْ فَجَعَلُوا یَسْلَخُونَهُ فَیَصِیرُ مَکَانَهُ نَاراً قَالَتْ فَقَطَّعُوهُ فَخَرَجَ مِنْهُ النَّارُ قَالَتْ فَطَبَخُوهُ فَکُلَّمَا أَوْقَدُوا النَّارَ فَارَتِ الْقِدْرُ نَاراً قَالَتْ فَجَعَلُوهُ فِی الْجَفْنَةِ فَصَارَ نَاراً قَالَتْ وَ کُنْتُ صَبِیَّةً یَوْمَئِذٍ فَأَخَذْتُ عَظْماً مِنْهُ فَطَیَّنْتُ عَلَیْهِ فَوَجَدْتُهُ بَعْدَ زَمَانٍ فَلَمَّا حَزَزْنَاهُ بِالسِّکِّینِ صَارَ مَکَانُهُ نَاراً فَعَرَفْنَا أَنَّهُ ذَلِکَ الْعَظْمُ فَدَفَنَّاهُ.

**[ترجمه]امالی طوسی: کنیز ناصح می گوید: مردی نزد ما بود که بر حسین علیه السّلام خروج کرد و سپس شتر و زعفرانی آورد. کنیز گفت: وقتی زعفران را ساییدند، آتش شد! کنیز می گفت: زنی اگر چیزی از آن می گرفت و دستش را به آن آغشته می کرد، مبتلا به برص می شد. کنیز می گوید: شتر را نحر کردند. وقتی سرش را با چاقو بریدند، جای شتر آتش شد. وقتی او را پوست کندند، جایش آتش شد. وقتی او را تکه تکه کردند، از آن آتش خارج شد. کنیز می گوید: آن شتر را پختند و هر چقدر آتش افروختند، دیگشان از آتش فوران زد. آن را در خمره انداختند، مبدل به آتش شد. کنیز می گوید: من بچه ای کوچک بودم و استخوانی از آن را گرفتم و بر آن خاک ریختم و بعد از مدتی آن را یافتم. وقتی با چاقو اطراف ان را تخلیه کردیم، جای دفنش پر از آتش شد و ما دانستیم که آن استخوان، استخوان همان شتر است؛ پس ما آن را دفن نمودیم!

**[ترجمه]

«۱۷»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ عَطِیَّهَ قَالَ سَمِعْتُ جَدِّی أَبَا أُمِّی بَزِیعاً قَالَ:

ص: ۳۲۲

كُنَّا نَمُرُّ وَ نَحْنُ غِلْمَانٌ زَمَنَ خَالِدٍ عَلَى رَجُلٍ فِي الطَّرِيقِ جَالِسٍ أَبْيَضِ الْجَسَدِ أَسْوَدِ الْوَجْهِ وَ كَانَ النَّاسُ يَقُولُونَ خَرَجَ عَلَى الْحُسَيْنِ عليه السلام.

**[ترجمه]امالی طوسی: ابن عطیه می گوید: در زمان خالد در بین راه از نزد مردی عبور می کردیم که نشسته و جسدش سفید و صورتش سیاه بود. مردم می گفتند: این شخص بر امام حسین علیه السّلام خروج کرده است .

**[ترجمه]

باب ۴۷ أحوال عشائره و أهل زمانه صلوات الله علیه و ما جری بینهم و بین یزید من الاحتجاج و قد مضی أکثرها فی الأبواب السابقه و سیأتی بعضها

الأخبار

«۱»

رُوِیَ فِی بَعْضِ کُتُبِ الْمَنَاقِبِ الْقَدِیمَهِ(۱)

عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَحْمَدَ الْعَاصِمِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَحْمَدَ الْبَیْهَقِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَیْنِ الْبَیْهَقِیِّ عَنْ أَبِی الْحُسَیْنِ بْنِ الْفَضْلِ الْقَطَّانِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ سُفْیَانَ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ الضَّحَّاکِ عَنْ عِیسَی بْنِ یُونُسَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِیقِ بْنِ سَلَمَهَ قَالَ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَتَی عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَیْرِ فَدَعَا ابْنَ عَبَّاسٍ إِلَی بَیْعَتِهِ فَامْتَنَعَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَ ظَنَّ یَزِیدُ بْنُ مُعَاوِیَهَ عَلَیْهِمَا اللَّعْنَهُ أَنَّ امْتِنَاعَ ابْنِ عَبَّاسٍ تَمَسُّکاً مِنْهُ بِبَیْعَتِهِ فَکَتَبَ إِلَیْهِ أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ بَلَغَنِی أَنَّ الْمُلْحِدَ ابْنَ الزُّبَیْرِ دَعَاکَ إِلَی بَیْعَتِهِ وَ الدُّخُولِ فِی طَاعَتِهِ لِتَکُونَ لَهُ عَلَی الْبَاطِلِ ظَهِیراً وَ فِی الْمَأْثَمِ شَرِیکاً وَ أَنَّکَ اعْتَصَمْتَ بِبَیْعَتِنَا وَفَاءً مِنْکَ لَنَا وَ طَاعَهً لِلَّهِ لِمَا عَرَّفَکَ مِنْ حَقِّنَا فَجَزَاکَ اللَّهُ عَنْ ذِی رَحِمٍ خَیْرَ مَا یَجْزِی الْوَاصِلِینَ بِأَرْحَامِهِمُ الْمُوفِینَ

بِعُهُودِهِمْ فَمَا أَنْسَی مِنَ الْأَشْیَاءِ فَلَسْتُ بِنَاسٍ بِرَّکَ وَ تَعْجِیلَ صِلَتِکَ بِالَّذِی أَنْتَ لَهُ أَهْلٌ مِنَ الْقَرَابَهِ مِنَ الرَّسُولِ فَانْظُرْ مَنْ طَلَعَ عَلَیْکَ مِنَ الْآفَاقِ مِمَّنْ سَحَرَهُمُ ابْنُ الزُّبَیْرِ بِلِسَانِهِ وَ زُخْرُفِ قَوْلِهِ فَأَعْلِمْهُمْ بِرَأْیِکَ فَإِنَّهُمْ مِنْکَ أَسْمَعُ وَ لَکَ أَطْوَعُ لِلْمُحِلِّ لِلْحَرَمِ الْمَارِقِ.

۱- ۱. قال سبط ابن الجوزی: فی التذکره ص ۱۵۵: ذکر الواقدی و هشام و ابن إسحاق و غیرهم قالوا لما قتل الحسین، و ذکر القصه بغیر هذا اللفظ.

فَکَتَبَ إِلَیْهِ ابْنُ عَبَّاسٍ أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ جَاءَنِی کِتَابُکَ تَذْکُرُ دُعَاءَ ابْنِ الزُّبَیْرِ إِیَّایَ إِلَی بَیْعَتِهِ وَ الدُّخُولِ فِی طَاعَتِهِ فَإِنْ یَکُنْ ذَلِکَ کَذَلِکَ فَإِنِّی وَ اللَّهِ مَا أَرْجُو بِذَلِکَ بِرَّکَ وَ لَا حَمْدَکَ وَ لَکِنَّ اللَّهَ بِالَّذِی أَنْوِی بِهِ عَلِیمٌ وَ زَعَمْتَ أَنَّکَ غَیْرُ نَاسٍ بِرِّی وَ تَعْجِیلَ صِلَتِی فَاحْبِسْ أَیُّهَا الْإِنْسَانُ بِرَّکَ وَ تَعْجِیلَ صِلَتِکَ فَإِنِّی حَابِسٌ عَنْکَ وُدِّی فَلَعَمْرِی مَا تُؤْتِینَا مِمَّا لَنَا قِبَلَکَ مِنْ حَقِّنَا إِلَّا الْیَسِیرَ وَ إِنَّکَ لَتَحْبِسُ عَنَّا مِنْهُ الْعَرِیضَ الطَّوِیلَ وَ سَأَلْتَ أَنْ أَحُثَّ النَّاسَ إِلَیْکَ وَ أَنْ أُخَذِّلَهُمْ مِنِ ابْنِ الزُّبَیْرِ فَلَا وَلَاءَ وَ لَا سُرُوراً وَ لَا حِبَاءَ إِنَّکَ تَسْأَلُنِی نُصْرَتَکَ وَ تَحُثُّنِی عَلَی وُدِّکَ وَ قَدْ قَتَلْتَ حُسَیْناً وَ فِتْیَانَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ مَصَابِیحَ الْهُدَی وَ نُجُومَ الْأَعْلَامِ غَادَرَتْهُمْ خُیُولُکَ بِأَمْرِکَ فِی صَعِیدٍ وَاحِدٍ مُرَمَّلِینَ بِالدِّمَاءِ مَسْلُوبِینَ بِالْعَرَاءِ- لَا مُکَفَّنِینَ وَ لَا مُوَسَّدِینَ تَسْفِی عَلَیْهِمُ الرِّیَاحُ وَ تَنْتَابُهُمْ عُرْجُ الضِّبَاعِ حَتَّی أَتَاحَ اللَّهُ بِقَوْمٍ لَمْ یَشْرَکُوا فِی دِمَائِهِمْ کَفَّنُوهُمْ وَ أَجَنُّوهُمْ وَ جَلَسْتَ مَجْلِسَکَ الَّذِی جَلَسْتَ فَمَا أَنْسَی مِنَ الْأَشْیَاءِ فَلَسْتُ بِنَاسٍ إِطْرَادَکَ حُسَیْناً مِنْ حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ إِلَی حَرَمِ اللَّهِ وَ تَسْیِیرَکَ إِلَیْهِ الرِّجَالَ لِتَقْتُلَهُ [فِی] الْحَرَمِ فَمَا زِلْتَ فی بِذَلِکَ وَ عَلَی ذَلِکَ حَتَّی أَشْخَصْتَهُ مِنْ مَکَّهَ إِلَی الْعِرَاقِ فَخَرَجَ خَائِفاً یَتَرَقَّبُ* فَزَلْزَلْتَ بِهِ خَیْلَکَ عَدَاوَهً مِنْکَ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِأَهْلِ بَیْتِهِ الَّذِینَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَ طَهَّرَهُمْ تَطْهِیراً أُولَئِکَ لَا کَآبَائِکَ الْجِلَافِ الْجُفَاهِ أَکْبَادِ الْإِبِلِ وَ الْحَمِیرِ فَطَلَبَ إِلَیْکُمُ الْمُوَادَعَهَ وَ سَأَلَکُمُ الرَّجْعَهَ فَاغْتَنَمْتُمْ قِلَّهَ أَنْصَارِهِ وَ اسْتِئْصَالَ أَهْلِ بَیْتِهِ تَعَاوَنْتُمْ عَلَیْهِ کَأَنَّکُمْ قَتَلْتُمْ أَهْلَ بَیْتٍ مِنَ التُّرْکِ فَلَا شَیْ ءَ أَعْجَبُ عِنْدِی مِنْ طَلَبَتِکَ وُدِّی وَ قَدْ قَتَلْتَ وُلْدَ أَبِی وَ سَیْفُکَ یَقْطُرُ مِنْ دَمِی وَ أَنْتَ أَحَدُ ثَأْرِی فَإِنْ شَاءَ اللَّهُ- لَا یَبْطُلُ لَدَیْکَ دَمِی وَ لَا تَسْبِقْنِی بِثَأْرِی وَ إِنْ سَبَقْتَنِی فِی الدُّنْیَا فَقَبْلَ ذَلِکَ مَا قُتِلَ النَّبِیُّونَ وَ آلُ النَّبِیِّینَ فَیَطْلُبُ اللَّهُ بِدِمَائِهِمْ فَکَفَی بِاللَّهِ لِلْمَظْلُومِینَ نَاصِراً وَ مِنَ الظَّالِمِینَ مُنْتَقِماً فَلَا یُعْجِبْکَ إِنْ ظَفِرْتَ بِنَا الْیَوْمَ فَلَنَظْفَرَنَّ بِکَ یَوْماً وَ ذَکَرْتَ وَفَائِی وَ مَا عَرَّفْتَنِی مِنْ حَقِّکَ فَإِنْ یَکُنْ ذَلِکَ کَذَلِکَ فَقَدْ وَ اللَّهِ بَایَعْتُکَ وَ مَنْ قَبْلَکَ وَ إِنَّکَ لَتَعْلَمُ أَنِّی وَ وَلَدُ أَبِی أَحَقُّ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنْکَ وَ لَکِنَّکُمْ مَعْشَرَ

قُرَيْشٍ كَابَرْتُمُونَا حَتَّى دَفَعْتُمُونَا عَنْ حَقِّنَا وَ وَلِيتُمُ الْأَمْرَ دُونَنَا فَبُعْداً لِمَنْ تَحَرَّى ظُلْمَنَا وَ اسْتَغْوَى السُّفَهَاءَ عَلَيْنَا- كَما بَعِدَتْ ثَمُودُ وَ قَوْمُ لُوطٍ وَ أَصْحَابُ مَدْيَنَ أَلَا وَ إِنَّ مِنْ أَعْجَبِ الْأَعَاجِيبِ وَ مَا عَسَى أَنْ أَعْجَبَ حَمْلُكَ بَنَاتِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ أَطْفَالًا صِغَاراً مِنْ وُلْدِهِ إِلَيْكَ بِالشَّام كَالسَّبْيِ الْمَجْلُوبِينَ تُرِى النَّاسَ أَنَّكَ قَهَرْتَنَا وَ أَنْتَ تَمُنُّ عَلَيْنَا وَ بِنَا مَنَّ اللَّهُ عَلَيْكَ وَ لَعَمْرُ اللَّهِ فَلَئِنْ كُنْتَ تُصْبِحُ آمِناً مِنْ جِرَاحَةِ يَدِي إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يُعَظِّمَ اللَّهُ جُرْحَكَ مِنْ لِسَانِي وَ نَقْضِي وَ إِبْرَامِي وَ اللَّهِ مَا أَنَا بِآيِسٍ مِنْ بَعْدِ قَتْلِكَ وُلْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنْ يَأْخُذَكَ أَخْذاً أَلِيماً وَ يُخْرِجَكَ مِنَ الدُّنْيَا مَذْمُوماً مَدْحُوراً فَعِشْ لَا أَبَا لَكَ مَا اسْتَطَعْتَ فَقَدْ وَ اللَّهِ ازْدَدْتَ عِنْدَ اللَّهِ أَضْعَافاً وَ اقْتَرَفْتَ مَأْثَماً- وَ السَّلامُ عَلى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدى.

ذِكْرُ كِتَابِ يَزِيدَ لَعَنَهُ اللَّهُ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ وَ مَصِيرِهِ إِلَيْهِ وَ أَخْذِ جَائِزَتِهِ: كَتَبَ يَزِيدُ لَعَنَهُ اللَّهُ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ابْنِ الْحَنَفِيَّةِ وَ هُوَ يَوْمَئِذٍ بِالْمَدِينَهِ أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَ لَكَ عَمَلًا صَالِحاً يَرْضَى بِهِ عَنَّا فَإِنِّي مَا أَعْرِفُ الْيَوْمَ فِي بَنِي هَاشِمٍ رَجُلًا هُوَ أَرْجَحُ

مِنْكَ حِلْماً وَ عِلْماً وَ لَا أَحْضَرُ فَهْماً وَ حُكْماً وَ لَا أَبْعَدُ مِنْ كُلِّ سَفَهٍ وَ دَنَسٍ وَ طَيْشٍ وَ لَيْسَ مَنْ يَتَخَلَّقُ بِالْخَيْرِ تَخَلُّقاً وَ يَنْتَحِلُ الْفَضْلَ تَنَحُّلًا كَمَنْ جَبَلَهُ اللَّهُ عَلَى الْخَيْرِ جَبْلًا وَ قَدْ عَرَفْنَا ذَلِكَ مِنْكَ قَدِيماً وَ حَدِيثاً شَاهِداً وَ غَائِباً غَيْرَ أَنِّي قَدْ أَحْبَبْتُ زِيَارَتَكَ وَ الْأَخْذَ بِالْحَظِّ مِنْ رُؤْيَتِكَ فَإِذَا نَظَرْتَ فِي كِتَابِي هَذَا فَأَقْبِلْ إِلَيَّ آمِناً مُطْمَئِنّاً أَرْشَدَكَ اللَّهُ أَمْرَكَ وَ غَفَرَ لَكَ ذَنْبَكَ وَ السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ قَالَ فَلَمَّا وَرَدَ الْكِتَابُ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ قَرَأَهُ أَقْبَلَ عَلَى ابْنَيْهِ جَعْفَرٍ وَ عَبْدِ اللَّهِ أَبِي هَاشِمٍ فَاسْتَشَارَهُمَا فِي ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ ابْنُهُ عَبْدُ اللَّهِ يَا أَبَهْ اتَّقِ اللَّهَ فِي نَفْسِكَ وَ لَا تَصِرْ إِلَيْهِ فَإِنِّي خَائِفٌ أَنْ يُلْحِقَكَ بِأَخِيكَ الْحُسَيْنِ وَ لَا يُبَالِيَ فَقَالَ مُحَمَّدٌ يَا بُنَيَّ وَ لَكِنِّي لَا أَخَافُ ذَلِكَ مِنْهُ فَقَالَ لَهُ ابْنُهُ جَعْفَرٌ يَا أَبَهْ إِنَّهُ قَدْ أَلْطَفَكَ فِي كِتَابِهِ إِلَيْكَ وَ لَا أَظُنُّهُ يَكْتُبُ إِلَى أَحَدٍ مِنْ قُرَيْشٍ بِأَنْ أَرْشَدَكَ اللَّهُ أَمْرَكَ وَ غَفَرَ لَكَ ذَنْبَكَ وَ أَنَا أَرْجُو أَنْ يَكُفَّ اللَّهُ شَرَّهُ عَنْكَ قَالَ فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ يَا بُنَيَّ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ الَّذِي يُمْسِكُ السَّماءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ كَفى بِاللَّهِ وَكِيلًا.

قَالَ ثُمَّ تَجَهَّزَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ خَرَجَ مِنَ الْمَدِينَهِ وَ سَارَ حَتَّى قَدِمَ عَلَى يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَهَ بِالشَّامِ فَلَمَّا اسْتَأْذَنَ أَذِنَ لَهُ وَ قَرَّبَهُ وَ أَدْنَاهُ وَ أَجْلَسَهُ مَعَهُ عَلَى سَرِيرِهِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِ بِوَجْهِهِ فَقَالَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ آجَرَنَا اللَّهُ وَ إِيَّاكَ فِي أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ فَوَ اللَّهِ لَئِنْ كَانَ نَقَصَكَ فَقَدْ نَقَصَنِي وَ لَئِنْ كَانَ أَوْجَعَكَ فَقَدْ أَوْجَعَنِي وَ لَوْ كُنْتُ أَنَا الْمُتَوَلِّيَ لِحَرْبِهِ لَمَا قَتَلْتُهُ وَ لَدَفَعْتُ عَنْهُ الْقَتْلَ وَ لَوْ بِحَزِّ أَصَابِعِي وَ ذَهَابِ بَصَرِي وَ لَفَدَيْتُهُ بِجَمِيعِ مَا مَلَكَتْ يَدِي وَ إِنْ كَانَ قَدْ ظَلَمَنِي وَ قَطَعَ رَحِمِي وَ نَازَعَنِي حَقِّي وَ لَكِنْ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زِيَادٍ لَمْ يَعْلَمْ رَأْيِي فِي ذَلِكَ فَعَجَّلَ عَلَيْهِ بِالْقَتْلِ فَقَتَلَهُ وَ لَمْ يَسْتَدْرِكْ مَا فَاتَ وَ بَعْدُ فَإِنَّهُ لَيْسَ يَجِبُ عَلَيْنَا أَنْ نَرْضَى بِالدَّنِيَّهِ فِي حَقِّنَا وَ لَمْ يَكُنْ يَجِبُ عَلَى أَخِيكَ أَنْ يُنَازِعَنَا فِي أَمْرٍ خَصَّنَا اللَّهُ بِهِ دُونَ غَيْرِنَا وَ عَزِيزٌ عَلَيَّ مَا نَالَهُ وَ السَّلَامُ فَهَاتِ الْآنَ مَا عِنْدَكَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ قَالَ فَتَكَلَّمَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ إِنِّي قَدْ سَمِعْتُ كَلَامَكَ فَوَصَلَ اللَّهُ رَحِمَكَ وَ رَحِمَ حُسَيْناً وَ بَارَكَ لَهُ فِيمَا صَارَ إِلَيْهِ مِنْ ثَوَابِ رَبِّهِ وَ الْخُلْدِ الدَّائِمِ الطَّوِيلِ فِي جِوَارِ الْمَلِكِ الْجَلِيلِ وَ قَدْ عَلِمْنَا أَنَّ مَا نَقَصَنَا فَقَدْ نَقَصَكَ وَ مَا عَرَاكَ فَقَدْ عَرَانَا مِنْ فَرَحٍ وَ تَرَحٍ وَ كَذَا أَظُنُّ أَنْ لَوْ شَهِدْتَ ذَلِكَ بِنَفْسِكَ- لَاخْتَرْتَ أَفْضَلَ الرَّأْيِ وَ الْعَمَلِ وَ لَجَانَبْتَ أَسْوَأَ الْفِعْلِ وَ الْخَطَلِ وَ الْآنَ فَإِنَّ حَاجَتِي إِلَيْكَ أَنْ لَا تُسْمِعَنِي فِيهِ مَا أَكْرَهُ فَإِنَّهُ أَخِي وَ شَقِيقِي وَ ابْنُ أَبِي وَ إِنْ زَعَمْتَ أَنَّهُ قَدْ كَانَ ظَلَمَكَ وَ كَانَ عَدُوّاً لَكَ كَمَا تَقُولُ قَالَ فَقَالَ لَهُ يَزِيدُ إِنَّكَ لَنْ تَسْمَعَ مِنِّي إِلَّا خَيْراً وَ لَكِنْ هَلُمَّ فَبَايِعْنِي وَ اذْكُرْ مَا عَلَيْكَ مِنَ الدَّيْنِ حَتَّى أَقْضِيَهُ عَنْكَ قَالَ فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَمَّا الْبَيْعَهُ فَقَدْ بَايَعْتُكَ وَ أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ أَمْرِ الدَّيْنِ فَمَا عَلَيَّ دَيْنٌ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ إِنِّي مِنَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فِي كُلِّ نِعْمَهٍ سَابِغَهٍ لَا أَقُومُ بِشُكْرِهَا قَالَ فَالْتَفَتَ يَزِيدُ لَعَنَهُ اللَّهُ إِلَى ابْنِهِ خَالِدٍ فَقَالَ يَا بُنَيَّ إِنَّ ابْنَ عَمِّكَ هَذَا بَعِيدٌ مِنَ الْخِبِّ وَ اللُّؤْمِ وَ الدَّنَسِ وَ الْكَذِبِ وَ لَوْ كَانَ غَيْرَهُ كَبَعْضِ مَنْ عَرَفْتَ لَقَالَ عَلَيَّ مِنَ الدَّيْنِ كَذَا وَ كَذَا لِيَسْتَغْنِمَ أَخْذَ أَمْوَالِنَا قَالَ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِ يَزِيدُ فَقَالَ بَايَعْتَنِي يَا أَبَا الْقَاسِمِ؟

فَقَالَ نَعَمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ فَإِنِّی قَدْ أَمَرْتُ لَکَ بِثَلَاثِمِائَهِ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَابْعَثْ مَنْ يَقْبِضُهَا فَإِذَا أَرَدْتَ الِانْصِرَافَ عَنَّا وَصَلْنَاکَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ قَالَ فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ لَا حَاجَهَ لِی فِی هَذَا الْمَالِ وَ لَا لَهُ جِئْتُ قَالَ يَزِيدُ فَلَا عَلَيْکَ أَنْ تَقْبِضَهُ وَ تُفَرِّقَهُ فِيمَنْ أَحْبَبْتَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِکَ قَالَ فَإِنِّی قَدْ قَبِلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ فَأَنْزَلَهُ فِی بَعْضِ مَنَازِلِهِ وَ کَانَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ يَدْخُلُ عَلَيْهِ فِی کُلِّ يَوْمٍ صَبَاحاً وَ مَسَاءً قَالَ وَ إِذَا وَفْدُ أَهْلِ الْمَدِينَهِ قَدْ قَدِمُوا عَلَی يَزِيدَ وَ فِيهِمْ مُنْذِرُ بْنُ الزُّبَيْرِ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَفْصِ بْنِ مُغِيرَهَ الْمَخْزُومِيُّ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَنْظَلَهَ بْنِ أَبِی عَامِرٍ الْأَنْصَارِيُّ فَأَقَامُوا عِنْدَ يَزِيدَ لَعَنَهُ اللَّهُ أَيَّاماً فَأَجَازَهُمْ يَزِيدُ لِکُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ بِخَمْسِينَ أَلْفَ دِرْهَمٍ وَ أَجَازَ الْمُنْذِرَ بْنَ الزُّبَيْرِ بِمِائَهِ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَلَمَّا أَرَادُوا الِانْصِرَافَ إِلَی الْمَدِينَهِ أَقْبَلَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ حَتَّی دَخَلَ عَلَی يَزِيدَ فَاسْتَأْذَنَهُ فِی الِانْصِرَافِ مَعَهُمْ إِلَی الْمَدِينَهِ فَأَذِنَ لَهُ فِی ذَلِکَ وَ وَصَلَهُ بِمِائَتَيْ أَلْفِ دِرْهَمٍ وَ أَعْطَاهُ عُرُوضاً بِمِائَهِ أَلْفِ دِرْهَمٍ ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ إِنِّی لَا أَعْلَمُ فِی أَهْلِ بَيْتِکَ الْيَوْمَ رَجُلًا هُوَ أَعْلَمُ مِنْکَ بِالْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ وَ قَدْ کُنْتُ أُحِبُّ أَنْ لَا تُفَارِقَنِی وَ تَأْمُرَنِی بِمَا فِيهِ حَظِّی وَ رُشْدِی فَوَ اللَّهِ مَا أُحِبُّ أَنْ تَنْصَرِفَ عَنِّی وَ أَنْتَ ذَامٌّ لِشَيْ ءٍ مِنْ أَخْلَاقِی فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَمَّا مَا کَانَ مِنْکَ إِلَی الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ فَذَاکَ شَيْ ءٌ لَا يُسْتَدْرَکُ وَ أَمَّا الْآنَ فَإِنِّی مَا رَأَيْتُ مِنْکَ مُذْ قَدِمْتُ عَلَيْکَ إِلَّا خَيْراً وَ لَوْ رَأَيْتُ مِنْکَ خَصْلَهً أَکْرَهُهَا لَمَا وَسِعَنِی السُّکُوتُ دُونَ أَنْ أَنْهَاکَ عَنْهَا وَ أُخْبِرَکَ بِمَا يَحِقُّ لِلَّهِ عَلَيْکَ مِنْهَا لِلَّذِی أَخَذَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی عَلَی الْعُلَمَاءِ فِی عِلْمِهِمْ أَنْ يُبَيِّنُوهُ لِلنَّاسِ وَ لَا يَکْتُمُوهُ وَ لَسْتُ مُؤَدِّياً عَنْکَ إِلَی مَنْ وَرَائِی مِنَ النَّاسِ إِلَّا خَيْراً غَيْرَ أَنِّی أَنْهَاکَ عَنْ شُرْبِ هَذَا الْمُسْکِرِ فَإِنَّهُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ وَ لَيْسَ مَنْ وُلِّيَ أُمُورَ الْأُمَّهِ وَ دُعِيَ لَهُ بِالْخِلَافَهِ عَلَی رُءُوسِ الْأَشْهَادِ عَلَی الْمَنَابِرِ کَغَيْرِهِ مِنَ النَّاسِ فَاتَّقِ اللَّهَ فِی نَفْسِکَ وَ تَدَارَکْ مَا سَلَفَ مِنْ ذَنْبِکَ وَ السَّلَامُ قَالَ فَسُرَّ يَزِيدُ بِمَا سَمِعَ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ سُرُوراً شَدِيداً ثُمَّ قَالَ فَإِنِّی قَابِلٌ مِنْکَ مَا أَمَرْتَنِی بِهِ وَ أَنَا أُحِبُّ أَنْ تُکَاتِبَنِی فِی کُلِّ حَاجَهٍ تَعْرِضُ لَکَ مِنْ صِلَهٍ أَوْ تَعَاهُدٍ

وَ لَا تُقَصِّرَنَّ فِی ذَلِکَ فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ أَفْعَلُ ذَلِکَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَ لَا أَکُونُ إِلَّا عِنْدَ مَا تُحِبُّ قَالَ ثُمَّ وَدَّعَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ وَ رَجَعَ إِلَی الْمَدِینَهِ فَفَرَّقَ ذَلِکَ الْمَالَ کُلَّهُ فِی أَهْلِ بَیْتِهِ وَ سَائِرِ بَنِی هَاشِمٍ وَ قُرَیْشٍ حَتَّی لَمْ یَبْقَ مِنْ بَنِی هَاشِمٍ وَ قُرَیْشٍ مِنَ الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ وَ الذُّرِّیَّهِ وَ الْمَوَالِی إِلَّا صَارَ إِلَیْهِ شَیْ ءٌ مِنْ ذَلِکَ الْمَالِ ثُمَّ خَرَجَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ مِنَ الْمَدِینَهِ إِلَی مَکَّهَ فَأَقَامَ بِهَا مُجَاوِراً لَا یَعْرِفُ شَیْئاً غَیْرَ الصَّوْمِ وَ الصَّلَاهِ وَ صَلَّی اللَّهُ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ رَضِیَ عَنْهُمْ وَ رَزَقَنَا شَفَاعَتَهُمْ بِحَوْلِهِ وَ مَنِّهِ وَ فَضْلِهِ وَ کَرَمِهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَی.

أَقُولُ قَالَ الْعَلَّامَهُ رَحِمَهُ اللَّهُ وَ رَوَی الْبَلاذُرِیُّ قَالَ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ علیه السلام کَتَبَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ إِلَی یَزِیدَ بْنِ مُعَاوِیَهَ أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ عَظُمَتِ الرَّزِیَّهُ وَ جَلَّتِ الْمُصِیبَهُ وَ حَدَثَ فِی الْإِسْلَامِ حَدَثٌ عَظِیمٌ وَ لَا یَوْمَ کَیَوْمِ الْحُسَیْنِ فَکَتَبَ إِلَیْهِ یَزِیدُ أَمَّا بَعْدُ یَا أَحْمَقُ فَإِنَّنَا جِئْنَا إِلَی بُیُوتٍ مُنَجَّدَهٍ وَ فُرُشٍ مُمَهَّدَهٍ وَ وَسَائِدَ مُنَضَّدَهٍ فَقَاتَلْنَا عَنْهَا فَإِنْ یَکُنِ الْحَقُّ لَنَا فَعَنْ حَقِّنَا قَاتَلْنَا وَ إِنْ کَانَ الْحَقُّ لِغَیْرِنَا فَأَبُوکَ أَوَّلُ مَنْ سَنَّ هَذَا وَ ابْتَزَّ وَ اسْتَأْثَرَ بِالْحَقِّ عَلَی أَهْلِهِ.

أَقُولُ قَدْ سَبَقَ فِی کِتَابِ الْفِتَنِ خَبَرٌ طَوِیلٌ أَخْرَجْنَاهُ مِنْ کِتَابِ دَلَائِلِ الْإِمَامَهِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ سَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ: أَنَّهُ لَمَّا وَرَدَ نَعْیُ الْحُسَیْنِ علیه السلام الْمَدِینَهَ وَ قَتْلُ ثَمَانِیَهَ عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ وَ ثَلَاثٍ وَ خَمْسِینَ رَجُلًا مِنْ شِیعَتِهِ وَ قَتْلُ عَلِیٍّ ابْنِهِ بَیْنَ یَدَیْهِ بِنُشَّابَهٍ وَ سَبْیُ ذَرَارِیِّهِ خَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ إِلَی الشَّامِ مُنْکِراً لِفِعْلِ یَزِیدَ وَ مُسْتَنْفِراً لِلنَّاسِ عَلَیْهِ حَتَّی أَتَی یَزِیدَ وَ أَغْلَظَ لَهُ الْقَوْلَ فَخَلَا بِهِ یَزِیدُ وَ أَخْرَجَ إِلَیْهِ طُومَاراً طَوِیلًا کَتَبَهُ عُمَرُ إِلَی مُعَاوِیَهَ وَ أَظْهَرَ فِیهِ أَنَّهُ عَلَی دِینِ آبَائِهِ مِنْ عِبَادَهِ الْأَوْثَانِ وَ أَنَّ مُحَمَّداً کَانَ سَاحِراً غَلَبَ عَلَی النَّاسِ بِسِحْرِهِ وَ أَوْصَاهُ بِأَنْ یُکْرِمَ أَهْلَ بَیْتِهِ ظَاهِراً وَ یَسْعَی فِی أَنْ یَجْتَثَّهُمْ عَنْ جَدِیدِ الْأَرْضِ وَ لَا یَدَعَ أَحَداً مِنْهُمْ عَلَیْهَا فِی أَشْیَاءَ کَثِیرَهٍ قَدْ مَرَّ ذِکْرُهَا فَلَمَّا قَرَأَهُ ابْنُ عُمَرَ رَضِیَ بِذَلِکَ وَ رَجَعَ وَ أَظْهَرَ لِلنَّاسِ أَنَّهُ مُحِقٌّ فِیمَا أَتَی بِهِ وَ مَعْذُورٌ فِیمَا فَعَلَهُ.

وَ لَنِعْمَ مَا قِیلَ مَا قُتِلَ الْحُسَیْنُ إِلَّا فِی یَوْمِ السَّقِیفَهِ فَلَعْنَهُ اللَّهِ عَلَی مَنْ أَسَّسَ أَسَاسَ الظُّلْمِ وَ الْجَوْرِ عَلَی أَهْلِ بَیْتِ النَّبِیِّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ أَجْمَعِینَ.

**[ترجمه]در بعضـی از کتب مناقب قدیم از شـقیق بن سـلمه نقل می کند که گفت: هنگامی که حسین بن علی بن ابی طالب علیهما السّـلام شـهید شـد، عبـداللَّه بن زبیر نزد ابن عباس آمد و او را برای بیعت کردن با خود دعوت کرد، ولی ابن عباس این پیشنهاد را نپذیرفت. یزید بن معاویه علیهما اللعنه این طور پنداشت که ابن عباس بدین جهت با ابن زبیر بیعت نکرده که با یزید بیعت نماید. لذا یزید برای ابن عباس نوشت: «اما بعد؛ به من این طور رسیده که ابن زبیر ملحد تو را برای بیعت با خود و دخول در اطاعت خویشـتن دعوت نموده است تا تو برای تقویت باطل و شـرکت در گناه پشتیبان و شریک وی باشی. در صورتی که تو چنگ به بیعت ما زده ای و خدا را به جهت آن حقی که از ما به تو معرفی کرده است اطاعت نموده ای. خدا بهترین جزایی را به تو عطا کنـد که از خویشاوندی به خویشاوند دیگری عطا می کند و به عهد خود وفا می نمایند. من این چیزها را فراموش نمی کنم و نیکویی را درباره تو فراموش نخواهم کرد. من راجع به این که تو با پیامبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم اهل بیت و قرابت داری در پرداخت جـایزه تو تعجیل می کنم. متوجه باش هر کسـی از آفاق نزد تو می آیـد و ابن زبیر آنان را با زبان و سخنان آراسـته خود در حق آنان سـحر و جادو کرده، ایشان را از نظریه خود آگاه کن، زیرا آنان سخن تو را بهتر می شنوند و از تو بهتر اطاعت می نمایند تا از ابن زبیر که احترام حرم خدا را از بین می برد و از دین خارج شده است.»

ابن عباس در جواب یزیـد نوشت: «اما بعـد؛ نامه تو به من رسـید. در این نامه تذکر داده بودی ابن زبیر مرا برای بیعت با خود و فرمـانبرداری خویشـتن دعـوت کرده است. اگر مطلب از این قرار باشـد که تـو می گـویی، به خـدا قسم منظور من از این عمل نیکویی و ثنـاگویی تو نخواهـد بود. ولی خـدا از نیت من آگـاه است. تو این طور گمان می کنی که نیکویی مرا فراموش نمی کنی و راجع به پرداخت جایزه من تعجیل خواهی کرد! ای انسان مکار! از نیکویی و صله من خودداری کن. زیرا من از دوستی کردن بـا تو خودداری می نمـایم. به جان خودم قسم تو آن حقی که ما به گردن تو داریم نمی پردازی، مگر انـدکی و آن حق کامل ما را نخواهی پرداخت. از من خواسـته بودی که مردم را به سوی تو بفرسـتم و ایشان را از اطراف ابن زبیر پراکنده نمایم. بین من و تـو همصـحبتی و همنشـینی و خوشـحالی در کـار نبوده است که تو از من طلب یـاری می کنی و مرا به دوسـتی خود وادار می نمایی. در صورتی که تو حسـین علیه السّـلام و جوانان بنی هاشم را که چراغ های هدایت و سـتارگانی راسخ و ثابت بودند شـهید کردی؛ لشـکر تو آنان را به دسـتور تو در یک زمین انداختند؛ بدنشان غرقه به خون، برهنه و عریان، بدون کفن و تکیه گـاه مانـد؛ بادهـا بر جسـد آنـان می وزیدنـد؛ گله کفتارهـا پی در پی به زیـارت ایشان می رفتنـد، تا این که خـدای توانا گروهی را که در ریختن خون آنان شـرکت نکرده بودند، برای کفن کردن و به خاک سپردن اجسادشان فرستاد و تو در همین مجلسی که فعلا نشسته ای، نشسته بودی!

از جمله موضوعـاتی که من آن را فراموش نمی کنم، این است که تو امـام حسـین علیه السّـلام را از حرم پیامبر خـدا صـلّی اللَّه علیه و آله و سـلّم تبعید کردی و مردانی را فرسـتادی تا آن حضـرت را در حرم خدا یعنی مکه معظمه شهید نمایند. تو همچنان این تصـمیم را داشتی تـا امـام حسـین علیه السّـلام را از مکه به سوی عراق فرار دادی و آن حضـرت در حالی که خائف بود از مکه خارج گردید. لشکر تو آن حضرت را مضطرب و ناراحت کرد. تو این جنایت را به علت آن دشمنی که با خدا و رسول و اهل بیت آن حضرت که خدا پلیدی را از ایشان دور کرده و آنان را به نحو مخصوصی پاک و پاکیزه نموده است داشتی انجام دادی. ایشان نظیر پـدران تو نبودند که جفاکار (و خورنده) جگرهای سـتوران و خران بودند. امام حسـین علیه السّـلام پیشـنهاد صلـح و سـازش را به شـما داد و از شـما خواست که از کربلا مراجعت نمایـد، ولی شـما از موقعیت قلت انصار و استیصال اهل

بیت آن حضرت استفاده نمودید و بر علیه او قیام کردید و معاون یکدیگر شدید و گویا اهل بیت ترک را به قتل رساندید. هیچ چیزی از این بیشتر مرا دچار تعجب نمی کند که تو از من طلب دوستی می کنی. در صورتی که تو فرزندان پدرم را کشتی و خون من از شمشیر تو می چکد. تو یکی از آن افرادی هستی که من از تو خونخواهی خواهم کرد. ان شاء اللّٰه آن خونی که من پیش دارم از بین نخواهد رفت و تو در خونخواهی بر من سبقت نخواهی گرفت. تو در دنیا بر من سبقت گرفته ای، ولی خدا خون پیامبران و آل آنان را که قبل از این کشته شدند مطالبه کرد. خدا کافی است برای این که مظلومین را یاری کند و از ظالمین انتقام بگیرد! خوشحال مباش از این که امروز بر ما مسلط شده ای، زیرا ما هم یک روزی بر تو مسلط خواهیم شد.

اما این که وفاداری مرا و آن حقی را که به گردن من داری تذکر داده بودی؛ اگر این مطلب این طور باشد که تو می گویی، به خدا قسم من با تو و آن افرادی که قبل از تو بودند بیعت کردم. تو می دانی من و فرزندان پدرم از تو به مقام خلافت احق و اولی می باشم. ولی شما گروه قریش با ما مکابره نمودید تا این که ما را از حق خود بر کنار کردید و شما متصدی این امر شدید. نابود شود آن کسی که تصمیم گرفت و در حق ما ظلم کرد و افراد سفیه و گمراه را بر علیه ما وادار نمود، همچنان که ملت ثمود و قوم لوط و اصحاب مدین نابود شدند. آگاه باش! از عجیب ترین ستم کیشی تو این است که دختران عبدالمطلب و کودکان صغیر و فرزندان وی را نظیر اسیران به سوی شام جلب نمودی. تو به مردم این طور وانمود می کنی که ما را مورد قهر و غلبه قرار داده ای و بر ما منت می گذاری. در صورتی که خدا به وسیله ما بر تو منت نهاد. به خدا قسم گرچه از ضربه و جراحت دست من در امان ماندی، ولی من امیدوارم خدا تو را دچار بزرگ ترین زخم زبان و شکست دادن نماید. به خدا قسم من مأیوس نیستم از این که خدا تو را بعد از قتل فرزندان پیامبر اعظم اسلام به سخت ترین عقاب مؤاخذه کند و تو را در حالی که مورد مذمت قرار گرفته باشی، از دنیا اخراج نماید و پدر و فریادرسی نباشد تو را. هر چه می خواهی زندگی کن. به خدا قسم عذاب خود را چند برابر نزد خدا زیاد کرده ای و مرتکب گناهانی شده ای! و سلام بر کسی که از هدایت تبعیت کند.»

ذکر نامه یزید لعنه الله به محمد بن حنفیه و رفتن محمد به سمت او و گرفتن جایزه از او:

یزید ملعون برای محمّد بن حنفیه که در مدینه بود نوشت: «اما بعد؛ من از خدا خواهانم عمل صالحی را که به وسیله آن از ما راضی باشد، نصیب من و شما نماید. من امروز در میان قبیله بنی هاشم مردی را نمی شناسم که از نظر علم و حلم و فهم و حکم بر تو ترجیح و برتری داشته باشد و از هر سفاهت و آلودگی و کم عقلی برکنار باشد. کسی که خود را متخلق به خیر و فضیلت را شعار خود قرار داده باشد، نظیر آن شخصی نیست که خدا طینت او را با خیر آفریده باشد. ما این صفت خوب را در زمان قدیم و جدید، شهودا و غیابا در وجود تو یافته ایم. چیزی که هست من دوست دارم تو را زیارت نمایم و از دیدار تو بهره مند گردم. هنگامی که این نامه مرا دیدی، در حالی به سوی من بیا که در امان و مطمئن باشی. خدا تو را به امر خود هدایت کند و تو را بیامرزد. و السّلام علیک و رحمه اللّٰه و برکاته.»

موقعی که نامه یزید به محمّد بن حنفیه رسید و آن را خواند، نزد دو تن از فرزندان خود که جعفر و عبداللّٰه که ابو هاشم بود آمد و با آنان در این باره مشورت کرد. پسرش عبداللّٰه به وی گفت: پدر جان! راجع به جان خود از خدا بترس و نزد یزید

مرو! زیرا من خائفم از این که یزید تو را به برادرت حسین علیه السّلام ملحق نماید و هیچ باکی نخواهد داشت. محمّد گفت: ای پسر عزیزم! من یک چنین باکی از یزید ندارم. پسرش جعفر به وی گفت: ای پدر! یزید تو را در نامه خود مورد لطف قرار داده است، زیرا من گمان نمی کنم که یزید برای احدی از قریش بنویسد: «خدا تو را به امر خود هدایت نماید و گناه تو را بیامرزد.» من امیدوارم که خدا تو را از شر یزید محفوظ بدارد. محمّد بن علی (یعنی محمّد بن حنفیه) گفت: ای پسرم! من به آن خدایی توکل می کنم که آسمان را از افتادن بر روی زمین نگاه می دارد، مگر با اذن خود. کافی است که خدا وکیل من باشد.

سپس محمّد بن علی برای مسافرت آماده و از مدینه خارج شد و رفت تا در شام نزد یزید بن معاویه وارد شد. هنگامی که اجازه ورود خواست، یزید به وی اجازه داد و او را نزد خویشتن بر فراز تخت خود جای داد و به وی گفت: ای ابوالقاسم! خدا به ما و تو در عوض شهید شدن ابی عبداللّٰه الحسین بن علی علیهما السّلام اجر عطا کند. به خدا قسم اگر مصیبت حسین علیه السّلام تو را متأثر کرد، مرا هم ناراحت نمود. اگر این مصیبت تو را داغدار نمود، مرا نیز داغدار کرد. اگر من متصدی جنگ با حسین علیه السّلام بودم او را شهید نمی کردم. من وی را از کشته شدن نجات می دادم، ولو این که به قیمت قطع انگشتان و از دست دادن چشم من تمام می شد. گرچه حسین علیه السّلام در حق من ظلم و قطع رحم و راجع به حق من با من منازعه نمود، ولی در عین حال من آنچه را که مالک بودم فدای او می کردم. اما چه کنم که ابن زیاد نمی دانست من درباره حسین علیه السّلام چه نظری دارم، لذا عجله کرد و حسین علیه السّلام را شهید نمود و جبران مافات را نکرد. از طرفی هم بر ما واجب نیست که در حق خود به این دنیای دنی راضی باشیم. و بر برادر تو نیز واجب نبود درباره مقامی که خدا آن را مخصوص ما قرار داده بود، با ما به نزاع بپردازد. این مصیبتی که دامنگیر حسین علیه السّلام شد برای من ناگوار بود. والسّلام. ای ابو القاسم! اکنون تو هر سخنی داری بگو.

محمّد بن علی پس از این که حمد و ثنای خدا را به جای آورد فرمود: من سخن تو را شنیدم، خدا خویشاوندی تو را وصل کند و امام حسین علیه السّلام را رحمت کند و آن ثواب هایی که از خدا به آن حضرت عطا شده و جاویدی طولانی که در جوار خدای جلیل مرحمت شده مبارک نماید. ما می دانیم آنچه که باعث ناقصی زندگی ما شده، موجب نقص زندگی تو نیز گردیده است و هر خشنودی و اندوهی که بر تو می رود بر ما هم خواهد رفت. و اگر تو در موقع شهادت حسین علیه السّلام حضور می داشتی بهترین رأی و عمل را انتخاب می نمودی و از کار بد و عمل شنیع اجتناب می کردی. اکنون من از تو انتظار دارم سخنی را که من درباره امام حسین علیه السّلام دوست ندارم برایم نگویی! زیرا امام حسین علیه السّلام برادر و پسر پدر من است. گرچه تو گمان می کنی آن حضرت در حق تو ظلم کرد و دشمن تو بود (در صورتی که این طور نبود).

یزید در جواب محمّد بن حنفیه گفت: تو از من چیزی جز خیر نخواهی شنید. ولی بیا با من بیعت کن و آنچه قرض داری بگو تا من ادا نمایم. محمّد بن علی فرمود: من با تو بیعت کردم و قرض هم ندارم، الحمد للّٰه. من از طرف خدا دارای نعمت های فراوانی هستم که نمی توانم برای شکر آنها قیام نمایم.

یزید متوجه فرزندش خالد شد و گفت: این پسر عموی تو از مکر و پستی و چرک معصیت و دروغ بر کنار است، زیرا اگر کسی غیر از این محمّد بود می گفت: من چنین و چنان قرض دارم تا بدین وسیله اموال ما را به غنیمت بگیرد. سپس یزید

متوجه محمّد بن علی شد و گفت: ای ابو القاسم! آیا با من بیعت می کنی؟ محمّد گفت: آری. یزید گفت: من دستور داده ام مبلغ سی صد هزار درهم به تو بپردازند. شخصی را بفرست تا آن را دریافت کند و هنگامی که خواستی مراجعت نمایی، ما جایزه ای به تو خواهیم داد. محمّد بن علی گفت: من احتیاجی به این مال ندارم و برای آن نیامده ام. یزید گفت: چه مانعی دارد که این پول را بگیری و در میان خویشاوندان خود توزیع نمایی؟ محمّد گفت: قبول کردم. یزید دستور داد تا محمّد بن علی را در یکی از منزل های خود جای دادند. محمّد بن علی هر صبح و عصر نزد یزید می رفت.

پس از این جریان گروهی از اهل مدینه نزد یزید آمدند که منذر بن زبیر و عبداللّٰه بن عمرو بن حفص بن مغیره مخزومی و عبداللّٰه بن حنظله بن ابی عامر انصاری در میان آنان بودند. ایشان چند روزی نزد یزید اقامت کردند. یزید به هر یک از آنان مبلغ پنجاه هزار درهم و به منذر بن زبیر مبلغ صد هزار درهم جایزه داد. هنگامی که آنان تصمیم گرفتند به سوی مدینه مراجعت کنند، محمّد بن علی نزد یزید آمد و اجازه خواست که با آن گروه به جانب مدینه باز گردد. یزید اجازه داد و مبلغ دویست هزار درهم و چیزهای دیگری که قیمت آنها صد هزار درهم می شد به وی جایزه داد .

سپس یزید به محمّد بن علی گفت: من امروز در میان خویشاوندان تو کسی را نمی بینم که از تو به حلال و حرام عالم تر باشد. من دوست دارم تو از من فاصله نگیری و مرا به آن راهی وادار کنی که بهره مندی و رشد من در آن باشد. به خدا قسم من دوست ندارم تو از من دور شوی و قسمتی از اخلاق مرا مورد مذمت قرار دهی. محمّد بن علی فرمود: آن ظلم و جنایتی که تو درباره امام حسین علیه السّلام علیه السّلام کردی قابل تدارک نخواهد بود، و فعلا از آن موقعی که من نزد تو وارد شده ام، جز خیر چیزی از تو ندیده ام. اگر من یک خصلت ناپسندی از تو دیده بودم نمی توانستم ساکت باشم و تو را از آن بر حذر ندارم و تو را از آن حقی که خدا به گردن تو دارد آگاه ننمایم. زیرا خدا از علماء تعهد گرفته که علم خود را برای مردم شرح دهند و آن را کتمان نکنند. من در غیاب تو جز نیکویی تو را برای مردم نخواهم گفت. فقط تنها چیزی را که من از تو جلوگیری می کنم این میگساری است. زیرا این عملی است پلید و از رفتار شیطان می باشد. کسی که متصدی امور این امت باشد و او را در منابر و محافل و در حضور مردم خلیفه می خوانند، نظیر یک فرد عادی نیست. راجع به نفس خود از خدا بترس! گناهان گذشته خود را جبران کن.

یزید از این راهنمایی محمّد بن علی فوق العاده مسرور شد و گفت: من این دستور تو را قبول کردم. من دوست دارم تو درباره هر احتیاجی یا جایزه ای که لازم باشد با من مکاتبه نمایی و در این باره کوتاهی نکنی. محمّد فرمود: ان شاء اللّٰه من این عمل را انجام می دهم و آن طور خواهم بود که تو دوست داشته باشی.

سپس محمّد بن علی با یزید تودیع و به سوی مدینه مراجعت کرد. پس از ورود به مدینه کلیه آن پول ها را در میان اهل بیت خود و سایر بنی هاشم و قریش توزیع نمود. وی به نحوی آن پول ها را تقسیم کرد که احدی از مردان و زنان بنی هاشم و قریش و فرزندان و غلامان آنان نبود، مگر این که از آن پول بهره مند شدند. محمّد بن علی پس از این جریان از مدینه خارج شد و متوجه مکه معظمه گردید. وی بعد از این که در مکه مجاور شد، غیر از روزه و نماز کاری نداشت. و درود خدا بر محمّد و آل طاهرین او و خدا از آنان راضی باشد و شفاعتشان را روزی ما کند به حول و منت و فضل و کرمش ان شاء الله .

مؤلف: علامه رحمه الله از بلاذری نقل کرده که گفت: وقتی امام حسین علیه السّلام شهید شد، عبداللّٰه بن عمر برای یزید بن

معاویه نوشت: «حقا که مصیبتی بزرگ و حادثه ای عظیم در اسلام رخ داد و روزی مثل روز عاشورای حسین علیه السّلام نخواهد بود.» یزید در جواب ابن عمر نوشت: «ای احمق! ما وارد خانه های آراسته و فرش های آماده و بالش های فراوان شده ایم. ما برای این گونه اموال قتال کردیم. اگر این ها حق ما باشند که برای حق خود دفاع کرده ایم و اگر حق دیگران باشند، پس پدرت عمر اول کسی بود که این عمل را انجام و رواج داد و حق را از صاحب حق غصب کرد.»

مؤلف: در «کتاب فتن» خبر طولانی از سعید بن مسیب نقل کردیم که گفته: وقتی خبر شهادت امام حسین علیه السّلام و هجده نفر از اهل بیت و پنجاه و سه نفر از شیعیانش، و خبر کشته شدن طفل شیر خوارش در مقابلش به وسیله تیر و اسیر شدن فرزندانش به مدینه رسید، عبداللَّه عمر در حالی که جنایت یزید را خیلی ناپسند می دانست، متوجه شام گردید و سخنان خشن و زننده ای به یزید گفت. یزید عبداللَّه بن عمر را در خلوت خواست و نامه ای طولانی از پدرش عمر که برای معاویه نوشته بود به وی نشان داد. مضمون آن این بود که او بر دین پدران بت پرست خود ثابت مانده است. و محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم یک شخص ساحری بوده که به وسیله سحر بر مردم غلبه یافته است. وی به معاویه توصیه کرده بود که اهل بیت حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم را به حسب ظاهر احترام کند، ولی در واقع ایشان را از روی زمین براندازد و احدی از آنان را واگذار نکند. هنگامی که ابن عمر این نامه را خواند، با رضایت از رفتار پدرش به مدینه مراجعت کرد و به مردم وانمود می کرد که یزید راجع به رفتار خود بر حق است و نسبت به جنایتی که کرده است معذور می باشد!

- و چه خوب گفته شده که حسین کشته نشد مگر در روز سقیفه، پس لعنت بر کسی که اساس ظلم و ستم بر اهل بیت پیامبر - که درود خداوند بر همگی آنان باد - را بنیان نهاد

**[ترجمه]

باب ۴۸ عدد أولاده صلوات الله علیه و جمل أحوالهم و أحوال أزواجه علیه السلام و قد أوردنا بعض أحوالهن فی أبواب تاریخ السجاد علیه السلام.

الأخبار

«۱»

شا، [الإرشاد]: كَانَ لِلْحُسَيْنِ علیه السلام سِتَّةُ أَوْلَادٍ- عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ الْأَكْبَرُ كُنْيَتُهُ أَبُو مُحَمَّدٍ أُمُّهُ شَهْرَبَانُ (۱) بِنْتُ كِسْرَى يَزْدَجَرْدَ وَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ الْأَصْغَرُ قُتِلَ مَعَ أَبِيهِ بِالطَّفِّ وَ قَدْ تَقَدَّمَ ذِكْرُهُ فِيمَا سَلَفَ وَ أُمُّهُ لَيْلَى بِنْتُ أَبِي مُرَّةَ بْنِ عُرْوَةَ بْنِ مَسْعُودٍ الثَّقَفِيَّةُ وَ جَعْفَرُ بْنُ الْحُسَيْنِ لَا بَقِيَّةَ لَهُ وَ أُمُّهُ قُضَاعِيَّةٌ وَ كَانَتْ وَفَاتُهُ فِي حَيَاةِ الْحُسَيْنِ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحُسَيْنِ قُتِلَ مَعَ أَبِيهِ صَغِيراً جَاءَهُ سَهْمٌ وَ هُوَ فِي حَجْرِ أَبِيهِ فَذَبَحَهُ وَ سُكَيْنَةُ بِنْتُ الْحُسَيْنِ وَ أُمُّهَا الرَّبَابُ بِنْتُ إِمْرِئِ الْقَيْسِ بْنِ عَدِيٍّ كَلْبِيَّةٌ مَعَدِّيَّةٌ وَ هِيَ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ فَاطِمَةُ بِنْتُ الْحُسَيْنِ وَ أُمُّهَا أُمُّ إِسْحَاقَ بِنْتُ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ تَيْمِيَّةٌ.

**[ترجمه]ارشاد: امام حسین علیه السّلام دارای شش فرزند بود بدین شرح: علی بن الحسین که اکبر و کنیه او ابو محمّد و مادرش شهربانو دختر کسری یزدجرد بود؛ علی بن الحسین که اصغر بود و در کربلا با پدرش حسین شهید شد و قبل از این

شرح حال وی نگاشته شد و مادر او لیلی دختر ابو مره بن عروه بن مسعود ثقفی بود؛ جعفر بن الحسین که فرزندی به جای نگذاشت و مادر او زنی از قبیله قضاعیه بود که در زمان حیات امام حسین علیه السّلام از دنیا رفت؛ عبداللّه بن الحسین که با پدرش در حال کودکی شهید شد، او در کنار پدر بزرگوارش بود که تیری آمد و وی را ذبح کرد؛ سکینه دختر امام حسین علیه السّلام که مادرش رباب، دختر امرء القیس بن عدی کلبی معدی بود و این بانو، مادر عبداللّه بن الحسین نیز بود؛ فاطمه دختر امام حسین علیه السّلام که مادرش ام اسحاق دختر طلحه بن عبیداللّه تیمی بود. - . ارشاد: ۲۳۶ -

**[ترجمه]

«۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب ذَكَرَ صَاحِبُ كِتَابَ الْبِدَعِ وَ صَاحِبُ كِتَابِ شَرْحِ الْأَخْبَارِ: أَنَّ عَقِبَ الْحُسَيْنِ مِنِ ابْنِهِ عَلِيٍّ الْأَكْبَرِ وَ أَنَّهُ هُوَ الْبَاقِي بَعْدَ أَبِيهِ وَ أَنَّ الْمَقْتُولَ هُوَ الْأَصْغَرُ مِنْهُمَا وَ عَلَيْهِ نُعَوِّلُ فَإِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ الْبَاقِي كَانَ يَوْمَ كَرْبَلَاءَ مِنْ أَبْنَاءِ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَ إِنَّ ابْنَهُ مُحَمَّداً الْبَاقِرَ كَانَ يَوْمَئِذٍ مِنَ أَبْنَاءِ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً وَ كَانَ لِعَلِيٍّ الْأَصْغَرِ الْمَقْتُولِ نَحْوُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً.

وَ تَقُولُ الزَّيْدِيَّةُ: إِنَّ الْعَقِبَ مِنَ الْأَصْغَرِ وَ إِنَّهُ كَانَ فِي يَوْمِ كَرْبَلَاءَ ابْنَ سَبْعِ سِنِينَ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَرْبَعِ سِنِينَ وَ عَلَى هَذَا النَّسَّابُونَ.

كِتَابُ النَّسَبِ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْحَسَنِ: قَالَ يَزِيدُ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَا عَجَبَا لِأَبِيكَ سَمَّى عَلِيّاً وَ عَلِيّاً فَقَالَ علیه السلام إِنَّ أَبِي أَحَبَّ أَبَاهُ فَسَمَّى بِاسْمِهِ مِرَاراً(۲).

ص: ۳۲۹

۱- ۱. فی الإرشاد ص ۲۳۶: شاه زنان.

۲- ۲. المناقب ج ۴ ص ۱۷۴ و ۱۷۳.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: نسل امام حسین علیه السّلام از پسرش علی اکبر (یعنی امام زین العابدین) که بعد از پدرش زنده بود باقی ماند. و آن علی که در کربلا شهید شد (نسبت به امام زین العابدین) اصغر بود. اعتماد ما بر این قول است، زیرا علی بن الحسین (یعنی امام زین العابدین) که در کربلا باقی ماند سی ساله بود و پسرش امام محمّد باقر علیه السّلام در آن موقع پانزده ساله بود. و آن علی اصغر که در کربلا شهید شد، دوازده ساله بود.

گروه زیدیه می گویند: نسل امام حسین علیه السّلام از علی اصغر بود که در کربلا هشت ساله بود و بعضی گفته اند چهار ساله بود و علمای علم نسبت این قول را پذیرفته اند.

در کتاب نسب از یحیی بن حسن نقل می کند که یزید به حضرت علی بن الحسین (یعنی امام سجاد علیه السّلام) گفت: تعجب می کنم از پدرت که این همه (نام فرزندانش را) علی می گذارد!؟ امام سجاد در جوابش فرمود: چون پدرم، پدر بزرگوارش علی را خیلی دوست می داشت لذا (فرزندان خود را به نام او) نامگذاری می کرد. - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۱۷ -

**[ترجمه]

«۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: لَمَّا وُرِدَ بِسَبْیِ الْفُرْسِ إِلَی الْمَدِینَهِ أَرَادَ عُمَرُ أَنْ یَبِیعَ النِّسَاءَ وَ أَنْ یَجْعَلَ الرِّجَالَ عَبِیدَ الْعَرَبِ وَ عَزَمَ عَلَی أَنْ یُحْمَلَ الْعَلِیلُ وَ الضَّعِیفُ وَ الشَّیْخُ الْکَبِیرُ فِی الطَّوَافِ وَ حَوْلَ الْبَیْتِ عَلَی ظُهُورِهِمْ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ أَکْرِمُوا کَرِیمَ قَوْمٍ وَ إِنْ خَالَفُوکُمْ وَ هَؤُلَاءِ الْفُرْسُ حُکَمَاءُ کُرَمَاءُ فَقَدْ أَلْقَوْا إِلَیْنَا السَّلَامَ وَ رَغِبُوا فِی الْإِسْلَامِ وَ قَدْ أَعْتَقْتُ مِنْهُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ حَقِّی وَ حَقَّ بَنِی هَاشِمٍ فَقَالَتِ الْمُهَاجِرُونَ وَ الْأَنْصَارُ قَدْ وَهَبْنَا حَقَّنَا لَکَ یَا أَخَا رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ فَاشْهَدْ أَنَّهُمْ قَدْ وَهَبُوا وَ قَبِلْتُ وَ أَعْتَقْتُ فَقَالَ عُمَرُ سَبَقَ إِلَیْهَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ نَقَضَ عَزْمَتِی فِی الْأَعَاجِمِ وَ رَغِبَ جَمَاعَهٌ فِی بَنَاتِ الْمُلُوکِ أَنْ یَسْتَنْکِحُوهُنَّ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ تُخَیِّرُهُنَّ وَ لَا تُکْرِهُهُنَّ فَأَشَارَ أَکْبَرُهُمْ إِلَی تَخْیِیرِ شَهْرَبَانُوَیْهِ بِنْتِ یَزْدَجَرْدَ فَحَجَبَتْ وَ أَبَتْ فَقِیلَ لَهَا أَیَا کَرِیمَهَ قَوْمِهَا مَنْ تَخْتَارِینَ مِنْ خُطَّابِکِ وَ هَلْ أَنْتِ رَاضِیَهٌ بِالْبَعْلِ فَسَکَتَتْ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ قَدْ رَضِیَتْ وَ بَقِیَ الِاخْتِیَارُ بَعْدُ سُکُوتُهَا إِقْرَارُهَا فَأَعَادُوا الْقَوْلَ فِی التَّخْیِیرِ فَقَالَتْ لَسْتُ مِمَّنْ یَعْدِلُ عَنِ النُّورِ السَّاطِعِ وَ الشِّهَابِ اللَّامِعِ الْحُسَیْنِ إِنْ کُنْتُ مُخَیَّرَهً فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ لِمَنْ تَخْتَارِینَ أَنْ یَکُونَ وَلِیَّکِ فَقَالَتْ أَنْتَ فَأَمَرَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ حُذَیْفَهَ بْنَ الْیَمَانِ أَنْ یَخْطُبَ فَخَطَبَ وَ زُوِّجَتْ مِنَ الْحُسَیْنِ.

قَالَ ابْنُ الْکَلْبِیِّ: وَلَّی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ حُرَیْثَ بْنَ جَابِرٍ الْحَنَفِیَّ جَانِباً مِنَ الْمَشْرِقِ فَبَعَثَ بِنْتَ یَزْدَجَرْدَ بْنِ شَهْرِیَارَ بْنِ کِسْرَی فَأَعْطَاهَا عَلَی ابْنِهِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَوَلَدَتْ مِنْهُ عَلِیّاً.

وَ قَالَ غَیْرُهُ: إِنَّ حُرَیْثاً بَعَثَ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ بِبِنْتَیْ یَزْدَجَرْدَ فَأَعْطَی وَاحِدَهً لِابْنِهِ الْحُسَیْنِ فَأَوْلَدَهَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ وَ أَعْطَی الْأُخْرَی مُحَمَّدَ بْنَ أَبِی بَکْرٍ فَأَوْلَدَهَا الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ فَهُمَا ابْنَا خَالَهٍ(۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: هنگامی که اسیران فارس در مدینه طیبه وارد شدند، عمر در نظر گرفت زنان اسیر را

بفروشد و مردان اسیر را غلام ملت عرب قرار دهد. نیز عمر تصـمیم گرفت مردان اسـیر فارس، افراد علیل و ضعیف و پیر عرب را در موقع طواف به دوش بگیرند و طواف دهند. ولی حضـرت علی بن ابی طالب علیه السّـلام به او فرمود: پیامبر اعظم اسـلام صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم فرموده است: افراد شـریف هر گروهی را گرامی بداریـد، ولو این که بـا شـما مخالفت نماینـد. این افراد فارس مردمانی حکیم و گرامی هسـتند، زیرا به ما سـلام کردند و به دین مقدس اسـلام رغبت پیدا نمودند. من آن سهمی را که خودم و بنی هـاشم از این اسیران داریم، در راه خـدا آزاد کردم. مهـاجران و انصـار گفتنـد: ای برادر رسول خـدا! ما نیز سهم خود را به تو بخشیدیم! حضرت امیر فرمود: پروردگارا! اینان سهم خود را بخشیدند و من هم قبول کردم و اسیران را آزاد نمودم. عمر گفت: علی بن ابی طالب در این عمل سبقت گرفت و تصمیمی را که من درباره مردم عجم داشتم در هم شکست

.

گروهی از آن مردم راغب شدند که با دختران پادشاهان که اسیر شده بودند ازدواج نمایند. و حضرت امیر علیه السّلام به عمر فرمود: این دختران ملوک را برای ازدواج آزاد بگـذار، آنـان را مجبور نکن. بزرگ آنان به شـهربانو دختر یزدجرد اشاره کرد. ولی او صـورت خـود را پوشانیـد و نپـذیرفت. به او گفته شـد: ای بزرگ قوم خود! تو کـدام یـک از این خواسـتگاران خود را انتخاب می کنی؟ آیا راضـی هستی شوهر کنی؟ وی سکوت اختیار کرد. حضرت امیر علیه السّلام فرمود: او راضی هست، ولی بعـدا شـوهر انتخـاب خواهـد کرد، زیرا سـکوت وی موجب رضـایت اوست. وقـتی برای دومین بـار به او گفتنـد: چه کسـی را انتخـاب می کنی؟ گفت: اگر من در امر ازدواج آزاد بـاشم، غیر از حسـین علیه السّـلام که نـوری است سـاطع و شـهابی اسـت درخشـنده کسـی را انتخـاب نمی کنم. حضـرت امیر علیه السّـلام به شـهربانو فرمود: تو چه کسـی را برای سـرپرستی خود قبول داری؟ گفت: تو را. امیرالمؤمنین علی علیه السّـلام به حذیفه دسـتور داد تا خطبه را بخواند. او خطبه را خواند و شـهربانو با امام حسین علیه السّلام ازدواج کرد.

ابن کلـبی می گویـد: حضـرت امیر علیه السّـلام حریث بن جـابر حنفی را به سوی مشـرق فرسـتاد. او دختر یزدجرد شـهریار بن کسـری را به جانب حضـرت امیر علیه السّـلام فرسـتاد. حضرت علی علیه السّلام شهربانو را به امام حسین علیه السّلام عطا کرد. شهربانو حضرت امام زین العابدین علیه السّلام را به دنیا آورد.

شخصـی دیگر غیر از ابن کلبی گفته: حریث دو دختر از یزدجرد به سوی حضرت امیر علیه السّلام فرستاد. آن بزرگوار یکی از آنان را به امام حسـین علیه السّـلام عطا فرمود و علی بن الحسـین علیهما السّـلام متولـد شد. دختر دیگر یزدجرد را به محمّد بن ابوبکر عطا کرد و قاسم بن محمّد متولد گردید. پس بنا بر این امام زین العابدین علیه السّلام و قاسم بن محمّد خاله زاده اند. – . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۴۸ –

**[ترجمه]

«۴»

قب: أَبْنَاؤُهُ عَلِيٌّ الْأَكْبَرُ الشَّهِيدُ أُمُّهُ بَرَّهُ بِنْتُ عُرْوَهَ بْنِ مَسْعُودٍ الثَّقَفِيِّ وَ عَلِيٌّ الْإِمَامُ وَ هُوَ عَلِيٌّ الْأَوْسَطُ وَ عَلِيٌّ الْأَصْغَرُ وَ هُمَا مِنْ شَهْرَبَانُوَيْهِ وَ مُحَمَّدٌ وَ عَبْدُ اللَّهِ

۱- ۱. المناقب ج ۴ ص ۴۸.

الشَّهِيدُ مِنْ أَمِّ الرَّبَابِ بِنْتِ إِمْرِئِ الْقَيْسِ وَ جَعْفَرٌ وَ أَمُّهُ قُضَاعِيَّةٌ وَ بَنَاتُهُ سُكَيْنَهُ أَمُّهَا رَبَابُ بِنْتُ إِمْرِئِ الْقَيْسِ الْكِنْدِيَّةُ وَ فَاطِمَةُ أُمُّهَا أُمُّ إِسْحَاقَ بِنْتُ طَلْحَهَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ وَ زَيْنَبُ وَ أَعْقَبَ الْحُسَيْنُ مِنِ ابْنٍ وَاحِدٍ وَ هُوَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ عليه السلام وَ ابْنَتَيْنِ وَ بَابُهُ رُشَيْدٌ الْهَجَرِيُ (١).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: پسران امام حسین علیه السّلام عبارت بودند از علی اکبر شهید که مادرش برّه دختر عروه بن مسعود ثقفی بود؛ علی اوسط که امام بود و علی اصغر که مادرشان شهربانو بود؛ محمّد و عبداللّه که شهید شد و مادر آنان رباب دختر امرء القیس بود؛ و جعفر که مادرش از قبیله قضایی بود. دختران امام حسین علیه السّلام عبارت بودند از سکینه که مادرش رباب دختر امرء القیس کندی بود؛ فاطمه که مادرش ام اسحاق دختر طلحه بن عبیداللّه بود؛ و زینب. حسین علیه السّلام از یک پسرش که زین العابدین علیه السّلام بود و از دو دختر نسلش را باقی گذارد و دربان او رشید هجری بود. - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۷۷ -

**[ترجمه]

«۵»

کشف، [کشف الغمه] قَالَ كَمَالُ الدِّينِ بْنُ طَلْحَهَ: كَانَ لَهُ مِنَ الْأَوْلَادِ ذُكُورٌ وَ إِنَاثٌ عَشَرَهٌ سِتَّهُ ذُكُورٍ وَ أَرْبَعُ إِنَاثٍ فَالذَّكَرُ عَلِيٌّ الْأَكْبَرُ وَ عَلِيٌّ الْأَوْسَطُ وَ هُوَ سَيِّدُ الْعَابِدِينَ وَ عَلِيٌّ الْأَصْغَرُ وَ مُحَمَّدٌ وَ عَبْدُ اللَّهِ وَ جَعْفَرٌ فَأَمَّا عَلِيٌّ الْأَكْبَرُ فَإِنَّهُ قَاتَلَ بَيْنَ يَدَيْ أَبِيهِ حَتَّى قُتِلَ شَهِيداً وَ أَمَّا عَلِيٌّ الْأَصْغَرُ فَجَاءَهُ سَهْمٌ وَ هُوَ طِفْلٌ فَقَتَلَهُ وَ قِيلَ إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ قُتِلَ أَيْضاً مَعَ أَبِيهِ شَهِيداً وَ أَمَّا الْبَنَاتُ فَزَيْنَبُ وَ سُكَيْنَهُ وَ فَاطِمَهُ هَذَا قَوْلٌ مَشْهُورٌ وَ قِيلَ كَانَ لَهُ أَرْبَعُ بَنِينَ وَ بِنْتَانِ وَ الْأَوَّلُ أَشْهَرُ وَ كَانَ الذِّكْرُ الْمُخَلَّدُ وَ الْبِنَاءُ الْمُنَضَّدُ مَخْصُوصاً مِنْ بَيْنِ بَنِيهِ- بِعَلِيٍّ الْأَوْسَطِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ دُونَ بَقِيَّهِ الْأَوْلَادِ آخِرُ كَلَامِهِ قُلْتُ عَدَّدَ أَوْلَادَهُ عليه السلام ذَكَرَ بَعْضاً وَ تَرَكَ بَعْضاً قَالَ ابْنُ الْخَشَّابِ وُلِدَ لَهُ سِتَّهُ بَنِينَ وَ ثَلَاثُ بَنَاتٍ- عَلِيٌّ الْأَكْبَرُ الشَّهِيدُ مَعَ أَبِيهِ وَ عَلِيٌّ الْإِمَامُ سَيِّدُ الْعَابِدِينَ وَ عَلِيٌّ الْأَصْغَرُ وَ مُحَمَّدٌ وَ عَبْدُ اللَّهِ الشَّهِيدُ مَعَ أَبِيهِ وَ جَعْفَرٌ وَ زَيْنَبُ وَ سُكَيْنَهُ وَ فَاطِمَهُ.

وَ قَالَ الْحَافِظُ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْأَخْضَرِ الْجَنَابِذِيُّ: وُلْدُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا سِتَّهٌ أَرْبَعَهُ ذُكُورٍ وَ ابْنَتَانِ عَلِيٌّ الْأَكْبَرُ وَ قُتِلَ مَعَ أَبِيهِ وَ عَلِيٌّ الْأَصْغَرُ وَ جَعْفَرٌ وَ عَبْدُ اللَّهِ وَ سُكَيْنَهُ وَ فَاطِمَهُ قَالَ وَ نَسْلُ الْحُسَيْنِ عليه السلام مِنْ عَلِيٍّ الْأَصْغَرِ وَ أُمُّهُ أُمُّ وَلَدٍ وَ كَانَ أَفْضَلَ أَهْلِ زَمَانِهِ وَ قَالَ الزُّهْرِيُّ مَا رَأَيْتُ هَاشِمِيّاً أَفْضَلَ مِنْهُ.

قلت قد أخل الحافظ بذكر على زين العابدين عليه السلام حيث قال على الأكبر و على الأصغر و أثبته حيث قال و نسل الحسين من على الأصغر

ص: ۳۳۱

١- ١. المصدر ص ٧٧.

فسقط فی هذه الروایه علی الأصغر و الصحیح أن العلیین من أولاده ثلاثه کما ذکر کمال الدین و زین العابدین علیه السلام هو الأوسط و التفاوت بین ما ذکره کمال الدین و الحافظ أربعه(۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: ابن طلحه می گوید: امام حسین علیه السّلام دارای ده نفر فرزند ذکور و اناث بود که شش تن از آنان پسر و چهار نفر دختر بودند. پسران آن حضرت عبارت بودند از علی اکبر و علی اوسط که سید عابدین بود و علی اصغر و محمّد و عبداللّٰه و جعفر. علی اکبر در جلوی پدرش قتال کرد تا شهید شد. علی اصغر آن طفلی بود که تیری آمد و او را شهید کرد. گفته شده عبداللّٰه نیز با پدرش شهید شد. دختران آن حضرت عبارت بودند از زینب، سکینه و فاطمه. این قول مشهوری است. گفته شده که امام حسین علیه السّلام دارای چهار پسر و دو دختر بود. ولی قول اول مشهورتر است. ذکر همیشگی و بنا برقرار در میان فرزندان آن حضرت مخصوص به علی اوسط امام زین العابدین علیه السّلام بود (یعنی نسل آن حضرت از زین العابدین به یادگار مانده) نه از مابقی فرزندانش. (پایان کلام ابن طلحه)

مؤلف: ابن طلحه تعداد فرزندان حضرت علیه السّلام را برشمرده و برخی را ذکر و برخی را ترک کرده! ابن خشاب می نویسد: تعداد شش نفر پسر و سه نفر دختر برای امام حسین علیه السّلام متولد شد بدین شرح: علی اکبر که با پدرش شهید شد؛ علی که امام و سید عابدین بود؛ علی اصغر؛ محمّد؛ عبداللّٰه که با پدرش شهید شد؛ جعفر، زینب، سکینه و فاطمه.

جنابذی می گوید: حسین بن علی بن ابی طالب صلوات الله علیهم شش فرزند داشت، چهار پسر و دو دختر: علی اکبر که با پدرش شهید شد، علی اصغر، جعفر، عبدالله، سکینه و فاطمه. وی می گوید: نسل امام حسین علیه السّلام از علی اصغر بود و مادرش کنیز فرزندآور بود و علی اصغر افضل اهل زمانه خود بود. و زهری می گوید: من هاشمی با فضیلت تر از او ندیدم!

مؤلف: حافظ جنابذی در ذکر نام علی زین العابدین علیه السّلام اخلال کرده که گفته است علی اکبر و علی اصغر و او را اثبات کرده و گفته که نسل حسین علیه السّلام از علی اصغر است. پس در این روایت علی اصغر را انداخته و صحیح آن است که دو علی از اولاد حضرت، سه تا هستند، چنان چه کمال الدین نقل کرده و زین العابدین علیه السّلام علی اوسط است و تفاوت بین آنچه کمال الدین و حافظ نقل کرده اند، در چهار تاست. - . کشف الغمه ۲ : ۲۱۴ -

**[ترجمه]

باب ۴۹ أحوال المختار بن أبی عبید الثقفی و ما جری علی یدیه و أیدی أولیائه

الأخبار

«۱»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنِ الْمُظَفَّرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَلْخِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ عُمَرَ النَّهْدِیِّ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یُونُسَ عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ مُنْصَرَفِی مِنْ مَکَّهَ فَقَالَ لِی یَا مِنْهَالُ مَا صَنَعَ حَرْمَلَهُ بْنُ کَاهِلٍ الْأَسَدِیُّ فَقُلْتُ تَرَکْتُهُ حَیّاً بِالْکُوفَهِ قَالَ فَرَفَعَ یَدَیْهِ جَمِیعاً ثُمَّ قَالَ علیه السلام اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ الْحَدِیدِ اللَّهُمَّ أَذِقْهُ

حَرَّ الْحَدِیدِ اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ النَّارِ قَالَ الْمِنْهَالُ فَقَدِمْتُ الْکوفَهَ وَ قَدْ ظَهَرَ الْمُخْتَارُ بْنُ أَبِی عُبَیْدَهَ الثَّقَفِیُّ وَ کَانَ لِی صَدِیقاً فَکُنْتُ فِی مَنْزِلِی أَیَّاماً حَتَّی انْقَطَعَ النَّاسُ عَنِّی وَ رَکِبْتُ إِلَیْهِ فَلَقِیتُهُ خَارِجاً مِنْ دَارِهِ فَقَالَ یَا مِنْهَالُ لَمْ تَأْتِنَا فِی وَلَایَتِنَا هَذِهِ وَ لَمْ تُهَنِّئْنَا بِهَا وَ لَمْ تُشْرِکْنَا فِیهَا فَأَعْلَمْتُهُ أَنِّی کُنْتُ بِمَکَّهَ وَ أَنِّی قَدْ جِئْتُکَ الْآنَ وَ سَایَرْتُهُ وَ نَحْنُ نَتَحَدَّثُ حَتَّی أَتَی الْکِنَاسَ فَوَقَفَ وُقُوفاً کَأَنَّهُ یَنْظُرُ شَیْئاً وَ قَدْ کَانَ أُخْبِرَ بِمَکَانِ حَرْمَلَهَ بْنِ کَاهِلٍ فَوَجَّهَ فِی طَلَبِهِ فَلَمْ یَلْبَثْ أَنْ جَاءَ قَوْمٌ یَرْکُضُونَ وَ قَوْمٌ یَشْتَدُّونَ حَتَّی قَالُوا أَیُّهَا الْأَمِیرُ الْبِشَارَهَ قَدْ أُخِذَ حَرْمَلَهُ بْنُ کَاهِلٍ فَمَا لَبِثْنَا أَنْ جِی ءَ بِهِ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَیْهِ الْمُخْتَارُ قَالَ لِحَرْمَلَهَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی مَکَّنَنِی مِنْکَ ثُمَّ قَالَ الْجَزَّارَ الْجَزَّارَ فَأُتِیَ بِجَزَّارٍ فَقَالَ لَهُ اقْطَعْ یَدَیْهِ فَقُطِعَتَا ثُمَّ قَالَ لَهُ اقْطَعْ رِجْلَیْهِ فَقُطِعَتَا ثُمَّ قَالَ النَّارَ النَّارَ فَأُتِیَ بِنَارٍ وَ قَصَبٍ فَأُلْقِیَ عَلَیْهِ فَاشْتَعَلَ فِیهِ النَّارُ فَقُلْتُ سُبْحَانَ اللَّهِ فَقَالَ لِی یَا

۱- ۱. کشف الغمّه ج ۲ ص ۲۱۴.

مِنْهَالُ إِنَّ التَّسْبِيحَ لَحَسَنٌ فَفِيمَ سَبَّحْتَ فَقُلْتُ أَيُّهَا الْأَمِيرُ دَخَلْتُ فِي سَفْرَتِي هَذِهِ مُنْصَرَفِي مِنْ مَكَّةَ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَقَالَ لِي يَا مِنْهَالُ مَا فَعَلَ حَرْمَلَةُ بْنُ كَاهِلٍ الْأَسَدِيُّ فَقُلْتُ تَرَكْتُهُ حَيّاً بِالْكُوفَةِ فَرَفَعَ يَدَيْهِ جَمِيعاً فَقَالَ اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ الْحَدِيدِ اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ الْحَدِيدِ اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ النَّارِ فَقَالَ لِيَ الْمُخْتَارُ أَ سَمِعْتَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَقُولُ هَذَا فَقُلْتُ [وَ] اللَّهِ لَقَدْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ هَذَا قَالَ فَنَزَلَ عَنْ دَابَّتِهِ وَ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ فَأَطَالَ السُّجُودَ ثُمَّ قَامَ فَرَكِبَ وَ قَدِ احْتَرَقَ حَرْمَلَةُ وَ رَكِبْتُ مَعَهُ وَ سِرْنَا فَحَاذَيْتُ دَارِي فَقُلْتُ أَيُّهَا الْأَمِيرُ إِنْ رَأَيْتَ أَنْ تُشَرِّفَنِي وَ تُكْرِمَنِي وَ تَنْزِلَ عِنْدِي وَ تَحَرَّمَ بِطَعَامِي فَقَالَ يَا مِنْهَالُ تُعْلِمُنِي أَنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ دَعَا بِأَرْبَعِ دَعَوَاتٍ فَأَجَابَهُ اللَّهُ عَلَى يَدِي ثُمَّ تَأْمُرُنِي أَنْ آكُلَ هَذَا يَوْمُ صَوْمٍ شُكْراً لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى مَا فَعَلْتُهُ بِتَوْفِيقِهِ وَ حَرْمَلَةُ هُوَ الَّذِي حَمَلَ رَأْسَ الْحُسَيْنِ عليه السلام.

**[ترجمه]امالی طوسی: منهال بن عمرو می گوید: وقتی من از مکه مراجعت نمودم به حضور حضرت امام زین العابدین علیه السّلام مشرف شدم، آن بزرگوار به من فرمود: حرمله بن کاهل اسدی در چه حال است؟ گفتم: من او را در کوفه زنده دیدم. حضرت سجاد علیه السّلام دست های خود را به جانب آسمان بلند و در حق حرمله نفرین کرد و فرمود: بار خدایا! حرارت آهن را به حرمله بن کاهل بچشان! حرارت آهن را به او بچشان! پروردگارا! حرارت آتش را به حرمله بچشان!

منهال می گوید: وقتی من وارد کوفه شدم، دیدم مختار بن ابو عبید خروج کرده است. مختار با من دوست بود. من در منزل خود بودم تا این که ایاب و ذهاب مردم تمام شد. وقتی من سوار و متوجه مختار شدم، دیدم وی از خانه خود خارج شده است. مختار به من گفت: چرا زیر پرچم فرمان فرمایی ما نیامدی و به ما تهنیت نگفتی و با ما شرکت نکردی؟ من او را آگاه کردم که به مکه رفته بودم و اکنون نزد تو آمده ام. من با مختار حرکت کردم و مشغول گفتگو بودیم تا این که وارد کناسه کوفه شد. او یک نوعی متوقف شد که گویا در انتظار چیزی باشد. مختار از مکان حرمله بن کاهل مستحضر شده بود و مأمورین خود را در طلب وی فرستاده بود. چندان مکثی نکرده بود که گروهی به تعجیل آمدند و گروهی هم به زحمت و سختی آمدند و گفتند: ای امیر، بشارت! زیرا حرمله بن کاهل اسدی دستگیر شد! چندان طولی نکشید که حرمله را آوردند. وقتی چشم مختار به حرمله افتاد گفت: سپاس مخصوص آن خدایی است که مرا بر تو مسلط کرد. سپس گفت: شتر کُش! شتر کُش بیاورید! وقتی شتر کش را آوردند، مختار به او گفت: دست های حرمله را قطع کن. هنگامی که دو دست او قطع شدند مختار گفت: دو پای او را هم قطع کن. موقعی که دو پای وی قطع گردید مختار فریاد زد: آتش بیاورید، آتش بیاورید! یک مقداری نی و آتش آوردند، حرمله را در میان آنها انداختند و آتش زدند. من گفتم: سبحان اللّه! مختار به من گفت: سبحان اللّه گفتن نیکو است. تو برای چه تسبیح گفتی؟ گفتم: ای امیر! من در مراجعت از سفر مکه نزد امام زین العابدین علیه السّلام رفتم. آن حضرت به من فرمود: حرمله بن کاهل اسدی در چه حال است؟ گفتم: من او را در کوفه زنده دیدم. آن بزرگوار دست های خود را بلند کرد، در حق حرمله نفرین فرمود و گفت: بار خدایا! حرارت آهن را به حرمله بن کاهل بچشان! حرارت آهن را به او بچشان! پروردگارا! حرارت آتش را به حرمله بچشان!

مختار به من گفت: آیا تو شنیدی که امام زین العابدین علیه السّلام این سخن را فرمود!؟ گفتم: به خدا قسم که همین طور شنیدم. مختار از مال سواری خود پیاده شد و پس از این که دو رکعت نماز به جای آورد، سجده ای طولانی کرد. سپس برخاست و سوار شد. من نیز با او سوار شدم و حرمله سوخته بود. ما با یکدیگر آمدیم تا بر در خانه من رسیدیم. من گفتم: ایها الامیر! اگر صلاح می دانی پیاده شو و مرا شرف یاب و گرامی بدار و از غذایم بخور! مختار گفت: ای منهال! تو به من می

گویی که امام زین العابدین علیه السّلام چهار دعا کرد که خدا آنها را به دست من اجرا کرد. سپس به من می گویی غذا بخورم!؟ امروز وقت روزه گرفتن است که من روزه بگیرم و خدا را برای این توفیق سپاسگزار باشم. این حرمله همان کسی بود که سر مبارک امام حسین علیه السّلام را آورده بود.

**[ترجمه]

بیان

الحرمه ما لا یحل انتهاکه و منه قولهم تحرم بطعامه و ذلک لأن العرب إذا أکل رجل منهم من طعام غیره حصلت بینهما حرمه و ذمه یکون کل منهما آمنا من أذی صاحبه.

**[ترجمه]«حرمت» آن چیزی را گویند که هتک آن حلال نباشد و عبارت عرب که می گوید: «تحرم بطعامه» از همین باب است و وجه آن این است که عرب وقتی مردی از آنان از طعام دیگری می خورد، بینشان حرمت و ذمه ای حاصل می شود که هر یک از اذیت دوستش ایمنی می یابد .

**[ترجمه]

«۲»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ الْمَرْزُبَانِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ أَبِی أُسَامَهَ قَالَ حَدَّثَنَا الْمَدَائِنِیُّ عَنْ رِجَالِهِ: أَنَّ الْمُخْتَارَ بْنَ أَبِی عُبَیْدٍ الثَّقَفِیَّ ظَهَرَ بِالْکُوفَهِ لَیْلَهَ الْأَرْبِعَاءِ لِأَرْبَعَ عَشْرَهَ لَیْلَهً بَقِیَتْ مِنْ رَبِیعٍ الْآخِرِ سَنَهَ سِتٍّ وَ سِتِّینَ فَبَایَعَهُ النَّاسُ عَلَی کِتَابِ اللَّهِ وَ سُنَّهِ رَسُولِ اللَّهِ وَ الطَّلَبِ بِدَمِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام وَ دِمَاءِ أَهْلِ بَیْتِهِ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ وَ الدَّفْعِ عَنِ الضُّعَفَاءِ فَقَالَ الشَّاعِرُ فِی ذَلِکَ:

وَ لَمَّا دَعَا الْمُخْتَارُ جِئْنَا لِنَصْرِهِ***عَلَی الْخَیْلِ تُرْدِی مِنْ کُمَیْتٍ وَ أَشْقَرَا

دَعَا یَا لَثَأْرَاتِ الْحُسَیْنِ فَأَقْبَلَتْ***تُعَادِی بِفُرْسَانِ الصَّبَاحِ لِتَثْأَرَا

وَ نَهَضَ الْمُخْتَارُ إِلَی عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُطِیعٍ وَ کَانَ عَلَی الْکُوفَهِ مِنْ قِبَلِ ابْنِ الزُّبَیْرِ فَأَخْرَجَهُ وَ أَصْحَابَهُ مِنْهَا مُنْهَزِمِینَ وَ أَقَامَ بِالْکُوفَهِ إِلَی الْمُحَرَّمِ سَنَهَ سَبْعٍ وَ سِتِّینَ ثُمَّ عَمَدَ

عَلَى إِنْفَاذِ الْجُيُوشِ إِلَى ابْنِ زِيَادٍ وَ كَانَ بِأَرْضِ الْجَزِيرَهِ فَصَيَّرَ عَلَى شُرَطِهِ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْجَدَلِيَّ وَ أَبَا عُمَارَهَ كَيْسَانَ مَوْلَى عربيه- [عُرَيْنَهَ] وَ أَمَرَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ الْأَشْتَرِ رحمه الله بِالتَّأَهُّبِ لِلْمَسِيرِ إِلَى ابْنِ زِيَادٍ لَعَنَهُ اللَّهُ وَ أَمَّرَهُ عَلَى الْأَجْنَادِ فَخَرَجَ إِبْرَاهِيمُ يَوْمَ السَّبْتِ لِسَبْعٍ خَلَوْنَ مِنَ الْمُحَرَّمِ سَنَهَ سَبْعٍ وَ سِتِّينَ فِي أَلْفَيْنِ مِنْ مَذْحِجٍ وَ أَسَدٍ وَ أَلْفَيْنِ مِنْ تَمِيمٍ وَ هَمْدَانَ وَ أَلْفٍ وَ خَمْسِمِائَهٍ مِنْ قَبَائِلِ الْمَدِينَهِ وَ أَلْفٍ وَ خَمْسِمِائَهٍ مِنْ كِنْدَهَ وَ رَبِيعَهَ وَ أَلْفَيْنِ مِنَ الْحَمْرَاءِ وَ قَالَ بَعْضُهُمْ كَانَ ابْنُ الْأَشْتَرِ فِي أَرْبَعَهِ آلَافٍ مِنَ الْقَبَائِلِ وَ ثَمَانِيَهِ آلَافٍ مِنَ الْحَمْرَاءِ(۱)

وَ شَيَّعَ الْمُخْتَارُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ الْأَشْتَرِ رحمه الله مَاشِياً فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ ارْكَبْ رَحِمَكَ اللَّهُ فَقَالَ إِنِّي لَأَحْتَسِبُ الْأَجْرَ فِي خُطَايَ مَعَكَ وَ أُحِبُّ أَنْ تَغْبَرَّ قَدَمَايَ فِي نَصْرِ آلِ مُحَمَّدٍ عليهم السلام ثُمَّ وَدَّعَهُ وَ انْصَرَفَ فَسَارَ ابْنُ الْأَشْتَرِ حَتَّى أَتَى الْمَدَائِنَ ثُمَّ سَارَ يُرِيدُ ابْنَ زِيَادٍ فَشَخَصَ الْمُخْتَارُ عَنِ الْكُوفَهِ لَمَّا أَتَاهُ أَنَّ ابْنَ الْأَشْتَرِ قَدِ ارْتَحَلَ مِنَ الْمَدَائِنِ وَ أَقْبَلَ حَتَّى نَزَلَ الْمَدَائِنَ فَلَمَّا نَزَلَ ابْنُ الْأَشْتَرِ نَهْرَ الْخَازِرِ بِالْمَوْصِلِ (۲)

أَقْبَلَ ابْنُ زِيَادٍ فِي الْجُمُوعِ فَنَزَلَ عَلَى أَرْبَعَهِ فَرَاسِخَ مِنْ عَسْكَرِ ابْنِ الْأَشْتَرِ ثُمَّ الْتَقَوْا فَحَضَّ ابْنُ الْأَشْتَرِ أَصْحَابَهُ وَ قَالَ يَا أَهْلَ الْحَقِّ وَ أَنْصَارَ الدِّينِ هَذَا ابْنُ زِيَادٍ قَاتِلُ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ قَدْ أَتَاكُمُ اللَّهُ بِهِ وَ بِحِزْبِهِ حِزْبِ الشَّيْطَانِ فَقَاتِلُوهُمْ بِنِيَّهٍ وَ صَبْرٍ لَعَلَّ اللَّهَ يَقْتُلُهُ بِأَيْدِيكُمْ وَ يَشْفِي صُدُورَكُمْ وَ تَزَاحَفُوا وَ نَادَى أَهْلَ الْعِرَاقِ يَا آلَ ثَأْرَاتِ الْحُسَيْنِ فَجَالَ أَصْحَابُ ابْنِ الْأَشْتَرِ

جَوْلَهً فَنَادَاهُمْ يَا شُرْطَهَ اللَّهِ الصَّبْرَ الصَّبْرَ فَتَرَاجَعُوا فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَشَّارِ بْنِ أَبِي عَقِبٍ الدُّؤَلِيُّ حَدَّثَنِي خَلِيلِي: أَنَّا نَلْقَى أَهْلَ الشَّامِ عَلَى نَهَرٍ يُقَالُ لَهُ الْخَازِرُ فَيَكْشِفُونَا حَتَّى نَقُولَ هَيِّ هَيِ (۳)

ثُمَّ نَكُرُّ عَلَيْهِمْ فَنَقْتُلُ أَمِيرَهُمْ فَأَبْشِرُوا وَ اصْبِرُوا

۱- ۱. الحمراء: العجم لان الشقره أغلب الالوان عليهم و الأحامره قوم من العجم سكنوا بالكوفه.

۲- ۲. نهر بين الموصل و اربل.

۳- ۳. بالفتح و تشديد الياء مكسوره اسم فعل للامر، بمعنى أسرع فيما أنت فيه.

فَإِنَّكُمْ لَهُمْ قَاهِرُونَ- ثُمَّ حَمَلَ ابْنُ الْأَشْتَرِ رحمه الله يَمِيناً فَخَالَطَ الْقَلْبَ وَ كَسَرَهُمْ أَهْلُ الْعِرَاقِ فَرَكِبُوهُمْ يَقْتُلُونَهُمْ فَانْجَلَتِ الْغُمَّةُ وَ قَدْ قُتِلَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زِيَادٍ وَ حُصَيْنُ بْنُ نُمَيْرٍ وَ شُرَحْبِيلُ بْنُ ذِي الْكَلَاعِ وَ ابْنُ حَوْشَبٍ وَ غَالِبٌ الْبَاهِلِيُّ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِيَاسٍ السُّلَمِيُّ وَ أَبُو الْأَشْرَسِ الَّذِي كَانَ عَلَى خُرَاسَانَ وَ أَعْيَانُ أَصْحَابِهِ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَقَالَ ابْنُ الْأَشْتَرِ لِأَصْحَابِهِ إِنِّي رَأَيْتُ بَعْدَ مَا انْكَشَفَ النَّاسُ طَائِفَةً مِنْهُمْ قَدْ صَبَرَتْ تُقَاتِلُ فَأَقْدَمْتُ عَلَيْهِمْ وَ أَقْبَلَ رَجُلٌ آخَرُ فِي كَبْكَبَةٍ كَأَنَّهُ بَغْلٌ أَقْمَرُ يُغْرِي النَّاسَ لَا يَدْنُو مِنْهُ أَحَدٌ إِلَّا صَرَعَهُ فَدَنَا مِنِّي فَضَرَبْتُ يَدَهُ فَأَبَنْتُهَا وَ سَقَطَ عَلَى شَاطِئِ نَهَرٍ فَشَرَقَتْ يَدَاهُ وَ غَرَبَتْ رِجْلَاهُ فَقَتَلْتُهُ وَ وَجَدْتُ مِنْهُ رِيحَ الْمِسْكِ وَ أَظُنُّهُ ابْنَ زِيَادٍ فَاطْلُبُوهُ فَجَاءَ رَجُلٌ فَنَزَعَ خُفَّيْهِ وَ تَأَمَّلَهُ فَإِذَا هُوَ ابْنُ زِيَادٍ لَعَنَهُ اللَّهُ عَلَى وَصْفِ ابْنِ الْأَشْتَرِ فَاجْتَزَّ رَأْسَهُ وَ اسْتَوْقَدُوا عَامَّةَ اللَّيْلِ بِجَسَدِهِ فَنَظَرَ إِلَيْهِ مِهْرَانُ مَوْلَى زِيَادٍ وَ كَانَ يُحِبُّهُ حُبّاً شَدِيداً فَحَلَفَ أَنْ لَا يَأْكُلَ شَحْماً أَبَداً فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَحَوَوْا مَا فِي الْعَسْكَرِ وَ هَرَبَ غُلَامٌ لِعُبَيْدِ اللَّهِ إِلَى الشَّامِ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَرْوَانَ مَتَى عَهْدُكَ بِابْنِ زِيَادٍ فَقَالَ جَالَ النَّاسُ فَتَقَدَّمَ فَقَاتَلَ وَ قَالَ ايتِنِي بِجَرَّةٍ فِيهَا مَاءٌ فَأَتَيْتُهُ فَاحْتَمَلَهَا فَشَرِبَ مِنْهَا وَ صَبَّ الْمَاءَ بَيْنَ دِرْعِهِ وَ جَسَدِهِ وَ صَبَّ عَلَى نَاصِيَةِ فَرَسِهِ فَصَهَلَ ثُمَّ اقْتَحَمَهُ فَهَذَا آخِرُ عَهْدِي بِهِ قَالَ وَ بَعَثَ ابْنُ الْأَشْتَرِ بِرَأْسِ ابْنِ زِيَادٍ إِلَى الْمُخْتَارِ وَ أَعْيَانِ مَنْ كَانَ مَعَهُ فَقَدِمَ بِالرُّءُوسِ وَ الْمُخْتَارُ يَتَغَدَّى فَأُلْقِيَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وُضِعَ رَأْسُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام بَيْنَ يَدَيِ ابْنِ زِيَادٍ وَ هُوَ يَتَغَدَّى وَ أُتِيتُ بِرَأْسِ ابْنِ زِيَادٍ وَ أَنَا أَتَغَدَّى قَالَ وَ انْسَابَتْ حَيَّةٌ بَيْضَاءُ تَخَلَّلُ الرُّءُوسَ حَتَّى دَخَلَتْ فِي أَنْفِ ابْنِ زِيَادٍ وَ خَرَجَتْ مِنْ أُذُنِهِ وَ دَخَلَتْ مِنْ أُذُنِهِ وَ خَرَجَتْ مِنْ أَنْفِهِ فَلَمَّا فَرَغَ الْمُخْتَارُ مِنَ الْغَدَاءِ قَامَ فَوَطِئَ وَجْهَ ابْنِ زِيَادٍ بِنَعْلِهِ ثُمَّ رَمَى بِهَا إِلَى مَوْلًى لَهُ وَ قَالَ اغْسِلْهَا فَإِنِّي وَضَعْتُهَا عَلَى وَجْهِ نَجِسٍ كَافِرٍ وَ خَرَجَ الْمُخْتَارُ إِلَى الْكُوفَةِ وَ بَعَثَ بِرَأْسِ ابْنِ زِيَادٍ وَ رَأْسِ حُصَيْنِ بْنِ نُمَيْرٍ

وَ رَأْسِ شُرَحْبِيلَ بْنِ ذِی الْكَلَاعِ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی عُمَيْرٍ الثَّقَفِيِّ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ الْجُشَمِيِّ وَ السَّائِبِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ إِلَى مُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنَفِيَّةِ بِمَكَّةَ وَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام يَوْمَئِذٍ بِمَكَّةَ وَ كَتَبَ إِلَيْهِ مَعَهُمْ أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّی بَعَثْتُ أَنْصَارَكَ وَ شِيعَتَكَ إِلَى عَدُوِّكَ يَطْلُبُونَهُ بِدَمِ أَخِيكَ الْمَظْلُومِ الشَّهِيدِ فَخَرَجُوا مُحْتَسِبِينَ مُحْنِقِينَ آسِفِينَ فَلَقُوهُمْ دُونَ نَصِيبِينَ فَقَتَلَهُمْ رَبُّ الْعِبَادِ- وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ الَّذِی طَلَبَ لَكُمُ الثَّأْرَ وَ أَدْرَكَ لَكُمْ رُؤَسَاءَ أَعْدَائِكُمْ فَقَتَلَهُمْ فِی كُلِّ فَجٍّ وَ غَرَّقَهُمْ فِی كُلِّ بَحْرٍ فَشَفَى بِذَلِكَ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَ أَذْهَبَ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ وَ قَدِمُوا بِالْكِتَابِ وَ الرُّءُوسِ إِلَيْهِ فَبَعَثَ بِرَأْسِ ابْنِ زِيَادٍ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام فَأُدْخِلَ عَلَيْهِ وَ هُوَ يَتَغَدَّى فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام أُدْخِلْتُ عَلَى ابْنِ زِيَادٍ لَعَنَهُ اللَّهُ وَ هُوَ يَتَغَدَّى وَ رَأْسُ أَبِی بَيْنَ يَدَيْهِ فَقُلْتُ اللَّهُمَّ لَا تُمِتْنِی حَتَّى تُرِيَنِی رَأْسَ ابْنِ زِيَادٍ وَ أَنَا أَتَغَدَّى فَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَجَابَ دَعْوَتِی ثُمَّ أَمَرَ فَرُمِیَ بِهِ فَحُمِلَ إِلَى ابْنِ الزُّبَيْرِ فَوَضَعَهُ ابْنُ الزُّبَيْرِ عَلَى قَصَبَةٍ فَحَرَّكَتْهَا الرِّيحُ فَسَقَطَ فَخَرَجَتْ حَيَّةٌ مِنْ تَحْتِ السِّتَارِ فَأَخَذَتْ بِأَنْفِهِ فَأَعَادُوا الْقَصَبَةَ فَحَرَّكَتْهَا الرِّيحُ فَسَقَطَ فَخَرَجَتِ الْحَيَّةُ فَأَزَمَتْ بِأَنْفِهِ فَفَعَلَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَأَمَرَ ابْنُ الزُّبَيْرِ فَأُلْقِیَ فِی بَعْضِ شِعَابِ مَكَّةَ قَالَ وَ كَانَ الْمُخْتَارُ رحمه الله قَدْ سُئِلَ فِی أَمَانِ عُمَرَ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِی وَقَّاصٍ فَآمَنَهُ عَلَى أَنْ لَا يَخْرُجَ مِنَ الْكُوفَةِ فَإِنْ خَرَجَ مِنْهَا فَدَمُهُ هَدَرٌ قَالَ فَأَتَى عُمَرَ بْنَ سَعْدٍ رَجُلٌ فَقَالَ إِنِّی سَمِعْتُ الْمُخْتَارَ يَحْلِفُ لَيَقْتُلَنَّ رَجُلًا وَ اللَّهِ مَا أَحْسَبُهُ غَيْرَكَ قَالَ فَخَرَجَ عُمَرُ حَتَّى أَتَى الْحَمَّامَ (۱)

فَقِيلَ لَهُ أَ تَرَى هَذَا يَخْفَى عَلَى الْمُخْتَارِ فَرَجَعَ لَيْلًا فَدَخَلَ دَارَهُ فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ غَدَوْتُ فَدَخَلْتُ عَلَى الْمُخْتَارِ وَ جَاءَ الْهُشَيْمُ بْنُ الْأَسْوَدِ فَقَعَدَ فَجَاءَ حَفْصُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ فَقَالَ لِلْمُخْتَارِ يَقُولُ لَكَ أَبُو حَفْصٍ أَيْنَ لَنَا بِالَّذِی كَانَ بَيْنَنَا وَ بَيْنَكَ قَالَ اجْلِسْ فَدَعَا الْمُخْتَارُ أَبَا عَمْرَةَ فَجَاءَ رَجُلٌ قَصِيرٌ يَتَخَشْخَشُ فِی الْحَدِيدِ فَسَارَّهُ وَ دَعَا بِرَجُلَيْنِ فَقَالَ اذْهَبَا مَعَهُ فَذَهَبَ فَوَ اللَّهِ مَا أَحْسَبُهُ بَلَغَ دَارَ

۱- ۱. يعنى حمام عمر، كما يأتى عن ابن نما فى رساله أخذ الثأر.

عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ حَتَّى جَاءَ بِرَأْسِهِ فَقَالَ الْمُخْتَارُ لِحَفْصٍ أَ تَعْرِفُ هَذَا قَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ قَالَ يَا أَبَا عَمْرَةَ أَلْحِقْهُ بِهِ فَقَتَلَهُ فَقَالَ الْمُخْتَارُ رحمه الله عُمَرُ بِالْحُسَيْنِ وَ حَفْصٌ بِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ لَا سَوَاءَ قَالَ وَ اشْتَدَّ أَمْرُ الْمُخْتَارِ بَعْدَ قَتْلِ ابْنِ زِيَادٍ وَ أَخَافَ الْوُجُوهَ وَ قَالَ لَا يَسُوغُ لِي طَعَامٌ وَ لَا شَرَابٌ حَتَّى أَقْتُلَ قَتَلَهَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام وَ أَهْلِ بَيْتِهِ وَ مَا مِنْ دِينِي أَتْرُكُ أَحداً مِنْهُمْ حَيّاً وَ قَالَ أَعْلِمُونِي مَنْ شَرِكَ فِي دَمِ الْحُسَيْنِ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ فَلَمْ يَكُنْ يَأْتُونَهُ بِرَجُلٍ فَيَقُولُونَ إِنَّ هَذَا مِنْ قَتَلَهِ الْحُسَيْنِ أَوْ مِمَّنْ أَعَانَ عَلَيْهِ إِلَّا قَتَلَهُ وَ بَلَغَهُ أَنَّ شِمْرَ بْنَ ذِي الْجَوْشَنِ لَعَنَهُ اللَّهُ أَصَابَ مَعَ الْحُسَيْنِ إِبِلًا فَأَخَذَهَا فَلَمَّا قَدِمَ الْكُوفَهَ نَحَرَهَا وَ قَسَّمَ لُحُومَهَا فَقَالَ الْمُخْتَارُ أَحْصُوا لِي كُلَّ دَارٍ دَخَلَ فِيهَا شَيْ ءٌ مِنْ ذَلِكَ اللَّحم فَأَحْصَوْهَا فَأَرْسَلَ إِلَى مَنْ كَانَ أَخَذَ مِنْهَا شَيْئاً فَقَتَلَهُمْ وَ هَدَمَ دُوراً بِالْكُوفَهِ وَ أُتِيَ الْمُخْتَارُ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُسَيْدٍ الْجُهَنِيِّ وَ مَالِكِ بْنِ الْهَيْثَمِ الْبَدَّانِي (١)

مِنْ كِنْدَهَ وَ حَمَلِ بْنِ مَالِكٍ الْمُحَارِبِيِّ فَقَالَ يَا أَعْدَاءَ اللَّهِ أَيْنَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ قَالُوا أُكْرِهْنَا عَلَى الْخُرُوجِ إِلَيْهِ قَالَ أَ فَلَا مَنَنْتُمْ عَلَيْهِ وَ سَقَيْتُمُوهُ مِنَ الْمَاءِ وَ قَالَ لِلْبَدَّانِيِّ أَنْتَ صَاحِبُ بُرْنُسِهِ لَعَنَكَ اللَّهُ قَالَ لَا قَالَ بَلَى ثُمَّ قَالَ اقْطَعُوا يَدَيْهِ وَ رِجْلَيْهِ وَ دَعُوهُ يَضْطَرِبُ حَتَّى يَمُوتَ فَقَطَعُوهُ وَ أَمَرَ بِالْآخَرَيْنِ فَضُرِبَتْ أَعْنَاقُهُمَا وَ أُتِيَ بِقُرَادِ بْنِ مَالِكٍ وَ عُمَرَ بْنِ خَالِدٍ وَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْبَجَلِيِّ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ الْخَوْلَانِيِّ فَقَالَ لَهُمْ يَا قَتَلَهَ الصَّالِحِينَ أَ لَا تَرَوْنَ اللَّهَ بَرِئَ مِنْكُمْ لَقَدْ جَاءَكُمُ الْوَرْسُ بِيَوْمِ نَحْسٍ فَأَخْرَجَهُمْ إِلَى السُّوقِ فَقَتَلَهُمْ وَ بَعَثَ الْمُخْتَارُ مُعَاذَ بْنَ هَانِئٍ الْكِنْدِيَّ وَ أَبَا عَمْرَهَ كَيْسَانَ إِلَى دَارِ خَوْلِيِّ بْنِ يَزِيدَ الْأَصْبَحِيِّ وَ هُوَ الَّذِي حَمَلَ رَأْسَ الْحُسَيْنِ عليه السلام إِلَى ابْنِ زِيَادٍ فَأَتَوْا دَارَهُ فَاسْتَخْفَى فِي الْمَخْرَجِ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَوَجَدُوهُ قَدْ رَكَّبَ عَلَى نَفْسِهِ قَوْصَرَّهً فَأَخَذُوهُ وَ خَرَجُوا يُرِيدُونَ الْمُخْتَارَ فَتَلَقَّاهُمْ فِي رَكْبٍ فَرَدُّوهُ إِلَى دَارِهِ وَ قَتَلَهُ عِنْدَهَا وَ أَحْرَقَهُ.

١- ١. نسبه الى بدا- بتشديد الدال- بطن من كنده، من القحطانيه و هم بنو بدّا بن الحارث بن معاويه بن كنده كانت منازلهم بحضر موت.

وَ طَلَبَ الْمُخْتَارُ شِمْرَ بْنَ ذِی الْجَوْشَنِ فَهَرَبَ إِلَی الْبَادِیَهِ فَسَعَی بِهِ إِلَی أَبِی عَمْرَهَ فَخَرَجَ إِلَیْهِ مَعَ نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَاتَلَهُمْ قِتَالًا شَدِیداً فَأَثْخَنَتْهُ الْجِرَاحَهُ فَأَخَذَهُ أَبُو عَمْرَهَ أَسِیراً وَ بَعَثَ بِهِ إِلَی الْمُخْتَارِ فَضَرَبَ (۱)

عُنُقَهُ وَ أَغْلَی لَهُ دُهْناً فِی قِدْرٍ فَقَذَفَهُ فِیهَا فَتَفَسَّخَ وَ وَطِئَ مَوْلًی لِآلِ حَارِثَهَ بْنِ مُضَرِّبٍ وَجْهَهُ وَ رَأْسَهُ وَ لَمْ یَزَلِ الْمُخْتَارُ یَتَتَبَّعُ قَتَلَهَ الْحُسَیْنِ وَ أَهْلِهِ حَتَّی قَتَلَ مِنْهُمْ خَلْقاً کَثِیراً وَ هَرَبَ الْبَاقُونَ فَهَدَمَ دُورَهُمْ وَ قَتَلَتِ الْعَبِیدُ مَوَالِیَهُمُ الَّذِینَ قَاتَلُوا الْحُسَیْنَ علیه السلام وَ أَتَوُا الْمُخْتَارَ فَأَعْتَقَهُمْ.

**[ترجمه]امالی طوسی: مدائنی می گوید: مختار بن ابو عبیده ثقفی شب چهارشنبه که چهارده شب از ماه ربیع الآخر سال ۶۶ قمری باقی مانده بود در کوفه خروج کرد. مردم طبق دستور قرآن و سنت پیغمبر اعظم اسلام صلی اللّٰه علیه و آله سلم و تقاص خون حضرت حسین بن علی و اهل بیت آن حضرت علیهم السّلام و دفاع از ضعفا با مختار بیعت کردند. شاعر در این باره گفته:

هنگامی که مختار دعوت کرد، ما برای نصرت او در حالی که بر اسب های راهوار و کمیت و سرخ رنگ سوار شده بودیم، آمدیم

دعوت کرد و گفت: ای خونخواهان حسین! سواران در موقع صبح به سرعت برای خونخواهی امام حسین علیه السّلام متوجه وی گردیدند

مختار بر عبداللّٰه بن مطیع که از طرف ابن زبیر فرماندار کوفه بود خروج کرد و او را با یارانش در حالی که شکست خورده بودند، از کوفه اخراج نمود. سپس مختار تا ماه محرم سنه ۶۷ قمری در کوفه اقامت کرد. سپس مختار به تهیه لشکر مبادرت کرد و آن را به سوی ابن زیاد که در ارض جزیره بود فرستاد. مختار، ابو عبداللّٰه جدلی و ابو عماره کیسان را سرپرست یاران خود نمود و ابراهیم بن اشتر را دستور داد تا متوجه ابن زیاد گردد و او را امیر لشکر قرار داد. ابراهیم روز شنبه، هفتم ماه محرم سال ۶۷ قمری با تعداد دو هزار نفر از قبیله مذحج و اسد، تعداد دو هزار نفر از قبیله تمیم و همدان، تعداد هزار و پانصد نفر از قبایل مدینه، تعداد هزار و پانصد نفر از قبیله کنده و ربیعه، تعداد دو هزار نفر از حمراء - یعنی مردم عجم که در کوفه بودند - خارج شد. بعضی گفته اند که ابن اشتر با چهار هزار نفر از سایر قبایل و هشت هزار نفر از حمراء حرکت نمود.

مختار با پای پیاده برای مشایعت ابراهیم ابن اشتر خارج شد. ابراهیم به مختار گفت: خدا تو را رحمت کند، سوار شو! مختار گفت: من اجر این راه رفتن خود را با تو از خدا می خواهم. من دوست دارم پاهایم برای یاری کردن آل محمّد صلّی اللّٰه علیه و آله خاک آلود شوند. سپس ابن اشتر را تودیع کرد و بازگشت نمود. ابن اشتر آمد تا وارد مدائن شد .

بعد، از مدائن حرکت کرد و متوجه ابن زیاد شد. هنگامی که خبر حرکت ابن اشتر از مدائن به مختار رسید، مختار از کوفه خارج و در مدائن وارد شد. وقتی که ابن اشتر در موصل نزدیک نهر خازر پیاده شد، ابن زیاد هم با لشکر خود آمد و در چهار فرسخی لشکر ابن اشتر پیاده گردید و با یکدیگر ملاقات نمودند. ابن اشتر یاران خود را برای جنگ تحریک نمود و گفت: ای اهل حق و یاران دین و مذهب! این ابن زیاد است که قاتل امام حسین و اهل بیت آن حضرت علیهم السّلام می باشد. خدا او

را با حزب او که حزب شیطانند نزد شما آورده است. پس با تصمیم و صبر با آنان کارزار نمایید. شاید خدای توانا او را به دست شما بکشد و سینه های شما را از بغض و کینه آنان تسلی دهد! سپس آن دو لشکر به خروش آمدند، اهل عراق فریاد زدند: ای خونخواهان حسین! (قیام کنید) وقتی یاران ابن اشتر جولانی زدند، ابن اشتر ندا کرد: ای سربازان خدا! صبر صبر! لشکر ابن اشتر (که نزدیک بود منهزم شوند) مراجعت نمودند. عبداللّٰه بن بشار بن ابو عقب دئلی حدیثی برای آنان گفت که از دوست خودم حضرت امیر علیه السّلام شنیدم که می فرمود: ما با اهل شام نزدیک نهری که آن را خازر می گویند ملاقات خواهیم کرد و آنان ما را شکست می دهند، تا این که ما می گوییم: سرعت کن! سرعت کن! سپس بر آنان حمله می کنیم و امیر آنان را می کشیم. پس مژده باد شما را صبر کنید، زیرا شما بر آنان غالب خواهید شد.

سپس ابن اشتر به طرف یمین لشکر ابن زیاد حمله ای کرد و یمین لشکر را با قلب لشکر مخلوط نمود. اهل عراق اهل شام را شکست دادند و بر گردن آنان سوار شدند و ایشان را به قتل رسانیدند. موقعی که گرد و غبار جنگ فرو نشست، دریافتند که ابن زیاد، حصین بن نمیر، شرحبیل بن ذی الکلاع، ابن حوشب، غالب باهلی، عبداللّٰه بن ایاس سلمی، ابو الاشرس که حاکم خراسان بود و بزرگان اصحاب ابن زیاد لعنه اللّٰه علیهم عموما به درک اسفل نازل شده اند.

ابن اشتر به یاران خود گفت: من بعد از این که آن مردم شکست خوردند، گروهی را دیدم که استقامت و قتال می کردند. وقتی بر آنان تاختم، مردی جلوی من آمد که جمعیتی همراهش بودند. او بر استر سفیدی سوار بود و مردم را به جنگ سوق می داد. احدی بر او نزدیک نمی شد، مگر این که او را از پای در می آورد .

هنگامی که آن مرد به من نزدیک شد، ضربتی به دست او زدم و آن را جدا نمودم و وی در کنار نهر افتاد. من دست های او را قطع کردم. پاهایش متورم بودند. من او را کشته ام. بوی مشک از او می وزید. من گمان می کنم ابن زیاد باشد، به دنبال او بروید. مردی از یاران ابن اشتر به سوی او شتافت. وقتی کفش های او را در آورد و دقت نمود، دید همان طور که ابن اشتر گفته بود، او ابن زیاد است. آن مرد سر ابن زیاد را جدا کرد. بدن وی را طعمه آتش قرار داد و آن شب را تا به صبح از روشنایی بدن آن ستمکار استفاده کردند. وقتی چشم مهران که غلام ابن زیاد بود و فوق العاده ابن زیاد را دوست می داشت به این منظره افتاد، قسم خورد که ابدا چربی نخورد! یاران ابن اشتر پس از این که صبح شد، غنیمت های لشکر دشمن را جمع کردند. یکی از غلامان ابن زیاد به سوی شام فرار کرد. عبدالملک مروان به آن غلام گفت: چند روز است که از ابن زیاد خبری نداری؟ غلام گفت: وقتی مردم جولان کردند، ابن زیاد جلو رفت و مشغول کارزار گردید و به من گفت: یک ظرف آب برایم بیاور. هنگامی که آب برایش بردم، مقداری از آن را آشامید و مقداری بین زره و بدن خود پاشید و مقداری به پیشانی اسبش ریخت. سپس اسب خود را راند و داخل معرکه کارزار شد. این آخرین دیدار من است با ابن زیاد.

ابراهیم بن اشتر سر نحس ابن زیاد را با سر بزرگانی که همراه او بودند برای مختار فرستاد. آن سرها را موقعی نزد مختار آوردند که او مشغول ناشتایی بود. وقتی آن سرها را نزد او نهادند گفت: الحمد للّٰه رب العالمین! سر مبارک امام حسین علیه السّلام را موقعی نزد ابن زیاد نهادند که مشغول ناشتایی بود. سر ابن زیاد را هم موقعی به نزد من آوردند که مشغول ناشتایی هستم! پس از این جریان یک مار سفیدی آمد و در میان آن سرها گردش نمود تا داخل سوراخ بینی ابن زیاد شد و از گوش نحسش خارج گردید. برای دومین بار داخل گوش او شد و از سوراخ بینی وی بیرون آمد. هنگامی که مختار از خوردن

ناشتایی فراغت حاصل کرد، برخاست و صورت ابن زیاد را با نعلین خود پایمال کرد. سپس آن نعلین را نزد یکی از غلامان خود انداخت و گفت: آن را شستشو بده. زیرا من آن را به صورت نجس شخص کافر نهاده ام .

مختار پس از این جریان متوجه کوفه شد و سرهای ابن زیاد، حصین بن نمیر و شرحبیل بن ذی الکلاع را به وسیله عبدالرحمن بن ابی عمیر ثقفی، عبداللّٰه بن شداد جشمی و سائب بن مالک اشعری برای محمّد بن حنیفه که در مکه بود فرستاد. حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام هم در مکه بود. مختار نامه ای به وسیله فرستادگان خود برای محمّد بن حنیفه نوشت که مضمون آن این بود:

«من یاران و شیعیان تو را به سوی دشمنانت فرستادم تا خون برادر مظلوم و شهید تو را مطالبه نمایند. آنان در حالی برای کارزار خارج شدند که منظورشان ثواب بود و متأسف بودند. خونخواهان امام حسین علیه السّلام نزدیک نصیبین به لشکر ابن زیاد برخوردند و پروردگار آنان را کشت. سپاس مخصوص آن خدایی است که برای شما خونخواهی کرد و رؤسای دشمنان شما را به دام انداخت. آنان را در هر رهگذر که بودند کشت و در هر دریا که بودند غرق کرد. بدین وسیله قلب و سینه گروه مؤمنین خنک شد و شفا یافت و غیظ قلب آنان را بر طرف نمود.»

هنگامی که مأمورین مختار، نامه او را با سر کفار نزد محمّد بن حنفیه آوردند، او سر ابن زیاد را نزد حضرت امام زین العابدین علیه السّلام فرستاد. سر ابن زیاد هنگامی نزد امام سجاد علیه السّلام وارد شد که آن حضرت مشغول ناشتایی بود. حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: من موقعی نزد ابن زیاد وارد شدم که او ناشتایی می کرد و سر پدر بزرگوارم در مقابل او بود. من در همان وقت دعا کردم و گفتم: پروردگارا! مرا از دنیا مبر تا سر ابن زیاد را در آن موقعی که من ناشتایی می کنم ببینم. سپاس مخصوص آن خدایی است که دعای مرا مستجاب کرد. سپس دستور داد تا آن سر نحس را بیرون بردند.

وقتی آن سر را نزد ابن زبیر بردند او گفت تا آن را بر فراز نی زدند. ناگاه باد شدیدی آمد و آن را به نحوی حرکت داد که سقوط کرد. یک وقت دیدند ماری آمد و بینی ابن زیاد را گزید! آن سر را برای دومین بار بر فراز نی زدند. بار دیگر باد وزید و آن را روی زمین انداخت و همان مار خارج شد و بینی ابن زیاد را گزید. این موضوع تا سه مرتبه عملی شد. ابن زبیر دستور داد تا آن سر نحس را در بعضی از کوه ها و دره های مکه انداختند .

از مختار خواسته بودند که عمر بن سعد ابی وقاص را امان دهد. او این تقاضا را به این شرط پذیرفت که عمر از کوفه خارج نشود و اگر خارج گردد، خونش هدر باشد. شخصی نزد عمر بن سعد آمد و گفت: من شنیدم مختار قسم می خورد که مردی را خواهد کشت. من گمان می کنم که آن مرد تو باشی! عمر بن سعد از کوفه خارج و وارد حمام شد (که موضعی بود خارج از کوفه). به عمر گفته شد: تو گمان می کنی اینجا از نظر مختار مخفی خواهد بود؟ لذا عمر شبانه وارد خانه خود گردید. راوی می گوید: وقتی صبح شد، من نزد مختار رفتم. هشیم بن اسود هم آمد و نشست. بعدا حفص که پسر عمر بن سعد بود آمد و به مختار گفت: پدرم می گوید پس آن عهد و پیمانی که بین من و تو بود چه شد؟ مختار به وی گفت: بنشین! سپس مختار ابو عمره را خواست. ناگاه دیدند مردی کوتاه قامت که غرق سلاح بود آمد. مختار بغل گوش ابو عمره سخنی گفت و دو مرد دیگر را خواست و به آنان گفت: با ابو عمره بروید، و ابو عمره رفت. به خدا قسم من گمان نمی کردم ابو عمره به خانه عمر بن سعد رسیده باشد که ناگاه دیدم وی با سر بریده ابن سعد مراجعت نمود. مختار به حفص که پسر عمر بود گفت:

این سر را می شناسی؟ حفص گفت: «إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ»! مختار به ابو عمره گفت: این حفص را به پدرش ملحق کن! وقتی حفص کشته شد مختار گفت: عمر در عوض امام حسین علیه السّلام و حفص در عوض علی بن الحسین علیهما السّلام، ولی نه این که خون اینان با خون حسین و علی بن الحسین علیهما السّلام برابری کند.

پس از کشته شدن ابن زیاد، کار مختار به قدری بالا گرفت که مردان نامدار را دچار خوف نمود. مختار می گفت: خوراکی و آشامیدنی بر من گوارا نخواهد بود تا این که کشندگان حسین بن علی و قاتلین اهل بیت آن حضرت علیهم السّلام را به قتل برسانم. دین به من اجازه نمی دهد که احدی از آنان را زنده بگذارم. مختار می گفت: هر کسی را که در ریختن خون حسین علیه السّلام و یارانش شرکت کرده باشد به من معرفی کنید. هر مردی را که نزد مختار می آوردند و می گفتند: این شخص از کشندگان امام حسین علیه السّلام است او را به قتل می رسانید. به مختار این طور رسیده بود که شمر بن ذی الجوشن یکی از شتران امام حسین علیه السّلام را گرفته و وارد کوفه کرده و پس از این که آن را کشته، گوشت آن را تقسیم نموده بود. مختار دستور داد: هر خانه ای را که از آن گوشت گرفته به من معرفی کنید. وقتی آن خانه ها را معرفی کردند، مختار صاحبان آ نها را کشت و آن خانه ها را در کوفه خراب کرد.

هنگامی که عبداللَّه بن اسید جهنی و مالک بن هیثم بدانی که از قبیله کنده بودند و حمل بن مالک محاربی را نزد مختار آوردند، مختار به ایشان گفت: ای دشمنان خدا! امام حسین علیه السّلام چه شد؟ آنان گفتند: ما مجبور شدیم که بر آن حضرت خروج کردیم. مختار گفت: آیا جا نداشت منتی بر او بگذارید و سیرابش کنید؟ سپس به بدانی گفت: تو آن کسی هستی که کلاهخود آن حضرت را غارت نمودی؟ خدا تو را لعنت کند! گفت: نه. مختار گفت: چرا. مختار دستور داد تا دست و پاهای او را قطع کردند و او را رها کردند. وی همچنان می غلتید تا به جهنم نازل شد. سپس بدنش را قطعه قطعه کردند. آن گاه مختار دستور داد آن دو نفر دیگر را گردن زدند. هنگامی که مراد بن مالک، عمرو بن خالد، عبدالرحمن بجلی و عبداللَّه بن قیس خولانی را نزد مختار آوردند، مختار به آنان گفت: ای قاتلین مردان نیکوکار! آیا نمی بینید که خدا از شما بیزار است!؟ همان زعفران های یمنی که از خیمه های حسین علیه السّلام غارت کردید، شما را دچار یک چنین روزی نموده است. سپس دستور داد تا ایشان را به سوی بازار خارج کردند و به قتل رساندند.

مختار، معاذ بن هانی کندی و ابو عمره کیسان را به طرف خانه خولی بن یزید اصبحی که سر امام حسین علیه السّلام را برای ابن زیاد آورده بود، فرستاد. وقتی آنان وارد خانه خولی شدند، خولی در میان مستراح پنهان شد. وقتی مأمورین وارد مستراح شدند، دیدند او زیر سبد مخفی شده است. او را گرفتند و خارج کردند که به سوی مختار ببرند. در بین راه به مختار برخوردند که با گروهی می آمد. خولی را به خانه اش بازگرداندند تا مختار او را در خانه اش کشت و جسدش را سوزانید.

هنگامی که مختار شمر بن ذی الجوشن را تحت تعقیب قرار داد، آن ملعون به جانب بیابان گریخت. ابو عمره با گروهی از یاران خود به دنبال شمر شتافتند. شمر با ایشان جنگ سختی کرد. آخر الامر زخم و جراحات آن لعین را ناتوان کرد، ابو عمره او را اسیر نمود و نزد مختار فرستاد .

مختار پس از این که گردن شمر را زد، دستور داد تا دیگی را پر از روغن کردند و آن را روی آتش نهاده و جوش آوردند و جسد نحس شمر را در میان آن انداختند و بدنش متلاشی گردید. سپس یکی از غلامان حارثه بن مضرب سر و صورت شمر

را پایمال نمود. مختار همچنان قاتلین امام حسین علیه السّلام و قاتل یاران آن حضرت را تعقیب می کرد تا این که خلق کثیری از آنـان را کشت. آن گروهی که فرار می کردنـد، خـانه هاشان را خراب می نمود. غلامان زر خریـد مولای خود را که با امام حسین علیه السّلام قتال کرده بودند می کشتند و نزد مختار می آمدند و مختار آنان را آزاد می کرد.

**[ترجمه]

إیضاح

ردی الفرس بالفتـح یردی ردیا إذا رجم الأرض رجما بین العـدو و المشـی الشدید قوله تعادی من العداوه أو من العدو و الأخیر أظهر قوله لتثأر أی لتطلب الثأر بـدم الحسـین علیه السـلام و قال الفیروزآبادی سـرقت مفاصـله کفرح ضـعف و فی بعض النسـخ بالشـین من الشـرق بمعنی الشق أو من قولهم شـرق الـدم بجسده شـرقا إذا ظهر و لم یسل و عرب کفرح ورم و تقیح و فی بعض النسـخ بالغین المعجمه من قولهم غرب کفرح أسود و قال الجوهری یقال أزم الرجل بصاحبه إذا لزمه عن أبی زیـد و أزمه أیضـا أی عضه و الحمام اسم موضع خارج الکوفه و قال الجوهری القوصره بالتشدید هذا الذی یکنز فیه التمر من البواری.

أقول: قد مضی ذم المختار فی باب مصالحه الحسن علیه السلام(۲).

**[ترجمه]عبـارت «ردی الفرس» به فتـح راء و «یردی ردیـاً» یعنی اسب بین دویـدن و سـریع رفتن پا بر زمین بکوبـد، و عبارت «تعادی» از «عداوت» یا از «عدو» است و دومی ظاهرتر است. عبارت «لتثأر» یعنی برای این که خونخواهی از حسـین علیه السّلام کند و فیروزآبادی می گوید: عبارت «سرقت مفاصله» بر وزن فرح، یعنی مفاصلش سست شد و در برخی نسخ با شین آمده که از «شـرق» و به معنای شـکافته شدن است یا از عبارت «شـرق الدم بجسده شرقا» گرفته شده، یعنی خون از جسدش آشکار شد، ولی جـاری نشـد. و عبارت «عرب» بر وزن فرح، یعنی تورّم کرد و چرکین شـد و در برخی نسـخ با غین معجم آمـده از عبارت «غرب» بر وزن فرح به معنای سیاه شد گرفته شده است. جوهری می گوید: گفته می شود: «ازم الرجل بصاحبه» یعنی آن مرد با دوسـتش همراه شـد و ابی زیـد گفته «ازمه» نیز به معنای آن را گزید است و «حمّام» اسم موضـعی خارج کوفه است و جوهری می گوید: «قَوصرّه» با تشدید، همین بوریایی است که در آن خرما پنهان می شود.

مؤلف: مذمت مختار در «باب مصالحه امام حسن علیه السّلام» گذشت.

**[ترجمه]

«۳»

یر، [بصائر الـدرجات] أَیُّوبُ بْنُ نُوحٍ عَنْ صَـفْوَانَ بْنِ یَحْیَی عَنْ شُـعَیْبٍ قَالَ حَـدَّثَ أَبُو جَعْفَرٍ أَنَّ عَلِیَّ بْنَ دَرَّاجٍ حَدَّثَهُ: أَنَّ الْمُخْتَارَ اسْـتَعْمَلَهُ عَلَی بَعْضِ عَمَلِهِ وَ أَنَّ الْمُخْتَـارَ أَخَـذَهُ فَحَبَسَهُ وَ طَلَبَ مِنْهُ مَالًـا حَـتَّی إِذَا کَـانَ یَوْماً مِنَ الْـأَیَّامِ دَعَـاهُ هُـوَ وَ بِشْـرَ بْنَ غَـالِبٍ فَهَـدَّدَهُمَا بِالْقَتْـلِ فَقَـالَ لَهُ بِشْـرُ بْنُ غَـالِبٍ وَ کَـانَ رَجُلًـا مُتَنَکِّراً وَ اللَّهِ مَـا تَقْـدِرُ عَلَی قَتْلِنَا قَالَ لِمَ وَ مِمَّ ذَلِکَ ثَکِلَتْکَ أُمُّکَ وَ أَنْتُمَا أَسِـیرَانِ فِی یَدِی قَالَ لِأَنَّهُ جَاءَنَا فِی الْحَدِیثِ أَنَّکَ تَقْتُلُنَا حِینَ تَظْهَرُ عَلَی دِمَشْقَ فَتَقْتُلُنَا عَلَی دَرَجِهَا قَالَ لَهُ الْمُخْتَارُ صَدَقْتَ قَدْ جَاءَ

هَذَا قَالَ فَلَمَّا قُتِلَ الْمُخْتَارُ خَرَجَا مِنْ مَحْبَسِهِمَا.

ص: ٣٣٨

١- ١. الى المختار فأغلى له خ ل.

٢- ٢. راجع ج ۴۴ ص ٢٨.

أقول: تمامه فی معجزات الباقر علیه السلام.

**[ترجمه]بصائر الدرجات: علی بن دراج می گوید: مختار مرا برای کاری استخدام نمود. یک وقت مختار مرا گرفت و زندانی کرد و مالی را از من مطالبه نمود. در یکی از روزها مرا با بشر بن غالب خواست و ما را تهدید به قتل کرد. بشر بن غالب که قیافه خود را تغییر داده بود به مختار گفت: به خدا قسم تو این قدرت را نداری که ما را بکشی. مختار گفت: مادرت برایت گریان شود! چرا نمی توانم، در صورتی که در دست من اسیر هستید؟ گفت: زیرا در حدیث این طور به ما رسیده تو در موقعی ما را می کشی که بر دمشق غالب شوی. تو ما را در میان دمشق خواهی کشت. مختار گفت: راست گفتی، یک چنین حدیثی وارد شده است. هنگامی که مختار کشته شد، ایشان از زندان خارج شدند.

مؤلف: این خبر به طور کامل در «تاریخ امام باقر علیه السّلام» خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۴»

ص، [قصص الأنبیاء علیهم السلام] بِالْإِسْنَادِ إِلَی الصَّدُوقِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی الْقَاسِمِ عَنِ الْکُوفِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْخَیَّاطِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا أَرَادَ أَنْ یَنْتَصِرَ لِأَوْلِیَائِهِ انْتَصَرَ لَهُمْ بِشِرَارِ خَلْقِهِ وَ إِذَا أَرَادَ أَنْ یَنْتَصِرَ لِنَفْسِهِ انْتَصَرَ بِأَوْلِیَائِهِ وَ لَقَدِ انْتَصَرَ لِیَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا بِبُخْتَنَصَّرَ.

**[ترجمه]قصص الأنبیاء: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: هر گاه خدا بخواهد انتقام اولیای خود را بگیرد، این عمل را به وسیله بدترین مردم انجام می دهد. ولی هر وقت بخواهد انتقام خود را بگیرد، آن را به واسطه اولیای خود انجام می دهد، زیرا انتقام یحیی بن زکریا را به وسیله بخت نصر گرفت.

**[ترجمه]

«۵»

سر، [السرائر] أَبَانُ بْنُ تَغْلِبَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ زُرْعَهَ عَنْ سَمَاعَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ بِشَفِیرِ النَّارِ وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ فَیَصِیحُ صَائِحٌ مِنَ النَّارِ یَا رَسُولَ اللَّهُ أَغِثْنِی یَا رَسُولَ اللَّهِ ثَلَاثاً قَالَ فَلَا یُجِیبُهُ قَالَ فَیُنَادِی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ ثَلَاثاً أَغِثْنِی فَلَا یُجِیبُهُ قَالَ فَیُنَادِی یَا حُسَیْنُ یَا حُسَیْنُ یَا حُسَیْنُ أَغِثْنِی أَنَا قَاتِلُ أَعْدَائِکِ قَالَ فَیَقُولُ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ قَدِ احْتَجَّ عَلَیْکَ قَالَ فَیَنْقَضُّ عَلَیْهِ کَأَنَّهُ عُقَابٌ کَاسِرٌ قَالَ فَیُخْرِجُهُ مِنَ النَّارِ قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ مَنْ هَذَا جُعِلْتُ فِدَاکَ قَالَ الْمُخْتَارُ قُلْتُ لَهُ وَ لِمَ عُذِّبَ بِالنَّارِ وَ قَدْ فَعَلَ مَا فَعَلَ قَالَ إِنَّهُ قَالَ کَانَ فِی قَلْبِهِ مِنْهُمَا شَیْ ءٌ وَ الَّذِی بَعَثَ مُحَمَّداً بِالْحَقِّ لَوْ أَنَّ جَبْرَئِیلَ وَ مِیکَائِیلَ کَانَ فِی قَلْبَیْهِمَا شَیْ ءٌ لَأَکَبَّهُمَا اللَّهُ فِی النَّارِ عَلَی وُجُوهِهِمَا.

**[ترجمه]سرائر: سماعه می گوید: از امام محمّد باقر علیه السّلام شنیدم که می فرمود: موقعی که روز قیامت فرا می رسد،

پیامبر اسلام و امیرالمؤمنین و حسن و حسین صلی اللّه علیهم اجمعین از نزدیک جهنم عبور خواهند کرد. شخصی که در جهنم است سه مرتبه فریاد می زند: یا رسول اللّه به فریادم برس! ولی پیغمبر خدا جوابی به او نخواهد داد. سه مرتبه فریاد می زند: یا امیرالمؤمنین به فریادم برس! آن حضرت هم جوابی به او نخواهد داد. سپس سه مرتبه فریاد می زند: یا حسین به فریادم برس! من قاتل دشمنان تو می باشم. پیامبر خدا به امام حسین علیهما السّلام می فرماید: وی بر تو اتمام حجت نمود. امام حسین علیه السّلام پس از این جریان نظیر عقاب شکاری به فریادش می رسد و او را از آتش نجات می دهد. راوی می گوید: من به امام صادق علیه السّلام گفتم: فدایت شوم! آن شخص که در آتش است کیست؟ فرمود: مختار است. گفتم: برای چه در آتش معذّب خواهد شد، در صورتی که قاتلین امام حسین علیه السّلام را کشت!؟ فرمود: برای این که اندکی از محبت آن دو نفر را در قلب خود داشت. قسم به حق آن خدایی که حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را به حق مبعوث کرد، اگر در قلب جبرئیل و میکائیل هم چیزی از (محبت آنان) باشد، خدا ایشان را از ناحیه صورت داخل آتش جهنم خواهد کرد!

**[ترجمه]

بیان

كأن هذا الخبر وجه جمع بين الأخبار المختلفه الوارده فی هذا الباب بأنه و إن لم يكن كاملا فی الإيمان و اليقين و لا مأذونا فيما فعله صريحا من أئمه الدين لكن لما جرى على يديه الخيرات الكثيره و شفى بها صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ كانت عاقبه أمره آئله إلى النجاه فدخل بذلك تحت قوله سبحانه وَ آخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صالِحاً وَ آخَرَ سَيِّئاً عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ (۱) و أنا فی شأنه من المتوقفين و إن كان الأشهر بين أصحابنا أنه من المشكورين.

**[ترجمه]گویا این خبر وجه جمع بین اخبار مختلف وارد شده در این باب است و جمع این است که اگرچه مختار ایمان و یقینش کامل نبود و در قیام خود صریحا از امامان علیهم السّلام اذن نداشت، اما وقتی خیرات زیادی به دست او انجام گرفت و با کارهای او سینه های مؤمنان تشفی پیدا کرد، عاقبت به خیر شد و نجات یافت و با این پایان، داخل فرموده خدای سبحان شد که فرمود: «وَ آخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلاً صالِحاً وَ آخَرَ سَيِّئاً عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ.» - . توبه / ۱۰۲ - {و دیگرانی هستند که به گناهان خود اعتراف کرده و کار شایسته را با [کاری] دیگر که بد است درآمیخته اند. امید است خدا توبه آنان را بپذیرد.} و من در خصوص او متوقف هستم، گرچه مشهورتر بین اصحاب ما این است که او از مشکورین خواهد بود.

**[ترجمه]

«۶»

م، [تفسير الإمام عليه السلام] قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ: كَمَا أَنَّ بَعْضَ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَطَاعُوا فَأُكْرِمُوا وَ بَعْضَهُمْ عَصَوْا فَعُذِّبُوا فَكَذَلِكَ تَكُونُونَ أَنْتُمْ فَقَالُوا فَمَنِ الْعُصَاةُ

١- ١. التوبه: ١٠٢.

يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ الَّذِينَ أُمِرُوا بِتَعْظِيمِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ وَ تَعْظِيمِ حُقُوقِنَا فَخَانُوا وَ خَالَفُوا ذَلِكَ وَ جَحَدُوا حُقُوقَنَا وَ اسْتَخَفُّوا بِهَا وَ قَتَلُوا أَوْلَادَنَا أَوْلَادَ رَسُولِ اللَّهِ الَّذِينَ أُمِرُوا بِإِكْرَامِهِمْ وَ مَحَبَّتِهِمْ قَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ ذَلِكَ لَكَائِنٌ قَالَ بَلَى خَبَراً حَقّاً وَ أَمْراً كَائِناً سَيَقْتُلُونَ وَلَدَيَّ هَذَيْنِ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ.

ثُمَّ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ سَيُصِيبُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزاً فِي الدُّنْيَا بِسُيُوفِ بَعْضِ مَنْ يُسَلِّطُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِمْ لِلِانْتِقَامِ- بِما كانُوا يَفْسُقُونَ كَمَا أَصَابَ بَنِي إِسْرَائِيلَ الرِّجْزُ قِيلَ وَ مَنْ هُوَ قَالَ غُلَامٌ مِنْ ثَقِيفٍ يُقَالُ لَهُ الْمُخْتَارُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ وَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَكَانَ ذَلِكَ بَعْدَ قَوْلِهِ هَذَا بِزَمَانٍ وَ إِنَّ هَذَا الْخَبَرَ اتَّصَلَ بِالْحَجَّاجِ بْنِ يُوسُفَ لَعَنَهُ اللَّهُ مِنْ قَوْلِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَ أَمَّا رَسُولُ اللَّهِ مَا قَالَ هَذَا وَ أَمَّا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَأَنَا أَشُكُّ هَلْ حَكَاهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَ أَمَّا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ فَصَبِيٌّ مَغْرُورٌ يَقُولُ الْأَبَاطِيلَ وَ يُغَرُّ بِهَا مُتَّبِعُوهُ اطْلُبُوا لِيَ الْمُخْتَارَ فَطُلِبَ فَأُخِذَ فَقَالَ قَدِّمُوهُ إِلَى النَّطْعِ فَاضْرِبُوا عُنُقَهُ فَأُتِيَ بِالنَّطْعِ فَبُسِطَ وَ أُبْرِكَ عَلَيْهِ الْمُخْتَارُ ثُمَّ جَعَلَ الْغِلْمَانُ يَجِيئُونَ وَ يَذْهَبُونَ لَا يَأْتُونَ بِالسَّيْفِ قَالَ الْحَجَّاجُ مَا لَكُمْ قَالُوا لَسْنَا نَجِدُ مِفْتَاحَ الْخِزَانَهِ وَ قَدْ ضَاعَ مِنَّا وَ السَّيْفُ فِي الْخِزَانَهِ فَقَالَ الْمُخْتَارُ لَنْ تَقْتُلَنِي وَ لَنْ يَكْذِبَ رَسُولُ اللَّهِ وَ لَئِنْ قَتَلْتَنِي لَيُحْيِيَنِي اللَّهُ حَتَّى أَقْتُلَ مِنْكُمْ ثَلَاثَمِائَهٍ وَ ثَلَاثَهً وَ ثَمَانِينَ أَلْفاً فَقَالَ الْحَجَّاجُ لِبَعْضِ حُجَّابِهِ أَعْطِ السَّيَّافَ سَيْفَكَ يَقْتُلُهُ فَأَخَذَ السَّيَّافُ سَيْفَهُ وَ جَاءَ لِيَقْتُلَهُ بِهِ وَ الْحَجَّاجُ يَحُثُّهُ وَ يَسْتَعْجِلُهُ فَبَيْنَا هُوَ فِي تَدْبِيرِهِ إِذْ عَثَرَ وَ السَّيْفُ بِيَدِهِ فَأَصَابَ السَّيْفُ بَطْنَهُ فَشَقَّهُ فَمَاتَ فَجَاءَ بِسَيَّافٍ آخَرَ وَ أَعْطَاهُ السَّيْفَ فَلَمَّا رَفَعَ يَدَهُ لِيَضْرِبَ عُنُقَهُ لَدَغَتْهُ عَقْرَبٌ فَسَقَطَ فَمَاتَ فَنَظَرُوا وَ إِذَا الْعَقْرَبُ فَقَتَلُوهُ فَقَالَ الْمُخْتَارُ يَا حَجَّاجُ إِنَّكَ لَا تَقْدِرُ عَلَى قَتْلِي وَيْحَكَ يَا حَجَّاجُ أَ مَا تَذْكُرُ مَا قَالَ نِزَارُ بْنُ مَعَدِّ بْنِ عَدْنَانَ- لِلسَّابُورِ ذِي الْأَكْتَافِ حِينَ كَانَ يَقْتُلُ الْعَرَبَ وَ يَصْطَلِمُهُمْ فَأَمَرَ نِزَارٌ وُلْدَهُ فَوُضِعَ فِي زَبِيلٍ فِي طَرِيقِهِ فَلَمَّا رَآهُ قَالَ لَهُ مَنْ أَنْتَ قَالَ أَنَا رَجُلٌ مِنَ الْعَرَبِ أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكَ لِمَ تَقْتُلُ هَؤُلَاءِ الْعَرَبَ وَ لَا ذُنُوبَ لَهُمْ إِلَيْكَ وَ قَدْ قَتَلْتَ الَّذِينَ كَانُوا مُذْنِبِينَ فِي عَمَلِكَ وَ الْمُفْسِدِينَ قَالَ لِأَنِّي وَجَدْتُ فِي الْكِتَابِ

أَنَّهُ يَخْرُجُ مِنْهُمْ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ مُحَمَّدٌ يَدَّعِی النُّبُوَّهَ فَيُزِيلُ دَوْلَهَ مُلُوکِ الْأَعَاجِمِ وَ يُفْنِيهَا فَاقْتُلْهُمْ حَتَّی لَا يَكُونَ مِنْهُمْ ذَلِکَ الرَّجُلُ فَقَالَ نِزَارٌ لَئِنْ كَانَ مَا وَجَدْتَهُ فِی كُتُبِ الْكَذَّابِيْنِ فَمَا أَوْلَاکَ أَنْ تَقْتُلَ الْبُرَاءَ غَيْرَ الْمُذْنِبِينَ وَ إِنْ كَانَ ذَلِکَ مِنْ قَوْلِ الصَّادِقِينَ فَإِنَّ اللَّهَ سَيَحْفَظُ ذَلِکَ الْأَصْلَ الَّذِی يَخْرُجُ مِنْهُ هَذَا الرَّجُلُ وَ لَنْ تَقْدِرَ عَلَی إِبْطَالِهِ وَ يُجْرِی قَضَاءَهُ وَ يُنْفِذُ أَمْرَهُ وَ لَوْ لَمْ يَبْقَ مِنْ جَمِيعِ الْعَرَبِ إِلَّا وَاحِدٌ فَقَالَ سَابُورُ صَدَقْتَ هَذَا نِزَارٌ يَعْنِی بِالْفَارِسِيَّهِ الْمَهْزُولَ كُفُّوا عَنِ الْعَرَبِ فَكَفُّوا عَنْهُمْ وَ لَكِنْ يَا حَجَّاجُ إِنَّ اللَّهَ قَدْ قَضَی أَنْ أَقْتُلَ مِنْكُمْ ثَلَاثَمِائَهِ أَلْفٍ وَ ثَلَاثَهً وَ ثَمَانِينَ أَلْفَ رَجُلٍ فَإِنْ شِئْتَ فَتَعَاطَ قَتْلِی وَ إِنْ شِئْتَ فَلَا تَتَعَاطَ فَإِنَّ اللَّهَ إِمَّا أَنْ يَمْنَعَکَ عَنِّی وَ إِمَّا أَنْ يُحْيِيَنِی بَعْدَ قَتْلِکَ فَإِنَّ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ حَقٌّ لَا مِرْيَهَ فِيهِ- فَقَالَ لِلسَّيَّافِ اضْرِبْ عُنُقَهُ فَقَالَ الْمُخْتَارُ إِنَّ هَذَا لَنْ يَقْدِرَ عَلَی ذَلِکَ وَ كُنْتُ أُحِبُّ أَنْ تَكُونَ أَنْتَ الْمُتَوَلِّیَ لِمَا تَأْمُرُهُ فَكَانَ يُسَلَّطُ عَلَيْکَ أَفْعًی كَمَا سَلَّطَ عَلَی هَذَا الْأَوَّلِ عَقْرَباً فَلَمَّا هَمَّ السَّيَّافُ أَنْ يَضْرِبَ عُنُقَهُ إِذَا بِرَجُلٍ مِنْ خَوَاصِّ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ مَرْوَانَ قَدْ دَخَلَ فَصَاحَ بِالسَّيَّافِ كُفَّ عَنْهُ وَ مَعَهُ كِتَابٌ مِنْ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ مَرْوَانَ فَإِذَا فِيهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ أَمَّا بَعْدُ يَا حَجَّاجَ بْنَ يُوسُفَ فَإِنَّهُ قَدْ سَقَطَ إِلَيْنَا طَيْرٌ عَلَيْهِ رُقْعَهٌ أَنَّکَ أَخَذْتَ الْمُخْتَارَ بْنَ أَبِی عُبَيْدٍ تُرِيدُ قَتْلَهُ تَزْعُمُ أَنَّهُ حُكِیَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ فِيهِ أَنَّهُ سَيَقْتُلُ مِنْ أَنْصَارِ بَنِی أُمَيَّهَ ثَلَاثَمِائَهٍ وَ ثَلَاثَهً وَ ثَمَانِينَ أَلْفَ رَجُلٍ فَإِذَا أَتَاکَ كِتَابِی هَذَا فَخَلِّ عَنْهُ وَ لَا تَعَرَّضْ لَهُ إِلَّا بِسَبِيلِ خَيْرٍ فَإِنَّهُ زَوْجُ ظِئْرِ ابْنِی الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ مَرْوَانَ وَ قَدْ كَلَّمَنِی فِيهِ الْوَلِيدُ وَ إِنَّ الَّذِی حُكِیَ إِنْ كَانَ بَاطِلًا فَلَا مَعْنَی لِقَتْلِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ بِخَبَرٍ بَاطِلٍ وَ إِنْ كَانَ حَقّاً فَإِنَّکَ لَا تَقْدِرُ عَلَی تَكْذِيبِ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ فَخَلَّی عَنْهُ الْحَجَّاجُ فَجَعَلَ الْمُخْتَارُ يَقُولُ سَأَفْعَلُ كَذَا وَ أَخْرُجُ وَقْتَ كَذَا وَ أَقْتُلُ مِنَ النَّاسِ كَذَا وَ هَؤُلَاءِ صَاغِرُونَ يَعْنِی بَنِی أُمَيَّهَ فَبَلَغَ ذَلِکَ الْحَجَّاجَ فَأَخَذَ وَ أَنْزَلَ وَ أَمَرَ بِضَرْبِ الْعُنُقِ فَقَالَ الْمُخْتَارُ إِنَّکَ لَا تَقْدِرُ عَلَی ذَلِکَ فَلَا تَتَعَاطَ رَدّاً عَلَی اللَّهِ وَ كَانَ فِی ذَلِکَ إِذْ سَقَطَ عَلَيْهِ طَائِرٌ آخَرُ عَلَيْهِ كِتَابٌ مِنْ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ مَرْوَانَ- بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ يَا حَجَّاجُ لَا تَعَرَّضْ لِلْمُخْتَارِ فَإِنَّهُ زَوْجُ مُرْضِعَهِ ابْنِی الْوَلِيدِ وَ لَئِنْ كَانَ حَقّاً فَسَتُمْنَعُ مِنْ قَتْلِهِ-

كَمَا مُنِعَ دَانِيَالُ مِنْ قَتْلِ بُخْتَنَصَّرَ الَّذِى كَانَ قَضَى اللَّهُ أَنْ يَقْتُلَ بَنِى إِسْرَائِيلَ فَتَرَكَهُ الْحَجَّاجُ وَ تَوَعَّدَهُ إِنْ عَادَ لِمِثْلِ مَقَالَتِهِ فَعَادَ لِمِثْلِ مَقَالَتِهِ وَ اتَّصَلَ بِالْحجاج الْخَبَرُ فَطَلَبَهُ فَاخْتَفَى مُدَّةً ثُمَّ ظَفِرَ بِهِ فَلَمَّا هَمَّ بِضَرْبِ عُنُقِهِ إِذْ قَدْ وَرَدَ عَلَيْهِ كِتَابُ عَبْدِ الْمَلِكِ فَاحْتَبَسَهُ الْحَجَّاجُ وَ كَتَبَ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ كَيْفَ تَأْخُذُ إِلَيْكَ عَدُوّاً مُجَاهِراً يَزْعُمُ أَنَّهُ يَقْتُلُ مِنْ أَنْصَارِ بَنِى أُمَيَّهَ كَذَا وَ كَذَا أَلْفاً فَبَعَثَ إِلَيْهِ إِنَّكَ رَجُلٌ جَاهِلٌ لَئِنْ كَانَ الْخَبَرُ فِيهِ بَاطِلًا فَمَا أَحَقَّنَا بِرِعَايَهِ حَقِّهِ لِحَقِّ مَنْ خَدَمَنَا وَ إِنْ كَانَ الْخَبَرُ فِيهِ حَقّاً فَإِنَّهُ سَنُرَبِّيهِ لِيُسَلَّطَ عَلَيْنَا كَمَا رَبَّى فِرْعَوْنُ مُوسَى عليه السلام حَتَّى سُلِّطَ عَلَيْهِ فَبَعَثَ بِهِ الْحَجَّاجُ وَ كَانَ مِنَ الْمُخْتَارِ مَا كَانَ وَ قَتَلَ مَنْ قَتَلَ وَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام لِأَصْحَابِهِ وَ قَدْ قَالُوا لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام ذَكَرَ مِنْ أَمْرِ الْمُخْتَارِ وَ لَمْ يَقُلْ مَتَى يَكُونُ قَتْلُهُ لِمَنْ يَقْتُلُ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَدَقَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَ وَ لَا أُخْبِرُكُمْ مَتَى يَكُونُ قَالُوا بَلَى قَالَ يَوْمَ كَذَا إِلَى ثَلَاثِ سِنِينَ مِنْ قَوْلِى هَذَا وَ سَيُؤْتَى بِرَأْسِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ وَ شِمْرِ بْنِ ذِى الْجَوْشَنِ فِى يَوْمِ كَذَا وَ كَذَا وَ سَنَأْكُلُ وَ هُمَا بَيْنَ أَيْدِينَا نَنْظُرُ إِلَيْهِمَا قَالَ فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الَّذِى أَخْبَرَهُمْ أَنَّهُ يَكُونُ فِيهِ الْقَتْلُ مِنَ الْمُخْتَارِ لِأَصْحَابِ بَنِى أُمَيَّهَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام مَعَ أَصْحَابِهِ عَلَى مَائِدَهٍ إِذْ قَالَ لَهُمْ مَعَاشِرَ إِخْوَانِنَا طَيِّبُوا أَنْفُسَكُمْ فَإِنَّكُمْ تَأْكُلُونَ وَ ظَلَمَهُ بَنِى أُمَيَّهَ يُحْصَدُونَ قَالُوا أَيْنَ قَالَ فِى مَوْضِعِ كَذَا يَقْتُلُهُمُ الْمُخْتَارُ وَ سَيُؤْتَى بِرَأْسَيْنِ يَوْمَ كَذَا وَ كَذَا فَلَمَّا كَانَ فِى ذَلِكَ الْيَوْمِ أُتِىَ بِالرَّأْسَيْنِ لَمَّا أَرَادَ أَنْ يَقْعُدَ لِلْأَكْلِ وَ قَدْ فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ فَلَمَّا رَآهُمَا سَجَدَ وَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى لَمْ يُمِتْنِى حَتَّى أَرَانِى فَجَعَلَ يَأْكُلُ وَ يَنْظُرُ إِلَيْهِمَا فَلَمَّا كَانَ فِى وَقْتِ الْحَلْوَاءِ لَمْ يَأْتِ بِالْحَلْوَاءِ لِأَنَّهُمْ كَانُوا قَدِ اشْتَغَلُوا عَنْ عَمَلِهِ بِخَبَرِ الرَّأْسَيْنِ فَقَالَ نُدَمَاؤُهُ وَ لَمْ يُعْمَلِ الْيَوْمَ الْحَلْوَاءُ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام لَا نُرِيدُ حُلْواً أَحْلَى مِنْ نَظَرِنَا إِلَى هَذَيْنِ الرَّأْسَيْنِ.

ثُمَّ عَادَ إِلَى قَوْلِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ وَ مَا لِلْكَافِرِينَ وَ الْفَاسِقِينَ عِنْدَ اللَّهِ أَعْظَمُ وَ أَوْفَى.

**[ترجمه]تفسیر امام حسن عسکری: از حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السّلام روایت می کند که فرمود: همان طور که گروهی از بنی اسرائیل خدا را اطاعت کردند و گرامی شدند و گروهی از آنان معصیت کردند و معذب گردیدند، شما نیز همان طور خواهید بود. گفتند: یا امیرالمؤمنین! معصیت کاران کیانند؟ فرمود: آن افرادی هستند که راجع به بزرگداشت ما و حقوق ما مأمور شدند، ولی خیانت و مخالفت کردند، حق ما را انکار نمودند و سبک شمردند، و فرزندان ما و فرزندان پیامبر اعظم اسلام صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم را که موظف بودند ایشان را گرامی و محبوب بدارند کشتند. گفتند: یا امیرالمؤمنین! آیا یک چنین موضوعی عملی خواهد شد؟ فرمود: آری. این خبری است حق و امری است که عملی خواهد شد. به زودی این دو فرزندم حسن و حسین علیهما السّلام را خواهند کشت.

سپس حضرت امیر علیه السّلام فرمود: به زودی در دنیا عذاب دردناکی به وسیله شمشیرهای آن اشخاصی که بر آنان مسلط می شوند، دچار آن افرادی خواهد شد که ظلم کردند تا انتقام آن فسق و فجورهایی را که انجام دادند بگیرد، همچنان که بنی اسرائیل دچار یک چنین عذاب دردناکی شدند. گفته شد: یا امیرالمؤمنین! چه عذابی و چه کسی؟ فرمود: جوانی است از قبیله ثقیف که او را مختار بن ابو عبیده می گویند. بعد از زمانی که مختار متولد شد، حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام نیز این موضوع را از زبان حضرت امیر علیه السّلام خبر داد. هنگامی که این خبر از زبان امام زین العابدین علیه السّلام به گوش حجاج بن یوسف ثقفی رسید، حجاج گفت: این خبر را پیامبر خدا صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم که نداده است. من شک دارم که آیا این موضوع را علی بن ابی طالب علیه السّلام از قول پیغمبر خدا حکایت کرده یا نه. علی بن الحسین علیهما السّلام که این سخن را گفته کودک است و مغرور و سخنان باطلی می گوید که تابعین خود را فریب دهد! الساعه مختار را نزد من بیاورید!

وقتی مختار را نزد حجاج آوردند، حجاج گفت: او را نزد سفره چرمی ببرید و گردنش را بزنید! سفره چرمی را آوردند و گسترانیدند و مختار را روی آن نگه داشتند. غلامان حجاج ایاب و ذهاب می کردند، ولی شمشیر نمی آوردند. حجاج گفت: شما را چه شده (که شمشیر نمی آورید؟) گفتند: کلید خزانه که شمشیرها در میان آن است مفقود شده است! مختار به حجاج گفت: تو هرگز نمی توانی مرا بکشی، زیرا پیامبر اسلام صلّی اللّٰه علیه و آله (که این خبر را داده است) هرگز دروغ نگفته است و بر فرض این که تو مرا به قتل برسانی، خدای توانا حتما مرا زنده خواهد کرد تا تعداد سیصد و هشتاد و سه هزار نفر از شما را به قتل برسانم. حجاج به یکی از دربان های خود گفت: شمشیر خود را به جلاد بده تا مختار را بکشد! وقتی جلاد شمشیر را گرفت و آمد که مختار را بکشد و حجاج هم جلاد را تحریک می نمود، ناگاه در حین حرکت پای جلاد به چیزی گرفت و همان طور که به زمین خورد آن شمشیر شکم وی را پاره و او را به دوزخ نازل کرد! وقتی جلاد دیگری آوردند و شمشیر را به دست او داد تا مختار را بکشد و او دست خود را بلند نمود که گردن مختار را بزند، ناگاه عقربی وی را زد و او نیز درگذشت. هنگامی که چشم ایشان به آن عقرب افتاد آن را کشتند.

مختار گفت: ای حجاج! تو این قدرت را نداری که مرا به قتل برسانی. ای حجاج، وای بر تو! آیا به خاطر نداری در آن هنگامی که شاپور ذوالأکتاف ملت عرب را می کشت و آنان را ریشه کن می کرد، نزار بن معد بن عدنان به شاپور چه گفت؟ نزار به فرزندانش دستور داد تا او را در میان زنبیل نهادند و بر سر راه شاپور گذاشتند. وقتی چشم شاپور به نزار افتاد گفت: تو کیستی؟ گفت: من مردی از عرب می باشم. می خواهم از تو جویا گردم که چرا ملت عرب را می کشی، در

صورتی که آنـان نسبت به تو گنـاهی نکردنـد و در صورتی که گنه کـاران و مفسـدین را کشتی؟ شـاپور گفت: چون من در کتاب این طور یافته ام که مردی به نام محمّـد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم از عرب خارج می شود که ادعای نبوت می کنـد و دولت پادشاهـان عجم را نابود و فانی خواهـد کرد، لـذا من ملت عرب را می کشم که وی به وجود نیایـد. نزار گفت: اگر این مطلبی که تو می گویی در کتاب دروغگویان باشد، پس چه فایده از این که تو افراد بی گناه را بکشـی؟ و اگر این موضوع در کتاب راستگویان باشد، خدای توانا اصل و ریشه آن مرد (یعنی حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله) را نگه خواهد داشت و تو این قدرت را نخواهی داشت که آن را از بین ببری (و این نزار خود یکی از اجداد حضـرت رسول صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم بود). قضـا و امر پروردگـار عملی و اجرا خواهنـد شـد، ولو این که از ملت عرب بیشـتر از یـک نفر بـاقی نمانـد. شـاپور گفت: راست گفتی نزارا! (به فارسـی یعنی لاغر و ناتوان) دست از ملت عرب برداریـد. بعـدا دست از عرب برداشـتند. ای حجاج! خدا قضاوت کرده که من تعداد سیصد و هشتاد و سه هزار نفر مرد را بکشم، چه تو متصدی قتل من بشوی یا نشوی. خدای توانا یا این که تو را از کشـتن من ممنوع می نماید و یا پس از این که تو مرا کشتی، مرا زنده خواهد کرد. زیرا قول پیامبر اسـلام صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم حق است و قابل شک و تردید نیست.

حجـاج به جلاد گفت: بزن گردن مختار را! مختار به حجاج گفت: او هر گز یک چنین قـدرتی را نخواهـد داشت. من دوسـت دارم این عملی را که به جلاد دسـتور می دهی، خودت آن را انجام دهی تا یک افعی بر تو مسلط شود، آن طور که به شخص قبل از تو عقرب مسـلط شد! وقتی جلاد تصـمیم گرفت گردن مختار را بزنند، ناگاه دیدند مردی از یاران خصوصـی عبدالملک بن مروان وارد شـد و به جلاد فریاد زد: مختار را رها کن! وی نامه ای از عبدالملک آورده بود که مضـمون آن این بود: «بسم الله الرحمن الرحیم. ای حجـاج بن یوسف! یـک پرنـده نـامه ای برای مـا آورده که تو مختار بن ابو عبیـد را گرفته ای و در نظر داری او را بکشـی. تو این طور گمـان می کنی که پیغمبر خـدا صـلّی اللَّه علیه و آله و سـلّم درباره مختار فرموده: وی به زودی تعداد سیصد و هشـتاد و سه هزار نفر مرد از انصار بنی امیه را خواهد کشت. موقعی که این نامه به تو رسید، مختار را آزاد کن و جز از طریق خیر متعرض او مشو! زیرا مختار شوهر زنی است که فرزنـدم ولید را شـیر داده است. ولید راجع به این موضوع با من گفتگو نموده است. اگر این موضوعی که از قول پیامبر خدا صـلّی اللَّه علیه و آله و سلّم حکایت شده باطل و دروغ باشد،، معنا ندارد که یک مرد مسلمان برای خبر دروغی کشته شود و اگر حق باشد، تو هر گز این قدرت را نداری که قول پیغمبر خدا را تکذیب نمایی.» حجاج پس از این جریان مختار را آزاد نمود.

ولی مختـار همچنـان می گفت: من بعـدا فلاـن عمـل را انجام می دهم، در فلان موقع خروج می نمایم، فلان تعـداد از مردم را خواهم کشت و گروه بنی امیه ناتوان خواهند شد! هنگامی که این گونه سـخنان به گوش حجاج رسـید، مختار برای دومین بار جلب شـد و دسـتور صادر شـد که گردن او زده شود. مختار به حجاج گفت: تو این قـدرت را نـداری که گردن مرا بزنی. این عمل را انجام مـده و دست رد به سـینه امر پروردگار مگذار! در همین گفتگو بود که ناگاه دیدند پرنده ای وارد شد و نامه ای از عبدالملک آورد که مضـمون آن این بود: «بسم الله الرحمن الرحیم. ای حجاج! مبادا متعرض مختار شوی، زیرا او شوهر زنی است که پسـرم ولیـد را شـیر داده است. اگر آنچه که از پیغمبر خـدا صـلّی اللَّه علیه و آله و سـلّم به تو رسـیده حق باشـد، تو از کشـتن مختـار ممنوع خواهی شـد. همان طور که دانیال از کشـتن بخت النصـر که خـدا مقـدر کرده بود بنی اسـرائیل را بکشـد ممنوع شد.» حجاج مختار را رها کرد و او را از این گونه سـخنان بر حذر داشت! ولی مختار همچنان به سخنان قبلی خود ادامه

می داد. هنگامی که سخنانش به گوش حجاج رسید و حجاج او را تحت تعقیب قرار داد، مدتی پنهان گردید. وقتی حجاج به او دست یافت و تصمیم گرفت گردنش را بزند، ناگاه نامه عبدالملک برای حجاج واصل شد. حجاج مختار را زندانی کرد و برای عبدالملک نوشت: «تو چگونه این دشمن آشکار را نگه داری می کنی، در صورتی که او گمان می کند چندین هزار نفر از انصار بنی امیه را خواهد کشت؟» عبدالملک در جواب حجاج نوشت: «تو مردی نادان هستی، زیرا اگر آن موضوعی که درباره مختار گفته شده است دروغ باشد، پس بر ما لازم است حق او را برای حق آن کسی که به ما خدمت کرده رعایت کنیم. و اگر آن موضوع حق باشد، پس ما باید او را پرورش دهیم تا بر ما مسلط شود، همان طور که فرعون موسی را پرورش داد و موسی بر او مسلط شد.» حجاج پس از این جریان مختار را رها کرد و کار مختار همان طور شد که شد و کشت آن افرادی را که باید بکشد.

یاران حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام به آن حضرت گفتند: آیا حضرت امیر علیه السّلام که این موضوع را درباره مختار فرموده است، معلوم نکرده که مختار چه موقعی این عمل را انجام می دهد و چه افرادی را خواهد کشت؟ حضرت سجاد علیه السّلام فرمود: امیرالمؤمنین علیه السّلام راست فرموده است. آیا می خواهید شما را از موقع این عمل آگاه نمایم؟ گفتند: آری. فرمود: در فلان روز که سه سال بعد خواهد آمد. در آن روز سر ابن زیاد و سر شمر بن ذی الجوشن هنگامی نزد ما می آیند که مشغول غذا خوردن خواهیم بود. هنگامی که آن روز مذکور که حضرت سجاد علیه السّلام به یاران خود خبر داده بود که مختار بنی امیه را خواهد کشت فرا رسید، حضرت سجاد علیه السّلام با اصحاب خود سر سفره نشسته بودند. امام سجاد علیه السّلام به اصحاب خود فرمود: دلشاد باشید! زیرا شما مشغول خوردن غذا هستید و سرهای ستم کیشان بنی امیه از بدنشان جدا می شوند. گفتند: در چه موضع؟ فرمود: مختار آنان را فعلا سر می برد و به زودی دو سر به این نام و نشان در فلان روز نزد ما خواهند آمد. موقعی که آن روز مزبور فرا رسید و آن دو سر را آوردند، حضرت سجاد علیه السّلام از نماز فراغت حاصل کرده بود و می خواست سر سفره غذا بنشیند. وقتی چشم امام سجاد علیه السّلام به آن دو رأس افتاد فرمود: سپاس مخصوص آن خدایی است که مرا از دنیا نبرد تا این که سر این دو نفر را به من نشان داد. حضرت سجاد علیه السّلام غذا می خورد و به آن سرها نظر می کرد. هنگامی که وقت آوردن حلوا رسید، حلوا را نیاوردند. زیرا آنان از درست کردن حلوا منصرف و متوجه جریان دیدن آن دو رأس شده بودند. یاران حضرت سجاد علیه السّلام گفتند: پس چرا امروز حلوا درست نشد؟ امام سجاد علیه السّلام فرمود: هیچ حلوایی شیرین تر از این نیست که ما به این دو رأس نظر کنیم .

سپس حضرت سجاد علیه السّلام سخن حضرت امیر علیه السّلام را اعاده کرد که می فرماید: آن عذاب هایی که برای کفار خداست، بزرگ تر و کامل تر خواهد بود.

**[ترجمه]

توضیح

قوله علیه السلام فکان ذلک بعد قوله هذا أی ولد المختار بعد قول أمیر المؤمنین هذا بزمان.

**[ترجمه]عبارت «فکان ذلک بعد قوله هذا» یعنی مختار بعد از فرموده امیرالمؤمنین علیه السّلام که فرمود «هذا...» متولد شد.

**[ترجمه]

«۷»

کش، [رجال الکشی] حَمْدَوَيْهِ عَنْ يَعْقُوبَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْمُثَنَّى عَنْ سَدِيرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَا تَسُبُّوا الْمُخْتَارَ فَإِنَّهُ قَدْ قَتَلَ قَتَلَتَنَا وَ طَلَبَ بِثَأْرِنَا وَ زَوَّجَ أَرَامِلَنَا وَ قَسَّمَ فِينَا الْمَالَ عَلَى الْعُسْرَةِ(۱).

**[ترجمه]رجال کشی: امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: مختار را دشنام ندهید، زیرا مختار قاتلین ما خاندان را کشت، برای ما خونخواهی کرد، بیوه زنان ما را شوهر داد و در موقع عسرت و تنگدستی، مال را در میان ما تقسیم نمود. - . رجال کشی: ۱۱۵ - ۱۱۷ -

**[ترجمه]

«۸»

کش، [رجال الکشی] مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ وَ عُثْمَانُ بْنُ حَامِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَزْدَادَ الرَّازِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَخْرَفِ عَنْ حَبِيبٍ الْخَثْعَمِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ الْمُخْتَارُ يَكْذِبُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام.

**[ترجمه]رجال کشی: حضرت صادق علیه السّلام فرمود: مختار به حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام دروغ می بست.

**[ترجمه]

«۹»

کش، [رجال الکشی] مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ وَ عُثْمَانُ بْنُ حَامِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَزْدَادَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُوسَى بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَرِيكٍ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام يَوْمَ النَّحْرِ وَ هُوَ مُتَّكِئٌ وَ قَالَ أَرْسِلْ إِلَى الْحَلَّاقِ فَقَعَدْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ شَيْخٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَهِ فَتَنَاوَلَ يَدَهُ لِيُقَبِّلَهَا فَمَنَعَهُ ثُمَّ قَالَ مَنْ أَنْتَ قَالَ أَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَكَمُ بْنُ الْمُخْتَارِ بْنِ أَبِی عُبَيْدٍ الثَّقَفِيُّ وَ كَانَ مُتَبَاعِداً مِنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَمَدَّ يَدَهُ إِلَيْهِ حَتَّى كَادَ يُقْعِدُهُ فِی حَجْرِهِ بَعْدَ مَنْعِهِ يَدَهُ ثُمَّ قَالَ أَصْلَحَكَ اللَّهُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ أَكْثَرُوا فِی أَبِی وَ قَالُوا وَ الْقَوْلُ وَ اللَّهِ قَوْلُكَ قَالَ وَ أَيَّ شَيْ ءٍ يَقُولُونَ قَالَ يَقُولُونَ كَذَّابٌ وَ لَا تَأْمُرُنِی بِشَيْ ءٍ إِلَّا قَبِلْتُهُ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ أَخْبَرَنِی أَبِی وَ اللَّهِ أَنَّ مَهْرَ أُمِّی كَانَ مِمَّا بَعَثَ بِهِ الْمُخْتَارُ أَ وَ لَمْ يَبْنِ دُورَنَا وَ قَتَلَ قَاتِلِينَا وَ طَلَبَ بِدِمَائِنَا فَرَحِمَهُ اللَّهُ وَ أَخْبَرَنِی وَ اللَّهِ أَبِی أَنَّهُ كَانَ لَيَسْمُرُ عِنْدَ فَاطِمَهَ بِنْتِ عَلِيٍّ يُمَهِّدُهَا الْفِرَاشَ وَ يُثْنِی لَهَا الْوَسَائِدَ وَ مِنْهَا أَصَابَ الْحَدِيثَ رَحِمَ اللَّهُ أَبَاكَ رَحِمَ اللَّهُ أَبَاكَ مَا تَرَكَ لَنَا حَقّاً عِنْدَ أَحَدٍ إِلَّا طَلَبَهُ قَتَلَ قَتَلَتَنَا وَ طَلَبَ بِدِمَائِنَا.

**[ترجمه]رجال کشی: عبداللّه بن شریک می گوید: روز عید قربان ما به حضور امام محمّد باقر علیه السّلام که تکیه کرده بود مشرف شدیم. حضرت باقر علیه السّلام فرمود: یک حلّاق - یعنی شخصی را که سر می تراشد - نزد من بیاورید. من در مقابل آن بزرگوار نشسته بودم که دیدم پیرمردی از اهل کوفه به حضور آن حضرت آمد و دست امام باقر علیه السّلام را

گرفت که ببوسد، ولی امام اجازه نداد. سپس حضرت باقر علیه السّلام به او فرمود: تو کیستی؟ گفت: من حکم بن مختار بن ابو عبیده ثقفی هستم. امام باقر علیه السّلام دست خود را کشید و او را که با آن حضرت فاصله داشت، آورد و نزدیک خود جای داد. وی به حضرت باقر علیه السّلام گفت: خدا امور تو را اصلاح نماید. مردم درباره پدرم قیل و قال هایی دارند، ولی به خدا قسم آنچه که تو بفرمایی حق همان است. امام باقر علیه السّلام فرمود: چه می گویند؟ گفت: می گویند مختار کذاب بود، ولی من هر چه شما را که بفرمایید قبول دارم. امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: سبحان اللّه! به خدا قسم پدرم به من خبر داد که مهر مادرم از آن چیزهایی بود که مختار فرستاد. آیا نه چنین است که مختار خانه های ما را بنا کرد و دشمنان ما را کشت و خون های ما را مطالبه نمود؟ پس خدا او را رحمت کند. به خدا قسم پدرم به من خبر داد که با فاطمه دختر حضرت امیر علیه السّلام شبانه سخن می گفتند و پدرم رختخواب برای فاطمه آماده می کرد و متکا می آورد. پدرم این حدیث را از فاطمه شنید. خدا پدرت را رحمت کند! خدا پدرت را بیامرزد که حق ما را نزد احدی نگذاشت، قاتلین ما را کشت و برای ما خونخواهی کرد.

**[ترجمه]

بیان

لیسمر من السمر و هو الحدیث باللیل و فی بعض النسخ لیستمر فهو إما افتعال أیضا من السمر أو بتشدید الراء أی کان دائما عندها و فی بعض النسخ

۱- ۱. راجع رجال الکشّیّ ص ۱۱۵ و هکذا ما بعده الی ص ۱۱۷.

لییتم و فی بعضها لیتم و الأول کأنه أصوب.

**[ترجمه]«لیسمر» از «سمر» به معنای گفتگوی شبانه گرفته شده و در برخی نسخ «لیستمر» دارد و این فعل نیز یا اباب افتعال از سمر است و یـا به تشدیـد راء است، یعنی دائمـا نزد او بـود و در برخی نسـخ «لییتم» و در برخی «لیتّم» دارد و احتمـال نخسـت درست تر است.

**[ترجمه]

«۱۰»

کش، [رجال الکشـی] جَبْرَئِیلُ بْنُ أَحْمَـدَ عَنِ الْعُبَیْدِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السـلام قَالَ: کَتَبَ الْمُخْتَارُ بْنُ أَبِی عُبَیْـدٍ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَـیْنِ وَ بَعَثَ إِلَیْهِ بِهَدَایَا مِنَ الْعِرَاقِ فَلَمَّا وَقَفُوا عَلَی بَابِ عَلِیٍّ دَخَلَ الْآذِنُ یَسْـتَأْذِنُ لَهُمْ فَخَرَجَ إِلَیْهِمْ رَسُولُهُ فَقَـالَ أَمِیطُوا عَنْ بَابِی فَإِنِّی لَا أَقْبَلُ هَـدَایَا الْکَـذَّابِینَ وَ لَا أَقْرَأُ کُتُبَهُمْ فَمَحَوُا الْعِنْوَانَ وَ کَتَبُوا لِلْمَهْـدِیِّ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ فَقَالَ

أَبُو جَعْفَرٍ علیه السـلام وَ اللَّهِ لَقَـدْ کَتَبَ إِلَیْهِ بِکِتَابٍ مَا أَعْطَاهُ فِیهِ شَـیْئاً إِنَّمَا کَتَبَ إِلَیْهِ یَا ابْنَ خَیْرِ مَنْ طَشَـی وَ مَشَـی فَقَالَ أَبُو بَصِـیرٍ فَقُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام أَمَّا الْمَشْیُ فَأَنَا أَعْرِفُهُ فَأَیُّ شَیْ ءٍ الطَّشْیُ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ الْحَیَاهُ.

**[ترجمه]رجال کشی: امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: مختار نامه ای برای علی بن الحسین علیهما السّلام نوشت و از عراق هدایایی تقدیم نمود. هنگامی که فرسـتادگان مختار بر در خانه حضـرت زین العابدین علیه السّلام آمدند و شخصی رفت برای آنان اجازه ورود بگیرد، شخصـی از طرف حضـرت سـجاد علیه السّـلام خارج شد و به آنان گفت: امام سـجاد علیه السّـلام می فرمایـد از در خـانه من دور شویـد! زیرا من هـدیه هـای دروغگویـان را نمی پـذیرم و نـامه هـای آنـان را نمی خوانم. آنـان نام حضـرت سـجاد علیه السّـلام را محو کردند و در عوض نام محمّد بن حنفیه را نوشـتند. امام محمّد باقر علیه السّـلام می فرماید: مختار در آن نامه چیزی برای امام سـجاد علیه السّـلام ننوشـته بود، غیر از این که نوشـته بود: «یا ابن خیر من طشـی و مشی.» ابو بصـیر می گوید: به حضـرت باقر گفتم: من معنای کلمه مشـی را می دانم. معنای کلمه طشـی چیست؟ فرمود: حیات و زندگی کردن. (معنای عبارت مختار این می شود: ای پسر بهترین کسی که راه رفت و زیست!)

**[ترجمه]

بیان

لم أجد الطشی فیما عندنا من کتب اللغه.

**[ترجمه]من واژه «طشی» را در کتب لغتی که در اختیار ماست نیافتم!

**[ترجمه]

«۱۱»

کش، [رجال الکشی] جَبْرَئِیلُ عَنِ الْعُبَیْدِیِّ عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَزَوَّرٍ عَنِ الْأَصْبَغِ قَالَ: رَأَیْتُ الْمُخْتَارَ عَلَی فَخِذِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ وَ هُوَ یَمْسَحُ رَأْسَهُ وَ یَقُولُ یَا کَیِّسُ یَا کَیِّسُ.

**[ترجمه]رجال کشی: اصبغ بن نباته می گوید: من مختار را دیدم که روی زانوی امیرالمؤمنین علی علیه السّلام بود و امیرالمؤمنین دست به سر مختار می کشید و می فرمود: ای زیرک! ای زیرک!

**[ترجمه]

«۱۲»

کش، [رجال الکشی] إِبْرَاهِیمُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنِ ابْنِ عَمِیرَةَ عَنْ جَارُودِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا امْتَشَطَتْ فِینَا هَاشِمِیَّةٌ وَ لَا اخْتَضَبَتْ حَتَّی بَعَثَ إِلَیْنَا الْمُخْتَارُ بِرُءُوسِ الَّذِینَ قَتَلُوا الْحُسَیْنَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ.

**[ترجمه]رجال کشی: امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: هیچ زن هاشمیه ای از ما خاندان شانه به سر نزد و خضاب نگرفت، تا آن موقعی که مختار سر قاتلین امام حسین علیه السّلام را نزد ما فرستاد.

**[ترجمه]

«۱۳»

کش، [رجال الکشی] مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی عَلِیٍّ عَنْ خَالِدِ بْنِ یَزِیدَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ: أَنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام لَمَّا أُتِیَ بِرَأْسِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادٍ وَ رَأْسِ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ خَرَّ سَاجِداً وَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَدْرَکَ لِی ثَأْرِی مِنْ أَعْدَائِی وَ جَزَی الْمُخْتَارَ خَیْراً.

**[ترجمه]رجال کشی: هنگامی که سر ابن زیاد و سر عمر ابن سعد را نزد حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام آوردند، آن حضرت خدای را سجده کرد و فرمود: سپاس مخصوص آن خدایی است که خون ما را از دشمنانم طلب کرد. خدا به مختار جزای خیر عطا فرماید.

**[ترجمه]

کش، [رجال الکشی] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِیٍّ: أَنَّ الْمُخْتَارَ أَرْسَلَ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بِعِشْرِینَ أَلْفَ دِینَارٍ فَقَبِلَهَا وَ بَنَی بِهَا دَارَ عَقِیلِ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ دَارَهُمُ الَّتِی هُدِمَتْ قَالَ ثُمَّ إِنَّهُ بَعَثَ إِلَیْهِ بِأَرْبَعِینَ أَلْفَ دِینَارٍ بَعْدَ مَا

أَظْهَرَ الْكَلَامَ الَّذِی أَظْهَرَهُ فَرَدَّهَا وَ لَمْ يَقْبَلْهَا وَ الْمُخْتَارُ هُوَ الَّذِی دَعَا النَّاسَ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام ابْنِ الْحَنَفِيَّةِ وَ سُمُّوا الْكَيْسَانِيَّةَ وَ هُمُ الْمُخْتَارِيَّةُ وَ كَانَ لَقَبُهُ كَيْسَانَ وَ لُقِّبَ بِكَيْسَانَ لِصَاحِبِ شُرَطِهِ الْمُكَنَّى أَبَا عَمْرَةَ وَ كَانَ اسْمُهُ كَيْسَانَ وَ قِيلَ إِنَّهُ سُمِّيَ كَيْسَانُ بِكَيْسَانَ مَوْلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ هُوَ الَّذِی حَمَلَهُ عَلَى الطَّلَبِ بِدَمِ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ دَلَّهُ عَلَى قَتَلَتِهِ وَ كَانَ صَاحِبَ سِرِّهِ وَ الْغَالِبَ عَلَى أَمْرِهِ وَ كَانَ لَا يَبْلُغُهُ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَعْدَاءِ الْحُسَيْنِ أَنَّهُ فِی دَارٍ أَوْ فِی مَوْضِعٍ إِلَّا قَصَدَهُ وَ هَدَمَ الدَّارَ بِأَسْرِهَا وَ قَتَلَ كُلَّ مَنْ فِيهَا مِنْ ذِی رُوحٍ وَ كُلُّ دَارٍ بِالْكُوفَهِ خَرَابٌ فَهِيَ مِمَّا هَدَمَهَا وَ أَهْلُ الْكُوفَهِ يَضْرِبُونَ بِهَا الْمَثَلَ فَإِذَا افْتَقَرَ إِنْسَانٌ قَالُوا دَخَلَ أَبُو عَمْرَةَ بَيْتَهُ حَتَّى قَالَ فِيهِ الشَّاعِرُ:

إِبْلِيسُ بِمَا فِيهِ خَيْرٌ مِنْ أَبِی عَمْرَةَ***يُغْوِيكَ وَ يُطْغِيكَ وَ لَا يُعْطِيكَ كِسْرَةً.

**[ترجمه]رجال کشی: عمر بن علی می گوید: مختار مبلغ بیست هزار دینار برای امام زین العابدین علیه السّلام فرستاد. آن بزرگوار آن پول ها را قبول کرد و خانه عقیل بن ابی طالب را که خراب شده بود ساخت. بعدا که مختار آن کلام خود را ظاهر کرد نیز مبلغ چهل هزار دینار برای امام سجاد علیه السّلام فرستاد. ولی حضرت سجاد علیه السّلام آن مبلغ را نپذیرفت. مختار مردم را به سوی محمّد بن حنفیه دعوت می کرد. آنان که مختاریه بودند، به کیسانیه نامیده شدند. لقب مختار، کیسان بود. مختار بدین جهت به کیسان لقب یافت که نام امیر لشکرش یعنی ابو عمره کیسان بود. گفته شده که وی بدین لحاظ لقب کیسان را یافت که کیسان نام یکی از غلامان حضرت امیر علیه السّلام بود. وی همان کسی بود که مختار را برای طلب خون امام حسین علیه السّلام وادار می کرد و او را به مکان قاتلین امام حسین علیه السّلام راهنمایی می نمود. او محرم اسرار مختار و بر امر او غالب بود. هیچ خبری از دشمنان امام حسین علیه السّلام به او نمی رسید که در فلان خانه یا فلان موضع است، مگر این که وی متوجه آن شخص می شد و همه آن خانه را خراب می کرد و هر ذی روحی را که در آن خانه بود، می کشت. هر خانه ای که در کوفه خراب شده بود، وی آن را خراب کرده بود. اهل کوفه این ابو عمره را ضرب المثل قرار داده بودند. هر گاه شخصی فقیر می شد می گفتند: ابو عمره داخل خانه اش شده است. کار او به جایی رسیده بود که شاعر درباره اش گفته است:

شیطان با آن همه شیطنت هایی که دارد باز هم از ابو عمره بهتر است، شیطان تو را گمراه و سرکش می کند، ولی تو را دچار شکست و خرابی نمی کند

**[ترجمه]

«۱۴»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُسْلِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ لِی مَا زَالَ سِرُّنَا مَكْتُوماً حَتَّى صَارَ فِی يَدَيْ وُلْدِ كَيْسَانَ فَتَحَدَّثُوا بِهِ فِی الطَّرِيقِ وَ قُرَى السَّوَادِ(۱).

**[ترجمه]کافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: سرّ ما خاندان را پوشیده بدارید تا موقعی که به دست فرزندان کیسان برسد. بعدا آن را در راه و قریه های کوفه گفتگو کنید. - . کافی ۲ : ۲۲۳ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی کیسان لقب المختار بن أبی عبید المنسوب إلیه الکیسانیه.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: «کیسان» لقب مختار بن ابی عبید است که کیسانیه به او منتسب هستند.

**[ترجمه]

«۱۵»

یب، [تهذیب الأحکام] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی قَتَادَهَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنْ أُمَیَّهَ بْنِ عَلِیٍّ الْقَیْسِیِّ عَنْ بَعْضِ مَنْ رَوَاهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ لِی یَجُوزُ النَّبِیُّ الصِّرَاطَ یَتْلُوهُ عَلِیٌّ وَ یَتْلُو عَلِیّاً الْحَسَنُ وَ یَتْلُو الْحَسَنَ الْحُسَیْنُ فَإِذَا تَوَسَّطُوهُ نَادَی الْمُخْتَارُ الْحُسَیْنَ یَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِنِّی طَلَبْتُ بِثَأْرِکَ فَیَقُولُ النَّبِیُّ لِلْحُسَیْنِ علیه السلام أَجِبْهُ فَیَنْقَضُّ الْحُسَیْنُ فِی النَّارِ کَأَنَّهُ عُقَابٌ کَاسِرٌ فَیُخْرِجُ الْمُخْتَارَ حُمَمَهً وَ لَوْ شُقَّ عَنْ قَلْبِهِ لَوُجِدَ حُبُّهُمَا فِی قَلْبِهِ.

**[ترجمه]تهذیب: امام صادق علیه السّلام فرمود: پیامبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله و سلّم در کنار علی علیه السّلام و در کنار علی علیه السّلام، امام حسن علیه السّلام و در کنار او امام حسین علیه السّلام از پل صراط عبور خواهند کرد. وقتی به وسط آن رسیدند، مختار امام حسین علیه السّلام را صدا می زند که یا ابا عبدالله! من طلب خون تو کردم! پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم به امام حسین علیه السّلام می فرماید: جواب او را بده! حسین علیه السّلام پس از این جریان نظیر عقاب شکاری که بالش را موقع فرود جمع نموده، فرود می آید و مختار را با آلودگی به خاکستر بیرون می آورد و اگر دل او شکافته شود، محبت آن دو نفر در قلب او یافت می شود.

**[ترجمه]

بیان

انقض الطائر هوی فی طیرانه و کسر الطائر أی ضم جناحیه حین

ص: ۳۴۵

۱- ۱. الکافی ج ۲ ص ۲۲۳ باب الکتمان.

ینقض و الحمم بضم الحاء و فتح المیم الرماد و الفحم و کل ما احترق من النار قوله علیه السلام حبهما أی حب الشیخین الملعونین و قیل حب الحسنین صلوات الله علیهما فیکون تعلیلا لإخراجه کما أنه علی الأول تعلیل لدخوله و احتراقه و یدفعه ما مر من خبر سماعه(۱)

و قیل المراد حب الرئاسه و المال و الأول هو الصواب.

**[ترجمه]عبارت «انقضّ الطائر» یعنی پرنده در طیرانش فرود آمد و «کسر الطائر» یعنی هنگام فرود بال خود را جمع کرد. و «حمم» به ضم حاء و فتح میم خاکستر را گویند و «فحم» هر چیزی است که در آتش بسوزد. عبارت «حبهما» یعنی محبت شیخین ملعون ابی بکر و عمر، و گفته شده: منظور حب حسنین صلوات الله علیهما است و در نتیجه عبارت ذیل حدیث، تعلیل اخراج او از جهنم خواهد بود، چنان چه بنا بر احتمال اول، تعلیل بر دخول او در آتش و سوختن او خواهد بود و احتمال دوم را خبر سماعه رد می کند و گفته شده: مراد حب ریاست و مال است و احتمال نخست درست تر است.

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ قَالَ الشَّیْخُ حَسَنُ بْنُ سُلَیْمَانَ فِی کِتَابِ الْمُحْتَضَرِ قِیلَ: بَعَثَ الْمُخْتَارُ بْنُ أَبِی عُبَیْدٍ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام بِمِائَهِ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَکَرِهَ أَنْ یَقْبَلَهَا مِنْهُ وَ خَافَ أَنْ یَرُدَّهَا فَتَرَکَهَا فِی بَیْتٍ فَلَمَّا قُتِلَ الْمُخْتَارُ کَتَبَ إِلَی عَبْدِ الْمَلِکِ یُخْبِرُهُ بِهَا فَکَتَبَ إِلَیْهِ خُذْهَا طَیِّبَهً هَنِیئَهً فَکَانَ عَلِیٌّ یَلْعَنُ الْمُخْتَارَ وَ یَقُولُ کَذَبَ عَلَی اللَّهِ وَ عَلَیْنَا لِأَنَّ الْمُخْتَارَ کَانَ یَزْعُمُ أَنَّهُ یُوحَی إِلَیْهِ.

أقول: و لنورد هنا رساله شرح الثأر الذی ألفه الشیخ الفاضل البارع جعفر بن محمد بن نما فإنها مشتمله علی جل أحوال المختار و من قتله من الأشرار علی وجه الاختصار لیشفی به صدور المؤمنین الأخیار و لیظهر منها بعض أحوال المختار و هی هذه بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ أما بعد حمد الله الذی جعل الحمد ثمنا لثوابه و نجاه یوم الوعید من عقابه و الصلاه علی محمد الذی شرفت الأماکن بذکره و عطرت المساکن برباء نشره (۲)

و علی آله و أصحابه الذین عظم قدرهم بقدره و تابعوه فی نهیه و أمره فإنی لما صنفت کتاب المقتل الذی سمیته مثیر الأحزان و منیر سبل الأشجان و جمعت فیه من طرائف الأخبار و لطائف الآثار ما یربی علی الجوهر و النضار سألنی جماعه من الأصحاب أن أضیف إلیه عمل الثأر و أشرح قضیه المختار فتاره أقدم و أخری أحجم و مره أجنح جنوح الشامس و آونه

۱- ۱. راجع ص ۳۳۹ تحت الرقم ۵ عن السرائر.

۲- ۲. النشر: الریح الطیبه، و الربا: الزیاده و النماء، و بالفتح: الفضل و الطول. و فی الأصل:« بریا نشره» فتحرر.

أنفر نفور العذراء من يد اللامس و أردهم عن عمله فرقا من التعرض لذكره و إظهار مخفى سره ثم كشفت قناع المراقبه فى إجابه سؤالهم و الانقياد لمرامهم و أظهرت ما كان فى ضميرى و جعلت نشر فضيلته أنيسى و سميرى لأنه به خبت نار وجد سيد المرسلين و قره عين زين العابدين و ما زال السلف يتباعدون عن زيارته و يتقاعدون عن إظهار فضيلته تباعد الضب عن الماء و الفراقد من الحصباء و نسبوه إلى القول بإمامه محمد بن الحنفيه و رفضوا قبره و جعلوا قربهم إلى الله هجره مع قربه و إن قبته لكل من خرج من باب مسلم بن عقيل كالنجم اللامع و عدلوا من العلم إلى التقليد و نسوا ما فعل بأعداء المقتول الشهيد و أنه جاهد فى الله حق الجهاد و بلغ من رضا زين العابدين غايه المراد و رفضوا منقبته التى رقت حواشيها و تفجرت ينابيع السعاده فيها. و كان محمد بن الحنفيه أكبر من زين العابدين سنا و يرى تقديمه عليه فرضا و دينا و لا يتحرك حركه إلا بما يهواه و لا ينطق إلا عن رضاه و يتأمر له تأمر الرعيه للوالى و يفضله تفضيل السيد على الخادم و الموالى و تقلد محمد رحمه الله أخذ الثأر إراحه لخاطره الشريف من تحمل الأثقال و الشد و الترحال و يدل على ذلك

ما رويته عن أبى بجير عالم الأهواز و كان يقول بإمامه ابن الحنفيه قال: حججت فلقيت إمامى و كنت يوما عنده فمر به غلام شاب فسلم عليه فقام فتلقاه و قبل ما بين عينيه و خاطبه بالسياده و مضى الغلام و عاد محمد إلى مكانه فقلت له عند الله أحتسب عناى فقال و كيف ذاك قلت لأنا نعتقد أنك الإمام المفترض الطاعه تقوم تتلقى هذا الغلام و تقول له يا سيدى فقال نعم هو و الله إمامى فقلت و من هذا قال على ابن أخى الحسين اعلم أنى نازعته الإمامه و نازعنى فقال لى أ ترضى بالحجر الأسود حكما بينى و بينك فقلت و كيف نحتكم إلى حجر جماد فقال إن إماما لا يكلمه الجماد فليس بإمام فاستحييت من ذلك فقلت بينى و بينك الحجر الأسود فقصدنا الحجر و صلى و صليت و تقدم إليه و قال أسألك بالذى أودعك مواثيق العباد لتشهد لهم بالموافاه إلا أخبرتنا من الإمام منا

فنطق و الله الحجر و قال یا محمد سلم الأمر إلی ابن أخیک فهو أحق به منک و هو إمامک و تحلحل (۱)

حتی ظننته یسقط فأذعنت بإمامته و دنت له بفرض طاعته.

قال أبو بجیر فانصرفت من عنده و قد دنت بإمامه علی بن الحسین علیهما السلام و ترکت القول بالکیسانیه.

وَ رُوِیَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ أَنَّهُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الْبَاقِرَ علیه السلام یَقُولُ: کَانَ أَبُو خَالِدٍ الْکَابُلِیُّ یَخْدُمُ مُحَمَّدَ ابْنَ الْحَنَفِیَّهِ دَهْراً وَ لَا یَشُکُّ أَنَّهُ الْإِمَامُ حَتَّی أَتَاهُ یَوْماً فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّ لِی حُرْمَهً وَ مَوَدَّهً فَأَسْأَلُکَ بِحُرْمَهِ رَسُولِ اللَّهِ وَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ إِلَّا أَخْبَرْتَنِی أَنْتَ الْإِمَامُ الَّذِی فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُ عَلَی خَلْقِهِ قَالَ یَا أَبَا خَالِدٍ لَقَدْ حَلَّفْتَنِی بِالْعَظِیمِ الْإِمَامُ عَلِیُّ ابْنُ أَخِی عَلَیَّ وَ عَلَیْکَ وَ عَلَی کُلِّ مُسْلِمٍ فَلَمَّا سَمِعَ أَبُو خَالِدٍ قَوْلَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِیَّهِ جَاءَ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ فَاسْتَأْذَنَ وَ دَخَلَ فَقَالَ لَهُ مَرْحَباً یَا کَنْکَرُ مَا کُنْتَ لَنَا بِزَائِرٍ مَا بَدَا لَکَ فِینَا فَخَرَّ أَبُو خَالِدٍ سَاجِداً شُکْراً لِمَا سَمِعَ مِنْ زَیْنِ الْعَابِدِینَ علیه السلام وَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی لَمْ یُمِتْنِی حَتَّی عَرَفْتُ إِمَامِی قَالَ وَ

کَیْفَ عَرَفْتَ إِمَامَکَ یَا أَبَا خَالِدٍ قَالَ لِأَنَّکَ دَعَوْتَنِی بِاسْمِیَ الَّذِی لَا یَعْرِفُهُ سِوَی أُمِّی وَ کُنْتُ فِی عَمْیَاءَ مِنْ أَمْرِی وَ لَقَدْ خَدَمْتُ مُحَمَّدَ ابْنَ الْحَنَفِیَّهِ عُمُراً- لَا أَشُکُّ أَنَّهُ إِمَامٌ حَتَّی أَقْسَمْتُ عَلَیْهِ فَأَرْشَدَنِی إِلَیْکَ فَقَالَ هُوَ الْإِمَامُ عَلَیَّ وَ عَلَیْکَ وَ عَلَی کُلِّ مُسْلِمٍ ثُمَّ انْصَرَفَ وَ قَدْ قَالَ بِإِمَامَهِ زَیْنِ الْعَابِدِینَ علیه السلام(۲).

وَ قَالَ قَوْمٌ مِنَ الْخَوَارِجِ لِمُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنَفِیَّهِ لِمَ غَرَّرَ بِکَ فِی الْحُرُوبِ وَ لَمْ یُغَرِّرْ(۳) بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ قَالَ لِأَنَّهُمَا عَیْنَاهُ وَ أَنَا یَمِینُهُ فَهُوَ یَدْفَعُ بِیَمِینِهِ عَنْ عَیْنَیْهِ.

وَ رَوَی الْعَبَّاسُ بْنُ بَکَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو بَکْرٍ الْهُذَلِیُّ عَنْ عِکْرِمَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمَّا کَانَ یَوْمٌ مِنْ أَیَّامِ صِفِّینَ دَعَا عَلِیٌّ علیه السلام ابْنَهُ مُحَمَّداً فَقَالَ شُدَّ

۱- ۱. تحلحل عن مکانه: تحرک و تزحزح.

۲- ۲. روی الحدیث الکشّیّ فی رجاله ص ۱۱۱ فراجع.

۳- ۳. یقال: غرر بنفسه و ماله: عرضهما للهلکه.

عَلَى الْمَيْمَنَهِ فَحَمَلَ مَعَ أَصْحَابِهِ فَكَشَفَ مَيْمَنَهَ عَسْكَرِ مُعَاوِيَهَ ثُمَّ رَجَعَ وَ قَدْ جُرِحَ فَقَالَ لَهُ الْعَطَشَ فَقَامَ إِلَيْهِ عليه السلام فَسَقَاهُ جُرْعَهً مِنْ مَاءٍ ثُمَّ صَبَّ الْمَاءَ بَيْنَ دِرْعِهِ وَ جِلْدِهِ فَرَأَيْتُ عَلَقَ الدَّمِ يَخْرُجُ مِنْ حَلَقِ الدِّرْعِ ثُمَّ أَمْهَلَهُ سَاعَهً ثُمَّ قَالَ شُدَّ فِی الْمَیْسَرَهِ فَحَمَلَ مَعَ أَصْحَابِهِ عَلَى مَيْسَرَهِ مُعَاوِيَهَ فَكَشَفَهُمْ ثُمَّ رَجَعَ وَ بِهِ جِرَاحَهٌ وَ هُوَ يَقُولُ الْمَاءَ الْمَاءَ فَقَامَ إِلَيْهِ فَفَعَلَ مِثْلَ الْأَوَّلِ ثُمَّ قَالَ شُدَّ فِی الْقَلْبِ فَكَشَفَهُمْ ثُمَّ رَجَعَ وَ قَدْ أَثْقَلَتْهُ الْجِرَاحَاتُ وَ هُوَ يَبْكِی فَقَامَ إِلَيْهِ فَقَبَّلَ مَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَ قَالَ فِدَاکَ أَبُوکَ لَقَدْ سَرَرْتَنِی وَ اللَّهِ يَا بُنَيَّ فَمَا يُبْكِيكَ أَ فَرَحٌ أَمْ جَزَعٌ فَقَالَ كَيْفَ لَا أَبْكِی وَ قَدْ عَرَضْتَنِی لِلْمَوْتِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَسَلَّمَنِيَ اللَّهُ تَعَالَى وَ كُلَّمَا رَجَعْتُ إِلَيْکَ لِتُمْهِلَنِی فَمَا أَمْهَلْتَنِی وَ هَذَانِ أَخَوَایَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ مَا تَأْمُرُهُمَا بِشَيْ ءٍ فَقَبَّلَ عليه السلام رَأْسَهُ وَ قَالَ يَا بُنَيَّ أَنْتَ ابْنِی وَ هَذَانِ ابْنَا رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَ فَلَا أَصُونُهُمَا قَالَ بَلَى يَا أَبَاهْ جَعَلَنِی اللَّهُ فِدَاکَ وَ فِدَاهُمَا.

وَ إِذَا كَانَ ذَلِکَ رَأْيَهُ فَكَيْفَ يَخْرُجُ عَنْ طَاعَتِهِ وَ يَعْدِلُ عَنِ الْإِسْلَامِ بِمُخَالَفَتِهِ مَعَ عِلْمِ مُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنَفِيَّهِ أَنَّ زَيْنَ الْعَابِدِينَ وَلِيُّ الدَّمِ وَ صَاحِبُ الثَّأْرِ وَ الْمُطَالِبُ بِدِمَاءِ الْأَبْرَارِ فَنَهَضَ الْمُخْتَارُ نُهُوضَ الْمَلِکِ الْمُطَاعِ وَ مَدَّ إِلَى أَعْدَاءِ اللَّهِ يَداً طَوِيلَهَ الْبَاعِ فَهَشَّمَ عِظَاماً تَغَذَّتْ بِالْفُجُورِ وَ قَطَعَ أَعْضَاءً نَشَأَتْ عَلَى الْخُمُورِ وَ حَازَ إِلَى فَضِيلَهٍ لَمْ يَرْقَ إِلَى شِعَافِ شَرَفِهَا عَرَبِيٌّ وَ لَا أَعْجَمِيٌّ وَ أَحْرَزَ مَنْقَبَهً لَمْ يَسْبِقْهُ إِلَيْهَا هَاشِمِيٌّ وَ كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَالِکٍ الْأَشْتَرُ مُشَارِكاً لَهُ فِی هَذِهِ الْبَلْوَى وَ مُصَدِّقاً عَلَى الدَّعْوَى وَ لَمْ يَکُ إِبْرَاهِيمُ شَاكّاً فِی دِينِهِ وَ لَا ضَالًّا فِی اعْتِقَادِهِ وَ يَقِينِهِ وَ الْحُكْمُ فِيهِمَا وَاحِدٌ وَ أَنَا أَشْرَحُ بَوَارَ الْفُجَّارِ عَلَى يَدِ الْمُخْتَارِ مُعْتَمِداً قَانُونَ الِاخْتِصَارِ وَ سَمَّيْتُهُ ذَوْبَ النُّضَّارِ فِی شَرْحِ الثَّأْرِ وَ قَدْ وَضَعْتُهُ عَلَى أَرْبَعِ مَرَاتِبَ وَ اللَّهُ الْمُوَفِّقُ لِلصَّوَابِ الْمُكَافِی يَوْمَ الْحِسَابِ.

الْمَرْتَبَهُ الْأَولَى فِی ذِکْرِ نَسَبِهِ وَ طُرَفٍ مِنْ أَخْبَارِهِ

هُوَ الْمُخْتَارُ بْنُ أَبِی عُبَیْدِ بْنِ مَسْعُودِ بْنِ عُمَیْرٍ الثَّقَفِیُّ وَ قَالَ الْمَرْزُبَانِیُّ ابْنُ عُمَیْرِ بْنِ عُقْدَهَ بْنِ عَنْزَهَ کُنْیَتُهُ أَبُو إِسْحَاقَ وَ کَانَ أَبُو عُبَیْدٍ وَالِدُهُ یَتَنَوَّقُ فِی طَلَبِ النِّسَاءِ فَذُکِرَ لَهُ نِسَاءُ قَوْمِهِ فَأَبَی أَنْ یَتَزَوَّجَ مِنْهُنَّ فَأَتَاهُ آتٍ فِی مَنَامِهِ فَقَالَ تَزَوَّجْ دُومَهَ الْحَسْنَاءَ الْحُومَهَ فَمَا تَسْمَعُ فِیهَا لِلَائِمٍ لَوْمَهً فَأَخْبَرَ أَهْلَهُ فَقَالُوا قَدْ أُمِرْتَ فَتَزَوَّجْ دُومَهَ بِنْتَ وَهْبِ بْنِ عُمَرَ بْنِ مُعَتِّبٍ فَلَمَّا حَمَلَتْ بِالْمُخْتَارِ قَالَتْ رَأَیْتُ فِی النَّوْمِ قَائِلًا یَقُولُ:

أَبْشِرِی بِالْوَلَدِ***أَشْبَهَ شَیْ ءٍ بِالْأَسَدِ

إِذَا الرِّجَالُ فِی کَبَدٍ***تَقَاتَلُوا عَلَی بَلَدٍ

کَانَ لَهُ الْحَظُّ الْأَشَدُّ

فَلَمَّا وَضَعَتْ أَتَاهَا ذَلِکَ الْآتِی فَقَالَ لَهَا إِنَّهُ قَبْلَ أَنْ یَتَرَعْرَعَ وَ قَبْلَ أَنْ یَتَشَعْشَعَ قَلِیلُ الْهَلَعِ کَثِیرُ التَّبَعِ یُدَانُ بِمَا صَنَعَ وَ وَلَدَتْ لِأَبِی عُبَیْدٍ الْمُخْتَارَ وَ جَبْراً وَ أَبَا جَبْرٍ وَ أَبَا الْحَکَمِ وَ أَبَا أُمَیَّهَ وَ کَانَ مَوْلِدُهُ فِی عَامِ الْهِجْرَهِ وَ حَضَرَ مَعَ أَبِیهِ وَقْعَهَ قُسِّ النَّاطِفِ (۱) وَ هُوَ ابْنُ ثَلَاثَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ کَانَ یَتَفَلَّتُ لِلْقِتَالِ فَیَمْنَعُهُ سَعْدُ بْنُ مَسْعُودٍ عَمُّهُ فَنَشَأَ مِقْدَاماً شُجَاعاً لَا یَتَّقِی شَیْئاً وَ تَعَاطَی مَعَالِیَ الْأُمُورِ وَ کَانَ ذَا عَقْلٍ وَافِرٍ وَ جَوَابٍ حَاضِرٍ وَ خِلَالٍ مَأْثُورَهٍ وَ نَفْسٍ بِالسَّخَاءِ مَوْفُورَهٍ وَ فِطْرَهٍ تُدْرِکُ الْأَشْیَاءَ بِفِرَاسَتِهَا وَ هِمَّهٍ تَعْلُو عَلَی الْفَرَاقِدِ بِنَفَاسَتِهَا وَ حَدْسٍ مُصِیبٍ وَ کَفٍّ فِی الْحُرُوبِ مُجِیبٍ وَ مَارَسَ التَّجَارِبَ فَحَنَّکَتْهُ وَ لَابَسَ الْخُطُوبَ فَهَذَّبَتْهُ (۲).

ص: ۳۵۰

۱- ۱. قس الناطف: موضع قرب الکوفه، و به کان وقعه لهم علی الفرس راجع أیام العرب فی الإسلام للمیدانی بذیل مجمع الامثال ج ۲ ص ۴۴۵. و فی النسخ: قیس الناطف و هو تصحیف.

۲- ۲. سیأتی شرح غرائب الحدیث فی بیانه قدّس سرّه، و لا نذکره حذر التکرار فراجع.

وَ رُوِیَ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَهَ أَنَّهُ قَالَ: رَأَیْتُ الْمُخْتَارَ عَلَی فَخِذِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ هُوَ یَمْسَحُ رَأْسَهُ وَ یَقُولُ یَا کَیِّسُ یَا کَیِّسُ فَسُمِّیَ کَیْسَانَ.

وَ إِلَیْهِ عُزِیَ الْکَیْسَانِیَّهُ کَمَا عُزِیَ الْوَاقِفَهُ إِلَی مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ علیهما السلام وَ الْإِسْمَاعِیلِیَّهُ إِلَی أَخِیهِ إِسْمَاعِیلَ وَ غَیْرُهُمْ مِنَ الْفِرَقِ.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: لَا تَسُبُّوا الْمُخْتَارَ فَإِنَّهُ قَتَلَ قَتَلَتَنَا وَ طَلَبَ ثَأْرَنَا وَ زَوَّجَ أَرَامِلَنَا وَ قَسَّمَ فِینَا الْمَالَ عَلَی الْعُسْرَهِ.

وَ رُوِیَ: أَنَّهُ دَخَلَ جَمَاعَهٌ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام وَ فِیهِمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَرِیکٍ قَالَ فَقَعَدْتُ بَیْنَ یَدَیْهِ إِذْ دَخَلَ عَلَیْهِمْ شَیْخٌ مِنْ أَهْلِ الْکُوفَهِ فَتَنَاوَلَ یَدَهُ لِیُقَبِّلَهَا فَمَنَعَهُ ثُمَّ قَالَ مَنْ أَنْتَ قَالَ أَنَا أَبُو الْحَکَمِ بْنُ الْمُخْتَارِ بْنِ أَبِی عُبَیْدٍ الثَّقَفِیُّ وَ کَانَ مُتَبَاعِداً مِنْهُ علیه السلام فَمَدَّ یَدَهُ فَأَدْنَاهُ حَتَّی کَادَ یُقْعِدُهُ فِی حِجْرِهِ بَعْدَ مَنْعِهِ یَدَهُ فَقَالَ أَصْلَحَکَ اللَّهُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ أَکْثَرُوا فِی أَبِی وَ الْقَوْلُ وَ اللَّهِ قَوْلُکَ قَالَ وَ أَیَّ شَیْ ءٍ یَقُولُونَ؟ قَالَ یَقُولُونَ کَذَّابٌ وَ لَا تَأْمُرُنِی بِشَیْ ءٍ إِلَّا قَبِلْتُهُ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ أَخْبَرَنِی أَبِی أَنَّ مَهْرَ أُمِّی مِمَّا بَعَثَ بِهِ الْمُخْتَارُ إِلَیْهِ أَ وَ لَمْ یَبْنِ دُورَنَا وَ قَتَلَ قَاتِلَنَا وَ طَلَبَ بِثَأْرِنَا فَرَحِمَ اللَّهُ أَبَاکَ وَ کَرَّرَهَا ثَلَاثاً مَا تَرَکَ لَنَا حَقّاً عِنْدَ أَحَدٍ إِلَّا طَلَبَهُ.

وَ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ الثُّمَالِیِّ قَالَ: کُنْتُ أَزُورُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فِی کُلِّ سَنَهٍ مَرَّهً فِی وَقْتِ الْحَجِّ فَأَتَیْتُهُ سَنَهً وَ إِذَا عَلَی فَخِذِهِ صَبِیٌّ فَقَامَ الصَّبِیُّ فَوَقَعَ عَلَی عَتَبَهِ الْبَابِ فَانْشَجَّ فَوَثَبَ إِلَیْهِ مُهَرْوِلًا فَجَعَلَ یُنَشِّفُ دَمَهُ وَ یَقُولُ إِنِّی أُعِیذُکَ أَنْ تَکُونَ الْمَصْلُوبَ فِی الْکُنَاسَهِ قُلْتُ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی وَ أَیُّ کُنَاسَهٍ قَالَ کُنَاسَهُ الْکُوفَهِ قُلْتُ وَ یَکُونُ ذَلِکَ قَالَ إِی وَ الَّذِی بَعَثَ مُحَمَّداً بِالْحَقِّ لَئِنْ عِشْتَ بَعْدِی لَتَرَیَنَّ هَذَا الْغُلَامَ فِی نَاحِیَهٍ مِنْ نَوَاحِی الْکُوفَهِ وَ هُوَ مَقْتُولٌ مَدْفُونٌ مَنْبُوشٌ مَسْحُوبٌ مَصْلُوبٌ فِی الْکُنَاسَهِ ثُمَّ یُنْزَلُ فَیُحْرَقُ وَ یُذْرَی فِی الْبَرِّ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ وَ مَا اسْمُ هَذَا الْغُلَامِ فَقَالَ ابْنِی زَیْدٌ ثُمَّ دَمَعَتْ عَیْنَاهُ وَ قَالَ لَأُحَدِّثَنَّکَ بِحَدِیثِ ابْنِی هَذَا بَیْنَا أَنَا لَیْلَهً سَاجِدٌ وَ رَاکِعٌ ذَهَبَ بِیَ النَّوْمُ فَرَأَیْتُ کَأَنِّی فِی الْجَنَّهِ وَ کَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ وَ عَلِیّاً وَ فَاطِمَهَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ قَدْ زَوَّجُونِی حَوْرَاءَ مِنْ حُورِ الْعِینِ فَوَاقَعْتُهَا وَ اغْتَسَلْتُ عِنْدَ سِدْرَهِ الْمُنْتَهَی وَ وَلَّیْتُ هَتَفَ

بِی هَاتِفٌ لِیَهْنِئْکَ زَیْدٌ.

فَاسْتَیْقَظْتُ وَ تَطَهَّرْتُ وَ صَلَّیْتُ صَلَاهَ الْفَجْرِ فَدَقَّ الْبَابَ رَجُلٌ فَخَرَجْتُ إِلَیْهِ فَإِذَا مَعَهُ جَارِیَهٌ مَلْفُوفٌ کُمُّهَا عَلَى یَدِهِ مُخَمَّرَهٌ بِخِمَارٍ قُلْتُ حَاجَتُکَ قَالَ أُرِیدُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ قُلْتُ أَنَا هُوَ قَالَ أَنَا رَسُولُ الْمُخْتَارِ بْنِ أَبِی عُبَیْدٍ الثَّقَفِیِّ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ وَقَعَتْ هَذِهِ الْجَارِیَهُ فِی نَاحِیَتِنَا فَاشْتَرَیْتُهَا بِسِتِّمِائَهِ دِینَارٍ وَ هَذِهِ سِتُّمِائَهِ دِینَارٍ فَاسْتَعِنْ بِهَا عَلَى دَهْرِکَ وَ دَفَعَ إِلَیَّ کِتَاباً کَتَبْتُ جَوَابَهُ وَ قُلْتُ مَا اسْمُکِ قَالَتْ حَوْرَاءُ فَهَیَّئُوهَا لِی وَ بِتُّ بِهَا عَرُوساً فَعَلِقَتْ بِهَذَا الْغُلَامِ فَأَسْمَیْتُهُ زَیْداً وَ سَتَرَى مَا قُلْتُ لَکَ.

قَالَ أَبُو حَمْزَهَ الثُّمَالِیُّ فَوَ اللَّهِ لَقَدْ رَأَیْتُ کُلَّ مَا ذَکَرَهُ علیه السلام فِی زَیْدٍ.

و روى عن عمر بن على عليه السلام: أن المختار أرسل إلى على بن الحسين عشرين ألف دينار فقبلها و بنى منها دار عقيل بن أبى طالب و دارهم التى هدمت. و كان المختار ذا مقول مشحوذ الغرار مأمون العثار إن نثر سجع و إن نطق برع ثابت الجنان مقدم الشجعان ما حدس إلا أصاب و لا تفرس قط خاب و لو لم يكن كذلك لما قام بأدوات المفاخر و رأس على الأمراء و العساكر و ولى على عليه السلام عمه على المدائن عاملا و المختار معه فلما ولى المغيره بن شعبه الكوفه من قبل معاويه رحل المختار إلى المدينه و كان يجالس محمد بن الحنفيه و يأخذ عنه الأحاديث فلما عاد إلى الكوفه ركب مع المغيره يوما فمر بالسوق فقال المغيره يا لها غاره و يا له جمعا إنى لأعلم كلمه لو نعق لها ناعق و لا ناعق لها لاتبعوه و لا سيما الأعاجم الذين إذا ألقى إليهم الشى ء قبلوه فقال له المختار و ما هى يا عم قال يستأدون بآل محمد فأغضى عليها المختار و لم يزل ذلك فى نفسه ثم جعل يتكلم بفضل آل محمد و ينشر مناقب على و الحسن و الحسين عليهم السلام و يسير ذلك و يقول إنهم أحق بالأمر من كل أحد بعد رسول الله و يتوجع لهم مما نزل بهم ففى بعض الأيام لقيه معبد بن خالد الجدلى جديله قيس فقال له يا معبد إن أهل الكتب ذكروا أنهم يجدون رجلا من ثقيف يقتل الجبارين و ينصر

المظلومين و يأخذ بثأر المستضعفين و وصفوا صفته فلم يذكروا صفه فى الرجل إلا و هى فىّ غير خصلتين أنه شابّ و قد جاوزت الستين و أنه ردىّ البصر و أنا أبصر من عقاب فقال معبد أما السنّ فإن ابن ستين و سبعين عند أهل ذلك الزمان شاب و أما بصرك فما تدرى ما يحدث الله فيه لعله يكلّ قال عسى فلم يزل على ذلك حتى مات معاويه و ولى يزيد و وجه الحسين عليه السلام مسلم بن عقيل إلى الكوفه فأسكنه المختار داره و بايعه فلما قتل مسلم رحمه الله سعى بالمختار إلى عبيد الله بن زياد فأحضره و قال له يا ابن عبيد أنت المبايع لأعدائنا فشهد له عمرو بن حريث أنه لم يفعل فقال عبيد الله لو لا شهاده عمرو لقتلتك و شتمه و ضربه بقضيب فى يده فشتر عينه و حبسه و حبس أيضا عبد الله بن الحارث بن عبد المطلب و كان فى الحبس ميثم التمار رحمه الله فطلب عبد الله حديده يزيل بها شعر بدنه و قال لا آمن ابن زياد يقتلنى فأكون قد ألقيت ما على من الشعر فقال المختار و الله لا يقتلك و لا يقتلنى و لا يأتى عليك إلا قليل حتى تلى البصره فقال ميثم للمختار و أنت تخرج ثائرا بدم الحسين فتقتل هذا الذى يريد قتلنا و تطأ بقدميك على وجنتيه و لم يزل ذلك يتردد فى صدره حتى قتل الحسين عليه السلام كتب المختار إلى أخته صفيه بنت أبى عبيد و كانت زوجه عبد الله بن عمر تسأله مكاتبه يزيد بن معاويه فكتب إليه فقال يزيد نشفع أبا عبد الرحمن و كلمته هند بنت أبى سفيان فى عبد الله بن الحارث و هى خالته فكتب إلى عبيد الله فأطلقهما بعد أن أجل المختار ثلاثه أيام ليخرج من الكوفه و إن تأخر عنها ضرب عنقه فخرج هاربا نحو الحجاز حتى إذا صار بواقصه لقى الصقعب بن زهير الأزدى فقال يا أبا إسحاق ما لى أرى عينك على هذه الحال قال فعل بى ذلك عبيد الله بن زياد قتلنى الله إن لم أقتله و أقطع أعضاءه و لأقتلن بالحسين عدد الذين قتلوا بيحيى بن زكريا و هم سبعون ألفا ثم قال و الذى أنزل القرآن و بين الفرقان و شرع الأديان و كره العصيان لأقتلن العصاه من أزد عمان و مذحج و همدان و نهد و خولان

و بكر و هزان و ثعل و نبهان و عبس و ذبيان و قبائل قيس عيلان غضبا لابن بنت نبى الرحمن نعم يا صقعب و حق السميع العليم العلى العظيم العدل الكريم العزيز الحكيم الرحمن الرحيم لأعركن عرك الأديم بنى كنده و سليم و الأشراف من تميم ثم سار إلى مكه.

قال ابن العرق رأيت المختار اشتر العين فسألته فقال شترها ابن زياد يا ابن العرق إن الفتنه أرعدت و أبرقت و كان قد أينعت و ألقت خطامها و خبطت و شمست و هى رافعه ذيلها و قائله ويلها بدجله و حولها.

فلم يزل على ذلك حتى مات يزيد يوم الخميس لأربع عشره ليله خلت من شهر ربيع الأول سنه ثلاث و ستين و قيل سنه أربع و عمره على الخلاف فيه ثمان و ثلاثون سنه و كان مده خلافته سنتين و ثمانيه أشهر و خلف أحد عشر ولدا منهم أبو ليلى معاويه و بويع له بالشام و خلع نفسه و قد ذكرت حديثه فى المقتل و أخوه خالد أمه بنت هاشم بن عتبه بن عبد الشمس تزوجها مروان بن الحكم بعد يزيد و فيها قال الشاعر:

أسلمى أم خالد***رب ساع لقاعد

و فى تلك السنه بويع لعبد الله بن الزبير بالحجاز و لمروان بن الحكم بالشام و لعبيد الله بن زياد بالبصره.

و أما أهل العراق فإنهم وقعوا فى الحيره و الأسف و الندم على تركهم نصره الحسين عليه السلام و كان عبيد الله بن الحر بن المجمع بن حريم الجعفى من أشراف أهل الكوفه و كان قد مشى إلى الحسين و ندبه إلى الخروج معه فلم يفعل ثم تداخله الندم حتى كادت نفسه تفيض فقال:

فيا لك حسره ما دمت حيا***تردد بين حلقى و التراقى

حسين حين يطلب بذل نصرى***على أهل الضلاله و النفاق

غداه يقول لى بالقصر قولا***أ تتركنا و تزمع بالفراق

و لو إنى أواسيه بنفسى***لنلت كرامه يوم التلاق

مع ابن المصطفی نفسی فداه***تولی ثم ودع بانطلاق

فلو فلق التلهف قلب حی***لهم الیوم قلبی بانقلاق

فقد فاز الأولی نصروا حسینا***و خاب الآخرون أولو النفاق (۱)

و لم یکن فی العراق من یصلح للقتال و النجده و البأس إلا قبائل العرب بالکوفه فأول من نهض سلیمان بن صرد الخزاعی و کانت له صحبه مع النبی صلی الله علیه و آله و مع علی علیه السلام و المسیب بن نجبه الفزاری و هو من کبار الشیعه و له صحبه مع علی علیه السلام و عبد الله بن سعد بن نفیل الأزدی و رفاعه بن شداد البجلی و عبد الله بن وأل التیمی من بنی تیم اللات بن ثعلبه و اجتمعوا فی دار سلیمان و معهم أناس من الشیعه فبدأ سلیمان بالکلام فحمد الله و أثنی علیه و قال أما بعد فقد ابتلینا بطول العمر و التعرض للفتن و نرغب إلی ربنا أن لا یجعلنا ممن یقول له أَ وَ لَمْ نُعَمِّرْکُمْ ما یَتَذَکَّرُ فِیهِ مَنْ تَذَکَّرَ وَ جاءَکُمُ النَّذِیرُ فَذُوقُوا فَما لِلظّالِمِینَ مِنْ نَصِیرٍ وَ قالَ عَلِیٌّ علیه السلام الْعُمُرُ الَّذِی أَعْذَرَ اللّهُ فِیهِ ابْنَ آدَمَ سِتُّونَ سَنَهً و لیس فینا إلا من قد بلغها و کنا مغرمین بتزکیه أنفسنا و مدح شیعتنا حتی بلی الله خیارنا فوجدنا کذابین فی نصر ابن بنت رسول الله صلی الله علیه وآله و لا عذر دون أن تقتلوا قاتلیه فعسی ربنا أن یعفو عنا.

قال رفاعه بن شداد قد هداک الله لأصوب القول و دعوت إلی أرشد الأمور جهاد الفاسقین و إلی التوبه من الذنب فمسموع منک مستجاب لک مقبول قولک فإن رأیتم ولینا هذا الأمر شیخ الشیعه صاحب رسول الله سلیمان بن صرد.

فقال المسیب بن نجبه أصبتم و وفقتم و أنا أری الذی رأیتم فاستعدوا للحرب.

و کتب سلیمان کتابا إلی من کان بالمدائن من الشیعه من أهل الکوفه و حمله مع عبد الله بن مالک الطائی إلی سعد بن حذیفه بن الیمان یدعوهم إلی أخذ الثأر فلما وقفوا علی الکتاب قالوا رأینا مثل رأیهم و کتب سعد بن حذیفه الجواب بذلک.

۱- ۱. فی الأصل: الی النفاق، و هو تصحیف، و فی مقتل الخوارزمی ج ۱ ص ۲۲۸: ذوو النفاق.

و كتب سليمان إلى المثنى بن مخرمه العبدى كتابا و بعثه مع ظبيان بن عماره التميمى من بنى سعد فكتب المثنى الجواب أما بعد فقد قرأت كتابك و أقرأته إخوانك فحمدوا رأيك و استجابوا لك فنحن موافوك إن شاء الله للأجل الذى ضربت و السلام عليك و كتب فى أسفل كتابه:

تبصر كأنى قد أتيتك معلما***على أبلغ الهادى أجش هزيم

طويل القرا نهد أشق مقلص***ملح على قارئ اللجام رءوم

بكل فتى لا يملأ الدرع نحره***محش لنار الحرب غير سؤم

أخى ثقه يبغى الإله بسعيه***ضروب بنصل السيف غير أثيم.

و ذكر محمد بن جرير الطبرى فى تاريخه أن أول ما ابتدأ به الشيعه من أمرهم سنه إحدى و ستين و هى السنه التى قتل فيها الحسين فما زالوا فى جمع آله الحرب و الاستعداد للقتال و دعاء الشيعه بعضهم لبعض فى السر للطلب بدم الحسين عليه السلام حتى مات يزيد بن معاويه و كان بين مقتل الحسين عليه السلام و هلاك يزيد ثلاث سنين و شهران و أربعه أيام و كان أمير العراق عبيد الله و خليفته بالكوفه عمرو بن حريث المخزومى و كان عبد الله بن الزبير قبل موت يزيد يدعو الناس إلى طلب ثأر الحسين و أصحابه و يغريهم بيزيد و يوثبهم عليه فلما مات يزيد أعرض عن ذلك القول و بان أنه يطلب الملك لنفسه لا للثأر.

و ذكر المدائنى عن رجاله أن المختار لما قدم على عبد الله بن الزبير لم ير عنده ما يريد فقال:

ذو مخاريق و ذو مندوحه***و ركابى حيث وجهت ذلل

لا تبيتن منزلا تكرهه***و إذا زلت بك النعل فزل

فخرج المختار من مكه متوجها إلى الكوفه فلقيه هانئ بن أبى حيه الوداعى فسأله عن أهلها فقال لو كان لهم رجل يجمعهم على شى ء واحد لأكل الأرض بهم فقال المختار أنا و الله أجمعهم على الحق و ألقى بهم ركبان الباطل و أقتل بهم كل جبار عنيد إن شاء الله و لا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ ثم سأله المختار عن سليمان

بن صرد هل توجه لقتال المحلين قال لا و لكنهم عازمون على ذلك ثم سار المختار حتى انتهى إلى نهر الحيره و هو يوم الجمعه فنزل و اغتسل و لبس ثيابه و تقلد سيفه و ركب فرسه و دخل الكوفه نهارا لا يمر على مسجد القبائل و مجالس القوم و مجتمع المحال إلا وقف و سلم و قال أبشروا بالفرج فقد جئتكم بما تحبون و أنا المسلط على الفاسقين و الطالب بدم أهل بيت نبى رب العالمين.

ثم دخل الجامع و صلى فيه فرأى الناس ينظرون إليه و يقول بعضهم لبعض هذا المختار ما قدم إلا لأمر و نرجو به الفرج و خرج من الجامع و نزل داره و يعرف قديما بسالم بن المسيب ثم بعث إلى وجوه الشيعه و عرفهم أنه جاء من محمد بن الحنفيه للطلب بدماء أهل البيت و هذا أمر لكم فيه الشفاء و قتل الأعداء فقالوا أنت موضع ذلك و أهله غير أن الناس قد بايعوا سليمان بن صرد الخزاعى فهو شيخ الشيعه اليوم فلا تعجل فى أمرك فسكت المختار و أقام ينتظر ما يكون من أمر سليمان و الشيعه حينئذ يريدون أمرهم سرا خوفا من عبد الملك بن مروان و من عبد الله بن الزبير و كان خوف الشيعه من أهل الكوفه أكثر لأن أكثرهم قتله الحسين عليه السلام و صار المختار يفخذ الناس عن سليمان بن صرد و يدعوهم إلى نفسه فأول من بايعه و ضرب على يده عبيد بن عمر و إسماعيل بن كثير فقال عمر بن سعد و شبث بن ربعى لأهل الكوفه إن المختار أشد عليكم لأن سليمان إنما خرج يقاتل عدوكم و المختار إنما يريد أن يثب عليكم فسيروا إليه و أوثقوه بالحديد و خلدوه السجن فما شعر حتى أحاطوا بداره و استخرجوه فقال إبراهيم بن محمد بن طلحه لعبد الله بن يزيد أوثقه كتافا و مشه حافيا فقال له لم أفعل هذا برجل لم يظهر لنا عداوه و لا حربا إنما أخذناه على الظن فأتى ببغله له دهماء فركبها و أدخلوه السجن قال يحيى بن أبى عيسى دخلت مع حميد بن مسلم الأزدى إلى المختار فسمعته يقول أما و رب البحار و النخل و الأشجار و المهامه القفار و الملائكه الأبرار و المصطفين الأخيار لأقتلن كل جبار بكل لدن خطار و مهند بتار فى

جموع من الأنصار ليسوا بميل و لا أغمار و لا بعزل أشرار حتى إذا أقمت عمود الدين و رأيت صدع المسلمين و أدركت ثأر النبيين لم يكبر على زوال الدنيا و لم أحفل بالموت إذ أتى.

المرتبه الثانيه فى ذكر رجال سليمان بن صرد و خروجه و مقتله.

لما أراد النهوض بعسكره من النخيله و هى العباسيه مستهل شهر ربيع الآخر سنه خمس و ستين و هى السنه التى أمر مروان بن الحكم أهل الشام بالبيعه من بعده لابنيه عبد الملك و عبد العزيز و جعلهما وليى عهده و فيها مات مروان بدمشق مستهل شهر رمضان و كان عمره إحدى و ثمانين سنه و كانت خلافته تسعه أشهر و كان عبيد الله بالعراق فسار حتى نزل الجزيره فأتاه الخبر بموت مروان و خرج سليمان بن صرد ليرحل فرأى عسكره فاستقله فبعث حكيم بن منقذ الكندى و الوليد بن حصين الكنانى فى جماعه و أمرهما بالنداء فى الكوفه يا آل ثأرات الحسين عليه السلام.

فسمع النداء رجل من كثير من الأزد و هو عبد الله بن حازم و عنده ابنته و امرأته سهله بن سبره و كانت من أجمل النساء و أحبهم إليه و لم يكن دخل فى القوم فوثب إلى ثيابه فلبسها و إلى سلاحه و فرسه قالت له زوجته ويحك أ جننت قال لا و لكنى

سمعت داعى الله عز و جل فأنا مجيبه و طالب بدم هذا الرجل حتى أموت فقالت إلى من تودع بيتك هذا قال إلى الله اللهم إنى أستودعك ولدى و أهلى اللهم احفظنى فيهم و تب على مما فرطت فى نصره ابن بنت نبيك.

ثم نادوا يا لثأرات الحسين فى الجامع و الناس يصلون العشاء الآخره فخرج جمع كثير إلى سليمان و كان معه سته عشر ألفا مثبته فى ديوانه فلم يصف منهم سوى أربعه آلاف و عزم على المسير إلى الشام لمحاربه عبيد الله بن زياد فقال

له عبد الله بن سعد إن قتله الحسين كلهم بالكوفه منهم عمر بن سعد و رءوس الأرباع و أشراف القبائل و ليس بالشام سوى عبيد الله بن زياد فلم يوافق إلا على المسير.

فخرج عشيه الجمعه لخمس مضين من شهر ربيع الآخر كما ذكرنا فباتوا بدير الأعور ثم سار فنزل على أقساس بنى مالك على شاطئ الفرات ثم أصبحوا عند قبر الحسين عليه السلام فأقاموا يوما و ليله يصلون و يستغفرون ثم ضجوا ضجه واحده بالبكاء و العويل فلم ير يوم أكثر بكاء فيه و ازدحموا عند الوداع على قبره كالزحام على الحجر الأسود و قام فى تلك الحال وهب بن زمعه الجعفى باكيا على القبر و أنشد أبيات عبيد الله بن الحر الجعفى:

تبيت النشاوى من أميه نوما***و بالطف قتلى ما ينام حميمها

و ما ضيع الإسلام إلا قبيله***تأمر نوكاها و دام نعيمها

و أضحت قناه الدين فى كف ظالم***إذا اعوج منها جانب لا يقيمها

فأقسمت لا تنفك نفسى حزينه***و عينى تبكى لا يجف سجومها

حياتى أو تلقى أميه خزيه***يذل لها حتى الممات قرومها.

و كان مع الناس عبد الله بن عوف الأحمر على فرس كميت يتأكل تأكلا(۱) و هو يقول:

خرجن يلمعن بنا أرسالا***عوابسا قد تحمل الأبطالا

نريد أن نلقى بها الأقيالا***الفاسقين الغدر الضلالا

و قد رفضنا الأهل و الأموالا***و الخفرات البيض و الحجالا(۲)

نرجو به التحفه و النوالا***لنرضى المهيمن المفضالا

فساروا حتى أتوا هيت ثم خرجوا حتى انتهوا إلى قرقيسا و بلغهم أن

---

۱ - ۱. أى يأكل نفسه من الغضب و الحرقه و التوهج و القياس أن يقال يأتكل كما قال الاعشى: أبلغ يزيد بنى شيبان مألكه***أبا ثبيت أ ما تنفك تأتكل.

۲- ۲. جمع حجله بيت العروس يزين بالثياب و الاسره و الستور.

أهل الشام فی عدد کثیر فساروا سیرا مغذا حتی وردوا عین الورده عن یوم و لیله ثم قام سلیمان بن صرد فوعظهم و ذکرهم الدار الآخره و قال إن قتلت فأمیرکم المسیب بن نجبه فإن أصیب المسیب فالأمیر عبد الله بن سعید بن نفیل فإن أصیب فأخوه خالد بن سعد فإن قتل خالد فالأمیر عبد الله بن وأل فإن قتل ابن وأل فأمیرکم رفاعه بن شداد.

ثم بعث سلیمان المسیب بن نجبه فی أربعه آلاف فارس رائدا و أن یشن علیهم الغاره قال حمید بن مسلم کنت معهم فسرنا یومنا کله و لیلتنا حتی إذا کان السحر نزلنا و هومنا(۱) ثم رکبنا و قد صلینا الصبح ففرق العسکر و بقی معه مائه فارس فلقی أعرابیا فقال کم بیننا و بین أدنی القوم فقال میل أقول و المیل أربعه آلاف ذراع و کل ثلاثه أمیال فرسخ. و هذا عسکر شراحیل بن ذی الکلاع (۲) من قبل عبید الله معه أربعه آلاف و من ورائهم الحصین بن نمیر السکونی فی أربعه آلاف و من ورائهم الصلت بن ناجیه الغلابی فی أربعه آلاف و جمهور العسکر مع عبید الله بن زیاد بالرقه.

فساروا حتی أشرفوا علی عسکر الشام فقال المسیب لأصحابه کروا علیهم فحمل عسکر العراق فانهزموا فقتل منهم خلق کثیر و غنموا منهم غنیمه عظیمه و أمرهم المسیب بالعود فرجعوا إلی سلیمان بن صرد و وصل الخبر إلی عبید الله فسرح إلیهم الحصین بن نمیر و أتبعه بالعساکر حتی نزل فی عشرین ألفا و عسکر العراق یومئذ ثلاثه آلاف و مائه لا غیر.

ثم تهیأ العساکر للحرب فکان علی میمنه أهل الشام عبد الله بن الضحاک بن قیس الفهری و علی میسرتهم مخارق بن ربیعه الغنوی و علی الجناح شراحیل بن ذی الکلاع الحمیری و فی القلب الحصین بن نمیر السکونی ثم جعل أهل العراق علی میمنتهم المسیب بن نجبه الفزاری و علی میسرتهم عبد الله بن سعد بن

۱- ۱. التهویم: النوم القلیل شبه النعاس.

۲- ۲. و یقال: شرحبیل أیضا راجع الاستیعاب و الإصابه ترجمه ذی الکلاع.

نفیـل الأـزدی و علی الجنـاح رفاعه بن شـداد البجلی و علی القلب الأمیر سـلیمان بن صـرد الخزاعی و وقف العسـکر فنادی أهل الشـام ادخلوا فی طـاعه عبـد الملک بن مروان و نادی أهل العراق سـلموا إلینا عبیـد الله بن زیاد و أن یخرج الناس من طاعه عبد الملک و آل الزبیر و یسـلم الأمر إلی أهل بیت نبینا فأبی الفریقان و حمل بعضـهم علی بعض و جعل سـلیمان بن صرد یحرضهم علی القتال و یبشرهم بکرامه الله ثم کسر جفن سیفه و تقدم نحو أهل الشام و هو یقول:

إلیک ربی تبت من ذنوبی***و قد علانی فی الوری مشیبی

فارحم عبیدا عرما تکذیب***و اغفر ذنوبی سیدی و حوبی

قال حمید بن مسـلم حملت میمنتنا علی میسرتهم و حملت میسرتنا علی میمنتهم و حمل سلیمان فی القلب فهزمناهم و ظفرنا بهم و حجز اللیـل بیننـا و بینهم ثم قاتلناهم فی الغـد و بعـده حتی مضت ثلاثه أیام ثم أمرهم الحصـین بن نمیر لأهل الشام برمی النبل فأتت السـهام کالشـرار المتطائر فقتل سلیمان بن صرد رحمه الله فلقد بذل فی أهل الثأر مهجته و أخلص لله توبته و قد قلت هذین البیتین حیث مات مبرأ من العتب و الشین.

قضی سلیمان نحبه فغدا***إلی جنان و رحمه الباریٔ

مضی حمیدا فی بذل مهجته***و أخذه للحسین بالثأر

ثم أخـذ الرایه المسـیب بن نجبه فقاتـل قتالاـ خرت له الأذقـان و أثر فی ذلک الجیش الجم الطعان ثلاث مرات و کان من أعظم الشجعان قتالا و أکرهم علی الأعداء نکالا و هو یقول:

قد علمت میاله الذوائب***واضحه الخدین و الترائب

إنی غداه الروع و التغالب***أشجع من ذی لبده مواثب

قصاع أقران مخوف الجانب.

فلم یزل یکر علیهم فیفرون بین یدیه حتی تکاثروا فقتلوه.

ثم أخذ الرایه عبد الله بن سعد بن نفیل ثم حمل علی القوم و طعن و هو یقول

ارحم إلهی عبدک التوابا***و لا تؤاخذه فقد أنابا

و فارق الأهلین و الأحبابا***یرجو بذاک الفوز و الثوابا

فلم یزل یقاتل حتی قتل.

ثم تقدم أخوه خالد بن سعد بالرایه و حرضهم علی القتال و رغبهم فی حمید المآل فقاتل أشد قتال و نکل بهم أی نکال حتی قتل.

و تقدم عبد الله بن وأل فأخذ الرایه و قاتل حتی قطعت یده الیسری ثم استند إلی أصحابه و یده تشخب دما ثم کر علیهم و هو یقول:

نفسی فداکم اذکروا المیثاقا***و صابروهم و احذروا النفاقا

لا کوفه نبغی و لا عراقا***لا بل نرید الموت و العتاقا

و قاتل حتی قتل فبینما هم کذلک إذ جاءتهم النجده مع المثنی بن مخرمه العبدی من البصره و من المدائن مع کثیر بن عمرو الحنفی فاشتدت قلوب أهل العراق بهم و اجتمعوا و کبروا و اشتد القتال فتقدم رفاعه بن شداد نحو صفوف الشام و هو یرتجز و یقول:

یا رب إنی تائب إلیکا***قد اتکلت سیدی علیکا

قدما أرجی الخیر من یدیکا***فاجعل ثوابی أملی إلیکا.

قال عبد الله بن عوف الأزدی و اشتد القتال حتی بان فی أهل العراق الضعف و القله و تحدثوا فی ترک القتال فبعضهم یوافق و بعضهم یقول إن ولینا رکبنا السیف فلا نمشی فرسخا حتی لا یبقی منا واحد و إنما نقاتل حتی یأتی اللیل و نمضی ثم تقدم عبد الله بن عوف إلی الرایه فرفعها و اقتتلوا أشد قتال فقتل جماعه من أهل العراق و انفلت الجموع و افترق الناس و عاد العسکر حتی وصلوا قرقیسا من جانب البر و جاء سعد بن حذیفه إلی هیت فلقیه الأعراب فأخبروه بما لقی الناس ثم عاد أهل المدائن و أهل البصره و أهل الکوفه إلی بلادهم و المختار محبوس و کان یقول لأصحابه عدوا لغارتکم هذا أکثر من عشر و دون الشهر ثم یجیئکم نبأ هتر من طعن بتر و ضرب هبر و قتل جم و أمر هم

فمن لها أنا لها لا تكذبن أنا لها و كان المختار يأخذ أفعاله بالرجز و الفراسه و الخدع و حسن السياسه.

قال المرزبانى فى كتاب الشعراء كان له غلام اسمه جبرئيل و كان يقول قال لى جبرئيل و قلت لجبرئيل فيتوهم الأعراب و أهل البوادى أنه جبرئيل عليه السلام فاستحوذ عليهم بذلك حتى انتظمت له الأمور و قام بإعزاز الدين و نصره و كسر الباطل و قصره.

و لما قدم أصحاب سليمان بن صرد من الشام كتب إليهم المختار من الحبس أما بعد فإن الله أعظم لكم الأجر و حط عنكم الوزر بمفارقه القاسطين و جهاد المحلين إنكم لن تنفقوا نفقه و لم تقطعوا عقبه و لم تخطوا خطوه إلا رفع الله لكم بها درجه و كتب لكم حسنه فأبشروا فإنى لو خرجت إليكم جردت فيما بين المشرق و المغرب من عدوكم بالسيف بإذن الله فجعلتهم ركاما و قتلتهم فذا و توأما فرحب الله لمن قارب و اهتدى و لا يبعد الله إلا من عصى و أبى و السلام يا أهل الهدى.

فلما جاء كتابه وقف عليه جماعه من رؤساء القبائل و أعادوا الجواب قرأنا كتابك و نحن حيث يسرك فإن شئت أن نأتيك حتى نخرجك من الحبس فعلنا فأخبره الرسول فسر باجتماع الشيعه له و قال لا تفعلوا هذا فإنى أخرج فى أيامى هذه و كان المختار قد بعث إلى عبد الله بن عمر بن الخطاب أما بعد فإنى حبست مظلوما و ظن بى الولاه ظنونا كاذبه فاكتب فى رحمك الله إلى هذين الظالمين و هما عبد الله بن يزيد و إبراهيم بن محمد كتابا عسى الله أن يخلصنى من أيديهما بلطفك و منك و السلام عليك.

فكتب إليهما ابن عمر أما بعد فقد علمتما الذى بينى و بين المختار من الصهر و الذى بينى و بينكما من الود فأقسمت عليكما لما خليتما سبيله حين تنظران فى كتابى هذا و السلام عليكما و رحمه الله و بركاته فلما قرأ الكتاب طلبا من المختار كفلاء فأتاه جماعه من أشراف الكوفه فاختارا منهم عشره ضمنوه و حلفاه أن

لا يخرج عليهما فإن هو خرج فعليه ألف بدنه ينحرها لدى رتاج الكعبه و مماليكه كلهم أحرار فخرج و جاء داره.

قال حميد بن مسلم سمعت المختار يقول قاتلهم الله ما أجهلهم و أحمقهم حيث يرون أنى أفى لهم بأيمانهم هذه أما حلفى بالله فإنه ينبغى إذا حلفت يمينا و رأيت ما هو أولى منها أن أتركها و أعمل الأولى و أكفر عن يمينى و خروجى خير من كفى عنهم و أما هدى ألف بدنه فهو أهون على من بصقه و ما يهولنى ثمن ألف بدنه و أما عتق مماليكى فو الله لوددت أنه استتب لى أمرى من أخذ الثأر ثم لم أملك مملوكا أبدا.

و لما استقر فى داره اختلفت الشيعه إليه و اجتمعت عليه و اتفقوا على الرضا به و كان قد بويع له و هو فى السجن و لم يزل يكثرون و أمرهم يقوى و يشتد حتى عزل عبد الله بن الزبير الواليين من قبله و هما عبد الله بن زيد و إبراهيم بن محمد بن طلحه المذكورين و بعث عبد الله بن مطيع واليا على الكوفه و الحارث بن عبد الله بن أبى ربيعه على البصره فدخل ابن مطيع إليها و بعث المختار إلى أصحابه فجمعهم فى الدور حوله و أراد أن يثب على أهل الكوفه.

فجاء رجل من أصحابه من شبام عظيم الشرف و هو عبد الرحمن بن شريح فلقى جماعه منهم سعد بن منقذ و سعر بن أبى سعر الحنفى و الأسود الكندى و قدامه بن مالك الجشمى و قد اجتمعوا فقالوا له إن المختار يريد الخروج بنا للأخذ بالثأر و قد بايعناه و لا نعلم أرسله إلينا محمد بن الحنفيه أم لا فانهضوا بنا إليه نخبره بما قدم به علينا فإن رخص لنا ابتعناه و إن نهانا تركناه فخرجوا و جاءوا إلى ابن الحنفيه فسألهم عن الناس فخبروه و قالوا لنا إليك حاجه قال سر أم علانيه قلنا بل سر قال رويدا إذن ثم مكث قليلا و تنحى و دعانا فبدأ عبد الرحمن بن شريح بحمد الله و الثناء و قال أما بعد فإنكم أهل بيت خصكم الله بالفضيله و شرفكم

بالنبوه و عظم حقكم على هذه الأمه و قد أصبتم بحسين مصيبه عمت المسلمين و قد قدم المختار يزعم أنه جاء من قبلكم و قد دعانا

إلى كتاب الله و سنه نبيه و الطلب بدماء أهل البيت فبايعناه على ذلك فإن أمرتنا باتباعه اتبعناه و إن نهيتنا اجتنبناه.

فلما سمع كلامه و كلام غيره حمد الله و أثنى عليه و صلى على النبى و قال أما ما ذكرتم مما خصنا الله فإن الفضل لله يُؤْتِيهِ مَنْ يَشاءُ وَ اللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ و أما مصيبتنا بالحسين فذلك فى الذكر الحكيم و أما الطلب بدمائنا.

قال جعفر بن نما مصنف هذا الكتاب فقد رويت عن والدى رحمه الله عليه أنه قال لهم قوموا بنا إلى إمامى و إمامكم على بن الحسين فلما دخل و دخلوا عليه أخبر خبرهم الذى جاءوا لأجله قال يا عم لو أن عبدا زنجيا تعصب لنا أهل البيت لوجب على الناس موازرته و قد وليتک هذا الأمر فاصنع ما شئت فخرجوا و قد سمعوا كلامه و هم يقولون أذن لنا زين العابدين عليه السلام و محمد بن الحنفيه.

و كان المختار علم بخروجهم إلى محمد بن الحنفيه و كان يريد النهوض بجماعه الشيعه قبل قدومهم فلما تهيأ ذلك له و كان يقول إن نفيرا منكم تحيروا و ارتابوا فإن هم أصابوا أقبلوا و أنابوا و إن هم كبوا و هابوا و اعترضوا و انجابوا فقد خسروا و خابوا فدخل القادمون من عند محمد بن الحنفيه فقال ما وراءكم فقد فتنتم و ارتبتم فقالوا قد أمرنا بنصرتک فقال أنا أبو إسحاق اجمعوا إلى الشيعه فجمع من كان قريبا فقال يا معشر الشيعه إن نفرا أحبوا أن يعلموا مصداق ما جئت به فخرجوا إلى إمام الهدى و النجيب المرتضى و ابن المصطفى المجتبى يعنى زين العابدين عليه السلام فعرفهم أنى ظهيره و رسوله و أمركم باتباعى و طاعتى و قال كلاما يرغبهم إلى الطاعه و الاستنفار معه و أن يعلم الحاضر الغائب.

و عرفه قوم أن جماعه من أشراف الكوفه مجتمعون على قتالک مع ابن مطيع و متى جاء معنا إبراهيم بن الأشتر رجونا بإذن الله تعالى القوه على عدونا فله عشيره فقال القوه و عرفوا الإذن لنا فى الطلب بدم الحسين و أهل بيته فعرفوه فقال قد أجبتكم على أن تولونى الأمر فقالوا له أنت أهل و لكن ليس

إليه سبيل هذا المختار قد جاءنا من قبل إمام الهدى و من نائبه محمد بن الحنفيه و هو المأذون له فى القتال فلم يجب فانصرفوا و عرفوه المختار.

فبقى ثلاثا ثم إنه دعا جماعه من وجوه أصحابه قال عامر الشعبى و أنا و أبى فيهم فسار المختار و هو أمامنا يقد بنا بيوت الكوفه لا يدرى أين يريد حتى وقف على باب إبراهيم فأذن له و ألقيت الوسائد فجلسنا عليها و جلس المختار معه على فراشه و قال هذا كتاب محمد بن أمير المؤمنين عليه السلام يأمرك أن تنصرنا فإن فعلت اغتبطت و إن امتنعت فهذا الكتاب حجه عليك و سيغنى الله محمدا و أهل بيته عنك و كان المختار قد سلم الكتاب إلى الشعبى فلما تم كلامه قال ارفع الكتاب إليه ففض ختمه و هو كتاب

طويل فيه بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ من محمد المهدى إلى إبراهيم بن الأشتر سلام عليك قد بعثت إليك المختار و من ارتضيته لنفسى و قد أمرته بقتال عدوى و الطلب بدماء أهل بيتى فامض معه بنفسك و عشيرتك و تمام الكتاب بما يرغب إبراهيم فى ذلك.

فلما قرأ الكتاب قال ما زال يكتب إلى اسمه و اسم أبيه فما باله و يقول فى هذا الكتاب المهدى قال المختار ذاك زمان قال إبراهيم من يعلم أن هذا كتاب ابن الحنفيه إلى قال يزيد بن أنس و أحمر بن سقيط و عبد الله بن كامل و غيرهم نحن نعلم و نشهد أنه كتاب محمد إليك قال الشعبى إلا أنا و أبى لا نعلم فعند ذلك تأخر إبراهيم عن صدر الفراش و أجلس المختار عليه و قال ابسط يدك فبسط يده فبايعه و دعا بفاكهه و شراب من عسل فأصبنا منه فأخرجنا معنا إبراهيم إلى أن دخل المختار داره.

فلما رجع أخذ بيدى و قال يا شعبى علمت أنك لا تشهد و لا أبوك أ فترى هؤلاء شهدوا على حق قلت شهدوا على ما رأيت و فيهم ساده القراء و مشيخه المصر و فرسان العرب و ما يقول مثل هؤلاء إلا حقا.

و كان إبراهيم رحمه الله ظاهر الشجاعه وارى زناد الشهامه نافذ حد الصرامه

مشمرا فی محبه أهل البیت عن ساقیه متلقیا رایه النصح لهم بکلتا یدیه فجمع عشیرته و إخوانه و أهل مودته و أعوانه و کان یتردد بهم إلی المختار عامه اللیل و معه حمید بن مسلم الأزدی حتی تصوب النجوم و تنقض الرجوم و أجمع رأیهم أن یخرجوا یوم الخمیس لأربع عشره لیله خلت من شهر ربیع الآخر سنه ست و ستین و کان إیاس بن مضارب صاحب شرطه عبد الله بن مطیع أمیر الکوفه فقال له إن المختار خارج علیک لا محاله فخذ حذرک ثم خرج إیاس مع الحرس و بعث ولده راشدا إلی الکناسه و جاء هو إلی السوق و أنفذ ابن مطیع إلی الجبانات من شحنها بالرجال یحرسها من أهل الریبه و خرج إبراهیم بعد المغرب إلی المختار و معه جماعه علیهم الدروع و فوقها الأقبیه و قد أحاط الشرط بالسوق و القصر لقی إیاس بن مضارب أصحاب إبراهیم و هم متسلحون فقال ما هذا الجمع إن أمرک لمریب و لا أترکک حتی آتی بک إلی الأمیر فامتنع إبراهیم و وقع التشاجر بینهم و مع إیاس رجل من همدان اسمه أبا قطن قال له إبراهیم ادن منی لأنه صدیقه فظن أنه یرید أن یجعله شفیعه فی تخلیه القوم و بید أبی قطن رمح طویل فأخذه إبراهیم منه و طعن إیاس بن مضارب فی نحره فصرعه و أمرهم فاجتزوا رأسه و انهزم أصحابه و أقبل إبراهیم إلی المختار و عرفه ذلک فاستبشر و تفاءل بالنصر و الظفر ثم أمر بإشعال النار فی هرادی القصب و بالنداء یا آل ثأرات الحسین و لبس درعه و سلاحه و هو یقول:

قد علمت بیضاء حسناء الطلل.***واضحه الخدین عجزاء الکفل

إنی غداه الروع مقدام بطل***لا عاجز فیها و لا وغد فشل

فأقبل الناس من کل ناحیه و جاء عبید الله بن الحر الجعفی فی قومه و تقاتلوا قتالا عظیما و شرد الناس و من کان فی الطرق و الجبانات من أصحاب السلاح و استشعروا الحذر و تفرقوا فی الأزقه خوفا من إبراهیم و أشار شبث بن ربعی علی الأمیر ابن

مطیع بالقتال فعلم المختار فخرج فی أصحابه حتی نزل دیر هند مما یلی بستان زائده فی السبخه ثم جاء أبو عثمان النهدی فی جماعه أصحابه إلی

الكوفه و نادوا يا آل ثأرات الحسين يا منصور أمت و هذه علامه بينهم يا أيها الحی المهتدون ألا إن أمين آل محمد قد خرج فنزل دير هند و بعثنی إليكم داعيا و مبشرا فأخرجوا إليه رحمكم الله فخرجوا من الدور يتداعون و فی هذا المعنی قلت هذه الأبيات متأسفا علی ما فات كيف لم أكن من أصحاب الحسين عليه السلام فی نصرته و لا من أصحاب المختار و جماعته.

و لما دعا المختار للثأر أقبلت***كتائب من أشياع آل محمد

و قد لبسوا فوق الدروع قلوبهم***و خاضوا بحار الموت فی كل مشهد

هم نصروا سبط النبی و رهطه***و دانوا بأخذ الثأر من كل ملحد

ففازوا بجنات النعيم و طيبها***و ذلك خير من لجين و عسجد

و لو أننی يوم الهياج لدی الوغی***لأعملت حد المشرفی المهند

فوا أسفا إذ لم أكن من حماته***فأقتل فيهم كل باغ و معتد.

المرتبه الثالثه فی وصف الوقعه مع ابن مطيع

قال الوالبی و حميد بن مسلم و النعمان بن أبی الجعد: خرجنا مع المختار فو الله ما انفجر الفجر حتی فرغ من تعبئه عسكره فلما أصبح تقدم و صلی بنا الغداه فقرأ و النازعات و عبس فو الله ما سمعنا إماما أفصح لهجه منه و نادی ابن مطيع فی أصحابه فلما جاءوا بعث شبث بن ربعی فی ثلاثه آلاف و راشد بن إياس فی أربعه آلاف و حجار بن أبجر العجلی فی ثلاثه آلاف و عكرمه بن ربعی و شداد بن أبجر و عبد الرحمن بن سويد فی ثلاثه آلاف و تتابعت العساكر نحوا من عشرين ألفا فسمع المختار أصواتا مرتفعه و ضجه ما بين بنی سليم و سكه البريد فأمر باستعلام ذلك فإذا هو شبث بن ربعی و معه خيل عظيمه و أتاه فی الحال سعر بن أبی سعر الحنفی و ممن بايع المختار يركض من قبل مراد فلقی راشد بن إياس فأخبر المختار فأرسل إبراهيم بن الأشتر فی تسعمائه فارس و ستمائه راجل

و نعیم بن هبیره فی ثلاثمائه فارس و ستمائه راجل و قدم المختار یزید بن أنس فی موضع مسجد شبث فی تسعمائه فقاتلوهم حتی أدخلوهم البیوت و قتل من الفریقین جمع و قتل نعیم بن هبیره و جاء إبراهیم فلقی راشد بن إیاس و معه أربعه آلاف فارس فقال إبراهیم لأصحابه لا یهولنکم کثرتهم فلرب فئه قلیله غلبت فئه کثیره وَ اللَّهُ مَعَ الصّٰابِرِینَ* فاشتد قتالهم و بصر خزیمه بن

نصر العبسی براشد و حمل علیه فطعنه فقتله ثم نادی خزیمه قتلت راشدا و رب الکعبه فانهزم القوم و انکسروا و أجفلوا إجفال النعام و أطلوا علیهم کقطع الغمام و استبشر أصحاب المختار و حملوا علی خیل الکوفه فجعلوا صفو حیاتهم کدرا و ساقوهم حتی أوصلوهم إلی الموت زمرا حتی أوصلوهم السکک و أدخلوهم الجامع و حصروا الأمیر ابن مطیع ثلاثا فی القصر و نزل المختار بعد هذه الوقعه جانب السوق و ولی حصار القصر إبراهیم بن الأشتر.

فلما ضاق علیه و علی أصحابه الحصار و علموا أنه لا تعویل لهم علی مکر و لا سبیل إلی مفر أشاروا علیه أن یخرج لیلا فی زی امرأه و یستتر فی بعض دور الکوفه ففعل و خرج حتی صار إلی دار أبی موسی الأشعری فآووه و أما هم فإنهم طلبوا الأمان فآمنهم و خرجوا و بایعوه و صار یمنیهم و یستجر مودتهم و یحسن السیره فیهم.

و لما خرج أصحاب ابن مطیع من القصر سکنه المختار ثم خرج إلی الجامع و أمر بالنداء الصلاه جامعه فاجتمع الناس و رقی المنبر ثم قال الحمد لله الذی وعد ولیه النصر و عدوه الخسر وعدا مأتیا و أمرا مفعولا وَ قَدْ خابَ مَنِ افْتَری أیها الناس مدت لنا غایه و رفعت لنا رایه فقیل فی الرایه ارفعوها و لا تضیعوها و فی الغایه خذوها و لا تدعوها فسمعنا دعوه الداعی و قبلنا قول الراعی فکم من باغ و باغیه و قتلی فی الراعیه ألا فبعدا لمن طغی و بغی و جحد و لغی و کذب و تولی ألا فهلموا عباد الله إلی بیعه الهدی و مجاهده الأعداء و الذب عن الضعفاء من آل محمد المصطفی و أنا المسلط علی المحلین المطالب بدم ابن نبی رب العالمین أما

و منشئ السحاب الشديد العقاب لأنبشن قبر ابن شهاب المفترى الكذاب المجرم المرتاب و لأنفين الأحزاب إلى بلاد الأعراب ثم و رب العالمين لأقتلن أعوان الظالمين و بقايا القاسطين.

ثم قعد على المنبر و وثب قائما و قال أما و الذى جعلنى بصيرا و نور قلبى تنويرا لأحرقن بالمصر دورا و لأنبشن بها قبورا و لأشفين بها صدورا و لأقتلن بها جبارا كفورا ملعونا غدورا و عن قليل و رب الحرم و البيت المحرم و حق النون و القلم ليرفعن لى علم من الكوفه إلى إضم إلى أكناف ذى سلم من العرب و العجم ثم لأتخذن من بنى تميم أكثر الخدم.

ثم نزل و دخل قصر الإماره و انعكف عليه الناس للبيعه فلم يزل باسطا يده حتى بايعه خلق من العرب و السادات و الموالى و وجد فى بيت المال بالكوفه تسعه آلاف ألف فأعطى كل واحد من أصحابه الذين قاتل بهم فى حصر ابن مطيع و هم ثلاث آلاف و ثمانمائه رجل كل واحد منهم خمسمائه درهم و سته آلاف رجل من الذين أتوه من بعد حصار القصر مائتين مائتين.

و لما علم أن ابن مطيع فى دار أبى موسى الأشعرى دعا عبد الله بن كامل الشاكرى و دفع إليه عشره آلاف درهم و أمره بحملها إليه و أن يقول له استعن بها على سفرك فإنى أعلم أنه ما منعك إلا ضيق يدك.

فأخذها و مضى إلى البصره و لم يمش إلى عبد الله بن الزبير حياء مما جرى عليه من المختار و استعمل على شرطته عبد الله بن كامل و على حرسه كيسان أبا عمر مولى عرينه(۱) و عقد لعبد الله بن الحارث أخى الأشتر لأمه على إرمينيه و لمحمد بن عطارد على آذربيجان و لعبد الرحمن بن سعد بن قيس على الموصل و لسعد بن حذيفه بن اليمان على حلوان و لعمر بن السائب على الرى و همدان و فرق العمال بالجبال و البلاد و كان يحكم بين الخصوم حتى إذا شغلته أموره فولى شريحا قاضيا فلما سمع المختار أن عليا عليه السلام عزله أراد عزله فتمارض هو فعزله و ولاه عبد الله بن عتبه بن مسعود فمرض فجعل مكانه عبد الله بن مالك

۱- ۱. عريبه خ.

الطائی قاضیا.

و کان مروان بن الحکم لما استقامت له الشام بالطاعه بعث جیشین أحدهما إلی الحجاز(۱)

و الآخر إلی العراق مع عبید الله بن زیاد لینهب الکوفه إذا ظفر بها ثلاثه أیام فاجتاز بالجزیره عرض له أمر منعه من السیر و عاملها من قبل ابن الزبیر قیس عیلان فلم یزل عبید الله مشغولا بذلک عن العراق ثم قدم الموصل و عامل المختار علیها عبد الرحمن بن سعید بن قیس فوجه عبید الله إلیه خیله و رجله فانحاز عبد الرحمن إلی تکریت و کتب إلی المختار یعرفه ذلک فکتب الجواب یصوب رأیه و یحمد مشورته و أن لا یفارق مکانه حتی یأتیه أمره إن شاء الله.

ثم دعا المختار یزید بن أنس و عرفه جلیه الحال و رغبه فی النهوض بالخیل و الرجال و حکمه فی تخییر من شاء من الأبطال فتخیر ثلاثه آلاف فارس ثم خرج من الکوفه و شیعه المختار إلی دیر أبی موسی و أوصاه بشی ء من أدوات الحرب و إن احتاج إلی مدد عرفه فقال أرید لا تمدنی إلا بدعائک کفی به مددا ثم کتب المختار إلی عبد الرحمن بن سعید بن قیس أما بعد فخل بین یزید و بین البلاد إن شاء الله و السلام علیک.

فسار حتی بلغ أرض الموصل فنزل بموضع یقال له بافکی (۲) و بلغ خبره إلی عبید الله بن زیاد و عرف عدتهم فقال أرسل إلی کل ألف ألفین و بعث سته آلاف فارس فجاءوا و یزید بن أنس مریض مدنف فأرکبوه حمارا مصریا و الرجاله یمسکونه یمینا و شمالا ـ فیقف علی الأرباع و یحثهم علی القتال و یرغبهم فی حمید المال و قال إن هلکت فأمیرکم ورقاء بن عازب الأسدی فإن هلک فأمیرکم عبد الله بن ضمره العذری فإن هلک فأمیرکم سعر بن أبی سعر الحنفی و وقع القتال بینهم فی ذی الحجه یوم عرفه سنه ست و ستین قبل شروق الشمس فلا یرتفع

۱- ۱. و کان أمیر الجیش حبشی بن دلجه القینی. فی النسخ« الی المختار» و هو تصحیف.

۲- ۲. ناحیه بالموصل قرب الخازر تشتمل علی قری یجمعها هذا الاسم، و فی النسخ« یاتلی».

الضحی حتی هزمهم عسکر العراق و أزالهم عن مآزق الحرب زوال السراب و قشعوهم انقشاع الضباب و أتوا یزید بثلاثمائه أسیر و قد أشفی علی الموت فأشار بیده أن اضربوا رقابهم فقتلوا جمیعا ثم مات یزید بن أنس فصلی علیه ورقاء بن عازب الأسدی و دفنه و اغتم عسکر العراق لموته فعزاهم ورقاء فیه و عرفهم أن عبید الله بن زیاد فی جمع کثیر و لا طاقه لکم به فقالوا الرأی أن ننصرف فی جوف اللیل.

قال محمد بن جریر الطبری فی تاریخه کان مع عبید الله ثمانون ألفا من أهل الشام ثم اتصل بالمختار و أهل الکوفه إرجاف الناس بیزید بن أنس فظنوا أنه قتل و لم یعلموا کیف هلک و استطلع المختار ذلک من عامله علی المدائن فأخبره بموته و أن العسکر انصرف من غیر هزیمه و لا کسره فطاب قلب المختار ثم ندب الناس.

قال المرزبانی و أمر إبراهیم بن الأشتر بالمسیر إلی عبید الله فخرج فی ألفین من مذحج و أسد و ألفین من تمیم و همدان و ألف و خمسمائه من قبائل المدینه و ألف و أربعمائه من الکنده و ربیعه و ألفین من الحمراء و قیل خرج فی اثنی عشر ألفا أربعه آلاف من القبائل و ثمانیه آلاف من الحمراء و شیع إبراهیم ماشیا فقال ارکب رحمک الله فقال المختار إنی لأحتسب الأجر فی خطای معک و أحب أن تتغبر قدمای فی نصر آل محمد و الطلب بدم الحسین علیه السلام ثم ودعه و انصرف و بات إبراهیم بموضع یقال له حمام أعین ثم رحل حتی وافی ساباط المدائن فحینئذ توسم أهل الکوفه فی المختار القله و الضعف فخرج أهل الکوفه علیه و جاهروه بالعداوه و لم یبق أحد ممن شرک فی قتل الحسین و کان مختفیا إلا و ظهر و نقضوا بیعته و سلوا علیه سیفا واحدا و اجتمعت القبائل علیه من بجیله و الأزد و کنده و شمر بن ذی الجوشن فبعث المختار من ساعته رسولا إلی إبراهیم و هو بساباط لا۔ تضع کتابی حتی تعود بجمیع من معک إلی فلما جاءهم کتابه نادی بالرجوع فوصلوا السیر بالسری و أرخوا الأعنه و جذبوا البری ء و المختار

يشغل أهل الكوفه بالتسويف و الملاطفه حتى يرجع إبراهيم بعسكره فيكف عاديتهم و يقمع شرتهم و يحصد شوكتهم و كان مع المختار أربعه آلاف فبغى عليه أهل الكوفه و بدءوه بالحرب فحاربه يومهم أجمع و باتوا على ذلك فوافاهم إبراهيم فى اليوم الثانى بخيله و رجله و معه أهل النجده و القوه فلما علموا قدومه افترقوا فرقتين ربيعه و مضر علا حده و اليمن علا حده فخير المختار إبراهيم إلى أى الفرقتين تسير فقال إلى أيهما أحببت و كان المختار ذا عقل وافر و رأى حاضر فأمره بالسير إلى مضر بالكناسه و سار هو إلى اليمن إلى الجبانه السبيع فبدأ بالقتال رفاعه بن شداد فقاتل قتال الشديد البأس القوى المراس حتى قتل. و قاتل حميد بن مسلم و هو يقول:

لأضربن عن أبى حكيم***مفارق الأعبد و الحميم.

ثم انكسروا كسره هائله و جاء البشير إلى المختار أنهم ولوا مدبرين فمنهم من اختفى فى بيته و منهم من لحق بمصعب بن الزبير و منهم من خرج إلى الباديه ثم وضعت الحرب أوزارها و حلت أزرارها و محص القتل شرارها فأحصوا القتلى منهم فكانوا ستمائه و أربعين رجلا ثم استخرج من دور الوادعيين خمسمائه أسير كما ذكر الطبرى و غيره فجاءوا بهم إلى المختار فعرضوهم

عليه فقال كل من حضر منهم قتل الحسين فأعلمونى به فلا يؤتى بمن حضر قتله إلا قيل هذا فيضرب عنقه حتى قتل منهم مائتين و ثمانيه و أربعين رجلا. و قتل أصحاب المختار جمعا كثيرا بغير علمه و أطلق الباقين ثم علم المختار أن شمر بن ذى الجوشن خرج هاربا و معه نفر ممن شرك فى قتل الحسين عليه السلام فأمر عبدا له أسود يقال له رزين و قيل زربى و معه عشره و كان شجاعا يتبعه فيأتيه برأسه قال مسلم بن عبد الله الضبابى كنت مع شمر حين هزمنا المختار فدنا منا العبد قال شمر اركضوا و تباعدوا لعل العبد يطمع فى فأمعنا فى التباعد عنه حتى لحقه العبد فحمل عليه فقتله و مشى فنزل فى جانب قريه اسمها الكلتانيه على شاطئ نهر إلى جانب تل ثم أخذ من القريه علجا فضربه و دفع إليه كتابا و قال عجل به إلى مصعب بن

الزبير و كان عنوانه للأمير المصعب بن الزبير من شمر بن ذى الجوشن فمشى العلج حتى دخل قريه فيها أبو عمره بعثه المختار إليها فى أمر و معه خمسمائه فارس قرأ الكتاب رجل من أصحابه و قرأ عنوانه فسأل عن شمر و أين هو فأخبره أن بينهم و بينه ثلاثه فراسخ.

قال مسلم بن عبد الله قلت لشمر لو ارتحلت من هذا المكان فإنا نتخوف عليك فقال ويلكم أ كل هذا الجزع من الكذاب و الله لا برحت فيه ثلاثه أيام فبينما نحن فى أول النوم أشرفت علينا الخيل من التل و أحاطوا بنا و هو عريان مؤتزرا بمنديل فانهزمنا و تركناه فأخذ سيفه و دنا منهم و هو يقول:

نبهتموا ليثا هزبرا باسلا***جهما محياه يدق الكاهلا

لم يك يوما من عدو ناكلا***إلا كذا مقاتلا أو قاتلا

فلم يك بأسرع أن سمعنا قتل الخبيث قتله أبو عمره و قتل أصحابه ثم جى ء بالرءوس إلى المختار خر ساجدا و نصبت الرءوس فى رحبه الحذاءين حذاء الجامع.

و أنا الآن أذكر من قتله المختار من قتله الحسين عليه السلام.

ذكر الطبرى فى تاريخه أن المختار تجرد لقتله الحسين و أهل بيته و قال اطلبوهم فإنه لا يسوغ لى الطعام و الشراب حتى أطهر الأرض منهم قال موسى بن عامر فأول من بدأ به الذين وطئوا الحسين بخيلهم و أنامهم على ظهورهم و ضرب سكك الحديد فى أيديهم و أرجلهم و أجرى الخيل عليهم حتى قطعتهم و حرقهم بالنار ثم أخذ رجلين اشتركا فى دم عبد الرحمن بن عقيل بن أبى طالب و فى سلبه كانا فى الجبانه فضرب أعناقهما ثم أحرقهما بالنار ثم أحضر مالك بن بشير فقتله فى السوق و بعث أبا عمره فأحاط بدار خولى بن يزيد الأصبحى و هو حامل رأس الحسين عليه السلام إلى عبيد الله فخرجت امرأته إليهم و هى النوار ابنه مالك كما ذكر الطبرى فى تاريخه و قيل اسمها العيوف و كانت محبه لأهل البيت قالت

لا أدری أین هو و أشارت بیدها إلی بیت الخلاء فوجدوه و علی رأسه قوصره فأخذوه و قتلوه ثم أمر بحرقه.

و بعث عبد الله بن کامل إلی حکیم بن الطفیل السنبسی و کان قد أخذ سلب العباس و رماه بسهم (۱)

فأخذوه قبل وصوله إلی المختار و نصبوه هدفا و رموه بالسهام و بعث إلی قاتل علی بن الحسین و هو مره بن منقذ العبدی و کان شیخا فأحاطوا بداره فخرج و بیده الرمح و هو علی فرس جواد فطعن عبید الله بن ناجیه الشبامی فصرعه و لم تضره الطعنه و ضربه ابن کامل بالسیف فاتقاها بیده الیسری فأشرع فیها السیف و تمطرت به الفرس فأفلت و لحق بمصعب و شلت یده بعد ذلک و أحضر زید بن رقاد فرماه بالنبل و الحجاره و أحرقه و هرب سنان بن أنس إلی البصره فهدم داره ثم خرج من البصره نحو القادسیه و کان علیه عیون فأخبروا المختار فأخذه بین العذیب و القادسیه فقطع أنامله ثم یدیه و رجلیه و أغلی زیتا فی قدر و رماه فیها.

و هرب عبد الله بن عقبه الغنوی إلی الجزیره فهدم داره و فیه و فی حرمله بن الکاهل قتل واحدا من أصحاب الحسین علیه السلام قال الشاعر:

و عند غنی قطره من دمائنا***و فی أسد أخری تعد و تذکر

حدث المنهال بن عمر و قال دخلت علی زین العابدین علیه السلام أودعه و أنا أرید الانصراف من مکه فقال یا منهال ما فعل حرمله بن کاهل و کان معی بشر بن غالب الأسدی فقال ذلک من بنی الحریش أحد بنی موقد النار و هو حی بالکوفه فرفع یدیه و قال اللهم أذقه حر النار اللهم أذقه حر الحدید قال المنهال و قدمت الکوفه و المختار بها فرکبت إلیه فلقیته خارجا من داره فقال یا منهال لم تشرکنا فی ولایتنا هذه فعرفته أنی کنت بمکه فمشی حتی أتی الکناس و وقف کأنه ینتظر شیئا فلم یلبث أن جاء قوم قالوا أبشر أیها الأمیر

۱- ۱. سقط هناک نحو سطر هکذا: فالتجأ نسوته بعدی بن حاتم الطائی لیشفع عند المختار فأخذوه قبل وصوله- ای قبل وصول عدی- الی المختار- الخ.

فقد أخذ حرمله فجی ء به فقال لعنک الله الحمد لله الذی أمکننی منک الجزار الجزار فأتی بجزار فأمره بقطع یدیه و رجلیه ثم قال النار النار فأتی بنار و قصب فأحرق.

فقلت سبحان الله سبحان الله فقال إن التسبیح لحسن لم سبحت فأخبرته دعاء زین العابدین علیه السلام فنزل عن دابته و صلی رکعتین و أطال السجود و رکب و سار فحاذی داری فعزمت علیه بالنزول و التحرم بطعامی فقال إن علی بن الحسین دعا بدعوات فأجابها الله علی یدی ثم تدعونی إلی الطعام هذا یوم صوم شکرا لله تعالی فقلت أحسن الله توفیقک.

و انهزم عبد الله بن عروه الخثعمی إلی مصعب فهدم داره و طلب عمرو بن صبیح الصیداوی فأتوه و هو علی سطحه بعد ما هدأت العیون و سیفه تحت رأسه فأخذوه و سیفه فقال قبحک الله من سیف ما أبعدک علی قربک فجی ء به إلی المختار فلما کان من الغداه طعنوه بالرماح حتی مات و أنفذ إلی محمد بن الأشعث بن قیس و قد انهزم إلی قصر له فی قریه إلی جنب القادسیه فقال انطلق فإنک تجده لاهیا متصدیا أو قائما متبلدا أو خائفا متلددا أو کامنا متعمدا فأتنی برأسه فأحاطوا بالقصر و له بابان فخرج و مشی إلی مصعب فهدم القصر و داره و أخذ ما کان فیها قال المرزبانی و أتوه بعبد الله بن أسید الجهنی و مالک بن الهشیم البدائی و حمل بن مالک المحاربی من القادسیه فقال یا أعداء الله أین الحسین بن علی قالوا أکرهنا علی الخروج قال فألا مننتم علیه و سقیتموه من الماء و قال للبدائی أنت آخذ برنسه قال لا قال بلی و أمر بقطع یدیه و رجلیه و الآخران ضرب أعناقهما. و أتوه ببجدل بن سلیم الکلبی و عرفوا أنه أخذ خاتمه و قطع إصبعه فأمر بقطع یدیه و رجلیه فلم یزل ینزف حتی مات و أتوه برقاد بن مالک و عمر بن خالد و عبد الرحمن البجلی و عبد الله بن قیس الخولانی فقال یا قتله الحسین لقد أخذتم الورس فی یوم نحس و کان فی رحل الحسین ورس فاقتسموه وقت نهب رحله

فأخرجهم إلى السوق.

و كـان أسـماء بن خـارجه الفزارى ممن سـعى فى قتل مسـلم بن عقيل رحمه الله فقال المختار أما و رب السـماء و رب الضـياء و الظلماء لتنزلن نار من السماء دهماء حمراء سحماء تحرق دار أسماء فبلغ كلامه إليه فقال سجع أبو إسحاق و ليس هاهنا مقام بعد هذا و خرج من داره هاربا إلى الباديه فهدم داره و دور بنى عمه.

و كان الشـمر بن ذى الجوشن قـد أخذ من الإبل التى كانت تحت رحل الحسـين عليه السـلام فنحرها و قسم لحمها على قوم من أهل الكوفه فأمر المختار فأحصوا كل دار دخلها ذلك اللحم فقتل أهلها و هدمها و لم يزل المختار يتبع قتله الحسـين عليه السلام حـتى قتـل خلقـا كثيرا و هزم البـاقين فهـدم دورهم و أنزلهم من المعاقـل و الحصون إلى المفـاوز و الصـحون قـال و قتلت العبيد مواليهـا و جـاءوا إلى المختـار فعتقهم و كان العبـد يسـعى بمولاه فيقتله المختار حتى أن العبـد يقول لسـيده احملنى على عنقك فيحمله و يدلى رجليه على صدره إهانه له و لخوفه من سعايته به إلى المختار.

فيا لها منقبه حازها و مثوبه أحرزها فقد سـر النبى بفعله و إدخاله الفرح على عترته و أهله و قد قلت هذه الأبيات مع كلال الخاطر و قذى الناظر:

سر النبى بأخذ الثأر من عصب***باءوا بقتل الحسين الطاهر الشيم

قوم غذوا بلبان البغض ويحهم***للمرتضى و بنيه ساده الأمم

حاز الفخار الفتى المختار إذ قعدت***عن نصره سائر الأعراب و العجم

جادته من رحمه الجبار ساريه***تهمى على قبره منهله الديم.

المرتبه الرابعه فى ذكر مقتل عمر بن سعد و عبيد الله بن زياد و من تابعه و كيفيه قتالهم و النصر عليهم.

فلما خلا خاطره و انجلى ناظره اهتم بعمر بن سـعد و ابنه حفص حـدث عمر بن الهيثم قال كنت جالسا عن يمين المختار و الهيثم بن الأسود(۱) عن يساره فقال و الله لأقتلن رجلا عظيم القدمين غائر العينين مشرف الحاجبين يهمر

۱- ۱. الهشيم بن الأسود، خ.

برجله الأرض يرضـى قتله أهل السماء و الأرض فسمع الهيثم قوله و وقع فى نفسه أنه أراد عمر بن سعد فبعث ولده العريان فعرفه قول المختـار و كـان عبـد الله بن جعـده بن هبيره أعز النـاس على المختـار قـد أخـذ لعمر أمانا حيث اختفى فيه بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ هـذا أمان المختار بن أبى عبيد الثقفى لعمر بن سعد بن أبى وقاص إنك آمن بأمان الله على نفسك و أهلك و مالك و ولـدك لا تؤاخـذ بحـدث كان منك قديما ما سمعت و أطعت و لزمت منزلك إلا أن تحدث حدثا فمن لقى عمر بن سعد من شرطه الله و شيعه آل محمد عليهم السلام فلا يعرض له إلا بسبيل خير و السلام ثم شهد فيه جماعه.

قَالَ الْبَاقِرُ عليه السلام إِنَّمَا قَصْدَ الْمُخْتَارُ أَنْ يُحْدِثَ حَدَثاً هُوَ أَنْ يَدْخُلَ بَيْتَ الْخَلَاءِ وَ يُحْدِثَ فَظَهَرَ عُمَرُ إِلَى الْمُخْتَارِ فَكَانَ يُدْنِيهِ وَ يُكْرِمُهُ وَ يُجْلِسُهُ مَعَهُ عَلَى سَرِيرِهِ.

و علم أن قول المختـار عنه فعزم على الخروج من الكوفه فأحضـر رجلاـ من بنى تيم اللاـت اسـمه مالك و كان شـجاعا و أعطاه أربعمائه دينار و قال هـذه معك لحوائجنا و خرجا فلما كان عنـد حمام عمر أو نهر عبـد الرحمن وقف و قال أ تدرى لم خرجت قـال لاـ قـال خفت المختـار فقـال ابن دومه يعنى المختار أضـيق استا من أن يقتلك و إن هربت هـدم دارك و انتهب عيالك و مالك و خرب ضياعك و أنت أعز العرب فاغتر بكلامه فرجعا على الروحاء فدخلا الكوفه مع الغداه.

هـذا قول المرزبـانى و قـال غيره إن المختار علم خروجه من الكوفه فقال وفينا له و غـدر و فى عنقه سلسـله لو جهـد أن ينطلق ما اسـتطاع فنام عمر على الناقه فرجعت و هو لا يـدرى حتى ردته إلى الكوفه فأرسل عمر ابنه إلى المختار قال له أين أبوك قال فى المنزل و لم يكونا يجتمعان عنـد المختار و إذا حضـر أحـدهما غاب الآخر خوفا أن يجتمعا فيقتلهما فقال حفص أبى يقول أ تفى لنـا بالأمـان قال اجلس و طلب المختار أبا عمره و هو كيسان التمار فأسـر إليه أن اقتل عمر بن سـعد و إذا دخلت و رأيته يقول يا غلام على بطيلسانى فإنه يريد السيف فبادره

و اقتله فلـم يلبث أن جاء و معه رأسه فقـال حفص إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ فقـال له أ تعرف هـذا الرأس قـال نعم و لا خير فى العيش بعـده فقـال إنـک لا تعيش بعـده فقال و أمر بقتله و قال المختار عمر بالحسـين و حفص بعلى بن الحسـين و لا سواء و الله لأقتلن سـبعين ألفـا كمـا قتـل بيحيى بن زكريـا عليهما السـلام و قيل إنه قال لو قتلت ثلاثه أرباع قريش لما وفوا بأنمله من أنامل الحسين عليه السلام.

و كـان محمـد بن الحنفيه يعتب على المختـار لمجـالسه عمر بن سـعد و تـأخير قتله فحمـل الرأسـين إلى مكه مع مسافر بن سـعد الهمدانى و ظبيان بن عماره التميمى فبينا محمد بن الحنفيه جالسا فى نفر من الشـيعه و هو يعتب على المختار فما تم كلامه إلا و الرأسان عنـده فخر ساجـدا و بسط كفيه و قال اللهم لا تنس هـذا اليوم للمختار و أجزه عن أهل بيت نبيک محمـد خير الجزاء فو الله ما على المختار بعد هذا من عتب.

فلما قضـى المختار من أعـداء الله وطره و حاجته و بلغ فيهم أمنيته قال لم يبق على أعظم من عبيد الله بن زياد فأحضـر إبراهيم بن الأشتر و أمره بالمسير إلى عبيد الله فقال إنى خارج و لكنى أكره خروج عبيد الله بن الحر معى و أخاف أن يغدر بى وقت الحاجه فقال له أحسن إليه و املأ عينه بالمال و أخاف إن أمرته بالقعود عنک فلا يطيب له فخرج إبراهيم من الكوفه و معه عشـره آلاف فـارس و خرج المختـار فى تشـييعه و قـال اللهم انصـر من صبر و اخـذل من كفر و من عصـى و فجر و بايع و غـدر و علا و تجبر فصار إلى سقر لا تُبْقِي وَ لا تَذَرُ ليذوق العذاب الأكبر ثم رجع و مضى إبراهيم و هو يرتجز و يقول:

أنا و حق المرسلات عرفا***حقا و حق العاصفات عصفا

لنعسفن من بغانا عسفا***حتى يسوم القوم منا خسفا

زحفا إليهم لا نمل الرجفا***حتى نلاقى بعد صف صفا

و بعد ألف قاسطين ألفا***نكشفهم لدى الهياج كشفا

فسار إلى المدائن فأقام بها ثلاثا و سار إلى تكريت فنزلها و أمر بجبايه

خراجها ففرقه و بعث إلى عبيد الله بن الحر بخمسه آلاف درهم فغضب فقال أنت أخذت لنفسک عشره آلاف درهم و ما كان الحر دون مالک فحلف إبراهيم إنى ما أخذت زياده عليک ثم حمل إليه ما أخذه لنفسه فلم يرض و خرج على المختار و نقض عهده و أغار على سواد الكوفه فنهب القرى و قتل العمال و أخذ الأموال و مضى إلى البصره إلى مصعب بن الزبير.

فلما علم المختار أرسل عبد الله بن كامل إلى داره فهدمها و إلى زوجته سلمى بنت خالد الجعفيه حبسها ثم ورد كتاب المختار إلى إبراهيم يحثه على تعجيل القتال فطوى المراحل حتى نزل على نهر الخازر على أربعه فراسخ من الموصل و عبيد الله بن زياد بها قال عبد الله بن أبى عقب الديلمى حدثنى خليلى أنا نلقى أهل الشام على نهر يقال له الخازر فيكشفونا حتى نقول هىّ هىّ ثم نكر عليهم فنقتل أميرهم فأبشروا و اصبروا فإنكم لهم قاهرون فعلم عبيد الله بقدوم إبراهيم فرحل فى ثلاثه و ثمانين ألفا حتى نزل قريبا من عسكر العراق و طلبهم أشد طلب و جاءهم فى جحفل لجب و كان مع ابن الأشتر أقل من عشرين ألفا و كان فى عسكر الشام من أشراف بنى سليم عمير بن الحباب فراسله إبراهيم و وعده بالحباء و الإكرام فجاء و معه ألف فارس من بنى عمه و أقاربه فصار مع عسكر العراق فأشار عليهم بتعجيل القتال و ترک المطاوله فلما كان فى السحر صلوا بغلس و عبأ إبراهيم أصحابه فجعل على ميمنته سفيان بن يزيد الأزدى و على ميسرته على بن مالک الجشمى و على الخيل الطفيل بن لقيط النخعى

و على الرجاله مزاحم بن مالک السكونى ثم زحفوا حتى أشرفوا على أهل الشام و لم يظنوا أنهم يقدمون عليهم لكثرتهم فبادروا إلى تعبئه عسكرهم فجعل عبيد الله على ميمنته شراحيل بن ذى الكلاع و على ميسرته ربيعه بن مخارق الغنوى و على جناح ميسرته جميل بن عبد الله بن الغنمى و فى القلب الحصين بن نمير و وقف العسكران و التقى الجمعان فخرج ابن ضبعان الكلبى و نادى يا شيعه المختار الكذاب يا شيعه ابن الأشتر المرتاب

أنا ابن ضبعان الكريم المفضل***من عصبه يبرون من دين على

كذاك كانوا فى الزمان الأول.

فخرج إليه الأحوص بن شداد الهمدانى و هو يقول:

أنا ابن شداد على دين على***لست لعثمان بن أروى بولى

لأصلين القوم فيمن يصطلى***بحر نار الحرب حتى تنجلى

فقال للشامى ما اسمك قال منازل الأبطال قال له الأحوص و أنا مقرب الآجال ثم حمل عليه و ضربه فسقط قتيلا ثم نادى هل من مبارز فخرج إليه داود الدمشقى و هو يقول:

أنا ابن من قاتل فى صفينا***قتال قرن لم يكن غبينا

بل كان فيها بطلا جرونا***مجربا لدى الوغى كمينا

فأجابه الأحوص يقول:

يا ابن الذى قاتل فى صفينا***و لم يكن فى دينه غبينا

كذبت قد كان بها مغبونا***مذبذبا فى أمره مفتونا

لا يعرف الحق و لا اليقينا***بؤسا له لقد مضى ملعونا.

ثم التقيا فضربه الأحوص فقتله ثم عاد إلى صفه و خرج الحصين بن نمير السكونى و هو يقول:

يا قاده الكوفه أهل المنكر***و شيعه المختار و ابن الأشتر

هل فيكم قوم كريم العنصر***مهذب فى قومه بمفخر

يبرز نحوى قاصدا لا يمترى

فخرج إليه شريك بن خزيم (١) التغلبى و هو يقول:

يا قاتل الشيخ الكريم الأزهر***بكربلاء يوم التقاء العسكر

أعنى حسينا ذا الثنا و المخفر(٢)***و ابن النبى الطاهر المطهر

۱- ۱. و قيل: شريک بن حدير، و قيل حذيم.

۲- ۲. و فی روايه: اعنی حسينا ذا السنا و المفخر.

و ابن على البطل المظفر***هذا فخذها من هزبر قسور

ضربه قوم ربعى مضرى.

فالتقيا بضربتين فجدله التغلبى صريعا فدخل على أهل الشام من أهل العراق مدخل عظيم.

ثم تقدم إبراهيم و نادى ألا يا شرط الله ألا يا شيعه الحق ألا يا أنصار الدين قاتلوا المحلين و أولاد القاسطين لا تطلبوا أثرا بعد عين هذا عبيد الله بن زياد قاتل الحسين ثم حمل على أهل الشام و ضرب فيهم بسيفه و هو يقول:

قد علمت مذحج علما لا خطل***أنى إذا القرن لقينى لا وكل

و لا جزوع عندها و لا نكل***أروع مقداما إذا النكس فشل

أضرب فى القوم إذا جاء الأجل***و اعتلى رأس الطرماح البطل

بالذكر البتار حتى ينجدل.

و حمل أهل العراق معه و اختلطوا و تقدمت رايتهم و شبت فيهم نار الحرب و دهمهم العسكر بجناحيه و القلب إلى أن صلوا بالإيماء و التكبير صلاه الظهر و اشتغلوا بالقتال إلى أن تحلى صدر الدجى بالأنجم الأزهر و زحف عليهم عسكر العراق فرحا بالمصاع و حرصا على القراع و وثوقا بما وعدهم الله به من النصر و حسن الدفاع و انقضوا عليهم انقضاض العقبان على الرخم و جالوا فيهم جولان السرحان على الغنم و عركوهم عرك الأديم و دحوا بهم إلى عذاب الجحيم و أذاقوهم أسنه الرماح النازعه

للمهج و الأرواح فلم تزل الحرب قائمه و السيوف لأجسادهم منتهبه فولى عسكر الشام مكسورا عليه ذله الخائب الخجل و ارتياع الخائف الوجل و عسكر العراق منصورا و على وجههم مسحه المسرور الثمل و تبعوهم إلى متون النجاد و بطون الوهاد و النبل ينزل عليهم كصيب العهاد. ثم انجلت الحرب و قد قتل أعيان أهل الشام مثل الحصين بن نمير و شراحيل بن ذى الكلاع و ابن حوشب و غالب الباهلى و أبى أشرس بن عبد الله الذى كان على خراسان و حاز إبراهيم رحمه الله فضيله هذا الفتح و عاقبه هذا المنح الذى انتشر فى الأقطار و دام دوام الأعصار و لقد أحسن عبد الله بن الزبير

الأسدی یمدح إبراهیم الأشتر فقال:

الله أعطاک المهابه و التقى***و أحل بیتک فی العدید الأکثر

و أقر عینک یوم وقعه خازر***و الخیل تعثر فی القنا المتکسر

من ظالمین کفتهم أیامهم***ترکوا لحاجله و طیر أعثر

ما کان أجرأهم جزاهم ربهم***یوم الحساب على ارتکاب المنکر

قال الرواه رأینا إبراهیم بعد ما انکسر العسکر و انکسف العثیر قوما منهم ثبتوا و صبروا و قاتلوا فلقطهم من صهوات الخیل و قذفهم فی لهوات اللیل حتى صبغت الأرض من دمائهم ثیابا حمرا و ملأ الفجاج بیأسه ذعرا و تساقطت النسور على النسور و أهوت العقبان على أجسادهم و هی کالعقیق المنثور و اصطلح على أکل لحمهم الذئب و السبع و السید و الضبع.

قال إبراهیم و أقبل رجل أحمر فی کبکبه یغری الناس کأنه بغل أقمر لا یدنو منه فارس إلا صرعه و لا کمی إلا قطعه فدنا منی فضربت یده فأبنتها و سقط على شاطئ الخازر فشرقت یداه و غربت رجلاه فقتلته و وجدت رائحه المسک تفوح منه و جاء رجل نزع خفیه و ظنوا أنه ابن زیاد من غیر تحقیق فطلبوه فإذا هو على ما وصف إبراهیم فاجتزوا رأسه و احتفظوا طول اللیل بجسده فلما أصبحوا عرفه مهران مولى زیاد فلما رآه إبراهیم قال الحمد لله الذی أجرى قتله على یدی و قتل فی صفر و قال قوم من أصحاب الحدیث یوم عاشوراء و عمره دون الأربعین و قیل تسع و ثلاثون سنه و أصبح الناس فحووا ما کان و غنموا غنیمه عظیمه و لقد أجاد أبو السفاح الزبیدی بمدحته إبراهیم و هجائه ابن زیاد فقال

أتاکم غلام من عرانین مذحج***جری ء على الأعداء غیر نکول

أتاه عبید الله فی شر عصبه***من الشام لما أرضیوا بقلیل

فلما التقى الجمعان فی حومه الوغى***و للموت فیهم ثم جر ذیول

فأصبحت قد ودعت هندا و أصبحت***مولهه ما وجدها بقلیل

و أخلق بهند أن تساق سبیه***لها من أبی إسحاق سر حلیل

تولى عبيد الله خوفا من الردى***و خشيه ماضى الشفرتين صقيل

جزى الله خيرا شرطه الله إنهم***شفوا بعبيد الله كل غليل

يعنى بقوله هند بنت أسماء بن خارجه زوجه عبيد الله لما قتل حملها عتبه أخوها إلى الكوفه و بقوله أبى إسحاق هو المختار.

و هرب غلام لعبيد الله إلى الشام فسأله عبد الملك بن مروان عنه قال لما جال الناس تقدم فقاتل ثم قال ايتنى بجره فيها ماء فأتيته فشرب و صب الماء بين درعه و جسده و صب على ناصيه فرسه ثم حمل فهذا آخر عهدى به.

قال يزيد بن مفرغ (١)

يهجو ابن زياد:

إن المنايا إذا حاولن طاغيه***هتكن عنه ستورا بعد أبواب

إن الذى عاش غدارا بذمته***و مات هزلا قتيل الله بالراب (٢)

ما شق جيب و لا ناحتک ناحيه***و لا بکتک جياد عند أسلاب

هلا جموع نزار إذ لقيتهم***كنت امرأ من نزار غير مرتاب

أو حمير كنت قيلا من ذوى يمن***أن المقاويل فى ملك و أحباب

و كان المختار قد سار من الكوفه يتطلع أحوال إبراهيم و استخلف فى الكوفه السائب بن مالك فنزل ساباط ثم دخل المدائن و رقى المنبر فحمد الله و أثنى عليه و أمر الناس بالجد فى النهوض إلى إبراهيم قال الشعبى كنت معه فأتته البشرى بقتل عبيد الله و أصحابه فكاد يطير فرحا و رجع إلى الكوفه فى الحال مسرورا بالظفر.

و ذكر أبو السائب عن أحمد بن بشير عن مجالد عن عامر: أنه قال الشيعه يتهمونى ببغض على عليه السلام و لقد رأيت فى النوم بعد مقتل الحسين عليه السلام كأن

١- ١. قال الفيروزآبادى: و يزيد بن ربيعه بن مفرغ كمحدث شاعر، جده راهن على أن يشرب عسا من لبن ففرغه شرابا.

٢- ٢. الزاب: نهر بالموصل، و نهر باربل، و نهر بين سوراء و واسط.

رجالا نزلوا من السماء عليهم ثياب خضر معهم حراب يتبعون قتله الحسين عليه السلام فلما لبث أن خرج المختار فقتلهم.

و ذكر عمر بن شبه قال حدثنی أبو أحمد الزبیری عن عمه قال قال أبو عمر البزاز: کنت مع إبراهیم بن الأشتر لما لقی عبید الله بن زیاد بالخازر فعددنا القتلی بالقصب لکثرتهم قیل کانوا سبعین ألفا قال و صلبه (۱) إبراهیم منکسا فکأنی أنظر إلی خصییه کأنهما جعلان و عن الشعبی أنه لم یقتل قط من أهل الشام بعد صفین مثل هذه الوقعه بالخازر و قال الشعبی کانت یوم عاشوراء سنه سبع و ستین و بعث إبراهیم برأس عبید الله بن زیاد و رءوس الرؤساء من أهل الشام و فی آذانهم رقاع أسمائهم فقدموا علیه و هو یتغدی فحمد الله تعالی علی الظفر فلما فرغ من الغداء قام فوطئ وجه ابن زیاد بنعله ثم رمی بها إلی غلامه و قال اغسلها فإنی وضعتها علی وجه نجس کافر.

و عن أبی الطفیل عامر بن واثله الکنانی قال وضعت الرءوس عند السده بالکوفه علیها ثوب أبیض فکشفنا عنها الثوب و حیه تتغلغل فی رأس عبید الله و نصبت الرءوس فی الرحبه قال عامر و رأیت الحیه تدخل فی منافذ رأسه و هو مصلوب مرارا.

ثم حمل المختار رأسه و رءوس القواد إلی مکه مع عبد الرحمن بن أبی عمیر الثقفی و عبد الرحمن بن شداد الجشمی و أنس بن مالک الأشعری و قیل السائب بن مالک و معها ثلاثون ألف دینار إلی محمد بن الحنفیه و کتب معهم أنی بعثت أنصارکم و شیعتکم إلی عدوکم فخرجوا محتسبین أسفین فقتلوهم فالحمد لله الذی أدرک لکم الثأر و أهلکهم فی کل فج عمیق و غرقهم فی کل بحر و شفی الله صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِینَ فقدموا بالکتاب و الرءوس علیه فلما رآها خر ساجدا و دعا للمختار و قال جزاه الله خیر الجزاء فقد أدرک لنا ثأرنا و وجب حقه علی

ص: ۳۸۵

۱- ۱. یعنی عبید اللّه بن زیاد.

کل من ولده عبد المطلب بن هاشم اللهم و احفظ لإبراهيم الأشتر و انصره علی الأعداء و وفقه لما تحب و ترضی و اغفر له فی الآخره و الأولی.

فبعث رأس عبید الله إلی علی بن الحسین علیهما السلام فأدخل علیه و هو یتغدی فسجد شکرا لله تعالی و قال الحمد لله الذی أدرک لی ثأری من عدوی و جزی الله المختار خیرا أدخلت علی عبید الله بن زیاد و هو یتغدی و رأس أبی بین یدیه فقلت اللهم لا تمتنی حتی ترینی رأس ابن زیاد و قسم محمد المال فی أهله و شیعته بمکه و مدینه علی أولاد المهاجرین و الأنصار.

وَ رَوَی الْمَرْزُبَانِیُّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ علیهما السلام أَنَّهُ قَالَ: مَا اکْتَحَلَتْ هَاشِمِیَّهٌ وَ لَا اخْتَضَبَتْ وَ لَا رُئِیَ فِی دَارِ هَاشِمِیٍّ دُخَانٌ خَمْسَ حِجَجٍ حَتَّی قُتِلَ عُبَیْدُ اللَّهِ بْنُ زِیَادٍ.

و عن عبد الله بن محمد بن أبی سعید عن أبی العیناء عن یحیی بن راشد قال قالت فاطمه بنت علی: ما تحنأت (۱)

امرأه منا و لا أجالت فی عینها مرودا و لا امتشطت حتی بعث المختار رأس عبید الله بن زیاد.

و روی: أنه قتل ثمانیه عشر ألفا ممن شرک فی قتل الحسین علیه السلام أیام ولایته و کانت ثمانیه عشر شهرا أولها أربع عشره لیله خلت من ربیع الأول سنه ست و ستین و آخرها النصف من شهر رمضان من سنه سبع و ستین و عمره سبع و ستون سنه.

قال جعفر بن نما مصنف هذا الثأر اعلم أن کثیرا من العلماء لا یحصل لهم التوفیق بفطنه توقفهم علی معانی الألفاظ و لا رویه تنقلهم من رقده الغفله إلی الاستیقاظ و لو تدبروا أقوال الأئمه فی مدح المختار لعلموا أنه من السابقین المجاهدین الذین مدحهم الله تعالی جل جلاله فی کتابه المبین و دعاء زین العابدین علیه السلام للمختار دلیل واضح و برهان لائح علی أنه عنده من المصطفین الأخیار و لو کان علی غیر الطریقه المشکوره و یعلم أنه مخالف له فی اعتقاده لما کان یدعو له دعاء لا یستجاب و یقول فیه قولا لا یستطاب و کان دعاؤه علیه السلام له عبثا و الإمام

۱- ۱. یقال: تحنأ: تخضب بالحناء.

منزه عن ذلک و قد أسلفنا من أقوال الأئمه فی مطاوی الکتاب تکرار مدحهم له و نهیهم عن ذمه ما فیه غنیه لذوی الأبصار و بغیه لذوی الاعتبار و إنما أعداؤه عملوا له مثالب لیباعدوه من قلوب الشیعه کما عمل أعداء أمیر المؤمنین علیه السلام له مساوی و هلک بها کثیر ممن حاد عن محبته و حال عن طاعته فالولی له علیه السلام لم تغیره الأوهام و لا باحته تلک الأحلام بل کشفت له عن فضله المکنون و علمه المصون فعمل فی قضیه المختار ما عمل مع أبی الأئمه الأطهار و قد وفیت بما وعدت من الاختصار و أتیت بالمعانی التی تضمنت حدیث الثأر من غیر حشو و لا إطاله و لا سأم و لا ملاله و أقسمت علی قارئیه و مستمعیه و علی کل ناظر فیه أن لا یخلینی من إهداء الدعوات إلی و الإکثار من الترحم علی و أسأل الله أن یجعلنی و إیاهم ممن خلصت سریرته من وساوس الأوهام و صفت طویته من کدر الآثام و أن یباعدنا من الحسد المحبط للأعمال المؤدی إلی أقبح المآل و أن یحسن لی الخلافه علی الأهل و الآل و یذهب الغل من القلوب و یوفق لمراضی علام الغیوب فإنه أسمع سمیع و أکرم مجیب وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ و صلاته علی سید المرسلین محمد و آله الطاهرین.

**[ترجمه]شیخ حسن بن سلیمان در کتاب مختصر می گوید: گفته شده که مختار ابن ابو عبید مبلغ صد هزار درهم برای حضرت امام زین العابدین علیه السّلام فرستاد .

چون امام علیه السّلام دوست نداشت که آن پول را قبول کند و خائف بود که آن را برگرداند، لذا آن را در یک خانه ای نهاد. وقتی مختار کشته شد، امام سجاد علیه السّلام جریان آن پول را برای عبدالملک مروان نوشت. عبدالملک در جواب آن بزرگوار نوشت: «آن پول را تصاحب کن، گوارا باشد.» آن حضرت مختار را لعنت می کرد و می فرمود: این مختار بر خدا و ما دروغ می بست و گمان می کرد که وحی بر او نازل می شود.

مؤلف: ما باید در اینجا رساله «شرح الثأر» را که شیخ فاضل و نیکو جعفر بن محمد بن نما نوشته بیاوریم که مشتمل است بر اکثر احوال مختار به نحو اختصار و اشراری که مختار آنان را کشت، تا دل های مؤمنان نیکوکار شفا یابد و باید از آن برخی احوال مختار روشن شود و آن رساله این است:

بسم اللّه الرّحمن الرّحیم. اما بعد از حمد خدایی که حمد را بهای ثوابش و موجب نجات از عقابش در روز قیامت قرار داد، و درود بر محمد که مکان ها به ذکر نامش شرف یافت و مسکن ها به زیادی بوی خوشش معطر گردید، و درود بر آل و اصحابش که منزلتشان به سبب علو منزلت او بلند شد و در امر و نهی از حضرتش متابعت نمودند. من وقتی کتاب مقتلی را که «مثیر الاحزان و منیر سب الاشجان» نامیدم، تألیف کردم و طرفه اخبار و آثار لطیفی در آن جمع کردم که موجب رشد و نمو در جواهر و طلا و نقره گردید، جماعتی از دوستان از من خواستند که خونخواهی امام حسین علیه السّلام را نیز به آن بیفزایم و قضیه مختار را هم شرح دهم. پس گاهی اقدام می کردم و گاهی سکوت می کردم و گاهی مثل ناقه چموش سرپیچی می کردم و گاهی مثل گریز دخترک بکر از دستان لامسین می گریختم و آنان را از شرح اعمال مختار منصرف می ساختم که متعرض ذکر او نشوند و راز نهان او را آشکار نکنند. سپس مقنعه مراقبت را از اجابت سؤالشان کنار زدم و مطیع مرامشان شدم و درون خود را آشکار کردم و نشر فضل مختار را انیس و محرم شبهایم کردم. زیرا به سبب عمل او، آتش غضب سید المرسلین صلّی اللّه علیه و آله و سلّم و نور دیده زین العابدین خاموش گشت و پیوسته گذشتگان از زیارت او دوری می جستند و از اظهار فضل او خودداری می کردند، مانند دوری کینه از آب و گوساله از سنگریزه، و به او نسبت می دادند که

قائل به امامت محمد بن حنفیه است و قبرش را رها کردند و دوری از او را موجب قربشان به خدا قرار دادند، با این که او مقرب درگاه خدا بود و گنبد او برای هر کسی که از باب مسلم بن عقیل خارج می شود، مثل ستاره درخشان است و اینان از علم به تقلید عدول کردند و آنچه مختار با قتله سید شهیدان امام حسین علیه السّلام کرد را فراموش کردند، و این که او به حقیقت جهاد در راه خدا مجاهدت کرد و از جهت رضایت امام زین العابدین علیه السّلام به غایت مقصودش رسید و مناقب او را که حواشی آن نازک است و چشمه های سعادت در آن می جوشد، رها کردند!

محمّد بن حنیفه از نظر سن از امام زین العابدین علیه السّلام بزرگ تر بود. او امام سجاد علیه السّلام را از لحاظ وجوب و دین بر خویشتن مقدم می دانست و بدون تصمیم آن بزرگوار هیچ گونه عملی را انجام نمی داد و سخنی نمی گفت جز با رضایت او. و نسبت به آن حضرت نظیر رعیتی بود که از والی خود فرمانبرداری نماید. وی امام زین العابدین را نظیر خادمی که مولای خود را بر خود فضیلت دهد، بر خویشتن فضیلت و برتری می داد. این قلاده پر افتخار خونخواهی را محمّد بن حنفیه به گردن مختار انداخت و خاطر شریف حضرت سجاد علیه السّلام را از تحمل سنگینی ها و سختی های ارتحال شاد نمود. دلیل بر این موضوع همان روایتی است که من آن را از ابو بجیر عالم اهوازی نقل کرده ام. این ابو بجیر که به امامت محمّد بن حنفیه معتقد بود می گوید: من حج به جای آوردم و امام خودم یعنی محمّد بن حنفیه را ملاقات کردم. در یکی از روزها که من نزد او بودم، دیدم جوانی (یعنی حضرت سجاد علیه السّلام) از نزد محمّد بن حنیفه عبور کرد. محمّد بر او سلام کرد و برخاست و میان دو چشم او را بوسید و او را سید خطاب نمود. آن جوان رفت و محمّد به جای خویشتن مراجعت کرد. من به محمّد بن حنفیه گفتم: ثواب رنج و زحمت خود را از خدا می خواهم. گفت: برای چه!؟ گفتم: ما معتقدیم که امام واجب الاطاعه تو هستی. تو بر می خیزی و با این جوان (یعنی حضرت سجاد علیه السّلام) ملاقات می کنی و به او می گویی ای آقای من؟ محمّد گفت: آری، به خدا قسم او امام من است. گفتم: آن جوان کیست؟ گفت: علی بن الحسین علیهما السّلام است. بدان که من با او راجع به امر امامت منازعه کردم. وی به من فرمود: آیا راضی هستی حجرالاسود درباره من و تو قضاوت نماید؟ من گفتم: چگونه این قضاوت را به عهده سنگی که جماد است بگذاریم؟ فرمود: آن امامی که جماد با او تکلم نکند امام نیست. من از این سخن خجل شدم و گفتم: مانعی ندارد که حجرالاسود بین ما داوری کند. ما متوجه حجرالاسود شدیم. او نماز خواند و من نیز نماز خواندم. سپس حضرت سجاد علیه السّلام نزدیک حجرالاسود رفت و به آن سنگ فرمود: تو را به حق آن خدایی قسم می دهم که عهد و پیمان بندگان را نزد تو امامت نهاده تا شهادت دهی که آنان بر سر عهد و پیمان خود ماندند! به ما خبر بده کدام یک از ما امام هستیم؟ به خدا قسم که حجرالاسود به سخن در آمد و به من گفت: ای محمّد! امر امامت را به پسر برادرت تسلیم کن، زیرا او از تو بر مقام امامت اولی و سزاوارتر است. او امام تو خواهد بود. سپس حجرالاسود به نحوی متحرک شد که من گمان کردم: الساعه سقوط خواهد کرد. پس از این معجزه بود که به امامت آن حضرت اعتراف کردم و معتقد شدم که اطاعت آن بزرگوار واجب است. ابو بجیر می گوید: من از نزد محمّد بن حنفیه در حالی مراجعت نمودم که به امامت امام زین العابدین علیه السّلام معتقد شدم و از عقیده گروه کیسانیه برگشتم.

از ابو بصیر روایت شده که گفت: از امام محمّد باقر علیه السّلام شنیدم می فرمود: ابو خالد کابلی مدتی خادم محمّد بن حنفیه بود. وی شکی نداشت که محمّد بن حنفیه امام است. تا این که یک روز ابو خالد نزد محمّد بن حنفیه آمد و گفت: فدایت شوم! من دارای حرمت و مودتی هستم. تو را به حق رسول اللّٰه و امیرالمؤمنین علیهما السّلام قسم می دهم، آیا تو آن امامی

هستی که خدا اطاعت او را بر خلق خود واجب کرده باشد؟ محمّد بن حنفیه گفت: ای ابو خالد! تو مرا قسم بزرگی دادی. امام بر من و تو و هر مسلمانی، پسر برادرم علی ابن الحسین علیهما السّلام است.

موقعی که ابو خالد این سخن را از محمّد بن حنفیه شنید، متوجه حضرت زین العابدین علیه السّلام شد، اجازه گرفت و به حضور آن حضرت مشرف گردید. امام سجاد علیه السّلام به او فرمود: ای کنگر خوش آمدی! چرا قبل از این نزد ما نمی آمدی، مگر درباره ما چه چیزی برای تو هویدا شده است؟ وقتی ابو خالد این مقاله را از امام سجاد علیه السّلام شنید، خدای را سجده کرد و گفت: سپاس مخصوص آن خدایی است که مرا از دنیا نبرد تا این که امام خود را شناختم. امام زین العابدین علیه السّلام به او فرمود: چگونه امام خود را شناختی؟ گفت: زیرا شما مرا به آن نامی صدا زدی که غیر از مادرم کسی آن را نمی دانست و تو از امر من اطلاعی نداشتی. من یک عمر خادم محمّد بن حنفیه بودم و شک نداشتم که وی امام است. تا این که او را قسم دادم و او مرا به سوی تو راهنمایی کرد و گفت: علی بن الحسین علیهما السّلام بر من و تو و هر مسلمانی امام است. سپس ابو خالد در حالی برگشت که به امامت حضرت سجاد علیه السّلام قائل بود. - . رجال کشی: ۱۱۱ -

گروهی از خوارج به محمّد بن حنفیه گفتند: چرا حضرت امیر علیه السّلام تو را به جنگ هایی می فرستد، ولی حسن و حسین علیهما السّلام را نمی فرستد؟ محمّد گفت: حسنین علیهما السّلام حکم دو چشم حضرت امیر علیه السّلام را دارند و من حکم دست راست او را دارم. لذا آن بزرگوار به وسیله دست راست خود از چشمان خویشتن دفاع می نماید.

ابن عباس می گوید: در یکی از روزهای جنگ صفین حضرت امیر، محمّد بن حنفیه را خواست و به او فرمود: به میمنه لشکر دشمن حمله کن! محمّد با یاران خود حمله کرد و میمنه لشکر معاویه را شکست داد و در حالی برگشت که مجروح شده بود. محمّد به حضرت امیر علیه السّلام گفت: تشنه ام! آن بزرگوار جرعه آبی به وی داد و مقداری آب بین زره و پوست بدن محمّد پاشید. من خون های دلمه شده را می دیدم که از حلقه زره او بیرون می آمدند. حضرت امیر پس از این که ساعتی به محمّد بن حنفیه مهلت داد به او فرمود: اکنون به میسره لشکر دشمن حمله کن! او با یارانش به میسره لشکر معاویه حمله کرد و آن را شکست داد و در حالی مراجعت کرد که بدنش مجروح بود و می گفت: آب آب! حضرت امیر علیه السّلام برخاست و همان عمل قبلی را با او انجام داد. سپس به وی فرمود: برخیز و بر قلب لشکر دشمن حمله کن! محمّد بر قلب لشکر معاویه حمله کرد و آنان را شکست داد و در حالی برگشت که دچار جراحات سنگینی شده بود و گریان بود. حضرت امیر علیه السّلام برخاست و میان دو چشم محمّد را بوسید و به او فرمود: پدرت به فدایت باد! به خدا قسم که تو مرا خوشحال کردی. برای چه گریه می کنی، به جهت خوشحالی یا به علت جزع و فزع گریانی؟ محمّد گفت: چرا گریان نباشم، در صورتی که تو سه مرتبه مرا در معرض مرگ قرار دادی و خدا مرا به سلامت باز گردانید. هر مرتبه ای که من نزد تو مراجعت کردم تو مرا مهلت ندادی، ولی به دو برادرم حسن و حسین علیهما السّلام هیچ گونه دستوری نمی دهی؟ حضرت امیر علیه السّلام سر محمّد بن حنفیه را بوسید و به او فرمود: ای فرزند عزیزم! تو پسر من هستی، ولی ایشان پسران پیغمبر خدایند، آیا نباید من ایشان را نگهداری نمایم؟ محمّد گفت: چرا پدر جان. خدا مرا فدای تو و فدای ایشان نماید!

اکنون که عقیده محمّد بن حنفیه این باشد که گذشت، پس چگونه از اطاعت حضرت سجاد استنکاف می کرد و به وسیله مخالفت با آن حضرت، دست از اسلام برمی داشت؟ در صورتی که محمّد بن حنفیه یقین داشت که حضرت زین العابدین

علیه السّلام خونخواه امام حسین علیه السّلام بود و خون نیکوکاران را مطالبه می کرد. سپس مختار نظیر یک پادشاه فرمانروا نهضت کرد و دست طولایی را علیه دشمنان خدا از آستین بیرون آورد. استخوان هایی را شکست که به وسیله فسق و فجور تغذی کرده بودند؛ اعضایی را قطع کرد که به وسیله میگساری نشو و نما نموده بودند؛ یک فضیلتی را به دست آورد که شخصی از عرب و عجم به آن راه نیافت؛ دارای منقبتی شد که هیچ شخص هاشمی بر آن سبقت نگرفته بود. ابراهیم بن اشتر در این اوضاع با مختار شریک بود و ادعای او را تصدیق می نمود. ابراهیم درباره دین خود شکی نداشت و از نظر اعتقاد و یقین گمراه نبود. مختار و ابراهیم یک حکم دارند. من اکنون نابود شدن فجار را به دست مختار شرح می دهم. این موضوع را به اختصار می نویسم. من نام این کتاب را «ذوب النضار فی شرح الثأر» گذاشتم. من این کتاب را روی چهار موضوع پایه گذاری نمودم. خدایی که جزا دهنده روز قیامت است، توفیق صواب دهد .

موضوع یکم: درباره حسب و نسب و قسمتی از احوال مختار

او مختار بن ابو عبید بن مسعود بن عمیر ثقفی است. مرزبانی گفته: ابن عمیر بن عقده بن عنزه. کنیه مختار ابو اسحاق بود. پدر مختار در جستجوی زنی نجیبه بود. وقتی زنان قبیله خودش را به او عرضه کردند نپذیرفت، تا این که شخصی به خواب ابو عبید آمد و به او گفت: با «دومه الحسناء الحومه» ازدواج کن، زیرا درباره وی ملامتی نخواهی شنید. وقتی این خواب را برای خویشاوندان خود نقل کرد گفتند: اکنون که این مأموریت را پیدا کردی، با دومه دختر وهب بن عمیر بن معتب ازدواج کن. هنگامی که آن زن به مختار حامله شد گفت: در عالم خواب دیدم گوینده ای می گفت:

مژده باد تو را به پسری که از هر چیزی بیشتر به شیر ژیان شباهت دارد!

هنگامی که مردان در سختی مشغول کارزار روی خاک شوند، آن فرزند دارای حظ شدیدی خواهد بود

هنگامی که مادر مختار وضع حمل کرد، همان شخص در خوابش آمد و به او گفت: این فرزند تو قبل از این که مدتی از عمرش بگذرد و قبل از این که مدتی از عمرش باقی باشد، ترس او کم و تابعین وی زیاد می شوند و جزای عمل خود را خواهد دید. وی مختار، جبر، ابو جبر، ابوالحکم و ابو امیه را برای ابو عبید به دنیا آورد. مختار در سال هجرت حضرت نبوی متولد شد و در سنّ سیزده سالگی، به همراه پدرش در واقعه قس ناطف (که موضعی است نزدیک کوفه) حضور داشت. مختار فعالیت می کرد که مشغول کارزار شود، ولی عمویش سعد بن مسعود مانع او می شد. مختار در حالی نشو و نما کرد که پیشرو و شجاع و نترس بود و کارهای عالی انجام می داد. مردی بود که عقلش زیاد و حاضر جواب بود. دارای صداقتی مأثور و نفسی فوق العاده با سخاوت بود؛ فطرتی داشت که اشیاء را به فراست خود درک می نمود؛ همتی داشت که از لحاظ نفاست بر ستارگان برتری می کرد؛ حدسی صحیح داشت؛ در جنگ ها دستی داشت رسا و با تجربه ها مأنوس و ماهر بود؛ و امور بسیار مهمی را تهذیب و تسخیر کرده بود .

از اصبغ بن نباته روایت شده که گفت: من مختار را روی زانوی حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام دیدم. حضرت امیر دست به سر مختار می کشید و می فرمود: ای زیرک! ای زیرک! بدین جهت او به کیسان نامیده شد. گروه کیسانیه به مختار نسبت داده می شوند. کما این که گروه واقفیه به حضرت موسی بن جعفر علیه السّلام و گروه اسماعیلیه به برادر موسی بن

جعفر که اسماعیل نام داشت و فرقه های دیگری منسوب می باشند.

امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: مختار را دشنام ندهید، زیرا مختار قاتلین ما خاندان را کشت، برای ما خونخواهی کرد، بیوه زنان ما را شوهر داد و در موقع عسرت و تنگدستی مال را در میان ما تقسیم نمود. و روایت شده جماعتی بر امام باقر علیه السّلام داخل شدند که در بین آنان عبداللّه بن شریک نیز بود. وی می گوید: من در مقابل آن بزرگوار نشسته بودم که دیدم پیرمردی از اهل کوفه به حضور آن حضرت آمد و دست امام باقر علیه السّلام را گرفت که ببوسد، ولی امام اجازه نداد. سپس حضرت باقر علیه السّلام به او فرمود: تو کیستی؟ گفت: من ابو حکم بن مختار بن ابو عبیده ثقفی هستم. او با آن حضرت فاصله داشت، حضرت دست او را گرفت و بعد که دست خود را عقب کشید و نگذاشت ببوسد، او را نزدیک آورد و نزدیک بود او را در دامان خود بنشاند. وی به حضرت باقر علیه السّلام گفت: خدا امور تو را اصلاح نماید. مردم درباره پدرم قیل و قال هایی دارند. ولی به خدا قسم آنچه که تو بفرمایی حق همان است. امام باقر علیه السّلام فرمود: چه می گویند؟ گفت: می گویند مختار کذاب بود، ولی من هر چه را که شما بفرمایید قبول دارم. امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: سبحان اللّه! به خدا قسم پدرم به من خبر داد که مهر مادرم از آن چیزهایی بود که مختار فرستاد. آیا نه چنین است که مختار خانه های ما را بنا کرد و دشمنان ما را کشت و خون های ما را مطالبه نمود؟ پس خدا او را رحمت کند- و این جمله را سه بار تکرار کرد- که حق ما را نزد احدی نگذاشت مگر آنکه آن را مطالبه کرد.

از ابو حمزه ثمالی روایت شده که گفت: من هر سالی یک مرتبه در موسم حج امام زین العابدین علیه السّلام را زیارت می کردم. در یکی از سال ها که به حضور آن حضرت مشرف شدم، دیدم کودکی روی زانوی امام زین العابدین علیه السّلام است. آن کودک برخاست و نزد آستانه در افتاد و بدنش خون آمد. ناگاه حضرت سجاد علیه السّلام در حالی که هروله می کرد، برجست و خون های بدن وی را خشک کرد و فرمود: من تو را به خدا پناه می دهم که در کناسه (مکانی است که خاکروبه و امثال آن را در آنجا می ریزند) بر فراز دار باشی. من گفتم: پدر و مادرم به فدایت! کدام کناسه؟ فرمود: کناسه کوفه. گفتم: آیا این موضوع عملی خواهد شد؟ فرمود: آری، به حق آن خدایی که حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را مبعوث نموده است. اگر تو بعد از من زنده باشی حتما این کودک را خواهی دید که در یکی از نواحی کوفه مقتول، مدفون، منبوش. (یعنی قبر او را می شکافند) است، جنازه اش را روی زمین می کشانند و بدنش را در کناسه بالای دار خواهند زد. سپس جنازه اش را از فراز دار فرود می آورند و می سوزانند و خاکسترش در میان صحرا به باد خواهد رفت. من گفتم: فدایت شوم! نام این کودک چیست؟ فرمود: نام این پسرم زید است. سپس چشمان مبارکش پر از اشک شد و فرمود: من جریان این پسرم را برای شما شرح می دهم: در یکی از شب ها که من مشغول سجود و رکوع بودم، ناگاه خوابم رفت. گویا خواب دیدم در بهشت هستم و گویا پیغمبر خدا، علی، فاطمه، حسن و حسین علیهم السّلام حوریه ای را برایم تزویج کردند. من با آن حوریه مواقعه نمودم و نزد سدره المنتهی غسل کردم و بازگشتم. ناگاه هاتفی به گوشم گفت: زید برای تو مبارک باشد!

من از خواب بیدار شدم. تطهیر کردم و نماز صبح را به جای آوردم. ناگاه دیدم مردی دق الباب می کند. وقتی بیرون رفتم، دیدم یک کنیزک همراه اوست که آستین هایش بسته و صورتش پوشیده است. من به آن مرد گفتم: چه حاجتی داری؟ گفت: علی بن الحسین را می خواهم. گفتم: من علی بن الحسینم. گفت: من فرستاده مختار بن ابو عبید ثقفی هستم. مختار تو

را سلام می رساند و می گوید این کنیز در ناحیه ما آمد و من او را به مبلغ ۶۰۰ دینار خریده ام و این مبلغ ۶۰۰ دینار است. تو از این پول استعانت کن. او نامه ای به من داد و جواب وی را نوشتم. هنگامی که به آن کنیزک گفتم: نام تو چیست؟ گفت: حوراء. او را مهیا نمودند و من با او مضاجعت کردم. بعدا این کودک را برایم آورد و من نام او را زید نهادم. تو بعدا آنچه را که برایت گفتم خواهی دید.

ابو حمزه ثمالی می گوید: به خدا قسم آنچه را که حضرت سجاد علیه السّلام درباره زید فرموده بود دیدم.

از عمر بن علی روایت شده که گفت: مختار مبلغ بیست هزار دینار برای حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام فرستاد. امام سجاد علیه السّلام آن مبلغ را پذیرفت و خانه عقیل بن ابی طالب و خانه خودشان را که خراب شده بود ساخت. مختار مردی سخنور، تیزگو و مأمون از خطا بود؛ اگر نثر می گفت با سجع و قافیه بود؛ اگر نطق می کرد کامل بود؛ ثابت القلب و شجاعت پیشه بود؛ هیچ حدسی نمی زد مگر این که درست بود؛ هرگز فراستی به کار نمی برد که محروم شود. اگر مختار این طور نمی بود، دارای آن همه وسائل افتخار نمی شد و رئیس امیران و لشکرها نمی گردید. حضرت علی بن ابی طالب عموی مختار را والی مدائن قرار داد و مختار هم با عمویش بود. هنگامی که مغیره بن شعبه از طرف معاویه والی کوفه شد، مختار متوجه مدینه گردید و با محمّد بن حنفیه مجالست می کرد و از او اخذ حدیث می نمود. موقعی که مختار به سوی کوفه مراجعت کرد، یک روز با مغیره سوار شد و از بازار عبور کردند. مغیره گفت: چه غارتگری ها که در این کوفه رخ خواهد داد و جمعیت ها که در این بازار جمع خواهند شد! من یک کلمه ای می دانم که اگر گوینده ای آن را بگوید- گر چه کسی نیست که آن را بگوید- تابع وی خواهند شد. مخصوصا مردمان عجم که هر چیزی به آنان عرضه شود، آن را می پذیرند. مختار گفت: ای عمو! آن کلمه چیست!؟ مغیره گفت: از آل محمّد طرفداری می کنند. مختار از این سخن خشمناک گردید و دائما این موضوع را در مد نظر داشت. سپس مختار درباره فضیلت آل محمّد صلی اللّٰه علیهم اجمعین سخن می گفت، فضائل و مناقب حضرت علی و حسن و حسین علیهم السّلام را نشر می داد و می گفت: آنان بعد از پیامبر خدا صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم، از هر کسی برای مقام خلافت اولی و احق می باشند. سپس به علت آن مصائبی که بر آنان وارد شده بود جزع و فزع می کرد .

در یکی از روزها معبد بن خالد جدلی با مختار ملاقات کرد و او به معبد گفت: اهل کتاب می گویند که مردی از قبیله ثقیف، افراد جبار و ستم کیش را خواهد کشت، مظلومین را یاری خواهد کرد و خون اشخاص ضعیف را مطالبه می نماید. صفات او را شرح دادند؛ کلیه آن صفاتی که برای آن مرد شرح داده اند در وجود من یافت می شوند غیر از دو صفت: یکی این که آن مرد جوان است. ولی عمر من از شصت سال تجاوز نموده است. دوم این که چشم او کم دید است، ولی چشم من از چشم عقاب تیزبین تر است. معبد گفت: شخص شصت و هفتاد ساله نزد مردم آن زمان جوان محسوب می شد، اما تیزبینی چشمت؛ تو چه می دانی خدا بعدا با چشم تو چه عملی انجام می دهد؟ شاید بعدا چشم تو کم دید شود. عیسی می گوید: مختار همین طور بود تا این که معاویه مرد و پسرش یزید متصدی امر خلافت شد و امام حسین علیه السّلام، مسلم بن عقیل را به سوی کوفه اعزام کرد. مختار مسلم را وارد خانه خود کرد و با او بیعت نمود. هنگامی که شهید شد، از مختار نزد ابن زیاد بدگویی کردند و ابن زیاد او را احضار کرد و به وی گفت: ای پسر عبید! تو با دشمنان ما بیعت می کنی! عمرو بن حریث به نفع مختار شهادت داد که با مسلم بیعت نکرده است. ابن زیاد گفت: اگر شهادت عمرو بن حریث نبود من تو را می کشتم. سپس ابن

زیاد به مختار فحاشی کرد و با چوبدستی خود به صورت مختار زد و چشم او را کم دید نمود. بعدا مختار را با عبداللّه بن حارث بن عبدالمطلب زندانی کرد.

میثم تمار نیز در آن زندان بود. عبداللّه بن حارث تیغی خواست که موهای بدن خود را بتراشد. او می گفت: چون من از این که ابن زیاد مرا خواهد کشت در امان نیستم، لذا موهای بدن خود را تراشیدم. مختار به او گفت: به خدا قسم ابن زیاد تو و مرا نخواهد کشت. چند صباحی بیش بر تو نمی گذرد که والی بصره خواهی شد. میثم تمار هم به مختار گفت: تو نیز برای خونخواهی امام حسین علیه السّلام خروج خواهی کرد و ابن زیاد را که می خواهد ما را به قتل برساند، به قتل می رسانی و صورت او را پایمال می نمایی .

این موضوع همچنان در قلب مختار خطور می کرد تا این که امام حسین علیه السّلام شهید شد. بعدا مختار برای خواهرش صفیه، دختر ابو عبید که زوجه عبداللّه بن عمر بود نوشت تا از شوهرش عبداللّه بن عمر بخواهد که نامه ای برای یزید بنویسد و برای استخلاص مختار شفاعت نماید. یزید گفت: ما شفاعت ابن عمر را می پذیریم. از طرفی هم هند دختر ابوسفیان که خاله عبداللّه بن حارث بود، برای استخلاص عبداللّه نزد یزید شفاعت نمود. یزید برای ابن زیاد نوشت که مختار و عبداللّه را از زندان آزاد کند. ابن زیاد آنان را آزاد کرد، مشروط بر این که مختار در ظرف سه روز از کوفه خارج شود، و الا گردنش را بزند. مختار از کوفه خارج و متوجه حجاز شد. وقتی به واقصه (نام مکانی بوده است) رسید، صقعب بن زهیر ازدی را ملاقات کرد. او به مختار گفت: چرا چشمان تو را این طور می بینم؟ مختار گفت: این کار را ابن زیاد با من انجام داده. خدا مرا بکشد اگر ابن زیاد را نکشم و اعضای او را قطع ننمایم. من در عوض حسین علیه السّلام مطابق تعداد آن افرادی که برای حضرت یحیی بن زکریا کشته شد و تعداد آنان هفتاد هزار نفر بود، از این مردم را خواهم کشت.

سپس مختار گفت: قسم به حق آن خدایی که قرآن را نازل کرد، فرقان را شرح داد، ادیان را تشریع نمود و معصیت را ناپسند دانست، من حتما معصیت کاران قبایل ازد، عمان، مذحج، همدان، نهد، خولان، بکر، هزّان، ثعل، نبهان، عبس، ذبیان و قبایل قیس عیلان را به جهت خشمی که برای پسر دخترت پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم دارم خواهم کشت.

آری ای صقعب! به حق آن خدایی که شنونده، دانا، علیم، عظیم، عادل، کریم، عزیز، حکیم، رحمان و رحیم است، من قبیله بنی کنده و سلیم و اشراف تمیم را نظیر پوستی (که دباغی می کنند) پایمال خواهم کرد. این بگفت و متوجه مکه معظمه گردید.

ابن العرق می گوید: من مختار را در حالی دیدم که چشمش آشفته بود. وقتی از آشفتگی چشمش جویا شدم گفت: ابن زیاد این عمل را با من انجام داده است. یا ابن العرق! ابر فتنه و آشوب رعد و برق زده است. گویا میوه و برگ درختانش رسیده باشند. پای خود را به زمین کوبیده و دشمنی خود را آشکار نموده است. دامن همت به کمر زده و در اطراف دجله صدا به وا ویلاه بلند کرده است. مختار همچنان در همین حال بود تا این که یزید در روز پنجشنبه چهاردهم ماه ربیع الاول سال ۶۳ یا ۶۴ قمری به درک واصل شد. مدت عمر او با وجود اختلافی که هست، سی و هشت سال بوده و مدت خلافتش دو سال و هشت ماه بود و یازده فرزند از خود بر جای نهاد از جمله: ابو لیلی معاویه که در شام با او بیعت شد و خود را از خلافت خلع کرد و در مقتل جریانش را آوردم و برادرش خالد که مادرش بنت هاشم بن عتبه بن عبد شمس بود و مروان حکم بعد از یزید با او

ازدواج کرد و شاعر در مورد این زن می گوید:

ام خالد! اسلام بیاور که چه بسیار تلاشگران برای شخص در خانه نشسته ای می دوند و تلاش می کنند!

در این سال بود که مردم حجاز با ابن زبیر و مردم شام با مروان حکم و مردم بصره با ابن زیاد بیعت کردند. ولی اهل عراق به علت این که امام حسین علیه السّلام را یاری نکرده بودند، دچار سرگردانی و تأسف و ندامت شدند. از جمله عبیداللَّه بن حر بن مجمع بن حریم جعفی بود که از اشراف کوفه بود و امام حسین علیه السّلام برای خروج و جهاد در راه خدا دعوت کرد، ولی او نپذیرفت. سپس او به قدری دچار ندامت شد که نزدیک بود بمیرد! وی اشعاری را سرود که این است:

ای روح من! تا تو زنده هستی دچار حسرت خواهی بود. ای روح من! تو بین حلق و چنبره گردن من در حال تردد می باشی!

که وقتی حسین علیه السّلام طلب بذل نصرت مرا در برابر اهل ضلالت و نفاق می کرد، (یاری اش ندادی!)

فردای قیامت کلام کوتاهی را به من خواهد گفت: آیا ما را ترک می کنی و به آرامی از ما جدا می شوی؟

و اگر من جان خود را فدای او می کردم، در روز قیامت به کرامت دست می یافتم! همراه پسر پیامبر که جان فدایش باد، که به من پشت کرد و با جدا شدنش با من وداع نمود!

پس اگر ناله و افغان قلب شخص زنده ای را بشکافد، قلب من است که امروز شکافته خواهد شد

هر آینه کسانی که حسین علیه السّلام را یاری نمودند، رستگار شدند و دیگران که صاحبان نفاق و دورویی بودند، نومید گشتند

در عراق کسی نبود که برای کارزار شجاع و صاحب هیبت باشد، غیر از قبایل عرب که در کوفه بودند. اول کسی که برای قتال نهضت کرد، سلیمان بن صرد خزاعی بود که از صحابه پیامبر خدا و یاران علی مرتضی علیهما السّلام، مسیب بن نجبه فزاری که از اصحاب حضرت امیر بود، عبداللَّه بن سعد بن نفیل ازدی، رفاعه بن شداد بجلی و عبداللَّه بن وأل تیمی از بنی تیم و اللّات بن ثعلبه بودند. افراد مذکور با چند تن از شیعیان در خانه سلیمان اجتماع نمودند. سلیمان شروع به سخن کرد و پس از این که حمد و ثنای خدا را به جای آورد گفت: ما عمر طولانی کردیم و متعرض فتنه شدیم. ما به خدای خود راغب و امیدواریم که ما را از آن افرادی قرار ندهد که در قرآن راجع به آنان فرموده است: «أَ وَ لَمْ نُعَمِّرْكُمْ ما يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَ جاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَما لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِير.» - . فاطر / ۳۷ - {آیا به قدری عمر به شما ندادیم که اگر کسی می خواست متذکر شود می توانست و پیامبر بیم دهنده برای شما آمد. اکنون عذاب را بچشید.} افراد ظالم یاوری نخواهند داشت. و حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام فرموده است: «مدت آن عمری که خدا عذر انسان را در آن می پذیرد شصت سال است.» عموم ما به این مقدار عمر رسیده ایم. ما همه وقت برای تزکیه نفس و مدح شیعیان خود کوشا بودیم. تا این که وقتی خدای علیم خوبان ما را مورد آزمایش قرار داد، ما را این طور یافت که نسبت به یاری کردن پسر دختر پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم دروغگو درآمدیم. اکنون که در مقابل عمل انجام شده واقع شده ایم، عذر موجهی نداریم جز این که قاتلین

امام حسین علیه السّلام را بکشیم. شاید پروردگارمان ما را عفو فرماید.

رفاعه بن شداد به سلیمان گفت: خدا تو را هدایت کرد که بهترین سخن را گفتی. تو ما را به سوی خوب ترین امری که جهاد با فاسقین و توبه کردن از گناه است دعوت کردی. دعوت تو مسموع و قابل اجابت و قول تو قابل قبول است. اکنون اگر رأی می دهی، ما این رهبری را به بزرگ شیعیان یعنی سلیمان که از صحابه پیامبر اسلام است واگذار نماییم؟ مسیب بن نجبه گفت: به هدف رسیدید و موفق شدید. من این نظریه را پذیرفتم. پس برای کارزار مهیا شوید. سلیمان نامه ای برای شیعیان کوفه که در مدائن بودند نوشت و آن را به وسیله عبداللّٰه بن مالک طائی برای سعد بن حذیفه بن سمان فرستاد و ایشان را برای خونخواهی امام حسین علیه السّلام دعوت کرد. هنگامی که آنان از مضمون آن نامه مستحضر شدند گفتند: رأی ما هم با رأی آنان یکی است و سعد بن حذیفه جواب ایشان را نوشت.

سلیمان نیز نامه ای به همین منظور برای مثنی بن مخرمه عبدی نوشت و آن نامه را به وسیله ظبیان بن عماره تمیمی که از بنی سعد بود فرستاد. مثنی در جوابش نوشت: «من نامه تو را برای خودم و برادران دینی تو خواندم. ایشان نظریه تو را مورد پسند قرار دادند و پذیرفتند. ما با تو مدتی که تعین کرده ای موافق هستیم. و السّلام علیک.» و در زیر نامه نوشت:

هشیار باش که گویی من آمده ام راه را به تو نشان دهم، به گونه بهترین روش راهنمایی و شکست دادنی سخت!

که پشت آن بلند است و نصرتی که سخت ترین پیچیدگی را دارد و اصرار بر سواران لجام به دست و عازم دارد

همراه با هر جوانی که کلاهخودش گلویش را پر نکند و آتش جنگ را شعله ورتر سازد و خسته نشود

برادر من مورد وثوق است و با سعی خود، رضایت خدا را می طلبد تا با ضرباتی با تیر و شمشیر بزند و گناهکار نباشد! محمّد بن جریر طبری در تاریخ خود می نگارد: اولین اقدامی که شیعه کرد، در سال ۶۱ قمری بود که امام حسین علیه السّلام در آن شهید شد. شیعیان همچنان در صدد تهیه آلت جنگ و آماده کارزار بودند و یکدیگر را مخفیانه برای مطالبه خون حسین علیه السّلام دعوت می کردند، تا این که یزید بن معاویه از دنیا رفت. مدت بین شهید شدن حسین علیه السّلام و هلاکت یزید سه سال و دو ماه و چهار روز بود. در آن موقع عبیداللّٰه بن زیاد امیر عراق بود و عمرو بن حریث مخزومی در کوفه خلیفه ابن زیاد بود. عبداللّٰه بن زبیر قبل از موت یزید، مردم را برای خونخواهی امام حسین علیه السّلام و یارانش دعوت می کرد و آنان را بر علیه یزید وادار می نمود. ولی هنگامی که یزید هلاک شد، ابن زبیر از این منظور اعراض کرد و معلوم شد که وی خواهان سلطنت برای خود بود، نه خونخواهی امام حسین علیه السّلام!

مدائنی می نگارد: موقعی که مختار نزد ابن زبیر رفت به منظور خود نرسید، پس گفت:

صاحب پارچه های بازی کودکان و وسعت در امور است و رکاب مرا به هر جایی متوجه سازد، خوار می گردد!

در منزلی که آن را مکروه می داری بیتوته مکن و وقتی نعلینت تو را لغزاند، پس بلغز!

پس مختار از مکه معظمه خارج و متوجه کوفه گردید. او در بین راه به هانی ابن ابو حیه وداعی برخورد کرد و از اوضاع اهل

کوفه جویا شد. هانی گفت: اگر یک رجل باشد که اهل کوفه را جمع آوری کند، می تواند زمین را به وسیله آنان تصاحب نماید. مختار گفت: به خدا قسم منم که آنان را برای احقاق حق جمع خواهم کرد و سوارانی را که بر دین باطل هستند، به وسیله ایشان از پای در می آورم و به واسطه آنان هر شخص جبار و با عنادی را به قتل می رسانم، ان شاء اللّه! «و لا قوه الا باللّه!» سپس مختار از هانی جویا شد که آیا سلیمان بن صرد متوجه قتال کفار شده است یا نه؟ گفت: نه، ولی عازم این عمل بودند. بعدا مختار حرکت کرد تا در روز جمعه به شهر حیره رسید. پس پیاده شد، غسل کرد، لباس های خود را پوشید، شمشیر خود را حمایل نمود، بر اسب خود سوار و در بین روز وارد کوفه شد. به مسجد هر قبیله و مجالس و انجمن هر محله ای که می رسید، توقف و سلام می کرد و می گفت: مژده باد شما را به فرج و نجات! من آن طور نزد شما آمده ام که دوست دارید. من بر فاسقین مسلط هستم. من خون اهل بیت پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را مطالبه می کنم!

سپس مختار وارد مسجد جامع شد و نماز خواند و دید که مردم متوجه وی شده اند و به یکدیگر می گویند: این مرد مختار است که برای امر مهمی آمده است. امیدواریم که به وسیله او راه و فرجی نصیب ما شود. پس از این جریان از مسجد خارج و وارد خانه خود شد که در قدیم معروف بود به خانه سالم بن مسیب. بعد به سراغ بزرگان شیعه فرستاد و به آنان گفت: من از طرف محمّد بن حنفیه برای خونخواهی اهل بیت آمده ام. این یک امری است که شما را خوشحال و دشمنان شما را نابود می نماید. شیعیان در جواب مختار گفتند: آری تو برای این مقام اهلیت داری. ولی مردم با سلیمان بن صرد خزاعی که فعلا بزرگ شیعه می باشد بیعت نموده اند. تو فعلا برای امر خود عجله منمای! مختار سکوت اختیار کرد و در انتظار بود که کار سلیمان بن صرد به کجا خواهد کشید. شیعیان در آن موقع تصمیم خود را مخفی می داشتند، زیرا از عبدالملک بن مروان و عبداللّه بن زبیر خائف بودند. خوف آنان از اهل کوفه بیشتر بود، زیرا بیشتر آنان از قاتلین امام حسین علیه السّلام بودند. مختار مردم را از اطراف سلیمان پراکنده و به سوی خود دعوت می کرد. اول کسی که با مختار بیعت نمود، عبید بن عمر و اسماعیل بن کثیر بودند. عمر بن سعد و شبث بن ربعی به مردم کوفه می گفتند: مختار برای شما دشمن سختی است، زیرا منظور سلیمان بن صرد این است که خروج نماید و با دشمنان شما کارزار کند، ولی منظور مختار این است که به شما تاخت و تاز نماید. پس باید به مختار حمله کنید و او را غل و زنجیر نموده و برای همیشه زندانی نمایید. مختار از این توطئه مطلع نبود، تا این که خانه اش را محاصره و او را خارج کردند. ابراهیم بن محمّد بن طلحه به عبداللّه بن یزید گفت: دست های مختار را ببند و او را با پای برهنه ببر. وی گفت: من این عمل را با مردی که اظهار دشمنی و جنگ با ما نکرده است انجام نخواهم داد. ما او را فقط برای بدبینی که به وی داریم گرفتیم. سپس یک استر سیاه رنگ آوردند و مختار سوار شد و او را وارد زندان کردند. یحیی بن ابو عیسی می گوید: من با حمید بن مسلم ازدی نزد مختار رفتم و شنیدم که مختار می گفت: به خدای دریاها، نخل و اشجار، قلل کوه ها و صحراها، ملائکه نیکوکار و برگزیدگان خوبان قسم که من هر شخص جبار و ستمکاری را به وسیله نیزه های نازک و شمشیر هندی در میان گروه های انصار خواهم کشت! همان انصاری که عاجز و ستمکار و بدون تجربه و بدرفتار نیستند؛ من ستون دین را مستحکم و پراکندگی مسلمانان را به اتحاد تبدیل خواهم کرد؛ من خونخواه پیامبرانم؛ زوال دنیا در نظر من چندان بزرگ نیست و از آمدن موت چندان باکی ندارم.

موضوع دوم: درباره لشکر سلیمان بن صرد و خروج او و کشته شدنش

سلیمان بر صرد در اول ماه ربیع الآخر سنه ۶۵ قمری با لشکر خود از نخیله که آن را عباسیه می گفتند قیام کرد. آن سال همان

سالی بود که مروان بن حکم به اهل شام دستور داده بود با پسرانش عبدالملک و عبدالعزیز، برای بعد از خودش بیعت نمایند. وی ایشان را ولیعهد خود قرار داده بود. در همین سال مروان در دمشق در اول ماه رمضان از دنیا رفت و عمر مروان هشتاد و یک سال و مدت خلافتش نه ماه بود. آن موقع ابن زیاد در عراق بود. ابن زیاد حرکت نمود تا وارد جزیره شد و خبر مرگ مروان را شنید. وقتی سلیمان بن صرد تصمیم گرفت خروج نماید، دید لشکرش قلیل هستند. لذا حکیم بن منقذ کندی و ولید بن حصین کنانی را با گروهی فرستاد و به آنان دستور داد تا در کوفه صدا بزنند: ای آل خونخواهان امام حسین علیه السّلام (قیام کنید)!

وقتی این ندا را مردی از قبیله ازد که نامش عبداللّٰه بن حازم بود شنید، از جای برجست. دختر و زوجه اش سهله بن سیره که زنی زیبا و نزد عبداللّٰه محبوب ترین زنان بود در حضور او بودند. این عبداللّٰه تا آن موقع جزو هیچ حزبی نبود، ولی پس از شنیدن آن ندا برجست و لباس های خود را پوشید و متوجه سلاح و اسب خود گردید. زوجه اش فریاد زد و به او گفت: آیا دیوانه شده ای!؟ گفت: نه، بلکه من ندای دعوت کننده خدا را شنیدم و آن را اجابت نمودم. من خون حسین علیه السّلام را مطالبه می کنم تا این که بمیرم. زوجه اش گفت: پس این خانه ات را به که می سپاری؟ گفت: به خدا. پروردگارا! من فرزندان و اهل و عیالم را به تو می سپارم. بار خدایا! مرا در میان آنان حفظ کن. خدایا درباره این تفریطی که من نسبت به یاری کردن پسر دختر پیامبرت کردم، توبه ام را بپذیر!

سپس در مسجد جامع که مردم مشغول خواندن نماز عشاء بودند ندا در دادند: یا آل ثأرات الحسین! گروه کثیری متوجه سلیمان شدند. تعداد شانزده هزار نفر در دفتر سلیمان نام نویسی کرده بودند، ولی بیشتر از چهار هزار نفر در صف کارزار حاضر نشده بودند. سلیمان تصمیم گرفت برای قتال با ابن زیاد متوجه شام گردد. عبداللّٰه بن سعد به سلیمان گفت: کلیه قاتلین امام حسین علیه السّلام در کوفه اند. از قبیل عمر بن سعد و بزرگان و اشراف قبایل در شام غیر از ابن زیاد کسی نیست. ولی سلیمان موافقت نکرد جز این که به سوی شام بروند.

لشکر سلیمان در شب جمعه، پنجم ماه ربیع الاول خارج شدند و شب را در دیر اعور ماندند. سپس حرکت کرد و در اقساس بنی مالک که در کنار فرات بود پیاده شد. بعد نزد قبر امام حسین علیه السّلام رفتند و مدت یک شبانه روز مشغول نماز و استغفار شدند. سپس به نحوی شروع به ضجه و گریه و وا ویلا کردند که هیچ روزی به آن مقدار گریه نکرده بودند. در موقع وداع با قبر آن حضرت، به قدری ازدحام شد که برای حجرالاسود می شود. در همان موقع وهب بن زمعه جعفی در حالی که گریان بود، بر سر قبر حسین شهید ایستاد و اشعار عبیداللّٰه بن حر جعفی را خواند که:

خوشبویان از آل امیه در خواب به سر می برند و در کربلا کشتگانی هستند که دوستانشان نمی خوابند!

و اسلام را جز قبیله ای که حمقایشان امارت کردند و نعمتشان دوام یافت، ضایع نکردند!

و نیزه دین در دست ظالمی قرار گرفته که وقتی جانبی از آن کژ می شود آن را صاف نمی کند!

پس من قسم خوردم که جانم پیوسته محزون باشد و چشمم گریان باشد و قطرات اشکم خشک نگردد! یا زنده می مانم یا آل

امیه به خفتی مبتلا شوند که تا مرگ پهلوانانشان بر اثر این خفت، ذلیل شوند!

عبدالله بن عوف احمر با مردم سوار اسبی سرخ بود و خودخوری می کرد و گفت:

آنان خارج شدند و شتران را به ما اشارت دادند؛ شدائد را پهلوانان تحمل می کنند!

ما می خواهیم با آن وفود دیداری کنیم؛ همان فاسقان و نیرنگ بازان و گمراهان!

و ما اهل و اموال و زنان با حیای سفید چشم و حجله های عروسی را رها کردیم

ما با این عمل امید هدیه و نواله داریم تا خدای نگهبان و با کثیرالفضل را راضی کنیم!

سپس حرکت کردند تا وارد هیت شدند. از آنجا کوچ نمودند تا وارد قرقیسا گردیدند. در آنجا شنیدند که تعداد لشکر شام کثیر است. از آنجا به سرعت حرکت نمودند تا پس از یک شبانه روز وارد عین الورده شدند. سپس سلیمان برخاست و آن لشکر را موعظه و یادآور عالم آخرت نمود و گفت: اگر من کشته شدم، امیر شما مسیب بن نجبه خواهد بود. اگر او نیز کشته شد، امیر لشکر شما عبداللّٰه بن سعد بن نفیل می باشد. اگر او هم کشته گردید برادرش خالد بن سعد سر لشکر است. و اگر خالد هم کشته شود، عبداللّٰه بن وأل امیر است. اگر ابن وأل نیز کشته گردد، رفاعه بن شداد امیر باشد.

پس از این جریان سلیمان، مسیب بن صرد نجبه را با تعداد چهار هزار سوار به عنوان پیشاهنگ فرستاد و گفت تا به لشکر شام شبیخون بزنند. حمید بن مسلم می گوید: من نیز با آنان بودم. ما مدت یک شبانه روز راه رفتیم و موقع سحر پیاده شدیم. مختصری خوابیدیم و پس از این که نماز صبح را خواندیم و سوار شدیم. لشکر پراکنده شدند و تعداد صد سوار با او باقی ماندند. او با یک اعرابی ملاقات کرد و گفت: مساحت بین ما و این گروه چقدر است؟ گفت: یک میل- شیخ ابن نما گوید: یک میل چهار هزار زراع است و هر سه میل یک فرسخ است- این لشکر شراحیل بن ذی الکلاع است که با چهار هزار نفر از طرف عبیداللّٰه ابن زیاد آمده اند. پس از ایشان نیز حصین بن نمیر با تعداد چهار هزار نفر خواهند آمد. بعد از آن صلت بن ناجیه غلابی با چهار هزار نفر نیز می آیند. کلیه لشکر با عبیداللّٰه در رقه می باشند.

لشکر سلیمان حرکت کردند تا بر لشکر شام مشرف گردیدند. مسیب به یاران خود گفت: حمله کنید به لشکر شام! وقتی لشکر عراق حمله کردند، لشکر شام دچار شکست گردیدند و گروه فراوانی از آنان کشته شدند و لشکر عراق غنیمت بزرگی از آنان به دست آوردند. سپس مسیب به آنان دستور مراجعت داد و آنان نزد سلیمان برگشتند. موقعی که این خبر به ابن زیاد رسید، حصین بن نمیر را به سوی لشکر عراق اعزام نمود و به قدری لشکر به دنبال او فرستاد که تعداد آنان به بیست هزار نفر رسید، ولی تعداد لشکر عراق در آن روز فقط سه هزار و صد نفر بود.

سپس دو لشکر آماده کارزار شدند. عبداللّٰه بن ضحاک بن قیس فهری بر میمنه و مخارق بن ربیعه غنوی بر میسره و حصین بن نمیر سکونی در قلب لشکر شام برقرار شدند. مسیب نجیه فرازی بر میمنه و عبداللّٰه بن سعد بن نفیل ازدی بر میسره و رفاعه بن شداد بجلی بر جناح و سلیمان بن صرد خزاعی بر قلب لشکر عراق مستقر گردیدند و دو لشکر متوقف شدند. پس از این

جریان اهل شام فریاد زدند: شما باید مطیع عبدالملک مروان شوید! اهل عراق فریاد زدند: شما باید عبیداللّه بن زیاد را به ما تسلیم نمایید و مردم باید از اطاعت ابن مروان و آل زبیر خارج شوند و امر خلافت به اهل بیت پیغمبر اسلام تسلیم گردد! دو لشکر پیشنهاد یکدیگر را نپذیرفتند و به یکدیگر حمله کردند. سلیمان اهل عراق را برای قتال وادار می کرد و آنان را به کرامت خدا بشارت می داد. سپس نیام شمشیر خود را شکست و متوجه اهل شام گردید در حالی که می گفت:

پروردگارا! از گناهانم به سوی تو توبه کردم و پیری من مرا بین مردم بالا برده است پس تکذیب بنده کوچک و جاهلت را مورد رحمتت قرار ده و ای آقای من گناه و معصیت مرا ببخش!

حمید بن مسلم می گوید: میمنه لشکر ما بر میسره لشکر شام و میسره ما بر میمنه آنان حمله کردند و سلیمان بر قلب لشکر حمله ور شد و آنان را شکست دادیم. وقتی شب فرا رسید، فردای آن با ایشان مقاتله نمودیم و قتال تا سه روز ادامه داشت. سپس حصین بن نمیر به اهل شام دستور داد شروع به تیراندازی نمودند. تیرهای آتش بار اهل شام بر سر اهل عراق می ریختند. در نتیجه سلیمان بن صرد شهید شد و جان عزیز خود را فدای خونخواهی امام حسین علیه السّلام کرد و خدا توبه وی را (که قبلا حسین علیه السّلام را یاری نکرده بود) پذیرفت و من (ابن نما) می گویم: این دو بیت در جایی است که او پاک و مبرا از عتاب و ننگ مُرد:

سلیمان به شهادت رسید و به بهشت و رحمت باری تعالی رسید؛

او در اهدای خون خود و خونخواهی برای امام حسین علیه السّلام به نحو ستوده راهش را سپری نمود

سپس مسیب بن نجبه پرچم لشکر عراق را برافراشت و کارزاری کرد که سرهایی را از دشمن به خاک هلاک افکند. او سه مرتبه آن لشکر کفر را تحت تأثیر قرار داد. وی از نظر کارزار بزرگ ترین شجاع و از لحاظ نابود کردن دشمنان، بزرگ ترین حمله ور بود. و می گفت:

من گرگ های بسیار پر میل را شناختم که گونه هایشان و استخوان های سینه شان آشکار است!

من در روز، ترس و غلبه را به نمایش می گذارم و شجاعی از قبیله دی لبده و جهنده ام!

اقرانم را با کشتنشان قطع می کنم و جانبی خوف انگیز دارم!

او همچنان به دشمنان حمله می کرد و آنان فراری می شدند تا این که جمعیت کثیری حمله کردند و او را شهید نمودند.

پس از مسیب بن نجبه، عبداللّه بن سعد بن نفیل پرچم اسلام را برداشت و بر آن گروه نابکار حمله ور گردید و آنان را هدف نیزه قرار داد و می گفت: بارمعبودا! بنده توابت را مورد رحم خویش قرار ده و او را مؤاخذه مکن که انابه می کند!

و از اهل و دوستانش جدا شده و با این عمل فوز و ثوابت را امید دارد!

او همچنان قتال کرد تا شهید شد. بعد از او برادرش خالد بن سعد پرچم را به دست گرفت و اهل عراق را برای جنگ تحریک می نمود و ایشان را به نیکی امر ترغیب می کرد. وی شدیدترین قتال را کرد و دشمن را نابود کرد تا شهید شد.

پس از خالد، عبداللّه بن وأل پیشاهنگ شد و پرچم اسلام را به پای داشت و جهاد کرد تا دست چپش قطع شد. سپس در حالی که خون از دستش جستن می کرد، پشت به یاران خود نمود و حمله به دشمن کرد و می گفت:

جانم فدای شما باد! پیمان را به خاطر داشته باشید و در برابر آنان ایستادگی کنید و از نفاق بر حذر باشید

ما نه کوفه و نه عراق را می جوییم! نه بلکه ما مرگ و آزادی را می جوییم!

او به قدری جهاد کرد که شهید شد. در آن حین که آنان مشغول کارزار بودند، ناگاه گروهی مددکار با مثنی ابن مخرمه عبدی از بصره و گروهی از مدائن با کثیر بن عمرو حنفی برای امداد اهل عراق وارد شدند. قلوب اهل عراق سخت بر اهل شام خشمناک شد و بر آنان حمله کردند سپس اجتماع نمودند و تکبیر گفتند و جنگ به شدت مغلوبه شد. بعد رفاعه بن شداد به سوی صف های لشکر شام جلو رفت و رجزی را خواند که این است:

پروردگارا! من به سوی تو توبه می کنم؛ آقای من! من به تو توکل کردم!

از قدیم من خیر را از دست تو می طلبیدم، پس ثواب مرا آرزوی من به سویت قرار بده!

عبداللّه بن عوف ازدی می گوید: قتال شدت یافت و ضعف اهل عراق ظاهر گردید. بعضی از آنان راجع به ترک قتال گفتگو کردند؛ گروهی موافق بودند و گروهی می گفتند اگر ما پشت به جنگ نماییم، شمشیر دشمن بر ما مسلط می شود و به قدر یک فرسخ فرار نخواهیم کرد، مگر این که احدی از ما باقی نخواهد ماند. بلکه باید تا شب جهاد کنیم، وقتی شب فرا رسید می رویم. سپس عبداللّه بن عوف جلو آمد، پرچم را به پای داشت و شدیدترین قتال را انجام دادند. گروهی از اهل عراق کشته شدند و جمعیت آنان پراکنده شد و مردم متفرق شدند. لشکر عراق بازگشت نمودند تا از طرف صحرا به قرقیسا رسیدند. سعد بن حذیفه وارد هیت شد و گروهی از اعراب با او ملاقات نمود و وی را از جریان لشکر عراق آگاه کردند. هر یک از اهل مدائن و بصره و کوفه به سوی شهر خود مراجعت نمودند. مختار که در آن موقع زندانی بود به یاران خود می گفت: برای غارت کردن بیشتر روز شماری کنید که از ده روز کمتر و از یک ماه طولانی تر نخواهد شد. سپس خبری وحشتناک و ضربتی قاطع و کشتنی بی شمار و امری مهم در انتظار دشمنان خواهد بود. چه کسی این اعمال را انجام می دهد؟ من انجام می دهم. تکذیب نکنید! من انجام می دهم! مختار کارهای خود را با رجز و فراست خدعه و سیاستی نیکو انجام می داد.

مرزبانی در کتاب شعراء می گوید: مختار غلامی داشت که نامش جبرئیل بود و بارها می گفت: جبرئیل به من خبر داده، تا این که می گفت: من به جبرئیل گفتم. اعراب و اهل بادیه ها از این عبارت این طور می فهمیدند که منظور او آن جبرئیل است که بر رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم نازل می شد. مختار بدین نحو بر آن مردم مسلط شد، تا این که امور او منظم گردید و دین را عزیز و یاری کرد و باطل را شکست داد.

هنگامی که یاران سلیمان بن صرد از شام مراجعت کردند، مختار که زندانی بود برای آنان نوشت: «خدا اجر شما را بزرگ نماید و گناه شما را بریزد، زیرا از افراد فاسق مفارقت و با کفار جهاد کردید. شما هیچ پولی را خرج نمی کنید و از هیچ گردنه ای بالا نمی روید و هیچ گامی بر نمی دارید، مگر این که خدا به وسیله آنها درجه ای برای شما خواهد نوشت. مژده باد شما را! اگر من از زندان خارج شوم، با خواست خدا دشمنان شما را به وسیله شمشیر از میان مشرق تا مغرب نابود خواهم کرد. من جنازه های آنان را نظیر تپه ای قرار می دهم. ایشان را تک تک و با یکدیگر خواهم کشت. خدا هر کسی را که به لطف او نزدیک شود و بخواهد هدایت گردد خوش بدارد و هر کسی را که معصیت و نافرمانی می کند، از مرحمت خود دور بدارد. سلام بر شما ای اهل هدایت!» موقعی که نامه مختار آمد و رؤسای قبایل از آن آگاه شدند، در جوابش نوشتند: «ما نامه تو را خواندیم. ما عملی انجام می دهیم که تو را مسرور نماید. اگر مایل باشی ما بیاییم و تو را از زندان خارج نماییم، می آییم.» وقتی فرستاده آنان این موضوع را به مختار خبر داد، او از این که شیعیان خواهانش شده بودند خوشحال شد، ولی در جواب آنان گفت: این عمل را انجام ندهید، زیرا من همین روزها خارج خواهم شد. مختار شخصی را نزد عبداللّه بن عمر بن خطاب فرستاد و گفت: من مظلوم و زندانی شده ام. متصدیان امر بیجا نسبت به من بدبین شده اند. خدا تو را رحمت کند، برای دو نفر ظالم - یعنی عبداللّه بن یزید و ابراهیم بن محمّد - نامه ای بنویس، شاید مرا به لطف و منت خود از دست اینان خلاص کنی. و سلام بر تو باد!

عبداللّه بن عمر نیز برای آنان نوشت: «شما می دانید که من با مختار نسبت دامادی دارم و از طرفی هم می دانید بین من و شما دوستی برقرار است. من شما را قسم می دهم که وی را پس از ورود نامه من آزاد نمایید. و سلام و رحمت خدا و برکات او بر تو.»

هنگامی که آن دو نفر نامه ابن عمر را خواندند و از مختار کفیل خواستند، گروهی از اشراف کوفه آمدند و کفالت دادند. آنان ضمانت تعداد ده نفر از اهل کوفه را پذیرفتند و مختار را قسم دادند که بر آنان خروج نکند و اگر خروج کرد، تعداد هزار شتر بر در دروازه کعبه معظمه قربانی کند و کلیه غلامان زرخرید او آزاد باشند. مختار بدین وسیله (از زندان) خارج و داخل خانه خویشتن گردید.

حمید بن مسلم می گوید: شنیدم که مختار می گفت: خدا آنان را بکشد! چقدر جاهل و احمق هستند! زیرا آنان باید بفهمند که من به قسمی که برای ایشان خوردم و عهدی که کردم وفا خواهم نمود. این قسمی که من به خدا خوردم سزاوار است که هر گاه من درباره امری قسم بخورم ولی موضوعی را که بر آن مقدم است پیش بیاید، باید آن را ترک و به موضوع بعدی عمل کنم و کفاره قسم خود را بدهم، و خارج شدن من از زندان مقدم بود بر زندانی بودنم. اما قربانی کردن هزار شتر برای من آسان تر است از این که آب دهان خود را بیرون افکنم؛ قیمت هزار شتر مرا ناراحت نمی کند. اما آزاد شدن غلامان و کنیزان زر خرید من؛ به خدا قسم من دوست دارم بر خونخواهی امام حسین علیه السّلام نائل شوم و ابدا یک غلام نداشته باشم.

هنگامی که مختار در خانه خود مستقر شد، شیعیان نزد او ایاب و ذهاب و در اطرافش اجتماع نمودند، و عموما به ریاست وی متفق شدند. موقعی که مختار در زندان بود، با او بیعت شده بود. امر و تعداد طرفداران مختار همچنان زیاد و تقویت می شد،

تا این که عبداللّٰه بن زبیر دو نفر والیان خود را که عبداللّٰه بن یزید و ابراهیم ابن محمّد بن طلحه سابق الذکر بودند معزول کرد و عبداللّٰه بن مطیع را والی کوفه و حارث بن عبداللّٰه بن ابی ربیعه را والی بصره قرار داد. وقتی ابن مطیع وارد کوفه شد، مختار به دنبال یاران خود فرستاد و آنان را در خانه خود در اطراف خویشتن جمع کرد و تصمیم گرفت بر اهل کوفه خروج نماید.

مردی از یاران مختار که از قبیله با عظمتی بود و نامش عبدالرحمن ابن شریح بود، با گروهی از اصحاب مختار ملاقات کرد که از جمله آنان سعد بن منقذ، سعر بن ابی سعر حنفی. اسود کندی و قدامه بن مالک جشمی بودند که انجمن کرده بودند. آنان به او گفتند: مختار در نظر دارد با ما خروج کند و خون امام حسین علیه السّلام را مطالبه نماید. ما با مختار بیعت کرده ایم و نمی دانیم آیا مختار را محمّد بن حنفیه به سوی ما فرستاده یا نه؟ برخیزید تا نزد محمّد بن حنفیه برویم و او را از اوضاع مختار آگاه نماییم. اگر محمّد بن حنفیه اجازه داد ما تابع مختار می شویم، و الا او را رها خواهیم کرد. آن گروه از کوفه خارج و نزد محمّد بن حنفیه وارد شدند. محمّد از اوضاع کوفه جویا شد و آنان وی را با خبر کردند. آن گاه به او گفتند: ما به تو حاجتی داریم! گفت: مخفیانه یا آشکار؟ گفتیم: مخفیانه، محمّد گفت: چند دقیقه ای صبر کنید. سپس اندکی مکث کرد و از ما دور شد و ما را خواست. عبدالرحمن بن شریح شروع به سخن کرد و پس از این که حمد و ثنای خدای را به جای آورد گفت: شما خاندانی هستید که خدا شما را به فضیلت اختصاص داده و شما را به وسیله مقام نبوت شرافت داده و حق شما را بر این امت بزرگ نموده است. شما دچار مصیبت حسین علیه السّلام شده اید که عموم مسلمانان هم شده اند. مختار نزد ما آمده و گمان می کند از طرف شما آمده است. وی ما را طبق دستور کتاب خدا و سنت رسول او و خونخواهی خون اهل بیت دعوت کرده است. ما هم با این شروط با وی بیعت کرده ایم. اکنون اگر تو ما را دستور دهی از او بیعت کنیم، می پذیریم و اگر ما را نهی می کنی، از او دوری و اجتناب خواهیم نمود.

موقعی که محمّد بن حنفیه سخن عبدالرحمن و دیگران را شنید، سپاس خدای را به جای آورد و درود بر حضرت محمّد صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم فرستاد و فرمود: آنچه را که راجع به فضیلت ما خاندان گفتید، فضل و فضیلت از خدا است که به هر کسی بخواهد عطا می کند. خدا صاحب فضل بزرگی است و مصیبتی که از طرف حسین علیه السّلام دامنگیر ما شد، در قرآن حکیم است. راجع به خونخواهی ما- ابن نما مصنف این کتاب می گوید: پدرم رحمه الله برایم روایت کرده که ابن حنفیه به آنان گفت: برخیزید تا نزد امام من و شما، یعنی حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام برویم.

هنگامی که به حضور حضرت سجاد علیه السّلام مشرف شدند و محمّد جریان آنان را برای آن بزرگوار شرح داد، حضرت امام زین العابدین علیه السّلام فرمود: ای عمو! اگر یک غلام زنگی برای ما خاندان اعمال تعصب کند، بر مردم واجب است او را تقویت نمایند. من تو را صاحب اختیار قرار دادم. هر عملی که می خواهی انجام بده. وقتی آن گروه سخن حضرت سجاد علیه السّلام را شنیدند، می گفتند: زین العابدین علیه السّلام و محمّد بن حنفیه به ما اجازه دادند.

مختار از رفتن آن گروه نزد محمّد بن حنفیه مستحضر بود. او در نظر داشت قبل از این که آنان از نزد محمّد مراجعت نمایند، گروه شیعیان نهضتی کنند. وقتی منظور او عملی شد می گفت: گروهی از شما دچار حیرت و تردید شدند. اگر آنان بروند و به مقصود برسند، می آیند و توبه می کنند و اگر به صورت خود در افتادند و اعتراض کردند، دچار خسران و ناامیدی خواهند شد. موقعی که آنان از نزد محمّد بن حنفیه باز گشتند و نزد مختار آمدند، مختار به ایشان گفت: چه خبر!؟ شما بودید که

دچار فتنه و تردید شده بودید؟ گفتند: ما برای یاری تو مأمور شده ایم. مختار گفت: من ابو اسحاق هستم. شیعیان را نزد من جمع کنید. هنگامی که شیعیان نزدیک وی اجتماع نمودند گفت: ای گروه شیعیان! چند نفری دوست داشتند صدق این مأموریتی را که من آورده ام بدانند. لذا به سوی پیشوای هدایت و نجیب برگزیده و پسر مصطفی و مجتبی یعنی حضرت سجاد علیه السّلام رفتند و آن بزرگوار به آنان فهمانیده که من پشتیبان و فرستاده آن حضرت می باشم. زین العابدین علیه السّلام شما را مأمور کرده که تابع و مطیع من باشید. سپس مختار آنان را برای اطاعت و خروج با خود ترغیب کرد و دستور داد: حاضرین این موضوع را به غایبین برسانند.

گروهی نزد مختار آمدند و گفتند: جمعیتی از اشراف کوفه با عبداللّٰه بن مطیع جمع شده اند و در نظر دارند با تو مقاتله نمایند. هنگامی که ابراهیم بن اشتر نزد ما بیاید، با خواست خدا بر دشمن ظفر خواهیم یافت، زیرا ابراهیم دارای اقربا و عشیره است. مختار به آنان گفت: ابراهیم را ملاقات کنید و به او بگویید: ما برای طلب خون امام حسین علیه السّلام و اهل بیت او مجاز شده ایم. وقتی این موضوع را به ابراهیم گفتند، او گفت: من دعوت شما را می پذیرم، مشروط بر این که من امیر شما باشم. گفتند: تو این اهلیت را داری، ولی راهی برای این موضوع نیست، زیرا مختار از طرف زین العابدین علیه السّلام و نائب او یعنی محمّد بن حنفیه آمده است. مختار برای این امر مجاز است. ابراهیم جوابی نگفت و آنان مراجعت نمودند و جریان را برای مختار شرح دادند.

مختار پس از سه روز گروهی از بزرگان یاران خود را خواست. عامر بن شعبی می گوید: من و پدرم نیز در میان آن گروه بودیم. مختار در جلوی ما حرکت کرد. او ما را همچنان از خانه های کوفه عبور می داد و نمی دانست به کجا می رود، تا این که بر در خانه ابراهیم توقف کرد. ابراهیم به مختار اجازه ورود داد؛ فرش هایی گسترده شد و ما نشستیم. مختار هم با ابراهیم روی فرش او نشست. مختار به ابراهیم گفت: این نامه محمّد بن امیرالمؤمنین علیه السّلام است که تو را مأمور کرده ما را یاری نمایی. اگر ما را یاری کنی، مورد غبطه دیگران خواهی بود و اگر امتناع کنی، این نامه بر تو اتمام حجت می کند و خدا محمّد و اهل بیت او را از تو مستغنی می کند. مختار آن نامه را به شعبی تسلیم کرده بود. وقتی سخنش تمام شد به شعبی گفت: آن نامه را به وی بپرداز. وقتی سر نامه را که طولانی بود باز کرد دید در آن نوشته: «بسم اللّٰه الرحمن الرحیم. از محمّد که مهدی است به سوی ابراهیم بن اشتر. سلام بر تو. من مختار را که نزدم پسندیده است به سوی تو فرستادم و او را به قتال دشمنم و خونخواهی اهل بیت خود مأمور کردم. تو با خویشاوندان خود با وی همراه باش!» و مابقی آن نامه ترغیب ابراهیم بود.

وقتی ابراهیم آن نامه را خواند گفت: محمّد بن حنفیه همیشه در نامه های خود نام خویشتن و نام پدرش را می نوشت. چه شده که این مرتبه کلمه مهدی را اضافه کرده است؟ مختار گفت: آن زمان زمان دیگری بود. ابراهیم گفت: کیست که بداند این نامه از محمّد بن حنفیه برای من نوشته شده است؟ مختار گفت: یزید بن انس و احمر بن سقیط و عبداللّٰه کامل و غیرهم. ما می دانیم و شهادت هم می دهیم که این نامه از محمّد بن حنیفه برای تو آمده است؛ شعبی گفت: من و پدرم از آن نامه اطلاعی نداریم. در همین موقع بود که ابراهیم از روی فرش خارج شد و مختار را بر روی آن نشانید و به او گفت: دست خود را بگشای. وقتی مختار دست خود را گشود، ابراهیم با او بیعت کرد. سپس دستور داد میوه و شربت عسل آوردند. ما از آن بهره مند شدیم و ابراهیم با ما خارج شد تا مختار وارد خانه خود گردید.

شعبی می گوید: موقعی که ابراهیم از نزد مختار مراجعت کرد، دست مرا گرفت و گفت: دانستم که تو و پدرت شهادت ندادید، ولی آیا این گروه که شهادت دادند بر حق افترا می زنند؟ گفتم: آنان آن طور که دیدی شهادت دادند. بزرگان افترا و شیوخ مصر و شهسواران عرب در میان آنان بودند. مثل این گونه افراد غیر از حق چیزی نخواهند گفت.

ابراهیم بن اشتر رحمه اللّه مردی بود ظاهر الشجاعه، دلاوری با شهامت که دامن همت برای محبت اهل بیت پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم به کمر زده بود و پرچم نصیحت را برای آنان با دو دست خود بر افراشته بود. ابراهیم خویشاوندان و برادران و دوستان و اعوان خود را جمع کرد و آنان را با حمید بن مسلم ازدی در همه شب نزد مختار می برد و می آورد تا این که ستارگان رو به غروب می نهادند. رأی آنان بر این شد که روز پنجشنبه چهاردهم ماه ربیع الآخر سنه ۶۶ قمری خروج کنند. ایاس بن مضارب سر پاسبان عبداللّه بن مطیع بود که امیر کوفه محسوب می شد. وی به ابن مطیع گفت: مختار لا محاله بر تو خروج می کند. بر حذر باش! سپس ایاس با پاسبانان خارج شد و پسرش را که راشد نام داشت به سوی کناسه کوفه فرستاد و خود ایاس متوجه بازار کوفه شد. ابن مطیع هم گروهی را به طرف قبرستان ها اعزام کرد تا کوفه را از آن افرادی که به آنان بدبین شوند نگهداری نمایند. ابراهیم بعد از مغرب با گروهی متوجه مختار شدند که زره پوش بودند و روی زره قبا پوشیده بودند. پاسبانان بازار و قصر را احاطه کرده بودند. وقتی چشم ایاس بن مضارب به یاران ابراهیم افتاد که مسلح بودند، به ابراهیم گفت: این اجتماع برای چیست!؟ من به تو بدبین هستم و تو را رها نمی کنم تا ترا نزد امیر ببرم! ابراهیم سخن او را نپذیرفت و دچار مشاجره شدند. ابراهیم به مردی از همدان که با ایاس بود و نامش ابو قطن بود گفت: نزدیکم بیا! چون وی دوست ابراهیم بود، این طور پنداشت که ابراهیم می خواهد او را برای نجات آن گروه شفیع قرار دهد. ولی بر عکس آن تصور، ابراهیم آن نیزه طولانی را که در دست ابو قطن بود گرفت و پس از این که گلوی ایاس را هدف قرار داد، او را از پای درآورد و به یاران خود دستور داد تا سر او را جدا کردند. سپس یاران ایاس رو به فرار نهادند و ابراهیم متوجه مختار شد و او را از این جریان آگاه کرد. مختار خوشحال شد و این عمل را به فال نیک و نصرت و ظفر بر دشمن گرفت. سپس دستور داد تا دسته های نی را آتش زدند و از طرفی ندا در دادند: ای آل خون خواهان حسین! آن گاه مختار زره و سلاح خود را پوشید و این دو شعر را خواند:

دخترانی که سفیدچهره و نیک صورتند و گونه های صورتشان گشاده و کفلشان بزرگ است می دانند؛

که من در روز خوف و ترس پیشرو و پهلوان هستم؛ در یک چنین روزی عاجز و سست و بی غیرت نیستم

پس از این جریان مردم از هر طرفی روی آور شدند. عبیداللّه حر جعفی هم با قوم خود آمد و قتال بسیار بزرگی واقع شد. مردم متواری شدند و افرادی که مسلح و در راه ها و قبرستان ها بودند، پراکنده گردیدند و احساس خطر نمودند و از خوف ابراهیم در میان کوچه ها متفرق شدند. شبث بن ربعی به ابن مطیع که امیر بود اشاره قتال کرد. هنگامی که مختار از این جریان آگاه شد، با اصحاب خود خروج کرد و از طرف بستان زائده که در سبخه بود، داخل دیر هند شد. سپس ابو عثمان هندی با گروهی از یاران خود به سوی کوفه آمدند و ندا در دادند:

یا آل ثأرات الحسین! یا منصور أَمِت! - این عبارت یک شعار و علامتی بود برای آنان - ای گروه هدایت شدگان! بدانید که امین آل محمّد خروج کرده و در دیر هند وارد شده است و مرا فرستاده تا شما را دعوت نمایم و به شما مژده دهم. خدا شما را

رحمت کند، به سوی او حرکت کنید! مردم از خانه های خود خارج شدند و یکدیگر را آگاه نمودند و من این ابیات را با تأسف بر آنچه گذشته، در همین معانی سروده ام که چگونه من از اصحاب حسین علیه السّلام در یاری او نیستم و از اصحاب مختار و گروه او نیز نیستم:

وقتی مختار دعوت به خونخواهی کرد، مانند توبه کارانی از شیعیان آل محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم روی آوردند

آنان بالای زره ها دل های خود را پوشیده بودند و در دریاهای مرگ در هر شهادتگاهی فرو رفتند!

آنان سبط پیامبر و گروه او را یاری نمودند و خونخواهی از هر ملحدی را عمل دینی خود قرار دادند!

پس به بهشت های نعمت و بوی خوش آن سعادتمند گشتند و این بهتر از نقره و طلا است!

و اگر من در روز جنگ و هنگامه حرب بودم، با شمشیر مشرفی تیز و هندی وارد عمل می شدم

پس ای تأسف از این که من از حامیان او نبودم که در بین آنان هر باغی و سرکشی را بکشم!

موضوع سوم: درباره جریان ابن مطیع

والبی و حمید بن مسلم و نعمان بن ابی جعد می گویند: ما با مختار خروج کردیم. به خدا قسم هنوز فجر طلوع نکرده بود که مختار از تعبیه لشکر خود فراغت حاصل کرده بود. وقتی صبح شد مختار نماز صبح را خواند و سوره و النازعات و عبس را تلاوت نمود. به خدا قسم ما پیشوایی از لحاظ لهجه فصیح تر از مختار ندیده بودیم. سپس ابن مطیع یاران خود را خواست. وقتی آنان آمدند، او شبث بن ربعی را با سه هزار نفر و راشد بن ایاس را با چهار هزار نفر و حجاز بن ابجر عجلی را با سه هزارنفر و عکرمه بن ربعی و شداد بن ابجر و عبدالرحمن بن سوید را با نفر فرستاد. لشکر همچنان به دنبال یکدیگر می رفت تا تعداد آنان به حدود بیست هزار نفر رسید. هنگامی که مختار آن سر و صداها و ضجه ها را ما بین بنی سلیم و سکه البرید شنید، دستور داد تا تحقیق کنند که چه خبر است. ناگاه دیدند شبث بن ربعی با خیل بزرگی آمد و در همان حال نیز سعر بن ابی سعر حنفی که با مختار بیعت کرده بود، از طرف قبیله مراد آمد. موقعی که فرستاده مختار به راشد بن ایاس برخورد، خبر آمدن او را به مختار داد. مختار هم ابراهیم بن اشتر را با تعداد نهصد نفر سوار و ششصد نفر پیاده و نعیم بن هبیره را با سیصد نفر سوار و تعداد ششصد نفر پیاده فرستاد. نیز مختار یزید بن انس را با نهصد نفر در موضع مسجد شبث پیش جنگ قرار داد. لشکر مختار، لشکر ابن مطیع را به نحوی شکست دادند که داخل خانه ها می شدند و گروهی از طرفین کشته شدند. نعیم بن هبیره نیز شهید شد. موقعی که ابراهیم اشتر آمد و به راشد بن ایاس که با چهار هزار سوار آمده بود برخورد کرد، به یاران خود گفت: مبادا کثرت لشکر دشمن شما را هولناک کند! زیرا چه بسا گروه قلیلی که گروه کثیری را مغلوب خواهد کرد. خدا با افراد صبور خواهد بود.

پس طرفین قتال شدیدی کردند؛ موقعی که چشم خزیمه بن نصر عبسی به راشد افتاد، بر او حمله کرد و با نیزه وی را کشت. سپس فریاد زد: به خدای کعبه قسم که من راشد را کشتم! پس از این جریان آن گروه منهزم شدند و شکست خوردند و نظیر

شتر مرغ رو به فرار نهادند و لشکر مختار نظیر ابری سیاه بر سر آنان مسلط گردیدند. بعد یاران مختار خوشحال شدند و بر خیل کوفیان حمله ور گردیدند، زندگی صاف و خوب آنان را دچار کدورت نمودند، ایشان را دسته دسته به سوی مرگ سوق دادند، آنان را داخل کوچه ها و مسجدها کردند و مدت سه روز ابن مطیع را در قصر تحت محاصره قرار دادند. مختار پس از این واقعه متوجه بازار شد و ابراهیم ابن اشتر را متصدی محاصره قصر قرار داد .

هنگامی که محاصره کار را بر ابن مطیع و یارانش تنگ کرد و دریافتند که هیچ راه و چاره ای برای فرار ندارند، به ابن مطیع اشاره کردند که شبانه به شکل و قیافه زن خارج و در یکی از خانه های کوفه پنهان شود. ابن مطیع خارج و به خانه ابو موسی اشعری پناهنده شد. آنان وی را پناه دادند، یاران ابن مطیع نیز امان آوردند و ابراهیم ایشان را امان داد. آنان از قصر خارج شدند و با او برای مختار بیعت کردند. مختار به ایشان وعده های خیر می داد، قلب آنان را به خود مهربان می کرد و با ایشان نیک رفتاری می نمود.

موقعی که یاران ابن مطیع از قصر خارج شدند، مختار ساکن قصر گردید. سپس از قصر خارج و داخل مسجد شد و دستور داد تا ندا کنند که مردم برای نماز حاضر شوند. وقتی مردم اجتماع کردند، مختار بر فراز منبر رفت و پس از این که حمد خدای را به جای آورد گفت: ایها الناس! ما به نتیجه و منظور خود رسیدیم. پرچم ما بر افراشته گردید. درباره پرچم گفته شده که آن را بلند کنید و آن را ضایع ننمایید و درباره نتیجه گفته شده که آن را بگیرید و رها نکنید. ما دعوت دعوت کننده را شنیدیم و سخن سرپرست خود را پذیرفتیم. چه بسا آن مردان و زنان ستم کیش و کشتگانی که در میان رعایت کنندگان هستند. آگاه باشید کسی که طغیان و ظلم و انکار و خرابکاری و تکذیب و به حق پشت کند، نابود خواهد شد. ای بندگان خدا! به سوی بیعت هدایت و جهاد با دشمنان و دفاع از ضعیفان آل محمّد مصطفی صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم بیایید. منم که بر کفار مسلط شده ام و خونخواه پسر پیغمبر پروردگار عالمین می باشم. آگاه باشید! به حق آفریننده ابرها که عقابش شدید است، من قبر ابن شهاب را که افترا می زد و کذاب و مجرم و شکاك بود خواهم شکافت. من حتما احزاب را به بلاد اعراب تبعید می نمایم. به پروردگار جهانیان قسم که حتما اعوان ظالمین و مابقی کافرین را خواهم کشت!

سپس روی منبر نشست و برای دومین بار برخاست و گفت: به حق آن خدایی که مرا بینا و قلبم را نورانی کرد، من حتما خانه هایی را در این شهر می سوزانم، قبوری را می شکافم، سینه هایی را از بغض دشمنان شفا می دهم، شخص جباری را که کافر و ملعون و غدار است به قتل می رسانم. به حق پروردگار مکه و کعبه معظمه و به حق نون و القلم، به زودی یک پرچمی برای من بر افراشته می شود که از کوفه تا کوه اضم و اطراف ذی سلم و عرب و عجم را خواهم گرفت! سپس بیشتر خدمتگزاران را از بنی تمیم می گیرم.

مختار بعد از این سخنرانی از منبر به زیر آمد و داخل قصر گردید و مردم برای بیعت در اطراف او اجتماع کردند. دست مختار همچنان برای بیعت باز بود تا این که خلقی از عرب و سادات و غلامان با او بیعت کردند. مبلغ نه هزار هزار درهم موجودی بیت المال کوفه بود که آن را به یاران خود که برای محاصره کردن ابن مطیع قتال کرده بودند عطا کرد. تعداد یارانش سه هزار و هشتصد نفر بود و به هر یک از آنان مبلغ پانصد درهم رسید. تعداد شش هزار مرد بعد از جریان محاصره قصر به مختار پیوستند که دویست نفر دویست نفر می آمدند.

موقعی که مختـار فهمیـد که ابن مطیع در خـانه ابو موسـی اشـعری است، مبلغ ده هزار درهم به عبـداللّٰه بن کامل شاکری داد و گفت: این مبلغ را به ابن مطیع بده و به او بگو این مبلغ را برای سـفر خود مصرف کن. زیرا من می دانم تنگدستی مانع تو شده است.

ابن مطیع آن مبلغ را گرفت و متوجه بصـره شـد، ولی نزد ابن زبیر نرفت، زیرا به علت جریانی که بین وی و مختار رخ داده بود از ابن زبیر خجالت می کشـید. مختار عبداللّٰه بن کامل را امیر یاران خصوصـی خود کرد و کیسان ابو عمره را که مولای عرینه بود، سر پاسبان خود قرار داد. عبداللّٰه بن حارث را که برادر مادری اشتر بود والی ارمینیه و محمّد بن عطارد را والی آذربایجان و عبدالرحمن بن سعد بن قیس را والی موصل و سعد بن حذیفه بن یمان را والی شهرزور و همدان قرار داد. و عمال خود را در کوه ها و شـهرها توزیع کرد. مختار شـخصا بین افرادی که خصومت و اختلاف داشتند داوری می کرد. تا این که از دیگر امور خویشـتن عقب می افتاد. بدین جهت بود که شریح را قاضی خود قرار داد، اما هنگامی که شنید حضرت امیر علیه السّلام شریح را از مقـام قضاوت برکنار کرده بود، مختار نیز او را عزل کرد. شـریح تمارض کرد، ولی مختار او را معزول نمود و عبـداللّٰه بن عتبه بن مسعود را متصدی امر قضاوت کرد. وقتی او مریض شد، عبداللّٰه ابن مالك طائی را برای قضاوت قائم مقام نمود.

هنگـامی که مردم شـام مطیع مروان بن حکم شدنـد، او دو لشـکر تشـکیل داد: یکی از آنهـا را به سوی حجـاز و دیگری را به سرکردگی عبیـداللّٰه بن زیـاد به طرف عراق اعزام نمود و به زیـاد دسـتور داد که پس از این که بر کوفه ظفر یـافت، تا سه روز اموال آنان را به تاراج ببرد. وقتی ابن زیاد از جزیره عبور کرد، دچار مرضـی شـد که نتوانست حرکت کند. قیس عیلان در آن موقع از طرف ابن زبیر والی جزیره بود. عبیداللّٰه همچنان از عراق منصـرف و مشـغول مریضـی خود بود. سـپس ابن زیاد آمد و وارد موصـل شـد. در آن وقت عبـدالرحمن بن سـعید بن قیس از طرف مختـار والی موصـل بود. وقتی ابن زیـاد لشـکر خود را متوجه موصل کرد، عبـدالرحمن به سوی تکریت رفت و نامه ای را که حاوی این جریان بود برای مختار فرسـتاد. مختار پس از این که این عمـل را تحسین کرد، جواب نـامه وی را نوشت و دسـتور داد از جـای خود حرکت نکنـد تـا دسـتور ثانوی برایش صادر شود.

سپس مختـار، یزیـد بن انس را خواست و او را از این جریـان آگاه کرد و وی را برای ریاست سواران و پیادگان ترغیب کرد و برگزیـدن هر یك از پهلوانان را که بخواهد، در اختیار او نهاد. یزید بن انس تعداد سه هزار سوار انتخاب کرد و هنگامی که او از کوفه خارج شد، مختار تا دیر ابو موسـی به مشایعت وی رفت و به او درباره ادوات جنگی توصیه کرد و گفت: اگر به امداد احتیاج داشتی مرا آگاه کن. یزید بن انس گفت: من هیچ امدادی به جز دعای تو نمی خواهم، زیرا همان دعا کافی است. بعدا مختار برای عبدالرحمن بن سعید بن قیس نوشت: «یزید را در میان شهرها آزاد بگذار و السّلام.»

یزیـد بن انس حرکت کرد تـا وارد موصل و در مکانی پیاده شـد که آن را باخکی می گفتنـد. هنگامی که خبر ورود و تعـداد آنان به ابن زیاد رسـید گفت: در مقابل هر هزار نفری از آنان، دو هزار نفر می فرسـتم. سـپس تعـداد شـش هزار سوار به سوی ایشان فرسـتاد. لشـکر ابن زیاد وقتی آمدنـد که یزیـد بن انس به شـدت مریض بود. وی را بر حمار مصـری سوار می کردنـد و پیادگان او را از طرف راست و چپ مواظب بودند. یزید بن انس نزد بزرگان سپاه توقف می کرد و آنان را به جنگ وادار می نمود و مژده آینـده نیکی به ایشان می داد. سـپس به آنان گفت: اگر من مُردم، امیر شـما ورقاء بن عازب اسـدی است و اگر او

نیز هلاک شد، امیر شما عبداللّه ضمره عذری است و چنان چه وی هم هلاک گردید، امیر شما سعر بن ابی سعر حنفی خواهد بود. جنگ آنان در روز هشتم ماه ذی حجه سال ۶۶ قمری قبل از طلوع آفتاب واقع شد. هنوز روز بلند نشده بود که لشکر عراق لشکر ابن زیاد را شکست دادند و آنان را از جایگاه قتال اخراج و پراکنده نمودند. تعداد سیصد نفر اسیر از ایشان نزد یزید بن انس که مشرف بر موت بود آوردند. یزید اشاره کرد تا گردن آنان را زدند. سپس یزید بن انس از دنیا رفت و ورقاء بن عازب اسدی بر جنازه او نماز خواند و جنازه اش را به خاک سپرد. لشکر عراق از موت یزید بن انس عزادار شد و ورقاء به آنان تسلیت گفت. سپس به لشکر عراق گفت: لشکر ابن زیاد به قدری زیادند که شما طاقت قتال با آنان را ندارید. ایشان گفتند: صلاح این است که ما شبانه باز گردیم.

محمّد بن جریر طبری در تاریخ خود می گوید: تعداد لشکر ابن زیاد هشتاد هزار نفر از اهل شام بود. هنگامی که مردم سخنانی درباره یزید بن انس گفتند و آن سخنان به گوش مختار و اهل کوفه رسید، گمان کردند که یزید مقتول شده، ولی نمی دانستند چگونه هلاک گردیده است. مختار شرح این قضیه را از عامل خود که در مدائن بود خواست. وی خبر داد که یزید بن انس به اجل خدایی مرده است و لشکر مختار بدین لحاظ مراجعت نموده اند، نه این که شکست خورده باشند. قلب مختار آرام گرفت و مردم را دعوت نمود.

مرزبانی می نگارد: مختار ابراهیم بن اشتر را به سوی ابن زیاد اعزام کرد. ابراهیم با تعداد دو هزار نفر از قبیله مذحج و اسد و تعداد دو هزار نفر از قبیله تمیم و همدان هزار و پانصد نفر از قبایل مدینه، هزار و چهار صد نفر از قبیله کنده و ربیعه و دو هزار نفر از قبیله حمراء متوجه ابن زیاد شد. گفته شده: ابراهیم با تعداد دوازده هزار نفر خارج شد که تعداد چهار هزار نفر از قبایل مختلفه و تعداد هشت هزار نفر از قبیله حمراء بودند. مختار با پای پیاده برای مشایعت ابراهیم خارج شد. ابراهیم به مختار گفت: خدا تو را رحمت کند، سوار شو! مختار گفت: من ثواب این راه رفتن با تو را از خدا می خواهم. من دوست دارم پاهایم برای نصرت آل محمّد صلّی اللّه علیه و آله و مطالبه خون حسین علیه السّلام غبارآلود شوند. سپس ابراهیم را وداع کرد و مراجعت نمود. ابراهیم آن شب را در موضعی که آن را حمام اعین می گفتند بیتوته کرد. سپس کوچ کرد تا وارد ساباط مدائن شد.

پس از این جریان بود که اهل کوفه مختار را قلیل العسکر و ضعیف پنداشتند. لذا اهل کوفه بر علیه وی خروج کردند و عداوت خود را آشکار نمودند، احدی از آن افرادی که در قتل امام حسین علیه السّلام شرکت کرده و پنهان شده بود باقی نماند مگر این که ظاهر شد و بیعتی را که با مختار کرده بود شکست و عموما و متفقا بر مختار شمشیر کشیدند. قبایل بجیله و ازد و کنده و شمر بن ذی الجوشن بر علیه مختار اجتماع نمودند! مختار در همان ساعت شخصی را به سوی ابراهیم که در ساباط بود فرستاد و گفت: قبل از این که نامه مرا زمین بگذاری، با عموم افرادی که همراه داری فورا نزد من بیا! هنگامی که نامه مختار به آنان رسید ابراهیم دستور مراجعت داد. ایشان شبانه روز راه طی کردند. عنان اسب ها را رها نمودند و تنگ آنها را بستند و رو به راه شدند. مختار اهل کوفه را مأمور به صبر کرد و مورد ملاطفت قرار داد تا ابراهیم با لشکر خود بازگردد و سرکشان آنان را سرکوب و درخت هجوم ایشان را ریشه کن نماید و شوکت آنان را از بیخ و بن بر کند. چون تعداد چهار هزار نفر بیشتر با مختار نبود، لذا اهل کوفه ظلم کردند و با مختار قتال نمودند. مختار در کلیه آن روز با آنان جهاد کرد و شب را آرام گرفتند. ابراهیم در روز دوم در حالی وارد کوفه شد که سواران و پیادگان و مردانی قوی به همراه داشت. موقعی که

دشـمنان از ورود ابراهیم مطلع شدند، به دو فرقه تقسیم گردیدند: فرقه ربیعه و مضر یک طرف و فرقه یمن در طرف دیگر قرار گرفتند. مختار به ابراهیم گفت: تو به سوی کدام یک از این دو لشکر حرکت می کنی؟ ابراهیم گفت: هر کدام که تو دوست داشته باشی. چون مختار دارای عقلی وافر و رأی حاضر بود، لـذا ابراهیم را به جانب فرقه مضر به سوی کناسه کوفه فرستاد. خود مختار هم به طرف فرقه یمن متوجه جبانه سبیع شد. رفاعه بن شداد در جنگ پیشدستی نمود و کارزار شدید و قوی کرد تا کشته شد. بعد از رفاعه، حمید بن مسلم شروع به جهاد نمود و می گفت:

از جانب ابی حکیم می زنم و از اعبد و حمیم مفارقت می کنم!

لشکر دشـمن به نحو هولناکی شکست خوردند. بعد از این جریان، بشیر برای مختار مژده آورد که لشکر کفر دچار هزیمت و متواری گردیدند. بعضی از آنان در خانه خود مخفی شدند، گروهی از ایشان به مصعب بن زبیر پیوستند. برخی از آنان به سوی بادیه خارج شدند. هنگامی که جنگ لباس خود را بیرون آورد و تکمه های خویشتن را گشود و شراره های قتال خاموش شد و کشتگان دشمن را شماره کردند، تعداد آنان به ششصد و چهل نفر رسیده بود. سپس چنان که طبری و غیره نوشته اند، تعداد پانصد نفر اسیر از خانه های وادعیّین استخراج کردند و آنان را نزد مختار آوردند و بر او عرضه نمودند. مختار گفت: هر کسی که از اینان در قتل امام حسین علیه السّلام شرکت کرده است او را به من معرفی نمایید. هر کسی را که می آوردند و گفته می شد که او از قاتلین امام حسین علیه السّلام است، گردنش را می زدند، تا این که تعداد دویست و چهل و هشت نفر از آنان را به دوزخ فرستاد. یاران مختار بدون اطلاع وی گروه زیادی از دشمن را به قتل رسانیدند و گروهی را هم آزاد نمودند. موقعی که مختار فهمید شمر بن ذی الجوشن با گروهی که در قتل امام حسین علیه السّلام شرکت کرده بودند فراری شده اند، غلام سیاه خود را که نامش رزین یا زِربی و رجلی شجاع بود با ده نفر دیگر خواست و گفت: شمر را تعقیب کن و سر او را برای من بیاور! مسلم بن عبداللّٰه ضبابی می گوید: من در آن موقعی که مختار ما را شکست داد با شمر بودم. وقتی آن غلام سیاه به ما نزدیک شد شمر به ما گفت: از من دور شوید، شاید این غلام در کشتن من طمع کند. ما با شمر فاصله گرفتیم و آن غلام به شمر ملحق شد. شمر حمله ای کرد و او را کشت! بعدا شمر رفت و در جنب قریه ای که نام آن کتانیه بود و در کنار نهر و پهلوی تپه ای قرار داشت پیاده شد. سپس دهقانی را اجیر کرد و نامه ای به او داد و گفت: باید این نامه را با عجله به مصعب بن زبیر برسانی. مضمون آن نامه این بود: «به سوی امیر مصعب بن زبیر، از طرف شمر بن ذی الجوشن.» آن دهقان رفت تا داخل آن قریه ای شد که مختار ابو عمره را برای موضوعی با تعداد پانصد نفر سوار در آنجا فرستاده بود. هنگامی که یکی از یاران ابو عمره عنوان و مضمون آن نامه را خواند، از آن دهقان پرسید که شمر کجا است. او گفت: بین شما و شمر سه فرسخ فاصله است!

مسلم بن عبداللّٰه می گوید: من به شمر گفتم: کاش از این مکان کوچ می کردی، زیرا ما راجع به تو خائف هستیم! او گفت: وای بر شما! چه شده که این همه جزع و فزع از مختار کذاب دارید! به خدا قسم من مدت سه روز از این مکان خارج نخواهم شد. در همین حال که ما می خواستیم بخوابیم،، ناگاه دیدیم لشکر مختار از بالای تپه بر ما مشرف شدند و ما را احاطه نمودند، شمر عریان بود و فقط یک لنگ به بدن خود بسته بود. ما شکست خوردیم و شمر را رها کردیم. شمر شمشیر خود را بر گرفت و با آنان شروع به کارزار نمود و می گفت:

شما شیری ژیان و خشمگین و شدیدالوجه و نشاندار را که کاهلان را می کوبد بیدار نموده اید!

امروز از دشمن روی بر نمی گرداند، مگر این که این گونه بجنگد و بکشد!

چندان طولی نکشید که شنیدیم شمر خبیث به دوزخ رفت. ابو عمره او را با یارانش کشت و سرهای آنان را نزد مختار آورد. مختار خدای را سجده کرد. سپس آن سرها در بازار کفاش ها مقابل مسجد جامع بر فراز دار نصب شدند.

و من اکنون قاتلین امام حسین علیه السّلام که مختار آنان را کشت ذکر می نمایم:

طبری در تاریخ خود می نویسد: مختار برای کشتن قاتلین امام حسین علیه السّلام و یارانش مصمم شد و گفت: کشندگان امام حسین علیه السّلام را نزد من بیاورید، زیرا خوراکی ها و آشامیدنی ها بر من گوارا نیستند تا زمین را از این گونه افراد تطهیر نمایم. موسی بن عامر می گوید: اولین کسی را که مختار به جزای خود رساند، آن افرادی بودند که جسد امام حسین علیه السّلام را با سم ستور خود پایمال کرده بودند. مختار آنان را به پشت خوابانید و میخ ها آهنین روی دست و پاهای ایشان کوبید. بعدا اسب ها را بر پشت آنان راند تا اجسادشان قطعه قطعه شد. سپس بدن آنان را سوزانید. بعد از آن گروه دو نفر مرد را گرفت که در ریختن خون عبدالرحمن بن عقیل ابن ابی طالب و تاراج لباس او شرکت داشتند. آن دو نفر در قبرستان و صحرا بودند. مختار دستور داد تا گردن آنان را زدند و بدنشان را سوزانیدند. سپس مالک بن بشیر را احضار نمود و او را در میان بازار کشت. بعدا مختار ابو عمره را فرستاد تا خانه خولی بن یزید اصبحی را که سر امام حسین علیه السّلام را نزد ابن زیاد برده بود محاصره کرد. زوجه خولی که نامش نوار و به قولی عیوف بود، به سوی ابو عمره خارج شد. این بانو چنان که طبری در تاریخ خود نگاشته دوستدار اهل بیت علیهم السّلام بود. آن زن به زبان گفت که من خبری از خولی ندارم، ولی با دست خود به بیت الخلاء اشاره کرد. یاران مختار او را در حالی یافتند که در زیر سبد پنهان شده بود. او را گرفتند و کشتند. سپس مختار دستور داد تا او را سوزانیدند.

مختار عبداللّه بن کامل را به سوی حکیم بن طفیل سنبسی فرستاد که لباس های قمر بنی هاشم علیه السّلام را به تاراج برده و آن حضرت را تیرباران کرده بود. وی را قبل از این که به مختار برسد گرفتند و در مکانی نصب و هدف تیر قرار دادند و تیربارانش کردند. سپس مختار به دنبال قاتل علی بن الحسین علیهما السّلام که مره بن منقذ عبدی و شخصی با نفوذ بود فرستاد. موقعی که خانه وی را محاصره کردند، او با نیزه ای که در دست داشت خارج شد. وی همان طور که بر اسب زیبایی سوار بود، نیزه ای بر عبیداللّه بن ناجیه شبامی زد و او را انداخت. ولی آن نیزه به عبیداللّه کارگر نشد. ابن کامل شمشیری به مره بن منقذ زد. مره دست چپ خود را سپر آن ضربت قرار داد و دستش زخمی شد. اسب مره بن منقذ رمید و او را از دست یاران مختار نجات داد. او به مصعب ملحق شد و دستش شل گردید. مختار زید بن رقاد را احضار کرد و پس از این که او را تیرباران و سنگباران نمود، بدنش را هم آتش زد. سنان بن انس به سوی بصره فرار کرد. مختار خانه او را خراب نمود. سنان از بصره متوجه قادسیه گردید. جاسوسان مختار که در قادسیه بودند به مختار اطلاع دادند. مختار او را در بین عذیب و قادسیه دستگیر کرد. بعدا انگشتان و دست و پاهای او را قطع نمود. سپس یک دیگ روغن زیتون را داغ کرد و بدن انس را در میان آن انداخت .

عبـداللّٰه بن عقبه غنوی به سوی جزیره فراری شد و مختار خانه وی را خراب کرد. شاعر در مورد او و حرمله بن کاهل که یکی از اصحاب حسین علیه السّلام را به شهادت رساند می گوید:

و قطره ای از خون های ما نزد مرد دارایی است و در قبیله اسد مرد قطره دیگری است که آماده می شود و یادآوری می گردد

منهال بن عمرو می گوید: من بر حضـرت امام زین العابدین علیه السّـلام وارد شدم تا با آن حضرت وداع کنم. من می خواستم به سـمت مکه بروم. آن بزرگوار به من فرمود: حرمله بن کاهـل اسـدی در چه حال است؟ بشـر بن غالب اسـدی همراه من بود. بشـر گفت: او از بنی حریش، یکی از فرزنـدان موقـد النار بود و او در کوفه زنـده بود. حضـرت سـجاد علیه السّـلام دست های خود را بلنـد و در حق حرمله نفرین کرد و فرمود: بـار خـدایا! حرارت آتش را به حرمله بن کاهل بچشان! حرارت آهن را به او بچشان! منهال می گویـد: وقتی من وارد کوفه شـدم، دیـدم مختار در کوفه بود. من به سـمت او رفتم و او را خارج از خانه اش دیـدم. مختـار به من گفت: ای منهـال! چرا زیر پرچم فرمـان فرمـایی مـا نیامـدی؟ من او را آگـاه کردم که به مکه رفته بـودم و اکنون نزد تو آمـده ام. پس حرکت کرد تا این که وارد کناسه کوفه شد. او به یک نوعی متوقف شد که گویا در انتظار چیزی باشـد. چنـدان مکـثی نکرده بود که گروهی آمدنـد و گفتنـد: ای امیر! خبر خوش! زیرا حرمله بن کاهـل اسـدی دسـتگیر شـد! چندان طولی نکشـید که حرمله را آوردند. مختار به او گفت: خدایت لعنت کند! سپاس مخصوص آن خدایی است که مرا بر تو مسـلط کرد. سـپس گفت: شـتر کُش، شـتر کش بیاوریـد! وقتی شتر کش را آوردنـد، مختـار به او گفت دست هـا و پاهـای حرمله را قطع کنـد. موقعی که دو پای وی قطع گردید، مختار فریاد زد: آتش! آتش بیاورید، آتش بیاورید! یک مقداری نی و آتش آوردند، حرمله را در میان آنها انداختند و آتش زدند.

من گفتم: سـبحان اللّٰه! سـبحان اللّٰه! مختـار به من گفت: سـبحان اللّٰه گفتن نیکـو است. تو برای چه تسبیـح گفـتی؟ من او را از دعای امام زین العابدین علیه السّلام با خبر ساختم. مختار از مال سواری خود پیاده شد و دو رکعت نماز به جای آورد و سجده ای طولانی کرد. سـپس برخاست و سوار شد و آمد تا به در خانه من رسیدیم. من به او پیشنهاد کردم که پیاده شود و از غذایم بخـورد. مختـار گفت: امـام زین العابـدین علیه السّـلام دعاهـایی کرد که خـدا آنهـا را به دست من اجرا کرد. سـپس به من می گـویی کـه غـذا بخـورم!؟ اکنـون روز روزه گرفتـن برای سپاسـگزاری از خـدای تعـالی است! من گفتم: خـدا تـوفیقت را نیکو گرداند.

هنگامی که عبـداللّٰه بن عروه خثعمی به سوی مصـعب فرار کرد، مختار خانه او را خراب نمود. بعـدا مختار، عمرو بن صبیـح را تحت تعقیب قرار داد. وقتی چشم آن مرد به خواب رفت، مـأمورین مختـار او را بالای بام خانه اش در حالی یافتنـد که شمشـیر خود را زیر سر خویش نهاده بود. موقعی که او را با شمشیرش گرفتند گفت: خدا مثل تو شمشیری را زشت کند! با این که این همه به من نزدیک بودی پس چرا این قـدر دور شدی!؟ او را نزد مختار آوردند و وقتی صـبح شد، به قدری نیزه به او زدند که مرد. مختار به دنبال محمّد بن اشـعث بن قیس فرستاد. او به قصری که جنب قادسیه داشت رفته بود. مختار به مأمور خود گفت: به تعقیب ابن اشـعث برو! تو او را خواهی یافت که مشغول لهو و لعب، یا مشغول شکار کردن، یا خائف و حیران، یا پنهان شده است. برو سـر او را برای من بیـاور. یـاران مختـار قصـر او را که دو در داشت محاصـره کردنـد، ولی او از قصـر خارج و متوجه مصعب گردید. مختار قصر و خانه او را خراب نمود و آنچه را که در آنها بود گرفتند.

مرزبانی می گوید: عبدالله بن اسید جهنی و مالك بن هشیم بدائی و حمل بن مالك محاربی را از قادسیه به نزد او آوردند. پس گفت: ای دشمنان خدا! حسین بن علی علیهما السّلام کجاست؟ گفتند: ما را بر خروج بر او اکراه کردند! مختار گفت: چرا بر او منت نگذاشتید و او را جرعه آبی ندادید؟ و به بدائی گفت: تو پالتوی او را برداشتی؟ گفت: نه! مختار گفت: بله! و امر کرد که دو دست و پای او را بریدند و آن دو نفر دیگر گردن زده شدند.

و بجدل بن سلیم کلبی را به نزد او آوردند و گفتند: او انگشتر امام حسین علیه السّلام را برده و انگشت حضرت را بریده است. پس دستور داد دو دست و دو پای او را قطع کنند! پس همچنان از بدنش تمام خونش بیرون می آمد، تا این که مرد! ورقاد بن مالك و عمرو بن خالد و عبدالرحمان بجلی و عبدالله بن قیس خولانی را به نزد او آوردند. مختار گفت: ای قاتلان حسین علیه السّلام! ورس [گیاه] رنگینی را در روز شومی برداشتید! در رکاب امام حسین علیه السّلام ورسی بود که آن را هنگام غارت رحل آن حضرت بین خود تقسیم کرده بودند؛ پس مختار آنان را به سمت بازار آورد.

اسماء بن خارجه فزازی از کسانی بود که در قتل مسلم بن عقیل رحمه الله دست داشت. مختار گفت: آگاه باشید! قسم به پروردگار آسمان و نور و تاریکی، حتما آتشی از آسمان با دود سرخ و از ابری سیاه نازل می شود و خانه اسماء را می سوزاند. کلام مختار به اسماء رسید. پس گفت: مختار شعر گفته است! و من بعد از این اینجا نمی مانم و از خانه خود به سمت بیابان فرار کرد. پس خانه او و خانه های پسرعموهایش ویران شد! و شمر بن ذی الجوشن از اشترانی که زیر محمل امام حسین علیه السّلام بودند، برداشته بود و آن را نحر کرده بود و گوشتش را بین قومی از اهل کوفه تقسیم کرده بود. مختار دستور داد تمام خانه هایی را که آن گوشت در آن داخل شده بود توقیف کردند. مختار اهل آن خانه ها را کشت و آن را ویران نمود و همچنان مختار به دنبال قاتلین امام حسین علیه السّلام می گشت، تا این که جماعت بسیاری را کشت و باقی را فراری داد و خانه هایشان را ویران کرد و آنان را از دژها و قلعه ها به بیابان ها و حیاط ها نشاند و گفت: بردگان موالی خود را می کشتند و به نزد مختار می آمدند و مختار آزادشان می کرد و عبد، سعایت مولایش را به مختار می کرد و مختار او را می کشت، تا جایی که بنده به مولایش می گفت مرا پشت گردنت سوار کن و او این کار را می کرد و عبد دو پایش را بر سینه مولایش می آویخت تا به او اهانت کند و به این خاطر که مولی از سعایت عبدش به مختار می ترسید!

پس چه منقبتی را به دست آورد و چه ثوابی کسب کرد؛ با کارش پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را مسرور کرد و بر عترت و اهل پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم ادخال سرور کرد و با وجود خستگی خاطر و خاری که در چشمم بود، این ابیات را گفتم: پیامبر را با گرفتن خون عترتش از جماعتی که حسین طاهر خصال را کشتند، خرسند کرد!

قومی که از سینه های بغض و کینه تغذیه کردند و وای بر آنان باد به خاطر مرتضی و پسرانش که سروران امم هستند!

مختار جوان مرد کسب افتخار کرد وقتی که سایر اعراب و عجم ها از یاری او سر باز زدند!

راه او به خاطر رحمت خدای جبار ساری است و بر قبر او باران سرشار فرو بریزد!

موضوع چهارم: درباره کشتن ابن سعد و ابن زیاد و تابعان او و کیفیت جنگ با آنان و پیروزی بر ایشان

وقتی خاطر مختار آسوده شد و چشمش جلا یافت، مشغول کار عمر سعد و پسرش حفص شد. عمر بن هیثم حدیث کرده و می گوید: من سمت راست مختار نشسته بودم و هیثم بن اسود سمت چپ او نشسته بود. پس مختار گفت: به خدا قسم مردی را خواهم کشت که پاهای بزرگی دارد و چشمان نیکویی دارد و ابروانش بلند است؛ زمین را با پاهایش به سرعت طی می کند و اهل آسمان و زمین به قتل او راضی هستند. هیثم سخن او را شنید و به دلش افتاد که مقصود او عمر بن سعد است. پس فرزندش عریان را فرستاد و خبر سخن مختار را به او داد و عبدالله بن جعده بت هبیره، عزیزترین مردم در نزد مختار بود و وقتی که عمر در مکانی مخفی گشته بود، برای عمر امان نامه ای گرفته بود. این متن امان است: «بسم الله الرحمن الرحیم. این امان مختار بن ابی عبید ثقفی است برای عمر بن سعد بن ابی وقاص. تو در امان خدایی نسبت به جانت و اهل و مال و فرزندانت. به خاطر اتفاقی که قدیما از تو سر زد مؤاخذه نخواهی شد، مادامی که حرف شنوی داشته باشی و اطاعت کنی و در منزلت باشی، مگر این که دست به عملی بزنی. پس هر کس عمر بن سعد را در گروه خدا و شیعه آل محمد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم ببیند، پس جز به راه خیرخواهی متعرض او نگردد. و السّلام.» سپس جماعتی بر این مطلب شهادت دادند .

امام باقر علیه السّلام فرمود: مقصود مختار از عبارت «ان یحدث حدثا» این بود که عمر به بیت الخلاء برود و حدثی از او سر بزند. پس عمر بر مختار آشکار شد و مختار او را به خود نزدیک می کرد و اکرامش می نمود و او را با خودش بر روی تختش می نشاند. او متوجه منظور مختار شد. پس تصمیم بر خروج از کوفه گرفت و به محضر مردی از بنی تیم اللات که نامش مالک بود رفت و این مرد، مردی شجاع بود. عمر چهارصد دینار به او داد و گفت: این پول با تو باشد برای خرج در موارد احتیاجمان، و با هم بیرون رفتند. وقتی به حمام عمر یا نهر عبدالرحمان رسیدند، عمر ایستاد و گفت: می دانی برای چه هدفی بیرون رفته ام؟ گفت: نه! گفت: از مختار ترسیدم! پس گفت: ابن دومه یعنی مختار، کم جرأت تر از آن است که بتواند تو را بکشد و اگر فرار کنی، خانه ات را ویران می کند و عیال و مالت را غارت می کند و باغ هایت را تخریب می کمند و تو عزیزترین عرب هستی! عمر فریب کلام او را خورد و آن دو به روحاء برگشتند و صبحگاهان داخل کوفه شدند.

این قول مرزبانی بود. غیر از او از مورخان گفته اند: مختار فهمید که عمر از کوفه خارج شده است. پس گفت: او در مورد ما مکر و حیله ای دارد و زنجیری در گردن اوست که اگر تلاش کند که بازش کند، نمی تواند. پس عمر بر روی شتر خوابید و شتر برگشت و عمر متوجه نشد، تا این که شتر او را به کوفه برگرداند. عمر پسرش را به نزد مختار فرستاد. مختار به او گفت: پدرت کجاست؟ گفت: در منزل است و آن دو با هم نزد مختار نیامده بودند و وقتی یکی از آن دو می آمد، دیگری مخفی می شد، از ترس این که هر دو را یک جا ببیند و آن دو را بکشد! حفص پسر عمر گفت: پدرم می گوید آیا به امان خود در مورد ما وفادار هستی؟ او گفت: بنشین! مختار ابا عمره را فرا خواند و او مردی خرما فروش و زیرک بود. مختار مخفیانه به او گفت: عمر بن سعد را بکش! وقتی داخل بر او شدی و او را دیدی، خواهد گفت: ای غلام! قبای مرا بده، ولی منظور او شمشیرش می باشد. پس تو به حمله بر او مبادرت کن و او را بکش! دیری نپایید که ابو عمره آمد، در حالی که سر عمر با او بود! حفص گفت: «انا لله و انا الیه راجعون»! مختار به حفص گفت: این سر را می شناسی؟ گفت: بله، و در زندگی پس از او خیری نیست! مختار گفت: تو بعد از او زنده نخواهی ماند. پس امر به کشتن حفص بن عمر کرد. و مختار گفت: عمر را به تقاص خون حسین علیه السّلام و حفص را به تقاص خون علی بن الحسین علیهما السّلام کشتم و این ها با هم مساوی نبودند. به خدا قسم هفتاد هزار تن را خواهم کشت، کما این که به خاطر قتل یحیی بن زکریا علیهما السّلام چنین شد. و گفته شده که

او گفت: اگر سه چهارم قریش را بکشم، هنوز تاوان یک بند انگشت از بندهای انگشتان حسین علیه السّلام را پس نگرفته ام!

محمد بن حنفیه، مختار را به خاطر مجالست با عمر بن سعد و تأخیر در کشتن او عتاب می کرد. پس او سر عمر و پسرش را به همراه مسافر بن سعد همدانی و ظبیان بن عماره تمیمی به مکه برد. پس در حالی که محمد بن حنفیه در بین جماعتی از شیعه نشسته بود و مختار را سرزنش می کرد، هنوز سخنش تمام نشده بود که دید هر دو سر در نزد او هستند! پس برای خدا سجده کرد و دو دستش را باز کرد و گفت: خدایا! این روز را از مختار فراموش مکن و از جانب اهل بیت پیامبرت محمد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم بهترین جزا را به او بده؛ پس به خدا قسم از امروز دیگر بر مختار عتاب و سرزنشی نیست!

وقتی مختار انتقام خود را از دشمنان خدا گرفت و به آرزوی خود در خصوص ایشان رسید، گفت: من هدفی بزرگ تر از کشتن عبیداللَّه بن زیاد ندارم. لذا ابراهیم بن اشتر را احضار کرد و او را به سوی ابن زیاد اعزام نمود. ابن اشتر گفت: من خارج می شوم، ولی دوست ندارم که عبیداللَّه بن حر با من خارج شود، زیرا می ترسم در موقع احتیاج من با من بی وفایی کند. مختار گفت: نسبت به وی نیک رفتاری و چشم او را از مال دنیا پر کن، زیرا من می ترسم اگر او را در جای خود بنشانم ناراحت شود. ابراهیم با تعداد ده هزار نفر سوار از کوفه خارج شد. مختار به مشایعت ابن اشتر آمد و گفت: پروردگارا! کسی را که صابر باشد نصرت بده و کسی را که کافر و معصیت کار و فاجر باشد، شخصی را که بیعت و عهدشکنی کند، علوّ و بزرگ منشی نماید، به سوی دوزخ ببر و کسی از آنان را باقی مگذار، تا عذاب بزرگ تر را بچشند! سپس برگشت و ابراهیم به راه افتاد، در حالی که رجز می خواند و می گفت:

قسم به سوره مرسلات عرفا و قسم به حق عاسفات عسفا که من،

بر کسانی که بر ما ظلم کردند، سخت می گیریم تا آن جماعت از ما مخفی شوند

ما با آنان می جنگیم و خستگی و لرزش ما را نمی گیرد تا این که صف به صف با آنان ملاقات کنیم

و بعد از هزار تن که به هزار تن ظلم نمودند، آنان را در آوردگاه جنگی ببینیم

ابراهیم به سوی مدائن حرکت کرد و مدت سه روز در آنجا توقف نمود و بعدا متوجه تکریت گردید. وی در آنجا پیاده شد و دستور داد تا خراج آن را جمع کردند. ابراهیم آن خراج را بین یارانش تقسیم کرد و مبلغ پنج هزار درهم را برای عبیداللَّه بن حر فرستاد. عبیداللَّه در غضب شد و به ابراهیم گفت: تو برای خود مبلغ ده هزار درهم برداشتی، در صورتی که حر از مالک کمتر نیست. ابراهیم قسم خورد که من بیشتر از تو برنداشته ام. سپس ابراهیم همان مبلغی را که برای خود برداشته بود برای عبیداللَّه بن حر فرستاد. عبیداللَّه راضی نشد و بر مختار خروج کرد، بیعت خود را شکست و اطراف کوفه را مورد تاراج قرار داد و عمال مختار را کشت و اموال مردم را به یغما برد. سپس به سوی بصره و نزد عبیداللَّه بن زبیر رفت.

موقعی که مختار از این جریان آگاه شد، عبداللَّه بن کامل را فرستاد تا خانه او را خراب و زوجه اش را که سلمی دختر خالد جعفی بود زندانی نمود. آن گاه نامه مختار که مضمون آن ترغیب بر قتال بود، برای ابراهیم واصل شد. پس او مراحل را طی کرد تا بر رودخانه خازر در چهار فرسخی موصل فرود آمد و عبیدالله بن زیاد آنجا بود. عبدالله بن ابی عقب دیلمی می گوید:

دوستم برای من حدیث کرد که ما اهل شام را کنار رودی که به آن خازر گفته می شد، دیدیم. پس آنان ما را دیدند که می گفتیم: بشتابید! بشتابید! سپس بر آنان حمله ور می شدیم و امیرشان را می کشتیم. پس بشارتتان باد! صبر کنید که شما بر آنان قاهر خواهید بود! عبیدالله دانست که ابراهیم آمده است. پس در بین هشت هزار و سیصد نفر لشکر حرکت کرد تا در نزدیکی لشکر عراق فرود آمد و آنان را به شدت تعقیب کرد و در میان لشکر کثیر پر سر و صدایی به آنان رسید. با ابراهیم کمتر از بیست هزار تن بودند و در میان لشکر شام از اشراف بنی سلیم، عمیر بن حباب بود که ابراهیم با او نامه نگاری کرد و او را وعده هدیه و اکرام داد. پس او آمد، در حالی که هزار سوار از پسر عموها و نزدیکانش با او بودند. پس با لشکر عراق همراه شد و به آنان اشاره کرد که زود تر جنگ را شروع کنند و کار را طول ندهند. وقتی صبح شد، در تاریکی آخر شب نماز خواندند و ابراهیم لشکرش را چید و سفیان بن یزید ازدی را بر سمت راست لشکر و علی بن مالک جشمی را بر سمت چپ لشکر و بر سوارگان طفیل بن لقیط نخعی و بر پیادگان مزاحم بن مالك سکونی را قرار داد. پس جنگیدند تا این که بر اهل شام پیروز شدند و اهل شام به خاطر کثرتشان گمان نمی کردند که لشکریان ابراهیم بتوانند علیه آنان اقدامی بکنند. لذا لشکر خود را چیدند و عبیدالله، شراحیل بن ذی الکلاع را بر سمت راست لشکرش قرار داد و ربیعه بن مخارق غنوی را بر سمت چپ لشکرش قرار داد و بر جناح چپش جمیل بن عبدالله غنمی را قرار داد و در قلب لشکر حصین بن نمیر را قرار داد و دو لشکر ایستادند و به هم برخوردند. پس ابن ضبعان کلبی خارج شد و فریاد زد: ای پیروان مختار دروغگو! ای شیعیان ابن اشتر که دارای شك و تردید است!

من پسر ضبعان کریم و با فضل هستم و از جماعتی هستم که از دین علی تبری می جویند!

که در زمان نخست نیز بر همین آیین بودند

پس احوص بن شداد همدانی بر او خارج شد و گفت:

من ابن شدادم و بر دین علی علیه السّلام هستم و دوست عثمان بن اروی نیستم!

این جماعت را بین کسانی که باید بسوزند، می برم به حرارت آتش جنگ تا این که آشکار گردد

پس به شامی گفت: نامت چیست؟ گفت: جنگجوی با پهلوانان! احوص به او گفت: و من نزدیک کننده اجل هایم! سپس به او حمله کرد و او را ضربتی زد و او ساقط و کشته شد و سپس ندا سر داد: آیا مبارزی هست؟ پس داود دمشقی به سوی او خارج شد، در حالی که می گفت:

من پسر کسی هستم که در صفین جنگید که جنگ نسلی بود که مغبون و ضعیف الرأی نشدند

بلکه در آن پهلوانی با قدرت بود که تجربه دیده بود و هنگام کارزار کمین می کرد!

احوص با این شعر جواب او را داد:

ای پسر کسی که در صفین جنگید و در دینش ضعف دیده نبود!

دروغ گفتی! پدرت در آن نبرد زیان دیده بود و در امر خود تردید داشت و مورد امتحان قرار گرفته بود

او حق و یقین را نمی شناخت! بدا به حال او که ملعون از دنیا رفت!

سپس با هم رو به رو شدند. پس احوص او را زد و کشت و به گروه خود برگشت و حصین بن نمیر سکونی خارج شد و می گفت:

ای رهبران کوفه که اهل منکرید و پیرو مختار و پسر اشتر شده اید!

آیا بین شما قومی پاک نهاد هست که در بین قوم خود با افتخاراتش پاکیزه باشد؟

و به سمت من بیاید و قصد نبرد با من کند و شک نداشته باشد؟

پس شریک بن خزیم تغلبی به سمت او رفت، در حالی که می گفت:

ای قاتل شیخ کریم نورانی که در کربلا هنگام ملاقات دو سپاه کشته شد!

یعنی حسینی که صاحب ثنا و افتخار است و پس پیامبر طاهر و مطهر است!

و پسر آن علی که پهلوان پیروز است! این را بگیرش از جانب شیری خشمگین!

که ضربتی است از جانب قوم ربعی مضری!

پس با دو ضربت رو به روی هم رسیدند و تغلبی بر او غلبه کرد و او را به خاک افکند و ترس بزرگی از جانب اهل عراق بر اهل شام وارد آمد! سپس ابراهیم جلو آمد و ندا سر داد: ای گروه خدا و ای پیروان حق! ای یاران دین! با حلال کنندگان [خون امام حسین علیه السلام] و فرزندان ستمکاران بجنگید و اثری را بعد از این نجویید! این عبید الله بن زیاد است که قاتل حسین علیه السّلام است! سپس به اهل شام حمله برد و با شمشیرش در بین آنان نبرد نمود، در حالی که می گفت:

مذحج از سر علم و نه فریب می داند که من وقتی با هم مبارزم مواجه می شوم به کسی اتکال ندارم!

و نزد او جزع و فزع نمی کنم و هراسی ندارم و با اقدام زیاد می ترسانم، وقتی که مرد ضعیف شکست بخورد!

در میان قوم وقتی اجل برسد، ضربت می زنم و سر عالی نسب پهلوان را بالا می برم!

با نیزه برنده تا این که به زمین بیفتد

و اهل عراق همراه او حمله ور شدند و در هم آمیختند و پرچمشان مقدم شد و آتش جنگ در بینشان شعله ور شد و لشکر آنان را با دو جناح و قلبش در بر گرفت، تا این که با ایما و اشاره و تکبیر نماز ظهر خواندند و مشغول جنگ بودند. تا این که

سینه تاریکی با ستارگان درخشان زینت یافت و لشکر عراق با شادی و با حرص بر کوبیدن آنان و با اطمینان به نصرت و حسن دفاع خدای متعال، به آنان حمله ور شدند و مانند فرود آمدن عقابان بر پرنده رخم، بر آنان فرود آمدند و مانند جولان گرگ ها بر گوسفندان، بر آنان جولان دادند و با شدت باطنی فراوان، بر آنان شدت به خرج دادند و آنان را به عذاب جحیم سوق دادند و به آنان طعم نیزه هایی که خون قلب و روح ها را می ریزد، چشاندند. پس پیوسته جنگ بر پا بود و شمشیرها جسدهایشان را غارت می کرد. پس سپاه شام شکست خورده و پشت کردند و خواری فرد نومید و شرمسار را داشتند و ترس خائف و هراسان را به دوش می کشیدند و لشکر عراق پیروز شدند و هاله مسرت ماندگار بر چهره شان بود و آنان را تا درون سرزمین های نجد و درون دره ها دنبال کردند و تیر بر آنان مانند باران تازه می بارید! سپس جنگ آرام گرفت و بزرگان اهل شام مثل حصین بن نمیر و شراحیل بن ذی کلاع و ابن حوشب و غالب باهلی و ابی اشرس بن عبدالله که مأمور خراسان بود، کشته شدند و ابراهیم حائز فضیلت این پیروزی و عاقبت این بخشش شد که در اقطار عالم منتشر شد و با دوام اعصار باقی ماند. و عبدالله بن زبیر اسدی که ابراهیم اشتر را مدح گفته چه نیکو سروده:

خدا به تو هیبت و تقوا عطا کرد و خانه ات را در بین جماعت بیشتر قرار داد!

و در روز جنگ خازر چشمت را روشن کرد و لشکر شام در نیزه های شکسته فرو رفت!

نیزه های شکسته ظالمان، که روزگارشان آنان را حفظ می کرد و برای شتران و پرندگانی که می شلیدند، باقی گذارده شدند!

چقدر گستاخ بودند! خدایشان در روز قیامت بر ارتکاب منکراتشان جزایشان دهد!

روات می گویند: ما بعد از شکست لشکر شام و فرونشستن غبار ابراهیم را دیدیم. گروهی از آنان ثابت ماندند و صبر پیشه کردند و جنگیدند. پس ابراهیم آنان را با شیهه اسبان از روی زمین برداشت و آنان را در آسیاب شب انداخت، تا این که زمین از خونشان رنگ لباس سرخ گرفت و در دره ها از ضرب جنگ او پر از واهمه شد و کرکس های بیابان بر آن کرکسان فرود آمدند و عقابان بر اجساد آنان که مثل عقیق به زمین افتاده بود، پایین آمدند و گرگ ها و درندگان و کفتارها بر خوردن گوشتشان مصالحه کردند.

ابراهیم می گوید: مردی سرخ فام در بین جماعتی از اسب ها مردم را تحریک می کرد و گویی قاطری ماه گونه بود! هیچ جنگاوری به او نزدیک نمی شد، مگر این که او را به زمین می افکند و هیچ شجاعی نزدیکش نمی شد، مگر این که او را می برید! او به من نزدیک شد؛ پس من دستش را زدم و جدایش کردم و او بر ساحل دریای خازر افتاد! پس دستانش به سمت شرق و پاهایش به سمت غرب کشیده شد و من او را کشتم و دیدم بوی مشک از او منتشر می شود! مردی آمد و موزه هایش را از پایش در آورد و بدون این که تحقیق کنند، گمان کردند او ابن زیاد است. پس او را جستند و دیدند به همان اوصافی است که ابراهیم گفته بود. پس سر او را بریدند و تمام شب جسدش را نگه داشتند. وقتی صبح کردند، مهران غلام زیاد او را شناخت. وقتی ابراهیم او را دید، گفت: خدایی را سپاس که قتل او را به دست من جاری کرد و در ماه صفر به قتل رسید. و گروهی از اصحاب حدیث گفته اند روز عاشورا کشته شد و سنش کمتر از چهل سال بود و سی و نه سال هم گفته شده. و مردم صبحگاهان آنچه بود را جمع کردند و غنیمت زیادی بردند و ابوالسفاح زبیدی، زیبا ابراهیم را مدح کرده و ابن زیاد را

هجو گفته است. وی می گوید:

غلامی از کنام شیران مذحج به نزد شما آمد که بر دشمنان جرأت به خرج می داد و رویگردان نبود

عبیدالله در بدترین جماعت از شام به نزد او آمد، وقتی آن جماعت به اندک متاعی راضی شدند!

وقتی دو جماعت در میدان جنگ رو به رو شدند، و مرگ پایین لباسش را به سمت آنان می کشید

پس داخل صبح شده و با هند وداع کرد و هند به اندک چیزی که یافته بود طمع داشت!

و هند را وعده داد که کنیزی از مختار برایش بیاورد که محرم راز او باشد!

عبیدالله را ترسی از پستی و ترس دو شمشیر صیقلی اش که برود فرا گرفت

خدا به جماعت لشکریان خدا جزای خیر دهد که با کشتن عبیدالله هر غلیان درونی را تشفی دادند!

مقصود شاعر از هند، دختر اسماء بن خارجه همسر عبیدالله است که وقتی کشته شد، عتبه برادرش آن زن را به کوفه آورد و مقصود از ابی اسحاق، همان مختار است.

و غلامی از غلامان عبیدالله به شام گریخت. پس عبدالملک بن مروان جریان را از او پرسید. گفت: وقتی مردم بر او حمله ور شدند، جلو رفت و جنگید. سپس گفت: برای من ظرف آبی بیاور! من برایش آب آوردم و او آب را بین زره و جسدش و پیشانی اسبش ریخت و حمله کرد و این آخرین خاطره من از اوست! یزید بن مفرغ در هجو و طعن ابن زیاد می گوید:

مرگ ها وقتی با طغیان تلاش می کنند، پرده ها را بعد از گشودن درها می درند!

کسی که با نیرنگ بازی بر ذمه اش زندگی کند، و بدون جدّیتی بمیرد، کشته به دست خدا در کنار نهر زاب است!

هیچ گریبانی دریده نشد و هیچ زن نوحه خوانی برایت نوحه نکرد و اسبان هنگام غارتت گریه نکردند

ای جماعت نزار! وقتی تو آنان را ببینی، مردی از از نزار بودی و تردید نداشتی!

یا الاغی که گفته ای از صاحبان یُمن بود؛ به درستی که گفته ها در سلطنت و دوستان است!

مختار از کوفه حرکت کرده بود و به دنبال خبری از ابراهیم می گشت و در کوفه سائب بن مالک را به جانشینی نهاده بود. پس در ساباط فرود آمد و سپس وارد مدائن شد و بالای منبر رفت و خدا را حمد و ثنا گفت و مردم را امر کرد که با جدیت در برخاستن به سمت ابراهیم بکوشند. شعبی می گوید: من با او بودم که بشارت قتل عبیدالله و یارانش را به مختار دادند، پس از فرط شادی نزدیک بود پرواز کند و همان موقع با شادی از پیروزی به کوفه برگشت.

عامر می گوید: شیعه مرا متهم به بغض علی علیه السّلام می کنند. من در عالم خواب بعد از شهادت امام حسین علیه السّلام دیدم گویی مردانی از آسمان نزول کردند که لباس هایی سبز داشتند و آلات جنگی داشته و به دنبال قاتلان امام حسین علیه السّلام می گشتند. دیری نپایید که مختار خروج کرد و آنان را کشت!

ابو عمر بزّاز می گوید: وقتی که ابراهیم بن اشتر با عبیدالله بن زیاد در خازر مواجه شد، من با او بودم. ما کشتگان قصب را به خاطر کثرتی که داشتند و گفته شده که هفتاد هزار تن بودند یادآور شدیم. وی می گوید: ابراهیم عبیدالله را وارونه به دار آویخت؛ گویی من به بیضه های او نگاه می کردم که مانند دو جنبنده سیاه بود! از شعبی نقل شده که بعد از جنگ صفین هرگز به این مقدار در منطقه خازر از اهل شام کشته نشده بود. شعبی می گوید: روز عاشورای سال ۶۷ بود که ابراهیم سر عبیدالله بن زیاد و سرهای رئیسان اهل شام را برای مختار فرستاد، در حالی که در گوش هایشان کاغذ نام هایشان بود. آن سرها را بر او وارد کردند در حالی که مختار غذا می خورد. پس حمد خدای تعالی را بر پیروزی به جای آورد. وقتی از غذا خوردن فارغ شد، برخاست و صورت ابن زیاد را با نعلینش لگد کرد و سپس آن نعلین را به سمت غلامش پرتاب نمود و گفت: این را آب بکش که من آن را روی صورت کافر نجسی قرار داده ام!

عامر کنانیّ می گوید: من سرها را نزدیک دروازه کوفه قرار دادم و روی آن لباس سفیدی بود! ما آن لباس را از روی سرها برداشتیم و ناگاه دیدیم ماری در سر عبیدالله بالا و پایین می رود. و سرها در رحبه کوفه نصب شد. عامر می گوید: من مار را دیدم که در منافذ سرش داخل می شد و او بارها به دار کشیده شد!

سپس مختار، سر ابن زیاد و سایر رهبران شام را با عبدالرحمان بن ابی عمیر ثقفی، عبدالرحمان بن شداد جشمی، انس بن مالک اشعری و گفته شده سائب بن مالک، و همراه با سی هزار دینار به نزد محمد بن حنفیه به مکه فرستاد و همراه آنان چنین نوشت: «من یاران و شیعیان شما را به سمت دشمنانتان فرستادم و آنان با اخلاص و تأسف بیرون آمدند. پس خدا آنان را کشت و حمد برای خداست که انتقام همه خون های شما را گرفت و آنان را در هر دره عمیقی هلاک کرد و آنان را در هر دریایی غرق کرد و دل های قوم مومن را شفا داد.» آنان نامه مختار و سرها را آوردند.

وقتی ابن حنفیه آنها را دید، به سجده افتاد و برای مختار دعا کرد و گفت: خدا بهترین جزا را به او بدهد که انتقام خون ما را گرفت و حق او بر همه فرزندان عبدالمطلب بن هاشم واجب شد! خدایا! ابراهیم بن اشتر را حفظ کن و او را بر دشمنان یاری ده و او را برای آنچه دوست داری و راضی هستی موفق بدار و او را در دنیا و آخرت بیامرز!

پس سر عبیدالله را به خدمت علی بن الحسین علیهما السّلام فرستاد و حضرت مشغول غذا خوردن بود که سر را بر او وارد کردند. حضرت سجده شکر خدای تعالی را به جای آورد و فرمود: حمد خدایی راست که انتقام مرا از دشمنم گرفت و خدا به مختار جزای خیر بدهد! من را وارد بر ابن زیاد کردند، درحالی که غذا می خورد و سر پدرم مقابل او بود! من دعا کردم: خدایا! مرا نکش تا سر ابن زیاد را ببینم! و محمد بن حنفیه آن مال را بین اهل و شیعیان حضرت در مکه و مدینه بر اولاد مهاجرین و انصار تقسیم کرد.

مرزبانی از امام صادق علیه السّلام نقل کرده که فرمود: تا پنج سال هیچ زن هاشمیه ای سرمه نکشید و خضاب نکرد و دود در

خانه هیچ هاشمی دیده نشد، تا این که عبیدالله بن زیاد کشته شد. یحیی بن راشد می گوید: فاطمه بنت علی می گوید: هیچ زنی از ما هاشمیات خضاب نکرد و در چشمش سرمه نکشید و آرایش نکرد، تا این که مختار سر ابن زیاد را فرستاد!

روایت شده که او در ایام حکومتش هجده هزار نفر از کسانی را که در خون امام حسین علیه السّلام شرکت جسته بودند کشت و حکومت او هجده ماه بود که اول آن چهاردهم ربیع الاول سال ۶۶ و آخر آن نیمه ماه رمضان سال ۶۷ بود و سن او شصت و هفت سال بود.

مؤلف این کتاب ابن نما می گوید: بدان که بسیاری از علما توفیق زیرکی نداشتند که بر معانی الفاظ ظفر یابند و تفکری نداشتند که آنان را از خواب غفلت به بیداری بکشانند، و اگر در اقوال امامان علیهم السّلام در مدح مختار دقت می کردند، می فهمیدند که او از سبقت گیرندگان مجاهد است که خدای جلّ جلاله در کتاب مبینش آنان را مدح کرده است. و دعای زین العابدین علیه السّلام برای مختار دلیل روشن و برهان آشکاری است که مختار نزد آن حضرت از برگزیدگان نیکو بوده و اگر مختار بر طریقه ای پسندیده نبود و حضرت می دانست که او در اعتقادش مخالف حضرت است، در حق او دعایی که مستجاب نشود نمی کرد و قولی که نیکو نباشد در حق او نمی فرمود و دعای حضرت در حق او عبث بود و امام منزه از فعل بیهوده است. و ما در گذشته در خلال کتاب، اقوال امامان علیهم السّلام را در باب تکرار مدحشان نسبت به او و نهی شان از مذمت او به حدی آوردیم که برای با بصیرتان بی نیاز کننده است و امر مورد طلب عبرت گیرندگان است. و دشمنانش برای او طعن هایی تراشیده اند که او را از قلوب شیعه دور کنند، چنان چه دشمنان امیرالمؤمنین علیه السّلام برای او مطاعن تراشیدند و با این عمل، بسیاری از کسانی که از محبت او رویگردان شدند، هلاک گردیدند و از طاعت او برگشتند. دوست علی علیه السّلام را اوهام تغییر نمی دهد و آن خواب و خیال ها او را پراکنده خاطر نمی سازد، بلکه از فضل مکنون او و علم محفوظ او خبر می دهد. پس در قضیه مختار آنچه با ابوالائمه الاطهار علیهم السّلام روی داد، تکرار شد و من به وعده خود در اختصارگویی وفا کردم و آن معانی را که حدیث ثار و خون آورده، بدون حشو و اطاله کلام و خستگی و ملالت و خوانندگان نقل کردم و مستمعانش را و هر کس که کتابم را می بیند قسم دادم که مرا از اهدای دعا محروم نکند و زیاد بر من رحمت خدا بخواهد. و از خدا می خواهم که من و آنان را از کسانی قرار بدهد که باطنشان خالص از وساوس و اوهام باشد و درونش از کدورت گناهان پاک شود و ما را از حسدی که موجب حبط اعمال است و منجر به قبیح ترین اعمال می شود دور سازد، و بر اهل و آل من جانشینان صالح قرار دهد و کینه را از دل ها ببرد و موفق به کسب رضایت دانای نهانها شود که او شنونده ترین شنوایان و کریم ترین مجیب است و حمد برای پروردگار جهانیان است و درود او بر سید مرسلین و آل پاکش باد.

**[ترجمه]

بیان

الشعاف رءوس الجبال و تنوق فی الأمر بالغ و تجود قوله قبل أن یتزعزع کذا فیما عندنا من الکتاب بالزاءین المعجمتین یقال تزعزع أی تحرک و الزعازع الشدائد من الدهر و لعل الأظهر أنه بالمهملتین من قولهم ترعرع الصبی إذا تحرک و نشأ و یقال

تشعشع الشهر إذا بقى منه قليل و هو أيضا يحتمل أن يكون بالمهملتين يقال تسعسع الشهر أى ذهب أكثره و تسعسع حاله انحطت و تقول حنكت الفرس إذا جعلت فى فيه الرسن و حنكت الصبى و حنكته إذا مضغت تمرا أو غيره ثم دلكته بحنكه و

يقال حنكته السن و أحنكته إذا أحكمته التجارب و الأمور ذكره الجوهرى و قال رجل مقول أى لسن كثير القول و المقول اللسان انتهى.

و الغرار بالكسر حد السيف و غيره و تقول استأديت الأمير على فلان

ص: ٣٨٧

فأدانى عليه بمعنى استعديته فأعدانى عليه و آديته أعنته و يقال عركه أى دلكه و حكه حتى عفاه و أرعد تهدد و توعد كأبرق و شمس الفرس منع ظهره و المغرم بضم الميم و فتح الراء المولع بالشى ء و الهوادى أول رعيل من الخيل و يقال جشت الشى ء أى دققته و كسرته و فرس أجش الصوت غليظه و الهزيم بمعنى الهازم و هزيم الرعد صوته و القرا الظهر و فرس نهد أى جسيم مشرف و فرس أشق طويل و فرس مقلص بكسر اللام أى مشرف مشمر طويل القوائم و قوله قارئ اللجام لعل معناه جاذبه و مانعه عن الجرى إلى العدو و الرؤم المحب و المعنى محب الحرب الحريص عليه قوله بكل فتى أى أتيتك مع كل فتى و قوله لا يملأ الدرع نحره لعله كنايه عن عدم احتياجه إلى لبس الدرع لشجاعته و يقال حششت النار أى أوقدتها و المحش بكسر الميم ما تحرك به النار من حديد و منه قيل للرجل الشجاع نعم محش الكتيبه و المخراق الرجل الحسن الجسم و المتصرف فى الأمور و المنديل يلف ليضرب به و هو مخراق حرب أى صاحب حروب. قوله يفخذ الناس أى يدعوهم إلى نفسه فخذا فخذا و قبيله قبيله مخذلا عن سليمان و اللدن اللين من كل شى ء و خطر الرجل بسيفه و رمحه رفعه مره و وضعه أخرى و الرمح اهتز فهو خطار و هند السيف شحذه و البتر القطع و الميل جمع أميل و هو الكسل الذى لا يحسن الركوب و الفروسيه و الأغمار جمع غمر بالضم و هو الجاهل الغر الذى لم يجرب الأمور و العزل بالضم جمع الأعزل و هو الذى لا سلاح معه و يقال رأب الصدع إذا شعبه و رأب الشى ء إذا جمعه و شده برفق و سجم الدمع سجوما سال و عين سجوم و القرم السيد و لمع بالشى ء ذهب و الرسل محركه القطيع من كل شى ء و الجمع أرسال و الأقيال جمع قيل و هو أحد ملوك حمير دون الملك الأعظم و الخفره بكسر الفاء الكثيره الحياء و أغذ فى السير أسرع و التهويم و التهوم هز الرأس من النعاس و قصعت الرجل قصعا صغرته و حقرته و قصعت هامته إذا ضربتها ببسط كفك و الهتر

بالكسر العجب و الداهيه و ضرب هبر أی قاطع و يقال حيا الله طللک أی شخصک و الوغد الدنی الذی يخدم بطعام بطنه.

و قال الجزری فيه كان شعارنا يا منصور أمت أمر بالموت و المراد به التفاؤل بالنصر بعد الأمر بالإماته مع حصول الغرض للشعار فإنهم جعلوا هذه الكلمه علامه بينهم يتعارفون بها لأجل ظلمه الليل انتهى و اللجين مصغرا الفضه و العسجد الذهب و أجفل القوم هربوا مسرعين و أطل عليه أشرف و إضم كعنب جبل و الوادی الذی فيه مدينه الرسول صلى الله عليه و آله عند المدينه يسمى القناه و من أعلى منها عند السد الشظاه ثم ما كان أسفل من ذلک يسمى إضما و المأزق المضيق و منه سمى موضع الحرب مأزقا و البرى بالضم جمع بره و هی حلقه من صفر تجعل فی لحم أنف البعير و المراس بالكسر الشده و الممارسه و المعالجه و القوصره بالتشديد و قد يخفف وعاء للتمر و تمطرت الطير أسرعت فی هويها و الخيل جاءت يسبق بعضها بعضا.

و الجحفل الجيش و يقال جيش لجب أی ذو جلبه و كثره و المطاوله المماطله و الغبين الضعيف الرأی و جرن جرونا تعود الأمر و مرن و الكمين كأمير القوم يكمنونه فی الحرب و الهزبر الأسد و كذا القسور و الخطل الفاسد المضطرب و الوكل بالتحريک العاجز و النكل الجبان و الأروع من الرجال الذی يعجبک حسنه و النكس بالكسر الرجل الضعيف و الطرماح كسنمار العالی النسب المشهور و الذكر أيبس الحديد و أجوده و المصاع المجالده و المضاربه و الثمل السكران و الصيب السحاب و الانصباب و العهاد بالكسر جمع العهد و هو المطر بعد المطر و الخازر نهر بين الموصل و إربل و الحاجله الإبل التی ضربت سوقها فمشت على بعض قوائمها و حجل الطائر إذا نزا فی مشيته كذلک و الأعثر الأغبر و طائر طويل العنق و العثير بكسر العين و سكون الثاء الغبار و الصهوه موضع اللبد من ظهر الفرس.

قوله على النسور أی الذين كانوا فی الحرب كالنسور و يحتمل أن يكون بالثاء المثلثه من النثر بمعنى التفرق و السيد بالكسر الأسد و الذئب و يقال

قری البعیر العلف فی شدقه أی جمعه و قری البلاد تتبعها یخرج من أرض إلی أرض و القمره لون إلی الخضره و الکمی کغنی الشجاع أو لابس السلاح و یقال باحته الود أی خالصه.

**[ترجمه]«شعاف» نوک کوه ها را گویند و «تنوّق فی الامر» یعنی در آن امر مبالغه کرد و نیکو عمل کرد. و عبارت «قبل ان یتزعزع» در نسخه هایی از کتاب که نزد ماست با زاء است و «تزعزع» یعنی حرکت کرد و «زعازع»، شدائد روزگار را گویند و شاید ظاهرتر آن باشد که این واژه با راء باشد. و عبارت «ترعرع الصبی» یعنی کودک حرکت کرد و رشد کرد. و «تشعشع الشهر» یعنی قلیلی از ماه باقی ماند و این واژه نیز ممکن است با سین باشد و «تسعسع الشهر» باشد، یعنی اکثر ماه رفت و «تسعسع حاله» یعنی پست گردید. و عبارت «حنکت الفرس» یعنی به دهانش ریسمان زدم و «حنکت الصبی و حنّکته» یعنی خرما یا چیزی غیر از آن جویدم و سپس آن را به کام او چسباندم، و عبارت «حنکته السن و احنکته» یعنی تجارب و امور او را محکم کرد. این مطلب را جوهری ذکر کرده و «رجل مقول» یعنی مرد وراج و پر حرف و «مقول»، زبان است. (پایان سخن جوهری) «غرار» به کسر غین، تیزی شمشیر و غیر آن را گویند و عبارت «استأدیت الامیر علی فلان فآدانی علیه» به معنای «استعدیت» و طلب دشمنی کردم است، پس او مرا بر او به دشمنی گرفت، و «آدیته» یعنی او را یاری کردم. و عبارت «عرکه» یعنی او را مالید و حکّ کرد تا این که کشت. و «ارعد» یعنی تهدید کرد و وعید داد بر وزن ابرق، و «شمس الفرس» یعنی اسب سواری نداد و «مغرم» به ضم میم و فتح راء، اصرار کننده به چیزی را گویند و هوادی اولین جلوداران از گله اسبانند. و «جشنت الشیء» یعنی آن را نازک کردم و شکستم و «فرس اجش الصوت» یعنی اسبی که صدایی ضخیم دارد. و «هزیم» به معنای شکست خورده است و «هزیم رعد»، صدای آن است. و «قرا» پشت را گویند و «فرس نهد» یعنی اسب درشت هیکل و بلند قد و «فرس اشق» یعنی اسب بلند قامت و «فرس مقلِّص» به کسر لام، یعنی بلند قد که پاهای بلندی دارد. عبارت «قاری اللجام» شاید به معنای کشنده لگام باشد و مانع اسب از حرکت به سمت دشمن و «رؤم» به معنای محب است و «محب الحرب» کسی است که حرص به جنگ دارد. و عبارت «بکل فتی» یعنی با هر جوانی به نزدت آمدم و عبارت «لا یملأ الدرع نحره» شاید کنایه از عدم احتیاج او به پوشیدن زره به خاطر شجاعتش باشد و «حششت النار» یعنی آتش را روشن کردم. و «محش» به کسر میم آهنی است که آتش را با آن حرکت می دهند و از همین باب است که به انسان شجاع «نعم محش الکتیبه» می گویند. و «مخراق» مرد نیکوجسم و متصرف در امور را گویند. و «مندیل یلف» یعنی دستمال پیچیده می شود تا با آن زده شود و «هو مخراق حرب» یعنی او جنگاور است.

عبارت «یفخذ الناس» یعنی مردم را به سمت خود می خواند ران به ران و قبیله قبیله و از سلیمان دور می سازد. و «لُدن» به معنای هر چیز نرم است و عبارت «خطّر الرجل بسیفه و رمحه» یعنی یک بار شمشیر و نیزه را بلند کرد و بار دیگر زمین نهاد. و «میّل» جمع «امیل» است و او انسان کسلی است که سوارکاری با اسب را بلد نیست. و «اغمار» جمع «غمر» به ضم غین است و او جاهل مغروری است که تجربه امور را ندارد. «عزل» به ضم عین جمع «اعزل» است و کسی را گویند که سلاح به همراه ندارد. و عبارت «رأب الصدع» یعنی گیاهان را از هم جدا کرد و «رأب الشیء»، یعنی فلان امر را جمع کرد و با مدارا محکم کرد. و «سجم الدمع سجوما» یعنی اشک به شدت جاری شد و «عین سجوم» از همین باب است، یعنی چشم گریان. و «قرم»، آقا و سرور را گویند و «لمع بالشیء» یعنی فلان چیز را برد و «رسل» به فتح سین، قطعه متحرک از هر چیزی را گویند و جمع آن «ارسال» است. و «اقیال» جمع «قیل» است و او یکی از ملوک حمیر بوده و پایین تر از ملک اعظم بوده است. و «خفره» به

کسر فاء شخص بسیار با حیا را گویند و «اغذ فی السیر» یعنی در حرکت شتافت. و «تهویم و تهوم» بالا بردن سر از چرت را گویند و عبارت «قصعت الرجل قصعا» یعنی او را کوچک شمردم و تحقیر کردم و «قصعت هامته» یعنی با گشودن کف دست آن به سرش زدم. و «هتر» به کسر هاء، تعجب و مصیبت را گویند و «ضرب هبر» یعنی ضربتی برنده و عبارت «حیّا الله طللک» یعنی خدا شخص تو را زنده بدارد و «وغد دنیّ» کسی را گویند که با غذای شکمش خدمت می شود.

جزری می گوید: شعار ما در این بود که «یا منصور أمِت»؛ این امر به مرگ است و مراد از آن فال به پیروزی زدن بعد از امر به میراندن با حصول غرض از شعار است. آنان این شعار را علامتی بین خود قرار داده بودند تا در تاریکی شب یکدیگر را شناسایی کنند. و «لجین» نقره کوچک را گویند و «عسجد» طلاست و «اجفل القوم» یعنی همگی با شتاب گریختند و «اطلّ علیه» یعنی مشرف شد و «إضَم» بر وزن عنب، کوهی است و وادی که در آن مدینه الرسول صلّی اللّه علیه و آله و سلّم است، نزدیک مدینه را قنات گویند و از بالای آن وادی نزدیک دروازه را «شظاه» گویند و زمین های پست آن وادی را إضم گویند. و «مأزق» تنگنا را گویند و از همین باب آوردگاه جنگ را مأزق نامیدند. و «بری» به ضم باء، جمع «بره» است و آن حلقه ای از روی است که در گوشت بینی شتر قرار می دهند. و «مراس» به کسر میم شدت و ممارست و معالجه را گویند. و «قوصرّه» به تشدید راء که البته گاهی بدون تشدید نیز به کار می رود، ظرف خرماست و «تمطّرت الطیر» یعنی پرنده در فرود آمدنش شتاب کرد و اسبان آمدند، در حالی که برخی از برخی دیگر سبقت می گرفتند .

«جحفل» به معنای سپاه است و «جیش لجب» یعنی سپاه زیاد و جالب. و «مطاوله» به معنای طول دادن و سر کار گذاشتن است و «غبین»، ضعیف الرأی را گویند و «جرن جرونا» یعنی امر برگشت و تمرین کرد. و «کمین» مانند امیر قوم است که او را در جنگ مخفی می کنند و «هزبر» شیر است و همچنین «قسور» و «خطل» به معنای فاسد مضطرب است. و «وکل» به فتح کاف، عاجز را گویند و «نکل» ترسوست و «اروع» از مردان کسی را گویند که حسنش تو را به اعجاب وامی دارد. و «نکس» به کسر نون، مرد ضعیف را گویند و «طرماح» بر وزن سنمّار، عالی نسب و معروف را گویند. و «ذکر» آهن خشک و نیکو را گویند و «مصاع مجادله»، مضاربه را گویند و «ثمل» به معنای مست است و «صیّب» ابر و ریزش را گویند و «عهاد» به کسر عین جمع «عهد» است که باران پس از باران است. و «خازر» نهری بین موصل و اربل است و «حاجله» شتری است که سوقش زده شده و روی برخی پاهایش راه می رود. و «حجل الطائر» یعنی پرنده برجهید و «اعثر» یعنی غبار آلوده و پرنده ای است گردن دراز. و «عثیر» به کسر عین و سکون ثاء غبار را گویند و «صهوه» جای پالان در پشت اسب را گویند.

عبارت «علی النسور» یعنی کسانی که در جنگ بودند، مثل کرکس بودند و محتمل است با ثاء باشد از «نثر» به معنای جدایی است. و «سید» به کسر سین، شیر و گرگ را گویند و عبارت «قری البعیر العلف فی شدقه» یعنی شتر علف را در گوشه دهانش جمع کرد. و «قری البلاد» یعنی در شهرها گشت و از زمینی به زمین دیگر رفت و «قمره» رنگی است که به سبزی می زند. و «کمیّ» بر وزن غنیّ، مرد شجاع را گویند و یا لباس پوشید. و عبارت «باحته الود» یعنی دوستی اش را برای او خالص کرد .

**[ترجمه]

باب ۵۰ جور الخلفاء علی قبره الشریف و ما ظهر من المعجزات عند ضریحه و من تربته و زیارته صلوات اللّه علیه

الأخبار

«۱»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی ابْنُ حَشِیشٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَخْلَدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مِیثَمٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ الْحِمَّانِیِّ أَمْلَی عَلَیَّ فِی مَنْزِلِهِ قَالَ: خَرَجْتُ أَیَّامَ وِلَایَهِ مُوسَی بْنِ عِیسَی الْهَاشِمِیِّ الْکُوفَهَ مِنْ مَنْزِلِی فَلَقِیَنِی أَبُو بَکْرِ بْنُ عَیَّاشٍ فَقَالَ لِی امْضِ بِنَا یَا یَحْیَی إِلَی هَذَا فَلَمْ أَدْرِ مَنْ یَعْنِی وَ کُنْتُ أُجِلُّ أَبَا بَکْرٍ عَنْ مُرَاجَعَتِهِ وَ کَانَ رَاکِباً حِمَاراً لَهُ فَجَعَلَ یَسِیرُ عَلَیْهِ وَ أَنَا أَمْشِی مَعَ رِکَابِهِ فَلَمَّا صِرْنَا عِنْدَ الدَّارِ الْمَعْرُوفَهِ بِدَارِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَازِمٍ الْتَفَتَ إِلَیَّ وَ قَالَ یَا ابْنَ الْحِمَّانِیِّ إِنَّمَا جَرَرْتُکَ مَعِی وَ جَشَّمْتُکَ (۱)

أَنْ تَمْشِیَ خَلْفِی لِأُسْمِعَکَ مَا أَقُولُ لِهَذِهِ الطَّاغِیَهِ قَالَ فَقُلْتُ مَنْ هُوَ یَا أَبَا بَکْرٍ قَالَ هَذَا الْفَاجِرُ الْکَافِرُ مُوسَی بْنُ عِیسَی فَسَکَتُّ عَنْهُ وَ مَضَی وَ أَنَا أَتْبَعُهُ حَتَّی إِذَا صِرْنَا إِلَی بَابِ مُوسَی بْنِ عِیسَی وَ بَصُرَ بِهِ الْحَاجِبُ وَ تَبَیَّنَهُ وَ کَانَ النَّاسُ یَنْزِلُونَ عِنْدَ الرَّحْبَهِ فَلَمْ یَنْزِلْ أَبُو بَکْرٍ هُنَاکَ وَ کَانَ عَلَیْهِ یَوْمَئِذٍ قَمِیصٌ وَ إِزَارٌ وَ هُوَ مَحْلُولُ الْأَزْرَارِ قَالَ فَدَخَلَ عَلَی حِمَارِهِ وَ نَادَانِی تَعَالَ یَا ابْنَ الْحِمَّانِیِّ فَمَنَعَنِی الْحَاجِبُ فَزَجَرَهُ أَبُو بَکْرٍ وَ قَالَ لَهُ أَ تَمْنَعُهُ یَا فَاعِلُ وَ هُوَ مَعِی فَتَرَکَنِی فَمَا زَالَ یَسِیرُ عَلَی حِمَارِهِ حَتَّی دَخَلَ الْإِیْوَانَ فَبَصُرَ بِنَا مُوسَی وَ هُوَ

ص: ۳۹۰

۱- ۱. یقال: جشمته الامر و أجشمته اياه: كلفته إيّاه قال:« مهما تجشمنى فانى جاشم».

قَاعِدٌ فِی صَدْرِ الْإِیْوَانِ عَلَی سَرِیرِهِ وَ بِجَنْبَتَیِ السَّرِیرِ رِجَالٌ مُتَسَلِّحُونَ وَ كَذَلِكَ كَانُوا یَصْنَعُونَ فَلَمَّا أَنْ رَآهُ مُوسَی رَحَّبَ بِهِ وَ قَرَّبَهُ وَ أَقْعَدَهُ عَلَی سَرِیرِهِ وَ مُنِعْتُ أَنَا حِینَ وَصَلْتُ إِلَی الْإِیْوَانِ أَنْ أَتَجَاوَزَهُ فَلَمَّا اسْتَقَرَّ أَبُو بَكْرٍ عَلَی السَّرِیرِ الْتَفَتَ فَرَآنِی حَیْثُ أَنَا وَاقِفٌ فَنَادَانِی فَقَالَ وَیْحَكَ فَصِرْتُ إِلَیْهِ وَ نَعْلِی فِی رِجْلِی وَ عَلَیَّ قَمِیصٌ وَ إِزَارٌ فَأَجْلَسَنِی بَیْنَ یَدَیْهِ فَالْتَفَتَ إِلَیْهِ مُوسَی فَقَالَ هَذَا رَجُلٌ تَكَلَّمْنَا فِیهِ قَالَ لَا وَ لَكِنِّی جِئْتُ بِهِ شَاهِداً عَلَیْكَ قَالَ فِیمَا ذَا قَالَ إِنِّی رَأَیْتُكَ وَ مَا صَنَعْتَ بِهَذَا الْقَبْرِ قَالَ أَیُّ قَبْرٍ قَالَ قَبْرُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ- ص وَ كَانَ مُوسَی قَدْ وَجَّهَ إِلَیْهِ مَنْ كَرَبَهُ وَ كَرَبَ جَمِیعَ أَرْضِ الْحَائِرِ وَ حَرَثَهَا وَ زَرَعَ الزَّرْعَ فِیهَا فَانْتَفَخَ مُوسَی حَتَّی كَادَ أَنْ یَنْقَدَّ ثُمَّ قَالَ وَ مَا أَنْتَ وَ ذَا قَالَ اسْمَعْ حَتَّی أُخْبِرَكَ اعْلَمْ أَنِّی رَأَیْتُ فِی مَنَامِی كَأَنِّی خَرَجْتُ إِلَی قَوْمِی بَنِی غَاضِرَةَ فَلَمَّا صِرْتُ بِقَنْطَرَةِ الْكُوفَةِ اعْتَرَضَنِی خَنَازِیرُ عَشَرَةٌ تُرِیدُنِی فَأَغَاثَنِیَ اللَّهُ بِرَجُلٍ كُنْتُ أَعْرِفُهُ مِنْ بَنِی أَسَدٍ فَدَفَعَهَا عَنِّی فَمَضَیْتُ لِوَجْهِی فَلَمَّا صِرْتُ إِلَی شَاهِی ضَلَلْتُ الطَّرِیقَ فَرَأَیْتُ هُنَاكَ عَجُوزاً فَقَالَتْ لِی أَیْنَ تُرِیدُ أَیُّهَا الشَّیْخُ قُلْتُ أُرِیدُ الْغَاضِرِیَّةَ قَالَتْ لِی تَنْظُرُ هَذَا الْوَادِیَ فَإِنَّكَ إِذَا أَتَیْتَ إِلَی آخِرِهِ اتَّضَحَ لَكَ الطَّرِیقُ فَمَضَیْتُ وَ فَعَلْتُ ذَلِكَ فَلَمَّا صِرْتُ إِلَی نَیْنَوَی إِذَا أَنَا بِشَیْخٍ كَبِیرٍ جَالِسٍ هُنَاكَ فَقُلْتُ مِنْ أَیْنَ أَنْتَ أَیُّهَا الشَّیْخُ فَقَالَ لِی أَنَا مِنْ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْیَةِ فَقُلْتُ كَمْ تَعُدُّ مِنَ السِّنِینَ فَقَالَ مَا أَحْفَظُ مَا مَرَّ مِنْ سِنِّی وَ عُمُرِی وَ لَكِنْ أَبْعَدُ ذِكْرِی أَنِّی رَأَیْتُ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام وَ مَنْ كَانَ مَعَهُ مِنْ أَهْلِهِ وَ مَنْ تَبِعَهُ یُمْنَعُونَ الْمَاءَ الَّذِی تَرَاهُ وَ لَا تُمْنَعُ الْكِلَابُ وَ لَا الْوُحُوشُ شُرْبَهُ فَاسْتَفْظَعْتُ ذَلِكَ وَ قُلْتُ لَهُ وَیْحَكَ أَنْتَ رَأَیْتَ هَذَا قَالَ إِی وَ الَّذِی سَمَكَ السَّمَاءَ لَقَدْ رَأَیْتُ هَذَا أَیُّهَا الشَّیْخُ وَ عَایَنْتُهُ وَ إِنَّكَ وَ أَصْحَابَكَ الَّذِینَ تُعِینُونَ عَلَی مَا قَدْ رَأَیْنَا مِمَّا أَقْرَحَ عُیُونَ الْمُسْلِمِینَ إِنْ كَانَ فِی الدُّنْیَا مُسْلِمٌ فَقُلْتُ وَیْحَكَ وَ مَا هُوَ قَالَ

حَيْثُ لَمْ تُنْكِرُوا مَا أَجْرَى سُلْطَانُكَمْ إِلَيْهِ قُلْتُ وَ مَا جَرَى قَالَ أَ يُكْرَبُ قَبْرُ ابْنِ النَّبِيِّ وَ يُحْرَثُ أَرْضُهُ قُلْتُ وَ أَيْنَ الْقَبْرُ قَالَ هَا هُوَ ذَا أَنْتَ وَاقِفٌ فِي أَرْضِهِ فَأَمَّا الْقَبْرُ فَقَدْ عَمِيَ عَنْ أَنْ يُعْرَفَ مَوْضِعُهُ قَالَ أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ وَ مَا كُنْتُ رَأَيْتُ الْقَبْرَ ذَلِكَ الْوَقْتَ قَطُّ وَ لَا أَتَيْتُهُ فِي طُولِ عُمُرِي فَقُلْتُ مَنْ لِي بِمَعْرِفَتِهِ فَمَضَى مَعِيَ الشَّيْخُ حَتَّى وَقَفَ بِي عَلَى حَيْرٍ(۱) لَهُ بَابٌ وَ آذِنٌ وَ إِذَا جَمَاعَةٌ كَثِيرَةٌ عَلَى الْبَابِ فَقُلْتُ لِلْآذِنِ أُرِيدُ الدُّخُولَ عَلَى ابْنِ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ لَا تَقْدِرُ عَلَى الْوُصُولِ فِي هَذَا الْوَقْتِ قُلْتُ وَ لِمَ قَالَ هَذَا وَقْتُ زِيَارَةِ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ وَ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ وَ مَعَهُمَا جَبْرَئِيلُ وَ مِيكَائِيلُ فِي رَعِيلٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ كَثِيرٍ قَالَ أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ فَانْتَبَهْتُ وَ قَدْ دَخَلَنِي رَوْعٌ شَدِيدٌ وَ حُزْنٌ وَ كَآبَةٌ وَ مَضَتْ بِيَ الْأَيَّامُ حَتَّى كِدْتُ أَنْ أَنْسَى الْمَنَامَ ثُمَّ اضْطُرِرْتُ إِلَى الْخُرُوجِ إِلَى بَنِي غَاضِرَةَ لِدَيْنٍ كَانَ لِي عَلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ فَخَرَجْتُ وَ أَنَا لَا أَذْكُرُ الْحَدِيثَ حَتَّى صِرْتُ بِقَنْطَرَةِ الْكُوفَةِ لَقِيَنِي عَشَرَةٌ مِنَ اللُّصُوصِ فَحِينَ رَأَيْتُهُمْ ذَكَرْتُ الْحَدِيثَ وَ رَعَبْتُ مِنْ خَشْيَتِي لَهُمْ فَقَالُوا لِي أَلْقِ مَا مَعَكَ وَ انْجُ بِنَفْسِكَ وَ كَانَتْ مَعِي نُفَيْقَةٌ فَقُلْتُ وَيْحَكُمْ- أَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ وَ إِنَّمَا خَرَجْتُ فِي طَلَبِ دَيْنٍ لِي وَ اللَّهِ وَ اللَّهِ لَا تَقْطَعُونِي عَنْ طَلَبِ دَيْنِي وَ تَصَرُّفَاتِي فِي نَفَقَتِي فَإِنِّي شَدِيدُ الْإِضَافَةِ فَنَادَى رَجُلٌ مِنْهُمْ مَوْلَايَ وَ رَبِّ الْكَعْبَةِ لَا يُعَرَّضُ لَهُ ثُمَّ قَالَ لِبَعْضِ فِتْيَانِهِمْ كُنْ مَعَهُ حَتَّى تَصِيرَ بِهِ إِلَى الطَّرِيقِ الْأَيْمَنِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ فَجَعَلْتُ أَتَذَكَّرُ مَا رَأَيْتُهُ فِي الْمَنَامِ وَ أَتَعَجَّبُ مِنْ تَأْوِيلِ الْخَنَازِيرِ حَتَّى صِرْتُ إِلَى نَيْنَوَى فَرَأَيْتُ وَ اللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الشَّيْخَ الَّذِي كُنْتُ رَأَيْتُهُ فِي مَنَامِي بِصُورَتِهِ وَ هَيْئَتِهِ رَأَيْتُهُ فِي الْيَقَظَةِ كَمَا رَأَيْتُهُ فِي الْمَنَامِ سَوَاءً فَحِينَ رَأَيْتُهُ ذَكَرْتُ الْأَمْرَ وَ الرُّؤْيَا فَقُلْتُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مَا كَانَ هَذَا إِلَّا وَحْياً ثُمَّ سَأَلْتُهُ كَمَسْأَلَتِي إِيَّاهُ فِي الْمَنَامِ فَأَجَابَنِي بِمَا كَانَ أَجَابَنِي ثُمَّ قَالَ لِي امْضِ بِنَا فَمَضَيْتُ

۱- ۱. الحير: البستان، و المراد الحائر الحسيني عليه السلام.

فَوَقَفْتُ مَعَهُ عَلَى الْمَوْضِعِ وَ هُوَ مَكْرُوبٌ فَلَمْ يَفُتْنِي شَيْ ءٌ مِنْ مَنَامِي إِلَّا الْآذِنُ وَ الْحَيْرُ فَإِنِّي لَمْ أَرَ حَيْراً وَ لَمْ أَرَ آذِناً فَاتَّقِ اللَّهَ أَيُّهَا الرَّجُلُ فَإِنِّي قَدْ آلَيْتُ عَلَى نَفْسِي أَنْ لَا أَدَعَ إِذَاعَةَ هَذَا الْحَدِيثِ وَ لَا زِيَارَةَ ذَلِكَ الْمَوْضِعِ وَ قَصْدَهُ وَ إِعْظَامَهُ فَإِنَّ مَوْضِعاً يَؤُمُّهُ إِبْرَاهِيمُ وَ مُحَمَّدٌ وَ جَبْرَئِيلُ وَ مِيكَائِيلُ لَحَقِيقٌ بِأَنْ يُرْغَبَ فِي إِتْيَانِهِ وَ زِيَارَتِهِ فَإِنَّ أَبَا حُصَيْنٍ حَدَّثَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَإِيَّايَ رَأَى فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَشَبَّهُ بِي فَقَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّمَا أَمْسَكْتُ عَنْ إِجَابَةِ كَلَامِكَ لِأَسْتَوْفِيَ هَذِهِ الْحُمْقَةَ الَّتِي ظَهَرَتْ مِنْكَ وَ تَاللَّهِ إِنْ بَلَغَنِي بَعْدَ هَذَا الْوَقْتِ أَنَّكَ تُحَدِّثُ بِهَذَا لَأَضْرِبَنَّ عُنُقَكَ وَ عُنُقَ هَذَا الَّذِي جِئْتَ بِهِ شَاهِداً عَلَيَّ فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ إِذاً يَمْنَعُنِي اللَّهُ وَ إِيَّاهُ مِنْكَ فَإِنِّي إِنَّمَا أَرَدْتُ اللَّهَ بِمَا كَلَّمْتُكَ بِهِ فَقَالَ لَهُ أَ تُرَاجِعُنِي يَا مَاصُّ وَ شَتَمَهُ فَقَالَ لَهُ اسْكُتْ أَخْزَاكَ اللَّهُ وَ قَطَعَ لِسَانَكَ فَأَزْعِلَ مُوسَى عَلَى سَرِيرِهِ ثُمَّ قَالَ خُذُوهُ فَأَخَذُوا الشَّيْخَ عَنِ السَّرِيرِ وَ أُخِذْتُ أَنَا فَوَ اللَّهِ لَقَدْ مَرَّ بِنَا مِنَ السَّحْبِ وَ الْجَرِّ وَ الضَّرْبِ مَا ظَنَنْتُ أَنَّنَا لَا نُكْثِرُ الْأَحْيَاءَ أَبَداً وَ كَانَ أَشَدَّ مَا مَرَّ بِي مِنْ ذَلِكَ أَنَّ رَأْسِي كَانَ يُجَرُّ عَلَى الصَّخْرِ وَ كَانَ بَعْضُ مَوَالِيهِ يَأْتِينِي فَيَنْتِفُ لِحْيَتِي وَ مُوسَى يَقُولُ اقْتُلُوهُمَا ابْنَيْ كَذَا وَ كَذَا بِالزَّانِي لَا يُكَنِّي وَ أَبُو بَكْرٍ يَقُولُ لَهُ أَمْسِكْ قَطَعَ اللَّهُ لِسَانَكَ وَ انْتَقَمَ مِنْكَ اللَّهُمَّ إِيَّاكَ أَرَدْنَا وَ لِوُلْدِ نَبِيِّكَ غَضِبْنَا وَ عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا فَصَيَّرَ بِنَا جَمِيعاً إِلَى الْحَبْسِ فَمَا لَبِثْنَا فِي الْحَبْسِ إِلَّا قَلِيلًا فَالْتَفَتَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ وَ رَأَى ثِيَابِي قَدْ خُرِّقَتْ وَ سَالَتْ دِمَائِي فَقَالَ يَا حَمَّانِيُّ قَدْ قَضَيْنَا لِلَّهِ حَقّاً وَ اكْتَسَبْنَا فِي يَوْمِنَا هَذَا أَجْراً وَ لَنْ يَضِيعَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ وَ لَا عِنْدَ رَسُولِهِ فَمَا لَبِثْنَا إِلَّا قَدْرَ غَدَائِهِ وَ نَوْمِهِ حَتَّى جَاءَنَا رَسُولُهُ فَأَخْرَجَنَا إِلَيْهِ وَ طَلَبَ حِمَارَ أَبِي بَكْرٍ فَلَمْ يُوجَدْ فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ وَ إِذَا هُوَ فِي سِرْدَابٍ لَهُ يَشْبَهُ الدُّورَ سَعَةً وَ كِبَراً فَتَعِبْنَا فِي الْمَشْيِ إِلَيْهِ تَعَباً شَدِيداً وَ كَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا تَعِبَ فِي مَشْيِهِ جَلَسَ يَسِيراً ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا فِيكَ فَلَا تَنْسَهُ فَلَمَّا دَخَلْنَا عَلَى مُوسَى وَ إِذَا هُوَ عَلَى سَرِيرٍ لَهُ فَحِينَ بَصُرَ بِنَا قَالَ لَا حَيَّا اللَّهُ وَ لَا قَرَّبَ مِنْ جَاهِلٍ

أَحْمَقَ مُتَعَرِّضٍ لِمَا يَكْرَهُ وَيْلَكَ يَا دَعِيُّ مَا دُخُولُكَ فِيمَا بَيْنَنَا مَعْشَرَ بَنِي هَاشِمٍ فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ قَدْ سَمِعْتُ كَلَامَكَ وَ اللَّهُ حَسِيبُكَ فَقَالَ لَهُ اخْرُجْ قَبَّحَكَ اللَّهُ وَ اللَّهِ إِنْ بَلَغَنِي أَنَّ هَذَا الْحَدِيثَ شَاعَ أَوْ ذُكِرَ عَنْكَ لَأَضْرِبَنَّ عُنُقَكَ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيَّ وَ قَالَ يَا كَلْبُ وَ شَتَمَنِي وَ قَالَ إِيَّاكَ ثُمَّ إِيَّاكَ أَنْ تُظْهِرَ هَذَا فَإِنَّهُ إِنَّمَا خُيِّلَ لِهَذَا الشَّيْخِ الْأَحْمَقِ شَيْطَانٌ يَلْعَبُ بِهِ فِي مَنَامِهِ اخْرُجَا عَلَيْكُمَا لَعْنَةُ اللَّهِ وَ غَضَبُهُ فَخَرَجْنَا وَ قَدْ أَيِسْنَا مِنَ الْحَيَاةِ فَلَمَّا وَصَلْنَا إِلَى مَنْزِلِ الشَّيْخِ أَبِي بَكْرٍ وَ هُوَ يَمْشِي وَ قَدْ ذَهَبَ حِمَارُهُ فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَدْخُلَ مَنْزِلَهُ الْتَفَتَ إِلَيَّ وَ قَالَ احْفَظْ هَذَا الْحَدِيثَ وَ أَثْبِتْهُ عِنْدَكَ وَ لَا تُحَدِّثَنَّ هَؤُلَاءِ الرُّعَاعَ وَ لَكِنْ حَدِّثْ بِهِ أَهْلَ الْعُقُولِ وَ الدِّينِ.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: یحیی بن عبدالحمید حمانی می گوید: من در زمان خلافت موسی بن عیسی هاشمی، در کوفه از منزل خود خارج شدم. ابوبکر بن عیاش با من ملاقات نمود و گفت: ما را نزد این مرد ببر! من متوجه نشدم منظور او کدام مرد است. و من ابوبکر را محترم می دانستم. ابوبکر بر الاغ خود سوار بود و شروع به رفتن نمود. من هم در رکاب او می رفتم. هنگامی که نزد خانه عبداللّه بن حازم رسیدیم، او متوجه من شد و گفت: من تو را به زحمت انداختم و به دنبال خودم آوردم تا بشنوی که من به این مرد قلدر و طاغی چه می گویم. گفتم: کدام قلدر؟ گفت: این مرد فاجر و کافر، یعنی موسی بن عیسی. من سکوت اختیار کردم و با او حرکت نمودم تا بر در خانه موسی بن عیسی رسیدیم. چشم دربان به وی افتاد و او را شناخت. مردمی که پیش خلیفه می رفتند، نزد پیشگاه او پیاده می شدند، ولی ابوبکر همچنان که سوار بود و یک پیراهن و شلوار پوشیده و تکمه های پیراهنش باز بود، نزد موسی رفت. او مرا صدا زد و گفت: ای پسر حمانی، بیا! ولی دربان مانع من شد. ابوبکر به او اعتراض کرد و گفت: ای مرد بد عمل! تو مانع او می شوی، در صورتی که با من است؟ دربان به من اجازه ورود داد. ابوبکر همان طور که بر الاغ خود سوار بود، رفت تا داخل ایوان شد. چشم موسی بر ما افتاد. موسی در صدر ایوان روی تخت خود نشسته بود و در دو طرف تخت موسی مردانی مسلح قرار داشتند.

موقعی که موسی بن عیسی ابوبکر را دید، به او مرحبا گفت و وی را نزدیک خود برد و بر فراز تخت خویشتن جای داد. ولی هنگامی که من به ایوان رسیدم، مرا از جلو رفتن ممنوع نمودند. وقتی ابوبکر روی تخت مستقر شد و به من نگاه کرد که نزد ایوان ایستاده بودم، مرا صدا زد. من در حالی رفتم که نعلین هایم به پایم بود و یک پیراهن و شلوار پوشیده بودم. ابوبکر مرا در جلوی خود نشانید. موسی متوجه ابوبکر شد و به او گفت: این همان مردی است که ما راجع به او گفتگو می کردیم؟ گفت: نه، بلکه این مرد را آورده ام که بر تو شاهد باشد. گفت: برای چه؟ گفت: برای این عملی که با این قبر انجام دادی. گفت: کدام قبر؟ گفت: قبر حسین بن علی بن فاطمه، دختر پیامبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله و سلّم. زیرا موسی بن عیسی فرستاده بود قبر امام حسین علیه السّلام و اطراف آن را شخم زده بودند و محل کشت و زرع قرار داده بودند. رگ های گردن موسی پر و در غضب شد و به ابوبکر گفت: تو را با این موضوع چکار!؟ ابوبکر به او گفت: بشنو تا برایت بگویم.

من در خواب دیدم که گویا به سوی خویشاوندان خود که در غاضریه هستند خارج شدم. وقتی به پل کوفه رسیدم، تعداد ده خوک متعرض من شدند که هلاکم نمایند. خدای توانا مرا به وسیله مردی از بنی اسد که او را می شناسم نجات داد و من به دنبال مقصد خود رفتم. موقعی که به قریه شاهی رسیدم، راه را گم کردم. پیرزنی را در آنجا دیدم. او به من گفت: ای آقا! قصد کجا داری؟ گفتم: غاضریه! گفت: وقتی به انتهای این بیابانی که در جلوی تو می باشد برسی، راه را پیدا خواهی کرد.

هنگامی که رفتم و راه برایم واضح شد و به نینوا رسیدم، شخص بسیار بزرگواری را دیدم که در آنجا بود. از او پرسیدم: اهل

کجایی؟ گفت: اهل همین قریه. گفتم: چند سال عمر کردی؟ گفت: نمی دانم چقدر از عمرم طی شده است، ولی از دیر زمانی به خاطرم می آید. حسین بن علی علیهما السّلام و یارانش و اهل بیت او را دیدم که از آشامیدن این آب فرات ممنوع بودند، در صورتی که سگ ها و وحوش از این آب ممنوع نبودند!

من خیلی تعجب کردم و به او گفتم: آیا تو یک چنین منظره ای را دیدی!؟ گفت: آری، به حق آن خدایی که آسمان را آفریده است، من این موضوع را به چشم خود دیدم. سپس به من گفت: تو و یارانت نیز اعانت می کنید به آن اموری که ما دیدیم و قلب مسلمین را - اگر مسلمانی وجود داشته باشد - جریحه دار می نمایید. گفتم: وای بر تو! کدام امور؟ گفت: زیرا شما بر پادشاه خود راجع به اعمالی که نسبت به قبر امام حسین علیه السّلام انجام داده و می دهد اعتراض نمی کنید. گفتم: چه عملی انجام داده است؟ گفت: آیا جا دارد قبر پسر پیغمبر خدا صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم شخم زده و زمین آن کشت و زرع شود؟ گفتم: قبر آن بزرگوار کجا است؟ گفت: در همین زمینی است که تو ایستاده ای، ولی موضع قبر ناپیدا شده است.

ابوبکر بن عیاش می گوید: من قبر را تا آن وقت هرگز ندیده بودم و در طول عمرم نزد آن نرفته بودم. من به شخصی گفتم: بر من منت بگذار و آن قبر را به من نشان بده. آن مرد با من آمد و مرا نزد حائر امام حسین علیه السّلام نگه داشت. آن حائر دارای در و دربان بود. گروه فراوانی بر در حائر بودند. من به آن دربان گفتم: می خواهم نزد پسر پیغمبر یعنی امام حسین علیه السّلام بروم. گفت: در این موقع مقدور نیست، گفتم: چرا؟ گفت: فعلا ابراهیم خلیل و حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و جبرئیل و میکائیل و گروه فراوانی از ملائکه برای زیارت امام حسین علیه السّلام آمده اند.

ابوبکر بن عیاش می گوید: من در حالی از خواب بیدار شدم که دچار خوف شدید و غم و اندوه شده بودم. مدتی از این جریان گذشت و نزدیک بود که من این خواب را فراموش کنم. سپس ناچار شدم برای پولی که از مردی که از بنی غاضره می خواستم به سوی آنان خارج گردیدم. وقتی متوجه آنان شدم، این خواب را به خاطر نداشتم، تا این که به پل کوفه رسیدم و با ده نفر دزد مواجه شدم. وقتی چشم من به آنان افتاد، آن خواب را به خاطر آوردم و دچار خوف گردیدم. دزدها به من گفتند: آنچه را که داری واگذار کن و خویشتن را نجات بده! مختصری نفقه راه همراه من بود. من به آنان گفتم: وای بر شما! من ابوبکر بن عیاش هستم. من برای وصول طلب خود خارج شده ام، از خدا بترسید و مانع وصول دین و تصرف در نفقه سفر من نشوید، زیرا من زیاد مهماندار و مهمان نواز هستم. ناگاه شنیدم یکی از آنان گفت: به خدای کعبه قسم که این شخص مولای من است، متعرض او نشوید. سپس به یکی از جوانان خود گفت: تو با این شخص برو و او را به راهی که ایمن باشد برسان.

ابوبکر بن عیاش می گوید: من یادآور آن خوابی شدم که دیده بودم و از تعبیر و تأویل آن خوک ها دچار تعجب شده بودم، تا این که وارد نینوا شدم. به خدایی که غیر او خدایی نیست، همان شخص را در بیداری با همان شکل و قیافه ای دیدم که در خواب دیده بودم. وقتی او را دیدم، به یاد خوابم که دیده بودم آمدم و با خویشتن گفتم: لا اله الا اللَّه! این موضوع غیر از وحی چیزی نبود. سپس همان پرسش هایی را از او کردم که در عالم خواب کرده بودم و او همان جواب ها را به من داد. بعد به من گفت: با ما بیا! من با او رفتم تا به همان موضعی که در خواب دیده بودم رسیدم. دیدم آن مکان را شخم زده اند؛ آن منظره ای که در خواب دیده بودم، با منظره ای که در بیداری دیده بودم فرقی نداشت، فقط دربان و حائر را ندیدم.

ای مرد! از خدا بترس! من قسم خورده ام که این خواب را منتشر نمایم و زیارت آن موضع را ترک نکنم و از بزرگداشت آن کوتاهی نکنم، زیرا مکانی که حضرت ابراهیم و حضرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم و جبرئیل و میکائیل آن را تا سحر جایگاه خویشتن قرار دهند، سزاوار است که انسان در زیارت آن رغبت پیدا کند. زیرا ابو حصین از قول پیغمبر اعظم اسلام صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم برای من گفت که آن حضرت فرمود: کسی که مرا در خواب ببیند خودم را دیده است، زیرا شیطان نمی تواند شبیه به من شود.

موسی بن عیسی که شخصی لا مذهب بود گفت: من کاملا به سخن تو گوش دادم و جوابت را نگفتم تا این حماقت تو را که ظاهر شد، به نحو کاملی درک نمایم. به خدا قسم اگر بعد از این به گوشم برسد که این موضوع را افشاء کنی، گردن تو و گردن این کسی را که بر من گواه گرفته ای خواهم زد. ابوبکر گفت: آن موقع خدای توانا تو را از من و این شخص ممنوع خواهد کرد، زیرا من برای رضای خدا این مکالمه را با تو کردم. موسی در غضب شد و به او گفت: ای ماص (مکنده فرج مادر)! تو این جرات را داری که جواب مرا رد می کنی! سپس به وی ناسزا گفت.

ابوبکر به او گفت: ساکت باش! خدا تو را رسوا و زبانت را قطع کند! موسی همان طور که بر فراز تخت بود، خشمناک شد و گفت: این مرد را بگیرید! او را با من از بالای تخت گرفتند و به زیر انداختند. به خدا قسم به قدری ما را کشاندند و زدند که من گمان نمی کردم ما بتوانیم تولید مثل نماییم! شدیدترین بلایی که به سر من آمد این بود که سرم روی سنگ ها کشیده می شد و بعضی از غلامان عیسی می آمدند و موهای ریش مرا می کندند. موسی می گفت: اینان را به قتل برسانید! ایشان دو فرزند چنین و چنانند، ولی کنایه از زناکاری نبود (بلکه تصریح به آن داشت). ابوبکر به او می گفت: بس کن! خدا زبان تو را قطع نماید و از تو انتقام بگیرد. سپس ابوبکر گفت: بار خدایا! منظور ما از این جریان تو بودی. ما برای فرزند پیامبر تو خشمناک شدیم. ما به تو توکل کرده ایم! سپس ما را به سوی زندان بردند.

چند لحظه ای بیش در زندان نبودیم که ابوبکر متوجه من شد. وقتی دید لباس هایم پاره و خون بدنم جاری شده است گفت: ای حمانی! ما برای رضای خدا به حق قضاوت کردیم و در این روز اجری به دست آوردیم. این اجر نزد خدا و رسول ضایع نخواهد شد. به قدری که موسی بن عیسی غذا خورد و خوابید ما زندانی بودیم. بعدا مأمور موسی آمد، ما را از زندان خارج کرد و به سوی موسی برد. وقتی الاغ ابوبکر را خواستیم یافت نشد. موقعی که ما نزد موسی وارد شدیم، دیدم او در میان یک سردابی است که از نظر توسعه و بزرگی نظیر خانه هایی بود. وقتی نزد موسی می رفتیم به شدت خسته شدیم. هر گاه ابوبکر از راه رفتن خسته می شد می گفت: پروردگارا! این عملی که ما انجام دادیم برای رضای تو می باشد. آن را فراموش مفرما! هنگامی که نزد موسی رفتیم دیدیم او بر فراز تخت خود قرار گرفته است. وقتی چشم موسی به ما افتاد گفت: خدا خیر و تقرب به جاهلی ندهد که متعرض کار ناپسند می شود! سپس به ابوبکر گفت: وای بر تو ای حرام زاده! برای چه بین ما گروه بنی هاشم مداخله کردی؟ ابوبکر به او گفت: سخن تو را شنیدم. خدا حساب تو را خواهد رسید. موسی به وی گفت: خارج شو! خدا تو را زشت کند. به خدا قسم اگر به گوشم برسد که موضوع خوابی را که برایم گفتی از طرف تو شایع شده است، گردن تو را خواهم زد. سپس متوجه من شد و پس از این که فحاشی کرد گفت: ای سگ! بر حذر باش از این که این موضوع را اظهار نمایی، زیرا این یک خیال باطلی است که شیطان در عالم خواب به سر این پیر احمق زده است. خارج شوید، لعنت و غضب خدا بر شما باد!

ما با حالتی خارج شـدیم که از زندگی مأیوس بودیم. وقتی به منزل ابوبکر رسـیدیم، پیاده رفتیم. الاغ ابوبکر رفته بود. هنگامی که ابـوبکر خـواست داخـل خـانه خود شود، رو به من کرد و گفت: این موضوع خواب را مخفی بـدار و آن را نزد خود داشـته باش، مبادا آن را برای این گونه ناکسان نقل کنی! فقط آن را برای مردم عاقل و دیندار بگو.

**[ترجمه]

بیان

تقول کربت الأرض أی قلبتهـا للحرث و الرعیل القطعه من الخیل و الإضافه الضـیافه و قال الجوهری قولهم یا مصان و للأنثی یا مصـانه شـتم أی یـا ماص فرج أمه و یقال أیضا رجل مصان إذا کان یرضع الغنم من لؤمه و زاعله أزعجه قوله إننا لا نکثر الأحیاء أبـدا هو کنایه عن الموت أی لا نکون بینهم حتی یکثر عـددهم بنا قوله بالزانی لا یکنی أی کان یقول فی الشـتم ألفاظا صـریحه فی الزنا و لا یکتفی بالکنایه.

**[ترجمه]عبـارت «کربت الارض» یعنی زمین را برای کشت شـخم زدم و «رعیـل» بخشـی از گله اسـبان را گوینـد و اضافه به معنای مهمانی دادن است و جوهری می گوید: «یا مصّان» و برای مؤنث «یا مصّانه» ناسـزا است، یعنی ای کسی که فرج مادرش را می مکد و همچنین مرد مصّان به کسـی گفته می شود که از پستی خود، از شیر گوسفند می مکد. و عبارت «زاعله» یعنی او را مضـطرب کرد و عبارت «انا لا نکثر الاحیاء ابـدا» کنایه از مرگ است، یعنی ما بین آنان نیستیم تا تعدادشان به سـبب ما بیشتر شود. عبـارت «بـالزانی لاـ یکنی» یعنی در مقـام فحش دادن الفـاظی را به کار می برد که صـراحتا به زنا اشاره داشت و به کنایه گویی بسنده نمی کرد.

**[ترجمه]

«۲»

ما، [الأمالی] للشیـخ الطوسـی ابْنُ حَشِیشٍ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الثَّقَفِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنِ الْحُسَـیْنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْلَمَهَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ الدِّیزَجِ قَالَ: بَعَثَنِی الْمُتَوَکِّلُ إِلَی کَرْبَلَاءَ لِتَغْیِیرِ قَبْرِ الْحُسَـیْنِ علیه السلام وَ کَتَبَ مَعِی إِلَی جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارٍ الْقَاضِی أُعْلِمُکَ أَنِّی قَدْ بَعَثْتُ إِبْرَاهِیمَ الـدِّیزَجَ إِلَی کَرْبَلَاءَ لِیَنْبُشَ قَبْرَ الْحُسَیْنِ فَإِذَا قَرَأْتَ کِتَابِی فَقِفْ عَلَی الْأَمْرِ حَتَّی تَعْرِفَ فَعَلَ أَوْ لَمْ یَفْعَلْ قَالَ الـدِّیزَجُ فَعَرَّفَنِی جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارٍ مَا کَتَبَ بِهِ إِلَیْهِ فَفَعَلْتُ مَا أَمَرَنِی بِهِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارٍ ثُمَّ أَتَیْتُهُ فَقَالَ لِی مَا صَنَعْتَ فَقُلْتُ قَدْ فَعَلْتُ مَا أَمَرْتَ بِهِ فَلَمْ أَرَ شَیْئاً وَ لَمْ أَجِدْ شَیْئاً فَقَالَ لِی أَ فَلَا عَمَّقْتَهُ قُلْتُ قَدْ فَعَلْتُ فَمَا رَأَیْتُ فَکَتَبَ إِلَی السُّلْطَانِ أَنَّ إِبْرَاهِیمَ الدِّیزَجَ قَدْ نَبَشَ فَلَمْ یَجِدْ شَیْئاً وَ أَمَرْتُهُ

فَمَخَرَهُ بِالْمَاءِ وَ كَرَبَهُ بِالْبَقَرِ قَالَ أَبُو عَلِيٍّ الْعَمَّارِيُّ فَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ الدِّيزَجُ وَ سَأَلْتُهُ عَنْ صُورَةِ الْأَمْرِ فَقَالَ لِي أَتَيْتُ فِي خَاصَّةِ غِلْمَانِي فَقَطْ وَ إِنِّي نَبَشْتُ فَوَجَدْتُ بَارِيَةً جَدِيدَةً وَ عَلَيْهَا بَدَنُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ وَ وَجَدْتُ مِنْهُ رَائِحَةَ الْمِسْكِ فَتَرَكْتُ الْبَارِيَةَ عَلَى حَالِهَا وَ بَدَنَ الْحُسَيْنِ عَلَى الْبَارِيَةِ وَ أَمَرْتُ بِطَرْحِ التُّرَابِ عَلَيْهِ وَ أَطْلَقْتُ عَلَيْهِ الْمَاءَ وَ أَمَرْتُ بِالْبَقَرِ لِتَمْخَرَهُ وَ تَحْرُثَهُ فَلَمْ تَطَأْهُ الْبَقَرُ وَ كَانَتْ إِذَا جَاءَتْ إِلَى الْمَوْضِعِ رَجَعَتْ عَنْهُ فَحَلَفْتُ لِغِلْمَانِي بِاللَّهِ وَ بِالْأَيْمَانِ الْمُغَلَّظَةِ لَئِنْ ذَكَرَ أَحَدٌ هَذَا لَأَقْتُلَنَّهُ.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: ابراهیم دیزج می گوید: متوکل مرا به کربلا فرستاد تا قبر امام حسین علیه السّلام را تغییر دهم. یک نامه به وسیله من برای جعفر بن محمّد بن عمار قاضی فرستاد که مضمون آن این بود: «تو را آگاه می کنم که من ابراهیم دیزج را به سوی کربلا اعزام نمودم تا قبر حسین علیه السّلام را نبش (یعنی خراب) نماید. هنگامی که نامه مرا خواندی مواظب باش که آیا ابراهیم این عمل را انجام می دهد یا نه.» دیزج می گوید: جعفر بن محمّد بن عمار نامه متوکل را به من معرفی کرد. من دستور جعفر بن محمّد را انجام دادم و نزد او مراجعت کردم. وی به من گفت: چکار کردی؟ گفتم: مأموریت خود را انجام دادم؟ نه چیزی دیدم و نه چیزی یافتم. گفت: آیا کاملا به عمق قبر رسیدی؟ گفتم: آری، ولی چیزی ندیدم. جعفر بن محمّد برای متوکل نوشت: «ابراهیم دیزج قبر امام حسین علیه السّلام را نبش کرد، ولی چیزی نیافت. من به دیزج را دستور دادم تا آب به قبر حسین علیه السّلام بست و آن را شخم کرد. ابو علی عماری می گوید: من صورت واقعه را از ابراهیم جویا شدم. وی به من گفت: من با غلامان خصوصی خود نزد قبر حسین علیه السّلام رفتم و آن را نبش کردم. بوریای جدیدی یافتم که جسد حسین بن علی روی آن بود. بوی مشک از آن به شامه من رسید. من آن بوریا را با جسد حسین علیه السّلام به حال خود نهادم. بعدا دستور دادم تا خاک روی آن ریختند. سپس آب بر قبر بستم و گاو را راندم تا آن قبر را شخم بزنم و زراعت نمایم. ولی گاو قدم روی آن قبر ننهاد هر گاه آن حیوان نزد قبر حسین علیه السّلام می رسید، بر می گشت. من برای غلامانم قسم های غلیظ خوردم که هر کس این موضوع را بازگو کند، حتما او را خواهم کشت.

**[ترجمه]

بیان

یقال مخرت الأرض أی أرسلت فیه الماء و السفینه إذا جرت تشق الماء مع صوت.

**[ترجمه]«مخرت الارض» یعنی آب در آن روان کردم و «مخرت السفینه» یعنی کشتی آب را با صدا شکافت.

**[ترجمه]

«۳»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی عَنْهُ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی السَّلَاسِلِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَاقَطَانِیِّ قَالَ: ضَمَّنِی عُبَیْدُ اللَّهِ بْنُ یَحْیَی بْنِ خَاقَانَ إِلَی هَارُونَ الْمُعَرِّیِّ وَ کَانَ قَائِداً مِنْ قُوَّادِ السُّلْطَانِ أَکْتُبُ لَهُ وَ کَانَ بَدَنُهُ کُلُّهُ أَبْیَضَ شَدِیدَ الْبَیَاضِ حَتَّی یَدَیْهِ وَ رِجْلَیْهِ کَانَا کَذَلِکَ وَ کَانَ وَجْهُهُ أَسْوَدَ شَدِیدَ السَّوَادِ کَأَنَّهُ الْقِیرُ وَ کَانَ یَتَفَقَّأُ مَعَ ذَلِکَ مِدَّةً مُنْتِنَةً قَالَ فَلَمَّا أَنِسَ بِی

سَأَلْتُهُ عَنْ سَوَادِ وَجْهِهِ فَأَبَى أَنْ يُخْبِرَنِي ثُمَّ إِنَّهُ مَرِضَ مَرَضَهُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ فَقَعَدْتُ فَسَأَلْتُهُ فَرَأَيْتُهُ كَأَنَّهُ يُحِبُّ أَنْ يُكْتَمَ عَلَيْهِ فَضَمِنْتُ لَهُ الْكِتْمَانَ فَحَدَّثَنِي قَالَ وَجَّهَنِي الْمُتَوَكِّلُ أَنَا وَ الدِّيزَجَ لِنَبْشِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ وَ إِجْرَاءِ الْمَاءِ عَلَيْهِ فَلَمَّا عَزَمْتُ عَلَى الْخُرُوجِ وَ الْمَسِيرِ إِلَى النَّاحِيَةِ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِي الْمَنَامِ فَقَالَ لَا تَخْرُجْ مَعَ الدِّيزَجِ وَ لَا تَفْعَلْ مَا أُمِرْتُمْ بِهِ فِي قَبْرِ الْحُسَيْنِ فَلَمَّا أَصْبَحْنَا جَاءُوا يَسْتَحِثُّونِي فِي الْمَسِيرِ فَسِرْتُ مَعَهُمْ حَتَّى وَافَيْنَا كَرْبَلَاءَ وَ فَعَلْنَا مَا أَمَرَنَا بِهِ الْمُتَوَكِّلُ فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ فِي الْمَنَامِ فَقَالَ أَ لَمْ آمُرْكَ أَنْ لَا تَخْرُجَ مَعَهُمْ وَ لَا تَفْعَلَ فِعْلَهُمْ فَلَمْ تَقْبَلْ حَتَّى فَعَلْتَ مَا فَعَلُوا ثُمَّ لَطَمَنِي وَ تَفَلَ فِي وَجْهِي فَصَارَ وَجْهِي مُسْوَدّاً كَمَا تَرَى وَ جِسْمِي عَلَى حَالَتِهِ الْأُولَى.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: ابو عبداللّٰه باقطانی می گوید: عبیداللّٰه بن یحیی بن خاقان مرا نزد هارون معری که یکی از گماشتگان سلطان بود فرستاد تا نویسنده او باشم. کلیه بدن او حتی دست و پاهایش سفید بودند، ولی صورتش نظیر قیر سیاه بود. علاوه بر این چرک و بوی بسیار متعفنی هم از او خارج می گردید. هنگامی که او با من مأنوس شد، از علت سیاهی صورتش جویا شدم. ولی او حاضر نشد این جریان را برای من بگوید. موقعی که وی دچار مرض موت شد، من نزد او نشستم و راجع به سیاه شدن صورتش جویا شدم. من این طور یافتم که دوست دارد من این موضوع را بدانم و آن را پنهان نمایم، از این روی من مخفی بودن آن را ضامن گردیدم. سپس وی گفت: متوکل مرا با دیزج فرستاد تا قبر حسین علیه السّلام را نبش نماییم و آب بر آن ببندیم. موقعی که تصمیم گرفتم متوجه قبر حسین علیه السّلام شوم، پیامبر اسلام صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم را در خواب دیدم که به من فرمود: با دیزج خارج مشو و آن مأموریتی را که درباره قبر حسین علیه السّلام دارید انجام مده! وقتی صبح شد، آمدند و مرا برای حرکت وادار نمودند. من با آنان حرکت کردم تا وارد کربلا شدیم و آن دستوری را که متوکل داده بود انجام دادیم. پس از این جریان پیغمبر اعظم اسلام را در خواب دیدم که به من فرمود: آیا من به تو امر نکردم که با اینان خارج مشو و عملی را که آنان انجام می دهند تو انجام مده؟ تو قبول ننمودی تا این که با ایشان همکاری کردی. سپس آن حضرت سیلی به صورتم زد و آب دهان به صورتم انداخت. بدین لحاظ است که چنان که مشاهده می کنی، صورتم سیاه شد و جسم من به حالت اولیه خود باقی مانده است.

**[ترجمه]

بیان

تفقأ الدمل و القرح تشقق.

**[ترجمه]«تفقّأ الدمل و القرح» یعنی دمل و زخم سر باز کرد.

**[ترجمه]

«۴»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی عَنْهُ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ سَعِیدِ بْنِ أَحْمَدَ أَبِی الْقَاسِمِ الْفَقِیهِ عَنِ الْفَضْلِ

بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَمِيدِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ الدِّيزَجِ وَ كُنْتُ جَارَهُ أَعُودُهُ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ فَوَجَدْتُهُ بِحَالِ سَوْءٍ وَ إِذَا هُوَ كَالْمَدْهُوشِ وَ عِنْدَهُ الطَّبِيبُ فَسَأَلْتُهُ عَنْ حَالِهِ وَ كَانَتْ بَيْنِي وَ بَيْنَهُ خِلْطَةٌ وَ أُنْسٌ تُوجِبُ الثِّقَةَ بِي وَ الِانْبِسَاطَ إِلَيَّ فَكَاتَمَنِي حَالَهُ وَ

أَشَارَ إِلَى الطَّبِيبِ فَشَعَرَ الطَّبِيبُ بِإِشَارَتِهِ وَ لَمْ يَعْرِفْ مِنْ حَالِهِ مَا يَصِفُ لَهُ مِنَ الدَّوَاءِ مَا يَسْتَعْمِلُهُ فَقَامَ فَخَرَجَ وَ خَلَا الْمَوْضِعُ فَسَأَلْتُهُ عَنْ حَالِهِ فَقَالَ أُخْبِرُكَ وَ اللَّهِ وَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ إِنَّ الْمُتَوَكِّلَ أَمَرَنِي بِالْخُرُوجِ إِلَى نَيْنَوَى إِلَى قَبْرِ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَأَمَرَنَا أَنْ نَكْرُبَهُ وَ نَطْمِسَ أَثَرَ الْقَبْرِ فَوَافَيْتُ النَّاحِيَةَ مَسَاءً وَ مَعَنَا الْفَعَلَةُ وَ الدركاريون (1) [الرُّوزْكَارِيُّونَ] مَعَهُمُ الْمَسَاحِي وَ الْمِرْوَدُ فَتَقَدَّمْتُ إِلَى غِلْمَانِي وَ أَصْحَابِي أَنْ يَأْخُذُوا الْفَعَلَةَ بِخَرَابِ الْقَبْرِ وَ حَرْثِ أَرْضِهِ فَطَرَحْتُ نَفْسِي لِمَا نَالَنِي مِنْ تَعَبِ السَّفَرِ وَ نِمْتُ فَذَهَبَ بِيَ النَّوْمُ فَإِذَا ضَوْضَاءُ شَدِيدٌ وَ أَصْوَاتٌ عَالِيَةٌ وَ جَعَلَ الْغِلْمَانُ يُنَبِّهُونِي فَقُمْتُ وَ أَنَا ذَعِرٌ فَقُلْتُ لِلْغِلْمَانِ مَا شَأْنُكُمْ قَالُوا أَعْجَبُ شَأْنٍ قُلْتُ وَ مَا ذَاكَ قَالُوا إِنَّ بِمَوْضِعِ الْقَبْرِ قَوْماً قَدْ حَالُوا بَيْنَنَا وَ بَيْنَ الْقَبْرِ وَ هُمْ يَرْمُونَنَا مَعَ ذَلِكَ بِالنُّشَّابِ فَقُمْتُ مَعَهُمْ لِأَتَبَيَّنَ الْأَمْرَ فَوَجَدْتُهُ كَمَا وَصَفُوا وَ كَانَ ذَلِكَ فِي أَوَّلِ اللَّيْلِ مِنْ لَيَالِي الْبِيضِ فَقُلْتُ ارْمُوهُمْ فَرَمَوْا فَعَادَتْ سِهَامُنَا إِلَيْنَا فَمَا سَقَطَ سَهْمٌ مِنَّا إِلَّا فِي صَاحِبِهِ الَّذِي رَمَى بِهِ فَقَتَلَهُ فَاسْتَوْحَشْتُ لِذَلِكَ وَ جَزِعْتُ وَ أَخَذَتْنِي الْحُمَّى وَ الْقُشَعْرِيرَةُ وَ رَحَلْتُ عَنِ الْقَبْرِ لِوَقْتِي وَ وَطَّنْتُ نَفْسِي عَلَى أَنْ يَقْتُلَنِيَ الْمُتَوَكِّلُ لِمَا لَمْ أَبْلُغْ فِي الْقَبْرِ جَمِيعَ مَا تَقَدَّمَ إِلَيَّ بِهِ قَالَ أَبُو بَرْزَةَ فَقُلْتُ لَهُ قَدْ كُفِيتَ مَا تَحْذَرُ مِنَ الْمُتَوَكِّلِ قَدْ قُتِلَ بَارِحَةَ الْأُولَى وَ أَعَانَ عَلَيْهِ فِي قَتْلِهِ الْمُنْتَصِرُ فَقَالَ لِي قَدْ سَمِعْتُ بِذَلِكَ وَ قَدْ نَالَنِي فِي جِسْمِي مَا لَا أَرْجُو مَعَهُ الْبَقَاءَ قَالَ أَبُو بَرْزَةَ كَانَ هَذَا فِي أَوَّلِ النَّهَارِ فَمَا أَمْسَى الدِّيزَجُ حَتَّى مَاتَ.

قَالَ ابْنُ حَشِيشٍ قَالَ أَبُو الْمُفَضَّلِ: إِنَّ الْمُنْتَصِرَ سَمِعَ أَبَاهُ يَشْتِمُ فَاطِمَةَ فَسَأَلَ

۱- ۱. الروزكاريون خ ل. و المساحي: جمع مسحاه و المرود- هنا: محور البكره من الحديد و هى خشبه مستديره في وسطها محز يستقى عليها.

رَجُلًا مِنَ النَّاسِ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ قَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْقَتْلُ إِلَّا أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ أَبَاهُ لَمْ يَطُلْ لَهُ عُمُرٌ قَالَ مَا أَبَالِي إِذَا أَطَعْتُ اللَّهَ بِقَتْلِهِ أَنْ لَا يَطُولَ لِي عُمُرٌ فَقَتَلَهُ وَ عَاشَ بَعْدَهُ سَبْعَهَ أَشْهُرٍ.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: فضل بن محمّد بن عبدالحمید می گوید: من که همسایه ابراهیم دیزج بودم، در مرض منجر به موت وی برای عیادتش رفتم و وی را بد حال یافتم و گویا نظیر شخص مدهوش بود. من از آن طبیبی که نزد او بود از حال وی جویا شدم. بین من و ابراهیم به نحوی رفاقت و دوستی برقرار بود که او با من مأنوس بود و از دیدن من خوشحال می شد. دیزج که آن طبیب را محرم راز خود نمی دانست، به او اشاره کرد و حاضر نشد مرا از بد حالی خود آگاه کند. طبیب متوجه اشاره ابراهیم دیزج شد و نتوانست مرض او را تشخیص دهد و دوایی برای او بدهد که آن را استعمال نماید، لذا طبیب برخاست و رفت و آن موضع را خلوت کرد.

وقتی من از حال دیزج جویا شدم گفت: به خدا قسم من به تو خبر می دهم و از خدا طلب آمرزش می نمایم. متوکل مرا مأمور کرد تا به سوی قبر حسین علیه السّلام که در زمین نینوا بود عازم گردم و ما را دستور داد تا قبر حسین علیه السّلام را شخم بزنیم و اثر آن را محو نماییم. من شب وارد نینوا شدم و گروهی از کارگران با بیل و کلنگ با ما بودند. من جلوی غلامان و یاران خود رفتم و دستور دادم تا قبر امام حسین علیه السّلام را خراب کنند و زمین آن را شخم بزنند. سپس خودم به علت خستگی مسافرت خوابیدم و خوابم رفت. ناگاه غوغاهایی شدید و صداهایی بلند به گوشم خورد و غلامانم آمدند و مرا بیدار کردند. من در حالی که ترسان بودم برخاستم و به غلامان خود گفتم: شما را چه شده است؟ گفتند: موضوع عجیبی رخ داده است! گفتم: چیست!؟ گفتند: گروهی در موضع قبر حسین علیه السّلام هستند که بین ما و قبر حائل شده اند و ما را تیرباران می کنند. من با آنان برخاستم تا موضوع را بررسی نمایم. دیدم همان طور است که آنان می گویند. این موضوع در اول شب لیالی بیض (یعنی شب های سیزدهم، چهاردهم و پانزدهم هر ماه) بود. من به غلامان خود گفتم: آنان را تیرباران کنید! وقتی شروع به تیرباران کردند، آن تیرهای به سوی خود ما باز می گشتند. هیچ تیری بر نمی گشت مگر این که به تیرانداز خود اصابت می کرد و او را می کشت.

من از این منظره دچار وحشت و ترس شدم، تب و لرز عجیبی عارضم شد و فورا از نزد قبر حسین علیه السّلام کوچ کردم. خودم را آماده کرده بودم که متوکل مرا بکشد، زیرا کلیه آن دستوراتی را که متوکل داده بود انجام نداده بودم. ابو برزه می گوید: من به ابراهیم دیزج گفتم: از شر متوکل بر حذر مباش، زیرا متوکل در شب گذشته کشته شد و منتصر در قتل او اعانت نمود. دیزج گفت: من این مطلب را شنیده ام، ولی یک بلایی دامنگیر جسم من شده که بقایی برای خود نمی بینم. ابو برزه می گوید: این گفتگوی ما اول صبح بود. آن روز شب نشده بود که دیزج مرد.

ابوالمفضل می گوید: منتصر شنید پدرش متوکل به فاطمه زهرا علیها السّلام ناسزا می گفت. وقتی این موضوع را با مردی در میان نهاد، او گفت: قتل متوکل واجب است، ولی کسی که پدر خود را بکشد عمر طولانی نخواهد کرد. منتصر گفت: این عمل اطاعت خدا باشد، من باکی ندارم که جوانمرگ شوم! موقعی که منتصر متوکل را کشت، بیشتر از هفت ماه زندگی نکرد.

**[ترجمه]

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی عَنْهُ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الْمُنْعِمِ بْنِ هَارُونَ الْخَدِیجِیِّ الْکَبِیرِ مِنْ شَاطِئِ النِّیلِ قَالَ حَدَّثَنِی جَدِّی الْقَاسِمُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَعْمَرٍ الْأَسَدِیُّ الْکُوفِیُّ وَ کَانَ لَهُ عِلْمٌ بِالسِّیرَهِ وَ أَیَّامِ النَّاسِ قَالَ: بَلَغَ الْمُتَوَکِّلَ جَعْفَرَ بْنَ الْمُعْتَصِمِ أَنَّ أَهْلَ السَّوَادِ یَجْتَمِعُونَ بِأَرْضِ نَیْنَوَی لِزِیَارَهِ قَبْرِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَیَصِیرُ إِلَی قَبْرِهِ مِنْهُمْ خَلْقٌ کَثِیرٌ فَأَنْفَذَ قَائِداً مِنْ قُوَّادِهِ وَ ضَمَّ إِلَیْهِ کَنَفاً مِنَ الْجُنْدِ کَثِیراً لِیَشْعَثَ قَبْرَ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ یَمْنَعَ النَّاسَ مِنْ زِیَارَتِهِ وَ الِاجْتِمَاعِ إِلَی قَبْرِهِ فَخَرَجَ الْقَائِدُ إِلَی الطَّفِّ وَ عَمِلَ بِمَا أُمِرَ وَ ذَلِکَ فِی سَنَهِ سَبْعٍ وَ ثَلَاثِینَ وَ مِائَتَیْنِ فَثَارَ أَهْلُ السَّوَادِ بِهِ وَ اجْتَمَعُوا عَلَیْهِ وَ قَالُوا لَوْ قُتِلْنَا عَنْ آخِرِنَا لَمَا أَمْسَکَ مَنْ بَقِیَ مِنَّا عَنْ زِیَارَتِهِ وَ رَأَوْا مِنَ الدَّلَائِلِ مَا حَمَلَهُمْ عَلَی مَا صَنَعُوا فَکَتَبَ بِالْأَمْرِ إِلَی الْحَضْرَهِ فَوَرَدَ کِتَابُ الْمُتَوَکِّلِ إِلَی الْقَائِدِ بِالْکَفِّ عَنْهُمْ وَ الْمَسِیرِ إِلَی الْکُوفَهِ مُظْهِراً أَنَّ مَسِیرَهُ إِلَیْهَا فِی مَصَالِحِ أَهْلِهَا وَ الِانْکِفَاءِ إِلَی الْمِصْرِ فَمَضَی الْأَمْرُ عَلَی ذَلِکَ حَتَّی کَانَتْ سَنَهُ سَبْعٍ وَ أَرْبَعِینَ فَبَلَغَ الْمُتَوَکِّلَ أَیْضاً مَصِیرُ النَّاسِ مِنْ أَهْلِ السَّوَادِ وَ الْکُوفَهِ إِلَی کَرْبَلَاءَ لِزِیَارَهِ قَبْرِ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ أَنَّهُ قَدْ کَثُرَ جَمْعُهُمْ لِذَلِکَ وَ صَارَ لَهُمْ سُوقٌ کَبِیرٌ فَأَنْفَذَ قَائِداً فِی جَمْعٍ کَثِیرٍ مِنَ الْجُنْدِ وَ أَمَرَ مُنَادِیاً یُنَادِی بِبَرَاءَهِ الذِّمَّهِ مِمَّنْ زَارَ قَبْرَهُ وَ نَبَشَ الْقَبْرَ وَ حَرَثَ أَرْضَهُ وَ انْقَطَعَ النَّاسُ عَنِ الزِّیَارَهِ وَ عَمِلَ عَلَی تَتَبُّعِ آلِ أَبِی طَالِبٍ وَ الشِّیعَهِ فَقُتِلَ وَ لَمْ یَتِمَّ لَهُ مَا قَدَّرَهُ.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: قاسم بن احمد کوفی که از تاریخ و جنگ های مردم با اطلاع بود می گوید: به متوکل بن معتصم خبر رسید که اهل شهرها برای زیارت امام حسین علیه السّلام در نینوا جمع می شوند و خلق کثیری به سوی قبر حسین علیه السّلام می روند. متوکل یکی از افسران خود را با گروه کثیری از لشکر فرستاد تا قبر حسین علیه السّلام را نبش و خراب کنند و مانع از زیارت و اجتماع کردن مردم نزد قبر امام حسین علیه السّلام شوند. آن افسر متوجه کربلا شد و مأموریت خود را انجام داد. این موضوع در سنه ۲۳۷ قمری انجام گرفت. اهل بادیه بر او شورش و در اطراف وی اجتماع کردند و گفتند: اگر ما تا آخرین نفر کشته شویم و کسی که از ما باقی بماند، از زیارت قبر حسین علیه السّلام خودداری نخواهد کرد. آن مردم معجزات و دلایلی از قبر حسین علیه السّلام دیده بودند که این استقامت را داشتند. آن افسر جریان را برای متوکل نوشت. متوکل در جوابش نوشت که دست از آن مردم بردارد و متوجه کوفه شود و این طور وانمود کند که به منظور اصلاح و اوضاع اهل کوفه به آنجا می رود و سپس از کوفه به مصر برگردد.

جریان قبر و زوار امام حسین به همین نحو بود تا سنه ۲۴۷ قمری فرارسید. بار دیگر به متوکل خبر رسید که اهل بادیه و کوفه به زیارت قبر مقدس امام حسین علیه السّلام می روند و جمعیت آنان زیاد شده و این موضوع برای آنان بازار بزرگی گردیده است. متوکل برای دومین بار افسری را با لشکر فراوانی به سوی کربلا اعزام نمود و دستور داد تا منادی ندا کند که هر کس که قبر حسین علیه السّلام را زیارت نماید، ذمه خلیفه از او بری خواهد بود. سپس قبر حسین علیه السّلام را خراب کرد، آن را کشت و زرع نمود و مردم را از زیارت آن محروم کرد. متوکل آل ابی طالب و شیعیان را تحت تعقیب قرار داد و شهید کرد، ولی به کلیه آن جنایاتی که در نظر داشت نائل نگردید.

**[ترجمه]

بیان

قوله كنفا من الجند أی جانبا كنايه عن الجماعه منهم و فی بعض النسخ بالثاء و هو بالفتح الجماعه قوله ليشعب أی يشق و ينش و فی بعض النسخ المصححه ليشعث من قبره يقال شعث منه تشعيثا نضح عنه و ذب و دفع و انكفأ رجع.

**[ترجمه]عبارت «كنفا من الجند» يعنی جانب و جماعتی از لشكريان را فرستاد و در برخی نسخ با ثاء آمده كه با فتح ثاء، به معنای جماعت است. و عبارت «ليشعب» يعنی بشكافد و نبش كند و در برخی نسخ تصحيح شده «ليشعّث من قبره» دارد، و «شعّث منه تشعيثا» يعنی از آن دفاع كرد و «انكفأ» يعنی بازگشت.

**[ترجمه]

«۶»

ما، [الأمالی] للشيخ الطوسی عَنْهُ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ غَالِبٍ الْأَزْدِیِ

ص: ۳۹۷

قَالَ حَدَّثَنِی عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَابِیَهَ الطَّورِیُّ قَالَ: حَجَجْتُ سَنَهَ سَبْعٍ وَ أَرْبَعِینَ وَ مِائَتَیْنِ فَلَمَّا صَدَرْتُ مِنَ الْحَجِّ صِرْتُ إِلَی الْعِرَاقِ فَزُرْتُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام عَلَی حَالِ خِیفَهٍ مِنَ السُّلْطَانِ وَ زُرْتُهُ ثُمَّ تَوَجَّهْتُ إِلَی زِیَارَهِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَإِذَا هُوَ قَدْ حُرِثَ أَرْضُهُ وَ مُخِرَ فِیهَا الْمَاءُ وَ أُرْسِلَتِ الثِّیرَانُ الْعَوَامِلُ فِی الْأَرْضِ فَبِعَیْنِی وَ بَصَرِی کُنْتُ رَأَیْتُ الثِّیرَانَ تُسَاقُ فِی الْأَرْضِ فَتَنْسَاقُ لَهُمْ حَتَّی إِذَا حَازَتْ مَکَانَ الْقَبْرِ حَادَتْ عَنْهُ یَمِیناً وَ شِمَالًا فَتُضْرَبُ بِالْعَصَا الضَّرْبَ الشَّدِیدَ فَلَا یَنْفَعُ ذَلِکَ فِیهَا وَ لَا تَطَأُ الْقَبْرَ بِوَجْهٍ وَ لَا سَبَبٍ فَمَا أَمْکَنَتْنِی الزِّیَارَهُ فَتَوَجَّهْتُ إِلَی بَغْدَادَ وَ أَنَا أَقُولُ:

تَاللَّهِ إِنْ کَانَتْ أُمَیَّهُ قَدْ أَتَتْ***قَتْلَ ابْنِ بِنْتِ نَبِیِّهَا مَظْلُوماً

فَلَقَدْ أَتَاهُ بَنُو أَبِیهِ بِمِثْلِهَا***هَذَا لَعَمْرُکَ قَبْرُهُ مَهْدُوماً

أَسِفُوا عَلَی أَنْ لَا یَکُونُوا شَایَعُوا***فِی قَتْلِهِ فَتَتَبَّعُوهُ رَمِیماً

فَلَمَّا قَدِمْتُ بَغْدَادَ سَمِعْتُ الْهَائِعَهَ فَقُلْتُ مَا الْخَبَرُ قَالُوا سَقَطَ الطَّائِرُ بِقَتْلِ جَعْفَرٍ الْمُتَوَکِّلِ فَعَجِبْتُ لِذَلِکَ وَ قُلْتُ إِلَهِی لَیْلَهٌ بِلَیْلَهٍ.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: عبداللّه بن رابیه طوری می گوید: من در سنه ۲۴۷ قمری حج به جای آوردم و از مکه متوجه عراق گردیدم، سپس قبر حضرت علی بن ابی طالب علیهما السّلام را در حالی که از سلطان خائف بودم زیارت کردم. بعد متوجه کربلا و زیارت قبر امام حسین علیه السّلام شدم. پس از تشرف به کربلا، دیدم که زمین قبر امام حسین علیه السّلام را کشت و زرع نموده اند، آب بر آن بسته اند و گاوهایی را که شخم می زدند، در آن محل مشغول کار کرده اند. من به چشم خود دیدم گاوها بر آن زمین رانده می شدند. گاوها می آمدند تا نزدیک قبر می رسیدند، وقتی نزد قبر مقدس امام حسین علیه السّلام می رسیدند جلو نمی رفتند، بلکه به سوی راست و چپ خود می رفتند. آن زبان بستگان را به وسیله عصا به شدت می زدند، ولی ثمری نداشت و آن حیوا ن ها قبر امام حسین علیه السّلام را به هیچ وجهی پایمال نمی کردند. چون من به زیارت قبر حسین علیه السّلام موفق نشدم، لذا در حالی متوجه بغداد شدم که این اشعار را می گفتم:

به خدا قسم اگر کفار بنی امیه پسر دختر پیامبر خدا را در حالی که مظلوم بود به قتل رسانیدند

پسران پدر او یعنی بنی عباس نظیر آن عمل را انجام دادند و به جان تو قسم که قبر امام حسین علیه السّلام را خراب کردند

بنی عباس متأسف بودند که چرا در قتل امام حسین علیه السّلام مشایعت از بنی امیه نکردند (چون به آن منظور نائل نشدند لذا) به جستجوی استخوان های آن حضرت رفتند (و قبرش را خراب نمودند)

هنگامی که وارد بغداد شدم سر و صدایی شنیدم. گفتم: چه خبر است؟ گفتند: پرنده ای خبر مرگ جعفر متوکل را آورده است. من تعجب کردم و گفتم: پروردگارا! امشب در عوض آن شب که متوکل قبر حسین علیه السّلام را خراب کرد!

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی الهیعه و الهائعه الصوت تفزع منه و تخافه من عدو.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: «هیعه و هایعه» صدایی را گویند که از آن هراس داری و از دشمن می ترسی!

**[ترجمه]

«۷»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی عَنْهُ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ هَاشِمٍ الْأُبُلِّیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ النُّعْمَانِ الْجُوزْجَانِیِّ عَنْ یَحْیَی بْنِ الْمُغِیرَهِ الرَّازِیِّ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ جَرِیرِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ فَسَأَلَهُ جَرِیرٌ عَنْ خَبَرِ النَّاسِ فَقَالَ تَرَکْتُ الرَّشِیدَ وَ قَدْ کَرَبَ قَبْرَ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ أَمَرَ أَنْ تُقْطَعَ السِّدْرَهُ الَّتِی فِیهِ فَقُطِعَتْ قَالَ فَرَفَعَ جَرِیرٌ یَدَیْهِ وَ قَالَ اللَّهُ أَکْبَرُ جَاءَنَا فِیهِ حَدِیثٌ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ لَعَنَ اللَّهُ قَاطِعَ السِّدْرَهِ ثَلَاثاً فَلَمْ نَقِفْ عَلَی مَعْنَاهُ حَتَّی الْآنَ لِأَنَّ الْقَصْدَ بِقَطْعِهِ تَغْیِیرُ مَصْرَعِ الْحُسَیْنِ علیه السلام حَتَّی لَا یَقِفَ النَّاسُ عَلَی قَبْرِهِ.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: یحیی بن مغیره رازی می گوید: من نزد جریر بن عبدالحمید بودم که مردی از اهل عراق نزد او وارد شد. جریر از حال مردم عراق جویا شد. گفت: هارون الرشید را در حالی دیدم که قبر امام حسین علیه السّلام را شخم زده بود و دستور داده بود تا آن درخت سدری را که در آنجا بود قطع کردند. جریر دست های خود را بلند کرد و گفت: اللّه اکبر! حدیثی در این باره از پیامبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله وارد شده که سه مرتبه فرموده: «خدا قطع کننده درخت سدر را لعنت کند!» ما معنای این حدیث را درک نمی کردیم تا الآن. زیرا اکنون معلوم شد که منظور از قطع درخت سدر، تغییر دادن قبر امام حسین علیه السّلام بود که کسی بر سر قبر مطهر آن بزرگوار توقف ننماید.

**[ترجمه]

«۸»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی عَنْهُ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ فَرَجٍ الرحجی [الرُّخَّجِی] قَالَ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ عَمِّهِ عُمَرَ بْنِ فَرَجٍ قَالَ: أَنْفَذَنِی الْمُتَوَکِّلُ فِی تَخْرِیبِ قَبْرِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَصِرْتُ إِلَی النَّاحِیَهِ فَأَمَرْتُ بِالْبَقَرِ فَمُرَّ بِهَا عَلَی الْقُبُورِ کُلِّهَا-

فَلَمَّا بَلَغَتْ قَبْرَ الْحُسَيْنِ علیه السلام لَمْ تَمُرَّ عَلَيْهِ قَالَ عَمِّی عُمَرُ بْنُ فَرَجٍ فَأَخَذْتُ الْعَصَا بِيَدِی فَمَا زِلْتُ أَضْرِبُهَا حَتَّى تَكَسَّرَتِ الْعَصَا فِی يَدِی فَوَ اللَّهِ مَا جَازَتْ عَلَى قَبْرِهِ وَ لَا تَخَطَّتْهُ قَالَ لَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ كَانَ عَمِّی عُمَرُ بْنُ فَرَجٍ كَثِيرَ الِانْحِرَافِ عَنْ آلِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَأَنَا أَبْرَأُ إِلَى اللَّهِ مِنْهُ وَ كَانَ جَدِّی أَخُوهُ مُحَمَّدُ بْنُ فَرَجٍ شَدِيدَ الْمَوَدَّةِ لَهُمْ رَحِمَهُ اللَّهُ وَ رَضِیَ عَنْهُ فَأَنَا أَتَوَلَّاهُ لِذَلِكَ وَ أَفْرَحُ بِوِلَادَتِهِ.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: عمر بن فرج می گوید: متوکل مرا فرستاد تا قبر حسین علیه السّلام را خراب نمایم. من متوجه کربلا شدم و دستور دادم گاوها را به قبرها برانند. گاوها بر روی کلیه قبرها رفتند، ولی موقعی که به قبر حسین علیه السّلام رسیدند جلو نرفتند. من عصا را به دست گرفتم و آن گاوها را به قدری زدم که عصا در دست من شکست! به خدا قسم که گاوها روی قبر حسین علیه السّلام نرفتند و قدم از قدم بر نداشتند!

محمّد بن جعفر می گوید: عمویم عمر بن فرج بی اندازه از آل محمّد صلّی اللّه علیه و آله منحرف بود. من از او به سوی خدا بیزاری می جویم، ولی جدم محمّد بن فرج که برادر او بود، فوق العاده آل محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را دوست می داشت. خدا او را رحمت کند و از او راضی باشد. من او را بدین لحاظ دوست دارم و به وسیله ولادت وی فرح مند می شوم.

**[ترجمه]

«۹»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی عَنْهُ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَابُوسِیِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَزْدِیِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: صَلَّيْتُ فِی جَامِعِ الْمَدِينَهِ وَ إِلَى جَانِبِی رَجُلَانِ عَلَى أَحَدِهِمَا ثِيَابُ السَّفَرِ فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ يَا فُلَانُ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ طِينَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ علیه السلام شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ ذَلِكَ أَنَّهُ كَانَ بِی وَجَعُ الْجَوْفِ فَتَعَالَجْتُ بِكُلِّ دَوَاءٍ فَلَمْ أَجِدْ فِيهِ عَافِيَهً وَ خِفْتُ عَلَى نَفْسِی وَ أَيِسْتُ مِنْهَا وَ كَانَتْ عِنْدَنَا امْرَأَهٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَهِ عَجُوزٌ كَبِيرَهٌ فَدَخَلَتْ عَلَیَّ وَ أَنَا فِی أَشَدِّ مَا بِی مِنَ الْعِلَّهِ فَقَالَتْ لِی يَا سَالِمُ مَا أَرَى عِلَّتَكَ إِلَّا كُلَّ يَوْمٍ زَائِدَهً فَقُلْتُ لَهَا نَعَمْ فَقَالَتْ فَهَلْ لَكَ أَنْ أُعَالِجَكَ فَتَبْرَأَ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقُلْتُ لَهَا مَا أَنَا إِلَى شَیْ ءٍ أَحْوَجَ مِنِّی إِلَى هَذَا فَسَقَتْنِی مَاءً فِی قَدَحٍ فَسَكَنَتْ عَنِّی الْعِلَّهُ وَ بَرَأْتُ حَتَّى كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بِی عِلَّهٌ قَطُّ فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ أَشْهُرٍ دَخَلْتُ عَلَى الْعَجُوزِ فَقُلْتُ لَهَا بِاللَّهِ عَلَيْكِ يَا سَلَمَهُ وَ كَانَ اسْمُهَا سَلَمَهَ بِمَا ذَا دَاوَيْتِنِی فَقَالَتْ بِوَاحِدَهٍ مِمَّا فِی هَذِهِ السُّبْحَهِ مِنْ سُبْحَهٍ كَانَتْ فِی يَدِهَا فَقُلْتُ وَ مَا هَذِهِ السُّبْحَهُ فَقَالَتْ إِنَّهَا مِنْ طِينِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَقُلْتُ لَهَا يَا رَافِضِيَّهُ دَاوَيْتِنِی بِطِينِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ فَخَرَجَتْ مِنْ عِنْدِی مُغْضَبَهً وَ رَجَعَتْ وَ اللَّهِ عِلَّتِی كَأَشَدِّ مَا كَانَتْ وَ أَنَا أُقَاسِی مِنْهَا الْجَهْدَ وَ الْبَلَاءَ وَ قَدْ وَ اللَّهِ خَشِيتُ عَلَى نَفْسِی ثُمَّ أَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ فَقَامَا يُصَلِّيَانِ وَ غَابَا عَنِّی.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: پدر حسین بن محمّد ازدی می گوید: من در مسجد مدینه نماز می خواندم. دو نفر مرد پهلوی من بودند که یکی از آنان لباس سفر پوشیده بود. یکی از ایشان به دیگری گفت: ای فلان! آیا نمی دانی گل قبر حسین علیه السّلام برای هر دردی شفا است؟ زیرا من در باطن خود دردی داشتم و با هر دوایی که معالجه نمودم، عافیت نیافتم، تا جایی که از جان خود خائف و از خویشتن مأیوس شدم. پیرزنی سالخورده از اهل کوفه نزد ما بود. او موقعی نزد من آمد که از شدت درد در فشار بودم. آن پیرزن به من گفت: مرض تو همه روزه رو به شدت می گذارد؟ گفتم: آری. گفت: دوست

داری من تو را بـا اجـازه خـدای توانا معالجه نمایم؟ گفتم: به هیـچ چیز بیش از این احتیاج نـدارم. او مقـداری آب که در میان قدح بود به من داد و مرض من آرام شد و به نحوی شفا یافتم که گویا هرگز مرضی نداشته ام.

بعـد از چنـد ماه که آن پیرزن نزد من آمـد، به وی که نامش سـلمه بود گفتم: ای سـلمه! تو را به خدا قسم می دهم که بگویی چگونه مرا معالجه نمودی؟ گفت: به وسـیله یکی از دانه های این سبحه (که اکنون آن را تسبیح می گویند) وی یک سبحه در دسـت داشـت. گفتم: این سـبحه چیست!؟ گفت: این سـبحه از گـل قـبر امـام حسـین علیه السّـلام است. من به او گفتم: ای زن رافضی! تو مرا به وسیله گل قبر حسین علیه السّلام مداوا کردی؟ ناگاه دیدم او با حالتی خشمناک از نزد من خارج شد. به خدا قسم که مرض من شدیدتر از اول عود کرد و من دائما به نحوی از آن رنج می بردم که از جان خویشتن می ترسیدم. راوی می گوید: پس از این جریان مؤذن اذان گفت. آن دو نفر برخاستند و پس از این که نماز خواندند رفتند.

**[ترجمه]

«۱۰»

مـا، [الأمـالی] للشـیخ الطوسـی عَنْهُ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنِ الْفَضْـلِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی طَـاهِرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَـی الشَّرِیعِیِّ عَنْ أَبِیهِ مُوسَـی بْنِ عَبْـدِ الْعَزِیزِ قَالَ: لَقِیَنِی یُوحَنَّا بْنُ سَـرَاقِیُونَ النَّصْـرَانِیُّ الْمُتَطَبِّبُ فِی شَارِعِ أَبِی أَحْمَـدَ فَاسْـتَوْقَفَنِی وَ قَالَ لِی بِحَقِّ نَبِیِّکَ وَ دِینِکَ

ص: ۳۹۹

مَنْ هَـذَا الَّذِی یَزُورُ قَبْرَهُ قَوْمٌ مِنْکُمْ بِنَاحِیَهِ قَصْرِ ابْنِ هُبَیْرَهَ مَنْ هُوَ مِنْ أَصْحَابِ نَبِیِّکُمْ قُلْتُ لَیسَ هُوَ مِنْ أَصْحَابِهِ هُوَ ابْنُ بِنْتِهِ فَمَا دَعَاکَ إِلَی الْمَسْأَلَهِ لِی عَنْهُ فَقَالَ لَهُ عِنْدِی حَدِیثٌ طَرِیفٌ فَقُلْتُ حَدِّثْنِی بِهِ فَقَالَ وَجَّهَ إِلَیَّ سَابُورُ الْکَبِیرُ الْخَادِمُ الرَّشِیدِیُّ فِی اللَّیْلِ فَصِرْتُ إِلَیْهِ فَقَالَ تَعَالَ مَعِی فَمَضَی وَ أَنَا مَعَهُ حَتَّی دَخَلْنَا عَلَی مُوسَی بْنِ عِیسَی الْهَاشِمِیِّ فَوَجَدْنَاهُ زَائِلَ الْعَقْلِ مُتَّکِئاً عَلَی وِسَادَهٍ وَ إِذَا بَیْنَ یَدَیْهِ طَسْتٌ فِیهَا حَشْوُ جَوْفِهِ وَ کَانَ الرَّشِیدُ اسْتَحْضَرَهُ مِنَ الْکُوفَهِ فَأَقْبَلَ سَابُورُ عَلَی خَادِمٍ کَانَ مِنْ خَاصَّهِ مُوسَی فَقَالَ لَهُ وَیْحَکَ مَا خَبَرُهُ فَقَالَ لَهُ أُخْبِرُکَ أَنَّهُ کَانَ مِنْ سَاعَتِهِ جَالِساً وَ حَوْلَهُ نُدَمَاؤُهُ وَ هُوَ مِنْ أَصَحِّ النَّاسِ جِسْماً وَ أَطْیَبِهِمْ نَفْساً إِذْ جَرَی ذِکْرُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام قَالَ یُوحَنَّا هَـذَا الَّذِی سَأَلْتُکَ عَنْهُ فَقَالَ مُوسَی إِنَّ الرَّافِضَهَ لَیَغْلُونَ فِیهِ حَتَّی إِنَّهُمْ فِیمَا عَرَفْتُ یَجْعَلُونَ تُرْبَتَهُ دَوَاءً یَتَدَاوَوْنَ بِهِ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِی هَاشِمٍ کَانَ حَاضِراً قَدْ کَانَتْ بِی عِلَّهٌ غَلِیلَهٌ فَتَعَالَجْتُ لَهَا بِکُلِّ عِلَاجٍ فَمَا نَفَعَنِی حَتَّی وَصَفَ لِی کَاتِبِی أَنْ خُذْ مِنْ هَذِهِ التُّرْبَهِ فَأَخَذْتُهَا فَنَفَعَنِیَ اللَّهُ بِهَا وَ زَالَ عَنِّی مَا کُنْتُ أَجِدُهُ قَالَ فَبَقِیَ عِنْدَکَ مِنْهَا شَیْ ءٌ قَالَ نَعَمْ فَوَجَّهَ فَجَاءَهُ مِنْهَا بِقِطْعَهٍ فَنَاوَلَهَا مُوسَی بْنَ عِیسَی فَأَخَذَهَا مُوسَی فَاسْتَدْخَلَهَا دُبُرَهُ اسْتِهْزَاءً بِمَنْ تَدَاوَی بِهَا وَ احْتِقَاراً وَ تَصْغِیراً لِهَـذَا الرَّجُلِ الَّذِی هِیَ تُرْبَتُهُ یَعْنِی الْحُسَیْنَ علیه السلام فَمَا هُوَ إِلَّا أَنِ اسْتَدْخَلَهَا دُبُرَهُ حَتَّی صَاحَ النَّارَ النَّارَ الطَّسْتَ الطَّسْتَ فَجِئْنَاهُ بِالطَّسْتِ فَأَخْرَجَ فِیهَا مَا تَرَی فَانْصَرَفَ النُّدَمَاءُ وَ صَارَ الْمَجْلِسُ مَأْتَماً فَأَقْبَلَ عَلَی سَابُورَ فَقَالَ انْظُرْ هَلْ لَکَ فِیهِ حِیلَهٌ فَدَعَوْتُ بِشَمْعَهٍ فَنَظَرْتُ فَإِذَا کَبِدُهُ وَ طِحَالُهُ وَ رِیَتُهُ وَ فُؤَادُهُ خَرَجَ مِنْهُ فِی الطَّسْتِ فَنَظَرْتُ إِلَی أَمْرٍ عَظِیمٍ فَقُلْتُ مَا لِأَحَدٍ فِی هَـذَا صُنْعٌ إِلَّا أَنْ یَکُونَ لِعِیسَی الَّذِی کَانَ یُحْیِی

الْمَوْتَی فَقَالَ لِی سَابُورُ صَدَقْتَ وَ لَکِنْ کُنْ هَاهُنَا فِی الدَّارِ إِلَی أَنْ یَتَبَیَّنَ مَا یَکُونُ مِنْ أَمْرِهِ فَبِتُّ عِنْدَهُمْ وَ هُوَ بِتِلْکَ الْحَالِ مَا رَفَعَ رَأْسَهُ فَمَاتَ فِی وَقْتِ السَّحَرِ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَی قَالَ لِی مُوسَی بْنُ سَرِیعٍ کَانَ یُوحَنَّا یَزُورُ قَبْرَ الْحُسَیْنِ

وَ هُوَ عَلَى دِينِهِ ثُمَّ أَسْلَمَ بَعْدَ هَذَا وَ حَسُنَ إِسْلَامُهُ.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: موسی بن عبدالعزیز می گوید: یوحنا پسر سراقیون نصرانی که طبیب بود مرا در خیابان ابو احمد ملاقات کرد و مرا نگه داشت و گفت: تو را به حق پیامبر و دینی که دارید قسم می دهم این شخصی که قبرش طرف قصر ابن هبیره است و گروهی از شما آن را زیارت می کنند کیست؟ آیا او از اصحاب پیغمبر شماست! گفتم: وی پسر دختر پیامبر ما است. منظور تو از این پرسش چه بود؟ گفت: من راجع به او حدیث عجیبی دارم. گفتم: چه حدیثی؟ گفت: یک شب شاپور کبیر خادم رشید را نزد من فرستاد و مرا خواست. وقتی من نزد او رفتم، به من گفت: با من بیا! با او رفتم و بر موسی بن عیسی هاشمی وارد شدیم. موسی را در حالی یافتیم که دیوانه و به متکایی تکیه کرده بود. جلوی موسی طشتی بود که اخلاط دهان خود را در میان آن می ریخت. در آن موقع هارون الرشید او را از کوفه خواسته بود.

شاپور متوجه یکی از خادم های خصوصی موسی شد و گفت: چه خبر است!؟ آن خادم گفت: موسی اکنون در حالی نشسته بود که ندماء و یارانش در اطرافش بودند. موسی با کمال صحت و سلامتی جسمی بود. ناگاه نام حسین بن علی علیهما السّلام به میان آمد. یوحنا گفت: این همان کسی است که من درباره او از تو جویا شدم. موسی گفت: رافضی ها - یعنی شیعیان - راجع به این حسین غلو می کنند و می گویند: تربت قبر او دوا است و امراض خود را با آن تربت معالجه می نمایند. مردی از بنی هاشم که در آن مجلس حضور داشت گفت: من یک مرض بسیار شدیدی داشتم و هر نحوه معالجه ای که ممکن بود کردم، ولی ثمری نداشت. تا این که کاتب من به من گفت: از تربت امام حسین علیه السّلام برای معالجه تهیه کن. هنگامی که من با آن تربت معالجه نمودم، مرضی که داشتم بر طرف شد. موسی گفت: از آن تربت نزد تو هست؟ گفت: آری. سپس فرستاد تا آن تربت را آوردند. موسی بن عیسی آن تربت را گرفت و زیر مقعد خود نهاد. منظور موسی از این عمل تمسخر افرادی بود که با آن تربت معالجه می کردند و تحقیر آن مردی که با تربت امام حسین علیه السّلام مداوا کرده بود. وقتی موسی تربت حسین علیه السّلام را زیر مقعد خود نهاد، ناگاه فریادش بلند شد و داد زد: فریاد از آتش! فریاد از آتش! طشت! طشت! موقعی که ما طشت آوردیم، این اشیایی را که می بینی خارج کرد.

ندماء برگشتند و این مجلس به مجلس ماتم تبدیل شد. یوحنا می گوید: شاپور به من گفت: ببین می توانی او را معالجه کنی؟ من شمعکی خواستم و به آنچه که وی استفراغ کرده بود نظر کردم. ناگاه دیدم کبد و سپرز و ریه و قلب او در میان طشت ریخته است. این موضوع به نظر من بزرگ آمد. لذا گفتم: احدی نمی تواند این بیمار را معالجه کند، مگر آن عیسی که مردگان را زنده می کرد. شاپور به من گفت: راست می گویی، ولی تو در این خانه باش تا وضع عیسی روشن گردد. من آن شب را نزد آنان بیتوته کردم. عیسی در همان حال بود و سر خود را بلند نکرد تا وقت سحر از دنیا رفت.

موسی بن سریع می گوید: یوحنا قبر امام حسین علیه السّلام را زیارت می کرد و به دین آن حضرت بود. سپس اسلام آورد و اسلامش نیکو شد.

**[ترجمه]

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: أَخَذَ الْمُسْتَرْشِدُ مِنْ مَالِ الْحَائِرِ وَ كَرْبَلَاءَ وَ قَالَ إِنَّ الْقَبْرَ لَا يَحْتَاجُ إِلَى الْخِزَانَهِ أَنْفِقُ عَلَى الْعَسْكَرِ فَلَمَّا خَرَجَ قُتِلَ هُوَ وَ ابْنُهُ الرَّاشِدُ.

كِتَابَيْ ابْنِ بَطَّهَ وَ النَّطَنْزِيِّ رَوَى أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ: أَحْدَثَ رَجُلٌ عَلَى قَبْرِ الْحُسَيْنِ عليه السلام فَأَصَابَهُ وَ أَهْلَ بَيْتِهِ جُنُونٌ وَ جُذَامٌ وَ بَرَصٌ وَ هُمْ يَتَوَارَثُونَ الْجُذَامَ إِلَى السَّاعَهِ.

وَ رَوَى جَمَاعَهٌ مِنَ الثِّقَاتِ: أَنَّهُ لَمَّا أَمَرَ الْمُتَوَكِّلُ بِحَرْثِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ أَنْ يُجْرَى الْمَاءُ عَلَيْهِ مِنَ الْعَلْقَمِيِّ أَتَى زَيْدٌ الْمَجْنُونُ وَ بُهْلُولٌ الْمَجْنُونُ إِلَى كَرْبَلَاءَ فَنَظَرَا إِلَى الْقَبْرِ وَ إِذَا هُوَ مُعَلَّقٌ بِالْقُدْرَهِ فِي الْهَوَاءِ فَقَالَ زَيْدٌ يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللَّهِ بِأَفْواهِهِمْ- وَ يَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَ لَوْ كَرِهَ الْكافِرُونَ وَ ذَلِكَ أَنَّ الْحَرَّاثَ حَرَثَ سَبْعَ عَشْرَهَ مَرَّهً وَ الْقَبْرُ يَرْجِعُ إِلَى حَالِهِ فَلَمَّا نَظَرَ الْحَرَّاثُ إِلَى ذَلِكَ آمَنَ بِاللَّهِ وَ حَلَّ الْبَقَرَ فَأُخْبِرَ الْمُتَوَكِّلَ فَأَمَرَ بِقَتْلِهِ (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: مسترشد موجودی حائر و کربلای امام حسین علیه السّلام را به تاراج برد و گفت: قبر احتیاجی به خزانه و موزه ندارد. وی آن اموال را بین لشکر خود تقسیم کرد. موقعی که برای جنگ خروج نمود، خودش با پسرش راشد کشته شدند.

ابن بطه و نطنزی (که از اهل تسنن به شمار می روند) در کتاب های خود از اعمش نقل می کنند که گفت: مردی روی قبر امام حسین علیه السّلام قضای حاجت کرد. بعدا آن مرد خبیث با اهل بیت خود دچار مرض جنون و خوره و لک پیسی شدند. مرض خوره تا امروز موروثی آنان شده است .

گروهی از موثقین نقل کرده اند که وقتی متوکل دستور داد تا قبر امام حسین علیه السّلام را کشت و زرع نمایند و آب را از نهر علقمه به آن قبر ببندند، زید و بهلول (که به حسب ظاهر) مجنون بودند متوجه کربلا شدند. ناگاه دیدند قبر امام حسین علیه السّلام به قدرت خدا در هوا معلق است! زید گفت: «یُرِیدُونَ لِیُطْفِؤُا نُورَ اللَّهِ بِأَفْواهِهِمْ- وَ یَأْبَی اللَّهُ إِلَّا أَنْ یُتِمَّ نُورَهُ وَ لَوْ کَرِهَ الْکافِرُون.» - . صف / ۸ و توبه / ۳۲ - {دشمنان در نظر دارند نور خدا را با دهان های خود خاموش کنند، ولی خدا نمی پذیرد مگر این که نور خود را کامل نماید.} و لو این که در نظر کفار ناپسند باشد، زیرا آن کشاورز هفده مرتبه قبر امام حسین علیه السّلام را شخم کرد و قبر آن حضرت همچنان به حال اولیه خود باز می گشت. هنگامی که آن کشاورز به این معجزه نظر کرد، به خدا ایمان آورد و گاوها را رها نمود. وقتی متوکل از این جریان آگاه شد، دستور داد تا او را شهید کردند. - . مناقب ابن شهر آشوب ۴ : ۶۴ -

**[ترجمه]

«۱۲»

أَقُولُ وَجَدْتُ فِي بَعْضِ مُؤَلَّفَاتِ أَصْحَابِنَا قَالَ رُوِيَ عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَعْمَشِ أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ نَازِلًا بِالْكُوفَهِ وَ كَانَ لِي جَارٌ وَ كُنْتُ آتِي إِلَيْهِ وَ أَجْلِسُ عِنْدَهُ فَأَتَيْتُ لَيْلَهَ الْجُمُعَهِ إِلَيْهِ فَقُلْتُ لَهُ يَا هَذَا مَا تَقُولُ فِي زِيَارَهِ الْحُسَيْنِ عليه السلام فَقَالَ لِي هِيَ بِدْعَهٌ وَ كُلُّ بِدْعَهٍ ضَلَالَهٌ وَ كُلُّ ذِي ضَلَالَهٍ فِي النَّارِ قَالَ سُلَيْمَانُ فَقُمْتُ مِنْ عِنْدِهِ وَ أَنَا مُمْتَلِئٌ عَلَيْهِ غَيْظاً فَقُلْتُ فِي نَفْسِي إِذَا كَانَ وَقْتُ السَّحَرِ آتِيهِ وَ

أَحَدِّثُهُ شَیْئاً مِنْ فَضَائِلِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَإِنْ أَصَرَّ عَلَی الْعِنَادِ قَتَلْتُهُ قَالَ سُلَیْمَانُ فَلَمَّا كَانَ وَقْتُ السَّحَرِ أَتَیْتُهُ وَ قَرَعْتُ عَلَیْهِ الْبَابَ وَ دَعَوْتُهُ بِاسْمِهِ فَإِذَا بِزَوْجَتِهِ تَقُولُ لِی إِنَّهُ قَصَدَ إِلَی زِیَارَهِ الْحُسَیْنِ مِنْ أَوَّلِ اللَّیْلِ قَالَ سُلَیْمَانُ فَسِرْتُ فِی أَثَرِهِ إِلَی زِیَارَهِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَلَمَّا دَخَلْتُ إِلَی الْقَبْرِ فَإِذَا أَنَا بِالشَّیْخِ سَاجِدٌ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ یَدْعُو وَ یَبْكِی فِی سُجُودِهِ وَ یَسْأَلُهُ التَّوْبَهَ وَ الْمَغْفِرَهَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ بَعْدَ زَمَانٍ طَوِیلٍ فَرَآنِی قَرِیباً مِنْهُ فَقُلْتُ لَهُ یَا شَیْخُ بِالْأَمْسِ

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ج ۴ ص ۶۴.

كُنْتَ تَقُولُ زِيَارَهُ الْحُسَيْنِ عليه السلام بِدْعَهٌ وَ كُلَّ بِدْعَهٍ ضَلَالَهٌ وَ كُلَّ ذِی ضَلَالَهٍ فِی النَّارِ وَ الْیَوْمَ أَتَیْتَ تَزُورُهُ فَقَالَ یَا سُلَیْمَانُ لَا تَلُمْنِی فَإِنِّی مَا كُنْتُ أُثْبِتُ لِأَهْلِ الْبَیْتِ إِمَامَهً حَتَّی كَانَتْ لَیْلَتِی تِلْكَ فَرَأَیْتُ رُؤْیَا هَالَتْنِی وَ رَوَّعَتْنِی فَقُلْتُ لَهُ مَا رَأَیْتَ أَیُّهَا الشَّیْخُ قَالَ رَأَیْتُ رَجُلًا جَلِیلَ الْقَدْرِ لَا بِالطَّوِیلِ الشَّاهِقِ وَ لَا بِالْقَصِیرِ اللَّاصِقِ لَا أَقْدِرُ أَصِفُهُ مِنْ عِظَمِ جَلَالِهِ وَ جَمَالِهِ وَ بَهَائِهِ وَ كَمَالِهِ وَ هُوَ مَعَ أَقْوَامٍ یَحُفُّونَ بِهِ حَفِیفاً وَ یَزُفُّونَهُ زَفِیفاً وَ بَیْنَ یَدَیْهِ فَارِسٌ وَ عَلَی رَأْسِهِ تَاجٌ وَ لِلتَّاجِ أَرْبَعَهُ أَرْكَانٍ وَ فِی كُلِّ رُكْنٍ جَوْهَرَهٌ تُضِیءُ مِنْ مَسِیرَهِ ثَلَاثَهِ أَیَّامٍ فَقُلْتُ لِبَعْضِ خُدَّامِهِ مَنْ هَذَا فَقَالَ هَذَا مُحَمَّدٌ الْمُصْطَفَی قُلْتُ وَ مَنْ هَذَا الْآخَرُ فَقَالَ عَلِیٌّ الْمُرْتَضَی وَصِیُّ رَسُولِ اللَّهِ ثُمَّ مَدَدْتُ نَظَرِی فَإِذَا أَنَا بِنَاقَهٍ مِنْ نُورٍ وَ عَلَیْهَا هَوْدَجٌ مِنْ نُورٍ وَ فِیهِ امْرَأَتَانِ وَ النَّاقَهُ تَطِیرُ بَیْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ فَقُلْتُ لِمَنْ هَذِهِ النَّاقَهُ فَقَالَ- لِخَدِیجَهَ الْكُبْرَی وَ فَاطِمَهَ الزَّهْرَاءِ علیها السلام فَقُلْتُ وَ مَنْ هَذَا الْغُلَامُ فَقَالَ هَذَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ فَقُلْتُ وَ إِلَی أَیْنَ یُرِیدُونَ بِأَجْمَعِهِمْ فَقَالُوا لِزِیَارَهِ الْمَقْتُولِ ظُلْماً شَهِیدِ كَرْبَلَاءَ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ الْمُرْتَضَی ثُمَّ إِنِّی قَصَدْتُ نَحْوَ الْهَوْدَجِ الَّذِی فِیهِ فَاطِمَهُ الزَّهْرَاءُ وَ إِذَا أَنَا بِرِقَاعٍ مَكْتُوبَهٍ تَتَسَاقَطُ مِنَ السَّمَاءِ فَسَأَلْتُ مَا هَذِهِ الرِّقَاعُ فَقَالَ هَذِهِ رِقَاعٌ فِیهَا أَمَانٌ مِنَ النَّارِ لِزُوَّارِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فِی لَیْلَهِ الْجُمُعَهِ فَطَلَبْتُ مِنْهُ رُقْعَهً فَقَالَ لِی إِنَّكَ تَقُولُ زِیَارَتُهُ بِدْعَهٌ فَإِنَّكَ لَا تَنَالُهَا حَتَّی تَزُورَ الْحُسَیْنَ علیه السلام وَ تَعْتَقِدَ فَضْلَهُ وَ شَرَفَهُ فَانْتَبَهْتُ مِنْ نَوْمِی فَزِعاً مَرْعُوباً وَ قَصَدْتُ مِنْ وَقْتِی وَ سَاعَتِی إِلَی زِیَارَهِ سَیِّدِیَ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ أَنَا تَائِبٌ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی فَوَ اللَّهِ یَا سُلَیْمَانُ- لَا أُفَارِقُ قَبْرَ الْحُسَیْنِ حَتَّی یُفَارِقَ رُوحِی جَسَدِی.

قَالَ وَ رَوَی الثِّقَاتُ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْكُوفِیِّ عَنْ دِعْبِلِ بْنِ عَلِیٍّ الْخُزَاعِیِّ قَالَ: لَمَّا انْصَرَفْتُ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام بِقَصِیدَتِی التَّائِیَّهِ نَزَلْتُ بِالرَّیِّ وَ إِنِّی فِی لَیْلَهٍ مِنَ اللَّیَالِی وَ أَنَا أَصُوغُ قَصِیدَهً وَ قَدْ ذَهَبَ مِنَ اللَّیْلِ شَطْرُهُ فَإِذَا طَارِقٌ یَطْرُقُ الْبَابَ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالَ أَخٌ لَكَ فَبَدَرْتُ إِلَی الْبَابِ فَفَتَحْتُهُ فَدَخَلَ شَخْصٌ اقْشَعَرَّ مِنْهُ بَدَنِی وَ ذَهَلَتْ مِنْهُ نَفْسِی فَجَلَسَ نَاحِیَهً وَ قَالَ لِی لَا تَرُعْ أَنَا أَخُوكَ مِنَ الْجِنِّ وُلِدْتُ

فِی اللَّیْلهِ الَّتِی وُلِدْتَ فِیهَا وَ نَشَأْتُ مَعَکَ وَ إِنِّی جِئْتُ أُحَدِّثُکَ بِمَا یَسُرُّکَ وَ یُقَوِّی نَفْسَکَ وَ بَصِیرَتَکَ قَالَ فَرَجَعَتْ نَفْسِی وَ سَکَنَ قَلْبِی فَقَالَ یَا دِعْبِلُ إِنِّی کُنْتُ مِنْ أَشَدِّ خَلْقِ اللَّهِ بُغْضاً وَ عَدَاوَهً لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَخَرَجْتُ فِی نَفَرٍ مِنَ الْجِنِّ الْمَرَدَهِ الْعُتَاهِ فَمَرَرْنَا بِنَفَرٍ یُرِیدُونَ زِیَارَهَ الْحُسَیْنِ علیه السلام قَدْ جَنَّهُمُ اللَّیْلُ فَهَمَمْنَا بِهِمْ وَ إِذَا مَلَائِکَهٌ تَزْجُرُنَا مِنَ السَّمَاءِ وَ مَلَائِکَهٌ فِی الْأَرْضِ تَزْجُرُ عَنْهُمْ هَوَامَّهَا فَکَأَنِّی کُنْتُ نَائِماً فَانْتَبَهْتُ أَوْ غَافِلًا فَتَیَقَّظْتُ وَ عَلِمْتُ أَنَّ ذَلِکَ لِعِنَایَهٍ بِهِمْ مِنَ اللَّهِ تَعَالَی لِمَکَانِ مَنْ قَصَدُوا لَهُ وَ تَشَرَّفُوا بِزِیَارَتِهِ فَأَحْدَثْتُ تَوْبَهً وَ جَدَّدْتُ نِیَّهً وَ زُرْتُ مَعَ الْقَوْمِ وَ وَقَفْتُ بِوُقُوفِهِمْ وَ دَعَوْتُ بِدُعَائِهِمْ وَ حَجَجْتُ بِحَجِّهِمْ تِلْکَ السَّنَهَ وَ زُرْتُ قَبْرَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ مَرَرْتُ بِرَجُلٍ حَوْلَهُ جَمَاعَهٌ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالُوا هَذَا ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ الصَّادِقُ علیه السلام قَالَ فَدَنَوْتُ مِنْهُ وَ سَلَّمْتُ عَلَیْهِ فَقَالَ لِی مَرْحَباً بِکَ یَا أَهْلَ الْعِرَاقِ أَ تَذْکُرُ لَیْلَتَکَ بِبَطْنِ کَرْبَلَاءَ وَ مَا رَأَیْتَ مِنْ کَرَامَهِ اللَّهِ تَعَالَی لِأَوْلِیَائِنَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ قَبِلَ تَوْبَتَکَ وَ غَفَرَ خَطِیئَتَکَ فَقُلْتُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی مَنَّ عَلَیَّ بِکُمْ وَ نَوَّرَ قَلْبِی بِنُورِ هِدَایَتِکُمْ وَ جَعَلَنِی مِنَ الْمُعْتَصِمِینَ بِحَبْلِ وَلَایَتِکُمْ فَحَدِّثْنِی یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ بِحَدِیثٍ أَنْصَرِفْ بِهِ إِلَی أَهْلِی وَ قَوْمِی فَقَالَ نَعَمْ حَدَّثَنِی أَبِی مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا عَلِیُّ- الْجَنَّهُ مُحَرَّمَهٌ عَلَی الْأَنْبِیَاءِ حَتَّی أَدْخُلَهَا أَنَا وَ عَلَی الْأَوْصِیَاءِ حَتَّی تَدْخُلَهَا أَنْتَ وَ عَلَی الْأُمَمِ حَتَّی تَدْخُلَهَا أُمَّتِی وَ عَلَی أُمَّتِی حَتَّی یُقِرُّوا بِوَلَایَتِکَ وَ یَدِینُوا بِإِمَامَتِکَ یَا عَلِیُّ وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ- لَا یَدْخُلُ الْجَنَّهَ أَحَدٌ إِلَّا مَنْ أَخَذَ مِنْکَ بِنَسَبٍ أَوْ سَبَبٍ ثُمَّ قَالَ خُذْهَا یَا دِعْبِلُ فَلَنْ تَسْمَعَ بِمِثْلِهَا مِنْ مِثْلِی أَبَداً ثُمَّ ابْتَلَعَتْهُ الْأَرْضُ فَلَمْ أَرَهُ.

قَالَ وَ رُوِیَ: أَنَّ الْمُتَوَکِّلَ مِنْ خُلَفَاءِ بَنِی الْعَبَّاسِ کَانَ کَثِیرَ الْعَدَاوَهِ شَدِیدَ الْبُغْضِ لِأَهْلِ بَیْتِ الرَّسُولِ وَ هُوَ الَّذِی أَمَرَ الْحَارِثِینَ بِحَرْثِ قَبْرِ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ أَنْ یُخْرِبُوا بُنْیَانَهُ وَ یُخْفُوا آثَارَهُ وَ أَنْ یُجْرُوا عَلَیْهِ الْمَاءَ مِنَ النَّهَرِ الْعَلْقَمِیِّ بِحَیْثُ لَا تَبْقَی لَهُ أَثَرٌ وَ لَا أَحَدٌ یَقِفُ لَهُ عَلَی خَبَرٍ وَ تَوَعَّدَ النَّاسَ بِالْقَتْلِ لِمَنْ زَارَ قَبْرَهُ وَ جَعَلَ رَصَداً مِنْ

أَجْنَادِهِ وَ أَوْصَاهُمْ كُلَّ مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يُرِيدُ زِيَارَةَ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَاقْتُلُوهُ يُرِيدُ بِذَلِكَ إِطْفَاءَ نُورِ اللَّهِ وَ إِخْفَاءَ آثَارِ ذُرِّيَّةِ رَسُولِ اللَّهِ فَبَلَغَ الْخَبَرُ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْخَيْرِ يُقَالُ لَهُ زَيْدٌ الْمَجْنُونُ وَ لَكِنَّهُ ذُو عَقْلٍ سَدِيدٍ وَ رَأْيٍ رَشِيدٍ وَ إِنَّمَا لُقِّبَ بِالْمَجْنُونِ لِأَنَّهُ أَفْحَمَ كُلَّ لَبِيبٍ وَ قَطَعَ حُجَّةَ كُلِّ أَدِيبٍ وَ كَانَ لَا يَعْيَى مِنَ الْجَوَابِ وَ لَا يَمَلُّ مِنَ الْخِطَابِ فَسَمِعَ بِخَرَابِ بُنْيَانِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ حَرْثِ مَكَانِهِ فَعَظُمَ ذَلِكَ عَلَيْهِ وَ اشْتَدَّ حُزْنُهُ وَ تَجَدَّدَ مُصَابُهُ بِسَيِّدِهِ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ كَانَ مَسْكَنُهُ يَوْمَئِذٍ بِمِصْرَ فَلَمَّا غَلَبَ عَلَيْهِ الْوَجْدُ وَ الْغَرَامُ لِحَرْثِ قَبْرِ الْإِمَامِ علیه السلام خَرَجَ مِنْ مِصْرَ مَاشِياً هَائِماً عَلَى وَجْهِهِ شَاكِياً وَجْدَهُ إِلَى رَبِّهِ وَ بَقِيَ حَزِيناً كَئِيباً حَتَّى بَلَغَ الْكُوفَةَ وَ كَانَ الْبُهْلُولُ يَوْمَئِذٍ بِالْكُوفَةِ فَلَقِيَهُ زَيْدٌ الْمَجْنُونُ وَ سَلَّمَ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ فَقَالَ لَهُ الْبُهْلُولُ مِنْ أَيْنَ لَكَ مَعْرِفَتِي فَلَمْ تَرَنِي قَطُّ فَقَالَ زَيْدٌ يَا هَذَا اعْلَمْ أَنَّ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ مَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ وَ مَا تَنَاكَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ فَقَالَ لَهُ الْبُهْلُولُ يَا زَيْدُ مَا الَّذِي أَخْرَجَكَ مِنْ بِلَادِكَ بِغَيْرِ دَابَّةٍ وَ لَا مَرْكُوبٍ فَقَالَ وَ اللَّهِ مَا خَرَجْتُ إِلَّا مِنْ شِدَّةِ وَجْدِي وَ حُزْنِي وَ قَدْ بَلَغَنِي أَنَّ هَذَا اللَّعِينَ أَمَرَ بِحَرْثِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ خَرَابِ بُنْيَانِهِ وَ قَتْلِ زُوَّارِهِ فَهَذَا الَّذِي أَخْرَجَنِي مِنْ مَوْطِنِي وَ نقص [نَغَّصَ] عَيْشِي وَ أَجْرَى دُمُوعِي وَ أَقَلَّ هُجُوعِي فَقَالَ الْبُهْلُولُ وَ أَنَا وَ اللَّهِ كَذَلِكَ فَقَالَ لَهُ قُمْ بِنَا نَمْضِي إِلَى كَرْبَلَاءَ لِنُشَاهِدَ قُبُورَ أَوْلَادِ عَلِيٍّ الْمُرْتَضَى قَالَ فَأَخَذَ كُلٌّ بِيَدِ صَاحِبِهِ حَتَّى وَصَلَا إِلَى قَبْرِ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ إِذَا هُوَ عَلَى حَالِهِ لَمْ يَتَغَيَّرْ وَ قَدْ هَدَمُوا بُنْيَانَهُ وَ كُلَّمَا أَجْرَوْا عَلَيْهِ الْمَاءَ غَارَ وَ حَارَ وَ اسْتَدَارَ بِقُدْرَةِ الْعَزِيزِ الْجَبَّارِ وَ لَمْ يَصِلْ قَطْرَةٌ وَاحِدَةٌ إِلَى قَبْرِ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ كَانَ الْقَبْرُ الشَّرِيفُ إِذَا جَاءَهُ الْمَاءُ يَرْتَفِعُ أَرْضُهُ بِإِذْنِ اللَّهِ تَعَالَى فَتَعَجَّبَ زَيْدٌ الْمَجْنُونُ مِمَّا شَاهَدَهُ وَ قَالَ انْظُرْ يَا بُهْلُولُ يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللَّهِ بِأَفْواهِهِمْ- وَ يَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ ....

وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ قَالَ وَ لَمْ يَزَلِ الْمُتَوَكِّلُ يَأْمُرُ بِحَرْثِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ علیه السلام مُدَّةَ عِشْرِينَ سَنَةً

وَ الْقَبْرُ عَلَى حَالِهِ لَمْ يَتَغَيَّرْ وَ لَا يَعْلُوهُ قَطْرَةٌ مِنَ الْمَاءِ فَلَمَّا نَظَرَ الْحَارِثُ إِلَى ذَلِكَ قَالَ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَ بِمُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ وَ اللَّهِ لَأَهْرُبَنَّ عَلَى وَجْهِي وَ أَهِيمُ فِي الْبَرَارِي وَ لَا أَحْرُثُ قَبْرَ الْحُسَيْنِ ابْنِ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ وَ إِنَّ لِي مُدَّةَ عِشْرِينَ سَنَةً أَنْظُرُ آيَاتِ اللَّهِ وَ أُشَاهِدُ بَرَاهِينَ آلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ وَ لَا أَتَّعِظُ وَ لَا أَعْتَبِرُ ثُمَّ إِنَّهُ حَلَّ النِّيرَانَ وَ طَرَحَ الْفَدَّانَ (۱) وَ أَقْبَلَ يَمْشِي نَحْوَ زَيْدٍ الْمَجْنُونِ وَ قَالَ لَهُ مِنْ أَيْنَ أَقْبَلْتَ يَا شَيْخُ قَالَ مِنْ مِصْرَ فَقَالَ لَهُ وَ لِأَيِّ شَيْ ءٍ جِئْتَ إِلَى هُنَا وَ إِنَّهُ لَأَخْشَى عَلَيْكَ مِنَ الْقَتْلِ فَبَكَى زَيْدٌ وَ قَالَ وَ اللَّهِ قَدْ بَلَغَنِي حَرْثُ قَبْرِ الْحُسَيْنِ عليه السلام فَأَحْزَنَنِي ذَلِكَ وَ هَيَّجَ حُزْنِي وَ وَجْدِي فَانْكَبَّ الْحَارِثُ عَلَى أَقْدَامِ زَيْدٍ يُقَبِّلُهُمَا وَ هُوَ يَقُولُ فِدَاكَ أَبِي وَ أُمِّي فَوَ اللَّهِ يَا شَيْخُ مِنْ حِينِ مَا أَقْبَلْتَ إِلَيَّ أَقْبَلَتْ إِلَيَّ الرَّحْمَةُ وَ اسْتَنَارَ قَلْبِي بِنُورِ اللَّهِ وَ إِنِّي آمَنْتُ بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ إِنَّ لِي مُدَّةَ عِشْرِينَ سَنَةً وَ أَنَا أَحْرُثُ هَذِهِ الْأَرْضَ وَ كُلَّمَا أَجْرَيْتُ الْمَاءَ إِلَى قَبْرِ الْحُسَيْنِ عليه السلام غَارَ وَ حَارَ وَ اسْتَدَارَ وَ لَمْ يَصِلْ إِلَى قَبْرِ الْحُسَيْنِ مِنْهُ قَطْرَةٌ وَ كَأَنِّي كُنْتُ فِي سُكْرٍ وَ أَفَقْتُ الْآنَ بِبَرَكَةِ قُدُومِكَ إِلَيَّ فَبَكَى زَيْدٌ وَ تَمَثَّلَ بِهَذِهِ الْأَبْيَاتِ:

تَاللَّهِ إِنْ كَانَتْ أُمَيَّةُ قَدْ أَتَتْ***قَتْلَ ابْنِ بِنْتِ نَبِيِّهَا مَظْلُوماً

فَلَقَدْ أَتَاهُ بَنُو أَبِيهِ بِمِثْلِهِ***هَذَا لَعَمْرُكَ قَبْرُهُ مَهْدُوماً

أَسِفُوا عَلَى أَنْ لَا يَكُونُوا شَارَكُوا***فِي قَتْلِهِ فَتَتَبَّعُوهُ رَمِيماً

فَبَكَى الْحَارِثُ وَ قَالَ يَا زَيْدُ قَدْ أَيْقَظْتَنِي مِنْ رَقْدَتِي وَ أَرْشَدْتَنِي مِنْ غَفْلَتِي وَ هَا أَنَا الْآنَ مَاضٍ إِلَى الْمُتَوَكِّلِ بِسُرَّمَنْ رَأَى أُعَرِّفُهُ بِصُورَةِ الْحَالِ إِنْ شَاءَ أَنْ يَقْتُلَنِي وَ إِنْ شَاءَ أَنْ يَتْرُكَنِي فَقَالَ لَهُ زَيْدٌ وَ أَنَا أَيْضاً أَسِيرُ مَعَكَ إِلَيْهِ وَ أُسَاعِدُكَ عَلَى ذَلِكَ قَالَ فَلَمَّا دَخَلَ الْحَارِثُ إِلَى الْمُتَوَكِّلِ وَ خَبَّرَهُ بِمَا شَاهَدَ مِنْ بُرْهَانِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ عليه السلام اسْتَشَاطَ غَيْظاً وَ ازْدَادَ بُغْضاً لِأَهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ وَ أَمَرَ بِقَتْلِ الْحَارِثِ وَ أَمَرَ

۱- ۱. أراد بالفدان: آله الثورين للحرث لقوله« طرح» و النيران يحتمل كونه تصحيف« الثيران» لقوله« حل» و سيأتى فى البيان.

أَنْ يُشَدَّ فِی رِجْلِهِ حَبْلٌ وَ يُسْحَبَ عَلَی وَجْهِهِ فِی الْأَسْوَاقِ ثُمَّ يُصْلَبَ فِی مُجْتَمَعِ النَّاسِ لِيَكُونَ عِبْرَةً لِمَنِ اعْتَبَرَ وَ لَا يَبْقَی أَحَدٌ يَذْكُرُ أَهْلَ الْبَيْتِ بِخَيْرٍ أَبَداً وَ أَمَّا زَيْدٌ الْمَجْنُونُ فَإِنَّهُ ازْدَادَ حُزْنُهُ وَ اشْتَدَّ عَزَاؤُهُ وَ طَالَ بُكَاؤُهُ وَ صَبَرَ حَتَّی أَنْزَلُوهُ مِنَ الصَّلْبِ وَ أَلْقَوْهُ عَلَی مَزْبَلَةٍ هُنَاكَ فَجَاءَ إِلَيْهِ زَيْدٌ فَاحْتَمَلَهُ إِلَی الدِّجْلَةِ وَ غَسَّلَهُ وَ كَفَّنَهُ وَ صَلَّی عَلَيْهِ وَ دَفَنَهُ وَ بَقِيَ ثَلَاثَةَ أَيَّام لَا يُفَارِقُ قَبْرَهُ وَ هُوَ يَتْلُو كِتَابَ اللَّهِ عِنْدَهُ فَبَيْنَمَا هُوَ ذَاتَ يَوْم جَالِسٌ إِذْ سَمِعَ صُرَاخاً عَالِياً وَ نَوْحاً شَجِيّاً وَ بُكَاءً عَظِيماً وَ نِسَاءً بِكَثْرَةٍ مُنَشَّرَاتِ الشُّعُورِ مُشَقَّقَاتِ الْجُيُوبِ مُسْوَدَّاتِ الْوُجُوهِ وَ رِجَالًا بِكَثْرَةٍ يَنْدِبُونَ بِالْوَيْلِ وَ الثُّبُورِ وَ النَّاسُ كَافَّةً فِی اضْطِرَابٍ شَدِيدٍ وَ إِذَا بِجَنَازَةٍ مَحْمُولَةٍ عَلَی أَعْنَاقِ الرِّجَالِ وَ قَدْ نُشِرَتْ لَهَا الْأَعْلَامُ وَ الرَّايَاتُ وَ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهَا أَفْوَاجاً قَدِ انْسَدَّتِ الطُّرُقُ مِنَ الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ قَالَ زَيْدٌ فَظَنَنْتُ أَنَّ الْمُتَوَكِّلَ قَدْ مَاتَ فَتَقَدَّمْتُ إِلَی رَجُلٍ مِنْهُمْ وَ قُلْتُ لَهُ مَنْ يَكُونُ هَذَا الْمَيِّتُ فَقَالَ هَذِهِ جَنَازَةُ جَارِيَةِ الْمُتَوَكِّلِ وَ هِيَ جَارِيَةٌ سَوْدَاءُ حَبَشِيَّةٌ وَ كَانَ اسْمُهَا رَيْحَانَةَ وَ كَانَ يُحِبُّهَا حُبّاً شَدِيداً ثُمَّ إِنَّهُمْ عَمِلُوا لَهَا شَأْناً عَظِيماً وَ دَفَنُوهَا فِی قَبْرٍ جَدِيدٍ وَ فَرَشُوا فِيهِ الْوَرْدَ وَ الرَّيَاحِينَ وَ الْمِسْكَ وَ الْعَنْبَرَ وَ بَنَوْا عَلَيْهَا قُبَّةً عَالِيَةً فَلَمَّا نَظَرَ زَيْدٌ إِلَی ذَلِكَ ازْدَادَتْ أَشْجَانُهُ وَ تَصَاعَدَتْ نِيرَانُهُ وَ جَعَلَ يَلْطِمُ وَجْهَهُ وَ يُمَزِّقُ أَطْمَارَهُ وَ يَحْثِي التُّرَابَ عَلَی رَأْسِهِ وَ هُوَ يَقُولُ وَا وَيْلَاهْ وَا أَسَفَاهْ عَلَيْكَ يَا حُسَيْنُ أَ تُقْتَلُ بِالطَّفِّ غَرِيباً وَحِيداً ظَمْآنَ شَهِيداً وَ تُسْبَی نِسَاؤُكَ وَ بَنَاتُكَ وَ عِيَالُكَ وَ تُذْبَحُ أَطْفَالُكَ وَ لَمْ يَبْكِ عَلَيْكَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ وَ تُدْفَنُ بِغَيْرِ غُسْلٍ وَ لَا كَفَنٍ وَ يُحْرَثُ بَعْدَ ذَلِكَ قَبْرُكَ لِيُطْفِئُوا نُورَكَ وَ أَنْتَ ابْنُ عَلِيٍّ الْمُرْتَضَی وَ ابْنُ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ وَ يَكُونُ هَذَا الشَّأْنُ الْعَظِيمُ لِمَوْتِ جَارِيَةٍ سَوْدَاءَ وَ لَمْ يَكُنِ الْحُزْنُ وَ الْبُكَاءُ لِابْنِ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَی قَالَ وَ لَمْ يَزَلْ يَبْكِي وَ يَنُوحُ حَتَّی غُشِيَ عَلَيْهِ وَ النَّاسُ كَافَّةً يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ رَقَّ لَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ جَنَی عَلَيْهِ فَلَمَّا أَفَاقَ مِنْ غَشْوَتِهِ أَنْشَدَ يَقُولُ:

أَ يُحْرَثُ بِالطَّفِّ قَبْرُ الْحُسَيْنِ***وَ يَعْمُرُ قَبْرُ بَنِی الزَّانِيَهِ

لَعَلَّ الزَّمَانَ بِهِمْ قَدْ يَعُودُ***وَ يَأْتِی بِدَوْلَتِهِمْ ثَانِيَةً

أَلَا لَعَنَ اللَّهُ أَهْلَ الْفَسَادِ***وَ مَنْ يَأْمَنُ الدَّنِيَّةَ الْفَانِيَةَ

قَالَ إِنَّ زَيْداً كَتَبَ هَذِهِ الْأَبْيَاتَ فِی وَرَقَةٍ وَ سَلَّمَهَا لِبَعْضِ حُجَّابِ الْمُتَوَكِّلِ قَالَ فَلَمَّا قَرَأَهَا اشْتَدَّ غَيْظُهُ وَ أَمَرَ بِإِحْضَارِهِ فَأُحْضِرَ وَ جَرَى بَيْنَهُ وَ بَيْنَهُ مِنَ الْوَعْظِ وَ التَّوْبِيخِ مَا أَغَاظَهُ حَتَّى أَمَرَ بِقَتْلِهِ فَلَمَّا مَثُلَ بَيْنَ يَدَيْهِ سَأَلَهُ عَنْ أَبِی تُرَابٍ مَنْ هُوَ اسْتِحْقَاراً لَهُ فَقَالَ وَ اللَّهِ إِنَّكَ عَارِفٌ بِهِ وَ بِفَضْلِهِ وَ شَرَفِهِ وَ حَسَبِهِ وَ نَسَبِهِ فَوَ اللَّهِ مَا يَجْحَدُ فَضْلَهُ إِلَّا كُلُّ كَافِرٍ مُرْتَابٍ وَ لَا يُبْغِضُهُ إِلَّا كُلُّ مُنَافِقٍ كَذَّابٍ وَ شَرَعَ يُعَدِّدُ فَضْلَهُ وَ مَنَاقِبَهُ حَتَّى ذَكَرَ مِنْهَا مَا أَغَاظَ الْمُتَوَكِّلَ فَأَمَرَ بِحَبْسِهِ فَحُبِسَ فَلَمَّا أُسْدِلَ الظَّلَامُ وَ هَجَعَ جَاءَ إِلَى الْمُتَوَكِّلِ هَاتِفٌ وَ رَفَسَهُ بِرِجْلِهِ وَ قَالَ لَهُ قُمْ وَ أَخْرِجْ زَيْداً مِنْ حَبْسِهِ وَ إِلَّا أَهْلَكَكَ اللَّهُ عَاجِلًا فَقَامَ هُوَ بِنَفْسِهِ وَ أَخْرَجَ زَيْداً مِنْ حَبْسِهِ وَ خَلَعَ عَلَيْهِ خِلْعَةً سَنِيَّةً وَ قَالَ لَهُ اطْلُبْ مَا تُرِيدُ قَالَ أُرِيدُ عِمَارَةَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ أَنْ لَا يَتَعَرَّضَ أَحَدٌ لِزُوَّارِهِ فَأَمَرَ لَهُ بِذَلِكَ فَخَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ فَرِحاً مَسْرُوراً وَ جَعَلَ يَدُورُ فِی الْبُلْدَانِ وَ هُوَ يَقُولُ مَنْ أَرَادَ زِيَارَةَ الْحُسَيْنِ عليه السلام فَلَهُ الْأَمَانُ طُولَ الْأَزْمَانِ.

**[ترجمه]مؤلف: در تألیفات علماء یافتم که سلیمان اعمش گفت: من در کوفه بودم و همسایه ای داشتم که نزد او می نشستم. یک شب جمعه نزد او رفتم و گفتم: درباره زیارت حسین علیه السّلام چه عقیده ای داری؟ گفت: بدعت است، هر بدعتی گمراهی و هر شخص گمراهی اهل جهنم خواهد بود. اعمش می گوید: من در حالی که به او خشمناک بودم برخاستم و با خویشتن گفتم: من در وقت سحر نزد او می روم و مقداری از فضائل و مناقب امام حسین علیه السّلام را برایش شرح می دهم. اگر دیدم در عناد خود اصرار دارد، او را به قتل می رسانم. وقتی هنگام سحر فرا رسید، متوجه آن همسایه شدم و دق الباب نمودم و نام او را صدا زدم. ناگاه شنیدم زوجه اش می گوید: شوهرم از اول شب به قصد زیارت حسین علیه السّلام رفته است.

موقعی که من بدنبال او متوجه قبر مقدس امام حسین علیه السّلام شدم، دیدم که وی در حال سجده، دعا، گریه، توبه و استغفار است! بعدا سر خود را برداشت و مرا نزدیک خود دید. من به او گفتم: ای مرد بزرگ! تو دیروز می گفتی زیارت حسین علیه السّلام بدعت و هر بدعتی گمراهی و هر شخص گمراهی در دوزخ خواهد بود. ولی امروز آمده ای و آن را زیارت می کنی!؟ او گفت: ای سلیمان! مرا ملامت مکن. زیرا معتقد به امامت اهل بیت رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم نبودم تا این که دیشب فرا رسید و خوابی دیدم که مرا دچار هول و ترس کرد.

گفتم: ای شیخ! چه خوابی دیدی!؟ گفت: مرد جلیل القدری را دیدم که زیاد بلند بالا و کوتاه قامت نبود. من این قدرت را ندارم که عظمت جلال و جمال و بها و کمال او را شرح دهم. او با گروه هایی بود که در اطرافش بودند و وی را به سرعت می آوردند. در جلوی او سواری بود که تاجی بر سر داشت. آن تاج دارای چهار پایه بود و در هر پایه آن یک گوهر بود که مسافت سه روز راه را نورانی می نمود. من به یکی از خدامان او گفتم: این شخص کیست؟ گفت: حضرت محمّد مصطفی صلّی اللّه علیه و آله و سلّم است. گفت: آن شخص دیگر کیست؟ گفت: علی مرتضی علیه السّلام است که وصی وی می باشد. بعدا به دقت نظر کردم و ناقه ای از نور دیدم که هودجی از نور بر پشت آن بود. در میان آن هودج دو نفر زن بود. آن ناقه در بین آسمان و زمین پرواز می نمود. من گفتم: این ناقه از کیست؟ گفت: از خدیجه کبرا و فاطمه زهرا علیهما السّلام است. گفتم: این کودک کیست؟ گفت: حسن بن علی علیهما السّلام می باشد. گفتم: ایشان جمعا کجا می روند؟ گفت: برای

زیارت حضرت حسین بن علی علیهما السّلام که مقتول و شهید شده است به کربلا می روند. سپس من متوجه هودج فاطمه زهرا علیها السّلام شدم. ناگاه دیدم رقعه هایی که چیزی در آنها نوشته شده بود از آسمان فرو می ریزد. جویا شدم این رقعه ها چیست؟ گفت: این رقعه ها امان نامه ای است از دوزخ برای زواری که شب جمعه به زیارت امام حسین علیه السّلام می روند. هنگامی که من خواهان یکی از آن رقعه شدم به من گفت: تو می گویی زیارت قبر امام حسین علیه السّلام بدعت است. تو این رقعه را به دست نخواهی آورد، مگر موقعی که حسین علیه السّلام را زیارت کنی و به فضیلت و شرافت آن حضرت معتقد شوی. من در حالی که مضطرب و هراسان بودم از خواب بیدار شدم و در همین ساعت به قصد زیارت مولایم امام حسین علیه السّلام خارج گردیدم. من توبه کردم؛ ای سلیمان! من از قبر حسین علیه السّلام مفارقت نمی کنم تا روح از بدنم مفارقت نماید.

دعبل بن علی خزاعی می گوید: هنگامی که من با قصیده تائیه (که آخر شعرهای آن به تاء ختم شده است) از نزد حضرت علی بن موسی الرضا علیهما السّلام مراجعت نمودم، وارد شهری شدم. من در یکی از شب ها که قسمتی از آن طی شده بود، مشغول قصیده خود بودم. ناگاه شنیدم شخصی دق الباب می کند. گفتم: کیست؟ گفت: یکی از برادران تو هستم. فورا رفتم و در را باز کردم. ناگاه دیدم شخصی وارد شد که بدنم از دیدن او دچار لرزه شد و از خود بی خود شدم! او در کناری نشست و به من گفت: ترسان مباش! زیرا من یکی از برادران جنی تو می باشم که در شب ولادت تو متولد شده ام و با تو نشو و نما کرده ام. من نزد تو آمده ام تا موضوعی را برایت بگویم که مسرور شوی و نفس و بصیرت تو تقویت شود. من حال طبیعی خود را یافتم و قلبم آرام گرفت. سپس او گفت: ای دعبل! بدان که من از لحاظ بغض و عداوت نسبت به علی بن ابی طالب علیه السّلام، سخت ترین خلق خدا بودم. یک وقت با گروهی از جنی های معصیت کار خارج شدیم و با گروهی که به زیارت امام حسین علیه السّلام می رفتند و شب آنان را فرا گرفته بود، مصادف شدیم. ما تصمیم گرفتیم ایشان را اذیت کنیم. ناگاه دیدیم ملائکه ای از آسمان مانع ما شدند و ملائکه ای از زمین مانع اذیت حیوانات زمینی گردیدند. گویا من خواب بودم که بیدار شوم یا غافل بودم که متوجه گردم. من دریافتم آن عنایتی که ملائکه از طرف خدا به زوار حسین علیه السّلام دارند، به جهت عظمت آن شخصی است که آنان به قصد او می روند و برای زیارت وی مشرف می شوند.

من توبه کردم و تجدید نیت نمودم و با آن گروه به زیارت رفتم. با آنان توقف و نظیر ایشان دعا کردم. در آن سال با آنان به حج رفتم و قبر پیغمبر خدا صلّی اللّٰه علیه و آله را زیارت نمودم. سپس به مردی برخوردم که گروهی در اطراف او بودند. گفتم: این شخص کیست؟ گفتند: امام جعفر صادق علیه السّلام است. من نزدیک حضرت صادق علیه السّلام رفتم و سلام کردم. آن بزرگوار فرمود: مرحبا به تو ای اهل عراق! داستان کربلا را در نظر داری؟ دیدی خدا تا چه حدود دوستان ما را گرامی داشت؟ بدان که خدا توبه تو را پذیرفت و گناه تو را آمرزید.

من به حضرت صادق علیه السّلام گفتم: سپاس مخصوص آن خدایی است که به وسیله شما بر من منت نهاد، قلبم را به نور هدایت شما هدایت کرد و مرا از افرادی قرارداد که به رشته ولایت شما متمسک شدند. یا ابن رسول اللّٰه! یک حدیثی برایم بگو که آن را برای اهل بیت و خویشاوندان خود ببرم. فرمود: پیامبر اسلام صلّی اللّٰه علیه و آله و سلّم فرموده است: یا علی! بهشت بر پیامبران حرام است تا من داخل آن شوم. نیز بر اوصیاء حرام است تا تو داخل آن گردی؛ همچنین بر همه امم حرام است تا امت من داخل آن شوند؛ نیز بهشت بر امت من حرام است تا این که به ولایت و امامت تو اقرار نمایند. یا علی! به حق

آن کسـی که مرا به حق مبعوث نمود، احدی داخل بهشت نخواهد شد، مگر کسـی که با تو نسـبتی و سـببی داشته باشد. سپس آن شـخص جنی به من گفت: ای دعبـل! این حـدیث را حفظ کن، زیرا هرگز نظیر آن را از مثل من نخواهی شـنید. بعـدا گویا زمین او را بلعید و من وی را ندیدم!

روایت شده متوکل که از خلفای بنی عباس بود، با اهل بیت پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم فوق العاده عداوت و بغض داشت. وی همان کسی است که به کشاورزان دستور داد قبر امام حسین علیه السّلام را شخم بزنند، آثار و بناهای آن را خراب نمایند و آب نهر علقمه را به نحوی بر قبر آن حضـرت ببندند که اثری از آن قبر باقی نماند و احدی از آن خبری نداشته باشد. وی مردمی را که قبر امام حسـین علیه السّـلام را زیارت کنند تهدید به بقتل کرد و گروهی از لشکر خود را در کمین گاه قرار داد و به آنان توصیه نمود هر کسی را یافتید که برای زیارت قبر حسین علیه السّلام می رود، او را به قتل برسانید. منظور متوکل این بود که نور خدا را خاموش و آثار ذریه پیغمبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را مخفی نماید. این خبر به گوش زید رسید که او را مجنون می گفتنـد، ولی او صـاحب عقلی کامـل و نظریه ای عـالی بود. وی بـدین لحـاظ به مجنون لقب یـافت که هر شخص عـاقلی را مجاب می نمود و حجت هر شـخص ادیب را در هم می شـکست، و هیـچ وقت از جواب خسـته و از خطا به ملول نمی شد .

هنگامی که این زید شـنید که ساختمان قبر امام حسـین علیه السّـلام مورد تخریب قرار گرفته و محل آن را کشت و زرع نموده اند، این عمل به نظرش بزرگ آمد و حزن او شدید و مصـیبت امام حسـین علیه السّـلام برایش تجدید شد. این زید در آن روز ساکن مصـر بود. موقعی که غم و اندوه به علت شـخم کردن قبر امام حسـین علیه السّـلام بر او غلبه یافت، از مصر در حالی که پیاده و حیران بود خارج شد و مصیبت خود را به پروردگار خویشتن شکایت می کرد. وی همچنان حزین و مغموم بود تا وارد کوفه گردید.

بهلـول آن موقـع در کـوفه بود. زیـد بـا او ملاقـات و به وی سـلام کرد و جواب شـنید. بهلول به زیـد گفت: تو از کجـا مرا می شناسـی، در صورتی که هرگز مرا ندیـده ای؟ زید گفت: قلوب مؤمنین همه زیر یک پرچم هسـتند. آن قلب هایی که یکدیگر را بشناسـند، نسـبت به یکـدیگر الفت دارند و قلب هایی که یکدیگر را نشناسـند، با یکدیگر اختلاف خواهند داشت. بهلول به زید گفت: چه چیزی باعث شد که تو از شـهر خود با پای پیاده خارج شوی!؟ زید گفت: به خدا قسم من از شدت غم و اندوه خارج شدم، زیرا شنیده ام که این لعین - یعنی متوکل - دستور داده قبر امام حسین علیه السّلام را شخم بزنند و ساختمان آن را خراب و زائران آن حضـرت را شـهید نماینـد. این موضوع است که مرا از وطن خود خارج، زنـدگی را بر من تلـخ و اشک مرا جاری نموده و خواب را از چشـمانم گرفته است. بهلول گفت: به خـدا قسم من نیز همین طور شـده ام. زیـد گفت: برخیز تا به کربلا برویم و قبرهای فرزندان علی مرتضی علیه السّلام را مشاهده نماییم.

ایشان دست یکـدیگر را گرفتنـد و آمدنـد تا نزد قبر امام حسـین علیه السّـلام رسیدند و دیدند آن قبر به حال اولیه خود باقی و تغییر نکرده است. ولی ساختمان های آن را خراب نموده انـد. هر چقـدر آب بر آن قبر مبارک می بسـتند، آب فرو می رفت و به قـدرت خـدای توانـا حیران می شـد و در اطراف قبر دور می زد و یـک قطره از آن آب به قبر امـام حسـین علیه السّـلام نمی رسـید. هر گاه آب نزدیک قبر آن حضـرت می آمـد، زمین آن قبر به اجازه خـدای توانا ارتفاع پیدا می کرد. زید از آن منظره

تعجب کرد و گفت: ای بهلول، نگاه کن! {می خواهنـد نور خدا را با دهان های خود خاموش نمایند. خدا نمی پذیرد مگر این که نور خود را کامل کند، ولو این که برای مشرکین ناپسند باشد.}

متوکل همچنان مدت بیست سال دسـتور می داد تا قبر امام حسین علیه السّـلام را شـخم بزنند، ولی قبر آن بزرگوار همچنان به حـال خود بود و تغییری نمی کرد و قطره ای از آب بر بالای آن قبر مقـدس نمی رفت. وقتی آن شـخص کشاورز با آن منظره مواجه شد گفت: به خدا و حضـرت محمّد صلّی اللَّه علیه و آله ایمان آوردم. من سر به بیابان ها می گذارم و می روم، ولی قبر حسـین علیه السّـلام را که پسـر دختر پیامبر خدا صـلّی اللَّه علیه و آله و سـلّم است شخم نمی زنم. مدت بیست سال است که به قدرت و آیات خدا نظر می کنم و دلیل و برهان های آل پیغمبر خدا صـلّی اللَّه علیه و آله و سلّم را مشاهده می نمایم و باز هم عبرت نمی گیرم! سـپس آن کشاورز یوغ را از گردن گاوها برداشت و گاوها را رها کرد و متوجه زید مجنون گردید و به زید گفت: ای شـیخ! از کجـا آمـدی؟ گفت: از مصـر! گفت: برای چه به اینجـا آمـده ای؟ من می ترسم تو را به قتل برساننـد. زید گریان شد و گفت: وقتی به من رسید که قبر حسین علیه السّلام را شخم زده اند، غم و اندوه من به هیجان آمده است.

آن کشاورز به قدم های زید افتاد، پاهای او را بوسـید و گفت: پدر و مادرم به فدای تو باد! از آن موقعی که تو نزد من آمدی، رحمت به من روی آورده و قلبم به نور خـدا نورانی گردیده است. من به خدا و رسول ایمان آورده ام. مدت بیست سال اسـت که من این زمین را شـخم می زنم و هر گـاه آب به قـبر حسـین علیه السّـلام می بنـدم، آب فرو می رود و حیران می شود و در اطراف قبر حسـین دور می زند و یک قطره از آن به قبر حسـین علیه السّلام نمی رسد. گویا من در حال مستی بودم و اکنون به برکت قدم تو به هوش آمدم. زید گریست و به این ابیات تمثل جست:

به خدا قسم اگر کفار بنی امیه پسر دختر پیامبر خدا را در حالی که مظلوم بود به قتل رسانیدند

پسران پدر او یعنی بنی عباس نظیر آن عمل را انجام دادند و به جان تو قسم که قبر امام حسین علیه السّلام را خراب کردند بنی عباس متأسف بودند که چرا در قتل امام حسـین علیه السّلام مشایعت از بنی امیه نکردند (چون به آن منظور نائل نشدند لذا) به جستجوی استخوان های آن حضرت رفتند (و قبرش را خراب نمودند)

آن کشاورز گریان شد و گفت: ای زید! تو مرا از خواب غفلت بیدار و هدایت کردی. من اکنون به سامراء نزد متوکل می روم و این قضـیه را برایش شـرح می دهم. اگر خواست که مرا می کشـد و الا آزادم می نمایـد. زیـد گفت: من هم با تو می آیم و سخن تو را تأیید می کنم. هنگامی که آن کشاورز نزد متوکل آمد و جریان معجزات قبر حسـین علیه السّـلام را شرح داد، غیظ و بغض متوکل لعین نسـبت به اهل بیت پیامبر اسلام صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم شدید شد و دستور داد تا آن کشاورز را به قتل برساننـد. امر کرد تـا طنـاب به پای او بسـتند و او را از ناحیه صورت در میان بازارها کشـیدند. سـپس جسـد پاکش را در محل اجتماع مردم به دار زدند تا برای دیگران عبرت باشد و ابدا کسی باقی نباشد که اهل بیت علیهم السّلام را به خوبی یاد نماید!

موقعی که زید مجنون با این منظره مواجه شد، غم و عزا و گریه او شدت یافت. بعدا صبر کرد تا جنازه آن کشاورز را از بالای دار فرود آوردنـد و در محـل خاکروبه ها انداختنـد. زیـد آمـد و جنازه او را به دجله حمل کرد. سپس آن را غسل داد و کفن کرد و به خاک سپرد و مـدت سه روز از قبر او جـدا نشد و قرآن برایش تلاوت می کرد. در یکی از روزها که زید نزد آن قبر

بود، ناگـاه صـدای شـیون و نوحه ای دلخراش و گریه ای فراوان شـنید. زنـان فراوانی را دیـد که با موهای پریشان و دامن های چاک زده و صورت های سـیاه می آینـد. مردانی را دیـد که صـدا به وا ویلا بلنـد کرده بودند و مردم عموما دچار اضـطراب و ناراحتی شـده انـد. ناگاه دیـد جنازه ای را روی دوش مردان می آورنـد که پرچم های فراوانی برایش برافراشـته اند و مردم در اطراف آن جنازه گروه گروه می آیند و از کثرت مردان و زنان راه ها بسته شده اند!

زیـد می گوید: من گمان کردم متوکل فوت شده است. نزد یکی از آن مردها رفتم و به او گفتم: این میت کیست؟ گفت: این جنازه کنیزک متوکل است. او کنیزکی حبشـی و سـیاه چهره بود که نامش ریحانه بود و متوکل فوق العاده به او محبت داشت، سپس آنان برای آن کنیزک سـیاه فوق العاده تشریفات قائل شدند و او را در یک قبر جدیدی به خاک سپردند. در میان قبرش گـل و ریاحین و مشک و عنبر ریختنـد و یک قبه عالی بر فراز آن ساختنـد. موقعی که زیـد با این منظره مواجه شـد، غصه اش افزون و آتش غضـبش شـعله ور گردیـد. لطمـه به صـورت خـود می زد، لبـاس هـای خـود را پـاره می کرد. خـاک غم بر سـر خویشـتن می ریخت و می گفت: وا ویلاه! وا حسـیناه! یـا حسـین! آیا جا داشت تو در کربلا در حالی که غریب و تنها و تشـنه باشـی شـهید گردی، زنان و دختران و عیال تو اسیر شوند، کودکان تو ذبح گردند و احدی برای تو گریه نکند، تو بدون غسل و کفن به خاک سپرده شوی و قبر تو را شـخم بزنند تا نور تو را خاموش نمایند، در صورتی که تو پسـر علی مرتضایی، تو پسر فاطمه زهرایی، ولی برای فوت یک کنیزک سیاه این همه تجملات بر پا شود، اما برای پسر محمّد مصطفی صلّی اللَّه علیه و آله و سلّم غم و انـدوهی در کـار نباشـد؟ زیـد همچنـان گریه و زاری می کرد تـا این که غش نمود و مردم عمومـا به او نگاه می کردند. قلب بعضی برایش رقت کرد و برخی او را مجنون می دانستند. هنگامی که به هوش آمد این اشعار را انشاد کرد:

آیا جا دارد که قبر امام حسین علیه السّلام در کربلا کشت و زرع شود، ولی قبر فرزندان زنا تعمیر گردد؟

شاید زمانه دوباره برای آل علی علیه السّلام عود کند و دولت و قدرت برای دومین بار نصیب آنان شود

آگاه باشید خدا اهل فساد و افرادی را که دنیای فانی را ایمن می دانند لعنت کرده است

زید این اشعار را در یک ورقه نوشت و به یکی از دربانان متوکل تسلیم نمود. وقتی متوکل آن اشعار را خواند غضبش شدید شد و زید را احضار کرد. وقتی زید نزد متوکل آمد، سخنانی راجع به توبیخ و موعظه بین آنان رد و بدل شد. آخرالامر متوکل به غیظ آمد و دستور قتل زید را صادر کرد. موقعی که زید در مقابل متوکل قرار گرفت، وی از زید پرسید: ابو تراب کیست؟ منظور متوکل از این پرسش حقارت او بود. زید گفت: به خدا قسم که تو ابو تراب را می شناسی. تو از فضل، شرف، حسب و نسب او آگـاهی. به خـدا قسم غیر از شـخص کافر و شـکاک، کسـی منکر فضـیلت علی علیه السّـلام نمی شود و غیر از منافق، کسـی بغض علی علیـه السّـلام را نـدارد. سـپس به قـدری فضائـل و منـاقب علی علیه السّـلام را شـرح داد تـا این که متوکـل را خشمناک نمود و متوکل دستور زندانی کردن او را صادر کرد.

هنگـامی که شب فرا رسـید و متوکـل به خواب رفت، هـاتفی نزد متوکل آمـد و با پا به او زد و گفت: برخیز زیـد را از زنـدان خارج کن، و الا خـدا تو را هلاک خواهـد کرد! متوکل شـخصا برخاست و زید را از زندان نجات داد و خلعت نیکویی به وی داد و گفت: هر چه می خواهی بخواه. زیـد گفت: خواسـته من این است که قبر امـام حسـین علیه السّـلام ساخته شود و احـدی

متعرض زوار آن حضرت نشود. متوکل این پیشنهاد را پذیرفت. زید از نزد متوکل در حالی که خوشحال بود خارج شد. بعدا در شهرها گردش می کرد و می گفت: هر کس در هر زمان که بخواهد به زیارت قبر امام حسین علیه السّلام برود، در امان خواهد بود.

**[ترجمه]

بیان

نیر الفدان بالکسر الخشبه المعترضه فی عنق الثورین و الجمع النیران و الأنیار و الفدان بالتشدید البقره التی تحرث و الإسدال إرخاء الستر و إرساله و فیه استعاره و الرفس الضرب بالرجل.

**[ترجمه]«نیر الفدّان» به کسر نون چوبی است که بر گردن گاوهای شخم زن نصب می کنند و جمع آن «نیران» و «انیار» است. و «فدّان» به تشدید دال، گاوی است که شخم می زند و «اسدال» به معنای انداختن پرده هاست و رها کردن آن و در این کلام، استعاره است. و «رفس» با لگد زدن است.

**[ترجمه]

«۱۳»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ قُتَیْبَهَ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنِّی کُنْتُ بِالْحَیْرِ(۱) لَیْلَهَ عَرَفَهَ وَ کُنْتُ أُصَلِّی وَ ثَمَّ نَحْوٌ مِنْ خَمْسِینَ أَلْفاً مِنَ النَّاسِ جَمِیلَهٍ وُجُوهُهُمْ طَیِّبَهٍ أَرْوَاحُهُمْ وَ أَقْبَلُوا یُصَلُّونَ بِاللَّیْلِ أَجْمَعَ فَلَمَّا طَلَعَ الْفَجْرُ سَجَدْتُ ثُمَّ رَفَعْتُ رَأْسِی فَلَمْ أَرَ مِنْهُمْ أَحَداً فَقَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّهُ مَرَّ بِالْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام خَمْسُونَ أَلْفَ مَلَکٍ وَ هُوَ یُقْتَلُ فَعَرَجُوا إِلَی السَّمَاءِ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیْهِمْ مَرَرْتُمْ بِابْنِ حَبِیبِی وَ هُوَ یُقْتَلُ

۱- ۱. یعنی الحائر الحسینی علیه السلام.

فَلَمْ تَنْصُرُوهُ فَاهْبِطُوا إِلَى الْأَرْضِ فَاسْكُنُوا عِنْدَ قَبْرِهِ شُعْثاً غُبْراً إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ(۱).

**[ترجمه]کامل الزیاره: از اسحاق بن عمار نقل می کند که می گوید: به حضرت صادق علیه السّلام گفتم: من در شب عرفه در حائر امام حسین علیه السّلام مشغول نماز بودم. در آنجا در حدود پنجاه هزار نفر جمعیت بودند که دارای صورت هایی نیکو و روح هایی پاک بودند. آنان عموما در آن شب مشغول نماز بودند. وقتی فجر طلوع کرد من سجده کردم. سپس سر از سجده برداشتم و احدی از آنان را ندیدم. حضرت صادق علیه السّلام فرمود: در آن هنگامی که امام حسین علیه السّلام مشغول کارزار بود، تعداد پنجاه هزار ملک از نزد آن حضرت عبور کردند و به طرف آسمان عروج نمودند. خدای سبحان به ایشان وحی کرد: شما از نزد پسر دختر پیغمبر من عبور کردید و او را که مشغول کارزار بود یاری ننمودید؟ اکنون به سوی زمین هبوط کنید و در حالی نزد قبر حسین علیه السّلام ساکن شوید که ژولیده مو و غبارآلود باشید تا قیامت قیام نماید. - . کامل الزیاره: ۱۱۵ -

**[ترجمه]

«۱۴»

مل، [کامل الزیارات] الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ الْحُسَيْنِ ابْنِ بِنْتِ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ قَالَ: خَرَجْتُ فِي آخِرِ زَمَانِ بَنِي مَرْوَانَ إِلَى قَبْرِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السلام مُسْتَخْفِياً مِنْ أَهْلِ الشَّامِ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى كَرْبَلَاءَ فَاخْتَفَيْتُ فِي نَاحِيَةِ الْقَرْيَةِ حَتَّى إِذَا ذَهَبَ مِنَ اللَّيْلِ نِصْفُهُ أَقْبَلْتُ نَحْوَ الْقَبْرِ فَلَمَّا دَنَوْتُ مِنْهُ أَقْبَلَ نَحْوِي رَجُلٌ فَقَالَ لِي انْصَرِفْ مَأْجُوراً فَإِنَّكَ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ فَرَجَعْتُ فَزِعاً حَتَّى إِذَا كَادَ يَطْلُعُ الْفَجْرُ أَقْبَلْتُ نَحْوَهُ حَتَّى إِذَا دَنَوْتُ مِنْهُ خَرَجَ إِلَيَّ الرَّجُلُ فَقَالَ لِي يَا هَذَا إِنَّكَ لَنْ تَصِلَ إِلَيْهِ فَقُلْتُ لَهُ عَافَاكَ اللَّهُ وَ لِمَ لَا أَصِلُ إِلَيْهِ وَ قَدْ أَقْبَلْتُ مِنَ الْكُوفَةِ أُرِيدُ زِيَارَتَهُ فَلَا تَحُلْ بَيْنِي وَ بَيْنَهُ عَافَاكَ اللَّهُ وَ أَنَا أَخَافُ أَنْ أُصْبِحَ فَيَقْتُلُونِّي أَهْلُ الشَّامِ إِنْ أَدْرَكُونِي هَاهُنَا قَالَ فَقَالَ لِيَ اصْبِرْ قَلِيلًا فَإِنَّ مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ علیه السلام سَأَلَ اللَّهَ أَنْ يَأْذَنَ لَهُ فِي زِيَارَةِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ فَأَذِنَ لَهُ فَهَبَطَ مِنَ السَّمَاءِ فِي سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ فَهُمْ بِحَضْرَتِهِ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ يَنْتَظِرُونَ طُلُوعَ الْفَجْرِ ثُمَّ يَرْجِعُونَ (۲) إِلَى السَّمَاءِ قَالَ فَقُلْتُ فَمَنْ أَنْتَ عَافَاكَ اللَّهُ قَالَ أَنَا مِنَ الْمَلَائِكَةِ الَّذِينَ أُمِرُوا بِحَرَسِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ الِاسْتِغْفَارِ لِزُوَّارِهِ فَانْصَرَفْتُ وَ قَدْ كَادَ يَطِيرُ عَقْلِي لِمَا سَمِعْتُ مِنْهُ قَالَ فَأَقْبَلْتُ حَتَّى إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ أَقْبَلْتُ نَحْوَهُ فَلَمْ يَحُلْ بَيْنِي وَ بَيْنَهُ أَحَدٌ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَ دَعَوْتُ اللَّهَ عَلَى قَتَلَتِهِ وَ صَلَّيْتُ الصُّبْحَ وَ أَقْبَلْتُ مُسْرِعاً مَخَافَةَ أَهْلِ الشَّامِ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: حسین که پسر دختر ابو حمزه ثمالی بود می گوید: در اواخر زمان بنی مروان، من از خوف اهل شام مخفیانه متوجه قبر امام حسین علیه السّلام شدم، تا این که به ناحیه ای از آن قریه رسیدم و مخفی شدم. وقتی شب از نصفه گذشت، من متوجه قبر حسین علیه السّلام شدم. موقعی که نزدیک قبر رسیدم، مردی به سوی من آمد و به من گفت: برگرد! تو اجر خود را داری، زیرا به قبر نخواهی رسید. من در حالی که هراسان بودم بازگشتم. وقتی نزدیک طلوع فجر شد، دوباره متوجه قبر شدم و نزدیک آن رسیدم. بار دیگر آن مرد خارج شد و به من گفت: برگرد! تو هرگز به این قبر نخواهی رسید. گفتم: خدا تو را عافیت دهد، چرا من به این قبر نمی رسم، در صورتی که من از کوفه برای زیارت این قبر آمده ام!؟ تو بین

من و این قبر حائل مشو! زیرا می ترسم صبح شود و اهل شام مرا در این مکان درک کنند و مرا به قتل برسانند. گفت: مختصری صبر کن، زیرا موسی بن عمران علیه السّلام از خدا اجازه زیارت قبر امام حسین علیه السّلام را خواسته و خدا به او اجازه داده است. اکنون موسی با تعداد هفتاد هزار ملک از آسمان هبوط کرده و از اول شب در حضور امام حسین علیه السّلام هستند تا طلوع فجر. سپس به سوی آسمان مراجعت می نمایند.

من به آن شخص گفتم: خدا سلامت بدارد! تو کیستی؟ گفت: من از آن ملائکه ای هستم که مأمورم قبر امام حسین علیه السّلام را حفظ و حراست و از برای زوارش استغفار نمایم. من در حالی برگشتم که نزدیک بود برای این موضوعی که از او شنیدم، عقل از سرم پرواز نماید. هنگامی که فجر طلوع کرد من متوجه قبر امام حسین علیه السّلام شدم و احدی بین من و آن قبر حائل نشد. نزدیک قبر رفتم و به امام حسین علیه السّلام سلام کردم، در حق دشمنانش نفرین نمودم، نماز صبح را خواندم و از خوف اهل شام به سرعت برگشتم .

**[ترجمه]

«۱۵»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، حَدَّثَنِي الشَّيْخُ أَبُو جَعْفَرٍ النَّيْشَابُورِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجْتُ ذَاتَ سَنَةٍ إِلَى زِيَارَةِ الْحُسَيْنِ علیه السلام فِي جَمَاعَةٍ فَلَمَّا كُنَّا عَلَى فَرْسَخَيْنِ مِنَ الْمَشْهَدِ أَوْ أَكْثَرَ أَصَابَ رَجُلًا مِنَ الْجَمَاعَةِ الْفَالِجُ وَ صَارَ كَأَنَّهُ قِطْعَةُ لَحْمٍ قَالَ وَ جَعَلَ

ص: ۴۰۸

۱- ۱. كامل الزيارات ص ۱۱۵.

۲- ۲. فی المصدر: یعرجون. راجع ص ۱۱۲.

يُنَاشِدُنَا بِاللَّهِ أَنْ لَا نُخَلِّيَهُ وَ أَنْ نَحْمِلَهُ إِلَى الْمَشْهَدِ فَقَامَ عَلَيْهِ مَنْ يُرَاعِيهِ وَ يُحَافِظُهُ عَلَى الْبَهِيمَهِ فَلَمَّا دَخَلْنَا الْحَضْرَهَ وَضَعْنَاهُ عَلَى ثَوْبٍ وَ أَخَذَ رَجُلَانِ مِنَّا طَرَفَيِ الثَّوْبِ وَ رَفَعْنَاهُ عَلَى الْقَبْرِ وَ كَانَ يَدْعُو وَ يَتَضَرَّعُ وَ يَبْكِی وَ يَبْتَهِلُ وَ يُقْسِمُ عَلَى اللَّهِ بِحَقِّ الْحُسَيْنِ أَنْ يَهَبَ لَهُ الْعَافِيَهَ قَالَ فَلَمَّا وُضِعَ الثَّوْبُ عَلَى الْأَرْضِ جَلَسَ الرَّجُلُ وَ مَشَى وَ كَأَنَّمَا نَشِطَ مِنْ عِقَالٍ.

لقد تمّ هذا المجلّد بفضل اللّه و عونه فی شهر ربیع الأوّل من شهور سنه تسع و سبعین بعد الألف من الهجره و الحمد للّه أوّلًا و آخراً و صلّی اللّه علی محمّد و أهل بیته الطاهرین المقدّسین.

ص: ۴۰۹

**[ترجمه]دعوات راونـدی: ابو جعفر نیشابوری می گوید: یک سال من با گروهی برای زیارت امام حسـین علیه السّـلام رفتم. هنگامی که به قـدر دو فرسـخ یا بیشتر به قبر امام علیه السّـلام باقی مانـده بود، یکی از زوار فلـج و گویا یک قطعه گوشت شد. وی ما را به خـدا قسم می داد که مبادا دست از وی برداریم، بلکه او را تا حرم امام حسـین علیه السّـلام ببریم. از این روی یک نفر او را بر پشت مال سواری مواظبت می کرد.

هنگـامی که به حضور امـام حسـین مشـرف شـدیم، آن شـخص را در میان یک پارچه نهادیم و دو طرف آن را گرفتیم و او را روی قبر مقدس امام گذاشتیم. وی همچنان دعا و تضـرع و گریه می کرد و خدا را به حق امام حسین قسم می داد که او را شفا دهد. موقعی که آن پارچه را روی زمین نهادند، آن مرد نشست و راه افتاد، گویا از قید و بند رها شده باشد!

این مجلـد به فضـل و عون خـدا در مـاه ربیع الاول سال ۱۰۷۶ هجری به پایـان رسـید. و حمـد در اول و آخر برای خـداست و صلوات خدا بر محمد و اهل بیت طاهر و مقدس او باد.

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

**[ترجمه]

کلمه المصحّح

بسم اللّه الرحمن الرحیم

الحمد للّه. و الصلاه و السلام علی رسول اللّه و علی آله الأطیبین أمناء اللّه.

و بعد: فهذا هو الجزء الثالث من المجلّد العاشـر من کتاب بحار الأنوار حسب تجزئه المصـنّف رضوان اللّه علیه و الجزء الخامس و الأربعون حسب تجزئتنا وفّقنا اللّه العزیز لإتمامه بفضله و منّه.

نسخه الأصل:

و منن اللّه علینا أن أظفرنا بنسخه المؤلّف قدسّ سرّه بخطّ یده و هی مضبوطه فی خزانه مکتبه المسجد الأعظم لا زالت دائره بقم لمؤسّـسه و بانیه فقیه الأمّه و فقید أسـرتها آیه اللّه المرحوم الحاجّ آقا حسین الطباطبائیّ البروجردیّ رضوان اللّه علیه فقابلنا طبعتنا هذه علی تلک النسخه و راجعنا المصادر و النسخ المطبوعه الأخر التی أوعزنا إلیها فی الذیل فجاء بحمد اللّه أحسن النسخ طباعه و أتقنا و أصحّها تحقیقا

و لا یسـعنا دون أن نشـکر فضیله نجله الزاکی و خلفه الصدق حجه الإسلام و المسلمین الحاجّ السیّد محمّد حسن الطباطبائی دام إفضـاله حیث تفضّل علینا بهـذه النسـخه الکریمه حتّی قابلناها مع نسختنا من البـدو إلی الختم فله الشـکر الجزیل و الثناء الحسـن جزاء اللّه عن الإسلام و المسلمین خیر الجزاء.

محمد باقر البهبودی

ربيع الأوّل ١٣٨٥

ص: ٤١٠

**[ترجمه]ص: ۴۱۰

**[ترجمه]

فهرس ما فی هذا الجزء من الأبواب

«۴۵»

باب العلّه التی من أجلها أخّر اللّه العذاب عن قتلته صلوات اللّه علیه و العلّه التی من أجلها یقتل أولاد قتلته علیه السلام و أنّ اللّه ینتقم له فی زمن القائم علیه السلام ۲۹۹- ۲۹۵

ص: ۴۱۱

**[ترجمه]ص: ۴۱۱

ص: ۴۱۲

**[ترجمه]

تعريف مركز

بسم الله الرحمن الرحيم

هَلْ يَسْتَوِی الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

الزمر: ۹

المقدمة:

تأسّس مركز القائمیة للدراسات الکمبیوترية فی أصفهان بإشراف آیة الله الحاج السید حسن فقیه الإمامی عام ۱۴۲۶ الهجری فی المجالات الدینیة والثقافیة والعلمیة معتمداً علی النشاطات الخالصة والدؤوبة لجمع من الإخصائیین والمثقفین فی الجامعات والحوزات العلمیة.

إجراءات المؤسسة:

نظراً لقلة المراکز القائمة بتوفیر المصادر فی العلوم الإسلامیة وتبعثرها فی أنحاء البلاد وصعوبة الحصول علی مصادرها أحیاناً، تهدف مؤسسة القائمیة للدراسات الکمبیوتریة فی أصفهان إلی التوفیر الأسهل والأسرع للمعلومات ووصولها إلی الباحثین فی العلوم الإسلامیة وتقدم المؤسسة مجاناً مجموعة الکترونیة من الکتب والمقالات العلمیة والدراسات المفیدة وهی منظمة فی برامج إلکترونیة وجاهزة فی مختلف اللغات عرضاً للباحثین والمثقفین والراغبین فیها.

وتحاول المؤسسة تقدیم الخدمة معتمدة علی النظرة العلمیة البحتة البعیدة من التعصبات الشخصیة والاجتماعیة والسیاسیة والقومیة وعلی أساس خطة تنوی تنظیم الأعمال والمنشورات الصادرة من جمیع مراکز الشیعة.

الأهداف:

نشر الثقافة الإسلامیة وتعالیم القرآن وآل بیت النبیّ علیهم السلام

تحفیز الناس خصوصا الشباب علی دراسة أدقّ فی المسائل الدینیة

تنزیل البرامج المفیدة فی الهواتف والحاسوبات واللابتوب

الخدمة للباحثین والمحققین فی الحوازت العلمیة والجامعات

توسیع عام لفکرة المطالعة

تهمید الأرضیة لتحریض المنشورات والکتّاب علی تقدیم آثارهم لتنظیمها فی ملفات الکترونیة

السیاسات:

مراعاة القوانین والعمل حسب المعاییر القانونیة

إنشاء العلاقات المترابطة مع المراکز المرتبطة

الاجتنباب عن الروتینیة وتکرار المحاولات السابقة

العرض العلمی البحت للمصادر والمعلومات

الالتزام بذكر المصادر والمآخذ فى نشر المعلومات
من الواضح أن يتحمل المؤلف مسؤولية العمل.

نشاطات المؤسسة:
طبع الكتب والملزمات والدوريات
إقامة المسابقات فى مطالعة الكتب
إقامة المعارض الالكترونية: المعارض الثلاثية الأبعاد، أفلام بانوراما فى الأمكنة الدينية والسياحية
إنتاج الأفلام الكرتونية والألعاب الكمبيوترية
افتتاح موقع القائمية الانترنتى بعنوان : www.ghaemiyeh.com
إنتاج الأفلام الثقافية وأقراص المحاضرات و...
الإطلاق والدعم العلمى لنظام استلام الأسئلة والاستفسارات الدينية والأخلاقية والاعتقادية والردّ عليها
تصميم الأجهزة الخاصة بالمحاسبة، الجوال، بلوتوث Bluetooth، ويب كيوسك kiosk، الرسالة القصيرة ((sms
إقامة الدورات التعليمية الالكترونية لعموم الناس
إقامة الدورات الالكترونية لتدريب المعلمين
إنتاج آلاف برامج فى البحث والدراسة وتطبيقها فى أنواع من اللابتوب والحاسوب والهاتف ويمكن تحميلها على ٨ أنظمة؛
١.JAVA
٢.ANDROID
٣.EPUB
٤.CHM
٥.PDF
٦.HTML
٧.CHM
٨.GHB
إعداد ۴ الأسواق الإلكترونية للكتاب على موقع القائمية ويمكن تحميلها على الأنظمة التالية
١.ANDROID
٢.IOS
٣.WINDOWS PHONE
٤.WINDOWS

وتقدّم مجاناً فى الموقع بثلاث اللغات منها العربية والانجليزية والفارسية

الكلمة الأخيرة

نتقدم بكلمة الشكر والتقدير إلى مكاتب مراجع التقليد منظمات والمراكز، المنشورات، المؤسسات، الكتّاب وكل من قدّم لنا المساعدة فی تحقيق أهدافنا وعرض المعلومات علينا.

عنوان المكتب المركزی

أصفهان، شارع عبد الرزاق، سوق حاج محمد جعفر آباده ای، زقاق الشهيد محمد حسن التوكلی، الرقم ۱۲۹، الطبقة الأولی.

عنوان الموقع : : www.ghbook.ir

البريد الالكترونی : Info@ghbook.ir

هاتف المكتب المركزی ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

هاتف المكتب فی طهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

قسم البيع ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹شؤون المستخدمين ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹.

مركز
القائمية
اصبهان
للبحوث والتحريات الكمبيوترية
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المركز من فضلكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاءِ من فضلكم
٠٩١٣ ٢٠٠٠ ١٠٩